SİDE M YAPISI

DOKTORA TEZİ

ADEM YURTSEVER

Eskişehir, 2019

SİDE M YAPISI

ADEM YURTSEVER

DOKTORA TEZİ

I

Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kasım, 2019

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1506E523 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Adem YURTSEVER'in "Side M Yapısı" başlıklı tezi **07 Kasım 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca **Klasik Arkeoloji** Anabilim Dalı **Arkeoloji** Bilim Dalında, **Doktora** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı)	**: Prof.Dr.Hüseyin Sabri ALANYALI**
Üye	**: Prof.Dr.Musa KADIOĞLU**
Üye	**: Prof.Dr.Zeliha DEMİREL GÖKALP**
Üye	**: Prof.Dr.Feriştah ALANYALI**
Üye	**: Prof.Dr.Bilal SÖĞÜT**

Prof.Dr.Bülent GÜNSOY
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

SİDE M YAPISI

Adem YURTSEVER

Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2019
Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI

Pamphylia Bölgesindeki Side antik kenti içerisinde yer alan ve literatüre M Yapısı olarak geçen yapı üzerinde yürütülen çalışmalar tezin ana temasını oluşturmaktadır. Söz konusu bu çalışma yapının mimarisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bakımdan yapının mimarlık tarihi içerisindeki yeri; plan özellikleri, restitüsyonu, kazılar ve mimari bezemenin sınıflandırılması ile oluşturulan tarihlendirmeye bağlı olarak irdelenmiştir. Çalışmada yapı evreleri ve bu evrelerin mimarideki yansımaları farklı başlıklar altında ele alınmıştır.

Çalışmanın ulaştığı önemli sonuçlardan biri yapının bir *gymnasium* olduğunun tespit edilmiş olmasıdır. Ayrıca söz konusu *gymnasium*un güneyinde yer alan başka bir yapı ile de bağlantısı ortaya çıkarılmış, böylece literatürde M Yapısı olarak incelenen yapının aslında bir hamam-*gymnasium* yapı kompleksi olduğu kesin olarak ortaya konmuştur. Yaklaşık 70 *x* 90 m ölçülerindeki bir Geç Hadrianus – Erken Antonin yapısı olan *gymnasium*un doğu kısa kenarında tercih edilen özel mekânlar yapının ayrıcalıklı alanları olarak öne çıkmaktadır. Bahsi edilen mekânlardan merkezde yer alan ve *imparator onurlandırma salonu* olarak isimlendirilen kısım iki katlı *aedicula*lı cephe mimarisi ile dikkat çekmektedir. Çalışmada mekânın cephe düzenlemesinin Side'deki Vespasianus Anıtı olarak isimlendirilen yapıdan etkilendiği, kendinden sonra Aspendos'taki tiyatronun sahne binasına ait cephe düzenlemesini etkilediği önerilmektedir. Bu bakımdan *aedicula*lı cephe düzenlemesinin Hadrianus Döneminden Antoninler Dönemine geçişin mimari unsurlarını yansıttığı üzerinde durulmuştur. Plan bakımından incelendiğinde ise tipik bir hamam-*gymnasium* yapısı olarak ortaya çıkan

düzenlemenin Pamphylia Bölgesi ve diğer Roma coğrafyası içerisindeki dağılımı araştırılmıştır.

Yapının MS 130 – 150 yılları arasında inşa edildiği ve kullanımının 7. yüzyıl başında son bulduğu çalışma sonucunda elde edilen bir diğer önemli sonuçtur. Yürütülen çalışmalarda yaklaşık 450 yıllık kullanım periyodunu açıklığa kavuşturan 6 evre belgelenmiştir. Yapının ayakta kaldığı süre boyunca geçirdiği onarım ve yeni eklemeler çalışma içerisinde detaylı olarak ele alınmış, bununla birlikte yapının kentin şehirciliği içerisindeki yeri ve önemi ayrıca irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pamphylia, Side, M Yapısı, Hamam-*gymnasium* yapı kompleksi

ABSTRACT

BUILDING M AT SIDE

Adem YURTSEVER

Department of Classic Archaeology

Anadolu University Institute of Social Sciences, November, 2019

Supervisor: Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI

Main subject of this thesis is the studies on what is commonly referred to as the "Building M" located in the ancient city of Side of the Pamphylia Region. The study focuses on the structure's architecture and examines its place in the history of architecture based on its dating via specifications of the structure's plan, restitutions, excavations, and the classifications of the ornaments on the structure. The study also handles the stages of the structure's construction and how these stages reflect on the architecture as separate subjects.

One of the important results of the study is that the building is a *gymnasium.* In addition, a connection with another structure to the south of the *gymnasium* was revealed. Thus, the structure examined in the literature as Building M was revealed precisely that it is a bath-*gymnasium* structure complex. The special sites preferred on the eastern short side of the *gymnasium* which is a Late Hadrian - Early Antonine structure measuring approximately 70 x 90 m become prominent as privileged areas of the building. The part named as *Emperor's Hall of Honor* and located in the center of the mentioned sites is remarkable with its two-storey *aedicular* facade architecture. In this study, it is suggested that the structure named as Vespasianus Monument in Side has influenced the facade design of the *Emperor's Hall of Honor* and then this facade has affected the facade design of the stage structure of the theater in Aspendos. In this respect, it is emphasized that the *aedicular* facade design reflects the architectural elements of the transition from Hadrian to Antonine Period. This design has emerged as a typical bath-*gymnasium* and when it is

studied in terms of the plan, its distribution in Pamphylia Region and other Roman geography has been investigated.

Another important result of the study is that the structure had been built between 130 and 150 AD and its use ended at the beginning of the 7th century. Studies have documented six phases clarifying the 450-year period of use of the site. In this study, the new adding and ancient restoration of the site made throughout the years of its standing have been discussed in detail. At the same time, the place and importance of the building in urbanism have also been examined.

Keywords: Pamphylia, Side, Building M, Bath-*gymnasium* Structure Complex

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 2012 yılında başlamış olduğum doktora programının ders süreci sonunda tez konusunun tespit edilmesi ve tez izleme jürilerinin toplanmasını takiben yaklaşık beş yıl süren bir araştırmanın ürünüdür.

Çalışmanın benim için verimli olacağını düşünen, bu alanda önümü açan, akademik kariyerim için önemli adımlar atmama vesile olan çok değerli danışmanım sayın Prof. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı'ya teşekkürü bir borç bilirim. Kazı çalışmaları süresince desteğini esirgemeyen, öneri ve teşvikleri ile yanımda olan sayın Prof. Dr. Feriştah Alanyalı'ya, bununla birlikte Side Kazı Ekibinin yerli ve yabancı ekip üyelerine teşekkür ederim. Çalışma boyunca beni destekleyen, tez izleme toplantıları dışında da ilgisini asla eksik etmeyen ve bu alanda metodolojik olarak gelişmemi sağlayan, bilimsel kişiliğini ve çalışmalarını örnek aldığım sayın Prof. Dr. Musa Kadıoğluna, tez süresince çalışmalarımı takip eden ve desteğini her zaman hissettiğim Prof. Dr. Zeliha Demirel Gökalp'e ve sayın Prof. Dr. Bilal Söğüt'e minnettarım.

Önerilerini aldığım ve çalışmama değerli fikirleri ile katkıda bulunan bölümümüzün değerli öğretim üyelerine çok teşekkür ederim. Katkılarınız benim için çok önemliydi. Çalışmalarıma katkıda bulunan, yardıma ihtiyaç duyduğum her anda destek olan sayın Prof. Dr. V. M. Strocka, Doç. Dr. Lutgarde Vandeput ve Doç. Dr. Deniz Kaplan'a teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarımı gerçekleştirmemde yardımları dokunan Side Müzesi Müdürlüğüne; sayın Güney Kozdere ve Özay Ö. Ağar'a minnettarım. Belgeleme çalışmalarında desteklerini aldığım sayın Kaan Kırçın, F. Başak Genç, Serkan Çalkar, Damra Türker, B. Arda Güçlü, Emre Tuna, Tülay Haspulat, Hakan Ethem, Tuba Türe'ye teşekkür ederim. Ayrı bir parantez ise çalışmanın başından itibaren yanımda olan ve her zaman büyük bir özveri ile çalışan sevgili öğrencim Abdurrahman Özkan'a açmak istiyorum. Teşekkürler Abdurrahman.

Metin okumalarıma katkıda bulunan çok değerli dostlarım sayın Dr. Demet Turgut, Dr. Sonnur Aktay, Ark. Mürsel Okcu ve Ark. Doğukan Muştu katkılarınız için çok teşekkür ederim. İhtiyacım olduğu her zaman yanımda olan sayın Arş. Gör. Ozan Çakmak, Osman Çatalkaş ve ayrıca yapının 3B modellemesindeki katkılarından dolayı mimar Selin Aydoğdu'ya teşekkür ederim.

Tez konusu kapsamında önerilen projeyi destekleyen Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimine (BAP), yine çalışmayı burs ile destekleyen Suna –

İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'ne (AKMED) teşekkürlerimi sunarım. Bununla birlikte Eberhard Karls Universität Tübingen'de Klasik Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesinde araştırma yapmamı sağlayan ve çalışmamı destekleyen Prof. Dr. Gocha R. Tsetskhladze, Prof. Dr. Prof. Dr. Richard Posamentir, Prof. Dr. Johannes Lipps ve Sönmez Alemdar'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatım boyunca yanımda olan, iyi bir birey ve vatandaş olmam için her türlü emeği sağlayan canım ailem, sevgili babam ve annem, çalışma süresi boyunca yanımda olan sayın Bahçe ailesi; Mustafa, Sevil ve Ertuğrul iyi ki varsınız.

Son paragraf her zaman önemli cümleleri içerir ve içeriğinde yer alan şeyler yazar için çok değerlidir. Ben de bu satırları benim için çok değerli olan eşim sayın Sare Yurtsever için kaleme alıyorum. Hayatımı kolaylaştırdığın, yoğun tempo içinde bana destek olduğun için teşekkür ederim.

Kasım, 2019.

18/11/2019

ETiK iLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESi

Bu tezin bana ait, özgün bir yah ma oldugunu; yah mamm hazirhk, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm a amalarmda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandlg1m1; bu yah ma kapsammda elde edilen tüm veri ve bilgiler iyin kaynak gösterdigimi ve bu kaynaklara kaynakyada yer verdigimi; bu yah manm Anadolu Üniversitesi tarafmdan kullamlan "bilimsel intihal tespit program1"yla tarandlgm1 ve hiybir ekilde "intihal iye1medigini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, yah mamla ilgili yaptlg1m bu beyana aykm bir durumun saptanmas1 durumunda, ortaya ylkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuylan kabul ettigimi bildiririm.

Adem YURTSEVER

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI ..... **i**
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ..... **ii**
ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vii**
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ ..... **ix**
İÇİNDEKİLER ..... **x**
KATALOG ŞEKİLLERİ DİZİNİ ..... **xv**
KATALOG GÖRSELLERİ DİZİNİ ..... **xxi**
GÖRSELLER DİZİNİ ..... **xxix**
HARİTA VE PLANLAR DİZİNİ ..... **xxxiii**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **XX**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

I. PAMPHYLIA **5**
I. 1. Bölgenin Coğrafi Konumu **5**
I. 2. Side **6**
I. 2. 1. Antik kent tarihçesi **10**
I. 3. Antik Kent Üzerinde İlk Araştırmalar **20**

İKİNCİ BÖLÜM

II. M YAPISI **23**
II. 1. Tanım **23**
II. 2. Topoğrafya **25**
II. 3. Araştırma Tarihçesi **28**
II. 3. 1. Diğer araştırmalar ve yorumlar **32**
II. 4. Plan Tipi ve Özellikleri **36**
II. 4. 1. *Stoa*lar ve *peristylos* **36**

II. 4. 1. 1. Doğu *stoa* 36
II. 4. 1. 2. Güney *stoa* 39
II. 4. 1. 2. 1 Güney *stoa* arkasındaki hamam ve hamama ait mekânlar 39
II. 4. 1. 2. 2. Güney *stoa* ilk yapı evresi.....45
II. 4. 1. 2. 3. Güney *stoa* ikinci yapı evresi (Heraklios *Stoa*sı) 50
II. 4. 1. 2. 4. Çatı örtü sistemi 67
II. 4. 1. 3. Batı *stoa* 77
II. 4. 1. 4. Kuzey *stoa*.....82
II. 4. 1. 5. *Peristylos* ve merkezindeki postament 88
II. 4. 2. Doğu *Stoa* Arkasındaki Mekânlar Grubu 92
II. 4. 2. 1. Mekânların ana duvar bedeni: ön ve arka cepheler 93
II. 4. 2. 2. Kuzey Mekân 94
II. 4. 2. 3. Güney Mekân 97
II. 4. 3. Kuzey ve Güney Mekânların işlev ve yapı evreleri 98
II. 5. *İmparator Onurlandırma Salonu*.....100
II. 5. 1. 1965 Restorasyonu: kullanılan malzeme ve korunma durumu 106
II. 6. Yapının Mimarlık Tarihi İçindeki Yeri.....107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. RESTİTÜSYON.....125
III. 1. Restitüsyon Çalışmalarına Dair Ön Bilgiler.....125
III. 2. *Propylon*un Restitüsyonu 126
III. 3. *Stoa*ların Restitüsyonu.....127
III. 3. 1. Doğu *stoa*nın restitüsyonu 128
III. 3. 2. Kuzey, Batı ve Güney *stoa*ların restitüsyonu.....131
III. 4. *İmparator Onurlandırma Salonu*nun Restitüsyonu 135
III. 4. 1. *Ante*nin restitüsyonu 135
III. 4. 2. Zeminin restitüsyonu 139

III. 4. 3. Uzun ve kısa kenar podyumlarının restitüsyonu 139

III. 4. 4. Birinci kat sütunlu ön cephenin restitüsyonu.....142

III. 4. 5. Birinci kat arka duvar cephesi restitüsyonu.....148

III. 4. 6. İkinci kat sütunlu ön cephenin restitüsyonu.....152

III. 4. 7. İkinci kat arka duvar cephesi restitüsyonu 161

III. 4. 8. Çatının restitüsyonu.....165

III. 5. Cephe Düzenlemesi Üzerine.....167

III. 6. *Aedicula*lı Cephenin Bileşenleri 172

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. YAPININ DONANIMI.....175

IV. 1. Yazıtlar.....175

IV. 2. Mermer Levhalar ve Sütunlar 178

IV. 3. Mozaik 182

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TASARIM VE YAPI TEKNİĞİ 185

V. 1. Yapının tasarım ve planı.....185

V. 2. Metroloji 187

V. 3. Malzeme.....194

V. 4. Teknik.....195

V. 4. 1. Taş işçiliği 195

V. 4. 2. Taşçı işaretleri.....197

V. 4. 3. Dübel, kenet ve kaldırma yuvaları 198

V. 4. 4. Çizgiler, kanırtma yuvaları ve yataklar.....200

ALTINCI BÖLÜM

VI. TARİHLEME.....201

VI. 1. Mimari Bezemenin Sınıflandırılması 202

VI. 2. Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemindeki Düzenleme.....202
VI. 2. 1. Normal Korinth tipi başlıklar 202
VI. 2. 2. Korinth tipi pilaster başlıklar 208
VI. 2. 3. Ion tipi başlıklar 210
VI. 2. 4. Arşitrav-friz blokları.....211
VI. 2. 5. Korniş blokları.....231
VI. 2. 6. Alınlık blokları.....237
VI. 2. 7. Yapının Geç Hadrianus – Erken Antonin Dönemi üzerine.....244
VI. 3. Geç Antonin – Erken Severuslar Dönemindeki Düzenleme 247
VI. 3. 1. Normal Korinth tipi başlıklar 248
VI. 3. 2. Arşitrav-friz blokları.....251
VI. 4. MS 4. Yüzyıl Sonu ile 5. Yüzyıl Başındaki Düzenleme.....253
VI. 4. 1. Pilaster başlıklar.....254
VI. 5. Cephenin ve Yapının Evreleri.....255
VI. 6. M Yapısı Şantiyesi ve Ustalar 258

YEDİNCİ BÖLÜM

VII. M YAPISI VE ÇEVRESİNİN SİDE ŞEHİRCİLİĞİ İÇİNDEKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜ 261
SONUÇ.....271
KAYNAKÇA 283
KATALOG DİZİNİ 317
KATALOG ŞEKİLLERİ DİZİNİ 497
KATALOG GÖRSELLERİ DİZİNİ.....637
GÖRSELLER DİZİNİ.....747
HARİTA VE PLANLAR DİZİNİ.....810
ÖZGEÇMİŞ 878

KATALOG ŞEKİLLERİ DİZİNİ

Sütun Kaideleri

Şekil No.: 1	M. 81 numaralı attik-ion tipi kaide
Şekil No.: 2	M. 25 numaralı attik-ion tipi kaide
Şekil No.: 3	M.55+M.71 numaralı attik-ion tipi kaide
Şekil No.: 4	M. 452 numaralı attik-ion kaide
Şekil No.: 5	M. 474 A+b numaralı attik-ion kaide
Şekil No.: 6	M. 952 numaralı attik-ion kaide
Şekil No.: 7	M. GS. 17. 42 numaralı attik-ion kaide
Şekil No.: 8	M. 142 numaralı attik-ion kaide
Şekil No.: 9	M. 15 + M. 26 numaralı sekizgen, postamentli attik-ion kaide
Şekil No.: 10	M. 46 + M. 973 + M.111 numaralı postamentli attik-ion kaide
Şekil No.: 11	M. 48 + M. 103 numaralı sekizgen, postamentli attik-ion kaide
Şekil No.: 12	M. BS. 17. 01 numaralı sekizgen, postamentli attik-ion kaide
Şekil No.: 13	M. BS. 17. 02 numaralı sekizgen, postamentli attik-ion kaide
Şekil No.: 14	M. 17 numaralı pilaster kaide
Şekil No.: 15	M. 53 numaralı pilaster kaide
Şekil No.: 16	M. 1202 numaralı pilaster kaide
Şekil No.: 17-18	Alanda ele geçen sütun tipleri ve bu sütunlara ait üst ve alt taban profiller
Şekil No.: 19	M. 92 numaralı normal korinth tipi başlığı
Şekil No.: 20	M. 155 numaralı normal korinth tipi başlık
Şekil No.: 21	M. 157 numaralı normal korinth tipi başlık
Şekil No.: 22	M. 162 numaralı normal korinth tipi başlık
Şekil No.: 23	M. 167 numaralı normal korinth tipi başlık
Şekil No.: 24	M. 173 numaralı normal korinth tipi başlık
Şekil No.: 25	M. 1 numaralı normal korinth tipi başlık
Şekil No.: 26	M. 42 numaralı normal korinth tipi başlık
Şekil No.: 27	M. 205 numaralı korinth tipi pilaster başlık
Şekil No.: 28	M. 206 numaralı korinth tipi pilaster başlık
Şekil No.: 29	M. 32 numaralı korinth tipi pilaster başlık
Şekil No.: 30	M. 41 numaralı korinth tipi pilaster başlık
Şekil No.: 31	M. 201 numaralı korinth tipi pilaster başlık
Şekil No.: 32	M. 202 numaralı korinth tipi pilaster başlık
Şekil No.: 33	M. 203 numaralı korinth tipi pilaster başlık
Şekil No.: 34	M. 456 numaralı ion tipi başlık
Şekil No.: 35	M. 173 numaralı ion tipi ante-pilaster başlık
Şekil No.: 36	M. GS. 17. 43 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 37	M. 307 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu

Şekil No.: 38 M. 336 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 39 M. 421 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 40 M. 431 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 41 M. 568 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 42 M. 719 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 43 M. 724 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 44 M. 992 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 45 M. 1082 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 46 M. GS. 17. 49 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 47 M. 88 A-B numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 48 M. 91 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 49 M. 100 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 50 M. 235 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 51 M. 236 numaralı friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 52 M. 247 A+B numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 53 M. 283 + M. 295 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 54 M. 289 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 55 M. 302 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 56 M. 354A-B numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 57 M. 718 numaralı friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 58 M. 723 numaralı friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 59 M. 1113 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 60 M. 1177 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 61 M. 287 + M. 288 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 62 M. 292 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 63 M. 306 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 64 M. 311 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 65 M. 334 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 66 M. 426 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 67 M. 932 + M. 935 numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 68 M. 934A-B numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 69 M. 937 A-B numaralı duvar arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 70 M. GS. 17. 44 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 71 M. GS. 17. 50 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 72 M. 87 A-B-C numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 73 M. 243 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 74 M. 279 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 75 M. 286 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 76 M. 291 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 77 M. 304 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Şekil No.: 78 M. 101 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 79 M. 196 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 80 M. 197 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 81 M. 232 numaralı friz yataklı/köşe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 82 M. 234 numaralı friz yataklı/Köşe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 83 M. 238 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 84 M. 297 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 85 M. 298 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 86 M. 320 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 87 M. 418 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 88 M. 437 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 89 M. 1076 numaralı friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 90 M. GS. 17. 47 + M. 194 numaralı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 91 M. 237 numaralı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 92 M. 275 + M. 290 + M. 305 numaralı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 93 M. 434 numaralı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 94 M. 17. 13 + M. 233 numaralı friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 95 M. 98 numaralı friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 96 M. 501 + M. 321 numaralı friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 97 M. 63 + M. 257 + M. 882 numaralı oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 98 M. 139 + M. 1126 numaralı oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 99 M. 185 + M. 1094 numaralı oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 100 M. 47 numaralı friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 101 M. 183 numaralı friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 102 M. 184 + M. 1118 + M. 1147 numaralı friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 103 M. 188 + M. 352 + M. 1011 + M. 1073 numaralı friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 104 M. 282 numaralı friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Şekil No.: 105 M.188+M.352+M.1011+M.1073+M.282+M.298+M.233 (*İmparator Onurlandırma Salonu*, 2. kat kuzey köşe nişi üzeri arşitravlarının kurulum önerisi).
Şekil No.: 106 M.232+M.47+M.183+M.184+M.1118+M.1147+M.98 (*İmparator Onurlandırma Salonu,* 2. kat güney köşe nişi üzeri arşitravlarının yeniden kurma önerisi).
Şekil No.: 107 M. DS. 17. 01 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 108 M. 17. 02 numaralı oval formlu/diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 109 M. DS. 17. 04 numaralı oval formlu/diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 110 M. DS. 17. 07 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 111 M. DS. 17. 08 numaralı oval formlu/Diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 112 M. DS. 17. 09 numaralı diş sıralı simalı korniş

Şekil No.: 113 M. DS. 17. 13 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 114 M. DS. 17. 10 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 115 M. 111 A-B + M. 112 + M. 115 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 116 M. 111 A-B + M. 112 + M. 115 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 117 M. 111 A-B + M. 112 + M. 115 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 118 M. 116 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 119 M. 121 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 120 M. 126 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 121 M. 128 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 122 M. 309 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 123 M. 319 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 124 M. 333 A-B numaralı oval formlu/diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 125 M. 445 numaralı diş kesimli korniş
Şekil No.: 126 M. 483 numaralı diş kesimli korniş
Şekil No.: 127 M. 603 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 128 M. 720 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 129 M. 739 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 130 M. 747 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 131 M. 876 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 132 M. 878 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 133 M. 879 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 134 M. 896 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 135 M. 917 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 136 M. 918 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 137 M. 919 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 138 M. 929 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 139 M. 1130 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 140 M. 1143 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 141 M. 1175 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 142 M. 1176 numaralı diş sıralı simalı korniş
Şekil No.: 143 *İmparator Onurlandırma Salonu*, 1. Kat Oval formlu diş sıralı korniş bloklarının kuzey köşe nişi üzerinde yeniden kurma denemesi.
Şekil No.: 144 M. DS. 17.06 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 145 M. DS. 17. 09 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 146 M. DS. 17. 17 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 147 M. 17. 38 numaralı konsollu köşe kornişi
Şekil No.: 148 M. 77 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 149 M. 109 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 150 M. 113 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 151 M. 117 numaralı konsollu korniş

Şekil No.: 152 M. DS. 17. 12 + M. 114 + M. 120A-B + M. 135 + M. 195 + M. 578 + M. 902 + M. 1098 oval formlu konsollu korniş
Şekil No.: 153 M. 122 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 154 M. 124 + M. 141 + M. 1029 + M. 1121 + M. 1129 + M. 1160 oval formlu konsollu korniş
Şekil No.: 155 M. 130 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 156 M. 131 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 157 M. 133 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 158 M. 134 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 159 M. 190 numaralı konsollu köşe kornişi
Şekil No.: 160 M. 191 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 161 M. 192 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 162 M. 193 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 163 M. 285 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 164 M. 428 numaralı konsollu köşe kornişi
Şekil No.: 165 M. 432 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 166 M. 758 numaralı konsollu köşe kornişi
Şekil No.: 167 M. 769 numaralı konsollu köşe kornişi
Şekil No.: 168 M. 868 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 169 M. 904 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 170 M. 906 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 171 M. 916 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 172 M. 1015 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 173 M. 1095 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 174 M. 1102 A-B Konsollu korniş
Şekil No.: 175 M. 1104 numaralı konsollu korniş
Şekil No.: 176a M.DS.17.12+M.114+M.120A-B+M.135+M.195 +M.578+M.902+M.1098
Şekil No.: 176b M.124+M.141+M.1029+M.1121+M.1129+M.1160 *İmparator Onurlandırma Salonu*, 2. Kat oval formlu konsollu korniş bloklarının yeniden kurma önerisi
Şekil No.: 177 M. 134 konsollu korniş
Şekil No.: 178 M. 51 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 179 M. 65 + M. 66 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 180 M. 186 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 181 M. 554 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 182 M. 721 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 183 M. 726 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 184 M. 898 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 185 M. 915 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu

Şekil No.: 186 M. 922 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 187 M. 923 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 188 M. 924 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 189 M. 926 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 190 M. 1001 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 191 M. KK. 1 numaralı diş sıralı korniş-kaset bloğu
Şekil No.: 192 M. 64 A-B + M. 920 numaralı kaset bloğu
Şekil No.: 193 M. 187 numaralı kaset bloğu
Şekil No.: 194 M. GS. 17. 47 A+B numaralı kaset bloğu
Şekil No.: 195 M. 17. 14 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 196 M. 82 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 197 M. 97 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 198 M. 140 numaralı istiridye formlu alınlık
Şekil No.: 199a M. 425 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 199b M. 429 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 200 M. 17.15 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 201 M. 81 + M. 870 numaralı istiridye formlu alınlık
Şekil No.: 202 M. 17. A1 + M. 940 + M. 933 A-B numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 203 M. GK. 01 numaralı istiridye formlu alınlık
Şekil No.: 204 M. KK. 01 numaralı istiridye formlu alınlık
Şekil No.: 205 M. 80 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 206 M. 86 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 207 M. 442 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 208 M. 566 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 209 M. 891 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 210 M. 440 numaralı üçgen alınlık
Şekil No.: 211 M. 318 A-B numaralı *tympanon* parçası
Şekil No.: 212 M. 60 + M. 61 numaralı friz bloğu parçası
Şekil No.: 213 M. GS. Ant. 17 / 1 numaralı tragedya maskı biçimli *antefiks*

KATALOG GÖRSELLERİ DİZİNİ

Sütun Kaideleri

Kat. Görsel No.: 1	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 2	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 3	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 4a-b	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 5	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 6	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 7	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 8	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 9	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 10	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 11-a	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.:11-b	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 11-c	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 12a-b	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 13a-b	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 14a-b	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 15	Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 16	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 17	Postament
Kat. Görsel No.: 18	Postament
Kat. Görsel No.: 19a-b	Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 20	Attik-Ion kaide
Kat. Görsel No.: 21	Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 22	Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 23	Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 24	Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 25	Attik-Ion Kaide
Kat. Görsel No.: 26	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 27	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 28	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 29	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 30	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 31	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 32	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 33	Pilaster kaide
Kat. Görsel No.: 34	Pilaster kaide

Kat. Görsel No.: 35 Pilaster kaide

Normal Korinth Tipi Başlıklar

Kat. Görsel No.: 36 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 37 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 38a Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 38b Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 38c Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 39a Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 39b Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 40 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 41a Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 41 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 42 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 43 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 44 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 45 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 46 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 47 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 48 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 49 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 50 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 51 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 52 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 53 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 54 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 55 Normal Korinth Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 56 Normal Korinth Tipi Başlık

Pilaster başlıklar

Kat. Görsel No.: 57 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 58 Korinth Tipi Pilaster Başlık Parçası
Kat. Görsel No.: 59 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 60 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 61 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 62 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 63a-b Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 64 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 65a-b-c Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 66a-b Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 67 Korinth Tipi Pilaster Başlık

Kat. Görsel No.: 68 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 69 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 70 Korinth Tipi Pilaster Başlığına Ait Parça
Kat. Görsel No.: 71 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 72 Korinth Tipi Pilaster Başlık Parçası

Güney Stoa Pilaster Başlıkları

Kat. Görsel No.: 73a-b Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 74 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 75 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 76 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 77 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 78 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 79 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 80 Korinth Tipi Pilaster Başlık
Kat. Görsel No.: 81 Korinth Tipi Pilaster Başlık

Ion Tipi Başlık

Kat. Görsel No.: 82a-b-c Ion Tipi Başlık
Kat. Görsel No.: 83 Ion tipi ante-pilaster Başlık

Duvar Arşitrav-Friz Blokları

Kat. Görsel No.: 84 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 85 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 86 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 87 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 88 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 89 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 90 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 91 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 92 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 93 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 94 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 95 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 96 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 97 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 98a-b Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 99 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 100a-b Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 101 Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 102 Friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 103a-b Duvar arşitrav-friz bloğu

Kat. Görsel No.: 104	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 105	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 106	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 107a-b	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 108	Friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 109	Friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 110	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 111	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 112	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 113a-b	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 114	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 115	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 116a-b	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 117	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 118a-b	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 119a-b	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 120a-b	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 121	Duvar arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 122	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 123	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 124	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 125a-b-c	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 126	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 127	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 128a-b	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 130a-b	Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 131a-b-c	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 132a-b-c	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 133	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 134	Friz yataklı/köşe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 135	Friz yataklı/Köşe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 136a-b	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 137a-b	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 138a-b	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 139a-b	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 140a-b	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 141a-b	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 142a-b	Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 143a-b-c-d	Ön cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 144	Ön cephe arşitrav-friz bloğu parçası

Kat. Görsel No.: 145 Ön cephe arşitrav-friz bloğu parçası
Kat. Görsel No.: 146a-b Ön cephe arşitrav-friz bloğu parçası
Kat. Görsel No.: 147a-b-c-d-e-f Ön cephe arşitrav-friz bloğu parçası
Kat. Görsel No.: 148a-b Yan cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 149a-b Friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 150a-b Friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 151a-b Friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 152a-b Oval formlu arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 153a-b Oval formlu arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 154a-b Oval formlu arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 155a-b-c Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 156a-b-c Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 157a-b-c Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 158a-b Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu
Kat. Görsel No.: 159a-b Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu

Diş Sıralı Korniş Blokları

Kat. Görsel No.: 160 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 161 Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 162 Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 163 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 164a-b Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 165 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 166 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 167 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 168 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 169 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 170a-b Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 171 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 172 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 173 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 174 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 175 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 176 Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 177 Diş kesimli korniş
Kat. Görsel No.: 178 Diş kesimli korniş
Kat. Görsel No.: 179 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 180 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 181 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 182 Diş sıralı simalı korniş

Kat. Görsel No.: 183 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 184 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 185 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 186 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 187 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 188 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 189 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 190 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 191 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 192 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 193 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 194 Diş sıralı simalı korniş
Kat. Görsel No.: 195 Diş sıralı simalı korniş

Konsollu Korniş Blokları

Kat. Görsel No.: 196 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 197 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 198 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 199 Konsollu köşe kornişi
Kat. Görsel No.: 200 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 201 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 202 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 203 Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 204a Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 204b Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 204c Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 204d Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 204e Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 205 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 206a Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 206b Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 206c Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 206d Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 206e Oval Formlu Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 207 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 208 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 209 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 210 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 211 Konsollu köşe kornişi
Kat. Görsel No.: 212 Konsollu korniş

Kat. Görsel No.: 213 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 214 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 215 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 216 Konsollu köşe kornişi
Kat. Görsel No.: 217 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 218 Konsollu köşe kornişi
Kat. Görsel No.: 219 Konsollu köşe kornişi
Kat. Görsel No.: 220 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 221 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 222 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 223 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 224 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 225 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 226 Konsollu korniş
Kat. Görsel No.: 227 Konsollu korniş

Korniş Kaset ve Normal Tip Kaset Blokları

Kat. Görsel No.: 228 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 229a Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 229b Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 230a-b Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 231 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 232 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 233 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 234 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 235 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 236 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 237 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 238 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 239 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 240 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 241 Diş sıralı korniş-kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 242 Kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 243 Kaset bloğu
Kat. Görsel No.: 244 Kaset bloğu

Alınlık Blokları

Kat. Görsel No.: 245 Üçgen Alınlık
Kat. Görsel No.: 246 Üçgen Alınlık
Kat. Görsel No.: 247 Üçgen Alınlık
Kat. Görsel No.: 248 İstiridye Formlu Alınlık

Kat. Görsel No.: 249 Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 250 Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 251 Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 252 İstiridye Formlu Alınlık

Kat. Görsel No.: 253a-b-c-d Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 254 İstiridye Formlu Alınlık

Kat. Görsel No.: 255a-b-c-d İstiridye Formlu Alınlık

Kat. Görsel No.: 256a-b Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 257a-b Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 258a-b Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 259a-b Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 260a-b Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 261 Üçgen Alınlık

Kat. Görsel No.: 262 Tympanon parçası

Friz Blokları

Kat. Görsel No.: 263 Friz bloğu parçası

Antefiksler

Kat. Görsel No.: 264 Tragedya maskı biçimli antefiks

Kat. Görsel No.: 265 Tragedya maskı biçimli antefiks

Kat. Görsel No.: 266 Tragedya maskı biçimli antefiks

Kat. Görsel No.: 267 Tragedya maskı biçimli antefiks

Kat. Görsel No.: 268 Tragedya Maskı biçimli, Korinth tipi antefiks

Kat. Görsel No.: 269 Tragedya Maskı biçimli, Korinth tipi antefiks

Kat. Görsel No.: 270 Tragedya Maskı biçimli, Korinth tipi antefiks

Kat. Görsel No.: 271 Güney stoa kazıların da ele geçen antefiks ve kalypter parçaları

Yazıtlar

Kat. Görsel No.: 272 Postament üzerinde devşirme kullanılmış heykel kaidesi üzerinde bulunan yazıt

Kat. Görsel No.: 273 Güney Stoa kazılarında ele geçen mermer levha üzerindeki yazıt

Kat. Görsel No.: 274 Güney Stoa kazılarında ele geçen mozaik yazıt

Kat. Görsel No.: 275 Güney Stoa kazılarında ele geçen mantolu herme heykeli üzerinde belgelenen yazıt

Diğer Yapı Elemanları

Kat. Görsel No.: 276 Batı Stoa önünde tespit edilen oturma sırası

Kat. Görsel No.: 277 Akroterion parçası

Kat. Görsel No.: 278 Akroterion parçası

Kat. Görsel No.: 279 Akroterion parçası

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel No. 1a.: *2015 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 1b.: *M Yapısı ve güneyindeki hamamı gösterir 2015 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 2.: *2014 yılı yapı çalışmaları öncesine ait görsel.*

Görsel No. 3.: *2016 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 4.: *2017 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 5.: *2018 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 6.: *2018 yılı hava fotoğrafı. M Yapısı ve yapının doğusunda görülen duvarlar. (2018 yılı Side Kazı Arşivi)*

Görsel No. 7.: *M Yapısı ve güneyde yer alan hamam yapısının kuzey-güney doğrultulu görüntüsü. (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 8.: *2016 yılı sondaj çalışmalarının gerçekleştirildiği alanlar.*

Görsel No. 9.: *2017 yılı sondaj çalışmalarının gerçekleştirildiği alanlar.*

Görsel No. 10a.: *1950'li yıllara ait yapıya ait bir görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10b.: *1950'li yıllara ait yapıya ait bir görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10c.: *1950'li yıllara ait çalışmaları gösterir görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10d.: *1950'li yıllarda Kuzey Mekânda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel. Batı yönünden (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10e.: *1950'li yıllarda Kuzey Mekanda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10f.: *1950'li yıllarda Güney Mekânda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10g.: *1950'li yıllarda Kuzey Mekânda ortaya çıkarılan mozaik (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10h.: *1950'li yıllarda Güney Stoanın güneybatısında (praefurnium önü) gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10i.: *1950'li yıllarda praefurniumda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10j.: *1965 yılı restorasyon çalışmalarına ait görsel.*

Görsel No. 10k.: *1965 yılı restorasyonu sonrasında imparator onurlandırma salonunu (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 11a-b.: *B Caddesi ve M Yapısı kuzeybatısına ulaşan güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu cadde. (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 12.: *Doğu Stoa hava fotoğrafı (Görsel veri kaynağı: AgiSoft).*

Görsel No. 13a.: *2019 yılı Hamam ve M Yapısını gösterir hava fotoğrafı (Side kazı arşivi).*

Görsel No. 13b.: *Güney Stoanın güneyinde yer alan Hamam yapısı.*

Görsel No. 14.: *Güney Stoanın kazı çalışmaları başlamadan önceki durumu.*

Görsel No. 15.: *İmparator onurlandırma salonu ve Güney Stoanın fotogrometrik yöntemler sonucunda elde edilen sonuçlar (Görsel veri kaynağı: AgiSoft).*

Görsel No. 16.: *Güney Stoa hava fotoğrafı (Görsel veri kaynağı: AgiSoft).*

Görsel No. 17a-b.: ***a:*** *Kazılar neticesinde ortaya çıkarılan Güney Stoa ön cephesi ve nişler.*
b: *Cephe nişleri önünde ele geçen heykeller ve ait oldukları nişler.*

Görsel No. 18.: *Güney Stoa kazılarında ortaya çıkarılan Doğu Girişi. Girişin merkezine yerleştirilen Geç Antik Çağ girişinin yanlara açılan tuğla kemerleri.*

Görsel No. 19.: *Güney Stoa Mekân 3 (Sarnıç) içi (2017 yılı Side kazı arşivi).*

Görsel No. 20.: *Güney Stoa kuzey cephe ve hamam duvarları (2017 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 21.: *Güney Stoa praefurniumu ve hamama ait kuzey duvarları (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 22.: *Güney Stoa Mekân 2 ve hamamın kuzey duvarları (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 23.: *Güney Stoa arkasındaki Mekân 2'ye ait hava fotoğrafı (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 24.: *Güney Stoa arkasındaki Mekân 2'ye ait hava fotoğrafı ve mekânın çevresi (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 25.: *Güney Stoa Doğu Girişine ait erken dönem blokları.*

Görsel No. 26.: *Güney Stoa Doğu Girişi önünde ele geçen mozaik yazıt.*

Görsel No. 27.: *Güney Stoa Batı Girişi, kanal ve mekanlar (2017 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 28.: *Güney Stoa arka duvarlarında görülen antik onarım izleri.*

Görsel No. 29a-b.: ***a:*** *Batı Stoa güneybatı kısmında yer alan propylona ait kalıntılar*
b: *Doğu cepheden görünüş.*

Görsel No. 30a.: *Batı Stoa hava fotoğrafı (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 30b.: *Batı Stoa arkasındaki Attius Philippus Suru ön cephesi.*

Görsel No. 31.: *Batı Stoa arkasında kalan (Attius Philippus Suru ve stoa arka duvarı arası) basamaklı konstrüksiyon (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 32a-b.: ***a:*** *2016 yılı kazılarında stoa ve arkasında ortaya çıkarılan alanlar*
b: *Batı Stoada ortaya çıkarılan mozaik döşemeli zemin.*

Görsel No. 33: *Batı Stoa kuzeybatı köşesi (Görsel veri kaynağı: AgiSoft).*

Görsel No. 34: *Kuzey Stoa Batı Girişi hava fotoğrafı (Görsel veri kaynağı: AgiSoft)*

Görsel No. 35.: *Kuzey Stoa Batı Girişi hava fotoğrafı (2017 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 36a-b.: *Kuzey Stoa Doğu Girişi.*
a: *Hava fotoğrafı*
b: *Doğu ve kuzey taraftan görünüş*

Görsel No. 37a-b-c-d.: ***a:*** *Palaestra merkezinde yer alan postament/kaideye ait hava fotoğrafı.*
b: *Postament/kaidenin doğu stylobatı önünde gerçekleştirilen sondaj çalışmaları sonucunda ortaya çıkan temel blokları.*
c: *İmparator onurlandırma salonu ve postament/kaidenin batıdan görünüşü.*
d: *Arkadius Forumu olarak isimlendirilen Geç Antik Çağ postamenti.*

Görsel No. 38a-b.: ***a:*** *İmparator onurlandırma salonu arka duvarı.*
b: *Arka duvarın güneybatı ucundaki hatıl yuvası izleri.*

Görsel No. 39.: *Doğu Stoa arkasındaki imparator onurlandırma salonu ve yan mekanlar hava fotoğrafı (2019 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 40.: *Kuzey Mekâna ait güney cephe duvarları.*

Görsel No. 41a-b.: ***a:*** *M Yapısı doğu cephe genel görünümü.*
b: *Doğu cephe detay görünümü.*

Görsel No. 42.: *İmparator onurlandırma salonu cephesi genel görünümü.*

Görsel No. 43.: *İmparator onurlandırma salonu cephesinin 1965 yılı restorasyonu ile oluşturulan düzenlemesi*

Görsel No. 44.: *İmparator onurlandırma salonu doğu cephesinde yer alan duvar içi nişler.*

Görsel No. 45.: *İmparator onurlandırma salonu, doğu cephenin merkez nişi ve önünde yer alan zemine ait mermer döşemeler.*

Görsel No. 46a-b: ***a:*** *İmparator onurlandırma salonu güney köşe nişi üst görünüş*
b: *Cephe görünüşü.*

Görsel No. 47.: *İmparator onurlandırma salonu, niş kenarında yer alan postament kaide izleri.*

Görsel No. 48.: *İmparator onurlandırma salonu, kuzey köşe nişi podyumu ön cephesi.*

Görsel No. 49.: *İmparator onurlandırma salonu, kuzey cephesi*

Görsel No. 50a-b.: ***a:*** *İmparator onurlandırma salonu güney cephe duvarları.*
b: *Güney cephe duvarına ait detaylar.*

Görsel No. 51.: *İmparator onurlandırma salonu, podyum alt kenarlarında yer alan iskele yuvalarından bir örnek.*

Görsel No. 52a-b.: *İmparator onurlandırma salonu alt kat podyum profilleri.*

Görsel No. 53 .: *İmparator onurlandırma salonu, 1965 yılı restorasyonunda kullanılan pilaster başlıklar.*

Görsel No. 54.: *İmparator onurlandırma salonu 1965 yılı restorasyonu ile ayağa kaldırılan güney köşe nişi cephesi.*

Görsel No. 55.: *İmparator onurlandırma salonu 1965 yılı restorasyonu ile ayağa kaldırılan aedicula cephesi.*

Görsel No. 56.: *Ayağa kaldırılan cephede kullanılan duvar arşitravının bezeme detayı.*

Görsel No. 57.: *İmparator onurlandırma salonu 2. katına ait yapı izleri.*

Görsel No. 58.: *Güney Mekân doğu cephesi duvarları.*

Görsel No. 59.: *Güney Mekânın hava fotoğrafı ve mekân arkasında yer alan tonozlu yapı konstrüksiyonu.*

Görsel No. 60 a-b-c.: ***a:*** *Konsollu evde ele geçen mask biçimli kabartmalar.*
b: *Tiyatro yapısından mask biçimli friz örneği*
c: *Lahit üzerinde ele geçen mask biçimli kabartma.*

Görsel No. 61.: *Scythopolis'ten tragedya mask örneği (Fischer, 1998, s. 117, 65).*

Görsel No. 62.: *M Yapısından ele geçen sütunlardan örnekler.*

Görsel No. 63.: *Perge güney hamamı praefurnium menfezi.*

Görsel No. 64.: *Yapıda ele geçen sütunlara ait mermer renklerini gösterir şablon.*
a: *Stoayı çevreleyen sütunların sahip olduğu renk damarı*

b: *Postament/kaide çevresinde yoğunlukla ele geçmiş, yapı ile tam olarak ilişkilendirilemeyen bir grup kırmızımtırak sütuna ait renk damarı.*
c: *Burma yivli sütunların sahip olduğu renk damarı.*

Görsel No. 65.: *Doğu Stoanın sütun ve aedicula cephesi aksları.*

Görsel No. 66a-b.: ***a:*** *B Caddesi propylona ait arşitrav-friz bloğu.*
b: *Propylona ait yarım kesik alınlık*

Görsel No. 67.: *Side antik kentinde yer alan yapılarda belgelenen ion kymationu bezeme tipleri.*

Görsel No. 68.: *Pamphylia Bölgesinde kesin tarihlendirilen yapılarda bulunan ion kymationu bezeme tipleri.*

Görsel No. 69.: *İmparator Hadrianus Dönemine tarihlendirilen yapılarda görülen lotus çiçeği tipleri.*

Görsel No. 70.: *İmparator onurlandırma salonu korniş blokları üzerinde yer alan bezeme tipleri.*

Görsel No. 71.: *İmparator onurlandırma salonu ion kymationu ve anthemion kuşağı bezeme tipleri.*

Görsel No. 72.: *Perge F3 Nymphaionu ion kymationu ve anthemion kuşağı bezemeleri.*

Görsel No. 73.: *Attaleia Hadrianus Kapısına ait yan cephe arşitravı.*

Görsel No. 74.: *Perge Güney Hamamı palaestrasına ait friz bloğu üzerinde yer alan akanthus beze*meleri.

Görsel No. 75.: *Perge'deki Hadrianus Takına ait korinth tipi başlıklar.*

Görsel No. 76.: *Perge'deki oval avlunun cephe düzenlemesine ait arşitrav bloğu.*

Görsel No. 77.: *Perge'deki oval avlunun en cephe düzenlemesine ait pilaster başlık örnekleri.*

Görsel No. 78.: *Perge'deki oval avlunun cephe düzenlemesine ait korinth tipi sütun başlığı.*

Görsel No. 79.: *Side N1 Tapınağının arşitrav-friz bloğu.*

Görsel No. 80.: *Side N1 Tapınağının korniş bloğu üzerinde görülen açık - kapalı palmet dizisi.*

Görsel No. 81.: *Side N1 Tapınağı başlık, arşitrav-friz ve korniş blokları.*

Görsel No. 82.: *Side N2 Tapınağına ait kompozit başlık.*

Görsel No. 83.: *Side Thykhe Tapınağına ait üst yapı elemanları.*

Görsel No. 84.: *Side Thykhe Tapınağı lentosuna ait ion kymationu ve anthemion kuşağı bezemeleri.*

Görsel No. 85.: *Side Tiyatrosu alt kat arşitrav-friz bloğuna ait ion kymationu ve anthemion kuşağı bezeme detayı.*

Görsel No. 86.: *Side Tiyatrosu sahne binasının restitüsyon önerisi (Günay, 2008).*

Görsel No. 87.: *Side Vespasianus Anıtı restitüsyon önerisi (Mansel, 1978).*

Görsel No. 88.: *Side I 1 Çeşmesi restitüsyon önerisi (Mansel, 1978).*

Görsel No. 89.: *Aspendos Tiyatrosu sahne binasının restitüsyonu (Lanckoronski, 1895).*

HARİTA VE PLANLAR DİZİNİ

Haritalar

Hrt. No. 1.: *Pamphylia Bölgesinin topoğrafyası ve bölgenin başlıca antik kentleri. (Kaynak: Google Earth Uyg.: A. Yurtsever)*

Hrt. No. 2.: *Side antik kentinin Akdeniz coğrafyası içindeki konumu (Uyg.: A. Yurtsever).*

Planlar

Plan No. 1.: *Side antik kent planı (Mansel Sonrası: S. Aydal-A. Yurtsever)*

Plan No. 2.: *M Yapısı ile plan olarak benzer Hellenistik Dönem gymnasiumlarını gösterir plan. Uyg. A. Yurtsever*

Plan No. 3.: *M. Yapısı ile benzer plana sahip yapılarının Akdeniz Coğrafyası içindeki dağılımı (B. Emme, 2013. Uyg. A. Yurtsever).*

Plan No. 4.: *Yıllara göre Side antik kenti planları.*

Plan No. 5.: *M Yapısının Mansel dönemi kazıları sonrasında oluşturulan planı.*

Plan No. 6.: *İmparator onurlandırma salonu aediculalı cephesinin canlandırması. (Ç.: M. Beken).*

Plan No. 7.: *M Yapısı vaziyet planı Ö:1/500.*

Plan No. 8.: *M Yapısı, Attius Philippus Suru ve hamamın kuzey duvarlarını gösterir vaziyet planı. Ö: 1/500 (Ç.: A. Yurtsever- Hamam kuzey duvarları: H. Ethem-T. Türe).*

Plan No. 9.: *M Yapısı ve güneyinde yer alan hamam yapısının tespit edilen mekânları. Ö:1/500.*

Plan No. 10.: *M Yapısı ve güneyinde yer alan hamam yapısının restitüe planı. Ö: 1/500.*

Plan No. 11.: *M Yapısı hipotetik planı.*

Plan No. 12.: *M Yapısının yapı evrelerini gösterir plan çizimi (Ç.: A. Yurtsever)*

Plan No. 13.: *Doğu Stoa merkezi ve imparator onurlandırma salonu antesini gösterir durum ve restitüe planı Ö:1/125.*

Plan No. 14a-d.: **a:** *Doğu Girişi ve stoa kesit çizimi*
b: *Doğu Girişi vaziyet planı*
c: *Doğu girişi restitüe planı.*
d: *Kuzey Stoa Batı Girişi (Sond. 5 a-b) (Ç.: S. Çalkar).*

Plan No. 15a-b.: **a:** *Batı Stoa, Sond. 1d/16 kesit çizimi (Ç.: O. Çakmak - S. Çalkar).*
b: *Batı Stoa, Sond. 1a-d/16 kesit çizimi (Ç.: V. Öztekin-O. Çakmak - S. Çalkar).*

Plan No. 16.: **a***: Batı Stoa vaziyet planı*
b*: Batı Stoa kuzeybatı stylobatı detay çizimi.*

Plan. No. 17.: *Batı Stoa kesit çizimi.*

Plan No. 18.: *Batı Stoa arka duvarı ve Attius Philippus Suru önünde yer alan basamaklı konglomera bloklar. Stoa arka duvarının batısında bir kanal yer almaktadır (Ç.: A. Yurtsever-A. Özkan-T.Yılmaz).*

Plan No. 19.: *Batı Stoa arkasında, Attius Philippus Suru önünde gerçekleştirilen kazılar ve sur önünde ortaya çıkarılan basamaklı konstrüksiyon.*

Plan No. 20.: *Batı Stoa, Güneybatı propylonu gösterir vaziyet planı.*

Plan No. 21.: *Güney Stoa arkası, Mekân 2 (Geç antik auditorium)'a ait plan ve mekânın hamama bitişik Doğu Cephesi çizimi (Ç.: V. Öztekin-B.Akmay).*

Plan No. 22a-b.: *Güney Stoa vaziyet planı*

a*: Güney Stoa taş planı (Ç: A.Yurtsever-H.Ethem-T.Türe) Ö:1/250*

b*: Güney Stoa cephe çizimi (Ç: H.Ethem-T.Türe) Ö:1/200*

Plan No. 23a-b.: *Güney Stoa restitüe edilmiş cephe çizimleri.*

a: *Güney Stoa restitüe edilmiş cephe çizimi. Ö: 1/250 (Ç.: H. Ethem-T. Türe).*

b: *Güney Stoa restitüe edilmiş cephe çizimi ve cepheyi süsyeleyn heykellerin yer aldığı nişler. Ö: 1/250 (Ç.: H. Ethem-T. Türe).*

Plan No. 24.: *Güney Stoa, Apodyterium (Basilica Thermarum?)'a geçiş veren Doğu girişi plan ve cephe çizimi.*

Plan No. 25.: *Güney Stoanın Doğu Girişindeki kazılar neticesinde (Sond. 5b/17) ortaya çıkan payeye ait harçlı kiremitleri ve yıkılışını gösterir çizim. (Ç.: V. Öztekin).*

Plan No. 26.: *Güney Stoa 2. yapı programı evresinde hamam ile yapısal ilişkisini gösterir plan çizimi.*

Siyah: 1. evreye ait konglomera bloklar ile oluşturulmuş duvarlar.

Kırmızı: Güney Stoa'nın 2. yapı programı evresince oluşturulmuş, devşirme bloklar, moloz, kiremit gibi malzemeler ile oluşturulmuş nişler.

Sarı: Attius Philippus Suru ve sonraki dönemlere ait duvarlar.

Plan No. 27.: Postament / kaide durum planı.

Plan No. 28.: *Postament / kaide plan restitüsyonu önerisi.*

Plan No. 29.: *Postament / kaidenin batı stylobatı önünde gerçekleştirilen kazı çalışmalarının sondaj kesit çizimi (Ç.: O. Çakmak - S. Çalkar).*

Plan No. 30a-b.: *İmparator onurlandırma salonu cephe çizimleri.*

a: *İmparator onurlandırma salonu ön cephesi vaziyet planı. Ö: 1/200.*

b: *İmparator onurlandırma salonu arka cephesi vaziyet planı. Ö: 1/200.*

Plan No. 31.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey kısa kenar cephesi çizimi. Ö: 1: 100*

a: *Vaziyet planı*

b: *Restitüe planı*

Plan No. 32.: *İmparator onurlandırma salonu güney kısa kenar cephesi çizimi. Ö: 1: 100*

Plan No. 33.: *Kuzey Mekân güney kenar cephe çizimi. Ö: 1: 100*

Plan No. 34.: *Güney Mekân kuzey kenar cephe çizimi. Ö: 1: 100*

Plan No. 35.: *Güney Mekân doğu kenar cephe çizimi. Ö: 1: 100*

Plan No. 36.: *İmparator onurlandırma salonu ve yan mekânları gösterir +3.25 kot planı. Ö:1/200*

Plan No. 37.: *İmparator onurlandırma salonu ve yan mekânları gösterir +8.92 kot planı. Ö:1/200*

Plan No. 38.: *İmparator onurlandırma salonu ante detay gösterim.*

Plan No. 39.: *İmparator onurlandırma salonu ante plan çizimi ve cephe önerisi. Ö: 1/100*

Plan No. 40.: *İmparator onurlandırma salonu restitüe planı. Ö: 1/100.*

Plan No. 41.: *İmparator onurlandırma salonu 1965 yılı restorasyonunda kullanılan malzemeler ve cephenin durumu.*

Plan No. 42.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun kenar cephesi podyum çizimi. Ö:1/100*

Plan No. 43.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey kısa kenar cephesi podyum çizimi. Ö:1/50*

Plan No. 44.: *İmparator onurlandırma salonu güney kısa kenar cephesi podyum çizimi. Ö:1/50*

Plan No. 45.: *İmparator onurlandırma salonu alt kat korniş-kaset düzeni. Ö: 1/100*

Plan No. 46.: *İmparator onurlandırma salonu alt kat ön ve arka cephe korniş-kaset düzeni. Ö:1/50*

Plan No. 47.: *İmparator onurlandırma salonu aedicula düzeni. Ö: 1/25*

Plan No. 48.: *Stoanın yapısal düzenleme ve oranları. Ö: 1/50*

Plan No. 49.: *Peristylos ve çevresinin metrolojisi. Ö: 1/500*

Plan No. 50.: *İmparator onurlandırma salonunun plan metrolojisi. Ö: 1/100*

Plan No. 51.: *İmparator onurlandırma salonu cephe metrolojisi. Ö: 1/100*

Plan No. 52: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun cephenin tespit edilen mimari elemanları. Ö:1/100*

Plan No. 53.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey ve güney kısa kenar cephelerinin tespit edilen mimari elemanları. Ö:1/100*

Plan No. 54.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun cephenin tespit edilen ön cephe arşitravları. Ö:1/100*

Plan No. 55.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun cephesinin var olan yapı elemanları üzerinde cephenin görünümü. Ö:1/100*

Plan No. 56.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey ve güney kısa kenar cephelerinin var olan yapı elemanları üzerinde cephenin görünümü. Ö:1/100*

Plan No. 57.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun kenar cephesinin restitüsyon önerisi. Ö:1/100*

Plan No. 58.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey ve güney kısa kenar cephelerinin restitüsyon önerisi. Ö:1/100*

Plan No. 59.: *Yapının cephe ve kesit görünüşü. Ö:1/500*

Plan No. 60.: *Yapının cephe ve kesitinin detay görünüşü.*

Plan No. 61.: *Yapının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi. Kuzeybatıdan genel görünüş.*

Plan No. 62a.: *Yapının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi. Güneybatıdan genel görünüş*

Plan No. 62b.: **a:***Yapının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi. Batıdan genel görünüş.*

b: *Yapının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi. Batıdan genel görünüş.*

Plan No. 63.: *Yapının Doğu Stoasının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi*

Plan No. 64.: *Yapının Doğu Stoasının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi.*

Plan No. 65.: *İmparator onurlandırma salonunun restitüsyon önerisine dayalı 3B Modellemesi.*

Plan No. 66.: *İmparator onurlandırma salonunun ön ve arka cephesinde yer alan heykellerin bir canlandırması.*

Plan No. 67.: *İmparator onurlandırma salonunun güney kısa kenar cephesinin restitüsyon önerisine bağlı 3B modellemesi.*

Plan No. 68.: *İmparator onurlandırma salonunun güney kısa kenar cephesinde yer alan heykellerin bir canlandırması.*

Plan No. 69.: *İmparator onurlandırma salonunun kuzey kısa kenar cephesinin restitüsyon önerisine bağlı 3B modellemesi.*

Plan No. 70.: *İmparator onurlandırma salonunun kısa kenar cephesi ve Doğu Stoayı içine alan 3B kesiti.*

Plan No. 71.: *Güney Stoanın ikinci yapı evresinde meydana getirilen cephe düzenlemesi.*

Plan No. 72.: *Güney Stoanın ikinci yapı evresinde meydana getirilen cephe düzenlemesinin 3B kesiti.*

Plan No. 73.: *Güney Stoanın ikinci yapı evresinde meydana getirilen cephe ve çatı düzenlemesinin 3B modellemesi.*

GİRİŞ

Bir Doğu Pamphylia liman kenti olan Side'de; Tiyatro-Agora yapı kompleksinin güneyinde ve Attius Philippus Suru olarak isimlendirilen Geç Antik Çağ Surunun birinci ve ikinci kule bedenleri önünde M Yapısı olarak isimlendirilmiş bir yapı yer almaktadır. Bu yapı ilk kez 1811 yılında literatüre girmiştir. 1890 yılında gerçekleştirilen araştırılmalarda kent planına M harfi ile kodlanmış ve 1949 yılında ilk kazı çalışmaları başlatılmıştır. Türk kazı ekibi başkanlığında yürütülen çalışmalar 1965 yılında gerçekleştirilen kısmi restorasyon ile sonlandırılmıştır. Kazı ve restorasyon çalışmaları ile yapıya; *gymnasium*, bazilika, Devlet Agorası gibi farklı işlev ve anlamlar yüklenmiştir. Yapının kazı yürütücüsü ve başkanı olan Ord. Prof. Dr. A. M. Mansel'in yapı için Devlet Agorası ve kısa kenarda yer alan mekânlara kitaplık olarak getirdiği tanım arkeoloji camiasınca kabul görmüştür. Tarihlendirme hususunda ise yapı bir Geç Antoninler Dönemi binası olarak ele alınmıştır.

Söz konusu tanım ve tarihlendirmenin dışında yapıyı farklı ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların ortak özelliği hiç birisinin yapıyı bir bütün olarak değerlendirmemesi ve kompleksin sadece mekân (*imparator onurlandırma salonu*) bazında incelenmesidir. Bu nedenle de yapının sergi alanı olan imparator salonu üzerinde sıklıkla duran yayımlar kaleme alınmıştır. Bununla birlikte yayımlarda sıklıkla farklı işlev ve buna dayalı değerlendirmeler ile irdelenen yapının söz konusu bu çalışmaya kadar blok dokümantasyonu yapılmamış, plan özellikleri tam olarak çalışılmamış ve yapının Side şehirciliği içindeki yeri bütüncül bir bakış açısı ile irdelenmemiştir. Araştırmacıların atıflar ve yorumları ise büyük ölçüde Mansel'in Almanca ve daha sonra genişletilerek Türkçe kaleme alınan Side kitabı üzerinden yapılmıştır.

1965 yılında tamamlanan çalışmalar yaklaşık 50 yıl aradan sonra, 2014 yılında bir proje ile tekrar başlatılmıştır. İlk çalışmalar daha önce gerçekleştirilen faaliyetlerin derlenmesi ve eksik kısımların tespit edilmesine yönelik oluşturulmuştur. Yapının daha önce gerçekleştirilmeyen mimari blok dokümantasyonunu hazırlamak, plan çalışmasını yenilemek, yapı elemanlarının dokümantasyonu ile *aedicula*lı cephe düzenlemesini kontrol etmek, yapının işlevini çözümlemek ve yapı evrelerini tespit etmek amacı doğrultusunda çalışmalar başlatılmıştır. Çalışmalar sonucunda elde edilen veriler ile yapının Side şehirciliği içindeki yerinin tespit edilebilmesi amaçlanmıştır.

Yapı kompleksinin ilk inşa aşamasından başlayarak yıkıldığı zaman dilimine kadar geçen süre çalışmanın tarihsel kapsamını içermektedir. Bununla birlikte M Yapısını oluşturan yaklaşık dikdörtgen formundaki binanın çevresindeki yapılar tezin kapsamına dahil edilmemiştir. Bu nedenle Güney *Stoa*ya bitişik hamam yapısı çalışma kapsamında detaylı olarak ele alınmamıştır. Sondaj kazıları ve heykel resim programı da yine çalışmanın içeriğine dahil edilmemiştir.

Çalışma enstitünün tez yazım yönergesine bağlı olarak meydana getirilmiştir. Yönergeye bağlı olarak A4 sayfa boyutu kullanılmış, sayfa içerisine çizim ve görseller mümkün olduğu kadar aynı ölçek ve yön doğrultusunda yerleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak, sayfa boyutu genellikle büyük ölçekli çizimler için yeterli alan sağlamadığı için bazı çizimlerde yönün yatay veya dikey olarak değiştirilmesi gerekmiştir.

Tez çalışmasının ilk bölüm teması, Pamphylia ve Side'nin tarihçesi üzerinde kurgulanmıştır. Bu kapsamda Side antik kentinin siyasi tarihi son bilgiler ışığında değerlendirilmiştir. Çalışmanın ana temalarından biri ikinci bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde M Yapısını ve bu yapının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişiklikler irdelenmiştir. Yapıda gerçekleştirilen; dokümantasyon, kazı çalışmaları sonucunda elde edilen bulgu ve belgeler detaylı olarak ele alınmıştır. Buna göre; topoğrafya, plan tipi, yapıyı oluşturan mekânlar, mekânların özellikleri, ele geçen mimari buluntular, buluntuların detaylı değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirmeler sonucunda ise yapının mimarlık tarihi içerisindeki yeri ve işlevi irdelenmiştir. Bununla birlikte mekânların antik çağdaki işlevlerine yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiş ve bunun sonucunda tespit edilebilen işlevleri üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Her bir mekân iç tasarımı ile birlikte ele alınmış, kazı çalışmaları ve mimari dokümantasyon ile belgelenen özellikleri dikkate alınarak dönemi içinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm çalışmanın üzerinde yoğunlaştığı ana temalardan bir diğeridir. Bu bölümde *imparator onurlandırma salonu*nun *aedicula*lı cephesi üzerinde yürütülen çalışmalar yer alır ve ana tema olarak cephenin restitüsyonunu içermektedir. Çalışmalarda 1965 yılında gerçekleşen restitüsyon da dikkate alınarak cephenin tasarımı yeniden ele alınmıştır. Tasarımı oluşturan blokların dokümantasyonu tamamlandıktan sonra blokların yapı ile ilişkisi tespit edilmiş ve böylece blokların cephe tasarımındaki konumu önerilmiştir. Tamamlanan restitüsyon çalışmalarına paralel olarak yapının 3B modellemesi oluşturulmuştur. Modelleme çalışmaları hem plan hem de restitüsyon önerilerinden yola hazırlanmıştır.

Dördüncü bölüm tema olarak yapının donanımını içermektedir. Bu kapsamda yapıya ait yazıtlar, mozaikler ve mermer malzemeler irdelenmiştir. Yazıtlar J. Nollé tarafından incelenmiş, yazarın konu hakkında makale ve raporları incelenerek bir değerlendirme oluşturulmuştur. Mozaik ve mermer malzemeler üzerinde yoğun araştırmalar gerçekleştirilememiştir. Bu durumun sebebi mozaiklerin tez çalışmasının yürütüldüğü süre zarfında kazı çalışmalarının tamamlanamamış olmasıdır. Bu nedenle eski yayın ve raporlar gözetilerek bir çıkarımda bulunulması gerekmiştir. Bununla birlikte yapıya ait bloklar üzerinde mermer analizi yapılamamış olması bu alanda bazı noktaların eksik kalmasına sebep olmuştur. Ayrıca, Side'de daha önce herhangi bir mermer analizi de henüz yapılmamıştır.

Beşinci bölümün ana teması yapının tasarım ve yapım tekniği ile ilgilidir. Yapının tasarım ve planının ele alındığı bu bölümde kompleksi oluşturan binanın karşılaştırmalı analizine çok fazla yer verilmemiştir. Bu durumun sebebi bu konunun çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak ele alınmış olmasıdır. Beşinci bölümün alt başlığı olarak ele alınan metroloji kısmında kullanılan ölçü birimleri analiz edilmiştir. Özellikle başka yapılarda tespit edilen *Roma Ayağı* ölçüsünün M yapısındaki uygulanış sistemi ve bunun cephe elemanları üzerine dağılımı irdelenmiştir. Yapının metrolojisi sadece cephe tasarımı ile sınırlı kalmamış kompleksi oluşturan tüm alanın *Roma Ayağı* ölçü birimi bakımından nasıl meydana getirilmiş olabileceği sorusuna cevap aranmıştır.

Çalışmanın altıncı bölüm teması yapı evrelerinin tespit edilmesine yönelik olarak oluşturulmuştur. Bu amaç doğrultusunda mimari bezemenin sınıflandırılması ve bu sınıflandırma üzerinden bir kronoloji meydan getirilmiştir. Her bir bezemeli yapı elemanı üzerindeki bezeme unsurlar ayrı ayrı ele alınmıştır. Bezemeyi oluşturan süslemeler önce birbirinden bağımsız değerlendirilmiş, daha sonra blok üzerinde en geç tarihi veren bezeme unsuru tarihlendirmede dikkate alınmıştır. Karşılaştırmalı örnekler için önce kent özelinde, daha sonra kentin içinde yer aldığı bölge, daha sonra Anadolu ve en sonunda Anadolu dışındaki bölgeler irdelenerek incelenmiştir. Bu yöntem doğrultusunda yapı tarihlendirilmiş ve yapı evreleri üzerinde bir fikir elde edilmiştir. Bezemeli elemanlar dışında kazılar yolu ile elde edilen yazıt ve tarihlemeye yarayıcı daha farklı küçük buluntular da dikkate alınmıştır.

Tez çalışmasının yedinci ve son bölümünde, M Yapısının evreleri Side şehirciliği ile birlikte değerlendirilmiştir. Side antik kentinde MS 1. yüzyıldan itibaren görülen yapılaşma süreci ile birlikte; M Yapısının inşası, kullanım evreleri ve kullanımının son

bulması süresince kentteki yapılaşma faaliyetleri ele alınmıştır. M Yapısının kullanımı boyunca devam eden yüzyıllar içerisindeki değişim ve dönüşümüne paralel olarak Side kentinde nasıl bir yapılaşma süreci yaşanmış olduğu sorusuna cevap aranmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. PAMPHYLIA

Pamphylia (**Gr. Παμφυλία**); Anadolu'nun güneybatı kıyısında yer alan, Mansel'in tarif ettiği şekli ile "bugün ki Antalya ilinin sahil düzlüğüne verilen addır"[1] (**Hrt. No.:** 1). Ülke koordinatlarına göre ise Greneviç'in 30^0 $30^/$ ve 31^0 ve $30^/$ dereceleri arasında yer alan Antalya'nın kuzeyinden başlayarak sahile doğru 30 km kadar uzanan ova bölgesidir[2]. Filolojik olarak incelendiğinde **Παμφυλία**, **Πάμφυλοι** veya **Παμφύλιοι** kelimeleri bölgenin adlandırılmasının Hellenleştirilmiş formudur[3]. Grekçe kelime anlamı; *bütün kabilelerin ülkesi-pek çok kabilenin ülkesi* olarak kabul edilebilir[4].

I. 1. Bölgenin Coğrafi Konumu

Pamphylia Bölgesi günümüzde; güneyinde Akdeniz, batı, kuzey ve doğusunda Toros Dağları'nın sınırladığı verimli bir ova bölgesidir[5]. Antik çağda batıda Lykia, kuzeyde Pisidia, kuzeydoğuda Isauria, doğuda Kilikia yer alır. Güneyinde ise Akdeniz (*Mare Pamphylium*) ile çevrelidir[6]. Pamphylia Bölgesi'nde kuzeyde Toroslardan doğarak, güneyde Akdeniz'e dökülen dört önemli nehir bulunmaktadır. Bunlar doğudan batıya doğru; Melas (Manavgat), Eurymedon (Köprüçay), Kestros (Aksu) ve Katarraktes (Düden) olarak sıralanırlar[7] (**Hrt. No.:** 1).

Pamphylia Bölgesi içerisinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen önemli kentler doğudan batıya doğru; **Σίδη** (Side-Manavgat), **Σελεύκεια** (Lyrbe (?)-

---

[1] A. M. Mansel (1978). *Side: 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları*. Ankara: TTK Basımevi, s. 1.: C. E. Bosch (1957). *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*. (Çev. S. Atlan). Ankara: TTK, s. 13.

[2] Bosch (1957), s. 13.

[3] H. S. Alanyalı (2012). *Der Kentauromachie und der Gigantomachiefries im theater von Perge.* Wien: Phoibos Verlag, s. 29.

[4] Bosch (1957), s. 16.: J. A. Cramer (1971). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor II*. Oxford University Press, s. 273.: Mansel (1978), s. 2.: H. Abbasoğlu (2007). *Par-ha-a'dan Perge'ye*. Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan. (Ed. M. Alparslan-M. D. Alparslan-H. Peker). İstanbul: Ege Yayınları, s. 21.: J. D. Grainger (2009). *The Cities of Pamphylia*. UK: Oxbow Books, s. 1.

[5] Mansel (1978), s. 1.: A. Erzen (1979). Zur geographie Pamphyliens. *AnadoluAraş VII*., s. 93-98 Taf. I.

[6] *Strab.* XIV. 4. 1-3.: A. Özdizbay (2012). *Perge'nin MS 1-2. Yüzyıllardaki Gelişimi*. Adalya Suppl. 10, s. 5.

[7] *Strab.* XIV. 4. 1-2.: *Plin. nat.* V. 26.: A. M. Mansel (1963). *Die Ruinen von Side*. Walter de Gruyter, s. 1.: Mansel (1978), s. 1.: H. Hellenkemper – F. Hild (2004). *Tabula Imperii Byzantini: Lykien und Pamphylien (TIB 8)*. Wien: ÖAI, s. 81-95. Alanyalı (2012), s. 29.: Özdizbay (2012), s. 5.: Ayrıca bk.: D. Magie (1950). *Roman Rule in Asia Minor I*. USA: Princeton University Press, s. 259-277.

Bucakşeyhler) **Ἄσπενδος** (Aspendos-Belkıs), **Σύλλειον** (Syllion-Yanköy), **Πέργη** (Perge-Aksu), **Μάγυδος** (Magydos-Antalya), **Ἀτταλεία** (Attaleia-Antalya), **ολβια** (Olbia-Antalya)'dır[8]. Yukarıda sözü edilen Pamphylia kentleri tarih boyunca birbirleri ile daimî rakip olmuşlar, aralarındaki anlaşmazlıklar/rekabet[9] yüzünden bir birlik (Lykia gibi) oluşumunu gerçekleştirememişlerdir[10]. Bölgenin güneyinde yer alan ve Akdeniz'e açılan kıyı şeridi bölgeye yerleşen halkların koloni kurmalarına ve ticaret yapmalarına olanak sağlamıştır[11].

I. 2. Side

Side, Melas Çayı ve Eurymedon Çayı[12] arasında, Melas çayına daha yakın konumlandırılmış bir Doğu Pamphylia kentidir[13]. Şekilsel olarak denize doğru çıkıntı yapan bir yarımada formundadır (**Hrt. No.:** 2; **Plan No.:** 1). Yarımada, batı-güneybatı doğrultusunda yaklaşık 800 m uzunluğunda, 300 m genişliğindedir ve kent konglomera kayaçlar üzerinde denizden yaklaşık 15 m yüksekliktedir[14]. Kentin deniz kıyısında olmasından dolayı, kullanıma oldukça elverişli olan güney uçtaki küçük koy liman olarak

---

[8] *Strab.* XIV. 4, 4.: M. Arslan (2012). Pseudo Skylaks: *Periplous*. *MJH II/I.* s. 251.No. 101.: Magie (1950), s. 261.: Mansel (1978), s. 2.: K. G. von Lanckoroński (2005). *Pamphylia ve Pisidia kentleri I. Pamphylia.* (Çev. Dr. S. B. Gün). İstanbul: AKMED Çeviri Dizisi 2, s. 5. M. Melnick (2008). *Anatolia*. Cambridge: Ancient History Series IV., s. 225-226.: Alanyalı (2012), s. 29.
Skylaks, Korakesion'u (Alanya) Pamphylia kentleri içinde anlatır ancak genellikle Korakesion Antikçağ yazarları tarafından Pamphylia'nın doğu uçtaki başlangıç sınırı kabul edilmiş ve Kilikia Bölgesi içinde değerlendirilmiştir. Ramsay ise Pamphylia'nın Isauria arasındaki sınır kentinin Kassai/Kasai olabileceğini belirtmiştir. Bunlara ek olarak Cohen'in çalışmasında Side ve Korakesion arasında Arsinoe, Hamaxia ve Ptolemais gibi Hellenistik kentlerin varlığından söz edilmektedir. Bununla birlikte Pamphylia'nın batı sınır kentlerini Magydos, Attaleia ve Olbia oluşturur. Bölgenin batı sınır kenti olarak Olbia kabul edilir. Söz konusu bu üç kentten Magydos ve Olbia'da yapılan araştırma çalışmaları oldukça azdır. Dahası Pamphylia'nın batı ucundaki son kent olarak kabul edilen Olbia'nın lokalizasyonu tam olarak tespit edilememiştir. Son olarak Şahin Olbia'nın Antalya, Kemer/Koca Burun'da lokalize edilmiş olabileceğini söylemektedir, bk. S. Şahin (2002). *Pamphylia/Lykia Sınır Kentleri: Olbia ve Diğerleri.* Likya İncelemeleri I. (Ed. S. Şahin-M. Adak). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 23-32. Magydos ve Olbia için ayrıca bk.; Bean (1999), s. 93-96.: M. Adak (1999). Die pamphylische hafenstadt Magydos. *EA 31*, s. 53-68.: Kassai/Kasai için bk. Ramsay (1961), s. 466.; Doğu Pamphylia için bk.: G. M. Cohen (1995). *The Hellenistic Settlements in Europa, the Islands and Asia Minor*. England: University of California Press, s. 335-337, 339-342, Map. 9.: J. Nollé (1988). Forschungen in Selge und Ostpamphylien. *AST 6,* s. 257-259.

[9] Pamphylia kentleri arasındaki rekabet için bk.: J. Nollé (1993b). Die feindlichen Schwestern - Betrachtungen zur Rivalität der pamphylischen Städte. *İçinde: G. Dobesch (Hrsg.), Hundert Jahre Kleinasiatische Komission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften: die Epigraphische und Altertumskundliche Erforschung Kleinasiens*, Wien, s. 297-317.: B. Burrell (2004). *Neokoroi: Greek Cities and Roman Empire*. Cincinnati Classical Studies IX-Brill, s. 181. Ayrıca bk.: J. Nollé (1993a). *Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse.* (IK 43), Bonn, s. 88-94.

[10] Nollé (1993a), s. 7.

[11] *Strab.* XIV. 3. 2.

[12] Melas ve Eurymedon Çayı için bk.: Strab. XIV. VI. 2: Nollé (1993a), s. 3-6.

[13] A. M. Mansel (1967). *Side Kılavuzu*. Ankara: TTK, s. 5.: Mansel (1978), s. 2.: *Tab. Peut*. IX. X. 2.

[14] Nollé (1993a), s. 6.

kullanılmıştır[15]. Antikçağ'da ulaşımın büyük oranda denizden sağlanması ve ticaretin deniz ulaşımına bağlı olması şehrin gelişiminde ve daha sonra zenginliğinde büyük rol oynamıştır[16].

Kentin üzerinde yükseldiği ana kayanın üstü bataklık ve kumlu bir tabakaya sahiptir. Özellikle güneydoğudan esen rüzgârlar antik kentin kumullarla kaplanmasına sebep olmuştur. Kentin konumu ve iklim, doğal kaynakların oluşumunda oldukça belirleyici etkendir. Örnek olarak, antik kent içerisinde tatlı su kaynağı bulunmamaktadır. Lanckoroński, Side'de kuyu ağızları görür ve bu kuyuların Antikçağ'da kullanılmış olabileceğinden bahseder. Ancak denizdeki hareketlilik sebebiyle kuyu sularının deniz suyu ile karıştığını ve kullanılamayacak hale geldiğini belirtir[17]. Lanckoroński'nin aktardığı bilgiler doğal şartların kentin yaşamına etkisine güzel bir örnektir. Bu durum, Antikçağda Side'nin su ihtiyacını en yakın tatlı su kaynakları vasıtasıyla (Melas Çayı-Oymapınar Barajı üzerinden) karşılanması gerektiğini gösterir.

Etimolojik olarak incelendiğinde, Side ismine Pamphylia dışında farklı bölgelerde de rastlanmaktadır. Pontos, Thessalia, Lakonia ve Lykia'da Side ismine benzer isimlerde kentlerin ya da kıta Yunanistan'da yine Side ismine benzer bir bölgenin varlığı görülür. Side isminin geniş bir alana yayılmasına rağmen diğer bölgelerde yer alan kentlerin anlamsal olarak aynı ifadeyi vermemesi (Nar)[18] ve diğer kentlerin Pamphylia dilinde bu ismi almaması Side'nin aynı isimli kentlerle herhangi bir bağlantısının olmadığını gösterir[19]. Side'nin tarihçesi bakımından Pamphylia'nın önemli kentlerinden birisi olduğunu belirtmek gerekir[20] ki kent yazıtlarda *parlak*, *en parlak*, *ünlü*, *en ünlü*, *şanlı metropolis* gibi sıfatlar ile karşımıza çıkmaktadır[21].

Bütün zenginliğine ve ihtişamına karşın Sideliler Antikçağ'da iyi bir üne sahip değildi. Hazırcevaplığı ile ünlü müzisyen Stratonikos'a dünyada en işe yaramaz

---

[15] Mansel Side'de bulunan iki limanı E1 ve E2 limanları olarak adlandırmıştır. Side limanı için Bk.: Mansel (1967), s. 24: P. Knoblaunch (1977). *Die Hafenanlagen und die Anschliessenden Seemauern von Side.* Ankara: TTK V. Dizi, s. 1 vd.: Mansel (1978), s. 71-79: Side'nin deniz stratejisi için bk.: Bosch (1957), s. 1 vd.

[16] Mansel (1978), s.2.

[17] Lanckoroński (2005), s. 125-126.

[18] P. Grimal (2012). *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*. (Fran. Çev. S. Tamgüç). İstanbul: Kabalcı Yayınevi, s. 714-715. Madde 2 ve 5.

[19] W. Ruge (1923). Side. *RE II A*, *2,* 2208-2209. Mad. 1-10.

[20] Mansel (1978), s. 15.

[21] C. E. Bosch (1951). *Kitabeler. İçinde: 1947 Senesi Side Kazılarına Dair Ön Rapor=Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Side im Jahre 1947.* Ankara: TTK Basımevi, s. 48-53 No. 1-2.: Mansel (1978), s. 15: Nollé (2001), s. 416.

insanların kimler olduğu sorulduğunda şu cevabı verir: "Pamphylia'da Phaselisliler, tüm dünyada ise Sideliler"[22]. Bununla beraber Strabon, Pamphylia halklarının da Sideliler ile aynı kaderi paylaştığını ve Antikçağ'da fazla sevilmediğini aktarır. Strabon, Pamphylialıların barışçıl bir halk olmadıklarını belirtmekle beraber sınırdaki halkların da huzurunu bozduklarını belirtmektedir[23].

Side kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde nar anlamına gelmektedir[24]. Mansel, Sidece'nin[25] Grekçe ve Fenikece ile bir bağlantısı olmadığını ve Sidece'nin yerel karakterde yani Anadolulu olduğunu belirtmiştir[26]. Bosch ise Mansel'in Sidece ile ilgili düşüncelerini doğrulamaktadır[27]. Nollé, Sidece'nin Fenike Alfabesi kökenli olabileceğine değinmiştir[28]. Ayrıca, yerel karakterdeki Side dili gibi Pamphylia'nın bir diğer önemli kenti Perge'de de Sidece'ye benzer bir dilin MÖ 5. yüzyılda konuşulduğu son araştırmalar ışığında ortaya konmuştur[29].

Side'nin kuruluşu ve kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Side kentini Aiolia Bölgesi'nden gelen Kymelilerin kurmuş olduğu Antikçağ yazarları tarafından söylenir[30]. Herodotos ve Strabon; Pamphylialıların, Amphilokhos ve Kalkhas tarafından önderlik edilen halkın soyundan geldiğini[31], yani Pamphylia halkının Yunan

---

[22] Nollé (1993a), s. 156.: G. E. Bean (1999). *Eskiçağ'da Güney Kıyılar*. (Çev. İ. Delemen-S. Çokay-Kepçe). İstanbul: Arion Yayınevi, s. 65.

[23] *Kilikialıların pek çok özelliklerini paylaşan Pamphylialılar ne korsanlık yapmaktan çekinirler ne de kendileri Taurosların güney yamaçlarında yerleşmiş oldukları halde sınırdaki insanların barış içinde yaşamasına izin verirler*, bk.: Strab. XII. VII. 2.

[24] Nollé (1993a), s. 38.: Mansel (1978), s. 4.: Bean (1999), s. 64.

[25] Side dili için Bk.: T. H. Bossert (1940). Eski Side Halkının Yazı ve Dili. *Belleten 14/15*, *4*., s. 15-30.: M. Darga (1983). Seleukia Grekçe-Sidece Çiftdilli (Bilinguis) Yazıtı. *AA 9*, s. 401-412: M. Darga (1967). Side Dili ve Yazısı Hakkında Notlar ve Side Doğu Kapısında Bulunan Yazıt. *Belleten 121*, s. 49-66.: Ayrıca bk.: C. Brixhe (1996). Corpus des Inscriptions Dialectales de Pamphylie. Suppl. IV. *Kadmos 35,* s. 72-88.: C. Brixhe – R. Tekoğlu (2000). Corpus des Inscriptions Dialectales de Pamphylie. Suppl. V. *Kadmos 39,* s. 1-56.: C. Brixhe-R. Tekoğlu-G. Vottéro (2008). Corpus des Inscriptions Dialectales de Pamphylie. Suppl. VI. *Kadmos 46,* s. 39-52.

[26] *Nar anlamına gelen Side sözcüğü, filolojik araştırmaların ortaya koyduğu gibi ne Grekçe'dir, ne de bazen ileri sürüldüğü gibi Fenikecedir: fakat öz bir Anadolu adıdır*. Bk.: Mansel (1978), s. 4.

[27] Bosch (1957), s. 17.

[28] Nollé (1993a), s. 46-47.

[29] F. Işık (2009). Anadolu-İon uygarlığı: "Kolonizasyon" ve "doğu Hellen" kavramlarına eleştirisel bir bakış. *Anadolu*/*Anatolia 35*, s. 63.

[30] *Sonra Kyme'lilerin bir kolonisi olan ve içinde bir Athena Tapınağı bulunan Side'ye gelinir*. Bk.: *Strab*. XIV. 4, 2. *Aleksander şimdi Side'ye doğru yol aldı, ki onlar Aiolia, Kyme'den gelen Kymelilerdir*. Bk.: *Arr.an.* I. 15, 4.

[31] Efsaneye göre Mopsos ve beraberindekiler Pamphylia'da önce Aspendos kentini kurar daha sonra Pamphylia'da bazı adamlarını bıraktıktan sonra Kilikia'ya geçer. *Plin. nat*. V. 96.: C. López-Ruiz (2009). *Mopsos and Cultural Exchange Between Greeks and Locals in Cilicia*. Antike Mythen: Medien, Transformationen und Konstruktionen (Ed. H. C. Walde-U. Dill). Germany: WdeG Print, s. 489 vd.: A. H. M. Jones (1998). *Cities of the Eastern Provinces.* USA: Oxford University Press, s. 124.

kökenli olduğunu söylerler[32]. Plinius, Pamphylia Bölgesi'nin *Mopsopia* olarak adlandırıldığını aktarır[33]. Ancak, Side dilindeki yerellik kentin Kymeli kolonistler tarafından kurulduğu[34] önerisini şüpheli kılmaktadır[35]. Side'nin Kyme ile yakın ticari ilişkilerinin varlığı söz konusu olabilir, fakat kentin Kymeli kolonistler tarafından kurulduğu düşüncesi gerçeklikten uzaktır. İskender'in tarihçisi Arrianos'un *Anabasis'*inde geçen önemli bir detay kentin ve Side'nin yerelliğini açıkça gözler önüne sermektedir. Arrianos, Yunanlıların Side'ye ayak basar basmaz kendi dillerini unuttuklarını ve civardaki halk tarafından anlaşılmayan barbar bir dil konuştuklarını söyler[36]. Bu metin Side'ye çok güçlü bir göç ya da koloni hareketinin yaşanmadığını, kentte yerel unsurların çok daha güçlü olduğunu kanıtlar niteliktedir[37]. Sonuçta Side'de kolonizasyonun ters işlediğini söylemek mümkündür. Sidelilerin Yunanlılara entegrasyonundan ziyade Yunanlıların Sidelilere entegrasyonu gerçekleşmiştir. Yunanlıların kendi dillerini unutmaları Side kentindeki baskın kültürün önemli bir göstergesidir. Bosch'un deyimiyle, *Pamphylia'da Aspendos, Perge, Side; en azından bu üç şehir Anadolu tesisleridir ve Aioller ile Argosluların göçleri Grek iskân ve hâkimiyeti manasına gelmemektedir*[38].

Pamphylia'da Mopsos, Khalkhas ve Amphilokhos'un faaliyetleri Hadrianus'un seyahatleri sonunda oluşan kültür politikasının izleridir. Bu dönemde Yunan kahraman isimleri sıklıkla kentlerin *ktistes*i olarak kullanılır. Pamphylia'daki kent kurucuları Hadrianus Döneminde yaratılmak istenen sentez kültür politikasının bir getirisi olarak düşünülmelidir[39]. Küçük Asia kentlerinin imparatora yaranma yarışında, özellikle de vergi muafiyeti için uydurdukları Yunanlı Kahraman, Ata *ktistes*leri, Pamphylia Bölgesi kentleri içinde geçerli olmuştur.

Perge'nin *ktistes*leri olarak, özellikle Roma İmparatorluk Dönemi içinde, Mopsos ve Khalkhas isimleri öne çıkmaktadır. Bu kişiler birer ölümlü kahramanlardır. Side'nin

---

[32] *Hdt.* VII. 91.: *Strab*. XIV. 4, 1.
[33] *Plin. nat*. V. 26.: Cramer (1971), s. 274.
[34] *Strab*. XIV. 4, 2.
[35] Pamphylia'nın ve Side'nin kuruluşu üzerinde detaylı bilgi ve konu hakkındaki tartışmalar için Bk.: F. Işık (1996). Pamphylia ve Anadolu Gerçeği. *Adalya 1*, s. 23-44.
[36] *Arr.an*. I, 26, 4.: Mansel (1978), s. 4.: Bean (1999), s. 64.
[37] J. Freely (2010). *Children of Achilles: The Greeks in Asia Minor Since the Days of Troy*. New York: Tauris & Co., s. 20.
[38] Bosch (1957), s. 17.
[39] Freely (2010), s. 9.

bir kahraman *ktistes*e sahip olmaması ve kentin *ktistes*i olarak tanrı Apollon Sidetes'in[40] öne çıkarılması Side'nin Pamphylia'nın dinsel merkezlerinden birisi belki de birincisi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çünkü, Side hiçbir zaman bir ölümlü kahramanı kurucusu olarak göstermemiş, kentin kurucusu olarak her zaman bir tanrı ismi ön planda tutulmuştur.

I. 2. 1. Antik kent tarihçesi

Komşusu Perge'nin aksine Side kenti ve çevresinde tarih öncesi bir kalıntıya rastlanmamıştır[41]. Hitit metinlerinde geçen *Parha*'nın Perge kentini işaret ettiği kabul görmekle beraber Side için bu dönem oldukça karanlıktır[42]. Kent içerisinde yapılan kazılarda ortaya çıkartılan Geç Hitit Dönemi'ne ait olduğu düşünülen işlemeli bazalt krater kentin en eski mimari kalıntısı kabul edilmekte ve kent tarihini Geç Hitit Dönemi'ne kadar götürmektedir[43]. Epigrafik belgelerde Side'nin kendine has bir dilinin olduğu ve konuştuğunu daha önceki bölümde ele alınmıştır[44]. Sideliler, Hititçe-Luvice karışık Sidece denilen bu dili uzun zaman kullanmışlardır[45]. Side'den ele geçen yazıtlar, sikkeler üzerinde MÖ 6. yüzyıla kadar giderken yazıtlar üzerinde MÖ 3-2. yüzyıla kadar gitmektedir[46].

---

[40] H. S. Alanyalı (2011). *Side'nin Roma Dönemi Panteonu*. *Anadolu/Anatolia 37*, s. 76. Apollon Sidetes için Bk.: H. S. Alanyalı (2005). Apollon Sidetes. S*ynergia. Festschrift für Friedrich Krinzinger*, Cilt II, s. 89-92.

[41] Perge'nin tarih öncesi verileri Akropolis ve eteklerinde ele geçmiştir. Akropolis'de gerçekleştirilen çalışmalar kısa raporlarda kaleme alınmış olmakla birlikte alandan elde edilen sonuçlar iki bant olarak yayımlanmıştır. Kısa raporlar için bk.: H. Abbasoğlu – W. Martini (1996). Perge Akropolisinde 1994 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 27/2*, s. 121-129.: H. Abbasoğlu – W. Martini (1997). Perge Akropolisinde 1995 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 28/2*, s. 151-65.: H. Abbasoğlu – W. Martini (1998). Perge Akropolisinde 1996 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 29/2*, s. 93-107.: H. Abbasoğlu – W. Martini (1999). Perge Akropolisinde 1997 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 20/2*, s. 179-195. Kazı bantları için bk.: H. Abbasoğlu – W. Martini (2003). *Die Akropolis von Perge. Survey und Sondagen 1994-1997.* Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, s. 1 vd.: W. Martini – N. Eschbach (2017). *Die Akropolis von Perge. Die Ergebnisse der Grabungen 1998-2004 und 2008*. ASMS 1., s. 1 vd.

[42] Pamphylia'da Hitit varlığı ve konu ile ilgili tartışmalar için bk.: F. Işık (2008). Mopsos Mitosu ve Bilimsel Gerçekler. Perge ve Karatepe'nin Kuruluşu Üzerine. *Abbasoğlu 65. Yaş Armağanı, Cilt I*, (Ed. İ. Delemen vd.) İstanbul: Ege Yayınları, s. 571-585.: Grainger (2009), s. 2-10.

[43] A. M. Mansel (1958b). Ein Basaltkessel aus Side. *Anatolia 3*, s. 1-13.
Suriye-Fenike etkili bu eser üzerine M. Özhanlı detaylı bir makale kaleme almıştır. Özhanlı, eserin Hitit etkisine değinmiş ve Pamphylia'nın önemli liman kenti olan Side'nin Anadolu'da Hellen göçleri öncesinde var olan Anadolulu bir kent olduğuna dikkat çekmiştir. Bu sav aslında F. Işık'ın *Pamfilya ve Anadolu gerçeği* adlı makalesinde öne sürdüğü fikirler ile de benzerlik gösterir. Bk.: M. Özhanlı (2007). Side'de Bulunan Bir Yeni Hitit Eserinin Düşündürdükleri. *Adalya 10*., s. 17-30.

[44] Mansel (1967), s. 6.

[45] Mansel (1978), s. 4-5.

[46] Bean (1999), s. 64.

Tarihçi Herodotos'un belirttiğine göre; Lydia kralı Kroisos, Lykia ve Kilikia dışında tüm Batı Anadolu'yu Halys (Kızılırmak) kavisine kadar ele geçirmiştir. Herodotos'a göre Lydia egemenliği altında olan halklar sırası ile şunlardır: Lydialılar, Phrygialılar, Mysialılar, Mariandynalilar, Chalybialılar, Paphlagonialılar, Thrakialılar, Thynialılar, Bithynialılar, Karialılar, Ionialılar, Dorlar, Aiolialılar ve Pamphylialılar[47]. Buradan anlaşılmaktadır ki Pers kralı Kyros, Lydia Krallığı topraklarına hâkim olunca, Pamphylia'da Pers İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir[48]. Pers yönetimi altındaki Pamphylia; Ionia, Magnetia, Aiolia, Karia, Lykia ve Milyas ile birlikte Birinci Satraplığı oluşturmaktaydı[49].

Yine Herodotos'a göre Pamphylialılar, Xerxes'in yapmış olduğu Atina seferine 30 gemi ile katılmışlardı[50]. On iki yıl sonra Pers Donanması tekrar Ege Denizi'ne sefer düzenlemek için Pamphylia Bölgesi'nde toplanmaya başladığı sırada, Atinalılar komutanları Kimon önderliğinde, 200 gemi ile, toplanmakta olan Pers Donanması'nın gemilerini daha sefere başlamadan yok etmiştir[51]. Pers ordusu hem deniz hem de kara savaşında yenilgiye uğramıştır. Böylece Perslerin yeniden planladıkları batı seferi başlamadan bitmiştir. MÖ 468 yılında olduğu kabul edilen bu savaş Eurymedon Nehri'nin denizle birleştiği deltada gerçekleşmiştir[52]. Atinalılar savaşı kazanmış olsalar dahi Pamphylia Bölgesi'nde bir egemenlik kurduklarından söz edilemez. Çokay-Kepçe, Nollé'yi kaynak göstererek Eurymedon Savaşı sonrasında Side'deki Athena kült heykelinin Kimon tarafından Atina'ya götürüldüğünü ve bunun kentin bölgeler arasındaki ilişkilerini göstermesi açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Ancak, bu bilgiye biraz şüpheli yaklaşmak gerekir[53]. Eurymedon Savaşı'ndan çok kısa bir süre sonra Persler bölgeye tekrar hâkim olmuş ve Büyük İskender Dönemi'ne kadar Pamphylia Pers

---

[47] *Hdt*. I. 28.
[48] Mansel (1978), s. 7.
[49] *Hdt*. I. 28.: Bosch (1957), s. 19.
[50] *Hdt.* VII. 91.
[51] Cramer (1971), s. 280-281.: Freely (2010), s. 43.
[52] *Plat. Menex*. 241e.: Bosch (1957), s. 19.: Mansel (1978), s. 7.
Eurymedon Savaşı ve bölgenin durumu hakkında genel bilgi için Bk.: Bosch (1957), s. 19.: Mansel (1978), s. 7.: M. Arslan (2008). Eurymedon Muharebesinden Sonra Aspendos ve Genel Olarak Pamphylia'nın Durumuna Bir Bakış. *Adalya 11,* s. 49-63.
[53] Nollé, sayın Çokay-Kepçe'nin belirttiği gibi Side'deki Athena kült heykelinin Kimon tarafından Atina'ya götürüldüğü bilgisine şüpheli yaklaşmaktadır. O'nun kült heykeli hakkında söyledikleri Benndorf'dan alıntıdır ve Nollé böyle bir şeyin olma ihtimalini çok düşük görmektedir. Konu ile ilgili olarak Bk.: S. Çokay-Kepçe (2010). Pamphylia'da Klasik Dönem'de Saptanan Yerel ve Yunan Unsurlar Üzerine Bir Değerlendirme. *CollAn IX*, s. 220.: Nollé (1993a), s. 48.

egemenliği altında kalmıştır[54]. Dönem içerisinde Pers egemenliği altındaki Side kısmi bir otonom yapıya kavuşmuştur. Bu dönem kent sikkeleri üzerinde Athena-Apollon gibi tanrıların yanı sıra kentin simgesi nar betimlemeleri görülmektedir[55].

Satrap ayaklanmasında (MÖ 367 - 360) Pamphylia ikiye bölünür. Büyük krala bağlı kalan Autophradates Batı Pamphylia birliğinin gücü olan Aspendos ve Perge askeri gücü ile Side başkanlığındaki Doğu Pamphylia gücünü elinde bulunduran isyancı Datames'e karşı savaşır ve başarılı olur. Pamphylia yönetimi Autophradates tarafından Artumpara'ya bırakılır. Side özerkliğini kaybeder. Artumpara kentte para darp eder. Batı Lykia Kralı Artumpara'nın ülkesine Doğu Lykia Kralı Perikle sefer düzenleyince Artumpara Lykia Birliklerini alarak ülkesine dönmek zorunda kalır. Böylece Side tekrar otonom sistemine kavuşur ve sikke basmaya başlar[56].

Hellenistik Dönem'de Arrian'ın belirttiğine göre Büyük İskender Pamphylia'ya Phaselis üzerinden geçiş yapmıştır[57]. Makedon kral ordusunu Trakyalıların Toroslar üzerinden açmış olduğu yoldan, Lykia üzerinden, Pamphylia'ya göndermiş ve kendisi yakın komutanları ile kıyı şeridini izleyerek Perge'ye ulaşmıştır. Kral daha sonra Perge'den Aspendos ve Side'ye doğru yoluna devam etmiştir[58]. Side'de bir garnizon bırakan Büyük İskender burada fazla kalmaz, buradan Syllion'a geçer[59] ve sonrasında Pisidia'ya doğru yoluna devam eder[60].

İskender, MÖ 334 yılı, Nearkhos'u Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin satrapı olarak atamıştır[61]. Nearkhos, MÖ 329/328 yılında Büyük İskender'in Baktria'daki Zariaspa şehrinde bulunan kampına gitmiştir[62]. Bu tarihten sonra hiçbir satrapın adından söz edilmez. Bu durum büyük bir olasılıkla Lykia ve Pamphylia'nın Büyük Phrygia Satraplığı'na, satrap Antigonos Monophthalamos yönetimine bağlandığını göstermektedir[63]. Bu süreçte Side'nin Perge gibi savaşmadan teslim olduğu

---

[54] Mansel (1978), s. 8.
[55] S. Atlan (1976). *1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler*. TTK Yayınları, V. Dizi, Sa. 34, s. 4-14. *Lev. II-III*: Mansel (1967), s. 6.
[56] Mansel (1978), s. 8 Res. 7.: Alanyalı (2012), s. 32.
[57] *Arr.an*. I. 25, 1-5.: Özdizbay (2008), s. 16.
[58] *Arr.an*. I. 26, 1-2.
[59] *Arr.an*. I. 26, 5.: Grainger (2009), s. 71.: Brant-Kolb (2005), s. 20.
[60] Freely (2010), s. 61.
[61] *Arr.an*. III. 6, 6.: A. Pekman (1989). *Son Kazılar ve Araştırmalar Işığında Perge Tarihi*. TTK, VII. Dizi, s. 19.: Grainger (2009), s. 76.:
[62] Pekman (1989), s. 20.
[63] H. Brant – F. Kolb (2005). *Lycia et Pamphylia: Eine römische provinz im Südwesten Kleinasiens.* Mainz am Rhein, 20.

düşünülmektedir. Mansel bu durumun sebebini Side'nin Perge gibi henüz savunma sistemine sahip olmaması olarak açıklamaktadır[64].

Büyük İskender'in ölümünden sonra generalleri imparatorluğu satraplıklara bölmüşlerdir[65]. Antigonos, Büyük Phrygia Satraplığı ile birlikte Lykia ve Pamphylia'nın da egemeni olmuştur[66]. Triparadeisos'da yapılan imparatorluğun ikinci kez bölüşümünde sözü edilen eyaletler aynı kişide kalmıştır. Pamphylia MÖ 323-301 yıllarında (Ipsos Savaşı'na kadar) Antigonos'un Büyük Asya Krallığı'na bağlı kalmıştır[67].

Pamphylia, Ptolemaioslar ile Seleukoslar arasında karşılıklı mücadeleler nedeni ile sürekli el değiştirmiştir. Pamphylia'nın bir süre Ptolemaios Krallığı'nın yönetimi altında olduğunu belirtmek yerinde olacaktır (MÖ 285-218)[68]. MÖ 218/215-189 yıllarında Side'nin dolayısıyla Pamphylia'nın el değiştirerek Seleukos Krallığı'na bağlı bir bölge olduğu görülmektedir[69]. Side'nin bu dönemde Seleukos Donanması'na gemileri ile hizmet ettiği bilinmektedir. MÖ 190 yılında Seleukos kralı Antiochos ve Seleukos Krallığı'na sığınan Hannibal, Rhodos ile mücadeleye girmiştir. Bu savaşta Pergamon Krallığı ve Roma'nın desteğini alan Rhodos zafer kazanmış,[70] Seleukos Krallığı yenilgiye uğramıştır[71]. Sonuçta Hannibal ile beraber Seleukoslar Anadolu'dan tamamı ile çekilmek zorunda kalmıştır[72]. Savaş sonrasında Apameia Barışı (MÖ 188) imzalanmıştır.

Barış antlaşması metninde Attalos ile Seleukos Krallıkları arasındaki sınır net olarak belirtilmemiştir. Apameia Antlaşması'nda geçen Torosların ötesi ve berisi ibaresi sınırların net bir şekilde belirtilmermesine neden olmuştur. Çünkü bölgedeki dağlar doğu-batı doğrultusunda değil kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Bu tanım barış metninde geçen sınır tanımlamasına uygun değildi[73]. Antlaşma şartlarındaki bu açıklıktan

---

[64] Mansel (1978), s. 8.
[65] A. B. Bosworth (2006). Alexander the Great and the Creation of the Hellenistic Age. İçinde: *The Hellenistic World* (Ed. G. R. Bugh). Cambridge University Press, s. 13 vd.
[66] W. L. Adams (2006). The Hellenistic Kingdoms. İçinde: *The Hellenistic World* (Ed. G. R. Bugh). Cambridge University Press, s. 30-31.: Grainger (2009), s. 169.
[67] Mansel (1978), s. 8.
[68] Bosch (1957), s. 24-26.: A. Meadows – P. Thonemann (2013). The Ptolemaic Administration of Pamphylia. *ZPE 186,* s. 223-226.: Pekman (1989), s. 21.
[69] Mansel (1967), s. 6-7.: J. Ma (2000). *Antiochos III and The Cities of Western Asia Minor*. New York: Oxford University Press, s. 60, dn. 31.
[70] *Plat. Menex*. XXXVII. 23.: Bosch (1957), 29.: Bean (1999), s. 65.
[71] *Eutr.* III. 3 - 4.
[72] D. Magie (2001). *Anadolu'da Romalılar I: Attalos'un Vasiyeti*. (Çev. N. Başgelen-Ö. Çapar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 40.: Bean (1999), s. 11.
[73] Roma Seleukos Krallığı'ndan Torosların kuzeyindeki tüm topraklardan vazgeçmesini istemiştir ancak Side'nin de içinde yer aldığı Pamphylia Bölgesi Torosların güneyinde yer almaktaydı. Bu durum

yararlanan Seleukos Krallığı, Pamphylia Bölgesi'nin kendisine ait olduğunu öne sürmüştür. Buna karşın Pergamon Krallığı ise Pamphylia'nın antlaşma şartlarına göre kendi sınırları içinde olması gerektiğini savunmuştur[74]. Bu anlaşmazlıklar Pergamon Krallığı'nın Roma'dan yardım istemesine neden olmuş ve Roma, General Manlius Vulso'yu sorunun çözümü için bölgeye göndermiştir.

M. Vulso, Perge önüne geldiğinde kentte bulunan Seleukos garnizon komutanı Roma generalini karşılar ve kenti teslim etmesinin ancak krala danıştıktan sonra olabileceğini ve bu nedenle 30 gün süre verilmesi gerektiğini söyler[75]. Sonuçta Perge'deki Seleukos garnizonu kentten çekilmiş, Perge, Pergamon Krallığı'na bağlanmıştır[76]. Perge'nin dolayısıyla Batı Pamphylia'nın Pergamon Krallığı'na bağlanmasına karşın Doğu Pamphylia'nın durumu net değildir. Pergamon Kralı Attalos'un Side gibi hinterlandı çok daha geniş önemli bir liman kenti olmasına rağmen liman ihtiyacını karşılamak için Attaleia kentini kurması (MÖ 150)[77] Side'nin bağımsızlığını koruduğu şeklinde yorumlanabilir[78]. Bu durumda bölgenin paylaşımı şöyle olmalıdır; Pergamon Krallığı Batı Pamphylia'yı, Perge dâhil olmak üzere Kestros (Aksu)'a kadar egemenliği altına almış, Doğu Pamphylia kentleri Aspendos ve Side bağımsız kentler olarak kalmıştır[79].

Bağımsızlığını parayla satın alan Side[80] (MÖ 188) bu dönemde altın çağını yaşadığını bastığı sikkelerin hemen her ticaret kentinde ilgi görmesinden anlaşılmaktadır[81]. Side'nin bu tarihten itibaren yüz elli yıldan daha fazla bir süre bastığı *tetradrahmi*ler kentin bağımsız ve zengin yıllarını belgeler[82]. Mansel bu dönemde güçlü bir deniz filosu oluşturan Side'nin *teritoryum*unu güçlü surlar ile çevrelediğini belirtir[83]. Ayrıca bu dönemde Side eğitim ve kültür merkezi kimliğine bürünür ki Seleukos kralı oğlu Antiochos VII. Euergetes'i Side'ye eğitimi için göndermiş, Side'de eğitimini

---

Seleukos kralı Antiokhos'un haklılığını göstermekteydi. Bk.: Bosch (1957), s. 30-34.: Özdizbay (2008a), s. 849.

[74] *Liv*. XXXVIII. 37.: Hellenkemper – Hild (2004), s. 20.: Pekman (1989), s. 23-24.

[75] Jones (1998), s. 130.

[76] Ma (2000), s. 252-253.: Grainger (2009), s. 126-127.

[77] *Strab.* XIV. IV. 1.: Cohen (1995). s. 337.

[78] Mansel (1978), s. 11: Bean (1999), s. 66.

[79] Bosch (1957), s. 34.: Mansel (1978), s. 9-10.: Özdizbay (2008a), s. 849.

[80] Bean (1999), s. 12.

[81] Jones (1998), s. 130.

[82] Bosch (1957), s. 34.

[83] A. M. Mansel (1964a). Pamphylia Şehir Surları ve Şehir Kapıları. *Atatürk Konferansları I*, s. 216-221,224-226 Res. 2-16.: Mansel (1978), s. 66.: Ayrıca bk.: A. Akarca (1998). *Şehir ve Savunması. Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri I*. Ankara: TTK Basımevi.

tamamlayan varis ülkesine döndüğünde *Sidetes* lakabını almıştır[84]. Elde edinilen bu bilgiler Side'nin Hellenistik Dönem'de sadece bir ticaret kenti değil ayrıca bir eğitim ve kültür merkezi olduğunun kanıtlar niteliktedir.

MÖ 133'de Pergamon Krallığı III. Attalos'un vasiyeti ile Roma'ya bırakılmıştır[85]. Bu tarihten yaklaşık dört yıl sonra Romalılar Batı Anadolu topraklarında Asia Eyaleti'ni kurmuştur (MÖ 129)[86]. Bu dönem Pamphylia'nın genel durumu açısından tartışmalıdır. Mansel, Pamphylia'nın Asia Eyaleti sınırları dışında kaldığını belirtmiştir[87]. Buna karşın Brant-Kolb, Pamphylia'yı Asia Eyaleti sınırları dâhilinde değerlendirir[88]. Pekman ise Pamphylia'nın Asia Eyaleti sınırları içinde olduğu düşüncesine şüpheli yaklaşır. Romalıların Pamphylia'yı ancak güney yoluna sahip olmak için isteyebileceklerini, fakat Roma'nın bölgeyi elinde bulundurduğuna dair yeterli verilerin olmadığını dile getirir[89]. Yazarların farklı düşünceleri Doğu Pamphylia'nın Asia Eyaleti'nin kurulduğu dönemde bağımsız olduğu düşüncesine şüpheli yaklaşmak gerektiğini ortaya koyar[90].

Seleukos Krallığı'nın gücünü yitirmesi ile MÖ 2. yüzyıl boyunca Pamphylia Bölgesi ve diğer güney sahil bölgeleri korsanlık faaliyetlerine maruz kalır[91]. Korsanların köle ticareti ve sonrasında Asia'nın güney kıyılarını yağmalaması Roma'nın bölgede düzeni sağlamak adına adım atmasına sebep olmuştur. Bu sebeple MÖ 102 yılında Marcus Antonius[92] liderliğinde bölgeye bir ordu gönderir. Bu tarihte Kilikia Eyaleti

---

[84] Bosch (1957), s. 38-39.: Mansel (1978), s. 10.
[85] Magie (2001), s. 67.
[86] III. Attalos'un vasiyetini MÖ 133'de kabul eden Roma, II. Eumenes'in oğlu olduğunu iddia eden Aristonikus'un isyanı ile karşılaşmış ve Asia Eyaleti'ni MÖ 129 yılında kurmuştur. Bk. *Eutr.* IV. 17-20.: M. A. Kaya (2009). Anadolu'da Roma Egemenliği (İ.Ö 205-25). *Doğu-Batı: Romalılar I*., s. 206-208.: Ergin (2013), s. 61.
[87] Mansel (1978), s. 11.
[88] Brant – Kolb (2005), s. 20.
[89] Pekman (1989), s. 25.: Hellenkemper-Hild (2004), s. 103.: Özdizbay (2008a), s. 849.
[90] Side'nin dolayısıyla Doğu Pamphylia'nın Asia Eyaleti sınırları içinde kaldığını düşündürebilecek önemli bir yazıt Side'den ele geçmiştir: Konsül Manlius Aquillius Mil Taşı. Manlius Aquillius, Asia Eyaleti'nin ilk valisidir. Mil taşı üzerindeki yazıt MÖ 129/26 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Yazıtta: Asia Eyaleti'nin başkenti Pergamon'dan başlayarak Side'ye kadar uzanan yol ağı tarif edilmektedir. Bu yol ağının Side'ye kadar ulaşması Doğu Pamphylia'nın Roma eyalet valisinin kontrolü altında olduğunu, dolayısıyla Pamphylia'nın Asia Eyaleti'nin bir parçası olduğunu düşündürmektedir. Yazıt için Bk.: J. Nollé (2001). *Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse.* (IK 44), Bonn, s. 497.: Ayrıca bk.: B. Takmer-B. T. Önen (2008). Batı Pamphylia'da Antik Yol Araştırmaları: *Via Sebaste*'nin Perge-Klimaks Arası Güzergahında Yeni Bir Yol Kalıntısı. *Adalya 11*, s. 109-110, Res. 3.
[91] *Strab.* XIV. 5. 2. Güney kıyılardaki korsan faaliyetleri için bk. Arslan (2003), s. 91-119.: H. S. Öztürk (2009). MÖ III. Yüzyıldan MÖ I. Yüzyılın Başlarına Kadar Doğu Akdeniz ve Küçük Asya'nın Güney Kıyılarında Korsanlık/Haydutluk. İçinde: *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World. Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in Honour of Nezahat Baydur* (Ed. O. Tekin). İstanbul: Ege Yayınları, s.299-308.
[92] Kaya (2005), s. 17.

kurulur[93] ve eyaletin sınırları içerisinde Pamphylia da yer alır[94]. Kilikyalı kelimesi *korsan* anlamına gelir. Bu ismin bölgeye verilmesinin sebebi kuruluş amacı yani korsanlara karşı verilen mücadelenin vurgulanması nedeniyle olabilir[95].

Side'nin özgürlük ve refah dönemi bölgede başlayan korsan faaliyetleri nedeni ile son bulmuştur[96]. Güney sahillerindeki korsan faaliyetleri hakkında Strabon bilgi verir ve Pamphylia'nın tersanelerini korsan faaliyetlerine açtığını, köle ticareti yaptığını ve onları açık arttırmada sattığını dile getirir[97]. MÖ 78 yılında korsanlara karşı önemli zaferler kazanan Büyük Pompeius, Kilikia Bölgesi'nde bazı düzenlemeler yapar. Pompeius, Dağlık ve Ovalık Kilikia'yı birleştirirken Pamphylia Bölgesi'ni bu bölgenin içine dâhil eder[98]. Bir süre Kilikia Eyalet valiliği yapan Cicero da Side'yi bu eyaletin bir kenti olarak anmıştır. MÖ 51 yılında valilik yapan Cicero bir yıl sonra Side limanından denize açılarak Pamphylia'dan ayrılmıştır[99]. Side'nin korsanlara yuva olması ve Caesar katillerine destek vermesi Pamphylia'nın Romalılar tarafından Galatia Eyaleti'nin bir parçası haline getirilmesine neden olmuştur[100]. MÖ 25 yılına gelindiğinde Galatia kralı Amyntas ölmüş ve krallığın verasetini Roma'ya bırakmıştır[101]. Bu dönemde Pamphylia'nın bir bölümü Galatia Eyaleti'nin parçası olarak düzenlenmiştir[102].

MS 43 yılında imparator Claudius (MS 41-54), Özgür Lykia Federasyonu'nu imparatorluğun bir eyaleti yaptı ve çok küçük olan bu federasyona Pamphylia'yı da ekledi[103]. Ancak, bu dönemde de Pamphylia'nın bir kısmı Galatia Eyaleti sınırları içindedir. İmparator Claudius, Nero (MS 54-68) ve Galba (MS 68-69) dönemlerinde

---

[93] Bean (1999), s. 13.: Kaya (2009), s. 217.
[94] Kaya (2009), s. 218.
[95] A. N. Sherwin White (1976). Rome, Pamphylia and Cilicia, 133-70 BC. *JRS,66*, s. 5.: Bean (1997), s. 13.
[96] M. Arslan (2003). İ. Ö. 188 Yılından İ. Ö. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları. *Adalya 6*, s. 91-119. Ayrıca bk.: M. Arslan (2007). *Mithridates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı.* İstanbul: Odin Yayıncılık, s. 291-303.
[97] *Strab*. XIV. 3, 2.
[98] Kaya (2005), s. 18.
[99] Brant – Kolb (2005), s. 20-21.
[100] M. A. Kaya (2005). Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi. *TAD* 24 (38), s. 19.: Side'nin Galatia Eyaleti'ne bağlanması ve Galatia Krallığı ile ilişkisi üzerine sikkeler üzerinden yapılan değerlendirme için Bk.: A. Meadows (2006). Amyntas, Side, and the Pamphylian Plain. *ANS*, s. 1-25.
[101] Kaya (2005), s. 14.
[102] Bennet (2007), s. 134.: Kaya (2005), s. 19.
[103] R. Syme (1937). Pamphylia from Augustus to Vespasian. *Klio 30*, s. 228.: Bean (1997), s. 16.: Kaya (2005), s. 21.: Bennet (2007), s. 134.

Pamphylia'nın Galatia Eyaleti'ne bağlı olarak kaldığını ve bu dönemler içerisinde bölgede herhangi bir düzenleme yapılmadığı anlaşılmaktadır[104].

MS 72/3 yılında imparator Vespasianus (MS 69-79), Lykia-Pamphylia Eyaleti'nde bir düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemede Pamphylia Bölgesi'nin toprakları, Galatia Eyaleti'nden kesin olarak ayrılmış[105] ve Lykia ile ortak *Lycia et Pamphylia* eyaleti kurulmuştur[106]. Lykia-Pamphylia eyaletinin askeri ya da senatoya bağlı bir eyalet oluşu dönemin siyasi durumuna göre bazen değişiklik göstermiştir. Söz gelimi, Marcus Aurelius-Lucius Verus Dönemi'ne kadar Lykia-Pamphylia eyaleti askeri eyalet iken bu dönemde eyaletin statüsü değiştirilmiş ve senato eyaleti yani sivil yönetime geçilmiştir[107]. Bölgenin önemli kenti Side'nin ele alınan süreç boyunca pek çok tarihsel olayın içinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu süreç boyunca da ekonomik anlamda kenti etkileyen belirli süreçlerin yaşanmış olduğu görülmektedir.

Mansel Side'nin ilk altın çağını Hellenistik Dönemde, otonom yapıya sahip olduğu zaman dilimi içinde yaşadığını belirtmiş, kentin ikinci altın çağını MS 2. ve 3. yüzyıl aralığına denk geldiğine vurgu yapmıştır[108]. MS 2. yüzyıl içinde Roma'nın yönetimindeki iyi işleyiş kentlerin refah durumunu arttırmıştır. MS 3. yüzyıla gelindiğinde bu durum tam tersine dönmüş, Anadolu ve diğer eyaletlerdeki kentlerde sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. Ancak Side, bu dönemde zenginliğini ve refahını kaybetmeyen kentler arasındadır. Bu durumun Side açısından belli başlı sebepleri vardır. Bu sebeplerden birisi, belki de en önemlisi, Side'nin MS 3. yüzyıldan itibaren aldığı *neokoros* unvanı ile ilgilidir. *Neokoros* unvanı alan kent bizzat imparatorun maddi desteği ile *ekümenik*/uluslararası statüde oyunlar düzenleme hakkını kazanmış ve bu sayede

---

[104] *Tac. hist.* II. VIIII. 1.

[105] Jones (1998), s. 134.: Kaya (2005), s. 20.

[106] *Lycia et Pamphylia* Eyaleti'nin MS 74 yılında kurulduğu düşünülmekteydi. Son araştırmalar ışığında *Lykia et Pamphylia* Eyaleti'nin MS 70 yılında kurulduğunu söylemek mümkündür. Konu ile ilgili araştırmalar için bk.: B. İplikçioğlu (2008). Die provinz Lycia unter Galba und die Gründung der doppelprovinz Lycia et Pamphylia unter Vespasian. *AAWW 143/2*, s. 5-23.: Syme (1937), s. 228-231.: Z. Özsağlam Mutlu (2013). *Principatus Devri'nde Lykia ve Pamphylia Kökenli Senatörler.* Adalya Suppl. 11, s. 14.

[107] Bu değişiklik sebebi hiç kuşkusuz dönemin en önemli sorunu haline gelmiş Parthlarla girilen mücadeledir. İlgili yazıt ve eyaletlerin durumu için bk.: S. Şahin (1992). Statthalter der Provinzen Pamphylia-Lycia und Bithynia-Pontus in der Zeit der Statusänderung beider Provinzen unter Mark Aurel und Lucius Verus. *EpigrAnat 20,* s. 77-90.

[108] Mansel (1967), s. 9.

büyük bir refah elde etmiştir[109]. Ayrıca bu unvana sahip kentin eyalet başkenti statüsünde sayıldığını da belirtmek gerekir.

Bir diğer sebep kentin stratejik konumu ile ilgilidir. MS 3. yüzyılda Roma'ya doğudan gelen saldırılar imparatorluğun önemini Pamphylia'nın önemli liman kenti Side'ye vermesinde etkili olmuştur. İmparator Valerianus ve Gallienus Dönemlerinde (MS 253-268) Pamphylia doğuya yapılacak olan seferlerde Roma ordusunun lojistik ihtiyacını karşılayan önemli bir bölgedir. Bu sebeple Side limanı bölgenin en önemli limanı konumundadır. Çünkü bu liman Kıbrıs, Suriye ve Mısır'a askeri gıdalar (*annona militaris*) ve farklı askeri malzeme sevkiyatı yapmaktaydı. Side, limanı sayesinde imparatorluğun her zaman önem verdiği kentler içinde kalmış, refah durumunu MS 2 ve 3. yüzyıl boyunca iyi bir şekilde devam ettirmiştir[110].

Pamphylia'nın ne zaman bağımsız bir *provincia* statüsü kazandığı konusu tartışmalıdır. C. Foss, Pamphylia'nın tek başına eyalet oluş tarihini I. Constantinius Dönemi'ni (MS 324-337) vermektedir[111]. Hellenkemper-Hild ise Diocletianus Dönemi (MS 284-305) sonrasında Pamphylia'nın Lykia'dan ayrılarak ayrı bir eyalet statüsü kazandığı fikrini savunurlar. Hellenkemper-Hild'in bu savına gösterdikleri kaynak Arykanda'dan ele geçmiş bir yazıttır. Yazıt, MS 312 sonrasına tarihlendirilmiştir[112]. Nollé, Pamphylia'nın ayrı bir eyalet olarak MS 311/313-333/337 tarihleri arasında düzenlenmiş olabileceğini, kesin olmamakla birlikte MS 325 öncesinde bölgenin ayrı bir *provincia* statüsü kazanmış olabileceğini belirtir[113]. Şahin ise Perge yazıtları üzerinde yaptığı çalışmalardan yola çıkarak MS 305 öncesinde bir düzenleme yapıldığını, son olarak Pamphylia'nın imparator Diocletianus Dönemi'nde (MS 284-305) ayrı bir eyalet statüsü kazandığını söyler[114]. Onur ise Şahin'in konu ile ilgili düşüncelerini daha güvenilir bulmaktadır[115]. Son olarak Bennet, Pamphylia'yı ayrı bir eyalet olarak MS

---

[109] Side'de düzenlenen agonistik festivaller için bk. Nollé (1993a), s. 84-88: Y. Strasser (2003). Inscriptions Agonistiques de Side. *Epigraphica* Anaolica *35*, s. 63-76: P. Weiss (1981). Ein Agonistisches Bema und Die Isopythischen Spielen von Side, *Chiron XI,* s. 315-346: A. Uzunaslan (2008). Side'de Agonistik Festivaller. *ADerg. 11*, s. 117-128.: F. Baz (2012). İ. S. 1.-2. yüzyıllarda Side Kentine *Neokoros* Unvanı Verilip Verilmediğine İlişkin Düşünceler. *Eski Çağ Yazıları III,* s. 29-47.

[110] F. Onur (2009). The Roman Army in Pamphylia: From the Third to Sixth Centuries A. D. *Adalya 12.,* s. 302-305.

[111] C. Foss (1996). *The Cities of Pamphylia in the Byzantine Age*. İçinde: Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor. Routledge, s. 3.

[112] Hellenkemper – Hild (2004), s. 109.

[113] Nollé (1993a), s. 134.

[114] S. Şahin (2004). *Die Inschriften von Perge II*. (IK 61), Bonn, s. 7-10 Yazıt No. 287.

[115] Onur (2009), s. 302.

314/15-324 tarihleri arasında gösterir[116]. Ayrıca, konu ile ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak *Verona Listesi*'nin kaynak olarak gösterildiğini belirtmek gerekir[117]. Bu listenin konumuz açısından önemi ise listede Pamphylia'nın Lykia'dan ayrı bir eyalet olarak ele alınmasıdır.

Kentin son altın çağı ise MS 5-6. yüzyıllara denk gelir. MS 5-6. yüzyıllarda kent bir piskoposluk merkezidir. Side'nin bu dönemde yine Perge ile birlikte bölgenin dini merkezi olmak için yarıştığı anlaşılmaktadır. Pamphylia'nın metropolisi olmak için başlayan yarışma MS 535 yılında I. Iustinianus Dönemi'nde (MS 527-565) son bulur[118]. İmparatorun aldığı karar ile Pamphylia Bölgesi ikiye ayrılır: *Pamphylia Primae* ve *Pamphylia Secundae*. *Pamphylia Primae,* Side kentinin metropolisliği altında (*I. Metropolis*) Doğu Pamphylia kentlerinden oluşurken, *Pamphylia Secundae*, Perge kentinin metropolisliği (*II. Metropolis*) altında Batı Pamphylia kentlerinden oluşur[119]. Doğu Pamphylia'nın metropolisi olan Side dini merkez olması ile de büyük bir zenginliğe kavuşur[120].

MS 6. yüzyıl sonlarında Side, Isaurialılara karşı askeri üs olarak kullanılmıştır. MS 7. yüzyılda Pamphylia Bölgesi Arap akınlarına maruz kalır. Side güçlü surları sayesinde bu akınlardan fazla zarar görmez, ancak kent küçülmeye başlar ve bu tarihten itibaren Attaleia (Antalya) önem kazanır[121]. Kentin ne zaman tahrip edildiği ve halkının burayı ne zaman terk ettiği tam olarak bilinmemektedir. Bean, Side'nin MS 10. yüzyılda büyük bir yangın geçirdiğini, halkının Antalya'ya taşındığını, günümüzde yerel halkın Side'yi *eski/yanık Antalya* olarak adlandırmasının sebebinin de bu olduğunu dile getirir[122]. Mansel ise kentin MS 12. yüzyılda tamamı ile terk edildiğini belirtir[123].

Side'de yerleşim, Giritli göçmenlerin buraya yerleştirilmesi ile yeniden başlar ve Mansel ile beraber kentin talihi tekrar değişir. Bir zamanlar; ticari, dini, askeri üs merkezi

---

[116] Bennet (2007), s. 134.

[117] Verona Listesi *Laterculus Veronensis* olarak bilinir. Bu liste Roma imparatorları Diocletianus ve I. Konstantinus Dönemleri arasına tarihlendirilmektedir. Liste 18. yüzyılda Scipione Maffei tarafından ilk kez yayınlanır. Verona Listesi hakkında bilgi ve tarihlendirilme için Bk.: C. W. Keyes (1916). The Date of the Laterculus Veronensis. *Classical Philology, 11,* s. 196-201.: A. H. M. Jones (1954). The Date and Value of the Verona List. *JRS. 44*, s. 21-29.: T. D. Barnes (1975). The Unity of the Verona List. *ZPE 16*, s. 275-278.

[118] Özdizbay (2008a), s. 862.

[119] Ramsay (1961), s. 463-465; Pekman (1989), s. 44.

[120] Mansel (1967), s. 16

[121] Mansel (1978), s. 16-17.

[122] Bean (1999), s. 68.

[123] Mansel (1978), s. 18.

olan ve kaçınılmaz sonla yerleşime kapanan kent, Mansel kazılarıyla beraber önce bilim daha sonra turizm merkezi olarak yeniden hayat bulur.

I. 3. Antik Kent Üzerinde İlk Araştırmalar

19. yüzyılın başlarından itibaren Pamphylia Bölgesi'nde[124] bulunan antik kentleri Avrupalı araştırmacı gezginler incelemeye başlamıştır[125]. Side hakkında bilgi veren ilk kişi İngiliz kaptan amiral Fr. Beaufort'tur[126]. Beaufort, Eski Antalya denilen kentin adının Side olduğunu saptamıştır. Ch. R. Cockerel kentte gelen ikinci gezgindir[127]. Daha sonra Side'ye gelen W. M. Leake'in yapmış olduğu yayın daha çok bir gezi notu niteliği taşımaktadır[128]. Leake, Side'den çok kısa bahsetmektedir. Aynı şekilde J. A. Cramer çok kısa bilgiler vermektedir[129]. Ch. Fellows antik sanata duymuş olduğu büyük ilgiden dolayı birçok kez Anadolu içlerine seyahat etmiştir. Eserinde kendi kişisel gözlemlerine daha çok yer vermiş olsa da günümüzde onun eseri bilimsel açıdan büyük önem taşımaktadır. Fellows, ilk kitabını 1838 yılında yayınlamış[130] ve 1852'de yapmış olduğu ikinci kitapta bazı eklemeler yaparak aynen bastırmıştır[131] (**Plan No.:** 4).

Araştırmacı E. Forbes'de Side'ye gelmiştir. Araştırma alanı Lykia Bölgesi olmasına karşın, Side antik kentinden de kısaca söz etmektedir[132]. Fransız araştırmacı gezgin Ch. Texier Küçük Asya'da çok genişletilmiş ve ayrıntılı bilimsel araştırmalar yapmıştır[133]. P. Tréumaux, Anadolu'da yapmış olduğu çalışmalar konusunda ayrıntılı bir kitap hazırlığına girişmiştir. Kitabın levha bandı yayınlanmış, ama metin bandı

---

[124] Bu başlık altında Side kentinin araştırma tarihçesi çalışmaların genel bir kaynakçası ve genel bir değerlendirilmesi şeklinde verilmiştir. Ayrıca kent üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar için en güncel kaynak Soykal Alanyalı tarafından kaleme alınmıştır. Bk.: F. Soykal Alanyalı (2017a). Side. Bir Kentin Kayboluşunun Hikayesi. *Arkeoloji ve Sanat 155*, s. 187-196.: F. Soykal Alanyalı (2016a). Side-Kaybolan Bir Antik Kentin Yeniden Keşfinin Hikayesi. *MJH VI/2*, s. 17-28.

[125] Soykal Alanyalı (2016a), s. 17-28.

[126] F. Beaufort (1818). *Karamania, or Brief Description of the South Coast of Asia Minor and the Remains of Antiquity*.

[127] Ch. R. Cockerell (1810-1817). *Travels in Southern Europe and Levant.*

[128] W. M. Leake (1824). *Journal of a Tour in Asia Minor*. London: Richard Taylor Printed.

[129] J. A. Cramer (1971). *A Geographical and Historical Description Of Asia Minor*. Oxford: University Press.

[130] Ch. Fellows (1838). *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor.* London: Taylor Printed.

[131] Ch. Fellows (1852). *Travels and Research in Asia Minor.* London: Taylor Printed.

[132] E. Forbes (1847). *Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis II.* London: Bentley Printed.

[133] Ch. Texier (1849). *Déscription d l'Asie Mineure III.*

yayımlanmamıştır[134]. G. Hirschfeld ise Pamphylia gezisinde Side'ye uğrayan bir diğer araştırmacıdır[135].

Pamphylia ve Pisidia Bölgelerinde ilk geniş kapsamlı bilimsel araştırmaları Avusturyalılar yapmıştır. Yapılan gezilerde kafile başkanı olan K. G. von Lanckoroński'ye G. Niemann ve E. Petersen eşlik etmişlerdir. Sonuçlar 1890 ve 1892 yıllarında yayımlanmıştır[136]. Yayın kapsamı içerisinde kalan antik kentlerin incelenmesi kazı yapılmaksızın elde edilen sonuçlara dayanmaktadır. Yazarlar şehirleri farklı başlıklar altında ayrıntılı olarak incelemişlerdir. Bu çalışmalardan elde edilen mimari çizimler ve rekonstrüksiyon denemelerinin bazıları günümüzde dahi geçerliliğini korumaktadır. Çalışmalarda Side kenti de ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Harabe içerisindeki anıtlar öncelikle şehir planı içerisinde gösterilmiş ve yapılar kuzeyden başlayıp güneye doğru detaylı araştırılmış ve yayımlanmıştır. Ele geçen yazıtlar kitabın sonunda katalog içerisinde yine Side başlığı altında tanıtılmıştır. Ekip üyelerinden Niemann'ın Side'de ani hastalığı kent içerisinde yürütülen çalışmaların sonuçlanmadan kesilmesine neden olmuştur.

20. yüzyılın başlarında ise H. Rott Side'ye gelir. Onun araştırmalarının odak noktasını Pamphylia ikinci Metropolis'inde yer alan Bizans Dönemine ait eserler oluşturmaktaydı[137]. Yayınında şehir içerisinde yer alan büyük ve küçük bazilika detaylı olarak anlatılmaktadır. Her iki anıtta planları ile birlikte yayımlanmıştır. İtalyan araştırmacılar R. Paribeni ve P. Romanelli Antalya'dan başlayıp Adana'da biten ve Anadolu'nun güney kıyılarını içeren bir arkeolojik araştırma gezisi yapmışlardır. Gezide elde ettikleri bilgileri epigrafi ağırlıklı olarak yayımlamışlardır[138].

Bölgeye yapılan ilk Türk bilimsel arkeolojik araştırmalar ise A. M. Mansel önderliğinde 1943 yılında başlamıştır. Türk Tarih Kurumu, İstanbul Üniversitesine Pamphylia Bölgesinde bir araştırma yapması için istekte bulunmuştur. 1943 yılında Mansel'in araştırma ekibi ile yapmış olduğu geziden sonra, 1946 yılında Perge antik kentinde araştırma yapan Mansel, 1947 yılında Side kazılarını başlatmış ve bu tarihten itibaren Side antik kentinde arkeolojik kazıları yürütmüştür. Mansel önderliğinde

---

[134] P. Tréumaux (1863). *Explorition Archéologique en Asie Mineure.*
[135] Hirschfeld, G. (1874/75/79). *Monathberichte der Preussischen Akademi der Wissenschaften I/II/III.*
[136] K. G. Lanckoroński (1890). *Städte Pamphyliens und Pisidiens I-II.*
[137] H. Rott (1908). *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylies, Kapodokien und Lykien: darstellender Teil.* Leipzig-Dieterich.
[138] R. Paribeni - P. Romanelli, (1914). *Monumenti Antici Pubblicazione per la Cura R. Accademia dei Lincei 23.*

yürütülen kazılarda antik limana yakın, Athena ve Apollon Tapınakları olarak adlandırılan yapılar ilk araştırılan anıtlar olmuştur[139]. Daha sonra araştırma merkezi olarak Ticaret Agorası ve çevresindeki yapılar seçilmiştir. Özellikle Side Tiyatrosu bu dönemde açığa çıkarılmıştır. Devam eden yıllarda M Yapısı ve imparator onurlandırma salonu, Bizans Yerleşimi, Piskoposluk Sarayı, Büyük Hamam ve bazı konutlar açığa çıkarılmıştır.

Mansel 1967 yılında Side Kazı başkanlığını Jale İnan'a devretmiştir. Fakat Mansel'in 1975 yılındaki ani ölümünden sonra Jale İnan başkanlığındaki İstanbul Üniversitesi araştırma ekibi Side kentinde aktif çalışmalarını yavaşlatarak yoğunluğu Perge Kazılarına vermiştir. 1983 yılında Ü. İzmirligil başkanlığında yalnızca Side Tiyatrosu ve çevresinde hem arkeolojik hem de konservasyon ve restorasyona yönelik çalışmalar 2008 yılına kadar kesintisiz sürdürülmüştür. Side'de kazı çalışmaları 2009 – 2019 yılları arasında H. S. Alanyalı başkanlığında gerçekleştirilmiştir. 2019 yılı itibarı ile kazı çalışmaları F. Soykal Alanyalı başkanlığında halen daha aktif olarak sürdürülmektedir.

[139] A. M. Mansel (1951b). Mimarlık Anıtları. İçinde: *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor* = Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Side im Jahre 1947. Ankara: TTK Basımevi, s. 1-27.

İKİNCİ BÖLÜM

II. M YAPISI

II. 1. Tanım

M Yapısı, Side antik kentinin bulunduğu yarımadanın merkez güneyinde, antik kentin denize doğru uzanan kısmında, Tiyatro-Agora Yapı Kompleksi'nin güneyinde konumlandırılmıştır (**Plan No:** 1). Yapı dikdörtgen formda tasarlanmış bir *tetraportikus*dur. *Peristylos*[140] çevresi *stoa*[141] (*porticus*lar)[142] ile çevrilidir. Yapı kompleksinin merkezinde, kareye yakın devşirme mimari elemanlar ve yer yer moloz taşlardan örülmüş bir duvar kütlesi, *kaide* (*postament*)[143] yer alır. Bununla birlikte, Doğu *Stoa*nın arkasında yer alan sıralı üç mekân M Yapısı olarak adlandırılan yapının fiziki durumunu oluşturmaktadır[144] (**Plan No.:** 7-8.; **Görsel No.:** 5-6).

Yapı, dış sınırları itibarı ile ölçü alındığında[145], 90 m uzunluğunda ve 70 m genişliğindedir. Yoğun gri damarlı, attik-ion tipi kaidelere sahip sütunlarla çevrili olan

---

[140] *Peristylos* genellikle kare ya da dikdörtgen formda alanların sütunlar ile çevrelenmesi ile oluşturulan alan anlamında kullanılmaktadır. *Palaestra* tanımı da bu terim için eş anlamlı olarak zaman zaman tercih edilmektedir. Her iki terim de büyük ölçüde birbiri anlamını karşılamaktadır. Bu tür yapılara Arkaik Dönemden itibaren rastlanır ve *gymnasium*, hamam, tapınak gibi yapılar sıklıkla *peristylos* ile birlikte planlanmıştır. *Peristylos* tanımı ve mimari gelişimi ile ilgili olarak Bk.: *Vitr. De arch. V. 11. 1.*: H. Lauter (1986). *Die Architektur des Hellenismus*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s. 132-155.

[141] στοα, mimari olarak olarak her ne kadar MÖ 7. yüzyıla kadar giden izleri yakalanabilse de bu teriminin kullanıldığı en erken yazıt Delphoi'deki Atinalılar *Stoa*sının *stylobat* bloğu üzerinde ele geçmiştir. Yazıt MÖ 479-470 yılları arasına tarihlendirilmiştir. Genel kullanımına bakıldığında ise genellikle arkası kapalı bir alana (*peristylos* içine) açılan sütunlar *porticus*u çevreler, ancak bu sütunlar serbest durmazlar ve üzerlerinde üst yapı elemanlarını taşırlar. F. Işık, *stoa*nın formunu tapınak ile geliştirildiğini kabul etmekle birlikte bu formun özellikle Midaskent, Yazılıkaya Kaya Tapınağı önündeki kült alanını sınırlayan örtmeye atıfta bulunarak Phryg etkisi ile Batıya aktarıldığı düşüncesini ortaya atmıştır. Bk.: F. Işık (2006). Von der anatolischen Halle zur griecshen Stoa. *IstMitt 56*, s. 169-184, Abb. 10-11. *Stoa*ların yapısal gelişimi ile ilgili olarak bk.: J. J. Coulton (1976). *The Architectural Development of the Greek Stoa.* Oxford: Clarendon Press, s. 1-17 vd.: Lauter (1986), s. 113-132.: F. E. Winter (2006). *Studies in Hellenistic Architecture.* Toronto: University of Toronto Press, s. 50-70.
Metin devamında Latince *porticus* terimi yerine, antik Yunanca olan *stoa* terimi tercih edilmiştir.

[142] P. Gros (1996). *L'architecture romaine. 1. Les monuments publics*. Paris: Picard, s. 96, 107.

[143] Metin devamında yapı için sadece *postament* terimi tercih edilmiştir.

[144] A. M. Mansel (1950). 1950 Side Kazısına Dair Kısa Rapor. *Belleten 14, 56*, s. 683: A. M. Mansel (1951a). Side Kazısı. *Belleten 15,* s. 305.: A. M. Mansel (1952a). Side Kazısı. *Belleten 16*, s. 435: A. M. Mansel (1952b). Summary of Archaeological Work in Turkey During 1955-Side. *AnSt. Vol. 2.*, s. 16.: A. M. Mansel (1958b). 1946-1955 Yıllarında Pamphylia'da Yapılan Kazılar ve Araştırmalar. *Belleten 22,* s. 220-221 Res. 17-18.: A. M. Mansel (1958c). Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1946-1955. *AA/71*, s. 57-66 Abb. 18-26: Mansel (1963), s. 109.: Mansel (1967), s. 20.: Mansel (1978), s. 169. Ayrıca bk.: U. B. Alkım vd. (1951). Summary of Archaeological Research in Turkey, 1949-1950. *AnSt. Vol. 1*., s. 15: M. J. Mellink (1955). Archaeology in Asia Minor. *AJA. Vol. 59. No. 3*, s. 238.

[145] Metin içinde *italik* gösterilen ölçüler Mansel çalışmalarından elde edilen ölçüleri ifade etmektedir. Bununla birlikte Yun. *Gymnasion*-Lat. *Gymnasium* terimlerinin her ikisine de yer verilmiştir.

*peristyl*in etrafı yaklaşık 6 m derinliğinde *stoa*larla çevrelenmiştir. Sadece, Doğu *Stoa*nın merkezinde *stoa* kısa kenarlı "U" şeklinde geri çekilmiştir ve bu alanda *stoa* derinliği yaklaşık 2,5 m daha derin tutulmuştur (**Plan No.:** 9 - 13).

Yapının en göz alıcı ve yayınlarda üzerine sıklıkla değinilen kısmı doğusundaki sıralı üç mekândır[146]. Kuzey Mekân günümüzde neredeyse tamamı ile kumla örtülüdür. Sağlam görülen birkaç duvar dışında yapı plan ve mimarisindeki oynamaları algılamak oldukça güçtür. Merkezi Mekân (*Kaisersaal*/*imparator onurlandırma salonu*)[147] merkezde yer alır. Sıralı mekânlar içerisinde en iyi korunmuş olanıdır. Mansel tarafından *Kaisersaal* (imparator salonu) olarak isimlendirilmiştir[148] ve O'na göre söz konusu bu mekân iki katlı anıtsal bir cephe mimarisine sahiptir[149]. Güney tarafta yer alan Güney Mekânı duvarları nispeten daha iyi korunmuş durumdadır. Ancak, burada da mekânın güney kısa kenarına ait izler, Kuzey Mekân'da olduğu gibi, kumulla örtülüdür (**Görsel No.:** 5-7). Kısaca yapısal özelliklerine değinilen mekân ve özellikleri devam eden satırlarda detaylı olarak ele alınmıştır.

---

[146] Doğu *Stoa* arkasına konumlandırılmış sıralı mekânlar ile ilgili yayınlar ve değerlendirmeler için bk.: Mansel (1958b), s. 220-223 Res. 17-27.: Mansel (1958c), s. 59-67.: Mansel (1963), s. 109-121.: A. M. Mansel (1975a). Bericht über Ausgraburgen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972. *AA, XC*, s. 57-67, Abb. 18-26.: Mansel (1978), s. 169-186: J. B. Ward-Perkins (1981). *Roman Imperial Architecture*. Yale University Press, s. 300.: F. K. Yegül (1982). A Study in Iconography: Kaisersaal and the Imperial Cult. *CAA 64/1*, s. 7-31 Özellikle s. 19 dn. 63.: M. Wegner (1989). Bauschmuck von Side. İçinde: *Jale İnan Armağanı, Festschrift für Jale İnan* (Ed.: N. Başgelen ve M. Lugal), s. 161-167.: L. Vandeput (1997a). *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: A Case Study*. Brepols Publishers, s. 90-93, 102-104, 124, 157 Pl. 116.1-4-117. 1.: P. Gros-M. Torelli (2007). *Storia dell'urbanistica Il mondo romano*. Editori Latersa, s. 458-459 Fig. 265.: V. M. Strocka (2012a). *Die Bibliothek von Nysa am Mäander*. Forschungen in Nysa am Mäander 2. (Ed. V. İdil-V. M. Strocka). Mainz Zabern, s. 209-210.: Z. Newby (2005). *Greek Athletics in the Roman World*. Oxford University Press, s. 261-268: B. Burrell (2006). False Fronts: Separating the Aedicular Facade from the Imperial Cult in Roman Asia Minor. *AJA 110/3*, s. 456-457 Fig. 6f-7: A. F. Erol (2009) Aedikula Mimarisinin Orijini ve Mimari İkonografisi Üzerine Bir Gözlem. *U.Ü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 10, 16.,* s. 70-73.: M. Mamoli (2014). *Towards a Theory of Reconstructing Ancient Libraries.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Georgia: Institute of Tecnology, s. 235-242, Fig. 3.73-75, 5.66: H. S. Alanyalı (2018). Alte Funde-neue Gedanken: Side sogenantes Gebäude M. İçinde: *Sculpture in Roman Asia Minor.* (Ed. M. Aurenhammer). Wien: SoSchrÖAI 56, s. 81-88.

[147] Merkezde yer alan mekân için *imparator onurlandırma salonu* terimi tercih edilmiştir.

[148] A. M. Mansel (1956a). *İlkçağda Antalya Bölgesi*. Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu Yayınları No. 1., s. 16.: Mansel (1958b), s. 222-223.: Mansel (1958c), s. 65-66.: Mansel (1978), s. 179, 186.

[149] Mansel (1950), s. 684: Mansel (1952a), s. 435: Mansel (1958b), s. 221: Mansel (1963), s. 114: Mansel (1967), s. 20: Mansel (1978), s. 172.

II. 2. Topoğrafya

M Yapısı yaklaşık olarak 6300 $m^{2'}$lik bir alanı kapsamaktadır ve deniz seviyesinden yaklaşık 6 m yüksektedir. Yapı zemini steril kum tabakası üzerine yerleştirilmiştir. *Peristyl* alanın merkezindeki *postament*in doğu *stylobat*ı önünde gerçekleştirilen sondaj çalışması neticesinde bu sonuca ulaşılmıştır[150]. Dış sınırları itibarı ile dikdörtgen formdaki yapının (90 *x* 70 m) doğusu, *imparator onurlandırma salonu*nun ayakta kalan duvarlarının arka kısmı, deniz seviyesinden ± 9, 42 m yüksekliğe ulaşan kumulların altında kalmıştır (**Görsel No.:** 38a). Deniz kumunun aynı şekilde *peristyl* zeminini de örttüğü görülür. Kumulların örttüğü yapının arka kısmında birkaç geç dönem duvarı görülmekle birlikte yapı ile doğrudan ilişkili olabilecek izlere sadece Güney Mekânın arka duvarları önünde rastlanmıştır. Bu duvarın dışa doğru çıkıntı yapan uç kısmı önünde kemerli bir yapının üst konstrüksiyonu tespit edilmiş, ancak bu alanda detaylı belgeleme ve kazı çalışması gerçekleştirmek mümkün olmamıştır. Dolayısı ile bu duvarların nasıl bir amaca hizmet ettiği anlaşılamamıştır (**Görsel No.:** 59). Sonuç olarak yapı kompleksinin büyük ölçüde doğu arka kısma doğru genişlediği söylenebilir. Bu yapının arkasına ulaşan belki bir cadde ya da farklı amaçlara hizmet edebilecek küçük mekânlar olarak düşünülebilir.

Yapının güneyinde, Güney *Stoa*ya bitişik yan yana sıralı dört büyük mekân yer alır. Side'de ilk kez araştırma yapan Beaufort ve ekibinin yayınladığı kent planında bu mekânların bir kısmı plana işlenmiştir[151]. Daha sonraki çalışmalarda Lanckoroński yapı grubunu kent planında yan yana iki oda şeklinde göstermiştir[152]. J. İnan'ın 1975 basımlı kitabındaki Side kent planında bu mekânlar görülürken[153], daha sonraki Mansel'e ait Side

---

[150] Side antik kenti kazılarında belli bir seviye altının steril kum tabasından oluştuğu ve yapıların bu tabaka üzerine oturtulduğunu antik kentte gerçekleştirilen diğer çalışmalarda da desteklemiştir. Bu çalışmalardan birisi M Yapısına oldukça yakın bir noktada, Attius Philippus Suru 2. Kulesi önünde gerçekleştirilen Sond.31/13 çalışmasıdır. Kazı çalışmalarında da belli bir kot seviyesinin altında yerleşim izine rastlanmamış, temel blokları steril kum tabakası üzerine yerleştirilmiştir. Bk.: Soykal Alanyalı (2016b), s. 432.: Soykal Alanyalı (2017a), s. 194.
Ayrıca, stratigrafinin iyi belgelendiği ve denize yakın bir noktada bulunan Troia Bölgesi'ndeki Ilion kenti Athena Tapınağında gerçekleştirilen kazılarda da kum tabakası üzerine yapının temelleri yerleştirilmiştir. + 27, 92 seviyesinden başlayarak + 31, 61 seviyesine kadar sarı ve gri kum tabakası üzerine tapınağın taş temelleri oturtulmuştur. Bk.: C. Brian Rose (2003). The Temple of Athena at Ilion. *StTroica 13*, s. 36 Fig. 6.

[151] Beaufort (1818), s. 146. Side kent planı.

[152] Lanckoroński (2005), Side kent planını gösterir resim.

[153] J. İnan (1975). *Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı*. Ankara: TTK, Levha IV, 1.

kent planlarında söz konusu mekân grubu görülmez ve işlevine dair herhangi bir yoruma yer verilmemiştir (**Plan No.:** 4).

2010 yılı Side Kazı çalışmalarında bahsi edilen yapının farkına varılmış, alanda temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Temizlik sonrasında ortaya çıkan yapıyı inceleyen H. S. Alanyalı burasının bir Sıra Tipli Hamam olabileceğini, M Yapısının da hamam yapısına bağlı bir *palaestra* olması gerektiğini, Devlet Agorası tanımının yanlış olduğunu belirtmiştir[154].

M Yapısının batısında, Attius Philippus Suru olarak isimlendirilmiş, antik kentin üzerinde bulunduğu yarımadayı ikiye ayıran Geç Antik Sur yapısı bulunur (**Görsel No.:** 30a-b). Sur inşa edilirken M Yapısı başta olmak üzere, Tykhe Tapınağı ve surun yakınında bulunan diğer anıtlara ait mimari elemanlar toplanmış, devşirme malzemelerin yoğun kullanımı ile yapı inşa edilmiştir[155]. Özellikle Tykhe ve M Yapısına ait devşirme malzemeler Attius Philippus Suru inşa edilirken her iki yapının da artık bir öneminin kalmadığını göstermektedir. Söz konusu sur ve yapım tarihi tartışmalıdır[156]. Mansel, Attius Philippus Suru'nu MS 4. yüzyıl içine tarihlendirmişken,[157] U. Peschlow yapım tarihi için oldukça geniş bir zaman dilimi vermiş, MS 4-6. yüzyıl arasına tarihlendirmiş

---

[154] H. S. Alanyalı (2011c). Side. *KST 33/2,* s. 535.

[155] Batı *Stoa*nın arkasındaki, M Yapısı ve Tykhe Tapınağına ait Attius Philippus Suru yapımında kullanılan devşirme bloklar 2017 yılı M Yapısı araştırmaları sırasında tarafımca tespit edilmiştir. Bu bloklardan Tykhe Tapınağı'nın *cella* duvarlarına ait parçaların bir kısmı Batı *Stoa* önüne alınmıştır. Yivli cella dış duvar blokları ve pilaster başlıklarına ait parçalar ise Tykhe Tapınağının diğer yapı elemanlarının da bulunduğu Ticaret Agorasının kuzey *stoa*sı önüne taşınmıştır. Aynı şekilde M Yapısı *stylobat* bloklarının sadece ikisi Batı *Stoa*da tespit edilen yerlerine yerleştirilmiş, kalan parçaların büyük bir kısmı yine düştüğü pozisyonda, yerinde bırakılmıştır. Bk. A. Yurtsever (2018c). M Yapısı. Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları". *ANMED 2018/16*, s. 109.: A. Yurtsever (2019). M Yapısı. Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı-S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları". *KST 40/2*, s. 433.

[156] Attius Philippus Suru ile ilgili olarak araştırma ve tartışmalar için bk.: Mansel (1963), s. 38-40 Abb. 24-25: Mansel (1978), s. 67-70 Res. 67-71: C. Foss (1996). The Cities of Pamphylia in the Byzantine Age. İçinde: *Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor* Variorum Collected Studies 538, s. 1-62.: U. Peschlow (2010). Mauerbau in krisenloser zeit? Zu spätantiken Stadtbefestigungen im südlichen kleinasien: Der Fall Side. İçinde: *Krise und Kult: Vorderer Orient und Nordafrika von Aurelian bis Justinian* (Ed. D. Kreikenbom vd.). D. Gruyter, s. 63-79.: K. Piesker (2017). Side. İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity Until the Coming of Turks* (Ed. P. Niewöhner). USA: Oxford University Press, s. 299: F. Soykal Alanyalı ve S. Erkoç (2014). Attius Philippus Suru. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 yılı kazı ve araştırmaları", *KST 36/1,* s. 273-276: F. Soykal Alanyalı ve S. Erkoç (2015). Attius Philippus Suru. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST37/1,* s. 253-256: F. Soykal Alanyalı ve S. Erkoç (2016). Attius-Philippus Suru Araştırmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST 38/1,* s. 97-99: F. Soykal Alanyalı (2016b). Side Dionysos Tapınağı (?) Işığında Tiyatro ile Çevresinin Kentsel Değişimi ve Dönüşümü. *Olba XXIV*, s. 419-450, özellikle s. 437-438. Antik çağ kentlerindeki savunma ve kentlerdeki dönüşüm ile ilgili olarak bk.: J. Crow (2017). Fortifications. İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity Until the Coming of Turks* (Ed. P. Niewöhner). USA: Oxford University Press, s. 90-108, fig. 7.1.

[157] Mansel (1978), s. 67.

ve kesin bir tarihlendirmenin verilemediğini belirtmiştir[158]. C. Foss ise sur içerisindeki malzemeleri göz önünde bulundurarak ve karşılaştırma örnekler yardımı ile yapıyı MS 7. yüzyıl ortasına tarihlendirir[159]. Attius Philippus Suru ile ilgili en son çalışmalar F. Soykal Alanyalı tarafından gerçekleştirilmiştir. Soykal Alanyalı, Sur için MS 5. yüzyılın *terminus ante quem* olduğunu[160], Sur inşasının MS 7. yüzyılın başında tamamlanmış olabileceğini belirtmiştir[161].

Batı *Stoa*nın arka güneybatısında, geç antik çağda Attius Philippus Suru'ndan M Yapısına geçiş veren küçük bir kapı oluşturulmuştur[162]. Mansel de bu alanda M Yapısına geçiş sağlayan anıtsal bir girişin varlığından bahsetmektedir[163] ki bu da bu alanın daha önce Mansel tarafından kazısının yapıldığını ve araştırıldığını gösterir. Ancak, alan ile ilgili detaylı bir araştırma raporu ya da herhangi bir veri yoktur. Büyük Plaj olarak isimlendirilen plaja geçiş veren tek alanın bu noktada olması sebebi ile burası daha sonraki bir dönemde önce üzeri doldurulmuş, daha sonra kaldırım taşları döşenmiştir. Bu alan 2017 yılı çalışmalarında tekrar ortaya çıkarılmıştır[164].

M Yapısının kuzeyi gerek antik kentin ulaşım ağlarının merkezinde yer alması gerekse ilk defa araştırmalarımız sırasında tespit edilen yarım daire basamaklı girişler nedeni ile yapının en önemli alanlarından birini oluşturur. Bu alan, M Yapısına giriş sağlayan yarım dairesel basamaklı girişlere sahipken,[165] aynı zamanda Side antik kentinin yol ağlarının, bir başka deyişle sütunlu caddelerinin kesişim noktasında yer alır. Kuzey *Stoa* önünde tespit edilen anıtsal caddenin arkasında geç dönem yapılarına ait oldukça

---

[158] Peschlow (2010), s. 79.
[159] Foss (1996), s. 43.
[160] Soykal Alanyalı – Erkoç (2014), s. 276.
[161] F. Alanyalı, MS 6. yüzyılın 2. yarısı, en geç 7. yüzyıl başlarında Attius Philippus Suru'nun yapılmış olabileceğini ve böylece Sur bendeni önündeki dükkanların güvenlik nedeni ile doldurulduğunu belirtir. Bk. Soykal Alanyalı (2017a), s. 189, 192.: Soykal Alanyalı – Erkoç (2016), s. 98.
Side gibi Anadolu'nun diğer önemli kentlerinden; Patara, Magnesia, Miletos, Ephesos gibi kentlerin de MS 7. yüzyıl ortasındaki büyük Arap akınlarına maruz kaldıklarını ve kentlerini surlar ile güçlendirdikleri bilinmektedir. Niewöhner, Attius Philippus Suru'nun da Patara, Magnesia, Miletos ve Ephesos'da olduğu gibi bu yüzyılda kentlerini sur sistemi ile çevrelediğini düşünmektedir. Özellikle Miletos kazıları sitratigrafik olarak bunu göstermiştir. Bk.: P. Niewöhner (2017). *Urbanism.* İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity Until the Coming of Turks* (Ed. P. Niewöhner). USA: Oxford University Press, s. 52, dn. 98. Aynı yazarın aynı kitapta Miletus (21. Bölüm), s. 255-263.
[162] Piesker (2017), s. 299.
[163] Mansel (1978), s. 169.
[164] F. Alanyalı – V. Öztekin (2018). Side M Yapısı: Arkeolojik Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED 16,* s. 103-122.s. 103 Fig. 1.: F. Alanyalı – V. Öztekin (2018). Side M Yapısı: Arkeolojik Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST 40/2,* s. 427 Fig. 1.
[165] Mansel (1963), s. 109.: Mansel (1978), s. 169.

ince duvarlardan oluşturulmuş birkaç yapı bulunmaktadır. Ancak, bu yapılar ve işlevine yönelik bir çalışma henüz yapılmadığı gibi şu an için eldeki veriler ile işlevlerine yönelik bir şey söylemek mümkün değildir (**Plan No.:** 7-8.; **Görsel No.:** 13a).

II. 3. Araştırma tarihçesi

M Yapısı, Side antik kent araştırmalarının başlangıcından itibaren araştırmacıların ilgisini çekmiş, yapıya dair ilk veriler Side antik kentinin ilk araştırma süreci ile birlikte, 1811 yılında, alınmaya başlamıştır. Yüz yılı aşkın bir süre önce başlayan araştırma sürecinde M Yapısını kent haritasına ilk işleyen ve yapıyı bir Agora olarak isimlendiren kişi amiral kaptan Beaufort'dur[166]. Beaufort'un planına bakıldığında tiyatroya oldukça simetrik işlenmiş olan ve agora denilen dikdörtgen planın aslında M Yapısının planını içerdiği anlaşılmaktadır. Bunu ise *stoa*nın U formlu geniş tutulan bir köşesinden, *peristyl* merkezindeki kare formlu bir yapıdan ve Beaufort'un, meydanın bir kenarının tapınak olduğunu belirtmesinden anlıyoruz[167]. Araştırmacının tapınak olarak isimlendirdiği yer Doğu *Stoa*nın arkasındaki *imparator onurlandırma salonu*, heykel kaidesi olarak tanımladığı kare duvar bloğu ise *peristylos*un ortasındaki *postament*[168] olmalıdır.

1890 yılında, Lanckoroński ve ekibinin Anadolu'nun güney kıyılarında yaptığı çalışmaları içeren iki ciltlik bir kitap yayımlanmıştır. Kitabın ilk cildi Pamphylia Bölgesi'ni ve bölge kentlerinden Side'yi de ele almaktadır. Kitapta, M Yapısı ile ilgili önemli bilgilere yer verilmiş, yapının bir "gymnasion" olduğu belirtmiş[169] ve kent planı üzerine *gymnasion* olarak işlenmiştir[170]. Yayımda, Doğu *Stoa*nın arkasındaki sıralı üç mekâna, *stylobat* ölçülerine, yere düşen sütunların ölçülerine ve *pristylos* merkezindeki geç dönem *postament*ine kısaca değinilmiştir[171].

M Yapısı ile ilgili ilk kazı çalışmaları 1949 yılında Ord. Prof. Dr. A. Müfid Mansel başkanlığında başlar[172] (**Görsel No.:** 10a-k). Yapı ile ilgili ilk yayımlar Belleten'in kazı

---

[166] İngiliz Kaptan Küçük Asia'nın güney kıyılarını 1811-1812 yıllarında dolaşmış ve incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemeler sonucunda Side antik kentinin de ilk kent planı ortaya çıkarılmıştır. Bk.: Beaufort (1818), s. 142.
[167] Beaufort (2002), s. 148, Plan için bk.: s. 147.
[168] Mansel (1978), s. 169.
[169] Lanckoroński (2005), s. 125-152.
[170] Bk.: Side kent planları No. 2.
[171] Lanckoroński (2005), s. 137-138.
[172] Mansel (1958a), s. 220.

raporlarında yayımlanmıştır. 1950 yılı Side kazısına dair raporda; yapının kum temizliği ve çalılıkların kesilmesi ile, özellikle doğu tarafın merkez salonunun, ortaya çıkarıldığını (*57, 70 x 53, 40*) belirterek yapının ion düzeninde galerilerle çevrili olduğunu, fakat sadece doğu kanadındaki "U" şeklinde çıkıntı yapan tarafın Korinth düzeninde olduğunu belirtir. Özellikle, yapının doğusundaki sıralı mekânlardan ortadakinin[173] iyi korunmuş olduğunu, burada duvarların yaklaşık 8-10 metreye kadar korunduğunu, yapı cephesinin mermer levhalarla kaplı olduğunun anlaşıldığını, Korinth düzeninde granit sütunların kullanılmış olduğu üzerinde durur[174]. 1949 yılı çalışmalarında ortadaki mekânın sadece üçte birinin temizlenebildiğini vurgulayarak 1950 çalışmalarının yalnızca M Yapısına ayrıldığını belirtir[175]. Duvar içi nişlerinin farklı renk mermer kaplamalarla (*verde antico* ve *porfir*) kaplandığını ve hatta nişlerin sütunlar tarafından taşınan alınlıklara sahip olduğunu not düşer. Mansel, *imparator onurlandırma salonu*nun iki katlı olduğunun ele geçen mimari malzemelerden anlaşıldığını belirterek[176], yapı mimarisi üzerine ilk fikirleri şu şekilde aktarır; *odanın köşeleri yuvarlaktı ve buradaki hücrelerin üzerinde istiridye kabuğu ile süslü yarım yuvarlak kubbeler ve bunların üzerinde "barok" hissini uyandıran büyük mermer bloklar bulunmaktaydı*[177] (**Görsel No.:** 10a-c).

Çatının ahşapla kapatıldığını, zeminin mermer döşeme ile kaplandığını belirten Mansel kazılar süresince ele geçen heykeller üzerine önemle değinir. Alt kat heykellerinin tanrı-tanrıçalardan, üst kat heykellerinin ise atlet heykellerinden oluşturulduğunu, üst kat heykellerinin alt kat heykellerine oranla daha küçük ebatlarda olduğunu belirtmiştir. Çalışmalar sırasında ele geçen heykellerden sadece tanrıça Nemesis heykeli bulunduğu yerde (güney köşe nişi) bırakılır ki aslında bu heykel uzun yıllar *in situ* olarak niş içinde durmaktaydı[178] (**Görsel No.:** 10k). Atlet heykellerinin MÖ 5. ve 4. yüzyıl kopyaları olduğunu belirten Mansel[179] bu heykellerin Side *pantheon*u, Yunan heykeltraşlığı içindeki önemine değinmiş ve orta nişte bulunan imparator

---

[173] *İmparator onurlandırma salonu*
[174] Mansel (1950), s. 683.
[175] Mellink (1955), s. 238.
[176] Mansel 1949-1951 yılları arasındaki kazılarda mimari elemanların ölçüsü bakımından iki grupta toplandığını ve bu hususun Kaisersaal (*imparator onurlandırma salonu*) olarak isimlendirilen mekânın iki katlı olduğunu gösterdiğini belirtir. Bk.: Mansel (1958b), s. 221.
[177] Mansel (1950), s. 684.
[178] Heykelin yerinden kaldırılması ya da düşürülmemesi için beton ile niş içerisine sabitlenmişti. Eser Müzeye kaldırılırken eserin betondan koparılması oldukça güç olmuştur ki 1965 yılında eserin çalınmaması ya da yerinden oynatılmaması için dökülen beton hala niş içinde görülebilmektedir.
[179] Mansel (1958c), s. 65-66.

heykelinin[180] tanrı heykelleri ile çevrelenmiş olduğu üzerine durmuştur. Daha da önemlisi mekânın işlevi ile ilgili olarak ilk kez bir yorum getirmiştir;

"*...tam orta hücrede imparator heykelini bulduğumuz ve onun civarında giyimli bazı heykel parçalarına rastladığımız zaman burasının bütün bir imparator ailesini ihtiva eden bir "imparator salonu" (Kaisersaal) olduğunu zannetmiştik. Fakat heybetli çıplak heykeller meydana çıktıktan ve bazı atribü'lerden bunların ilahları tasvir ettikleri anlaşılınca bu zannımızın doğru olmadığı, salonda imparator heykelinin ilah heykelleri ile çevrilmiş olduğu meydana çıkmıştır*" der[181].

1951 yılı M Yapısı raporu bir önceki yıl çalışmalarının tekrarı niteliğindedir[182]. Yeni bir bilgi ya da yorum yoktur. 1952 kazı çalışmaları nispeten yine M Yapısı Doğu *Stoa*sının arkasındaki sıralı üç mekânın güneyinde yer alan Güney Mekân içinde gerçekleştirilmiştir[183] (**Görsel No.:** 10f). Bu alanda yapılan çalışmalarda; mekân (*19, 39 x 12, 50 m*) temizlenmiş, geç antikçağda avluya açılan mekân girişi değiştirilerek buraya üç giriş (kapı) eklendiği anlaşılmış ve ana duvar bloğuna yaslı çok büyük kemerli nişlerin varlığına dikkat çekilmiştir. Kazı çalışmalarında bir adet erkek heykeli ele geçmiştir[184]. Ayrıca, mekân içerisinde iki sütun sırası bulunduğu, bu sütunların mekânı üç bölüme ayırdığı ve ele geçen bir sütundan ise burasının da iki katlı olduğu üzerinde durulmuştur. Binanın işlevi üzerine herhangi bir yorum getirilmemiş[185], ancak kamusal bir yapı karakterinde olduğu belirtilmiştir[186].

Mellink'in 1955 yılı Side kazılarına dair raporu oldukça kısa ve dikkat çekicidir. Çünkü, M Yapısının bir Devlet Agorası olabileceğini[187] ve doğusundaki mekânlardan merkezde yer alanın imparator kültüne ayrılmış bir salon olabileceğini kesin bir dille kaleme almıştır. Ayrıca, yapıdan herhangi bir yazıtın ele geçmediğini belirtmiştir[188].

---

[180] Mansel (1975a), s. 65.: Mansel (1978), s. 177 Res. 196.
[181] Mansel (1950), s. 684-685: Alkım vd. (1951), s. 15.
[182] Mansel (1951), s. 305.
[183] Mansel (1958b), s. 222-223.
[184] Atlet Torsosu (yağlanan genç) bk.: İnan (1975), s. 66-67 Kat. 20, Levha XXXII, 1-2, Neg. VIII, 1-4.
[185] Mansel (1952a), s. 435.
[186] Mansel (1952b), s. 16.
[187] Mansel yapının *gymnasium* ya da Devlet Agorası olabileceğini ilk defa 1952 yılında belirtir. Bk.: Mansel (1952a), s. 435.
[188] Mellink (1955), s. 238. Mellink, M Yapısına dair bilgileri Mansel'den almış olmalıdır. Türkiye'deki kazı çalışmalarının rapor olarak sunulduğu yayımda genel bilgilerin kazı başkanlarından alınmakta olduğu bilinmektedir. Nitekim 1956 yayınından itibaren Mansel'e göre M Yapısı bir Devlet Agorası olmakla birlikte *peristylos*un doğusunda merkezde bulunan mekân Kaisersaal, yan mekânlar ise birer kitaplıktır. Bk.: Mansel (1956a), s. 16: Mansel (1958b), s. 223: Mansel (1958c), s. 69: Mansel (1963), s. 121: Mansel (1967), s. 20: Mansel (1975a), s. 55: Mansel (1978), s. 179, 186.

Mansel, M Yapısı kazı çalışmaları ve yapı üzerine detaylı açıklamalarını daha çok 1978 yılı yayınında kaleme alır[189]. Önceki raporlarında sadece doğudaki sıralı mekândan orta ve güney mekânın kazıldığını not düşen Mansel, Kuzey Mekânın da bir kısmının temizlendiğini, tıpkı güney mekânda olduğu gibi burada da büyük nişlerin yer aldığını (gen. 2, 22 / 2, 25 m, yük. 5, 40 m) belirtilmiştir. Ayrıca solunun Bizans Dönemi'nde zemininin yükseltildiği, mozaik kaplandığı bu mekânın nişlerinin yükseklik hariç olmak üzere genişliğinin Roma Dönemi kitaplıkları formuna uygun olduğuna dikkat çekmiştir[190] (**Görsel No.:** 10d - g).

1949-1951 yılları arasında gerçekleşen kazılar ve 1965 yılında Avusturyalı mimar A. Machatschek'in gözetiminde Kaisersaal olarak isimlendirilen *imparator onurlandırma salonu*nun güneydoğu köşesinde *anastylosis* uygulanmıştır[191]. Yapının restitüsyonu ise M. Beken tarafından hazırlanmıştır[192] (**Plan No.:** 6). Yapının antik çağdaki görünümünü veren bu çizim bilimsel verilere dayanan ve yapıdan ele geçmiş blokların belgelenmesi ile hazırlanan restitüsyondan ziyade bir karakalem çizimidir.

Gerek kazı raporlarında gerekse diğer yayınlarda hiç bahsedilmemesine karşın kazı arşiv fotoğraflarından Güney *Stoa*nın güneybatı köşesinin, *praefurnium*un menfez ön kısmı, Mansel döneminde kazıldığı anlaşılmıştır (**Görsel No.:** 8h-i). Yayımlarda yapıdan ele geçen heykellere sıklıkla değinilmesi ile birlikte kazılarda ele geçmiş, geçmesi muhtemel küçük buluntulara hiç değinilmemiş, yayını yapılmamış, müze kayıtlarında henüz izine rastlanmamıştır. Ancak, ele geçen küçük buluntuların Müze'ye bahsi geçen kazı sezonu içinde teslim edildiği bilinmektedir[193].

Önceki paragraflarda irdelenen veriler ile birlikte Mansel yapıdan ele geçen heykelleri MS 2. yüzyılın ikinci yarısına, yapıyı da Antoninler Dönemi içine tarihlendirmiştir[194]. En yakın karşılaştırma örnekleri olarak; Atina'daki Hadrianus Kitaplığı'nı, Ephesos'daki Vedius Hamam-*Gymnasium*unu, Ostia'daki Augustales yapısını örnek vermiş, yapının bir Devlet Agorası, Doğu *Stoa* arkasındaki sıralı mekânlardan Merkezde bulunanı *Kaisersaal* (imparator salonu), yan mekânların ise

[189] Mansel (1978), s. 169-186.
[190] Mansel (1978), s. 180-181 Res. 205-206.
[191] Mimar A. Machatschek'in bu çalışmalarla ilgili yayını yoktur.
[192] Mansel (1963), s. 113 Abb. 90.: Mansel (1978), s. 178 Res. 178: M. Beken (1975). Pamphylia 1. Side arkeolojik harita. F2.
[193] Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu ile yüz yüze yapılan görüşme. Tarih: 05.11.2015.
[194] Mansel (1978), s. 179.: Mansel (1963), s. 118.

kitaplık olduğunu belirtmiştir[195]. Mansel'in yukarıda da değinilen rapor ve yayımları sonrasında bilim dünyası M Yapısını tanımış, özellikle ele geçen heykeller araştırmacıların ilgisinin buraya yoğunlaşmasını sağlamıştır. Bu sebepledir ki literatürde M Yapısına sıklıkla atıf yapıldığı görülür[196].

II. 3. 1. Diğer araştırmalar ve yorumlar

Mansel kazıları ve raporları sonrasında M Yapısı oldukça ilgi görmüş ve pek çok araştırmacı bu yapıyı yorumlamaya çalışmıştır. Çalışmaların ortak özelliği M Yapısının bir bütün olarak incelenmemesi ve araştırmacıların sadece Doğu *Stoa* arkasındaki sıralı mekânlar grubu üzerine yoğunlaşmalarıdır. Araştırmacılardan B. Ward-Perkins, Mansel'e atıfta bulunarak yapıyı bir Devlet Agorası olarak değerlendirmiş, *imparator onurlandırma salonu*nu ise Mansel'in aksine *marmorsaal* (*mermer salon*) olarak tanıtmış ve yapıyı MS 2. yüzyılın sonuna tarihlendirmiştir[197]. Yapıdan çok kısa söz eden Ward-Perkins'in neden yapıyla ilgili *marmorsaal* tanımını kullandığına bir açıklama getirmemiştir. Ele geçen heykeller ve yapının mimarisi dikkate alındığında bu tanımın oldukça eksik olduğu, yapı kompleksi için yeterli bir açıklama içermediği açıktır.

İnan, Kremna Kitaplığı (Q Yapısı) üzerine yaptığı araştırma çalışmasının bir bölümünü M Yapısına ayırmıştır[198]. İnan'ın çıkarımları hem yapıdan ele geçen heykeller hem de yapının planı ile şekillenmiştir. Özellikle Atina'daki Hadrianus Kitaplığı'nın hem plan hem de podyum üzerinde yükselen cephe mimarisinden yola çıkarak M Yapısı *imparator onurlandırma salonu*nu kitaplık olarak değerlendirmiştir. Mekândan ele geçen heykellerin köşe nişlerinde ve sadece *aedicula* içlerinde yer almış olabileceğini dolayısıyla da nişlerinin kitapları saklamak amacı ile kullanıldığı fikrini öne sürer. Buna kanıt olarak ise heykel sayısını göstererek;[199]

---

[195] Mansel (1958c), s. 65-66: Mansel (1956a), s. 16: Mansel (1958b), s. 222-223: Mansel (1963), s. 118, 120-121: Mansel (1967), s. 20-21: Mansel (1978), s. 177, 179, 183, 186.

[196] Ele alınan başlık altında yapı mimarisi ile ilgili değerlendirmeler dikkate alınmıştır. Yapıdan ele geçen heykeller farklı bir başlık altında değerlendirileceği için heykel buluntuları ve bunlar üzerine yapılan değerlendirmeler ele alınmamıştır.

[197] Ward-Perkins (1981), s. 300 dn. 41.

[198] J. İnan (1972). 1970 Kremna Kazısı Raporu. *TAD 19/2*. Ankara: TTK, s. 59-61.

[199] İnan ele geçen heykel sayısının yapı ile ilişkisini şu şekilde kurmuş olmalıdır. Yapıdan ele geçen heykel sayısı 22'dir. Apsidal köşe nişlerinde heykellerin sergilendiği güney köşe nişi içinde ele geçmiş *in situ* Nemesis heykeli sayesinde bilinmektedir. Buna göre söz konusu köşe nişleri ve aedicula toplam sayısı 12 etmektedir. Üst katın da buna dahil edilmesi ile toplamda 24 heykelin köşe nişlerinde ve aedicula içlerinde sergilenmesi gerekir. Ele geçen heykel sayısının bu miktardan az oluşu geri kalan nişlerinin kitaplık olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmüş olmalıdır. Heykeller için bk.: İnan (1975), s. 11-16, 16-17, 17-26,

…M Yapısında bulunan heykellerin sayısı aedicula sayısından eksiktir. Böylece duvarlardaki nişlerin kitap rafı ya da kitap dolapları için kullanıldığını söyleyebiliriz" bilgisini aktarır. Yapının kent içerisinde konumlandırılışına da değinerek burasının bir kitaplık olduğunu söylemenin mümkün olduğunu belirtir[200].

M. Wegner'in çalışması ise diğer araştırmacılarda olduğu gibi yoğunlukla M Yapısının doğusundaki sıralı mekânlar üzerinedir. Çalışmasında, mekân içinde bulunmuş istiridye kabuklu alınlıklar ve istiridye bezemesinin kökeni üzerine değinmiş, yaptığı analizler sonucunda yapıyı Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlendirmiştir[201]. Wegner'in yapmış olduğu tarihlendirme Mansel'in önceki satırlarda değinilen tarihleme ve fikirleri ile paraleldir, ancak makalenin önemi Küçük Asia'da daha çok tiyatro ve *nymphaion*larda tercih edilen istiridye kabuğu bezemeli yapı elemanlarının önemi ve örnekleri üzerinde durmasından kaynaklanmaktadır.

Yapının bezemeleri üzerine yoğunlaşan bir diğer kişi L. Vandeput'tur. Çalışmasında M Yapısı mimarisinin gerçek anlamda çalışılmamış olduğuna vurgu yapan Vandeput, daha çok Wegner'e atıfta bulunarak yapıyı Geç Antoninler Dönemi içinde değerlendirmiştir[202].

E. Makowiecka, M Yapısını oluşturan kompleksin doğu kısa kenarındaki sıralı üç mekân üzerine bazı fikirler öne sürmüştür. O'na göre yan mekânlardaki nişler kitap saklama amacı ile oluşturulmuştur[203]. Var olan derin nişler ise kitap saklamak için değil heykel sergilenmesi için düşünülmelidir ve merkezde yer alan mekân (*imparator onurlandırma salonu*) bir *museion*[204] ya da *exedra-auditorium* özelliği gösteren bir kitaplıktır[205]. Makowiecka'nın önerileri, özellikle de yapının Hadrianus Dönemi içinde değerlendirilmesi gerektiğine dair düşünceleri[206] oldukça ilgi çekicidir. Çünkü araştırmacı

27-28, 37, 43-46, 48, 66-67, 68-70, 76-78, 84-87, 90-93, 93-94, 110-111, 125-126, 127, 137, 155-156, Kat. 1, 2, 3, 4, 7, 10, 12, 20, 22, 28, 32, 36, 37, 54, 55, 67, 69, 77, 94.: J. İnan (1965). *Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri*. Ankara: TTK, s. 35-37 Lev. XXX, 1, XXXI,1-2.: J. İnan (1970). Three Statues from Side. *AntK 13,* s. 17-33 Pl. 11.1, Pl. 14,2, Pl. 17-18, 2-4. Ayrıca bk.: Z. Newby (2005). *Greek Athletics in the Roman World*: *Victory and Virtue.* Oxford University Press, s. 261-268 Fig. 8, 18-21.

[200] İnan (1972), s. 61.

[201] Wegner (1989), s. 163, 167 Abb. 1-2.

[202] Vandeput (1997a), s. 39, 90-91 dn. 175.

[203] E. Makowiecka (1978). *The Origin and Evolution of Architectural Form of Roman Library*. Studia Antiqua 1, Wydaw-a UW, s. 69-73.

[204] Nollé'nin düşünceleri Makowiecka ile paralellik gösterir. Bk.: Nollé', Side'nin Hellenistik geçmişine vurgu yaparak M Yapısının bir "museion" olabileceği fikrini ortaya atar. Bk. J. Nollé (2001). *Side im altertum. Geschichte und zeugnisse II*. IK 44, s. 396-398 Yazıt No. 104. Özellikle 5f. dn. 84.

[205] *Museion* ya da *exedra-auditorium* olarak adlandırılan bu salonlar heykellerin sergilendiği bir sanat galerisi olarak düşünülmelidir. Bk. Makowiecka (1978), s. 72-73.: Gros (1996), s. 373-374.

[206] Makowiecka (1978), s. 73.

museion ya da *exedra-auditorium* tanımı ile yapının sivil işlevi üzerine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, araştırmacının yapıyı sadece *imparator onurlandırma salonu*nun özellikleri ile değerlendirmiş olması yaptığı araştırmanın eksik kalmasına sebeptir. Oysa ki, sıralı mekânlar yapıyı çevreleyen *stoa*lar ile beraber bir yapı bütünü olarak değerlendirilmeli ve buna göre bir adlandırma yapılmalıdır. Son olarak bir yapının *museion* olarak isimlendirilebilmesi için bazı mimari ve ikonografik özellikler barındırması gerekir. Yapı kompleksi olarak düşünülmesi gereken *museion*larda; bir bahçe, altar, *peripatos*, *peripatos*a ekli oda ve yürüyüş alanları gerektiği gibi yedi Mousa heykelini içinde barındıran ve kitap koleksiyonunun saklandığı bir alanın varlığı mimari olarak belgelenmelidir[207]. M Yapısında Mousa heykellerinin henüz hiç birisine rastlanılmadığı gibi *stoa* ve *peristyl* alanın bahçe ya da altar barındırdığına dair kesin bir veriye henüz ulaşılmış değildir. İleriki satırlarda değinilecek olan *postament*in erken evresi etrafı sütunlar ile çevrili belki bir altar olarak değerlendirilebilir. Ancak, ilerleyen satırlarda detaylı olarak değinileceği gibi bunu tam anlamıyla destekleyebilecek buluntu henüz ele geçmemiştir.

Bir diğer araştırmacı A. Karivieri'ye göre ise M Yapısını Roma'daki Forum Pacis ve Atina'daki Hadrianus Kitaplığı'na aşina bir mimar tasarlamış olmalıdır[208]. Plan bakımından gerçekten de birbirine oldukça yakın özellikler gösteren bu örnekler Mansel'in de sıklıkla üzerinde durduğu örnek yapılardır.

İtalyan araştırmacı P. Barresi, M Yapısının Lucius Verus'un (MS 161-169) kente yaptığı ziyaret sonrasında imparatorluğa adanmış olması gerektiğini ve söz konusu yapının Antoninler Dönemi (MS 138-193) boyunca kullanılmış olması gerektiğini belirtirken, O'na göre M Yapısı, Ephesos Vedius *Gymnasium*u'na benzer bir *gymnasium*dur ve Side örneğinin bir hamam yapısına bağlı olmaması önemli değildir. Çünkü, Barresi'ye göre Pamphylia'da *gymnasium*ların hamam yapılarından bağımsız olma geleneği vardır[209]. Barresi'nin ortaya koyduğu fikirler oldukça önemlidir ve Lucius

---

[207] Mamoli (2014), s. 41 dn. 72. M Yapısı her ne kadar yürüyüş yapılabilecek bir *peripatos* (ya da *stoa*) barındırmış olmasına karşın yapının ilk evresine ait *stoa*ya bağlı oda ya da mekânlar üzerine hiçbir veri elde etmek mümkün değildir.

[208] A. Karivieri (1994). The So-called Library of Hadrian and the Tetraconch Church in Athens, içinde: *Post-Herulian Athens: Aspects of Life and the Culture in Athens A.D. 267-529* (Ed. P. Castrén) Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens, Vol. I, s. 102.

[209] P. Barresi (2003). *Province dell'Asia Minore: costo dei marmi, architettura pubblica e committenza.* Roma: L'erma di Bretschneider, s. 527-528.: C. C. Vermeule (1977). *Greek Sculpture and Roman Taste. The Purpose And Setting Of Graeco-Roman Art in Italy and The Greek Imperial East.* The University of Michigan Press, s. 92-93.

Verus'un Side'ye gelişi tarihsel verilerle de desteklenmektedir[210]. Ancak, alan içerisinde stratigrafik kazı yapılmadan, yapıyı tarihlendirmeye yarayacak küçük buluntular incelenmeden ve ayrıca yapıya ait mimari bloklar ayrıştırılmadan bir tarihlendirme yapmak ve bunu kent tarihi ile ilişkilendirmek hususunda dikkatli olunmalıdır. Dahası, Pamphylia Bölgesi'nde hamam yapısından ayrı planlanmış *gymnasium* sadece Perge antik kentinden bilinmektedir[211]. Pamphylia'da sadece Perge antik kentinde görülen bu yapısal özelliği bölge içerisinde gelenekselleşmiş yapı tipi olarak sunmak sakıncalıdır.

V. M. Strocka, Nysa kenti özelinde incelediği antik kitaplıklarla ilgili yayımında M Yapısını *Arkeoloji Literatürüne Kitaplık Olarak Geçen Yapılar* başlığı altında incelemiştir. Yayımda yapının kitaplık olamayacağını vurgular ve yapının form olarak *gymnasium* mimari özelliklerine uygun olduğunu, ancak kitaplık düşüncesinin M Yapısı için mümkün olamayacağını belirtir[212]. Yazarın çalışmasında kısaca altını çizdiği noktalar oldukça doğru tespitlerdir ve bu çalışmanın da üzerinde yoğunlaştığı noktaları kısmen yansıtır.

Son olarak, Alanyalı ilk defa yapının işlevi üzerine farklı bir görüş öne sürmüştür. 2010 yılı kazı dönemi içerisinde gerçekleştirilen temizlik sonrasında M Yapısının güneyinde dört büyük mekândan oluşan bir yapı grubu ortaya çıkmıştır. Alanyalı, söz konusu yapı grubunu ele almış, M Yapısı olarak değerlendirilen yapının hamama bağlı bir *palaestra*, *palaestra*nın doğusundaki salonun ise *palaestra*ya bağlı bir *imparator salonu* olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, Mansel'in "Side" kitabındaki şehir planında güneydeki yapı grubunun yer almadığını ve kitabın 1962 yılında yayımlanan Almancasında ve İnan'ın 1975 yılında yayımlanan "Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı" kitabındaki şehir planında yer aldığını belirtmiştir[213].

---

[210] İmparatorun söz konusu ziyaretinin MS 162-165 yılları arasında gerçekleşmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu duruma bir Side sikkesi üzerinde imparatorun kentin baş tanrısı Apollon Sidetes ile tokalaşırken betimlendiği sikke ve antik çağ yazarlarının günümüze ulaşan metinler kanıt gösterilmektedir. Lucius Verus'un Pamphylia Bölgesi'ne gelişi ile ilgili olarak bk.: *...et per singulas maritimas civitates Asiae, Pamphyliae Ciliciaeque clariores voluptatibus immorabatur*, Bk.: *SHA*. Lucius Verus, VI, 7.: Hellenkemper-Hild (2004), s. 374.: Grainger (2009), s. 275. Sikke için bk.: J. Nollé (1990). Zur Geschichte einer kleinasiatischen Stadt in der römischen Kaiserzeit im Spiegel ihrer Münzen. *AW 21*, s. 256 Abb. 13, Münze 67.

[211] Yapı MS 1. yüzyıla tarihlendirilmektedir ve *Cornutus Palaestra*sı olarak da bilinir. Bk.: Özdizbay (2012), s. 21-27 Res. 109, 119.

[212] Strocka (2012a), s. 210 Abb. 59.

[213] Alanyalı (2011c), s. 535.

İlk kazı çalışmalarının 1949 yılında[214] başlayan M Yapısı; buluntuları ve mimari özellikleri bakımından dikkat çekmiş, yukarıda da üzerinde durulduğu gibi üzerine pek çok benzer ya da farklı yorumlar getirilmiştir. Genel itibarı ile Mansel'in aktardığı bilgiler kabul görmüş, yapı üzerine yapılan diğer farklı yorumlar oldukça kısa ve genellikle gözleme dayalı olasılıklar üzerine oluşturulmuştur. Yapının mimari belgeleme ve araştırma çalışmaları süresince temizlik ve çevre düzenleme çalışmaları eş zamanlı olarak yürütülmüştür (**Görsel No.:** 1 - 7). Eldeki verilerin toplanması, somut verilere dayanarak tutarlı bilimsel sonuçların elde edilmesi amacıyla da Kuzey *Stoa*, Batı *Stoa,* Güney *Stoa* ve *peristylos* merkezindeki *postament*in doğu *stylobat*ı önünde sondaj kazıları gerçekleştirilmiştir[215] (**Görsel No.:** 8 - 9).

II. 4. Plan Tipi ve Özellikleri

II. 4. 1. *Stoa*lar ve *Peristylos*

Yapı mimarisini çözümlemek ve mimariye bağlı işlevini anlamlandırmaya yönelik sondaj çalışmaları; Kuzey, Batı, Güney *Stoa*da ve *peristylos*un merkezindeki *postament*te gerçekleştirilmiştir. Doğu *Stoa* arkasındaki sıralı üç mekân; ayrı bir başlık altında ve kuzeyden güneye; Kuzey Mekân, *imparator onurlandırma salonu* (*Kaisersaal*) ve Güney Mekân isim ve başlıkları altında değerlendirmeye alınmıştır (**Plan No.:** 9).

II. 4. 1. 1. Doğu *stoa*

*Doğu Stoa*nın mimari düzenlemesine bakıldığında; sıkıştırılmış toprak zemin üzerine oturtulmuş konglomera, onun üzerinde kireçtaşından yapılmış ve toplam derinliği 58 cm olan su kanallı bloklar yerleştirilmiştir. Bu blokların üst yüzeyinde 35 cm genişliğinde ve 10 cm derinliğinde küçük su kanalı işlenmiştir. Kanal, çatı üzerinden gelen yağmur sularının başka bir alana[216] tahliyesi için oluşturulmuş olmalıdır. Suyun tahliye alanı olasılıkla Güney *Stoa*dır. Su gideri için oluşturulan bloklarının üzerinde, 45 cm derinliğinde ve 26 cm yüksekliğinde yine kireç taşından bir basamak bloğu yer alır. Basamak, üzerinde yer alan *stylobat* bloğunun altına yerleştirilmiştir. En üstte yer alan

---

[214] Mansel (1958a), s. 220.

[215] Sondaj çalışmaları Prof. Dr. Feriştah Alanyalı başkanlığında yürütülmüştür. Sondaj çalışmalarına yönelik detaylı sonuçlar yürütücü tarafından farklı bir çalışmada ele alınacaktır. Bu alanlarda gerçekleştirilen çalışmalar sonucu elde edilen veriler yapı ile ilgili alt başlıklarda ele alınmıştır. Tez kapsamında sondaj çalışmalarına yönelik kısa bilgiler verilecektir.

[216] Atık sular olasılıkla Güney *Stoa* önündeki büyük kanala ulaşmaktaydı.

stylobat bloklarının derinliği 1, 17 m, genişliği 1, 52 m'dir. *Stylobat* blokları üzerinde attik-ion tipi sütun kaidelerini taşır. *Stoa* derinlikleri merkezdeki daha geniş tutulan düzenlemenin aksine kuzey ve güney köşelerde yaklaşık 6 m'dir.

Doğu *Stoa*, *peristylos*u çevreleyen diğer üç *stoa* içerisinde en anıtsal olanı olarak dikkat çekmektedir. *Stoa* düz bir hat şeklinde devam etmeyip, merkezde öne doğru çekilir ve böylece kısa kenarlı bir "U" formu oluşturur (**Plan No.:** 13; **Görsel No.:** 6-7, 12). Yapının diğer *stoa*larında olduğu gibi arkası kapalı değildir ve bunun yerine arka kısım sıralı üç mekâna ayrılmıştır. Bu mekânlar M Yapısının sergileme ya da farklı bir ifade ile yapının prestij alanı olacak şekilde dizayn edilmiştir. Merkezde 8, 55 m derinlik ve 19 m genişliğe sahip *stoa*nın "U" şeklinde geri çekilmesi yapıya anıtsal bir görünüm kazandırdığı gibi diğer *stoa*lardan daha geniş bir toplanma alanı da oluşturmuştur[217]. Bu düzenlemedeki amaç arkasına konumlandırılmış *imparator onurlandırma salonu*nun yapı içerisindeki ihtişamını vurgulamak olmalıdır[218]. Dahası öndeki geniş *stoa* alanı insanların rahatlıkla bir araya gelmesi, mekânın ziyareti ve anıtsal cephe mimarisinin kolaylıkla dışarıdan da algılanabilmesini sağlaması bakımından önemlidir.

Merkezdeki "U" formlu *stoa* alanında sütun eksen mesafeleri (*interaksial*)[219], *stylobat* üzerindeki merkez dübel yuvalarından ölçülmek kaydı ile 290 cm olarak tespit edilmiştir. Kuzey ve güney kanatlardaki *stylobat* bloklarının korunma durumunun kötü olması ve blokların yerlerinden sökülmesi nedeni ile verimli bir ölçü elde edilememiştir. Sütunlar, derinleştirilen *stoa*nın kuzey ve güney köşelerinden uçlara doğru 220 cm'lik bir

---

[217] *Stoa* merkezindeki "U" formlu düzenleme özellikle Roma mimarisinde özellikle tapınak ve kutsal alanların girişlerinde sıklıkla görülen, arkasında konumlandırılan yapıyı vurgulamak ya da öne çıkarmak için inşa edilen *propylon* gibi yapıları andırmaktadır.

[218] Doğu *Stoa*daki "U" formlu *stoa* düzenlemesinin bir benzeri Pergamon'da görülür. Geç Hadrianus Dönemi içinde değerlendirilen Kızıl Avlu'da Basilica'nın önündeki büyük *stoa*nın sütunları geriye çekilmiş ve böylece hem anıtsal bir giriş hem de geniş bir toplanma alanı elde edilmiştir. Bu bakımdan sadece plan bakımından değil yapıyla ilgili uygulama bakımından da iki yapı birbirine benzerdir. Tarihleme, yorum ve plan için bk.: U. Mania (2011). *Die Rote Halle in Pergamon. Ausstattung und Funktion.* Mainz: Philipp von Zabern, s. 127, Tafel 55.: U. Mania (2014). Kızıl Avlu-Pergamon Pantheonu mu? İçinde: *Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent Pergamon* (Ed. F. Pirson-A. Scholl). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 536 Fig. 13.: W. Radt (2002). *Pergamon: Antik bir Kentin Tarihi ve Yapıları.* İstanbul: YKY, s. 201, Res. 144.
Benzer bir diğer uygulama Templum Pacis'te ve Tibur antik kentindeki kitaplık olarak değerlendirilen L Mekânının önünde görülür. Örneklerde tıpkı Side'de olduğu gibi ana mekânın merkez aksındaki *stoa* geri çekilerek küçük bir U formu oluşturulmuştur. Templum Pacis ve yapı planı için bk. R. Meneghini (2009). *I fori imperiali e i mercati di Traiano. Storia e descrizione dei monumenti alla luce degli studi e degli scavi recenti.* Roma: Libreria dello Stato, s. 79-98 Fig. 84.: R. Meneghini (2014). L'architettura del Templum Pacis. İçinde: *La biblioteca infinita. I luoghi del sapere nel mondo antico.* (Ed.: R. Meneghini ve R. Rea). Roma: Electa, s. 284-299 Fig. 3. Tibur için bk.: Makowiecka (1978), s. 74-75 Fig. 11.

[219] *İnteraksial*, iki sütun kaidesinin merkez çap noktaları dikkate alınarak elde edilen ölçüm. Devam eden satırlarda bu terime yer verilmiştir.

interaksial ile yerleştirildiğinde Batı *Stoa* kaideleri ile uyumlu bir düzenleme ortaya çıkacaktır.

Doğu *Stoa*nın arkasında, *imparator onurlandırma salonu*na geçiş veren girişin *stylobat* blokları üzerinde 6 büyük sütunu taşıyan kaidelere ait izler tespit edilebilmiştir. *Stylobat* blokları üzerindeki yapı izlerinden *interaksial* mesafesinin 290 cm olduğu anlaşılmıştır (**Plan No.:** 13). Hem öndeki hem de *imparator onurlandırma salonu*na geçiş veren arkadaki büyük kaide izleri sütunların iç mesafelerinin (*interaksial*)[220] eşit ölçüde yerleştirildiğini göstermiştir. Böylece yapının odak noktasını oluşturan *imparator onurlandırma salonu* ön cephesi rahatlıkla algılanabilecekti. Antik çağ için düşünüldüğünde, *peristylos*ta bulunan bir kişi karşı aksında yer alan *imparator onurlandırma salonu*ndaki anıtsal cephe mimarisini ve *aedicula* iç kısmını ile birlikte duvar içi nişlerini önde yer alan sütunlar arasından kolaylıkla görebiliyor olmalıydı (**Görsel No.:** 65).

Merkezde daha derin tutulan *stoa*nın kuzey ve güney kanadına ait ölçüleri tespit edebilmek neredeyse imkansızdır. Bunun nedeni *stylobat* ve basamak bloklarının büyük çoğunluğunun (tamamına yakını) sökülmüş ve bu sebeple sadece temel seviyesinde kalan konglomera bloklarının görülebiliyor olmasıdır. Tüm bunlara rağmen burada da *stoa*nın belirgin form ve mimari özelliklerinin dışına çıkılmasının pek mümkün olmadığını belirtmek gerekir. Alandan elde edilen veriler dikkate alındığında "U" formlu, diğer *stoa*lardan daha derin tutulan merkezde 8 sütun, merkezin kuzey ve güney kenarında 9 sütun yer almış olmalıydı. Böylece Doğu *Stoa* için kullanılan sütun sayısının köşeler de dahil olmak üzere toplam 26 (+/-1) olması gerekir. Bu sayı Mansel'in yapı planına işlediği 22 sütun[221] sayısından fazladır (**Plan No.:** 10-11).

Doğu *Stoa*da mimari belgeleme çalışmaları dışında herhangi bir kazı ya da sondaj çalışması gerçekleştirilmemiştir. 2015 yılında başlayan çevre düzenleme çalışmaları kapsamında *stoa* üzerinde hali hazırda var olan blokların yanı sıra yeni tespit edilmiş tüm alınlık blok ve parçaları burada bir araya getirilmiştir.

---

[220] *İnterkolumnium,* iki sütun arası mesafe, aks aralığı. Devam eden satırlarda bu terime yer verilmiştir.
[221] Mansel (1978), s. 171 Res. 185.

II. 4. 1. 2. Güney *stoa*

Güney *Stoa*, M Yapısının geçirdiği mimari değişim ve buna bağlı işlevsel değişikliğin en iyi izlenebildiği alan olarak dikkat çekmektedir. Alanda gerçekleştirilen çalışmalar M Yapısının antik çağdaki işlevinin anlaşılmasına yönelik çok önemli sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır (**Görsel No.:** 9). Kazılar neticesinde elde edilen sonuçlar yapının geçirdiği yapı evreleri dikkate alınarak ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Dahası, Güney *Stoa* araştırmaları, *stoa*nın arkasındaki sıralı mekânlar grubunun (hamam)[222] M Yapısından bağımsız düşünülemeyeceğini ortaya koymuştur. Bu nedenle Hamam Yapısı ayrı bir başlık altında, Güney *Stoa* bölümünün kısa bir ön değerlendirmesi olarak ele alınmıştır.

II. 4. 1. 2. 1 Güney *stoa* arkasındaki hamam ve hamama ait mekânlar

Güney *Stoa* arkasındaki mekânlar yüz yılı aşkın süredir araştırılmakta olan Side'nin yapı tarihi ile ilgili yapılan çalışmaların hiç birisinde detaylı olarak incelenmemiştir. İlk defa 2010 yılında gerçekleştirilen temizlik çalışmaları ile sıralı mekânlar grubunun önemi fark edilmiştir (**Görsel No.:** 13a-b). Alanyalı'nın plan tipinden yola çıkarak *sıra tipli hamam* olabileceğini düşündüğü[223] yapının sonraki süreçte ilk plan çalışmaları S. Aydal ve A. Yurtsever[224] ile başlamış, yapıya ait en son plan Yurtsever tarafından hazırlanmıştır[225] (**Plan No.:** 8-10). Plana bakıldığında tüm yapının kuzey-güney doğrultusunda yönlendirildiği görülür. Hamamın yönlendirilişinin Vitruvius'un belirttiği biçimde kuzey ve kuzeydoğu rüzgarlarından uzak bir biçimde, topoğrafyaya uygun olarak yerleştirildiği anlaşılmaktadır[226]. Toplamda 4 mekân içeren bu yapı grubu batıdan doğuya doğru; Mekân 1 (*caldarium*), Mekân 2 (*tepidarium*), Mekân 3 (*frigidarium*) ve Mekân 4 (*apodyteium, laconikum-Basilika Thermarum*) olarak ele alınmıştır (**Plan No.:** 9, 26).

---

[222] Devam eden satırlarda yapı grubundan hamam olarak söz edilmiştir.
[223] Alanyalı (2010), s. 535, Res. 12.
[224] 2014 yılı içerisinde gerçekleştirilen kent planı çalışmaları için bk.: Aydal, S.-Yurtsever, A. (2015a). Kent Planı Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı, "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *KST 37/1*, s. 269-270 Plan 1. Aydal, S.- Yurtsever, A. (2015b). Kent Planı Çalışmaları, içinde: H. S. Alanyalı, "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". ANMED 13, s. 129-130 Plan 1.
[225] Hamama ait plan yapının kemer ve tonozlarından oluşan üst yapı elemanlarının mekân içlerine yıkılması ve böylece tüm mekânların dolması nedeni ile ancak görülebildiği kadar çıkarılabilmiştir. Ayrıca hamam bu çalışmasının ana hattını oluşturmadığı için bu alanda detaylı çalışma ve inceleme yapılmamıştır.
[226] *Vitr. De arch. X. 5. 1.*

Mekân 1'in duvarları özellikle kuzey ve doğu kanadında iyi korunmuştur. Toplam mekân içi ölçüleri 30 *x* 13 m'dir. Konglomera bloklar ile oluşturulmuş kuzey duvarı iki köşeden gelerek merkezde kuzeye doğru U formunda çıkıntı yapar. Genişletilen bu kısım kemerlidir ve kemerin önünde, yoğun harç ve kiremitlerden örülmüş iki kazan yuvası oluşturulmuştur. Bu kısım hamamın külhanına ait menfez kısmıdır. Kazan yuvalarından içte kalanı kemerli açıklığın kapatılmış olması nedeni ile görülmemektedir. Kazan yuvalarının hemen altında ise mekânın içine doğru yönlendirilmiş derin bir kanal bulunur[227]. Bu kanal olasılıkla yuvanın üstüne oturtulan kazan[228] ve kazanın altında ateşin kontrolü ile beraber aynı zamanda ısının yayılması için oluşturulmuştu. Yapısal özellikleri göz önüne alındığında bu mekân bir *praefurnium*un menfezi olmalıdır[229] (**Görsel No.:** 21, 27). Dolayısı ile mekânın kendisi de büyük bir olasılıkla *caldarium*dur. *Praefurnium* üzerindeki kemerli büyük açıklık daha sonra Attius Philippus Suru yapılırken ya da MS 4. yüzyıl sonu 5. yüzyıl başında, Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde *spolien* malzemeler ile doldurulmuş ve kapatılmıştır. Dolayısı ile artık bu mekân *caldarium* fonksiyonununu, sur yapılırken de tüm yapısal işlevini yitirmiştir.

Mekânın kuzey duvarı ve doğu duvarının kuzeydoğu köşesi açık bırakılmış, bugün de kullanılabildiği gibi Güney *Stoa*dan mekâna geçiş buradan sağlanmış olmalıdır (**Plan No.:** 8-9). Bu geçiş olasılıkla basamaklar yardımı ile sağlanıyordu. Mekânın doğu duvarlarının geri kalan kısmı yüzeyinde; konglomera, kireçtaşı, yer yer traverten kullanılarak farklı malzemeler ile örüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durum yapının uzun süre kullanıldığını ve zaman zaman tamir edilip elden geçirildiğini göstermektedir. Korunma durumu nispeten daha kötü olan batı duvarları üzerinde de giriş olabilecek bir açıklığın izine rastlanmıştır. Güney duvarları ise neredeyse tamamen yıkık durumdadır.

Mekân 2 duvarlarının korunma durumu oldukça iyidir ve iç ölçüleri 31 *x* 13 m'dir. Teknik, malzeme ve işçilik bakımından Mekân 1 ile aynı özellikleri gösterir. Benzer şekilde Mekân 2'de de en iyi korunmuş duvarlar kuzey duvarlarıdır. Kuzey duvarı üzerinde pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu açıklık daha geç bir dönemde harç ve

---

[227] *Praefurnium* ve ısıtma sisteminin yapım aşaması ile ilgili olarak bk.: *Vitr. V. 10. 2.:* C. F. Giuliani (2006). *L' edilizia nell'antichità.* Roma: Carocci, s. 198-209.: F. K. Yegül (2006). *Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkanma*. İstanbul: Homer Kitabevi, s. 98-104.: F. K. Yegül (2011). *Roma Dünyasında Yıkanma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s. 114-116.

[228] Brödner (1983), s. 153.

[229] *Hypocaus* sistemi ve *praefurnium* için bk.: E. Brödner (1983). *Die Römischen Thermen und Das Antike Badewesen. Eine Kulturhistorische Betrachtung.* Darmstadt: Wissenschaftlische Buchgesellschaft, s. 18-23.

tuğlalar ile kapatılmıştır (**Plan No.:** 22a; **Görsel No.:** 20). Yine bu duvarın Güney *Stoa*ya bakan yüzünde ahşap hatıl yuvalarına ait izler bulunmaktadır. Kuzey duvarlarının mekân içine bakan ön kısmında duvar *apsidal* bir form oluştururken bu yapının güney duvarları yüzeyinde benzer bir apsidal form görülmemektedir. Ancak, güney duvarları önünde de *apsidal* bir mimari formun olabileceği, doğu ve batı duvarlarının uç kısımlara doğru çıkıntı yaparak genişlemesinden yola çıkılarak söylenebilir (**Plan No.:** 8-10).

Mekânın doğu ve batı köşe duvarları üst seviyelerde, özellikle kireç taşından bloklar kullanılarak tamir edilmiştir. Değerlendirilen mekânın işlevine yönelik tek ip ucu *caldarium*a yakın olması ve kısa köşeler önündeki *apsidal* formdur. Dolayısı ile burasının da hamamın ılıklık bölümü, *tepidarium* kısmı olabileceğini belirtmek mümkündür.

Mekân 3 (**Plan No.:** 9) duvarlarının korunma durumu diğer mekânlar ile kıyaslandığında oldukça iyidir. Mekân iç ölçüleri 43 *x* 13 m'yi bulmaktadır ve özellikle kuzey duvarları oldukça büyük konglomera bloklar ile yükseltilmiştir. *Pseudoisodom*[230] tekniği ile inşa edilmiş duvarların Güney *Stoa*ya bakan yüzleri (kuzeybatı yüzü) oldukça yüksektir. Bu kısımda duvarların yaklaşık 13 m seviyesinde korunduğu tespit edilmiştir. Duvarın Güney *Stoa*ya bakan kısmında, en altta kemerler yer alır. Bu kemerler olasılıkla yüksek olan duvarların ağırlığını azaltmak ve yapının statiğini güçlendirmek için oluşturulmuştur. Zemin seviyesinden oldukça yukarıda olduğu tespit edilen kemerlerin altta herhangi bir yapının taşıyıcı elemanı ya da üst örtüsü olabileceği de unutulmamalıdır (**Plan No.:** 21, doğu cephe; **Görsel No.:** 23-24).

Mekân 3 ile ilgili bir diğer veri pencere açıklıkları ile ilgilidir. Pencereler kuzey kısa kenar duvarları üzerine yerleştirilmiştir. Bu pencere açıklıklarından köşelerde yer alanlar 1, 5 m genişliğinde, merkezde bulunanı ise yaklaşık 2 m'lik bir genişliğe sahiptir (**Görsel No.:** 20). Buradaki her bir pencere açıklığı Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde kapatılmış, Mekân 3'ün kuzeyinde, daha sonra detaylı olarak ele alınacak olan, başka bir mekân (Sarnıç-H3) meydana getirilmiştir. Doğu ve batı uzun köşe duvarlarının görülebilen kısımlarında kireçtaşı ve farklı malzemelerden yükseltilmiş duvarlar tamir duvarlarıdır. Mekânın içine çöken kemerler kaldırılırsa mekânın orijinal duvarları büyük olasılıkla görülebilecektir. Ancak, duvarların görülebilen alt kot seviyelerinde kısmen de

---

[230] *Vitr. II. 8. 5.:* R. Martin (1965). *Manuel d'architecture Grecque I. Matériaux et techniques*. Paris: Éditions A. et J. Picard, s. 395-409 Fig. 173-174.: A. K. Orlandos (1968). *Les matériaux de construction et la technique architecturale des anciens Grecs II*. E. de Boccard, s. 145, 146 Fig. 160 3, 5.

olsa yapının ilk evre duvarları algılanabilir durumdadır. Ayrıca duvarlardaki kaplama levhası izlerinden tüm mekânın mermer levhalar ile kaplandığı anlaşılmaktadır.

Mekân 3'ün girişi olabilecek izlere doğu tarafın uzun kenar duvarları üzerinde rastlanmıştır. Ancak, kesin bir kanıya varmak burada da mümkün olmamıştır. Güney kısa köşe duvarı ise tamamen yıkılmıştır. Mekânın işlevine yönelik kayda değer bir buluntu şimdilik yoktur. Ancak, konumlandırılışı itibarı ile burasının bir *frigidarium* olabileceğini öne sürmek mümkündür.

Mekân 4 (**Plan No.:** 26), diğer mekânlar ile karşılaştırıldığında ölçüleri bakımından en büyük olanıdır. Yaklaşık 48 *x* 20 m iç ölçülerine sahip bu mekânın içinde, sıralı bir şekilde yıkılmış durumda olan kemerleri belgelenmiştir. Bu kemerler mekânın bir zamanlar kemerler ile desteklenmiş tonoz sistemi ile örtülü olduğuna kanıttır. Kuzey kısa kenar duvarı merkezinde yer alan büyük bir girişin mekân içine açıldığı anlaşılmıştır. Güney *Stoa*dan mekâna geçiş veren bu girişin toplam uzunluğu 390 cm'yi bulmaktadır (**Plan No.:** 24). M Yapısı inşa edildiğinde bu giriş hali hazırda vardı ve Güney *Stoa*dan, hamamın *apodyterium*una geçiş vermekteydi (**Plan No.:** 9.; **Görsel No.:** 25). Daha sonraki, Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde bu giriş küçültülmüştür. Bunu yaparken olasılıkla girişin tabanı üzerine tuğla ve harçlarla yükseltilmiş, kare formlu bir taşıyıcı paye yerleştirilmiştir. Bu taşıyıcı üzerinde yine kireç ve harç katkısı ile birbiri üzerine yerleştirilmiş, iki yana açılan tuğlalardan oluşturulmuş kemerli iki küçük açıklık oluşturulmuştur (**Plan No.:** 22-23; **Görsel No.:** 15, 17a, 18). Alandan ele geçen yoğun mermer kaplama levhaları payenin mermer levhalar ile kaplı olduğunu göstermiştir. Güney *Stoa* kazılarından ele geçen bir yazıt[231] sayesinde bu düzenlemenin MS 4. yüzyıl sonu - 5. yüzyıl başında gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Mekânın geçirdiği dönüşümü göstermesi bakımından farklı yapı izleri tespit edilmiştir. Bahsi edilen yapı izlerini doğu taraftaki uzun kenar duvarları üzerinde görmek mümkündür. Bu alandaki duvarın kuzeydoğu köşesinde yaklaşık 5 m genişliğinde kemerli bir giriş olduğu düşünülen açıklık bulunmaktadır. Girişin güneye doğru uzanan duvarlarında sıralı bir şekilde yerleştirilmiş kemerli nişler tespit edilmiştir. Batı uzun kenar duvarları üzerinde görülmeyen bu mimari oluşum mekânın MS 4. yüzyıl sonu - 5.

[231] Yazıt için bk.: **IV. Bölüm:** *Yapının Donanımı. Yazıt No.: 3.*

yüzyıl başında farklı bir amaç doğrultusunda, olasılıkla bir *basilica thermarum*[232] olarak işlev değiştirdiğine işaret etmektedir (**Plan No.:** 10).

Side'deki hamam yapılarına bakıldığında *basilica thermarum* olarak değerlendirilebilecek mekânlar; MS 3. yüzyıla tarihlenen Büyük Hamam'ın I. numaralı mekânı[233] ve MS 5 - 6. yüzyıl arasına tarihlenen Agora Hamamı'nın VI. numaralı mekânıdır[234]. Side'de hamamlar üzerine henüz detaylı bir yapı tarihi araştırması yapılmadığı gibi bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar da çok eski ve bilgileri güncellenmesi gereken çalışmalardır. Güney *Stoa*nın güneyindeki söz konusu hamam yapısı kulanım şekli bakımından yan yana sıralı mekânlar şeklinde dizayn edilmiş, Side'nin ilk *sıra tipli* hamamıdır[235].

Sıra tipli hamamın Mekân 1 olarak isimlendirilen kısmında belgelenen plan şeması ve alanın mimari özellikleri Perge Güney Hamamının *caldarium*una oldukça benzerdir[236] (**Görsel No.:** 63). Side örneğinde *praefurnium* mekânın dışına duvarın kısa kenarından hafifçe çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmiştir ki bu şekilde hazırlanan menfezler Perge örneğinde de görülür[237]. Ayrıca, yapının ısıtma sistemi de tıpkı Perge Güney Hamamında olduğu gibi tabanının altındandır ve bu nedenle de her iki hamamın duvar bedeni üzerinde *tubuli* izlerine rastlanmaz. Pamphylia'nın bir başka kenti Sillyon

---

[232] Nielsen, *basilica thermarum* üzerine oldukça önemli bilgiler verir. Nielsen'a göre bu tür mekânlar genellikle *palaestra* ve *apodyterium* arasında ya da *frigidarium*a yakın yerlere konumlandırılmaktadır. Ayrıca, başka bir önemli nokta ise yazarın bu terimi MS 2.-3. yüzyıl hamam yapıları için değil sadece geç antik çağ hamamları için kullanmasıdır. Bk.: I. Nielsen (1990). *Thermae et balnea. The Architecture and Cultural History of Roman Public Baths.* Vol. 1. Aarhus University Press, s, 51-52, 106, 162 Abb. 1 VI. Ayrıca bk.: Yegül (2006), s. 278 dn. 67.

[233] Mansel (1978), s. 227 Res. 247.: H. Abbasoğlu (2004). Pamphylia Hamamları. Plan Açısından Bir Değerlendirme. *Festschrift für Fahri Işık, 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan: Anadolu'da Doğdu,* İstanbul: Ege Yayınları, s. 5 Res. 1.

[234] Mansel (1978), s. 229, 231, 236 Res. 257. Mansel bu mekânın bir *frigidarium* olduğunu belirtmiştir.

[235] Pamphylia Bölgesi'nin hamam yapılarının tipolojisi plan olarak iyi biliniyor olmakla birlikte belli bir hamam yapısının kazılar yardımı ile stratigrafik yöntemlerle tarihlemesi yapılmamıştır. Tarihlendirmeler daha çok duvar işçiliği ve analoji yoluyladır. Pamphylia hamamlarının genel özelliklerine bakıldığında; hamamların hemen hepsi kent içerisinde, kentin merkezinde, günlük hayatın yoğun olarak yaşandığı yerlerde kurulmuştur. Bu durumun tek istisna örneğini ise Seleukia antik kentindeki hamam olduğu düşünülen yapıda görmek mümkündür. Yapı kent merkezinden uzakta konumlandırılmıştır. Side Agora Hamamı ve Aspendos Hamamları hariç hamamlar genellikle birbirine paralel eksenli, yan yana sıralanmış oda kümelerinden oluşturulmuştur ve kuzey-güney doğrultusunda yönlendirilmişlerdir. Sadece Syllion hamamı doğu-batı yönündedir. Kullanım şekli bakımından incelendiğinde ise Perge; Güney ve Kuzey Hamamları, Side; Büyük Hamam, Liman Hamamı, Agora Hamamı, Lyrbe (Seleukia) Hamamı ve Aspendos Hamamları **"**Halka Tipi Hamam**"** grubuna girer. Sadece Syllion Hamamı ve Side'deki M Yapısı güneyindeki hamam "Sıra Tipi" hamam grubu dahilindedir. Pamphylia Bölgesi hamamları ile ilgili olarak bk.: H. Abbasoğlu (1982). *Pamphylia Hamamları*. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, s. 1 vd.; Abbasoğlu (2004), s. 1-9.: Ayrıca bk.: Özdizbay (2012), s. 30-52,

[236] Lanckoroński (2005), s. 45 Res. 28, E harfi ile gösterilen mekân.: Özdizbay (2012), s. 30-42 Res. 22.

[237] J. İnan (1987). Perge Kazısı 1985 Çalışmaları. *KST 8/2*, s. 139 Res. 8.: Özdizbay (2012), s. 39-40.

hamamında ise I. numaralı mekân *caldarium* olarak kabul edilmiştir. Yapının *praefurnium*una ait menfez mekânın doğu tarafındaki uzun kenar duvarından hafifçe çıkıntı yapar[238].

Pamphylia Bölgesi dışında plan bakımından benzer bir örnek Kıbrıs'taki Salamis Roma hamamıdır. Hamam, tiyatronun batısında konumlandırılmıştır. İlk yapı evresi imparator Hadrianus Dönemi'ne (MS 117 – 138) tarihlendirilen hamam yapısının *caldarium*u ve *caldarium*un kuzeyine eklenmiş sıralı mekânları Side örneği ile büyük benzerlik gösterir[239]. Salamis Roma hamamındaki *praefurnium*un hemen yanındaki depo mekânları Side'de *praefurnium*a yakın konumlandırılmış ve henüz adlandırılamayan mekânların da işlevi için fikir verebilir. *Praefurnium*u çevreleyen bazı küçük mekânlar belki de Salamis örneğinde olduğu gibi depo mekânları olabilir.

Önceki paragraflarda detaylı olarak ele alınan mekân analizleri ve yapının plan özellikleri Güney *Stoa* arkasındaki yapının Perge Güney Hamamına[240] oldukça yakın özellikler gösteren "sıra tipli" bir hamam olduğuna yönelik bilgiler sunmuştur. Bu noktada akla gelen en önemli soru/n yapının tarihlendirilmesi ile ilgilidir. Henüz yapı içerisinde kazı çalışmalarının gerçekleştirilmemiş olması ve stratigrafi alınmamış olması tarihlendirme için karşılaştırma örneklere bakılmasını gerektirmiştir. Bu noktada önemli bir diğer soru ise M Yapısının hamam yapısından önce mi yoksa sonra mı inşa edildiği ile ilgilidir.

Hamama ait plan dikkate alındığında, M Yapısı Güney *Stoa*sının arka duvarlarının hamam yapısının kuzey arka duvarları önüne oturtulduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, hamamın en büyük ve kuzeye doğru genişletilmiş Mekân 4'ün kuzey arka duvarı M Yapısının Güney *Stoa*sı ve dolayısıyla yapının kendisi için bir sınır hattı olmuştur. Eğer hamam M Yapısından sonra inşa edilmiş olsaydı hamama ait duvarların bazı noktalarda kesişmesi gerekirdi. Burada birbiri ile mekânsal bağlar oluşturulmuş iki farklı yapı söz konusudur ve M Yapısı ile hamam aslında farklı dönemlerde birbirine ek yapılmış tek bir yapı kompleksidir. Duvar işçiliğine bakıldığında, özellikle daha iyi algılanabiliyor olması bakımından Mekân 2 ve 3'e ait kuzey duvarlarının Side'de son yapılan çalışmalar

---

[238] Abbasoğlu (1982), s. 126-127.
[239] A. Coşkun (2007). On the Planning and Dating of the Roman Bath at Salamis, Cyprus. İçinde: *Patronvs. Coşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı/Festschrift für Coşkun Özgünel zum 65. Geburtstag.* İstanbul: Homer Kitabevi, s. 120-121 Fig. 2-6.
[240] H. Abbasoğlu (2001). The Founding of Perge and Its Development in the Hellenistic and Roman Periods. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 181-182.

neticesinde stratigrafik olarak MS erken 1. yüzyıl içine tarihlendirilen Doğu Kapısına[241] ait duvarlar ve sur bedeni ile oldukça benzer olduğu görülür. Erken Augustus Dönemi'ne tarihlendirilen sura ait duvarlar hamam yapısının tarihlendirilmesine dair ip uçları vermektedir. Aynı yapım tekniği ve bloklar ile oluşturulmuş hamam yapısının da Side'nin yapı faaliyetlerinin artmaya başladığı MS erken 1. yüzyıl içinde, belki Doğu Kapısı ve önündeki caddenin inşasından hemen sonra gerçekleştiğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Sonraki süreçte, geç Hadrianus Dönemi'nde, hamam yapısı genişletilmiş, hamam yapısına bir *gymnasium* eklenerek *hamam-gymnasium yapı kompleksi* oluşturulmuştur[242]. Dolayısı ile M Yapısı sadece bir *gymnasium* ya da bir Devlet Agorası değil, güneyindeki hamam yapısına bağlı bir "hamam-*gymnasium* yapı kompleksidir"[243].

Side'de bir *gymnasium* yapısının varlığı erken imparatorluk dönemine tarihlendirilen yazıtlar yolu[244] ile önceki çalışmalar sayesinde biliniyor olmakla birlikte, söz konusu yapının lokalizasyonu tartışmalı olmuştur[245]. Bu çalışmanın, Side antik kentinde yazıtlar yolu ile önceden bilinen ancak topoğrafyası çözümlenemeyen *gymnasium* yapısının lokalizasyonunun tespit edilmesi bakımından oldukça önemli olduğu kanısındayım.

II. 4. 1. 2. 2. Güney *stoa* ilk yapı evresi

Güney *Stoa*nın ilk yapı evresi M Yapısının planlaması ve inşa edilmesi ile aynı süreci paylaşır (**Plan No.:** 9). Burada birinci ve ikinci yapı evresi olarak ele alınmasının tek sebebi Güney *Stoa*da yazıt yolu ile kesin olarak tespit edilebilen *ikinci yapı programı evresi* ve bu evrenin yapının bütünü hakkında daha fazla bilgi vermesi ile ilgilidir. Ayrıca

---

[241] P. Scherrer – U. Lohner Urban (2014). Doğu Kapısı, içinde: H.S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED* 2015/13, s. 118.: U. Lohner Urban (2016a). Das Osttor von Side-ein hellenistisches Tor? İçinde: *Akten des 15. Österreichischen Archäologentages in Innsbruck (Ed. B. Kainbrath – G. Grabherr). IKARUS 9*, s. 201.: U. Lohner Urban – P. Scherrer (2016b). Hellenistische Prunktore – Ein wissenschaftlicher Irrtum? Vorläufige Grabungsergebnisse vom Osttor von Side aus der Kampagne 2012. İçinde: *FFS 2* (Ed. R. Frederiksen v.d.). Oxbow Books, s. 242.: U. Lohner Urban (2017). Aspects of the Public Memory at the East Gate of Side. İçinde: *Cityscapes and Monuments of Western Asia Minor. Memories and Identities* (Ed. E. Mortensen-B. Poulsen). Oxbow Books, s. 102-103.

[242] A. Yurtsever (2018b). Yeni Araştırmalar Işığında M Yapısı. İçinde: *AKMED: Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu* (Ed. T. Kahya vd.), s. 897-898.

[243] Yurtsever (2019), s. 432.

[244] Nollé (2001), s. 367-368, 393-396 Yazıt No.: 75, 103.: G. E. Bean (1965). *Side Kitabeleri.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar No. 5. Ankara: TTK, s. 22-23, 74-75 Yazıt No.: 112, 194.

[245] Nollé (1993), s. 9.: F. Baz (2008). MS I-II. Yüzyıllarda Side Antik Kentine Neokoros Unvanı Verilip Verilmediği Meselesine İlişkin Düşünceler. İçinde: *İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'na Armağan* (Ed. H. Alan vd.). İstanbul: Ofset, s. 148.: F. Baz (2012). İ.S. 1.-2. Yüzyıllarda Side Kentine *Neokoros* Unvanı Verilip Verilmediğine İlişkin Düşünceler. *Eskiçağ Yazıları 3.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 42-43.

*stoa*nın ilk evresinin diğer *stoa*lar ile benzer mimari özellikleri barındırdığını da belirtmek gerekir. Güney *Stoa*nın ilk yapı evresinde dikkat çeken nokta alt yapı sistemidir. Genel plan şeması bakımından diğer üç *stoa* ile benzer özellikler taşıyan güney *stoa*yı diğerlerinden ayıran en önemli özelliği de budur.

Bir yapının inşa evrelerinden bahsederken ilk planlanan ve uygulanan sistemin her zaman alt yapı sistemi olduğu herkesçe bilinir. Burada *stoa* planlanırken büyük olasılıkla ilk önce atık suyun tahliyesi için bir alt yapı sistemi oluşturulmuş ve daha sonra bu alt yapı sistemi üzerine *stoa* inşa edilmiş olmalıdır. Kanal, doğu-batı yönündeki Güney *Stoa*yı boydan boya kaplayan, derinliği 1, 5 m'yi aşan, genişliği yine 1 m'ye yakın, büyük bir atık su kanalıdır[246]. Kanala Güney *Stoa*nın farklı yerlerinden bağlanan pek çok başka küçük kanallar tespit edilmiştir ve bu kanallar halen çalışır vaziyettedir (**Plan No.:** 7, 22a). Ancak, tahliye kanalında toplanan suyun yapı dışında nereye tahliye edildiği henüz tespit edilememiştir. Olasılık olarak suyun yapının hemen güneyindeki denize tahliye edildiği düşünülebilir. Tespit edilen bu büyük kanal *stoa*nın dolayısıyla M Yapısının su ile iç içe bir yapı olduğunun ilk defa ortaya konması bakımından önemlidir.

Stoa inşa edilirken tahliye kanalının kenarına konglomera bloklar yerleştirilmiş, konglomera blokların üzerine basamak ve en üstte *stylobat* bloğunun yerleştirilmesi ile *stoa* ön cephesi taşıyıcı temel unsurları oluşturulmuştur. Basamak bloğunun alt ve önüne yerleştirilen üzeri kanallı bir kireçtaşı blok tahliye kanalının üstünü kapatmıştır. Temel konstrüksiyonu incelendiğinde; *peristylos*tan *stoa*ya geçiş veren yönde, 60 cm derinliğinde bir su gideri, onun üzerinde 22 cm yüksekliğinde ve 30 cm derinliğinde basamak blokları ve son olarak 24 cm yüksekliğinde, yaklaşık 1 *x* 1 m ebatlarında *stylobat* blokları konstrüksiyonu oluşturur. *Stylobat* blokları deniz seviyesinden $\pm$ 5, 20/30 m yükseklikte yerleştirilmiştir. *Stoa* derinliği 590 ila 595 cm'dir ve tüm zemin mozaik döşemelidir[247] (**Plan No.:** 22a; **Görsel No.:** 16). *İnteraksial* ise 216 ila 225 cm arasında değişmektedir. Bu ölçülerden yola çıkarak sütunlar üzerinde en az 216 ila 225 cm genişliğinde bir arşitrav-friz bloğu kullanılmış olması gerektiğini belirtmek mümkündür. Sütun eksen mesafeleri yapının genel planına uygulandığında, köşe sütunları da dahil olmak üzere Güney *Stoa*nın 27 (+/-1) sütuna sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır[248].

---

[246] *Peristylos*unun önünde konumlandırılmış büyük kanal sistemi Perge *Macellum*unda da görülür ve Side M Yapısı ile oldukça benzerdir. Bk.: Özdizbay (2012), s. 66-73 Res. 55-56.
[247] Mozaik döşemeler *stoa*nın ikinci yapı evresi ile ilgilidir.
[248] Bu sonuca tüm sütunların *interkolumnium*u 220 cm olarak kabul edildiğinde ulaşılmıştır.

Alanda tespit edilen bir ion başlığı parçası[249] ve *in situ* bir attik-ion tipi kaide[250] M Yapısı Güney *Stoa*sı ve diğer *stoa*ları hakkında önemli bilgiler verir. Kaidenin hemen yakınında ise ion tipi bir başlık ele geçmiştir. Başlığın aslında iki parça halinde korunduğu ve olasılıkla Mansel dönemi kazılarında bir araya getirilip birleştirildiği anlaşılmıştır[251]. Başlık, alt çapının *stoa*yı çevreleyen sütun üst çapları ile uyumlu (60 cm +/- 1) olması ve dolayısı ile M Yapısı *stoa*larının ion düzeninde olduğunu kesin olarak kanıtlaması bakımından önemlidir[252].

Stoa arka duvarlarının ilk evresini algılayabilmek neredeyse imkânsızdır. Bu durumun sebebi; Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde *stoa* arka duvarları üzerine yeni bir duvar yükseltilmiş olmasıdır. Bu yeni duvar bedeni yüzeyine belirli aralıklarla nişler yerleştirilmiştir. Bunun sonucunda günümüze kalan *stoa* arka duvarları ve *stoa* zemini daha çok Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde oluşturulan kısmıdır. Bu evre ayrı bir başlık altında ele alınmıştır[253].

S*toa*nın güneybatı kısmında, iki farklı mekân tespit edilebilmiştir. Bunlardan ilki *praefurnium*un batısında yer alan Mekân 1'dir (**Plan No.:** 7). Mekâna ait duvarlar, Attius Philippus Suru'nun 1. kule bedeni duvarları nedeni ile bazı noktalarda kesintiye uğramıştır. Mekânı çevreleyen konglomera duvar blokları üzerindeki hatıl izleri Mekân 1'in iki katlı olduğuna işaret eder. Ya da bu hatıl izleri *stoa*nın çatısı ile ilişkili olmalıdır. Ayırıca mekâna giriş verebilecek açıklık *praefurnium*un önündeki açıklık olabilir. Bu açıklık yaklaşık 3 m genişliğindedir ve *praefurnium*un tam karşı aksına konumlandırılmıştır (**Görsel No.:** 21). Söz konusu giriş hamama sıcak su sağlayan kısmın kontrolü için yapılmış olmalıydı ve yapının ilk evresinde yine bu alanda var olmalıydı.

Güney *Stoa*nın arkasında ayakta duran oldukça yüksek konglomera duvarlar, M Yapısı ve hamam yapısını sınırlandıran duvarlardır. *Stoa*nın ilk evresinde, hamamın kuzey duvarları ve *Güney Stoa*nın güneybatı tarafındaki arka duvarları arasında kalan kısımlar olasılıkla başka küçük mekânları barındırıyor olmalıydı. 2018 yılında yürütülen çalışmalar bu soruna kısmen de olsa açıklık getirmiş ve yapının bu noktasının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Kazılar neticesinde *stoa*nın güneybatı kısmında yer alan Batı

---

[249] **Kat. No.:** 156.
[250] **Kat. No.:** 8-9.
[251] Ion başlığı, M Yapısından ele geçen tek nitelikli başlık olması ve herhangi bir zarar gelmemesi için Agora Depo olarak isimlendirilen depoya kaldırılmıştır.
[252] Mansel (1950), s. 683: Mansel (1951a), s. 305: Mansel (1963), s. 109: Mansel (1967), s. 20: Mansel (1978), s. 169.
[253] Bk. *Güney Stoa ikinci yapı evresi (Heraklios Stoası).*

Girişi arkasında kareye yakın formda bir mekân ortaya çıkarılmış ve Mekân 2 olarak isimlendirilmiştir (**Plan No.:** 21, 22a; **Görsel No.:** 22-24).

Mekân 2 (Geç Antik Çağ *Auditorium*u) olarak ele alınan bu mekân içinde oldukça fazla dönem tespit edilmiş olması bakımından dikkat çekicidir. Kareye yakın bir formda düzenlenmiştir (**Görsel No.:** 23). Ancak, mekânın güney sınırını oluşturan *stoa*nın arka duvarlarının uzanış doğrultusu nedeni ile bu formun dışında bir mekân görüntüsüne sahiptir. Giriş kuzey duvarları üzerindendir. Güney *Stoa*nın güneybatı kısmındaki batı girişi mekân düzenlenirken küçültülmüştür. İlk evresinde 6 m'yi bulan kapı açıklığı 1, 5 m'ye kadar küçültülmüştür (**Görsel No.:** 22). Mekân iç kısmı düzenleniş bakımından antik bir havuzu andırır. Merkezde mermer levha kaplamalı olduğu anlaşılan bir kaide yer alır. Zemin mozaik döşenmiştir. Ancak, mekânın ilk yapım evresinde mermer levhalar ile kaplı olduğu ve daha sonraki evrelerde bu levhaların üzerinin mozaik döşenerek kapatıldığı anlaşılmıştır. Mekân ile ilgili bir diğer ilgi çekici nokta hamamın kuzey duvarlarına yakın bir alanda ortaya çıkarılan antik su kuyusudur. Kuyu içerisi çeşitli yapı elemanları ve altar gibi malzemeler ile doldurulmuş ve böylece kuyu mekânın zemin seviyesinde tesfiye edilmiştir. Mekâna ait kuzey, doğu ve batı ana duvarlarının önünde yer alan seki duvarlarının altında küçük su kanalları oluştrulmuştur. Bu kanallar Güney *Stoa* önündeki büyük atık su kanalına bağlanmaktadır (**Plan No.:** 7-8; **Görsel No.:** 27).

Mekânı çevreleyen duvarlar üzerinde nişler yer almaktadır. Bu nişler içerisinde özellikle Doğu duvarları üzerindeki nişler ilgi çekicidir. Mekân 2'nin düzenlenmesi sırasında mekânın doğusunda yer alan hamama ait kemerin önü bir duvar ile kapatılmış, kapatılan duvar iç cephesi yüzeyine nişler yerleştirilmiştir. Ayrıca, doğu duvarlarının kuzeybatı köşesi başka küçük bir mekâna daha açılmaktadır ki bu mekânın işlevi tespit edilememiştir. Ancak taban seviyesinin altında küçük su kanallarının olduğu belgelenmiştir. Duvarlar üzerinde yer alan nişler heykeller için ya da özel eşyaların saklanması için oluşturulmuş bir düzenek olmalıydı[254].

Mekânın işlevi ile ilgili kesin bir yargı oluşturmak şimdilik mümkün değildir. Ancak, mekân içinde tespit edilen kuyu oldukça önemlidir. Bu kuyu olasılıkla hamamın inşasından sonra, *gymnasium* ile birlikte oluşturulmuş olmalıdır. *Stoa*nın bu kısmı M

[254]Doğu duvarları üzerindeki hamamın kuzey duvarlarının kemeri bölünerek oluşturulmuş nişler bir heykel için yeterince büyük değildir. Olasılıkla bu nişler farklı amaçlar için kullanılıyordu.

Yapısının ilk evresinde olasılıkla genç atletlerin hizmetine ayrılmıştı. Bu durumda atletlerin tatlı su ihtiyacının mekân içindeki kuyu ile tedarik edildiğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Sonraki evrede ise bu alan küçültülmüş ve özel bir mekân haline dönüştürülmüştür. Yaklaşık bir kare formuna sahip duvar önlerine yerleştirilen nişler ve merkezde yer alan kaide önemlidir. Çünkü benzer mekanlar Mısır'da ele geçmiştir ve bu mekânlar geç antik çağ *auditorium*u olarak bilinmektedir[255]. Öncesinde bir *gymnasium* olarak planlanmış yapının geç antik çağda bir köşesinin gençlerin eğitimi için ayrılmış bir mekâna dönüştürülmesi şaşırtıcı olmamalıdır.

Güney *Stoa*nın ilk yapı evresine ait bir diğer önemli girişi *stoa*nın güney doğu tarafında, hamamın 4. Mekânına (*apodyterium, laconikum-basilica thermarum?*) açılan anıtsal giriştir. Giriş 2017 yılı kazı çalışmalarında ortaya çıkarılmıştır[256] (**Görsel No.:** 18, 25). Ortaya çıkarılan bölümde anıtsal girişin Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde değiştirildiği ve sadece orijinal girişe ait taban döşemelerinin yerinde bırakıldığı anlaşılmıştır (**Görsel No.:** 25). Bu döşemelerden özellikle kuzey ve güney köşede bulunan bloklar uzun süreli kullanımdan dolayı aşınmış bir görünüm sergiler. Yukarıda ele alınan özellikler dışında Güney *Stoa*yı diğer *stoa*lardan ayıran farklı bir mimari form, oluşum tespit edilmemiştir. Genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda ise Güney *Stoa*nın önündeki atık su kanalı, arkasında konumlanan hamam ve *stoa*nın arkasına açılan farklı noktalardaki olası mekânlar ve girişler onu özel kılmaktadır. Bu bakımdan M Yapısının kullanım sürecinde izlenilebilen yapısal değişiklikleri ve yapı evreleri hakkında en iyi fikir veren alan bu kısımdır.

Güney *Stoa*nın ilk yapı evresinin ne sebeple son bulduğu ve *stoa*ların neden tekrar elden geçirildiğini kesin olarak tespit edebilmek şimdilik mümkün olmamıştır. Çünkü yazıtlar, antik çağ yazarları ya da sikkeler bu konu üzerinde fikir vermemekte ve kazı çalışmalarından da bu soruna ışık tutacak bir veri henüz ele geçmemiştir. Yazıtların bu konuda yetersiz olması ile birlikte tarihsel olarak uyum göstermesi bakımından MS 3.

---

[255] Mısır'daki modern Alekandria'nın içerisindeki Kom El Dikka kazılarında ele geçen örnekler oldukça kompleks mekânlar olarak planlanmış örneklerdir ve burdaki mekânlar tiyatro ve hamam yapılarına oldukça yakın konumlandırılmıştır. Kompleks MS 5. yüzyıl sonu – 6. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Bk.: G. Majcherek (2007). The Late Roman Auditoria of Alexandria: an Archeological Overview. İçinde: *Alexandria: Auditoria of Kom El-Dikka and Late Antique Education* (Ed. T. Derda vd.). Warszawa: Fundacja im. Rafa Taubenschlaga, s. 12-48.: G. Majcherek (2010). The Auditoria on Kom el-Dikka: A Glimpse of Late Antique Education in Alexandria. *The Proceedings of the 25th International Congress of Papyrology 25*, s. 471-484.

[256] Güney *Stoa* doğu girişi 2017 yılı kazı çalışmaları bitiminde güvenlik ve toprak kaymasını önlemek amacı ile kapatılmıştır **(*Görsel 25*.)**.

yüzyıl sonunda Akdeniz'de yaşanmış depremleri dikkate almak gerekir. MS 3. ve 4. yüzyıllar Akdeniz'de sıklıkla depremlerin yaşandığı ve bu depremlerin Mısır, Sicilya, Kıta Yunanistan, Girit ve Kıbrıs'ı etkilediği bilinmektedir[257]. Anadolu'da ise MS 380 öncesinde Pamphylia'ya yakın Pisidia Bölgesi'nde bir deprem kayıtlara geçmiştir[258]. Bir diğer ilişkili olabilecek deprem MS geç 3. yüzyılda Kıbrıs'ta yaşanmıştır. Bu deprem bölgesel yakınlığı bakımından Side'yi etkilemiş olabilir[259]. MS 360'lı yıllarda gerçekleştiği düşünülen bu deprem gerçekten Side'yi etkilediyse, belki bu tarihte M Yapısı ve yapının Güney *Stoa*sı zarar görmüş ve sonrasında yeni bir yapı programı ile tekrar ayağa kaldırılmış olabilir[260]. Eğer Pisidia Bölgesi'nde MS 380 öncesinde yaşanan deprem[261] Side'yi de etkilediyse, yine bu tarihten hemen sonra Güney *Stoa* ikinci bir yapı programı ile yapıda zarar görmesi muhtemel başka kısımlar ile beraber ele alınmış olmalıdır. MS 360 ve 380 yılları arası Side için önemli bir tarih aralığı olmalıdır. Bu durumda, eldeki veriler yeterli olmamakla birlikte, *stoa*nın yapım evresini sonlandıran ve alanın yeniden düzenlenmesine neden olan etkenin kenti etkilemiş olası bir deprem olabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

II. 4. 1. 2. 3. Güney *stoa* ikinci yapı evresi (Heraklios *Stoa*sı)[262]

Güney *Stoa*nın güneybatı kısmı, özellikle *praefurnium*un menfezi ve çevresi Mansel başkanlığında yürütülen çalışmalarda ortaya çıkarılmıştır[263] (**Görsel No.:** 10h-i). Ancak bu çalışmalar, alanın küçük bir bölümünü kapsamış ve *stoa*nın geri kalan büyük bir kısmına hiç dokunulmamıştır (**Görsel No.:** 14). Mansel'in araştırmadığı ve üzerinde

---

[257] S. C. Stiros (2001). The AD 365 Crete Earthquake and Possible Seismic Clustering During the Fourth to Sixth Centuries AD in the Eastern Mediterranean: A Review of Historical and Archaeological Data. *Journal of Geology 23*, s. 549-561.

[258] Stiros (2001), s. 550 Ayrıca bk.: Tablo 1,

[259] Stiros'un makalesinde yer alan tabloya göre Side 3 ve 5 şiddetinde depremin yaşandığı bölge sınırları içinde yer alır. Eğer bu tablo doğru ise Side'de yaşanılan depremlerin çok yıkıcı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim kazı çalışmalarında ve kent mimarisinde çok yıkıcı bir depremin izlerine rastlanmamıştır. Tablo için bk.: Stiros (2001), s. 553 Fig. 5.

[260] Side'de gerçekleşen depremler kazılar yolu ile tespit edilmiş izlerden yola çıkılarak anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili yazılı, edebi kaynaklar suskundur. Bk.: Ş. Karagöz (2005). *Eskiçağ'da Depremler.* İstanbul: TEBE Yayınları, s. 41.

[261] Stiros (2001), s. 555 Table 1.

[262] 2017 yılı kazı çalışmaları neticesinde Güney *Stoa*dan oldukça önemli bir yazıt ele geçmiştir. İlerleyen satırlarda detaylı olarak ele alınan yazıtta *stoa*yı mermerden inşa ettiren Heraklios'un adı geçmektedir. Bu nedenle *Güney Stoa* adını Heraklios *Stoa*sı olarak değiştirip, bundan sonraki yazım ve araştırma çalışmalarında bu başlık altında incelenecektir.

[263] Kazı raporlarında ve yayınlarda bu alanın kazıldığına dair herhangi bir veri yoktur. Ancak, ele geçen eski kazılara ait arşiv fotoğraflarından Güney *Stoa*nın güneybatı kısmının kazıldığı anlaşılmaktadır. Kazılar neticesinde ortaya çıkarılan mekân ve sondaj çukurları bugün alanda görülebilmektedir.

çalışmadığı *stoa*nın güneydoğu kısmı 2017 yılı çalışmaları sırasında gerçekleştirilen kazı ve buna bağlı olarak yürütülen mimari belgeleme çalışmaları ile araştırılmıştır. Kazılar neticesinde ele geçen mimari ve buna bağlı diğer buluntular, daha çok yapının ikinci yapı programı evresi hakkında önemli veriler sunar. Tüm bu verilere küçük buluntu grupları da dahildir[264].

Kazı çalışmaları 9. ve 8. Niş olarak adlandırılan nişler önünde başlamış ve bu alandan batıya doğru ilerlemiştir (**Görsel No.:** 17a). Batı *Stoa*nın arkasındaki *propylon*un açığa çıkarılması ile çalışmalar sonlandırılmıştır. Kazı çalışmalarının göze çarpan en önemli buluntuları; 4 erkek heykeli (*3, 4, 7 ve 9. Nişler*), 3 kadın heykeli (*2, 5 ve 8. Nişler*) ve 1 Herme formlu mantolu erkek heykelidir (*6. Niş*)[265]. Heykel grubu içinden 9. ve 8. nişler içinde tespit edilenler *in situ*, diğerleri ise bulunduğu nişlerin önünde, düştüğü pozisyonda ele geçmiştir. Kazılar sonucunda M Yapısı Güney *Stoa*sında ilk yapı programı evresinden tamamen farklı ikinci bir *yapı programı evresi* tespit edilmiştir. Güney *Stoa*nın işlevinin değiştirildiği ve buna bağlı olarak da mimari formunun yeniden düzenlendiği anlaşılmıştır. Devam eden satırlar söz konusu yapısal değişiklikleri açıklamaya ve anlamlandırmaya yönelik bilgiler içermektedir.

M Yapısı Güney *Stoa*sının ikinci yapı programı evresi ile *stoa* tamamen yeniden düzenlenmiş, böylece bu alana yeni bir form ve işlev kazandırılarak yapının kullanımı devam ettirilmiştir. Bu bakımdan Güney *Stoa*nın geçirdiği mimari değişim sadece alanın yeniden tamiratı ya da duvarlarının güçlendirilmesi değil, var olan mimari unsurlara yeni bir mimari plan ve proje ile yapılan müdahale olarak değerlendirmek gereklidir. Bir başka ifade ile *stoa*nın geçirdiği değişim doğrudan alanın "ikinci yapı programı evresini" ifade eder[266].

*Stoa*nın geçirdiği mimari değişim ve buna bağlı yeni yapı programı iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada; yeni yapı programının fonksiyonuna bağlı olarak Güney *Stoa*nın dolayısı ile M Yapısının güneyindeki hamam yapısı ile bağlantısı sadece bir noktada geçiş sağlayacak şekilde kapatılmıştır. Bu kapatma işlemi hamamın kuzey duvarlarının devşirme taşlar ile doldurulması ve hamam ile Güney *Stoa*nın birbiri ile ilişkisini kesmek amaçlıdır. Dolgu duvarlar sırasıyla; Mekân 1, *praefurnium*un

---

[264] Yapıya ait küçük buluntular tez kapsamına alınmamıştır.
[265] Kazılar neticesinde ele geçen heykeller Prof. Dr. Hüseyin Alanyalı ve Dr. Öğr. Üyesi Serap Erkoç tarafından başka bir çalışmada detaylı olarak değerlendirilecektir. Ayrıca Bk.: H. S. Alanyalı – S. Erkoç (2018b). Side M Yapısı. Heykeltraşlık eserler. İçinde: *Side 2017 yılı çalışmaları.* ANMED 16, s. 105-107.
[266] Yurtsever (2019), s. 433.

*caldarium*a geçiş veren duvarı önünde, Mekân 2 ve *frigidarium*un kuzey duvarları üzerindeki üç büyük pencere açıklığında görülmektedir. Dolgu duvarlar *stoa*nın bu kısmında yeni mekânların da ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Söz konusu mekânlar; Mekân 2, Mekân 3 ve Sarnıç (H3) olarak isimlendirilmiştir. Mekân 2, *tepidarium* (?) ve *frigidarium* olarak isimlendirilen mekânların önünün kapatılmasına bağlı olarak meydana getirilmiştir. Bu mekâna yönelik bilgiler bir önceki bölümde ele alınmıştır (**Görsel No.:** 22-24).

Kazısı yapılan mekânlar içerisinde işlevinin ne olduğu kesin olarak tespit edilen tek mekân sarnıçtır (**Plan No.:** 22a, 26; **Görsel No.:** 19). Sarnıç içindeki kazı çalışmaları esnasında mekân içinden iki sütun (**Kat. No.:** 108) ve bu sütunlara ait detaylandırılmamış başlıklar ele geçmiştir (**Kat. No.:** 130). Sütunlar beyaz renkte ve kırmızı damarlı olmakla birlikte yükseklikleri 354 cm'yi bulmaktadır. Çapı, yüksekliği ve mermer cinsi ele alındığında her iki sütunun da B Caddesi'ni çevreleyen sütunlar ile bire bir aynı ölçülere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer bir şekilde detaylandırılmamış başlıkların da B Caddesi üzerinde benzerleri ele geçmiştir ve bu başlıkların ölçüleri birbirleri ile aynıdır. Söz konusu özellikler Güney *Stoa* ve B Caddesi arasında bir zamansal ilişkinin olduğunu gösterir. Güney *Stoa* ve B Caddesi arasındaki bu zamansal aynı zamanda yapısal ilişki devam eden paragrafta değerlendirilmiştir.

B Caddesi'nde yürütülen incelemelerde, bu caddenin bir tak ile sonlandığı anlaşılmıştır. Cadde, tak yapısına ulaşmadan önce güneybatı doğrultusunda yönlendirilmiş (c sokağı) ve caddenin yönlendirilen bu kısmının M Yapısının kuzeybatı köşesi önüne ulaştığı tespit edilmiştir (**Görsel No.:** 11a-b.). Mansel'e ait kent planında sokak olarak tespit edilen (c sokağı) ve kent planına bu şekilde işlenen caddenin geç antik çağda kuzey kanadının küçültülerek sokak formuna dönüştürüldüğü 2017 yılı kazı çalışmaları neticesinde kesinlik kazanmıştır. Güney *Stoa* arkasındaki Sarnıçtan (H3 Mekânı) ele geçen sütunların B Caddesine ya da bu küçültülen ve önemini kaybeden C Caddesine ait olmaları gerekir. Bu durumun Side şehirciliği için önemini şu şekilde açıklamak mümkündür; M Yapısı Güney *Stoa*sı yapılırken C Caddesi'nin sokağa dönüştürülen kısmında önemini kaybeden mimari parçalar Güney *Stoa*nın yenilenen yapı programı çerçevesinde yeniden kullanılarak değerlendirilmiştir. Dolayısı ile Güney *Stoa*daki devşirme malzemeler Geç Antik Çağ Side'sinin geçirdiği kentsel dönüşümün izleridir. B Caddesi sütunlarının devşirme malzeme olarak kullanılması Geç Antik Çağdaki kentsel dönüşümün Güney *Stoa*nın MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında,

özellikle Bizans Hastanesi olarak isimlendirilen yapı ve çevresinde başlamış (ya da bitmiş) olduğunu gösterir[267].

Kazı çalışmaları neticesinde Sarnıcın (H3 Mekânı) kuzey duvarlarının tuğla parçaları ile yükseltildiği ve kaplama olarak kurşun kancalarla birbirine sabitlenmiş kiremitlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. *Opus testaceum* tekniği[268] ile oluşturulan güney duvarları kalın bir kireç harcı tabakası ile birbirine tutturulan yatay tuğlalar ile yükseltilmiştir (**Görsel No.:** 19). Hem yapının ilk evresinden kalan konglomera duvar blokları hem de devşirme dolgu bloklarının kireç ile sıvandığı anlaşılmıştır. Mekânın tabanına inildiğinde, tabanın yaklaşık 40 *x* 40 cm ölçülerinde tuğlalarla kaplandığı, ayrıca mekânın güneydoğu köşesine yakın bir yerde su ile ilişkili olabilecek iç kısmı oyulmuş bir sütunun taban üzerine sabitlendiği anlaşılmıştır. Mekân içindeki kalın harç tabakası, zemindeki ve kuzey duvarındaki düzenlemeler bu mekânın su ile iç içe bir mekân olduğunu, suyun burada depolandığını kanıtlar niteliktedir. Depolanan suyun ne amaçla depolandığı ya da sonraki süreçte hangi yöne aktarıldığı henüz tam olarak anlaşılamamıştır. Ancak, olasılıkla depolanan su bir şekilde yapının arkasındaki *frigidarium*a (?) aktarılmış olması gerekir. Zira, Güney *Stoa*nın ön cephesi için oluşturulan nişler ve zeminde kesintisiz devam eden mozaik, su sisteminin *stoa* içine yönlendirilmesi için uygun değildir. *Stoa*dan atık suyun tahliyesi, *stoa* tabanının altında oluşturulmuş küçük kanallar vasıtası ile sağlanmıştır.

Dolgu duvarlar ile oluşturulan bir diğer mekân ise Mekân 3 olarak isimlendirilen, üzeri kemerli, yaklaşık 2, 30 *x* 2, 30 m ölçülerindeki mekândır. Mekânın doğu tarafındaki uzun köşe duvarları, girişe ait batı köşesindeki söve bloğu kazılar sırasında tespit edilmiş ve ait olduğu yere kaldırılarak korumaya alınmıştır. Ayrıca mekânın kapısına ait lento da kazılar neticesinde ele geçmiştir[269]. Kazılar sonucunda henüz taban seviyesine inilemediği ve alandan henüz mekân kullanımına yönelik fikir verebilecek herhangi bir buluntu ele geçmediği için üzerinde yorum yapmak mümkün değildir. Ancak mekânın bir saklama

---

[267] Güney *Stoa*daki düzenlemenin MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında gerçekleştiğini bildiğimiz için bu alandaki kentsel dönüşüm, Caddenin sokağa dönüştürülmesi de olasılıkla MS 4. yüzyılın ortalarında ya da sonlarına doğru gerçekleştirilmiş olmalıdır.

[268] Bu tekniğin en erken ve en iyi ilk örnekleri kent Roma'da (Domus Aurea, Colosseum) görülmektedir ve bu örnekler MS 1. yüzyılın ilk çeyreği sonundan itibaren görülür. *Opus testaceum* tekniği ve örnekler için bk.: J-P. Adam (2005). *Roman Building. Materials and Techniques*. London and New York: Routledge, s. 289-294.: M. Thorpe (2012). *Roma Mimarlığı*. (Çev. R. Akbulut). İstanbul: Homer Kitabevi, s. 133.: M. Fırat (2016). *Antik Çağ'da Taş Duvar İşçiliği*. İstanbul: TEBE Yayınları, s. 16 Çiz. 7.

[269] Mekânın lentosu *apodyterium*a (*basilica thermarum?*) açılan büyük girişi kapatmak ve bloğun kaybolmasını engellemek için giriş üzerinde kullanılmıştır (*M. GS. L1-L2*) – **(Görsel No.:** 25**.)**.

alanı ya da *stoa* ile ilgili diğer mekânlardan daha özel bir işlevi olduğunu *apodyterium*a (?) açılan girişe yakın konumlandırılması, oldukça düzgün tertip edilmiş duvarları ve Doğu *Stoa* arkasındaki özel mekânlara yakınlığı nedeni ile söylemek mümkündür.

Önceki satırlarda ele alınan tüm mekân ve dolgu duvarların yapımı Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı planı çerçevesindeki ilk yapım aşamasını oluşturur. Bundan sonraki ikinci aşama nişli cephe mimarisinin oluşturulmasına yönelik mimari uygulamaları içerir. İlk aşamada, nişli cephe mimarisinin oluşturulabilmesi için düz bir hat şeklinde meydana getirilen duvarlar yükseltilmiştir. Bunun için hamam yapısının kuzey tarafındaki ana duvar bedeni önünde yer alan geniş ön boşluklar tamamı ile doldurulmamıştır. Bunun yerine zamandan ve bütçeden tasarruf etmek için farklı şekil ve işlevde, olasılıkla da ihtiyaca yönelik yeni mekânlar (Mekân 2, Sarnıç ve Mekân 3) oluşturulmuştur. İkinci aşamada, birinci aşamada oluşturulan mekânların duvarlarını da içine alacak şekilde düz bir duvar hattı meydana getirilmiştir. Bu duvar hattının önü, hamam tarafından gelecek suların kanala aktarılması için boydan boya 25 cm genişliğinde ve derinliğinde su kanalları ile donatılmıştır. Bu kanallardan birisine ait su teknesi Güney *Stoa* önündeki *stylobat* blokları önünde tespit edilmiş ve sağlamlaştırılarak yerinde bırakılmıştır.

Nişli duvar cephesi *stoa*nın birinci evresine ait arka duvarların temelleri üzerine yükseltilerek oluşturulmuştur. Yoğun kireç ve harç katkılı moloz taşlardan oluşturulmuş duvar bedeni içerisine nişler yerleştirilmiştir. Söz konusu duvar içi nişleri batıdan doğuya doğru sıralandığında toplamda 11 nişten oluşmaktadır (**Görsel No.:** 17a). Konumlandırılmalarına bakıldığında önlerindeki *stylobat* blokları üzerinde yer alan sütunların arasına gelecek şekilde yerleştirildiği anlaşılmıştır. Böylelikle sütunların kaldırılmasına gerek duyulmamış, niş içlerindeki heykellerin görünmesine engel olmayan sütunlar *stoa* cephesinin daha da zengin görünmesini sağlamıştır (**Plan No.:** 23, 71-72).

Her bir niş birbirine 110 ila 120 cm aralıklarla yerleştirilerek sıralanmıştır. Sadece güneydoğu taraftaki "anıtsal girişe" yakın olan 10. nişin diğer nişlerle olan mesafe aralığı daha geniş tutulmuştur. Bu mesafe aralığı da yaklaşık olarak 270 cm civarındadır. Nişlerin taban seviyesi deniz seviyesinden ± 686 cm yüksektedir (**Plan No.:** 23). *Stoa*nın *stylobat* blokları seviyesi sıfır kabul edildiğinde 180 cm yükseklikte bir podyuma sahip, derinliği 58 cm, genişliği 98 cm'dir[270]. Podyum üst ve alt kısmına silmeler

[270] Bu ölçü, niş kenarlarına yerleştirilen attik-ion tipi pilaster kaideler içten içe ölçülerek elde edilmiştir.

yerleştirilmiştir[271]. Üst silme 13 cm, alt silme ise 10 cm yüksekliğindedir. Her iki silme arası ise harç ve kurşun kancalarla duvara yerleştirilmiş 120 *x* 70 cm ebatlarında kaplama levhaları ile döşelidir. Duvarlar üzerindeki kurşun izleri ve yer yer sağlam kalmış *in situ* kaplamalar yerinde korunmuş, 2017 yılı çalışmalarında bir kısmı sağlamlaştırılmıştır[272]. Son olarak kazı süresince ele geçen fazla miktardaki kaplama levhası parçaları Güney *Stoa*nın nişlerle oluşturulmuş arka duvarı ön cephesinin tamamı ile mermerler levhalar ile kaplanmış olduğuna kanıttır. Kullanılan mermerlerin farklı tip, farklı renk ve birbiri ile belli bir uyum göstermemesi bu levhaların kent içerisindeki başka bir yapıdan taşındığını ve tekrar kullanıldığını düşündürür[273].

Korunma durumu bakımından özellikle 9. ve 10. niş oldukça iyi korunmuş ve diğer nişlere oranla yapı cephesinin antik çağdaki görünümü hakkında oldukça iyi fikir verir. 9. nişin korunabilen duvarlarının yüksekliği, üzerinde yer alan kemerin başlangıcına kadar, yastık taşının bittiği noktada deniz seviyesinden ± 948 cm yüksektedir. Hemen bu seviyeden itibaren niş üzerlerini örten kemerlere ait izleri takip etmek mümkündür. Ayrıca, niş alt köşelerine yerleştirilmiş attik-ion tipi pilaster kaideler de *in situ* korunmuş, bir kısmı Agora Depoya kaldırılmıştır. *Stoa*da yürütülen kazılarda ele geçen pilaster başlıkların hepsi "L" formlu, kaplama levhası şeklindedir[274] (**Tablo No.:** 8a; **Kat. No.:** 147 - 155). Pilaster başlıklarının bu formu, destek yuvalarının olmayışı başlıkların taşıyıcı özelliğinden ziyade süsleme unsuru olarak kullanıldığını gösterir. Buluntu yerleri dikkate alındığında başlıkların niş kenarlarında, kemer başlangıcının hemen altında, yastık taşı olarak isimlendirilen taşların cephesini kaplamada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kaide ve başlık arası ise yivlendirilmiş mermerler ile doldurulmuştur. Yivli mermer kaplamalar nişlere üç boyutlu ve süsleme açısından daha zengin bir görüntü katmış olmalıdır. Eldeki veriler değerlendirildiğinde nişlerin antikçağdaki görünümüne dair bir restitüsyon çizimi oluşturmak mümkün olmuştur (**Plan No.:** 18, 71-73).

---

[271] Benzer silme düzenlemesi *imparator onurlandırma salonu*na ait podyumda da görülür.

[272] Sağlamlaştırılan kısım 8 ve 10. Niş arasında kalan duvarlara ait kısımdır.

[273] Bu durum özellikle yapıyı inşa eden mimarın isteği de olabilir. Çünkü yapının inşası için yeni malzemelerin

[274] Güney *Stoa*dan ele geçen başlıkların ve *opus sectile* parçalarının bir benzerleri Sagalassos'da ele geçmiştir. Sagalassos'da 2008 yılından itibaren yürütülen Hamam-*Gymnasium* yapı kompleksindeki araştırmalarda Waelkens'in MS 4. yüzyıla tarihlendirdiği (başlıkların bir kısmı MS 4. yüzyıl sonu olmalı) hamamın *frigidarium*undan Dökimeion mermerinden yapılmış pilaster başlıklar ele geçmiştir. Yine aynı alanda ele geçen *opus sectile* parçalar da Side'de ele geçen örnekler ile oldukça yakın ilişkilidir. Bk.: M. Waelkens (2009). *Sagalassos-Jaarboek 2008. Het kristallen jubileum van twintig jaar opgravingen.* Peeters, s. 355, 356-357 Fig. 272-273.

Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde arkasındaki hamam ile bağlantısını bir noktada devam ettirmiştir. *Stoa*nın güneydoğusunda, 10. ve 11. nişlerin arasında birinci yapı evresinde de kullanılmış oldukça büyük bir giriş, Doğu Girişi, bulunmaktadır. Güney *Stoa*nın arkasındaki *apodyterium*a (*basilica thermarum*?) giriş ve çıkışlar için kullanıldığı anlaşılan bu giriş toplamda 450 cm genişliğe sahiptir (**Plan No.:** 24; **Görsel No.:** 25). Tek basamaklı bu giriş alanının kuzeyinde ve güneyinde yer alan konglomera bloklar antikçağda tamir görmüştür. Konglomeraların zayıflayan (çürüyen) kısımları tıraşlanmış, tıraşlanan kısımları küçük boyutlu farklı taşlar ile doldurularak güçlendirilmiştir. Bu işlem nedeni ile yapının 1. evresinde yaklaşık 450 cm'yi bulan açıklık biraz daha küçülmüştür.

Kazılar neticesinde elde edilen verilerden bu girişin Geç Antik Çağ'daki görünümüne dair önemli bulgular sağlamıştır. Buna göre, girişin tam merkezi tıraşlanmış, buraya kare tabana sahip olduğu anlaşılan bir kolon yerleştirilmiştir. Yürütülen kazı çalışmalarında kolon ya da kolon yerine kullanılması muhtemel herhangi bir malzeme ele geçmemiştir. Ancak, kazılar sırasında düştüğü şekliyle tespit edilen ve çift yana açılan tuğla kemerler bu kolonun üzerinde yer almalıydı (**Görsel No.:** 18). Kolon üzerinde yanlara açılan kemerler geçişi iki kısma ayırmaktaydı. Söz konusu kemerler üzerinde durduğu tespit edilen ve Heraklios'tan söz eden, mermer üzerine kazınmış iki satırlık bir yazıt ele geçmiştir (**Kat. Görsel No.:** 273). Söz konusu geçişin herhangi bir kapıya sahip olup olmadığı tespit edilememiştir.

Kazı çalışmaları sırasında ele geçen heykeller söz konusu girişin batı tarafında sıralıydı. Bu heykellerden 6. Niş önünden ele geçen ve kutsal *gerusia*nın onurlandırdığı yazıt M Yapısı ve yapının Güney *Stoa*sının geçirdiği yapısal ve işlevsel değişiklik üzerine çok önemli ip uçları vermektedir (**Kat. Görsel No.:** 275)[275]. Yazıt 3 satırdan oluşmaktadır:

ἡ ἱερὰ γερου-
σία τὸν ἄρχο(ν)-
τα Σώφρονα

Tercümesi: Kutsal *Gerusia*, Arkhon Sophron'u onurlandırdı.

[275] Bk.: **IV. Bölüm:** *Yapının Donanımı, Yazıt No.: 2.*

Yazıt, harf karakterinden yola çıkarak MS 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Bununla birlikte heykellerin özellikle geç antik çağ içerisindeki yoğun ikincil kullanımları ve farklı mekânlardan taşınmaları bu eserlerin yapı tarihlendirmeleri için uygun kriter olmamasına sebeptir. Yazıttan elde edilebilecek en önemli veri, Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı ile hangi amaç doğrultusunda kullanıldığı hususunda belli fikirler sağlamış olmasıdır.

Sophron kelime olarak "bilge" anlamına gelen bir sıfattır ve bu kişi Side'den daha önce ele geçmiş yazıtlar üzerinde Proklos Sophron olarak tanınmaktadır[276]. Proklos'un heykel üzerindeki yazıtta sadece sıfatı Sophron ile belirtilmiş olması ilgi çekicidir. Nollé, Sophron sıfatının sonraki dönemlerde Proklos isminin önüne geçtiğini ve doğrudan kişi ismi kullanılmaksızın kişiye ait bu sıfatın kullanıldığını belirtmektedir. Yine söz konusu yazıtta Sophron isminden önceki Arkhon sıfatı, bu kişinin yüksek dereceli bir memur, kutsal *gerusia*nın bir üyesi ve hatta kentteki başka memuriyetlerde de görev alan bir kişi olması gerektiğini göstermiştir[277]. Bu heykel ve üzerindeki yazıtta geçen büyük ve kutsal Gerusia ile ilgili bilgilere yapı içerisinde rastlamak şaşırtıcı olmamalıdır. Çünkü kentlerde yer alan Gerusiaların hamamların işletilmesi ve ısıtılması gibi önemli sorumlulukları olduğu bilinmektedir[278].

Güney *Stoa*nın 10. ve 11. nişleri arasındaki *apodyterium*a (*basilica thermarum*?) geçiş veren kemerlerin önünden birkaç parça halinde önemli bir yapı yazıtı ele geçmiştir. Bu yazıt alandan ele geçen ikinci yazıttır. Yazıtın bulunduğu yer itibarı ile *apodyterium*a (*basilica thermarum*?) geçiş veren girişin kemerleri üzerinde duruyor olduğunu düşünmek gerekir. Yazıt, uzun bir mermer plaka üzerine kazınmış iki satırdan oluşmaktadır. Ayrıca, fotogrometrik yöntemlerle detaylı incelendiğinde mermer levhanın üzerinde kırmızı boya ile başka bir yazı daha eklendiği anlaşılmıştır. Ancak, boya ile yapılan bu yazının transkripsiyonunu yapmak henüz mümkün olmamıştır.

Yazıtın transkripsiyonu:

† ἐμαρμαρώθη ἡ πᾶσα στοὰ ἐπὶ Ἡρακλίου τοῦ λαμπρ. Σί[δης κόμητος]

† κ. πατρός †

[276] Bean (1965), s. 55-56 Yazıt No.: 150.: Nollé (2004), s. 540, Yazıt No.: 224.
[277] J. Nollé (2018). Epigrafi Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç, "Side 2017 Yılı Çalışmaları". *ANMED 16*, s. 107.
[278] Yegül (2006), s. 35, 276.

Tercümesi: *Stoa*nın tamamı, parıldayan kent Side'nin *come*s ve *pateri* (belediye başkanı) Heraklios tarafından mermer ile yaptırıldı.

Yazıt, harf karakterinden yola çıkarak MS 4. yüzyıl sonu - 5. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir[279]. Bu tarih Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresini vermektedir ve bu bakımdan oldukça önemlidir[280]. Heraklios ismi Side'den ele geçmiş daha önceki yazıtlardan bilinmemektedir. Bu kişinin *stoa*nın yapımındaki maddi katkısı önemlidir. Burada akla gelen bir soru yazıtta geçen "*stoa*nın tamamı" şeklindeki ibarenin tam olarak *stoa*nın hangi kısımlarını kapsadığıdır. Heraklios sadece Güney *Stoa*nın yapımını mı üstlendi yoksa bu çalışma M Yapısını oluşturan diğer bütün *stoa*ları da kapsıyor muydu? Bunun üzerine farklı yorumlar getirmek mümkündür.

Eldeki arkeolojik verilere dayalı yorumlar şu şekilde sıralanabilir[281]. Buna göre; Batı *Stoa*da yürütülen çalışmalarda tespit edilen mozaikler büyük ölçüde Güney *Stoa*daki mozaikler ile aynı özellikleri taşımaktadır. Özellikle *tessera*ların büyüklükleri ve renkleri ayrıca birbirini takip eden motiflerin analojik yakınlıkları bu düşünceyi oluşturmakta ana sebeptir. Dahası tüm *stoa* alanının komple elden geçirildiği anlaşılıyor ki Doğu *Stoa* arkasındaki sıralı mekânlardan Kuzey ve Güney Mekânların yeniden düzenlendiği ve iç dizaynının tamamen değiştirildiği bilinmektedir[282]. Benzer mozaik döşemeler ve mekân özellikleri dikkate alındığında Heraklios'un bu dönemde yapı faaliyetini şu şekilde finanse ettiği düşünülebilir; Kuzey ve Batı *Stoa*ların tabanı mozaik döşenmiş, Doğu *Stoa* arkasındaki Kuzey ve Güney mekânların işlevine yönelik düzenlemeler yapılmış ve sergi alanı olarak seçilen Güney *Stoa* tamamen yeniden düzenlenmiştir. Böylece, M Yapısı ilk evresinde kentin prestij salonu olan ve doğrudan imparator ve ailesi ile birlikte kentin köklü geçmişine vurgu yapan *imparator onurlandırma salonu* kompleksin tek prestij

---

[279] Nollé (2018), s. 108.

[280] Aynı dönemde, Perge Güney Hamamı *palaestra*sında mozaikler yenilenmiş ve hamamla ilgili başka farklı eklemeler oluşturulmuştur. Bk.: Abbasoğlu (1982), s. 109.: Özdizbay (2012), s. 41.: I. R. Işıklıkaya Laubscher (2016). Perge Mozaik Atölyeleri ve Akdeniz Havzası Mozaik Ekolleri İçerisindeki Yeri. *Adalya 19,* s. 192.

Ayrıca, Perge Agora portiklerinin de aynı dönem içerisinde mozaik döşendiği bilinmektedir. Bk.: I. R. Işıklıkaya Laubscher (2011). Mosaics in Perge. Preliminary Report on the Mosaics on the Macellum. İçinde: *Mosaics of Turkey and Parallel Developments in the Rest of the Ancient and Medieval World: Questions of Iconography, Style and Technique from the Beginnings of Mosaic until the Late Byzantine Era*. XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu. İstanbul: Ege Yayınları, s. 479 Fig. 6.

[281] Bu düşünce ve yorumlar daha önce tespit edilen mozaiklerin tekrar değerlendirilmesi yolu ile ortaya atılmıştır.

[282] Mansel (1952a), s. 435: Mansel, Kuzey ve Güney Mekânların ne zaman değiştirildiği ile ilgili bilgi vermez. Ancak taban mozaiklerinin tıpkı Güney *Stoa*daki Heraklios adının geçtiği yapı yazıtı gibi MS 4. yüzyılın sonu – 5. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir. Mozaikler için bk.: Mansel (1978), s. 185 Res. 205-206. Mekâna ait mozaiklerinin tarihlendirilmesi ile ilgili olarak bk.: Hellenkemper-Hild (2004), s. 384.

mekânı olmaktan çıkmış ve komplekse yeni bir sergi salonu kazandırılmıştır. Bu doğrultuda bir önceki paragrafta belirtilen sorunun cevabının büyük olasılıkla olumlu olduğunu vurgulamak gerekir.

Bu noktada ele alınması gereken bir diğer konu Sophron ve Heraklios isimlerinin geçtiği yazıtlardaki yüzyıl farkıdır. Heraklios ile ilgili olan yazıt sayesinde (*Yazıt No.: 3*) MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında Güney *Stoa*nın yeniden düzenlendiği anlaşılmaktadır. Kutsal *gerusia*nın onurlandırdığı Sophron ise MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başında onurlandırılmıştır. İki kişi arasında neredeyse 100 yıllık bir zaman dilimi farkı var ve hiçbir şekilde Sophron yaşadığında Güney *Stoa*da böyle bir düzenleme olmamalıydı. Çünkü buna kanıt gösterilebilecek bir düzenleme tespit edilememiştir. Bu durumda neden bu kişinin Herme formlu heykel üzerinde ismi geçiyor olabilir? Bu sorunun cevabını tam olarak ortaya koyabilmek henüz mümkün değildir, ancak üzerine bazı yorumlar getirilebilir. Buna göre belki, Sidelilerin bir zamanlar kentlerine çok büyük katkılar sağlamış bu kişinin hatırasına saygı göstermeye devam etmiş olabileceği düşünülebilir. Ya da onore edilen Arkhon Sophron değil Gerusia'nın kendisi öne çıkarılmak istenmiş de olabilir. Daha da önemlisi heykelin portre başı henüz ele geçmiş değildir ve belki de yazıtın ele geçtiği heykele ait portre Sophron değil başka bir kişiyi temsil ediyordu. Son bir olasılık ise *imparator onurlandırma salonu* MS 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başında restore edilirken bu kişi, tıpkı Heraklios'un yapmış olduğu gibi, yapının onarımına katkı sağlamış ve bu nedenle kişinin heykeli *imparator onurlandırma salonu* için anılan yüzyılda yapılmıştı. Sonraki süreçte ise bu heykel Güney *Stoa* nişleri içine taşınmış olabilir. Şimdilik yeni bir yazıt ya da önemli bir veri ele geçmediği sürece bu konu soru işaretlerini barındırmaya devam edecektir.

Kent planı ve yapı cephesi planı incelendiğinde yeni prestij alanı/salonu olarak Güney *Stoa*nın tercih edilmesinin tesadüf olmadığı görülecektir. Çünkü, halihazırda var olan mimariye Güney *Stoa*nın adapte edilmesi diğer *stoa*lara göre daha kolaydı. Dahası, antik kentteki hemen her cadde ya da sokağın ulaşım ağı içinde bulunan yer Kuzey *Stoa*dır. Kuzey *Stoa*dan komplekse girildiğinde tam karşı aksta ve görülebilir durumdaki alan Güney *Stoa*nın bulunduğu yerdir. Bir başka neden, Batı *Stoa*nın güneybatısındaki öncesinde *propylon* olduğu düşünülen, daha sonra küçültülen girişin doğrudan Güney *Stoa*ya açılmasıydı. Ayrıca, henüz kazılmamış olmakla birlikte Güney *Stoa* arkasındaki *apodyterium*, sonrasında *basilica thermarum* olduğu düşünülen hamamın büyük salonu

kuvvetli bir ihtimalle tıpkı Perge Güney Hamamında olduğu gibi bir sergi salonudur[283]. Bu mekâna geçiş verecek ve erişimi kolayca sağlayabilecek yer yine Güney *Stoa* tarafındandır.

MS 4. yüzyıl sonunda pek çok Anadolu kenti ekonomik olarak zor günler geçiriyor olmasına rağmen, Side'de böylesi bir yapı programının gerçekleştirilebiliyor olması önemlidir. Çünkü, M Yapısının MS 4. yüzyıl sonunda önemini halen daha koruduğunu, ayrıca kentin bu dönemde de ekonomik gücünü kaybetmediğini Güney *Stoa*da en net izlerini görebildiğimiz kapsamlı yapı programı sayesinde söylemek mümkündür.

Güney *Stoa*da ele geçen son bir yazıt, hamamın *apodyterium*una (*basilica thermarum?*) geçiş veren girişinin hemen önünde tespit edilmiştir (**Kat. Görsel No.:** 274)[284].

ᾳὖξι Σίδη
α᾽, μτρόπολ.,
Μαρῖνον
ἔχουσα
τὸν λ(αμ)πρότ.
πατέρα

Tercümesi: Side, önde gelen şehir, metropolis, büyü! Orada şanlı Marinos belediye başkanlığında bulunuyor.

Yazıt Marinos adlı, daha önce ele geçen yazıtlardan bilinmeyen bir belediye başkanından bahsetmektedir. Renkli tessera parçaları ile oluşturulmuş yazıtın dış çerçevesi 35 *x* 35 cm yüksekliğinde ve genişliğindedir. Harf yükseklikleri ise 8 cm'dir. Harf karakterlerini çevreleyen *tessera*lar lacivert renkli, yazıtın kendisi ise kırmızı renk tesseralardan meydana getirilmiştir[285]. Oldukça iyi korunmuş yazıtın sadece birinci, ikinci

---

[283] Perge'de 2007 yılında yapılan çalışmalarda Güney Hamamındaki Klaudios Peison galerisi zemininin mozaik döşemeleri üzerinde bir yazıt tespit edilmiş, yazıt üzerinde mekândan *basilica* olarak söz edilmiştir. Özdizbay, oldukça isabetli bir isimlendirme ile mekânın geç dönemde bir *basilica thermarum* olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazıt için bk.: Işıklıkaya Laubscher (2016), s. 171, 177 Res. 19 dn. 64.
Mekân ve işlevi ile ilgili olarak bk.: Özdizbay (2012). 38, 52.

[284] Bk.: **IV. Bölüm:** *Yapının Donanımı. Yazıt No.: 3.*

[285] Benzer bir yazıt Side'deki konsollu evin önünde, sütunlu galerinin zemininde ele geçmiştir. Mozaik üzerinde kim tarafından yaptırıldığı yazmakta ve MS 5. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bu tarihleme alandan

ve üçüncü satır başlarındaki birkaç harfinde bozulmalar meydana gelmiştir. Yapının geçirdiği ufak çaplı yangın nedeni ile *tessera*larda patlamalar ve zeminde yangına bağlı olarak oluşmuş kararmalar görülür. Yazıtın hamamın *apodyterium*una (*basilica thermarum*?) geçiş veren kısmın tam karşı aksında bulunması hem *stoa*nın hem de *stoa* arkasındaki büyük salonun bu yüzyılda faal olarak kullanıldığını göstermektedir. Her ne kadar hamam ile M Yapısı arasındaki yapısal ilişki MS 4. yüzyıl sonunda Güney *Stoa*nın yeni yapı faaliyetine bağlı olarak azaltılmış olsa da bu durum hamamın önemini azaltmamıştır. Ele geçen yazıt bunun en önemli kanıtıdır.

M Yapısının doğusundaki *imparator onurlandırma salonu* olarak isimlendirilen mekânın kullanımı devam ederken Güney *Stoa*daki ikinci bir yapı programı değişen politik ve sosyal yaşam ile ilgili olmalıdır. Bu alandaki mimari uygulama bu düzenin mimariye yansıması olarak düşünülmelidir. Güney *Stoa* yeniden düzenlenirken olasılıkla Doğu *Stoa*nın arkasındaki *imparator onurlandırma salonu*na dokunulmamış, yapının heykel resim programı da dönemin imparator ve ailesi dışında çok büyük değişikliğe uğramamıştır. Bunun yerine Güney *Stoa* yeniden düzenlenmiş, 2. bir yapı programı ile oluşturulan nişler kent yönetici ve elitleri için yeni bir prestij alanı olmuştur. Bu durumda geç antik çağda hem *imparator onurlandırma salonu* hem de Güney *Stoa* M Yapısının iki önemli sergi alanı olarak kullanılmıştır. Yeni düzenlemedeki tek ve en önemli fark yapının sergileme alanı olarak düşünülen Güney *Stoa* ve arkasındaki *basilica thermarum* (?) vurgulanmak istendiği için yeni yapısal düzenlemelerin hemen hepsi bu düşünceye uygun olarak planlanmış ve uygulanmıştır. Yinede bu durum *imparator onurlandırma salonu*nun önemini azaltmış sayılmamalıdır.

---

ele geçen mimari ve Antakya evlerindeki benzer örneklerin karşılaştırılması ile yapılmıştır. Bk.: A. M. Mansel (1956b). Mimarlık Anıtları. İçinde: *Side Agorası ve Civarındaki Binalar. 1948 Yılı Kazılarına Dair Rapor.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar No. 4. Ankara: TTK, s. 22.: Bean ise yazıt karakterinden yola çıkarak MS 5. yüzyıla tarihlendirmiştir. Bk.: G. E. Bean (1963). Kitabeler. İçinde: *Side Agorası ve Civarındaki Binalar. 1948 Yılı Kazılarına Dair Rapor.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar No. 4. Ankara: TTK, s. 95 Yazıt No.: 70. Ayrıca bk.: Mansel (1978), s. 254 Res. 283.: Nollé (2001), s. 483-484 Yazıt No.: 164.

Renkli tesseralardan oluşturulmuş Side örneğine benzer yazıtlardan bir örnek Perge'den ele geçmiştir. MS 5. Yüzyıl içine tarihlendirilen yazıt ve mozaik için bk.: Işıklıkaya Laubscher (2016), s. 190 Res. 42.: Erken bir yazıt ise Aphrodisias antik kentindeki Basilica'nın batı koridorundan ele geçmiştir. Constantius'un onurlandırıldığı yazıt MS 360'lı yıllara tarihlendirilmiştir. Yazıt için bk.: K. T. Erim (1990). Recent Work at Aphrodisias 1986-1988. İçinde: *AphPapers, JRS Suppl*. 1., s. 27 Fig. 28.: S. Campbell (1991). *The Mosaics of Aphrodisias in Caria*. Pontifical Institute of Mediaeval Studies, s. 29 Pl. 110.: S. Campbell (1996). Signs of Prosperity in the Decoration of Some 4th-5th c. Buildings at Aphrodisias. *AphPapers 3*, s. 187 Fig. 2.: P. Stinson (2016). *The Civil Basilica*. AphPapers 7. Reichert Verlag, s. 126, Doc 4. Pl. 48A.

MS erken 4. yüzyıl Anadolu'nun dini yapısının hızlı bir şekilde değiştiği, Hristiyanlaşmanın hız kazandığı bir dönemdir[286]. Bu dönemde pek çok Anadolu kenti kilise inşa etme yarışına girmiş gibidir ki MS 4. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar geçen sürede 300'ün üzerinde nefli kilise inşa edildiği tespit edilmiştir[287]. Diğer kilise tipleri de bu hesaba dahil edilirse bu sayının ne kadar fazla olduğu daha iyi anlaşılabilir. Yaşanılan bu durum dönem şartları içinde değerlendirildiğinde şaşırtıcı değildir. Çünkü, mimarisel değişikliklerin artması ya da azalması değişen dini yapının insan hayatına ve onun sosyal yaşantısına yansımasıdır. Bu noktada Side'deki durumu, Güney *Stoa*daki yapısal değişikliğin neyi ifade ettiğini sorgulamak gerekir.

Sidelilerin MS 3. yüzyıl sonu - 4. yüzyıl başında halen daha tiyatrolarında gladyatör dövüştürdükleri ve *venationes* gösterileri düzenledikleri bilinmektedir[288]. Pagan geleneği olan gladyatör dövüşlerinin halen daha devam ediyor olması Sidelilerin bu tarihte pagan geleneklerini sürdürdüklerini, Hristiyanlığı tam bir yaşam biçimi haline henüz getirmediklerine kanıt gösterilebilir. Olasılıkla, bu yüzyılın ortalarından itibaren, belki sonlarına doğru Side'de Hıristiyanlık hızlı bir şekilde yayılmaya başladı. Bunun sonucunda, yaygınlaşan Hıristiyanlık inancı ile birlikte değişen sosyal yaşantılarına uygun mekânlar tertipettiler. Bu mekânlar ise tapınakların ya da farklı yapıların yok edilmesi şeklinde değil var olan yapı ve yapılara bağlı mekânların Hıristiyanlık inancına uygun hale dönüştürülmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir[289].

Değişen sosyal ve dini hayatın getirdiği mimariye bağlı dönüşümün bir ayağını da M Yapısı oluşturmuş, mekânsal değişiklikler hem Doğu *Stoa* arkasındaki Kuzey ve Güney Mekânda hem de Güney, Kuzey ve Batı *Stoa*nın tamamında gerçekleştirilmiştir. Aynı dönem içinde Anadolu'da bu sürecin çokta farklı olmadığı, ancak pek çok diğer

---

[286] Niewöhner (2017), s. 40.

[287] H. Buchwald - M. Savage (2017). Churches. İçinde: *The archaeology of Byzantine Anatolia*. Oxford, s. 129.: Niewöhner (2017), s. 40-42.

[288] Nollé (2001), s. 415-419 Yazıt No.: 111-112.: A. Yurtsever (2018a). Gladiator-themed Artefacts in the Side Museum. İçinde: *Sculpture in Roman Asia Minor* (Ed. M. Aurenhammer). Wien: SoSchrÖAI 56, s. 68-69.
Erken Hristiyanları hayvanlar ile mücadele gösterilerinde kullanmış olmalılar ki tiyatro geç antik çağda bir açık hava tapınım yapısına dönüştürülmüştür. Bk.: Mansel (1978), s. 210.: Foss (1996), s. 36-37.

[289] Piesker Erken Bizans Dönemi Side'si için tapınakların yok edilip kliselerin inşa edildiğini, sadece görülenlerin bazılarında devamlılık olduğunu belirtir. Bk.: Piesker (2017), s. 301. Ancak, Side ve pek çok diğer Anadolu kentlerinde olduğu gibi bu bir yok ediş, ortadan kaldırma değil daha çok yapıların değişen dini inanca göre yeniden düzenlenmesi şeklinde olmuştur. Eğer bu bir yok etme olsaydı her şeyden önce kutsal alanların değiştirilmesi gerekirdi. İstisnai bir durum Tykhe Tapınağında gerçekleştirilmiştir. Tapınağın blokları sökülmüş ve Attius Philippus Suru'nda kullanılmıştır. Ancak, bu tamamı ile Side'nin dönem içerisinde maruz kalmış olabileceği saldırılar ile ilgilidir.

kentin Side gibi büyük yapı faaliyetlerinde bulunamadıkları görülecektir[290]. Yazıtı ile MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başına tarihlenen Güney *Stoa*nın geçirdiği bu yapısal dönüşüm Side'nin bu dönemde ekonomik olarak güçlü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Dolayısı ile bu yüzyılın Side için ekonomik olarak parlak geçmediği düşüncesi[291] de bir noktada geçerliliğini yitirmiştir. Çünkü ekonomisi kuvvetli olmayan bir kentin bu derece kapsamlı bir yapı programı gerçekleştirebilmesi mümkün gözükmemektedir.

Önceki paragraflarda yer alan değerlendirmeler dışında Güney *Stoa* ile ilgili açıklanması gereken bir başka husus gerçekleştirilen düzenlemenin mimarlık tarihi içindeki yeri ile ilgilidir. Side'de bu tür cephe ya da yapısal düzenlemenin görüldüğü başka bir geç dönem kamu yapısı ya da mekân örneği henüz bilinmemektedir. Pamphylia Bölgesi'nde ise sadece Perge Güney Hamamına bağlı *palaestra*da (Claudius Piso Galerisi)[292] benzer bir sergi salonunun varlığı bilinir. Perge'deki düzenleme Side örneğine göre çok daha erken bir örnektir. Bununla birlikte her iki yapının mekânlarına yüklenen anlamsal ilişki büyük ölçüde benzerken mimari form olarak birbiri ile paralel özellikler göstermez. Dahası Perge örneğinin cephe düzenlemesine dair özelliklerini çok iyi bilmiyoruz.

Bir önceki paragrafta belirtilen soru/n yapının cephesel özellikleri dikkate alındığında çözümlenebilir. Bu çözümlemeyi yapabilmek için öncelikle Güney *Stoa*nın cephe mimarisini *stoa*nın ilk evresine ait yapısal özellikleri ile birlikte incelemek yerinde olacaktır. Bu durumda, Güney *Stoa* yeniden dizayn edilirken *stoa*ya ait attik-ion kaideli, ion başlıklı sütunlarının kaldırılmadığını ve nişlerin her birisinin iki sütun arasından rahatlıkla görülebilecek şekilde yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısı ile antik çağda, M Yapısı *peristylos*undaki bir kişi Güney *Stoa*ya yönünü çevirdiğinde; karşısında ion düzenindeki büyük sütunları, sütunlar arasında ise köşelerinde süslü pilaster başlıklar taşıyan nişleri ve niş içlerindeki heykelleri görecektir. Yüksekçe yerleştirilmiş nişler ve podyum heykellerin rahatlıkla algılamasını sağlayacak, tragedya maskı biçimli antefiksler ile süslü Korinth tipinde çatı örtüsü yapının ihtişamını gözler önüne serecektir. Burada cephe mimarisinde görülen en önemli özelliklerden birisi öndeki ion başlı

---

[290] Dönem için bk.: *The Archaeology of Byzantine Anatolia*, s. 1 vd.
[291] Nollé (1993a), s. 128-130.
[292] J. İnan (1983). Perge Kazısı 1981 Çalışmaları. *TürkAD 26/2*, s. 9.: Abbasoğlu (1982), s. 86-110.: Özdizbay (2012), s. 37-38, 128-129.

sütunların arkada kalan niş ve içlerindeki heykelleri küçük panellere bölmüş olmasıdır (**Plan No.:** 23a-b).

Söz konusu mimari düzenleme, cephenin öndeki sütunlar ile küçük panellere bölünmesi ve paneller içerisinin heykeller ile süslenmesi Hellenistik Dönemden gelen bir mimari gelenek olmakla birlikte[293] Roma İmparatorluk Dönemi'nde ilk defa Aphrodisias'taki Sebasteion[294] yapısında görülür. Sebasteion'un yapımına Tiberius Dönemi'nde başlanmış, Nero Dönemi'nde inşası tamamlanmıştır (MS 14 - 68)[295]. Üç katlı güney portikonun ion düzenindeki ikinci ve korinth düzenindeki üçüncü katında yarım kesilmiş dekoratif sütunlar sahneleri küçük panellere ayırmış ve bu paneller içine kabartma levhalar yerleştirilmiştir[296]. Bu düzenleme iki boyutlu panellere adeta üç boyutluymuş hissi yaratacak farklı bir görünüm kazandırmıştır. Anadolu'daki bu önemli yapının kent Roma'da da benzerlerini görmek mümkündür. Roma'da MS 1. yüzyıldan itibaren portikusun nişler ile süslenmesi ve ikonografik düzenlemeler söz konusudur[297]. Yapıların içlerindeki bu ikonografik düzenlemeler propagandaya hizmet eder. Bu yapılar içerisinde Antoninler Döneminin başına tarihlendirilen Hadrianeum Portikosunda Aphrodisias etkili benzer mimari ve ikonografik ilişki görülür[298].

Yukarıda ele alınan ve portikusun süslenmesi ve propagandaya hizmet etmesi geleneğinin mimariye yansıyan bir ileriki aşaması *aedicula*lı cephe mimarisinin ortaya

---

[293] Söz konusu düzenleme Priene Athena Tapınağının altarı üzerinde görülür. MÖ 3. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başına tarihlenen altar ion düzenindeki yarım pilaster sütunlar ile cephesini panellere ayırmış ve paneller arasına figürler yerleştirilmiştir. Figürler pilaster sütunlar arasında adeta bir podyum üzerinde duruyormuş gibi bir izlenim yaratmışıtır. Bk.: A. Hennemeyer (2013). *Das Athenaheiligtum von Priene. Die Nebenbauten – Altar, Halle und Propylon – und die bauliche Entwicklung des Heiligtums*. Priene 2. Wiesbaden: Reichert Verlag, s. 9-55 Taf. 29-33.

[294] Erim (1986), s. 106-122, 180.: T. Kaefer (2016). Anastylosis of the Sebasteion South Building: Methods and Techniques. İçinde: *Excavations and Research at Aphrodisias, 2006-2012*. *AphPapers 5* (Ed. R. R. R. Simith-J. Lenaghan-vd.), JRA Supp. 103, s. 279-292.: R. R. R. Smith (1987). The Imperial Reliefs from the Sebasteion at Aphrodisias. *JRS 77*, s. 90.: C. Ratté (2002). The Urban Development of Aphrodisias in the Late Hellenistic and Early Imperial Periods. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten in den römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*, Peeters, s. 17-19.: Gros (1996), s. 108-109.

[295] Erim (1986), 112.: U. Outschar (1987). Betrachtungen zur kunstgeschichtlichen Stellung des Sebasteions in Aphrodisias. *Aphrodisias de Carie: Colloque du Centre de recherches archéologiques de l'Université de Lille III* (Ed. J. De la Genière-K. T. Erim), Paris: Éditions Recherche sur les Civilisations, s. 111.

[296] Erim (1986), s. 112.: Smith (1987), s. 93-94.

[297] A. Bravi (2012). *Ornamenta urbis. Opere d'arte greche negli spazi romani.* Bari: EDIPUGLIA, s. 63-68 Fig. 10, 141 vd. Fig. 24-25.

[298] Augustus Portikusu'nun özellikle *exedra*larında bu özelliği görmek mümkündür. Bk.: V. Goldbeck (2015a). Die Porticus ad nationes des Augustus. *RM 121*, s. 199-225.: V. Goldbeck (2015b). *Fora augusta. Das Augustusforum und seine rezeption im westen des imperium romanum.* Schnell & Steiner, s. 33-35 Abb. 1-3, 26.: Gros (1996), s. 100-101.

çıkışıdır. Kökeni çok eskiye gitmekle beraber[299] Anadolu'daki en erken örneklerden birisi Aphrodisias'ta Sebasteion'a geçiş veren *propylon*dur[300]. *Propylon*un *aedicula*lı cephe mimarisi olasılıkla Sebasteion güney portikusundaki sütunlar arasına yerleştirilmiş kabartmalı levhaların; serbest, ayakta duran, üç boyutlu halidir. Bunu en güzel yansıtan başka bir örnek ise Ephesos Celsus Kitaplığının *aedicula*lı cephesinin alt kat düzenlemesidir[301]. MS 116/117 yılında tamamlandığı bilinen[302] kitaplığın ön cephesi alt kat sütunları arkasındaki duvar içi nişlerini panellere ayırmıştır. Ayrıca nişler kenarlarda yer alan pilaster sütunlar ile sınırlandırılmıştır. Bu düzenlemede önde yer alan sütunlar taşıyıcı özelliğinin yanı sıra arkasındaki heykelleri de vurgular. Bu özellikleri bakımından özellikle alt kat cephe düzenlemesi Side'deki uygulamanın çok yakın bir erken dönem örneğidir.

Side Güney *Stoa*sının ikinci yapı programı evresinin önceki paragraflarda ele alınan düşünce şemasında tasarlandığını söylemek mümkündür. Özellikle pilaster sütunlar arasına yerleştirilmiş niş içerisindeki heykeller MS 1. yüzyıl *portikus*larındaki düzenlemeyi ve MS 2. yüzyıl başında Anadolu'da artık popüler olan *aedicula*lı cephe mimarisi düzenlemesini yansıtır. Side örneğinde Aphrodisias'taki Sebasteion örneğinden farklı olarak sütunlar arasında iki boyutlu levhalar kullanılmamış, niş içleri üç boyutlu heykeller ile donatılmıştır. Bu düzenlemenin en yakın örneği Ephesos'taki Celsus Kitaplığının alt kat cephesinde görülür. Güney *Stoa*daki bu düzenlemede Mimar, erken dönem portikuslarını şema olarak almış, sonraki dönemde popülerleşen ve Anadolu'daki

---

[299] C. Berns (2002). Frühkaiserzeitliche Tabernakelfassaden. Zum Beginn eines Leitmotivs urbaner Architektur in Kleinasien. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten der römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*. Peeters, s. 159-174.: A. F. Erol (2009). Aedicula Mimarisinin Orijini ve Mimari İkonografisi Üzerine Bir Gözlem. *UÜFEFSBD 16/1*, s. 55-75.

[300] Erim (1986), s. 111-112.: Outschar (1987), s. 108 Abb. 2.: N. de Chaisemartin (2006). La frise ionique à masques scéniques du Propylon du Sébasteion d'Aphrodisias. *RA 41/1*, s. 34-37.: Berns (2002), s. 160.: M. Ortaç (2002). Zur Veränderung der kleinasiatischen Propyla in der frühen Kaiserzeit in Bauform und Bedeutung. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten der römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*. Peeters, s. 180, 181 Abb. 6.
*Aedicula*lı cephe mimarisinin Pamphylia'daki en erken örneği Side'deki Vespasianus anıtıdır ve bu anıt Aphrodisias anıtından hemen sonra inşa edilmiştir (MS 71/74). Bk.: Mansel (1963), s. 74.: A. M. Mansel (1964b). Side'deki Vespasianus anıtı/Das "Vespasiansmonument" in Side. *Belleten 28/110,* s. 197.: Mansel (1978), s. 119.

[301] V. M. Strocka (2003). The Celsus Library in Ephesus. İçinde: *Ancient Libraries in Anatolia: Libraries of Hattusha, Pergamon, Ephesus, Nysa.* Middle East Technical University Library, s. 33-34 Fig. 1.: V. M. Strocka (1981a). Römische Bibliotheken. *Gymnasium 88*, s. 325-326 Abb. 15.

[302] V. M. Strocka (1978). Zur datierung der Celsusbibliothek. İçinde: *Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, *Vol. II*, s. 898.

tiyatro, çeşme, *propylon* gibi yapıların cephesini süsleyen *aedicula*lı cephe mimarisini[303] Geç Antik Çağ modelinde tasarlamıştır. Dahası, sütunlar arasından görülen kemerli nişler Güney *Stoa*daki cepheyi oldukça canlı kılmıştır. Aslında *stoa*nın cephe formu bir yalancı *aedicula* (*pseudo aedicula*) olarak da tanımlanabilir.

Side'de bu tarz bir düzenleme ana kent kapısı avlusunun MS 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başında düzenlenen iç duvar dekorasyonunda görülür[304]. Bu noktada üzerinde durulması gereken en önemli husus, MS 4. yüzyılın sonu – 5. yüzyılın başında, bir mimarın (belki Sideli bir mimar) kendisinden yaklaşık 400 yıl önce oluşmuş mimari geleneği kafasında tasarlayabiliyor ve bunu pragmatist bir yöntemle bir Geç Antik Çağ yapısında uygulayabiliyor olmasıdır. Bu gerçekten de önemli bir mimari bilgi birikimini, yerleşmiş bir mimari geleneğin varlığını gerektirir.

Güney *Stoa*nın kullanım sürecinin tamamlanması aynı zamanda tüm yapının kullanımının son bulduğu bir süreci kapsar. Bu bakımdan Güney *Stoa*nın kullanım evresine dair tespitler tüm yapıyı ilgilendirmesi bakımından önemlidir. Bu alanın kullanımının ne zaman ve ne şekilde son bulduğu üzerinde bazı fikirler öne sürmek mümkündür. Burada sorulması gereken soru Güney *Stoa*nın Attius Philippus Suru'nun inşasının başlaması ile mi, yoksa bir yangın sonucunda mı terk edildiğidir. Şimdilik bunu tam olarak çözümlemek çok zor. Ancak, kazılar neticesinde bu sorunun çözümüne yönelik önemli veriler elde edilmiştir. Ortaya çıkarılan mozaik tabanlı zeminde ve heykellerin üzerindeki yangın izleri mekânın kuşkusuz bir yangın ile içe doğru çöktüğünü göstermiştir. Bu yangın sadece Güney *Stoa*yı değil tüm yapıyı etkilemiş bir yangın olmalıdır. Dolayısı ile kente düzenlenmiş bir saldırı düşünülebilir. Ek olarak, M Yapısının doğusundaki *imparator onurlandırma salonu*nda da yangın izlerine rastlandığını Mansel belirtmektedir[305]. Bu durumda öncesinde bir yangın ile tüm yapının kullanımı son bulmuş olmalıdır. Ardından geçen kısa bir süre sonra da yıkılan yapının malzemeleri Attius Philippus Suru'nun yapımı için toplanmış ve sur yapımı için kullanılmıştır[306].

Çatının çökmesi nedeni ile olmalıdır ki Güney *Stoa*ya ait *stylobat* bloklarının büyük bir bölümü yerinde dururken açıkta bulunan diğer tüm *stoa* arka duvarları ve *stylobat* blokları sökülmüş ve sur bedeninin inşasında kullanılmıştır. Düşük bir ihtimal

---

[303] H. Dodge (1990). The Architectural Impact of Rome in the East. İçinde: *Architecture and Architectural Sculpture in the Roman Empire* (Ed. M. Henig). Oxford, s. 108.
[304] Mansel (1964a), s. 229 Res. 33.
[305] Mansel (1950), s. 684.
[306] Yurtsever (2018c), s. 109.

olmakla birlikte Sur inşasında kullanılan malzeme yeterli gelmiş ve Güney *Stoa*ya ait blokların sökülmesine gerek duyulmamış da olabilir. Şimdilik bu sorunun kesin bir cevabını almak mümkün değil, ancak Güney *Stoa*nın *ikinci yapı programı evresi*nden itibaren yaklaşık 200 yıl boyunca kullanıldığını belirtmek mümkündür. Sonuç olarak yaklaşık bu 200 yıllık süreç, öncesinde küçük bir yangın ve hemen sonrasında sur inşası ile son bulmuş olmalıdır.

II. 4. 1. 2. 4. Çatı örtü sistemi

Güney *Stoa*nın çatı örtü sistemi ile ilgili ele geçen buluntu grupları *stoa*nın ikinci yapı programı evresine ait malzemelerden oluşmaktadır. Mekânın yangın geçirmesine bağlı olarak malzemeler çok parçalanmış, bu durum çatıya dair verilerimizi azaltmıştır. Ele geçen malzemeler; parçalar halinde çatı kiremitleri (*tegula*/*stroter*), 7 adet mask biçimli *antefiks* ve bu *antefiks*lere ait *kalypter* parçalarından oluşmaktadır (**Kat. Görsel No.:** 264-271; **Şekil No.:** 213; **Plan No.:** 73).

Kalypter ve *antefiks*ler çatının Korinth tipi çatı örtüsü ile kapatıldığını göstermiştir[307]. Kazı çalışmaları neticesinde pek çok *tegula* parçası ele geçmiş, ancak bütün bir *tegula* ya da parçalardan bir bütün oluşturabilecek malzeme ele geçmemiştir. Eldeki *tegula* parçalarının henüz hiç birisi 60 cm genişliğini aşmamıştır. Perge Akropolisinden ele geçen ve hem form hem de ölçüleri bakımından Side örneklerine büyük ölçüde benzer bir erken dönem örneği *tegula*ların yaklaşık 60 *x* 70 cm ölçülerinde olabileceğini düşündürmektedir[308]. Bununla birlikte, farklı antik kentlerden ele geçen örnekler çatı örtüsüne ait *tegula*ların ölçülerinde farklılıklar olabileceğini de ortaya

---

[307] Terrakotta çatı kiremitleri MÖ 2. binden itibaren kullanılmaktadır. Çatı örtü sisteminin önemli bir parçası olan antefiksler anılan tarihten itibaren değişik form ve bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Hellenistik Dönemin sonlarına doğru bezemeli *antefiks* kullanımının son bulmaya başlandığı bilinmektedir. Korinth tipi çatı örtüsü oldukça zarif ve örtü sistemi olarak göze hoş gelen bir yapıya sahiptir. Genel özelliklerine bakıldığında üçgen çatının örtülmesinde oldukça pratik bir kullanımının olduğu görülür. Dik yerleştirilmiş çatı kiremitleri (*tegula*) yan yüzlerinde de birbirine bağlantı sağlayan çıkıntılara (yanal flanş) sahiptir. Bu yanal flanşların üzerine dış form olarak uçları uzatılmış üçgen, ancak iç kısmı yarım daire şeklinde *kalypter* (Lat. *imbrices*-*Yun. kalypter*) oturtularak tüm çatı kiremitlerinin birbirine bağlanması sağlanır. *Tegula* ve *kalypter* bağlantısı sağlandıktan sonra *kalypter*e bağlı *antefiks*ler yerleştirilir. Terrakotta çatı örtü sistemleri ile ilgili olarak bk.: N. A. Winter (1993). *Greek Architectural Terracottas from the Prehistoric to the End of the Archaic Period.* Oxford: Clarendon Press, s. 19-21 Fig. 2-3.: Martin (1965), s. 65-112 Fig. 20-27.: A. K. Orlandos (1966). *Les matériaux de construction et la technique architecturale des anciens Grecs I*. E. de Boccard, s. 86.: Fig. 57.: Ö. Wikander (1988). Ancient Roof-tiles. Use and Function. *Opuscula Atheniensia 17/15*, s. 203-216.: G. R. H. Wright (2005). *Ancient Building Technology II. Materials 1*. Leiden: Brill, s. 115, 125-131 Fig. 184.

[308] Perge Akropolisinden ele geçen örnekler Anteli tapınak olarak isimlendirilen yapıdan ele geçmiştir ve malzeme Hellenistik Dönem içerisinde değerlendirilmiştir. Bk.: Martini – Eschbach (2017), s. 290 dn. 251.

koymaktadır[309]. Perge Akropolisi kazılarında ele geçen sağlam *tegula* ölçüleri dikkate alındığında ise *stoa* derinliğinde tek bir sırada 9 (+/- 1), tüm Güney *Stoa* alanı çatısı için ise yaklaşık 1100 çatı kiremidinin kullanılmış olması gerekir. Bu bilgilerin yanı sıra çatının hangi seviyeden başladığı ve mekânın toplam yüksekliği henüz çözülebilmiş değildir. Sorunu çözmeye yardımcı yeterli materyal henüz ele geçmemiştir.

Çatıya dair en önemli buluntu grubunu *antefiks*ler oluşturur. Tragedya mask biçimli *antefiks*ler yapının çatısına dair bilgiler vermekle birlikte bölgenin bu malzeme grubundaki tekil örnektir. Mask biçimli *antefiks*ler kalıp tekniğinde yapılmış, kapak kısmı kalıptan çekilmiş ve daha sonra kil ıslakken *kalypter* ile birleştirilmiştir. *Kalypter* genişliği 15 cm, yüksekliği ise 6, 5 cm'dir. *Kalypter* önüne yerleştirilen her bir *antefiks* Yunan tragedyasına ait aynı tipteki maskları temsil eder[310] (**Tablo No.:** 15; **Kat. No.:** 337 – 343.).

Pamphylia Bölgesi'nde tiyatrolara ait mimari bloklar üzerinde kabartma şeklinde görülen tiyatro masklarının pişmiş topraktan *antefiks* örnekleri ilk defa Side'den ele geçmiştir. Side'de pişmiş toprak haricinde bu tür mask betimlemeleri önceki çalışmalarda belgelenmiştir. Ele geçen örnekler Konsollu Ev olarak isimlendirilen evin 9 numaralı avlu nişleri içinde[311] tiyatroya ait birinci kat arşitrav-friz bloklarının frizlerinde[312] ve yine tiyatroya ait kaset bloklarında tragedyayı simgeleyen Melpomene'nin yanında[313] ve son

---

[309] Benzer formda örnekler Knidos antik kentinden de ele geçmiştir. Korinth Tipi çatı örtüsüne ait olduğu anlaşılan *tegula*lar 60 *x* 80 cm ölçülerindedir. Bk.: C. Bruns Özgan (2013). *Knidos. Ergebnisse der Ausgrabungen von 1996-2006.* Knidos Studien 4. İstanbul: Ege Yayınları, s. 166 Abb. 150-151.: Ayrıca bk.: Wright (2005), s. 126. Benzer örnekler Tarsus'daki Donuktaş tapınak yapısı kazılarında ele geçmiştir. Yapının Korinth tipi çatısına ait *tegula* parçaları Side örnekleri ile benzerdir. Bk.: N. Baydur – N. Seçkin (2001). *Tarsus Donuktaş Kazı Raporu*. TASK Vakfı Yayınları 6, Kazı ve Araştırma Raporları Serisi 3. İstanbul: Graphis Matbaa, s. 37 Fig. 30 Levha XLV.

[310] Bu tür masklar Anadolu'da özellikle Hellenistik dönemden itibaren özellikle kutsal alanlardan ele geçen örnekleri görülür. Bu bakımdan Priene örnekleri oldukça önemlidir, ancak tipoloji olarak Side örneklerine benzer örnek yoktur. Bk.: F. Rumscheid (2006). *Die figürlischen terrakotten von Priene*. Reichert Verlag Wiesbaden, s. 528-532, Kat. No.: 376-388, Tafel 156; 1-4, 157; 1-4, 158; 1-4, 159; 1-6. Patara antik kentinden ele geçen Hellenistik Döneme tarihlendirilen örneklerden biri kaya mezarı yanından bir diğeri ise sarnıç içerisinden ele geçmiştir. Bu iki örnek de Side örnekleri ile paralellik göstermez. Patara örnekleri için bk.: G. Işın (2007). *Patara Terrakottaları. Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri.* Patara V.1. İstanbul: Ege Yayınları, s. 91-93 K. 53 ve K. 54.

[311] Mansel (1978), s. 245 Res. 272.**:** Bk.: **Görsel No.:** 60a.

[312] Mansel (1963), 134 Abb. 110.: Mansel (1978), s. 200 Res. 204.: Bk.: **Görsel No.:** 60b.

[313] A. M. Mansel (1962). Side Tiyatrosu. *Belleten 26*, s. 51 Res. 31.: Mansel (1978), s. 201 Res. 228. K. Tancke (1989). *Figuralkassetten griechischer und römischer Steindecken*. Peter Gmbh Lang, s. 113, 306, Kat. 47, 6, Lev. 77, 3.: H. S. Alanyalı (2011b). Side Tiyatrosunda Yeni Yapılan Araştırmalar Işığında Scaenae Frons Kaset Kabartmaları ve Dionysos Frizi. İçinde: *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu* (Ed. Ülkü – Gülsün Tanyeli – Zeynep Ahunbay), s. 86 Res. 11. Bk.: **Görsel No.:** 60c.

olarak bazı lahit parçaları üzerinde görülmektedir[314]. Pamphylia Bölgesi'nde mask biçimli kabartmalar; Perge'de, tiyatroya ait frizlerde[315] Geç Hadrianus Dönemine (MS 128/9) tarihlendirilen F3 *Nymphaion*unun kasetleri içinde ve korniş bloğu alnında belgelenmiştir[316]. Ayrıca, nekropol kazılarında üzeri mask bezemeli lahitler ortaya çıkarılmıştır[317]. Bu lahitler içinde MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlendirilen 34 No.lu lahit[318] üzerindeki mask betimlemeleri oldukça önemlidir. Çünkü, 34. No.lu Perge lahdi üzerindeki örnek Side *antefiks*leri üzerindeki betimlemeye oldukça yakındır. Son olarak, Pamphylia Bölgesi'nde Antoninler dönemine tarihlendirilen[319] Aspendos tiyatrosunun tavan kasetlerinde mask betimlemeleri belgelenmiştir[320].

Anadolu'da başka kentlerde de örnekleri bulunan bu tür kabartmaların en bilindik olanı Aphrodisias Sebastaion'u *propylon*unun alt kat friz blokları üzerindeki mask biçimli kabartma bezemeleridir[321]. Yine Aphrodisias Sivil Basilika'sının güney salonunun güney duvarına ait bir friz üzerinde[322] Side'de ele geçen *antefiks*lere (**Kat No.:** 337, 339, 342-343) oldukça benzer bir tragedya mask işlenmiştir. Olasılıkla bu iki mask aynı tip tragedya maskını temsil etmektedir.

Lykia Bölgesi'nde ise benzer örneklere Antoninler Dönemi içine tarihlendirilen Myra tiyatrosuna ait hem friz hem de kaset blokları içinde[323] ve Limyra tiyatrosu frizlerinde rastlanır[324]. Pisidia Bölgesi'nde ise Antiocheia tiyatrosu kazısında terrakotta

---

[314] Ö. Turak (2011). *Roma Döneminde Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 79-81 Lev. 24 Res. 80.

[315] A. Öztürk (2009). *Die Architektur der Scaenae Frons des Theaters in Perge*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 69 Taf. 18, 3.

[316] A. M. Mansel (1974). 1972 Perge Kazısı Ön Raporu. *TürkAD* 21/1, s. 113 Fig. 19-22.: Mansel (1975a), s. 83-92. Mask biçimli korniş bloğu için bk., Abb. 53.: A. M. Mansel (1975b). Die Nymphaeen von Perge. *IstMitt 25*, s. 369-370.: Özdizbay (2012), s. 65 Fig. 51, dn. 481.

[317] Mansel (1958c), s. 102-103 Abb. 48-51.
Pamphylia Bölgesi lahitleri ve lahitler üzerindeki mask betimlemeleri için bk.: Turak (2011), s. 1 vd.

[318] A. M. Mansel (1949). Perge Nekropolü'nde Yapılan Kazılar ve Araştırmalar. İçinde: A. M. Mansel – A. Akarca (1949). *Perge'de Kazılar ve Araştırmalar.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar 2. Ankara: TTK, s. 22-23, 32 Res. 63. Denizli örneği için bk. Res. 72-73.

[319] Lanckoroński (2005), s. 91, 179.

[320] Kadın pantomim tarzında betimlenmiş bezeme. Bk.: E. J. Jory (1996). The Drama of the Dance: Prolegomena to an Iconography of Imperial Pantomime. İçinde: *Roman Theater and Society* (Ed. J. W. Slater). University of Michigan Press, s. 17 Fig. 18.

[321] Chaisemartin (2006), s. 108 Abb. 2, 11.

[322] Stinson (2016), s. 52 Pl. 103.

[323] Myra tiyatrosu ve mask biçimli bezemeler yazar tarafından tiplemeler dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Taf. 27C örneği Side *antefiks*lerindeki tiplemeler ile oldukça benzerdir. Bk.: G. Krien-Kummrow (1975). Die Masken friese vom Theater in Myra. İçinde: *Myra. Eine Lykische Metropole in antiker und Byzantinischer Zeit* (ed. J. Borchhardt). Berlin, s. 59-60 Taf. 25-27.: B. Özdilek (2016). Lykia Tiyatrolarına Genel Bir Bakış. *Cedrus IV*., s. 164 dn. 129, Fig. 42a-b, e-f.

[324] A. Dinstl (1986/87). Bauornamentik am theater von Limyra. *ÖJh 57*, s. 208-215, 220 Li 84/4 Abb. 41.

bir mask ele geçmiş, ancak tarihlendirmesi üzerine kesin bir yorum getirilmemiştir[325]. Aynı kentte masklar, MS 3 - 4. yüzyıla tarihlendirilen[326] tiyatroya ait *bukranion* frizleri üzerinde, *bukranion*ların taşıdığı çelenkler arasında betimlenmiştir[327]. Psisidia Bölgesi'nin bir diğer kenti Sagalassos'ta ise MS erken 1. yüzyıla tarihlendirilen vazo formlu ostotekler üzerinde mask betimlerinin varlığı bilinmektedir[328]. Kremna antik kentinin sütunlu caddesinde doğu kemerine ait arşitrav-friz bloklarının friz kısmı tragedya maskı ile bezelidir ve söz konusu bu örnek Side örnekleri ile tipleme bakımından oldukça yakındır[329].

Batı Phrygia'da, Hierapolis'teki Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilen Triton *Nymphaion*una ait korniş bloğunun konsolları arasında[330] mask betimi belgelenmiştir. Karia Bölgesi'ndeki Alabanda antik kenti tiyatrosuna ait friz blokları üzerinde mask betimlemeleri görülür[331]. Mysia Bölgesi'nin önemli kenti Pergamon'da ise Hellenistik Döneme tarihlendirilen Dionysos Tiyatrosu'nun giriş kapısı üzerindeki arşitrav bloğunda[332] ve Z Yapısının mozaik döşemeleri üzerinde farklı tipte betimlenmiş masklar

---

[325] Pisidia örneği belki de Side'de olduğu gibi çatıda kullanılmış bir *antefiks* olabilir. Malzeme anlaşıldığı kadarıyla karışık bir kontekstten ele geçmiş. Bk.: H. B. Mallampati-Ü. Demirer (2011). Architecture, Entertainment, and Civic Life: The Theater at Pisidian Antioch. İçinde: *Building a New Rome. The Imperial Colony of Pisidian Antioch (25 BC-AD 700)*, Ed. K. Gazda-D. Ng). Kelsey Museum Publication, s. 71 Fig. 4. 15.

[326] Kökeni Hellenistik Döneme giden tiyatronun ele geçen dekorasyon unsurları MS 3. yüzyıl sonu - 4. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Bk.: M. Taşlıalan (1998). Pisidia Antiokheia'sı 1996 Yılı Çalışmaları. İçinde: *MKKS 8*, s. 338.: S. Mitchell – M. Waelkens (1998). *Pisidian Antioch. The Site and Its Monuments*. London: Duckworth with the Classical Press of Wales, s. 109-110.

[327] Mallampati-Demirel (2011), s. 68-69 Fig. 4.10.: Taşlıalan (1998), s. 336 Res. 13.

[328] V. Köse (2002). Die Grabdenkmäler von Sagalassos. Kontinuität und Diskontinuität zwischen Hellenismus und früher Kaiserzeit. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten in den römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*, Peeters, s. 120, Abb. 21, 24-25.: V. Köse (2005). *Nekropolen und Grabdenkmäler von Sagalassos in Pisidien in hellenistischer und römischer Zeit.* SEMA VII. Brepols, s. 78-79, 164, 184-185; Kat.: **VO. 14**, **VO. 15**, **VO. 20** Abb. 196-198, 201-207, 208-214, 220-224.

[329] S. Mitchell (1995). *Cremna in Pisidia. An Ancient City in Peace and in War*. London: The Classical Press of Wales, s. 132 Pl. 77.

[330] L. Campagna (2012). Ninfeo dei Tritoni: le ricerche sulla restituzione della facciata. İçinde: Hierapolis di Frigia V. İstanbul: Ege Yayınları, s. 540 Fig. 9.

[331] Hellenistik Dönemde inşa edilip Roma Dönemi'nde genişletildiği bilinen tiyatronun cephe mimarisi ile ilgili çok az bilgiye sahibiz. Tiyatro mimarlık tarihi ve yapı evreleri bakımından henüz gerçek anlamda çalışılmamıştır. Ancak, bezemeler tiyatronun olasılıkla en geç MS 2. yüzyılın ortasında genişletildiğini düşündürür. Mask betimlemeleri için bk.: E. Yener (2006). Alabanda Antik Kenti Kazı Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları 2005. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 15*, s. 173 Res. 5. Bölgenin bir diğer eknti olan Stratonikeia'da ise Geç Hellenistik-Erken İmparatorluk Dönemine tarihli terrakotta masklar ele geçmiştir. Masklar kentin nekropol alanlarından ele geçmiştir. Bk.: B. Söğüt – B. Yılmaz (2012). Stratonikeia'dan Üç Terrakotta Mask. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*/*12*, s. 1-7.

[332] M. Mathys (2014). *Architekturstiftungen und Ehrenstatuen. Untersuchungen zur visuellen Repräsentation der Oberschicht im späthellenistischen und kaiserzeitlichen Pergamon*. Dramstadt: WBG, s. 156-157 Taf. 7, 2.

işlenmiştir. Mask betimli mozaikler MS 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilmiştir[333]. Anadolu'da pişmiş topraktan meydana getirilmiş iki örnek oldukça önemlidir. Bu örneklerden biri Amisos'ta MÖ 2. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen terrakotta bir masktır[334]. Bununla birlikte yine pişmiş topraktan oluşturulmuş ve Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonunda sergilenen tragedya mask örnekleri (MS 3. yüzyıl)[335] Side'de ele geçen maskların tarihlendirilmesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Amisos ve Sadberk Hanım Müzesi örnekleri Anadolu'daki bu tip pişmiş toprak mask betimlemelerinin iyi korunmuş güzel örneklerindendir.

Anadolu dışında Kuzey Afrika'da da benzer örnekler ele geçmiştir. Mimari bloklarda sıklıkla frizlerde görülen maskların sütun başlıklarında, abakus çiçeği yerine kullanılmış örnekleri bulunur. MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlendirilen Kuzey Afrika'daki Sabratha Tiyatrosunun[336] üç katlı *aedicula*lı cephesinin birinci katına ait sütun başlıklarının *abakus* levhası üzerinde mask betimlemelerine yer verilmiştir[337]. Aynı tiyatronun *pulpitumu* üzerinde yer alan kabartmalarda tragedya ve komedya maskları görülür ve bu örnekler oldukça iyi korunmuştur[338].

Önceki paragraflarda ele alınan örneklerden anlaşılabileceği gibi maskların kullanım alanı oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış ve antikçağdaki kullanımı oldukça popülerdir. Sıklıkla tiyatro ve nekropol gibi dini yapılarda ve ayrıca evlerden ele geçmiş olması mask betimlemelerinin hem dini yapılarda hem de insanların sosyal yaşantısının geçtiği mekânlar içerisinde kendine yer bulduğunu gösterir. Tiyatro masklarının kullanımına dair genel bir değerlendirme yapılacak olursa bu tür örneklerin Roma İmparatorluk Çağında daha çok mimariye bağlı olarak ortaya çıkan örnekler olduğu

---

[333] D. Salzman (1991). Mosaiken und Pavimente in Pergamon. Vorbericht der Kampagnen 1989 und 1990. *AA*, s. 451 Abb. 18-20.: Radt (1999), s. 104 Abb. 50-52.: M. Bachmann (2010). Bau Z in Pergamon. Analyse einer Langfristnutzung. İçinde: *Städtisches Wohnen im östlichen Mittelmeerraum 4. Jh. v. Chr. – 1. Jh. n. Chr. Akten des internationalen Kolloquiums vom 24.-27. Oktober 2007 an der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Ed. S. Ladstätter-V. Scheibelreiter). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, s. 181 Abb. 2.

[334] Eser bugün Louvre Museum'da sergilenmektedir. Bk.: S. R. Martin (2003). Hellenistic Discoveries at Tel Dor, Israel. *HESPERIA 72*, s. 136 Fig. 11.

[335] S. Çokay Kepçe – S. Özden Gerçekler (2011). *Kilden Suretler. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Antik Çağ Terrakotta Figürinleri*. İstanbul: Mas Matbaacılık, s. 50, 212-213 Kat. 125-126.

[336] G. Caputo (1959). *Il Teatro di Sabratha e L'Architectura Teatrale Africana*. Roma: L'erma di Bretschneider, s. 29.

[337] S. Tucchi (1975). *Architettura Cirenaica*. Roma: L'erma di Bretschneider, s. 325-326 Fig. 339.: Caputo (1975), s. 33-36 Fig. 47-48. Benzer diğer örnekler için bk.: E. v. Mercklin (1962). *Antike Figuralkapitelle*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 140-146.

[338] Caputo (1959), s. 15-22 Fig. 74-75, 83.: A. Di Vita- G. Di Vita-Evrard- L. Bacchielli (1999). *Libya. The Lost Cities of the Roman Empire*. Slovenia: Konemann, s. 175-177.

anlaşılmaktadır[339]. Ele alınan örneklerden yola çıkarak bu genel kanıya varmak yanlış olmayacaktır. Mask betimli kullanımın özellikle tiyatro yapılarında ve Dionysos ile ilişkili yapılardaki sık kullanımı bu malzeme tercihinin Dionysos Kültü ile yakın ilişkili olduğunu gösterir.

Terrakotta mask örnekleri genellikle Hellenistik Dönem içine tarihlendirilen örneklerden oluşmaktadır[340]. Bu noktada detaylı yayını yapılmamış olmakla birlikte Pisidia Antiokheia'sı örneğinin önemli olduğunu belirtmek gerekir. Side örnekleri, yayınlar ve eldeki malzemeler değerlendirildiğinde, Roma İmparatorluk Çağı içinde değerlendirilen, şimdilik, tek pişmiş toprak *antefiks* örnekleri olup literatürde kendisine ayrı bir yer edinmiş durumdadır. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir konu da maskların hangi *tragedia* tiplemesini betimliyor olabileceğidir ve devam eden satırlar bu konu üzerine yoğunlaşmaktadır.

Konu üzerinde yoğunlaşmadan önce belirtmek gerekir ki tiyatro masklarının isim ve tipolojisini belirleyebilmek oldukça zordur. Çünkü, tiyatro maskları için pek çok farklı tiplemeler mevcuttur ve mevcut literatür mask tipolojisini açıklamaya henüz yeterli değildir[341]. Dahası, Anadolu'da bir Geç Antik Çağ kazı tabakasından ele geçmiş bu tür pişmiş toprak tragedya maskı biçimli *antefiks* buluntu grubu henüz bilinmemektedir. Bu tarz örneklerin bilindik birkaç örneği, *antefiks* olarak kullanılmamış olmakla birlikte, MS 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir[342] ve bir özel Müze koleksiyonunda sergilenmektedir[343]. Bu noktada Side örneklerinin tiplemelerini yapmak ve tarihlendirmek için var olan eldeki taş örneklerden yola çıkmak gerekiyor.

MS 1. yüzyıl içine tarihlenen Aphrodisias'taki Sebasteion'un *propylon*una ait mask biçimli frizler bu bakımdan önemlidir. *Propylon*un ion tarzı frizi üzerinde pek çok farklı tipte mask betimlenmiştir ve bu masklar şu ana kadar en iyi çalışılan örnekler olarak

---

[339] Side örneklerine benzer tragedya mask betimlemeleri Batı Roma Eyaletlerinde de ele geçmiştir. Ele geçen örneklerden İspanya, Barcelona'daki mask betimi mermerden yontulmuşmuş olmakla birlikte Side'den ele geçen örneklere oldukça benzerdir. Louvre Müzesi'nde sergilenen bu örnek için bk.: M. Bieber (1961). *The History of the Greek and Roman Theater.* Princeton: Princeton University Press, s. 243 Fig. 803. Diğer mask tiplemeleri ve örnekler için bk.: aynı yazar s. 227-253.

[340] Roma Dönemi örnekleri için bk.: C. Grandjouan (1961). *Terracottas and Plastic Lamps of the Roman Period.* The Athenian Agora Vol. 6, American School of Classical Studies at Athens, s. 22 No. 508-555, 1111.

[341] Pollux'un bu tiplemeler üzerine yaptığı çalışma oldukça önemlidir. Çalışmasında 33 mask listelenmiştir, ancak listelenen maskların bir kısmı tanımlandırılamamıştır. Bk.: D. F. Sutton (1984). Pollux on special masks. *L'Antiquité Classique 53*, s. 178 vd.

[342] Çokay Kepçe – Özden Gerçekler (2011), s. 50, 212-213 Kat. 125-126.

[343] Sadberk Hanım Müzesi. Pisidia Antiokheia'sı örneği bu genellemenin dışındadır.

dikkat çekmektedir. Aphrodisias örneklerinden yola çıkarak Side *antefiks*lerinin *pinaros*'u ya da *oulos/hapalos neaniskos*'u,[344] betimlediği düşünülebilir. Arles (Fransa) Müzesinden *oulos neaniskos* tipinde, Hellenistik Döneme tarihlenen bir *antefiks* de yine Side örneklerine oldukça yakındır[345]. Ancak, Side örneklerinin bir erkek figürü olmayıp kadın betimini yansıtması, Side örneklerinin farklı bir mask tipini betimlemesi gerektiğini ortaya koyar. Bu noktada Napoli Müzesinde sergilenen bir örnek oldukça önemli bir veridir. Sergilenmekte olan tragedya maskı Pompeii'den, P. Fannius Villasındaki II. stilde bir duvar resmidir ve MÖ 1. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir. Bu betim *katakomos ochra*[346] olarak adlandırılmaktadır[347].

Katakomos ochra tipindeki maskın hem yüz hatlarındaki hem de saç stilindeki büyük benzerlik ve ayrıca betimin bir kadın tiplemesi olması Side masklarının *katakomos ochra* tipini temsil ettiğini gösteren önemli bir veridir. Tragedya mask örneklerinde *leukos aner* ve *oulos neaniskos* tragedya maskları Side örneklerine oldukça yakın benzerliktedir. Ancak, *leukos aner*in yaşlı bir figür olması ve *oulos neaniskos*un yüz ifadesindeki durgunluk (çatık kaşlara yer verilmemesi) Side örneklerini *katakomos ochra* olarak adlandırmakta önemli bir kriterdir[348]. Bu noktada üzerinde durulması gerekir ki, tanımlanabilen *antefiks*ler için önerilen isimlendirmelere şüphe ile yaklaşmak gerekir. Masklar üzerine yapılan çalışmaların, özellikle yazıtların yetersiz kalması ve mask

---

[344] Chaisemartin (2006), s. 45-46, 49 Fig. 6-7, 10. Saçlardaki işçilik bakımından Side örneği özellikle Fig. 21'deki birinci mask betimini andırır. Aphrodisias kabartmaları ile ilgili ayrıca bk.: K. T. Erim (1986). *Aphrodisias. City of Venüs Aphrodite.* New York: Facts on File Publications, s. 111, 127.: J. Jory (2002) The Masks on the Propylon of the Sebasteion at Aphrodisias. İçinde: *Greek and Roman Actors.* (Ed. P. Easterling, E. Hall). Cambridge, s. 238-253.
Anadolu'da bu tür kabartmaları Hellenistik Dönemden itibaren görmek mümkündür. Roma Döneminde sıklıkla tiyatro bezemelerinde görülen mask bezemeleri aslında Hellenistik geleneğin devamıdır. Konu ile ilgili olarak aynı yazarın s, 80, 82. Ayrıca bk.: R. Bohn (1896). Die Theaterterrasse, *AvP IV*., s. 1.: L. Brea (1998). *Le maschere ellenistiche della tragedia greca*. Centre Jean Berard, s. 1 vd. Berlin Pergamon Müzesinde bulunan örnek için bk. Fig. 7.
Sicilya'nın kuzeyindeki Lipari adasındaki nekropol kazısından Klasik ve Hellenistik Döneme tarihlendirilen mezarlarda çok sayıda tiyatro maskı biçimli terrakotta ele geçmiştir. Ancak, ele geçen örneklerde Side masklarını tanımlamaya yarayacak benzer tragedya maskı betimli örnekler bulunmamaktadır. Bk.: L. Brea (2001). *Maschere e personaggi del teatro Greco nelle terracotte Liparesi*. L'Erma di Bretschneider, s. 33-58.
[345] Brea (1998), s. 60 Fig. 53 ve 59.
[346] Tragedyada acı çeken kahraman figürü.
[347] Brea (1998), s. 87 Fig. 84.: E. Lo Casio (1992). Le ville e i grandi cicli pittorici del II stile. İçinde: *Pompeii* (Ed. F. Zevi). Napoli: Guida, s. 246.
[348] Özellikle Hellenistik Dönem pişmiş toprak örnekler ve karşılaştırma için bk.: Brea (1998), s. 1 vd.

ikonografisinin tam çözümlenememiş olması tipoloji oluşturmadaki sıkıntının en önemli nedenidir[349].

*Antefiks*lerin tarihlendirilmesi bakımından sorunlu bir malzeme grubu ile karşı karşıyayız. Malzemenin ele geçtiği M Yapısı Güney *Stoa*sının MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl başında komple yenilendiğini, dolayısı ile bu tarihte çatı örtüsünün tamamlandığını söylemek mümkündür. Ancak, *antefiks*lerin aynı yüzyıl içinde üretilmesi ve yapıda kullanılması fikrine biraz şüpheli yaklaşmak gerekir. Çünkü, kalıp yapımı üretilen bu tür kapların, özellikle de çatı gibi günlük kullanım malzemesi olmayan seramik malzemelerin kullanımı çok uzun süre devam ettiği bilinir. Bu noktada tarihleme için yakın kent ve bölgelerdeki mimari betimlemeler ve terrakotta örnekler dikkate alınacaktır. Kent özelinde incelendiğinde Side tiyatrosu alt kat arşitrav-friz blokları üzerinde betimlenen masklardan birisi analojik olarak dikkate alınabilir. Mask tiyatronun tarihlendirilmesine de bağlı olarak MS 2. yüzyıl başları içinde değerlendirilmektedir[350]. Söz konusu betimleme Side örneklerindeki terrakotta *antefiks*in saç ve yüz hatlarına benzerlik bakımından oldukça yakın ilişkilidir. Ancak, friz üzerindeki mask; yüzdeki detay, patetik ve özellikle saç işçiliği bakımından çok daha kaliteli bir işçilik gösterir. Terrakotta *antefiks* üzerindeki betimlemede saçlar çizgi (baklava dilimi) formunda işlenmişken[351] friz üzerindeki maskın saçları bukle şeklindedir. Yüzdeki detayı oluşturan hatlar ve saçlardaki yoğun matkap işçiliği dönemin modasına uygun olarak meydana getirilmiş olmalıdır. Dolayısı ile terrakotta masklar daha geç bir dönemde üretilmiş olmalıdır.

Pamphylia özelinde bakıldığında ise Perge'den ele geçen bir lahit (34. No.lu lahit) üzerindeki mask olasılıkla bir *katakomos ochra*dır. Bu örnek hem işçilik hem de dönemsel yakınlık bakımından Side örneklerinin tarihlendirilmesi için önemlidir.

---

[349] Roma Dönemi maskları ile ilgili kontekse dayalı tarihleme ve çalışma neredeyse yok denecek kadar azdır. Bununla ilgili Rose'un çalışması oldukça önemlidir, ancak ele aldığı malzemeler buluntu yeri itibarı ile Roma'nın kuzeybatı eyaletleri ile sınırlıdır ve analojik olarak bu örnekler Anadolu ve Yunanistan örneklerinden stil olarak oldukça farklıdır. Bk.: H. Rose (2006). *Die römischen Terrakottamasken in den Nordwestprovinzen*. Reichert, s. 1 vd.

[350] A. Yurtsever (2017a). Side'de MS 1.-3. Yüzyıllar Arasında Yumurta-Ok Bezemelerinin (Ion Kymatıonu) Stilistik Değişim ve Gelişimi. İçinde: *Anadolu, Arkeoloji, Zaman ve Mekân*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık, s. 255 dn. 21.

[351] Saçlardaki bu şekillendirmenin tercih edilmesindeki sebep dönemin modası olarak ya da kalıp yapımı seramik işçiliğinde kalıbın formunun basit bir şekilde figüre yansıması olarak düşünülebilir. Ancak, mermer üzerine yontulmuş benzer tipteki tragedya masklarında da aynı saç modelinin görülmesi Side örneğindeki saç tipinin kalıp işçiliğinden ziyade dönemin modası gözetilerek yapılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Yüzdeki patetik, yoğun matkap kullanımından kaçınılarak oluşturulmuş saçların derin işlenmemesi ve detay işçiliğinden kaçınılması analojik olarak Side örneğini Perge örneğine yaklaştırır. MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlenen 34 No.lu lahit üzerindeki mask ve tarihlendirme[352] Side *antefiks*leri içinde geçerli olmalıdır. Hem *katacomos ochra* tipini yansıtması hem de işçilik bakımından Side örneğine oldukça yakın iki örnek farklı bölge ve kentlerde tespit edilmiştir.

İlk örnek Sagalassos antik kentindeki Yukarı Agora *Nymphaeion*'unun *aedicula*lı cephesine ait kaset blokları üzerindeki betimlemede görülür. MS 160 – 180 yılları arasına tarihlendirilen yapıya ait kaset bloğunun merkezinde bir *katakomos ochra* tipi betimleme yer alır[353]. Betimlemede ağız açık, kaşlar çatılmış, çatılan kaşlar alın üzerinde derin çizgiler oluşturmuştur. Merkezden iki yana ayrılan saçlar çizgisel bezenmiş, yer yer baklava dilimi deseni meydana getirilmiştir. Son olarak, Side masklarının en yakın analojik örneği Scythopolis'te (Levant Bölgesi) görülür (**Görsel No.:** 61). MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlendirilen tiyatronun korniş bloğuna ait konsollar arasındaki mask betimi, özellikle saçlarının baklava dilimi formlu çizgileri şeklinde betimlenmesi bakımından Side örneklerine oldukça yaklaşır[354]. Bu noktada özellikle Perge ve sonrasında Scythopolis örneklerinden yola çıkarak Side *antefiks*lerini MS 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlemek mümkündür. Oldukça yakın bir döneme tartihlendirilen Sadberk Hanım Müzesinde sergilenen terrakotta örnekler de işçilik ve stil özellikleri bakımından Side örneklerine çok yakındır. Bu örnekler genel bir tarihleme ile MS 3. yüzyıl içinde değerlendirilmiştir[355]. Önceki paragraflarda detaylı olarak ele alınan mermer üzerindeki örnekler ve Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonunda yer alan tragedya masklar, bu malzeme grubunun MS 3. yüzyılın başından daha geç bir döneme tarihlendirilemeyeceğine işaret eder[356].

---

[352] Mansel (1949), s. 73. Turak aynı lahdi MS 3. yüzyıl başına tarihlendirir. Bk.: Turak (2011), s. 89-92 Lev. 30 Res. 102-103

[353] L. Vandeput (1997b). An Antonine Nymphaeum to the North of the Upper Agora at Sagalassos. İçinde: *Sagalassos IV.* (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 9). Leuven, s. 390, 403 Fig. 8.

[354] M. L. Fischer (1998). *Marble Studies: Roman Palestine and the Marble Trade*. Konstanz, s. 63, 78 Fig. 117.
Yazar maskı Gorgon olarak yorumlamıştır, ancak söz konusu mask Side örneğinde olduğu gibi bir tragedya maskı ve büyük olasılıkla *katakomos ochra*'dır. Ayrıca aynı figürü Ovidiah ve Turnheim da tragedya maskı şeklinde değerlendirmiştir. Bk.: A. Ovadiah – Y. Turnheim (1994). *"Peopled" Scrolls in Roman Architectural Decoration in Israel. The Roman Theatre at Beth Shean/Scythopolis.* Roma: Giorgio Bretschneider Editore, s. 74, 98 Ills. 228-229.

[355] Çokay Kepçe – Özden Gerçekler (2011), s. 212-213 Kat. 125-126.

[356] Side örneklerine benzer başka bir terrakotta örnek Atina Agorası kazılarında ele geçmiştir. Bu örnek, kullanım amacı ve ölçüleri büyük farklılıklar gösteriyor olmakla birlikte, *onkos*un benzer stil özelliği

MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlendirilen *antefiks*ler ile yazıtı ile MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başına tarihlendirilen Güney *Stoa*nın yapımı arasındaki dönem farkına dikkat çekmek gerekir. Tabaka malzemesi olarak ele geçen *antefiks*lerin normal olarak Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresinde, yani MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında üretilmesi ve burada kullanılmış olması beklenir. Aradaki yaklaşık 100 yıllık bir zaman dilimi farkı ile ilgili bazı fikirler yürütülebilir. İlk olasılık, Güney *Stoa*nın ikinci yapım projesi başlamadan önce bu malzeme grubu Sidelilerin elinde halihazırda olmalıydı. Sideliler, Güney *Stoa*da *antefiks*ler için yeni bir sipariş vermemiş ve var olan malzemeyi kullanmış olmalıdır. Mask biçimli *antefiks*lerin Roma İmparatorluk Döneminde neredeyse hiç görülmemesi, terrakotta *antefiks* üretiminin Hellenistik Dönemden sonra yavaşça ortadan kalktığını düşündürmektedir. Ancak, Side'de ele geçen örnekler, Pamphylia Bölgesi'nde bu geleneğin MS 3. yüzyıl başlarına kadar halen daha devam ettiğini gösterir.

Bu alışılmadık malzeme grubu Side'nin güçlü, devamlılığı olan üretim yapısı ve yetkin mimari geleneğini göstermesi bakımından önemlidir. Daha da önemlisi, bu gibi eserlerin Pamphylia Bölgesi ve çevresindeki bölge kentlerinde hiçbir benzer örneklerine henüz rastlanmamış olmasıdır ki bu durum *antefiks*lerin "Side Tipinde" ve Side seramik atölyelerinde üretilmiş olabileceğini göstermektedir. Tragedya maskı biçimli *süslemeleri* taş eserler üzerinde sıklıkla görülürken, pişmiş toprak *antefiks*lerde bunun çokta alışılmış bir durum olmadığını belirtmek gerekir.

Malzeme grubunun tarihlendirilmesi hususu dışında ele alınması gereken bir diğer konu a*ntefiks*lerin kullanım amacı ve bunun yapı ile ilişkisidir. Çatı örtüsünde tercih edilen tragedya maskı biçimli *antefiks*ler yapı ile ilgili mutlaka bir anlam içeriyor olmalıdır. Seçili örneklerin pek çoğunun tiyatrolarda ele geçmesi ya da Dionysos Kültü ile ilgili alanlarda bulunmuş olması *antefiks*lerin Dionysos Kültü ile ilişkili olduğuna bir kanıttır. Bu durumda *antefiks*lerin Dionysos kültü ile ilişkili olarak yapının çatı örtüsünde tercih edildiğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Ancak yapı içerisinde Dionysos kültü ile ilişkili bir mekân tespit edilmemiştir. Eğer böyle bir külte hizmet eden kült alanı var ise M Yapısının hangi alanında ya da mekânında olabileceği üzerine fikir yürütülebilir. Konu hakkında başvurulabilecek en önemli kaynak Dionysos Kültü ile ilgili yazıtlarda bahsi

---

sunması bakımından önemlidir. Eser MS 267 yılı öncesine tarihlendirilmiştir. Side örneği tarihlendirme kriteri olarak işçilik ve stil özellikleri dikkate alındığında Atina ve Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonunda yer alan örneklerin arasında yer alıyor olmalıdır. Atina örneği için bk.: Grandjouan (1961), s. 59 No. 529.

geçen kısımlardır. Kentin büyük Gerusiasının *banketsaal*inin[357] yeniden ayağa kaldırılması ile ilgili bir yazıt[358] belgelenmiştir. Bu yazıt Sophron adlı kişinin[359] Gerusianın kutsal banket salonunu aslına uygun olarak mükemmel bir biçimde restore ettirdiğinden bahsetmektedir[360].

Yazıt, MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir. Nollé'ye göre bu tarih kesinlikle MS 212 yılından öncedir[361]. Kentte tanrı Dionysos'un da onore edildiği kentin *Gerusia*sı için adanmış bir *şölen salonu*nun varlığı ele geçen başka bir yazıttan da bilinmektedir[362]. Bu salonun lokalizasyonu tam olarak çözümlenememiş olmakla birlikte yazıtın tarihinin *antefiks*ler ile aynı döneme denk gelmesi dikkat çekicidir. Dahası *gymnasium* gibi yapılarda bu tür özel salonların varlığı özellikle Hellenistik Dönemdeki *exedrion* ya da *ephebeum* olarak isimlendirilen mekânlardan bilinmektedir[363]. Side M Yapısının Doğu *Stoa*sı arkasındaki Kuzey ve Güney Mekânlardan birisi, olasılıkla Güney Mekân, Dionysos kültününde içinde yer aldığı, *neokoros* kültü ile içi içe bir mekân olmalıydı. Ayrıca Güney *Stoa*nın kentin kutsal Gerusiasına adanmış olabileceği de düşünülebilir. Ele geçen *antefiks*ler de bu kültün mimariye yansımış bir ürünüdür.

II. 4. 1. 3. Batı *Stoa*

Batı *Stoa*nın mimari düzenlemesi Doğu, Kuzey ve Güney *Stoa* ile benzerlik gösterir (**Plan No.:** 8, 16; **Görsel No.:** 30a). Sıkıştırılmış toprak zemin üzerine temel için yerleştirilmiş konglomera bloklar ile *euthynterie* oluşturulmuştur. *Euthynterie* üzerinde ise yağmur suyunun tahliyesi için oluşturulmuş kireç taşından bir başka blok bulunur. Üzeri küçük su kanallı yapı elemanı üzerinde bir basamak bloğu ve en üstte *stylobat*tan oluşturulmuştur (**Plan No.:** 15a-b). *Stylobat*lar attik-ion tipi kaideleri taşımaktaydı. Konglomera bloklardan oluşturulduğu anlaşılan *stoa* arka duvar blokları neredeyse temel seviyesine kadar sökülmüştür. Sadece bazı noktalarda temel seviyesinin biraz üzerinde tek sıra halinde korunmuş bloklar gözlenir (**Plan No.:** 17). Sökülen konglomera bloklar

---

[357] Kutsal şölen salonu
[358] Nollé (2001), s. 472, Yazıt No.: 153.
[359] Sophron olarak bilinen bir kişinin, bu kişi olasılıkla Güney *Stoa*da ele geçen heykel üzerindeki yazıtta bahsi geçen kişidir.
[360] Nollé (2001), s. 472.: E. Bauer (2014). *Gerusien in den Poleis Kleinasiens in hellenistischer Zeit und der römischen Kaiserzeit: die Beispiele Ephesos, Pamphylien und Pisidien, Aphrodisias und Iasos.* München: Herbert Utz Verlag, s. 247, 254.
[361] Nollé (2001), s. 472.
[362] Nollé (1993a), Yazıt No.: 26.
[363] Delos, Priene, Pergamon örnekleri. Bu örnekler ilerleyen satırlarda detaylı olarak ele alınmıştır.

*stoa*nın arkasında yükselen Attius Philippus Suru'nun yapımı için kullanılmış olmalıdır (**Görsel No.:** 30b).

Stylobat blokları büyük ölçüde sağlam olmakla birlikte yer yer sökülmüştür. Sağlam olan *stylobat* bloklarının genişliği 107 ila 119 cm arasında, derinlikleri ise 95 - 97 cm arasında farklılık göstermektedir. *Stylobat* blokları üzerinde sütun kaidelerine ait yapım aşamasını gösterir izler belgelenmiştir. Batı *Stoa*nın, yapıyı çevreleyen diğer *stoa*larda olduğu gibi, attik-ion tipi sütun kaidelerine sahip olduğu ele geçen *in situ* bir kaide (**Kat. No.:** 12) sayesinde kesin olarak tespit edilmiştir. Yine diğer *stoa*larda olduğu gibi yoğun gri damarlı mermer sütunlarla çevrelenmiş olduğunu ise *stoa* içine devrilmiş bir sütun (**Kat. No.:** 104) yardımıyla belirtmek doğru olacaktır.

Batı *Stoa*da kullanılan attik-ion tipi kaide, 35, 5 cm yüksekliğindedir ve 75 cm'lik bir üst çapa sahiptir. *Plinthos*u üzerinde Hristiyanlık dini sembolü çapraz çatallı bir haç motifi kazınmıştır (**Kat. No.:** 9; **Şekil No.:** 5). *Stylobat* bloklarının altında yer alan basamakların derinlikleri ise 40/42 cm'dir. Bazı basamakların üzerinde geç dönem izlerini yansıtan Hristiyanlık dini ile ilgili sembollerin (Kristogram?) yer aldığı kazıma bezemeler bulunur (**Plan No.:** 16b). Daire içerisine yerleştirilmiş çatallı haç ve haç uçlarına yerleştirilmiş harflerden oluşan bir sembol oldukça ilgi çekicidir. Bu sembol üzerinde "E" ve "V" harflerini okumak mümkündür. Basamakların altında yer alan ve *peristylos*u çevreleyen kireç taşından küçük su kanallı bloklar Batı *Stoa*da da oldukça iyi korunmuştur. *Stoa*nın en alt blok sırasını oluşturan bu kanal bloğunun toplam derinliği 56 cm, üzerindeki su kanalının genişliği 26 cm, derinliği ise 10 cm'dir. *Stylobat* blokları üzerindeki izlerden *interaksial* 220 cm olarak ölçülmüştür. Sadece iki noktada bu mesafenin 218 cm'ye düştüğü tespit edilmiştir. Eldeki veriler birleştirildiğinde Batı *Stoa*da toplam sütun sayısının köşeler dahil olmak üzere 26 olması gerekir[364].

Stoa arka duvar bloklarının yaklaşık 120 ila 127 cm kalınlığında olduğu tespit edilmiştir. Alanda yapılan temizlik ve sondaj çalışmaları sonucunda *stoa* derinliğinin ise 598 / 600 cm olduğu anlaşılmıştır[365]. Kazılar neticesinde *stoa*nın arka duvarlarına (Attius Philippus Suruna bakan batı cephe) paralel uzanan ikinci bir duvar hattı tespit edilmiştir. Bu duvar hattı ile adeta Batı *Stoa*sının arkasında *stoa* ve Attius Philippus Suru arasında bir seki oluşturulmuş gibidir. Bu yükselti (seki) Batı *Stoa*nın güneyine doğru devam eder

[364] Mansel çalışmalarında *interkolumnium* aralığı geniş tutulduğu için olsa gerek Batı *Stoa*nın sütun sayısı planda 20 olarak gösterilmiştir.
[365] Mansel'e göre bu genişlik 7 m'yi bulmaktadır. Bk. Mansel (1978), s. 169.

ve *propylon* olduğu düşünülen girişe yakın bir noktada son bulur (**Plan No.:** 18-19; **Görsel No.:** 31).

2018 yılında Batı *Stoa*nın güneybatısında, *propylonun* kuzeyinde, *stoa*nın arka kısmında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kazılar daha önce gerçekleştirilen kazının tamamlayıcısı niteliğindedir. Kazı çalışmalarında M Yapısının Batı *Stoa*sının arka kısmında MS erken 1. yüzyıl ortasına tarihlendirilen duvarlara rastlanılmıştır. Söz konusu duvarlar ± 474 cm seviyesinde düz bir hat teşkil ederken Attius Philippus Suru duvarlarının oturtulduğu ± 663 cm seviyesine kadar basamaklar şeklinde yükselir (**Plan No.:** 18; **Görsel No.:** 31). Bu konstrüksiyon sur yapısının bir erken dönem yapısı üzerine oturtulduğunu da göstermiştir ki bu erken dönem yapısı M Yapısının güneyindeki hamama su taşıyan bir yapı olmalıdır. Ayrıca Sur ve Batı *Stoa*nın arka duvarları arasında bir kanal bulunmaktadır ki bu kanalın amacı Attius Philippus Suru bedeninden gelecek yağmur suyunun dışarı aktarılması amaçlanmıştır. Kanal sayesinde, sur bedeninden gelecek yoğun yağmur sularının doğrudan *stoa* alanına ulaşması engellenmiştir (**Görsel No.:** 32a). Söz konusu duvar ve *stoa* arka duvar blokları arasında yapılan kazılardan ele geçen çok kalın duvar harcı kalıntıları, suyun tasfiyesi sırasında duvarın güçsüzleşmesini önlemek içindir. Side'nin özellikle sonbahar ve kış aylarında aldığı yoğun yağmur düşünüldüğünde bu sebep oldukça akla yatkın gözükmektedir. Yine bu alanda olasılıkla Güney *Stoa* önünde yer alan büyük atık su kanalı ile bağlantılı küçük su kanalları oluşturulmuştur.

Batı *Stoa*da iki anıtsal giriş bulunur. Birincisi, Ticaret Agorasından yapının kuzeybatısına ulaşan sütunlu caddenin[366] M Yapısı ile bağlantısını sağlayan giriştir. Ancak bu giriş hakkında hiçbir bilgi edinemiyoruz. Çünkü, girişe ait olabilecek tüm yapı elemanları temeline kadar sökülmüştür (**Görsel No.:** 33). Diğer giriş ise Batı *Stoa*nın güneybatı köşesinde yer alan hem Batı *Stoa*ya hem de Güney *Stoa*ya açılan *propylon*dur (**Plan No.:** 20; **Görsel No.:** 29a - b). İlk kez Mansel çalışmalarında ortaya çıkarılan bu giriş[367] Attius Philippus Suru bedeninin altındaki Geç Dönem girişinin vatandaşlar tarafından kullanılabilmesi için 90'lı yıllarda modern atıklarla doldurulmuş, üzerine kaldırım taşları döşenmiştir. 2017 yılı çalışmalarında yapının bu kısmı tekrar açılmış ve düzenlenmiştir[368].

---

[366] Mansel'in Side kitabında kent planında "a sokağı" olarak işaretlenmiştir.
[367] Mansel (1978), 169.
[368] Alanyalı – Öztekin (2018), s. 103-122.s. 103 Fig. 1.: Alanyalı – Öztekin (2018), s. 427 Fig. 1.

*Propylon*un toplam açıklığı, güney köşesindeki söve bloğu dahil olmak üzere toplamda 13 m'yi bulmaktadır. Girişe ait iki açılma vardır. İlk açılma merkezde yer alan konglomera blokların kuzeyinde, iki adet sekizgen postamentli attik-ion kaidenin arasından yapılmaktaydı (**Kat. No.:** 22 - 25)[369]. Bu girişteki eşik taşları üzerindeki izler; söve yuvaları ve kapı kanatlarının oturtulduğu dübeller oldukça düzensiz işlenmiştir. Bu yuvalar olasılıkla *propylon* küçültülürken oluşturulmuştur. Küçültülen giriş çift kanatlı bir kapı ile bu noktadan dışarı açılmaktaydı (**Plan No.:** 20).

Girişin diğer açıklığı, ilk girişin güneyindeki 200 cm genişliğinde ve yaklaşık 100 cm yüksekliğindeki konglomera bloklarının güney kısmındadır. Bu noktadaki giriş açıklığı 240 cm'dir. Girişin ilk yapım evresine ait kısmını sadece taban blokları oluşturmaktadır. Geri kalan diğer kısımlar tamamı ile devşirme malzemelerden oluşturulmuştur. Kısmen sağlam olarak günümüze ulaşan güney köşedeki kireç taşından söve bloğu 120 cm yüksekliğine kadar korunmuş *spolien* bir bloktur. Söve bloğunun hangi alandan buraya taşındığı belirlenememiştir. Ayrıca girişin güney kenarındaki söve bloğu burasının yapının daha sonraki dönemde kapalı tutulduğunu gösterir. Girişe ait taban döşeme taşları üzerinde kapı varlığına dair herhangi bir verinin olmaması giriş ve çıkış yönünün belirsizliğine sebeptir. Ayrıca bu kısımda hem *stoa*nın içine hemde dışına doğru yaklaşık 50 cm boyunca kesintisiz devam eden beyaz mermerden döşeme taşları belgelenmiştir. Beyaz mermerden bu döşemeler *propylon*un ilk yapı evresi ile ilgili olmalıdır. *Stoa* iç kısmına doğru devam eden döşemelerin bittiği noktada geç dönem mozaik döşemeleri başlar.

M Yapısının önemli girişlerinden birisi olan bu anıtsal giriş ilk yapı evresinde bir *propylon* olmalıydı. Yapının ikinci evresinde bazı ekleme ve değişiklikler ile kullanımı devam etmiş, *propylon* değiştirilmiş ve yerine daha sade, küçük kapalı girişler oluşturulmuştur. *Propylon*daki söz konusu yapısal değişiklikler Güney *Stoa*daki düzenlemelere de bağlı olarak MS 4. yüzyılın sonu – 5. yüzyılın başında gerçekleştirilmiş olmalıdır. Eldeki veriler değerlendirildiğinde bu girişin Perge'deki Güney Hamamına geçiş veren *propylon*a benzer bir anıtsal giriş olabileceğini belirtmek gerekir[370]. Ancak,

---

[369] Söz konusu kaidelerin benzerleri 2017 yılı çalışmalarında ele geçmiştir. Güney *Stoa*da yürütülen kazı çalışmalarında Güney *Stoa*daki Sarnıç (H3) Mekânı üstündeki hafriyattan ele geçen 2 postamentli attik-ion kaide (**Kat. No.:** 22-23), *propylon*da ele geçen sekizgen kaideler ile profil, çap ve yükseklikleri bakımından birbirlerine oldukça yakındır. Bu durumda söz konusu kaidelerin Batı *Stoa*daki girişten Güney *Stoa*ya taşındığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

[370] Perge Güney Hamamı *propylon*unun Traianus-Hadrianus Dönemi içinde ilk kez hamam ile beraber inşa edildiği, MS 3. yüzyılın başında ise yeniden onarım geçirdiği düşünülmektedir. Perge Güney Hamamı

bunun için kesin bir kanıya varmak şimdilik mümkün değildir. Kazı çalışmaları sur dibine doğru daha da derinleştirilirse propylonun yapısal özellikleri hakkında daha detaylı veriler elde edilebilecektir.

M Yapısı araştırmalarının önemli bir ayağını da Batı *Stoa*da gerçekleştirilen sondaj çalışmaları oluşturmuştur (**Görsel No.:** 8, 32a-b). Bu alanda açılan sondajlarda (*Sond. 1a-d/16*) önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Özellikle *Sond. 1b-d/16,* Batı *Stoa*nın konstrüksiyonuna açıklık getirmektedir. Batı *Stoa*nın, tıpkı Güney *Stoa*da olduğu gibi tabanın mozaik döşendiği anlaşılmıştır (**Görsel No.:** 32b). Ayrıca kazılar neticesinde açılan alanda zeminin düz olmayıp *stoa* arka duvarına doğru yükseldiği de belgelenmiştir. Zemin, *stylobat* seviyesinde ± 507 cm iken, *stoa*nın arka duvarlarına doğru ± 531 cm seviyesine yükselmiştir. Zemindeki bu yükselme kentte yaşanmış bir depremin habercisi olabilir[371]. *Stoa* içindeki tabanı kaplayan mozaikler yaklaşık 0, 5 - 1 *x* 1 cm ölçülerinde, beyaz ve koyu mavi renk *tessera*lardan oluşturulmuştur. Farklı renkler görülmekle birlikte mozaiklerin herhangi bir figür oluşturup oluşturmadığı anlaşılamamıştır[372]. Kazı çalışmaları neticesinde, M Yapısının ilk evresinde *stoa* zemininin nasıl olduğuna işaret edecek herhangi bir ipucuna rastlanmamıştır.

Mozaik zeminin hemen üstünde tespit edilmiş steril katman *SB*7'dir. Ancak, bu katman tarihlemeye yardımcı küçük buluntular içermediğinden *SB*8'de ele geçen, MS 6. yüzyılın sonu ile 7. yüzyıla tarihlenen seramikler bu alanın kullanımının da bu tarihlerde sona erdiğine işaret etmektedir[373]. Bu tarih olasılıkla yapının kullanım evresinin sona erdiği dönemi de içermektedir.

Sond. 1c/16 ve *Sond. 1d/16* çalışması *stoa*nın basamak seviyesinden başlayarak *palaestra* zeminini içine alacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu alandaki çalışma *stylobat* ile *palaestra* arasındaki konstrüksiyona açıklık getirmek amacıyla gerçekleştirilmiş bir temizlik sondajıdır. Çalışmalar *stylobat* üst seviyesinde, deniz seviyesinden 507 cm

---

*propylon*u için bk.: A. M. Mansel (1969). Perge Kazılarına Dair Ön Rapor. *TürkAD 18/2*, s. 130 Res. 2-8.: Mansel (1975a), s. 71-74 Abb. 31-34.: H. Abbasoğlu (1994). *Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri.* Ankara: TTK, s. 85-91.: M. Türkmen (2007). Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 14-17, Levha 4.: C. Gliwitzky (2010). *Späte Blüte in Side und Perge: Die pamphylische Bauornamentik des 3. Jahrhunderts n. Chr.* Peter Lang, s. 165-173 Plan 31-32.

[371] Antik kaynaklar kentte yaşanmış depremler ya da diğer doğal afetler konusunda suskundur.

[372] Tüm *stoa* alanı açılabilirse belki zemin üzerindeki mozaikler hakkında daha detaylı çalışma yapılabilecektir.

[373] D. Şen Yıldırım – B. S. A. Oransay (2017). 2016 Yılı Side Kazıları Seramik Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2016 yılı çalışmaları", *KST 39/2*, s. 449 Res. 5.: F. Soykal Alanyalı (2017b). Side M Yapısı: Arkeolojik kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST 39/2*, s. 444.

yüksekte başlamış ve 449 cm seviyesinde *palaestra* zeminine ulaşılması ile sonlandırılmıştır (**Plan No.:** 15). Yine bu alandan steril bir tabaka ya da tarihlemeye yardımcı herhangi bir malzeme ele geçmemiştir[374]. Alanda Batı *Stoa* ile ilgili 2016 ve 2017 yılında gerçekleştirilen bu iki çalışma dışında herhangi bir kazı çalışması gerçekleştirilmemiştir.

Batı *Stoa*da gerçekleştirilen çalışmalar kentteki *spolien*[375] malzeme kullanımına dair önemli bilgiler elde edilmesini sağlamıştır. Attius Philippus Suru'nun yapımında kullanılan hem M Yapısı hem de kentin başka yapılarına ait *spolien* mimari yapı elemanları sur cephesinde tespit edilmiştir. Batı *Stoa*nın arkasındaki Attius Philippus Suru'nun önünde Tykhe Tapınağı'nın *cella* duvarına ait oval formlu ve yivli mermer blokları (9 adet), yine Tykhe Tapınağı'na ait pilaster başlıklar (2 adet) ve başlıklara ait birkaç parça tespit edilmiştir[376]. Aynı noktada M Yapısının *peristylos*unu çevreleyen *stylobat* blokları hem sur önünde düşmüş pozisyonda hem de sur bedeni üzerinde bir sıra halinde belgelenmiştir[377]. Sur üzerinden düşen *stylobat* bloklarının bir kısmı *stoa*daki yerlerine yerleştirilmiş. *Stylobat* bloklarının geri kalan kısmı ise düştüğü haliyle sur bedeni önünde bırakılmıştır.

II. 4. 1. 4. Kuzey *Stoa*

Kuzey *Stoa*, diğer üç *stoa* ile karşılaştırıldığında, oldukça tahrip olmuş ve *stoa*ya ait *stylobat* blokları neredeyse tamamen sökülmüştür (**Plan No.:** 8; **Görsel No.:** 34-36).

---

[374] Soykal Alanyalı (2017b), s. 444.

[375] *Spolia* en basit terimsel ifadesi ile yeniden-ikinci kullanmadır. Geç Antik Çağ'da yapıların yeniden elden geçirilmesi ya da yeni bir yapının inşa aşamasında önemini kaybetmiş yapılardan alınan yapı malzemeleri ile inşa faaliyetlerinin yürütülmesi Geç Antik Çağ için tipiktir. Bu durumun yaşanmasında dönemin ekonomik yapısı önemli bir belirleyici unsurdur. Ceylan'ın ifadesi ile "zaman içinde değişen sosyo-ekonomik koşullar nedeni ile yapıların ya da yapı elemanlarının, gerekli uyarlamalar ile özgün amacından farklı bir işlev yüklenmesi" *spolia* için en kapsamlı tanım sayılabilir. Bk.: B. Ceylan (2005). *Spolia:* Geç Antik Dönemde Yapılar ve Yapı Elemanlarının İkinci Kullanımları. İçinde: *Eski Çağ'ın Mekânları/Zamanları/İnsanları* (Der. L. Özgenel). İstanbul: Homer Kitabevi, s. 74, 75-84.
Spolien malzemenin tanımı ve bunun Geç Antik Çağdaki kullanımına dair J. M. Frey'in surlar üzerinden yola çıkarak yapmış olduğu çalışma ve Anadolu'nun Güney kıyı kentlerinde görülen kullanımları ele alan A. Commito'nun çalışması oldukça önemlidir. Bk.: J. M. Frey (2006). *Spolia in Fortifications and the Common Builder in Late Antiquity*. Brill, s. 1 vd. Tanım için bk. 9-25.: A. Commito (2019). The Cities of southern Asia Minor in the sixth century. İçinde: *Asia Minor in the Long Sixth Century. Current Research and Future Directions* (Ed. I. Jacobs, H. Elton). Oxbow Books, s. 124-125.
Spolien kelimesinin terimsel anlamının Türkçe'deki karşılığı *ikincil kullanım*dır. Metin içerisinde kullanımı artık yaygınlaşmış olan ve arkeoloji bilim camiası içinde de kabul görmüş olmasından dolayı *spolien* terimi tercih edilmiştir.

[376] Yurtsever (2018c), s. 109 Res. 2a.

[377] Sur bedeni üzerinde, *peristylos*u çevreleyen basamakların altındaki yağmur sularının tahliyesi için oluşturulmuş kanallı blokların bir kısmı da kullanılmıştır.

*Stoa*dan geriye daha çok basamak ve basamaklar altındaki su giderleri için hazırlanmış bloklar günümüze kalmıştır (**Görsel No.:** 34). Ölçülebilen *stylobat* bloklarının genişliği 107/110 cm, yüksekliği 22 cm, derinlikleri ise 96 cm ile 110 cm arasında değişmektedir. *Stylobat* bloklarının altındaki basamaklar nispeten daha iyi korunmuştur. Bu basamakların yüksekliği 27 cm, derinlikleri ise 35-40 cm arasındadır. Basamak bloklarının hemen altında su gideri ve temel üzerine oturtulan bir kanal bloğu bulunur. Kanal bloğunun toplam derinliği 61 cm, yüksekliği 13 cm, kanal bloğunun ortasına oyulmuş su giderinin genişliği 25 cm, derinliği ise 9 cm'dir. *Stoa* derinliği yaklaşık 555 cm civarındadır (**Plan No.:** 8a).

*Stoa*nın arka duvarları temel seviyesine kadar sökülmüştür. Sökülen bloklar olasılıkla Attius Philippus Suru'nun inşasında kullanılmıştır. Var olan temel seviyesindeki bloklar ise yan yana, yatay ve dikey sıralanmış (*pseudoisodom*) konglomeralardan oluşturulmuştur. Korunabilen *stoa* arka duvar bloklarının genişlikleri 117 ile 125 cm arasında değişmektedir.

Kuzey *Stoa*da gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda M Yapısının mimarisi ile ilgili yeni veriler elde edilmiştir. Kazı ve temizlik çalışmaları neticesinde *stoa*ya geçiş veren iki yarım daire formlu (radyal) basamaklara sahip giriş ve bu girişlerin önünde anıtsal bir cadde tespit edilmiştir[378]. Girişler Batı ve Doğu Girişi olarak isimlendirilmiştir[379].

Batı Girişi (**Plan No.:** 9, 14d; **Görsel No.:** 33 - 35): Giriş, Kuzey *Stoa*nın kuzeybatı köşesinde tespit edilmiştir. *Stoa* arka duvarı üzerinde tespit edilen kapı açıklığı ve yarım dairesel basamaklara ait izler, bu alanda kesinlikle yapının ilk evresine ait bir girişin[380] varlığını göstermiştir. Girişe ait mimari elemanlar; kapı eşiğine ait bloklar ve

---

[378] Yurtsever (2018b), s. 889.

[379] Bu yarım daire formlu iki girişin yanı sıra üçüncü bir giriş büyük bir ihtimalle var olmalıydı. Bu giriş hem doğu hem de kuzey stoaya açılacak şekilde yerleştirilmiş olmalıdır.

[380] M Yapısının kuzeyindeki yarım dairesel basamaklı girişlerin Anadolu'daki örnekleri oldukça fazladır. Hellenistik Döneme tarihlendirilen ve alanda ele geçen bir yazıttan Roma Dönemi'nde de kullanıldığı bilinen Assos *Gymnasium*u güneyindeki caddeden yapıya girişi sağlayan yarım daire basamaklı giriş oldukça benzerdir. Basamaklara ait bloklar bugün görülememektedir, ancak 1881 yılı çalışmalarında basamaklar ortaya çıkarılmış ve belgelenmiştir. Bk. J. T. Clarke (1882). Report on the Investigations at Assos, 1881. *Papers of the Archaeological Institute of America, Classical Series 1,* s. 40 Plate 4.: N. Arslan (2012). 2011 Yılı Assos Kazı Çalışmaları. *KST 34/2,* s. 321. Benzer bir diğer örnek ise Pergamon antik kentindeki Orta *Gymnasium* terasının kuzey tarafındaki yarım daire basamaklara sahip giriştir ve Side örneğine oldukça benzerdir. Bk. Radt (2002). s. 115, Res. 66. Pamphylia'nın komşu bölgesi Lykia'daki Patara antik kentinde de benzer bir girişin varlığı tespit edilmiştir. Bu giriş Patara Hurmalık Hamamına bitişik devam eden caddenin hemen kenarında tespit edilmiştir. Bk. F. Alanyalı (2009). Patara Hurmalık Hamamı 2005-2008 Yılı Arkeoloji ve Belgeleme Çalışmalarına Genel Bir Bakış. İçinde: *Kültür*

basamak taşları geç bir dönemde sökülmüştür. Alanda tespit edilen künk, sütun kaidesi ve oldukça basit örülmüş bir duvar, girişin ve önündeki caddenin geç dönemde geçirdiği değişimle ilgilidir. Künklerle *stoa*nın bu noktasına su taşınmış olması Kuzey *Stoa*nın artık işlevini tamamı ile yitirmesi sonrasında gerçekleşmiştir. Ayrıca, girişin önündeki sütunlu caddeye ait izler boyları 100 ile 150 cm arasında değişen caddeye ait döşeme taşları sayesinde tespit edilmiştir.

Batı Girişi önünde *Sond. 5a/16* ve *Sond. 5b/16* olarak isimlendirilen temizlik sondajları gerçekleştirilmiştir (**Görsel No.:** 14d). Burada tespit edilen katmanlar steril değildir. Ele geçen en geç tarihli seramik buluntular MS 7. yüzyılın içlerine kadar uzanır[381]. Mevcut katmanlardan Batı Girişine ait yarım dairesel basamakların ne zaman söküldüğünü söyleyebilmek mümkün olmamakla birlikte bu değişimin yine Attius Philippus Suru'nun inşası ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Doğu Girişi (**Plan No.:** 14a - c; **Görsel No.:** 34, 36a-b): Kuzey *Stoa*nın merkezi noktasına yakın bir yerde konumlandırılmış, yarım dairesel basamaklardan oluşturulmuş giriştir[382]. Giriş avlu merkezinde yer alan *postament*e bakmaktadır ve üç basamaktan meydana getirilmiştir. Basamaklar üzerinde ise bir eşik taşı yer alır. En alttaki birinci basamak kazı arşiv fotoğraflarından ve yapılan belgeleme çalışmalardan anlaşıldığı gibi *in situ*dur. İlerleyen satırlarda daha detaylı değinilecek olan sütunlu caddenin döşeme taşları ortaya çıkarılmış, birinci basamağın önünde, caddeye ait döşeme taşlarının altından büyük bir atık su kanalının geçtiği tespit edilmiştir.

Arşiv fotoğraflarından, Doğu Girişinin Mansel dönemi kazılarında tespit edilip temizlendiği anlaşılmıştır (**Görsel No.:** 10c). Alanda yapılan temizlik ve sondaj çalışmalarında basamaklı girişin oldukça düzgün ve korunmuş olduğu görülmüştür. Eski kazı arşivi fotoğraflarında yıkık görülen ve kazı raporlarında hiç bahsi geçmeyen bu girişin sağlam ve düzgün formda ele geçmesi şaşırtıcıdır. Çünkü bu alanda bir çalışma yapıldığına dair herhangi bir rapor ele geçmemiştir. Bu giriş olasılıkla 1965 yılı *imparator onurlandırma salonu* restorasyonu çalışmaları sırasında restore edilmiştir. Bloklar arasında 10 cm'yi aşan kalınlıktaki beton kalıntıları gerçekleştirilen restorasyonun izleridir.

Varlıklarının Belgelenmesi (Ed. A. Çabuk – F. Alanyalı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No.: 1988, Eskişehir, s. 121, Resim 6.

[381] Soykal Alanyalı (2017b), s. 445.

[382] Mansel (1950), s. 683.: Mansel (1978), s. 169.

Doğu Girişin eşik taşı üzerindeki söve yuvaları ve kapı kanatlarının oturtulduğu yuvalar *stoa*ya içe doğru açılan çift kanatlı bir kapı yardımı ile girildiğini göstermiştir. Söz konusu çift kanatlı kapı Kuzey *Stoa*ya, buradan da *peristylos*a açılmaktadır. Toplam kapı açıklığı yaklaşık 215 cm'dir (**Plan No.:** 14b-c). Kapı açıklığı mesafesi, *stoa*ları çevreleyen sütunların *interaksial*i ile de uyumludur. Bu uyum sayesinde Batı Girişi üzerinden yapıya giren bir kişi karşısında giriş yönünü engelleyecek sütunlarla karşılaşmayacak, iki sütun arasından rahatlıkla *palaestra*yı görebilecektir. Böylece alan içerisine rahatlıkla giriş sağlayacaktır. Ayrıca, temel seviyesinde tespit edilen *stoa* arka duvar blokları ve *stoa*ya açılan kapı kanatları, Kuzey *Stoa*nın kapalı olduğunu kanıtlaması açısından da oldukça önemlidir.

Doğu ve Batı Girişleri önünde ve ayrıca *stoa* üzerinde yapılan temizlik çalışmalarında, kentin önemli yol ağlarının, caddelerin[383] doğrudan M Yapısının Kuzey *Stoa*sına yönlendirildiği anlaşılmıştır[384]. Kuzey *Stoa* ile ilişkili caddelerden ilki kentin ana giriş kapısında başlayan sütunlu caddedir (C)[385]. Ana giriş kapısından başlayarak Tiyatro-Agora Yapı Kompleksine ulaşan yol, Agora'nın güneybatı köşesinde yapının dışına açılan iki anıtsal kapı ile[386] doğrudan M Yapısına[387], yapının kuzeybatı köşesine ulaşır.

Kuzey *Stoa*ya ulaşan bir diğer cadde ise kent haritasında "B" olarak gösterilmiş caddedir[388]. B Caddesi, kentin ana giriş kapısından başlar, Piskoposluk Sarayı'na doğru devam eder ve saraya ulaşmadan güneybatı doğrultusunda kırılır[389]. B Caddesinin Piskoposluk Sarayına ulaşmadan güneybatı doğrultusunda kırılan kısmı küçültülmüştür. Caddenin bu kısmının küçültülmesi ve bu nedenle oldukça daralan derinliği yol ağının

---

[383] Kentin sütunlu caddeleriyle ilgili olarak bk.: A. M. Mansel (1951b). Mimarlık Anıtları. İçinde: *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor/Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Side im Jahre 1947.* TTK V. Seri No. 11., s. 12-13 Lev. X.: Mansel (1956a), s. 16: Mansel (1958b), s. 215: Mansel (1978), s. 21-30 Res. 12-17.

[384] Önceki çalışmalarda, Kuzey *Stoa*ya ulaşan sütunlu caddelere değinilmiştir, ancak belirtmek gerekir ki bu caddelerin önemli bir kısmı kazılmamıştır ve caddeler için kesin bir tarihlendirme yapmak henüz mümkün değildir. İlerleyen yıllarda sütunlu caddelerde yapılacak çalışmalar hem Side'nin şehirciliği hem de M Yapısı ile ilgili verileri mutlaka arttıracaktır.

[385] Bu cadde, Tiyatro-Agora Yapı Kompleksine ulaşıp bu noktadan güneybatı yönünde hafifçe kırılarak Tapınaklar Bölgesine ulaşır. Bk.: Mansel (1978), s. 21.

[386] Kent planında "a" sokağı olarak gösterilmiştir. Mansel "a" sokağının erken evresinde 10 m genişliğinde sütunlu bir cadde olduğunu ve bu caddenin M Yapısınaulaştığını belirtir. Bk.: Mansel (1978), s. 29.

[387] Mansel (1978), s. 29.

[388] B Caddesi, Side Müzesi Müdiresi Melek Yıldız Turan tarafından açığa çıkartılmıştır. Bu çalışma ile ilgili herhangi bir yayın bulunmamaktadır.

[389] Mansel (1978), s. 30.

ilk araştırmalarda bir bir sokak (c sokağı)[390] olarak belgelenmesine neden olmuştur[391]. Ancak, yapılan çalışmalarda caddenin özellikle kuzey kanadının *spolien* malzemeler ile geniş bir sokağa dönüştürdüğü anlaşılmıştır. Geniş tutulan bu kısımda küçük dükkanlara yer verilmiştir.

Araştırmalar sokağın aslında erken evresinde B Caddesinin devamı olduğu, yolun kıvrım yaptığı noktada, geç dönem duvarlarının altında görülebilen oldukça muntazam döşeme taşları sayesinde anlaşılabilmiştir. Söz konusu bu cadde doğrudan Kuzey *Stoa*da tespit edilen Batı Girişi önüne ulaşır (**Plan No.:** 1; **Görsel No.:** 11a-b). Ayrıca, Ticaret Agorası'ndan gelen cadde ile Kuzey *Stoa*nın kuzeybatı köşesinde kesişirler. Bu noktada üzerinde durulması gereken husus caddelerin geç dönemde küçültülmüş olmasına rağmen M Yapısına erişimlerinin kesilmemesidir. Bu durum M Yapısının Geç Antik Çağdaki kentsel dönüşümden[392] sonra da önemini koruduğunu ve bu nedenle yol ağlarının yapıya ulaşmasının hiçbir dönem önüne geçilmediğini göstermektedir.

Kuzey *Stoa*nın Batı Girişi önünde yapılan çalışmalar B Caddesi dışında, Doğu Kapısından başlayarak kent içerisine uzanan bir caddenin yapıya ulaştığını kesin olarak ortaya koymuştur. Kuzey *Stoa*nın Doğu Girişinin hemen önünde, söz konusu girişin konstrüksiyonunu anlayabilmek, tarihleyebilmek ve yapı ile ilişkisini çözümlemek amacıyla bir temizlik sondajı (*Sond. 2a-b/16*) gerçekleştirilmiştir. İlk çalışmalar sonucunda cadde üzerinde *stoa*ya paralel devam eden ince, uzun bir duvar tespit edilmiştir. Bu duvar Doğu Kapısından kent içerisine uzanan ve Mansel'in kent haritasına *b sokağı* olarak işaretlediği sokağın duvar hattının devamıdır[393]. Çalışmalarda ± 437 cm seviyesinde cadde tabanına ait döşeme taşları açığa çıkarılmıştır[394]. Döşeme taşları bazı noktalarda sökülmüş, sökülen döşeme taşları altındaki harç kalıntıları günümüze kadar

---

[390] 2017 yılı içerisinde gerçekleştirilen çalışmalar ile C Sokağı olarak isimlendirilen B Caddesinin devamı açığa çıkarılmıştır. Çalışmalar neticesinde C Sokağı ismi yerine alanın adı C Caddesi olarak değiştirilmiş ve envanter dosyaları bu şekilde kaleme alınmıştır.

[391] Mansel planında C Sokağı olarak işaretlenmiştir.

[392] Özellikle I. Teodosius Dönemi ile beraber kentlerdeki sokak ve caddeler değiştirilmeye başlar. Jacobs, bu değişimin özellikle 4. yüzyıl ve sonrasında Küçük Asia'daki Geç Antik Çağ kentleri için tipik olduğunu belirtir. Bk.: I. Jacobs (2012). The Creation of the Late Antiq City: Constantinople and Asia Minor During the "Theodosian Renaissanse. *Byzantion 82*, s. 116. Geç antik çağda yeniden düzenlenen caddeler için bk.: aynı yazar, s. 138 Tablo 3.

[393] Bk. Mansel (1978) Side kent planı.

[394] Batı Girişi önündeki sütunlu caddenin küçültülmüş olması ve bir sokağa dönüştürülmesi buradaki caddenin tam genişliğinin tespit edilmesine engel olmuştur. İleride yapılacak kazı çalışmaları caddenin tam genişliğinin hesaplanmasına yardımcı olacaktır ve bu caddenin erken evresi hakkında bilgi verecektir. Tüm bunlarla beraber bu caddenin de tıpkı ana giriş kapısından gelen cadde gibi yaklaşık bir 10 m genişliğe sahip olması muhtemeldir.

ulaşmıştır. Gerek döşeme taşları altındaki büyük atık su kanalı gerekse taşların muntazam ölçülerdeki boyutu burasının bir cadde olduğunu kanıtlar niteliktedir. Geç Antik Çağ'da bu cadde küçültülerek bir sokağa dönüştürülmüştür. Dolayısıyla, tıpkı B Caddesinde olduğu gibi, burası da Geç Antik Çağ'da artık bir cadde değil geniş bir sokaktır. Önceki çalışmalarda Doğu Kapısı önünde tespit edilen bir caddenin[395] kırılma göstermeksizin doğu-batı yönünde uzanarak Kuzey *Stoa*ya ulaştığı netlik kazanmıştır. Bununla birlikte cadde taşları üzerinde herhangi bir araba izine de rastlanmamıştır. Araba izlerin olmayışı caddenin bir yürüyüş yolu ya da *prosesyon*, belki bir kutsal yol, olarak kullanılmış olabileceğine işaret eder[396].

Doğu Girişi önünde tespit edilen cadde üzerinde temizlik sondajı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. *Sond*. 2a-b/16 çalışmalarında steril bir tabakanın olmayışı, bununla beraber bu alanın sürekli olarak (özellikle sonbahar-kış aylarında) atık su ile dolması caddeyi tarihleyebilecek bir malzemenin ele geçmemesine sebep olmuştur. Sadece önceki satırlarda bahsi edilen caddeye paralel inşa edilmiş geç dönem duvarının dibindeki sondajda (*Sond.* 2b/16; *SB*2) MS 7. yüzyıl içlerine kadar uzanan seramik parçaları ele geçmiştir[397]. Küçük buluntular sayesinde elde edilen tarih caddedeki mimari fonksiyona dair değişimin ne zaman gerçekleştiğine dair yeterli veri sunmamıştır. Ancak bu değişimin yine Attius Philippus Suru inşası sırasında gerçekleştirildiğini kabul etmek gerekir.

Kuzey *Stoa* önüne ulaşan bu caddenin ne zaman meydana getirildiği hakkında kesin tarih vermek mümkün değildir. Ancak, ileride kanal içerisinde yapılacak bir sondaj çalışması caddenin ne zaman buraya konumlandırıldığını ortaya koyacaktır. Özellikle, M Yapısının cadde ile birlikte mi yoksa caddeden sonra mı planlanıp inşa edildiğinin ortaya konması kentin şehircilik ve yapı tarihi incelemeleri bakımından oldukça önemli veriler sağlayacaktır. Kesin olmamakla birlikte Doğu Kapısının MS 1. yüzyılın başlarında inşa edildiği düşünüldüğünde[398], caddenin kapı ile uyumlu birlikteliği de göz önüne alındığında, olasılıkla cadde MS erken 1. yüzyılda inşa edilmiş olmalıydı. M Yapısı da

[395] Scherrer – Lohner Urban (2014), s. 118.: Lohner Urban (2016a), s. 197, 201.: Lohner Urban –Scherrer (2016b), s. 242.: Lohner Urban (2017), s. 102-103.
[396] Yurtsever (2018b), s. 891 Dp. 24.
[397] Soykal Alanyalı (2017b), s. 445.
[398] Scherrer – Lohner Urban (2014), s. 118: Lohner Urban (2016a), s. 201.: Lohner Urban – Scherrer (2016b), s. 242.: Lohner Urban (2017), s. 102-103.

bu caddeye paralel bir biçimde, caddenin inşasından sonraki bir süreçte inşa edilmiş olmalıdır[399].

II. 4. 1. 5. *Peristylos* ve merkezindeki *postament*

Peristylos, *stylobat* bloklarının dıştan dışa ölçülmesi kaydı ile yaklaşık 55, 79 *x* 59, 85 m'lik bir alanı kapsamaktadır. İç ölçüleri bakımından ise 55, 64 *x* 51, 67 m'lik yaklaşık bir kare formundadır (**Plan No.:** 9; **Görsel No.:** 5). *Peristylos* merkezine çok yakın bir noktada, Kuzey *Stoa*daki Doğu Girişi olarak isimlendirilen girişin hemen karşısında, *imparator onurlandırma salonu*'nun karşı aksında masif bir duvar kütlesi konumlandırılmıştır. Mansel tarafından büyük bir haçın kaidesi olarak düşünülmüş[400] bu yapı kütlesinin *postament* olarak adlandırılması uygun görülmüştür[401] (**Görsel No.:** 37a).

Yapılan incelemelerde neredeyse tam bir kare formu özelliği gösteren postament,[402] 6, 94 *x* 6, 80 m ölçülerinde, yaklaşık 4 m yüksekliğindedir. *Postament*; kireç taşı, traverten, kiremit ve irili ufaklı moloz taşlar ile yükseltilmiştir ve çevresi *stylobat* blokları ile çevrilidir. Yapıyı çevreleyen *stylobat* blokları arasındaki kenet yuvalarında bazı oyuklar görülmektedir. Bu oyuklar olasılıkla daha geç bir dönemde yapılmış sağlamlaştırma, tamir ya da bloklar üzerindeki kurşunların sökülmesi işlemine işaret etmektedir. Ayrıca, yapı çevresinde, olasılıkla Mansel dönemi kazılarında taşınmış, pek çok farklı tipte sütun parçası tespit edilmiştir (**Plan No.:** 27; **Görsel No.:** 37a-c).

Postamentin yapımında kullanılan devşirme malzemeler arasında mermer bir heykel kaidesi de ele geçmiştir (**Kat. Görsel No.:** 272). Kaide üzerinde dört satırlık bir yazıt okunabilmektedir. Yazıtın, oldukça aşınmış olmasına karşın, bir onurlandırma yazıtı fragmanı olduğu, yazıtın gymnasium ile ilgili olması önemlidir[403].

[Κλαύ?]δ̣ιος Ρόδωνο̣[ς ---]

2 Τ̣. Δ̣. . Σ διὰ τῆς γυμ̣[νασιαρχίας?]

Π̣ΟΜ̣ΟΥ Δημητριά[δος ---]

---

[399] Bk.: VII. Bölüm.
[400] Mansel (1978), s. 169.
[401] Söz konusu kaide üzerine Prof. Dr. Andreas Pülz'le yapılan karşılıklı görüşmede yapının Geç Antik Çağ için tipik bir *postament* olduğu fikri üzerinde durulmuştur.
[402] Yapının çevresi Mansel tarafından 6 x 7 m olarak belirlenmiştir, bk. Mansel (1978), s. 169.
[403] Yazıt transkripsiyonu sayın Dr. Hüzeyin Uzunoğlu tarafından yapılmıştır. Bk.: **IV. Bölüm.** *Yapının Donanımı:* Yazıt No.: 1.

Söz konusu yazıtın yanı sıra postamentin kuzey tarafında, yere döşenmiş moloz taşlar arasında görülen başka bir yazıt daha belgelenmiştir. Blok üzerindeki bu yazıtta "NOOC" harflerini okumak mümkün olmuştur.

Alanda yapılan sondaj çalışmaları *peristylos*un zemini hakkında önemli fikirler vermiştir (**Plan No.:** 29). P*eristylos*un zemini, *Sond. 3/16*'da yapılan çalışmalardan anlaşıldığı üzere sıkıştırılmış topraktan oluşturulmuştur. Toprak zemine ± 449 cm seviyesinde ulaşılmıştır ve sıkıştırılmış toprak zemin altında, ± 334 cm seviyesinde steril kum tabakası[404] tespit edilmiştir[405]. Steril kum tabakası üzerindeki yerleşime sahne olan tabakalar ise MS 2. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir[406]. Bu durumda M Yapısı *peristylos* zemininin MS 2. yüzyıldan önce steril kum tabakası ile dolu olduğunu ve alanın MS 2. yüzyıl başında imara açıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. M Yapısı *peristylos* zemini ile ilgili sonuçlar tüm avlu kumdan temizlenemediği için ileride yapılacak çalışmalar ile belki değişebilir. Ancak, belirtmek gerekir ki *peristylos* uzun zaman boyunca, farklı dönemlerde de kullanılmıştır[407]. Avlu merkezine yakın bir noktada açığa çıkarılan zeytin yağı elde etmede kullanılan zeytin yağı presleme taşı da bu durumun bir kanıtıdır.

Postamentin doğu tarafındaki *stylobat* bloğu önünde *Sond. 3/16* olarak isimlendirilen bir sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir. Sondaj çalışmaları *postament* ve M Yapısı ile ilgili önemli veriler sağlamıştır. Deniz seviyesinden ± 490 cm'de başlayan kazı çalışmaları, ± 360 cm seviyesinde steril kum tabakasına ulaşılması ile sonlandırılmıştır[408]. Kazı çalışmaları sırasında *stylobat* bloğu altında, yaklaşık 30 cm kalınlığında kireç taşından temel blokları (*euthynteria*) ortaya çıkarılmıştır (**Görsel No.:** 37b-c). Oldukça muntazam oldukları görülen temel bloklarının M Yapısı planlanırken mi buraya yerleştirildi, yoksa *postament* inşa edilirken kentin başka bir alanından mı buraya taşındı sorularına cevap bulmak amacı ile sondaj derinleştirilmiştir. Ancak, derinleşilen alanda steril kum tabakasının devam etmesi çalışmaların sonlandırılmasını gerektirmiştir (**Plan No.:** 29).

Temel seviyesinde ele geçen en geç tarihli seramik MS 1. yüzyıl sonu - 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir[409]. Bu tarihlendirme ve temel blokları yapının erken

---

[404] Soykal Alanyalı (2016b), s. 432.: Soykal Alanyalı (2017a), s. 194.
[405] Soykal Alanyalı (2017b), s. 445.
[406] Soykal Alanyalı – Erkoç (2014), s. 275.
[407] Sideliler ile yapılan yüz yüze görüşmelerde M Yapısı *peristylos*unun Side'ye gelen ilk Giritliler ile birlikte bakla tarlası olarak kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır.
[408] Soykal Alanyalı (2017b), s. 445.
[409] Şen Yıldırım – Oransay (2017), s. 449 Res. 5.: Soykal Alanyalı (2017b), s. 445.

evresine dair önemli bir veridir. Sondaj çalışmalarında Hellenistik Dönem seramik parçalarının da ele geçmiş olması, temel oluşturulurken başka bir alandan taşınan malzemeler ile alanın tesviye edildiğini, daha sonra da bu tesviye tabakası üzerine temel bloklarının yerleştirildiğini gösterir. Temel seviyesinin altından ise sadece tek bir parça profil veren seramik ele geçmiştir. Ele geçen bu seramik, yukarıda da belirtildiği gibi MS 1. yüzyıl sonu ile 2. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Küçük buluntular *postament* için oluşturulan *euthynteria*nın en erken MS 2. yüzyılın başında buraya yerleştirildiğini gösterir[410]. Bu tarih aynı zamanda yapının ilk evresi, *terminus ante quem*i olmalıdır.

Yapının erken evresi için yapılabilecek yorumlar daha çok mimari izlerden yola çıkılarak ulaşılabilen sonuçlardır ve bu sonuçlar nispeten teori bazındadır. Bu çıkarımlardan ilki ve belki de en önemlisi *stylobat* bloklarının üzerindeki sütun kaidesi izlerinde görülür. Bu izler, *stylobat* blokları üzerindeki sütun kaidelerinin *interaksialinin* 250 cm aralıklarla yerleştirildiğini göstermiştir. Ayrıca *stylobat* bloklarının taşıdığı kaidelerin alt çapları hepsinde 60 cm'dir. Doğu, güney ve batı köşelerde oldukça belirgin gözüken kaide izlerine kuzey *stylobat* blokları üzerinde rastlanmamıştır. Belki de kuzey kısım yapıya ait basamaklı bir girişi ya da yükseltiyi ihtiva ediyordu.

Belgeleme çalışmaları, *stylobat* blokları üzerindeki kaide izlerinden yola çıkarak yapının dört köşesinin toplam 12 adet sütunla çevrelenmiş olabileceğini göstermiştir. Tüm bu bilgilerden yola çıkarak, yapının ilk evresinde, belki, etrafı sütunlarla çevrili küçük bir altar ya da bir onurlandırma anıtı olabileceğini ileri sürmek mümkündür. Nitekim M Yapısı ile plan bakımından oldukça benzer yapılar olan kent Roma'daki Templum Pacis[411], Anadolu'da Vedius *Gymnasium*unda[412] ve Sardeis Hamam-*Gymnasium*unda[413] yapıların *aedicula*lı mekânlarının merkez aksında bu tür altar izlerine

---

[410] Benzer bir postament Nysa *Gymnasium*unun palaestranın kuzey tarafına yakın bir noktada bulunmaktadır ve anıtın heykel kaidesi ya da bir altar olabileceği düşünülmektedir. Bk.: W. Hoepfner (2002a). Pergamon-Rhodos-Nysa-Athen. Bibliotheken in Gymnasien und anderen Lehr-und Forschunggsstätten. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s. 74 Abb. 98. Laodikeia antik kentinde ise Merkezi Agora olarak isimlendirilen agoranın merkezinde 7, 50 *x* 7, 50 m ölçülerinde kaide yer alır. Kaide üzerinde bir onur sütunu taşımaktadır ve Erken Bizans dönemi olarak tarihlendirilmiştir. Bk.: C. Şimşek (2007). *Laodikeia (Laodikeia ad Lycum)*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 170 Res. 60a, c.

[411] R. Neudecker (2013). Archives, Books and Sacred Space in Rome. İçinde: *Ancient Libraries* (Ed. J. König vd.). USA: Cambridge University Press, s. 323 Fig. 16. 5.: H. Knell (2004). *Bauprogramme römischer Kaiser*. Mainz am Rhein: Philip von Zabern, s. 126-129 Abb. 137.

[412] J. Keil (1929a). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 24*, s. 35-36 Abb. 17.: Yegül (1982), s. 8-9.

[413] Altar, Sinagog yapısından ele geçmiştir, ancak Yegül altarın hamam-*gymnasium* yapısından taşındığını düşünmektedir. Bk.: Yegül (1982), s. 12.

rastlanmıştır. Side, M Yapısı *postament*i ölçüleri bakımından daha büyük olmakla birlikte, bu tarz yapılarda altarların konumlandırıldığını belirtmek yerinde olacaktır.

Yukarıda ele alınan değerlendirmeler daha çok *postamentin* erken dönem evresinde ne olduğu ve ne amaç doğrultusunda kullanılmış olabileceği ile ilgilidir. Ancak eldeki veriler daha çok onun Geç Antik Çağdaki düzenlemesinden günümüze kalanları yansıtır. Geç Antik Çağda bu tarzda inşa edilmiş yapılar daha çok anıtsal sütun kaidelerinin taşıyıcısıdır. Anadolu'daki bilinen örnekleri; Konstantinopolis'te Augusteion'un merkezindeki Justinianus Sütununa ait kaide, Hippodrom Meydanı'ndaki obeliske ait kaide, Çemberlitaş'taki sütun kaidesi, Ephesos Liman Caddesi (Arkadian) üzerinde ve Aşağı Agora'da, ayrıca Anadolu dışında Suriye'deki Apameia antik kentindeki sütunlu cadde üzerinde tespit edilmiştir[414].

Pamphylia Bölgesi'nde ise Perge antik kentindeki sütunlu cadde üzerinde 7, 25 *x* 6, 80 m ölçülerinde, yaklaşık bir kare formunda *postament* kayıtlara geçmiştir[415]. F. A. Bauer, Mansel döneminde ortaya çıkarılan bu kaidenin bir onurlandırma sütunu taşıdığını düşünmektedir[416]. Bauer'in bu fikri diğer örnekler ve postamentin bulunduğu yer dikkate alındığında oldukça akla yatkındır. Ayrıca, Perge'deki *postament*e kısaca değinen Bauer Side örnekleri ile ilgili hiçbir değerlendirme yapmamış, yayınında da yer vermemiştir.

Side'de bu tarz işçiliğe ve benzer plana sahip başka bir kaide Geç Antik Çağ'da Arkadius Forumu[417] olarak adlandırılan *Nymphaion* ve Hellenistik Kent Kapısı arasındaki alanda yer alır (**Görsel No.:** 37d). Ele geçen yazıtlar alandaki bu düzenlemenin MS 5. yüzyıl başında gerçekleştiği düşüncesini güçlendirmektedir[418]. Yaklaşık bir kare formuna sahip söz konusu bu ikinci *postament* kentte bu tarz düzenlemelerin MS 5. yy'da oluşturulduğuna dair önemli bir kanıttır. Yapının bir forum alanı içinde yükseltilmiş

---

[414] İstanbul ve diğer kentlerdeki Geç Antik Çağ sütunları için bk.: F. A. Bauer (1996). *Stadt, Platz und Denkmal in der Spätantike: Untersuchungen zur Ausstattung des öffentlichen Raums in den spätantiken Städten Rom, Konstantinopel und Ephesos*. Mainz: Philip von Zabern, s. 148 vd. Taf. 19, 3-4; Taf. 29, 1-3; Taf. 34, 1-3.: W. Müller Wiener (2001). *İstanbul'un Tarhsel Topografyası*. (Çev. Ü. Sayın). İstanbul: YKY, s. 52-55.: A. Öztürk (2004a). İstanbul Cerrahpaşa'daki Arkadius Sütunu ve Çevresi. *Sanat Tarihi Defterleri 8, Metin Ahunbay'a Armağan*, s. 75-102. J. Freely – A. S. Çakmak (2004). *İstanbul'un Bizans Anıtları*. (Çev. F. Gülru Tanman). İstanbul: YKY, s. 18, 37, 74.: M. Kadıoğlu (2011a). Belkız (Jülien?) Sütunu. İçinde: *Roma Dönemi'nde Ankyra*. İstanbul: YKY, s. 225-238.

[415] Mansel (1975a), s. 57 Abb. 12.: C. J. Williams (1979). *The Development of Monumental Street-Architecture with Special Emphasis on Roman Asia Minor*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. London: London University, Institute of Archaeology, s. 195.

[416] Bauer (1996), s. 367, Taf. 35, 1-2.

[417] Nollé (2001), s. 486-488 Yazıt No. 166.: Bosch (1951), s. 77 No.: 32.: Mansel (1978), s. 16 Res. 10.: Bauer (1996), s. 293 Taf. 32, 1.

[418] Nollé (2001), s. 487.

olması da ayrıca önemlidir. Çünkü bu durum, M Yapısı *peristylos*unun, tıpkı Arkadius Forumu olarak isimlendirilen alan içinde kalan *Nymphaion* ve Hellenistik Kent Kapısı çevresindeki düzenleme gibi, yeniden düzenlendiğini ve artık bu alanın farklı bir amaç doğrultusunda yeniden şekillendirilip kullanıldığını gösterir.

Yapının ikinci evresinin tarihlendirilmesi ile ilgili veriler sikkeler yolu ile de incelenebilmektedir. Ele geçen sikkelerden en geç tarihli olanları imparator I. Leo Dönemi'ne (MS 457-474) aittir. Dolayısı ile I. Leo Dönemi'nde ya da bu dönemden hemen sonra yapı farklı bir forma dönüştürülmüş olmalıdır. Bu tarih yapının *terminus post quem*idir. Bu evrede, I. Leo Dönemi (MS 457-474), yapıyı çevreleyen sütunlar kaldırılmış, *stylobat* üzeri devşirme malzemelerle doldurulmuş ve yükseltilmiştir. Yapı, ikinci evresinde olasılıkla bir sütuna ya da heykele kaide olarak kullanılmış olmalıdır. Belki de Mansel'in bahsini ettiği gibi büyük bir haç kaidesi olarak kullanılmıştı[419] ki bu noktada yapının üstünde, kuzey tarafından bakıldığında görülebilen uzun, dikdörtgen bir hatıl izi dikkat çekmektedir. Genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda postamentin Arkadius Forumu olarak isimlendirilen alanındaki *postament* ile analojik uyumu ve kazılarda ele geçen yoğun I. Leo Dönemi sikkeleri, M Yapısı *peristylos*undaki *postament*in en son şeklini MS 5. yüzyıl ortasında aldığını gösterir.

Bu tarihin Güney *Stoa*nın ikinci yapı programı evresi ile olan yakın ilişkisini belirtmek gerekir. Güney *Stoa*nın 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında yeniden düzenlendiği ele geçen bir yazıt sayesinde bilinmektedir. Dolayısı ile *stoa*da gerçekleştirilen çalışmaların hemen sonrasında *postament*in de tekrar düzenlendiği anlaşılmaktadır.

II. 4. 2. Doğu *Stoa* Arkasındaki Mekânlar Grubu

Doğu *Stoa*nın hemen arkasına konumlandırılmış üç sıralı mekân yer almaktadır. Bu mekânlar grubu kuzeyden güneye doğru sırasıyla; Kuzey Mekân, *İmparator Onurlandırma Salonu* ve Güney Mekân olarak isimlendirilmiştir (**Plan No.:** 9; **Görsel No.:** 39, 41a-b). 1811 yılından başlayarak, daha sonra özellikle Mansel başkanlığında yürütülen kazılarda, yapı işlevinin çözümlenmesi ve tarihleme için sıralı mekânlar üzerine yoğun çalışmalar yürütülmüştür[420]. Bu çalışmalar, 1965 yılında *imparator onurlandırma salonu*nda gerçekleştirilen kısmı restorasyon/*anastylosis* ile son

[419] Mansel (1978), s. 169.
[420] Bk.: **II. Bölüm:** *Araştırma tarihçesi.*

bulmuştur[421]. Devam eden satırlarda mekânlar ayrı başlıklar altında incelenmiş, mekânların işlevi ve yapı evreleri tartışılmıştır.

II. 4. 2. 1. Mekânların ana duvar bedeni: ön ve arka cepheler

Mekân ana duvarlarının ön cephe yüzeyi düz tıraşlanmıştır. Ön yüzeyin mermer levhalar ile kaplı olması tüm yüzeyin düz tıraşlanmasını gerektirmiştir. Mermer levha izlerini özellikle kemerlerde kullanılan kireçtaşından bloklar yüzeyinde görmek mümkündür. Konglomera blokların yüzeyinin çok fazla girinti-çıkıntı içermesi blok yüzeyinin önce kalın bir harç tabakası ile kaplanmasını ve daha sonra yüzeyin bu harç üzerine yerleştirilen mermer levhalar ile kaplanmasını gerektirmiştir. Bu nedenle yer yer duvarlarda kalın harç izlerine rastlanmaktadır.

Mekânların arka duvarları zemin seviyesinden 400 cm yüksekliğinde kum dolgusu ile kaplıdır. Dolayısı ile daha çok 400 cm'den itibaren duvar bedeninin arka yüzeyi hakkında fikir edinilebilmektedir. Kuzey Mekânın arka duvarları neredeyse tamamen kum altında kaldığı için mekân arka duvarları hakkında herhangi bir şey söylemek mümkün değildir. Ayrıca arşiv fotoğrafları da bu konuda suskundur. Duvar işçiliğine bakıldığında, *imparator onurlandırma salonu*nun arka duvarlarının Kuzey ve Güney Mekâna ait duvarlarından geriye çekilmek sureti ile yükseltildiği anlaşılmaktadır (**Plan No.:** 30a-b, 37; **Görsel No.:** 38, 58-59).

*İmparator onurlandırma salonu*nun arka duvarları yüzeyi düz tıraşlanmış olmakla birlikte, bazı blokların yüzeyinde bosaj izleri belgelenmiştir (**Görsel No.:** 38a). Bununla birlikte ana duvar bedeni yüzeyinde kireç taşı blokların da kullanılmış olduğu anlaşılmıştır. Duvar bedeni üzerinde kaldırma çıkıntısı izlerine rastlanmamıştır.

Güney Mekân arka duvar blokları dikey ve yatay yerleştirilmiş konglomera bloklardan ve yine çok nadir de olsa görülen kireçtaşından oluşturulmuştur. Duvarların yüzeyi düz tıraşlanmıştır ve blokların cephe yüzlerinde kaldırma çıkıntısı görülmez. Duvarlar, Tıpkı Kuzey Mekânda olduğu gibi, *imparator onurlandırma salonu* duvarlarından öne çekilerek yükseltilmiştir. Güney Mekânın arka duvarlarının bir kısmı üzerinde, deniz seviyesinden ± 10, 50 m yüksekte yerleştirilmiş, birbirini takip eden hatıl yuvaları dikkat çekici ve önemlidir (**Görsel No.:** 38b). Bu izler, hatıl yuvalarının zemin

[421] Mansel (1978), s. 177.

seviyesinden yüksekliği de göz önüne alındığında, M Yapısının arkasında üstü kapalı bir yürüyüş alanı, sokak ya da cadde (?) gibi farklı bir işleve sahip başka bir mekânın (mekânların) olabileceğini düşündürmektedir. Yine hatıl izlerinin altında kemerli bir konstrüksiyona ait bir yapının izlerine rastlanmıştır. Bu kemerlerin yalnızca üst kısmı görülebilmiştir. Mekânın arka duvarları geç dönem ekleme duvarı ile güneye doğru uzatılmıştır (**Plan No.:** 8; **Görsel No.:** 6, 59). Tüm alanın kumdan temzilenmesi ve yeni bir proje ile Doğu *Stoa* arkasındaki yapısal çözümlemeler ileride yapılabilir. Yine bu alanda ele geçen bir kalp formlu sütun gövdesi, olasılıkla M Yapısı ile bağlantılı başka bir yapının köşe sütunu olmalıdır.

II. 4. 2. 2. Kuzey Mekân

Kuzey Mekân, dış sınırları itibarı ile *19, 50 x* 17, 43 m ölçülerindedir[422]. *Stoa*ya açılan ve geç antik çağda oluşturulduğu anlaşılan üç girişi bulunmaktadır. Form bakımından yaklaşık bir dikdörtgen oluşturur. Mekânın kuzey ve doğu duvarları tamamı ile kum ile kapalıdır. Dolayısı ile bu alanda duvarlar üzerinde detaylı inceleme yapmak mümkün olmamıştır (**Plan No.:** 36-37; **Görsel No.:** 40). Duvarların en iyi korunduğu kısım güney duvarlarıdır. Burada görülebilen duvarlar dikdörtgen ve kare konglomera blokların yatay ve dikey formda üst üste ve yan yana, özellikle üst kısımlara doğru düzensiz bir şekilde arada harç kullanmaksızın yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur (**Plan No.:** 33). Bu örgü sistemine göre duvarları oluştururken izledikleri duvar örgü tekniği *pseudoisodom*dur[423]. Konglomera blokların birbiri ile uyumlu yerleştirilemediği yerlerde, arada kalan boşluklar kireç taşı gibi kolay şekillendirilebilir daha küçük bloklar ile doldurulmuştur. Böylece duvar statiği sağlanmıştır.

Mekânın nişlerine ait kemerleri sadece güney kısa kenar yüzünde kısmen korunmuştur. Güney kısa kenarın doğusundaki niş sayesinde, kuzey mekândaki nişlerin ortalama yüksekliklerinin 634 cm olduğunu söylemek mümkündür[424]. Mekânın güney kısa kenarda en iyi korunmuş duvar yüksekliği; kısa kenarın doğusunda 663 cm, batı kenarında ise 474 cm'dir. Ayrıca, bu duvarlar *imparator onurlandırma salonu*nun ana

---

[422] Mansel (1978), s. 171.
[423] *Vitr. De arch. II. 8. 5.:* Martin (1965), s. 395-409 Fig. 173-174.: Orlandos (1968), s. 145, 146 Fig. 160 3, 5.
[424] Mansel, özellikle mekân içerisindeki geç dönem eklemeleri sebebi ile niş ölçülerinin çok sağlıklı alınamadığını belirtir. Bk.: Mansel (1978), s. 180-181.

duvar blokları üzerine yerleştirilmiştir. Mekân içindeki kemerli duvar içi nişlerin yüksekliği ise 634 cm'yi bulmakla birlikte genişlikleri 221 cm, derinlik ise 60 cm'dir. Mekâna ait diğer kenarların nişleri de olasılıkla aynı ölçülere sahipti. Güney kısa kenar duvarlarının doğu tarafındaki yüksek duvar mekânın iki katlı değil tek katlı olduğunu gösterir. Çünkü ana duvar bedeni üzerinde ikinci kat yüksekliğine ulaşacak blok izlerine rastlanmamıştır. Eğer mekânın ikinci bir katı olsaydı *imparator onurlandırma salonu*nun daha yüksek olan ana duvar bedeni üzerinde dikiş izlerinin görülmesi gerekirdi. Dolayısı ile Kuzey Mekânın toplam yüksekliği, çatı hariç, 660/ 700 cm olmalıdır.

Mekân üzerine elde edilebilen bilgiler daha çok onun geçirdiği ikinci yapı evresinden günümüze kalan arkeolojik veriler üzerinden sağlanabilmektedir. Mekânın bu evresinde niş önlerinde zemin yükseltilmiştir (**Görsel No.:** 10d-e). Daha geç bir dönemde yapıldığı anlaşılan yükseltmenin ne amaçla oluşturulduğu tam olarak anlaşılamamıştır. Ayrıca, mekân ilk yapım evresinde bir sütun dizisi ile doğrudan Doğu *Stoa*ya açılırken, daha sonraki bir dönemde ön taraftaki sütunlar kaldırılmış, buraya kapılar yerleştirilmiştir[425]. Geç dönemde oluşturulmuş ve mekâna girişi sağlayan kapı açıklıkları *stylobat* bloklarının üzerleri kapatılarak oluşturulmuştur. Ayrıca zemin yükseltilerek taban mozaik döşenmiş[426] ve duvarın güney kısa kenarı silmeli tabanlıklar ile yükseltilerek küçük sekiler oluşturulmuştur[427] (**Görsel No.:** 10g).

Taban mozaiği beyaz ve lacivert renk *tessera*lardan meydana getirilmiştir. Dıştan içe doğru; mekânın tüm dış satırını çerçeveleyen beyaz ve lacivert *tessera*lardan bir dış çerçeve oluşturulmuş, sonra bu dış çerçevenin içerisine yine aynı renk *tessera*lar kullanılarak daha küçük bir çerçeve meydana getirilmiş, dış motif kendini tekrar etmiştir. Aynı motifli dış çerçevelerin içinde geniş bir *meander* motifi kullanılmış, *meander* motifi kendinden sonra gelen *astragal* motifini çevrelemiştir. *Astragal,* lacivert renk tesseraların içerisine beyaz renk kullanılarak oluşturulmuş, 2 makara + 1 boncuk şeklinde

---

[425] Kapı açıklıkları M Yapısı planına işlenmiştir. Ancak, bugün bu izleri yerinde algılayabilmek mümkün olmamıştır.

[426] Mansel (1952a), s. 435: Mansel (1978), s. 180 Res. 205-206. Mansel çalışmaları sonrasında zemindeki mozaiklere dair detaylı bir araştırma yapılmamıştır. Raporlarda ve bu raporların sonuçlarında yapının mozaiklerine dair verilerin, karşılaştırma örneklerin çok kısıtlı olduğu anlaşılmıştır. Side antik kentinde detaylı bir mozaik araştırmalarının yapılması önemlidir. Side'de olduğu gibi bir diğer önemli Pamphylia kenti olan Perge'de gerçekleştirilmiş mozaik araştırmaları Side örneklerinin de tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine işaret eder. Çünkü iki kentte ele geçen örnekler birbirine oldukça yakındır. Perge'de ele geçen mozaikler için bk.: H. Abbasoğlu (2003). Perge 2003. *ANMED 2003*-1, s. 47, Res. 3.: Işıklıkaya Laubscher (2016), s. 169-227.

[427] Arşiv fotoğrafları üzerinden elde edilen bilgi.

sıralanmıştır. *Astragal* motifinin çevrelediği iç kısım ise karışık, iç içe geçmiş üçgenlerden oluşturulmuş motif (baklava dilimi) dizisi ile mozaik döşeme sonlandırılmıştır (**Görsel No.:** 10g). Mekâna ait mozaiklerin tarihlendirilmesi ile ilgili olarak Hellenkemper-Hild, MS 5. yüzyılı tarih vermiştir[428].

Side'de bu tür mozaik döşemeler, kullanılan motifler yer yer farklı olmamakla birlikte, MS 5. yüzyıla tarihlenen sütunlu caddenin bitişiğindeki konsollu eve ait mozaik döşemelerde görülür[429]. Perge'nin yayınlanan örnekleri Side örneklerine motif olarak benzememek ile birlikte çok daha kaliteli bir işçilik gösterir[430]. Sadece MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen, Macellum olarak kabul edilen yapının batı ve güneybatı portikleri köşesindeki mozaiklerde[431] Side örneğine benzer *astragal* bezeme dizisinin kullanıldığı belgelenmiştir. Aphrodisias'taki MS 350-375 yılları civarına tarihlendirilen 2 numaralı piskoposluk sarayı evinin döşemelerinde benzer bir motif görülür ve buradaki işçilik Side örneği ile karşılaştırıldığında daha kalitelidir[432]. Bu noktada tarihleme açısından hem yazıtı ile tarihlendirilmiş olması hem de aynı kentten ele geçmiş olması bakımından Side'deki konsollu eve ait mozaikler ve Perge örneklerinden yola çıkarak mekân zemininin en geç MS 5. yüzyıl başında mozaik döşendiğini söylemek mümkündür. Bu tarihlendirmenin Güney *Stoa*da ele geçen yazıt ve *stoa*nın yeniden düzenlenmesi ile paralel olduğunu belirtmek gerekir.

Kuzey Mekân, Mansel tarafından kitaplık ya da bir arşiv salonu olarak değerlendirilmiştir[433]. Mansel'in mekânı bu şekilde adlandırılmasındaki sebep niş yükseklik ve genişliklerini Roma Dönemi kitaplıklarındaki niş özelliklerine uygun görmesidir[434]. Bunun dışında Kuzey Mekânın kitaplık olabileceğine dair herhangi bir arkeolojik ya da epigrafik veriye rastlanmamıştır.

Bu değerlendirmeler ile beraber Kuzey Mekânın yayınlanan planı ile ilgili bazı farklılıklar da göze çarpar. 1963 ve 1967 yıllı yayınlardaki planlarda mekân içerisinde bir

---

[428] Hellenkemper-Hild (2004), s. 384.
[429] Mansel (1956b), s. 22.: Bean (1963), s. 95 No. 70.: Mansel (1978), s. 254 Res. 283.
[430] Perge örnekleri için bk.: Abbasoğlu (2003), s. 47, Res. 3.: Işıklıkaya Laubscher (2011), s. 467-479.: I. R. Işıklıkaya Laubscher (2012). Perge Mozaikleri: Güney Hamam, Macellum ve Güney Bazilika Portiği Mozaikleri Hakkında Ön Değerlendirmeler. İçinde: *AKMED: Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I*: *Anadolu Akdenizi Sempozyumu*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 151-159.: Işıklıkaya Laubscher (2016), s. 169-227.
[431] Işıklıkaya Laubscher (2011), s. 476-477, 479 Fig. 9.: Işıklıkaya Laubscher (2016), s. 172-174 Res. 33.
[432] Campbell (1991), s. 14-15 Plate 50-51.
[433] Mansel (1963), s. 119: Mansel (1978), s. 181.
[434] Mansel (1978), s. 181.

dizi karşılıklı sütun sırası görülürken[435] 1978 yılı yayımında yer alan planda sadece güney salon içerisinde karşılıklı sütun sırasına yer verilmiştir[436]. Mekân içinin tamamı ile kumla dolu olması ve yeni araştırmalarda bu alanda sondaj ya da temizlik çalışmalarının gerçekleştirilme fırsatının olmayışı, Kuzey Mekân üzerine yeni bir yorum getirme imkânı bırakmamıştır. Yapının bir *gymnasium* olması bu mekânın gençlerin kış aylarında toplandıkları ve eğitim aldıkları bir mekân ya da spor faaliyetleri için giyinme ve soyunma alanı olabileceğini düşündürür. Önceki satırlarda ele alınan mozaik ve mekândaki değişiklikler olasılıkla Güney *Stoa*nın geçirdiği *ikinci yapı programı evresi* ile aynı süreçte, MS 4. yüzyılın sonu – 5. yüzyılın başında gerçekleşmiştir. Hem *stoa*daki hem de mekân içindeki mozaiklerin stil, teknik, işçilik bakımından yakın özellikler göstermesi bu fikri destekler niteliktedir.

II. 4. 2. 3. Güney Mekân

Güney Mekân, Mansel dönemi kazılarında, 1952 yılı çalışmalarında, kuzey kısa kenar duvarları önü hariç tutularak tamamı ile meydana çıkarılmıştır[437]. İç ölçüleri bakımından 19, 50 *x* 13, 60 m'lik bir alanı kapsamaktadır[438] (**Plan No.:** 34-36; Görsel No.: 58-59). Mekân duvarları 929 cm'ye kadar korunmuştur. Bunun dışında mekân içi 200 cm'yi aşan kum dolgu ile kaplıdır. Bu durum zemin hakkında herhangi bir fikir elde edilememesine sebep olmuştur.

Kuzey kısa kenar, zemin üzerine yıkılmış konglomera bloklar ile doludur. Bu duvar dolgusuna, eski arşiv fotoğraflarından da anlaşıldığı gibi, Mansel dönemi kazılarında da hiç dokunulmamış ve yerinde bırakılmıştır. İleride yapılacak çalışmalarda öncelikle duvarlarda yapılacak bir güçlendirme çalışması sonrasında bu dolgu boşaltılabilir. Kuzey kısa kenarda, Kuzey Mekânda olduğu gibi, toplam yüksekliği 428 ila 435 cm, genişliği 128 cm, kemer üst sınırları ise 480 ila 488 cm olan dört büyük niş olması gerekir. Nişlerin kireçtaşı kemerlerine ait izler belirgin olarak görülmektedir (**Plan No.:** 35; **Görsel No.:** 58).

---

[435] Mansel (1963), s. 110 Abb. 85.: Mansel (1967), s. 20 Res, 21.

[436] Plandaki bu değişiklik alanda ele geçen bir buluntu ile mi yoksa başka bir sebeple mi olduğu bilinmemektedir. Güney Mekânda tespit ettikleri sütun sırasının Kuzey Mekân'da da olabileceğini varsayılmış olmalıdır. Planlar için bk.: Mansel (1963), s. 110, Abb. 85: Mansel (1967), Res. 21: Mansel (1978), s. 171 Res. 185.

[437] Mansel (1952a), s. 435: Mansel (1958b), s. 222-223:

[438] Mansel (1952a), s. 435: Mansel (1958a), s. 223. Daha sonraki yayımlarında bu ölçü 19, 50 *x* 14, 75 olarak değiştirilmiştir. Bk.: Mansel (1978), s. 171 Res. 204.

Doğu uzun kenarda, yine kireçtaşı kemerli üç büyük niş bulunmaktadır. Buradaki nişlerinin yüksekliği 595 cm, genişliği 245 cm, derinliği ise 60 cm'dir[439]. Kemer üst sınırı 656 cm'dir (**Plan No.:** 35). Mansel dönemi çalışmalarında mekân içerisinde taban çapı *42* cm, üst çapı *38* cm ve yüksekliği *300* cm olan bir sütun ele geçmiştir. Mansel, bu buluntuya dayanarak mekân içinin karşılıklı iki sütun dizisi ile üç nef'e ayrıldığını ve bu alanın da belki iki katlı olabileceğini belirtmektedir[440]. Mansel'in bahsini ettiği sütun alanda tespit edilememiştir. Mekân içerisinde M Yapısı projesi çerçevesinde herhangi bir çalışma ön görülmediği için Mansel'in plana yansıttığı bu verilerin doğruluğu da kontrol edilememiştir.

Güney kısa kenar duvarları, yüksekliği 200 cm'yi aşan kumullarla örtülüdür. Bu alanda, yüzeyde konglomera bloklar görülmekte ve kumullar nedeni ile güney kısa kenardaki mimariyi algılamak mümkün olmamıştır. Mekân, Mansel tarafından kitaplık ya da arşiv salonu olarak değerlendirilmiştir[441].

II. 4. 3. Kuzey ve Güney Mekânların işlev ve yapı evreleri

Mekânların işlevi üzerine eldeki verilerden yola çıkarak yeni bir şey söylemek oldukça zordur. Çünkü daha önce gerçekleştirilen kazılardan ele geçmesi muhtemel küçük buluntuları bilmediğimiz gibi, herhangi bir yazıt, sikke betimlemesi ya da tarihsel bir veri maalesef ele geçmemiştir. Daha sonraki satırlarda detaylı olarak değinileceği gibi M Yapısının bir Devlet Agorası ya da bir kitaplık olmadığını kesin olarak söylemek artık mümkündür. Bu noktada geçerliliğini yitirmiş mekânsal işlev ve eski yorumlara dayanarak mekânı kitaplık olarak isimlendirmek de artık mümkün değildir[442].

Mekânların işlevini üç farklı evreye ayırmak gerekir. Birinci evre ilk meydana getirildikleri dönemdeki mekânsal işlevi, ikinci evre; MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başında gerçekleştirilen restorasyonu[443], üçüncü evre ise MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl başında Güney *Stoa*da gerçekleştirilen büyük yapısal değişikliğe bağlı olarak oluşturulan mekânsal işlevi kapsamaktadır. Birinci evrede, M Yapısı planlanırken yapının işlevine uygun olarak tasarlanan Kuzey ve Güney mekânlarını, *gymnasium*un yapısal işlevine

---

[439] Mansel (1952a), s. 435: Mansel (1958b), s. 223: Mansel (1978), s. 179.
[440] Mansel (1978), s. 180.
[441] Mansel (1963), s. 119: Mansel (1978), s. 181.
[442] M Yapısının Devlet Agorası olarak isimlendirilmesine getirilen eleştiri için bk.: Strocka (2012a), s. 210.
[443] *İmparator onurlandırma salonu* cephesine ait bloklar üzerinde görülen tamirat izleri ve restorasyon izleri ile ilgili olarak tezin bezemeler bölümünde detaylıca yer verilecektir.

bağlı oluşturulmuş mekânlar olarak düşünmek gerekir. Bu mekânlar olasılıkla bir *ephebeum* ya da *exedrion*du. Bu tür mekânlar ile ilgili Pamphylia Bölgesi'ne bakıldığında değerlendirilebilecek benzer örnekler bulunmamaktadır. Özellikle Perge'deki *gymnasium* yapısının (-Cornutus *Palaestra*sı)[444] mimari anlamda henüz tam anlamı ile çalışılmamış olması bölge için önemli bir eksikliktir. Perge'deki diğer bir örnek Güney-Hamamıdır, ancak bu örnek Side M Yapısına mekân özelinde benzerlikler barındırsa da plan bakımından benzerlik göstermez. Dahası, Perge örneğinde *peristylosun* bir köşesi Side'de olduğu gibi *aedicula*lı cephe mimarisine de ayrılmış değildir[445].

Side'deki hamam-*gymnasium*larda ise sadece M Yapısında *palaestra*nın bir köşesi *aedicula*lı cephe mimarisine ayrılmıştır. Büyük Hamam ve Liman Hamamı örneklerinde bu tarz bir düzenleme yoktur. Bu durumda *imparator onurlandırma salonu*nun kuzey ve güneyindeki mekânların yapının ilk evresinde genç atletler için ayrılmış özel mekânlar olduğunu düşünmek doğru olacaktır. Belki kazanan sporcuların anıldığı ya da atletleri motive edecek özel ödül veya eşyaların sergilendiği bir alan olabilirler. Dolayısı ile mekânların M Yapısı ilk planlandığında Vitruvius'un da belirttiği gibi; *Exedra*, *Ephebeia*, *Akroateria*, *Aleipteria*[446] gibi işlev ve forma sahip mekânlar olabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu mekânlar içinde olasılıkla kentin Gerusiası ya da yapı ile ilişkili bir tanrı/tanrıça onore ediliyor olmalıydı.

İkinci evre ile ilgili olarak Güney *Stoa*dan ele geçen *tragedia* masklar önemlidir. MS 2. yüzyılın sonu ile 3. yüzyılın başına tarihlendirilen[447] maskların *tragedia* mask biçimli olmaları bu mekânların Dionysos kültü ile iç içe olmaları gerektiğini düşündürür. Bu düşüncenin bir nedeni de daha önceki çalışmalarda ele geçen yazıtlardır. MS 212 yılı öncesine tarihlendirilen bir yazıtta;[448] *Gerusia*nın toplandığı, içerisinde tanrı Dionysos'un da onore edildiği kutsal bir ziyafet salonundan bahsedilmektedir[449]. 2017 yılı kazılarında ele geçen Mantolu Herme heykeli üzerindeki yazıtta (**Kat. Görsel No.:** 275), Arkhon (belediye resisi) Sophron'un Side'nin Kutsal *Gerusia*sı tarafından onore edildiği aktarılırken,[450] MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlendirilen başka bir yazıt ise Prokhlos isminden ve *Gerusia*nın toplandığı bir "*bankethalle* / kutsal ziyafet salonundan"

---

[444] Lanckoroński (2005), s. 41-44.: Özdizbay (2012), s. 21-27 Res. 10-15.
[445] Özdizbay (2012), s. 30-42.
[446] *Vitr. De arch. V. 11. 2-4.*
[447] Bk.: **II. Bölüm:** *Çatı örtü sistemi.*
[448] Nollé (2001), s. 472.
[449] Nollé (1993a), 285-290 Yazıt No.: 26.
[450] Nollé (2018), s. 106.

bahsetmektedir[451]. Yazıtta *Gerusia*nın toplandığı bu salonun Prokhlos tarafından aslına uygun olarak yeniden restore ettirildiği aktarılmaktadır. Bu kişi, Prokhlos, Güney *Stoa*da ele geçen Mantolu Herme heykeli üzerindeki yazıtta Sophron olarak tanıtılan kişi ile aynı kişilerdir[452]. Kutsal ziyafet salonunun lokalizasyonuna yönelik en önemli bilgi bu salonun içerisinde tanrı Dionysos'un onore edilmiş olmasıdır. Güney *Stoa* kazılarında ele geçen *tragedia* biçimli *antefiks*ler; tanrı Dionysosa atfedilerek, kutsal *Gerusia*nın toplandığı bu salona işaret ediyor olmalıdır.

Yazıtların MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başına tarihlendirilmesi ile Kuzey Mekânın tabanının mozaik döşemeler ile kaplanmasını kapsayan düzenlemenin tarihi birbiri ile uyumlu değildir. Bu durumda *gerusia*nın toplandığı "bankethalle / kutsal ziyafet salonu" salon Güney Mekân olmalıdır. Güney Mekândaki bu düzenleme olasılıkla MS 2. yüzyılın sonu – 3. yüzyıl başında Arkhon Sophron tarafından yaptırılmıştır. Hizmetlerinin bir nişanesi olarak heykeli Güney Mekân içine yerleştirilmiş daha sonra da Güney *Stoa*daki ikinci yapı programı evresinde buraya taşınmış olmalıdır. Daha genel bir değerlendirme yapılacak olursa MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başında her iki mekânda da düzenleme yapılmış ve bu mekânlardan birisi imparator kültü ile de ilgili olarak farklı bir kült karakterine dönüştürülmüştür.

Mekânların üçüncü evresi ile ilgili nispeten daha fazla ve tutarlı bir fikir yürütülebilir. Bu noktada, Kuzey ve Güney mekânların MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl başında bazı mimari eklemeler ve yeni düzenlemeler ile kullanımının devam ettiğini tekrar etmekte fayda var. Belirtilen süreçte M Yapısının *gymnasium* olarak kullanımının sürdürülmediğini, özellikle Güney *Stoa*daki yeni düzenleme doğrultusunda belirtmek mümkündür. Bu durumda, mekânların da artık atletlere hizmet eden mekânlar olmadığını belirtmek gerekir ki *stoa* zeminindeki mozaik döşemeler de bu düşünceyi desteklemektedir. Son olarak bu mekânların kullanımı tüm yapının faaliyetlerinin son bulduğu Attius Philippus Suru inşası ile sonlanmıştır. Bu da MS 7. yüzyıl başını işaret etmektedir.

[451] Nollé (2001), s. 471-475 Yazıt No.: 153, 154.
[452] Nollé (2018), s. 106.

II. 5. *İmparator Onurlandırma Salonu*

İki kısa, bir uzun kenardan oluşturularak yükseltilmiş konglomera ana duvar bloğundan ve uzun kenarın tam karşı aksında yer alan *ante* mekânın fiziki durumunu oluşturur. İç ölçüleri 26, 47 *x* 15, 48 m boyutlarında, yaklaşık bir dikdörtgen formundadır (**Plan No.:** 36-40; **Görsel No.:** 39, 41-43). Mekânın kuzey ve güney ana duvar bedeni oldukça iyi korunmuştur. Ana duvar bedeni harç kullanmaksızın yatay ve dikey yerleştirilmiş konglomera bloklardan meydana getirilmiştir. Duvarlar girişteki *stylobat* seviyesinden[453] itibaren güney köşede ± 11, 41 m, kuzey köşede ise ± 9, 21 m yüksekliğine kadar korunmuştur. Ana duvar bedeni kalınlığı uzun kenarda 150 ile 152 cm arasında, kısa kenarlarda ise duvar kalınlığı 70 cm'ye kadar düşmektedir. Diğer yan mekânlar ile karşılaştırıldığında korunma durumu oldukça iyidir. Mansel tarafından *Kaisersaal* (imparator salonu) olarak nitelendirilmiş bu mekân, iki katlı anıtsal bir cephe mimarisine sahiptir[454] (**Görsel No.:** 41 - 43).

Ante: Mekân *stoa*ya altı sütun ile açılmakta, dolayısı ile *stoa*dan mekân içine önde yer alan altı sütun ile girilmektedir. Girişin her iki kenarında kare formlu attik-ion tipi kaideler bulunmakta ve bu kaideler üzerlerinde büyük kare formlu pilasterler taşımaktaydı[455] (**Görsel No.:** 42). Ante sütunların üzerinde de ion tipinde ante başlıklar yer alıyordu. Girişteki *stylobat* blokları üzeri 1965 yılı restorasyonu sırasında harç karılan ve vinç yerleştirilen alan olduğu için sütun kaidelerine ait izler yer yer kapanmış, var olan izler ise giriş hakkında önemli bilgiler sağlamıştır[456]. Yapılan çalışmalarda, her bir *stylobat* bloğunun hemen hemen aynı ölçülerde, yaklaşık 140 *x* 110 cm boyutlarında yerleştirildiği anlaşılmıştır. *Ante*nin toplam genişliği 21, 10 m, köşelerdeki pilasterleri taşıyan kaideler hariç tutulduğu taktirde toplam genişlik 19 m'dir (**Plan No.:** 36-38). Güneyden kuzeye, 4. *stylobat* bloğu üzerinde birbirine 50 cm mesafede yerleştirilmiş 6 *x* 6 cm'lik dübel yuvaları ve akıtma kanalları, girişte yaklaşık 100 cm genişliğinde ve 85 / 90 cm derinliğinde *plinthos*a sahip attik-ion tipi kaidelerin kullanıldığına işaret eder. Yine *stylobat* blokları üzerindeki izlerden *interaksial* 280 ila 290 cm olarak tespit edilmiştir.

---

[453] Mekân girişindeki *stylobat* seviyesi 0 (sıfır) noktası olarak kabul edilerek yükseklikler verilmiştir. Mekân duvarlarının deniz seviyesi yüksekliği ayrıca plan ve cephe çizimlerinde gösterilmiştir.

[454] Mansel (1950), s. 684.: Mansel (1952a), s. 435.: Mansel (1958b), s. 221.: Mansel (1963), s. 114.: Mansel (1967), s. 20.: Mansel (1978), s. 172.

[455] Güney anteye ait pilasterin korunabilen kısmı Doğu *Stoa* önünde tespit edilmiş ve vinç yardımı ile kaide üzerine yerleştirilmiştir.

[456] Tespit edilebilen izler daha çok güney tarafta, özellikle güneyden kuzeye doğru ilk altı *stylobat* bloğu üzerinde görülmektedir.

Bu mesafe ölçüleri, Doğu *Stoa*nın "U" formunda geri çekilen *stylobat* blokları üzerindeki *interaksial* ölçüleri ile büyük ölçüde aynıdır.

Bu oranlar düzeni *interaksial*in *stoa* üzerindeki sütunlar ile uyumluluğunu göstermektedir. Bu düzenleme *peristylos* içinde bulunan bir kişinin *imparator onurlandırma salonu*na bakışlarını yönlendirdiğinde, mekânın doğu uzun kenarlardaki *aedicula* ve duvar içi nişlerini rahatlıkla görebileceği anlamına gelmektedir. Girişteki bu düzenlemeye göre sadece *aedicula*ların değil aynı zamanda duvar içi nişlerinin de cephe düzenlemesinde önemli bir yerinin olduğu anlaşılmaktadır (**Görsel No.:** 43).

Zemin: Çalışmalar neticesinde tüm mekân içinin dikdörtgen kesilmiş beyaz mermer plakalar ile kaplı olduğu anlaşılmıştır. Özellikle duvar içi nişleri önlerindeki mermer levhalar oldukça iyi korunmuştur[457]. Mekân içinin sadece birkaç küçük noktasında zeminin belgelenmesine yönelik temizlik yapılmış ve zemini kaplayan mermer levhalar belgelendikten sonra üzerleri tekrar kapatılmıştır (**Görsel No.:** 45 - 46, 48).

Podyum: Mekân, duvar içi nişlerinin önünde geriye çekilen, niş yanlarında ise öne çıkan ± 153 / 58 cm yüksekliğinde bir podyuma sahiptir[458] (**Plan No.:** 42-44). Podyum, en alt sırada konglomera, onun üstünde kireçtaşı ve en üste mermer blokların yerleştirilmesi ile yükseltilmiştir. Bazı yerlerde üç sıra konglomera, bir sıra kireç taşı şeklinde de bir kullanım söz konusudur. Kireç taşı bloklar, podyumun görülebilen bazı farklı kısımlarında, eksik ya da boşluk kalan kısımlarda doldurma elemanı gibi kullanılmıştır. Podyumun kaba inşaatı yukarıda belirtilen şekilde oluşturulmuş, en üste mermer silmeli blokların yerleştirilmesi ile inşa tamamlanmıştır. Bununla birlikte podyum alt kenarlarında yer yer bazı yuvalar tespit edilmiştir ki bu yuvalar antik çağdaki inşaata ait iskele yuvaları olmalıdır (**Görsel No.:** 51).

Podyum, en altta silmeli blokların üzerine oturtulmuş, 15 cm yüksekliğindeki düz mermer bloklar ile (*eutynterie*) başlar. *Eutynterie* blokları üzerine ise profilli alt taban silmeleri yerleştirilmiştir. Podyumun üst yüzeyine yine silmeli bloklar bulunur ve bu silmelerin yüzeyleri hafif bir meyil ile zemine yönlendirilmiştir[459] (**Görsel No.:** 52a-b). Alt ve üst silmeler arasındaki düz gövde mermer levhalar ile kaplıdır. Ancak, duvar

[457] Mansel (1975a), s. 59-60 Abb. 21.
[458] Podyum yüksekliği genellikle 154 cm yüksekliktedir. Sadece iki noktada yükseklik 158 cm'ye çıkmaktadır.
[459] Mansel (1958b), s. 221.: Mansel (1963), s. 110.: Mansel (1978), s. 171.

bedeni üzerinde mermer kaplamaların çok az bir kısmının korunmuş olduğu gözlenmiştir. Sağlam olan mermer levhalar, doğu ve batı köşe nişlerinin önünde daha fazladır. Özellikle kuzey köşe nişi podyumu üzerindeki dikey yerleştirilmiş renkli *verde antico* ve *porphry* mermer levhalar bu alana canlılık katmıştır. Mermer levhaları birbirine ve duvara bağlayan kurşun kancalar, kuzey köşe nişi önündeki podyum duvarı üzerinde oldukça iyi korunmuştur[460] (**Görsel No.:** 48).

Podyum üzerinde 25 / 26 cm yüksekliğinde, 63 / 65 cm genişliğinde *plinthos*u olan attik-ion tipi kaideler ve yine aynı yüksekliğe sahip pilaster kaideler bulunmaktadır. Bu kaidelerin büyük bir kısmı 1965 yılı restorasyonunda buraya yerleştirilmiştir. Restorasyon ile yerleştirilen bu kaidelerin üzerinde ise uzunluğu 363 cm'yi bulan granit sütun gövdeleri yükselmektedir (**Görsel No.:** 43).

Kuzey Kısa Kenar Podyumu: Kuzey kısa kenarındaki ana duvarların korunma durumu, doğu uzun kenar ve güney kısa kenar ile karşılaştırıldığında daha kötüdür. Kuzey kısa kenarın batı ana duvar bloklarının yıkılan büyük bir kısmı *stoa* üzerine düşmüştür. Önceki kazı çalışmalarında mekân içindeki blokların pek çoğu kaldırılmıştır. Kaldırılmayan bloklar olasılıkla köşelere düşen ve yapının statiğini olumsuz etkileyeceği düşünülen bloklar olmalıdır. Bu blokların içerisinde yapıya giriş veren iki parça halinde pilaster ante sütunu tespit edilmiş ve Doğu *Stoa* önüne taşınmıştır. Ana duvar bedeni büyük ölçüde yıkılmış mekânın bu kısmındaki duvarlar, doğuda $\pm$ 710 cm, batıda ise $\pm$ 484 cm'ye kadar korunmuştur. Bu kenar, iki niş ile beraber iki *aedicula* podyumunu barındırır. Batı köşede ise bir yarım podyum bulunur (**Plan No.:** 31, 43; **Görsel No.:** 49).

Konglomera ve yer yer kireçtaşı blokların üst üste yerleştirilmesi ile oluşturulan kuzey kısa kenar podyumunun koruma durumu iyidir. Bu alanda podyum yüksekliği 153/155 cm, genişlikleri ise yaklaşık 275 cm'yi bulmaktadır. Podyuma ait mermer alt taban silmeleri büyük ölçüde eksik, var olanlar ise büyük ölçüde kırıktır. Podyum üst silmeleri daha çok ikinci *aedicula* podyumu üzerinde sağlamdır ve silmeler hafifçe, diğer cephelerde de olduğu gibi, zemine doğru yönlendirilmiştir. Zemine yönlendirilmiş silmelerin üzeri bazı bloklarda oldukça düz tıraşlanmışken bir diğer kısım bloklarda tarak izleri perdahlanmamış, kaba bırakılmıştır. Podyum üzeri üst bloklar hem gri hem de ince grenli beyaz mermer bloklardan oluşturulmuştur. Farklı renk mermerlerin beraber

[460] Mansel (1978), s. 171.

kullanılması olasılıkla bir alegori oluşturmak, mermerin yoğun beyaz etkisini kırmak için olmalıdır.

Mekânın kuzey kısa kenar nişleri büyük ölçüde yıkılmıştır[461]. Sağlam nişlerden alınan ölçülerde ise genişlikler yaklaşık 130 cm'dir. Yükseklik ve derinlikleri ise korunma durumunun kötü olması nedeni ile anlaşılamamıştır. Ancak bu noktada da niş yüksekliğinin özellikle güney kısa kenar duvarlarındaki nişlere ait ölçülerden çok farklı olmaması gerekir. Bu durumda nişlerin kilit taşı üst sınırı poyum üst zemininden itibaren yaklaşık 330 cm yüksekliğinde olmalıdır. İç ölçülerinde ise yükseklik yaklaşık 280 cm, genişlik 137 ila 140 cm, derinlik 70 cm olmalıdır. Podyum üzerinde *aedicula*nın oturduğu sütun kaidelerine ait izler belgelenmiştir (**Plan No.:** 31b).

Doğu Uzun Kenar (Ön Cephe) Podyumu: *İmparator onurlandırma salonu*nun en iyi korunmuş kısmını oluşturur. Duvarlar özellikle kuzey ve güney kenarlarda oldukça iyi korunmuş, kuzey kenarda ana duvar bedeni yüksekliği deniz seviyesinden $\pm$ 9, 21 m, güney kenarda ise $\pm$ 11, 41 m'ye yüksekliğe kadar sağlamdır. Bu cephe, kuzey ve güney köşe nişleri dahil olmak üzere beş niş ve dört *aedicula*yı taşıyan podyum barındırır (**Plan No.:** 42; **Görsel No.:** 43-44).

Uzun kenar podyumu, özellik olarak yukarıda belirtilen konglomera ve kireç taşı blokların üst üste yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Podyum yüksekliği 154 / 58 cm, genişlikleri ise 276 ile 280 cm arasındadır. Mermer levhalar ile kaplı olan podyum duvarlarının, kalınlıkları 10 cm'nin üzerinde harç tabakası ile kaplanmış olduğu, özellikle ana duvar bedeni ve niş kenarları üzerinde gözüken harç kalıntılarından anlaşılmaktadır. Harçların üzerine ise kaplama levhaları ile birlikte birbirine tutturulan levhaların yerinden oynamaması ve düşmemesi için kurşun kancalar yerleştirilmiştir. Podyum alt silme blokları ve silmelerin oturduğu alt bloklar en iyi burada korunmuştur. Ancak bu silmelerin yine azda olsa bir kısmı kırık ve eksiktir. Podyum üstündeki silmeli blokları, gri ve ince grenli beyaz mermerlerden meydana getirilmiştir[462]. Profilli üst bloklardaki silmeler hafifçe zemine yönlendirilmiş, silme üzerleri yine bazı noktalarda kalın uçlu tarak ile tıraşlanmış ve tarak izleri perdahlanmamıştır.

Podyum yanlarındaki duvar içi nişlerinin kilit taşlarının üst sınırı zemin seviyesinden itibaren 486 ila 489 cm yüksekliktedir. Nişlerin iç ölçüleri ise 270 ila 275

---

[461] Kuzey kısa kenar cephesinin alt kat duvarı restitüe edilerek çizilmiştir. Bk.: **Plan No.:** 27.
[462] Bk**. IV. Bölüm:** *Yapının Donanımı.*

cm yükseklik, 137 ila 140 cm genişlik ve 70 cm derinliğindedir. Niş kemerleri, köşelerdeki nişler de dahil olmak üzere kireçtaşındandır. Nişlerin mermer levhalar ile kaplı olduğunu gösteren harç ve kurşun izleri ana duvar bedeni üzerinde de görülür (**Plan No.:** 30a; **Görsel No.:** 44-45). Nişlerin her iki yanına, üzerinde attik-ion tipi kaide taşıyan postament kaideler yerleştirilmiştir. Bu kaidelere ait en belirgin izler, kuzeyden güneye, 4. duvar içi nişinin ön köşelerinde tespit edilmiştir (**Görsel No.:** 47). 1965 yılı restorasyonunda merkezde yer alan duvar içi nişine ait sütun ve kaideler restore edilerek yerlerine yerleştirilmiştir (**Görsel No.:** 45).

Kuzey ve güney köşe nişi yarım yuvarlak tavanlara ve aynı zamanda yine yarım yuvarlak formunu biraz aşan bir podyuma sahiptir. Podyumun yarım yuvarlak formu tam bir daireye dönüştürüldüğünde tam çapı 220 cm olan bir daire elde edilir. Bu dairenin 10 katı mekânın kısa kenarlarındaki podyumlarının birbirine olan uzaklık mesafesini verir[463] (**Plan No.:** 37). Yarım yuvarlak podyumun ön cephesini kaplayan, kalınlıkları yaklaşık 4 cm, dikey yerleştirilmiş renkli kaplama levhası şeklinde mermerler dikkat çekmektedir. Güney köşe podyumu arkasındaki nişin kenarına 40 cm yüksekliğinde, 40 cm genişliğinde sekizgen postamentli kaide yerleştirilmiştir[464]. Kaide, sütun ve başlık 120 cm yüksekliğinde ve 210 cm genişliğinde, *tympanon*u istiridye kabuğu bezemeli bir alınlık taşır (**Kat. No.:** 327; **Kat. Görsel No.:** 254). Hemen hemen aynı yüksekliğe sahip bir diğer benzer alınlık, kuzey köşe nişi üzerine, taşıyıcıları olmaksızın ana duvar bedeni üzerine monte edilmiştir (**Kat. No.:** 328; **Kat. Görsel No.:** 254)[465].

1965 yılında gerçekleştirilen kısmi restorasyon ile mekân ön cephesinin alt katı ayağa kaldırılmıştır. Restorasyonda, pilaster sütunların hiç birisi korunmuş ele geçmediği için pilaster sütunların yerine beton döküm kullanılmıştır. Beton pilasterleri sütunları 60/63 cm genişliğinde ve 25 / 27 cm yüksekliğinde attik-ion tipi pilaster kaideler taşır. Restorasyon sonrasında ayağa kaldırılan *aedicula* yüksekliği podyum dahil 680 cm'dir. Bu yükseklik alt kat cephe mimarisinin toplam yüksekliğini vermektedir, ancak bu yükseklik ölçüleri doğru değildir[466]. Çalışmanın restitüsyon bölümünde daha detaylı yer verilecek olmakla birlikte bu yüksekliğin podyum üst seviyesinden itibaren 580 ila 585 cm, podyum dahil yüksekliğin ise 740 cm olması gerekir (**Görsel No.:** 57).

---

[463] Bk. **V. Bölüm:** Metroloji.
[464] Bu kaideler yapının 2. katına aittir.
[465] Her iki alınlık da yapının 2. katına aittir.
[466] Bk. *Aediculalı cephenin alt kat sütunlu ön cephesi restitüsyonu.*

Güney Kısa Kenar: Güney kısa kenar duvarları, konglomera blokların arada harç kullanılmaksızın yatay ve dikey yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Ana duvar bedeni kuzey kısa kenar duvarları ile karşılaştırıldığında daha iyi korunmuştur. Duvar bedeni doğuda deniz seviyesinden ± 1140 cm yükseklikte, batıda ise ± 594 cm'ye kadar korunmuştur. Güney kısa kenar, kuzey kısa kenarda olduğu gibi, iki niş ve iki podyum barındırır. Batı tarafta ise yine kuzey kısa kenarda olduğu gibi bir yarım podyum yer alır (**Plan No.:** 32, 44; **Görsel No.:** 50a-b).

Podyum yüksekliği 153 ila 155 cm, genişliği ise 250 cm'yi bulmaktadır. Podyuma ait mermer alt silmeler yer yer kırılmış, büyük bir kısmı ise eksiktir. Podyum üst silmeleri büyük oranda sağlamdır ve hafifçe, diğer cephelerde de olduğu gibi, zemine doğru yönlendirilmiştir. Zemine yönlendirilmiş silmelerin üzeri bazı bloklarda oldukça düz tıraşlanmışken bir kısım bloklarda tarak izleri perdahlanmamış, kaba bırakılmıştır.

Podyum üzerinde, ana duvar bedeni içine gömülmüş pilaster kaide yuvalarına ait izler belirgindir. Yuvalar 30 cm yüksekliğindedir ve genişlikleri ise 63 ile 65 cm arasındadır. Kaide yuvaları üzerinde ise pilasterlere ait destek yuvası izleri bulunmaktadır (**Görsel No.:** 50b). Podyum aralarındaki duvar içi nişlerinin korunma durumu iyidir ve niş içleri daha sonraki bir dönemde ya da önceki arkeolojik çalışmalarda, yapıya ait çeşitli mimari bloklar ile doldurulmuştur. Kireçtaşından kemerlerle üzeri örtülmüş nişlerin yükseklikleri 278 ila 282 cm, genişlikleri 135 ila 140 cm, derinlikleri ise 58 cm'dir. Kemer üst noktası podyum yükseklikleri dahil olmak üzere 479 ila 485 cm'de sonlanmaktadır.

II. 5. 1. 1965 Restorasyonu: kullanılan malzeme ve korunma durumu

M Yapısının, *imparator onurlandırma salonu*nun, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları ile ilgili eldeki veriler oldukça azdır. Mansel'in yayınlarından, 1965 yılı restorasyon çalışmasının Avusturyalı mimar A. Machatschek gözetiminde gerçekleştirildiği ve M. Beken tarafından restitüsyon resminin hazırlandığı bilinmektedir[467]. Restitüsyona dair herhangi bir yayın yoktur ve çok uğraşılmasına rağmen Machatschek'in yaptığı çalışma ile ilgili herhangi bir veriye sahip olup olmadığı da tespit edilememiştir. İ*mparator onurlandırma salonu*nun ayağa kaldırılan kısmı hakkında, o

[467] Mansel (1978), s. 177.

dönemde çalışmalar gerçekleştirilirken çekilen fotoğraflar sayesinde bir fikir edinilebilmektedir[468].

Çalışmalardaki en büyük eksiklik yapının mimari dokümantasyonunun yapılmadan cephenin bir kısmının ayağa kaldırılmış olmasıdır. Bu noktadaki önemli problemler; *in situ* ve düştüğü hali ile korunmuş malzemenin bilinmemesi, mekâna ait ya da ait olmayan malzemelerin tüm alana gelişi güzel dağıtılması ve hangi malzemenin nereden ele geçtiğinin rapor edilmemesi şeklinde sıralanabilir. Dahası cephenin alt kat restorasyonunda kullanılan mazlemelerin bir kısmı da bulunduğu yerde değildir. Vespasianus Anıtı'nda gerçekleştirilen restorasyon ve restitüsyon çalışmalarında detaylı mimari çizimler ile desteklenen restorasyon çalışması[469] M Yaspısının *imparator onurlandırma salonu*nda gerçekleştirilmemiştir.

Restorasyonda kullanılan iki ana malzeme çimento betonu ve demnirdir. Beton malzeme sütun kaidelerinin altında, hiçbir örneği ele geçmemiş olan pilaster sütunların yerinde, bazı arşitrav, başlık ve sütunlarda tamamlayıcı olarak kullanılmıştır. Demir malzeme ise beton malzemenin sağlamlaştırılması için beton ile birlikte kullanılmıştır. Özellikle pilaster sütunları yerine kullanılan beton içinde demir malzemeyi görmek mümkündür[470]. Ayrıca, bazı sütun başlıklarınun alt tabanındaki dübel yuvalarında da kullanılmış ancak yapının restorasyonu için hazırlanan bu blokların kullanımından bir şekilde vaz geçilmiştir (**Kat. No.:** 121 – 123).

Restorasyonu üzerinden 50 yılı aşkın bir süre geçmiştir ve geçen bu süre mekânda gözle görülebilir etkiler bırakmıştır. Beton malzeme özellikle nem ve mevsimsel sıcaklık farklılıklarına bağlı olarak çözülmeye başlamıştır. Beton malzeme içindeki demir oksidasyon yapmış ve bu durum beton malzemenin bazı noktalarda daha hızlı çözülmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra ana duvar bedeninde çözülmeler başlamıştır. Yapıda mutlaka sağlamlaştırma önlemlerinin alınması gereklidir.

II. 6. Yapının Mimarlık Tarihi İçindeki Yeri

M Yapısının en dikkat çekici ve üzerine pek çok incelemenin yapıldığı ya da yazıldığı mekân *imparator onurlandırma salonu*dur. Mekân ile ilgili değerlendirmeler

---

[468] Söz konusu arşivin paylaşımındaki cömertliğinden dolayı sayın Kazı Başkanı Prof. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı'ya teşekkürü bir borç bilirim.
[469] Mansel (1964b), s. 185-208.
[470] Yurtsever (2018b), s. 892-893.

özellikle kazılar neticesinde ele geçen heykeller ve bu heykellerin mekân ile ilişkisi üzerinedir[471]. Heykellerin belgelenmesi sürecinde, dönemin kazı anlayışının da bir getirisi olarak bazı sıkıntılar ortaya çıkmış, dolayısı ile cephenin heykel resim programının tam olarak çözülememesi durumu ortaya çıkmıştır[472]. Eski kazı çalışmalarına ait arşiv belgelerin yetersiz olması nedeni ile hangi heykelin hangi niş ya da *aedicula* içerisinde yer aldığını ya da alabileceğini tam olarak çözümlemek oldukça zordur.

Çalışmanın yapının mimarisine yoğunlaştığının altını çizerek heykellerin bu çalışmanın kapsamı içinde olmadığını belirtmek gerekir. Bu nedenle *imparator onurlandırma salonu* adı verilen mekân ve tüm yapı bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Güney *Stoa* çalışmalarında tespit edilen *praefurnium*a ait menfez bölümü ve yapıdan ele geçen bir yazıt (**Kat. Görsel No.:** 272) M Yapısının bir hamam-*gymnasium* yapı kompleksi olduğunu kanıtlamıştır. M Yapısı bu kompleksin *gymnasium* kısmını oluşturmaktadır. Yapının bu özellikleri nedeni ile hem *gymnasium* hem de hamam-*gymnasium* yapıları değerlendirmeye alınmıştır. Bu noktada Side M Yapısı ve *imparator onurlandırma salonu*nun antik çağ mimarisi içerisindeki yerini anlayabilmek için benzer yapı tiplerinin tarihsel kronoloji çerçevesinde incelenmiştir. Bu kapsamda herhangi bir yapıya ek olmayan bağımsız *gymnasium*lar, hamam-*gymnasium* yapı kompleksleri ve farklı işlevde fakat aynı plan tipindeki yapılar özelinde bir değerlendirme yapılmıştır (**Plan No.:** 2-3).

Yukarıda belirtilen değerlendirme ölçütleri doğrultusunda ilk olarak Pamphylia Bölgesi'nin mimari geleneğine bakmak gerekir. Bu bölgede benzer plan tipine ve işlevine sahip bir *gymnasium* yapısı henüz bilinmemektedir. Perge antik kentinde bağımsız bir *gymnasium* yapısı bilinmektedir, ancak Perge örneğinin (*Kuzey Gymnasion/Cornutus Palaestrası*) henüz yayını ve kazısı yapılmadığı için yapısal özellikleri çok iyi bilinmemektedir. Ayrıca, yine Perge Akropolisi'nde, akropolün güneyinde, Hellenistik Döneme tarihlendirilen *peristyl* bir yapı tespit edilmiştir ki bu yapı Pamphylia Bölgesi'nde bu plan tipindeki en erken tarihli yapıdır[473].

---

[471] İnan (1972), s. 59-61.: İnan (1975), s. 11-16, 16-17, 17-26, 27-28, 37, 43-46, 48, 66-67, 68-70, 76-78, 84-87, 90-93, 93-94, 110-111, 125-126, 127, 137, 155-156, Kat. 1, 2, 3, 4, 7, 10, 12, 20, 22, 28, 32, 36, 37, 54, 55, 67, 69, 77, 94.: İnan (1965), s. 35-37 Lev. XXX, 1, XXXI, 1-2.: İnan (1970), s. 17-33 Pl. 11. 1, Pl. 14, 2, Pl. 17-18, 2-4.: Newby (2005), s. 261-268 Fig. 8, 18-21.

[472] *İmparator onurlandırma salonu* cephesine ait heykeller ile ilgili son ve güncel çalışma Alanyalı'ya aittir. Bk. Alanyalı (2018), s. 82-84.

[473] H. Abbasoğlu-W. Martini (2003). *Die Akropolis von Perge. Survey und Sondagen 1994-1997.* Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern, s. 65-70 Abb. 55. 42, 12 x 44, 85 m'lik alan kaplayan yaklaşık kare

Anadolu'daki bağımsız *gymnasium*lar daha çok Hellenistik Döneme tarihlendirilen erken dönem örnekleridir. Hellenistik Dönem *gymnasium*larının MÖ 4. yüzyıldan itibaren fiziksel ve mental eğitimin hayat bulduğu yapılar olduğu ve kült karakteri taşımaları genel özellikleridir[474]. Bu örnekler içerisinde M Yapısının mekân ve planına uygun benzer bir örnek Pergamon'daki Üst Teras *Gymnasium*udur. *Gymnasium* kentin önemli bir yol ağı üzerine kurulmuştur[475]. Yapının, II. Eumenes Dönemi'nde kentin genişlemeye başladığı süreç içerisinde inşa edilmiş olabileceği kabul edilir[476]. Roma Dönemi eklemeleri ve sonraki eklemeler ile beraber yapı büyük ölçüde Hellenistik Dönem mimari özelliklerini korumuştur. Dikdörtgen formlu (tüm kompleks yak. 210 *x* 150 m)[477] yapının özel mekanları kuzey tarafında konumlandırılmıştır. Kuzeydeki özel mekânlardan *odeion*un (J Mekânı) Roma Dönemi eklentisi olduğu kabul edilmektedir[478]. *Odeion*un doğusunda; Merkez Salon (*Mittelsaal-H Mekânı*) ve onunda doğusunda *imparator onurlandırma salonu* (*Kaisersaal-G Mekânı*) bulunur. Bahsi geçen mekânlardan sadece H Mekânı Hellenistik Dönemde inşa edilmiştir. G ve J Mekânı Roma Dönemi eklentileridir ve Erken İmparatorluk Döneminden itibaren yapıda gerçekleştirilen değişiklikler Hellenistik *gymnasium*u bir hamam-*gymnasium* kompleksine dönüştürmüştür[479]. Roma Dönemi eklentileri ile beraber *gymnasium*un kuzey tarafının spor aktiviteleri için kullanımı sonlanmış olmalıdır. Bu doğrultuda M. Trümper de *imparator onurlandırma salonu*nda, imparatora adandığı tespit edilen bir

formundaki bu yapı Dor düzenindedir ve Agora olarak değerlendirilmiştir. Ancak plan ve bilimsel kazıların henüz tam anlamı ile gerçekleşmediği bu yapının bölgenin erken dönem bir "gymnasium" yapısı olması ihtimali de düşünülebilir.

[474] Brödner (1983), s. 77-79.

[475] Şenlik kapısı ve *propylon* yapıya geçiş vermekte ve *gymnasium* üzerinden kentin kutsal alanlarına, Demeter Kutsal Alanı, geçiş yapılabilmektedir. Bk.: P. Schazmann (1923). *Das Gymnasion. Der Tempelbezirk der Hera Basileia*. *AvP VI.* Berlin-Leipzig: Walter de Gruyter, s. 92-102.: B. Emme (2013). *Peristyl und Polis. Entwicklung und Funktionen Öffentlicher Griechischer Hofanlagen.* Berlin: De Gruyter, s. 283, 355-356 Kat No. 72 Taf. 90.

[476] Schazmann (1923), s. 78.: V. Stappmanns (2014). Das Gymnasion von Pergamon. Erschließungswege als Schlüssel funktionaler Gliederung. İçinde: *Die Architektur des Weges. Gestaltete Bewegung im gebauten Raum. Diskussionen zur Archäologischen Bauforschung, Band 11*. Schnell & Steiner, s. 123.: M. Trümper (2015). Modernization and Change of Function of Hellenistic Gymnasia in the Imperial Period: Case-studies Pergamon, Miletus, and Priene. İçinde: *Das kaiserzeitliche Gymnasion* (Ed. P. Scholz, D. Wiegandt). Berlin: Walter de Gruyter, s. 173.: Emme (2013), s. 283.: Brödner (1983), s. 84.

[477] W. Radt (1999). *Pergamon. Geschichte und Bauten einer antiken Metropole*. Darmstadt: Wiss. Buchges., s. 115.

[478] Trümper (2015), s. 195 dn. 84 Fig. 3.

[479] Schazmann (1923), s. 66.: Radt (1999), s. 131-134.: Stappmanns (2014), s. 123.: Trümper (2015), s. 190-194 Fig. 5-8.

yazıttan yola çıkarak bu mekânın spor aktivitelerinden ziyade kültürel ve sosyal aktivitelerde kullanılmış olması gerektiğini belirtmiştir[480].

Değerlendirmeye alınan bir diğer yapı MÖ 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilen[481] Priene'deki Aşağı *Gymnasium*dur[482]. Yapı kent merkezine uzak bir noktada konumlandırılmış ve *stadion* ile iç içedir[483]. *Palaestra*yı (34 *x* 35 m) çevreleyen *stoa*ların kuzey kısa kenarı özel mekânlara ayrılmıştır[484]. Mekânlar arasında iki büyük ion sütunu ile önce sütunlu bir galeriye sonra da *palaestra*ya açılan *ephebeum*[485] (9, 49 *x* 6, 40 m) merkezde yer alır[486]. Yan mekânlar; antrenman, yağlanma ve yıkanma gibi ihtiyaçların giderilmesi için oluşturulmuş mekanlardır[487]. *Propylon* yapının batı uzun kenarındadır ve Dor düzeninde sütunlar ile oluşturulmuştur[488]. Priene antik kentindeki bir diğer *gymnasium* ise kentin merkezinde, tiyatro caddesi olarak isimlendirilen caddenin kuzeyinde, tiyatroya oldukça yakın bir noktada konumlandırılmış Yukarı *Gymnasium*dur. Yapı, Hellenistik Döneme tarihlendirilmektedir,[489] ancak Roma Döneminde kuzey kısa kenar üzerine bir hamam eklenmiş ve bu şekilde kullanımı devam etmiştir[490]. Bu noktada, Roma Döneminde kent merkezine yakın konumda olan *gymnasium*un bir hamam yapısı ile birleştirilmesi önemli bir detaydır.

Miletos antik kentindeki Eudemos (?) *Gymnasium*u olarak da bilinen Hellenistik Dönem *peristyl*li yapısı Anadolu'dan bir başka örnektir[491]. *Stoa*lar ile çevrili *peristylos* Ion düzenindedir ve yapının kuzey kısa kenarı diğer örneklerde de olduğu gibi özel

---

[480] Trümper (2015), s. 178.
[481] F. Rumscheid (1994). *Untersuchungen zur kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus*. Mainz: P. von Zabern, s. 47 dn. 405.
[482] F. Krischen (1925). Das Hellenistische Gymnasion von Priene. *JdI 38/9*, s. 133-150.: M. Schede (1964). *Die Ruinen von Priene*. Berlin: De Gruyter, s. 81-89 Abb. 95.: F. Rumscheid (1998). *Priene: Führer durch das "Pompeji Kleinasiens"*. İstanbul: Ege Yayınları, s. 202-211.: Emme (2013), s. 134-142. Ayrıca bk.: N. A. Dontas (2005). *Priene. Hellenic Studies 5*. Athens: Foundation of Hellenistic World, s. 166-175.: R. von den Hoff (2009). Hellenistische Gymnasia: Raumgestaltung und Raumfunktionen. İçinde: *Stadtbilder im Hellenismus. Die hellenistische Polis als Lebensform 1*. Verlag Antike, s. 258-259 Kat. 11 Abb. 7a-b.: Winter (2006), s. 123-124 Fig. 283-285.
[483] Schede (1964), s. 81, 86-89.: Rumscheid (1998), s. 195 Abb. 172.
[484] von den Hoff (2009), s. 258.
[485] *Ephebeum: gymnasium* yapılarında genç erkeklerin toplandığı, antrenman yaptığı, gençlere ayrılan özel mekânlardır. Bk.: *Vitr. De arch. V. 11. 2.*
[486] Krischen (1925), s. 134 Abb. 2, 5.: Schede (1964), s. 82 Abb. 96-97.
[487] Dontas (2005), s. 166-174, plan ve mekanlar için bk.: s. 169.
[488] Krischen (1925), s. 137-139 Abb. 4.
[489] Emme (2013), s. 361.
[490] Rumscheid (1998), s. 181-183.: Dontas (2005), s. 162, 165.
[491] Yapının bir *gymnasium* olduğu düşüncesine son araştırmalar neticesinde artık şüpheli yaklaşılmaktadır. Ancak plan tipi Hellenistik Dönem *gymnasium* yapılarının tipik bir yansımasıdır. Bk.: G. Kleiner (1968). Die Ruinen von Milet. Berlin: Walter de Gruyter, s. 91-92.: P. Niewöhner (2016). Miletos/Balat. Arkaik'ten Osmanlı Dönemi'ne Kadar Kent Planlaması ve Anıtlar. İstanbul: Ege Yayınları, s. 75-76.

mekânlar için ayrılmıştır. Kuzey kısa kenar mekanlarının arkasına Roma Dönemi'nde bir hamam yapısı eklenmiştir[492]. Dolayısı ile yapı Roma Döneminde artık bir hamam-*gymnasium* yapısı karakterine bürünmüştür. Karia Bölgesi kentlerinden Stratonikeia'da ise önemli bir *gymnasium* yapısı belgelenmiştir. Bu yapı 105 *x* 267 m ölçülerindedir[493] ve Anadolu'da belgelenen *gymnasium*lar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Hellenistik Dönemde inşa edilen yapı[494] Roma İmparatorluk Döneminin farklı evrelerinde tamir geçirmiştir[495]. Yapının kuzey kısa kenarı özel mekânlar için ayrılmıştır. Bu alanda *ephebeion* (genç erkekler odası), *koryceum* (torba odası), *konisterium* (pudra odası) ve *elaeothesium* (yağlanma odası) gibi farklı amaçlar doğrultusunda şekillendirilmiş özel mekânlar oluşturulmuştur[496]. *Gymnasium*un doğusunda, *gymnasium*a bitişik yer alan hamam ise yapının Roma geleneğine göre yeniden şekillendirilme sürecine kanıttır.

Anadolu coğrafyası dışında benzer örnekleri; Delos, Olympia ve Amphipolis'de görmek mümkündür[497]. MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilen Delos *Gymnasium*u ion düzeninde sütunlar ile çevrili bir *peristylos* ve *peristylos*un kuzeyinde ve batısında konumlandırılmış mekânlardan oluşturulmuştur[498]. Konum olarak kent *stadium*una oldukça yakındır ve bu yönü ile Priene örneğine oldukça benzerdir. Yapının batı taraf mekânları daha çok yıkanma ve buna yönelik işlevsel mekânlara ayrılmıştır. Kuzey kısa tarafın merkezinde

---

[492] Kleiner (1968), s. 92-93. T. Wiegand (1908). *Sechster vorläufiger Bericht über die von den Königlichen Museen in Milet und Didyma unternommenen Ausgrabungen*. Berlin: Verlag der Königl, s. 15-18 Taf. 4.: T. Wiegand (1911). *Siebenter vorläufiger Bericht über die von den Königlichen Museen in Milet und Didyma unternommenen Ausgrabungen*. Berlin: Verlag der Königl, s. 31 Taf. 3.

[493] B. Söğüt (2019). *Stratonikeia (Eskihisar) ve Kutsal Alanları.* Stratonikeia Çalışmaları 5. İstanbul: Ege Yayınları, s. 56.: İ. H. Mert (1999). Anadolu Gymnasionları ve Stratonikeia Gymnasionu. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi 13*, s. 417 - 435.

[494] İ. H. Mert (1999). Anadolu Gymnasionları ve Stratonikeia Gymnasionu. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi 13,* s. 424.: Söğüt (2019), s. 58.

[495] Mert (1999), s. 430.: Söğüt (2019), s. 60, 70.

[496] Mert (1999), s. 421-424.: Söğüt (2019), s. 57 Çiz. 8.

[497] Bu örnekler dışında MÖ 5. yüzyıla tarihlendirilen Atina'daki Pompeion yapısı da bir *gymnasium* olarak değerlendirilmiştir. Yapı planına bakıldığında özellikle batı kısa kenar tarafındaki mekânların diğer yapılarda da görülen *peristylos*un kısa kenarlarından birisinin özel mekânlara ayrılması geleneğinde inşa edildiğini gösterir. Bk.: W. Hoepfner (2002b). Bildung für Athens Epheben. Das Pompeion-Gymnasion in Athen. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s. 53-55 Abb. 67. Börker'e göre ise *gymnasium* olarak isimlendirilen bu yapı çok fonksiyonlu ve Panethenaia şenliklerinde kültsel işlevler de gören *peristyl* bir yapıdır. *Peristyl*in kuzey kısa kenarındaki özel mekânlar kentteki *arkhon* ve *prytaneios*lar gibi ileri gelenlerin onure edildikleri mekânlardır. Börker'in ifade ettiği bu özellikler M Yapısının Kuzey ve Güney Mekânlarına atfettiğimiz bu mekânların yapısal işlevlerine yönelik fikirler ile benzerlikler gösterir. Bk.: C. Börker (1983). *Festbankett und griechische Architektur*. Konstanz: Universitätsverlag Konstanz, s. 17.

[498] J. Audiat (1930). Le gymnase de Délos et l'inventaire de Kallistratos. *BCH 54,* s. 99, 105.: Emme (2013), s. 142.

ise bir *exedrion*[499] konumlandırılmıştır. *Exedrion* önünde yer alan bir dizi sütun sırası ile *portikus*a açılır. Giriş ise *exedrion*un karşı aksında yer alan bir *propylon* ile sağlanmıştır[500]. Ayrıca *peristylos*un içerisinde bazı heykel kaideleri ile beraber Herakles, Hermes, Eros, Palladion ve Atlet heykellerine ve bunlara dair izlere rastlanmıştır[501].

M Yapısının planına benzer Anadolu dışındaki bir diğer örnek Olympia'daki *palaestra*dır[502]. MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilen[503] yapı plan bakımından Anadolu'daki *gymnasium* yapıları ile yakın özellikler gösterir. Konum olarak *gymnasium*un güney *portikus*una bitişik inşa edilmiştir[504]. Mekânlar ion düzeninde sütunlar ile çevrili iken *peristylos* Dor düzeninde sütunlar ile çevrelenmiştir[505]. *Peristylos* ve *peristylos*un kuzey kısa kenarında, *stoa*nın arkasına konumlandırılmış mekânlar yer alır. Burada yapının yine kuzey kısa kenarı merkezinde yer alan bir mekân (XII numaralı mekân) 12 sütun ile *stoa*ya oradan da *palaestra*ya açılmaktadır[506]. Konumu ve düzenlemesi ile bu mekânın yapının özel bir alanı olduğu anlaşılmaktadır ve yapının kült karakterinin de olduğunu belirtmek gerekir[507]. Son olarak Amphipolis'te de benzer plan tipinde bir *gymnasium* yapısının olduğu bilinmektedir[508]. MÖ 4. yüzyılın sonuna tarihlenen[509] yapının *exedrion*u batı uzun kenardadır. Mekân, önünde yer alan sütunlar ile önce *stoa*ya ve *peristylos*a açılmaktadır[510].

Önceki paragraflarda ele alınan örneklerin yanı sıra bu plan tipinin yaygın bir kullanımının olduğu söylenebilir. Hellenistik Döneme tarihlendirilen Afganistan'daki Aï Khanoum (Oxus üzerindeki Aleksandria) antik kentindeki *gymnasium*[511] yapısal planı ve

---

[499] *Gymnasium* yapılarında kapalı olmayan ve doğrudan sütunlu bir giriş ile *stoa* ve *palaestra*ya açılan mekân. Bu mekânlar tıpkı *ephebeum* gibi *gymnasium*ların en önemli bölümüdür.
[500] Audiat (1930), s. 99-100.: Emme (2013), s. 142 Kat. No. 21, Taf. 35.
[501] C. Michalowski (1930). Les Hermès du gymnase de Délos. *BCH 54*, s.: 131-146.: Audiat (1930), s. 99 vd.
[502] C. Wacker (1996). *Das Gymnasion in Olympia. Geschichte und Funktion.* Würzburg: Eron, s. 15-19.: Brödner (1983), s. 82.
[503] A. Mallwitz (1972). *Olympia und seine Bauten*. München: Prestel-Verlag, s. 282.: Wacker (1996), s. 45.
[504] M. Fuchs (1977). *Führer durch die Ruinen von Olympia*. Ludwigsburg: Karawane, s, 116. Yapının kent içindeki konumu için bk. s. 48.
[505] Wacker (1996), s. 16-18.
[506] Fuchs (1977), s. 117-118 Abb. 34.: Wacker (1996), s. 16-19 Abb. 4.
[507] Brödner (1983), s. 82.
[508] Winter (2006), s. 124 Fig. 287-288.
[509] Wacker (1996), s. 143.: Emme (2013), s. 126.: E. Mango (2007). Bankette im hellenistischen Gymnasion. İçinde: *Das hellenisticsche Gymnasion* (Ed. D. Kah - P. Scholz). Berlin: De Gruyter, s, 283.: Winter (2006), s. 124.
[510] Wacker (1996), s. 141-144.
[511] L. Martinez-Sève (2014). The Spatial Organization of Ai Khanoum, a Greek City in Afghanistan. *AJA 118/2*, s. 278 Fig. 2, 4.

özellikleri incelendiğinde Anadolu ya da Yunanistan örneklerinden çok farklı olmadığı görülür[512]. Plan tipinin hem basit hem de kolayca ihtiyacı karşılayabiliyor olması geniş bir kullanımının olmasını sağlamıştır[513]. Ele alınan örnekler dikkatle irdelendiğinde; *gymnasium* yapılarının inşa amacına uygun olarak hepsinde rahat hareket alanı sağlayabilecek kare ya da diktörgen bir alan (*peristylos*), alanı çevreleyen kapalı ve işlevsel *stoa* ve son olarak kısa kenarın bir köşesinde, *stoa*nın arkasında kalacak şekilde konumlandırılmış, genellikle doğrudan *stoa*ya açılan özel mekânlar dikkat çeker[514].

Pergamon, Priene, Miletos, Delos, Olympia ve Amphipolis örnekleri değerlendirmeye alınan plan tipinin benzer ve önemli örnekleridir. Bu örneklerden anlaşılmaktadır ki söz konusu plan tipi Hellenistik Dönemde artık *gymnasium* yapıları için karakteristik bir hal almıştır. Roma Dönemi'ne gelindiğinde ise aynı plan tipinin çok fazla değiştirilmediği, var olan *gymnasium* yapılarına hamam yapılarının eklenmesi ile Yunan *gymnasium*u ile Roma hamamı birleştirilmiş ve bunun sonucunda *hamam-gymnasium* yapı kompleksleri ortaya çıkmıştır[515]. MS 1. yüzyılda Pergamon *gymnasium*unun doğu ve batı kısmına eklenen hamam yapıları bunun güzel bir örneğidir. Burada topoğrafyanın izin verdiği ölçüde hamam yapısı yamaca uygun bir şekilde *gymnasium*un doğu ve batı kanadına eklenmiştir. Bu tür *gymnasium* yapılarının hamam yapısına dönüştürülmesine en erken örnek MS erken 1. yüzyıldaki mimari düzenleme ile Miletos'daki Hellenistik *gymnasium*a (?) eklenen Capito Hamamıdır[516].

Roma Dönemi'nde, Side M Yapısının plan tipi ve *aedicula*lı cephe mimarisine benzer yapıları farklı kent ve bölgelerde görmek mümkündür. Anadolu'da bu örnekler

---

[512] Lauter (1986), s. 282-283 Abb. 80b.

[513] Benzer plan tiplerinin sadece *gymnasium* yapılarında değil aynı zamanda; tapınak (kutsal alan), heroon, *peristyl* tarzı evlerde de uygulandığını da söylemek mümkündür. Konu ile ilgili olarak *peristyl* yapıların incelendiği en güncel çalışma Emme'ye aittir. Yazarın çalışması *peristyl* yapıların incelenmesi ve plan bakımından karşılaştırma yapılması bakımından incelenebilir. Bk.: Emme (2013), s. 1 vd. Ayrıca, Hellenistik *Gymnasium* yapılarına plan olarak oldukça benzer ve MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilen Kalydon'daki (Girit Adası) Heroon'da benzer plan tipinin farklı yapılarda uygulandığına dair önemli bir örnektir. Kalydon Heroon'u için bk.: E. Dyggve – F. Poulsen – K. Rhōmaios (1934). *Das Heroon von Kalydon*. Kobenhavn: Levin & Munksgaard, s. 1 vd.

[514] Bu mekanlar ile ilgili dikkat çeken bir diğer unsur ise mekanların *stoa*yı çevreleyen sütun düzeninden farklı bir düzende başlıklar ile *stoa*ya açılmasıdır.

[515] Konuyu ilk ele alması ve literatüre *hamam-gymnasium* terimini kazandırması bakımından Yegül'e ait doktora çalışmasına bakılabilir. Bk.: F. K. Yegül (1975). *The Bath-Gymnasium Complex in Asia Minor During the Imperial Roman Age*. Yayınlanmış Doktora Tezi. USA: Harvard University, s. 77-78.

[516] Kleiner (1968), s. 93-97.: Niewöhner (2016), s. 69-72, 75-76.: M. Steskal (2007). Griechische Gymnasien und römische Thermen. Rezeption römischer Lebensart im griechischen Osten dargestellt am Beispiel der ephesischen Bad-Gymnasium-Komplexe. İçinde: *Neue Zeiten – Neue Sitten Zu Rezeption und Integration römischenund italischen Kulturguts in Kleinasien* (Ed. M. Meyer). Wien: Phoibos Verlag, s. 117.

*palaestra*nın bir köşesinin *aedicula*lı cepheye sahip mekânlara ayrılmış hamam-*gymnasium* komplekslerinde sıklıkla görülür. Ephesos'ta; Vedius Hamam *gymnasium*u[517], Liman Hamam-*Gymnasium*u[518], Tiyatro *gymnasium*u[519], Doğu *gymnasium*u[520] ve Sardeis'teki hamam-*gymnasium* kompleksi[521] M Yapısı ile plan ve cephe mimarisi bakımından benzer özellikler gösterir. Örnekler içerisinde yazıtı ile Antoninler Dönemi'ne (MS 147-149)[522] tarihlendirilen Vedius Hamam-*Gymnasium*unun yapısal özellikleri önemlidir. Yapı yaklaşık 12. 500 m^2lik bir alanı kapsamaktadır[523]. Yapının batı uzun kenarında yer alan özel mekân *aedicula*lı bir cephe mimarisine sahiptir. Bu mekân, girişinde yer alan 6 büyük sütun ile *stoa*ya açılır. Buradaki mermer salonunun (*Kaisersaal-Marmorsaal*) podyumu, podyum silmelerinin profilleri ve planı Side M Yapısı *imparator onurlandırma salonu* ile büyük ölçüde benzerlik gösterir[524].

Side, M Yapısının *imparator onurlandırma salonu* ile Ephesos Vedius hamam-*gymnasium*una ait *Kaisersaal/Marmorsaal*i arasındaki en büyük temel fark; Side örneğinin cephe düzenlemesinde duvar içi nişler barındırması, hareketli bir podyum düzenlemesi ve *aedicula*lı cephenin üçgen alınlıkları ile oldukça canlı bir cephe düzenlemesine sahip olmasıdır. Ephesos örnekleri içerisinde cephe mimarisindeki hareketlilik, *aedicula*nın yükseldiği podyum kenarlarının duvar içi nişlerine ayrılması

---

[517] Vedius *Gymnasium*u ile ilgili olarak bk.: Keil (1929a), s. 21-58 Abb. 12.: J. Keil (1929b). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 25*, s. 21-33 Abb. 11.: J. Keil (1930). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 26*, s. 17-18.: J. Keil (1955). *Ephesos. Ein Führer durch die Ruinenstätte und ihre Geschichte*. Wien: ÖAI, s. 46-50 Abb. 26.: M. Steskal-M. L. Torre (2002). Das Vediusgymnasium in Ephesos. Die Geschichte der archäologischen Erforschung des Vediusgymnasiums und seines Umfeldes. *ÖJh 70*, s. 221-244.: M. Steskal-M. L. Torre (2008). *Das Vediusgymnasion in Ephesos. Archäologie und Baubefund*. Forschungen in Ephesos, XIV/1. ÖAW, s. 1 vd.: M. Steskal (2008). The Bath-Gymnasium Complex of Vedius in Ephesus. *SOMA. BAR International Series 1739*, s. 557-562.: M. Steskal (2015). Römische Thermen und griechische Gymnasien: Ephesos und Milet im Spiegel ihrer Bad-Gymnasien. İçinde: *Das kaiserzeitlische Gymnasion* (Ed. P. Scholz – D. Wiegandt). Berlin: Walter de Gruyter, s. 234-236, 238-239.

[518] Liman Hamamının *stoa* arkasındaki özel mekânları *palaestra*nın kuzey ve güney kenarlarındadır. Buradaki mekânlar *palaestra*ya önlerinde yer alan sekiz sütun ile açılır. Bk.: J. Keil (1933). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 28,* s. 14-23.: Keil (1955), s. 65-68.: F. Miltner (1958). *Ephesos. Stadt der Artemis und Johannes.* Wien: Verlag Franz Deuticke, s. 44 Abb. 34-35.: Steskal (2007), s. 117-118.

[519] Keil (1930), s. 18-26 Abb. 8.: Keil (1955), s. 69-70.: Miltner (1958), s. 73-74 Abb. 65-66.

[520] J. Keil (1932). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 27,* s. 25-53.: Keil (1933), s. 5-13 Abb. 2.: Keil (1955), s. 108-110.: Miltner (1958), s. 73-78.

[521] F. K. Yegül (1986). *The Bath-Gymnasium Complex at Sardis*. USA: Harvard University Press, s. 55-66 Fig. 89-102.

[522] Keil (1929b), s. 29.: Steskal-Torre (2002), s. 305-306.: Steskal (2007), s. 118.

[523] Steskal-Torre (2002), s. 234.

[524] Steskal-Torre (2002), s. 20 Taf. 69, 1-3.

özelinde Side örneğine en yakın örnek ise Domitianus Döneminde (MS 81 - 96) inşa edilen Liman Hamamındaki *mermer salon*dur (*Marmorsaal*)[525].

Cephe mimarisi göz ardı edildiğinde ve sadece plan bakımından incelendiğinde ise *aedicula*lı cephe mimarisi barındırmayan, ancak *palaestra*sının bir köşesinde özel mekânlar bulunduran yapılar oldukça fazladır. Perge'deki Güney Hamamı[526], Miletos'ta Faustina Hamamı'ndaki Mousalar Salonu[527] ve Capito Hamamı bunlara örnektir. Ayrıca, Ancyra'daki Caracalla Hamamı olarak bilinen, ancak son araştırmalarda kökeni çok daha eskiye giden bir *gymnasium* yapısı olduğu ve Roma Dönemi'nde hamam yapısı eklenerek genişletildiği düşünülen hamam-*gymnasium* yapısının[528] da Side'de olduğu gibi *aedicula*lı bir cepheye sahip olduğu düşünülmektedir[529]. Bu örnekler dışında hamam-*gymnasium* yapısı olmayıp imparator Hadrianus, Antinous ve Mısır Kültüne adanmış olan Pergamon'daki Kızıl Avlu[530] plan bakımından Side M Yapısı ile benzer özellikler gösterir.

Anadolu dışındaki benzer örneklere bakıldığında ise Atina'da Roma Agorasının kuzeyindeki Hadrianus Dönemi'ne (MS 132) tarihlendirilen Hadrianus Kitaplığı[531] ve kent Roma'daki MS 71 / 75 yılına tarihlendirilen Templum Pacis[532] M Yapısı ile plan bakımından benzerdir. Özellikle Hadrianus Kitaplığı, M Yapısı *imparator onurlandırma salonu* ve onun yan mekânlarındaki plan düzenlemesini neredeyse bire bir yansıtır.

---

[525] Keil (1955), s. 67 Abb. 40.: J. Keil (1964). *Ephesos. Ein Führer durch die Ruinenstätte und ihre Geschichte.* Wien: ÖAI, s. 81 Abb. 40.: Steskal (2007), s. 117.: Ward-Perkins (1981), s. 294-295.: Yegül (2006), s. 238.

[526] Klainbauer'e göre Perge Güney Hamamı *palaestra*sı imparator kültünün sergilenmesi için oluşturulmuş düzenlemedir. Yegül ise hamamdan ele geçen yazıtta yapının imparatora ve C. Iulius Cornutus'a ithafınına dayanarak *palaestra*nın bir Claudianum olabileceğini belirtir. Bk.: W. E. Kleinbauer (1987). The Double-Shell Tetraconch Building at Perge in Pamphylia and the Origin of the Architectural Genus. *DOP 41*, s. 279.: Yegül (1982), s. 19 dn. 63.

[527] Steskal (2015), s. 229.: Brödner (1983), s. 248-249.

[528] K. Görkay (2011). Büyük Hamam (Caracalla Hamamı). İçinde: *Roma Dönemi'nde Ankyra.* İstanbul: YKY, s. 85 Fig. 110.: U. Peschlow (2015). *Ankara. Die bauarchäologischen Hinterlassenschaften aus römischer und byzantinischer Zeit*. Phoibos Verlag, s. 74, 79 Abb. 104, 118.

[529] Yegül (1982), s. 8-9 dn. 7.

[530] Geç Hadrianus Dönemi'ne tarihlendirilir. Bk.: Mania (2011), s. 63-127 Taf. 55.: Mania (2014), s. 536 Fig. 13.

[531] J. Travlos (1980). *Pictoral Dictionery of Ancient Athens.* New York: Hacker Art Books, s. 244-250 Fig. 314-320.: A. Corcella-M. C. Monaco-E. Nuzzo (2013). Ancora su Pausania I,18.9, la cd. Biblioteca di Adriano ed il Panellenio. *ASAtene 91/13*, s. 111-156 Fig. 3.: M. Nicholls (2013). Roman Libraries as Public Buildings in the Cities of the Empire. İçinde: *Ancient Libraries* (Ed. J. König-K. Oikonomopoulou-G. Woolf). Cambridge: Cambridge University Press, s. 272-273.: Karivieri (1994), s. 89-113.: Yıldız (2003), s. 286-291.

[532] Knell (2004), s. 127.: Ward-Perkins (1981), s. 66-67.: Meneghini (2009), s. 76.: R. Rea (2009). Introduzione storico-topografica. Storia degli scavi. İçinde: *La biblioteca infinita. I luoghi del sapere nel mondo antico* (Ed.: R. Meneghini ve R. Rea). Roma: Electa, s. 243-247 Fig. 1.
Yapının bir kitaplık olduğu düşünülmektedir, ancak Strocka yapı işlevine şüpheli yaklaşmaktadır. Bk.: Strocka (2012a), s. 206-207.

Yapının güney kısa kenarı *stoa* arkasına konumlandırılmış özel mekanlardan oluşturulmuştur. Merkezde, 160 cm yüksekliğinde bir podyum üzerinde yükselen iki katlı bir cephe mimarisine sahip 20, 22 *x* 14, 05 m ölçülerinde *bibliothek*, yanlarda ise *auditorium* (*oikemata*) olarak isimlendirilen iki küçük mekân yer alır[533]. *Stoa*ya giriş *peristylos*un kuzeyindeki kısa kenar merkezinde yer alan *propylon* ile sağlanır[534]. Plan bakımından ele alındığında; Atina Hadrianus Kitaplığı, Forum Pacis'in Atina'daki farklı bir yansımasıdır[535] ve Side M Yapısı da bu yapıların Anadolu'daki en yakın plana sahip benzer örneğidir. Templum Pacis, Hadrianus Kitaplığı, Ephesos Vedius *Gymnasium*u, Liman Hamamı, Sardeis'teki Hamam yapısına bağlı *gymnasium*un Mermer Salonu ve Side M Yapısı kent merkezinde, kentin önemli yol ağları üzerinde konumlandırılması bakımından aynı topoğrafik özelliklere sahiptirler[536].

Kent Roma ve Atina örnekleri işlev bakımından değerlendirildiğinde M Yapısı ile benzer özellikleri plan ve mimari uygulamalardan daha öteye gitmemektedir. Çünkü, M Yapısı *imparator onurlandırma salonu*, işlevi tartışmalı olan Templum Pacis[537] ve Atina'daki 100 Frig mermerinden yapıldığı belirtilen Hadrianus (*Stoa*) Kitaplığı[538] gibi bir kitaplık değildir[539]. Bu yapıların literatürde sıklıkla birlikte ele alınması söz konusu yapıların plan şemasındaki benzerliklerinden başka bir durum değildir. Bu durum, M Yapısının işlevi ve mimarlık tarihi açısından öneminin Anadolu örnekleri üzerinden ele alınmasının daha tutarlı ve doğru olacağını göstermektedir. Bu nedenle devam eden satırlar bu ana fikir üzerine temellendirilmiştir.

Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte hamam yapıları için ayrı bir alan ya da mekân düşünülmemesi, bunun yerine hamamların var olan *gymnasium* yapılarına eklenmesini bazı sebep sonuç ilişkilerine dayandırmak mümkündür. G*ymnasium* yapılarının halihazırda su ile iç içe yapılar olması[540] ve hamam için gerekli görülen su ihtiyacının bu yapılarda halihazırda mevcut olması önemli bir sebeptir. Hamamların

---

[533] Makowiecka (1978), s. 67-69: Gros-Torelli (2007), s. 426.: Travlos (1980), s. 244.
[534] Travlos (1980), s. 244.
[535] Makowiecka (1978), s. 45-47.
[536] Gros-Torelli (2007), s. 457-458.
[537] Mimari yolu ile yapının kitaplık olduğunu tespit edecek veriler yeterli olmamakla birlikte antik çağ yazarları sayesinde yapının bir kitaplık olarak da kullanım gördüğü bilinmektedir. Bk.: Strocka (2012a), s. 206-207.: Yıldız (2003), s. 206-207.
[538] Paus. *Description of Greece,* I. 18. 9.
[539] Anadolu ve diğer eyaletlerdeki Roma Dönemi kitaplıkları ve bu yapılar ile ilgili tartışmalar için bk.: Strocka (2012a), s. 1 vd. Side için bk.: s. 209-210.
[540] Winter (2006), s. 133-134.

gymnasium yapılarına yakın konumlandırılması ya da *gymnasium*lara ek yapılması bu durumun bir sonucudur[541]. Ayrıca, Roma sosyal yaşantısının Yunan sosyal yaşamı içine adaptasyonunda *gymnasium* yapısının hamam yapısı ile birleştirilmesi oldukça önemlidir[542]. Çünkü, Roma'nın, yönetimi altındaki halkları rahatlıkla yönetmesini sağlayacak uygulamaları içeren romanizasyon sürecinin bir ayağını da Roma geleneğinin Romalı olmayan halkarın yaşantısına yerleştirilmesi oluşturur[543]. Bu durumu, iki farklı geleneğin mimari anlamda bir bütünde harmanlanışı olarak da düşünmek mümkündür[544]. Ward-Perkins Ephesos'taki Vedius Hamam-*Gymnasium*unun *mermer salonu*nu Hellenistik *ephebeum*una yüklenen işlevsel geleneğin bir devamı olarak değerlendirir[545]. Araştırmacının bu değerlendirmesi Side M Yapısı ve yapının *imparator onurlandırma salonu* için de geçerli olmalıdır. Her iki yapının ortak özelliği Hellenistik kültür belleğine Roma sosyal yaşantısının mimari yoluyla adapte edilmiş olmasıdır.

Hellenistik Dönem *gymnasium* örneklerinden bilinen, önceki paragraflarda da ele alınan, kısa kenarın bir tarafındaki *ephebeion*, *exedrion* gibi özel mekânlar[546] Roma Dönemi'nde yöneticinin ve bağlı bulunduğu hanedanın propaganda alanı olarak tercih edilmiştir. Kentler bu mekânları kendi köklü geçmişe dayanan kültürleri ve kentlerinin zenginliğinin sergilenmesi için de kullanmışlardır[547]. Anadolu'da MS erken 1. yüzyıldan itibaren görülen ve 1. yüzyıl sonunda tamamen popülerleşen *aedicula*lı cephe mimarisi bu mekânların ayrılmaz bir parçası olmuştur[548]. Ayrıca, anılan yüzyılın başından itibaren

---

[541] Yegül (2011), s. 181.
[542] Yegül (2011), s. 205-208.
[543] Anadolu'da MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başında artan sayıdaki gladyatör oyunları, imparator adına kutlanılan şenlikler ve *neokoros* kült şenlikleri romanizasyon sürecinin ürünleridir. Bk.: S. R. F. Price (1984). *Rituels and Power. The Roman Imperial Cults in Asia Minor*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 53 vd.: A. Yurtsever (2017b). Roma Dünyasında Gladyatörler. *ARKHE 1*, s. 17-29.: B. Burrell (2003). *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*. Cincinati Classical Studies 9. Brill, s. 1 vd.: P. Özlem-Aytaçlar (2009). Küçük Asya'nın Romanizasyonu. (Romalılar I). *Doğu Batı 49*, s. 4-11.: A. Uzunaslan (2010). *Gladyatörler. Arenanın tutsak Savaşçıları.* Ankara: Myken Yayınları, s. 139-142.
[544] F. K. Yegül (2014). Roman Imperial Baths and *Thermae*. İçinde: *A Companion to Roman Architecture* (Ed. R. B. Ulrich-C. K. Quenemoen). UK: Blackwell Publishing, s. 316.: L. Revell (2014). Romanization. İçinde: *A Companion to Roman Architecture* (Ed. R. B. Ulrich-C. K. Quenemoen). UK: Blackwell Publishing, s. 397-398.: Yegül (1982), s. 7.
[545] Ward-Perkins (1981), s. 295.
[546] *Peristylos* plan tipinde olup kısa kenarın bir köşesinde özel mekânlar (*bankettsaal-festbankett*) bulunduran erken dönem yapıları ve anlamları ile ilgili olarak bk.: Börker (1983), s. 9-42.
[547] Ephesos Vedius Hamam-*Gymnasium*u ve Liman Hamam-*Gymnasim*una bağlı *mermer salon*, Side M Yapısına ait *imparator onurlandırma salonu* bu amaç doğrultusunda oluşturulmuş özel mekânlardır.
[548] Ward-Perkins (1981), s. 290, 296-299.

*aedicula*lı cepheler yönetici ve kent elitlerinin propaganda ve kentlerinin prestijlerini sergiledikleri alanlar konumundadır[549].

Side, M Yapısı plan bakımından incelendiğinde Hellenistik Dönem *gymnasium*larının karakteristik plan şemasını yansıtmakla birlikte Anadolu'daki Roma Dönemi *hamam-gymnasium* komplekslerinin özelliklerini de içinde barındıran önemli bir örnektir[550]. M Yapısının doğu kısa kenarındaki *stoa* arkasında konumlandırılmış mekânlardan merkezde yer alan imparator ve onun bağlı olduğu hanedanın onore edildiği mekân olması önemlidir. Mekân içerisinde Klasik Dönem kopyası atlet heykellerinin de yer alması Hellenistik Dönem *gymnasium* kültürünün Roma İmparatorluk Dönemindeki dışa vurumudur[551]. Böylece, M Yapısında, Roma Döneminin yapısal zenginliği Hellenistik Dönemin kültürel zenginliği ile birleşmiş, mekân içindeki heykel programı ile bu iki zenginlik birbirini tamamlamıştır.

M Yapısı planına benzer Hellenistik ve Roma dönemi örneklerinin tek bir yapı tipinin özelliklerini yansıtmadığı konusuna önceki paragraflarda yer verilmiştir. Dolayısı ile M Yapısının bütününü ya da sadece *imparator onurlandırma salonu*nu salt plana göre yorumlamak ve anlamlandırmaya çalışmak yanlış olacaktır. Yapı, sadece plan bakımından değerlendirildiğinde, M Yapısına benzer planlı örnekleri Kuzey Afrika'da tapınak[552], kent Roma'da tapınak ve yürüyüş alanı[553], Kıta Yunanistan'da *kitaplık*[554] olarak görmek oldukça anlaşılır olmalıdır. Bu nedenle, M Yapısını değerlendirirken bölgesel yakınlık ve aynı kültür coğrafyasındaki örnekleri dikkate almak, uzak coğrafyalardaki örnekleri yine dikkate almakla birlikte, aynı mantık çerçevesi içinde değerlendirmemek gerektiği düşüncesindeyim.

Bu düşünce çerçevesinde Anadolu'daki örnekler dikkate alındığında, söz konusu plan şemasının *gymnasium* yapılarından geliştiğini ve yapı tipinin plan gelişimini Hellenistik Dönemde tamamladığını vurgulamak gerekir[555]. Roma İmparatorluk

---

[549] Yegül (2014), s. 317-320.: Erol (2009), s. 67-73.
[550] Bk.: Ephesos, Sardeis ve Miletos'taki hamam-*gymnasium* örnekleri.
[551] Newby (2005), s. 270.
[552] E. Raming-S. Ritter (2002). Der Tempel B von Thugga. İçinde: *Thugga. Grundlagen und Berichte. Thugga.* Vol. 1. (Ed. M. Khanoussi) Mainz: Von Zabern, s. 87-105 Abb. 8-9.
[553] Ward-Perkins (1974), s. 41.: Ward-Perkins (1981), s. 66-67 Fig. 30.: Meneghini (2009), s. 76.: R. Rea (2009), s. 243-247 Fig. 1.: Strocka (2012a), s. 206-207.
[554] J. Travlos (1980), s. 244-250 Fig. 314-320.: Karivieri (1994), s. 89-113.: Nicholls (2013), s. 272-273.
[555] Bu duruma benzer bir örnek son yıllarda üzerinde yoğun araştırmaların yapıldığı Patara'daki Nero Hamamında görülmüştür. Lykia Bölgesi'nin en erken hamam yapılarından olan bu yapının erken evresinde bir *gymnasium* yapısı olduğu ve daha sonra *gymnasium*a bir hamam yapısının eklendiği anlaşılmıştır. Bk.: M. Koçak-S. Erkoç (2016). Patara Nero Hamamı. Lykia'nın Bilinen En Erken Hamam Yapılarından Biri

Döneminde *palaestra*ların sergileme alanı olarak seçilmesi ya da *palaestra*ların spor aktiviteleri yerine bazı mekânların tamamen bir sergi alanı gibi düşünülmesinin en önemli nedeni toplum belleğinde oluşmuş Hellenistik kültürün mimariye yansımasıdır. Perge'deki Güney Hamamı'nın Kornutus *Palaestra*sı ve Side'deki M Yapısının *imparator onurlandırma salonu ve* Güney *Stoa*sının Geç Antik Çağ'da önemini devam ettirmesi, yerleşmiş Hellenistik kültürün Pamphylia Bölgesi'ndeki Geç Antik Çağ izleridir. Çünkü, Geç Antik Çağ Sidesinin toplum belleğinde bu tür yapılar bir sergileme ve özel yapılardır. M Yapısının MS 2. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar aynı amaç doğrultusunda sürekli kullanımı bu düşünceyi destekler.

İmparator onurlandırma salonu, M Yapısının en özel mekânıdır ve bu mekân Geç Hadrianus Dönemi'nde yapıyı planlayan mimar tarafından bu doğrultuda dizayn edilmiştir. Yukarıda ele alınan Roma Akdeniz'i örneklerindeki yapı ve yapılara ait planlar incelendiğinde M Yapısını tasarlayan mimarın olasılıkla hem kent Roma'yı hem kıta Yunanistan'ı hem de Anadolu'yu çok iyi tanıyan birisi olduğunu düşünmek yanlış olmamalıdır. Bunun nedeni, Roma'daki MS 1. yüzyıla tarihlendirilen Templum Pacis, Yunanistan'daki Hellenistik Dönem *gymnasium*ları ve Hadrianus Kitaplığı, Anadolu'daki Hellenistik Dönem *gymnasium* yapıları ve Roma Dönemi hamam-*gymnasium* yapı kompleksleri, M Yapısı planı ile benzerdir. Daha da önemlisi, M Yapısı plan bakımından bu yapıların adeta bir sentezi gibidir. Gerek örneklerin çokluğu gerekse Roma İmparatorluk Dönemi hamamlarında asla önemini kaybetmeyen *palaestra*lar bu mimari düzenlemenin Anadolulu ustaların ve mimarların elinden çıktığı düşüncesini güçlendirmektedir. Bu noktada, Roma yapı teknolojisinin katkısının da unutulmaması gerekir. Çünkü, hamam yapılarındaki kemer ve tonoz ile oluşturulan sistem bir Roma icadıdır ve İtalya'da geliştirilmiştir[556].

Yunanistan'da Klasik Dönemin sonlarında ortaya çıkan[557] *gymnasium* geleneği ve buna bağlı mimari, formunu Hellenistik Dönemde Anadolu'da tamamlamıştır[558]. Sonraki süreçte benzer planlı yapılar MÖ 1. yüzyıldan itibaren Roma'da forum yapıları olarak görülür ve bu yapılar sadelikten uzak kompleks yapılardır[559]. Özellikle, Hadrianus

---

Üzerine Gözlemler. İçinde: *Havva İşkan'a Armağan/Lykiarkhissa festschrift für Havva İşkan* (Ed. E. Dündar vd.). İstanbul: Ege Yayınları, s. 377.

[556] J. B. Ward-Perkins (1977). *Roman Architecture*. New York: Harry N. Abrams, Inc., s. 271.

[557] Brödner (1983), s. 75-85.

[558] Bk.: Pergamon ve Priene örnekleri.

[559] Ward-Perkins bu yapıların plan, amaç ve uygulanışının tamamı ile Roma geleneğinde oluduğunu düşünmektedir. Ancak, özellikle plan bakımından incelendiğinde bu yapıların Anadolu'daki Hellenistik

Dönemine kadar olan süreçte Anadolu bu alış-verişin daha çok katkıda bulunan tarafındadır. Alıcı taraf Roma olmalıdır. İmparator Hadrianus Dönemi'ne gelindiğinde ise Roma, Yunanistan ve Anadolu'da farklı mimari türlerin kaynaşmakta olduğu ve buna bağlı olarak *hamam-gymnasium kompleksleri* gibi farklı yapı türlerinin yaygınlaştığı görülür. Bu durumu, M Yapısı ve *imparator onurlandırma salonu* ile de bağlantılı olarak aşağıda yer verilen üç madde içinde değerlendirmek mümkündür:

1- Plan bakımından Anadolulu mimar ve ustaların geliştirdiği *gymnasium* yapı tipinin kullanımı Roma İmparatorluk Döneminde farklı bir formda devam ettirilmiştir.

2- Hamam yapılarının *gymnasium* yapı ve plan tipi ile birleştirilmesi, Roma mimari teknolojisi ve geleneğini Hellenistik Dönem mimari geleneği içine yerleştirmiştir. Böylece iki farklı kültürün teknik ve becerisi hamam-*gymnasium* yapılarını ortaya çıkarmıştır.

3- M Yapısı, *imparator onurlandırma salonu*nda ünlü Klasik Dönem atlet heykellerinin kopyalarının sergilenmesinin yanı sıra yönetici (imparator) heykelleri ve kent *panteon*unun birleştirilmesi önemlidir. Atlet heykelleri kentin güçlü Hellenistik kültür geçmişine vurgu yapar. Tanrılar yanında yer alan imparator portresi[560] ise Roma propagandasını kentin sosyo-kültürel geçmişi ile kaynaştırır. Böylece mimaride görülen sentez heykel programı ile tamamlanmış olur.

Değerlendirmeye alınan Hellenistik Dönem örnekleri, özellikle Anadolu coğrafyası içindeki Roma İmparatorluk Dönemi yapı kompleksleri[561] M Yapısının ilk planlandığında hamam yapısına bağlı bir *gymnasium* olduğunu gösterir. Bu durum, daha önce de ele alınan, yapının su ile iç içe olduğunu gösteren Güney *Stoa*daki düzenlemeler ve özellikle *praefurnium*un tespit edilmesi ile kesinlik kazanmıştır[562]. İlginçtir ki, diğer mekânların aksine, *imparator onurlandırma salonu*nun bu süreçte geçirdiği tek değişim heykel resim programında görülüyor. Yapıya ait bloklar üzerinde görülen tamir / onarım izleri (**Kat. No.:** 4, 6, 42, 192-194, 228, 249, 287-288, 310, 319) mekânın belli süreçlerde elden geçirildiğine kesin kanıttır. Ancak bu mekân diğer yan mekânların aksine asla ilk yapım evresindeki işlevsel amacını kaybetmemiştir. Planlandığı aşamadan yıkıldığı

Dönem *gymnasium* yapılarına oldukça benzer olduğu görülmektedir. Bu iki yapı tipi arasındaki en belirgin farkın, Roma forumlarında *peristylos*un sadece kısa kenarının değil aynı zamanda uzun kenarlarının da sergileme alanı olarak kullanılması olduğunu düşünüyorum. Bk.: Ward-Perkins (1981), s. 32 Fig. 6.

[560] Mansel (1975a), s. 65.: Mansel (1978), s. 177 Res. 196.

[561] Bk.: Pergamon, Priene, Ephesos, Miletos, Sardeis ve Perge örnekleri.

[562] Bk.: *Güney Stoa arkasındaki hamam yapısı.*

sürece kadar geçen zaman diliminde her zaman kentin bir sergi ve propaganda salonu olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

Yapının kullanımının son bulması süreci öncesinde heykel resim programı hakkında son derece ilgi çekici sonuçlara ulaşılmıştır. MS 4. yüzyılın sonu – 5. yüzyılın başında Güney *Stoa* yeniden tasarlanırken, *imparator onurlandırma salonu*nu çevreleyen Kuzey Mekân ve olasılıkla Güney Mekân tekrar düzenlenmiştir. Ancak, bu süreçte *imparator onurlandırma salonu*na, onun heykel resim programına fazlaca dokunulmadığı anlaşılmıştır. Güney *Stoa*nın heykel resim programında kullanılan heykel ve portreler kentin başka bir yerinden (yapısından) taşınırken, *imparator onurlandırma salonu*nun heykel resim programına dokunulmamıştır. Sadece, değişen hanedan ve imparatora ait portre heykelinin değiştirildiği ya da eski portrenin yeniden işlenerek gövdeye yerleştirildiği anlaşılmıştır[563].

Attius Philippus Suru'nun en geç MS 7. yüzyıl başında inşa edildiği[564] ve M Yapısının kullanımının bu süreçten hemen önce son bulduğu bilinmektedir. Pagan inancının izlerini taşıyan heykellerin anılan yüzyılda halen daha yapı içerisinde kullanılmış olması önemlidir. Anadolu'da anılan yüzyıla kadar Pagan geleneğinin izlerini taşıyan heykel buluntuları başka antik kentlerden de bilinmektedir. Örnek olarak, Miletos'taki Faustina Hamamı MS 7. yüzyıla kadar kullanılmış ve Mousalar Salonu'ndan ele geçen heykellerin anılan yüzyıla kadar kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca, kentin Agora *Nymphaion*undan ele geçen heykellerin genital kısımlarının kesildiği ve heykellerin bu haliyle Bizans Dönemi'nde uzun süre kullanıldığı belgelenmiştir[565]. Heykellerin Geç Antik Çağ'daki kullanımı ile ilgili başka örnekler ise Ephesos kentindeki Vedius Hamam-*Gymnasium*unun *mermer salonu*nda ele geçmiştir. Yapının MS 6. yüzyılın 2. yarısında bir yangın sonucu çatısı çökmüştür. Kazılar neticesinde ortaya çıkarılan heykellerin bu yüzyıla kadar yapı içerisinde kullanıldığı anlaşılmıştır ki 1927 yılında başlayan kazılarda pek çok heykel ait oldukları *aedicula* önünde ele geçmiştir[566].

---

[563] İmparator Licinius'a ait olduğu düşünülen portre. Bk.: Mansel (1963), s. 117-118 Abb. 92.: Mansel (1975a), s. 65.: Mansel (1978), s. 177 Res. 196.: İnan (1965), s. 35-37 Lev. 30-31.: B. Akçay Güven (2014). *Pamphylia Bölgesi Roma Dönemi Portreciliği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, s. 111-114 Lev. 41.: Alanyalı (2018), s. 82.

[564] Soykal Alanyalı (2017a), s. 189, 192.: Soykal Alanyalı-Erkoç (2016), s. 98.

[565] O. Daly vd. (2011). The Town Center of Miletus from Roman Imperial Times to Late Antiquity. İçinde: *Archaeology and the Cities of Asia Minor in Late Antiquity* (Ed. O. Dally-C. Ratté). Michigan: Kelsey Museum of Archaeology, s. 92-93.

[566] J. Auinger (2011). The Sculptural Decoration of Ephesian Bath Buildings in Late Antiquity. İçinde: *Archaeology and the cities of Asia Minor in late antiquity* (Ed. O. Dally-C. Ratté). Michigan: Kelsey

Konu ile ilgili başka bir örnekte ise Sagalassos'ta ele geçen bir Nemesis heykelinin MS 6. yüzyılın ortalarına kadar orijinal yerinde sergilendiği bilinmektedir[567]. Yakın zamanda yayımlanan bir çalışmada ise Sagalassos'ta pek çoğu Antoninler Dönemi içine tarihlendirilen heykellerin, kentin kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddesinde tanrı/tanrıça ve çıplak heykel betimlemelerinin MS 6. yüzyılda halen daha kullanımının devam ettiğini göstermiştir[568]. Son olarak yine aynı kentteki Antoninler Dönemine tarihlendirilen yukarı agoradaki *Nymphaion*da Dionysos-Satyr grubu heykelinin MS 6. yüzyıla kadar korunduğu bilinmektedir[569].

Pamphylia Bölgesi'nde ise Perge Güney Hamamı ve buradan ele geçen heykelleri irdelemek gerekir. Perge, Güney Hamamına bağlı *palaestra*dan çok sayıda heykel ele geçmiştir. Ancak, yapıdan ele geçen heykellerin en son hangi döneme kadar sergi alanı içinde kullanıldığı kesin değildir[570]. Pamphylia Bölgesi'nde Geç Antik Çağ içerisine tarihlendirilen bu tür örneklerin azlığı bilinmek ile beraber M Yapısı bu noktada bölgenin bu yüzyıldaki sosyal (dini) yaşantısına farklı bir bakış açısı kazandırır. M Yapısı Pamphylia Bölgesindeki bu tür özel salonlardaki heykel-resim programının değiştirilmeden uzun süreler boyunca kullanıldığına yeni bir örnektir.

Önceki paragraflarda incelenen örneklerin hepsinde, *gymnasium* yapılarının amacına uygun olarak rahat hareket etme olanağı (spor faaliyetlerine uygun) sağlayabilecek bir alan (*peristylos*), alanı çevreleyen kapalı ve işlevsel bir *stoa* ve son olarak kısa kenarın bir köşesinde, *stoa*nın arkasında kalacak şekilde konumlandırılmış özel mekânlar dikkat çeker. Özel mekânlar, Hellenistik Dönemin başlarından itibaren kent merkezlerinde inşa edilmeye başlanan ve prestij yapıları olarak görülmeye başlayan *gymnasium*larda önem kazanmıştır. Bu durum, Hellenistik Dönemdeki *paideia* düşüncesi ve yapının askeri formundan sıyrılması sonucu sosyo-kültürel değişimin mimariye bir yansımasıdır. *Gymnasium*ların kısa kenarlarına konumlandırılmış özel mekânların

---

Museum of Archaeology, s.72. Ephesos'ta Doğu Gymnasiumun Kaisersaali içerisinde de MS 5. Yüzyıla kadar kullanıldığı anlaşılan heykeller ele geçmiştir ve bu heykeller Aphrodite, Demeter ve Tykhe gibi tanrıça heykelleridir. Bk.: aynı yazar s. 77-78.

[567] M. Waelkens-J. Poblome (2012). Pisidia'nın Birinci Kenti. Hadrian ve İkinci, Üçüncü Yüzyıllar. İçinde: *Sagalassos. City of Dreams* (Ed. P. De Rynck-E. Torun). OKV Punlishing, s. 125-126.

[568] I. Jacobs – L. Stirling (2017). Re-using the Gods: A 6th-c. Statuary Display at Sagalassos and a Re-evaluation of Pagan Mythological Statuary in Early Byzantine Civic Space. *JRA 30*, s. 197-225.

[569] S. Mägele (2011). The Sculptural Evidence of Sagalassos in Its Urban Context. İçinde: *Roman Sculpture in Asia Minor* (Ed. F. D'Andria-I. Romeo). Rhode Island: Portsmouth, s. 327.

[570] Hamamın *palaestra*sından ele geçen bir geç dönem mozaik yazıtı bu yapının Hadrianus Döneminden itibaren 300 yıl boyunca kullanıldığını göstermiştir. Bk.: Abbasoğlu (2001), s. 182 Fig. 7-7.: Özdizbay (2012), s. 30-52.

tanrı/tanrıça, yönetici, *euergetes* veya onurlandırma heykelleri ile süslenmesi Hellenistik Dönemde başlayan bir gelenektir[571]. Side M Yapısındaki *imparator onurlandırma salonu (Kaisersaal)* da Hellenistik geleneğin Roma dönemindeki mimari izlerini yansıtır.

Side'nin bu önemli *gymnasium* yapısı, kentin Roma İmparatorluk Dönemi içindeki sosyal yaşamına dair önemli bir sorunu açıklığa kavuşturur. Önceki yayınlarda yeri tespit edilememiş ve *neokoros*[572] kültüne bağlı olarak düzenlenen dinsel organizasyonlar için gerekli görülen *stadion* ve *gymnasium* gibi yapıların yerinin henüz tespit edilemediği üzerinde durulmaktaydı[573]. Bu çalışma ile Side'nin önemli bir kamusal yapısının varlığı ortaya konulmuştur. Roma İmparatorluk Dönemi içinde kült organizasyonlarının bir kısmının büyük olasılıkla *imparator onurlandırma salonu* içerisinde gerçekleştirilmiş olabileceğini, yapının *peristylos* ve Doğu *Stoa* arkasındaki özel mekânların kentte düzenlenen şenliklerde bir toplanma alanı olarak kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Arkeolojik veriler hem Güney *Stoa*nın hem de *imparator onurlandırma salonu*nun kullanımının aynı anda; önce bir yangın, ardından da mekân çatılarının çökmesi ile son bulduğunu göstermiştir. Bu nedenledir ki Attius Philippus Suru inşa edilirken açıkta kalan diğer tüm *stoa*ların arka duvar blokları ve hatta *stylobat* blokları dahi sökülürken *imparator onurlandırma salonu* ve Güney *Stoa*ya ait malzemelere dokunulmamıştır. Çünkü, olasılıkla hem *imparator onurlandırma salonu*nun hem de Güney *Stoa*nın üzerindeki hafriyatı kaldırmak için gerekli zamanları yoktu. *İmparator onurlandırma salonu*na ait pek çok yapı elemanının sur duvarında kullanıldığı için ele geçmemesi, Güney *Stoa*nın *stylobat* bloklarının hafriyatın altında kaldığı yerlerde sağlam ele geçmesi bu düşünceyi güçlendirmektedir. Attius Philippus Suru'nun inşasından

---

[571] C. Trombetti (2013). *Il ginnasio Greco. Genesi, topografia e culti dei luoghi della paideia*. Oxford: BAR International Series 2527, s. 165-171.

[572] *Neokoros* kelime anlamı olarak bir tapınağın günlük işlerinden sorumlu kişiler, tapınak koruyucuları olarak açıklanmıştır. İmparator kültüne bağlı olarak ortaya çıkan bu dinsel düşünce ve buna bağlı uygulamalar, özellikle MS 2. yüzyılda Anadolu kentlerinin bu unvanı almak için birbiri ile yarış içine girmelerine sebep olmuştur. *Neokoros* unvanına sahip kentlerin bizzat imparatorun kendisi tarafından verilen bazı imtiyazlara sahip olmaları da bu duruma etken önemli bir husustur. Tüm bu uygulamalar ve düzenlemeler romanizasyon sürecini hızlandırmak ve Anadolu kentlerinin yönetimini kolaşlaştırmayı amaçlamaktaydı. Konu ile ilgili çalışmalar için bk.: G. Büechner (1888). *De Neocoria*. Kessinger Publishing, s. 1 vd.: Burrell (2003), s. 3 vd.: S. R. F. Price (2004). *Ritüel ve İktidar*. (Çev. T. Esin). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, s. 1 vd.: I. Gradel (2002). *Emperor Worship and Roman Religion.* New York: Oxford University Presss, s. 27 vd.: A. Yurtsever (2015). Neokoros Düşüncesinin Kökeni ve Gelişimi: Tanrı, Kutsal Krallık ve Yönetici İlişkisi. *AÜSBD 15/2,* s. 1 vd.

[573] Nollé (1993), s. 9.: Baz (2008), s. 148.: Baz (2012), s. 42-43.

sonraki süreçte kentte neler yaşandığı ya da M Yapısının konumlandırıldığı alanın nasıl kullanıldığına dair fikir yürütmek şimdilik oldukça zordur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. RESTİTÜSYON

III. 1. Restitüsyon Çalışmalarına Dair Ön Bilgiler

M Yapısı ile ilgili restitüsyon çalışması ilk kez 1961 yılında M. Beken tarafından hazırlanmıştır[574]. Bu çalışma yapının sadece *imparator onurlandırma salonu* doğu cephesini ve kısa kenar cephelerinin bir kısmını içeren çalışmadır. Önceki çalışmalarda yapı ile ilgili restorasyon projesi ya da yapı elemanlarının dokümantasyonunu içeren bilgiler bulunmadığı için restitüsyon çalışmasının doğruluğunu kontrol edebilecek durumda değiliz. Dahası önceki çalışmalarda yapı bir kompleks olarak bütüncül biçimde mimarlık tarihi açısından değerlendirilmemiştir. Olasılıkla bu nedenden dolayı Beken'e ait restitüsyon çalışması sadece *imparator onurlandırma salonu* için oluşturulmuştur (**Plan No.:** 6). Bununla birlikte, belirtmek gerekir ki söz konusu çalışma hazırlandığı dönem ve içerdiği bilgiler bakımından oldukça önemlidir.

Çalışma kapsamında dokümantasyonu yapılan yapı kompleksine ait bloklar büyük ölçüde *imparator onurlandırma salonu* cephesine aittir. Özellikle, 2. kata ait bloklar çok parçalı ele geçmiş, korniş bloklarının hemen hepsinde sima kısımlarının kırık ve eksik olduğu gözlenmiştir. Belgeleme çalışmalarında hem 1. kata ait bloklar (**Şekil No.:** 143) hem de 2. kata ait yapı elemanları içerisinde (**Şekil No.:** 105-106; 176a-b; 177) birleştirilebilen parçalar katalog çizimlerinde gösterilmiştir. Örnek olarak, **Şekil No.:** 177 çizimi cephenin 2. katına ait konsollu korniş bloklarının düzenlemesini göstermektedir. Bu bloklar 2. katın arka duvar cephesine ait çok parçalı ele geçen korniş bloklarının tamamlanabilen tek grubudur ve alanda birleştirilmesi mümkün olmayan bu bloklar çizimler yardımı ile birleştirilmiştir[575].

Çalışma, alanda ele geçen blokların dokümantasyonunu içermesi ve buna bağlı olarak tüm kompleksin analiz edilmesi açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bu bakımdan çalışma kapsamında kompleksi oluşturan mekânlar ve bölümleri ayrı başlıklar altında incelenmiş, daha sonra kompleks bütüncül olarak değerlendirilmiştir.

---

[574] Mansel (1963), s. 113 Abb. 90.: Mansel (1967), s. 20-21 Res. 22.: Mansel (1975), s. 177 Res. 195.: Beken (1975). Pamphylia 1. Side arkeolojik harita. F2.

[575] Tamamlanabilmesi mümkün olan ya da form bakımından bir fikir vermesi için bazı blokların çizimleri yanı sıra tamamlama örnekleri de gösterilmiştir.

III. 2. *Propylon*un Restitüsyonu

Yapı kompleksinde *propylon* olduğu düşünülen iki alan bulunmaktadır. *Propylon* olduğu önerilen her iki bölüm Batı *Stoa*nın arkasında konumlandırılmıştır. İlk *propylon* Batı *Stoa*nın güneyinde (**Plan No.:** 20; **Görsel No.:** 29-30), diğeri ise yine Batı *Stoa*nın kuzeyinde yer almaktadır (**Plan No.:** 8-9; **Görsel No.:** 33).

Batı *Stoa*nın güneyinde yer alan anıtsal giriş 13 m genişliğindeki ölçüleri ve ele geçen kaide blokları dikkate alındığında antik çağda bir *propylon* olmalıydı. Ayrıca konumu itibarı ile de bu anıtsal girişin bir *propylon* olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu noktada *propylon* ile ilgili kesin ibareler kullanılamamasının nedeni girişin geç antik çağda küçültülmesi ve yapı elemanlarının büyük ölçüde ele geçmemesidir. Bu durum yapının tasarımının tamamı ile anlaşılabilmesini sorunlu kılmaktadır. Ancak, kazı çalışmalarında *in situ* ele geçen iki postamentli attik-ion tipi kaideler (**Kat. No.:** 21-24; **Kat. Görsel No.:** 21-22) ve bu alana ait olan ancak daha geç bir dönemde Güney *Stoa*ya taşındığı anlaşılan aynı tip kaideler (**Kat. Görsel No.:** 23-24; **Şekil No.:** 12-13) *propylon*un tasarımı hakkında fikir vermektedir. Buna göre anıtsal girişin ayaklarını oluşturan postamentli attik-ion tipi kaideler üzerinde *propylon*a ait olması gereken sütunlar yükseliyor olmalıydı. Side'de benzer bir düzenlemeye sahip herhangi bir *propylon* yapısı korunmuş durumda ele geçmemiştir. Ancak, eldeki yapı elemanları ve yapı planı dikkate alındığında benzer bir örnek Perge antik kentinin Güney Hamamına ait *propylon*da görülür[576].

İmparator Septimius Severus Dönemine (MS 197-211) tarihlenen Güney Hamamı *propylon*u 9 *x* 5, 50 m genişlik ve 6, 70 m yüksekliğindedir[577]. Side örneklerinde kaide yükseklikleri 55 - 63 cm arasında değişmektedir (**Kat. No.:** 21-24). Bununla birlikte M Yapısı *propylonun*a ait postament kaideler sekizgen formda meydana getirilmiş, Perge örneklerinde ise kaideler kare formdadır. Postament üzerine yerleştirilen attik-ion tipi kaidelerin ise profil özellikleri büyük ölçüde benzerdir. Toplam sütun yüksekliği 450 cm'yi bulan[578] Perge örneği dikkate alındığında M Yapısı *propylon*u yüksekliği için de yükseklik bakımından yaklaşık ölçülerde bir sütun kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

[576] Mansel (1969), s. 130 Res. 2-8.: Mansel (1975a), s. 71-74 Abb. 31-34.: Abbasoğlu (1994), s. 85-91.: Türkmen (2007), s. 14-17 Levha 4.: Gliwitzky (2010), s. 165-173.
[577] Mansel (1969), s. 130-131.
[578] Mansel (1975a), s. 71.

Ancak, Geç Antik Çağda tamamı ile yeniden düzenlenene *propylon*a ait yapı elemanlarından geriye sadece dört adet kaide kalmıştır. Oldukça süslü bir cepheye sahip Perge Güney Hamamı *propylon*una ait restitüsyon çizimi M Yapısı *propylon*u için de bir fikir verebilir.

Batı *Stoa*nın kuzeyinde ise benzer bir formda *propylon* olabilecek bir konstrüksiyonun izleri konglomera bloklar üzerinde tespit edilmiştir. Temel seviyesinde sökülen bloklar üzerinde görülen bu izleri *propylon* olarak yorumlamak yanıltıcı olmamalıdır. Çünkü, önceki kent kazılarında ticaret agorasının güney batısında anıtsal bir kapı ortaya çıkarılmıştır[579]. Bu kapı güneye doğru, arkasında *stoa* ile birlikte dükkanlar barındıran sütunlu bir caddeye açılmaktadır. Cadde doğrudan M Yapısının kuzeybatı kanadına uzanarak Doğu Kapısı üzerinden yapıya ulaşan sütunlu cadde ile birleşir. Söz konusu caddelerin kesişme noktası aslında bir meydan olmalıdır ve bu meydandan M Yapısına anıtsal bir *propylon* ile geçiş yapılabilmesi son derece akla yatkın gözükmektedir[580]. Sütunlu caddelerin kesişme noktasındaki meydandan yapıya geçiş basit bir kapı ya da herhangi küçük bir giriş ile sağlanmış olmamalıdır. Bu bakımdan Batı *Stoa*nın güneyi için önerilen *propylon*un yapının bu kısmında da benzer bir formda olabileceği restitüsyon ve modelleme çalışmalarında önerilmiştir (**Plan No.:** 61, 62a-b).

III. 3. *Stoa*ların Restitüsyonu

Genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, yapıyı çevreleyen *stoa*lar plan şeması bakımından ortak özelliklere sahiptir. Alt yapı konstrüksiyonu; en altta yağmur suyunun tahliyesi için oluşturulmuş küçük kanallı *euthynterie* blokları, onun üzerinde basamak blokları ve en üstte sütunları taşıyan *stylobat* blokları ile oluşturulmuştur. Bu genellemenin form olarak dışına çıkan tek alan Doğu *Stoa*daki düzenlemede görülür. Doğu *Stoa* hem farklı yükseklik hem de arkasındaki *imparator onurlandırma salonu*nun vurgulanabilmesi için oluşturulan *stoa* derinliği bakımından farklı özellikler sunmaktadır.

[579] Mansel (1956b), s. 7.; Mansel (1978), s. 151 Res. 162.

[580] Kuzey *Stoa*da yer alan oval basamaklı Doğu ve Batı girişi olarak isimlendirilen girişler henüz tam anlamı ile çözümlenebilmiş değildir. Anıtsal girişler varken bu tarz daha küçük ölçekli girişlere neden ihtiyaç duyulduğunu açıklayabilmek şimdilik oldukça güç. Dahası bu girişler yapı programının bir parçası olarak mı yapıldı yoksa daha sonra mı buraya eklendi sorusu henüz netleşmiş değildir. Ayrıca bk.: **II. Bölüm:** *Kuzey Stoa.*

Bu bakımdan *stoa*nın restitüsyonu Doğu *Stoa*, Güney, Batı ve Kuzey *Stoa*lar olarak iki farklı başlık altında incelenmiştir.

III. 3. 1. Doğu *stoa*nın restitüsyonu

Doğu *Stoa*nın plan ve ölçek bakımından farklılık gösteren kısmı *imparator onurlandırma salonu* önündeki 19 m genişliğinde, 8, 55 m derinliğinde ve U formunda öne çekilen merkez kısmıdır[581] (**Görsel No.:** 12). Arkasındaki *imparator onurlandırma salonu* cephesinin algılana bilirliğini arttırmak ve geniş bir toplanma alanı oluşturabilmek için bu kısımda *stoa* derinliği daha geniş tutulmuştur (**Plan No.:** 5a, 7). Bu alanın yapının özel bir yeri olması, *stoa*ların yapı konstrüksiyonu incelendiğinde farklı özellikler göstermesi nedeni ile devam eden satırlar sadece Doğu *Stoa*nın merkez kısmını ele alacaktır.

Sütun Kaideleri: Stylobat blokları üzerindeki taşçı izleri, alana ait attik-ion tipi kaidelerin *pilinthos*larının diğer *stoa*lara ait kaidelerden daha geniş olduğunu ortaya koymuştur (**Tablo No.:** 1d)[582]. Alanda yapılan çalışmalar *stylobat* blokları üzerine oturtulan kaidelerin *plinthos* uzunluklarının 107 cm, yüksekliklerinin ise 40 ile 41,5 cm arasında değiştiğini göstermiştir. Bu kaidelerden 2 adet ele geçmiştir (**Kat. No.:** 12-13). Kaidelerin üst çapları birbirine oldukça yakındır ve üst çaplar 83 ile 85 cm arasında değişmektedir. Kaide tipi olarak cephenin ve yapı elemanlarının birbiri ile uyumu gözetileceğinden bu alanda sadece attik-ion tipi kaideler kullanılmış olmalıdır. Bu kaideler ve *ante*ye ait kaideler aynı aks üzerinde olacağı için yükseklik ve genişlikleri değişmeyecektir. Bu nedenle kaideler hem *stoa* hem de *ante* için önerilmiştir[583].

Sütun ve başlıklar: U formunda öne çekilen merkezde diğerlerinden daha büyük 8 sütun, kuzey ve güney kanatlarda ise köşeler dahil 10 sütun yer alıyordu. *Stoa*nın bu kısmı için sütun yüksekliğini tam olarak sağlayan bir blok ele geçmemiştir. Var olan bloklar çok parçalı olarak korunmuştur ve tam yüksekliklerini muhafaza edememiştir. Belgeleme çalışmalarında bu alana ait olabilecek yalnızca 3 sütun parçası ele geçmiştir

[581] Mansel (1950), s. 683.: Mansel (1951a), s. 305.: Mansel (1958a), s. 221.: Mansel (1958c), s. 59.: Mansel (1963), s. 109.: Mansel (1978), s. 169.
[582] Bu alanın kaideleri *imparator onurlandırma salonu ante*sine ait kaideler ile benzer özelliklere sahiptir.
[583] **Kat. No.:** 12 ve 13'de özellikleri belirtilen bu kaidelerden yapıda toplam 16 adet kullanılmış olması gerekir.

(**Kat. No.:** 63, 65-66). Sütunların *apophyge* ölçüleri 70 ile 72 cm arasında değişmektedir (**Tablo No.:** 5b). En geniş *apophyge*ye sahip sütunun (**Kat. No.:** 66) 9 katı; kaide, sütun ve başlık dahil toplam yüksekliğin yaklaşık 650 cm olması gerektiğini gösterir[584]. Bu hesaba göre sütunların toplam yüksekliği yaklaşık 530 cm olmalıdır.

Yüksekliği 530 cm olması gereken sütunlar yükseklikleri 79 – 82 cm arasında değişen ve alt çapı 59-60 cm olan Korinth tipi başlıklar taşıyordu. Belgeleme çalışmalarında bu alana ait olabilecek 10 adet Korinth tipi başlık belgelenmiştir (**Kat. No.:** 110-119; **Şekil No.:** 19-24). *Ante*de 6 ve Doğu *Stoa* merkezinde 6 olmak üzere toplamda 12 adet olması gereken bu başlıkların *ante* ile aynı aksta yer alacak olmaları sebebi ile yükseklikleri değişmeyecektir. Dolayısı ile belgelenen bu 10 adet başlık hem *ante* hem de Doğu *Stoa* merkezine yerleştirilebilir. Konstrüksiyonun oluşumuna genel bir çerçevede bakıldığında; Korinth tipi başlıklar sadece *stoa*nın merkezinde, *imparator onurlandırma salonu*nun *ante* aksında yer alıyor, *stoa* merkezden kuzey ve güney köşelere doğru ion düzeninde başlıklar ile açılıyordu. Bu düzenleme ile *stoa* ve arkasındaki *imparator onurlandırma salonu*nun Korinth tipi başlıkları birlikte bir uyum yakalamış olacaktır (**Plan No.:** 39).

*Arşitrav-friz ve korniş blokları: Stoa*nın arşitrav-friz ve korniş blokları gibi üst yapı elemanlarına dair herhangi bir ize rastlanılmamıştır. Ancak, bu durum üst yapı elemanları ile ilgili çıkarımlarda bulunulmasına engel değildir. Bu bakımdan *stoa*nın üstünün kapalı olduğu düşünüldüğünde, sütun başlıkları üzerinde olması gereken arşitrav-friz bloklarının friz yataklı olabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Özellikle çatı örtüsü için friz yataklı arşitravlar tercih edilirse *stoa* üzerinin kapatılması için kullanılacak hatılların yerleştirilebileceği bir alan oluşturulmuş olacaktır. Yatay ve dikey yerleştirilecek hatıllar friz yatakları üzerinde sabitlenebilecektir. Friz yataklı arşitrav-friz blokları ile statik açıdan kuvvetli bir çatı konstrüksiyonu oluşturulabilecektir[585]. Arşitrav-friz bloğunun üzerinde olması gereken korniş, arşitrav

[584] Kaide yüksekliği 42 cm, başlıkların yükseklik ortalaması 80 cm alındığında bu alandaki sütunların toplam yüksekliğinin yaklaşık 530 cm olması gerekir. Yükseklikler de *apophyge*nin 9 katının tercih edilmesinin nedeni bu oran sisteminin *imparator onurlandırma salonu* cephesinde yüksekliği büyük ölçüde doğru bir şekilde vermesidir. Benzer bir biçimde *stoa*nın ion düzenli kısımlarında da bu oran sisteminin kullanıldığı tespit edilebilmiştir.

[585] Benzer uygulama ve örnekler için bk.: Steskal-Torre (2008), s. 21 Taf. 63, 1. Miletos antik kentindeki 3 Numaralı Anıt Mezarın *peristylos*una ait çatı konstrüksiyonunda da benzer bir uygulama görülür. Anıt, MS 3. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir. Bk.: B. F. Weber (2004). *Bauwerke in Milet. Die Römischen*

bloklarının friz yataklı kısmının üzerini kapatabilir ya da açık bırakabilir. Friz yatakları üzerinin korniş blokları ile kapatılması veya kapatılmaması çatı örtüsünün yapı iskeleti için sorun teşkil etmeyecektir. Burada önemli olan arşitrav bloklarının friz yataklı tercih edilmesidir.

Doğu *Stoa*nın tam yüksekliğini tespit etmeye yarayabilecek arşitrav-friz ve korniş gibi yapı elemanları ele geçmemiştir. Bununla birlikte, *stylobat* blokları üzerindeki taşçı izlerinden ve kaidelerden yola çıkarak iki sütun arasındaki *interaksial* 282 ile 290 cm arasında değiştiği anlaşılmıştır[586]. Köşelerde 282 cm olan *interaksial* merkezde genellikle 290 cm'dir. Buna göre arşitrav-friz bloklarının genişliklerinin yaklaşık bu ölçülerde olması gerekir. Yüksekliğin ise *imparator onurlandırma salonu*nun sütunlu cephesi ve duvar içi nişlerinin rahatlıkla görülebilecek seviyede tasarlanmış olması beklenir. Bunun için *stoa* yüksekliğinin *imparator onurlandırma salonu*nun alt kat *aedicula* yüksekliğine eş tutulması yeterli olacaktır. Eğer bu şekilde bir konstrüksiyon oluşturulursa hem *stoa* hem de arkasında yer alan imparator salonunun cephe düzeninde bir bütünlük, simetri, uyum elde edilecektir. Bu konstrüksiyona göre, Doğu *Stoa*nın merkez kısmının zemin seviyesinden itibaren yaklaşık 750 cm yükseklikte olması gerektiği anlaşılmaktadır[587]. Yükseklik bu şekilde tercih edilirse hem *aedicula*lar hem de podyum arkasında kalan nişler içindeki heykeller rahatlıkla görülebilecektir (**Plan No.:** 60, 63-64; **Görsel No.:** 65).

Korinth düzeninde olan merkez bölüm kuzey ve güney kanatlara ion düzeninde başlıklar ile açılmaktadır. Ion düzenindeki bu konstrüksiyon şeması tüm *stoa* boyunca

Heroa von Milet. Berlin: W. de Gruyter, s. 123-124, 135 Abb. 79-82. MS 2. yüzyıl ortasına tarihlendirilen Menderes Magnesia'sındaki Çarşı Bazilikası'nın üst yapı örtüsü için de benzer bir çatı sistemi önerilmiştir.: Bk.: S. H. Öztaner (2006). Menderes Magnesiası Çarşı Bazilikası. *Anadolu/Anatolia 31*, s. 136, 138 Çiz. 3.

[586] *Interaksial* mesafesi *imparator onurlandırma salonu ante*sine ait sütunlar ile paraleldir ve belli bir aks uyumu oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

[587] Side'de benzer bir alt yapı konstrüksiyonu üzerinde yükseltilen Ticaret Agorasına ait *portikus*un yüksekliği 660 cm olarak tespit edilmiştir. *Portikus*un üzerini örten çatının M Yapısında olduğu gibi ahşap olduğu düşünülmektedir. Bk.: Mansel (1956b), s. 2. Bir diğer benzer yapı konstrüksiyonuna sahip Perge Agorasında ise *portikus* yüksekliği 645 cm olarak tespit edilmiştir. Sütun ve saçaklığın toplam yüksekliği ise 780 cm'yi bulmaktadır. Bk.: Mansel (1975a), s. 76.: A. M. Mansel (1972). 1970 Yılı Perge Kazısına Dair Önrapor. *TürkAD 19/2,* s. 171.: A. M. Mansel (1973). 1971 Perge Kazısı. *TürkAD 20/2*, s. 143 Res. 2.: Mansel (1974), s. 110 Res. 13. Eldeki örnekler irdelendiğinde yüksekliğin 6 m üzerinde olması gerektiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

birbirini takip eder. Bu nedenle restitüsyon önerisinde Güney, Batı ve Kuzey *Stoa*lar birlikte ele alınmıştır.

III. 3. 2. Kuzey, Batı ve Güney *stoa*ların restitüsyonu

Doğu *Stoa*nın merkezini çevreleyen kuzey ve güney kanatları, Kuzey, Batı ve Güney *Stoa*ların yapı konstrüksiyonları birbirini takip eder, benzer form ve özellikler gösterir. Yapının bu kısımlarını Doğu *Stoa* merkezindeki düzenlemeden farklı kılan önemli unsur kaide ve sütunların daha alçak olması,[588] başlıkların ise Doğu *Stoa* ve *ante*nin aksine ion düzeninde tercih edilmesidir[589].

Sütun kaidesi ve sütunlar: Stylobat blokları ve ele geçen attik-ion tipi kaidelerin *interaksial* ortalamasının yaklaşık 215 ile 220 cm arasında olduğunu göstermiştir[590]. 220 cm mesafesinde yerleştirilen attik-ion tipi kaidelerden bir kısmı oldukça iyi korunmuş durumdadır (**Tablo No.:** 1c) ve bunlar içerisinde *in situ* ele geçen kaideler belgelenmiş durumdadır. Toplam 5 adet ele geçen kaidelerin yükseklikleri 33, 5 cm ile 35, 5 cm arasında değişmektedir. *Plinthos* genişlikleri ise 85 ile 89 cm arasındadır[591]. Üst çaplar 70 ile 76 cm olarak belgelenmiştir (**Tablo No.:** 1c; **Kat. No.:** 7-11). Yenilenen plan çalışması kaidelerin üzerinde Kuzey ve Güney *Stoa*da 27, Batı *Stoa*da ise 26 *Greco scritto* cinsinde mermer sütunların yükseldiğini göstermiştir. Belgeleme çalışmaları ve yenilenen yapı planı *peristyl*osun toplam 104 sütun ile çevrelenmiş olması gerektiğini ortaya koymuştur.

*Stoa*ya ait sütunlar içerisinde tam yüksekliğini muhafaza eden bir örnek ele geçmemiştir. Korunan örnekler daha çok Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir. Arşiv fotoğraflarında bu alanda sütunların düştüğü şekli ile korunduğu görülmektedir (**Görsel No.:** 10b). Ele geçen bloklardan 24 tanesi profil ve *apophyge* gibi belirli ölçüleri

---

[588] Vitruvius, *Rhodos Stili* sütunlu avluların sütun dizilerinin bir bölümünde daha yüksek sütunların tercih edildiğini belirtir. M Yapısı Doğu *Stoa*sında görülen bu düzenleme Vitruvius'un belirttiği Rhodos stilini yansıtır. Bk.: *Vitr.* VI. 7. 3.

[589] Mansel (1950), s. 683.: Mansel (1951a), s. 305.: Mansel (1958a), s. 221.: Mansel (1958c), s. 59.: Mansel (1963), s. 109.: Mansel (1978), s. 169.

[590] Özellikle Batı ve Doğu *Stoa*da 220 cm'dir. Side antik kentinde *interaksial* mesafesinin M Yapısı ile benzer düzenlemesini kentin doğu-batı doğrultusunda uzanan ana sütunlu caddesinde görmek mümkündür.

[591] Restitüsyon çiziminde kaidelerin yüksekliği ve genişliğinin ortalaması kullanılmıştır. Buna göre yükseklik 34, 5 cm, *plinthos* uzunluğu ise 88 cm'dir.

sağlamaktadır (**Tablo No.:** 5a; **Kat. No.:** 37-60). Ancak, belgelenen bloklar içerisinde büyük çoğunluğu yapı ile ilişkilendirilemeyen sütun parçaları oluşturmaktadır. Bu parçalardan toplam 41 adet ele geçmiştir (**Tablo No.:** 5d; **Kat. No.:** 69-109).

Mansel yapıya ait olması gereken sütunların yükseklik ortalamalarının 475 cm olduğunu belirtmiştir[592]. Bununla birlikte sütunların ve kaidelerin ölçüleri hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. Güney *Stoa*da yürütülen çalışmalarda iki parça halinde ve büyük ölçüde korunmuş bir sütun ele geçmiştir (**Kat. No.:** 46). Söz konusu bu sütun 481 cm yüksekliğe kadar korunmuştur. Parça halinde ele geçen sütunların genel özelliklerine bakıldığında taban profillerinin büyük ölçüde değişmediği görülmüştür (**Şekil No.:** 18). Sağlam örneklerde *apophyge* 57 ile 61 cm arasında değişmektedir (**Tablo No.:** 5a). Çalışmada 61 cm'lik *apophyge stoa*ya ait sütunların tam ölçüsü olarak kabul edilmiştir. *Apophyge* genişliği 61 cm olarak kabul edildiğinde, *apophyge*nin 9 katı; kaide, sütun ve başlığın yüksekliğine eş olmalıdır. Bu da yaklaşık 549 cm'lik bir yüksekliğe eşittir. Bu durumda sütun tam yüksekliği Mansel'in belirttiği gibi 475 cm değil, yaklaşık 496 cm (+/- 1 cm) olmalıdır[593]. Sütun yükseklikleri ile ilgili farklı bir yöntem uygulanıp, *plinthos* uzunluğunun yarı çapı yüksekliğe oranlanırsa çapın 12,5 katının; kaide, sütun ve başlığın tam yüksekliği olan 550 cm'yi sağladığı görülecektir (**Plan No.:** 48)[594].

Sütunların üst çapları birkaç örnek dışında 59 ile 60 cm, üst *apophyge* ise 51-54 cm arasında değişmektedir (**Tablo No.:** 5a). Alanda ele geçen bir ion tipi başlık[595] parçası *stoa*nın Doğu *Stoa* merkezi dışında Ion Düzeninde planlandığına kuşku bırakmamıştır (**Tablo No.:** 8; **Kat. No.:** 156). 20 cm yüksekliğindeki başlığın 60 cm genişliğindeki alt çapı alanda ele geçen sütunların üst taban çapları ile uyumlu olması bu hususun netleşmesini sağlamıştır[596].

[592] Mansel (1958a), s. 221.: Mansel (1963), s. 109.: Mansel (1978), s. 169.
[593] Yükseklik, *apophyge* ve kaide yüksekliğinden yola çıkarak elde edilmiştir.
[594] Çalışmada sütun yüksekliği olarak 550 cm doğru olarak kabul edilmiş, restitüsyon ve modelleme çalışmalarında bu ölçülerden yola çıkarak bir öneri oluşturulmuştur.
[595] Mansel (1967), s. 20.: Mansel (1978), s. 169.
[596] Belgeleme çalışmalarında alanda çok sayıda volüt parçası görülmüş, ancak bu parçalardan bir sonuç elde etmek mümkün olmamıştır.

Belgeleme çalışmalarında *stoa*ya ait olması muhtemel hiçbir arşitrav-friz bloğu tespit edilememiştir[597]. Korniş bloklarından ise sadece bir parça ele geçmiş olmasına rağmen, bu bloğun kesin olarak *stoa*ya ait olduğunu söylemek mümkün değildir (**Kat. No.:** 251). Arşiv belge ve fotoğrafları da bu konuda yeterli bilgi sunmamaktadır. Ancak, bu alanda da Doğu *Stoa* merkezinde olduğu gibi bir *stoa* düzenlemesinin olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Düzenlemedeki tek fark; Doğu *Stoa* merkezinde yaklaşık 7 m'yi bulan yüksekliğin bu noktada olasılıkla 6 m, maksimum 6, 50 m'de sonlanmış olabileceğidir[598]. *Stoa*nın yüksekliği ile ilgili Side[599] ve Perge[600] örneklerinden yola çıkarak bir öneride bulunulmuştur. Kaide yüksekliğinin eldeki yapı elemanlarına oranlanması ile *stoa*nın cephe düzenlemesinde toplam yüksekliği yaklaşık 6, 50 m olan bir konstrüksiyon ortaya çıkacaktır[601]. Bu noktada belirtmek gerekir ki bu veriler kesin bir sonuç değil, şimdilik güçlü bir teori olarak düşünülmelidir (**Plan No.:** 59-62).

Güney Stoa Arka Duvar Cephesi: Yapının *stoa*ları içerisinde arka duvar cephesinin süslendiği bilinen tek örneği Güney *Stoa*da tespit edilmiştir. Ancak bu düzenleme de yapının ilk inşa evresinde oluşturulmuş değildir. MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında Güney *Stoa*nın arka duvar cephesinin düzenlemesinde bir değişikliğe gidilir[602]. Bu dönemde Güney *Stoa*, yapı kompleksinin Geç Antik Çağdaki yeni sergi

[597] Vandeput'un cephe ya da *portikus*a ait olabileceğini düşündüğü ve bu şekilde ele aldığı arşitrav-friz bloklarının *imparator onurlandırma salonu*na ait olduğu tespit edilmiştir. Bk.: Vandeput (1997a), s. 122 Pl. 116, 2-116, 4.

[598] Ephesos antik kentindeki Vedius *Gymnasium*unda da *stoa*nın yüksekliği yaklaşık 6, 03 m civarındadır. Bk.: Steskal – Torre (2008), s. 14.

[599] Side Ticaret Agorasının *Stoa*sına ait ölçülerden yola çıkılmıştır. Buna göre sütun, kaide ve başlık toplam yükseklik 5,70 m'dir. Ayrıca, Side antik kentindeki ölçüleri bakımından M Yapısı *Stoa*sına ait en yakın ölçüleri bu yapı sunmaktadır. Dahası sütun yükseklikleri dışında her iki yapının *stoa* derinlikleri de birbirine oldukça yakındır (5, 80 m). Bk.: Mansel (1956b), s. 2.: Mansel (1978), s. 149-150. Ayrıca kentin ana sütunlu caddesinde de *stoa*nın toplam yüksekliğinin yaklaşık olarak 6, 24 m olduğu tespit edilmiştir. Bk.: Mansel (1963), s. 18.: Mansel (1978), s. 24 Res. 14.

[600] Alt yapı sistemi M Yapısına oldukça benzeyen Perge Agorasının *stoa* ölçülerinden yola çıkılmıştır. Perge'de *stoa*nın toplam yüksekliği 7 m'yi bulmakla birlikte Side örneğinin bu yükseklikten daha faza olamayacağı eldeki verilerden yola çıkılarak düşünülmektedir. Ayrıca, Perge Agora *Stoa*sının yüksekliğinin 7 m'yi bulmasındaki tek sebep yapının kaidelerinin kare formlu postamentleridir. Postamentler dışında diğer ölçüler Side örneğine yakındır. Bk.: Mansel (1975a), s. 76 Abb. 39.: Özdizbay (2012), s. 66. Pamphylia Bölgesi dışında Ephesos antik kentindeki Vedius *Gymnasium*una ait *ante*nin yüksekliği de (5, 50 m) Side örneği ile karşılaştırılabilir. *Ante* önünde yer alan *stoa*nın çatı dahil toplam yüksekliği 6, 50 m'yi bulmaktadır. Bk.: Steskal – Torre (2008), s. 21 Taf. 63, 1.

[601] *Stoa*ya ait kaidelerin yüksekliğinin 2 katı arşitrav-friz yüksekliği, 1, 5 katı ise korniş yüksekliğine eşit olarak düşünülmüştür.

[602] Güney *Stoa*nın arka duvar cephesine dair detaylı inceleme için tezin 2. Bölümüne bakınız. Arka duvar cephenin restitüsyonu ile ilgili çalışmalar tam anlamı ile tamamlanmış değildir. Çalışmanın tamamlanamaması alanda yapılan kazı çalışmaları ve bu çalışmalar ile paralel ilerleyen dokümantasyon

alanı olarak yeniden şekillendirilir. Buna bağlı olarak da cephede yeni bir düzenleme oluşturulur. Yapının güneyindeki hamama açılan girişler küçültülür, hamamın kuzey arka duvarları yüzeyinde yeni bir duvar yükseltilerek duvar içi nişleri yerleştirilir (**Plan No.:** 22-23). Alt ve üst profilli bir podyum üzerinde yükselen niş kenarları attik-ion tipi pilaster kaideler ile süslüdür[603]. Kaideler üzerinde yivli mermer kaplama levhaları yükseltilmiş, yivli levhaların üzerine "L" formlu Korinth tipi pilaster başlık levhaları yerleştirilmiştir (**Tablo No.:** 8a; **Kat. No.:** 147-155)[604].

Pilaster başlıklardan toplam 9 adet ele geçmiştir. Niş sayıları dikkate alındığında bu rakamın 22 olması gerekirdi. Başlıkların yükseklikleri 26, 5 ile 30, 5 cm arasında değişmektedir (**Kat. Görsel No.:** 73-81). *Stylobat* bloklarının üst kotu 0 (sıfır) kabul edildiğinde pilaster başlıkların üst seviyesinin 262 / 265 cm'de son bulması gerekir. Pilaster üzerine yerleştirilen kemer başlangıcı (yastık taşı) ise deniz seviyesinden yaklaşık ± 9, 48 m yükseklikte olmalıdır.

Bu düzenlemede en önde *stoa peristylos*unu çevreleyen ion düzenindeki cephe, arkada duvar cephesi üzerinde ise Korinth tipi pilasterlerin kemerli duvar içi nişleri gözükecektir (**Plan No.:** 73)[605]. Plan çalışmalarında ilk 9 niş önünde yer alan sütunların niş akslarını takip edecek şekilde yerleştirildiği anlaşılmıştır. Önde *interaksial*i 215 ile 220 cm arasında değişecek şekilde yerleştirilen sütunlar arasından arkada yer alan nişler rahatlıkla görülebilecektir. Ancak doğuya doğru devam edildiğinde, 10. ve 11. nişlerin (**Görsel No.:** 17a-b) arasında yer alan ve *basilica thermarum*a açılan anıtsal kapının sütunlar arasında kaldığı, böylece bu kısımda aks uyumunun gözetilmediği anlaşılmıştır (**Plan No.:** 23a).

Cephenin bu kısmında *stylobat* blokları temel seviyesinde söküldüğü için düzenlemenin nasıl olabileceğine dair sadece fikir yürütülebilmiştir. Buna göre olasılıkla

---

çalışmalarının tez süresinde yeterli zaman dilimine yayılamamasıdır. Bu nedenle bu kısım eldeki ilk verilere göre oluşturulmuştur. İlerleyen zamanlarda bu alanda detaylı bir restitüsyon çalışması hazırlanacak ve yayımlanacaktır.

[603] Pilaster kaideler büyük ölçüde *in situ* ele geçmiştir. Bu kaidelerden bir kısmı Agora Depoya kaldırılmıştır.

[604] Kaide ve pilaster başlık arasında kalan yivli mermerlerin her bir niş için kullanılmadığını belirtmek gerekir. Nişlerin kenar süslemelerinde standart bir düzenleme yoktur. Bu da yapı elemanlarının belki farklı yapılardan toplanılarak bu alanda tekrar kullanıldığını gösterir. Arka duvar cephesine ait mermer levhaların bu yapıda ikincil kullanımları olduğunu belirtmek mümkündür.

[605] Bk.: **II. Bölüm:** Güney *Stoa İkinci Yapı Programı Evresi (Heraklios Stoası).*

10 ve 11. nişler arasındaki sütun eksek mesafeleri değiştirilmiş, sütunların ara mesafesi açılarak girişin merkezinde yer alan payenin karşı aksına bir sütun yerleştirilmiş olmalıdır. Ayrıca, girişin her iki yanında bulunan nişlerin de rahatlıkla gözükebilmesi için önde yer alan sütunların niş kenarlarına gelecek şekilde yerleştirilmesi gerekir. Arka duvar cephesindeki düzenlemeye göre *stoa*nın sütun aksları değiştirilirse üst yapı elemanlarında da değişikliğe gidilmesi gerekir. Buna göre en az 330 cm genişliğinde bir arşitrava ihtiyaç vardır ki böyle bir arşitrav alanda belgelenmemiştir. Tüm bu olasılıkların dışında cephenin bu kısmında belki de herhangi bir aks uyumu gözetilmemiş de olabilir. Çünkü, önde yer alan sütunlardaki farklı bir düzenleme tüm üst yapı elemanlarında yeniden bir düzenleme yapılmasını gerektirir. Bu da oldukça masraflı bir iş yükünü beraberinde getirecektir.

III. 4. *İmparator Onurlandırma Salonu*nun Restitüsyonu

İmparator onurlandırma salonu restitüsyonu mekân ve cepheyi oluşturan yapı unsurları ile farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Restitüsyon önerisi *ante* kısmından başlayarak zemin, podyum, ön cephe ve arka duvar cephesi bölümleri ile farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Cephenin ikinci katı için de ilk kat anlatım şekli tercih edilmiştir. Yapı ile ilişkilendirilen blokların cephenin hangi kısmında yer alacağına dair **Plan No.:** 52 – 54 numaralı çizimlerde bir öneri oluşturulmuştur. Bu öneri sonucunda da yapının restitüsyon önerileri ve buna dayalı 3B modellemeleri meydana getirilmiştir.

III. 4. 1. *Ante*nin restitüsyonu

*Kaide, sütun ve başlıklar: İmparator onurlandırma salonu stoa*ya 6 büyük sütun ile açılır. Söz konusu sütunlar *ante* üzerinde, attik-ion tipindeki kaideler üzerinde yükselmektedir. *Stylobat* ölçüleri Doğu *Stoa*nın merkezinde yer alan bloklarda olduğu gibi 115 cm derinliğinde ve 145 cm genişliğindedir (**Görsel No.:** 39; **Plan No.:** 38). Yapının *ante* kısmına ait 2 kaide ele geçmiştir (**Kat. No.:** 12-13; **Şekil No.:** 8). Ele geçen kaideler *stylobat* blokları üzerinde yaklaşık 107 cm genişliğinde *plinthos* ve 41, 5 cm yüksekliğe sahip attik-ion kaidelerin yükseldiğini göstermiştir (**Tablo No.:** 1d; **Kat. No.:** 12-13). Eldeki mevcut kaide blokları ve köşelerdeki pilaster kaidelerin 40 cm'yi bulan

yükseklikleri bu alanda sütun kaide yüksekliklerinin ortalama 40 cm olması gerektiğini göstermektedir[606]. Çünkü hem *in situ* korunmuş 40 cm yüksekliğindeki köşe pilasterlerine ait kaideler hem de *ante*ye ait kaideler aynı aks üzerinde yer almaktaydı. Dolayısı ile aynı aks üzerinde yer alan kaidelerin aynı yükseklikte olması gerekmektedir.

*Ante*nin ortalama yüksekliği 40 cm olan attik-ion tipi kaideleri *Greco scritto* tipindeki sütunları taşımaktaydı. *Ante*ye ait olabilecek 6 sütun ele geçmiştir (**Tablo No.:** 5b; **Kat. No.:** 61-66). Belgelenen sütunlar tam yüksekliğini ihtiva edecek şekilde korunamamıştır. Bununla birlikte alt taban profilleri sağlam olan sütunların *apophyge* çapı en çok 72 cm'dir (**Kat. No.:** 65-66). Bu durumda, diğer alanlarda uygulanıldığı gibi[607], *apophyge* çapından yola çıkarak kaide, sütun gövdesi ve başlık dahil toplam yüksekliğin yaklaşık 650 cm olması beklenir. Yüksekliği 40 cm olan kaide ve 80 cm olan başlıklar toplamdan çıkarıldığında *ante*ye ait sütunların toplam yüksekliği 530 cm olmalıdır.

Yüksekliği 530 cm olan sütunlar taban alt çapı 59 ile 60 cm arasında ve ortalama yükseklikleri 80 cm olan Korinth tipi başlıkları taşıyordu (**Tablo No.:** 6a; **Kat. No.:** 110-119)[608]. Bu başlıklardan toplam 10 adet ele geçmiştir. Ele geçen başlıklar Doğu *Stoa* merkezinde yer alan başlıklar ile birlikte kullanılmıştır. Bu nedenle blokların yapı içinde kullanım yeri önerilirken hem *ante* hem de Doğu *Stoa* merkezi için birlikte önerilmiştir. Toplam 12 adet olması gereken başlıklardan 10 tanesinin belgelenmiş olması oldukça önemlidir. Ancak belgelenen başlıkların ancak bir kısmı (yarısı) bezeme ve ölçüleri bakımından bir sonuç verecek durumdadır (**Kat. No.:** 111-115, 117; **Şekil No.:** 19-24).

*Ante*nin kuzey ve güney köşeleri dikdörtgen formlu attik-ion tipi kaideler üzerinde yükselen, duvara bitişik büyük pilaster sütunlar ile düzenlenmiştir[609]. Pilaster sütunların kuzey köşede yer alan ve güney köşede yer alan blokları alanda tespit edilmiştir (**Kat. No.:** 64). Ancak her iki sütun da toplam yüksekliklerini koruyamamıştır. Pilaster sütunları taşıyan attik-ion tarzı kaideler 40 cm yüksekliğindedir. Tam yüksekliklerini koruyamamış pilasterlerin yükseklikleri *ante* üzerinde yer alan sütunlardan yüksek olmalıdır. Çünkü

[606] Restitüsyon ve modelleme çalışmalarında kaide yükseklikleri 40 cm olarak kabul edilmiştir.
[607] Bk.: *Stoanın Restitüsyonu*
[608] Kaide ve başlık yükseklikleri dikkate alınmadığında *ante* sütunlarının 530 cm yüksekliğinde olması beklenir.
[609] *Ante*nin güney köşe pilasteri alanda tespit edilmiş ve ait olduğu kaide üzerine yerleştirilmiştir.

pilasterler 20 cm yüksekliğinde ion tipi *ante* başlıklar taşımaktaydı. Ion tipi *ante* başlıklarından 2 tane olması gerekir. Belgeleme çalışmalarında bu başlıklarından 1 tanesi tespit edilebilmiş ve belgelenmiştir (**Kat. No.:** 157; **Şekil No.:** 35). Bu başlığın taban alt çapı ile pilaster kaidenin üst taban çapının birbiri ile uyumlu olduğu yapılan belgeleme çalışmalarında anlaşılmıştır (**Şekil No.:** 17, 35). Bu durumda kaide ve başlık hariç köşe pilasterlerin ana gövdesinin toplam yüksekliği 590 m olmalıdır. Kaide, sütun ve başlık yüksekliği ise Doğu *Stoa* merkezindeki düzenleme ile de uyumlu olacak şekilde 650 cm yükseklikte olmalıdır (**Plan No.:** 39).

Arşitrav-friz ve korniş blokları: Önceki paragrafta ele alınan yapı elemanları haricinde *ante*nin üst yapı konstrüksiyonunu açıklığa kavuşturmaya yarayacak herhangi bir blok ele geçmemiştir. Bununla birlikte üst yapı elemanlarına dair bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Buna göre sütun başlıkları üzerinde *stoa*ya bakan dış yüzeyi bezemeli, mekân iç kısmına bakan yüzeyi profilli arşitrav-friz blokları duruyor olmalıydı. Arşitrav-friz blokları üzerinde korniş veya silmeli bir blok yeterli olacaktır[610]. Böylelikle çok fazla göz önünde olmayacak bu kısımda iş gücünden tasarruf edileceği gibi *stoa*nın çatı örtüsünün yerleştirilmesi için serbest bir çalışma alanı sağlanacaktır. *Ante*nin toplam yüksekliği simetri ve blokların birbiri ile olan uyumlu yapısal ilişkisi için Doğu *Stoa*nın merkezinde yer alan büyük sütunlar ile eşit mesafede olması gerekir. Bu şekilde bir planlama, *imparator onurlandırma salonu* alt kat cephesinin görülebiliyor olması için de yeterlidir.

*Ante*nin üzerinde, Doğu *Stoa*nın çatı konstrüksiyonu oluşturulduktan sonraki aşamada bir pencere açıklığının olması gereklidir. Toplam yüksekliği 13 m'yi aşan *imparator onurlandırma salonu* mekân bazında incelendiğinde, kompleksin diğer mekânlarından çok daha özel bir yere sahip olduğu muhakkaktır. Bu özel mekânın, *aedicula* ve duvar içi nişlerinde yer alan heykellerin mutlaka rahatlıkla görülebiliyor olması gerekir. *Ante*nin önünde yer alan geniş *stoa* sayesinde alt kat cephesinin aydınlatılması problemi kısmen de olsa çözümlenmiş olacaktır. Ancak, söz konusu Doğu *Stoa*daki bu açıklığın *imparator onurlandırma salonu*nun ikinci kat cephesinin aydınlatılması için yeterli ışığı sağlamayacağı kesindir. Tüm *aedicula*lı cephenin ve arka

[610] Benzer bir düzenleme için Ephesos antik kentindeki Vedius *Gymnasium*unun *ante*sine bakılabilir. Bk.: Steskal – Torre (2008), Taf. 63, 1.

duvar cephesinin aydınlatılması için mutlaka *ante* seviyesinin üst kotlarında pencere açıklığına ihtiyaç vardır. Bu açıklık cephe mimarisinin düzenlenişi ve önde yer alan *stoa*nın konstrüksiyonu nedeni ile başka hiçbir yere konumlandırılamaz[611]. Bu nedenle pencere açıklığı mutlaka *ante* üzerinde olmalıdır. Bu çözümleme ile batı tarafa yönlendirilmiş *aedicula*lı cephenin gün batımına kadar rahatlıkla aydınlatılması sağlanmış olacaktır. Söz konusu yapı planı ve cephe düzenlemesinin bir amacının da gün ışığından mümkün olduğunca uzun süre yararlanmak olduğunu düşünmek gerekir (**Plan No.:** 63-64).

*İmparator onurlandırma salonu ante*sinin mimari düzenlemesine en yakın örnek Ephesos'taki MS 147/149'a tarihlenen Vedius Hamam-*Gymnasium*unun mermer salonudur[612]. Salon, M Yapısında olduğu gibi *stoa*ya 6 büyük sütun ile açılmaktadır. Ephesos örneğinin M Yapısı ile arasındaki fark; kullanılan kaide tiplerinin farklılık göstermesi ve mermer salonun önünde yer alan *stoa*nın Side'de olduğu gibi daha derin tutulmamasıdır. Anadolu'da *stoa*nın arkasında kalan ana mekânın vurgulanması için derinliğin öne çıkarıldığı yapı Mısır Kültü ve imparator Hadrianus için adanmış, MS 132 sonrasına tarihlendirilen Pergamon'daki Kızıl Avlu'dur[613]. Bu yapı plan bakımından M Yapısına yakın benzerlik göstermekle birlikte aynı işlev ve amaç doğrultusunda inşa edilmemiştir. Daha çok kült karakteri taşıyan bir yapı olması bakımından da farklılık gösterir. Aralarında mimari form ve işlev bakımından farklılıklar olmakla birlikte Anadolu'da M Yapısı *imparator onurlandırma salonu ante*sine benzer mimari düzenleme iki yapıda belgelenmiştir; Vedius *Gymnasium*u ve Kızıl Avlu. Bu yapılar MS 132 – 149 yılları arasındaki bir dönem içine yerleştirilir.

[611] 20^0'lik alınlıklar nedeni ile kısa kenar köşelerinde cephe daha alçak kotta son bulmaktadır. Bu nedenle doğu cephe ile kot farkını eşitlemek için ana duvar bedeni yükseltilecektir. Aradaki yükseklik farkının oluştuğu duvar bedeni üzerine küçük pencereler yerleştirilebilir. Belki de kısa kenar köşelerinde 20^0'lik alınlıkların tercih edilme sebebi burada bir pencere açıklığına yer sağlamak olabilir.

[612] Steskal – Torre (2008), s. 20 Taf. 114.

[613] Radt (2002), s. 200-201 Res. 144.: Mania (2011), s. 96-111, 127.: Mania (2014), s. 525 Fig. 2. O. Öztürk (2013). *Temples of Divine Rulers and Urban Transformation in Roman-Asia The Cases of Aphrodisias, Ephesos and Pergamon*. (The University of Texas: Yayınlanmamış Doktora Tezi). Amerika: Texas, s. 213 Fig. 4. 46.

III. 4. 2. Zeminin restitüsyonu

Mekân içi zemininin mermer levhalar ile kaplı olduğu önceki çalışmalar neticesinde bilinmekteydi[614]. 2017 yılı kazı çalışmalarında mekân içinde kontrol amaçlı temizlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada zemin içerisinin yatay yerleştirilmiş mermer levhalar ile kaplı olduğu belgelenmiştir (**Görsel No.:** 45-46). Yatay yerleştirilen levhalar mekân içinin optik olarak daha geniş gözükmesini sağlayacaktır. Niş ve podyum önlerinde oldukça iyi korunmuş olan kaplama levhalarının belgelemesi yapıldıktan sonra üzerleri tekrar kapatılmıştır[615]. Kısıtlı bir alanda inceleme yapılmış olmakla birlikte tüm zeminin sadece kaplama levhaları ile kaplandığı, bu levhaların şimdilik herhangi bir figür veya süsleme barındırmadığı anlaşılmıştır (**Plan No.:** 40).

III. 4. 3. Uzun ve kısa kenar podyumlarının restitüsyonu

İmparator onurlandırma salonu sütunlu cephesinin üzerinde yükseldiği podyumlar, kuzey ve güney yönlerindeki kısa kenar köşelerinde ve doğu tarafın uzun kenarı önünde yer alır. Kısa kenar köşelerinde 1 yarım 2 tam, doğu uzun cephede ise 4 podyum yükselir. Podyum aralarında ana duvar bedenine yerleştirilmiş kemerli duvar içi nişleri, niş önlerinde ise *aedicula*nın podyum profil ve yüksekliğini izleyen düz bir platform devam eder. Podyum, zeminden 10 cm yüksekliğindeki bir platform, *euthynterie,* üzerine oturtulmuştur. Altta *kyma recta* ve *kyma reversa* profilli bir topuk, onun üzerinde düz bir gövde ve gövdenin üzerinde alt profilin tekrarı şeklindeki dışa çıkan ikinci bir profil yer alır. Bu profil düzenlemesi tüm cephe boyunca birbirini takip eder[616] (**Görsel No.:** 44-52a-b). *Aedicula*lı cephenin üzerinde yükseldiği podyumların derinlikleri, ana duvar bedeninden başlayarak podyumun profillendirilmiş uç kısımlarına kadar olan bölümünde 215 cm, duvar içi nişlerinin önünde ise 80 cm'dir.

Kuzey Kısa Kenar Podyumunun Restitüsyonu: Podyum içten içe ölçüldüğünde 15 m genişliğinde bir alanı kapsamaktadır. Kuzey kısa kenarın batısında yer alan yarım

[614] Mansel (1978), s. 171.

[615] Mekânın geçirdiği tamir ve varsa farklı uygulamalar tüm zeminin temizlenmesi ile anlaşılabilecektir. Her ne kadar mekân içerisinin komple temizlenmesi ve zeminin detaylı bir kontrolünün yapılması istense de bu mümkün olmamıştır.

[616] Side antik kentinde bu tip profildeki ilk podyum örneği Vespasianus Anıtında görülür. MS 71/73 yılına tarihlenen bu yapı aynı zamanda Side'nin ilk *aediculalı* cephesini de ihtiva etmektedir. Bk.: Mansel (1963), s. 73-76.: Mansel (1964b), s. 185-197.: Mansel (1978), s. 114-120.: Yurtsever (2017a), s. 254.

podyum ile başlayan düzenlemeden sonra doğuya doğru iki tam podyum yerleştirilerek *aedicula*lı cephenin ana taşıyıcı unsuru meydana getirilmiştir. Podyum üst yüzeyinde taşıyıcı yapı elemanlarından olan kaidelere ait izler belgelenmiştir. Bu izlerden duvar içi niş kenarlarının sütunlar ile çerçevelendiği anlaşılmıştır (**Plan No.:** 43b).

Podyumun süsleme unsuru olan profillerin büyük kısmı korunmamıştır (**Görsel No.:** 42, 49). Ancak eksik olan bu kısımlar sağlam olan kısımlardan ölçü ve yükseklik alınarak tamamlanabilmektedir. Cephenin bu kısmında podyum yükseklikleri 153 ile 158 cm arasında değişmektedir. Genişlikleri ise dıştan dışa 273/275 cm, üzerine kaidelerin yerleştirildiği ana beden genişliği ise 250 cm'dir. Restitüsyon önerisinde yükseklik ortalaması alınmış ve podyum yüksekliği 155 cm olarak kabul edilmiştir. Genişlik ve diğer ölçülerine ise sadık kalınmıştır (**Plan No.:** 36-37, 43).

Podyum ön cephesi incelendiğinde ise tüm cephesinin mermer levhalar ile kaplı olduğu anlaşılmıştır. Belgeleme çalışmalarında tespit edilen harç ve kurşun kanca izleri bu duruma şüphe bırakmamıştır. Podyumun bu kısmında da benzer düzenleme oluşturulmuş olmalıdır. Ancak mermer renkleri ve formu bakımından bir fikir verebilecek buluntu elde edilememiştir. Olasılıkla kare veya dikdörtgen kesilmiş mermer levhalar ile süslü olmalıdır. Modelleme çalışmalarında bu hususlar dikkate alınarak bir öneri oluşturulmuştur (**Plan No.:** 69).

Podyum arka yüzeyinde ana duvar bedeni üzerine yerleştirilmiş pilaster kaide izleri yerlerinde belgelenmiştir. Bu izler sütun akslarının yerleştirilmesinde ve kaidelerin genişlikleri hakkında fikir edinilmesi bakımından yardımcı olmuştur. Buna göre podyum alt seviyesinden başlayarak 180 (+/- 1) cm seviyesinde sütunların kaideler üzerine yerleştirilmiş olması gerektiği ortaya çıkmıştır. Kaide izlerinden yola çıkıldığında ise podyum üzerinde yer alan kaidelerin *interaksial* mesafeleri 185 cm, *interkolumnium* mesafeleri ise 120 cm olarak tespit edilmiştir. Doğu batı yönünde karşılıklı duran iki podyum üzerinde yer alan kaidelerin *interaksial* mesafeleri ise 354/355 cm (12 *Ra*) olarak tespit edilmiştir.

Doğu Uzun Kenar Podyumunun Restitüsyonu: Doğu uzun kenar podyum düzenlemesi form bakımından kuzey kısa kenar podyumunun düzenlemesini takip eder. Toplam kuzey-güney doğrultusunda sıralanmış 4 podyumdan meydana getirilmiştir (**Plan No.:** 36-37; **Görsel No.:** 42-44). İçten içe ölçüldüğünde yaklaşık 24 metrelik bir

alanı kapsamaktadır. Bu ölçüye köşelerde yer alan yarım dair formu duvar içi nişleri de dahil edilirse toplam genişlik 26 m civarında olacaktır. Podyum profilleri bu kısımda büyük ölçüde korunmuştur. Podyum cephesinin ise kuzey kısa kenar podyumunda olduğu gibi mermer levhalar ile kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Mermer levhaların renkli mermerlerden meydana getirildikleri ise cephe yüzeyinde korunmuş birkaç levha parçası sayesinde söylenebilmektedir (**Görsel No.:** 46b).

Cephenin bu yüzeyinde podyum yüksekliği 154 ile 158 cm arasında değişmektedir. Genişlikleri ise dıştan dışa 280 cm iken ana bedenin genişliği 250 cm olarak tespit edilmiştir. Bu alanda da podyum yüksekliklerinin ortalamaları alınmış ve aks uyumu da gözetilerek 155 cm yükseklik restitüsyon önerisinde kullanılmıştır. Genişlik ölçülerinde ise tespit edilen ölçülerine sadık kalınmıştır. Podyum üst taban yüzeyinde görülen kaide izlerinden duvar içi niş kenarlarının sütunlar ile çevrelendiği tespit edilmiştir (**Görsel No.:** 47). 1965 yılı restorasyonunda kullanılan kaidelerin aksları genel olarak podyum arkasında yer alan pilaster kaidelerin aksları ile uyumludur. Bu durumda podyum üzerinde yer alan sütunların *interaksial* mesafeleri 188/190 cm, *interkolumnium* mesafeleri ise 123/125 cm olarak tespit edilmiştir. Karşılıklı iki podyum üzerinde yer alan kaidelerin *interaksial* mesafeleri ise 380/382 cm (yak. 13 *Ra*) arasındadır. Restitüsyon önerisinde podyumun tespit edilen ölçülerine sadık kalınarak bir öneri çizimi oluşturulmuştur (**Plan No.:** 43, 65).

Güney Kısa Kenar Podyumunun Restitüsyonu: Güney kısa kenar podyumu form bakımından kuzey kısa kenar podyumunun mimari özelliklerini devam ettirir. Batı kısımda bir yarım podyum ve doğuya doğru sıralanan 2 tam podyumdan meydana getirilmiştir. İçten içe ölçüldüğünde kuzey kısa kenarda olduğu gibi yaklaşık 15 metrelik bir alanı kapsamaktadır. Podyum profilleri bu kısımda büyük ölçüde korunmuştur. Podyum cephesinin ise kuzey kısa kenar podyumunda olduğu gibi mermer levhalar ile kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Mermer levhalar büyük ölçüde korunmamıştır. Ancak olasılıkla bu alanda da renkli levhalar tercih edilmiş olmalıdır.

Güney kısa kenar cephesinde podyum yüksekliği 154 ile 157 cm arasında değişmektedir. Bu alanda da yükseklik ortalamaları alınmış ve aks uyumu da gözetilerek 155 cm yükseklik restitüsyon önerisinde tercih edilmiştir. Podyum genişlikleri ise kuzey kısa kenarın podyum genişlik ölçüleri ile büyük ölçüde aynıdır. Podyum üst yüzeyinde

görülen yapı izlerinden ve pilaster kaidelere ait yuvalardan yola çıkarak sütun aks mesafeleri tespit edilmiştir. Buna göre iki sütun arası *interaksial* mesafesi 185 ila 189 cm, *interkolumnium* ise 120 ile 125 cm arasındadır. Karşılıklı iki podyum üzerinde yer alan kaidelerin *interaksial* mesafeleri ise 355 cm (12 *Ra*) olarak tespit edilmiştir (**Plan No.:** 44).

Cephenin podyumları restitüe edilirken yükseklik ortalamaları alınmıştır. Tüm podyumlarda 155 cm yükseklik doğru kabul edilmiştir. Böylelikle podyum, üzerinde yükseldiği 10 cm'lik platform dahil olmak üzere toplam 165 cm yüksekliğe sahip olacaktır[617].

III. 4. 4. Birinci kat sütunlu ön cephenin restitüsyonu

Sütun kaideleri: Silmeli podyum üzerinde yükselen 1. kat sütunlu ön cephenin kaideleri normal attik-ion tipindedir[618]. Cephenin önünde yer alan attik-ion tipi kaidelere, arkada duvara bitişik pilaster kaideler eşlik eder. Pilaster kaideler herhangi bir bezeme unsuru barındırmazlar. 1965 yılı restorasyonda kullanılan pilaster kaideler dışında dokümantasyonu yapılan kaidelerin hepsi cephenin 2. katına aittir (**Tablo No.:** 3). 1. kata ait toplam 22 kaidenin olması gerekir, ancak bu kaidelerden 5 adet ele geçmiş ve belgelenmiştir (**Tablo No.:** 1a; **Kat. No.:** 1-5).

Kaidelerin *plinthos* genişlikleri 64 - 65 cm, yükseklikleri 28 - 25 cm, üst çapları ise 52 ile 55 cm arasında değişmektedir. Korunma durumlarının oldukça iyi olması nedeni ile **Kat. No.:** 1 ve 3 numaralı blokların yükseklikleri (27 cm) restitüsyon ve restitüsyona bağlı modelleme çalışmasında tercih edilmiştir[619] (**Kat Görsel No.:** 1, 3; **Şekil No.:** 1). Ayrıca ele geçen blokların yükseklik ortalamaları da bu yüksekliğe oldukça yakındır. Kaidelerin podyum üzerine yerleştirilmesi ile taşıdıkları sütunların *interaksial*i 188/190 cm, *interkolumnium*u ise 123/125 cm olacaktır. *İnteraksial*, kaidelerin üst taban çapının yaklaşık 3,5 katına eşittir.

---

[617] Mansel (1963), s. 110.: Mansel (1978), s. 171.

[618] Kare bir *pilinthos* üzerinde dış bükey bir silme (alt *torus*), üzerinde iki ince bant arasına yerleştirilmiş iç bükey bir silme (*trokhilos*) ve en üstte tekrar bir dış bükey silmeden (üst *torus*) oluşturulmuştur. Bu form değiştirilmeksizin standart olarak kullanılmıştır. Bk.: *Vitr*. III. 5. 2.: U. Dirschedl (2013). *Die Griechischen Säulenbasen*. Reichert, s. 286 vd.

[619] Bu yükseklik ayrıca cephe alt katının 1 *modulus*una eşittir. Bk. *Metroloji.*

Sütunlar: Attik-ion kaideler 363 cm (+/-1) yüksekliğinde granit sütunları taşımaktadır[620]. Var olan granit sütunların hepsi 1965 yılı restitüsyonunda kullanılmıştır (**Görsel No.:** 41-42). Restitüsyonda kullanılan sütunlar dışında farklı örnekler ele geçmemiştir[621]. Ayrıca cephenin pilaster sütunları hakkında da herhangi bir bilgiye sahip değiliz[622]. Ancak, önde yer alan sütunlar ile aynı aks üzerinde yer alacakları için pilasterlerin yüksekliklerini, ön cephede yer alan sütunların yükseklikleri ile paralel olarak 363 cm kabul etmek gerekir. Kaide ve sütunların toplam yüksekliği 390 cm (13, 4/1 *Ra*), podyum dahil toplam yükseklik 545 cm (18, 5 *Ra*) olacaktır.

Sütun Başlıkları: Granit sütunlar üzerlerinde Korinth tipi başlıkları taşımaktadır. Restorasyonda kullanılan başlıklar yapının ilk evresinde kullanılan başlıklar olmamalıdır. Olasılıkla MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başında yapı kapsamlı bir onarım geçirmiş[623] ve bu yüzyıldan kalan başlıklar 1965 yılı restorasyonunda kullanılmıştır[624]. Yapı ilk evresine ait başlıklardan 4 adet pilaster başlık belgelenmiştir (**Tablo No.:** 7a; **Kat. No.:** 131-134). Aynı iz düşüm üzerinde yer alacaklarından pilaster başlıklara ait yükseklikler yapının ön cephesindeki Korinth tipi başlıkların da yüksekliğini verecektir.

Belgeleme çalışmalarında tespit edilen örneklere bakıldığında başlık yüksekliklerinin 50 ile 53 cm arasında[625] değiştiği görülmektedir (**Kat. No.:** 131-134; **Şekil No.:** 27-28). Eldeki örnekler içerisinde korunma durumlarının iyi olması bakımından 1965 yılı restorasyonunda kullanılan alt kat pilaster başlıkları ve **Kat. No.:** 134 numaralı başlığın yükseklikleri (53 +/- 1 cm) restitüsyon önerisi için tercih

---

[620] Sütun yüksekliği, 27 cm olan kaidenin yaklaşık 13,5 katına eşittir. Side antik kentindeki *aedicula*lı cephe mimarisine sahip yapılardan tiyatronun sahne binasının 3. katına ait sütunlar 351 cm yüksekliğindedir. Bu yükseklik *imparator onurlandırma salonu* alt kat cephesine ait sütunların yüksekliklerine oldukça yakındır. Bk.: R. Günay (2010). Side Çalışmalarım. İçinde: *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu* (Ed. Ü. İzmirligil vd.). İstanbul: Siva, s. 82 Res. 2, 10.: R. Günay (2008). Side Antik Tiyatrosu Sahne Binası 1992-2006 Yılları Çalışmaları Sonucu Ön Rapor. İçinde: *Abbasoğlu/Euergetes I* (Ed. İ. Delemen vd.). İstanbul: AKMED, s. 548.

[621] Attius Philippus Suru bedeninde görülen, sıralı yerleştirilmiş granit sütunlar *imparator onurlandırma salonu*na ait olmalıdır.

[622] Olasılıkla sütunların hemen hepsi başka bir alana taşınmıştır. Kent içerisinde yapıya ait olabilecek pilaster sütunlar başka bir yapı da tespit edilememiştir.

[623] Yapının geçirdiği onarıma dair oldukça iyi bir örnek cephenin 2. katına ait arşitrav-friz bloğudur. Bk.: **Kat. No.:** 232; **Kat. Görsel No.:** 158a-b.

[624] Yurtsever (2018b), s. 895, 897 Res. 7c.

[625] 1965 yılı restorasyonunda kullanılan 1. kata ait pilaster başlıklarının yükseklikleri farklılıklar gösterir. İkinci kata ait başlıklar da alt kat cephesinde kullanılmış, bu nedenle sütun akslarında dengede sağlanamamıştır. Yükseklikteki farklar çimentonun bazı noktalarda fazla kullanılması ile kapatılmıştır.

edilmiştir[626]. Ayrıca belgelenen pilaster başlıkları alt kat ön cephesine ait olması gereken başlıkların 50 cm yükseklikten daha az olamayacağını göstermiştir. Buna göre kaide, sütun ve başlıklar dahil olmak üzere toplam yükseklik en az 444 cm olmalıdır. Podyum alt seviyesinden itibaren yaklaşık 6 m yükseklikte başlık üst tabanının sınırına eş olmalıdır (**Plan No.:** 55, 57).

Cephenin bu düzenlemesi kısa kenar köşelerinde ve doğu uzun cephede birbiri ile paralel olmalıdır. Özellikle yığma binalarda statiğin sağlam olabilmesi için eşit kütle ağırlığının eşit miktarda dağıtılması gerekir[627]. Bu bakımdan hem kısa hem de uzun kenar ön cephelerinde aynı düzenlemeleri eş ölçülerde beklemek yanlış olmayacaktır.

Arşitrav-friz blokları: Sütun başlıkları üzerinde *aedicula* dış cephesine bakan ön cephe yüzeyi bezemeli, arka kısmı ise profilli fakat bezemesiz arşitrav-friz blokları yer alıyordu. *Aedicula*nın duvar ve pilaster başlıklar üzerine yerleştirilen arşitrav-friz blokları ise sadece profillendirilmiş, ancak bezenmemiştir. Restorasyonda arşitrav-friz bloklarının yükseklikleri 64 - 69 cm arasında değişmektedir (**Görsel No.:** 43; **Plan No.:** 25). Belgeleme çalışmalarında ise ön cepheye ait 11 adet yan cephe, 5 adet ön cephe arşitrav-friz bloğu tespit edilmiştir (**Tablo No.:** 11a; **Kat. No.:** 196-206; **Tablo No.:** 11c; **Kat. No.:** 218-222). Tespit edilen blokların yükseklikleri 65 ile 68 cm arasında değişmektedir. Restitüsyon önerisinde blokların yükseklik ortalamaları alınmıştır. Buna göre 67, 5 cm yükseklik 1. kat arşitrav-friz blokları için tercih edilmiştir. Tercih edilen 67, 5 cm'lik yükseklik cephenin *modulus*a oranları ile uyumludur[628] (**Plan No.:** 51).

Saha çalışmalarında tespit edilen ön cephe arşitrav-friz bloklarının genişlikleri ile ilgili kesin bir sonuç elde etmek mümkün olmamıştır. Çünkü, blokların hemen hepsi çok parçalı ele geçmiştir (**Kat. No.:** 218-222). 1965 yılı restorasyonunda kullanılan bloklar da tam değildir ve beton ile tamamlanarak cephede kullanılmıştır. Güney köşe nişinin kuzeyinde yer alan *aedicula*nın sütun başlığı üzerine oturan kısmının alt taban genişliği 225 ile 230 cm arasındadır. Toplam genişlik ise yaklaşık 245/250 cm civarında olmalıdır[629]. Belgeleme çalışmalarında sütun aksları dikkate alınarak eldeki sağlam

[626] Cephe alt katına ait orijinal Korinth tipi başlıklar mutlaka 50 ila 55 cm arasında olmalıdır.
[627] A. S. Ferretti (2017). Appunti di statica. İçinde ek: C. F. Giuliani, *L' edilizia nell'antichità*. Roma: Carocci, s. 48-51.
[628] 1 *modulus*=27 cm. arşitrav-friz yüksekliği 1 *modulus*un 2,5 katına eşittir. Bk. ***Metroloji***
[629] Ön cephe arşitrav-friz bloklarının genişliği yaklaşık 9 *modulus*a eşittir.

parçalar çizim üzerinde bir araya getirilmiş ve benzer bir ölçü elde edilmiştir. Sütun akslarından yola çıkarak arşitrav blokları ön cepheye yerleştirildiğinde toplam genişliği en az 243 cm'yi bulan bir bloğun kullanılması gerekmektedir. Parçalı ele geçen ön cephe arşitrav-friz blokları orijinalinde yaklaşık bu ölçülerde olmalıdır.

Yan cephe arşitrav-friz bloklarının korunma durumu ön cephe arşitrav-friz blokları ile karşılaştırıldığında oldukça iyidir. Dış cephe yüzeyi bezemeli, arka kısmı profilli fakat bezemesiz olan toplam 11 adet blok belgelenmiştir (**Tablo No.:** 11a; **Kat. No.:** 200). Blokların yükseklikleri 64 ile 66 cm arasında değişmektedir (**Kat. No.:** 196-206; **Şekil No.:** 70-77, 82). 1965 yılı restorasyonunda kullanılan blokların sağlam örnekleri dikkate alındığında blokların 152/155 cm genişliğinde olması gerekir. Belgeleme çalışmalarında ortaya çıkarılan *Kat. No.: 200* numaralı blok, alt taban yüzeyinde yer alan soffit bezemenin eşit dağıtılması yardımı ile tamamlanabilmektedir. Böylece yan cephe bloklarının en az 152 cm genişliğinde olması gerekmektedir. Dolayısı ile yan cephe arşitravlarının genişlikleri 155 cm üzerine çıkmamalı, 152 cm altında ise düşmemelidir.

*Aedicula*nın arka duvar pilaster başlıkları üzerine yerleştirilen duvar arşitrav-friz bloklarından toplam 8 adet blok belgelenmiştir (**Tablo No.:** 10a; **Kat. No.:** 162-168, 170). Bu blokların genişlikleri yan cephe arşitrav bloklarının ya da arka duvar cephesi arşitravının uzunluğuna göre 170 - 190 cm arasında değişmektedir[630]. Yükseklikleri ise ön ve yan cephe arşitravlarından olduğu gibi 65 ile 68 cm arasında değişmektedir. Söz konusu bloklar içerisinde ölçüleri bakımından farklılık gösteren bir blok ele geçmiştir. **Kat. No.:** 160 (**Şekil No.:** 38) numaralı blok genişlik ölçüsü bakımından eldeki bloklar ile uyum göstermemektedir. Toplam genişliği 128 cm olan bu bloğun genişliği 1. kat *aedicula* duvar arşitravlarının olması gereken genişliğinden daha kısadır. Ayrıca çizim yolu ile tamamlama yapıldığında dahi yeterli uzunluğu sağlamamaktadır. Bu durumun nedeni bloğun ikincil bir kullanımı olabileceği gibi başka bir alandan buraya taşınmış olma ihtimali ile de açıklanabilir. Ele geçen sağlam örnekler 1965 yılı restorasyonunda kullanılmıştır. Bu nedenle restorasyonda kullanılan blokların ölçüleri dikkate alınmıştır. Buna göre uzunluk en fazla 190 cm, yükseklik ise 67, 5 cm'dir.

[630] 1965 yılı restorasyonunda kullanılan bloklar 190 cm genişliğindedir. Sadece güney köşe nişinin kuzey taraf *aedicula*sı üzerinde bu ölçü 170 cm olarak tespit edilmiştir.

Kuzey ve güney kısa kenarın yarım podyumu üzerinde önceki paragrafta belirtilen ölçülerde bir yan cephe arşitravı tercih edilmiş olmalıdır. Dokümantasyonu yapılan bloklar içerisinde sadece bir blok kısa kenarın yarım podyumu üzeri için uygundur. **Kat. No.:** 199 (**Şekil No.:** 72; **Kat. Görsel No.:** 125) numaralı bloğun her iki cephesinin bezemeli olması ve genişliğinin pilaster ve sütun başlığı üzerine yerleştirilebilecek uzunlukta olması bu fikri güçlendirmektedir. Ancak, bloğun tam anlamı ile korunmamış olması bloğun önerilen yerine şüpheli yaklaşılmasını gerektirir.

Arşitrav-friz bloklarının cepheye yerleştirilmesi ile *aedicula*lı cephenin toplam yüksekliği 512 cm (+/- 1 cm) olacaktır. Podyum dahil toplam yükseklik ise 667 cm'dir (yak. 22, 5 *Ra*).

*Korniş-kaset blokları: Aedicula*lı cephenin arşitrav-friz blokları üzerinde diş sıralı korniş-kaset blokları yükselir (**Tablo No.:** 13a; **Kat. No.:** 301-314). Toplam 14 adet korniş-kaset bloğu belgelenmiştir. Söz konusu bu blokların özellikle korniş kısımlarının kırık ve eksik olduğu görülür. Blokların yüksekliklerinin genel ortalaması ve iyi korunmuş örnekler göz önüne alındığında alt kat cephesine ait korniş bloklarının toplam yüksekliklerinin 35 ile 40 cm arasında değiştiği görülmüştür (**Tablo No.:** 12a ve 13a)[631]. Yalnızca üç örnekte yükseklik 40 cm üzerine çıkmıştır (**Kat. No.:** 250, 251, 259; **Şekil No.:** 125, 126, 134). Ancak, bu üç blok yapı ile tam olarak ilişkilendirilememiştir. Tüm örnekler ve cephenin mimari özellikleri irdelendiğinde korniş yüksekliğinin asla 35 cm'den daha az ve 40 cm'den daha fazla olamayacağı anlaşılmıştır. Restitüsyon önerisinde özellikle yüksekliği bakımından sağlam örneklerden yola çıkarak korniş yükseklikleri 40 cm (+/-1) olarak ele alınmıştır. Bu oran ve düzenlemeler cephenin kısa kenarlarında da değişmeyecektir.

Korniş kaset bloklarının ele geçen örnekleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde arşitrav-friz blokları ile meydana getirilen *aedicula* üzerinin 2 veya en fazla 3 adet korniş-kaset bloğu ile kapatılabildiği tespit edilmiştir. Buna göre; *aedicula* merkezinde yer alan korniş blokları kasetleri barındırıyor (**Kat. No.:** 301-303; **Şekil No.:** 178-180), kenarlarda yer alan bloklar ise *aedicula* yan cephelerinin üzerlerini kapatıyordu (**Kat. No.:** 307, 309; **Şekil No.:** 184, 186; **Plan No.:** 45-47). Yan cephe için kullanılan korniş blokları

[631] Restitüsyon önerisinde 40 cm korniş blokları için tercih edilmiştir. Bu oran hem eldeki yapı elemanları hem de metroloji bölümünde detaylıca incelenen *modulus* sistemine göre tercih edilmiştir.

çoğunlukla yarım işli kaset bantlarına sahiptir ve bu yarım bantlar merkezde yer alan kaset bloğu ile birleşir. Birleşen blokların bantları merkezde geometrik desenli kaset formlarını oluşturacaktır. Tüm yan ve merkez korniş-kaset blokları üst taban yüzeylerinde yer alan dübeller yardımı ile birbirine bağlanır.

Yapı elemanları tek tek incelendiğinde alt kat *aedicula*sı toplam yüksekliği, korniş-kaset bloklarının da eklenmesi ile 552 cm yüksekliğe ulaşır. Podyum dahil olmak üzere toplam yükseklik 707 cm'dir (24 *Ra*). Bütün bunlarla birlikte 740 cm seviyesinde (± 12, 84 m) cephenin 2. katının başlangıç seviyesi olduğu tespit edilmiştir (**Görsel No:** 57). Bu durumda ele geçmemiş olmamakla birlikte ikinci katın yaklaşık 30 cm yüksekliğinde podyum blokları üzerinde yükseldiği anlaşılmıştır (**Plan No.:** 55-58).

Kuzey ve Güney Duvar İçi Niş Cepheleri: Cephe düzenlenmesi bakımından mekânın en ilgi çekici kısmı kuzey ve güney köşelerdeki oval formlu köşe nişleridir. Bu tarz cephe düzenlemelerinde cephe dönüşleri genellikle birbirini dik ve paralel kesen duvarlar ile sağlanır[632]. Ancak, M Yapısı *imparator onurlandırma salonu*nda ana duvar bedeninin kısa kenar tarafına dönüşleri oval formlu nişlerden meydana getirilmiştir. Ana duvarın köşelerdeki oval dönüşü yaklaşık 220 cm tam çapında bir daireye eşittir. Oval formlu köşe nişlerinin bu formdaki düzenlemesi sayesinde sergileme için fazladan dört niş elde edilmiştir. Böylece bu köşelerin kör kalmasının önüne geçilmiştir. Bu bakımdan uygulamanın oldukça pragmatist olduğunu belirtmek yerinde olacaktır (**Plan No.:** 36-37).

Ön cephenin yapı elemanları ana duvar bedeninin formuna göre şekillendirilmiştir. Cephenin kısa kenarlara dönüşü duvar içi niş kenarlarına yerleştirilen iki büyük granit sütun ile sağlanabilmektedir. Köşe nişlerinin üzerlerini kapatmak ve kısa kenar cephelerine dönüş sağlamak için 3 oval formlu arşitrav-friz bloğu yeterli olacaktır. Belgeleme çalışmalarında alt kat köşe nişlerinin cephe düzenlemesinde kullanıldığı tespit edilen toplam 7 adet arşitrav-friz bloğu tespit edilmiştir (**Tablo No.:** 11e; **Kat. No.:** 226-228). Bu blokların bir kısmının aynı bloğun parçaları olduğu tespit edilmiş ve çizim yolu

[632] İki kısa ve bir uzun cepheden oluşan yapıların köşe dönüşleri ile ilgili örnek için bk.: Mansel (1978), s. 95 Res. 102.: U. Quatember (2011). *Das Nymphaeum Traiani in Ephesos*. Wien: ÖAW, s. 14 Taf. 15. 1. Nişli yapılar ve bu yapıların mimari düzenlemeleri için bakılabilir, G. Hornbostel Hüttner (1979). *Studien zur Römischen Nischenarhitektur*. Leiden E. J. Brill, s. 9 vd.

ile birleştirilmiştir (**Şekil No.:** 98). Yükseklikleri 64 ile 65 cm arasında değişen bu bloklar olasılıkla cephenin kuzey köşe nişi üzeri için tercih edilmiş olmalıydı.

Oval formlu arşitrav-friz bloklarının üzerini ise yine aynı formda işlenmiş diş sıralı korniş blokları kapatacaktır. Korniş blokları yekpare çalışılmıştır ve blok üzerinde kaset meydana getirilmemiştir. Alt kat *aedicula* düzenlemesinde tüm korniş blokları korniş-kaset olarak yekpare çalışılmış iken oval formlu köşe nişleri üzerinde benzer uygulama görülmez. Bu durumun sebebi korniş bloklarının arşitrav-friz blokları ve ana duvar bedeni üzerine doğrudan yerleştirilmesi ve bu alanda kaset açıklığına yer verilmemesidir. Alanda gerçekleştirilen çalışmalarda toplam 5 adet ele geçen kornişler (**Tablo No.:** 12a; **Katalog No.:** 235, 236, 238, 240, 249) için bir tamamlama önerisi oluşturulabilmiştir (**Şekil No.:** 143)[633]. Eldeki blokların çizim üzerine aktarılması sonucunda oval formlu kornişlerin 244 cm tam çapında bir daire oluşturacak şekilde cephe düzenlemesinde kullanılmış olmalıdır. Böylece yükseklikleri 38 cm olan oval formlu korniş blokları alt kat korniş bloklarının yüksekliklerinin 38 cm'den daha az olamayacağını göstermiştir.

III. 4. 5. Birinci kat arka duvar cephesi restitüsyonu

*Aedicula*lı düzenlemenin arasındaki duvar bedeni üzerinde yer alan bloklar ölçüleri bakımından ön cephenin bloklarına ait ölçüleri devam ettirir. Düzenlemenin bu şekilde düşünülmesinin sebebi statik ve aks uyumunun sağlanmak istenmesi olarak açıklanabilir. Duvar bedeni üzerindeki duvar arşitrav-friz bloklarının taşıyıcı unsurları ana duvar bedeni ve üzerine yerleştirildiği pilaster başlıklardır (**Tablo No.:** 10a; **Kat. No.:** 158-170). Toplamda 12 adet ele geçen blokların yükseklikleri 60 ile 68 cm arasında değişmektedir. Belgeleme çalışmaları blokların yekpare çalışıldığını göstermiştir.

1965 yılı restorasyon uygulamasında doğu uzun kenar cephesinin alt katına ait olması muhtemel bloklar halihazırda kullanılmıştır. Bu nedenle söz konusu çalışma kapsamında belgelenen duvar arşitrav-friz blokları kısa kenar cepheleri için önerilmiştir. **Kat. No.:** 159 (**Şekil No.:** 37) numaralı blok oldukça iyi korunmuştur. Bloğun ön cephe

[633] Güney köşe nişi üzerinde yer alan oval formlu bloklar 1965 yılı restorasyonunda büyük ölçüde bir araya getirilmiş ve kullanılmıştır. **Şekil No.:** 143'te kuzey köşe nişi üzeri için bir öneri sunulmuştur. Oval formlu korniş blokları içerisinde sadece M. DS. 17. 10 Env. No.lu blok (**Kat. No.:** 240) güney köşe nişi üzerine ait bir bloktur.

duvarında kullanılan bloklar gibi soffit bezemesiz, arka kenar yüzeyi kaba bırakılmış ve pilaster başlık üzerine oturan kısmının 45º'lik bir açı yapacak şekilde çalışıldığı görülmektedir. Yapı elemanının söz konusu form özellikleri arka duvar cephesini süsleyen blokların özelliklerini yansıtır.

Pilaster başlıklar arşitrav-friz bloklarını, arşitrav-friz blokları ise diş sıralı korniş bloklarını taşır (**Tablo No.:** 12a; 234-268). Korniş blokları tek blok üzerinde çalışılarak oluşturulmamıştır. Bloklar birbirinden bağımsız çalışılmış ve daha sonra yapı üzerinde bir araya getirilmiştir. Belgeleme çalışmaları iki *aedicula* arasında kalan arka duvar cephelerinin toplam 3 korniş bloğu ile kapatılabileceğini göstermiştir. Çalışmalarda **Kat. No.:** 262, 255, 309 numaralı bloklar bir araya getirilmiş, bu şekilde cephenin alt kat korniş bloklarının düzenleniş ve uygulanış şeması ortaya çıkarılmıştır (**Plan No.:** 55-58).

Duvar içi nişler ve çevresi: Duvar içi nişler podyum üst seviyesinde başlar. 276 cm yüksekliğinde, 70 cm derinliğinde ve 140 cm genişliğindeki nişlerin her iki yanında postamentli attik-ion tipi kaideler yer alır. Özellikle, doğu uzun kenar cephesinin niş önlerindeki podyumu üzerinde tespit edilen murç izleri niş kenarlarında bu tip kaidelerin kesin olarak varlığına işaret eder (**Görsel No.:** 47). Niş kenarlarındaki postamentli attik-ion tipi kaideler postament ve kaidenin ayrı işlenip daha sonra bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur (**Tablo No.:** 2.; **Kat. No.:** 18, 20). Toplam 2 adet ele geçen bu kaidelerin bir kısmı 1965 yılı restorasyonunda kullanılmıştır (**Görsel No.:** 44-45).

Kaidelerin postament dahil toplam yüksekliği 40 cm'dir (**Kat. No.:** 18-20; **Şekil No.:** 10-11). Kaideler üzerlerinde 238 cm (+/- 1 cm) yüksekliğinde burma yivli sütunları taşıyordu (**Plan No.:** 25). Sütunlar, yivleri merkezde yer alan nişe doğru yönlendirilmiş şekilde niş kenarlarına yerleştirilmiştir[634]. Belgeleme çalışmalarında cephe alt katına ait farklı bir parça ele geçmemiştir.

Kuzey ve güney köşe nişlerinde kullanılan sütun kaideleri sekizgen ve mono bloktur (**Kat. No.:** 19). Taşıdıkları sütunlar ise yivsiz ve düzdür (**Görsel No.:** 50). Kaide

[634] Burma yivli sütunların cephe düzenlemesinde kullanıldığı iyi bir örnek Sardeis Hamam-*Gymnasium*udur. Side örneğinden farklı olarak buradaki sütunlar ana cephenin vurgulanması için merkezde yer alan nişin her iki yanında kullanılmıştır. Boyut olarak yan cephe sütunlarından daha yüksek olan bu sütunlar Side örnekleri ile karşılaştırıldığında daha yüksek ve anıtsal niteliktedir. Bk.: Yegül (1986), s. 50, 136, 160-162 Fig. 92-93.: Yegül (2010), s. 196-200 Res. 90.: Düzenleniş bakımından benzer bir diğer örnek ise Hierapolis tiyatrosu *proskenion*unda görülür.: Bk.: F. D'Andria (2010). *Hierapolis. Arkeoloji Rehberi.* İstanbul: Ege Yayınları, s. 155-156 Res. 137, 141.

ve sütun yükseklikleri ise uzun ve kısa kenar köşelerinde yer alan bloklar ile birbirine eşittir. Sütunlar, yüksekliği yaklaşık 34-37 cm arasında değişen Korinth tipi başlıklar taşıyordu (**Tablo No.:** 6b; **Kat. No.:** 120, 127). Toplam 2 adet ele geçen başlıkların üzerinde yükseklikleri 44 – 48 cm arasında değişen arşitrav-friz blokları yükselmektedir (**Kat. No.:** 189, 192-193, 195). Büyük ölçüde korunmuş olan bloklardan toplam 4 adet ele geçmiştir (**Tablo No.:** 10c).

Cephe düzenlemelerinde genellikle arşitrav blokları üzerlerinde korniş bloklarını taşır. Ancak doğu uzun kenarın arka duvar niş süslemelerinde korniş yer almaz. Bunun yerine yükseklikleri 80 cm'yi bulan üçgen alınlıklar yer alır (**Tablo No.:** 14; **Kat. No.:** 318-320, 322-324, 326). Blokların toplam yükseklik ve genişlikleri ile birlikte 20º'li bir *tympanon*a sahip olduklarını ele geçen sağlam bir örnek sayesinde kesin olarak belirtmek mümkündür (**Kat. No.:** 322, 326; **Şekil No.:** 199a, 202). Belgeleme çalışmalarında bu alınlıklardan alt kat cephesine ait toplam 3 parça ele geçmiştir (**Kat. No:** 322-323, 326). Ele geçen parçaların büyük bir kısmı dokümantasyon çalışmaları ile birleştirilmiş ve restitüsyon önerisinde kullanılmıştır.

Alınlıkların yüksekliklerini üzerlerinde yer alan duvar arşitrav-frizi blokları sınırlar. İrdelenen bloklar içerisindeki bir alınlık (**Kat. No.:** 326)[635] *tympanon*unda yer alan Medusa betimi ve simasını süsleyen ters-düz yerleştirilmiş açık ve kapalı palmetler bakımından oldukça ilgi çekicidir. Alınlıkların alt taban yüzeyini 10 cm genişliğinde bir profil çevreler. Profiller üzerine yerleştirildiği arşitrav-friz bloğunun friz tacı üzerinden dışa taşacaktır. Kornişli alınlıkların düz bant şeklindeki alt kısmı arşitrav üzerinde korniş kullanılmasına gerek bırakmamıştır.

Doğu uzun kenarın arka duvar cephesini süsleyen 20º'li alınlıklar kuzey ve güney köşe nişlerinde kullanılan *tympanon*u istiridye kabuğu formlu alınlıklar ile sonlanır. Belgeleme çalışmalarında alt kat cephesi için önerilen istiridye formlu alınlıkların her ikisi de tespit edilmiştir (**Kat. No.:** 321, 325; **Şekil No.:** 198, 201). İstiridye formlu

[635] Mansel, bu alınlığı restitüsyon önerisinde merkezde yer alan duvar içi nişi üzerine yerleştirmiştir. Gerçekleştirilen belgeleme çalışmaları onun bu önerisini desteklemektedir. Bk.: Mansel (1963), s. 113 Abb. 90.: Mansel (1967), s. 20-21 Res. 22.: Mansel (1975), s. 177 Res. 195. İki farklı bloğun ayrı ayrı işlenmesi ve daha sonra bir araya getirilmesi ile oluşturulduğu anlaşılan alınlığın Medusa bezemeli parçası Mansel dönemi çalışmalarında bulunmuştur. Daha sonra alanda yapılan çalışmalarda alınlık bloğunun ikinci parçası tarafımca bulunmuş ve tamamlanan bu bloklar *imparator onurlandırma salonu* önündeki beton platform üzerinde bir araya getirilmiştir.

alınlıkların üzerinde yer aldığı sütunlar arşitrav-friz bloğu taşımamaktadır. Bunun yerine istiridye formlu alınlıklar doğrudan başlık üzerine yerleştirilir. Bu düzenlemenin nedeni alınlıklar üzerinde *fascia* ve friz kısmının tek blok üzerinde çalışılmasıdır (**Kat. No.:** 321, 325). Köşe nişleri üzerinde yer alan bu alınlıklar 50^0'lik bir açı ile cephede konumlandırılır.

Mansel'in 1965 yılı restorasyon uygulamasında alt kat için önerdiği istiridye kabuğu formlu alınlıklar cephenin ikinci katına ait olmalıdır. Özellikle yüksekliklerin birbiri ile uyumu ve kuzey köşe nişi üzerine yerleştirilen alınlığın ana duvar bedeni ile uyumsuz ilişkisi blokların ikinci kat cephesi için düşünülmesine neden olmuştur.

Kuzey ve güney kısa kenar arka duvar cephesindeki düzenleme doğu uzun kenar cephesinden farklıdır. Bu alanda nişler üzerinde üçgen alınlıklara yer verilmemiş bunun yerine arşitrav bloklarının üzerine yerleştirilen diş sıralı korniş blokları ile duvar içi nişler bir çerçeve içine alınmıştır. Belgeleme çalışmalarında 8 adet arka duvar cephesini süsleyen korniş bloğu tespit edilmiştir (**Tablo No.:** 12a; **Kat. No.:** 234, 239, 242, 243, 245, 246, 265, 268). Korniş yükseklikleri 29 ile 33 cm arasında değişmektedir. Özellikle **Kat. No.:** 242 numaralı korniş bloğunun tamamlanabilmiş olması ve korunma durumu bakımından iyi olması bu bloğun ölçüleri üzerinde yoğunlaşılmasını gerektirmiştir. Bloğa ait yükseklik 33 cm, toplam uzunluğu 310 cm'yi bulurken arşitrav üzerine yerleştirilen kısmın uzunluğu 247/250 cm civarındadır. Bu ölçüler arşitrav üzerinin kapatılması ve *aedicula*nın sütunları arasında kalan kısımdaki genişliğin örtülmesi için yeterli olacaktır.

Kuzey ve güney kısa kenar köşelerinde alınlık tercih edilmemiş olması cephenin uyumlu aks düzenini bozmamış olacaktır. Kenarlarda yer alan sütunlar duvar içi nişlere derinlik kazandıracak ve niş üzerlerinin korniş blokları ile kapatılması ile iki boyutlu bir *aedicula* (yalancı *aedicula*) görünümü meydana getirilmiş olacaktır[636]. Kısa kenar arka duvar cephe düzenlemesinde; kaide, sütun, başlık, arşitrav ve korniş bloklarının toplam yüksekliği yaklaşık 390 cm olacaktır. Korniş blokları üst tabanı ile *aedicula*ya ait

[636] Side'de *aedicula*lar arasında kalan arka duvar cephesinin üzeri kemerli duvar içi nişlere ayrılması geleneği Vespasianus anıtı ile (MS 71/74) başlar. Daha sona bu tür düzenlemenin en tipik örneği kentin ana sütunlu caddesi üzerindeki MS 3. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen *üç havuzlu çeşme* (I1) yapısında görülür. Çeşmenin cephe düzenlemesi M Yapısının Doğu cephe düzenlemesi ile büyük benzerlik taşır. Buradaki tek fark duvar içi nişlerinin kemerli olmamasıdır. Yapı cephesinin bu düzenlemesi M Yapısı *imparator onurlandırma salonu* cephesine öykünülerek tasarlanmış olmalıdır. Üç havuzlu çeşme (I1) için bk.: Mansel (1963), s. 66-70 Abb. 49.: Mansel (1978), s. 110-111 Res. 122.: C. Dorl Klingenschmid (2001). *Prunkbrunnen in kleinastischen Städten. Funktion im Kontext.* München: F. Pfeil, s. 242.

sütunların üst tabanı zemin seviyesinden itibaren 545 cm'de (± 10, 86 m) sonlanmış olacaktır. *Aedicula* sütunları ve sütunlar arasında yer alan korniş bloklarının üst seviyesinin yaklaşık aynı aksta sonlanması yapıyı tasarlayan mimarın bilinçli bir tercihi olmalıdır. Bu şekilde cephede bir aks uyumu meydana getirilmiştir (**Plan No.:** 65-70).

III. 4. 6. İkinci kat sütunlu ön cephenin restitüsyonu

İmparator onurlandırma salonu 2. kat cephesinin *aedicula* düzenlemesi alt kat cephe düzenlemesinin bir birim küçültülerek üst kata taşınması ile oluşturulmuştur[637]. Ana duvar bedeni üzerindeki pilaster kaidelerine ait yuva izlerinden 2. katın sütunlu cephesinin yaklaşık 30 cm yüksekliğinde bir podyum üzerinde, podyum seviyesinden yaklaşık 740 cm'de başladığı tespit edilmiştir (**Görsel No.:** 57). Restitüsyon önerisinde 2. katın sütunlu cephesi aks uyumu gözetilerek yerleştirilmiştir. Aks uyumunun gözetilmesinin başlıca sebebi yapının ana duvar bedeninin 2. kat sütunlu cephesine dair izler barındırmamasıdır. Kuzey ve güney köşe nişleri üzerinde tespit edilen pilaster kaide yuvaları dışında cephenin düzenlemesi ile ilgili herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Sütun kaideleri ve sütunlar: Sütunlu cephe mimarisi en altta attik-ion tipi kaideler ve onun üzerinde, alt kat cephesinde olduğu gibi, granit sütunlar[638] ile yükseltilmiş olmalıdır. İkinci kata ait pilaster ve normal sütun ele geçmemiş, ancak bununla birlikte sütunları taşıyan kaideler tespit edilmiştir. Belgeleme çalışmalarında yükseklikleri 22, 5 cm ile 24, 5 cm arasında değişen kaideler ele geçmiştir (**Tablo No.:** 1b, 3; **Kat. No.:** 26-35). Ele geçen kaideler daha çok pilaster kaidelerden oluşmaktadır. Kaidelerin bir kısmı üzerinde perdahlama gibi detay işçiliği görülmez. Cephenin ikinci katına ait kaidelerde bu durum normal karşılanmalıdır, çünkü önde yer alan attik-ion kaidelerin arkasında kalacak olan bu taşıyıcı elemanlar büyük ölçüde dışarıdan bakıldığında görülemeyecektir. Bu noktada pilaster kaidelerin çalışma açısından önemi bu blokların 2. kat sütunlu cephesinin kaide yükseklikleri hakkında bilgi vermiş olmalarıdır.

Toplam 10 adet olarak belgelenen ikinci kat pilaster kaidelerinin yükseklikleri 22 cm ile 24, 5 cm arasında değişmektedir. Bu durumda 2. kat sütunlu cephesine ait

[637] Bk. V. 2. **Metroloji.**

[638] 2. kat sütunlu cephe mimarisine ait granit sütunlar ele geçmemiştir. Ancak, cephenin dekor şemasının uyumu için ikinci katın da granit sütunlar yardımı ile yükseltildiği düşünülmektedir. İleride mekânın arka kısmında yapılacak çalışmalar bu sonucu değiştirebilir.

kaidelerin 22 cm'den daha az bir yükseklikte olmaması gerektiğini belirtmek mümkündür. Sadece tek bir örnekte (**Kat. No.:** 32) ele geçen bu yükseklik dışında diğer kaidelerin yükseklikleri daha çok 23 cm olarak göze çarpar (**Kat. No.:** 26-29, 31; **Şekil No.:** 14-16). Pilaster kaidelerin genişlikleri ise en çok 64 cm'dir (**Kat. No.:** 33). *Kat. No.:* 33 numaralı pilaster kaidenin 24, 5 cm yüksekliği ve 64 cm olan genişliği ikinci kata ait olduğu düşünülen attik-ion tipi bir kaidenin (**Kat. No.:** 6) ölçüleri ile büyük oranda yakındır.

İki parça halinde ele geçen attik-ion tipindeki kaidenin yüksekliği 24, 5 cm, *pilinthos* uzunluğu ise 65 cm'dir (**Şekil No.:** 3). Söz konusu uzunluk alt kat kaidelerinin *pilinthos* uzunlukları ile oldukça yakın değerdedir. Bu da cepheye ait kaidelerin aynı aks uyumu gözetilerek cepheye yerleştirildiklerini göstermektedir. Belgelenen kaidenin yüksekliğinden yola çıkarak 2. kat sütunlu cephesi için *1 modulus*a eşit yükseklik 24, 5 cm olarak belirlenmiştir.

Alanda gerçekleştirilen çalışmalarda cephenin 2. katına ait olması muhtemel bir sütun ele geçmemiştir. Bu durumda alt kat sütunlu cephesinde tespit edilen oran sisteminin üst kat cephesi için de kullanmak yerinde olacaktır. Alt kat sütunlu cephesinde *modulus* cephenin kaide yüksekliğinden yola çıkarak tespit edilmiş, kaide yüksekliğinin üst yapı elemanlarına düzenli bir şekilde dağıtıldığı anlaşılmıştır. Buna sisteme göre de kaide yüksekliğinin 13, 5 katı sütun yüksekliğine eşittir[639]. *Apophyge*nin 9 katı ise kaide, sütun ve başlığın toplam yüksekliğini çok yakın bir değerde vermiştir[640]. Bu durumda 2. kata ait olduğu tespit edilen kaideler içerisinde yüksekliği 24, 5 cm olan kaidelerin (**Kat. No.:** 6, 33) 13, 5 katının sütun yüksekliğine eşit olması gerektiği söylenebilir. Alt kat sütunlu cephesi için büyük ölçüde doğru sonuçlar veren bu oran sisteminin cephenin 2. katı için de kullanılmış olduğunu düşünmek yanlış olmalıdır.

Bu durumda 24, 5 *x* 13, 5 yaklaşık 331 (+/-1) cm yüksekliğe eşittir. Bu yükseklik, 2. kat sütunlu cephesinin sütun yüksekliği olarak kabul edilmiş ve restitüsyon önerisi bu yükseklik üzerinden meydana getirilmiştir. Bu durumda kaide ve sütun yükseklikleri toplamı yaklaşık 355 cm olacaktır ki bu yükseklik tam olarak 12 *Roma Ayağına* eşittir.

---

[639] Cephe düzenlemesinde tercih edilen oranlar sistemi için çalışmanın ***metroloji*** kısmına bakınız.

[640] 49 cm olarak tespit edilen *apophyge*nin 9 katı 441 cm yüksekliği vermektedir. İmparator salonu alt katının; kaide, sütun ve başlık toplam yüksekliği 444 cm olarak tespit edilmiştir. Aradaki fark sadece 3 cm'dir.

Sütun başlıkları: Bu kata ait başlıklar içerisinde ele geçen parçalar daha çok pilaster başlıklarıdır (**Tablo No.:** 7b). Pilaster başlıklar ön cephede yer alan sütun başlıklarının arka iz düşümünde yer alıyordu. Çalışmalarda ikinci kat cephesine ait 9 adet pilaster başlık belgelenmiştir (**Kat. No.:** 135 - 143; **Şekil No.:** 29 -33). Pilaster balıkların toplam yükseklikleri 43 ila 47 cm arasında değişmektedir. Ayrıca cephenin 2. katına ait pilaster başlıklarının bir kısmı 1965 yılı restorasyonunda alt kat sütunlu cephesinde kullanılmıştır (**Görsel No.:** 53).

Alanda gerçekleştirilen çalışmalarda 2. kat cephesine ait olabilecek 3 adet başlık belgelenmiştir (**Kat. No.:** 122, 123, 124). *Kat. No.:* 123 numaralı başlık yüksekliği 50 cm'yi bulmaktadır. Ancak bu başlığın beton ile tamamlandığını ve dolayısı ile orijinal yüksekliğinin tespit edilmesinin mümkün olmadığını belirtmek gerekir. Burada kabul edilmelidir ki gerekir ki olasılıkla bu başlık da diğer başlıklar gibi 48 cm yüksekliğinde olmalıydı ve yapının 2. kat sütunlu cephesine aittir.

Başlıkların alt çaplarının 31, 5 ile 34 cm arasında değiştiği belgelenmiştir. *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat cephesine ait Korinth ve pilaster başlıklar birlikte irdelendiğinde bu blokların 50 cm yüksekliğini aşmadığı görülmüştür. Bu nedenle başlıkların 43 - 48 cm arasında bir yüksekliğinin olması gerektiğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Restitüsyon önerisinde başlıklar için 48 cm yükseklik önerilmiştir. Bu önerinin sebebi korunma durumu iyi olan başlıkların (**Kat. No.:** 122; **Şekil No.:** 26; **Kat Görsel No.:** 50) yükseklikleri ve bu yüksekliğin *modulus* ile belirlenen yükseklik ortalamasına uymasıdır. 48 cm olan başlık yüksekliği 2. kat için belirlenen 1 *modulus*un yaklaşık 2 katına eşittir. Bu durumda; kaide, sütun ve başlık dahil toplam yükseklik 403 (+/-1) cm olacaktır. Cephenin podyum dahil bu kısmına kadar olan toplam yüksekliği ise 11, 40 m seviyesine ulaşacaktır (38, 4/3 *Ra*).

Arşitrav-friz blokları: Başlıklar üzerinde yer alan arşitrav-friz blokları ön, yan ve *aedicula* duvar arşitravları olarak sınıflandırılmıştır (**Tablo No.:** 11b, 11d, 11f). Ön ve yan cephe arşitrav-friz bloklarının dışa bakan ön cephe yüzleri bezenmiş, arka cephe yüzeyi ise bezemesiz ancak profillidir. *Aedicula*nın arka duvar cephesi üzerini süsleyen arşitrav blokları dahil olmak üzere blokların hepsi friz yataklıdır.

Ön cephe yüzeyini süsleyen arşitrav-friz bloklarından toplam 3 blok ele geçmiştir (**Kat. No.:** 223-225; **Şekil No.:** 94-96). Blokların yükseklikleri 59 ile 62 cm arasında

değişmektedir. İncelenen bloklar içerisinde sadece bir bloğun belgeleme çalışmalarında parçası ele geçmiştir. Bu parça sayesinde de blok tamamlanabilmiştir (**Kat. No.:** 233; **Şekil No.:** 94). *Kat. No.: 233* numaralı bloğun ölçüleri bakımından üst kat sütunları üzerine yerleştirilebilmesi mümkün değildir. Çünkü blok iki sütun arası mesafenin kapatılması için gereken uzunluk ölçüsüne sahip değildir. Bloğun formu, yüksekliği ve bezeme özellikleri kesinlikle yapıya ait olduğunu göstermiştir. Dahası söz konusu ön cephe arşitravı, 2. katın kuzey veya güney köşelerinde bulunan nişleri çevreleyen *aedicula*lardan birine kesinlikle aittir (**Şekil No.:** 105). Ancak bloğun birleştirilen parçası ile toplam uzunluğunun 205 cm olması şaşırtıcı bir durum ortaya koymuştur. Oysa bloğun toplam uzunluğunun yaklaşık 240 cm, başlık üzerine yerleştirilen taban uzunluğunun ise en az 200 cm civarında olması gerekir.

Bu durumda kesinlikle 2. kat sütunlu cephesine ait olan bu bloğun cephede nasıl kullanıldığına dair fikir yürütmek gerekir. Bloğun cephe üzerine yerleştirilebilmesi ve *aedicula* açıklığını kapatabilmesi için üst kat sütun aralıklarının daraltılması gerekir. Sütunlar arası mesafenin küçültülmesi cephede iki farklı değişikliğe gidilmesini gerektirir. Buna göre ilk değişiklik sütun akslarının değiştirilmesi ile ilgilidir. Buna göre sütun aksları değiştirilirse 2. kat *aedicula*lasının sütunları alt kat *aedicula*sının sütunları ile aynı aksta yükseltilemeyecektir. Böylece alt kat düzenlemesine göre daha dar bir *aedicula* düzeni oluşturulmuş olacaktır. Ancak bu durumda da yapının statiği ile ilgili bir problemin ortaya çıkması kaçınılmazdır[641].

Cepheye ait yapı elemanları ve podyum düzenlemesi incelendiğinde *aedicula* sisteminin hareketli bir düzenleme göstermediği anlaşılmıştır. Alt kat podyumu üzerinde yer alan *aedicula* düzeninin üst kat cephesine taşınması ile ikinci kat cephesi meydana getirilmiştir. Bu düzenleme cephenin tek düze ve hareketsiz bir görünüme sahip olmasını sağlamıştır. Eğer cephe düzenlemesine bir hareketlilik verilmek istenirse üst kat sütun aralıklarının (*interaksial*) daraltılması veya genişletilmesi gerekir. Sütun akslarındaki daralma veya genişleme alt katın üst kat ile uyumunu bozacak, bu da statikte bozulmalara

[641] Statiğin uygun sağlanması için cephe düzenlemesinde ağırlığın mümkün olduğunca taşıyıcı elemanlar üzerine eşit dağıtılması gerekir. Eğer aediculalar arasındaki mesafe açılırsa arada kalan kısımda kullanılacak arşitravın çok daha uzaması gerekecektir. Bununla birlikte arşitravın üzerinde yer alacak diğer yapı elemanlarının ağırlığı arşitravın üzerine daha fazla binecek, arada kalan mesafede geniş olduğu için de bu durum yapı statiğini kötü etkileyecektir.

sebep olacaktır. Dahası sütunlar arası mesafenin değiştirilmesi ile iki *aedicula* arası mesafe daha da açılacak, bu nedenle de çok daha uzun ya da kısa duvar arşitravlarına gereksinim duyulacaktır. Alanda gerçekleştirilen çalışmalarda ise söz konusu düzenlemeyi oluşturmaya yarayacak bloklar ele geçmemiştir. Alt kat cephesinde yaklaşık 380 cm uzunluğunu bulan iki *aedicula* arası duvar arşitravlarının Üst kat arka duvar cephesinde de yaklaşık aynı ölçülerde olması beklenir.

İkinci kat ön cephesinde yer aldığı tespit edilen bir blok bu bakımdan incelenmiştir. Blok iki parça halinde ele geçmiş ve çizim yolu ile birleştirilmiştir. Toplam uzunluğu yaklaşık 210 cm olan blok 2. kat *aedicula*sında cephenin daraltıldığını düşündürmüştür. Ancak, **Kat. No.:** 233 numaralı bloğun birleştirilen kısmına şüpheli yaklaşmak gerekir. Bloğun arka kısmında görülen murç izleri ve oldukça dar tutulan yan cephe yuvası sonraki bir müdahaleye işaret etmektedir. Bu durumda blok olasılıkla ilk yapıldığı dönemde ön cepheyi süslemekteydi. Sonraki bir dönemde onarım geçirmiş ve belki yapının farklı bir noktasında tercih edilmiştir. Her şekilde bu blok bir ön cephe arşitravıdır ve cephenin 2. katında kullanılmıştır. Ayrıca cephe düzenlemesinde aks uyumu bozulmuş ve farklı bir düzenlemeye gidilmiş olsaydı yan cephe ve duvar arşitravlarının ölçülerinde de farklılıklar olması gerekirdi. Ancak incelenen bloklarda henüz böyle bir farklılık tespit edilmemiştir.

Cephenin 2. katına ait yan cephe arşitravlarının genel olarak korunma durumu kötüdür. Söz konusu yan cephe arşitrav-friz bloklarından toplam 11 blok belgelenmiştir (**Tablo No.:** 11b; **Kat. No.:** 207-217). Bu bloklar içerisinde **Kat. No.:** 210, 213, 217 numaralı bloklar köşe nişleri üzerine dönüş veren kenar *aedicula*larına aittir (**Şekil No.:** 105-106). Korunma durumu oldukça iyi olan yan cephe bloklarının (**Kat. No.:** 207-208, 210-211, 214) ortalama uzunlukları 155 cm'dir. *Aedicula*nın duvar arşitrav-friz blokları ise korunma durumu nedeni ile genişlikleri bakımından kesin bir netice vermemiştir. 2. katın *aedicula* duvar arşitravlarından yalnızca 3 adet blok tespit edilebilmiştir (**Kat. No.:** 177, 183-184). Bloklara ait yükseklikler korunabilen örneklerden yola çıkıldığında 62 cm olarak tespit edilmiştir (**Şekil No.:** 51, 57). Söz konusu blokların aks uyumu gözetilerek *aedicula* arka duvar cephesine yerleştirilebilmesi için toplam uzunluklarının 160 - 180 cm arasında olması gerekir. **Kat. No.:** 177 numaralı blok bu ölçülere oldukça yakın uzunluktadır ve bu blok kesinlikle 2. kat *aedicula*lı cephenin arka duvarı üzerine aittir

(**Şekil No.:** 51). **Kat. No.:** 183 numaralı blok genişliği bakımından olması gereken ölçülerde değildir (**Şekil No.:** 57). Bu durumun sebebi ise bloğun cephe düzenlemesinde tercih edildiği yer ile ilgilidir. Bu blok olasılıkla kuzey veya güney köşe nişlerine dönüş sağlayan oval formlu arşitrav-friz bloklarının arkasına konumlandırılmıştı ve bir konsol görevi görüyordu.

Kuzey ve güney köşe nişleri arşitravları: İkinci katın kuzey ve güney köşe nişleri üzerindeki oval formlu arşitrav-friz blokları büyük ölçüde bir araya getirilebilmiş, cephe üzerindeki konumları ile ilgili bir yeniden kurma önerisi oluşturulmuştur (**Tablo No.:** 11f; **Kat. No.:** 229-233). Alanda yapılan çalışmalar sonucunda toplam 5 bloktan oluşan oval formlu arşitrav-friz blokları belgelenmiştir. Bu bloklar pek çok parçanın bir araya getirilmesi sonucunda çizim yolu ile birleştirilmiştir. Dokümantasyon çalışmaları çok parçalı ele geçen blokların aynı bütüne ait olduklarını göstermiştir. Parçaların çizim yolu ile bir araya getirilmesi önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır (**Şekil No.:** 103).

Dokümantasyonu yapılan bloklara ait yükseklikler 57 - 58 cm arasında değişmektedir (***Kat No.: 229-233***). Bloklar üzerinde yapılan çalışmalarda her birisinin farklı derecelerde iç açı oluşturacak şekilde meydana getirildiği tespit edilmiştir (**Şekil No.:** 100-104). Oval formlu blokların yeniden kurma önerisi parçalı blokların bir araya getirilmesi sayesinde oluşturulabilmiştir. Bu öneri hem kuzey hem de güney köşe nişi için örnekler sunmaktadır. Bunun sonucunda oval formlu ön cephe arşitravlarının, alt kat düzenlemesinde olduğu gibi, toplam 3 blok ile cephe dönüşünü tamamladığı anlaşılmıştır (**Şekil No.:** 105-106). Tüm bloklar detaylı olarak incelendiğinde özellikle güney köşe nişi üzerinde yer alan blokların büyük ölçüde tamamlanabildiği dokümantasyon çalışmalarında tespit edilmiştir.

Sütunlu cephenin 2. kat *aediculas*ını oluşturan arşitrav-friz blokları bütün olarak değerlendirildiğinde, özellikle iyi korunmuş örnekler dikkate alındığında yüksekliğin 62 cm olacak şekilde çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu yükseklik yaklaşık 2, 5 *modulus*a eşittir. Kaide, sütun, başlık ve arşitrav-friz bloklarının toplam yükseklikleri 465 cm olacaktır. Alt kat podyumundan itibaren toplam yükseklik yaklaşık 12, 05 m'dir (yak. 41 *Ra*).

Korniş Blokları: Cephenin 2. katına ait korniş blokları konsolludur (**Tablo No.:** 12b)[642]. Bloklar oval formlu arşitrav-friz blokları üzerlerinde ve iki *aedicula* arasında kalan kısımlarda tercih edilmiştir. *Aedicula* ön cephesinde korniş blokları bulunmaz, çünkü arşitrav blokları üzerinde daha sonra değineceğimiz üçgen alınlıklar yükselir. Alınlıkların konsollu korniş kısımlarının hali hazırda var oluşu bu kısımda korniş bloklarına gerek bırakmamıştır. Toplamda 31 konsollu korniş bloğu belgelenmiştir (**Kat. No.:** 269-300). Bu bloklar içerisinde 4 bloğun yapı ile ilişkisi tespit edilememiştir (**Kat. No.:** 269-271, 282).

Dokümantasyonu yapılan 6 bloğun ise yapı ile ilişkisi tam olarak çözümlenememiştir. Ancak blokların bezeme ve form stil özellikleri yapıya ait bloklar ile karşılaştırılmış ve cephenin 2. katı için önerilmiştir (**Kat. No.:** 276, 280, 281, 293, 294, 296). Söz konusu bloklar dışında 2 blok form ve stil özellikleri bakımından farklılık göstermektedir. **Kat. No.:** 274 ve 290 (**Şekil No.:** 149, 165) numaralı bloklar incelendiğinde yapının cephe blokları ile benzer özelliklere sahip olmadığı görülmüştür. Buluntu yerleri ve stil özelliklerinden yola çıkarak ve kesin olmamakla birlikte *stoa*nın üst yapı elemanları olabileceği düşünülmüştür. Bu durumda *palaestra*yı çevreleyen *stoa*ların konsollu korniş bloklarına sahip olabileceği düşünülebilir.

Belgelenen konsollu korniş bloklarının yükseklikleri, özellikle iyi korunmuş örnekler göz önüne alındığında 37 ila 41 cm arasında değişmektedir. Tüm bloklar irdelendiğinde ise blokların yükseklik ortalamaları alınmış ve 38 (+/-1) cm yükseklik restitüsyon önerisinde tercih edilmiştir. Bu yüksekliğin tercih edilmesindeki bir diğer etken kuzey ve güney köşe nişleri üzerini süsleyen oval formlu korniş bloklarıdır. Bu blokların yüksekliklerinin 38 cm olduğu tespit edilmiştir ve bloklar kesinlikle cephenin 2. katına aittir (**Kat. No.:** 277, 279; **Şekil No.:** 176a, 176b).

Korniş blokları ile ilgili ulaşılan önemli bir diğer sonuç 2. kat cephesinin kuzey ve güney köşe nişlerine ait oval formlu bloklarının tespit edilmesidir. Yapının farklı alanlarından ve çok parçalı olarak ele geçen bu bloklar çizimler yolu ile bir araya getirilmiştir (**Kat. No.:** 277, 279). Böylece oval formlu korniş bloklarının yarı çapı 120

[642] Korniş blokların büyük bir kısmında korniş alnı kırık ve eksiktir. Bloklar ise adeta bir insan eliyle yapılmış gibi çok parçalı ve yapının her tarafına dağıtılmış şekilde ele geçmiştir.

cm'yi bulan bir daire oluşturacak şekilde cepheye yerleştirildiği anlaşılmıştır (**Şekil No.:** 176a-b). Oval formlu korniş blokları dışında iki *aedicula* arasında kalan kısımdaki arka duvar cephesini süsleyen korniş blokları da büyük ölçüde tamamlanabilmiştir (**Kat. No.:** 283; **Şekil No.:** 177). Tamamlanabilen bloklar bu kornişlerin kısa kenarlı bir U formunda cepheye yerleştirildiği, birkaç farklı bloktan meydana getirildiği anlaşılmıştır. Bloklar dübel ve kenetler yardımı ile birleştirilebilmekte ve cephede kullanılmaktaydı. *Aedicula* ön cephesi için korniş bloklarına ihtiyaç duyulmamıştır, çünkü bu kısım üzerini üçgen alınlıklar kapatacaktır. Eldeki veriler 2. kat cephesinin korniş bloklarının mimari düzen ve uygulama sistemini aydınlatmaya yeterli olmuştur.

Kaset blokları: Kaset bloklarının form özellikleri arşitrav-friz bloklarının friz yatağı üzerine yerleştirildiklerini göstermiştir. Friz yatağı üzerine yerleştirilen kasetler *aedicula* üzerlerinin kapatılmasını sağlamıştır. Bu bakımdan kaset blokları normal tip kaset bloklarıdır. Alanda yürütülen çalışmalarda toplam yükseklikleri 20 cm'yi bulan toplam 3 adet blok belgelenmiştir (**Tablo No.:** 13b; **Kat. No.:** 315-317)[643]. Bu bloklar geometrik bantlar içerisine yerleştirilmiş çiçek motiflerinden oluşturulmuştur. Belgelenen örnekler cephenin bu katında 8 *aedicula*dan 2'sinin üzerinin örtülmesi için yeterlidir (**Plan No.:** 47).

Cephenin 2. katını örten kaset blokları friz yatağı üzerinde yer aldığı için cephenin yüksekliğini değiştirmeyecektir. Bununla birlikte; kaide, sütun, başlık, arşitrav ve konsollu korniş bloklarının toplam yükseklikleri 503 cm (17 *Ra*), alt kat podyumu dahil toplam yükseklik ise yaklaşık 12, 45 m'dir (yak. 42 *Ra*).

Alınlık blokları: İkinci katın *aedicula*lı cephe düzenlemesi friz yataklı arşitrav blokları üzerine yerleştirilen alınlıklar ile tamamlanmıştır (**Tablo No.:** 14; **Kat. No.:** 318-319, 329, 332). *Aedicula*lı cephenin arşitrav-friz blokları üzerinde konsollu korniş bloklarına gerek duyulmamıştır. Çünkü, alınlık blokları konsollu korniş ve eğik simanın tek blok üzerine çalışılması ile meydana getirilmiştir. En altta yer alan konsol çevreleri *ion kymation*u ile bezenmiş ve her bir konsol arasına rozet çiçek yerleştirilmiştir. Konsolların alt taban yüzleri *akanthus* yaprağı, *tympanon* çevresi *ion kymation*u, sima ise açık ve kapalı palmet yaprakları ile bezenmiştir. Ele geçen *tympanon* parçaları üçgen

[643] Alanda farklı noktalarda ve çok parçalı ele geçen kaset parça blokları çizimler yolu ile birleştirilmiştir.

alınlıkların merkezinin agonistik ödül tacı ve çeşitli deniz yaratıkları ile süslediğini göstermiştir (**Kat. Görsel No.:** 335b-d). Alınlıkların köşelerinde yükselen *akroterion* kaideleri alınlıkların *akroterion* taşıdıklarını gösterir. Ancak sağlam bir parça ele geçmediği için *akroterion*ların formu hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Bununla birlikte, ele geçen birkaç parça (**Kat. Görsel No.:** 277-278) *akroterion*ların ranke bezemelerden oluşturulmuş olabileceğine önemli bir kanıttır.

Alınlık blokları önceki paragrafta ele alınan form özellikleri dışında *tympanon*u oluşturan iç açıları bakımından iki farklı grupta ele alınmıştır. Birinci grup 30º, ikinci grup ise 20º'lik açı ile oluşturulmuş bir *tympanon*a sahiptir. 30º'li alınlıklar toplam 6 parça halinde ele geçmiştir (**Kat. No.:** 327-333). Söz konusu bloklar tam korunmuş değildir ve restitüsyon önerisinde 5 bloğun cephe üzerindeki konumu tespit edilebilmiştir. **Kat. No.:** 330 ve 331 numaralı blokların (**Şekil No.:** 206-207) aynı bütüne ait parçalar olabileceği tespit edilmiş, bloklar incelendiğinde alınlıkların tek blok üzerinde çalışılmadığı, farklı blokların bir araya getirilmesi ile oluşturulduğu anlaşılmıştır (**Şekil No.:** 205-209)[644].

30º'li alınlıklar *aedicula* üzerinde akslar yardımı ile tamamlandığında yüksekliklerinin 20º'li alınlıklardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yüksekliğin daha fazla olması nedeni ile söz konusu alınlıklar restitüsyon ve modelleme çalışmalarında doğu cephede tercih edilmiştir (**Kat. No.:** 329-33, 335a). Dokümantasyon çalışmalarında alınlıklar ile birlikte agonistik ödül tacı ve deniz yaratıklarından oluşan *tympanon* parçaları tespit edilmiştir (**Kat. No.:** 335a-d). Bu parçaların form ve stil özellikleri göz önüne alınarak 30º'li üçgen alınlıklara ait oldukları önerilmiştir.

İkinci grubu oluşturan alınlıklar önceki paragrafta belirtildiği üzere *tympanon* kısmının 20º'li olan iç ölçülerinden yola çıkarak sınıflandırılmıştır. 2. kat *aedicula*sının kısa kenar ön cephesi için önerilen bu alınlıklardan toplam 2 parça ele geçmiştir (**Kat. No.:** 318-319). Belgeleme çalışmaları ele geçen blokların *aedicula*lı cephenin sağ cephe köşelerine ait olduklarını göstermiştir (**Şekil No.:** 195-196).

Çok parçalı ele geçen alınlık bloklarından tam bir yükseklik elde etmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle akslardan yola çıkarak bloklar cepheye yerleştirilmiş ve daha

[644] Alınlıkların en az 2 farklı bloktan meydana getirildiği anlaşılmıştır.

sonra aynı açıyı veren parçalar bir araya getirilmiştir. Bu uygulamaya göre doğu uzun kenar cephesinde kullanılan 30º'li alınlıkların toplam yüksekliği 132 cm (yak. 4, 5 *Ra*), genişlikleri ise 325 cm (11 *Ra*) olarak tespit edilmiştir. 2. kat ön cephesinin üçgen alınlıkları dahil toplam yüksekliği yaklaşık 597 (+/- 1 cm) cm (20 *Ra*) olmalıdır. Böylece, alt kat podyumu dahil tüm cephenin toplam yüksekliği 13, 36 m seviyesinde olacaktır (yak. 45, 5 *Ra*). *Euthynterie* dahil edildiğinde ise cephe yüksekliği 13, 51 m (+/- 1 cm) seviyesinde sonlanır (yak. 46 *Ra*).

Kuzey ve güney kısa kenar cephelerde tercih edilen alınlıkların 20º'li olması cephenin bu kısmında yüksekliğin farklılık göstermesine neden olmuştur. Yine akslar yardımı ile tamamlanan alınlıkların toplam yüksekliği 94 cm (+/- 1 cm - yak. 3 *Ra*), genişlikleri ise 325 cm'dir. Bununla birlikte kuzey ve güney kısa kenar ön cephelerinin 20º'li alınlıkları dahil toplam yüksekliği 560 cm'dir (19 *Ra*). Alt kat podyumu dahil tüm cephenin toplam yüksekliği ise tam olarak 13 m seviyesindedir (yak. 44 *Ra*). *Euthynterie* dahil edildiğinde ise kısa kenar cephelerinin yüksekliği 13,14 m'de (+/- 1 cm) sonlanır (yak. 44, 5 *Ra*). Uzun kenar ve kısa kenar cephelerinin yükseklikleri *Roma Ayağı* ölçü birimine göre değerlendirilirse kısa kenar cephe yüksekliğinin 1,5 birim düşürüldüğü tespit edilmiştir.

III. 4. 7. İkinci kat arka duvar cephesi restitüsyonu

Cephenin 2. katı arka duvar düzenlemesi 1. kat cephesinin tekrarı şeklinde dizayn edilmiştir. İkinci katın ana duvar bedeni büyük ölçüde korunmamıştır. Bu nedenle uzun ve kısa kenar cephelerindeki düzenlemelere ait izleri yakalamak mümkün olmamıştır. Bununla birlikte, özellikle kuzey ve güney köşenin duvar içi nişleri taban seviyesinden itibaren büyük ölçüde korunmuştur (**Görsel No.:** 49, 57). Bu da kuzey ve güney köşelerde kesinlikle bir niş düzenlemesinin olduğunu göstermektedir. Çalışma alanında ele geçen yapı elemanları da ikinci kat cephesinin, alt kat cephesinde olduğu gibi, duvar içi nişlerine sahip olması gerektiğini ortaya koymuştur. Devam eden satırlar duvar içi nişlerinin çevresinin hangi yapı elemanları ile nasıl süslendiğine dair bilgi ve yorumları içermektedir.

*Duvar içi nişler ve çevresi: Aedicula*nın 2. kat duvar içi nişlerini oluşturan nişlere ait ölçüler tespit edilememiştir. Ancak niş kenarlarını süsleyen yapı elemanlarından yola

çıkarak bu nişlerin yaklaşık 110 cm genişliğinde ve 260 cm yüksekliğinde olması gerektiği tespit edilmiştir. Arka duvar cephesinin niş kenarlarında, alt kat arka duvar cephesinde olduğu gibi, üzerinde burma yivli sütunları taşıyan postamentli attik-ion tipi kaideler bulunuyordu. Kaide yüksekliği postament dahil toplam 37 cm'dir (**Kat. No.:** 18, 20).

Alanda duvar içi niş kenarlarına ait olabilecek 2 blok ele geçmiştir ve bu bloklar birleştirildiğinde 2. katın duvar içi niş kenarlarına ait kaidelerin formu ortaya çıkmıştır (**Şekil No.:** 10b). Kare bir postament üzerine yerleştirilen attik-ion tipi bir kaideden oluşan bu formda kaide üst çapları 32 cm'yi bulmaktadır. Bu çap ölçüsü kaidelerin üzerinde taşıdığı sütunların nasıl olması gerektiği hakkında da fikir verir. Buna göre duvar içi nişlerini çevreleyen sütunların alt çapı 32-35 cm arasında bir ölçüye sahip olmalıdır. Kuzey ve güney köşe nişlerine ait kaideler alt kat düzenlemesinde olduğu gibi ön cephe kaidelerine göre form olarak farklılık gösterir. Belgeleme çalışmalarında sekizgen postamente sahip attik-ion tipi bir kaide ele geçmiştir (**Kat. No.:** 15; **Şekil No.:** 9). Bu kaide 37 cm yüksekliğe ve 32 cm üst çapa sahiptir. Ölçüleri ve form özellikleri dikkate alındığında cephenin kuzey veya güney köşe niş kenarlarına ait olabileceği anlaşılmıştır.

Belgeleme çalışmalarında 2. kat arka duvar cephesine ait tam korunmuş 1 adet sütun ele geçmiştir (**Kat. No.:** 68). 210 cm yüksekliğindeki sütunun üst taban çapı 32 cm'dir. Buna göre toplam yüksekliği 37 cm olan postamentli attik-ion tipi kaidelerin 210 cm yüksekliğinde burma yivli sütunları taşıdığını belirtmek mümkündür. Sütuna ait ölçüler dikkate alındığında, yüksekliğin alt kat arka duvar cephesi sütunlarına göre 17 cm küçültüldüğü anlaşılmaktadır.

Arka duvar cephesinin kuzey ve güney köşe nişleri kenarında yer alan sütunlar eldeki bir parçaya göre (**Kat. No.:** 67) düz ve yivsizdir. Bu parçanın korunabilen yüksekliği 41 cm'dir ve sütun üst çapı 28 cm'dir. Bu durumda 2. kat arka duvar cephesinin niş kenarlarına ait sütunların taşıdığı başlıkların alt taban çapları 28 cm'den daha az, 32 cm'den daha fazla olmamalıdır.

Toplam yüksekliği 210 cm'yi bulan sütunlar üzerinde 30 cm yüksekliğinde Korinth tipi başlıklar taşıyordu. Çalışmalarda söz konusu sütun başlıklarından 2 adet tespit edilmiş ve belgelenmiştir (**Kat. No.:** 126, 128; **Kat. Görsel No.:** 52, 54). Toplam yüksekliği 30 cm olan başlıkların korunma durumları nedeni ile alt taban çapı ölçüleri

tespit edilememiştir. Ancak bununla birlikte eldeki var olan sütunlardan yola çıkarak[645] başlıkların alt taban çaplarının 28 ve 32 cm arasında olması gerektiği anlaşılmıştır. Buna göre; kaide, sütun ve başlık dahil toplam yükseklik 310 (+/- 1) cm (yak. 10, 5 *Ra*) olacaktır.

Saha çalışmalarında 2. katın nişlerini çevreleyen toplam 6 arşitrav-friz bloğu tespit edilmiştir (**Kat. No.:** 186-188, 190-191, 194). Blokların yükseklikleri 39 ila 44 cm arasında değişmektedir. **Kat. No.:** 186, 192 numaralı bloklar 2. kat arka duvar cephesinde yer alan arşitrav-friz bloklarının toplam genişliklerinin 250 - 260 cm civarında olması gerektiğini göstermiştir (**Şekil No.:** 61). Dokümantasyonu yapılan yapı elemanları nişlerin; sütunlar, başlık ve arşitrav-friz blokları ile bir çerçeve içine alındığına şüphe bırakmamıştır.

Uzun kenar cephesinde arşitrav-friz blokları üzerinde *tympanon*u 20º'li üçgen alınlıklar yükselir. Bu alınlıklardan 2 blok tespit edilmiştir (**Kat. No.:** 320, 324; **Şekil No.:** 200). Belgeleme çalışmalarında söz konusu blokların bir bütüne ait parçalar olduğu anlaşılmıştır. Akslar yardımı ile tamamlanan blokların toplam genişliklerinin 305 cm, yüksekliklerinin ise 80 cm civarında olması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Kuzey ve güney kısa kenarın arka duvar cephelerinde ise arşitrav-friz blokları üzerinde alınlıklar yer almaz, bunun yerine konsollu korniş blokları yükselir. Bu bloklardan 2 adet belgelenmiş, daha sonra bu iki bloğun aynı bloğa ait parçalar olduğu tespit edilmiş ve bir araya getirilmiştir (**Kat. No.:** 299; **Şekil No.:** 174). Tam yüksekliğini koruyamamış bloğun friz kısmı eksiktir.

Arka duvar cephesinin düzenlemesinde sadece kuzey ve güney köşelerin duvar içi nişleri farklı bir tasarım ile meydana getirilmiştir. Bu köşelerde sütun başlıkları üzerinde arşitrav blokları yer almaz, bunun yerine *tympanon*u istiridye kabuğu formlu alınlıklar[646]

---

[645] **Kat. No:** 68.

[646] İstiridye formlu alınlıkların Pamphylia Bölgesinde bilindik örnekleri Geç Antonin – Erken Severuslar dönemine tarihlendirilen Perge tiyatrosunun *proskenion*unda görülür. M Yapısı üst kat köşe nişleri üzerine yerleştirilen alınlıklar (**Kat. No.:** 327-328) ile Perge örnekleri form olarak birbirine oldukça yakındır. Bk.: Öztürk (2009), s. 25-26, 80-83 Abb. 18, 46-47 Taf. 3. Ayrıca kentin anıtsal *nymphaion*unda (G) istiridye formlu alınlıklar cephenin 2. katında, *aedicula*lar arasında kullanılmıştır. Alınlıkların kabuk düğümleri alttadır. Bk.: Mansel (1963), s. 55-57 Abb. 37.: Mansel (1978), s. 101 Res. 103.: Gliwitzky (2010), s. 92-93 Abb. 166-168.: Bu tip alınlıkların antik çağdaki kullanımı ve Side örnekleri ile ilişkisi için bk.: Wegner (1989), s. 163-167. Anadolu dışında bu tür alınlıkların en bilindik örneği Baalbek'teki Aphrodite Tapınağı olarak adlandırılmış, ancak Zeus, Hermes ve Aphrodite için adanmış tapınağın *cella* dış duvarlarında görülür. Bk.: F. Ragette (1980). *Baalbek*. Noyes Press, s. 52-61.: Ele alınan örneklerin

sütun başlıkları üzerinde yükselir (**Tablo No.:** 14; **Kat. No.:** 327-328; **Şekil No.:** 203-204).

1965 yılı restorasyonunda alt kat cephesinde kullanılan istiridye formlu alınlıklar (**Kat. No.:** 327-328) restitüsyonda 2. kat cephesi için önerilmiştir. Blokların cephenin 2. katı için önerilmesinin farklı nedenleri vardır. Bu nedenlerin ilki alınlıkların 2. kata ait olmaları ve bulundukları konum gereği kolaylıkla görülemeyecek olmasıdır. Blokların görülememesi üzerlerinde yer alan bezemelerde detay işçiliğinden kaçınılmasına neden olmuştur. Bu nedenle üst kat için önerilen alınlıklarda detaylı bir bezeme işçiliği görülmez (**Kat. Görsel No.:** 254-255). Oysa alt kat cephesi için önerilen aynı formlu alınlıklarda detaylı bir bezeme işçiliği dikkat çeker (**Kat. Görsel No.:** 248, 252). Bir diğer neden ise alınlıkların formları ile ilgilidir. Restorasyonda kullanılan alınlıkların istiridye kabuğu bezemeli *tympanon*unda kabuk düğümleri alttadır. Oysa restitüsyonda önerildiği şekli ile alınlıkların yerleri değiştirilirse köşelerde düzgün bir kabuk formu elde edilmiş olacaktır.

İstiridye formlu alınlıkların cephenin 2. katı için önerilmesinin bir nedeni de söz konusu alınlıkların ana duvar bedeni ile uyumsuz yerleştirilme durumu nedeniyledir. 1965 restorasyonunda alt kat köşe nişleri üzerindeki alınlıklar ana duvar bedeni ile uyumlu bir şekilde duvar üzerine oturtulamamıştır (**Kat. Görsel No.:** 255a-d). Bokların ana duvar bedeni üzerine tam oturmaması köşelerde birbiri ile uyumsuz bir görüntüye sebep olmuştur. Oysa restitüsyon önerisinde olduğu gibi bloklar yer değiştirirse daha uzun olan **Kat. No.:** 321 ve 325 numaralı bloklar ana duvar bedeni üzerine uygun bir şekilde yerleştirilebilecektir. Dokümantasyon çalışmaları bunu göstermiştir.

İkinci kat arka duvar cephesinin duvar arşitrav-friz blokları sütunlu ön ve yan cephe arşitrav bloklarının yükseklikleri ile uyum içindedir (**Tablo No.:** 10b). Toplam 15 adet ele geçen duvar arşitrav-friz bloklarının yükseklikleri 56 – 60 cm arasında değişmektedir (**Şekil No.:** 46-60). Ele geçen bloklar tam genişliğini koruyamamıştır (**Kat. No.:** 171-185). Pilaster başlıklar ve ana duvar bedeni üzerine yerleştirilecek olan blokların ön cephe yüzleri bezemeli, arka cephe yüzleri ise kaba bırakılmıştır. Aks

hemen hepsi önlerinde yer alan pilasterler ve arkadaki ana duvar bedeni üzerine yerleştirilerek yükselir. Side örnekleri niş içlerine ve ana duvar bedeni üzerine yerleştirilmeksizin sütunlar üzerinde yükselir. Bu bakımdan daha üç boyutlu ve özgün bir tasarım sunar. Tam anlamı ile bu formu oluşturan, üç boyutlu bir tasarım ve ana duvar bedeninden bağımsız alınlık örneklerine rastlanmamıştır.

uyumlarından yola çıkıldığında iki *aedicula* arasını kapatan arşitrav-friz bloklarının toplam uzunluğunun 355 cm civarında olması gerekir.

Duvar arşitrav-friz blokları üzerinde konsollu korniş blokları yükselmektedir. Konsollu korniş blokları, *aedicula* üzerinde yer alan üçgen alınlıkların konsol ve sima kısımları ile eş yükseklikte olacaktır. İkinci kata ait korniş blokları büyük ölçüde zarar görmüş, blokların sima kısımları neredeyse yok denecek kadar az ele geçmiştir. Ele geçen örnekler ise çok sayıdaki parçalar halinde tespit edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu bloklar içerisinde sadece bir grup birbiri ile ilişkilendirilebilmiş ve sayısal ortamda tamamlanmıştır (**Şekil No.:** 177). Birleştirilebilen blok grubu arka duvar restitüsyonu için oldukça önemlidir. Bu sayede arka duvar korniş bloklarının bezeme stili, yükseklikleri ve *aedicula*lar ile olan yapısal ilişkisi çözümlenebilmiştir (**Tablo No.:** 12b; **Kat. No.:** 283, 285-287). Buna göre konsollu korniş bloklarının toplam genişlikleri 400 cm olacak, 298 cm'lik iç kısım arşitrav-friz blokları üzerine yerleştirilecektir (**Şekil No.:** 177). Alanda yürütülen çalışmalar sonucunda cephenin antik çağdaki görünümüne dair hem bir restitüsyon önerisi hem de restitüsyon önerisi doğrultusunda 3B canlandırma meydana getirilmiştir (**Plan No.:** 55-58, 65-70).

III. 4. 8. Çatının Restitüsyonu

M Yapısı *stoa*ları ve *stoa* ile birlikte yapının doğusundaki sıralı mekânların üst yapı örtüsünün nasıl dizayn edildiğine dair herhangi bir veri günümüze ulaşmamıştır. Sadece, Güney *Stoa* kazılarında ele geçen *kalypter, tegula* parçaları en azından yapının bu kısmında MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında çatı örtüsünün Korinth tipi olduğunu ortaya koymuştur[647]. *Stoa*ların diğer kısımlarında ana duvar bedeni temel seviyesine kadar sökülmüş ve ele geçmesi muhtemel yapı elemanları Attius Philippus Suru inşası sırasında yok olmuş olmalıdır. Eğer ana duvar bedeni korunmuş olsaydı belki bloklar üzerinde çatının ahşap hatıllarının yerleştirildiği yuvalar tespit edilebilirdi.

Benzer bir durum *imparator onurlandırma salonu* ve yan mekânlar için de söylenebilir. Bu alandaki mekân grubunun ana duvar bedenini oluşturan konglomera

[647] Bk.: **II. Bölüm**: *Çatı örtü sistemi*

blokların büyük bir kısmı yok olmuştur[648]. Ancak bununla birlikte ana duvar bedeni üzerinde ahşap konstrüksiyonun oturtulduğu hatıl yuvalarına dair izlere sadece bir blok üzerinde rastlanmamıştır[649]. Bu blok da olasılıkla *imparator onurlandırma salonu*nun güney kısa cephesinin ana duvarına aittir[650]. Pamphylia Bölgesinde hem Side[651] hem de Perge[652] örnekleri ve ayrıca kazılar neticesinde elde edilen veriler yapının ahşap bir konstrüksiyon ile kapatıldığına şüphe bırakmamıştır. Mekânların plan ve yapısal özelliklerinden yola çıkarak bir çatı konstrüksiyonu önerisi oluşturmak mümkündür.

Mekânların plan özelliklerine bakıldığında *imparator onurlandırma salonu* ve yan mekânların dikdörtgen formda tasarlandığı görülmektedir. Bu tasarımdan ve sütunların yerleştiriliş düzeninden dolayı hatılların doğu-batı doğrultulu yerleştirilmesi statik açıdan çatıyı güçlü kılacaktır. Yatay yerleştirilen hatılların merkezinde dikey yerleştirilecek ikinci bir hatıl ile çatı iki yöne kırılmış olacaktır. Bu konstrüksiyon hem çatının ağırlığını kenarlara, ana duvar bedeni üzerine, dağıtacak hem de yağmur suyunun tahliyesini kolaylaştıracaktır[653].

Çatının ahşap hatıllar ile oluşturulması için iki yöntem uygulanabilir. Bu yöntemlerden ilki: çatının kırılacağı merkeze yerleştirilecek dikey yönlü bir hatıl ve bu hatılın her iki yanına çapraz yerleştirilmiş, kenar köşelere doğru uzanan, uzun üst hatılları destekleyecek iki küçük hatıl şeklinde meydana getirilir[654]. İkinci yöntemde ise köşelerden iç kısma doğru uzanan iki uzun hatıl merkezde çeşitli metal aksamlar ile birleştirilir. Üst merkezden iki yana kırılan çatının üstteki eğik hatıllarını desteklemesi için, ilk yöntemde olduğu gibi, merkeze bir hatıl yerleştirilmez bunun yerine kenarlara yerleştirilen iki dikey ve bunların üzerinde bir yatay hatıl ile çatının ana konstrüksiyonu

[648] İzlerine rastlanmayan bu bloklar mekânın arka tarafına yıkılmış olabilir.

[649] Antik çağ yapılarındaki çatı problemini çözmeye yarayan hatıl izleri Side antik kentinde en iyi N1 tapınağında görülür. Tapınağın ayağa kaldırılan cephesine tapınağın iç kısmından bakılırsa hatıl izleri rahatlıkla görmek mümkündür. Çatı sistemi ve hatılların kullanımı ile çatının örtülmesi ile ilgili olarak bk.: Giuliani (2006), s. 81-95 Fig. 10-11, 15.

[650] Söz konusu konglomera blok Güney Mekânın kuzey kısmı üzerine düşmüş halde tespit edilmiştir.

[651] Mansel (1956b), s. 2.

[652] Mansel (1975a), s. 76.:

[653] Nysa antik kentindeki Gerontikon yapısında da benzer bir çatı örtüsü önerisinde bulunulmuştur. Bk.: Kadıoğlu (2014), s. 40 Plan 8.

[654] Çatı sisteminin antik yapılarda uygulanmasına yönelik, sistemin anlaşılması ve açıklanmasına katkıda bulunan önemli bir çalışma. Bk.: T. Ismaelli (2017). *Il Tempio A nel Santuario di Apollo. Architettura, decorazione e contesto*. Hierapolis di Frigia X. İstanbul: Ege Yayınları, s. 223-225 Fig. 351, diğer örnekler için bk.: Fig. 352-353.

oluşturulur[655]. Uygulanacak bu yöntemler içerisinde M Yapısı için ilk yöntemin çatı konstrüksiyonu için tercih edilmiş olması kuvvetle ihtimaldir.

Çatı eğiminin kaç derece kırıldığını eldeki yapı elemanları üzerinden yorumlayabilmek şimdilik mümkün değildir. Ancak, 10-15^0'lik bir çatı eğimi yeterli olacaktır. Çatı eğiminin fazla olması; fazladan hatıl, fazladan iş yükü ve buna bağlı maliyet miktarını arttıracağı için bu derecede bir eğim çatı için yeterlidir (**Plan No.:** 59-60).

III. 5. Cephe Düzenlemesi Üzerine

Alt kat ve üst kat cephelerinin önceki paragraflarda ele alınan özellikleri ön ve arka cephelerin birbiri ile uyumlu bir dekorasyonunun olduğunu göstermiştir. Genellikle tiyatro ya da *nymphaion* gibi yapılarda görülen hareketli cephe düzenlemesi[656] *imparator onurlandırma salonu*nun *aedicula*lı cephesinde görülmez. Bu bakımdan cephenin tek tip ve sadece alt kat cephesinin üst kata taşınması ile meydana getirildiğini söylemek mümkündür. Üst katı hareketli kılan tek farklılık üçgen alınlıklardır, ancak alınlıklarda form bakımından değişiklik göstermez.

Hareketli cephe düzenlemesinde bu tasarımı oluşturmanın başlıca üç yöntemi olduğu söylenebilir. İrdelenecek olan bu yöntemler Pamphylia Bölgesi kentlerinde yer alan *aedicula*lı cepheler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Birinci yöntemde cephenin üst katına derinlik vermek için kenar köşelerde yarım kesik alınlık kullanılır. İki kenarda sütunlar üzerinde yükselen yarım kesik alınlık bulunurken merkezde yer alan alınlık

---

[655] Giuliani (2006), s. 90-92 Fig. 15, 1-2.: *Vitr.* VII. 3. 1-2.

[656] Side antik kentinde hareketli cephe mimarisi en iyi Tiyatro ve kentin ana giriş kapısındaki anıtsal *Nymphaion*da görülür. Tiyatro için bk.: Günay (2008), s. 542-550 Res. 1.: Günay (2010), s. 77-83 Res. 2. *Nymphaion* için bk.: Lanckoroński (2005), s. 138-144 Lev. 30-31.: Mansel (1963), s. 53-60 Abb. 36-37.: Mansel (1978), s. 100-102 Res. 103.: Gliwitzky (2010), s. 91-94 Plan 19-20. Pamphylia Bölgesinde hareketli cephe mimarisinin sıklıkla uygulandığı yapıları Perge'de görmek mümkündür. Perge Tiyatrosu cephesi için bk.: Öztürk (2004b), s. 208-209.: Öztürk (2009), s. 80 vd. Abb. 54.: A. Öztürk (2000). Zur Rekonstruktion der Fassade des Theaters von Perge. İçinde: J. Inan, Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge. *AA*, s. 287-298.: A. Öztürk (1997). Cephenin Mimarisi. İçinde: J. İnan, Perge Tiyatrosu Yayın Çalışmalarının Ön Raporu. *KST 18/2*, s. 66-68 Çiz. 1.: Gliwitzky (2010), s. 57. Aspendos antik kentindeki Antoninler Dönemi Tiyatrosu ve *Nymphaion*u Pamphylia Bölgesinin önemli *aedicula*lı cephe mimarisini yansıtır. Tiyatro için bk.: Lanckoroński (2005), s. 102-120.: B. Can (2005). Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri. *Adalya 8*, s. 89-119.: G. Aristodemou (2011). Theatre Facades and Facade Nymhaea. The Link Between. *BCH 135*, s. 168. *Nymphaion* için bk.: H. Hörmann (1929). Das Nymphäum zu Aspendos. *JdI 44*., s. 263-274 Abb. 7-8.: Dorl Klingenschmid (2001), s. 177-178.

içeriye doğru çekilen ana duvar bedeni üzerine yerleştirilir. Böylece cepheye hem derinlik hem de üç boyutlu bir görünüm kazandırılmış olur. Bazen de kenarlardaki yarım kesik alınlıklar merkezde bir kemer yapar ve böylece yapay bir niş meydana getirilir. Bu tür cepheye sahip yapıların planında genellikle merkezde yer alan geniş bir *exedra* görülür[657].

İkinci yöntem cephe üst katına geçerken sütunlar alt kat sütun akslarını takip eder, ancak alınlıklar podyum üzerinde yer alan sütun aksı üzerine yerleştirilmez. Her bir alınlık alt kat podyumları arasına denk gelecek şekilde yerleştirilir. Üst kat cephesinde yer alan alınlıklar yine üçgen veya yarım kubbe şeklinde tercih edilerek hareketli bir cephe görünümü oluşturulur[658]. Üçüncü yöntemde ise üst kat sütunları alt kat sütun aksları üzerinde yükseltilir. Alınlıklar alt kat podyumunun üzerinde yer alan sütun aksı gözetilerek cepheye yerleştirilir. Cephe düzenlemesindeki hareketlilik ise yalnızca farklı tip alınlıkların yan yana ve şaşırtmalı olarak yerleştirilmesi ile sağlanır[659].

Üzerinde durulan *aedicula*lı cephe şeması örnekleri tam olarak *imparator onurlandırma salonu* cephesine benzer bir düzenleme özelliği göstermez. İmparator salonunun cephe düzenlemesinde yukarıda ele alınan yöntemlerden sadece üçüncü yöntemde benzer özellikler görülür. Buradaki benzerlik alınlıkların alt kat podyumu üzerinde yükselen sütunların aks hizası gözetilerek yerleştirilmesidir. Ancak, Side örneğinde alınlıklar farklı tipte seçilmediği için hareketli bir cephe görünümü sunmaz. Çünkü, imparator salonunun doğu uzun kenar cephesinde 30º'li üçgen alınlıklar bezeme ve tip özelliğini değiştirmeksizin kullanılırken, kuzey ve güney kısa cepheleri 20º'li üçgen alınlıklardan meydana getirilmiştir. Bu da cephenin tek düze ve hareketsiz olduğunu gösterir.

Cephe düzenlemesinde tek hareketli kısım kuzey ve güney kısa kenarlarda arka duvar cephesinde alınlık kullanılmamasıdır. Cephenin bu şekilde düzenlenmesinin nedeni

---

[657] Örnek cephe tipleri için bk.: Mansel (1978), s. 98 Res. 102-103.: Öztürk (2009), s. 118-119 Abb. 54.: V. Strocka (1981b). *Das Markttor von Milet.* BWPr 128. Berlin: De Gruyter, s. 11 vd. Abb. 9-10, 17.: Dorl Klingenschmid (2001), s. 229-230 Abb. 159b.: Ayrıca bk.: Berns (2002), s. 159 vd.: L. Vandeput (2017). Kaiserzeitliche Wasseranlagen zur Verschönerung der Städte Pamphyliens und Pisidiens. İçinde: *Urbanitas – Urbane Qualitäten. Die antike Stadt als kulturelle Selbstverwirklichung* (Ed. A. W. Busch vd.). Schnell & Steiner, s. 137 Abb. 2.

[658] Örnek cephe tipleri için bk.: Hörmann (1929), s. 267-272 Abb. 7-8.: Lanckoroński (2005), s. 102-120 Fig. 24.

[659] Örnek cephe tipleri için bk.: Mansel (1978), s. 113 Fig. 122.: Mansel (1973), s. 144-145 Res. 8.: Mansel (1974), s. 112-113.: Dorl Klingenschmid (2001), s. 97-99, 228-229 Abb. 57.

kuzey ve güney köşe nişlerinin oval formu olabilir. Köşelerin oval dönüşü fazladan 4 niş sağlamış ve böylece sergileme açısından daha geniş bir iç dizayn sağlanmıştır. Ancak nişlerin formu farklı cephe düzenlemesinin oluşturulmasını engellemiştir. Dikkatle incelendiğinde ve Side ile birlikte Pamphylia Bölgesi'ndeki diğer kentlerde bulunan cephe örnekleri imparator salonuna uygulanmak istendiğinde köşe nişlerinin bunun önüne geçtiği anlaşılmıştır. Dahası hareketli bir cephe düzenlemesine sahip tüm yapıların ana duvar bedenlerinde birbirini paralel ve dik kesen ana duvar bedeni görülür. Side'nin imparator salonunda ise köşelerde bu formda bir duvar görülmez, kısa kenarlara dönüş oval formlu dizayn edilmiştir.

Kent özelinde incelendiğinde; podyum aksı üzerine yerleştirilen alınlıklar ve *aedicula*lar arasındaki arka duvar cephesinde bulunan kemerli niş Vespasianus Anıtı[660] (MS 71/74) ile benzerdir (**Görsel No.:** 87). Bir diğer örnek ise *üç havuzlu çeşme* (I1) yapısıdır[661] (Görsel No.: 88). Podyum aksı üzerinde yükselen alınlıkların aynı tip olması ve *aedicula*lar arasındaki arka duvar üzerinde yer alan nişler (yalancı *aedicula*lar) her iki yapının cephe düzenlemesinde ortak bir özellik olarak görülür. Bu örnekler dışında benzer yapısal özellikleri barındıran bir cephe düzenlemesi Side'de görülmez. M Yapısı imparator onurlandırma salonu kronolojik olarak Vespasianus Anıtı ve Üç Havuzlu Çeşmenin arasında bir dönemde inşa edilmiştir.

Pamphylia Bölgesi'nde *imparator onurlandırma salonu* cephesini bire bir yansıtan örnek henüz belgelenmemiştir. Ancak, Aspendos Tiyatrosu sahne binasının arka duvar cephesine ait düzenleme *imparator onurlandırma salonu* arka duvar cephe düzenlemesine yaklaşır. Aspendos Tiyatrosunun arka duvar cephe düzenlemesinde niş kenarları sütunlar ile çevrelenmiş, sütunlar üzerlerinde üçgen alınlıklar ya da alınlık olmaksızın korniş blokları ile tasarım sonlanmıştır[662] (**Görsel No.:** 86). Buradaki düzenlemede alınlık ve korniş blokları almaşık dağıtılmış ve kendi içinde bir hareketlilik oluşturulmuştur. *İmparator onurlandırma salonu*nda ise arka cephe duvarlarından sadece ön cephede alınlık yerleştirilmiş, kısa kenar cephelerinde ise alınlık yerine korniş blokları

[660] Mansel (1963), s. 73-76.: Mansel (1964b), s. 185-197.: Mansel (1978), s. 114-120.: Yurtsever (2017a), s. 254.: Dorl Klingenschmid (2001), s. 244-246.
[661] Mansel (1963), s. 66-70 Abb. 49.: Mansel (1978), s. 110-111 Res. 122.: Dorl Klingenschmid (2001), s. 242 Abb. 170a-b.
[662] Lanckoroński (2005), s. 114 Res. 85, 90 Lev. 27.

tercih edilmiştir. Bu bakımdan *imparator onurlandırma salonu*nun arka duvar cephe düzenlemesini Aspendos Tiyatrosunun arka duvar cephe tasarımının bir öncüsü olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

Pamphylia Bölgesi'nden yakın bir diğer örnek Perge Akropolisi eteğindeki Geç Hadrianus Dönemine tarihlenen F3 *Nymphaion*udur[663]. Yapının alınlıkları alt kat podyumu üzerinde yükselen sütun akslarını takip eder. Side'de olduğu gibi burada da farklı tip alınlık tercih edilmemiştir. Bu bakımdan her iki yapının cephe düzenlemesi birbirine yaklaşır. Yine belirtmek gerekir ki F3 *Nymphaion*u *imparator onurlandırma salonu* cephesini tam anlamı ile yansıtmaz. Çünkü bir noktada F3 *Nymhaion*unun tasarımı daha hareketli olduğu bir gerçektir. Bu hareketlilik 2. kata taşınan podyumun değiştirilmesi ile oluşturulmuştur. Side örneğinde ise 2. katın podyum sistemi değiştirilmemiştir. Dolayısı ile *aedicula* düzeni aynı kalmıştır.

Pamphylia Bölgesi dışındaki yapıların cephe özellikleri dikkate alındığında *imparator onurlandırma salonu*nun cephe düzenlemesinin özgün ve pragmatik bir tasarım sunduğu görülür. Cephenin karşılaştırma örneklerinin oldukça sınırlı olması bu durumun ayrıca bir göstergesidir. Cephenin podyum ve alt kat düzenlemesi Ephesos antik kentindeki Vedius *Gymnasium*unun mermer salonunun tasarımı ile dikkate değer bir benzerlik taşır[664]. Benzer bir diğer tasarım plan olarak birbirine oldukça benzer olan Atina'daki Hadrianus Kitaplığının büyük salonunda görülür. Salonun 25 *x* 15 m olan ölçüleri, *imparator onurlandırma salonu*nun 26, 50 *x* 15 m olan iç ölçüleri ile birbirine oldukça yakındır[665]. Ayrıca her iki yapının podyum yükseklikleri karşılaştırıldığında Hadrianus Kitaplığında yükseklik 160 cm[666], M Yapısının imparator salonunda ise 155 cm'dir. Ayrıca plan bakımından birbirine oldukça benzeyen her iki yapı *stoa*ya *ante* üzerinde yer alan sütunlar ile açılır[667]. Benzer bir durum Vedius *Gymnasium*u için de geçerlidir[668].

[663] Mansel (1973), s. 144-145 Res. 8.: Mansel (1974), s. 112-113.: Mansel (1975b), s. 369, 371-372.: İnan (1974), s. 644-645.: Dorl Klingenschmid (2001), s. 97-99, 228-229 Abb. 57.: Özdizbay (2012), s. 65.
[664] Steskal – Torre (2008), Taf. 69, 2. Side örneği ile karşılaştırmak için bk.: **Görsel No.:** 52a-b.
[665] Makowiecka (1978), s. 74.
[666] Strocka (1981a), s. 318.
[667] Karivieri (1994), s. 99 Fig. 4a.: Makowiecka (1978), s. 67 Fig. 9.: Strocka (1981a), s. 318 Abb. 10.
[668] Steskal – Torre (2008), s. 20 Taf. 60-61, 65, 1-2.

Önceki paragrafta belirtilen cephe ve plan özelliklerine bakıldığında hem Atina hem de Ephesos örneğinde M Yapısı ile kısmen yakınlık gösteren tasarım özellikleri tespit edilebilmiştir. Her iki yapının cephe tasarımında farklılıklar olmakla birlikte Side'nin *imparator onurlandırma salonu* ölçüleri bakımından Ephesos Vedius *Gymnasium*unun mermer salonuna yaklaşır. Restitüsyon önerisi imparator salonunun *aedicula*lı cephesinin 13, 51 m seviyesinde (+/- 1 cm) sonlandığını göstermiştir. Ephesos Vedius *Gymnasium*unda ise *aedicula*lı cephenin toplam yüksekliği yaklaşık 13, 62 m'dir[669]. Her iki yapının cephe yüksekliklerindeki yakın oranlar oldukça şaşırtıcıdır. Cephe yüksekliklerinin bu denli birbirine yakın olmasının tesadüf olmaması gerekir. Bununla birlikte her iki yapının cephe mimarisi anlamında karşılıklı etkileşimini tam anlamı ile çözümleme oldukça zordur.

Atina ve Ephesos örnekleri dışında Nysa antik kentindeki Gerontikon olarak isimlendirilen yapının cephe düzenlemesi önemlidir. Çünkü bu yapı *imparator onurlandırma salonu*nun cephe tasarımına en çok yaklaşan yapıdır. MS 148/149 yılına tarihlenen[670] yapının toplam yüksekliği 12, 106 m'yi bulan cephesinde 20º'li *tympanon* ile oluşturulmuş alınlıklar tercih edilmiştir. Bu bakımdan Side örneğinin kısa kenar cephe düzenlemesine yaklaşırken arka duvar cephe düzenlemesi Side örneğinden tamamen farklıdır. Ön cephe düzenlemesinde ise podyum üzerinde yükselen sütun aksları üzerine yerleştirilen alınlıklar Side örneğine yaklaşır. Side örneğinden tasarım olarak farklılık gösteren yanı ise alınlıkların farklı formları ile sağlanan cephe düzenlemesindeki hareketliliktir[671].

İncelenen örneklere göre imparator salonu cephesinin Pamphylia Bölgesindeki yakın örneği Aspendos Tiyatrosunun sahne binasıdır (MS 161-180)[672]. Her iki yapı da bir podyum üzerinde yükselirken, ikinci kata geçiş Side örneğinde olduğu gibi alt katın korniş blokları üzerine yerleştirilen bir podyum üzerinden sağlanmıştır. Arka duvar cephesinin niş çevresinin sadece korniş ya da alınlıklar ile çevrelenmesi de yine imparator

[669] Steskal – Torre (2008), Taf. 63, 1. *İmparator onurlandırma salonu*nun 2. katının podyum dahil toplam yüksekliği 536 cm'dir. Vedius *Gymnasium*unun mermer salonunda 2. kat podyum bloğu ile başlamaz, 2. kat sütunları doğrudan korniş blokları üzerinde yükselir. Cephenin toplam yüksekliğinin 530 cm olduğu tespit edilmiştir. Bu yükseklik Side'nin imparator salonu ile de oldukça yakındır.
[670] Kadıoğlu (2014), s. 171, 173.
[671] Kadıoğlu (2011c), s. 120 vd. Abb. 10.: Kadıoğlu (2014), s. 124 Plan 11-13.
[672] Lanckoroński (2005), s. 107-120 Lev. 24.

salonunun cephesinde görülen bir özelliktir. Ölçüleri bakımından Side örneğinden yüksek olması şaşırtıcı olmamalıdır çünkü Aspendos örneği tiyatro gibi anıtsal bir yapının cephesini oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi *imparator onurlandırma salonu*nun cephe tasarımı olasılıkla bu yapıyı tasarlayan mimarı etkilemiştir. Bununla birlikte Aspendos örneği tasarım olarak imparator salonunun oldukça üstündedir.

*İmparator onurlandırma salonu*nun cephe tasarımına en yakın üç örnek; Aspendos Tiyatrosu'nun sahne binası, Karia Bölgesi'ndeki Nysa antik kentinde bulunan Gerontikon yapısının sahne binası ve Ionia Bölgesi'ndeki Ephesos antik kentinde yer alan Vedius *Gymnasium*unun mermer salonundaki cephedir. Her ne kadar bu örnekler de paralel özellikler yakalanabilmiş olsa da Side örneği özgün bir tasarımın karakterini yansıtır. Side örneğinde mimar aşırıya kaçan süsleme unsurlarından kaçınmış, sade bir cephe tasarımını tercih etmiştir. Öykündüğü yapı olasılıkla Vespasianus Anıtı olmalıdır. Ancak, imparator salonundaki tasarım bu anıtın üstündedir. Öyle ki bu tasarım MS 3. yüzyıl sonu – 4. yüzyıl başında inşa edilmiş I1 (*üç havuzlu çeşme*)[673] yapısını etkilemiş, bu yapının mimarı olasılıkla *imparator onurlandırma salonu* cephesinden öykünerek yapı cephesini tasarlamıştır.

III. 6. *Aedicula*lı Cephenin Bileşenleri

İmparator onurlandırma salonu cephesini oluşturan *aedicula*ların düzen şeması incelendiğinde *aedicula*lı sütunlu cephe mimarisi profilli bir podyum üzerinde yükselir. Pilaster başlıklar üzerine yerleştirilen bezemesiz ancak profilli bir duvar arşitrav-frizi bulunur. Bu bloğun her iki yanından öne doğru çıkıntı yapan yan cephe arşitravları yer alır. Yan cephe blokları duvar arşitravı ile birleşirken aynı zamanda pilaster başlık üzerine yerleştirilir. Pilaster başlığın üst tabanı hem duvar hem de yan cephe arşitrav bloklarının taşıyıcısıdır. Dış cephe yüzleri bezemeli olan bu blokların *aedicula* içine bakan iç cephe yüzleri profilli ancak bezemesizdir.

Ön cephe arşitrav blokları yan cephe arşitrav bloklarının önüne yerleştirilir ve bu bloklar üst taban yüzeylerinde yer alan dübeller ve kenetler yardımı ile birbirlerine

[673] Mansel (1963), s. 69.: Mansel (1978), s. 111.

bağlanır[674]. Ön cephe arşitravları yan cephe arşitravlarının düz kesilmiş uç kısımları önünde yer alır. Bu blokların profil özellikleri birbiri ile uyumlu olduğu için dışarıdan bakıldığında dört farklı bloğun birleştirildiği hissi oluşmaz. Yan cephe bloklarını kapatmak ve önde düz bir hat şeklinde devam eden bir görüntü sağlamak için profil ve bezeme aksları birbirini takip eder. Buna yükseklikler de dahildir.

Alt katın korniş blokları üzerinde podyum blokları yükselir. Podyum blokları üzerinde ise ikinci kat *aedicula* cephesi yükselir. Düzen bakımından üst kat cephesi alt kat *aedicula*sının konstrüksiyon sistemini takip eder. Buradaki tek fark friz yataklı arşitrav-friz blokları ve kornişe bağlı olmayan normal kaset bloklarıdır. Arşitrav-friz blokları üzerinde yükselen kornişli üçgen alınlıklar ile *aedicula*lı cephenin konstrüksiyonu tamamlanmış olur.

Side'de *aedicula*lı cephelerde 30°'li alınlıklar anıtsal kent kapısının önünde yer alan ve imparator Septimius Severus – Caracalla Dönemleri arasına (MS 193 – 217) tarihlendirilen[675] *nymphaion*un (G) *aedicula*lı cephesinin 2. katında[676], Hadrianus[677] ve Antoninler Döneminin içlerine tarihlendirilen[678] tiyatronun sahne binasının 3. katında görülür[679]. Sahnenin 3. kat alınlıkları yükseklik bakımından *imparator onurlandırma salonu* doğu cephesinin 30°'li alınlıklarına yakın yüksekliktedir[680].

İkinci grubu oluşturan 20°'li alınlıklar kuzey ve güney kısa kenar cepheleri için önerilmiştir (**Kat. No.:** 318-319). Alınlık parçalarının buluntu yerleri ve stil özellikleri bu parçaların çok büyük bir olasılıkla *imparator onurlandırma salonu* cephesine ait

---

[674] *Aedicula*lı cephelerde görülen benzer blok düzenlemelerini gösterir örnekler için bk.: M. Kadıoğlu (2006). *Die Scaenae frons des Theaters von Nysa am Mäander*. Forschungen in Nysa am Mäander 1. Mainz: Phillipp von Zabern, s. 40 Abb. 4a-b.: Yegül (1986), s. 55 vd. Fig. 182.: U. Quatember (2008). Der Brunnen an der Straße zum Magnesischen Tor in Ephesos. *ÖJh 77,* s. 247 Abb. 37-38.

[675] Nollé (1993a), s. 308-309 Yazıt No. 39.: Bean (1965), s. 16 Yazıt No. 103. Stil kritiği için bk.: Mansel (1958a), s. 229-230.: Mansel (1963), s. 63-64.: Mansel (1978), s. 108; Gliwitzky (2010), s. 109.: Yurtsever (2017a), s. 260-263.

[676] Cephe çalışmalarında alınlık derecelerine değinilmemiş olmakla birlikte bu yapılara ait restitüsyon önerileri ve cephe mimarisi için bk.: Lanckoroński (2005), s. 138-144 Lev. 30-31.: Mansel (1963), s. 53-60 Abb. 36-37.: Mansel (1978), s. 100-102 Res. 103.: Gliwitzky (2010), s. 91-94 Plan 19-20.: Dorl Klingenschmid (2001), s. 242-244.

[677] Yurtsever (2017a), s. 255.

[678] Mansel (1962), s. 53.: Mansel (1963), s. 138.: Mansel (1978), s. 208.: Wegner (1989), s. 161.

[679] Side tiyatrosu cephesi ile ilgili son çalışmalar ve alınlıkların cephe mimarisindeki konumu için bk.: Günay (2008), s. 543-550 Res. 1, 10.: Günay (2010). s. 82 Res. 2, 10.

[680] *İmparator onurlandırma salonu* alınlıkları tamamlandığında yükseklikleri 130 ile 135 cm arasında bir yükseklik elde edilmiştir. Tiyatro sahne binasının 3. kat alınlıklarında ise yükseklik 126 cm olarak tespit edilmiştir, bk.: Günay (2008), s. 550.

olduğunu göstermiştir. 20º'li alınlıkların kısa kenar cephelerinde tercih edilmesi birkaç farklı şekilde açıklanabilir. İlk olarak 30º'li alınlıkların uzun kenar cephesinde yer alması ile ön cephe optik yanılsama ile daha yüksek gözükecektir. Eğer 20º'li alınlıklar aynı düzlemde tercih edilirse cephenin optik ve statik açıdan düzeni bozulacaktır. Ancak, 20º'li alınlıklar restitüsyon önerisinde olduğu gibi kısa kenar köşe cephelerinde tercih edilirse cephenin statik ve optik uyumu bozulmayacaktır. Ayrıca, kısa kenar köşelerindeki alınlıklar yükseklik bakımından daha kısa olacağı için kısa kenarların ana duvar bedeni üzerinde pencere açıklığına imkân sağlanmış olacaktır.

Arka duvar cephesi süslemelerinin ana unsurunu niş kenarlarını çevreleyen yapı elemanları oluşturur. Duvar içi nişlerinin kenarlarını süsleyen yapı elemanları nişlerin bir *pseudo aedicula* görünümüne sahip olmasını sağlamıştır. Niş kenarlarını çevreleyen yapı elemanları nişlere üç boyutlu bir görünüm kazandırmış, böylece önde ve arkada birbirini takip eden büyük ve küçük boyutlu iki *aedicula* varmış hissi uyandıran bir görünüm sağlanmış olur.

Doğu cephede niş kenarlını postamentli attik-ion tipi kaideler çevreler. Kaideler üzerlerinde yivleri nişlere doğru yönlendirilmiş burma yivli sütunları taşır. Burma yivli sütunlar arşitrav-friz bloklarını taşırken en üstte 20º'li üçgen alınlıklar ile doğu cephenin arka duvar tasarımı tamamlanmış olur. Kuzey ve güney kısa kenar arka duvar cephelerinde de benzer bir tasarım oluşturulmuştur. Ancak, kısa cephelerde üçgen alınlıklar tercih edilmemiş, alınlıklar yerine korniş blokları ile tasarım tamamlanmıştır. İkinci kat arka duvar cephesinin tasarımı alt kat cephesinin tekrarı şeklindedir.

Tasarımda farklılık gösteren tek alan kuzey ve güneyin dönüş yapan köşe nişlerinde görülür. Köşe nişlerinde dönüşler oval formlu bloklar ile sağlanmıştır. Dönüşlerin formunu tamamlayan ve köşe nişlerine hareketlilik kazandıran bloklar *tympanon*u istiridye kabuğu formlu alınlıklardır. Alt kat köşe nişlerinde 20º'li olan alınlıklar tercih edilirken ikinci katta 30º'li alınlıklar tercih edilmiştir. Genellikle bu tip alınlıklar nişler üzerini pilaster sütunlar üzerine yerleştirilerek kapatırken Side örneğinde pilasterlere yer verilmez, alınlıklar doğrudan düz gövdeli sütunlar üzerine yerleştirilir. Alınlık üzerini çevreleyen arşitrav ve korniş blokları yine oval formludur ve üzerlerinde alınlık taşımamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. YAPININ DONANIMI

IV. 1. Yazıtlar

M Yapısında arkeolojik çalışmaların başladığı 1949 yılından günümüze kadarki süreçte sadece 2014 ve 2017 yılı çalışmalarında yazıtlar ele geçmiş ve belgelenmiştir. İlk çalışmalar sonucunda Mansel bazı yazıt fragmanlarının ele geçtiğini belirtmiştir[681]. Ancak, bugün bu fragmanlarla ilgili herhangi bir veriye sahip değiliz. Dolayısı ile bölüm içerisinde ele alınan yazıtlar 2014 ve 2017 yılları arasında yapı ve çevresinde gerçekleştirilen arazi çalışmalarında tespit edilen yazıtlardan oluşmaktadır.

Yazıt No.: 1:

2013 yılında *peristylos*un merkezindeki *postament*e ait duvarlar içinde devşirme olarak kullanılmış bir heykel kaidesi üzerinde ele geçmiştir[682] (**Kat. Görsel No.:** 272). Kaidenin her üç yüzeyinin yazıt barındırdığı anlaşılmaktadır, ancak sadece bir yüzeyindeki yazıtın üç satırı okunabilmekte, diğer yüzlerdeki harfler okunabilecek durumda değildir. Yazıtın okunabilen kısmından anlaşıldığı kadarı ile bir onurlandırma yazıtı fragmanı olduğu anlaşılmaktadır. Buluntu yeri itibarı ile yazıtın yapı ile ilişkili olduğu açıktır. Dahası söz konusu bu yazıt yapının işlevine yönelik önemli bir ip ucu sunmaktadır.

Yazıtın Transkripsiyonu:

[Κλαύ?]δ̣ιος Ρόδων̣ο[ς ---]

2 Τ̣. Δ̣. . Σ διὰ τῆς γυμ̣[νασιαρχίας?]

Π̣ΟΜ̣ΟΥ Δημητριά[δος ---]

Bibliyografya: --

Tarihlendirme: MS 1. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başı[683]

[681] Mansel (1978), s. 183.

[682] Başlık altında incelenen yazıtların transkripsiyonları J. Nollé tarafından yapılmıştır.

[683] Yazıtın transkripsiyonu Dr. Hüseyin Uzunoğlu tarafından yapılmıştır. Kendisine yardımları için teşekkür ederim. Prof. Dr. J. Nollé ise yazıtın karakter özelliklerinin MS 1. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başına işaret ettiğini tarafıma mail yolu ile bildirilmiştir. *Tarih: 13 Eylül Cuma 2019, saat: 13:44.*

Yazıt No.: 2:

2017 yılı içerisinde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçmiştir. Yazıt, Güney *Stoa*nın nişleri içinde durduğu anlaşılan "mantolu herme heykeli" üzerinde kazınmıştır (**Kat. Görsel No.:** 275). Üç satırdan oluşan yazıta göre Side'nin soylu bir kişisi, kutsal *Gerusia*nın başı olan Sophron onore edilmektedir. Kentin kutsal *Gerusia*sının Sophron adına diktiği mantolu herme heykeli üzerindeki yazıt *stoa*nın 2. yapı programı evresi hakkında fikir vermektedir[684].

Yazıtın Transkripsiyonu:

ἡ ἱερὰ γερου-
σία τὸν ἄρχο(ν)-
τα Σώφρονα

Tercümesi: Kutsal Gerusia, Arkhon Sophron'u onurlandırır.

Tarih: MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başı

Bibliyografya: Nollé (2018), s. 107.: Nollé (2019), s. 429.

Yazıt, harf karakterinden yola çıkarak tarihlendirilmiştir. M Yapısının tarihlendirilmesi ya da Güney *Stoa*nın geçirdiği yapısal dönüşümü açıklamaya yeterli bir yazıt değildir. Ancak, Güney *Stoa*nın yapısal düzenlemesi hakkında bazı fikirler edilmesine yardımcı olur[685]. Yazıtta geçen Sophron ismi aslında "bilge" anlamına gelen bir sıfattır ve bu kişi Side'den daha önce ele geçmiş yazıtlardan "Proklos Sophron" olarak tanınmaktadır[686]. Proklos'un heykel üzerindeki yazıtta sadece sıfatı kullanılmıştır. Nollé, bunun sebebini kişiye atfedilen sıfatın sonraki dönemlerde Proklos isminin önüne geçmesi ve kişi ismi yerine sadece taşıdığı sıfatın kullanılması olarak açıklamaktadır. Bununla beraber yazıtta geçen Sophron isminden önceki Arkhon sıfatı, kişinin yüksek dereceli bir memur, kutsal *gerusia*nın bir üyesi ve olasılıkla başka memuriyetlerde de görev almış olduğunu gösterir.

[684] Bk.: **II. Bölüm**.
[685] Bk.: **II. Bölüm***: Güney Stoa*
[686] Nollé (2004), s. 540, Yazıt No.: 224.: Bean (1965), s. 55-56 Yazıt No.: 150.

Yazıt No.: 3:

2017 yılı Güney *Stoa* kazılarında, *Sond. 5B*'de, *stoa*nın arkasındaki hamam yapısının *apodyterium*una (*basilica thermarum*?) geçiş veren anıtsal kemerli kapının önünde ele geçmiştir (**Kat. Görsel No.:** 273). İnce mermer levha üzerine kazınmış yazıt iki satırdan oluşmaktadır.

Yazıtın transkripsiyonu:

† ἐμαρμαρώθη ἡ πᾶσα στοὰ ἐπὶ Ἡρακλίου τοῦ λαμπρ. Σί[δης κόμητος]

† κ. πατρός †

Tercümesi: *Stoa*nın tamamı, parıldayan kent Side'nin *come*s ve *pateri* (belediye başkanı) Heraklios tarafından mermer ile donatıldı.

Tarih: MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başı.

Bibliyografya: Nollé (2018), s. 108.: Nollé (2019), s. 431.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri nedeni ile *apodyterium*a (*basilica thermarum*?) geçiş veren kemerli girişin kemeri üzerinde konumlandırılmış olmalıdır.

Güney *Stoa*nın 2. yapı programı evresi hakkında bilgi vermektedir ve bu bakımdan oldukça önemlidir. Ayrıca mermer levha üzerinde boya ile başka harfler de işlendiği anlaşılmıştır, ancak yazıtı okumak mümkün olmamıştır. Yazıtta geçen Heraklios ismi Side'den ele geçmiş ve yayınlanmış önceki yazıtlardan bilinmemektedir. Bu kişinin *stoa*nın yapımındaki maddi katkısı onun yaşadığı dönemdeki önemli kişilerden birisi olduğunu göstermektedir. Yazıtta geçen "*stoa*nın tamamı" şeklindeki ibarenin *stoa*nın hangi kısımlarını kapsadığı tartışmalı olmakla birlikte olasılıkla sadece Güney *Stoa* değil diğer *stoa*lar da bu yapım sürecinin bir parçasıdır[687].

Yazıt No.: 4:

Güney *Stoa*nın anıtsal geçiş kapısının önünde, girişin tam merkez aksına yerleştirilmiş mozaik yazıttır (**Kat. Görsel No.:** 274; **Görsel No.:** 26). Yazıt; lacivert renkli, 56 cm genişliğinde ve 58 cm yüksekliğinde yaklaşık bir kare formunda çerçeve içine yerleştirilmiştir. 8 cm genişliğinde bir bordür içerisine yerleştirilmiş, kırmızı renkli tesseralardan meydana getirilen yazıt, 8 cm yüksekliğinde harflerden ve 6 satırdan oluşturulmuştur. Kırmızı renkli tesseraların arasına beyaz renkli tesseralar yerleştirilmiş ve böylece yazıt karakterlerinin daha iyi okunması sağlanmıştır. Yazıtı oluşturan kırmızı

[687] Bk.: **II. Bölüm:** *Güney Stoa*

renkli tesseraların bir kısmı *stoa*nın geçirdiği ufak çaplı yangın sebebi ile tahrip olmuş ve okunurluğunu kaybetmiştir.

Yazıtın Transkripsiyonu:

ᾳὖξι Σίδη
ᾳ᾽, μτρόπολ.,
Μαρῖνον
ἔχουσα
τὸν λ(αμ)πρότ.
πατέρα

Türkçe Tercümesi: Side, önde gelen şehir, metropolis, büyü! Orada şanlı Marinos belediye başkanlığında bulunuyor.

Tarih: MS 4. yy sonu – 5. yy başı

Bibliyografya: ---

Yazıtta geçen Marinos ismi (3. satır) kentte daha önce ele geçen yazıtlardan bilinmemektedir. Bu kişi olasılıkla dönemin belediye başkanıdır ve Güney *Stoa*nın 2. yapı programı evresinde, MS 4. yüzyıl sonu - 5. yüzyıl başı, gerçekleştirilen yapısal değişiklikler sürecinde kentin belediye başkanlığını üstlenmiş olmalıdır. Yazıtın bulunduğu yer itibarı ile belki de bu kişi girişin tam arkasında kalan mekân olan *apodyterium* (*basilica thermarum*?)'da onurlandırılmış olmalıdır. Bu mekân olasılıkla anılan yüzyılda bir prestij salonu olarak düzenlenmişti ve kentin belediye başkanı Marinos da bu mekân içinde kendisi için özel bir yer edinmişti. Marinos'un kente yaptığı bir katkı da Güney *Stoa*nın mozaik döşemeleri ile ilgili olmalıdır. Tüm *Stoa*nın mermer ile kaplanmasını finanse eden Heraklios (**Yazıt No.:** 3) ile birlikte kentin belediye başkanı olan Marinos zeminin mozaik ile döşenmesini finanse etmiş olabilir.

IV. 2. Mermer Levhalar ve Sütunlar

Yapıya ait mermer kaplamalar yapının bir kısmında yer yer sağlam ele geçmiş, bazı diğer alanlarında ise sadece kaplamalara ait izler tespit edilmiştir. *İmparator onurlandırma salonu*nun kuzey ve güney köşe podyumu ile beraber Güney *Stoa*nın arka duvar cephesi yüzeyinde mermer levha kaplamalar kısmen sağlamdır. Mermer levhaların duvar üzerine sabitlenmesini sağlayan kanca ve bu kancalara ait yuva izleri kısmen görülmektedir (**Görsel No.:** 44 - 45). Yapının *stoa*larına ait mermer kaplamalar sadece Güney *Stoa*nın ikinci yapı evresine ait cephe düzenlemesinden geriye kalan

mermerlerdir[688]. Batı ve Kuzey *Stoa*lara ait olası mermer kaplama izlerine rastlanmamıştır.

Yapıya ait mermer kaplamaların ana duvar bedeni üzerine yerleştirilmesinde iki yöntem uygulanmıştır. Uygulanan yapım tekniğinin ilki *imparator onurlandırma salonu*nun ana duvar bedeni üzerinde görülür. Bu alanda mermer levhaların doğrudan duvar bedeni üzerine yerleştirilmediği anlaşılmıştır. Konglomera blokların girintili - çıkıntılı yapısı ve bölgenin yoğun nem miktarına bağlı olarak önce duvar bedeni yüzeyi oldukça kalın bir harç tabakası (*nucleus*)[689] ile kaplanmış, sonrasında harç tabakası üzerine mermer levhalar kurşun kancalar yardımı ile yerleştirilmiştir. Uygulanan yöntem yapının genelinde ve yaygın olarak görülen sistemdir. Mermer levha kaplamalarında uygulanan ikinci yöntem ise kireçtaşı bloklar üzerinde görülür. Kireçtaşı blokların yapısının yumuşak olması nedeni ile mermer levhalar blokların üzerine kurşun kancalar yardımı ile yerleştirilmiş, burada harç kullanılmamıştır.

Mermer kaplamalar içerisinde *imparator onurlandırma salonu*nun oval formlu kuzey ve güney köşe podyumları üzerindeki renkli kaplama levhalar (*verde antico* ve *porphyr*) oldukça ilgi çekicidir (**Görsel No.:** 46, 48). Dikdörtgen formdaki, kalınlığı yaklaşık 2 cm olan renkli mermer levhalar harç tabakası üzerine kurşun kancalar yardımı ile yerleştirilmiştir. Levhaların yükseklikleri 90 cm, genişlikleri ise 11 cm'dir.

M Yapısı Güney *Stoa*sının 2. yapı programı evresine ait mermer kaplama levhaları oldukça fazladır. 2017 yılı kazı sezonu içinde gerçekleştirilen çalışmalarda; duvar içi nişlerin yerleştirildiği cephenin tamamının mermer levhalar ile kaplı olduğu anlaşılmıştır. Buna heykellerin yerleştirildiği niş içleri de dahildir. Mermer levhaların en iyi korunan örnekleri 7. ve 8. niş önünde ele geçmiştir. Bu noktada ele geçen levhalar duvar içi niş ve zemin üzerinde yer alan silmeler arasına yerleştirilmiştir. Levhalar cephe yüzeyine kalınlığı yaklaşık 10 cm'yi bulan bir harç tabakası üzerine, kurşun ya da iki mermer levha arasına yerleştirilmiş ince metal çiviler ile sabitlenmiştir. Levhaların yüksekliği 119 cm, genişliği 69 - 71 cm arasında ve derinliği 1, 5 ile 3 cm arasında değişir. Yoğun gri, beyaz ve sarımtırak damarlı farklı renk mermerlerden oluşturulan kaplamalar belki de kentin başka yerlerindeki yapılardan toplanmış ve bu alanda kullanılmıştır (**Görsel No.:** 17, 20). Farklı tonlarda ve düzensiz renk seçimi bunu düşündürmektedir. Ayrıca, duvar içi

[688] 2017 Güney *Stoa* kazılarında s*toa*ya ait pek çok mermer kaplama levhası ele geçmiş, 100 kasa üzerinde ele geçen bu levhalar sondaj isimlerine ve bulunduğu nişlerin konumlarına göre belgelenerek Agora Depoya yerleştirilmiştir.
[689] *Vitr. De arch. VII. 1. 3.*

nişlerinin tabanları da mermer levhalar ile kaplanmıştır ve niş kenarlarına yerleştirilen pilaster kaidelerin üzerlerinde de yer yer yivli kaplama levhaları tercih edilmiştir.

Duvarlar dışında *imparator onurlandırma salonu* tabanın da mermer levhalar ile kaplı olduğu tespit edilmiştir. Kaplama levhaları, özellikle, doğu uzun kenarın cephe nişleri önünde oldukça iyi korunmuş durumdadır. Kalınlığı yaklaşık 5 - 10 cm arasında olan kaplamaların mekân içine yatay yerleştirilmiş ve iç kısmı boylu boyunca kapladığı anlaşılmıştır (**Görsel No.:** 45-46). Levhalarının farklı renkte damarlı mermerler olduğu önceki kazı çalışmalarında belgelenmiştir[690].

Yapı ile ilgili önceki çalışmalarda mermer analizi ve bununla ilgili bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Ancak, bu durum yapının donanımında kullanılan mermer cinsleri ile ilgili bazı fikirler öne sürmeye engel değildir[691]. Yapı planının bir *peristylos* olması ve *aedicula*lı cepheye sahip olması hem *stoa*da hem de *imparator onurlandırma salonu*nda pek çok sütun kullanılmasını gerektirmiştir. Çalışmalarda mermer ve granit cinsi olmak üzere iki farklı cinste mermer sütunlar kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre *peristylos*u çevreleyen sütunlar *Greco Scritto* cinsinde mermer sütunlardır ve bu tipin en önemli özelliği beyaz ve yoğun gri damarlı olmasıdır[692]. *Greco Scritto* cinsi mermerin Ephesos'un 22 km kuzeydoğusundaki Hasançavuşlar[693] olarak isimlendirilen mermer yatağından çıkarıldığı ve son araştırmalarda bu yatağın tüm Akdeniz coğrafyasındaki üretimin büyük bir kısmını karşıladığı anlaşılmıştır[694].

M Yapısından ele geçen *Greco Scritto* cinsinde mermer sütun ve levhalar, olasılıkla Ephesos üzerinden Side'ye ulaştırılmış olmalıdır. Bu mermer cinsinin diğer yoğun yataklarının, Kuzey Afrika/Cap de Garde, kente olan uzaklığı ve Ephesos antik kentinin konumu düşünüldüğünde Side'nin antik çağdaki mermer alışverişinin Ephesos üzerinden gerçekleştirdiğini düşünmek mümkündür. Ayrıca, düşük bir olasılık olmakla

---

690 Mansel (1958b), s. 221.

691 Mermer yatakları ve cinsleri için ayrıca bakılabilir (Faustino Corsi Kataloğu): http://www.oum.ox.ac.uk/corsi/

692 M. Bruno-F. Bianchi (2015). *Marmi di Leptis Magna. Repertoria delle pietra bianche e policrome della città*. Roma: L'Erma, s. 75-76 Tav. 35, 1.

693 W. Prochaska-S.M. Grillo (2012). The Marble Quarries of the Metropolis of Ephesos and Some Examples of the Use for Marbles in Ephesian Architecture and Cculpturing. *ASMOSIA IX*, s. 585, 589-590.: L. E. Long (2012). *Urbanism, Art, and Economy: The Marble Quarrying Industries of Aphrodisias and Roman Asia Minor*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). USA: The University of Michigan, s. 182 Fig. 5.8-5.9.

694 D. Attanasia vd. (2012). On the Ephesian Origin of Greco Scritto Marble. *ASMOSIA IX*, s. 245-247, 253-254.: P. Pensabene (2016). Quarries in south-western Asia Minor: extraction and production. İçinde: *Ancient Quarries and Building Sites in Asia Minor. Research on Hierapolis in Phrygia* (Ed. T. Ismaelli-G. Scardozzi). Bari: EDIPUGLIA, s. 678-679 Anadolu mermer yatakları için bk.: Fig. 1.

birlikte Ephesos dışında Euromos civarından elde edilen mermerler de dikkate alınabilir. Euromos gri mermeri, özellikle sütun boyunca ince bir çizgi formunda devam eden gri ve beyaz damarlar ile M Yapısı sütunlarına oldukça benzerdir[695]. Dolayısı ile hem coğrafi yakınlığı hem de maliyetin coğrafi yakınlık nedeni ile düşeceği düşünüldüğünde Euromos üzerinden de Side'nin mermer ticareti gerçekleştirdiğini düşünmek mümkündür.

Mermerler üzerinde herhangi bir analiz olmadan kesin bir yargıya varmak oldukça zordur. Ancak, bununla birlikte Side M Yapısında kullanılan *Greco Scritto* cinsi sütunların getirildiği mermer yatakları için birinci olasılık Ephesos, ikinci ve düşük olasılık ise Euromos'tur.

Yapıda kullanılan farklı tipteki sütunlardan bir diğeri *imparator onurlandırma salonu*nun *aedicula*lı cephesinin ilk katında kullanılan granit sütunlardır. Bu sütunlar ince grenli beyaz ve siyah mika renkteki[696] yapısı ile dikkat çeken *Misium Graniti* olarak isimlendirilen mermer cinsindedir[697] (**Görsel No.:** 50a). Bergama yakınlarındaki Kozak tarafından çıkarılan bu mermer cinsi ismini bölgeden almıştır[698]. Kuzey Afrika dahil olmak üzere antik çağda pek çok bölge ve kente ticareti yapıldığı bilinen bu cins mermerin Side'ye deniz yolu ile ulaştırılmış olması gerekir.

M Yapısında kullanılan bir diğer mermer cinsinin ise Proconnesos'tan (Marmara Adası) getirtildiği anlaşılmaktadır[699]. Proconnesos mermerinin önemli özelliği orta ve kalın grenli beyaz renk mermer üzerinde bir bant şeklinde uzanan koyu gri damarlardır[700]. Bu mermer cinsi *imparator onurlandırma salonu*nun podyum bloklarında, *aedicula*yı süsleyen bezemeli ve profilli mermer bloklarında kullanılmıştır[701]. Bu örnekler dışında yapının donanımında kullanılan en güzel örnekler *imparator onurlandırma salonu*nun kuzey ve güney oval podyumu üzerindeki renkli kaplama levhalarıdır. Özellikle kuzey podyumun cephesini süsleyen kaplama levhaları oldukça iyi korunmuş ve yerinde

[695] Bruno – Bianchi (2015), s. 77-78 Tav. 37.
[696] *Greco Scritto* ve *Misium* cinsindeki mermer renk olarak birbirinden çok farklı değildir. Bu nedenle yapı inşa edilirken renkler arasında uyumun gözetildiğini söylemek mümkündür.
[697] Bruno – Bianchi (2015), s. 68-69.: Long (2012), s. 126.
[698] P. Pensabene (2013). *I marmi nella Roma antica*. Roma: Carocci, s. 403 Fig. 8. 30.
[699] Proconnesos'tan elde edilen mermerlerin özellikle imparator Hadrianus ve sonraki dönemlerde oldukça yaygın kullanıldığı, Anadolu coğrafyası dışında; Roma, Suriye-Filistin ve Kuzey Afrika'da da kullanıldığı bilinmektedir. *İmparator onurlandırma salonu* cephesine ait mermerler büyük ölçüde bu tiptedir. Bu tip mermerlerin kullanımı ile ilgili olarak bk.: Bruno – Bianchi (2015), s. 109-112.
[700] D. Attanasio-M. Brilli – M. Bruna (2008). The Properties and Identification of Marble from Proconnesos (Marmara Island, Turkey). A New Database Including Isotopic, EPR and Petrographic Data. *Archaeometry 50/5*, s. 2.: D. Attanasio – M. Brilli – N. Ogle (2006). *The Isotopic Signature of Classical Marbles.* Roma: L'Erma di Bretschneider, s. 201.
[701] Ephesos ve Proconnesos cinsi mermerlerin izotopik analizde dahi birbirinden ayırt edilebilmesi oldukça zor olduğu bilinmektedir. Bk.: Long (2012), s. 199-200.

durmaktadır. *Verde antico*[702] ve *porphyr* cinsi ince mermer levhaların süslediği podyum yapının ve mekânın göz alıcı yeridir. Bu mermer cinsinin kaynaklarının Kuzey Afrika ve Yunanistan gibi geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, ticaretin yönü ile ilgili kapsamlı bir "mermer analizi" çalışması olmaksızın detaylı bir yorum yapılmasını zorlaştırmaktadır.

IV. 3. Mozaik

M Yapısının donanımını oluşturan mozaikler yapı fonksiyonunun kısmen değiştirildiği ya da geç dönem yapı eklemeleri sonucunda günümüze ulaşan mozaiklerden oluşmaktadır. Mozaiklerin hepsi taban kaplaması olarak kullanılmıştır.

Yapının Doğu *Stoa* arkasındaki üçlü mekân grubu içerisinden sadece Kuzey Mekân tabanındaki mozaikler Mansel raporları ve yayınlarından bilinmektedir[703]. Tabandaki mozaik, beyaz ve lacivert renk tesseralardan meydana getirilmiştir[704]. Mozaiğin formu, dıştan içe doğru; beyaz ve lacivert tesseralardan bir dış çerçeve, sonra bu dış çerçevenin içerisine yine aynı renk tesseralar kullanılarak daha küçük bir ikinci çerçeve ile meydana getirilmiştir. Dış çerçevelerin içinde geniş bir meander motifi kullanılmış, meander motifi kendinden sonra gelen *ion kymation*u motifini çevrelemiştir. *Kymation* bezeme lacivert renk tesseraların içinde beyaz renk tesseralar kullanılarak oluşturulmuş ve bezeme dizisi 2 makara – 1 boncuk şeklinde sıralanmıştır. *Kymation* motifinin çevrelediği iç kısım ise karışık, iç içe geçmiş üçgen motiflerin bir arada olduğu geometrik (baklava dilimi) bezeme dizisi ile mozaik döşeme sonlandırılmıştır (**Görsel No.:** 10g).

2016 yılında gerçekleştirilen Batı *Stoa*daki kazı çalışmalarında *stoa* zeminin mozaik döşemeli olduğu anlaşılmıştır[705] (**Görsel No.:** 32b). Tespit edilen mozaik döşeme oldukça zarar görmüş, mozaiğin herhangi bir şekilsel figür oluşturup oluşturmadığı anlaşılamamıştır. Ancak, mozaiklerin çok kaliteli bir işçilik göstermediği tesseraların düzensiz yerleştirilmesi ve büyüklüğü göz önüne alındığında söylenebilir. Batı *Stoa*daki mozaikler olasılıkla oldukça geç bir dönemde, belki Güney *Stoa*nın 2. yapı programı evresinde ya da hemen sonrasında, MS 5. yüzyıl başında tabana yerleştirildiği

[702] Bu tip renkli mermer yatakları Kuzey Afrika ve Kıta Yunanistan'da yoğundur. Bk.: Bruno-Bianchi (2015), s. 56.
[703] Mansel (1978), s. 180-181 Res. 205-206.
[704] Bk.: **II. Bölüm:** *Kuzey Mekân.*
[705] Bk.: **II. Bölüm:** *Batı Stoa.*

düşünülebilir. Alanda yürütülen kazı çalışmalarında steril bir tabakanın olmadığının tespit edilmesi Batı *Stoa* tabanına ait mozaiklerin sağlıklı tarihlendirilmesini engellemiştir[706].

Kuzey *Stoa*da, *stoa* tabanı ile ilgili herhangi bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bu noktada, Doğu *Stoa* haricinde, yapının geri kalan diğer *stoa*larında istisnasız görülen mozaik döşemelerin Kuzey *Stoa*da da olması beklenir.

2017 yılı kazı çalışmaları Doğu *Stoa* arkasındaki Kuzey Mekân dışında Güney *Stoa* zemininin de mozaik kaplı olduğunu göstermiştir. Güney *Stoa* kazılarında ele geçen bir yazıt bu düzenlemenin MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında gerçekleştiğini göstermiştir[707]. Bu tarih Kuzey Mekâna ait mozaiklerin de tarihini içeriyor olmalıdır[708]. Kazı çalışmaları sürdürülürken özellikle bir koruma önlemi olarak Güney *Stoa* zeminindeki mozaiklerin üzerleri tamamen açılmamıştır. Bu nedenle mozaikler üzerine daha detaylı yorum yapmak şimdilik mümkün değildir. Bu çalışma belki daha sonraki yıllarda, bu çalışmanın dışında farklı bir proje ile tamamlanabilir.

Ortaya çıkarılan mozaiklerde, yapının geçirdiği yangına bağlı olarak tabanın büyük zarar gördüğü anlaşılmıştır. Ancak, mozaiklerin tıpkı Kuzey Mekânda olduğu gibi kalın yapılı tesseralardan ve geometrik şekillerden oluşturulmuş olabileceği düşünülebilir. Ayrıca, Güney *Stoa*da tespit edilen yazıt hem yapının geneli hem de mozaik döşeme hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir. *Stoa*lardaki mozaik döşemelerin hemen hepsi geç dönemde yapının geçirdiği yapısal değişikliklere bağlı uygulamalardır.

Mozaiklerin şu ana kadar tespit edilenlerin hiç birisi erken dönem özelliği göstermemektedir. Sadece, ele alınan örnekler dışında, Güney *Stoa*da *apodyterium*a (?) geçiş veren anıtsal girişin doğusundaki bir mekândan bahsetmek gerekir. Bu mekân içerisinde yer alan mozaik tam olarak meydana çıkarılmamıştır. Ancak, görülebilen kısmı kadarı ile mekân içerisindeki mozaik tabanın birkaç kez yenilendiği anlaşılmış, ayrıca olasılıkla yapının ilk evresinden itibaren bu mekânın büyük olasılıkla kullanıldığı anlaşılmıştır[709].

---

[706] Soykal Alanyalı (2017b), s. 444 Res. 1.
[707] Bk.: *Yazıt No.: 3.*: Nollé (2018), s. 107.
[708] Hellenkemper-Hild (2004), s. 384.
[709] Mekân içinde kazı çalışmaları henüz tamamlanmamış olmakla birlikte mekân içindeki mozaik tabanın bir kısmı yoğun bir yağmur sonrası meydana çıkmış ve zarar görmemesi için yine üzeri kapatılmıştır. İlerleyen Side çalışmalarında bu mekân ve zemini belgelenecektir.

Binanın genel olarak malzeme, işçilik ve tasarım açısından bir bütünlüğe sahip olduğu, buna istinaden önceden oluşturulan bir yapı projesinin ürünü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte alandan farklı cins mermerler de ele geçmiştir ve bu mermerlerin yapı ile ilişkisi çözümlenememiştir. İlişkisi çözümlenememiş mermer cinsleri içinde *Iassense*[710] cinsi sütunlar dikkat çekmektedir. Bu mermer cinsinin yatağı Karia Bölgesi'ndeki Iasos antik kenti tarafındadır. Kırmızı renk içerisinde yer yer gözüken beyaz renk bu mermer cinsinin önemli özelliğidir. Hellenistik Dönemden beri kullanıldığı bilinen bu yatağa ait mermerler özellikle Geç Antik Çağda popüler olmuştur[711]. Side'deki *Iassense* mermerinden kırmızı renkli sütunlar, eğer yapı ile ilişkili ise olasılıkla yapının geçirdiği geç dönemdeki değişikliklerin kalıntılarıdır. Yapının donanımı ile ilgili mermer levhalar, yazıtlar ve mozaik döşemeler dışında başka bir örneğe rastlanılmamıştır.

[710] Bruno-Bianchi (2015), s. 78-80 Fig. 6, Tav. 28, 1-2.
[711] L. Lazzarini (2004). Archaeometric Aspects of White and Coloured Marbles Used in Antiquity: The State of the Art. *Per. Mineral. 73*, s. 122-123.: L. Lazzarini (1990). Rosso Antico and Other Marbles Used in Antiquity: A Characterization Study. İçinde: *Marble. Art Historical and Scientific Perspectives on Ancient Sculture*. California: The J. Paul Getty Museum, s. 240-241.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TASARIM VE YAPI TEKNİĞİ

Yapının tasarımı ile ilgili olarak sadece tezin kapsamı gereği *gymnasium* kısmı değerlendirilmiştir. Hamam kısmı detaylı bir değerlendirilmeye alınmamış olmakla birlikte bu bölüme yer yer kısaca değinilmiştir.

V. 1. Yapının Tasarım ve Planı

M Yapısı, doğu-batı doğrultusunda yönlendirilmiş, yaklaşık bir kare formunda inşa edilmiş yapıdır. Yapının kısa kenarlarından doğu kısa kenarı özel mekânlara ayrılmıştır. *Stoa*lar ile çevrili yapının dış sınırları itibarı ile ölçüleri yaklaşık 90 *x* 70 metredir (**Plan No.:** 49).

Yapı tasarımının en önemli ve ilk yapım aşamasını alt yapı sistemi oluşturmuş olmalıdır. Özellikle Güney *Stoa*nın *peristylos*a bakan iç kısmındaki atık su gideri için oluşturulan büyük kanal bunu göstermiştir. Ayrıca, Kuzey *Stoa*nın hemen arkasında caddeye ait döşeme taşlarının altında yine büyük bir atık su kanalı bulunmaktadır. Ancak bu gider olasılıkla cadde ile daha çok ilişkilidir. Yapıların temellerinin üzerine oturtulduğu alt yapı ürünü kanallar bir yapının kaba inşası başlamadan önce planlanmış ve oluşturulmuş olmalıdır. Çünkü alt yapı sistem günümüzde de olduğu gibi kentlerin olmazsa olmazıdır. Özellikle antik çağda at yapı sisteminin günümüzden çok daha fazla önemsendiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Alt yapı sistemi oluşturulduktan sonra yapının prestij mekânlarının bulunduğu Doğu *Stoa* arkasındaki; Kuzey Mekân, *imparator onurlandırma salonu* ve Güney Mekân inşa edilmiş olmalıdır. Bu mekânlar inşa edilirken önce mekânların ana duvar bedenleri yükseltilmiş, daha sonra da ana duvar bedeni önünde *imparator onurlandırma salonu*nun cephe mimarisini oluşturan podyum ve *aedicula* yükseltilmiş olmalıdır. Yapının inşa sürecini gösteren bazı izler podyum kenarlarında tespit edilmiştir. Podyum alt yanlarında görülen yuvalar (**Görsel No.:** 51) olasılıkla antik çağda kurulan iskelenin yuvalarıdır[712].

Doğu *Stoa* arkasındaki mekânlar içerisinde inşası ilk başlayan mekânın *imparator onurlandırma salonu* olduğu düşünülebilir. Çünkü, diğer mekânlar bu mekânın ana duvar

[712] İskele yuvalarının yapının yoğun tamir geçirdiği MS 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başında oluşturulmuş olması ihtimal dahilindedir.

bedeni içine yerleştirilmiş bloklar ile yükseltilmiştir. Söz konusu mekânlar içinde inşası en uzun süren kısım *imparator onurlandırma salonu* olmalıdır. Çünkü, *aedicula*lı cephe mimarisi ve ayrıcalıklı resim programının oluşturulması yapının diğer unsurlarından daha fazla zaman almış olmalıdır. Dahası bu mekân yapının prestij, sergileme alanıdır. Dolayısı ile mekânın fonksiyonuna bağlı olarak düşünüldüğünde yapıya ayrılan bütçenin ve çalışan işçi sayısının büyük kısmının bu alana yoğunlaşmış olması gerekir.

Doğu *Stoa* arkasındaki sıralı mekânların inşasından sonra yapıyı çevreleyen *stoa*ların inşa çalışması başlamış olmalıdır. Yapı planlanırken dış hatları konglomera bloklar ile oluşturulmuş atık su kanallarının üzerleri; yağmur sularının tahliyesi için oluşturulmuş küçük kanallı bloklar, krepidoma ve en üstte *stylobat* blokları ile örtülmüştür. Bu konstrüksiyon aynı zamanda *stoa*ların üst yapı elemanlarını taşıyan sistemin temeli olarak da düşünülebilir (**Plan No.:** 14-15, 17).

Stylobat bloklarının üzerinde önce attik-ion tipinde kaideler, onların üzerinde de ion başlıkları taşıyan sütunlar yerleştirilmiştir[713]. Tasarımı oluşturan diğer üst yapı elemanları ele geçmediği için daha fazla karşılaştırma ve yorum yapmak mümkün değildir. *Stoa*ların arka duvarları ise Güney *Stoa*da arkasındaki hamamın *apodyterium*una (?) ait arka duvarları sınır alınarak oluşturulmuştur. Batı ve Kuzey *Stoa*nın arka duvarları konglomera bloklar ile oluşturulmuş ve arka duvarın tasarımında herhangi bir cephe düzenlemesinin olmadığı anlaşılmıştır. Batı ve Kuzey *Stoa*ların tasarım açısından diğer *stoa*lar ile arasındaki tek fark önlerinde büyük atık su kanalları barındırmıyor olmalarıdır.

Yapının tasarım sürecinin sonlanması ile ilgili olarak *peristylos*tan da bahsetmek gerekir. *Peristylos*un, yapının tasarımının planlandığı şekli ile bitene kadar yoğun bir şekilde kullanılmış olması gerekir. *Aedicula*lı cepheye ve *stoa*lara ait mermer blokların kaba ve detay işçiliğinin yapıldığı yer *peristylos* olmalıdır. *Peristylos*ta blokların işçiliği gerektiği kadar tamamlandıktan sonra yapıya yerleştirilmesi gerekir. Bunun için de alanda bir vinç olması ve bu vincin aktif olarak çalışması gerekir. İnşanın tamamlanması ile yapı faaliyetlerinin sonlandırılması en son aşamadır. Bu aşamada alanın boşaltılması gerekeceği için alandaki inşa faaliyeti *postament* ile sonlandırılmış olmalıdır. Çünkü, *peristylos*un merkezindeki var olan bir yapı rahatça çalışılmasını zorlaştıracak ve hareket alanını daraltmış olacaktır. Bu durumda en son *postament*in inşası ile yapının tasarımının sonuçlandırılmış olduğu anlaşılmaktadır.

[713] *Peristylos*u çevreleyen atık su kanalı, basamak ve *stylobat* sisteminin benzer bir şekilde tasarlandığı örnek Perge antik kenti agorasıdır. Bk.: Mansel (1975a), s. 77-78 Abb. 39.

V. 2. Metroloji

Antik çağ yapılarında planlama ve dizayn sürecinde tercih edilen ölçüler sistemi yapının hem statiği hem de dekorasyonu ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle bir yapının ölçüler sistemi üzerine yoğunlaşırken önce yapı elemanları değerlendirilmeli sonra da bu parçalar birleştirilerek yapının geneline bakılmalıdır. Bu bakımdan çalışmanın bu bölümünde hem ölçü sistemine (*Roma Ayağı*) hem de Vitruvius'un bahsettiği modüler sistem (Lat. *modulus* / Yun. *embates*) gibi yapı çözümlemelerinde sıklıkla başvurulan yöntemler üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Yapılan araştırmalarda genel olarak 1 *Roma Ayağı*nın ortalama 29, 57 cm olduğu kabul edilir[714]. Ancak, antik yapı çalışmalarında tartışmalı olan 1 *Roma Ayağı* ölçüsünü tam olarak tespit edebilmek oldukça zordur. Bu durumun sebebi tespit edilen ayak ölçü biriminin eyalet ve kentlere göre farklılıklar göstermesidir. Söz gelimi bu çalışmada yapının *peristylos*u için 29, 4192 cm olarak kabul edilen 1 *Roma Ayağı* ölçüsünü[715] M. Kadıoğlu, yaptığı araştırmalarda Nysa Tiyatrosu cephesinde 29, 42 cm olarak tespit etmiştir[716]. Miletos'taki Heroon II adlı mezar anıtında ise 1 ayak 29, 5 (+/-1) cm'dir[717]. Arkeolojik veriler üzerinden değerlendirildiğinde, Knidos antik kentinde sürdürülen çalışmalarda Hellenistik *Stoa*nın batı duvarları üzerinde, yazıtı ile birlikte 1 ayak ölçü birimi (*Knidos ayağı*) ele geçmiştir. *Stoa*yı çevreleyen bloklar üzerine kazınmış bu ölçüye göre 1 ayak 29, 6 cm'dir[718]. Bununla birlikte Dor[719], Attika[720], Ion / Samos ayağı[721], Salamis ve Oxford tablosu gibi ölçü birimlerinin yer aldığı arkeolojik buluntular da ele geçmiştir[722].

---

[714] Adam (2005), s. 63-64.: O. Bingöl (2012). *Bu Koca Taşları Nasıl İşlediler, Nasıl Kaldırdılar.* Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, s. 88-89.

[715] Bu oran sadece yapının kapsadığı alan ve *peristylos* için değil tüm yapıyı ifade etmektedir.

[716] Kadıoğlu (2006), s. 151. Ayrıca, Nysa antik kentindeki Gerontikon yapısında 29, 57 cm'lik bir *Roma Ayağı* ölçüsünün tercih edildiği tespit edilmiştir. Bk.: Kadıoğlu (2014), s. 124.

[717] Weber (2004), s. 96.

[718] Bruns Özgan (2013), s. 160-162 Abb. 143-147.: Bingöl (2012), s. 89 Res. 77a. Bingöl bu ölçülerin Knidos halkının kullanımı için oluşturulduğunu söyler. Ancak, *stoa*ya ait bloklar üzerindeki bu ölçü birimi olasılıkla *stoa* inşa edilirken ustaların kullanması için taş üzerine kazınmıştır. Çünkü, bloklar üzerinde ayak ölçüsü yanında kulaç gibi farklı ölçü birimlerine de yer verilmiştir. Dahası, ölçü birimleri halkın kullanımı için hazırlanmış olsaydı *stoa*nın daha görülebilir bir yerinde ve blokların ön yüzeyine kazınmış olması gerekirdi.

[719] 1 ayak = 32, 6 – 32, 8 cm.

[720] 1 ayak = 29, 5 – 29, 6 cm.

[721] 1 ayak = 34, 5 – 35 cm.

[722] O. Bingöl (2004). *Arkeolojik Mimari'de Taş*. İstanbul: Homer Kitabevi, s. 125 Res. 223.: Bingöl (2012), s. 84-85. Bingöl (2012), s. 84-86.

Knidos ayağı gibi kazılar yolu ile ortaya çıkarılan farklı ölçü birimleri tespit edilmiştir. Buna göre; 1 ayak ölçüsünü işaret eden Aizanoi *Stadion*unda bronz bir cetvel[723], Ankyra'da Roma hamamında sütun tamburu üzerinde bir çizim[724] ve Magnesia *Propylon*unun *stylobat* bloğu üzerinde taksimatlı bir cetvel[725] çizimi belgelenmiştir[726]. Söz konusu örnekler antik çağda ölçü birimlerinin farklılık göstermesine karşın antik kentlerde inşa faaliyetlerinde kullanılmak üzere belli bir ölçü sistemi mekanizmasının oluşturulduğunu gösterir.

Çalışmanın üzerinde yoğunlaştığı *Roma Ayağı* ölçü birimi ile birlikte Vitruvius'un üzerinde sıklıkla durduğu modüler sistemi[727] de dikkate almak gerekir. Vitruvius, standart ölçü birimi olarak kabul edilen modüler sistemin önemini şu sözleri ile belirtir:

"…eğer sütunlar Dor düzeninde olacaksa bunların yüksekliği başlıklar da dahil olmak üzere 15 birime ayrılacak ve bunlardan biri standart ölçü (modulus) olarak belirlenecek ve bütün yapının mimarisi bu ölçüye göre teşkil edilecektir"[728].

Vitruvius'un kaleme aldığı bu cümleler modüler sistemin bir yapının inşası ve dizaynı için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle antik çağ yapılarında doğru bir modüler oranlar sistemi tespit edilebilirse bunu tüm yapı elemanlarına uygulamanın mümkün olduğu ve bu şekilde bir çözümleme önerisinin getirilebileceği anlaşılmaktadır[729]. Bu doğrultuda M Yapısına ait metrolojik değerlendirmeleri içeren bu bölümde hem *Roma Ayağı* hem de modüler sistem ele alınmıştır. Her iki oran sisteminden yararlanarak imparator salonu cephesindeki kullanımları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda yapının kapladığı tüm alan (*insula*); *peristylos* ve onu çevreleyen *stoa*lar ve *imparator onurlandırma salonu* incelenmiştir (**Plan No.:** 49-51, 57. *İmparator onurlandırma salonu* yapının prestij alanı olduğu için zeminden başlayarak cephe

[723] 1 ayak = 29, 5 cm.
[724] 1 ayak = 29, 6 cm.
[725] 1 ayak = 29, 6 cm.
[726] Bingöl (2004), s. 125-130.: Bingöl (2012), s. 83-93.
[727] *Vitr.* I, 2, 4.: III. 3. 7.; IV. 3, 3.; V. 9, 3.
[728] *Vitr.* V. 9, 3.
[729] Vitruvius'un modüler sistemden bahsederken Yunanca *embates* terimini de belirtmiş olması bu sistemin mimaride Roma öncesinde antik Yunan mimarisinde var olduğunu göstermektedir. Bk.: W. Osthues (2014). Bauwissen im Antiken Griechenland. İçinde: *Wissensgeschichte der Architectur II.: Vom Alten Aegypten bis zum Antiken Rom.* (Ed. J. Renn vd.). Epubli, s. 165.

mimarisi de dahil olmak üzere önce yapı unsurlarının her biri bağımsız değerlendirilmiş, daha sonra ölçüler sistemi bir bütün içinde ele alınmıştır[730].

Peristylos ve Stoa: Çalışmada 1 *Roma Ayağı* 29, 4192 cm olarak kabul edilmiş ve bu oran yapının metrolojik incelemesinde kullanılmıştır. M Yapısını oluşturan kompleks, hamam dahil olmaksızın, dıştan dışa 90 *x* 70 m'lik bir alanı kapsamaktadır. Buna göre alanın uzunluğu 307, genişliği ise 238 *Roma Ayağı*na eşittir. *Peristylos*, *stylobat* blokları dıştan dışa ölçüldüğünde kısa kenar uzunluğu 190 *Roma Ayağı*, uzun kenar ise 203, 5 *Roma Ayağı* uzunluğundadır. *Peristylos*u çevreleyen *stylobat* bloklarının önünde yer alan basamakların yüksekliklerinde, *Roma Ayağı*nın bir alt ölçü birimi olan *palmus* (*Roma eli*) kullanılmıştır. Buna göre; 1 *palmus* 7, 392 cm'dir[731] ve basamakların yüksekliği 3 *palmus*a eşittir. 3 *palmus* ise 1 *Roma Ayağı*nın ¾'üne eşittir. Basamakların genişliği ve derinliği ise Vitruvius'un da belirttiği gibi 1, 5 ayaktan daha az ve 2 ayaktan daha fazla değildir[732].

Stoa, ion düzeninde (**Kat No.:** 156) sütunlar ile çevrelidir. Güney *Stoa* önünde ele geçen bir sütun (**Kat. No.:** 46) ve kazılar neticesinde ele geçen attik-ion tipi bir kaide (**Kat. No.:** 11) yapının orijinal malzemeleri olması bakımından önemlidir. Söz konusu yapı elemanları *stoa*nın dizaynı ile ilgili önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Yapı elemanları üzerinden elde edinilen bilgiye göre *stoa*yı çevreleyen sütun kaideleri 33, 5 cm yükseklikten az olamaz. Sütun yükseklikleri ise en az 481 cm olmalıdır. Yükseklikleri 33, 5 ve 35 cm arasında değişen kaidelerin ortalama yüksekliği 34, 5 cm olarak alınabilir[733].

*Stoa*ya ait sütunların *apophyge* ölçüleri 57 ile 61 cm arasında değişmektedir[734]. Sütunlar içerisinde koruna bilirlik bakımından tüme en yakın olan bloğu incelemek gerekir (**Kat. No.:** 46). Buna göre 61 cm olan *apophyge* çapının tüm sütun yüksekliğine oranı *stoa*ya ait sütunların toplam yüksekliğinin 496 cm (16,85 *Ra*) olması gerektiğini

[730] Ölçü birimleri Adam'a ait ölçüler tablosu dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu tabloya göre bir parmak (*digitus*) ölçüsü 1. 848 cm, bir el (*palmus*) 7. 392 cm, 1 adım (*gradus*) 73. 925 cm'dir. Ölçüler sisteminde her bir birimin 1 *digitus* (1. 848 cm)'nin katları olarak arttığı görülmektedir. Bk. Adam (2005), s. 63.
[731] Adam (2005), s. 63.
[732] *Vitr.* III. 4, 4.
[733] Bk. *Tablo 1c.*
[734] Bk.: *Tablo 5a.*

ortaya çıkarmaktadır. Böylece kaide, sütun ve başlık dahil olmak üzere toplam yükseklik 550 cm olacaktır. Bu yükseklik *apophyge* çapının 9 katına eşittir[735].

*Stoa*ya ait sütunların üst *apophyge* oranları Vitruvius'un belirttiği oranlara oldukça yaklaşık değerdedir. Buna göre sütunların tespit edilebilen yükseklikleri 15 *Roma Ayağı* üzerinde bir yüksekliğe sahiptir[736]. Vitruvius, 15 *Roma Ayağı* üzerinde yüksekliğe sahip olan sütunların alt çapını altı buçuk birime ayrılması ve bu altı buçuk birimin beş buçuğunun sütun üst çapına eşit olması gerektiğini belirtmiştir[737]. Bu sistem eldeki yapı elemanına uygulandığında (71: 6, 5 = 10, 9 cm; 10, 9 *x* 5, 5 = 60) *stoa*ya ait sütunların üst çapını [59 veya 60 (+/- 1)] tam olarak vermektedir. İncelenen örnekler ve oranlar değerlendirildiğinde, M Yapısı *stoa*sında Vitruvius'un tanımladığı bazı oranlarının tercih edilmiş olabileceğini düşünmek mümkündür. Dahası M Yapısı için tespit edilen 1 *Roma Ayağı* ölçüsünün *stoa* derinliklerinde de birbiri ile tutarlı ölçüler verdiği görülmektedir. Buna göre Doğu *Stoa*nın merkez aksındaki derinliğin tam olarak 29 *Roma Ayağı*na eşit olduğu anlaşılmıştır.

İmparator onurlandırma salonu: Yapının prestij unsuru olarak tasarlanmış mekânın iç ölçülerinde, ön cephe ve alt kat *aedicula*sına ait yapı elemanları üzerinde 29, 4192 cm olan 1 *Roma Ayağı* ölçüsü tespit edilmiştir[738]. Söz konusu ölçü sisteminin mekân içerisinde nasıl kurgulandığı ve uygulandığını yapı elemanlarının birbiri ile olan ilişkisi üzerinden örnekler ile açıklamak mümkündür.

1 *Roma Ayağı* mekân iç tasarımı üzerine dağıtıldığında salonun girişindeki *ante*nin toplam genişliğinin 65, 5 *Roma Ayağına* eşit olduğu görülecektir. *Ante* üzerinden mekân içine yaklaşık 13 *Roma Ayağı* mesafesinde girilirse tüm mekân içerisi, köşelerde yer alan oval formlu duvar içi nişleri de dahil olmak üzere kolaylıkla görülebilecektir. Bu noktadan köşelerdeki duvar içi nişlere olan uzaklık tam olarak 58 *Roma Ayağı*dır. Köşelerde yer alan duvar içi nişleri önündeki oval formlu podyumlar yaklaşık 220 cm çapında bir daire oluşturmaktadır (**Plan No.:** 50). Podyum çapının 10 katı kısa kenar podyumlarının birbirine olan mesafesini vermektedir ki bu mesafe tam olarak 76 *Roma*

[735] Bu oranlar Palladio'nun ion düzeni için Vitruvius'a dayanarak oluşturduğu ölçü sistemine uygundur. Bk.: A. Palladio (1715). *The Architecture of A. Palladia in Four Books*. (İtalyanca aslından İngilizce Çev.: G. Leoni – E. Palatine). London: John Watts, s. 26.
[736] 1 *Roma Ayağı* 29, 4192 cm olarak kabul edilmiştir.
[737] *Vitr.* III. 3, 12.
[738] 29, 4192 cm'lik 1 *Roma Ayağı* ölçüsü farklı yapılarda da tespit edilmiştir. Bk.: Kadıoğlu (2006), s. 151. Gerkan, Didyma Apollon Tapınağında ayak ölçüsünü 29, 4192 cm olarak hesaplamıştır. Bk.: A. von Gerkan (1940). Der Tempel von Didyma und sein antikes Baumaß, *Öjh 32*, s. 143.: W. Voigtländer (1975). *Der jüngste Apollon Temple von Didyma*. Tübingen: Ernst Wasmuth, s. 26.

*Ayağı*na eşittir. Mekân içinin kapladığı toplam alan ise 90 *x* 43 *Roma Ayağı*dır. Tüm mekânın dıştan dışa ölçüleri de çalışmada tespit edilen 1 *Roma Ayağı* mesafesine uygundur. Buna göre mekânın dıştan dışa genişliği 95 *Roma Ayağı*, derinliği ise yaklaşık 60 *Roma Ayağı*dır.

*İmparator onurlandırma salonu*nda tespit edilen 1 *Roma Ayağı* ölçüsü, *peristylos*ta olduğu gibi 29, 4192 cm'dir. Bu noktada ele alınması gereken bir diğer konu *aedicula*lı cephede *Roma Ayağı* ölçüsünün nasıl kullanıldığıdır. Bu amaçla hem yapının cephe mimarisi hem de yapı izlerinden yola çıkarak bir incelenme yapılmıştır. *İmparator onurlandırma salonu*nun alt kat yüksekliği bu çalışmaya kadar kesin olarak bilinmiyordu. Bu çalışma ile birlikte, cephenin ana duvar bedeni üzerinde tespit edilen yapım izlerinden alt kat toplam yüksekliğinin kesin olarak 735 / 740 cm olduğu tespit edilmiştir[739] (**Plan No.:** 51). Bu da alt kat toplam yüksekliğinin tam olarak 25 *Roma Ayağı*na eşit olması demektir[740]. Bir diğer önemli tespit ise cephenin yatay düzlemi üzerinde gözlenmiştir. *Aedicula*lı ön cephenin toplam genişliği 26, 45 m'dir. Bu oran 90 *Roma Ayağı*na neredeyse eşittir. Restitüsyon ile tamamlanan cephenin toplam yüksekliği 13, 36 m olarak tespit edilmiştir. Cephenin tespit edilen toplam yüksekliği 45, 5 *Roma Ayağı*dır.

Roma Ayağı dışında *imparator onurlandırma salonu* cephe düzenlemesinde Vitruvius'un bahsini ettiği *modulus* sisteminin kullanıldığı anlaşılmıştır. Yapı elemanlarının yükseklikleri birbiri ile karşılaştırıldığında blokların yüksekliklerindeki artmanın veya azalmanın belli bir sistemde düzenlendiği tespit edilmiştir. Vitruvius'un modüler sistemden bahsederken[741] üzerinde durduğu en önemli nokta bu sistemin yapı dizayn edilmeden önce belirlenmesi ve bu ölçüye göre yapının oluşturulmasıdır[742]. Yazar modüler sistemin belirlenmesi konusunda çok kesin ibareler kullanmamıştır. Ancak, bir yapı için modüler sistem oluştururken yapıya ait bir mimari elemanın ölçülerinden yararlanılabileceği söylenebilir. Nitekim A. Öztürk, Perge Tiyatrosu *scaenae frons*u üzerinde yaptığı çalışmalarda *modulus*u 30 cm olarak tespit etmiştir. Öztürk, *modulus* oranını cephenin 1. kat podyumunun ayak ve baş profil ölçülerinden yola çıkarak elde etmiştir[743]. M Yapısı *imparator onurlandırma salonu*nda ise 27 cm olarak tespit edilen

[739] Duvardaki izlerin aşınması ve duvarların ilk yapı evresinde kaplamalı olması nedeni ile 735 cm tespit edilen yükseklik için + 5 cm hata payı bırakılmıştır.
[740] Deniz seviyesinden ± 1280 cm olduğu kesin olarak tespit edilmiştir.
[741] *Vitr.* V. 9, 3.
[742] *Vitr.* IV. 3, 3.
[743] Öztürk (2009), s. 96 – 98. Ayrıca, Strocka sütun kaideleri ölçülerinden, özellikle *plinthos*, yola çıkarak Miletos Agora Kapısında 1 *modulus*u 31 cm olarak tespit edilmiştir. Bk.: Strocka (1981b), s. 42.

modulus cephenin alt kat attik-ion tipi kaidelerinin (**Kat. No.:** 1, 3)[744] yüksekliklerinden yola çıkılarak elde edilmiş, 27 cm 1 birim olarak ele alınmıştır[745].

27 cm olan 1 *modulus* alt kat cephesine ait yapı elemanlarına ve kat yüksekliğine uygulandığında; *imparator onurlandırma salonu*nun sağlam olarak ele geçmiş sütun yüksekliği 13, 5; başlık ise 2 *modulus*tur. Kaide, sütun ve başlık dahil toplam yükseklik 16,5 *modulus*a eşittir. Arşitrav-friz bloğu yüksekliği 2, 5 *modulus*, korniş ise 1, 5 *modulus*tur[746]. Buna göre kaide, sütun ve başlık dahil toplam yükseklik yaklaşık 444 (+/- 1) cm'dir. Bu yükseklik cepheye ait sütunlardaki 49 cm olan *apophyge*nin yaklaşık 9 katına eşittir[747]. Bu sisteme göre podyum hariç alt kat *aedicula*sının toplam yüksekliği 555 cm olacaktır. Bu yükseklik yapı elemanlarının belgeleme çalışmaları ile elde edilen yükseklikleri ve modüler sistemden yola çıkarak tespit edilmiştir. Mansel ise alt kat *aedicula*sının toplam yüksekliğinin 540 cm olduğunu belirtmiştir[748]. Mansel'in neye göre ve nasıl hesapladığını bilmediğimiz alt kat *aedicula*sının toplam yüksekliği bu çalışma ile doğrulanmıştır. Mansel'in alt kat cephesi *aedicula* yüksekliği ile ilgili yerinde tespitine karşın 1965 yılı restorasyonunda ayağa kaldırılan kısım aynı yükseklikte değildir[749].

İmparator onurlandırma salonu alt kat cephesi için uygulanan modüler sistemi cephenin ikinci katı için de uygulamak mümkündür. Cephenin 2. katı için, ilk katta olduğu gibi, cepheye ait kaidelerin yükseklik oranlarından yararlanılmıştır. Buna göre ikinci kata ait en yüksek kaidenin yüksekliği modulus olarak ele alınmıştır (**Kat. No.:**

---

[744] Bk.: **Tablo No.:** 1a.

[745] Eğer *modulus* kaide yüksekliğinden değil de *apophyge* ölçüleri üzerinden belirlenirse 1 *modulus*un değeri 49 cm olacaktır. 49 cm yapı elemanlarının yüksekliklerine doğru bir biçimde dağıtılamadığı için *modulus* kaide yüksekliğinden yararlanılarak 27 cm olarak kabul edilmiştir. Vitruvius'un bir pasajında 1 *modulus* olarak 1 çap alınması gerektiği söylense de diğer pasajlarda modulus olarak çapın alınmasını gerektirecek bilgiler verilmemiştir. Ayrıca Öztürk'ün çap ölçülerinden yola çıkmayıp podyum profil yüksekliklerinden yola çıkarak ve oldukça doğru tespit ettiği *modulus* oranının yapı elemanlarında farklı yollarla da tespit edilebileceğini ortaya koymuştur. Bk.: *Vitr.* III. 3, 7.; Öztürk (2009), s. 96 – 98.

[746] *İmparator onurlandırma salonu*nu cephe mimarisine oranlar bakımından en yakın örnek Nysa Gerontikon'u cephesidir. Gerontikon yapısının sağlam ele geçen alt kata ait attik-ion tipi sütun kaidesinin yüksekliği 26 cm'dir. M Yapısı imparator onurlandırma salonu alt kat kaidelerinde olduğu gibi kaidenin 13, 5 katı sütun yüksekliğini oldukça yaklaşık bir değerde vermektedir ki aradaki fark 1, 5 cm'dir. Benzer formül uygulandığında, 26 cm değerindeki kaide yüksekliği yapı elemanlarına oranlandığında, cephenin alt kat yüksekliği de büyük ölçüde elde edilmektedir. Kaide, sütun ve cephe ile ilgili olarak bk.: Kadıoğlu (2014), s. 51, 59-60 Abb. 35-36, Plan 12-13.

[747] Nysa antik kentindeki Gerontikon yapısının alt kat cephesine ait bir sütunun *apophyge*sinin 9 katı başlık dahil toplam yüksekliği yaklaşık olarak vermektedir. Bk. Kadıoğlu (2014), s. 51-53 Plan 11-13. M. Kadıoğlu (2011c). Vorbericht über die Arbeiten im Gerontikon von Nysa am Mäander (2006-2009). *JdI 126,* s. 120-122.

[748] Mansel (1978), s. 172.

[749] Restorasyonda 2. kata ait pilaster başlıklar ve istiridye formlu alınlıklar alt kat cephesinde kullanılmıştır. Restorasyondaki hatalı sayılabilecek bu uygulamaların sebebi yapının mimari dokümantasyon yapılmaksızın çalışılması ve restorasyon uygulama projesinin olmaması olabilir.

33)[750]. Buna göre 24, 5 cm 1 *modulus*a, 1 *modulus* ise 1 birime eşittir. Alt kat cephesinde olduğu gibi birimler değiştirilmeksizin; sütun yüksekliği 13, 5 *modulus*, başlıklar 2, arşitrav-friz blokları için 2, 5 ve korniş blokları için 1, 5 *modulus* birim olarak hesaplanmıştır. Bunun sonucunda; sütun yüksekliğinin 330, 75 cm, başlık yüksekliği 49 cm, arşitrav-friz yüksekliği 61, 25 cm, korniş yüksekliklerinin ise 36, 75 cm olması gerekir. Bu sistemde 2. kat *aedicula*sının toplam yüksekliği 5 m'yi bulmaktadır. Bu yükseklik Mansel'in ikinci kat *aedicula* yüksekliği ile ilgili verdiği bilgilere (480 cm) oldukça yakındır[751].

Cephenin 2. katı için kaide yüksekliğinden yola çıkılarak 24, 5 cm 1 *modulus*a eşit ayılmış ve bunun cepheye ait blokların yükseklikleri ile uyumlu orantısı çözümlenmiştir. *İmparator onurlandırma salonu* 2. katına ait; başlık, arşitrav-friz ve korniş bloklarının dokumantasyon çalışmalarında tespit edilen yükseklikleri ile neredeyse eşit olduğu anlaşılmıştır[752]. Cephenin toplam yüksekliği *Roma Ayağı* cinsinden değerlendirildiğinde benzer bir sistematik ölçü sisteminin uygulandığı anlaşılır. Buna göre restitüsyon önerisinde cephenin tüm yüksekliğinin 13, 36 m olduğu anlaşılmıştır[753]. 13, 36 m yükseklik ise yaklaşık 45, 5 *Roma Ayağı*na eşittir (**Plan No.:** 51, 57).

İmparator onurlandırma salonu cephesinde 1 *Roma Ayağı* ile birlikte bu ölçü biriminin üst katları olan farklı birimler de tespit edilmiştir[754]. Söz konusu farklı ölçü birimleri birbiri ile tutarlılık göstermektedir ki bunlar aslında yapıyı tasarlayan mimarın kullandığı birimler olmalıdır. Buna göre cephenin yüksekliği tasarlanırken üst ölçü birimi olarak 1478 cm değerindeki 1 *passus*[755] tercih edilmiştir. *Passus* ölçüsü tüm cepheye dağıtıldığında yine oldukça düzenli ve birbirini takip eden bir sistemin varlığı görülmüştür. Buna göre imparator salonu cephesinin podyum dahil alt kat toplam yüksekliği 5 *passus* değerindedir. Podyum hariç alt kat toplam yüksekliği ise yaklaşık 4 *passus*a eşittir. Kaide, sütun ve başlık dahil toplam yükseklik ise 3 *passus*tur. Alt kat

[750] Bk.: **Tablo No.:** 1b, 3.
[751] Mansel (1963), s. 114.: Mansel (1978), s. 172.
[752] Bk.: **Tablo No.:** 3, 7b, 10b, 11b, 11d, 11f, 12b.
[753] Mansel'in hesapladığı yükseklikten 1 m daha uzun olmalıdır. Bk.: Mansel (1978), s. 177.
[754] Batı *Stoa*daki *stylobat* blokları üzerindeki yapı izlerinden *interaksial* ve *interkolumnium* ölçülerinin neredeyse hiç değişmediği tespit edilmiştir. 220 cm olarak tespit *interaksial* yaklaşık 3 Roma *gradus*una denk gelmektedir. Bu ölçüler özellikle Batı *Stoa* ve oldukça az ölçü farklılıkları olmakla birlikte Güney *Stoa*da da tespit edilmiştir. Doğu *Stoa*nın U formunda geri çekilen merkez kısmı ve *imparator onurlandırma salonu ante*sinde yer alan sütunların *interaksial* açıklığı 290 / 95 cm'dir. Bu da yaklaşık 4 Roma *gradus*una denk gelir. Doğu *Stoa* ve *imparator onurlandırma salonu* arasındaki *stoa* derinliği ise 8 *gradus*tur.
[755] Adam (2005), s. 63.

cephe elemanlarında tespit edilen bu sistemli artış cephenin 2. katında da uygulanmış olmalıdır.

İkinci kat cephesinin *passus* ölçülerinde de birbiri ile uyumlu oranlar elde edilmiştir. Buna göre 2. katın; kaide, sütun ve başlık toplam yüksekliği 2, 75 *passus*, toplam *aedicula* yüksekliği yaklaşık 3, 5 *passus*, alınlıklar dahil toplam yüksekliği ise yaklaşık 4 *passus*a eşittir (**Plan No.:** 51). Buna göre 2. kat alt kata oranla yaklaşık 1 birim küçültülmüştür. Bu küçültme olasılıkla yapının statiği gözetilerek oluşturulmuştur[756].

M Yapısının ele alınan metrolojik özellikleri önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Buna göre yapıyı çevreleyen *stoa*ları ve *imparator onurlandırma salonu* cephesinde 1 *Roma Ayağı* olarak 29, 4192 cm tercih edilmiştir. Bu oranın katları olan *gradus* ve *passus* ölçü birimleri de yine cephe düzenlemesinde kullanılmıştır. Ayrıca alt kat cephesinde 1 *modulus* 27 cm olarak kullanılmış, 2. kat cephesinde ise 1 *modulus* 24, 5 cm'dir. Özellikle *stoa*da tespit edilen metrolojik özellikler yapıyı tasarlayan mimarın Vitruvius'un belirttiği oran ve ölçüler sistemini kullandığını, ancak daha çok kendi özgün tasarımını yapıya yansıttığını göstermiştir.

V. 3. Malzeme

Yapının inşasında; konglomera, kireçtaşı, mermer ve mermerin farklı bir cinsi olan granit gibi malzemelerden yararlanılmıştır.

Konglomera bloklar *stoa*nın; *stylobat* ve basamak bloklarının altında, aynı zamanda *stoa* arka duvar blokları ve Doğu *Stoa*nın arkasındaki sıralı mekânların ana duvar bedeninde kullanılmıştır. Konglomera, kum ve çakıl taşlarının zamanla kaynaşması ve sert bir yapıya dönüşmesi ile oluşur. Sudan ya da yatağından ilk çıkarıldığında hava ile temas etmesi sonucunda çok sert bir yapıya kavuşur. Ancak, nem ve sıcaklık farkları bünyesindeki kumun zamanla çakıldan ayrışmasına neden olur. Bu nedenle mimari yapılar için çok elzem bir malzeme olduğunu söylemek zordur. Bu taş cinsi Akdeniz Bölgesi'nde oldukça yoğun görülür. Side'de; Kara Surları ve Deniz Surlarında, Tiyatroda, Büyük Hamam ile birlikte Liman ve Agora hamamlarında ve son olarak P Tapınağı'nın bir kısmında[757] konglomera bloklar kullanılmıştır. Belirtilen örnekler

[756] Antik çağ yapılarındaki statik ile ilgili olarak bak.: A. S. Ferretti (2017). Appunti di statica. İçinde ek: C. F. Giuliani, *L' edilizia nell'antichità.* Roma: Carocci, s. 38-51.

[757] P Tapınağının özellikle *cella* duvarları büyük ölçüde traverten cinsi taş bloklar kullanılarak oluşturulmuştur. Antik kentte traverten cinsi taşların belki de en yoğun görüldüğü yapıdır. Diğer yapılarda yoğun bir biçimde konglomera kullanılmasına karşın bu yapıda taş tercihinin değişmesindeki etken tam

dışında konglomera kayacın kullanıldığı, Aquadükt gibi başka yapılar da vardır. Malzemenin kent içindeki inşa faaliyetlerinde bu denli fazla tercih edilmesinin sebebi kayaç yatağının kent ya da bölge içinde olduğunu göstermektedir.

Yapı inşasında kullanılan bir diğer malzeme kireç taşı bloklardır[758]. Kireç taşı bloklar *peristylos*un basamak ve *stylobat* bloklarında, Doğu *Stoa*nın arkasındaki sıralı mekanların duvar içi niş kemerlerinde, çok nadir görülmekle birlikte podyum ve ana duvar bedeni içinde kullanılmıştır. Konglomera bloklar kadar yaygın olmamakla birlikte kireçtaşı blokların da kent içerisinde kullanımının yoğun olduğu söylenebilir. Ancak, kireçtaşı bloklarının yatağı üzerinde çıkarımda bulunmak şimdilik mümkün değildir.

İnşa sürecinde kullanılan bir diğer taş cinsi mermerdir. Mermer malzeme tamamı ile yapının görülebilir yerlerinde kullanılmış, yapı inşasının sadece taşıyıcı unsuru olarak değil aynı zamanda yapının dekoratif öğesidir. Bir mermer cinsi olan granit sütunlar *imparator onurlandırma salonu* ön cephesinde, diğer mermer tipleri ise hem taşıyıcı sütunlar hem de dekor unsuru olarak yapının üst yapı ögeleri olarak tercih edilmiştir. Side'de ve kentin yer aldığı Pamphylia Bölgesi'nde mermer yatağı bulunmamaktadır. Bu nedenle de kent bu ihtiyacını dışarıdan karşılamak zorundadır. Granit gibi pahalı cins mermerin kullanılabiliyor olması önemlidir[759], çünkü bu kentin dönem içindeki zenginliğini gösterir.

V. 4. Teknik

V. 4. 1. Taş işçiliği

M Yapısı taş işçiliğinde en çok izine rastlanılan uygulama murç izlerinin mermer üzerine bıraktığı izlerde görülmektedir[760]. Bu izler yarım formlu C ya da çentik şeklinde oluşturulmuş izlerdir[761]. Özellikle duvar arşitrav-friz bloklarının arka yüzlerinde ve kaset

olarak anlaşılamamıştır. Konglomera blokların bölgenin yerel malzemesi olması hiç kuşkusuz bu malzemenin kullanımını yaygınlaştırmıştır. Travertenin kullanımı olasılıkla daha fazla bir bütçe kullanımını gerektirir.

[758] Adam (2005), s. 116-117.

[759] Granit cinsi mermerin yoğun kullanımı Ticaret Agorasında ve kentin doğu-batı doğrultulu sütunlu caddesi üzerindeki sütunlarda görülür.

[760] Taş kesme, yani taşın ocaktan çıkartılıp alana getirilme süreci ve taşın yapı planına uygun dizayn edilmesi süreci tamamen farklıdır. Bu iki farklı konu taş işçiliği içinde ayrı ele alınması gereken süreçlerdir. Metin içerisinde taşın dizayn edilme süreci ele alınmıştır. Ayrıca taş işçiliği için bk.: Wright (2005), s. 43-69.: Adam (2005), s. 21-90. Mermer ocaklarının organizasyonu ile ilgili olarak bk.: T. Albustanlıoğlu (2011). *Roma İmparatorluk Döneminde Mermer Ocakları Organizasyonu*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat, s. 1 vd.

[761] Taşçı izleri için tezin şekil çıktılarına bakınız.

bloklarının üst yüzeylerinde kalın uçlu murç izlerine rastlanmaktadır. Bu uygulamadaki amaç iki farklı bloğun birbiri ile kenetlenmesi sonucunda bloklar arasındaki sürtünmeyi arttırmak ve böylece yapı statiğini güçlendirmektir. Kalın uçlu ve ince uçlu tarak izleri yine mermer bloklar üzerinde sıklıkla görülür. Özellikle korniş bloklarının yan yüzeylerinde kalın uçlu ve ince uçlu tarak işçiliğine yer verilmiştir. Korniş bloklarının bezemeli ön cepheye yakın kısımları baştan içe doğru yaklaşık bir 10 cm kalın uçlu tarak ile tıraşlanmış, kalın uçlu tarağın sonlandığı yerde bir çizgi çekerek (*anathyrosis*)[762] kalın uçlu murç ile tıraşlanmış ve blok tamamlanmıştır (**Şekil No.:** 43, 71, 116, 118). Uygulamadaki amaç iki blok arasında sürtünme etkisini arttırmaktır.

İnce uçlu tarak izleri hemen hemen her blok üzerinde uygulanmıştır. Yan yana gelecek blokların birbiri ile rahatlıkla kenet oluşturması ve dışarıdan bakıldığında blokların güzel görülmesi yaygın kullanımının sebebidir. Bununla birlikte blokların görülmeyen yüzeylerinde ya da konumu itibarı ile görüş alanının uzak yerlerinde ince uçlu murç sıklıkla kullanılmıştır. Bu duruma güzel bir örnek *imparator onurlandırma salonu*nun ikinci katına ait pilaster kaideler üzerinde görülür (**Kat. Görsel No.:** 26, 28-31). İkinci kata ait kaidelerin yüzeyindeki kalın ve ince uçlu tarak izlerinin perdahlamadan kullanıldığı görülür. Bu durum herhangi bir sıkıntı yaratmamıştır, çünkü bulunduğu yer itibarı ile kaide göz önünde değildir. Dolayısı ile ziyaretçilerin dikkatini çekmeyecektir. Bu tür kullanımlarda blokların güzel görünmesi, yani ahenk ikinci plandadır.

Mermer bloklar haricinde *stoa*yı çevreleyen *stylobat* blokları ve basamak blokları üzerinde iteleme yuvası izlerine ve blokların alt taban yüzeyinde kalın uçlu murç izlerine rastlanmıştır. Alt taban yüzeyindeki kalın murç işçiliği konglomera üzerine oturtulan kireç taşı blokların sürtünmesini arttırmaktadır. Böylece bloklar kolayca sarsılmayacaktır. İteleme yuvalarının bulunduğu noktada ise eğer sütun kaidesi bulunuyorsa bu kaidelerin taban çaplarına ait çap çizgileri ya da çember oluşturacak şekilde işlenmiş kalın uçlu tarak izleri meydana getirilmiştir. Kalın uçlu tarak izlerinin yanı sıra attik-ion kaidelerin oturduğu *stylobat* üzerlerinin ince ve yer yer kalın uçlu murçlar ile şekillendirilmiş örnekleri de vardır (**Plan No.:** 38-39).

Güney *Stoa* ve Batı *Stoa*nın *stylobat*ları üzerinde kaidelerin yerleştirildiği alanın kalın murçlar ile tırtıklı bir çerçeve içine alındığı görülür. Bu çerçeve aslında üzerine

[762] J. J. Coulton (1977). *Greek Architects at Work. Problem of Structure and Design.* London: Elek Books, s. 46-47 Fig. 12c.: Adam (2005), s. 52, 88-89 Fig. 61, 112-113.

yerleştirilecek kaidenin de yerleştirileceği alanın hizasını oluşturur. Böylece hem sütun kaidelerinin murçlar ile oluşturulmuş tırtıklı alt tabanı hem de *stylobat* yüzeyi üst üste gelecek ve sürtünme arttırılmış olacaktır. Ayrıca, *imparator onurlandırma salonu*nun girişindeki 6 büyük sütunu taşıyan kaidelere ait izlerde yine kaidelere ait çap çizgileri, çap çizgileri kenarında kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç izleri bir arada kullanılmıştır (**Plan No.:** 39).

Mermer bloklar üzerinde tespit edilen yapım izlerine karşın yapıda en fazla kullanılan taş grubu olan konglomera bloklar üzerinde taş işçiliği hakkında bilgi verecek herhangi bir iz tespit edilememektedir. Konglomera blokların yüzeylerinin şekillendirilmeye müsait olmaması başlıca etkenidir. *İmparator onurlandırma salonu*nun ana duvar bedeninin arka yüzeyinde çok sık olmamakla birlikte bosaj işçiliği görülür. Ele alınan örnekler dışında taş işçiliği hakkında fikir verebilecek başka örnekler ele geçmemiştir.

V. 4. 2. Taşçı işaretleri

Taşçı işaretleri sayesinde, yapıların inşa süreci ve bu süreç içerisinde çalışan kişilerin; sayısı, niteliği, ayrıca yapılan işin miktarı gibi çok önemli sonuçlara ulaşıldığı bilinmektedir[763]. M Yapısında taşçı işaretlerine dair veriler ve bu verilerden elde edilen bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Yapının büyük bir kompleks olduğu ve süslü bir cephe mimarisine sahip olmasına karşın taşçı işaretlerinin çok az ele geçmiş olması şaşırtıcıdır. Blokların önceden belirlenen yerlerine yerleştirilmeleri için bir çeşit harf sistemi kullanıldığı bilinmektedir[764]. Nitekim bu amaç doğrultusunda işlenen taşçı işaretlerinin varlıkları Knidos'taki Apollon Karneios Kutsal Alanı *propylon*u *euthynterie* blokları üzerinde[765], Assos Tapınağı sütunları üzerinde[766] ve son olarak Hierapolis'teki Mermer *Stoa*ya ait yapı elemanları üzerinde[767] belirgin biçimde görülmektedir[768].

Taşçı işaretlerinden birisi *imparator onurlandırma salonu*na ait bir friz bloğunun yan cephe yüzeyinde belgelenmiştir. Bloğun bu kısmında bir Beta **(B)** harfi yer alır (**Kat.**

[763] Bingöl (2012), s. 74-82.
[764] Bingöl (2012), s. 208.
[765] H. Bankel (2009). Versatzmarken am Propylon des Heiligtums für Apollon Karneios in Knidos. *BYZAS 9: Bautechnik im antiken und vorantiken Kleinasien*, s. 323 vd.
[766] B. D. Wescoat (2012). *The Temple of Athena at Assos*. UK: Oxford University Press, s. 28-30 Pls.
[767] T. Ismaelli (2009). *Architettura Dorica a Hierapolis di Frigia*. Hierapolis di Frigia III. İstanbul: Ege Yayınları, s. 136-137 Fig. 152.
[768] Bingöl (2012), s. 210-211.

Görsel No.: 263). 2017 yılı Güney *Stoa* çalışmaları sırasında ele geçen attik-ion tipi bir sütun kaidesinin *plinthos*u üzerinde 7 harf karakterinden oluşan bir yazıt/taşçı işareti bulunur (**Kat. Görsel No.:** 11a; **Şekil No.:** 7). Bu yazıtın taşçı işareti mi yoksa başka bir anlam mı içerdiği anlaşılamamıştır. *İmparator onurlandırma salonu*nun cephesine ait bir attik-ion tipi sütun kaidesinin üst tabanı üzerine Delta **(Δ)** ve Eta **(H)** harfleri birlikte işlenmiştir (**Kat. Görsel No.:** 3; **Şekil No.:** 3). Son olarak, bu mekânın *aedicula*lı cephesine ait bir alınlığın üst taban yüzeyinde Y ve ϕ taşçı işaretleri bulunur (**Kat. Görsel No.:** 261b; **Şekil No.:** 210).

Taşçı işaretlerinin antik çağ yapılarında, yapıların çözümlenmesinde önemli bir veri olduğu herkesçe bilinmektedir. Ancak, M Yapısı bloklarının hemen hiç birisi yıkıldığı ya da düştüğü hali ile *in situ* ele geçmediği için bu işaretleri tam olarak anlamlandırmak ve yapı ile olan ilişkisini, buna bağlı olarak da inşa aşamasındaki süreci çözümlemek henüz mümkün değildir.

V. 4. 3. Dübel, kenet ve kaldırma yuvaları

M Yapısının yapım sürecine ilişkin bir diğer bilgiler yapıya ait bloklar üzerindeki dübel, kenet/zıvana[769] ve kaldırma yuvalarından elde edilebilmektedir. Yapının *stoa* ve sıralı mekânlarına ait ana duvar bedenleri üzerinde dübel, kenet ya da kaldırma yuvası izlerine rastlanmamıştır. Bu durumun birincil sebebi konglomera duvarlara ait blokların bindirme tekniği ile yükseltilmesi ve bu taş blokların yapısı gereği dübel ve kenet yuvalarına ihtiyaç duymamasıdır[770]. Bu nedenden dolayı; dübel, kenet ve kaldırma yuvalarına ait izler Doğu *Stoa* arkasındaki *imparator onurlandırma salonu*nun cephe mimarisini oluşturan mermer bloklar üzerinde izlenebilmektedir[771].

Dübel yuvaları özellikle *stylobat* blokları, sütun kaideleri, sütunların alt ve üst taban yüzeyleri ve *aedicula*lı cephenin üst yapı elemanlarına ait bloklar üzerinde görülür. Dübel yuvaları birkaç istisna dışında büyük ölçüde bir akıtma kanalına bağlıdır. Şekilsel olarak; kare, dikdörtgen ya da yuvarlak form tercih edilmiştir (**Şekil No.:** 38-39, 49, 51, 55, 60). Bir blok üzerinde dübel yuvaları çift yataklıdır (**Kat. No.:** 181; **Şekil No.:** 56).

[769] Kenet terimi yerine zıvana terimi de kullanılabilir. Bu çalışma içinde "kenet yuvası" terimi tercih edilmiştir.

[770] Konglomera bloklar, taşın yapısı gereği halat yardımı ile taşın çevrelenmesi ya da kanca formlu makaslar yardımı ile kaldırılmış olmalıdır. Bk.: Giuliani (2017), s. 255-267 Fig. 4, 8.
Antik Çağ yapılarındaki taş kaldırma sistemi ve yapı elemanlarının ait olduğu alanlara yerleştirilme süreci ile ilgili olarak bk.: Bingöl (2004), s. 52 vd.: Bingöl (2012), s. 167 vd.

[771] Cephe düzenini oluşturan bloklar üzerindeki taşçı izleri için bk.: **Katalog Çizimleri**.

Özellikle *stoa*yı çevreleyen *stylobat* blokları üzerindeki dübel yuvaları *stoa*yı çevreleyen sütunların *interkolumnium* ve *interaksial* ölçülerinin tespit edilmesinde büyük katkı sağlamıştır (**Plan No.:** 7, 12b, 17b, 24a, 35). Benzer şekilde *imparator onurlandırma salonu* girişine ait *stylobat* bloklarına ait dübel yuvaları da önemli sonuçlar vermiştir. Bu sayede Doğu *Stoa*da yer alan her bir sütunun aynı aksta konumlandırıldığı ve bu düzenlemenin *imparator onurlandırma salonu*na ait cephe mimarisinin mekân dışından bakıldığında rahatlıkla algılanabilir şekilde oluşturulduğu anlaşılmıştır (**Plan No.:** 63; **Görsel No.:** 65). Bununla birlikte *imparator onurlandırma salonu* cephesine ait pilaster başlıklar ve Doğu *Stoa*ya ait Korinth başlıkların hiç birisinde dübel yuvalarına ait kanallar bulunmaz (**Şekil No.:** 20-23, 26, 29, 31-32).

Kenetler, farklı blokların birbiri ile bağlantısını sağlaması bakımından mühürleme işlemi olarak da adlandırılabilir[772]. M Yapısında özellikle *imparator onurlandırma salonu*nun arşitrav-friz blokları üzerinde sıkça görülür. İki farklı arşitrav-friz bloğunun birbirine bağlanması ve özellikle de duvar arşitrav-friz bloklarının duvarla ve *aedicula*nın yan ve ön cephe bloklarında bağlantısı için sık sık kenetler oluşturulmuştur. Bu kenetler, büyük ölçüde, blokların üst taban yüzeyinde görülür. Şekilsel olarak ince-uzun ve dikdörtgen formdadırlar. Kenetler bazı bloklar üzerinde de tamir amaçlı kullanılmıştır. Antikçağda olasılıkla bir deprem sonrasında parçalara ayrılan sütun kaideleri ve arşitrav-friz blokları kenetler yardımı ile bir araya getirilmiş ve tekrar kullanılmıştır (**Şekil No.:** 40, 43, 47-48, 50, 55-56, 58).

Kaldırma yuvaları önceki örneklerde olduğu gibi *imparator onurlandırma salonu*na ait üst yapı elemanlarında sıklıkla görülür. Bloklar üzerine işlenmiş yuvalar genellikle genişliği çok fazla olmayan, oldukça derin ve derinleştikçe yanlara doğru genişler bir biçimde işlenmiştir. Kaldırma yuvalarının bu formu, blokların kurt ağızlı kanca[773] ya da ters makas formlu kanca yardımı ile kaldırıldığını göstermektedir[774] (**Şekil No.:** 56).

[772] Kenetler ve kenetleme sistemi için bk.: Martin (1965), s. 219-290.: Orlandos (1968), s. 102-122. Side örnekleri özellikle Martin'in çalışmasındaki çift T formlu kenet yuvalarına benzerdir. Bk.: Fig. 116 D.
[773] M Yapısında tespit edilen kaldırma yuvaları şekil bakımından Martin'in çalışmasındaki kanca formları içinde Fig. 100-101 ve 102 ile uyumludur. Bk.: Martin (1965), s. 216-219.: Bingöl (2012), s. 173-175 Fig. 248.
[774] Orlandos (1968), s. 97-99 Fig. 106-107.: Giuliani (2017), s. 255-267 Fig. 4.

V. 4. 4. Çizgiler, kanırtma yuvaları ve yataklar

Yapının inşa süreci hakkında bilgi veren bir diğer veriler bloklar üzerindeki çizgiler, kanırtma yuvaları ve yataklardır. Çizgiler (*anathyrosis*)[775], önceki örneklerde olduğu gibi *imparator onurlandırma salonu*nun cephe mimarisine ait mermer üst yapı elemanları üzerinde görülür. Mermer cinsi yapı elemanlarında özellikle arşitrav-friz ve korniş bloklarında tespit edilmiştir. Blokların yan kısa kenarlarında ve iki farklı bloğun yan yana yerleştirilirken, blokların birbiri ile olan sürtünmesinin arttırılması ve bağlantıların uyumlu olması için ön cepheye yakın kısımları kalın uçlu taraklar ile tıraşlanmış ve tıraşlanan kısım yeterli görüldükten sonra bu kısım bir çizgi ile sonlandırılmıştır. Çizginin geri kalan kısmı ise ince ya da kalın uçlu murç ile işlenerek kaba bırakılmıştır. Bloklar üzerindeki bu çizgiler bir işin sonlandırılışı ve diğer işin başlangıcını göstermek, ayrıca yan yana gelecek farklı iki bloğun birleştirilme işlemini kolaylaştırmak için kullanılır.

Kanırtma, iteleme, yuvaları[776], blokların daha önce belirlenen pozisyonlarına yerleştirilmesi amacı ile sıklıkla kullanılmıştır (**Şekil No.:** 37, 50, 54, 56, 84, 101). Mermer bloklar üzerinde tespit edilen izler, malzemenin vinç ile ait olduğu yere taşınmasından sonraki süreçte, blokların yerlerine oturtulması amacıyla kullanılan metal levyelerin izleridir[777]. Kanırtma yuvaları, *stoa*yı ve *postament*i çevreleyen kireçtaşından *stylobat* blokları üzerinde ve *imparator onurlandırma salonu*nun üst yapı elemanları üzerinde sıklıkla görülmektedir. Yapının ana duvar bedenini oluşturan konglomera bloklar üzerinde bu izlere rastlanmamıştır. Bu duruma sebep kayacın doğal yapısı olmalıdır.

Yapıda inşanın statiği ve inşa süresince blokların yerlerinden oynamaması için önemli bir ihtiyaç yataklardır[778]. Yataklar diğer yapı izlerinde olduğu gibi *imparator onurlandırma salonu*nun cephe mimarisini oluşturan mermer bloklar üzerinde sıklıkla görülür. Özellikle duvar, ön cephe ve yan cephe arşitrav-friz bloklarının birbirleri ile olan bağlantılarının sağlanması için oluşturulan akıtma kanallarına bağlı yataklar yoğun olarak kullanılmıştır. Yatak formları çok fazla değişme göstermeksizin kare veya dikdörtgen formda şekillendirilmiştir[779].

---

[775]Martin (1965), s. 193-194 Fig. 79.: Orlandos (1968), s. 99-100 Fig. 109.: Bingöl (2012), s. 216-218.
[776] Bingöl (2012), s. 222-223.
[777] Martin (1965), s. 234-238 Fig. 110-111.: Orlandos (1968), s. 57-58 Fig. 49.: Giuliani (2017), s. 267 Fig. 1-2.: Bingöl (2012), s. 224 Res. 318.
[778] Coulton (1977), s. 48 Fig. 12.: Bingöl (2012), s. 233-237.
[779] Bingöl (2012), s. 236-237 Res. 349-350.

ALTINCI BÖLÜM

VI. TARİHLEME

VI. 1. Mimari Bezemenin Sınıflandırılması

M Yapısı ile ilgili araştırmalar 1811 yılında başlamış[780], 1949 yılında ise ilk bilimsel kazı ve araştırmalar bir Türk ekip tarafından yürütülmüştür[781]. Kazıların başlaması ile birlikte yapının işlevi ve tarihlendirilmesine yönelik pek çok yayın kaleme alınmıştır[782]. Bu çalışmalar içerisinde genel kabul gören düşünce yapının Geç Antoninler Dönemi içerisinde inşa edildiği yönündedir[783].

Yapının inşası ile ilgili herhangi bir yazıtın ele geçmemiş olması; yapının kime adandığı, finansmanını kimin sağladığı ya da işlevi gibi konuları tartışmalı kılmıştır. Çalışma bu gibi sorunları büyük ölçüde aydınlatırken, stil kritiği ve yapısal özellikler dikkatle incelenerek; yapının hangi amaç doğrultusunda, hangi yüzyıl içinde inşa edildiği ve yapı programı ile ilgili önemli sorulara cevap aramıştır.[784] Yapının tarihsel sürecinin irdelendiği bu bölümde, günümüze kadar iyi korunagelmemiş, dolayısı ile stil kritiğine imkân vermeyen bloklar değerlendirmeye alınmamıştır.

Çalışmanın en önemli sonuçlarından biri; arkeolojik kazılar, plan incelemeleri ve dokümantasyon çalışmaları neticesinde kullanım sürecini aydınlatacak bir kronoloji çizelgesinin oluşturulmuş olmasıdır. Bu çizelgeye göre kullanım sürecinin 6 aşamada gerçekleştiği tespit edilmiştir. Süreci aydınlatan ve dönem içerisine tarihlenen bloklar farklı ana başlıklar altında incelenmiştir. Bloklar üzerindeki bezeme unsurları için alt başlıklar oluşturulmuş; farklı tipler, stil analizleri ve bu analizler sonucunda oluşturulan kronoloji alt başlıklar içerisinde ele alınmıştır.

---

[780] Beaufort (1818), s. 142.
[781] Bk. **II. Bölüm:** *Araştırma tarihçesi.*
[782] Bk. **II. 3. 1.** *Diğer araştırmalar ve yorumlar*
[783] Mansel (1958c), s. 65-66: Mansel (1956a), s. 16: Mansel (1958b), s. 222-223: Mansel (1963), s. 118, 120-121: Mansel (1967), s. 20-21: Mansel (1978), s. 177, 179, 183, 186.: Wegner (1989), s. 163, 167 Abb. 1-2.: Vandeput (1997a), s. 39, 90-91.
[784] Yapı ile ilgili tespit edilen önemli verilerden biri lokalizasyonu daha önce bilinmeyen, ancak yazıtlarda geçen *gymnasium* yapısının bu çalışma ile lokalizasyonunun kesin olarak tespit edilmiş olmasıdır. Kentin *gymnasium*u ile ilgili olarak bk.: Nollé (1993), s. 9.: Baz (2008), s. 148.: Baz (2012), s. 42-43.

VI. 2. Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemindeki Düzenleme

M Yapısı bu dönemde güneyinde yer alan hamam yapısının kuzey duvarları önünde inşa edilmiştir. Yapının ilk inşa evresini oluşturan bu döneme ait pek çok blok belgelenmiştir. Söz konusu yapı elemanları; Normal Korinth ve ion tipi sütun başlıkları, arşitrav-friz, korniş ve alınlık bloklarıdır[785]. Normal Korinth tipi sütun başlıkları; Doğu *Stoa* merkezinde ve onun arkasında yer alan *imparator onurlandırma salonu*nu *ante*sine ait başlıklardır. *Stoa*yı ion tipi başlıklar çevrelerken, imparator salonun girişinde de ion tipi *ante* başlıklar tercih edilmiştir. *İmparator onurlandırma salonu*nun 1. ve 2. katı cephesine ait aynı dönem içerisine tarihlendirilen arşitrav, korniş ve alınlıklar tespit edilmiştir. Dönem içerisine tarihlenen söz konusu blokların stil özellikleri ilerleyen satırlarda farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Bu başlıklar yapı elemanlarının cephedeki kullanımına göre; taşıyıcı ve üst yapı elemanları olarak sıralı bir şekilde ele alınmıştır.

VI. 2. 1. Normal Korinth tipi başlıklar

a) Tanım ve stil özellikleri

Geç Hadrianus – Erken Antoninler dönemi içerisine tarihlendirilen normal Korinth tipi başlıklar yapının *imparator onurlandırma salonu*nun *ante*sinde ve Doğu *Stoa*nın merkezinde kullanım görmüştür. Söz konusu alanlarda farklı bir tip başlığa yer verilmediği anlaşılmaktadır. Toplam 10 adet belgelenen başlıklardan 6 tanesi stil analizi yapılabilmesine olanak sağlamamaktadır (**Kat. No.:** 111, 112, 113, 114, 115, 117). Diğer sütun başlıkları ise ölçüleri bakımından bir fikir vermekle birlikte stil özelliklerini irdelemeye yarayacak durumda korunmuş değillerdir. İrdelenen başlıklar stil özelliklerinden yola çıkarak *Tip A* ve *Tip B* grubu altında incelenmiştir[786].

Tip A grubu (**Kat. No.:** 111, 112, 113, 114) içinde değerlendirilen başlıklar; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Başlık, 1 cm yüksekliğinde bezemesiz *kalathos* taban bileziği ile başlar. *Kalathos*u çevreleyen *akanthus* yaprakları, orta damarın her iki yanındaki üçer yaprak diliminden ve en üstte bir taç yaprağından meydana getirir. Alt ve orta yaprak dilimleri beş parmağa sahiptir.

[785] Değerlendirmeye alınan bloklar sağlıklı bir stil analizi yapmaya el verecek düzeyde korunabilmiş bloklar arasından seçilmiştir.

[786] Yapının aediculalı cephesine ait olabilecek bir başlık ele geçmiştir. **Kat. No.:** 125 (M. 983) numaralı başlığın yüzeyinin yoğun aşınmış olması nedeni ile detaylı bir stil analizi yapmak mümkün değildir. Ancak, akanthus yapraklarının kalathos yüzeyini sarmaması ve buna bağlı olarak kalathosun görünürlüğünü yitirmemesi, helisklerin kanca formlu yapısı ve uçlarda sarmak yapması bu bloğun Geç Hadrianus – Erken Antonin dönemleri içerisine yerleştirilebileceğini düşündürür.

Yaprak parmakları uzun ve sivri uçludur. Yaprak dilimleri, kaideden başlayarak orta yaprağın uçlarına kadar uzanan derin kanallara sahiptir.

Alt yaprak dilimlerinin üst iki yaprak parmağı, orta yaprak dilimlerinin alt parmağı ile birleşir. Alt *akanthus* yaprak parmaklarından ikinci ve üçüncü yaprak parmağı ve orta yaprak diliminin ikinci parmağı karşı eksende yer alan *akanthus* yaprağının parmaklarına dokunur. Yaprak parmaklarının *kalathos* yüzeyini bu şekilde sarması ile yüzeyde üçgen formuna benzer derin boşluklar meydana getirir.

Alt *akanthus* yapraklarının arasından üst yaprak çelengi yükselir. Üst yaprak çelengi beş yaprağa sahiptir. Bunlar, alt sıra *akanthus* yaprakları gibi derin kanallarla vurgulanmıştır. Üst sıra *akanthus* yapraklarının arasında *caulis*ler yükselir. *Caulis* köklerinin biçimsel özellikleri *kalathos* yüzeyindeki yoğun aşınmalar nedeni ile anlaşılamamıştır. Derin kanallarla vurgulanmış iç ve dış kaplama yaprak parmakları birbirine dokunur. Birbirine dokunan yaprak parmakları damla formuna benzer gözler, üçgenimse ve dikdörtgene benzer derin boşluklar oluşturur. *Helikss*ler *abakus* tablasının üstüne kadar uzanır ve *abakus* çiçeği altında sarmal yapar. Sarmal yaparak yükselen ince *abakus* çiçeği sapı destek yaprağı üzerinde yükselir. *Abakus* çiçeği ise form olarak rozet çiçek şeklinde çalışılmıştır (**Kat. Görsel No.:** 37-41).

Side antik kentinde benzer stil özelliklerini yansıtan bir başlık N1[787] ve N2 Tapınağına ait kompozit düzenli bir sütun başlığının (**Görsel No.:** 82) *akanthus* yapraklarında görülmektedir[788]. Geç Hadrianus ve Antoninler Dönemi içinde değerlendirilen tapınaklardan[789] N2 Tapınağına ait başlık üzerindeki *akanthus* yapraklarının beş parmaklı formu, yaprak parmaklarının sivri uçları ve ana damarın her iki yanına açılan parmaklar stil olarak M Yapısı başlıklarına yaklaşır. Ancak, N1 ve N2 Tapınaklarına ait başlıklarda *akanthus* yaprak parmaklarının iç kısımları oldukça derin ve yivli işlenmiş, aşırıya kaçan matkap işçiliği ışık-gölge etkisini arttırmıştır. Söz konusu başlıkların stil özellikleri bu bakımdan M Yapısı örneklerini aşar.

[787] Mansel (1963), s. 80 Abb. 60.: Mansel (1978), s. 126 Res. 138.
[788] N2 Tapınağına ait kompozit sütun başlığı 2013 yılında ele geçmiştir. Başlık daha önce yayımlanmamıştır.
[789] Mansel (1951b), s. 8.: Mansel (1963), s. 138.: Mansel (1978), s. 133, 208.: V. M. Strocka (1988). Wechselwirkungen der stadtrömischen und kleinasiatischen Architektur unter Trajan und Hadrian. *IstMitt 38*, s. 300.: S. Pülz (1989b). *Untersuchungen zur kaiserzeitlichen Bauornamentik von Didyma*. Tübingen: Wasmuth, s. 42.: V. M. Strocka (1996). Datierungskriterien kleinasiatischer Girlandensarkophage. *AA*, s. 469.: Vandeput (1997a), s. 38.: Yurtsever (2017a), s. 258.

Pamphylia Bölgesi'nin bir diğer kenti Perge'de ise Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen başlıklar[790] üzerindeki *akanthus* yaprak bezemelerinin stil özellikleri M Yapısı başlıklarına stil olarak yaklaşır. **Kat. No.:** 112 ve 113 (**Kat. Görsel No.:** 38a-c; 39a-b) numaralı başlıkların *akanthus* yaprağı bezemelerinin stil olarak en yakın örnekleri; imparator Hadrianus Dönemine tarihlenen Güney Hamamının[791] *palaestra*sına ait friz blokları üzerinde[792], yazıtı ile tarihlenen Hadrianus Takı (MS 119 – 122) [793] ve Hellenistik Kent Kapısının iç cephe düzenlemesine ait başlıklarda belgelenmiştir. Özellikle İmparator Hadrianus Dönemine tarihlenen Güney Hamamın *palaestra*sına ait friz blokları üzerinde yer alan *akanthus* yaprakları (**Görsel No.:** 74) stil olarak **Kat. No.:** 112 ve 113 başlıkları üzerinde yer alan *akanthus* yapraklarını birebir yansıtır. Bu karşılaştırmalı örneklerin stil özellikleri blokların aynı ustanın elinden çıkmış olabileceğini düşündürmektedir[794].

Pamphylia'nın doğu komşusu olan Kilikia Bölgesinde ise yukarıda bahsi edilen stil özellikleri Hadrianus Döneminden Antoninler Dönemine geçişi temsil eden başlıklarda tespit edilmiştir[795]. Kilikia Bölgesi dışında ise M Yapısı başlıklarında görülen destek yaprağının stil olarak yakın örnekleri; Ephesos'ta imparator Domitianus Dönemine tarihlendirilen Bassus *Nymphaion*unda (MS 80-81)[796] ve Hadrianus Dönemine tarihlendirilen Kuretler caddesi üzerindeki Hadrianus Tapınağının Korinth tipi pilaster ve normal başlıklarında görülür[797].

---

[790] Normal Korinth tipi başlık kent kapısı avlusundan, pilaster başlık ise Agora'dan ele geçmiştir. Bk.: Gliwitzky (2010), s. 170 Abb. 324, 328. MS 119-121 yılları arasına tarihlenen kentin oval avlusuna ait başlıklarda da benzer stil özellikleri görülür. Bk.: S. Bulgurlu (1999). *Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 115 Lev. 80, 1-2; 81, 1.

[791] İnan (1983), s. 9. Ayrıca bk.: Özdizbay (2012), s. 30-52.

[792] **Görsel No.:** 74.

[793] Bulgurlu (1999), s. 196 Lev. 168.: Hadrianus Takı ve oval avlu başlıkları için bk.: **Görsel No.:** 75, 77. Yapı ve tarihlendirilmesi ile ilgili ayrıca bk.: Özdizbay (2012), s. 62.

[794] Side örneği için: **Kat. Görsel No.:** 38-39. Perge örnekleri için bk.: **Görsel No.:** 77.

[795] D. Kaplan (2013). *Kilikia Bölgesi Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Süslemeleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 70-71.

[796] H. Thür (1985). Ephesische Bauhütten in der Zeit der Flavier und der Adoptivkaiser. İçinde: *Lebendige Altertumswissenschaft. Festgabe zur Vollendung des 70. Lebensjahres von H. Vetters*. Vienna: Adolf Holzhausens, s. 181.: H. Thür (1989). *Das Hadrianstor in Ephesos.* Wien: ÖAW, Abb. 160.

[797] Wörrle (1973), s. 477.: Strocka (1981b), s. 26 Abb. 46.: U. Quatember (2017). *Der Sogenannte Hadrianstempel an der Kuretenstrasse*. Wien: ÖAW, s. 150-151 Taf. 230.: R. Köster (2004). *Die Bauornamentik von Milet. Die Bauornamentik der Frühen und Mittleren Kaiserzeit.* Berlin: Walter de Gruyter, Taf. 115 1-2.

Yukarıda ele alınan örnekler dışında stil olarak yakın örnekler; Labranda antik kentindeki Zeus Tapınağının Kuzey *Stoa*sına ait bir başlık üzerinde (MS 107 – 114)[798], MS 120 – 140 yılları arasına tarihlendirilen Euromos'taki Zeus Tapınağı'nın güney tarafındaki başlıklarda[799] ve son olarak MS 120 – 140 yılları arasına tarihlendirilen Nysa Tiyatrosuna ait bir başlık üzerinde belgelenmiştir[800].

Pergamon antik kentinde ise M Yapısı başlıklarının stil özelliklerine yakın bir örnek imparator Hadrianus Dönemine tarihlendirilen Yukarı *Gymnasium*un *palaestra*sına ait başlıklarda görülmektedir[801]. Pergamon örnekleri **Kat. No.:** 112, 133 numaralı başlıklar ile stil olarak birbirine oldukça yaklaşır. Miletos antik kentindeki Agora Kapısına ait başlıklarda[802] ve 2 Numaralı Heroon adlı mezar anıtında benzer *akanthus* yaprak formu belgelenmiştir[803]. Heroon yapısı MS 120 – 130 yılları arasına tarihlendirilmiştir[804]. Side başlıklarında görülen yoğun matkap kullanımı, *akanthus* yapraklarında ana damarların derin ve geniş işlenmesi, yaprak parmakları arasındaki geçişlerin damla formundan sıyrılıp profil dönüşlerinin düz bitirilmesi stil olarak Pergamon ve Miletos örneklerini aşar ve onu Labranda ve Euromos örneklerine yaklaştırır.

Tip A grubu içerisindeki başlıkların tarihlendirilmesi için değerlendirmeye alınabilecek önemli bir unsur *akanthus* yapraklarıdır. Sütun başlıklarında dört parmaklı orta yaprakçığa sahip başlıklar Aphrodisias dekorasyon okulunun özelliği olarak kabul edilir ve bu başlıklar genellikle Antoninler Dönemi içinde değerlendirilir[805]. Ancak, M

---

[798] W. D. Heilmeyer (1970). *Korinthische Normalkapitelle: Studien zur Geschichte der Römischen Architekturdekoration*. Heidelberg: Kerle, s. 87 Taf. 25, 3-4.: V. İdil (1976). Anadolu'da Roma İmparatorluk Çağı Korinth Başlıkları. *Anadolu/Anatolia 20*, s. 14 Lev. 7, 3.

[799] S. Pülz (1989a). Zur Bauornamentik des Zeustempels von Euromos. *IstMitt 39*, s. 452-453 Taf. 44, 1, 3-4.: Heilmeyer (1970), s. 104 Taf. 38, 1.: L. Cavalier (2005). *Architecture romaine d'Asie Mineure: Les monuments de Xanthos et leur ornementation.* Bordeaux: Scripta Antiqua, Pl. 307, 208-209.: Ü. Serdaroğlu (2004). *Lykia-Karia'da Roma Dönemi Tapınak Mimarlığı*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, s. 119-135 Res. 90, 101, 106.

[800] Kadıoğlu (2006), s. 307 Nr. 557 Taf. 36, 10. Aynı yapıdan ele geçen farklı bir başlıkta ise Side örneklerinde olduğu gibi *heliksler abakus* levhası üzerine kadar uzanmış ve *abakus* çiçeği altında sarmal yapmıştır. Ayrıca akanthus yaprak parmak uçlarının sivri formu, geniş ve derin ana damarın yanına açılan parmaklar Side örnekleri ile yakınlık gösterir. Başlık MS 1. yüzyıl sonu – 2. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Bk. Kadıoğlu (2006), s. 307 Nr. 557 Taf. 36, 9.: M. Kadıoğlu (2011c). Vorbericht über die Arbeiten im Gerontikon von Nysa am Mäander (2006-2009). *JdI 126,* s. 124, 143-144 Abb. 15.

[801] J. Rohmann (1998). *Die Kapitellproduktion der römischen Kaiserzeit in Pergamon.* Pergamenische Forschungen 10. Berlin: De Gruyter, s. 41 Taf. 21, 1-2.

[802] Köster (2004), s. Taf. 89, 2.

[803] Yapı MS 2. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir. Bk.: Köster (2004), s. 96-97 Taf. 53, 3-4.: Weber (2004), s. 100 Taf. 12, 1-2.

[804] Strocka (1981b), s. 32.: Köster (2004), s. 128.

[805] M. L. Fischer (1990). *Das korinthische Kapitell im alten Israel in der hellenistischen und römischen Periode: Studien zur Geschichte der Baudekoration im Nahen Osten.* Mainz: P. von Zabern, s. 41-42, 49.:

Yapısının *Tip A* sınıfı altında incelenen başlıkları üzerinde yer alan *akanthus* yapraklarının orta yaprak dilimi beş parmaklıdır. Benzer olarak Sagalassos antik kentindeki, MS 160 – 180 yılları arasına tarihlendirilen Yukarı Agora *Nymphaion*unda ele geçen bir başlıkta orta yaprak dilimi beş parmaklıdır[806]. Yaprak parmaklarının derin ana damar çevresinde kenarlara açılması, parmakların yivli ve sivri uçları stil olarak Side örneklerine yakındır. Ancak *akanthus* yapraklarının *kalathos*u sarması ve bunun sonucunda bezeme öğeleri altında *kalathos*un görünürlüğünü kaybetmesi bakımından Side örneklerinden ayrılır. Ayrıca, Sagalassos örneğinde yoğun bir matkap işçiliği dikkat çekerken orta yaprak ve taç yaprağın alt yaprak parmaklarının doğrudan yatay bir formda kenarlara doğru genişlemesi bu başlıkların stil olarak *Tip A* başlıklarını aştığını gösterir. Bu bakımdan incelenen başlıklar kesinlikle MS 160 yılından öncesine tarihlendirilmelidir. Karşılaştırmalı örnekler değerlendirildiğinde *Tip A* grubu başlıkları stil olarak MS 130 – 150 yılları arası özelliklerini yansıtır. Bu tarih özellikle Perge, Labraunda ve Euromos örnekleri dikkate alındığında 140'lı yıllara çekilebilir[807].

Tip B grubu başlıkları stil bakımından *Tip A* grubunun genel özelliklerine sahiptir. Stil olarak birbirinden ayrılan noktalar; *akanthus* yaprak parmaklarının birbirine dokunmaması, yaprak parmakları arasındaki gözlerin uzamaması ve damla formuna yakın oluşu, ana damarların ince-derin matkap işçiliği ile oluşturulması ve bu damarlar üzerinde matkap artığı kentiklerin bırakılmış olmasıdır. *Tip B* grubu başlıkları üzerinde stil olarak Pergamon dekorasyon okulunun yoğun etkisi görülür[808]. Özellikle **Kat. No.:** 115 ve 117 (**Kat. Görsel No.:** 41, 43) numaralı başlık; *akanthus* yaprakları üzerindeki derin matkap yuvaları, bezeme öğeleri altında görünürlüğünü yitirmemiş *kalathos*, içleri yivlendirilmiş *helikslerin* basık ve tıknaz formdan uzak ve kanca formlu yapısı Pergamon dekorasyon okulunun izleridir[809].

Ele alınan grup içinde korunma durumu iyi olan **Kat. No.:** 115 numaralı başlık stil bakımından inceleme olanağı sunmaktadır. Başlığın *kalathos*u çevreleyen *akanthus* yaprakları Geç Hadrianus Dönemine tarihlenen N1 Tapınağına ait bir başlık üzerindeki

Kadıoğlu (2006), s. 158 dn. 902-905.: Z. Gider Büyüközer (2013). Isaura Antik Kenti'nden Yakınındaki Yerleşim Alanlarına Taşınmış Korinth Başlıkları. *TÜBA-AR 16,* s. 102 dn. 21.: M. Kadıoğlu (2011b). Sütunlu Cadde. İçinde: *Roma Dönemi'nde Ankyra*. İstanbul: YKY, s. 175.

[806] Vandeput (1997a), s. 105 Pl. 43, 3-4.: Vandeput (1997b), s. 403 Fig. 1-2.

[807] Güney Hamamına ait *palaestra*nın friz blokları üzerinde yer alan *akanthus* yaprakları Side'nin sütun başlıkları ile örtüşür. Ancak, yapının yapı elemanları ile birlikte mimarlık tarihi açısından kapsamlı olarak incelenmemiş olması bölgenin mimari geleneğinin anlaşılması bakımından büyük eksikliktir.

[808] Örnekler için bk.: Rohmann (1998), Taf. 2, 4; Taf. 8, 1-4; Taf. 37, 1-4.

[809] Heilmeyer (1970), s. 93-97.: İdil (1976), s. 18-27.

akanthus yaprak bezemesine stil olarak yakındır[810]. Bununla birlikte *akanthus* yaprak damarlarının ince ve derin matkap yuvaları ile belirtilmesi Geç Hadrianus Dönemine tarihlenen Tykhe Tapınağına ait bir başlık ile karşılaştırılabilir[811]. Matkap işçiliğindeki benzerliğe karşın **Kat. No.:** 115 (**Kat. Görsel No.:** 41b) numaralı başlık üzerindeki alt yaprak diliminden üst yaprak dilimine geçişlerde oluşan gözler daha çok oval formdadır. *Tip B* grubu başlıkların yakın örnekleri, özellikle *akanthus* yapraklarının stil özellikleri MS 117/118 yılına tarihlenen Ephesos Hadrianus Tapınağı[812] ve MS 120 – 140 yılları arasına tarihlendirilen Euromos Zeus Tapınağı başlıklarının stil özelliklerini yansıtır[813].

b) Tarihlendirme

Değerlendirilen normal Korinth Tipi başlıklar stil özelliklerinden yola çıkarak 2 başlık altında incelenmiştir. Her iki grubun sütun başlıkları üzerindeki bezeme elemanları stil özellikleri açısından farklılık gösterirken tarihlendirilmeleri noktasında birbiri ile yakın sonuçlar göstermektedir. *Tip A* grubu başlıkları MS 130 – 150 yılları arasına tarihlendirilirken *Tip B* grubu başlıkları MS 120 – 140 yılları arasına tarihlendirilmiştir. Aradaki zaman dilimi farkını iki olasılık ile açıklamak mümkündür.

İlk olasılık yapının inşa aşaması ile ilgilidir. Sütun başlıklarının öne çekilen Doğu *Stoa*nın merkezinde ve *imparator onurlandırma salonu*nun *ante*si üzerinde kullanıldıkları kesindir. Ancak, bahsedilen alanlardan hangi başlığın *ante* hangisinin *stoa* üzerinde kullanıldığını tespit oldukça zordur. Bu noktada ise yapının inşa sürecini dikkate almak gerekir. *İmparator onurlandırma salonu, aedicula*lı cephe mimarisi ve cephenin heykel donanımı ile yapının en anıtsal olan kısmıdır. İmparator salonu olasılıkla yapı inşasının ilk başlanan ve tamamlanan bölümüdür. Salonun *ante*si üzerindeki başlıklar yapının inşa sürecinde ilk tamamlanan başlıklar olmalıdır. Bu nedenle MS 120 – 140 yılları arasına tarihlenen *Tip B* grubu altındaki başlıklar yapının bu bölümüne ait olmalıdır. Doğu *Stoa*nın inşası ise *imparator onurlandırma salonu*nun inşası

[810] Tarihlendirme için bk.: Strocka (1988), s. 300.: Pülz (1989b), s. 42, 59.: Vandeput (1997a), s. 64.: Yurtsever (2017a), s. 258. Bezemeler için bk.: Mansel (1963), s. 80 Abb. 60.: Mansel (1978), s. 126 Res. 138.
[811] Tarihlendirme için bk.: Mansel (1956b), s. 13-14.: Mansel (1963), s. 107.: Mansel (1978), s. 166.: Wegner (1989), s. 161.: Strocka (1996), s. 469.: Yurtsever (2017a), s. 257. Başlık için bk.: Mansel (1978), s. 162 Res. 177.
[812] Wörrle (1973), s. 477.: Strocka (1981b), s. 26 Abb. 46.: Quatember (2017), s. 150-151 Taf. 230.: Köster (2004) Taf. 115 1-2.
[813] Pülz (1989a), s. 453 Taf. 44, 1, 3-4.

tamamlandıktan sonra başlamış olmalıdır. Bu bakımdan *stoa*ların inşasının en geç MS 140'lı yıllarda tamamlanmış olması gerekir.

İkinci olasılık ise şantiyede çalışan ustaların zanaatları ile ilgilidir. Sütun başlıklarını çalışan grupta eski stilde çalışmaya devam eden kişiler olabilir[814]. Bu nedenden dolayı başlıklar üzerinde yer alan bezemelerde stil farklılıkları oluşmuş olmalıdır. Her iki olasılık yapının inşa sürecini açıklamaya yöneliktir ve bu nedenle önemlidir.

VI. 2. 2. Korinth tipi pilaster başlıklar

a) Tanım ve stil özellikleri

Başlıklar iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından meydana gelmektedir. Bezeme unsurları her üç cephe yüzeyinde birbirini takip eder. Pilaster başlıklarının korunma durumu iyi olan önemli bir kısmı 1965 yılı restorasyon uygulaması ile alt kat cephesinde kullanılmıştır (**Plan No.:** 41; **Görsel No.:** 53)

Bezemelerin stil özellikleri incelendiğinde alt yaprak çelenginin altı yapraktan oluşturulduğu görülür (**Kat. No.:** 131-143). Yapraklar, orta damarın her iki yanında ikişer yaprak dilimi ve üstte taç yapraktan meydana getirilmiştir. Yaprak dilimleri; alt ve orta sırada dört parmaklıdır. Alt ve orta yaprak dilimleri yaprak kaidesinden başlayarak uçlara kadar uzanan derin kanallara sahiptir. Parmakların üzerinde bulunan çizgisel oyuk yivler kanallara açılır. Alt yaprak dilimlerinin üst parmağı orta yaprak diliminin alt parmağına dokunur. Bu dokunmalar sonucunda *kalathos* yüzeyinde uzun ve derin gözler meydana gelir (**Kat. Görsel No.:** 59-66).

Alt *akanthus* yapraklarının arasında üçgen, keskin sırtlı pervazlar bulunur ve üst *akanthus* yaprak çelengi bu pervazların üzerinde yükselir. Üst *akanthus* yaprakları taç yaprağından ve taç yaprağının iki yanına açılan yaprak parmaklarından oluşur. *Caulis* kökleri keskin kenarlı, uzun ve üçgen biçimlidir. Dış kaplama yaprakları volütlerin altına, iç kaplama yaprakları *abakus* çiçeğinin altındaki destek yaprağına yönlendirilmiştir. Bu yaprakların parmak uçları destek yaprağına dokunur. Basık, salyangoz formdaki güçlü *helik*sler destek yaprağı üzerinde sarmal yapar. Sarmal yapan *heliksler* henüz tıknaz bir forma dönüştürülmemiştir. *Abakus* çiçeği sapı **Kat. No.:** 133 (**Kat. Görsel No.:** 59)

[814] Yegül, F. K. (2008). Ephesos'da Vedius *Gymnasium*'u ve Anadolu Hamam-*Gymnasium*'larının Kimlik Sorunu. *Anadolu / Anatolia 34*, s. 108.: Yurtsever (2017a), s. 263.

numaralı başlık dışında işlenmemiştir ve *abakus* çiçekleri rozet çiçek formundadır (Kat. **Görsel No.:** 60-66).

Bezeme elemanları *kalathos* üzerine düzenli dağılmıştır ve *kalathos* yüzeyi bezeme unsurları altında görünürlüğünü yitirmemiştir. Temiz bir matkap işçiliği dikkat çekmektedir. *Akanthus* yaprak parmakları derin yivlere sahiptir. Yaprak parmak uçları sivridir. Yaprak dilimleri arasındaki gözlerin damla formundan uzaklaşarak uzadığı görülür. Side antik kentinde bu stil özelliklerini barındıran pilaster örnekler ele geçmemiştir. Perge antik kentinde ise Hellenistik Kulelerin imparator Hadrianus Döneminde (MS 119-122) yeniden düzenlenen iç cephesine ait pilaster başlıklar stil olarak Side örneklerine yaklaşır[815]. Bu başlıkların destek yaprakları ise stil olarak Side örnekleri ile neredeyse tamamen aynı özellikleri sergilemektedir (**Görsel No.:** 77a-c).

Pamphylia Bölgesi dışında Ephesos antik kentinde Kuretler Caddesi üzerindeki Hadrianus Tapınağının (MS 117/118) pilaster başlıkları[816] Side örnekleri ile paralellik gösterir[817]. Ancak, M Yapısına ait pilaster başlıkları *akanthus* bezemelerinde görülen yoğun matkap işçiliği, yaprak parmakları arasındaki gözlerin uzaması, basık formlu *heliks*lerin sarmal uç kısımlarının vurgulanmaması bakımından Ephesos başlıklarını stil olarak aşar.

Ephesos dışında Karia Bölgesi'ndeki Stratonikeia antik kenti *gymnasium*una ait bir *ante* başlık Side örneklerinin tarihlendirilmesi için önemlidir. Başlık Geç Hadrianus - Erken Antoninler Dönemi stil özelliklerine sahiptir[818]. *Ante* başlığının, Side örneklerinde olduğu gibi, *akanthus* orta yaprak dilimi dört parmaklıdır. Yaprak parmak uçları sivri, parmaklar arasındaki gözler uzamış ve *caulis* çanakları üst yaprak çelengi seviyesinde çalışılmıştır. Başlığın stil özelliklerini Side pilaster başlıklarında da görmek mümkündür.

Karia Bölgesi'nin bir diğer kenti Nysa'daki Gerontikon (MS 148-149) yapısına ait başlıkların *akanthus* yaprak formları ve başlıkların destek ve kaplama yapraklarının işleniş biçimi Side örneklerine yaklaşır[819]. Ancak, bezeme öğelerinde görülen derin matkap işçiliği, *kalathos* yüzeyinin bezeme öğeleri altında görünürlüğünü yitirmeye

[815] Bulgurlu (1999), s. 115 Lev. 78, 3; 79, 1.
[816] Strocka (1981b), s. 26 Abb. 46.: Quatember (2017), s. 150-151 Taf. 230.: Köster (2004), Taf. 115 1-2.
[817] Anadolu dışında ise Suriye Bölgesinde ele geçen başlıklar Ephesos örnekleri ile karşılaştırılmış ve Anadolu ustaları tarafından üretildiği düşünülen bu başlıkların bezeme stili Side örnekleri ile büyük ölçüde yakın özellikler sunar. Bk.: Fischer (1990), s. 40-41 Taf. 9, Nr. 45-50.
[818] İ. H. Mert (2008). *Untersuchungen zur hellenistischen und kaiserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia*. Tübingen: E. Wasmuth, s. 168-169 Abb. 92.: B. Yılmaz (2019). Stratonikeia Antik Kenti'ndeki Anadolu-Ion ve Korinth Tipi Anta Başlıkları. İçinde: *Mimari, Heykel ve Küçük Buluntu Araştırmaları.* Stratonikeia Araştırmaları 4 (Ed. B. Söğüt). İstanbul: Ege Yayınları, s. 133-134 Res. 7-8.
[819] Kadıoğlu (2014), s. 162-163 Taf. 49, 4-8; 50, 1-3.

başlaması, yaprak dilimleri arasında gözler oluşturan üst yaprak parmaklarının yatay formu stil olarak Side örneklerini aşar.

b) Tarihlendirme

Değerlendirmeye alınan örnekler incelendiğinde İmparator Hadrianus Döneminden başlayarak Antoninler Dönemi boyunca benzer stil özelliklerine sahip başlıkların kullanıldığı dikkat çekmektedir. Stil özelliklerinden yola çıkıldığında M Yapısı pilaster başlıklarının Perge, Stratonikeia ve Nysa kenti örneklerine yaklaştığı ve bu örnekler arasında bir form oluşturduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Perge'nin oval avlusuna ait pilaster başlıklar M Yapısı pilaster başlıklarının stil olarak en yakın örnekleridir. **Kat. Görsel No.:** 63 ve 66 numaralı pilaster başlıklar Perge örneklerini büyük ölçüde yansıtır[820]. Ele alınan diğer örnekler ile birlikte M yapısı pilaster başlıkları Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemi içine yerleştirilebilir. Bu tarihleme için yardımcı bir diğer unsur Pergamon Asklepeion'unun büyük *latrina*sına ait bir Korinth başlığının *akanthus* yapraklarıdır. Yapıyı ve evrelerini detaylı olarak inceleyen Strocka söz konusu başlığı MS 140'lı yıllar içinde değerlendirmiş ve imparator salonuna ait bir pilaster başlığını stil olarak bu başlık ile karşılaştırmıştır[821]. Strocka'nın değerlendirmeye aldığı başlıkların *akanthus* yaprağı stil özellikleri birbiri ile oldukça paraleldir ve tarihlendirme açısından benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu tarih *imparator onurlandırma salonu* antesine ait Korinth tipi başlıklar (*Tip B* grubu) için önerilen tarih ile de aynıdır. Side'nin bu dönem içine yerleştirilen pilaster başlıkları sorunlu olan Erken Antoninler Döneminin bezeme literatürü için önemli bir katkı sağlayabilir. Başlıkların stil özellikleri farklı araştırmacıların Pamphylia Bölgesi için yapacakları çalışmalara da katkı sağlayacaktır.

VI. 2. 3. Ion tipi başlıklar

a) Tanım ve stil özellikleri

Belgeleme çalışmaları sonucunda ion tipi bir başlık (**Kat. No.:** 156) ve yine aynı tipte bir *ante* başlık (**Kat. No.:** 157) ele geçmiştir. Korunma durumu incelendiğinde blok üzerindeki bezeme unsurlarına ait detaylarının büyük ölçüde kaybolduğu görülmektedir.

[820] Perge örnekleri için bk.: (Görsel …Perge pilaster başlıklar).
[821] V. M. Strocka (2012b) Bauphasen des kaiserzeitlichen Asklepieions von Pergamon. *IstMitt 62*, s. 270 Abb. 61-62.

Bununla birlikte ion başlığının *kanalis*i üzerindeki yumurta dizisi stil analizi yapmaya olanak sağlamıştır (**Kat. Görsel No.:** 82).

Başlıklar üzerindeki yumurta dizisi incelendiğinde yumurtanın çanaktan bağımsız olduğu görülür. Bağlı bulunduğu silmeden çıkarak aşağı doğru sivrilen yumurta ince bir ipçikle çanağa bağlanır. Yumurta ve çanak arasındaki ilişki birbiri ile uyumludur. Ok kanatları matkap artığı kentikler ile çanaklara dokunur. Yumurta ve çanak uyumunun gözetilmesi, okların matkap artığı kentikler ile çanağa bağlanması Pamphylia Bölgesinde Geç Hadrianus Döneminin tipik bir özelliğidir[822]. İon başlıklarının benzer stil özelliklerini gösteren örnekler; Side'de Tykhe Tapınağının lentosu üzerinde[823], Perge antik kentinde Hellenistik Kapının Roma Döneminde düzenlenen avlusunun arşitrav-friz bloklarında[824] ve bu blokların friz tacında,[825] akropolis eteğindeki F3 *Nymphaion*una ait bloklar üzerinde[826] ve Attaleia antik kentindeki Hadrianus Takının arşitrav-friz bloklarında[827] belgelenmiştir.

b) Tarihlendirme

Bezeme elemanlarının korunma durumunun iyi olmaması nedeni ile sadece bir bezeme elemanı üzerinden kısıtlı bir stil analizi yapılabilmiştir. Yapılan stil analizi sonucunda ion başlığının en erken Geç Hadrianus Dönemi içerisinde, MS 130 yılından sonraki bir dönem içerisinde değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Korinth başlıkları da dikkate alındığında söz konusu başlığın MS 130 – 140 yılları arasındaki bir dönemde yapıda kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

VI. 2. 4. Arşitrav-friz blokları

a) Tanım

Yapıda kullanılan arşitrav-friz bloklarının hemen hepsi aynı dekor ve profil özelliklerine sahiptir. Yekpare çalışılmış bloklarda arşitrav kısmı birbiri üzerine yükselen,

[822] Bk.: Arşitrav-friz blokları: ion kymationu
[823] Mansel (1956b), s. 13-14 Lev. 10 Res. 36-37.: Yurtsever (2017a), s. 256-257 Fig. 4.
[824] **Görsel No.:** 76.
[825] Bulgurlu (1999), s. 100 Lev. 82, 1-2.
[826] Mansel (1972), s. 172 Res. 20-21.: Mansel (1973), s. 144-145.: Mansel (1975b), s. 369-370.: Strocka (1996), s. 473. Hadrianus Dönemi Çeşme yapılarının genel özellikleri ve Perge F3 *Nymphaionu* ile ilgili olarak ayrıca bk.: B. Longfellow (2011). *Roman Imperialism and Civic Patronage. Form, Meaning, and Ideology in Monumental Fountain Complexes*. Cambridge University Press, s. 140-162, Perge için bk.: 156-160.
[827] Lanckoroński (2005), s. 18, 20-23 Levha 7.: Strocka (1981b), s. 28 Abb. 49.: Vandeput (1997a), s. 66 Pl. 79, 1-2.

araları makara-boncuk (*astragal*) bezemeleri ile süslü üç *fascia* ile başlar[828]. *Fascia* üstünde *ion kymationu*[829], *anthemion* kuşağı ve en üstte düz bir silme ile arşitrav kısmı son bulur. Arşitravın hemen üzerinde *ranke/kıvrık dal*[830] bezeme ile süslü friz kuşağı yer alır. Blok en üstte yarım kesik *ion kymation*u dizisi ile son bulur. Arşitrav-friz blokları üzerlerinde yer alan her bir bezeme unsurunun stil özellikleri birbirinden bağımsız değerlendirilmiştir. Buna göre; *ion kymation*u dizisi, *anthemion* ve kıvrık dal kuşağı farklı alt başlıklar altında ele alınmıştır.

*b) Ion kymation*u

*Ion kymation*u bezeme kuşağı 2 ana tip altında incelenmiştir. Birinci tipin stil özellikleri incelendiğinde; çanakların ince cidarlı ve oval formda çalışıldığı görülmektedir. Çanak dış çeperi, bağlı olduğu üst silmeden oval formda aşağıya doğru uzanır ve altta çift makara dizisinin iç kısmı ile birleşir. Çanak içerisindeki yumurta dizisi çanak ile uyumlu bir birliktelik gösterir ve yine oval formda çalışılmıştır. Bağlı bulunduğu silmeden ayrılan yumurta aşağıya doğru sivrilir ve en altta matkap artığı ince bir ip ile çanağın iç kısmına bağlanır[831]. Form özellikleri bakımından yumurta ve çanak uyumunun gözetildiği anlaşılmaktadır.

Çanaklar arasında yer alan oklar ince cidarlıdır. Bağlı bulunduğu silmeden aşağıya doğru sivrilen oklar yanlarda bulunan çanağın dış çeperine matkap artığı kentikler ile bağlanır. Arşitrav-friz bloklarında görülen ve hemen hemen hiçbir blokta değişmeyen bir kural olarak; çanak her zaman çift makara üzerine, oklar ise boncuk üzerine düşer[832]. Bezeme şeması 2 makara + 1 boncuk şeklinde düzenlenmiştir. Genel stil özelliklerine değinilen *ion kymation*u dizisi, ok kanatlarının çanaklar ile ilişkisi bakımından; *Tip A.1*,

[828] Anadolu'da arşitrav blokları ön cephesinde yer alan *fascia*nın üç bölüme ayrılması Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte yaygınlık kazanır. Hellenistik Dönemde *fascia* sık olmamakla birlikte ikiye ayrılır ve Roma İmparatorluk Dönemindeki ikili ve üçlü *fascia* dizisi Anadolu'daki Hellenistik Dönemin mimariye etkisinin gelişerek devam etmesi şeklinde yorumlanabilir. Bk.: D. E. Strong (1953). Late Hadrianic Architectural Ornament in Rome. *BSR 21*, s. 136 dn. 73.

[829] Side'deki *ion kymation* dizisinin stil gelişimi ile ilgili olarak bk.: Yurtsever (2017a), s. 251 vd.

[830] Devam eden satırlarda sadece *kıvrık dal* terimi tercih edilmiştir.

[831] Anadolu'da yumurta alt kısmının çanak alt kesimine matkap artığı kentikler ile bağlanması Flavianlar Dönemi ile başlar ve bu dönemden itibaren moda olarak kesintisiz kullanımı devam eder. Bk. B. Can (2005b). Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri. *Adalya 8,* s. 93.: M. Karaosmanoğlu (1996). *Anadolu Mimari Bezemeleri. Roma Çağı Yumurta Dizisi.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, s. 33. Side antik kentinde MS 2. yüzyıl ve sonrasına tarihlendirilen yapılarının hepsinde bu özellik görülür.

[832] M Yapısı blokları üzerindeki *ion kymation*u bezemeleri form özellikleri bakımından Pamphylia tipi olarak isimlendirilen tipi yansıtır. Bk.: Karaosmanoğlu (1996), s. 60.

Tip A.2, *Tip A.3* ve *Tip B* olarak sınıflandırılmıştır (**Görsel No.:** 71). *Tip A* grubu içinde değerlendirilen tipler birbirinin varyantıdır.

Tip A.1, A.2, A.3 bezemelerinde tek boncuk üzerine düşen oklarda kanatlar iki farklı formda çanağa dokunur. Birinci formda, bağlı bulunduğu silmeden uzayan oklar çanaklara ince bir ipçik şeklindeki matkap artığı kentikler ya da çanaklara doğru zarif bir şekilde yanlara açılan kanatlar ile ulaşır. *Ion kymation*u altındaki makara-boncuk dizisinde boncuk yuvarlak formundan sıyrılmış, oval bir görünüm almıştır[833]. Bu özellikleri gösteren bloklar şu şekilde listelenir: **Kat No.:** 169, 171, 172, 174, 175, 176, 179, 182, 185, 186, 187, 188, 191, 192, 194, 198, 204, 205, 206, 207, 209, 216, 218, 222, 225, 227, 228, 232. Söz konusu bu bloklar *Tip A.1, A.2, A.3* grubunu oluşturur. Bloklar *imparator onurlandırma salonu* cephesinin her iki katında kullanılmıştır.

Pamphylia Bölgesinde *Tip A* formu özelliklerine sahip *ion kymation*u bezemelerinin kullanımı oldukça yaygındır. Side'de, çanak-yumurta uyumu ile birlikte ok kanatlarının çanaklara zarif bir şekilde açılması biçiminde görülen bezemeler son araştırmalarda Hadrianus Dönemine tarihlendirilen Side Tiyatrosunun alt kat arşitrav-friz blokları üzerinde[834] (*Tip A.2*), Geç Hadrianus Dönemine tarihlendirilen Tykhe Tapınağı'na ait arşitrav-friz ve tapınağın lentosu üzerinde[835] (*Tip A.1-A.2*) ve son olarak P Tapınağı'na ait arşitrav-friz bloklarında görülür[836]. P Tapınağı bloklarında görülen *ion kymation*u bezeme kuşağı boncukların oval formundan tamamen sıyrılması ile M Yapısı örneklerini stil olarak aşar[837] (**Görsel No.:** 67).

---

[833] *Kymation* kuşağı altındaki *astragal* kuşağı birbirine matkap artığı ince kentikler ile bağlıdır.

[834] Yurtsever (2017a), s. 255-256 Fig. 3.: Yapı gerçek anlamda mimarlık tarihi açısından çalışılmamış olsa da genel olarak Antoninler Dönemi içinde değerlendirilir. Bk.: Mansel (1962), s. 53.: Mansel (1963), s. 138 Abb. 111.: Mansel (1978), s. 208.: Wegner (1989), s. 161.: F. Sear (2006). *Roman Theatres. An Architectural Study.* Oxford University Press, s. 377. Alt kat arşitrav-friz blokları üzerindeki *ion kymation*u bezemelerinin yanı sıra kıvrık dal bezemeleri de tarihleme bakımından önemli ip uçları verir. Frizlerde yer alan kıvrık dal bezemelerinde rozet çiçek yerine kullanılan ve hareket halinde betimlenmiş hayvan protomları MS 117/118 yılına tarihlendirilen Ephesos Hadrianus Tapınağı ve Geç Hadrianus Dönemine (MS 135/136-140) tarihlendirilen Iasos Agorası portiğine ait arşitrav-friz bloklarında görülür. Bu örnekler ve Side tiyatrosu örnekleri stil olarak birbirine yakın özellikler gösterir. Ephesos Hadrianus Tapınağı için bk.: M. Wörrle (1973). Zur Datierung Des Hadrianstempels an der "Kuretenstraße" in Ephesos. *AA 88/3*, s. 477.: Strocka (1981b), s. 26.: Quatember (2017), s. 95-96 Taf. 71, 234, 236, 241-242. Iasos Agora portiği için bk.: Strocka (1981b), s. 28 Abb. 51.: F. Bianchi – D. Attanasio – W. Prochaska (2018). Architectural Decoration of the Imperial Agora's Porticoes at Iasos. *ASMOSIA XI*, s. 327 Fig. 15. Ayrıca hayvan protomlu kıvrık dal bezemeleri Hadrianus Dönemi ile başlayan bir bezeme stili olarak incelenmektedir. Bk.: B. Can (2005a). *Roma Çağı Anadolu Mimarisinde Kıvrıkdal (Ranke) Bezemeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 77-78. Ayrıca bk.: Kaplan (2013), s. 134.

[835] Mansel (1956b), s. 13-14 Res. 36.: Wegner (1989), s. 161.: Strocka (1996), s. 469.: Yurtsever (2017a), s. 257 Fig. 4.

[836] Gliwitzky (2010), s. 184 Abb. 312.: Yurtsever (2017a), s. 259-260 Fig. 7.: G. Kaymak (2015). Side P Tapınağı'nda Yeni Araştırmalar, Yeni Bulgular ve Yeni Yorumlar. *Adalya 28*, s. 203 vd.

[837] Gliwitzky (2010), Abb. 312, Yurtsever (2017a), s. 259-260 Fig. 7.

Side'nin batı komşusu Aspendos antik kentinde ise Antoninler Dönemi Tiyatrosunun (MS 161-168) sahne binasına ait bloklar üzerinde[838] (*Tip A.3*) ve *Nymphaion*un duvar arşitrav-friz bloklarında benzer *ion kymation*u tipi kullanılmıştır[839] (**Görsel No.:** 67). Perge antik kentinde ise İmparator Hadrianus ve Antoninler Dönemi arasına tarihlenen Ticaret Agorası *Stoa*sına ait arşitrav bloklarında görülen *ion kymation* dizisi stil olarak Side örneklerine benzerdir[840]. Pamphylia Bölgesi dışında ise *Tip A* stilini pek çok antik kentte görmek mümkündür. Benzer örneklerden birkaçı; Pisidia kentlerinden Kremna antik kentindeki İmparator Hadrianus Döneminde inşa edildiği düşünülen tapınağın lentosunda[841], Aphrodisias antik kentinde Flavianlar Dönemine tarihlendirilen Sivil Bazilika yapısında[842], Hadrianus Dönemine tarihlenen Aphrodite Tapınağı *temenos*unda[843] (*Tip A.2*), MS 128-138 yılları arasına tarihlendirilen Hadrianus Hamamına ait arşitrav-friz blokları üzerinde belgelenmiştir[844].

---

[838] Lanckoroński (2005), s. 116 Res. 87.: Can (2005b), s. 93-95 Res. 12-16.: Sear (2006), s. 366-367. Sahne binasının bezeme örnekleri M Yapısının **Tip A.3** bezemeleri ile yakındır. Ancak, Side örneklerinde bezeme aksları arasında simetrik uyum görülmesi ve matkap işçiliğinin halen daha yumuşak geçişli profiller sağlayacak şekilde kullanılması tarihlendirme bakımından Side örneklerini daha erken bir döneme yerleştirmelidir. Aspendos Tiyatrosu bezemeleri büyük ölçüde M Yapısı bezemelerini takip eder. Dar *soffit*li arşitravların tercih edilmesi, defne yaprağı bezemeli *soffit*lerin M Yapısı *soffit*lerinde de görülen stil özelliklerini büyük ölçüde yansıtması, özellikle arşitravların *anthemion* bezeme kuşağı üzerinde yer alan palmet bezemeleri M Yapısı örneklerine oldukça yaklaşır. İki yapıyı tarihsel sürecin farklı yerlerinde değerlendirilmesine neden olan stil özellikleri şu şekilde sıralanabilir; Aspendos Tiyatrosuna ait bezemelerin büyük ölçüde aks uyumuna bağlı kalmaksızın işlenmesi ve kabartmalı zeminin bezeme öğeleri altında görünürlüğünü yitirmesi, süslemelerin daha zenginmiş etkisi yaratan ancak anlamayı zorlaştıran yoğun matkap işçiliği, yumurta-ok bezemelerinde çanak ve yumurta arasının açılması, ok formunun daha kesin kanatlarla çanağa açılması ve yer yer görülen "V" kanatlı oklar Antoninler Döneminin orta safhalarına ait özelliklerdir. Bu özelliklerin hemen hepsi Aspendos Tiyatrosunda görülürken Side M Yapısında aks uyumu gözetilmiş, kabartmalı zemin bezeme kuşağı altında görünürlüğünü yitirmez, zenginmiş hissi yaratan bezemeler yerine daha sade ve gözü yormayan işçilik dikkat çekmektedir. Temiz matkap işçiliği Aspendos Tiyatrosu bezemelerinde de görülür, ancak Side örneklerinde bezeme profilleri matkap ile kesin olarak vurgulanmıştır ve bezeme öğeleri arasındaki geçişler yumuşaktır. Her iki yapının bezemeleri genel olarak değerlendirildiğinde Aspendos Tiyatrosu örnekleri M Yapısını stil olarak aşar. Dolayısı ile M Yapısı, Aspendos Tiyatrosunun yapımından önceki bir dönemde (MS inşa edilmiştir demek yanlış olmayacaktır. Dahası, M Yapısı bezemelerinin ve cephe düzenlemesinin Aspendos Tiyatrosunu etkilediği denebilir.

[839] Lanckoroński (2005), s. 100 Res. 78. Aspendos örnekleri M Yapısı örneklerinden ok kanatlarının çanaklara "V" formunda bağlanması ve çanakların yumurta ile arasındaki mesafenin açılması bakımından ayrılır.

[840] Mansel (1972), s. 170 Res. 14-15.: Mansel (1973), s. 144. Yapının tarihlendirilmesi hususundaki tartışmalar ve son yorumlar için bk.: Özdizbay (2012), s. 73 Dp. 543, 546. Bezemeleri tam olarak çalışılmamış yapının süslemeleri özellikle; Güney Kapısı, F3 *Nymphaion*u ve Hadrianus Takı süslemeleri ile oldukça yakındır. Bu nedenle yapı Hadrianus Dönemi içinde ya da bu dönemin hemen sonunda (MS 135-140) inşa edilmiş olmalıdır.

[841] Mitchell (1995), s. 86-91 Pl. 28, 30.

[842] Stinson (2008), s. 106 Fig. 10c-d.

[843] S. Doruk (1990a). The Architecture of the Temenos. *AphPapers 1,* s. 70, 74 Fig. 5.: S. Doruk (1990b). Aphrodisias'taki Aphrodit Tapınağı Tamenosu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 33,* s. 101 Fig. 3. Aphrodisias örnekleri *Tip A.2* ile stil olarak oldukça birbirine yakın özelliklere sahiptir.

[844] Kadıoğlu (2006), s. 106 Taf. 46, 4.

Okların, çevresindeki çanaklara matkap artığı ince ipçik formundaki kentikler ile bağlanması (*Tip A.1.:* **Kat. No.:** 169, 175, 179, 194, 198, 222, 227, 228, 232, 204, 205) Pamphylia Bölgesinde özellikle Geç Hadrianus Dönemine tarihlenen yapıların genel bir özelliği olarak dikkat çekmektedir[845]. Side; Tykhe Tapınağında[846], Perge; Güney Kapısı[847], Hadrianus Takı[848], Akropol eteğindeki F3 *Nymphaion*unda[849], Attaleia'daki MS 131 sonrasına tarihlendirilen Hadrianus Kapısı[850] yapılarının bezeme kuşağında benzer stil özelliğini görmek mümkündür (**Görsel No.:** 68). Side'deki Tykhe Tapınağı dışında ele alınan örnekler yazıtı ile kesin tarihlendirilen yapılardır. Katalog numaraları ile belirtilen söz konusu bloklar dışında *imparator onurlandırma salonu*nun 1965 yılı restorasyonunda kullanılan arşitrav-friz blokları (**Görsel No.:** 54-56) benzer stil özelliklerini yansıtır.

Tip B grubu içinde değerlendirilen bezemelerde ok bağlı bulunduğu silmeden aşağıya doğru uzanırken çanak ile temas kurmaz ve doğrudan boncuk üzerine düşer. Uçları sivri oklar ince cidarlıdır. Okların kanat formuna sahip olmamasının sebebi detaylı matkap işçiliğinden kaçınılmış olmasından kaynaklıdır. Bu form özelliklerine sahip bloklar şu şekilde sıralanır; **Kat. No.:** 158, 159, 173, 181, 183, 189, 190, 199, 203, 208, 212, 213, 215, 221, 223, 224, 226, 229, 231, 233, 238. Bloklar, *Tip A*'da olduğu gibi, imparator salonunun her iki katında da tercih edilmiştir. Yumurta ve çanak uyumu ile birlikte ok bezemelerindeki matkap işçiliği *Tip A* ile aynı özellikleri yansıtır. Bezemeler arasındaki aks uyumu benzer işçiliği yansıtan bir diğer unsurdur.

Tip A ve *Tip B* grubu *ion kymation*u kuşağının stil özellikleri Pamphylia Bölgesi özelinde değerlendirildiğinde Erken Hadrianus ile Geç Hadrianus Dönemi özelliklerini yansıttığı anlaşılmıştır. Her iki bezeme stili için en geç tarihli malzeme grubunu *Tip A.1* oluşturur. Bu bakımdan *ion kymationu* bezeme kuşakları için *terminus post quem* Geç Hadrianus Dönemi, yani MS 130 sonrası olmalıdır[851].

---

[845] Yurtsever (2017a), s. 256.
[846] Mansel (1956b), s. 13-14 Res. 36.: Yurtsever (2017a), s. 256-257 Fig. 4.
[847] Mansel (1958a), s. 239 Res. 55 vd.: Mansel (1975a), s. 74.: Bulgurlu (1999), s. 116 Lev. 86-88.: Özdizbay (2012), s. 52-62.
[848] Bulgurlu (1999), s. 196 Levha 130-133.
[849] Mansel (1972), s. 172 Res. 20-21.: Mansel (1973), s. 144-145.: Mansel (1975b), s. 369-370.: Strocka (1996), s. 473.: Özdizbay (2012), s. 62-66.
[850] Lanckoroński (2005), s. 18, 20-23 Levha 7.: Strocka (1981b), s. 28 Abb. 49.: Vandeput (1997a), s. 66 Pl. 79, 1-2.
[851] Side antik kentinde ve Pamphylia Bölgesi *ion kymation*u örneklerini karşılaştırmak için bk.: **Görsel No.:** 67-68.

c) *Anthemion Kuşağı*

M Yapısına ait arşitrav-friz blokları üzerindeki *anthemion* kuşağı oldukça canlı, matkap işçiliği bakımından kaliteli bir işçiliğe sahiptir. Stil bakımından *anthemion* kuşağı; *Tip A, Tip B* ve *Tip C* olarak 3 gruba ayrılmıştır (**Görsel No.:** 71). Her bir grubun kendi içinde farklı değişkenleri olmakla birlikte stil çalışması 3 temel tip üzerinden yürütülmüştür. Palmet bezemelerin dizilim sırası ise dönüşümlü açık-kapalı bezeme formu şeklindedir.

Tip A (**Görsel No.:** 71) grubu içinde değerlendirilen *anthemion* kuşağı açık ve kapalı palmet dizisinden meydana gelmektedir. Merkezde yer alan ince ve keskin kenarlı bir eksen yaprak, bu yaprağı çevreleyen iki yan taç yaprağı *anthemion* kuşağında yer alan palmet bezemelerin formunu meydana getirir. Hem açık hem de kapalı palmet dizilerinde dış yapraklar altta sarmal yaparak küçük gözler oluşturur. *Tip A*'nın en önemli özelliği eksen yaprağın kenarındaki ilk taç yapraklarının eksen yaprağın gövdesinden yükselerek kenarlara doğru genişlemesidir. Açık palmetler kapalı palmet yapraklarının dışa doğru kavis yapan sırtına dokunur.

Kapalı palmetlerde eksen yaprağın gövdesinden çıkan yan yapraklar yarım bir *S* kavisi formunda yükselir. Bu yaprak parmakları eksen yaprağın taç kısmına dokunurken, dışta kalan yapraklar kendinden önceki yaprağın dışa doğru kavis yapan kısmına ulaşır. *Anthemion* kuşağı ve altta yer alan *ion kymation*u bezeme kuşağı arasında sıkı bir aks uyumu görülür. Bezeme kuşağını oluşturan öğeler 1 eksen ve 2 şer yan yaprak ile birlikte toplam 5 yapraktan oluşmaktadır[852]. Belirtilen stil özelliklerine sahip bloklar şu şekilde sıralanır: **Kat. No.:** 169, 181, 182, 185, 225.

Tip A'nın değişkenlerinde ise yan yaprak parmakları eksen yaprağın gövdesi üzerinden yükselmez. Tam bir *S* formuna sahip yaprak parmakları bağlı bulunduğu silmeden yükselerek üstte eksen yaprağının taç kısmına dokunur. *Tip A*'nın değişkenlerinin görüldüğü bloklar şu şekilde sıralanır: **Kat. No.:** 158, 159, 172, 173, 174,

[852] Bezeme formunun en dışında yer alan ve küçük gözler oluşturan sarmallar dikkate alınmamıştır. Pamphylia Bölgesinde bezeme formları incelendiğinde 5 yapraklı *anthemion* dizisinin Antoninler Dönemi içlerine kadar kullanıldığı, Antoninler döneminin sonlarına doğru yaprak parmaklarında bir artışın ve bezeme kuşakları arasında yozlaşmanın başladığı görülmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde bölge için bezemelerin bu formdaki stil özellikleri tarihlendirmeye yardımcı unsur olarak kullanılabilir. Bölgenin kesin tarihlendirilen Antoninler Dönemi yapısı olan Aspendos Tiyatrosunun cephesine ait bloklar üzerindeki bezemeler önemlidir. Ancak, cephenin bezemeleri detaylı olarak daha önceki çalışmalarda incelenmemiştir. Cepheye ait bloklar incelendiğinde bezemeler üzerinde Suriye etkisi, Geç Hadrianus Dönemi etkileri ve dönemin kendi özelliği olan Antoninler Dönemi Baroğunu görmek mümkündür. Ayrıca bk.: Yurtsever (2017a), s. 261, 263 dn. 86.: Can (2005b), s. 89 vd.

186, 187, 188, 189, 191, 192, 194, 198, 204, 205, 212, 215, 221, 222, 223, 226, 230, 231, 232, 233, 235.

Side antik kenti yapılarının bezeme repertuarında *Tip A*'nın ana form özelliklerini yansıtan örnekleri Erken Hadrianus – Erken Antoninler Dönemi arasına tarihlendirilen yapılarda belgelenmiştir. Benzer stil özelliklerine sahip örnekler kentin tiyatrosunun alt kat arşitrav-friz bloklarında[853] (**Görsel No.:** 85), Tykhe Tapınağının lentosu[854] ile birlikte arşitrav-friz bloklarında[855] (**Görsel No.:** 83-84) ve P Tapınağına ait arşitrav-friz blokları üzerinde görülmektedir[856]. P Tapınağı örneği *Tip A*'nın ana formuna oldukça yaklaşmakla birlikte yaprak parmakları arasındaki geçişler M Yapısı örneklerinden farklı olarak daha serttir. Aynı yapının lentosu üzerindeki *anthemion* kuşağı *Tip A* grubunun stil özelliklerine yakındır[857].

Pamphylia Bölgesinde *Tip A*'nın ana formuna stil olarak yakın örnekler Perge ve Attaleia antik kentlerinde belgelenmiştir. Attaleia'daki Hadrianus Takına (MS 131 sonrası) ait arşitrav-friz blokları üzerinde yer alan *anthemion* kuşağında M Yapısı örneklerine stil olarak oldukça yakın örnekler yer alır[858] (**Görsel No.:** 73). Perge antik kentinde ise yazıtı ile MS 119-122 arasına tarihlendirilen Hadrianus Dönemi takının kemer arşitravları üzerindeki *anthemion* kuşağı stil olarak Side örneklerine yaklaşır[859]. M Yapısı örneklerinde açık palmet yaprakları sivrilmiş, yaprak parmakları incelmiştir. Bu bakımdan M Yapısı örnekleri Perge örneklerini stil olarak aşmaktadır.

Bölgenin bir diğer kenti olan Aspendos Tiyatrosunun (MS 161 – 180) sahne binasının ikinci katına ait arşitrav-friz blokları üzerinde de *Tip A* stiline çok yakın örnekler belgelenmiştir[860]. Ancak, Side örnekleri ile karşılaştırıldığında *anthemion* kuşağındaki palmetlerin artık yozlaşmaya başladığı, aks uyumunun gözetilmediği, kendi formundan sıyrılarak yaprak parmaklarının ve bezeme öğelerinin kuşak üzerine gelişi güzel dağıtıldığı görülmektedir. Yoğun matkap işçiliği ve bezeme kuşağı altında

[853] Vandeput (1997a), s. 66, 69 Pl. 115. 2-3.: Mansel (1962), s. 51 Res. 26.: Mansel (1978), s. 201 Res. 225.: Yurtsever (2017a), s. 255 Fig. 3.
[854] Mansel (1956b), s. 11 Res. 45.: Mansel (1978), s. 164 Res. 181.: Yurtsever (2017a), s. 256 Fig. 4.
[855] Mansel (1963), s. 102, 105 Abb. 81.: Mansel (1978), s. 159 Res. 180.
[856] Gliwitzky (2010), s. 182 Abb. 312.
[857] Mansel (1956b), s. 11 Lev. 12 Res. 45.: Mansel (1978), s. 164-165 Res. 181.
[858] Lanckoroński (2005), s. 154-155 Yazıt No.: 4.: Brant – Kolb (2005), s. 65.: M. A. Kaya – K. Taşdöner Özcan (2016). Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler. İçinde: *Vir Doctus Anatolicus/Sencer Şahin Anısına Yazılar* (Ed. B. Takmer vd.). İstanbul: Kuzgun Yayınevi, s. 503 Dp. 67. Bezemeler için özellikle bk.: Lanckoroński (2005), s. 18, 20-23 Lev. 7.: Strocka (1981b), s. 28 Abb. 49.: Vandeput (1997a), s. 66 Pl. 79, 1-2.
[859] Bulgurlu (1999), s. 196 Lev. 254, 3.
[860] Can (2005b), 91-93 Res. 12, 20-22.

görünürlüğünü kaybeden kabartmalı zemin stil olarak M Yapısı örneklerinin üstündedir. Bu bakımdan Side örnekleri mutlaka yazıtı ile tarihlendirilen Aspendos örneklerinden önceki bir tarihe, Perge'nin Hadrianus Dönemi Takı örneklerini stil olarak aşması bakımından ise MS 122 sonrasına yerleştirilebilir. Bununla birlikte kent içerisinde Geç Hadrianus Dönemini yansıtan örnekler dikkate alındığında MS 130 yılı sonrası içinde değerlendirilmelidir.

Tip A'nın benzer örnekleri Pamphylia Bölgesi dışındaki farklı kentlerde belgelenmiştir. Buna göre; Aphrodisias'taki MS 128-138 yılları arasına tarihlendirilen[861] Hadrianus Hamamına ait arşitrav-friz blokları üzerinde[862], MS 130 yıllarına tarihlendirilen Nysa antik kentindeki Kitaplıkta ve yapı içinde ele geçen lahit üzerinde benzer stil özelliklerinde *anthemion* kuşağı yer alır[863]. Nysa örnekleri stil olarak 1965 yılı restorasyonu ile ayağa kaldırılan imparator salonunun alt kat arşitrav-friz blokları üzerinde yer alan bezemeler ile son derece yakındır (**Görsel No.:** 55-56). Ele alınan örnekler ve bu örneklerin stil analizinden yola çıkarak *Tip A* için önerilebilecek tarih aralığı MS 130-140 olmalıdır.

Tip B grubu (**Görsel No.:** 71), form olarak *Tip A* grubu ile benzer şema içinde çalışılmıştır. Ancak, yan yaprak parmakları *Tip A*'da olduğu gibi eksen yaprak gövdesinin üzerinden yükselmez. Açık palmet dizisinin yaprak parmaklarında, parmaklar bağlı bulunduğu silmeden yükselerek dışa doğru açılır. Dışa doğru açılan yaprak parmakları bir seviyede kırılarak bağlı bulunduğu zemine doğru yönelir. Kapalı palmet çiçeklerde ise eksen yaprağın kenarlarındaki taç yaprak parmakları dar bir *S* formunda yükselerek eksen yaprağının taç kısmına dokunur. Yan yaprak parmakları ise kendinden önceki yaprak parmağının kavisli dış kısmı ile birleşir.

Tip B'nin *anthemion* kuşağı altında yer alan *ion kymation*u bezemeleri arasında sıkı bir aks uyumu göze çarpar. Aks uyumu yalnızca oval formlu bloklarda (**Kat. Görsel No.:** 152-154) kısmen bozulmuştur. *Tip B*'nin ele alınan stil özelliklerini yansıtan bloklar şu şekilde sıralanır; **Kat. No.:** 199, 206, 218, 227, 228, 229. *Tip A* formu analojik olarak hem kent içerisindeki diğer yapılara hem de bölgedeki diğer kentlerin yapılarına ait

[861] A. Wilson (2016). The Olympian (Hadrianic) Baths: Layout, Operation, and Financing. *AphPapers 5*, s. 189.
[862] Strocka (1981b), s. 27 Abb. 47.: Vandeput (1997a), Pl. 74. 4.: V. M. Strocka (2011). Der Stifter-Sarkophag der Bibliothek von Nysa am Mänder. İçinde: *Roman Sculpture in Asia Minor* (Ed. F. D'Andria-I. Romeo). Rhode Island: Portsmouth, s. 274, 276 Abb. 17. 9.: Kadıoğlu (2006), s. 106 Taf. 46, 4.
[863] G. Hiesel -V. M. Strocka (2006). Die Bibliothek von Nysa am Mäander Vorläufiger Berichtüber die Kampagnen 2002 – 2006. *AA 2,* s. 91, 93 Abb. 16.: Strocka (2012), s. 31, 34, 37 Taf. 43, 7-9.: Strocka (2011), s. 277 Fig. 17. 7.

bezemeler ile uyum göstermez. Bu tip olasılıkla *Tip A*'nın varyantı olmakla birlikte atölye farkı olabileceği gibi usta/çırak işçiliği arasındaki fark olarak da yorumlanabilir. Dolayısı ile *Tip B* için önerilebilecek tarih aralığı, *Tip A*'da olduğu gibi MS 130-140 arası olmalıdır. *Tip B* için *terminus post quem*i MS 130 yılı olarak kabul etmek mümkündür.

Tip C (**Görsel No.:** 71), *anthemion* bezeme kuşağı *Tip A* ve *Tip B* grubu bezemelerinden stil olarak belirgin bir biçimde ayrılır. Bağlı bulunduğu silmeden yükselen yaprak parmakları 1 eksen yaprak, 2 yan yaprak olmak üzere toplam 5 parmaktan oluşur. *Anthemion,* sıralı açık-kapalı palmet şeklinde bezenmiştir. Açık palmet bezemelerde form olarak uçları sivriltilmiş yaprak parmakları eksen yaprağın kenarlarından dışarıya doğru hafif bir eğim ile açılır. Kenarlara açılan yaprak parmakları karşı aksta yer alan kapalı palmet yapraklarının sırtına dokunur. Kapalı palmetlerde eksen yaprağı çevreleyen kenar yaprak parmakları S formunda yükselir. Sivriltilmiş yaprak parmaklarının uçları eksen yaprağın tacına dokunur. En dışta yer alan yaprak parmağı ise yine küçük bir S formuna sahiptir. Bu yaprak en dışta sarmal yaparak yükselir ve sarmal yapan dış yaprak parmağı küçük gözler oluşturur.

Tip C form olarak *Tip A*'nın değişken grubu içindeki bezemelere yakın olmakla birlikte bu grubu farklı kılan detaylar bulunmaktadır. Bu farklılıklar şu şekilde sıralanabilir; *Tip C* grubundaki *anthemion* kuşağında diğer grup bezemelerine göre yaprak parmakları etli bir yapıya sahiptir. Yaprak parmaklarının iç kısmı yivlendirilmiş böylece daha dolgun görünümlü parmaklar meydana getirilmiştir. Diğer iki grup bezeme ile ortak yanı ise *anthemion* kuşağı altındaki *ion kymation*u dizisi ile arasında sıkı bir aks uyumunun olmasıdır. *Tip C* bezeme kuşağının yer aldığı bloklar: **Kat. No.:** 171, 175, 203, 207, 209, 211, 216, 224 (**Kat. Görsel No.:** 96, 100, 128, 131, 133, 136, 141, 150) numaralı arşitrav-friz bloklarıdır. *Tip C*'nin değişkenleri ise **Kat. No.:** 179 ve 190 numaralı (**Kat. Görsel No.:** 104, 116) bloklar üzerinde görülmektedir.

Side'de içleri yivlendirilmiş palmetler ilk olarak Geç Hellenistik – Erken Roma Dönemine tarihlendirilen Dionysos Tapınağının[864] korniş bloklarında[865] ve Vespasianus Anıtı'nın (MS 71/74) arşitrav ve alınlık blokları üzerinde görülür[866]. Söz konusu örnekler, Side'de MS 1. yüzyılın başlarından itibaren içleri yivlendirilmiş palmet dizisi şeklindeki bezeme geleneğinin kullanıldığını göstermektedir. *Tip C* grubu içindeki

[864] Piseker (2015), s. 161.: Soykal Alanyalı (2016), s. 425.
[865] Büyükkolancı (2010), s. 101 Res. 31, 34-36.:
[866] Mansel (1964b), s. 197, Res. 13-15.: Mansel (1963), s. 74 Abb. 55.: Mansel (1978), s. 116-117 Res. 125-129.: Yurtsever (2017a), s. 254 Fig. 2.

anthemion kuşağı, Side'de MS erken 1. yüzyılda oluşan bu geleneğin bazı ufak değişikliklerle M Yapısında da tercih edildiğini göstermiştir. Benzer bezeme unsurlarının dönemin modasına bakılmaksızın sürekli kullanımı kentteki uzun soluklu mimari geleneğin yansımasıdır[867]. Bezeme kuşaklarındaki stil devamlılığı kentte geleneksel bir bezeme stilinin oluşturulduğunu göstermektedir. Bu bakımdan biçimsel devamlılığın (geleneksel bezeme stilinin) korunduğunu belirtmek mümkündür.

Pamphylia Bölgesinde *Tip C* olarak ele alınan *anthemion* kuşağının stil olarak yakın bir örneği henüz tespit edilmemiştir. Yakın örnekler ise Sagalassos antik kentinde Geç Hadrianus Dönemine tarihlendirilen Aşağı Agora'nın kuzey *Nymphaion*una ait arşitravlar üzerinde belgelenmiştir[868]. Karşılaştırmalı örnekler teknik ve işçilik bakımından birbirine çok yakındır. Bu bakımdan, Vandeput'un Pamphylialı ustaların Sagalassos antik kentinde çalıştıkları ve her iki bölgenin mimari etkileşimi üzerindeki tespitlerini[869], M Yapısına ait yapı elemanları[870] doğrulanmaktadır. Bu durumda Pisidia'da çalışan ustaların bir kısmının Side'den gitmiş olabileceğini her iki kentin yapı elamanları arasındaki karşılaştırma örneklerinden yola çıkarak önermek yanlış olmayacaktır. Yine bu doğrultuda M Yapısında çalışan ustaların Sagalassos kentindeki Aşağı Agora'nın kuzeyindeki Geç Hadrianus Dönemi *Nymphaion*unda çalışmış olabilecekleri de düşünülebilir[871].

Tip C bezeme kuşağının kent içerisinde ve Pamphylia Bölgesinde benzer örnekleri henüz belgelenmemiştir. Bu bakımdan ilgili en yakın örnek Sagalassos'taki Geç Hadrianus Dönemine tarihlenen Aşağı Agora *Nymphaion*udur[872]. Tarihlendirmede kriter olarak bu yapının arşitrav-friz blokları üzerindeki *anthemion* kuşağı önemlidir. Bu doğrultuda bezeme kuşağı için *terminus post quem*i MS 130 yılı olarak kabul etmek gerekir.

---

[867] Kentteki ve Pamphylia Bölgesindeki mimari geleneğin ve bu geleneğin etkileri için bk.: S. Young (2003). Pamphylian Architectural Decoration in the Second Century AD: Purely Derivative or an Independent Tratidion? *Adalya 6,* s. 171-188.

[868] S. Mäegele – J. Richard – M. Waelkens (2007). A Late-Hadrianic Nymphaeum at Sagalassos (Pisidia, Turkey): A Preliminary Report. *IstMitt 57*, s. 499.: L. Vandeput (1995). Dating By Means of Architectural Decoration. Possibilities and Limits. İçinde: *Sagalassos III*. (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 7). Leuven, s. 131 Fig. 4.: Vandeput (1997a), s. 90, 94 Pl. 38. 4.

[869] Vandeput (1997a), s. 95, 187.: Vandeput (1995), s. 131.

[870] Özellikle bk. **Kat. Görsel No.:** 96, 100, 131, 136, 150.

[871] Karşılaştırma örnekler için bk. Sagalassos: Vandeput (1997a), Pl. 38, 4.: Side: ***Kat. Görsel No.: 96.***

[872] Vandeput (1997a), s. 94 Pl. 38, 4.

d) Kıvrık dal (Ranke) kuşağı

*İmparator onurlandırma salonu*nun *aedicula*lı cephesinde kullanılan bloklar üzerindeki *kıvrık dal* bezemeleri zengin bir çeşitlilik gösterir. Kıvrık dal bezemelerinin genel formunda; merkezi *akanthus* yaprağından kenarlara doğru açılan ana dallar sarmal yaparak uçlara doğru genişler. Ana dallar kılıf (kaplama) yapraklar ile süslenmiş, kılıf yapraktan çıkan yan dallar ana dallardan ayrılarak sarmal oluşturmuştur. Sarmal dallar merkezde çiçek, üzüm ve yaprak rozetler ile bezelidir. Dolgu öğeleri olarak genellikle kılıf yaprak ve ana dallar arasından çıkan tomurcuk ve yaprak bezemeler tercih edilmiştir. Kıvrık dal bezemelerinde genel bir özellik olarak ana dalların perdahlı bir yüzeye sahip olduğu görülür. Genel şema özellikleri belirtilen kıvrık dal bezemeleri *Tip A* ve *Tip B* olarak iki grupta incelenmiştir.

Tip A grubu içerisinde yer alan bezemelerde işçilik bakımından matkabın çok aşırıya kaçmayacak şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kıvrık dal bezemelerin merkezinde yer alan *akanthus* yaprak bezemesi 3 yapraktan oluşur. *Akanthus* yaprağının merkezinde kalın bir orta damar yer alır ve yaprak parmakları ana damarın her iki kenarına konumlandırılmıştır. **Kat. No.:** 181, 207[873] numaralı bloklarda merkezi *akanthus* yaprağı destek yaprağı üzerinde yükselirken, **Kat. No.:** 158, 175, 190, 192 209, 216, 218[874] numaralı bloklarda destek yaprağı yer almaz. **Kat. No.:** 223[875] bloğunda ise tüm diğer bloklardan farklı olarak merkezi bir *akanthus* yaprağı bulunmaz, bunun yerine merkezde spiral yapan iki dal ortada bir düğüm ile birbirine bağlanır. Kıvrık dallar bu yapraklardan çıkarak kenarlara doğru uzanır.

Bezemelerin genel şemasında kıvrık dallar merkezde birbirine bağlanan spiral dallardan başlayarak blok kenarlarına doğru genişler. Ana dal çoğunlukla hacimli değildir[876] ve kılıf yapraklar ana dal üzerini büyük ölçüde kaplamaktadır. Kılıf yaprakların üzeri matkap kullanımından dolayı tırtıklı bir yapıya sahiptir. Bezeme öğeleri friz kuşağı üzerine dengeli dağılmıştır. Bezemelerin dengeli dağılımı bezeme kuşağı altındaki kabartmalı yüzeyin görünürlüğünü yitirmemesini sağlamıştır. *Tip A*'nın belirtilen özelliklerini barındıran bloklar; **Kat. No.:** 158, 169, 171, 174, 175, 179, 181,

[873] **Kat. Görsel No.:** 106, 131.
[874] **Kat. Görsel No.:** 84, 100, 116, 118, 133, 141, 143.
[875] **Kat. Görsel No.:** 149.
[876] Hacimsiz ana dallardan oluşan kıvrık dal bezemelerinin en yakın örnekleri Attaleia Hadrianus Kapısının arşitrav-friz blokları üzerinde görülür. Bk.: Can (2005a), s. 82 Levha 24b-c.

182, 190, 192, 194, 198, 199, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 216, 218, 221, 222, 223, 225 ve *Görsel 55-56* numaralı bloklardır.

Tip A grubunun Side antik kentinde benzer stil özelliklerini yansıtan *kıvrık dal* bezemeler Geç Hadrianus Dönemi yapısı olan Tykhe Tapınağının arşitrav-friz blokları üzerinde belgelenmiştir[877]. *Tip A* grubu içinde yer alan **Kat. No.:** 158, 169, 174, 179, 181, 182, 194, 207, 222, 237 numaralı arşitrav-friz blokları üzerindeki *kıvrık dal* bezemelerinin en yakın örneklerini Perge'nin Hellenistik Kent Kapısının iç cephesini süsleyen Hadrianus Dönemi yapı elemanları üzerinde[878] ve bu yapının hemen önünde yer alan Hadrianus Dönemi Takında[879] görmek mümkündür. Her iki yapı da yazıtı ile kesin tarihlendirilen yapılar arasındadır. Stil olarak karşılaştırıldığında Perge örneklerinde kıvrık dal bezemelerin spiral yapan kısımlarında basıklık görülmez. Buna bağlı olarak da spiraller neredeyse tam bir yuvarlak yapacak şekilde dönüş yapar. Side'nin *Tip A* grubu örneklerinde ise kıvrık dalların spiral yapan kısımları büyük ölçüde tam bir yuvarlak yapmaz. Yuvarlak yapan kıvrık dallar oval forma geçiş yapma eğilimindedir. Bununla birlikte ana dallar hacimsiz ve ince bir görünüme sahiptir. Kıvrık dal bezemelerinin bu formu Perge örneklerini aşar ve daha geç bir dönem içine yerleştirir.

Pamphylia Bölgesi'nin bir diğer kenti olan Attaleia'daki Geç Hadrianus Dönemi Takının ön ve yan cephe arşitrav blokları üzerinde *Tip A* grubu kıvrık dal bezemelerine stil olarak yaklaşan örnekler belgelenmiştir[880]. Attaleia örnekleri[881] Side'nin 1965 yılı restorasyonunda kullanılan arşitrav blokları ile stil olarak birbirine oldukça yakındır[882]. Yazıtı ile tarihlendirilen Iasos kenti Agora *Stoa*sına (135/6 – 140) ait bloklar üzerindeki kıvrık dal bezemeler yine M Yapısı örneklerine yakın stil özellikleri gösterir[883]. Perdahlı görünüme sahip ana dallar üzerindeki kılıf yaprakların yoğunluk göstermemesi, zaman

[877] *Tarihlendirmeler için bk.*: Mansel (1956b), s. 13-14.: Mansel (1963), s. 107.: Mansel (1978), s. 166.: Wegner (1989), s. 161.: Strocka (1996), s. 469.: Yurtsever (2017a), s. 257. *Bezemeler için bk.*: Mansel (1956), s. 10 Lev. 10 Res. 36.: Mansel (1978), s. 159 Res. 178.: Vandeput (1997a), s. 67-68 Pl. 115. 1.
[878] *Tarihlendirmeler için bk.*: Mansel (1958a), s. 239.: Bulgurlu (1999), 115.: Özdizbay (2012), s. 58. *Bezemeler için bk.*: Bulgurlu (1999), s. 132 Lev. 85, 1-2.
[879] *Tarihlendirmeler için bk.*: Mansel (1958c), s. 119.: Bulgurlu (1999), 196.: Özdizbay (2012), s. 62. *Bezemeler için bk.*: Bulgurlu (1999), s. 266 vd. Lev. 138, 3.; 139, 1-3.; 140, 1-3.; 141, 1.; 188, 1-2; 189, 1-3; 193, 1.
[880] Strocka (1981b), s. 28 Abb. 49.: Vandeput (1997a), s. Pl. 79, 1.: Z. Koçel Erdem (1995). *Anadolu'da Hadrian Dönemi Mimari Bezemeleri (M. S. 117 – 138).* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 50-51 Lev. 21, 2-3, Lev. 22, 2.
[881] Can (2005a), s. 173 Lev. 23c.; 24a.: Koçel Erdem (1995), s. 42-44 Lev. 17, 3.
[882] Karşılaştırma için bk.: Perge örneği: Görsel … Side örneği Görsel 55-56.
[883] Köster (2004), s. 76, 114 Taf. 119, 1.: Bianchi – Attanasio – Prochaska (2018), s. 328-329 Fig. 3-4.

zaman aşırıya kaçan matkap kullanımı ve bu nedenle bezeme yüzeyinde görülen yoğun matkap yuvaları Side ve Iasos örneklerini birbirine yaklaştırır.

Tip A grubunda yer alan **Kat. No.:** 181, 182[884] blokları üzerindeki *kıvrık dal* bezemeler Pergamon etkilidir. Kentteki Dionysos Tapınağı olarak isimlendirilen yapı son araştırmalarda yazıtı ile kesin olarak MS 124 yılına tarihlendirilmiştir[885]. Side ve Pergamon örnekleri özellikle rozetler arasına yerleştirilen bir çiçek rozet, bir yaprak rozet şeklindeki almaşık düzen ile birbirine yaklaşır. **Kat. No.:** 171, 223[886] numaralı bloklar üzerinde yer alan kıvrık dal bezeme ve rozet çiçekleri; oldukça iyi plastik bir görünüm, perdahlı ana dallarla süslü daire formlu sarmallar, temiz matkap işçiliği ile Didyma antik kentindeki *tabernakelbau* (MS 129) yapısının arşitrav-friz bloğu üzerinde bulunan bezemelere stil olarak yakındır[887].

Pamphylia Bölgesi örneklerini stil olarak aşan Side örnekleri tarihlendirme açısından farklı bölgelere yoğunlaşılmasını gerektirmiştir. Stil olarak en yakın örneğin Didyma'dan ele geçmiş olması önemlidir. Bu bakımdan *Tip A* grubu içinde yer alan blokların Geç Hadrianus Dönemi içinde değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu grup için MS 130 yılı *terminus post quem* olarak kabul edilebilir.

Tip B grubu kıvrık dal bezemeler **Kat. No.:** 173, 176, 189, 206, 215, 224, 226, 211, 212, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 307 numaralı bloklar üzerinde görülür. *Tip B* olarak sınıflandırılan grupta yer alan *kıvrık dal* bezemelerin karakteristik özelliği sarmal yapan dalların yuvarlak formdan oval bir forma doğru geçiş yapması ve dalların perdahlı işçiliğidir. Merkezde yer alan *akanthus* yaprağı bir destek yaprağı üzerinde yükselmez. Bağlı bulunduğu zeminden doğruca yükselen *akanthus* yaprak parmakları detay işçiliğinden yoksundur. Merkezde yer alan ana dallar belirgin bir formda iken yaprak parmaklarına uzaması gereken damarlar işlenmemiştir. *Akanthus* yapraklarından çıkarak kenarlara uzayan ana dalın kökleri zeminden yükseltilmiştir. Bu haliyle kökler *akanthus* yaprağından değil de bağlı bulunduğu silmeden yükselerek kenarlara açılıyor izlenimi verir. Gerek doldurma öğeler, gerekse ana dalların gövdelerinden çıkan yaprakları ile friz

[884] **Kat. Görsel No.:** 106-107.
[885] *Tarihlendirme için bk.*: R. Posamentir (2017). Der sogenannte Caracalla-Tempel von Pergamon – ein Bau zu Ehren Hadrians und seiner Gattin Sabina. *IstMitt 67*, s. 187 vd., 227.
Bezemeler için bk.: Radt (2002), s. 190 Res. 135.: Köster (2004), s. 196 Pe6. Taf. 131, 4.: Strocka (1981b), s. 28 Abb. 51.
[886] **Kat. Görsel No.:** 96, 149.
[887] Pülz (1989b), s. 117 Taf. 26, 8.: Köster (2004), Taf. 105, 3.: Strocka (1981b), s. 27 Abb. 48.: Strocka (1981b), s. 27 Abb. 48.

kısmı süslenmiştir. Bezeme öğesi olarak çiçek ve yaprak rozetler sıklıkla tercih edilmiştir. Sıklıkla tercih edilen bu yaprak rozetler ile almaşık bir örgü dizisi oluşturulmuştur.

Ana dallar üzerinde görülen birkaç matkap yuvası dışında tüm yüzey perdahlanmış gibidir. Ana dallar üzerinde yer alması gereken kılıf yapraklara çok fazla yer verilmemiştir. Kılıf yapraklar yüzeyindeki damarlar geniş matkap izleri ile belirtilmiştir. Belirtilen stil özellikleri en iyi **Kat. No.:** 159, 211, 212, 233[888] numaralı bloklar üzerinde belgelenmiştir. Tip B grubunda yer alan kıvrık dallar *Tip A* sınıfındaki bezeme kuşağı ile karşılaştırıldığında; daha plastik, üç boyutlu bir görünüme sahiptir. Bu sınıf içindeki bezeme öğeleri arasındaki aks uyumu büyük oranda sürdürülürken sadece **Kat. No.:** 159, 227, 228, 229, 231, 232, 233 numaralı bloklarda aks uyumu gözetilmemiştir. Aks uyumunun gözetilmediği blokların hemen hepsinin oval formlu olması dikkat çekicidir. **Kat. No.:** 227, 228, 232[889] numaralı bloklar ise antik çağda onarılmıştır. Bu onarımda, hasar gören friz kuşağındaki kıvrık dal bezemeler de tekrar elden geçirilmiştir.

Tip B grubunda değerlendirilen blokların stil özellikleri incelendiğinde MS 2. yüzyılın ortalarına kadar süren bezemelerin göze hoş gelen dengeli dağılımı, aks uyumu gibi belli kuralların yavaş yavaş terk edildiği görülmektedir. Bezeme kuşağı altında kalan friz kuşağının görünürlüğünü yitirmeye başlaması, sıkı aks uyumunun terk edilmesi, kıvrım yapan sarmal dalların yuvarlak formunu terk edip ovalleşmeye başlaması bezemeler üzerindeki Hadrianus Dönemi etkisinin yok olmaya yüz tuttuğunu göstermektedir.

Stil özellikleri ele alınan blokların yakın örnekleri Side antik kenti ve Pamphylia Bölgesindeki diğer kentler içerisinde belgelenmiş değildir. Buna karşın, yakın örnekler Miletos ve Pergamon antik kentlerinde belgelenmiştir. Miletos'taki Geç Hadrianus Dönemi yapısı olan *tabernakelbau* (*nymphaion*?) yapısına ait bloklar üzerinde benzer stil özelliklerine sahip kıvrık dal örnekleri görülür[890]. Diğer örnekler ise Pergamon antik kentindeki Demeter Kutsal Alanında bulunan Demeter Tapınağının ön avlusuna (*pronaos*) ait (*Baustufe 5b*) yazıtlı bir arşitrav bloğu ve tapınağın altarına ait bir blok üzerinde belgelenmiştir[891]. Tapınak yazıtı ile Antoninus Pius Dönemine (MS 138 – 161)

[888] **Kat. Görsel No.:** 85, 136, 137, 159.
[889] **Kat. Görsel No.:** 153, 154, 158.
[890] Pülz (1989b), s. 114, 165-166 Taf. 27, 6-7.
[891] W. Dörpfeld (1910). Die Arbeiten zu Pergamon 1908-1909. *AM 35*, s. Taf. 20, 1-2.: C. H. Bohtz (1981). *Das Demeter Heiligtum. AvP 13*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 48, 53, 59 Abb. 11, 13 Taf. 28, 3.

tarihlendirilmiştir[892]. Pergamon antik kenti örnekleri *Tip B* grubunda özellikle **Kat. No.:** 159, 176, 211, 212, 215, 224, 226, 229, 233 numaralı bloklara ait *kıvrık dal* bezemeleri ile yakın stil özelliklerine sahiptir.

Blokların friz kısmını süsleyen kıvrık dal bezemeleri hem Geç Hadrianus (*Tip A*) hem de Erken Antoninler Dönemi (*Tip B*) özellikleri gösterir. Geç tarihli bezemeler tarihlendirmede kriter alındığı için *Tip B* sınıfı içinde yer alan blokların Antoninler Dönemi içinde değerlendirilmesi gerekir. Arşitravların taç kısmında yoğunlukla görülen Geç Hadrianus etkisindeki *ion kymation*u ve *anthemion* kuşağı ustaların eski stilde çalışmaya devam ettiğine bir örnek sayılmalıdır. Bununla birlikte stil olarak Hadrianus Dönemi etkisinin tamamı ile kırıldığı söylenemez. Bezeme öğeleri arasındaki aks uyumu, göze hoş gelen ve abartıya kaçmayan matkap işçiliği, henüz oval formunu tam olarak yitirmeyen boncuk ve birbirine matkap artığı ince kentikler ile bağlı makaralar bu etkinin devamı niteliğindedir.

Belirtilen özellikler dışında Geç Hadrianus Dönemi Pamphylia Bölgesi bezemelerinde kıvrık dal kuşağında çiçek rozet motifleri sıklıkla kullanılır. Ana dallardan ayrılan ince yan dallar spiral yaparak merkezinde rozet çiçeğin yer aldığı kıvrık dal motifini oluşturur. Bu bezemelerde almaşık bezeme işçiliği tercih edilmez ve birbirini takip eden motifler şeklinde friz süslenir. Frizin en göze çarpan kısmı sarmallar arasındaki büyük rozet çiçeklerdir[893]. Erken Antoninler Döneminde Geç Hadrianus Dönemi bezemelerinin kullanımı devam eder. Ancak, bezemelerin stil özelliklerindeki bazı farklılıklar Antoninler Dönemi Baroğuna[894] gidişin izleri hakkında ip ucu verir.

Arşitrav-friz bloklarının friz kısmının daralmaya başlaması, spiral yapan yan dalların tam bir yuvarlak form işçiliği göstermeyip daha serbest çalışılması, çiçek rozet gibi sevilerek kullanılan bezeme elemanı yanı sıra yaprak rozet, üzüm salkımı gibi farklı rozetlerin tercih edilmesi ile oluşturulan almaşık bezeme işçiliği Antoninler Dönemi Baroğuna gidişin izleridir[895]. Bu özellikler Pamphylia Bölgesi kıvrık dal bezemeleri için bir stil kriteri olarak değerlendirilebilir.

---

[892] Dörpfeld (1910), s. 383: Radt (2002), s. 182.

[893] Atik, N. (2000). Die Bauornamentik der Bühnenfassade des Theaters von Perge. İçinde: J. İnan, Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theater von Perge. *AA 2000*, s. 312.: Kaplan (2013), s. 136.

[894] Pamphylia Bölgesinde bezemelerde görülen Antoninler Dönemi Baroğu ile ilgili olarak bk.: Can (2005b), s. 89 vd.

[895] *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat kuzey/güney köşe nişi üzeri için önerilen friz blokları üzerinde yer alan kıvrık dal bezemeler Antoninler Dönemi ve bu dönemin barok üslubu için önemli bir örnektir. Kılıf yapraklar ile bezeli ana dallar üzerinden çıkan yaprak parmakları üzerinde matkap artığı ince kentikler bırakılmıştır. Sarmal yapan yan dalların ucu çıplak bırakılmıştır ve bezeme kuşağı altındaki kabartma zemin

Antoninler Dönemi baroğuna gidişin izlerini Nysa antik kentindeki Gerontikon yapısında da görmek mümkündür. Yapı stil olarak Antoninus Pius dönemi içerisine, MS 148/149 yılına tarihlendirilmiştir[896]. Side örneklerinde olduğu gibi bu örneklerde de kalın ve perdahlı bir ana dal, sarmal merkezinde yer alan rozet çiçek ya da yaprak rozetler dikkat çekicidir. Side örneklerini Nysa örneklerinden farklı kılan özellik ise Hadrianus Döneminin bir etkisi olarak frizin Nysa örneklerinde olduğu kadar dar olmamasıdır. Dahası sarmallar Nysa örneğinde olduğu gibi henüz tam anlamı ile yuvarlak formunu yitirmemiştir[897]. Bu bakımdan *Tip B* sınıfı içerisinde yer alan arşitrav-friz blokları tarihsel olarak MS 130 yılından öncesine ve MS 150 yılından sonrasına ait olmamalıdır.

Arşitrav-friz blokları Hadrianus Döneminden Antoninler Dönemine geçişin stil izlerini taşımaktadır. Bu bakımdan oldukça önemlidir. Çünkü Pamphylia Bölgesi Antoninler Döneminin erken özelliklerini ya da Hadrianus Döneminin Antoninler Dönemine geçiş özelliklerini yansıtan bezeme örneklerine çok fazla sahip değildir.

e) Soffit bezemeler

Antik çağ yapı elemanlarından olan arşitravların alt taban yüzeylerinde profil içerisine alınan süslemelere *soffit* adı verilmektedir[898]. *Soffit* bezemeler üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olması ve gerçekleştirilen çalışmaların daha çok sınıflandırmaya yönelik olması bu bezemelerin kesin bir tarihlendirme kriteri olarak değerlendirilmesini mümkün kılmamaktadır. Bununla birlikte *soffit* bezemelerde görülen bazı stil unsurlarının belirli dönemin stil özelliklerini yansıttığı da anlaşılmaktadır[899]. Side'de *soffit* bezemeler MS 2. yüzyıl ile birlikte belgelenir. MS 71/74 yılına tarihlendirilen

görünürlüğünü yitirmemiştir. Çiçek rozetin merkezinde yer alan yuvarlak göbek Y formlu derin yarıklar ile çalışılmıştır. Göbek çevresi altı yaprak ile çevrelidir. Bir diğer sarmalda ise rozet çiçek yerine stilize edilmiş yaprak formları tercih edilerek almaşık bir bezeme işçiliği tercih edilmiştir. Bk. **Kat. No.:** 336; **Kat. Görsel No.:** 263a-c.

[896] Kadıoğlu (2014), s. 172. Bezemeler için bk.: Taf. 50, 4, 6; Taf. 51, 5-6; Abb. 62-63, 66.

[897] Gerontikon yapısının Hadrianus Dönemine tarihlendirilen blokları üzerindeki kıvrık dal bezemelerinde ana dallar merkezi *akanthus* yaprağı içerisinden çıkarak kenarlara doğru genişler. Dalların sarmal formları oval değildir ve neredeyse tam bir daire formundadır. Sarmal merkezlerinde ise çiçek rozetler bulunur. Bk.: Kadıoğlu (2014), s. 167-168 Taf. 45, 1, 5; Taf. 46. 2.

[898] M. Wegner (1957). *Ornamente Kaiserzeitlicher Bauten Roms: Soffitten*. Köln: Böhlau, s. 1.: H. Abbasoğlu (1994). *Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri. Tipolojik Yönden Bir Araştırma*. Ankara: TTK, s. 1.: A. Schmidt Colinet – G. Plattner (2004). *Antike Architektur und Bauornamentik: Grundformen und Grundbegriffe*. UTB GmbH; Auflage: 1., s. 88.: Ayrıca bk.: M. Wegner (1978-1980). Soffitten von Ephesos und Asia Minor. *ÖJh 52*, s. 91 vd.

[899] Side antik kentinde belgelenen *soffit* bezemelerde erken dönem örneklerinde sıklıkla dar *soffit*ler tercih edilmiş, özellikle MS 2. yüzyılın sonlarına doğru (Severuslar Döneminin başlarında) *soffit* bantları genişlemiş ve blok alt taban yüzeyi bezemeler altında görünürlüğünü büyük ölçüde yitirmeye başlamıştır.

Vespasianus Anıtına[900] ait arşitrav bloklarının alt taban yüzeyinde *soffit* bantları bulunmakla birlikte bant içleri bezeli değildir. Ancak, MS 2. yüzyılın başlangıcından itibaren tarihlendirilen yapıların hemen hepsinde zengin bir *soffit* işçiliği görülmektedir.

M Yapısının *soffit* bezemeleri genel olarak sade bir işçilik göstermektedir. Bezemelerin hemen hepsi dar soffit grubu içinde yer alır ve tüm bloğun yaklaşık 5/1 oranındaki bölümü *soffit* bezemelerine ayrılmıştır[901]. *Soffit* içerisinde yer alan bezeme elemanı yanında farklı, ikinci bir bezeme tipine yer verilmemiştir. Bu bakımdan *soffit* bezemelerin sade bir işçilik özelliği gösterdiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Bezemeler ince bir bant içerisine alınmış, zeminden fazla kopuk olmayan bitkisel motiflerden oluşturulmuştur. Bu bitkisel motifler; *kıvrık dal* (**Kat. No.:** 187, 189, 190, 192, 194, 204, 210, 215, 224, 229, 231), *defne yaprağı* (**Kat. No.:** 188, 193, 200, 205, 208, 211, 213, 221, 222, 233), *kıvrımlı sarmaşık dalı* (**Kat. No.:** 196, 203, 223, 228) ve *thrysos* (**Kat. No.:** 199) bezemelerinden meydana gelmektedir. Bezeme motifleri içerisinde kıvrık dal ve defne yaprağı formu en sık tercih edilen gurubu oluşturmaktadır.

Kıvrık dal bezemeli *soffit*lerde (**Kat. Görsel No.:** 113, 115, 116, 118, 120, 129, 134, 140, 150, 155, 157) genellikle merkezde veya bant köşelerinde yer alan *akanthu*s yaprağından çıkan dallar kenarlara doğru uzanır. Ana dallar köşelere uzanırken sarmal yapan yan dalların ucu ana dala dokunmaktadır. Ana dallara dokunan yan dallar ise spiral formlar oluşturur. İnce, dar bir bant içerisine yerleştirilmiş perdahlı bir yüzeye sahip ana dal ve yan dallarda zeminden çok fazla koparılmamış, aşırıya kaçmayan temiz bir işçilik göze çarpar. Hem ana dallar hem de yan dallar üzerinde herhangi bir yaprak motifi bulunmaz. Bu bloklar içerisinde yer alan **Kat. No.:** 190 ve 192 numaralı blokların *soffit*lerinde görülen kıvrık dalların iç kısımları çizgisel izler taşımaktadır[902].

Side antik kentinde söz konusu stil özelliklerini gösteren benzer *soffit* bezemeler kentin diğer yapılarında henüz belgelenmemiştir[903]. Pamphylia Bölgesinin bir diğer kenti Perge'de ise F3 *Nymphaion*unda benzer stil özelliklerine sahip *soffit* bezemeler görülür[904]. F3 *Nymphaion*unun *soffit* bezemeleri M Yapısı örneklerini stil olarak en iyi yansıtan örneklerdir. Her iki yapının *soffit* bezemeleri dar *soffit* grubundadır. Ana dallar

[900] Mansel (1964b), s. 197.: Mansel (1963), s. 74.: Mansel (1978), s. 119.: Nollé (1993a), s. 301-303.
[901] Dar *soffit*ler genellikle yapı elemanının tamamının bir birimi için ayrılan alan içerisine yerleştirilmiştir. Pamphylia Bölgesinde özellikle Hadrianus Dönemi yapı elemanlarında *soffit*ler tüm bloğun 1 birimlik alanı içerisinde işlenmiştir. Bk.: Abbasoğlu (1994), s. 4 Tablo 1-3.
[902] Bu bloklar olasılıkla aynı ustanın işçiliğidir.
[903] M Yapısı *soffit* bezemelerinin benzer formuna yakın örnekler kentin tiyatro yapısına ait arşitrav blokları üzerinde görülmektedir. Ancak bu yapının ve bezemelerinin detaylı bir yayını yapılmamıştır.
[904] Abbasoğlu (1994), s 46-48 Kat. No.: 40, 44-49 Lev. 10, 1-6; 11, 1.

perdahlı bir yüzeye sahip, kıvrım yapan yan dallar genellikle uçlara doğru sivrilir. Bununla birlikte hem ana dallar üzerinde hem de yan dallarda çiçek gibi motiflere yer verilmemiştir.

*Soffit*leri defne yaprağı ile bezenmiş bloklar (**Kat. Görsel No.:** 114, 119, 135, 130, 132, 136, 138, 146, 147, 159) ince bir bant içerisine yerleştirilen ve birbirini takip eden defne yaprağı motifi ile oluşturulmuştur. **Kat. No.:** 205[905] bloğunda tam formunu kaybetmiş ve artık stilize bir defne yaprağı formuna dönüşmüş *soffit* bezeme dikkat çekmektedir. Birbirini takip eden iki ve üç sıralı yapraklarda kaba ve detay verilmeyen işçilik öne çıkar[906]. Detay işçiliğinden kaçınılmış olması ve yaprakların tam bir defne yaprağı görünümden uzak olması bloğun yapı içerisindeki konumu ile ilgili olabilir[907]. Defne yapraklı *soffit*lerin bir diğer formunda (**Kat. No.:** 211, 233) iki ve üç sıralı yapraklar *soffit* merkezinde bulunan *akanthus,* örgü veya düz bant şeklindeki bir yaprağa doğru uzanır. Bununla birlikte **Kat. No.:** 188, 193, 200, 221, 222 örneklerinde merkezde bulunan bir banttan ayrılarak kenarlarına doğru ters yönde genişleyen örnekler de belgelenmiştir. Bu örneklerde yaprak damarları ince çizgiler şeklinde belirtilmiştir. Yine temiz bir matkap işçiliği yanı sıra bezemelerdeki sade işçilik dikkat çekmektedir.

Defne yapraklı *soffit*ler içerisinde yer alan farklı bir örnek **Kat. No.:** 208 ve 213 numaralı bloklarda görülür. **Kat. No.:** 208[908] bloğu üzerindeki bezemelerde başak formunda bezenmiş defne yaprakları üzerinde stilize edilmiş konik biçimli çiçek motifi yer alır[909]. Bu motifin stil olarak en yakın örnekleri yine Perge antik kentindeki F3 *Nymphaion*unda belgelenmiştir. Bu formun değişkeni ise **Kat. No.:** 213[910] numaralı blok üzerinde görülmektedir. Blok üzerindeki *soffit*te sıralı defne yaprakları yanlara doğru uzanırken üst yaprak parmağı üzerinde bir destek yaprağı (kök yaprak) işlenmiştir.

[905] **Kat. Görsel No.:** 130.
[906] Defne yapraklarının üç ve ikili sıra halinde birbirini takip ederek merkezde yer alan çiçek rozet/akanthus gibi yaprakla birleşmesi Perge'de F3 ve S. Severus *Nymphaion*unda (F2) belgelenmiştir. F3 *Nymphaion*u örnekleri dar *soffit* içerisinde bezenmiştir ve temiz bir matkap işçiliği gösterir. Bezeme detayları taşa çok iyi yansıtılmıştır. Severuslar Dönemi yapısına ait blokların *soffit* bezemeleri ise detaydan yoksun, kaba bir işçilik gösterir. Side örneğinde ise blok üzerindeki bezeme unsurlarının hiç birisinin Severuslar Dönemi bezemelerine hem stil hem de matkap işçiliği bakımından yaklaşmaz. Bu bakımdan Side örneği F3 *Nymphaion*u örnekleri ile analojik olarak birlikte değerlendirilebilir. F3 ve S. Severus *Nymphaion*una (F2) ait *soffit* bezeme örnekleri için bk.: Abbasoğlu (1994), Kat. No.: 9-10 Res. 3-4; Kat. No.: 22 Res. 5a-b.
[907] Bloğun yapının ikinci katına ait bir yan cephe arşitravı olması detay işçiliğinden kaçınılmasına ya da gerek duyulmamasına sebep olmuş olabilir. Benzer bir şekilde ***Kat. No.:*** 211 bloğunda *akanthus* ve defne yapraklarında görülen kaba işçilik dikkat çekicidir. Bu örnekte de bloğun yapının ikinci katında kullanılıyor olması bu işçiliği açıklar.
[908] **Kat. Görsel No.:** 132.
[909] Abbasoğlu (1994), s. 10 Kat. No.: 40 Lev. 9, 1.
[910] **Kat. Görsel No.:** 138.

Bezemelerde hem defne yapraklarında hem de konik biçimli yapraklarda damarlar ince matkap çizgileri ile vurgulanmıştır.

Pamphylia Bölgesinde dar *soffit*lerdeki sade işçiliği hem Hadrianus hem de Antoninler Dönemi yapılarında görmek mümkündür[911]. Hadrianus Dönemi ile başlayan göze hoş gelen sadelikteki bezemeler Severuslar Dönemine doğru terk edilir ve çok daha geniş bantlı, süslü *soffit* bezemeler moda olur[912]. Hadrianus ve Antoninler Dönemi uzun bir tarihsel aralığı ifade eder. Bezemelerin uzun süreli kullanımı defne yapraklı *soffit*lerden yola çıkarak tam bir stil kritiği ve tarihlendirme yapılmasını güç kılmaktadır. Bu nedenle ikili ve üçlü sıra dizili defne yapraklı bezemelerden ziyade daha spesifik kullanılan bezeme şablonlarına yoğunlaşmak doğru olacaktır. Bu bakımdan *Kat. No.: 208* ve *213* blokları oldukça önemlidir. Bu tip bezemeler, yukarıda belirtildiği üzere Side'de henüz belgelenmemiştir. En yakın örnekleri Perge Akropolisi eteğindeki F3 *Nymphaion*undan ele geçmiştir. Böylece, defne yaprağı bezemeli *soffit*lerin MS 130 yılı sonrasına tarihlendirilebileceği değerlendirilmektedir.

Kıvrımlı sarmaşık dalı biçimli *soffit*ler[913] **Kat. No.:** 196, 203, 223, 228[914] numaralı bloklar üzerinde görülür. *Soffit*ler merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak kenarlara doğru genişleyen, asma yaprağı ve üzüm salkımı betimlemelerini içeren dalların ince bir bant içerisine yerleştirilmesi ile meydana getirilmiştir. Dar *soffit* bantları içine yerleştirilmiş, merkezden çıkarak ters eksende ya da tek bir eksende genişleyen ana dallar asma yaprağı ve üzüm salkımı taşıyan yan dalların sarmal yapması şeklinde çalışılmıştır. Bezemelerin

[911] Bölgenin Hadrianus Dönemi *soffit* bezemeleri için bk.: Bulgurlu (1999), s. 175-177 Lev. 169, 3., 172, 1.; 174, 1, 3.; 175, 1.; 177, 2.; 179, 3.; Abbasoğlu (1994) Kat. No.: 11, 55-61, 65-73, 74-88.: Lanckoroński (2005), Lev. 7. Antoninler Dönemi *soffit* bezemeleri için karşılaştırmalı örneklerin izlenebileceği en iyi örnekler yazıtı ile tarihlendirilmiş Aspendos tiyatrosuna ait bloklarda izlenebilir. Bk.: Can (2005b), s. 100-102 Res. 20-23.: Lanckoroński (2005), s. 115 Res. 90. Side'de stil olarak Antoninler Dönemine tarihlendirilen P Tapınağına ait *soffit* bezemeler Antoninler Dönemi için oldukça önemli bir veridir. Tapınağa ait çalışmalar sayın G. Kaymak tarafından sürdürülmektedir. Severuslar Dönemine ait bloklarda geniş *soffit*ler ve almaşık bezemeler belgelenmiştir. Side'nin Severuslar Dönemi blokları üzerindeki *soffit* örnekleri için bk.: Mansel (1958c), s. 77-78 Abb. 32-33.

[912] Pamphylia Bölgesinde Severuslar Dönemi *soffit*leri geniş bantlıdır. Bu bantlar bir veya birkaç bant içerisine yerleştirilmiş hem geometrik hem de bitkisel bezemelerden oluşur. Bununla birlikte *soffit* bezemelerde figüratif motifler de ortaya çıkmıştır. Dönemin Pamphylia Bölgesindeki stil olarak en önemli etkisi; geniş *soffit* bantları, bezeme repertuarında çeşitlilik, figüratif motiflerin artması olarak açıklanabilir. Severuslar Dönemine tarihlendirilen yapılara ait *soffit* bezeme örnekleri için bk.: Mansel (1975a), s. 63, 72-73 Abb. 22, 32-33.: Abbasoğlu (1994), Levha 20 vd. Pamphylia Bölgesinin MS 3. yüzyıl yapılarını değerlendiren Gliwitzky *soffit* bezemeler konusuna fazla değinmemiştir. O'nun değerlendirmeleri daha çok Abbasoğlu'nun çalışması üzerindendir. Bölgenin *soffit* repertuarı tam anlamı ile çalışılmadığı için bu alanda bir eksiklik hissedilmektedir.

[913] V. Köse (2008). Dionysos – Felicitas – Bereket. Küçük Asya Taş Ustalarının Roma Mimarlık Süslemelerine Katkısına bir Örnek: Kıvrımlı Sarmaşık Dalı. İçinde: *Abbasoğlu/Euergetes II.* (Ed. İ. Delemen vd.). İstanbul: AKMED, s. 748-749.

[914] **Kat. Görsel No.:** 122, 128, 149, 154

matkap işçiliğinde sade ve göze hoş gelen temiz bir işçilik dikkat çekmektedir. Bu tip bezemelerin antik çağdaki kullanımı oldukça yaygın olmakla birlikte Side'de daha çok *soffit* bezeme olarak tercih edilmiştir. Stil olarak M Yapısı *soffit*lerine yakın örnekler; Perge antik kentindeki Hadrianus Takında[915] ve Geç Hadrianus Dönemi yapısı olan F3 *Nymhaion*unda belgelenmiştir[916].

Thrysos betimli *soffit* bezeme **Kat. No.:** 199 numaralı blokta belgelenmiştir. İnce bir bant içine yerleştirilmiş *thrysos* merkezde bir bant ile düğüm yapar. Defne yaprakları merkezde yer alan banttan çıkarak her iki yöne doğru genişler ve uçlarda yer alan kozalak ile birleşir. Side antik kenti içerisinde bulunan yapılarda henüz benzer bir örnek belgelenmemiştir. Ancak, bölgenin bir diğer kenti Perge'de stil olarak birbiri ile oldukça yakın özelliklerde bezemeler ortaya çıkarılmıştır. F3 *Nymphaion*una ait friz blokları üzerinde yer alan *thrysos* betimleri stil olarak M Yapısı örneğine çok yakındır[917]. Her iki örnekte de *thrysos* defne yaprağı ile sarılıdır ve defne yaprakları merkezde yer alan bir bant düğümünden çıkarak kenarlara doğru genişler. Perge örneklerinin tek farkı bu bezemelerin yapının ön cephesinde kullanılmış olmasıdır. Perge dışında ise Pisidia Antiocheiası'ndaki İmparator Hadrianus ve eşi Sabina onuruna inşa edilen Tak üzerinde benzer bir örnek bulunmaktadır[918].

f) Tarihlendirme

Arşitrav-friz blokları ve bu bloklar üzerinde yer alan bezeme elemanları tek tek incelendiğinde tutarlı bir kronoloji tablosu oluşturmak mümkündür. Bu tabloya göre *ion kymation*u, *anthemion* kuşağı ve *soffit* bezemeler ile birlikte *kıvrık dal* bezemelerin Geç Hadrianus ve Erken Antoninler Dönemi özellikleri taşıdığı anlaşılmıştır. Buna göre arşitrav-friz blokları MS 130 yılından sonra – 150 yılından önce tamamlanmış ve yapıda kullanılmıştır[919].

---

[915] Bulgurlu (1999), s. 175-177 Lev. 172, 1.; 173, 1.; 177, 2.: Abbasoğlu (1994), s. 53-54 Lev. 13, 3-6.
[916] Abbasoğlu (1994), s. 51-52 Kat. No.: 57-62 Lev. 12, 1-6.
[917] Mansel (1975a), s. 89 Abb. 57.
[918] A. J. Ossi (2011). The Arch of Hadrian and Sabina at Pisidian Antioch: Imperial associations, Ritual Connections, and Civic Euergetism. İçinde: *Building a New Rome. The Imperial Colony of Pisidian Antioch (25 BC – AD 700)* (Ed. E. K. Gazda – D. Y. Ng). Michigan: Kelsey, s. 105 Fig. 5. 22.
[919] Arşitrav-friz bloklarının friz kısmında daralmaya gidilmesi ve friz üzerinde yer alan bezemelerin özellikle sarmal yapan dallarının az bir kısmının silmeye gömülmesi yüksek Hadrianus Dönemi stil özelliklerinin artık etkisini kaybetmeye başladığını ve yeni stil özelliklerinin denemeye başladığını gösterir. Özellikle, Nysa antik kenti Gerontikon yapısının duvar ve ön cephe arşitrav bloklarının friz için ayrılan kısımları ve kıvrık dal bezemelerin sarmal dallarının az bir kısmının silme içine gömülmesi M Yapısı örnekleri ile büyük benzerlik taşır. Yapı kazılar yolu ile elde edilen stratigrafi ve stil analizleri yolu ile MS 148/149 yılına tarihlendirilmiştir. Bu tarihten önce M Yapısı inşa edilmiş olmalıydı. Nysa kenti Gerontikon

VI. 2. 5. Korniş blokları

a) Tanım

Yapıya ait korniş blokları sadece *imparator onurlandırma salonu*na ait bloklardır.[920]. Bu bloklar *aedicula*lı cephenin alt katına ait ön ve arka duvar cephesi kornişleri ve 2. katın arka duvar kornişlerinden oluşmaktadır. Korniş blokları üzerindeki bezemelerin stil açısından değerlendirilmesi daha çok *akanthus* yaprakları ve stilize edilmiş yaprakların incelenmesi şeklindedir. Konsollar ve konsolları çevreleyen yumurta-ok dizileri bu incelemenin dışında tutulmuştur.

Korniş blokları stil özellikleri bakımından 3 grup altında incelenmiştir. Bu gruplar *Tip A* (**Kat. No.:** 247, 253, 260, 263, 264), *Tip B* (**Kat. No.:** 237, 241, 242, 243, 245, 258, 262, 265, 270, 289, 298), *Tip C* (**Kat. No.:** 234, 249, 257, 267, 269, 279, 283, 285, 287) başlıkları altında ele alınmıştır (**Görsel No.:** 70). Diş sıralı kornişler cephenin birinci katı için, konsollu kornişler ise ikinci kat arka duvar cephesi için tercih edilmiştir. Söz konusu bu blokların sima kısımlarında yer alan bezemeler farklı işçilik ve stil özelliklerine sahiptir. Bezemelerin sınıflandırılması sima üzerinde yer alan bu süslemelerin stil özellikleri gözetilerek oluşturulmuştur[921].

Tip A sınıfı içinde yer alan bezemeler **Kat. No.:** 247, 253, 260, 263, 264 blokları üzerinde yer alır. Söz konusu bloklar yapının 1. katı cephesi için tercih edilmiştir. Bezemesiz ve düz bir korniş alnı üzerinde *ion kymation*u bezeme dizisi başlar. *Ion kymation*larının stil özelliklerine bakıldığında; çanak bağlı bulunduğu silmeden ayrılırken alt kısmına doğru incelir ve en altta etrafını sarmış olduğu yumurtaya matkap artığı kentikler ile bağlanır. Çanak ve yumurtayı birbirinden ayıran boşluk derin tutulmuş, derin matkap işçiliği ile ışık-gölge etkisinden yararlanılmak istenmiştir. Bağlı bulunduğu silmeden çıkıp aşağı doğru sivrilen ok, matkap artığı kentikler ile çanaklara bağlanır. Belirtilen özelliklerin dışında sadece **Kat. No.:** 247[922] numaralı blokta detay işçiliğinden kaçınılmış ve oklar kanat olmaksızın çanağa bitişik formda çalışılmıştır. Stil özellikleri dikkate alındığında *ion kymation*unun arşitrav-friz blokları üzerinde yer alan *Tip A* sınıfının bir değişkeni olduğu belirtilebilir.

---

yapısına ait bloklar ve tarihlendirilmesi için bk.: Kadıoğlu (2011c), s. 125 Abb. 16a-b.: Kadıoğlu (2014), s. 82-86, 167-168, 172 Abb. 62-67 Taf. 50-51. Side örnekleri ile karşılaştırmak için bk.: **Şekil No.:** 50, 56, 83.

[920] Yapıyı çevreleyen *stoa*ya ait olabilecek bir korniş bloğu ele geçmemiştir.

[921] Her ne kadar farklı stil özellikleri barındırmış olsa da bu bloklar cephe dizaynında birlikte kullanılmıştır.

[922] **Kat. Görsel No.:** 174.

Tip A grubunda yer alan korniş bloklarının en önemli ayırt edici stil özelliği sima üzerinde yer alan açık-kapalı palmet bezeme dizisidir (**Görsel No.:** 70). İnce bir bant korniş alnındaki *ion kymation*u bezemelerini ve simada yer alan açık-kapalı palmet bezemelerini birbirinden ayırır. Bant üzerinde yükselen açık-kapalı palmet dizisi eksen yaprağı çevreleyen yan yapraklar ile oluşturulmuştur. Eksen yaprak zeminden geniş bir üçgen formunda yükselir ve yukarıya doğru sivrilerek uzar. Eksen yaprağı çevreleyen kenar yaprakları üçer parmaktan meydana gelmiştir. Açık palmetlerde yan yaprak parmakları başlangıçta ince bir formda silmeden yükselirken gövde kısmında genişler ve uçlara doğru sivrilir. Dış yaprak parmağı açık palmet demetinin dış kenarlarında göz formları oluşturur. Eksen yaprağın kenarlarına açılan yaprak parmakları ise kapalı palmet yapraklarına ulaşır[923].

Kapalı palmet yapraklarındaki eksen yaprakları form olarak açık palmet yapraklarının stil özelliklerini devam ettirir. Eksen yaprağı çevreleyen yan yapraklar "S" formundadır ve yan yaprakların ilk ikisi eksen yaprağın taç kısmı ile birleşir. Form olarak birbirini takip eden yaprak parmakları kendinden önceki yaprağın kavisli dış sırt kısmına ulaşır. En dışta bulunan yaprak parmakları sarmal yaparak birer göz formu meydana getirir. Açık ve kapalı palmet yapraklarının içleri yivlendirilmiştir. Bezeme unsurlarının sima üzerine dengeli bir dağılımı söz konusudur. Her bir eksen yaprağının altına denk gelen yumurta ile aks uyumunun gözetildiği anlaşılmaktadır. Bezemelerdeki aks uyumu ve örgelerin düzenli dağılımı Hadrianus Dönemi özelliğidir[924]. Anadolu'da İmparator Hadrianus Dönemine tarihlenen pek çok yapıda benzer stil özelliklerine sahip palmet bezemelerini görmek mümkündür[925].

Tip B grubu içinde yer alan bezemeler **Kat. No.:** 237, 241, 242, 243, 245, 258, 262, 265, 270, 289, 298 numaralı bloklar üzerinde yer alır (**Görsel No.:** 70). Söz konusu bloklar üzerinde bezeme stilinin *Tip A* grubuna göre tamamı ile değiştiği görülmektedir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir[926]. Sima üzeri ise sıra dizili açık lotus – kapalı palmet ile süslenmiştir. *Tip B* grubunun sınıflandırılması sima üzerinde yer alan açık lotus

[923] **Kat. Görsel No.:** 174, 180, 187, 190, 191.
[924] Kaplan (2013), s. 191.: Bulgurlu (1999), s. 101, 169.
[925] Örnekler için bk.: Bulgurlu (1999), s. 168-169 Lev. 204, 1-2.; 210, 3.; 215, 2.: Köster (2004), s. 88-90 Taf. 49-51.: Weber (2004), s. 38 Abb. 31.: Mitchell (1995), s. 100 Pl. 42.: Strocka (1978), s. 895 Abb. 4.
[926] Korniş alnı üzerinde yer alan ion kymationu bezemelerinde iki tip görülmektedir. Söz konusu iki tip içerisinde farklılık gösteren form çanaklar arasındaki ok bezemelerinde görülür. Oklar çanaklara kalp formunda kenarlara açılan kanatlar (**Kat. Görsel No.:** 163) ve ince ipçik formundaki kentikler ile bağlanmaktadır (**Kat. Görsel No.:** 168, 172, 185, 197, 225). Bu örnekler dışında kanatları bulunmayan, okların bağlı bulunduğu silmeden çıkarak alta doğru sivrildiği formlar da bulunmaktadır (**Kat. Görsel No.:** 166, 170, 189, 192, 216).

– kapalı palmet bezemelerinin stil özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Buna göre de bezemeler kendi içinde 2 farklı tipe ayrılır: *Tip B.1* ve *Tip B.2*. Bu iki farklı tip aslında tek bir tipin varyantıdır[927] (**Görsel No.:** 70).

Tip B.1 grubunda yer alan *ion kymation*u ve sima bezemeleri ince bir bant ile birbirinden ayrılır. Bezeme; açık lotus – kapalı palmet dizisi şeklindeki *anthemion* kuşağıdır. Form bakımından *ion şeması* tercih edilmiştir. Bant üzerinde yükselen bezeme kuşağı stilize edilmiş lotus ve eksen yaprağı olmayan yarım palmet yapraklarından oluşmaktadır. Ana bezeme unsuru stilize edilmiş lotus çiçeğidir. Lotus bezemelerinin alt yaprak parmaklarından çıkan kıvrım dalları ters eksen doğrultusunda yanlara açılır. Yanlara doğru genişleyen dalların uç kısımlarından palmet yaprağın parmakları yükselir. Kıvrım dallar kapalı palmet yapraklarının merkezinde kıvrılarak küçük gözler, sarmallar oluşturur. Eksen yaprağı bulunmayan kapalı ise ters ve düz S **(SƧ)** formlu yaprakların karşılıklı yerleştirilmesi ile meydana getirilmiştir (**Görsel No.:** 70).

Tip B.2 grubunda palmet bezemeler destek yaprakları üzerinde yükselir. Açık lotus ve kapalı palmetlerin yaprak parmakları kendinden önceki yaprağın sırt kısmına ulaşır. Stilize edilmiş açık lotus çiçeği parmakları ikili/üçlü, kapalı palmetlerin yaprak parmakları ise üçerli bezeme dizisinden meydana getirilmiştir. Lotus çiçeğinin taç yaprak parmağı işlenmemiştir. Her bir yaprak parmağı gövdesi yivlidir. Temiz bir matkap işçiliğinin yanı sıra bezeme öğelerinin kuşak üzerine düzenli dağılımı ve aks uyumunun gözetildiği anlaşılmaktadır (**Görsel No.:** 70).

Side antik kentinde içleri yivlendirilmiş palmet yapraklarından oluşan bezemeler ilk olarak Vespasianus Anıtına (MS 73/74) ait blokların friz ve siması üzerinde[928], daha sonra Hadrianus Dönemine tarihlendirilen N1 Tapınağının[929] korniş blokları üzerinde belgelenmiştir[930] (**Görsel No.:** 80). Stilize lotus çiçekleri ise diğer Pamphylia Bölgesi kentlerinde ve bölge dışında İmparator Hadrianus Dönemine tarihlendirilen yapılarda ele geçmiştir (**Görsel No.:** 69). Stil olarak incelendiğinde Ephesos antik kentindeki Traianus Dönemine tarihlendirilen Celsus Kitaplığı'nın[931] nişleri üzerindeki korniş bloklarında ve Hadrianus Tapınağı arşitravları üzerinde yer alan örnekler[932] M Yapısına ait stilize lotus

[927] Anadolu'da lotus palmet bezemelerin sınıflandırılması ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimi için bk.: C. Başaran (1989). Anadolu Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesinde Tip Gelişimi. *TAD 28*, s. 53-72.
[928] Mansel (1964b), s. 197 Res. 13-21.
[929] Strocka (1988), s. 300.: Pülz (1989b), s. 42, 59.: Vandeput (1997a), s. 64.: Yurtsever (2017a), s. 258.
[930] Mansel (1951b), s. 5 Res. 17-18.: Strocka (1988), s. 300 Taf. 45, 1.: Pülz (1989b), s. 59 Taf. 32, 8.
[931] Strocka (1978), s. 888-899.: Strocka (1988), s. 295.: Strocka (2003), s. 39.
[932] U. Quatember (2010). The "Temple of Hadrian" on Curetes Street in Ephesus: new research into its building history. *JRA 23*, s. 387 Fig. 10-11.: Quatember (2017), s. 59, 82 Taf. 71, 1-2.; 244, 1.; 270, 1-4.

çiçeklerinin erken örnekleridir. Bununla birlikte Celsus Kitaplığı ve Hadrianus Tapınağı örneklerinde lotus çiçekleri bağlı bulunduğu silme üzerinden yükselir. Eksen yaprak çevresinde yer alan yan yapraklar palmet bezemelere doğru açılır. Geç Hadrianus Dönemine tarihlendirilen Phaselis Hadrianus Kapısı[933] ve Perge F3 *Nymphaion*u[934] örneklerinde lotus çiçekleri altta bir bant ile bağlıdır ve yaprak parmakları bant üzerinde yükselir (**Görsel No.:** 72). Ancak, ele alınan hem Pamphylia hem de diğer bölgelere ait örneklerin stil olarak tam anlamı ile Side örneklerini yansıtmadıkları görülmektedir.

Tip B.1 ve *B.2* olarak incelenen bezemelerde stilize edilmiş lotus yaprakları üzerinde taç yaprak bulunmamaktadır. Yanlara açılan etli ve içleri yivli yaprak parmakları stil olarak Perge, Phaselis ve Ephesos örneklerini aşar. Dahası *Tip B* sınıfı içerisinde yer alan lotus bezemelerinin stil olarak yakın örnekleri Roma coğrafyasında henüz belgelenmemiştir. Bu bakımdan, M Yapısı korniş blokları üzerinde yer alan *Tip B* sınıfı bezemelerinin stil açısından kendine ayrı bir yer edindiği açıktır. Bezemelerin stil özellikleri dikkate alındığında; *Tip B* sınıfı içerisinde yer alan kapalı palmet – açık lotus örneklerini *Side Tipi* olarak ele almak ve Side'nin kendi yerel atölyesine (*Bauhütte*) ait bezeme elemanı olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır (**Görsel No.:** 69). Bu bakımdan Side örnekleri Anadolu'nun bezeme literatürüne yeni bir katkı sağlamaktadır. Bezeme elemanlarının stil olarak Geç Hadrianus Dönemini aşması korniş bloklarının MS 131'den sonraya tarihlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu grup bezemeler için *terminus ante quem* ise MS 140'lı yıllardan daha geç bir tarih olmamalıdır.

Tip C grubu olarak sınıflandırılan korniş blokları üzerinde yer alan bezemeler *Tip A* ve *Tip B* grubunda yer alan bezemeler ile karşılaştırıldığında çeşitlilik gösterir. Bezemelerdeki bu çeşitlilik farklı gruplar altında değerlendirilmiştir. Bu sınıflandırma *Tip C.1*, *Tip C.2* ve *Tip C.3* olarak alt sınıflarda incelenmiştir (**Görsel No.:** 70). Bezemelerin genel şeması içinde vurgulanması gereken en önemli husus kabartma bezemelerin yoğunlukla stilize edilmiş çiçek motiflerinden tercih edilmesidir.

Tip C.1 (**Kat. Görsel No.:** 160, 176, 194) sınıfında yer alan bezemeler korniş tacında yer alan *ion kymation*u üzerinde yükselir. İnce bir bant üzerinde stilize edilmiş yapraklar ve ters eksende yerleştirilmiş yarım palmet çiçekler gözlenir. Stilize edilmiş bezemeler arasına yerleştirilmiş defne ve *akanthus* yaprağı bezemeleri yer alır. Yaprak parmakları gövdenin hemen altında yer alan bir bant üzerinde yükselir. Düz yerleştirilmiş

[933] Schäfer (1981), s. 88-89 Taf. 43, 1.: Tüner Önen (2013), s. 97, 100.
[934] Mansel (1975a), s. 85, 87 Abb. 53. Vandeput (1997a), s. 70, 78 Pl. 106, 3.

palmet yapraklarına ters eksende yerleştirilmiş stilize çiçekler eşlik etmiş ve bu şekilde hareketli bir bezeme kuşağı oluşturulmuştur. Sıra halinde işlenmiş matkap yuvası izleri aşırıya kaçmamış, temiz bir işçilik ve bezemelerin dengeli dağılımı söz konusudur.

Tip C.2 (**Kat. Görsel No.:** 184, 196, 210, 212) sınıfında yer alan bezemeler *Tip C.1* grubunda yer alan bezemeler ile stilize edilmiş yaprakların yoğun kullanımı bakımından benzerlik gösterir. Bezemeler korniş tacında yer alan *ion kymation*u üzerindeki ince bir bant üstünde yükselir. İçleri yivlendirilmiş kapalı palmet yapraklarının eksen yaprağı destek yaprağı üzerinde yer alır. Üçer yapraktan oluşan yan yapraklar birbirini takip eden ters "S" formunda çalışılmıştır. En üstte yer alan yan yapraklar eksen yaprağın taç kısmına, devam eden iki yaprak parmağı ise kendinden önceki yaprağın sırt kısmına ulaşır. Dış yaprak parmakları ise yükseldiği bant üzerinde sarmal yaparak gözler oluşturur. Palmetler arasına yerleştirilmiş stilize yapraklar birbirinden farklı form özellikleri göstermektedir. Kapalı palmet yapraklar ve stilize edilmiş farklı formdaki çiçeklerin sima üzerine dengeli dağılır. Temiz bir matkap işçiliği dikkat görülmektedir.

Tip C.3 (**Kat. No.:** 206, 214) bezemeleri sima kuşağı üzerine yerleştirilmiş, ters ve düz *akanthus*laşmış açık palmet yapraklarından oluşmaktadır. *Akanthus*laşmış palmet bezemelerinin stilize edildiği görülür. Eksen yaprağın her iki yanına açılan stilize *akanthus* yaprakları altta ince bir bant ile bağlıdır. Bezeme elemanları bu ince bant üzerinde yükselir. Yaprak parmaklarını birbirine bağlayan bant üzerinden çıkan ince bir dal ters eksende kenarlara açılır. Kenarlara açılan dallar bir sonraki bezeme unsurunun kökleri ile birleşir. Aşırıya kaçmayan matkap kullanımı ve bezeme kuşağı altında görünürlüğünü yitirmeyen kabartma yüzeyi *Tip C.3*'ün belirgin stil özelliğidir. **Kat. No.:** 279[935] numaralı bloğun sima kuşağı üzerinde görülen ve oldukça iyi korunmuş bezeme örnekleri dikkat çekicidir. Özellikle sima kuşağında kullanılan defne yaprağı bezemesi Pamphylia Bölgesinde sıklıkla görülen önemli bir bezeme unsurudur.

Defne yapraklarının bezeme öğesi olarak ön cephede kullanımı Perge antik kentindeki F3 *Nymphaion*unda belgelenmiştir[936]. Bölge dışında ise Lykia Bölgesi'nin önemli kentlerinden Patara'daki Korinth Tapınağının lentosu üzerinde stil olarak Perge örneği ile karşılaştırılabilecek defne yaprağı bezemesinden bahsetmek mümkündür[937].

[935] **Kat. Görsel No.:** 206.
[936] Mansel (1975a), s. 83-92.: Mansel (1975b), s. 369-371.: Vandeput (1997a), s. 70 Pl. 106. 3.
[937] Cavalier (2005), s. 166 Pl. 80 Fig. 225

Tapınak stil özelliklerinden yola çıkarak Antoninler Dönemi içine tarihlendirilmiştir[938]. Lykia Bölgesi'nin bir diğer kenti olan Limyra'da tiyatro yapısının cephesine ait arşitrav-friz bloklarının friz kısmının defne yaprakları ile bezenmiş olduğu görülmektedir. MS 2. yüzyıl sonuna tarihlenen yapının blokları üzerindeki bezemelerde yoğun matkap işçiliği ile ışık-gölge etkisinin arttırılmak istendiği anlaşılmaktadır[939]. Son olarak MS 206/207 yılına tarihlenen Hierapolis Tiyatrosunun sahne binasına ait bir lento üzerindeki frizde ve *pulpitum*un ön cephesinde bezeme öğesi olarak defne yaprağı tercih edilmiştir[940].

Stilize edilmiş ve *akanthus*laşmış açık palmet yapraklarının benzer örnekleri ise Iasos Agorasının (MS 135-140) kuzey portiğine ait arşitrav ve korniş blokları üzerinde belgelenmiştir[941]. Iasos örneklerinde matkap kullanımı çok daha yoğundur ve bezeme kuşağı altındaki zemin görünürlüğünü yitirmeye başlamıştır. Stil açısından M Yapısı örneklerini aşan Iasos örnekleri *Tip C* sınıfındaki korniş bloklarının tarihlendirilebilmesi için önemlidir. Bu bakımdan bezemeler tarihsel olarak Perge örneklerinden yola çıkarak MS 130 yılı sonrasına, Iasos örneklerinden yola çıkarak da MS 140 yılından öncesine yerleştirilebilir.

Stil açısından değerlendirildiğinde, dış cephe süslemesinde defne yaprağı bezemelerinin kullanımı Pamphylia Bölgesi bezeme atölyelerinin mimarlık tarihine bir katkısı olarak yorumlanmalıdır[942]. Perge antik kentindeki F3 *Nymphaion*una ait bezemelerin hem bölge için hem de bölgeler üstü coğrafya için önemli bir yeri olmalıdır. Bu yapının işçiliği ve tasarımını oluşturan unsurların etkisinin Side'yi ve Roma coğrafyasını etkilediği açıktır[943]. Söz gelimi; Anadolu dışında Gerasa antik kentinde de defne yaprağı bezemelerinin yapıların dış cephesinde süsleme unsuru olarak tercih

---

[938] F. Işık (2000). *Patara. The History and Ruins of the Capital City of Lycian League.* Antalya, s. 119.: Serdaroğlu (2004), s. 88-96 Res. 63. Tapınağın lentosu üzerindeki *ion kymation*u, *anthemion* kuşağı ve *lesbos kymation*u kuşaklarının stil özellikleri Pamphylia Bölgesi'nin Geç Hadrianus Dönemi içine tarihlendirilen Perge kentindeki F3 *Nymphaion*u ve Attaleia kentindeki Hadrianus Kapısı bezemeleri ile yakınlık gösterir. Özellikle F3 *Nymphaion*unda görülen defne yaprağı bezemeleri ile stil olarak birbirine çok yakın özelliklere sahiptir. Detaylı olarak mimarisi yayımlanmamış Patara'daki Korinth Tapınağının bir Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemi Tapınağı olabileceği de düşünülmelidir. Bezeme unsurlarındaki birbirine yakın unsurlar ise Pamphylia Bölgesi atölyelerinin farklı bölgelere etkisi olarak açıklanabilir.

[939] A. Dinstl (1986/87). Bauornamentik am Theater von Limyra. *Öjh 57*, s. 157-166, 219-220 Abb. 9-12.

[940] T. Ritti (1985). *Hierapolis scavi e ricerche 1: Le fonti letterarie ed epigrafiche*. Roma: Bretschneider, s. 59.: F. D'Andria (2001). Hierapolis of Phrygia: Its Evolution in Hellenistic and Roman Times. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos, Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Supp. Series JRA 45, s. 108.

[941] Bianchi – Attanasio – Prochaska (2018), s. 326 Fig. 13.

[942] M Yapısına ait blokların ön cephe süslemesinde defne yaprağı kullanımı İstiridye formlu alınlık bloklarında da görülür. Bk.: **Kat. Görsel No.:** 248, 252.

[943] M Yapısının imparator salonuna ait *soffit* bezemeleri Perge kentinin F3 *Nymphaion*una ait blokların *soffit* bezemelerini taklit eder. *Soffit* bezemelerde öykünülen yapı F3 *Nymphaion*udur ve bu yapı Side'nin bezeme çalışmalarını etkilemiştir.

edildiği görülür[944]. Bu durum Pamphylia Bölgesi'nin bölgeler üstü etkisi olarak açıklanabilir. Son yıllarda kaleme alınan çalışmalar Pamphylia Bölgesinin farklı bölgeler üzerindeki etkisini açıklamaya çalışırken[945], M Yapısının tasarımında yer verilen bezeme örnekleri bu çalışmalara (Pamphylia etkisine) önemli bir katkı sunmaktadır[946].

b) Tarihlendirme

Korniş blokları üzerindeki bezeme grupları ayrı başlıklar altında incelenmiş, bu inceleme neticesinde tarihleme bakımından bir kronoloji ortaya konulabilmiştir. Bezeme elemanları sınıflandırılarak ele alındığında kronolojik olarak birbiri ile uyumlu bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu da blokların yapı inşası sürecinde eş zamanlı çalışıldığını göstermiştir. Bazı bezeme unsurlarının sadece Side kentine ait özellikler barındırması (*Tip B.2*) bölgenin yerel atölyesinin (*Bauhütte*) çözümlenmesi için önemli ipuçları sunmuştur. Korniş blokları üzerini süsleyen bezemeler Side'nin MS 130 ile 150 yılları arasında kullanılan bezemelerinin stil özelliklerini yansıtmaktadır.

VI. 2. 6. Alınlık blokları

a) Tanım ve stil özellikleri

Belgeleme çalışmalarında yapıya ait üçgen alınlıklar ve *tympanon*u istiridye kabuğu formlu alınlıklar ele geçmiştir. Üçgen alınlıklar derecelerine göre 20° ve 30^{0}'li alınlıklar olarak iki farklı tipte belgelenmiştir. Alınlık bezemeleri blokların simaları

[944] Gerasa antik kentindeki Artemis kutsal alanının temenosunda bulunan anıtsal giriş kapısının frizleri defne yaprağı ile bezelidir. Bu bezemeler özellikle Perge antik kentindeki F3 *Nymphaion*unun kemer taçları üzerindeki defne yaprağı bezemeleri ile büyük bir benzerlik taşır. Yapı Antoninler Dönemi içine tarihlendirilmektedir. Bk.: R. Raja (2012). *Urban Development and Regional Identity in the Eastern Roman Provinces, 50 BC – AD 250. Aphrodisias, Ephesos, Athens, Gerasa*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press, s. 162, 164 Fig. 80.: R. Raja (2009). Sanctuaries of Artemis in Gerasa. İçinde: *From Artemis to Diana: The Goddess of Man and Beast* (Ed. T. Fischer-Hansen-B. Poulsen). Copenhagen, s. 388.

[945] Ismaelli (2017), s. 421-425, 432-437.: M. Spanu (2011). *The Theatre of Diokaisareia.* Diokaisareia in Kilikien 2. Berlin: W. de Gruyter, s. 85-87.: Vandeput (1997a), s. 187.: K. Jes (2001). Zur Bauornamentik des Donuktaş-Tempels (Mimari Bezeme). İçinde: N. Baydur – N. Seçkin, *Tarsus Donuktaş Kazı Raporu.* İstanbul: TASK Vakfı, s. 50-54.: Can (2005a), s. 131-133.: C. Başaran (1990). Mimari Bezemeler Işığında II. Y.Y. Ionia ve Pamphylia'sı. *X. Türk Tarih Kongresi Bildirileri,* s. 321-238.: Young (2003), s. 171-189.: M. Türkmen (2007). *Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 73-78.: Karaosmanoğlu (1996), s. 58, 60.: Yurtsever (2017a), s. 263.

[946] Alanyalı tarafından kaleme alınan çalışmada bölgenin Suriye ve Afrika etkisine açık olduğu belirtilmiştir. Alanyalı'nın Pamphylia Bölgesi ile birlikte Anadolu'nun diğer güney kıyılarının Suriye ve Afrika etkisine açık olduğunu ve bu bölgede yer alan kentlerin sanat tarihi açısından birbiri ile etkileşim halinde olduğu üzerine yaptığı tespitler oldukça yerinde ve geçerliliğini sürdürmektedir. Buna karşın Side'nin M Yapısında Suriye ve Afrika etkisinin hissedilmemesi bu yapının daha çok Batı Akdeniz sanatı ve mimarisinin etkisi altında şekillendirilmesi olarak açıklanabilir. Bk.: Alanyalı (2012), s. 159-161.

üzerinde yer alan açık – kapalı palmet dizisi yanı sıra stilize edilmiş lotus çiçeklerinden oluşmaktadır. Cepheyi süsleyen alınlıklar, üçgen alınlıklar ve istiridye formlu alınlıklar olarak ele alınmıştır.

Üçgen alınlıklar: Üçgen alınlıklar içerisinde korunma durumu iyi olan ve stil analizi yapmaya imkân tanıyan bloklar: **Kat. No.:** 322, 323 ve 326 numaralı alınlıklardır. Söz konusu bloklar içerisinde **Kat. No.:** 322 ve 323 numaralı olanlar benzer stil özelliklerini yansıtır. Alınlıkların genel stil özelliklerine bakıldığında korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Sima, kapalı palmet yaprakları arasına yerleştirilen stilize lotus çiçekleri ile bezenmiştir. Kapalı palmet yapraklarının içleri yivlendirilmiştir. Bağlı bulunduğu silme üzerinden yükselen yaprak parmağı kendinden önce gelen yaprak parmağının sırt kısmında sonlanır. Dış yaprak sarmal yaparak sima üzerinde yükselirken aynı zamanda küçük gözler meydana getirir. Palmet yaprakları arasında yükselen stilize edilmiş lotus çiçeği kenarlara açılır. Kenarlara açılan yaprak parmakları palmet yapraklarına ulaşır (**Kat. Görsel No.:** 249, 250, 253).

Kat. No.: 322, 323 ve 326 numaralı alınlıkların stilize edilmiş lotus örnekleri Miletos antik kentindeki Aziz Paraskevi şapelinin devşirme bloklarında da belgelenmiştir[947]. Side örneklerinde lotus çiçeklerini palmet yapraklar çevrelerken, Miletos'da stilize edilmiş lotus yapraklarının çevresini *akanthus* yaprakları çevrelemektedir. Hadrianus Dönemi sonrasına tarihlendirilen bloklar üzerindeki bezemeler adeta aynı elden çıkmış gibidir.

Üçgen alınlıklar içerisinde günümüze kadar iyi korunagelmiş olan **Kat. No.:** 326[948] numaralı alınlık bezeme unsurları açısından oldukça zengindir. Üçgen alınlığın *tympanon*u üzerinde yer alan Medusa figürünün çevresini defne yaprakları çevreler. Yatay ve eğik sima *ion kymation*u ile bezelidir. Bezeme açısından en zengin kısım sima üzerinde yer alan ters açık – düz kapalı palmet şeklinde sıralanan bezeme dizisidir. Palmet bezemelerde eksen yaprağın her iki yanı tek bir saptan çıkan üçlü yan yapraklar ile çevrelidir. Her bir yaprak toplam yedi parmaktan oluşur. Yaprak parmakları dar bir biçimde başlar, ortada genişleyip bombe yapan parmaklar uçlara doğru tekrar sivrileşir. Yaprak parmakları keskin kenarlıdır ve yüzeyleri perdahlıdır. Dış yan yapraklar sarmal yapar ve sarmal içerisinden çıkan ince dallar uçlara doğru uzanır. Palmet yaprakları ve

[947] Köster (2004), s. 165 Taf. 74, 2-4; Taf. 75, 2.
[948] **Kat. Görsel No.:** 253.

korniş alnı üzerindeki *ion kymation*u bezemeleri arasında aks uyumu gözlenir. Temiz bir matkap işçiliği ve bezemelerin düzenli dağılımı görülmektedir.

Side'de MS 1. yüzyıldan itibaren yapıların sima bölümlerinde yer alan lotus-palmet bezemelerinde yaprak parmaklarının iç kısımları yivlidir[949]. M Yapısı örneğinde ilk defa yeni bir stil denenmiş, bir ters açık – bir düz kapalı palmet şeması uygulanmıştır. Bezemelerin bu düzenlemesi Pamphylia Bölgesinde daha sonra moda olacak ve MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl boyunca sevilerek kullanılacaktır[950]. Bu bezeme şemasının Pamphylia Bölgesi dışında bir örneği Ephesos antik kentindeki Tiyatro-*gymnasium*unda belgelenmiştir[951]. Hadrianus Dönemine tarihlenen[952] yapının konsollu korniş bloğu üzerinde yer alan açık ve kapalı palmet dizisini oluşturan yaprakları yedi parmaktan oluşur. Kapalı palmet yaprağın dış kenar yaprağı içe doğru değil, dışa yönelik sarmal yapar. Yaprak parmak uçları sivriltilmemiş, parmak uçları yuvarlatılmıştır[953]. Bezeme şeması içerisinde eksen yapraklar Side örneklerine oldukça benzerdir. Bununla birlikte Side örneğindeki matkap işçiliği, yaprakların perdahlı yedi parmaktan oluşması, bezeme elemanları arasındaki aks uyumu ve yaprak parmaklarının sivriltilmiş formu Ephesos örneğini stil olarak aşar.

Pamphylia Bölgesinde ise Aspendos Tiyatrosunun (MS 161 – 168)[954] *aedicula*lı cephesinin üst kat orta alınlık ve korniş bloklarının sima kuşakları üzerinde benzer bezeme şeması belgelenmiştir[955]. Bölge dışında Sagalassos antik kenti Yukarı Agora Çeşmesine (MS 160 – 180) ait pilaster başlık üzerinde Aspendos Tiyatrosu örnekleri ile benzer özelliklere sahip bezeme şeması görülür[956]. Her iki kentte belgelenen bezemelerin stil özelliklerine bakıldığında; palmet yaprak parmaklarının kanca formunda işlendiği,

[949] Örnekler için bk.: Mansel (1964b), Res. 13-19, 20, 27.: Mansel (1963), Abb. 54-55.: Mansel (1978), Res. 125-129.
[950] Örnekler için bk.: Mansel (1963) Abb. 48.: Gliwitzky (2010), Abb. 21, 27-29, 33, 42, 45, 64, 69-73, 89-92, 95-98, 134-135, 153-158, 165-168, 198, 202, 204-205, 216-219, 344.: Türkmen (2007), Kat. No.: 121-123, 126, 130, 132-139, 142.: Can (2005b), s. 91-93 Res. 9, 13, 17-19.: Öztürk (2009), Taf. 3, 2-3; 5, 2-3; 11, 2; 13, 1.
[951] Bezemenin bu dizilimi C. Başaran tarafından ele alınan bir çalışmada Tip-DII. Olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma Ephesos Tiyatro-*gymnasium*u yapısı örneklerinden yola çıkarak oluşturulmuştur. Bk.: Başaran (1989), s. 56.
[952] Yapının *palaestra*sının MS 2. yüzyılın 2. yarısında tekrar düzenlendiği düşünülmektedir. Bk.: Steskal (2007), s. 118 dn. 28.: Steskal – Torre (2008), s. 2, 293-294 dn. 19.
[953] Benzer stil özelliklerini yansıtan farklı bir örnek Miletos antik kentindeki Delphinion yapısına ait konsollu korniş bloklarının simalarında belgelenmiştir. Yapı MS 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilmiştir. Bk.: Köster (2004), s. 121 Taf. 122, 1-2. Sagalassos antik kentinde ise Hadrianus Dönemine tarihlenen Antoninus Pius Tapınağının *propylon*una ait friz bloğu üzerindeki kapalı palmet bezemeleri stil olarak Side örneğine oldukça yakındır. Bk.: Vandeput (1997a), s. 82 Pl. 35, 3.
[954] Lanckoroński (2005), s. 91.: Can (2005), s. 91.
[955] Lanckoroński (2005), Res. 87, 89.: Can (2005), s. 91-93 Res. 9, 17, 19.
[956] Vandeput (1997a), s. 105 Pl. 43, 1.: Vandeput (1997b), s. 403 Fig. 4, 9.

uzayan kısımların alt yaprak parmağının üstüne ulaştığı görülmektedir. Aşırıya kaçan bir matkap işçiliği ile birlikte bezeme elemanları altında sima kuşağı görünürlüğünü yitirmeye başlamıştır. Ele alınan örneklerin stil özellikleri Side örneğini aşar. Bu bakımdan Side örneğinin MS 160 öncesine, Ephesos Tiyatro *Gymnasion*u örneğinden yola çıkarak ise İmparator Hadrianus Dönemi sonrasındaki bir dönem içine tarihlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Perge antik kentindeki Geç Hadrianus Dönemi yapısı olan F3 *Nymphaion*unun korniş blokları üzerinde yer alan palmetler[957] stil olarak Side örneğine yakındır. Ancak, Side örneğinde palmet yaprak parmaklarının keskin kenarlı ve perdahlı yüzeyleri ile birlikte matkap kullanımına bağlı olarak zeminden oldukça kopmuş yapısı Perge örneklerini aşar. Stil özellikleri bakımından **Kat. No.:** 326 numaralı alınlık bir geçiş dönemi özelliği taşımaktadır. Söz konusu özellik, Hadrianus Döneminden Antoninler Dönemine geçişteki bezeme işçiliğinin taşa yansıtılması olarak yorumlanmalıdır. Bu bakımdan alınlık MS 130 – 150 yılları arasına yerleştirilebilir.

İstiridye formlu alınlıklar: Alınlıkların *tympanon*larında yer alan bezemelerden ve blokların formundan dolayı bu isimlendirme yapılmıştır[958]. Toplam dört adet (**Kat. No.:** 321, 325, 327, 328) ele geçen alınlıklardan ikisi 1965 yılı restorasyon çalışmalarında *aedicula*lı cephenin alt katında kullanılmıştır (**Kat. No.:** 327-328). Alınlıklar, Wegner tarafından Geç Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir[959]. Bu çalışmada Wegner'in tarihlemesi göz ardı edilerek bezeme unsurları yeniden değerlendirilmiştir.

İstiridye formlu alınlıklar arşitrav-friz ve kornişin tek blok üzerinde çalışılması ile oluşturulmuştur. *Tympanon*, ters ve düz şekilde yerleştirilen istiridye kabuğu bezemelidir. İstiridye formunun meydana getirildiği merkez, formun özelliklerinden dolayı derinlik

[957] Mansel (1975a), s. 85, 87 Abb. 53.

[958] *Tympanon*u istiridye formlu alınlıkların yaygın olarak kullanıldığı yer Suriye Bölgesidir. Hem Anadolu hem de bu bölgedeki alınlıkların genellikle üç boyutlu tasarlanmadığı, doğrudan bir pilaster üzerine ya da bağlı bulunduğu nişi içerisinde duvar üzerine yerleştirildiği görülecektir. Side örneklerinde ise alınlıklar pilaster veya duvar içi nişlerin üzerini örtecek formda tasarlanmamıştır. Bu bakımdan alınlıkların üç boyutlu olarak tasarlandığını ve işlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Doğrudan sütun üzerine yerleştirilen alınlıkların benzer formunu yansıtan örnekler henüz belgelenmemiştir. M Yapısı örnekleri özellikle MS 3. yüzyılda popüler olacak bu tür alınlıklara örnek teşkil etmiş olmalıdır. Mimarideki Pamphylia etkisinin bir örneği de M Yapısının *tympanon*u istiridye formlu alınlıklarıdır denilebilir.

[959] M Yapısı, *imparator onurlandırma salonu*na ait istiridye formlu alınlıklar ve bu tip alınlıkların kullanımını inceleyen Wegner yapıyı Geç Antoninler Dönemine (MS 166 – 192 yılları arasına) tarihlendirmiştir. Çalışmada bloklar üzerinde yer alan bezeme elemanlarının stil özellikleri detaylı olarak incelenmemiş, karşılaştırma örneklere detaylı olarak yer verilmemiştir. Bk.: Wegner (1989), s. 161 vd. özellikle 163, 167.

kazanmıştır. İstiridyenin merkezi yani odak noktası; **Kat. No.:** 328, 327 numaralı alınlıklarda aşağıda, **Kat. No.:** 321, 325 numaralı alınlıklarda ise yukarıdadır.

Kat. No.: 321[960] numaralı alınlık cephenin alt katı için önerilmiştir. Arşitrav kısmında yer alan *ion kymation*u bezemeleri Pamphylia tipi[961] olarak isimlendirilen tipi yansıtır. Stil olarak bölgenin Geç Hadrianus Dönemi yapılarında görülen *ion kymation*u bezemelerinin özelliklerine sahiptir[962]. Friz kısmında defne yaprağı dizisi tercih edilmiştir. *Tympanon, ion kymation*u dizisi ile çevrelidir. Merkezde yer alan istiridye bezemesinin her iki kenarının deniz yaratıkları ile çevrelenmiş olduğu anlaşılmaktadır[963]. Sima ise hem stilize edilmiş hem de normal formunda lotus ile birlikte kapalı palmet yapraklarından oluşturulmuştur. Friz kısmında yer alan defne yaprağı ve simada bulunan lotus bezemelerinin stil olarak en yakın örneklerini Perge antik kentindeki F3 *Nymphaion*unda görmek mümkündür[964]. Lotus yaprağının alt bantlarından çıkarak kapalı palmet yaprağına "S" formunda uzanan yan dalları ve bu dalların stilize bir çiçek ile son bulması Geç Hadrianus Dönemine tarihlenen F3 *Nymphaion*u örnekleri ile neredeyse birebir aynıdır[965]. Stilize edilmiş lotus yapraklarının[966] benzer örnekleri ise Iasos Agora *Stoa*sına ait bloklar üzerinde belgelenmiştir[967].

Kat. No.: 325[968] numaralı alınlık form bakımından **Kat. No.:** 321 numaralı alınlık ile benzerlik gösterir. Bloklar cephenin birinci katı için önerilmiştir. Her iki bloğun *tympanon*u 20^0'li bir üçgen oluşturacak şekilde çalışılmıştır. Bununla birlikte değerlendirmeye alınan **Kat. No.:** 325 numaralı alınlığın *tympanon* çevresi urgan bezeme ile süslenmiş ve sima almaşık yerleştirilmiş stilize yapraklardan oluşturulmuştur. Üç *fascia*lı arşitrav tacını süsleyen *ion kymation*u bezeme örgüsü ve frizde yer alan defne yapraklı örgü **Kat. No.:** 321 numaralı alınlıkta olduğu gibi Geç Hadrianus Dönemi etkisini yansıtır. Değişen dönem ve buna bağlı olarak moda anlayışı bezemelerde

[960] **Kat. Görsel No.:** 248.
[961] Karaosmanoğlu (1996), s. 60.
[962] Örnekler için bk.: Lanckoroński (2005), s. 18, 20-23 Lev. 7.: Strocka (1981b), s. 28 Abb. 49.: Vandeput (1997a), s. 66 Pl. 79, 1-2.: Mansel (1972), s. 172 Res. 20-21.: Mansel (1973), s. 144-145.: Mansel (1975b), s. 369-370.: Strocka (1996), s. 473.
[963] Yapının cephe bloklarında görülen istiridye kabuğu bezemeleri ve deniz yaratıkları su ile ilişkilendirilebilecek materyallerdir. Bu tür bezeme unsurlarının tercih edilmesinin sebebi yapının bir hamam-*gymnasium* yapı kompleksi olmasıdır.
[964] Karşılaştırma içi bk.: **Görsel No.:** 72.
[965] Mansel (1975a), s. 85, 87 Abb. 53. Vandeput (1997a), s. 70, 78 Pl. 106, 3; 107, 2.: Köster (2004), Taf. 132, 3.: Strocka (1981b), s. 39.: Özdizbay (2012), s. 65.
[966] Benzer bezeme formu yapının korniş bloklarının sima kısımlarında yer alan ve *Tip C.3* olarak sınıflandırılmış bezemelerde incelenmiştir.
[967] Bianchi – Attanasio – Prochaska (2018), s. 326 Fig. 13.
[968] **Kat. Görsel No.:** 252.

farklılıklara neden olmuştur. Sima kuşağı üzerinde yer alan bir ters – bir düz yerleştirilmiş *akanthus*laşmış lotus ve stilize edilmiş yaprak çiçek farklı özellikler sunar. Düzenli aralıklarla yerleştirilmiş yuvalar ve yoğun bir matkap kullanımı görülmektedir.

Sima kuşağı üzerindeki stilize *akanthus* ve lotus yaprak bezemelerin benzer örnekleri Side ve Pamphylia Bölgesinin diğer kentlerinde henüz belgelenmemiştir. Stil olarak yakın bir bezeme şablonu MS 129 yılına tarihlenen Didyma antik kentindeki *tabernakel* yapısının korniş bloklarına ait simalar üzerinde görülür[969]. Bu yapının bezemeleri üzerinde matkap yuvası izlerine neredeyse hiç rastlanmaz. Bezeme öğeleri Side örneğinde olduğu gibi urgan şeklindeki bir bant üzerinde yükselir. Stilize edilmiş yaprak parmakları etli, dolgun ve geniş bir şekle sahiptir. Kıvrım dallar üzerindeki kılıf yapraklar hacimli bir yapıya sahipken, eksen yaprak işlenmemiş bunun yerine küçük bir taç yaprak işlenmiştir. Üçerli yaprak parmakları taç yaprağın kenarlarına açılır. Side örneklerinde ise bezeme şeması aynı kalmakla birlikte yaprak parmakları hacimli bir yapıya sahip değildir. Yoğun matkap kullanımının etkisi ile parmaklar incelmiş, bezeme öğeleri üzerinde yer yer düzensiz matkap yuvaları bırakılmıştır. Bezeme öğelerinin stilize edilmesi, yoğun matkap kullanımı, birbirini takip etmeyen ve anlaşılması güç farklı örgelerin araya girmesi ile oluşturulan Side örneği Didyma Tabernakel yapısı örneklerini stil olarak aşar.

Kat. No.: 328[970] numaralı alınlık cephenin ikinci katı için önerilmiştir. Alınlığın arşitravının taç kısmı profilli fakat bezemesizdir. Friz kısmı ise oluk/dil-yiv bezemelidir[971]. *Tympanon* çevresi urgan bezeme ile çevrelenmiş ve köşelerde deniz yaratıkları figürlerine yer verilmiştir. Sima, stilize edilmiş açık lotus ve kapalı palmet yaprak bezemelidir. Lotus ve palmet yaprak parmaklarının içleri yivlendirilmiştir. Kapalı palmet yaprakları eksen yaprağı bulunmaksızın ters S formunda yönlendirilmiş altı parmaktan oluşur. Bezeme şeması korniş blokları üzerinde görülen ve *Tip B.2* sınıflandırması altında incelenen bezeme şeması ile oldukça yakın stil özellikleri gösterir.

[969] Pülz (1989b), s. 117, 167-168 Taf. 28, 1, 7-8.
[970] **Kat. Görsel No.:** 255.
[971] Oluk/dil-yiv bezemeleri için stilistik bir gelişim ve tarihlendirme yapmak henüz mümkün değildir. Bk.: Kaplan (2013), s. 162. M. U. Anabolu, Batı Anadolu örnekleri ve özellikleri için bir çalışma kaleme almıştır. Çalışmada bu bezeme tipinin kullanımının çok eskiye dayandığını ancak friz kısmında kullanılan oluk/dil-yiv bezemelerinin bir Roma İmparatorluk Dönemi mimarlığı buluşu olduğunu, bezeme tipinin eyaletlerde daha fazla görüldüğünü belirtmiştir. Bk.: M. U. Anabolu (1992). Batı Anadolu'da Bulunan Yiv (Oluk)li Frizli Yapılar. *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi 6*, s. 3.

Kat. No.: 327[972] numaralı alınlık cephenin ikinci katı için önerilmiştir. Bezeme elemanlarının stil özellikleri ile diğer benzer formlu alınlıklar içerisinde farklılık gösterir. Üç *fascia*lı arşitravın taç kısmı profilli ancak bezemesizdir. Friz, kıvrık dal bezeme ile süslüdür. Diş sıralı bir korniş merkezinde düğümü aşağıya bakan istiridye kabuğu bezemesi yer alır. Korniş çevresi urgan bezeme ile süslenmiştir. Bir perde gibi açılan silmelerin her iki tarafında baş kısımları aşağıya bakan deniz yaratıkları (yunus balıkları) betimlenmiştir. Alınlığın tüm bu profil ve bezeme özellikleri, kıvrık dal ve sima dışında, **Kat. No.:** 328 numaralı alınlık ile örtüşmektedir.

Alınlık bloğunun friz kısmında yer alan kıvrık dal ve sima kısmında yer alan stilize yaprak (veya açık lotus) bezemeleri incelendiğinde farklı stil özellikleri dikkat çekmektedir. Kıvrık dal bezemeler merkezde yer alan stilize bir *akanthus* yaprağından[973] çıkarak kenarlara doğru ilerler. Ana dallar üzerinde kılıf yaprak bulunmaz ve yan dallar formu tam olarak anlaşılamayan stilize rozet çiçekler ile son bulur. Sima üzerinde yer alan bezemelerde ise açık ve kapalı palmet yaprakları ile birlikte stilize edilmiş yaprak motifleri yer alır[974]. Açık ve kapalı palmet yapraklarda eksen yapraktan çıkan yan dallar bir bant üzerinden yükselir. Yaprak parmaklarının sayısı farklılık göstermektedir.

Alınlık bloğunun simasını süsleyen bezemelerin stil analizi yapılabilecek karşılığı henüz yoktur. Kıvrık dal bezemelerinin stil analizi ise bir sonuç vermeyecektir. Bu nedenle ancak bazı teoriler ortaya koymak mümkün olacaktır. Bezemelerin ilkel yapısı ve işçilikteki özensizliğin bir sebebi alınlığın, cephenin 2. katında kullanılacak olması olabilir. Ancak bu durumda da aynı şablonda işlenmiş ve cephenin aynı katı için önerilmiş **Kat. No.:** 328 numaralı alınlığa ait bezemeler düşündürücüdür. Çünkü bu blokların her ikisinde de cephenin ilk bakışta görülemeyecek kısmında olmaları nedeni ile detaydan yoksun ve yalın bir işçilik göstermesi gerekirdi. Ancak, **Kat. No.:** 328 numaralı alınlığın bezeme işçiliği oldukça özenlidir. Bezemelerdeki işçilik farkını doğuran nedenler ile ilgili bir diğer düşünce **Kat. No.:** 327 numaralı alınlığın yerel bir atölyenin ürünü olabileceği ya da şantiyede çalışan bir çırağın elinden çıkmış olma ihtimalidir[975]. Her iki durumda da

[972] **Kat. Görsel No.:** 254.
[973] Sadece hacimli bir dal olarak başlayıp kenarlara doğru açılır şekilde de bir işçilik düşünülebilir. İşçilikteki farklılık kesin bir bezeme tanımını güç kılmaktadır.
[974] Bu yaprak motifleri defne yaprağını andırmaktadır.
[975] İstiridye kabuğu bezemesinin her iki yanında yer alan deniz yaratıklarının işlenişi bezemelerin aksine oldukça kalitelidir. Belki de bir ustanın çalışması ile başlayan bu iş şantiyede çalışan bir çırağın elinde son bulmuş olabilir.

bu blok diğer istiridye kabuğu formlu alınlıklar ile aynı dönemin ve aynı yapı projesinin bir ürünü olmalıdır.

b) Tarihlendirme

Alınlıklar üzerinde yer alan bezemelerin stil özellikleri belli bir tarih aralığı önermeyi mümkün kılmıştır. Bezemeler üzerinde yoğun bir Geç Hadrianus Dönemi etkisi tespit edilmiştir. **Kat. No.:** 325 numaralı alınlık üzerindeki sima kuşağı stil özellikleri bakımından Geç Hadrianus Dönemi bezemelerini aşarken Erken Antoninler Dönemine ve dolayısıyla bu dönemin sanat anlayışına geçişin güzel bir örneğidir. Geç Hadrianus Dönemi stil özelliklerini aşan bezemeler MS 130 sonrasına ve 150 yılı öncesine işaret etmektedir. Bu dönem yapının ilk inşa evresini içerdiğinden, söz konusu bloklar bu dönemde meydana getirilmiş ve *aedicula*lı cephede kullanılmış olmalıdır.

VI. 2. 7. Yapının Geç Hadrianus – Erken Antonin dönemi üzerine

Yapının tarihlendirilmesi ile ilgili farklı araştırmacıların yorumlarına önceki bölümlerde yer verilmiştir. Bununla birlikte yapının Hadrianus Dönemi özelliği gösteren bir yapı olması gerektiğini belirten araştırmacılar da yok değildir. Antik Kütüphaneler üzerine araştırmalar yapan Makowiecka[976] çalışmasında M Yapısına da değinmiştir. Makowiecka, İmparator Hadrianus Döneminde kültür ve sanata yönelik aktivitelerin ve buna bağlı olarak yapı faaliyetlerinin arttığına dikkat çekmiştir. Side'deki M Yapısının imparator salonunda ele geçen zırhlı portre heykelinin değiştirilmeden önce İmparator Antoninus Pius'u (MS 138-161) tasvir etmesinin şaşırtıcı olmaması gerektiğini belirtir. Çünkü, O'na göre imparator salonunun inşası Hadrianus'un ikinci seyahati ile ilişkilidir. Olasılıkla da inşa süreci imparatorun ziyareti sonucunda başlamış, tamamlanması onun devamında tahta geçen Antoninus Pius dönemini bulmuştur. Bunun mimari bezeme yolu ile yapılan tarihlemeye uymadığını da belirten yazar Atina'daki Hadrianus Kitaplığını örnek vererek her iki yapının birbirine çok benzediğini ve bu yapı planının dönemin bir özelliği olduğunu düşüncelerine kanıt göstermiştir[977].

Makowiecka'nın İmparator Hadrianus ile ilgili tespitleri oldukça yerindedir. M Yapısı çalışmaları ile mimari bezemenin stil kritiği, yapının İmparator Hadrianus'un ikinci seyahati sonrasında inşanın başlamış olabileceğini düşündürmektedir. Yapının

[976] Makowiecka (1978), s. 1 vd.
[977] Makowiecka (1978), s. 73.

imparatorun kente gelmesi ile kesinlikle bir ilişkisi olmalıdır. Kente gelen imparator belki de böyle bir yapının inşasını Sidelilerden istemiş de olabilir. Bu süreçte MS 127 – 130 yılları arasında inşa edilen[978] Atina'daki Kitaplık Side'nin M Yapısına örnek teşkil etmiş olmalıdır. Plan olarak birbirine oldukça benzeyen her iki yapının cephe düzenlemesindeki farklılıklar bölgelerin farklı mimari gelenekleri ile açıklanabilir. Bununla birlikte Makowiecka her iki yapıyı kitaplık olarak ele almıştır. Ancak tarafımızca yapılan son araştırmalar M Yapısının bir *gymnasium* olduğunu[979], yapının kitaplık barındırmadığını ortaya koymuştur.

M Yapısının doğusundaki özel mekânların bir kitaplık olarak düzenlenmediği kesindir. Kitaplık olarak düzenlenen mekânlarda nişlerin her iki yanında önlerinin kapatılabilmesi için bir düzenleme oluşturulur[980]. Genellikle ahşap kapaklar ile kapatılan nişlerin kenarlarındaki bu düzenekler Side'de tespit edilmemiştir. Bununla birlikte kitaplıklarda genellikle kitapların nemden etkilenmemesi için nişler bir podyum üzerinde yükselir. *İmparator onurlandırma salonu*nun podyumları üzerindeki tüm *aedicula* ve nişleri heykeller ile süslenmişti. Kuzey ve Güney Mekânların nişleri ise zemin ile neredeyse bitişik başlar. Dahası kitap rulolarının saklanması için nişlerin içerisinde raflar oluşturmaya yarayacak izler de yoktur[981]. Bu özellikler bu mekânların kitaplık olarak değerlendirilmemesi gerektiğine dair düşüncelerimizi desteklemektedir.

Hamam yapısına sonradan eklenen *gymnasium*[982] ile kompleks genişletilmiş ve kent için önemli bir prestij alanı meydana getirilmiştir. İmparator Hadrianus Dönemi ve bu dönemin hemen sonrasında, kentin *agon*istik festivallerinde büyük bir artış gözlenir[983]. Daha da önemlisi bu dönem ile birlikte kentin *agon*ları yeniden düzenlenir. Söz konusu

---

[978] Sisson (1929), s. 64.

[979] Bk.: **II. Bölüm.**

[980] Örnekler için bk.: W. Hoepfner (2002c). Die Bibliotheke Eumenes II in Pergamon. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s.48 Abb. 63.: W. Hoepfner (2002d). Eine würdige Nachfolgerin. Die Erneuerung der Akademie in Athen unter Kaiser Hadrian im 2.Jh.n.Chr. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s. 64 Abb. 83.: Hoepfner (2002a), s. 76 Abb. 101-102. Roma Dönemi Kitaplıklarının tipolojik özellikleri ve adlandırmalardaki farklılıklar için bk.: Strocka (2012), s. 167 vd.

[981] Kitaplıklarda nişlerin içerisinde rafların varlığı arkeolojik veriler ile tespit edilmiştir. Nişler ve kütüphanelerin iç tasarımı için bk.: Yıldız (2003), s. 353 vd.

[982] Sondaj Kazıları M Yapısının üzerinde bulunduğu *insula*nın MS 2. yüzyılın başında imara açılmamış olduğu yönünde sonuçlar vermiş olsa da bu alanda çalışmalarımı yürüten kişi olarak bunun doğru olamayacağı düşüncesindeyim. MS 1. yüzyılın ortalarında inşa edilen anıtsal bir hamamın hemen arkasında ve oldukça elverişli bir konumda olan bu *insula* mutlaka daha öncesinde imara açılmış olmalıydı. Alanın çok kısıtlı yerlerinde ve küçük sondajlar ile yürütülen çalışmalar genişletilirse ve özellikle *imparator onurlandırma salonu*nun içinde ve *stoa*nın alt yapı konstrüksiyonun yakınında yapılacak bir sondaj çalışması bu konu hakkında daha kesin yargılara varılmasını sağlayacaktır.

[983] Side'de imparator Hadrianus Döneminde düzenlenen *agon*lar ile ilgili olarak bk.: Weiss (1981), s. 332-339.: Nollé (1990), s. 258.: Nollé (1993a), s. 86, 217 vd.: Uzunaslan (2008), s. 122-124.

süreçte artan kültür ve sanatsal faaliyetleri için bu faaliyetlere uygun mekânlar tasarlanır. Tiyatro yapısının genişletilmesi, Ticaret Agorasının tiyatronun genişlemesine paralel olarak büyütülmesi, N1 ve N2 Tapınaklarındaki ve bu alandaki düzenlemelerin hepsi İmparator Hadrianus Döneminin sonuna veya Antoninler Döneminin başına tarihlenen imar projeleridir[984]. M Yapısı da tıpkı bu örneklerde olduğu gibi İmparator Hadrianus Döneminin sonlarında başlanan bir yapı projesidir. Projenin tamamlanması, mimari bezemelerin de gösterdiği gibi, MS 150 yılından önce, 140'lı yıllarda gerçekleşmiştir.

İmparator kültü, *agon*lar ve romanizasyon sürecinin etkisi bu yapının kullanımı ile ilgili etkinlikleri şekillendirmiş olmalıdır. Kentin sütunlu caddelerinin mutlaka M Yapısına ulaşması, imparator salonunun sergi alanı ve kült karakteri taşıması ile açıklanabilir. Perge'de bu fonksiyonu üstlenen yapı Güney Hamamının *palaestra*sıdır ve bu alan ele geçen bir yazıttan dolayı Yegül tarafından Claudianum olarak adlandırılmıştır[985]. W. E. Kleinbauer ise Perge Güney Hamamındaki *palaestra*nın imparator kültü ile ilgili bir sergileme alanı olduğunu belirtmiştir[986]. Makowiecka'ya göre ise M Yapısı ve Vedius *Gymnasium*unda ele geçen atlet, tanrı ve tanrıça heykelleri ile birlikte imparator heykeli *Kaisersaal* olarak isimlendirilen mekânların dekorasyonunu oluşturur[987]. Araştırmacıların yorum ve önerileri; Perge Güney Hamamına ait *palaestra*, Vedius *Gymnasium*unun mermer salonu ve M Yapısının imparator salonu için de dikkate alınabilecek yerinde tespitlerdir.

Perge Güney Hamamına ait *palaestra*nın genişletilen kuzey *stoa*sı ve M Yapısının doğusundaki özel mekânlar Pamphylia Bölgesinin benzer amaçlar doğrultusunda oluşturulan mekânlarıdır. Side'nin imparator salonunun tapınım için kullanılmış olduğu düşünülemez[988]. Ancak bu salonun kentin *prosesyon* yolunun önemli bir ayağını oluşturduğu mutlaktır. Perge'de Hadrianus Dönemi içinde şekillenen Güney Hamamına bağlı sergi salonunun bir benzeri Hadrianus Dönemi sonu – Antoninler Dönemi başında Side'de inşa edilmiştir. Nollé'nin düşman kız kardeşler olarak adlandırdığı[989] iki kentin birbiri ile rekabeti düşünüldüğünde Perge'den sonra Side'nin böyle bir salon meydana getirmesi anlaşılır gözükmektedir. İki kent arasındaki rekabetten de dolayı, Perge'deki

[984] Bk.: **VII. Bölüm.**
[985] Yegül (1982), s. 19 dn. 63.
[986] Kleinbauer (1982), s. 278-279. Ayrıca bk: Karivieri (1994), s. 100-102.
[987] Makowiecka (1978), s. 71-72. Ayrıca bk.: Alanyalı (2018a), s. 82-84.
[988] Perge Güney Hamamına ait *palaestra* için de bunu söylemek mümkündür.
[989] Nollé (1993b), s. 297 vd.

Güney Hamamına bağlı *palaestra*nın düzenlemesinden ve F3 *Nymphaion*unun yapımından hemen sonraki süreçte Side M Yapısının inşası başlamış olmalıdır.

VI. 3. Geç Antonin – Erken Severuslar Dönemindeki Düzenleme

M Yapısında bu dönem ile ilgili tespit edilebilen düzenlemeler stil kritiği, arkeolojik buluntular ve yazıtlar yolu ile belgelenmiştir. Bu dönemde yapı, olasılıkla ufak çaplı bir deprem ile hasar görmüştür. Yapının gördüğü hasar nedeni ile çatıda düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler sırasında tragedia maskı biçimli *antefiks*ler çatıda kullanılmıştır (**Kat. No.:** 337-343; **Kat. Görsel No.:** 264-271)[990]. Bununla birlikte *imparator onurlandırma salonu*nun *aedicula*lı cephesine ait sütun başlıkları ve pilaster başlıklar değiştirilmiş, yeni arşitrav-friz blokları cephede kullanılmıştır. Olasılıkla yaşanan deprem sonucu hasar gören arşitrav-friz blokları ve sütun kaidelerinin dübeller ve kenetler yardımı ile tekrar bir araya getirildiği tespit edilmiştir.

Onarım geçiren bloklar içerisinde en dikkat çekici olanı **Kat. No.:** 232[991] numaralı arşitrav-friz bloğudur. Cephenin 2. katına ait bu blok olasılıkla yaşanan bir deprem sonrası zarar görmüş ve üç parçaya ayrılmıştır. Parçalara ayrılan bloğun friz ve arka kısmına dübel ve kenetler yerleştirilmiş, böylece blok tekrar kullanılır hale getirilmiştir (**Şekil No.:** 103; **Kat. Görsel No.:** 158a-b). **Kat. No.:** 228 numaralı oval formlu arşitrav-friz bloğunda ise onarım *soffit* kısmında gerçekleştirilmiştir. *Soffit* üzerine iki kenet yuvası açılmış ve blok kırılan parça ile tekrar birleştirilmiştir. Ancak, MS 6. yüzyıl sonu – 7. yüzyıl başında yapı yıkıldığında yine aynı yerden kırılmış, kırılan parça alanda tespit edilememiştir (**Şekil No.:** 97; **Kat. Görsel No.:** 152a-b).

Arşitrav-friz blokları dışında kaideler üzerinde de onarım izlerine rastlanmıştır. Belgeleme çalışmalarında iki kaide bloğunun bir şekilde parçalara ayrıldığı kayıt altına alınmıştır. Söz konusu kaideler gövde ve üst taban üzerine açılan kenet ve dübeller yardımı ile tekrar birleştirilmiş ve yeniden kullanılmıştır. **Kat. No.:** 4 ve 6 numaralı attik-ion tipi kaidelerde onarım uygulaması rahatlıkla izlenebilmektedir (**Kat. Görsel No.:** 4, 6; **Şekil No.:** 2). Bunula birlikte, **Kat. No.:** 137 numaralı pilaster başlığın arka destek kısmı üzerinde onarıma işaret eden izler belgelenmiştir (**Kat. Görsel No.:** 63).

[990] *Antefiks*lerin yapıda kullanılması ve tarihlendirilmesi için tezin 2. Bölümüne bakınız.
[991] **Kat. Görsel No.:** 158.

Antik çağda bu tür benzer onarım uygulamalarının gerçekleştirildiği bilinmekle birlikte[992] M Yapısındaki uygulamaların Geç Antonin – Erken Severuslar Dönemi içinde gerçekleştirildiği anlaşılmıştır[993]. Bu döneme tarihlenen blokların stil özellikleri yapının geçirdiği onarım sürecinin aydınlatılmasını sağlamıştır. Önceki paragrafta onarım ile ilgili ele alınan blokların hepsi aynı dönemde gerçekleşen antik restorasyonun izleridir.

Stil kritiğinin yanı sıra kentte bu döneneme işaret eden yapı onarımları ile ilgili yazıtlar da ele geçmiştir. Bu yazıtlardan birisi MS 2. yüzyılın sonu – 3. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir ve olasılıkla M Yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Yazıt, Avukat Proklos aracılığı ile *Gerusia*'nın *banket salonu*nun (*banketsaal*) tekrar ayağa kaldırılmasından bahsetmektedir[994]. Nollé'ye göre kesinlikle MS 212 yılı öncesine tarihlendirilen bu yazıtta[995] yapının yeniden restore edildiği ve bu restorasyonun oldukça başarılı olduğu aktarılmaktadır[996]. Yazıtın yapı ile ilişkilendirilmesinin nedeni söz konusu tarih içinde yukarıda bahsi geçen bloklar üzerindeki onarımlar ve bu döneme tarihlendirilen yeni yapı elemanlarının kullanılmasıdır[997]. Geç Antonin – Erken Severuslar Dönemi içinde ele alınan blokların stil incelemeleri ilerleyen satırlarda farklı başlıklar altında ele alınmıştır.

VI. 3. 1. Normal Korinth tipi başlıklar

a) Tanım ve stil özellikleri

Dönem içerisine yerleştirilen başlıklar Normal Korinth tipi başlıklar ile 1 adet pilaster başlığından oluşmaktadır. Pilaster başlığın ve Korinth tipi başlıkların stil özellikleri aynı olduğu için pilaster başlık bu bölüm içinde değerlendirilmiş, ayrı bir başlık açılmamıştır. Başlıkların stil özellikleri incelendiğinde; alt *sıra akanthus* yaprak çelengindeki yapraklar, orta damarın her iki yanındaki üçer yaprak diliminden ve üstte

[992] T. Ismaelli (2013). Ancient Architectural Restoration in Asia Minor. Typology, Techniques and Meanings Discussed with Reference to Examples of Large-scale Public Buildings in Hierapolis of Phrygia, a Seismic City in Western Turkey. *IstMitt 63*, s. 273 vd.
[993] Olasılıkla Septimius Severus Dönemi (MS 193-211).
[994] Nollé (2001), s. 472 Nr. 153.
[995] Nollé (2001), s. 472.
[996] Yapı ile ilgili olabilecek başka bir yazıtta ise kent Gerusia'sı, Demos ve Meclisinin kutsal senatonun temsili için bir heykel diktirdiği belirtilmektedir. Yazıtta önemli bir husus bulunmaktadır ki bu da kent Gerusia'sının tanrıça Athena ve *banket salonu*nda yer alan Dionysos'un *neokoros*u olduğu vurgulanmaktadır. Gerusia'nın kutsal salonu (*banketsaal*) için olasılıkla *imparator onurlandırma salonu*nun kuzey ya da güneyinde yer alan mekânlar kullanılmış olmalıdır. Yazıt mekânların heykel resim programlarının değiştirilmesi ve yapının ayakta kaldığı süre boyunca yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Bk.: Bosch (1951), s. 66-69 Nr. 18.: Nollé (1993a), s. 285-290 Nr. 26.
[997] Bununla birlikte kutsal kent Gerusia'sının onore edildiği mekanlardan birisinin *imparator onurlandırma salonu*nun kuzey ve güneyinde yer alan mekanlardan birisi olması ihtimal dahilindedir. Bunun için tezin 2. Bölümüne bakınız.

bir taç yaprağından oluşur (**Kat. No.:** 120-128, 131; **Kat. Görsel No.:** 46-54, 57). Ana damarın her iki yanındaki parmaklar üçlü veya dörtlü dilimden meydana getirilmiştir.

Akanthus yaprakları derin ve geniş ana damarın her iki yanına açılır. Derin kanallara sahip yaprak parmaklarının uçları sivridir. Alt sıra yaprak parmaklarının ilk ikisi karşı aksındaki *akanthus* yaprak parmaklarıyla buluşur. Üçüncü yaprak parmağı ise üst sıra yaprak dilimlerinin alt parmağına ulaşır. Parmakların bu formu merkezde üçgen şeklinde baklava dilimi formunda boşlukların oluşmasını sağlamıştır. Üst sıra yaprak parmaklarının her ikisi yine karşı aksındaki *akanthus* yaprak parmaklarıyla buluşur. Yaprak parmakları arasındaki gözler artık tamamı ile yozlaşmış; çentik formlu, uzun, geniş ve derin gözler ortaya çıkmıştır. Üst sıra *akanthus* yaprağı çelengi, alt sıra *akanthus* yaprak çelenginin arasından yükselir ve sadece taç yapraktan oluşur. *Helikse*r basık, tıknazdır ve başlık yüzeyinde oldukça az yer kaplar. *Caulis* kökleri keskin kenarlı, üçgen prizma şeklindedir. Üst *akanthus* yaprağı üzerinden destek yaprağı yükselir. *Abakus* çiçeği sapı işlenmemiştir. *Kalathos* bezeme öğeleri altında görünürlüğünü yitirmiştir.

Side örnekleri korunma durumunun iyi olması bakımından en iyi **Kat. No.:** 122[998] numaralı sütun başlığı üzerinden incelenebilir. Sütun başlığının *akanthus* yaprak formu derin ve geniş ana damarlardan kenarlara açılan yaprak parmaklarından oluşur. Ana damarın yanlarına açılan yaprak parmakları geniş başlar ve uçlara doğru sivrilir. Yaprak parmakları yatay bir şekilde kenarlara açılır ve karşı aksındaki yaprağın parmaklarına dokunmaktadır. *Akanthus* yaprak parmaklarının bu formunda gözler uzamış, üst parmağın alt yaprak parmağı ile birleşmesi sonucunda derin, oval formda gözler meydana gelmiştir. *Caulis* kökleri üçgen, keskin kenarlı bir prizma şeklindedir. Başlıkların dört parmaklı orta *akanthus* yaprak formu ve yaprak parmaklarının birbirine dokunarak *kalathos*u sarması Aphrodisias dekorasyon okulunun bezeme şemasını yansıtır[999]. Başlıkların bu stil özellikleri MS 3. yüzyıl boyunca popüler olmuş ve sevilerek kullanılmıştır[1000].

---

[998] **Kat. Görsel No.:** 48.

[999] Fischer (1990), s. 41-42, 49.: Kadıoğlu (2006), s. 158 dn. 902-905.: Gider Büyüközer (2013), s. 102 dn. 21.: Kadıoğlu (2011b), s. 175.

[1000] Pamphylia Bölgesi'nde bu tür başlıkların kullanımı özellikle Geç Antonin - Erken Severuslar Dönemi başlıklarında sıklıkla görülür. Bu dönemin belirgin özelliği yaprak parmaklarının koronal formda tüm *kalathos* yüzeyini sarmasıdır. Side'de yazıt yolu ile tarihlenen Septimius Severus – Caracalla Dönemleri arasına tarihlenen kentin girişindeki *Nymphaion*da, Perge'de yine yazıtı ile MS 198 olarak kesin tarih veren F2/F4 *Nymphaion*unda görülür. Side örnekleri için bk.: Gliwitzky (2010), Abb. 113, 116. Yazıtlar için bk.: Nollé (1993), Nr. 39.: Bean (1965), Nr. 103.
Perge örnekleri için bk.: Gliwitzky (2010), Abb. 13-18.: Türkmen (2007), Kat. No.: 41-42, 44. Tarihlendirme için bk.: Mansel (1975a), s. 70.: Mansel (1975b), s. 368 vd.

M Yapısında kullanılan başlıkların tarihlendirilmesi bakımından Diokaisareia Tiyatrosuna ait başlık oldukça önemlidir. Yapı ele geçen bir yazıt ile kesin olarak İmparator Marcus Aurelius Dönemine (MS 161 – 180) tarihlendirilmiştir[1001]. Yapı ile ilgili çalışmaları yapan M. Spanu, Normal Korinth tipi bir başlığı belgelemiştir. Başlığın stil özellikleri dönem işçiliğini yansıtması bakımından önemlidir[1002]. *Kalathos* yüzeyinden çıkan *akanthus* yapraklarının oldukça derin işlenmesi, derin ve geniş ana damarın kenarlarında açılan sivri uçlu yapraklar, *kalathos* sepetinin bezeme öğeleri altında görünürlüğünü yitirmesi stil olarak Side örnekleri ile benzerdir. Ancak, Side örneklerinde iç kaplama yaprakları ve *helikss*ler Diokaisareia Tiyatrosu örneğinde olduğu gibi güçlü değildir. M Yapısı başlıklarının *akanthus* yapraklarında görülen stil özellikleri Diokaisareia başlığını aşar ve onu Perge antik kentindeki F2 *Nymhaion*una (MS 198) ait Korinth sütun başlıklarına yaklaştırır[1003]. Yine aynı kentin kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddesi üzerinde de benzer stil özelliklerine sahip başlıklar belgelenmiştir[1004].

Side'de, yazıtı ile Septimius Severus – Caracalla Dönemleri (MS 193-217) arasına tarihlenen kent girişi önündeki *Nymphaion*a (G) ait başlıklar M Yapısında kullanılan başlıklar ile benzer stil özelliklerini yansıtır[1005]. Kentin geç antik çağ sur duvarlarına bitişik Vespasianus Anıtında görülen ve yapının ilk evresine ait olmayan normal Korinth tipi başlıklar da yine bu dönemin stil özelliklerini gösterir[1006]. Ayrıca antik kentin doğu-batı doğrultulu ana caddesi (C) üzerinde pek çok benzer stil özelliğini yansıtan başlık tespit edilmiştir. Bu başlıkların *akanthus* yaprak parmakları *kalathos*u çevreler ve *kalathos* bezeme öğeleri altında görünürlüğünü yitirir. Tıknaz formlu *helikss*ler ve güçsüz volütler M Yapısı örneklerine stil olarak yakındır[1007].

M Yapısının ikinci evresine ait Normal Korinth tipi başlıklarının tarihlendirilmesi ile ilgili bk.: Yurtsever (2018b), s. 895 Res. 7c, 13.

[1001] Ş. Başal (1995). Uzuncaburç Tiyatrosu 1993 Çalışmaları. *MKKS 5*, s. 312.

[1002] Spanu (2011), s. 78 Fig. 52. Spanu, söz konusu başlığın Erken Severuslar Dönemi için oldukça tipik olduğunu belirtmektedir.

[1003] Gliwitzky (2010), s. 55 Abb. 10, 13, 17.: Mansel (1975a), s. 70.: Mansel (1975b), s. 368 vd.

[1004] Williams, C. J. (1979). *The Development of Monumental Street-architecture with Special Emphasis on Roman Asia Minor.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of London, s. 206-207 Pl. 20b-c.

[1005] Gliwitzky (2010), s. 99-109, Abb. 113, 116.: Nollé (1993), s. 308-309 Nr. 39; Bean (1965), s. 16 Nr. 103.: Mansel (1958a), s. 229-230.: Mansel (1963), s. 63-64.: Mansel (1978), s. 108.

[1006] Mansel (1964b), s. 188 Res. 9-10.: Mansel (1978), s. 117 Res. 128.

[1007] Sütunlu Cadde (C), Vespasianus Anıtı (I3) ve M Yapısı ile birlikte kentin ana giriş kapısının karşısındaki *Nymphaion* (G) aynı süreç içerisinde gerçekleştirilen mimari düzenlemeleri yansıtıyor olmalıdır. Sütunlu Cadde (C ve B caddeleri) üzerindeki yoğun Geç Antonin - Erken Severuslar Dönemi izlerini taşıyan başlıklar bu dönemde kentin belki yeni bir imar faaliyeti ile düzene sokulduğunu gösteren kanıtlar olmalıdır. Bu dönemde *nymphaion* yapısı gibi yeni inşa faaliyetlerinin yanı sıra M Yapısı, Sütunlu Cadde ve Vespasianus Anıtı gibi yapılarda onarım gerçekleştirilmiştir.

Pamphylia Bölgesi dışında Knidos antik kentindeki Korinth Tapınağı'na ait başlıklar stil özellikleri bakımından önemlidir. Tapınak stil özelliklerinden yola çıkılarak Geç Antonin – Erken Severuslar, olasılıkla Septimius Severus Dönemine (MS 193-211) tarihlendirilmiştir[1008]. Başlıkların *akanthus* yaprak bezemeleri Side örneklerine oldukça yakındır. Bu örnekler dışında MS 3. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Miletos antik kentindeki 3 numaralı Heroon yapısına ait bir başlık[1009], Suriye-Filistin Bölgesinden ele geçmiş ve Septimius Severus Dönemine tarihlendirilen iki başlık[1010] stil bakımından M Yapısı başlıkları ile ortak özellikler gösterir.

b) Tarihlendirme

Değerlendirmeye alınan örnekler içerisinde özellikle Side ve Perge örnekleri stil açısından M Yapısı başlıkları ile oldukça yakındır. Side ve Perge örneklerinin yazıtı ile tarihlendirilen yapılar olması, ayrıca bölgesel yakınlık dikkate alındığında M Yapısına ait başlık grubunu MS 2. yüzyılın sonu – 3. yüzyılın başına, Septimius Severus Dönemi içerisine tarihlendirmek mümkündür. Yapı ile ilişkilendirilen onarım yazıtı[1011] dikkate alındığında ise bu tarih kesinlikle MS 212 yılından önce olmalıdır.

VI. 3. 2. Arşitrav-friz blokları

Geç Antonin – Erken Severuslar Dönemi içerisinde değerlendirilen arşitrav-friz blokları;1965 yılı restorasyonunda imparator salonunun güney köşesinde kullanılan oval formlu bloklar ve yine aynı formda işlenmiş **Kat. No.:** 227, 228 numaralı bloklardan oluşmaktadır. Anılan bloklar dışında ise arka duvar cephesinin nişleri üzerinde kullanılan **Kat. No.:** 193 numaralı blok bu dönemin stil izlerini taşımaktadır.

Kat. No.: 227-228[1012] numaralı arşitravlar üzerinde yer alan bezemeler oldukça ilgi çekicidir. Söz konusu bezemeler olasılıkla sonraki bir müdahaleye işaret etmektedir. Yapı ile ilgili önceki çalışmalarda dikkat çekmeyen bu husus çalışmada önemli bir teori/düşünce olarak ileri sürülmektedir. Bloklar üzerinde onarım izlerinin görülmesinin

[1008] İ. H. Mert (2005). Knidos Korinth Tapınağı. İçinde: *Ramazan Özgan'a Armağan/Festchtrift für Ramazan Özgan* (Ed. M. Şahin – İ. H. Mert). İstanbul: Ege Yayınları, s. 234-236 Res. 7-8.: İ. H. Mert (2015). *Der Korinthische Tempel von Knidos. Ein repräsentativer Grabbau der römischen Kaiserzeit*. Knidos-Studien 2. Reichert, s. 54 Taf. 8. 1.
[1009] Weber (2004), s. 135 Taf. 38, 1.
[1010] Fischer (1990), s. 47 Taf. 26, 148.
[1011] Nollé (2001), s. 472 Nr. 153.
[1012] **Kat. Görsel No.:** 153a, 154a.

yanı sıra bezemeler üzerinde de bir onarım olabileceğine dair bazı etkenler gözlenmiştir. Söz konusu etkenler; friz kısmını süsleyen kıvrık dal süslemeleri ile birlikte bu süslemenin birbiri ile uyumlu olmayan ana ve yan dallarında görülür. Friz kısmını süsleyen bezemeler dikkatli bir şekilde incelendiğinde sarmal yapan ana ve yan dalların oldukça ince cidarlı, tırtıklı yapıda olduğu belgelenmiştir. Bezemelerin bu form özelliği yapıya ait başka bloklar ve kent içerisindeki farklı yapılarda görülmemektedir[1013]. Sarmal dalların merkezinde yer alan rozet çiçeklerde ise yan yaprak parmakları ile uyumsuz eksen yaprak yer alır. **Kat. No.:** 227[1014] numaralı blokta düzeltilmeye çalışılan rozet çiçeğin formunu artık neredeyse kaybettiği görülür. Söz konusu bloğun üzerinde yer alan rozet çiçekler ikincil müdahale nedeni ile stilize edilmiş bir yaprak formuna dönüşmüştür. Ana dallarda ise kılıf yapraklar üzerinde işlem yapılmış ve bu işlem sonrasında ana dal görünürlüğünü neredeyse tamamen yitirmiştir.

Önceki paragrafta belirtilen özellikler dışında dikkat çeken bir diğer unsur bezemeleri oluşturan yaprakların tırtıklı yapısıdır. Yaprakların tırtıklı yapısı Antoninler Döneminde ışık-gölge etkisinin arttırılması için uygulanan bir dönem özelliği olarak kabul edilmektedir[1015]. Özellikle kıvrık dal bezemelerinin merkezinde yer alan rozet çiçeklerde ve kılıf yapraklar üzerinde bu özelliği görmek mümkündür. Ancak, bu noktada dikkat edilmesi gereken husus **Kat. No.:** 227-228 numaralı bloklarda bezemelerin tırtıklı yapısının düzensiz dağılımıdır. Bezeme unsurları üzerindeki tırtıklı yapının sebebi dönem özelliği değil mimari bloğun geçirdiği onarım uygulanmasından dolayıdır. Bloklara ait bezemeler üzerinde tespit edilen onarım uygulamaları Geç Antonin – Erken Severuslar döneminde gerçekleşmiş olmalıdır. Çünkü bu dönemde cephenin normal Korinth tipi başlıkları da değiştirilmiş, Geç Antonin – Erken Severuslar dönemi özelliği gösteren başlıklar kullanılmıştır.

Onarım geçiren bloklar dışında dönem özelliklerini yansıtan farklı bir blok *imparator onurlandırma salonu*nun arka duvar cephesini süsleyen **Kat. No.:** 193[1016] numaralı arşitrav-friz bloğudur. Blok üzerinde yer alan kıvrık dal bezemelerinde, aşırıya kaçan matkap kullanımı, bezemelerin düzensiz dağılımı, anlaşılmayı zorlaştıran ve gözü

[1013] Kıvrık dal bezemelerinde sarmal yapan ana ve yan dalların ince cidarlı yapısı Ephesos antik kentinde bulunan Pollio *Nymphaion*unda da görülür (MS 92/93). Merkezde yer alan *akanthus* yaprak ve rozet çiçekler işçilik bakımından Side örneklerinden oldukça farklıdır. Temiz matkap işçiliği ve rozet çiçeklerde görülmeyen tırtıklı yapı Side örneklerini çok daha geç bir dönem içine yerleştirir. Pollio *Nymphaion*u örneği için bk.: Strocka (1981b), s. 24 Abb. 44.
[1014] **Kat. Görsel No.:** 153.
[1015] Vandeput (1997a), s. 157.
[1016] **Kat. Görsel No.:** 119a-b.

yoran bir işçilik dikkat çekmektedir. Arşitrav-friz bloğunun kıvrık dal bezemelerinin yakın örnekleri kent içerisindeki Septimius Severus – Caracalla Dönemleri arasına tarihlenen *Nymphaion*a (G) ait bloklarda görülmektedir[1017]. Perge antik kentinde ise F2 *Nymphaion*unun (MS 198) kıvrık dal bezemeleri stil olarak Side örneğine yakındır[1018].

Bölge dışında yakın örneklere bakıldığında Hierapolis Tiyatrosu cephesine ait arşitrav-friz blokları üzerinde yer alan kıvrık dal bezemeler stil olarak Side örneğine oldukça benzerdir. Ana dallar ve yan dallar üzerindeki yoğun matkap kullanımı nedeni ile oluşan tırtıklı yapının benzerini Side örneğinde de görmek mümkündür. Yazıtı ile Erken Severuslar Dönemine (MS 206/207) tarihlendirilen yapının bezemeleri için Side örnekleri yakın bir stil özelliği sunmaktadır[1019]. Nysa Tiyatrosunun (MS 180 – 200) sahne binasına ait bir duvar arşitravı üzerinde belgelenen kıvrık dal bezemeler Side örnekleri ile benzer stil özelliklerine sahiptir[1020].

Ele alınan örnekler M Yapısı arşitravlarının tarihlendirilmesi için önemli bilgiler sağlamıştır. Buna göre önceki paragrafta ele alınan arşitrav-friz bloklarının onarımı ve **Kat. No.:** 193 numaralı blok MS 180 yılından sonra, 210 yılından önce bir tarih içine yerleştirilebilir. Bu onarım sütun başlıklarının da elden geçirildiği bir dönemde eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir.

VI. 4. MS 4. Yüzyıl Sonu ile 5. Yüzyıl Başındaki Düzenleme

MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl başındaki düzenleme arkeolojik kazılar ile belgelenmiştir. 2017 yılı çalışmalarında M Yapısının Güney *Stoa*sı açığa çıkarılmıştır[1021]. Kazılar neticesinde Güney *Stoa*nın arka duvar cephesinin yeni bir yapı programı ile tekrar düzenlendiği anlaşılmıştır[1022]. Bu düzenleme kazı çalışmalarında ele geçen bir yazıt ile de belgelenmiştir[1023]. Yeniden düzenlenen Güney *Stoa* arka duvar cephesi için pilaster başlıklar kullanıldığı tespit edilmiştir.

Pilaster başlıklar (**Kat. No.:** 147-155) kaplama levhası şeklinde kullanılmış ve bu nedenle L formunda işlenmiştir. L formundaki başlıklar duvar içi nişlerinin hem iç hem

[1017] Gliwitzky (2010), s. 114 Abb. 136.
[1018] Gliwitzky (2010), s. 55 Abb. 25-26.: Türkmen (2007), s. 173 Kat. No. 83.
[1019] Ritti (1985), s. 59.: D'Andria (2001), s. 108.: Kadıoğlu (2006), Taf. 52, 1.
[1020] Kadıoğlu (2006), s. 141, 295 Taf. 34, 1.
[1021] 2017 yılı çalışmalarını içeren raporlar için bk.: Alanyalı – Erkoç (2019), s. 427-442.: Alanyalı – Erkoç (2019), s. 103-112.
[1022] Yurtsever (2019), s. 433 Res. 2c.
[1023] Nollé (2018), s. 108.: Nollé (2019), s. 431. Ayrıca bk.: **IV. Bölüm:** *Yapının Donanımı*.

de dış cephesinde görülecek şekilde cepheye yerleştirilmiştir[1024]. Böylece nişlere dışarıdan bakıldığında üç boyutluymuş hissi yaratacak bir görünüm kazandırılmıştır. Güney *Stoa*nın arka duvar cephe düzenlemesinde kullanılan pilaster başlıklar dışında tarihleme bakımından veri sağlamaya elverişli başka herhangi bir yapı malzemesi ele geçmemiştir[1025].

VI. 4. 1. Pilaster başlıklar

a) Stil Özellikleri

Başlıkların stil özellikleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Buna göre en önemli fark *akanthus* yaprak parmakları üzerinde görülür. **Kat. No.:** 147, 151, 152 numaralı bloklar üzerinde yer alan *akanthus* yaprak parmakları ana damarın kenarlarına açılmaktadır. Karşılıklı uzayan yaprak parmakları birbirine dokunarak üçgen ve kare formlu boşluklar oluşturmuştur. Destek yaprakları kenarlara açılan stilize ve zeminden fazla yükseltilmemiş yapraklar üzerinde yükselir. *Helikse*r işlenmemiş, bunun yerine kenarlara açılan ikili yaprak tercih edilmiştir. Volütler ise *kalathos* sepetinin dışına taşırılmamıştır. Oldukça yüzeysel işlenen volütler ve *akanthus* yaprak formlarındaki işçilik, bezemelerin tarihlendirilmesi bakımından önemlidir.

Kat. No.: 148, 149, 154, 155 numaralı başlıklar üzerinde farklı bir stil işçiliğinin yansıtıldığı görülür. *Akanthus* yaprak parmakları çevresinde yoğun matkap kullanımından dolayı oluşan yuvalar meydana gelmiştir. Bezemeler bağlı bulunduğu zeminden kopuk değildir. Alt sıra *akanthus* yaprağı yeterli görülmüş ve üst sıra yapraklara yer verilmemiştir. Bu noktada yüzeysel ve düzensiz işçilikten bahsetmek mümkündür

b) Tarihlendirme

Pilaster başlıklarının hem stil hem de form olarak benzer örnekler Sagalassos antik kentinde yer alan imparatorluk hamamında ele geçmiştir. Başlıklar MS 4. yüzyıl içinde değerlendirilmiştir[1026]. **Kat. No.:** 148, 149, 154, 155 numaralı başlıklarda görülen matkap

[1024] Sagalassos antik kentinde yürütülen çalışmalarda ortaya çıkarılan imparatorluk dönemi hamam yapısına ait nişlerde MS 4. yüzyıla tarihlenen L formlu pilaster başlıklar ele geçmiştir. Güney *Stoa* arka duvar cephe düzenlemesinin benzer bir örneğini Sagalassos da görmek mümkündür. Ayrıca Side'de olduğu gibi hamam yapısı geç antik çağ başında tekrar düzenlenmiştir. Bk.: Waelkens (2009), s. 354 vd. Fig. 272b.
[1025] Kazılar sonucunda ele geçen küçük buluntu ve stratigrafik değerlendirmeler Prof. Dr. Feriştah Alanyalı tarafından farklı bir çalışmada ele alınacaktır.
[1026] Waelkens (2009), s. 355-357 Fig. 273.

işçiliğinin benzeri ise Aphrodisias antik kentindeki pilaster başlıklarda belgelenmiştir[1027]. Özellikle MS 4. ve 5. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Tetrapylon Caddesi buluntuları matkap işçiliği bakımından Side örnekleri ile karşılaştırılabilir[1028]. Ancak bununla birlikte hem Sagalassos hem de Aphrodisias örnekleri stil olarak tam anlamıyla Side örneklerini yansıtmaz.

Bezemelerin matkap işçiliği Aphrodisias etkisini gösterirken işçilik kalitesi MS 4. yüzyıl örnekleri ile tam anlamı ile benzerlik göstermez. Çünkü Side örnekleri karşılaştırılan örneklere göre stil açısından çok daha fazla yozlaşmıştır. Side örneklerinde artık bezeme elemanları neredeyse estetik unsurlar gözetilmeksizin, gelişi güzel mermer üzerine işlenmiştir. Dolayısı ile pilaster başlıkları Sagalassos ve Aphrodisias örneklerinden daha geç bir dönem içinde incelenmelidir. Bununla birlikte Side Müzesi deposunda bulunan ve MS 5. yüzyıl başına tarihlendirilen bir pilaster başlık tarihlendirme açısından önemlidir. Pilaster başlığın üzerindeki *akanthus* yaprak formları stil olarak Güney *Stoa*da ele geçen **Kat. No.:** 147, 151, 152 numaralı örnekler ile yakındır[1029]. Ayrıca tarihlendirme açısından en önemli bilgi kaynağı alanda ele geçen yazıttır[1030]. Bu yazıt *stoa*nın MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında düzenlendiğini göstermiştir. Dolayısı ile alanda ele geçen başlıklar için de bu tarihlendirme uygundur.

VI. 5. Cephenin ve Yapının Evreleri

Cephenin ve yapının evreleri arkeolojik kazılar ve mimari bezemenin sınıflandırılması ile tespit edilebilmiştir. Buna göre M Yapısının cephesini süsleyen blokların stil kritiği, yazıtlar ve arkeolojik kazılar yolu ile tespit edilen evreleri aşağıdaki gibi dağılır:

1. **MS 1. Yüzyıl Ortasındaki Düzenleme** (MS 50 civarı)

   Meydana getirilen düzenleme M Yapısının güneyindeki hamam yapısının inşa edilme sürecini içine alan evreyi ifade eder[1031]. Bu dönemde M Yapısının üzerinde yer aldığı *insula* henüz imara açılmış olmadığı düşünülmektedir. Batı

[1027] Aphrodisias antik kentindeki örneklerde MS 3 – 5. yüzyıllar arasında benzer tekniğin kullandığını göstermiştir. Bk.: S. Dillon (1997). Figured Pilaster Capitals from Aphrodisias. *AJA 101/4,* s. 731 vd.
[1028] Dillon (1997), s. 760 Fig. 24. Geç antik çağ pilaster başlıkları için bk.: J. Kramer (1994). *Korinthische Pilasterkapitelle in Kleinasien und Konstantinopel: antike und spätantike Werkstattgruppen*. Tübingen: Wasmuth&Zohlen, s. 4 vd.
[1029] Kramer (1994, s. 94, 105-106 Kat. 40 Taf. 7.
[1030] Bk.: **4. Bölüm:** *Yazıt No.: 3.*
[1031] Bu dönem ve sondaj kazıları ile ilgili detaylı bir yayım çalışması sayın Prof. Dr. Feriştah Alanyalı tarafından hazırlanacaktır.

*Stoa*sı arkasındaki Attius Philippus Suru olarak isimlendirilen surun inşa edildiği alan kentin topoğrafisinde en yüksek noktalarından birisidir. Attius Philippus Suru inşa edilmeden önce, hamam yapısı için ihtiyaç duyulan suyun kemerli bir konstrüksiyon ile (*aquadükt*) buradan taşındığı düşünülmektedir[1032].

2. **Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemindeki Düzenleme** (MS 131 sonrası – MS 150 öncesi)

   Bu dönem M Yapısının inşa sürecini ifade eder. 131 yılından sonra M Yapısının üzerinde bulunduğu *insula* imara açılır. Mimari bezemelerin stil incelemeleri sonucunda en geç MS 150 yılından önce yapının inşası bitmiş olmalıydı. Yapı anılan yılda, güneyinde yer alan hamam yapısının kuzey duvarları önünde inşa edilir. Böylece bir hamam-*gymnasium* yapı kompleksi meydana getirilir. Yapının Doğu *Stoa*sı arkasındaki kapalı mekânlar özel mekânlar olarak tasarlanır. *Aedicula*lı cephenin hem nişleri hem de ön cephesi heykeller ile donatılır. Kuzey ve Güney Mekânlar genç atletlerin soyunduğu veya *banketsaal* gibi kült işlevi gören mekânlar olarak oluşturulmuş, merkezde yer alan salon ise imparator, imparatorluk hanedanı (veya Sideli hayırseverler) ile birlikte kentin propagandası için dekore edilmiştir. *Peristylos* merkezinde ise etrafı sütunlar ile çevreli olduğu anlaşılan bir anıt (geç antik çağda postament) yapılmıştır.

3. **Geç Antonin – Erken Severuslar Dönemindeki Düzenleme** (MS 190 – 211)

   Yapı bir şekilde (olasılıkla deprem) hasar görür. Hasar sonrasında Doğu *Stoa* arkasındaki kapalı mekânlar ve *stoa*nın çatı örtüsü yenilenir. Onarım sırasında *aedicula*lı cephenin sütun başlıkları değiştirilir, arşitrav-friz blokları ve kaidelerin bir kısmı onarılarak yeniden değerlendirilmiştir. Korinth tipi çatı örtüsü için tragedya maskı biçimli *antefiks*ler kullanılmıştır.

4. **MS 4. Yüzyıl Sonu – 5. Yüzyıl Başındaki Düzenleme** (MS 375 – 425)

   Güney *Stoa*, ikinci bir yapı projesi ile yeniden düzenlenir. *Stoa* arka duvar cephesine nişler ve bu nişlerin içerisine heykeller yerleştirilir. Kentin Kutsal *Gerusia*sı bu alanda onore edilir. Böylece *Güney Stoa* artık kentin Kutsal *Gerusia*sının sergi alanı olarak yeniden tasarlanmış olur. Güney *Stoa*dan

[1032] Attius Philippus Suru ve evreleri ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

*apodyterium/laconicum*a (geç antik çağda *basilica thermarum*) açılan anıtsal giriş küçültülerek kemerli iki küçük girişe dönüştürülür. Yeni düzenlenen kapının üzerinde mermer levha üzerine bir yazıt eklenir. *Apodyterium* ise *basilica thermarum* olarak yeniden düzenlenir. Güney *Stoa*nın batı kısmında yaklaşık bir kare formunda, olasılıkla geç antik çağ *auditorium*u olan yeni bir mekân (Mekân 2) oluşturulur. Mekân içleri ve *stoa*lar mozaikler ile döşenir. Batı *Stoa*nın güney ucundaki *propylon* küçültülerek hem içe hem de dışa doğru açılan farklı büyüklüklerde girişler meydana getirilir. Kentin anıtsal sütunlu caddeleri sokak olarak yeniden düzenlenir ve bu düzenlemeden arta kalan sütun ve başlıklar Güney *Stoa*nın yeniden düzenlenmesi için *spolien* malzeme olarak kullanılır. Bu dönemde *imparator onurlandırma salonu* ile birlikte yapının gösteri merkezi Güney *Stoa*dır. Mimari olarak ters "L" formlu bir sergi alanı meydana getirilmiştir.

5. **MS 5. Yüzyılın 3. Çeyreğindeki Düzenleme (**İmparator I. Leo Dönemi: 457-474)

   Peristylos merkezindeki *postament*in *stylobat* blokları üzerindeki sütunlar kaldırılarak yapı devşirme malzemeler ile yeniden düzenlenir. Yüksek bir kaide olarak düzenlenen yapı olasılıkla bir anıt sütun taşıyor olmalıydı. Benzer bir uygulama kentin Arkadius Forumu olarak isimlendirilen alanının merkezinde de gerçekleştirilmiştir.

6. **Yapının Kullanımının Sona Ermesi (**MS 6. yüzyıl sonu – 7. yüzyıl başı)

   M Yapısı, Attius Philippus Suru'nun inşası öncesinde küçük çaplı bir yangın geçirir. Yangın ile birlikte yapı içe doğru çöker. Çöken yapının *stoa*sına ait tüm üst yapı elemanları, sütunların bir kısmı, kaideler ve *stylobat* bloklarının büyük bir kısmı sökülerek Tykhe Tapınağından getirilen malzemeler ile birlikte surun inşasında kullanılır. Bu yüzyıldan sonra yapı terk edilir.

VI. 6. M Yapısı Şantiyesi ve Ustalar

Bu bölüm bezemelerin sınıflandırılması yolu ile oluşturulan teorik bir incelemenin sonuçlarını içermektedir. İnceleme her bir bezeme elemanının ayrı ayrı stil özelliklerinin araştırılması ve bunun sonucunda elde edilen verilerden meydana getirilmiştir. Şantiyede çalışan ekip iki grup altında incelenmiştir: **A Grubu** ve **B Grubu**[1033]. Çalışma grubunun içinde yer alan kişilerin hangi bloklar üzerinde çalışmış olabileceği önerilmiştir. Bu öneriler sonucunda *imparator onurlandırma salonu*nun cephe düzenlemesinde çalışan ekibin ekol ve benimsedikleri stil özellikleri irdelenmiştir. Çalışmanın sonucunda ise atölye sorununa bir öneri getirilmiştir.

A Grubu çalışanları: Bu grup içerisinde yer alan ekip daha çok Pergamon – Ephesos atölyesi etkisinde çalışmıştır. Bu grubun çalışmalarında Pamphylia Bölgesi etkisi görülmez. Cephenin arşitrav-friz blokları, alt kat korniş bloklarının bir kısmı ile birlikte *stoa* ve *ante* üzerindeki sütun başlıkları söz konusu ekip tarafından çalışılmıştır. Bezemelerin stil özelliklerinden yola çıkıldığında şantiyede çalışan ve *A Grubu* ekibi içinde yer alan kişilerin hangi bloklar üzerinde çalıştığı önerisi aşağıdaki gibidir:

A. 1 Kişisi: 186, 188, 191, 192, 218, 222, 227, 228 Kat. Numaralı bloklar üzerinde çalışmıştır. Bu bloklar arka duvar cephesini süsleyen arşitrav blokları ve ön cephenin oval formlu arşitrav-friz bloklarından oluşmaktadır.

A. 2 Kişisi: 181, 182, 225 Kat. Numaralı bloklar üzerinde çalışmıştır. Bloklar cephenin ikinci kat ön ve duvar arşitrav-friz bloklarından oluşmaktadır.

A. 3 Kişisi: 159, 171, 175, 176, 207, 211, 216, 229 Kat. Numaralı bloklar üzerinde çalışmıştır. Bloklar cephenin ikinci kat duvar ve yan cephe arşitrav-friz bloklarıdır.

A. 4 Kişisi: 158, 174, 179, 194, 215, 221 Kat. Numaralı bloklar üzerinde çalışmıştır. Bloklar cephenin her iki katında da kullanım gören duvar, ön ve yan cephe arşitravlarından oluşmaktadır.

A. 5 Kişisi: 208, 212, 223, 233 Kat. Numaralı bloklar üzerinde çalışmıştır. Bloklar cephenin ikinci katında tercih edilen arşitrav-friz bloklarından oluşmaktadır.

A. 6 Kişisi: Yapının Doğu *Stoa* merkezi ve *imparator onurlandırma salonu ante*sine ait başlıkların üretilmesinde çalışmış olmalıdır. Normal Korinth tipi başlıklar üzerinde çalışan iki farklı el tespit edilmiştir. **Kat. No.:** 111, 112, 113, 114, 115 numaralı

[1033] *İmparator onurlandırma salonu*nun cephesinde kullanılan ve Geç Antonin – Erken Severuslar dönemi içine tarihlendirilen normal Korinth tipi başlıklar Aphrodisias etkisinde çalışılmıştır. Söz konusu yapı elemanları A ve B grubuna dahil edilmemiştir.

başlıklar tek bir ustanın elinden çıkmıştır. **Kat. No.:** 117 (**Kat. Görsel No.:** 43) numaralı başlık ise stil özellikleri bakımından diğer başlıklardan ayrılır. Bu başlık Pergamon'daki Traianus Tapınağı başlıklarına stil olarak yaklaşır. Çalışan kişi Pergamon etkisinde çalışmış belki de daha önce Pergamon'da çalışan ya da Pergamon'dan Side'ye gelen bir kişi olmalıdır.

A. 7 Kişisi: 257, 283, 285 Kat. Numaralı bloklar üzerinde çalışmıştır. Konsollu korniş blokları cephenin ikinci katında tercih edilmiştir. Bezeme stil özellikleri ve özellikle matkap kullanımı Iasos Agorası örnekleri ile karşılaştırılabilir. Bezemelerdeki stilize yapraklar Hadrianus döneminin stil özelliklerinin artık aşılması ve farklı tiplerin denenmeye başladığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum dönemin modasının değişmeye başladığını gösterir.

A. 8 Kişisi: 247, 253, 260, 264 Kat. Numaralı bloklar üzerinde çalışmıştır. Diş sıralı korniş bloklarından oluşan yapı elemanları cephenin alt katı için hazırlanmış, arka duvar cephesinde arşitrav-friz blokları üzerinde kullanılmıştır.

B Grubu çalışanları: Bu grup içerisinde yer alan çalışanlar Pamphylia'nın (Side'nin) yerel atölyesinde (*Bauhütte*) çalışan kişilerden oluşmuş olmalıdır. Bezemeler üzerinde yerellik dikkat çeker ve bezemelerin stil özellikleri farklı kentler ile karşılaştırılamayacak derecede bir özgünlüğe sahiptir. Bloklar *imparator onurlandırma salonu*nun kısa kenar cephelerinde daha çok kullanım görmüştür. Bu durumda **A Grubu** ve **B Grubu** blokları dikkatle incelendiğinde usta gruplarının *imparator onurlandırma salonu*nun farklı cephelerine ait blokların yapımında iş bölümü yaparak çalıştıkları düşünülebilir.

Yapının inşasında genel bir görev dağılımının oluşturulduğu da açıktır. Güney köşe nişi, *aedicula* üzeri kornişler ve kısa kenar köşelerinin arka duvar cephesini süsleyen bloklar Side'nin yerel atölyesinin ürünleri olduğu önerisi sunulabilir. Bu atölyenin daha çok korniş bloklarının işlemesinden sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Stil özellikleri incelendiğinde yapının göz önünde bulunan kısımlarının yerel atölye tarafından işlendiğini söylemek mümkündür. Bezemelerdeki stil farklılıkları ve **Kat. No.:** 235, 237, 242, 243, 245, 258, 262, 265, 270, 279, 289, 298, 306 numaralı bloklar üzerindeki bezemelerin karşılaştırma örneklerinin farklı kentlerde ele geçmemesi bu düşünceyi destekleyen en önemli etkendir.

Genellikle arka duvar cephesini süsleyen korniş bloklarının sima kısımlarında görülen bezemeler İmparator Hadrianus Döneminin sıkı aks uyumu ve matkap işçiliğini

yansıtır. Stil olarak sade bir işçilik görülürken bezeme formlarında Geç Hadrianus Dönemi etkisinden artık sıyrılmaya başlayan unsurların izlerine rastlanır. Özellikle Geç Hadrianus Döneminde görülen lotus bezemelerin daha da stilize çalışılmaya başlandığı izlenir. Sima kısımlarında yer alan stilize lotus bezemelerinin benzer örneklerine Side dışında herhangi bir kentte rastlanmamıştır. Oldukça iyi bir matkap işçiliği ve bezemelerin birbiri ile uyumlu birlikteliği çalışan ustaların tecrübelerini yansıtır. Olasılıkla yerel bir *Side Atölyesi*nin ürünü olan bu bezemeler Geç Hadrianus Döneminden Erken Antoninler dönemine geçiş sürecindeki modanın izleri olmalıdır. *Side Tipi* olarak da isimlendirilen bezemeler bölgenin atölye sorununa ışık tutmaktadır. İleride yapılacak çalışmalar bu konuya açıklık getirecektir. Şimdilik M Yapısı örnekleri kentte yerel bir atölyenin varlığına farklı bir kaynak sağlamaktadır.

Bezemelerin stil özelliklerinden yola çıkıldığında şantiyede çalışan ve **B Grubu** ekibi içinde yer alan kişilerin hangi bloklar üzerinde çalıştığı önerisi aşağıdaki gibi sıralanır:

B. 1 Kişisi: 236, 237 Kat. Numaralı korniş blokları ve 1965 yılı restorasyonunda güney köşe nişi üzerinde kullanılan korniş blokları üzerinde çalışmıştır.

B. 2 Kişisi: 242 Kat. Numarasında yer alan korniş blokları üzerinde çalışmıştır.

B. 3 Kişisi: 234, 249, 267 Kat. Numaralı korniş blokları üzerinde çalışmıştır.

B. 4 Kişisi: 279, 287 Kat. Numaralı korniş blokları üzerinde çalışmıştır.

B. 5 Kişisi: 243, 245, 265, 298 Kat. Numaralı korniş blokları üzerinde çalışmıştır.

B. 6 Kişisi: 258, 262, 289 Kat. Numaralı korniş blokları üzerinde çalışmıştır.

B. 7 Kişisi: 270, 306 Kat. Numaralı korniş blokları üzerinde çalışmıştır.

YEDİNCİ BÖLÜM

VII. M YAPISI VE ÇEVRESİNİN SİDE ŞEHİRCİLİĞİ İÇİNDEKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜ

M Yapısı ve çevresinin Side şehirciliği içindeki yeri, yapının kendi yapım süreci içinde ve kent içerisindeki diğer yapıların kronolojik yapım süreçleri ile karşılaştırarak ele alınabilir. Süreci ele alırken, yapının güneyindeki hamam yapısını değerlendirmenin dışında tutmak hem yapı araştırma çalışmasının metodolojisi hem de konunun bütünlüğü bakımından sakıncalıdır. Bu nedenle, M Yapısı ve hamam yapısı bazı noktalarda beraber değerlendirilmiş, yapının Side şehirciliği açısından yeri ve önemi her iki yapı unsurunun bir bütün halinde değerlendirilmesi şeklinde oluşturulmuştur. Nitekim yapının bir "hamam-*gymnasium*" yapı kompleksi olması bu doğrultuda bir değerlendirmeyi gerekli kılmıştır.

Antik çağ şehirciliğinde, Küçük Asia ve diğer eyalet kentlerinde, kentleşmeyi etkileyen önemli unsurlar bulunmaktadır. Side için bu önemli unsurlardan birisi coğrafi topoğrafyadır. Side'de coğrafi topoğrafyanın kentleşme ve yapıların konumlandırılmasında önemli ölçüde belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Kazı ekibinin son yıllarda gerçekleştirdiği kazı çalışmalarında kentin önemli bir kısmının steril kum tabakası ile kaplı olduğunun anlaşılması önemlidir[1033]. Çünkü, ana kaya üzerindeki kum dolgusu anıtsal yapıların belli noktalarda toplanmasına sebep olmuş olmalıdır. Örneğin, tiyatro oldukça büyük bir yapı kompleksidir ve bu kompleksin sağlam bir şekilde ayakta kalması için güçlü bir temele ihtiyaç vardır. Side'de bu gereksinimi en iyi karşılayabilecek iki bölge bulunur. İlk bölge; Athena (N2), Apollon (N1) ve Demeter (P) Tapınağının bulunduğu Tapınaklar Bölgesi, ikinci bölge ise tiyatronun da üzerinde yer aldığı kentin merkezindeki topoğrafyaya bağlı yükseltidir.

Tapınaklar Bölgesi ve Tiyatronun bulunduğu alan steril kum tabakası barındırmaz. Bahsi edilen bu alanlar kum tabakası barındırmadığı için üzerinde konumlandırılacak yapının daha sağlam temellere sahip olması sağlanacaktır. Dolayısı ile tapınak ve tiyatro gibi oldukça masraflı ve uzun süre kullanımı olan yapılar için bu alanların tercih edilmesi tesadüf olmamalıdır. Kentin şehirciliğinde de bu durum, yani topoğrafya etkili olmuş olmalıdır. Ana caddeler, sokaklar, tapınaklara ulaşan kutsal yollar

[1033] Bk.: **II. Bölüm:** *Peristylos ve merkezindeki postament.*

ya da sosyal hayatın olmazsa olmazı evlerin kentin üzerinde yükseltildiği topoğrafik durum gözetilerek konumlandırılmış olduğu düşünülmelidir.

Hellenistik ve Roma kentlerinde sıklıkla görülen düzenli planlı[1034], birbirine paralel ve birbirini dik kesen caddeler[1035] Side'de henüz tespit edilmemiştir[1036]. Caddeleri ise kırılmalar gösterirken sokaklar ve sokakları bölen *insula*lar daha düzenlidir (**Plan No.:** 2). Caddelerdeki kırılmaların bir açıklaması, topoğrafya ve kentin zamanla büyüyerek teritoryumunu genişletmesi olarak açıklanabilir. Side edebi kaynaklardan ve arkeolojik verilerden anlaşıldığı kadarı ile köklü bir geçmişe sahiptir[1037]. Zaman içinde büyüyen kent sistemli *insula* ve sokak siteminin bozulmasına neden olmuş olmalıdır. Pamphylia'nın bir diğer kenti Perge'de ise caddelerin dışında sokak sisteminin ve yapıların içine oturtulduğu *insula*ların çok daha sistemli olduğu görülür[1038]. Side'de, Perge antik kentinde olduğu gibi *decumanus maximus* ve *cardo maximus* olarak adlandırılabilecek caddeler tespit edilmemiştir[1039]. Perge'de bu tip cadde sistemini oluşturmak Side ile karşılaştırıldığında daha kolay olmalıydı. Side gibi bir yarımada üzerinde sistemli bir caddeler planı oluşturabilmek kolay olmayacaktır. Birbirini paralel ve dik kesen caddelerin Side'de bulunmayışının önemli bir nedeni önceki paragrafta değinilen; kentin topoğrafik özellikleri ve zemini ile ilgili olmalıdır[1040]. Bu durumu Pamphylia Bölgesi dışında bir kent olan Miletos örneği ile açıklamak yerinde olacaktır.

Side gibi Miletos antik kenti de denize doğru çıkıntı yapan bir topoğrafyada, bir yarımada üzerinde kuruludur[1041]. Ancak, Miletos'taki *insula* ve caddeler oldukça düzenli, *insula*lar birbirine paralel ve birbirini dik kesen sokak ve caddeler ile bölünmüştür. Şehirleşme oldukça planlı gerçekleşmiştir ki sadece iki noktada kentin *insula*ları arasında

---

[1034] Bu tür düzenli planlı kentler Hippodamos planlı kentler olarak adlandırılır. Bk.: J. B. Ward-Perkins (1974). *Cities of Ancient Greece and Italy: Planning in Classical Antiquity*. New York: George Braziller, s. 14-17.

[1035] Bk.: R. Burns (2017). *Origins of the Colonnaded Streets in the Cities of the Roman East.* USA: Oxford University Press, s. 169-195.

[1036] Bu durumun sebebi kentin sürekli yerleşim almış olması ve özellikle Bizans Dönemindeki kentsel dönüşüm olmalıdır.

[1037] Side'nin tarihçesine genel bir bakış için bk.: Mansel (1978), s. 1-19.: Nollé (1993a), s. 37-146.

[1038] Abbasoğlu (2001), s. 177-183 Fig. 7-2.: H. S. Alanyalı (2004). Perge Antik Kentindeki Şehircilik Anlayışı. *AÜ-EFD 2/1-2*, s. 6.: Burns (2007), s. 271.: Williams (1979), s. 185-207.: Grainger (2009), s. 221. Özdizbay (2012), s. 142-143.

[1039] A. Öztürk (2004b). Macht der Architektur - Architektur der Macht in der Kaiserzeit von Perge. *Macht der Architektur - Architektur der Macht* (Ed. E. L. Schwandner - K. Rheidt). Bauforschungskolloquium Berlin 2002, DiskAB 8, s. 202-204.: Özdizbay, Perge'deki bu caddelere kentin Roma Döneminde tekrar planlanmış gibi algılanabileceğini düşünerek bu isimlerin verilmesinin uygun olmayacağını belirtir. Bk.: Özdizbay (20129, s. 142 dn. 999.

[1040] Antik kentin üzerine oturtulduğu zeminin büyük ölçüde steril kum tabakasından oluşması.

[1041] Kleiner (1968), s. 2-3 Abb. 4.

hafif sapmalar olduğu tespit edilmiştir[1042]. Bu durum topoğrafyanın mimar için kentin planlanma sürecinde çokta önemli olmadığını göstermektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Side gibi Miletos antik kentinde yapıların üzerine oturduğu zeminin steril kum tabakası içerdiğine dair bir veri kayda geçmemiştir. Priene[1043], Pergamon[1044], Hierapolis[1045], Aphrodisias[1046] gibi Hellenistik geçmişe sahip, biraz daha iç kesimlerde ve topoğrafyanın nispeten daha zor olduğu antik kentlerde de sokak ve cadde sistemi ve bunlara bağlı *insula*lar oldukça sistemli planlanmıştır. Ancak, Side'de bu kentlerden farklı olarak, tabanın yer yer steril kum tabakasından oluşması yapılaşma için akılcı ve dikkatli seçimler yapılmasını gerektirmiş olmalıdır. Nitekim, Side'de birbirine dik ve paralel uzanan düzenli planlanmış sokaklar Hellenistik ana kent kapısından başlayan sütunlu cadde ve C Caddesi arasında kalan kısımda belirgin bir şekilde izlenebilmektedir[1047]. Olasılıkla bu alan kentin ilk yerleşime sahne olduğu alanlardan birisidir[1048]. Ayrıca, aynı sistemli *insula*ları tiyatronun batısındaki yarımada kısmında da beklemek mümkündür. Kent planı dikkatlice incelendiğinde sistemli *insula*ların Piskoposluk Sarayı ve M Yapısı arasında kalan alanda da izleri görülmektedir[1049].

Cadde ve sokak sistemi ile birlikte kentteki yapı faaliyetleri şehirciliğin önemli bir ayağıdır. Side'nin MS 1. yüzyılına dair yapılaşmaya dair bilgilerimiz tiyatronun kuzeyine bitişik, Geç Hellenistik-Erken Roma İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiş

[1042] Kleiner (1968), s. 25-26 Abb. 14.: Niewöhner (2016), s. 29-30 Res. 18.: Ward-Perkins (1974), s. 14-17 Fig. 8.
[1043] T. Wiegand – H. Schrader (1904). *Priene. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895-1898*. Berlin: Georg Reimer, s. 50-51.: Schede (1964), s. 11.
[1044] Çok katı bir ızgara sistemi olmamakla birlikte kentin ızgara sisteminde planlanması MÖ 3. yüzyılda başlar. Izgara sistemindeki en son uygulama Roma İmparatorluk Dönemindedir. Bk.: W. Radt (2001). The Urban Development of Pergamon. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 45-53 Fig. 2-6.: Ward-Perkins (1974), s. 18-19.
[1045] F. D'Andria (2001). Hierapolis of Phrygia: Its Evolution in Hellenistic and Roman Times. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 97-100 Fig. 4-3.
[1046] C. Ratté (2001). New Research on the Urban Development of Aphrodisias in Late Antiquity. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 119-123 Fig. 5-2.
[1047] Bu durumun bir sebebi de Side'nin geç antik çağda da yoğun bir yerleşime sahne olmuş olması da olabilir.
[1048] Söz konusu alanda sokak sistemi oldukça belirgindir, ancak sokak sistemi daha çok Bizans Dönemi izleri taşımaktadır. Bununla birlikte ilk evresinin Hellenistik Döneme kadar uzandığı evler bu alan içerisinde konumlandırılmıştır. Bk.: Mansel (1956c), s. 15-23.: Mansel (1963), s. 162.: Mansel (1975a), s. 52-57.: Mansel (1978), s. 253-255.
[1049] Birbirini dik kesen caddeler tespit edilememiş olsa da modern yerleşmeler nedeni ile bu cadde izlerinin tespit edilememiş olması olasılığı da düşünülmelidir.

Dionysos Tapınağı[1050] ve Vespasianus Anıtı'ndan[1051] (MS 71/74) sağlanabilmektedir. Bu iki örnek Side'nin erken dönem şehirciliği hakkında bilgi vermekle birlikte Vespasianus Anıtı'nın ilk yapı evresinde başka bir yerde konumlu oluşu[1052] ve daha geç bir dönemde bulunduğu alana taşınmış olması[1053] Dionysos Tapınağı'na daha fazla odaklanılmasını gerektirir.

Dionysos Tapınağı'nın antik tiyatronun hemen yanındaki konumu ve Hellenistik tiyatronun da olasılıkla aynı alanda konumlandırılmış olması MS 1. yüzyılda bu alanın kentin bir kutsal alanı gibi düşünülmesi gerektiğini gösterir. Athena ve Apollon tapınaklarının bulunduğu kutsal alan olasılıkla kentin birinci kutsal alanıydı. Dionysos Tapınağı ve tiyatronun bulunduğu alan ise Sideliler için yine bir o kadar önemli bir alandı. Kentin bu erken sürecinde M Yapısının konumlandırıldığı alan ile ilgili bilgilerimiz neredeyse hiç yoktur. Son yıllarda gerçekleştirilen sondaj çalışmaları sayesinde; yapılaşma faaliyetleri, kentin gelişiminin hangi bölgelerde ve hangi dönemlerde yoğunlaştığına yönelik bilgilerin çoğalmasını sağlamıştır.

Doğu Kapısında gerçekleştirilen kazı çalışma ve araştırmaları kentin şehirciliğinin anlaşılması bakımından oldukça ilginç ve yeni bilgiler edinilmesini sağlamıştır. Avusturya Graz Üniversitesinden bir ekip bu alanda kazı çalışmalarını yürütmüş ve bu çalışmalar neticesinde; Doğu Kapısı'nın sanılanın aksine Hellenistik Dönemde[1054] değil Erken Roma İmparatorluk Döneminde inşa edildiği stratigrafik olarak belgelenmiştir[1055]. Bu çalışmanın konumuz açısından önemi ise Doğu Kapısı'ndan kent içerisine uzanan bir sütunlu caddenin tespit edilmiş olmasıdır[1056]. Çünkü, M Yapısı araştırmalarında yapının Kuzey *Stoa*sı arkasında Doğu Kapısı ile aynı aksta bir cadde tespit edilmiş, böylece Mansel'in sokak olarak tanımladığı "b sokağının" Doğu Kapısından kent içine uzanan bir cadde olduğu kesinlik kazanmıştır (**Plan No.:** 1-2). Bu durumda, MS erken 1. yüzyılda inşa edildiği düşünülen Doğu Kapısı ile buradan başlayarak kent içerisine uzanan ve M

[1050] Yeni araştırmalarda tapınağın Dea Roma ve Augustus'a adandığı düşünülmektedir. Yapının kült ve tarihlendirilmesi için bk.: Soykal Alanyalı (2016), s. 424, 425-427.: K. Piesker (2015). Auf den zweiten Blick: ein neuer Rekonstruktionsvorschlag für den Dionysostempel in Side. *IstMitt 65*, s. 181-182.
[1051] Mansel (1964b), s. 185-208.: Mansel (1978), s. 114-120.
[1052] Anıtın ilk yapı evresinde konumlandırıldığı yer henüz bilinmemektedir. Ayrıca konumu hakkında herhangi bir fikir yürütmeye yarayacak bir veri henüz elde edilmiş değildir.
[1053] Mansel (1964b), s. 192.: Mansel (1978), s. 119.
[1054] Mansel (1964a), s. 226.: A. M. Mansel (1968). Side'nin Doğu şehir kapısı. 1966 Kazısına dair ön rapor. *Belleten 32/126*, s. 134.: Mansel (1978), s. 66.
[1055] Scherrer – Lohner Urban (2014), s. 118.: Lohner Urban (2016a), s. 197 - 201.: Lohner Urban – Scherrer (2016b), s. 242.: Lohner Urban (2017), s. 102-103.
[1056] Bu cadde olasılıkla kent içi trafiğine kapalı yürüyüş ya da kutsal cadde olmalıdır. Bk. Yurtsever (2018b), s. 891 dn. 24.

Yapısı Kuzey *Stoa*sı önündeki cadde aynı dönemde inşa edilmiş olmalıdır. Caddenin doğrultusu ve M Yapısına yakınlığı bu alanda MS erken 1. yüzyıldan itibaren yapılaşma faaliyetlerinin artık başladığını gösterir. Kısacası hem Doğu Kapısı ve sütunlu caddeler hem de tiyatro ve çevresi MS erken 1. yüzyılda inşa faaliyetlerinin olduğu alanlar olarak karşımıza çıkar.

Önceki paragrafta üzerinde durulan MS erken 1. yüzyıl yapı faaliyetleri ile birlikte yapı içinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları da M Yapısı ve çevresi ile ilgili önemli veriler elde edilmesini sağlamıştır (**Görsel No.:** 8-9). M Yapısının *peristylos*u merkezindeki *postament*in doğu *stylobat*ı önünde gerçekleştirilen sondaj kazıları, *peristylos*un MS 2. yüzyılın başında imara açıldığını ve bu tarihten önce burasının sadede steril kum tabakası ile kaplı bir alan olduğunu ortaya çıkarmıştır[1057]. Bu durumda Doğu Kapısından M Yapısına kadar ulaşan caddenin bu alan ile ilişkisi M Yapısının güneyindeki hamam yapısından kaynaklı olmalıdır. Çünkü hamam yapısının M Yapısının inşasından önce, MS 1. Yüzyıl ortasında inşa edildiği düşünülmektedir[1058]. Hamam yapısının da olasılıkla Doğu Kapısı ile birlikte ya da bu sürecin hemen sonunda planlanmış olduğu düşünülebilir. Hamamın erken dönemine ait izler yapının kuzey tarafında, M Yapısının Güney *Stoa*sına bakan yüksek duvarlarda görülebilir[1059]. Ayrıca, Doğu Kapısı ile yakın benzerlikteki duvar işçiliğini de dikkate almak gerekir. Hamam yapısı, M Yapısının inşasının başladığı MS 130'lu yıllara sadece kendi işlevinde kullanılmış olmalıdır. M Yapısının *peristylos*unun üzerinde yer aldığı alanda bu dönemde olasılıkla yine hamama bağlı bir açık alan olarak, belki bir *palaestra,* kullanıldığı düşünülebilir[1060].

MS 2. yüzyılın başlarından itibaren kentte imar faaliyetlerinin yine tiyatro ve çevresi ile beraber liman tarafındaki tapınaklar bölgesinde yoğunlaştığı görülür[1061]. Tiyatronun genişletilmesi ile birlikte *cavea* da büyütülmüş ve *cavea*yı taşıyan fil ayaklarından birisi mecburi olarak Dionysos Tapınağı temeli üzerine oturtulmuştur. Bunun sonucunda tapınağın yönü değiştirilmiştir[1062]. MS 2. yüzyılın ilk yarısında gerçekleştirildiği düşünülen tiyatronun genişletilmesi sürecinin hemen akabinde Tykhe

[1057] Soykal Alanyalı (2017b), s. 445.
[1058] Yurtsever (2018c), s. 109.
[1059] Yapı içerisinde henüz bir kazı çalışması gerçekleştirilmemiştir. Ancak, ilerleyen yıllarda bu alanda gerçekleştirilecek bir çalışma belki de Side'deki Hellenistik Döneme tarihlendirilen en erken yapılarından birisine ait izleri de ortaya çıkarabilir.
[1060] Alanda gerçekleştirilen çalışmalarda MS 130 yılından öncesine ait olabilecek herhangi bir yapı elemanı ele geçmemiştir.
[1061] Yurtsever (2017a), s. 261-262.
[1062] Soykal Alanyalı (2016), s. 427-428 Fig. 8.

Tapınağı[1063] inşa edilmiş olmalıdır. Yapı faaliyetlerinin rahatça sürdürülebilmesi için[1064] Tykhe Tapınağı'nın inşası sonraya bırakılmış, yapı Geç Hadrianus Dönemi içinde inşa edilmiştir[1065]. Tiyatronun inşası sürerken, olasılıkla eş zamanlı olarak, tapınaklar bölgesinde Athena Tapınağı'nın (N2) da inşası bitmiş olmalıdır[1066]. Aynı süreçte, Apollon Tapınağı olarak isimlendirilen tapınağın yerine çok daha büyük bir tapınağın yeniden inşası süreci başlamış olmalıydı.

MS 2. yüzyılın 2. çeyreği ortasında M Yapısının inşası başlamış, bu inşa Tykhe Tapınağı'nın inşasından hemen sonraki sürece ya da eş zamana denk gelmiş olmalıdır. Tykhe Tapınağı bezemeleri yapının MS 120'li yılların ortasında tamamlanmış olabileceğini göstermiştir[1067]. M Yapısı inşası da MS 120'li yılların sonu - 130'lu yılların başında başlamış olmalıdır[1068]. Bu süreçte M Yapısı, Doğu Kapısından gelen B caddesi ve güneyindeki hamam yapısı arasında planlanmış ve konumlandırılmıştır. Özellikle yapının doğu kısa kenarındaki özel mekânlar, *imparator onurlandırma salonu*nun heykel resim programı bu yapının bir imparatora atfedilmiş olabileceğini düşündürür[1069]. MS 2. yüzyıl ortasına gelindiğinde kentteki bugün ayakta görülen yapıların büyük bir kısmı tamamlanmış olmalıydı. Kentin; ana sütunlu caddesi, Doğu Kapısı üzerinden M Yapısına ulaşan cadde, Tiyatro, Tykhe Tapınağı, Agora, Athena Tapınağı, Dionysos Tapınağı'nın yeniden düzenlenişi tamamlanmıştı. Eğer dikkatle incelenirse kamu yapılarının Side antik kentinin üzerine oturtulduğu yarımadanın en dar noktasında toplandığı görülecektir. Bir hamam-*gymnasium* kompleksi olan M Yapısı, Tiyatro-Agora yapı kompleksi, Dionysos Tapınağının kuzey karşısında bulunan Buleterion (?)[1070] ve Buleterionun kuzeyinde yer

[1063] Mansel (1956c), s. 13-14.: Mansel (1978), s. 166.: Yurtsever (2017a), s. 257.
[1064] Tiyatronun inşası süresince agoranın *peristylos*u olasılıkla bir şantiye alanıydı ve yapıya ait bloklar burada hazırlanıp yerlerine yerleştiriliyordu.
[1065] Yurtsever (2017a), s. 257.
[1066] Strocka (1988), s. 300.: Pülz (1989b), s. 59-61.: Yurtsever (2017a), s. 259.
[1067] Yurtsever (2017a), s. 258 Fig. 4.
[1068] Bk.: *VI. Bölüm: Tarihleme*
[1069] Tarihlemeden dolayı bu kişi imparator Hadrianus veya imparator Antoninus Pius olmalıdır.
[1070] Alanda yürütülen çalışmalarda stratigrafik olarak Geç Hellenistik - Erken Roma Döneminde ilk yapı evresi tespit edilmiş, daha sonra MS 2. yüzyılın ortasında anıtsal bir yapı buraya konumlandırılmıştır. Bu yapı radyal formlu basamakların varlığı ve oval formlu topoğrafiden dolayı bir Buleterion olarak yorumlanabilir. Ancak şimdiye kadar gerçekleştirilen çalışmalar alan ve alanda bulunan yapı ile ilgili kesin bir netice vermemiştir. Eğer yapı bir Bouleterion ise Vespasianus anıtının *aedicula*lı cephesinin bu yapıya ait olduğu düşünülebilir. İlk yapı evresinde çeşme olarak kullanılmayan anıtın, bir yapının *aedicula*lı cephesine ait olması kuvvetle ihtimaldir. Alanda gerçekleştirilen kazılar ile ilgili olarak bk.: F. Soykal Alanyalı (2013) Üç Havuzlu Çeşme ve Arkasındaki Su Yapıları (Side Müzesi Girişinin Güney Kısmı). İçinde: H. S. Alanyalı, "Side 2011-2012 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED 11*, s. 125-126 Res. 4.: F. Soykal Alanyalı (2014a) Müze Alanı Kazıları. İçinde: H. S. Alanyalı, "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST 36/1*, s. 276-278 Res. 3.: F. Soykal Alanyalı (2014b) Müze Alanı Kazısı. İçinde: H. S. Alanyalı, "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED 12*, s. 96-97 Res. 3.

alan Hamam yapısı (T) ile birlikte hamama bağlı büyük *palaestra* birer kamusal yapı projeleridir. Kentin kamusal yapılar *insula*sı bu kısım üzerinde konumlandırılmış ve bu *insula* kenti ortadan ikiye ayırmıştır. Kamu yapıları için ayrılan *insula*nın kenti ikiye ayırması ile adeta bir aşağı ve yukarı kent planlaması oluşturulmuştur. MS 2. yüzyılın ortasına doğru Side'nin kentsel gelişim süreci büyük ölçüde tamamlanmış, bu tarihten sonraki yeni inşa faaliyetleri olasılıkla ya var olan yapıların tekrar elden geçirilmesi ya da eski yapılara ek yeni alanların oluşturulması şeklindedir. Bu durum MS 3. yüzyılın başına kadar çok fazla değişmeyecektir.

Antoninler Döneminde Side şehirciliği için önemli sayılabilecek yapılar; dönemin başında inşa edildiği düşünülen Apollon Tapınağı[1071] (N1), İmparator Lucius Verus'un (MS 161-169) kente gelmesi[1072] ile ilgili olarak inşa edilmiş B Caddesi *Propylon*u ve tanrıça Demeter'e ve imparator kültüne adanmış P Tapınağı'dır. Bu üç yapı içerisinde Antoninler Döneminin başında ilk inşası tamamlanan Athena (N2) Tapınağıdır. Athena Tapınağı'nın (N2) inşasından sonra ise B Caddesi *Propylon*u ve ardından Demeter Tapınağı'nın (P) inşası tamamlanmış olmalıdır[1073]. Demeter Tapınağının inşası ile tapınaklar bölgesinin Bizans Dönemine kadar sürecek yapısal şekli tamamlanmıştır.

Antoninler Döneminde MS 2. yüzyılda Side kentinin şehirciliği neredeyse kendini tamamlamıştır. Bu dönemde B Caddesi olarak isimlendirilen caddenin sonuna konumlandırılmış B Caddesi *Propylon*u[1074] (**Görsel No.:** 11b) M Yapısı ve kentin

[1071] Yapıya ait bezemeler neredeyse yok denecek kadar azdır. Ancak alanda gerçekleştirilen çalışmalarda ele geçen büyük bir kompozit sütun başlığı yapının tarihlendirilmesi için önemli bir veri sağlamıştır. Başlığın üst *akanthus* yaprakları, astragal dizisi, volütler ve destek yaprakları büyük ölçüde korunmuştur. Bezemelerin stil özelliklerine bakıldığında *akanthus* yaprak parmakları derin yontulmuş, yaprak damarları geniş ve derin işlenmiş, alt sıra akanthus yaprak parmaklarının üst sıra yaprak dizisinin alt parmağına dokunduğu görülmektedir. *Akanthus* taç yaprakları en üstte zeminden kopar ve *kalathos*tan dışarı taşar. *Akanthus* damarlarındaki derin ve geniş matkap işçiliği ve yaprak parmaklarının yatay olarak uzamaya başlaması Aphrodisias etkisine işaret eder. *Ion kymation*u dizisinde makara-boncuk oval form özelliğini henüz kaybetmemiştir. Yumurta ve çanak arasındaki mesafe hafif açılmış, çanak iki makara üzerine düşerken çanaklar arasındaki ok saplarının kısaldığı ve genişlediği görülür. Ok kanatları hafif yarım oval formda meyilli olarak yanlara açılır ve çanakların üst başlangıcına dokunur. Özellikle *akanthus* yapraklarındaki işçilik başlığın Geç Hadrianus-Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilebileceğini gösterir. Karşılaştırma örnekler için bk.: Vandeput (1997a), s. 64-77 Pl. 26-28. Aynı yazar s. 87-88 Pl. 37.1-2.
Ayrıca bk.: Ward-Perkins (1981), s. 300.

[1072] *SHA*. Lucius Verus, VI, 7: Hellenkemper-Hild (2004), s. 374.: Nollé (1990), s. 256 Abb. 13. 67 numaralı sikke.

[1073] Tapınağın tarihlendirilmesi ile ilgili olarak bk.: Mansel (1978), s. 140.: Gliwitzky (2010), s. 184.: Yurtsever (2017a), s. 260.

[1074] Melek Hanım Caddesi olarak isimlendirilen caddenin sonuna eklenen bu anıtsal *propylon*un nereye ya da nasıl bir yapıya açıldığını tespit etmek mümkün olmamıştır. Günümüzde *propylon*un arkasında Piskoposluk Sarayı bulunmaktadır. Olasılıkla Roma İmparatorluk Döneminde de bu alan yine kutsal bir alandı ve üzerinde büyük bir tapınağı barındırıyordu.

şehircilik gelişimi ile ilgili ip uçları verir. *Propylon,* Suriye tipi alınlığa sahip ve oldukça anıtsal bir yapıdır. Günümüze ulaşan bezemeleri (**Görsel No.:** 66a-b) bu yapının Antoninler Dönemine, büyük olasılıkla Kremna örneğinde olduğu gibi[1075] MS 150-160 tarihleri arasına tarihlenebileceğini göstermektedir. *Propylon* ile son bulan B Caddesinden güneybatı doğrultusunda yönlendirilmiş başka bir sütunlu cadde (C Caddesi/Sokağı) M Yapısının Kuzey *Stoa*sının batı ucuna ulaşacak şekilde inşa edilir. Bu cadde *propylon* ile aynı dönemde M Yapısına ulaşacak şekilde düzenlenmiş olabilir. Bu cadde, M Yapısının Antoninler Döneminde (MS 138-193) önemini artarak sürdürdüğünü ve yapının kentin şehirciliği bakımından oldukça önemli olduğunu gösterir. Antoninler Döneminde, kentin ana sütunlu caddesi ve Doğu Kapısından M Yapısına uzanan cadde dışında yapıya erişimi sağlayan üçüncü ve yeni bir cadde daha inşa edilmiştir[1076]. Bu süreçte M Yapısı mimari anlamda bir değişim göstermemiştir. Yapının inşası dönemin başında tamamlanmış, süreç içerisinde olasılıkla değişen hanedan ve hanedan üyesi kişilerin heykelleri *aedicula*lı cepheye yerleştirilmiş ya da resim programına farklı eklemeler yapılmış olmalıdır.

MS 3. yüzyılda kentteki yapılaşmanın en iyi görüldüğü iki örnek kentin ana giriş kapısı karşısındaki anıtsal *nymphaion* (G) ve Hellenistik kent kapısındaki düzenlemelerdir. *Nymphaion*un inşası ve kent kapısının iç dizaynının değiştirilmesi aynı dönemde, MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başında gerçekleşmiştir[1077]. Aynı yüzyılın son yarısında ise ticaret agorasının girişinin yakınında, sütunlu caddenin kuzeyinde, Attius Philippus Suruna bitişik üç havuzlu çeşme (I1) inşa edilmiştir[1078]. MS 3. yüzyılın başında şehirleşmede ve mimaride yeniden bir canlanmanın yaşandığı anlaşılmaktadır[1079]. Bu canlanma olasılıkla bir deprem sonrasına denk gelmiş olmalıdır. Çünkü bu dönemde M

[1075] Özellikle yapıya ait lotus-palmet süslemeleri, friz ve ion kymationu Kremna'daki Küçük Antoninler Tapınağı bezemeleri ile büyük benzerlik gösterir. Karşılaştırma örnekler için bk.: Mitchell (1995), s. 92 Fig. 23 Pl. 31-33.

[1076] Caddenin bu yılda inşa edilmesine yönelik düşünceler *propylon* yapısına dayanarak ortaya atılan bir olasılıktır. Bu olasılık kentin caddeleri ile ilgili ilerleyen yıllarda yapılacak çalışmalar ile değişebilir.

[1077] Nollé (1993a), s. 308-309, Yazıt No. 39.: G. E. Bean (1965). *Side Kitabeleri.* Ankara: TTK, s. 16, Yazıt No. 103.: Stil kritiği için bk.: Mansel (1958a), s. 229-230; Mansel (1963), s. 63-64; Mansel (1978), s. 108.: Gliwitzky (2010), s. 109.

[1078] Mansel (1978), s. 111.

[1079] Geç Antonin – Erken Severuslar Dönemi özellikleri gösteren normal Korinth tipi başlıklar sütunlu caddeler üzerinde oldukça sık karşımıza çıkar. Bu başlıklar *Nymphaion*, caddeler ve M Yapısında görülen düzenlemelerin izleri olmalıdır.

Yapısına ait bloklar onarım geçirir **(Katalog No.:** 4, 6, 42, 192-194, 228, 249, 287-288, 310, 319**)**, sütun başlıkları ise neredeyse tamamen değiştirilir[1080].

Son yıllardaki kazı çalışmaları MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında Side kentindeki değişen şehircilik anlayışı ve M Yapısının dönüşümüne dair önemli veriler sağlamıştır. M Yapısı Güney *Stoa*sında gerçekleştirilen kazılarda bu *stoa*nın MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında yeniden inşa edildiği yazıt yolu ile tespit edilmiştir[1081]. Kazılarda, C ve B Caddesine ait yapı elemanlarının *stoa*nın yeniden düzenlenirken yeniden *spolien* malzeme olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Devşirme kullanılan malzemeler caddelerin eski anıtsal niteliğini kaybettiğini gösterir. Ayrıca, C Caddesinde yürütülen kazılar bu caddenin geç antik çağda küçültülerek sokağa dönüştürüldüğünü, ancak M Yapısı ile bağlantısının kesilmeyecek şekilde bu dönüşümün gerçekleştirildiğini göstermiştir. Kısacası cadde sokağa dönüştürülürken caddeye ait yapı malzemeleri Güney *Stoa*nın inşasında kullanılmıştır (**Kat. No.:** 108, 130).

Bu yüzyılda, Güney *Stoa*daki yeni düzenleme[1082] ve de caddelerin küçültülmesi, ancak sokak sistemini oluşturan yol ağlarının M Yapısı ile bağlantısının kesilmemesi, M Yapısının geç antik çağdaki devam eden önemine işaret eder. Geç antik çağda ihtiyaca ve insanların değişen sosyal yaşantısına yönelik olarak dizayn edilen mimari[1083] M Yapısının önemini azaltmamıştır. Aynı şekilde, Doğu Kapısından başlayan ve M Yapısına ulaşan cadde de geç antik çağda küçültülmüş ve sokağa dönüştürülmüştür. Bu dönüşümün ne zaman gerçekleştirildiği bilinmemekle beraber[1084] C Caddesinde olduğu gibi cadde sokağa dönüştürüldükten sonra da M Yapısı ile bağı koparılmamıştır. Side şehirciliğinin, MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında büyük değişmelere sahne olduğunu caddelerin küçültülmesi yolu ile söylemek mümkündür. Bu yüzyılda M Yapısı önemini korurken çevresindeki anıtsal caddeler küçültülmüş, özellikle kuzeyindeki ve doğusundaki yapıların dar sokaklara sahip farklı mekânların yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

[1080] Yapının 1965 yılı restorasyonunda kullanılan Geç 2 – Erken 3. yüzyıl Korinth başlıkları yapının antik çağda geçirdiği restorasyon ile ilgili olmalıdır. *İmparator onurlandırma salonu*na cephesine ait erken dönem başlıkları tespit edilememiştir. Ancak, *ante*ye ait başlıklar yapının ilk evresinde kullanılan başlıklardır.

[1081] Nollé (2018), s. 108.

[1082] Bk.: **II. Bölüm**: *Güney Stoa*

[1083] Yurtsever (2018b), s. 898.

[1084] Cadde ve sonrasında geçirdiği dönüşümü kapsamlı bir şekilde açıklamaya yeterli araştırma henüz yapılmamıştır.

Bir hamam-*gymnasium* kompleksi olan M Yapısı Geç Antikçağda görülen farklı düzenlemelere rağmen önemini son kullanım süresine kadar muhafaza etmiştir. Farklı mekân eklemeleri ya da hamam yapısındaki *basilica thermarum* gibi eklemeler ile birlikte her zaman kentin prestij ve sergi alanı kimliğini korumuştur. Bu durum yapının Side şehirciliği açısından ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunun kanıtıdır. Kentin küçülmeye başladığı geç antik çağda dahi yapının önemi muhafaza edilmiş, çevresindeki yapılarda görülen küçülme ya da amacı dışında farklı kullanımlara kısmen yer verilmiştir. Belleği Hellenistik Dönemde oluşan yapının birincil amacı hep devam ettirilmiş, geç antik çağda da buna uygun olarak yapının sergileme kimliği ve kentin prestijini gözetecek unsurları yok edilmemiştir. İlginç bir şekilde kentin kutsal alanında görülen kültürel süreklilik M Yapısında da kendini göstermiştir. Kentin kutsal alanındaki yapılarda tapınaklar Kiliselere dönüştürülmüş, ancak o yapılar ve bulundukları alan her zaman bir kutsallık arz etmiştir. M Yapısında da yapının kent belleğindeki yeri değişmemiş, alan kamusal bir hizmet için, propaganda, sergi alanı ve eğitimin iç içe olduğu bir yapı olarak MS 7. yüzyılın başına kadar kullanılmıştır. Heykel programının MS 7. yüzyıl başlarına kadar korunması da "kültürel sürekliliğin" Side şehirciliği içindeki yerini veya önemini göstermektedir.

SONUÇ

M Yapısı olarak isimlendirilen yapı Tiyatro – Agora yapı kompleksinin güneyinde, Attius Philippus Suru olarak isimlendirilen Geç Antik Çağ Surunun hemen önünde yer alır. Yapı 90 *x* 70 m ölçülerinde bir *insula* üzerine yerleştirilmiştir ve 6300 m^2lik alanı kapsamaktadır.

Plan bakımından incelendiğinde yapının *stoa*lar ile çevrelenmiş olduğu görülmektedir. Bu bakımdan *tetraportikus* olarak isimlendirilen bir düzenlemeye sahiptir. Söz konusu *stoa*lar genel plan ve mimari form bakımından eş özelliklere sahiptir. *Stoa*ların genel plan ve form özellikleri sadece Doğu *Stoa*da farklılık gösterir. Buna göre; Doğu *Stoa*nın merkezinde *stoa* öne çekilmiş ve bu alanda daha yüksek ve geniş ölçekte bir derinlik meydana getirilmiştir. Bu bakımdan yapının *palaestra*sının *Rhodos tipi peristyl* olarak isimlendirilen *stoa* düzenlemesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

M Yapısını meydana getiren ana mekânlar sadece doğu tarafta korunmuştur. Buna göre Doğu *Stoa*sı arkasında sıralı üç özel mekânın yer aldığı görülecektir. Bu mekânlar kuzeyden güneye doğru; Kuzey Mekân, *İmparator onurlandırma salonu* ve Güney Mekân olarak isimlendirilmiştir. Söz konusu özel mekânlar dışında *stoa*nın merkezinde *postament* olarak isimlendirilen anıtsal bir kaide yer alır. Tüm bu mekân ve mimari unsurlar yapının fiziki durumunu oluşturmaktadır.

Yapının topoğrafyası incelendiğinde etrafını çevreleyen mimari unsurların çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Buna göre, kuzeyinde sütunlu cadde ve daha sonrasında sokağa dönüştürülen yol ağları yer almaktadır. Doğusunda kompleksin devamını gösteren yapı izleri bulunurken işlevi tam olarak çözümlenemeyen geç antik yapılara ait duvarlar belgelenmiştir. Bu duvarların büyük bir kısmı deniz kumulları altındadır. Güneyde ise Güney *Stoa*nın arka duvarlarına bitişik inşa edilmiş *sıra tipli* bir hamam yer alır. Hamamın MS 1. yüzyılın ortasında inşa edildiği ve sonraki süreçte *gymnasium* kısmının (M Yapısı) hamama eklendiği anlaşılmıştır. Hamamın mekânları kuzeyden güneye *caldiarium*, *tepidarium*, *firigidarium* ve *apodyterium* (*laconicuma*) olarak adlandırılmıştır. Bu mekânlar içerisinde sadece *apodyterium* olarak isimlendirilen alanda yapı evrelerinin tespit edilmesine yönelik izler belgelenmiştir. Buna göre söz konusu mekânın geç antik çağda *basilica thermarum*a dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Yapının kuzeyine gelindiğinde ise *stoa*nın arkasında Attius Philippus Suru yükselmektedir. Bu sur sisteminin M Yapısının yıkılmasını takip eden süreçte (MS 6.

yüzyıl sonu – 7. yüzyıl başı) inşa edildiği sondaj kazıları ile tespit edilmiştir. Bu alanda sur sisteminin inşasından önce hamam yapısına su taşıyan bir konstrüksiyonun (*aquadükt*) olması gerektiğine dair izler ele geçmiştir.

M Yapısını oluşturan kompleksin tanımlanabilen mekân ve bu mekânlara ait unsurlarını *stoa*lar ve Doğu *Stoa* arkasındaki sıralı mekânlar üzerinden incelemek mümkündür. Buna göre; Kuzey *Stoa*nın arka duvar bedeni üzerinde toplam 3 girişin yer aldığı düşünülmektedir. Söz konusu girişlerin ikisi kazılar yolu ile kesin olarak tespit edilmiştir. Bulundukları yere göre doğu ve batı girişi olarak isimlendirilen girişlerin basamakları oval (radyal) formludur. Üçüncü giriş ise tespit edilen diğer iki girişin konumları ve aksları temelinde oluşturularak plan ve restitüsyon çalışmalarında bulunması gereken kısım üzerine yerleştirilmiştir. *Stoa* derinliği yaklaşık 6 m'dir. Zeminin mozaik döşemeli olduğu düşünülmektedir. Ön cephenin konstrüksiyonu üzerinde yağmur sularının tahliyesi için oluşturulmuş bir blok, onun üzerinde tek basamaklı bir *krepidoma* ve en üstte *stylobat* bloğu yer alır. *Stylobat* blokları üzerinde attik-ion tipi kaideler bulunmakta ve bu kaideler yoğun gri damarlı *Greco scritto* cinsi mermer sütunları taşımaktadır. Sütunlar üzerinde ion tipi başlıklar yer alır. Böylece toplam yüksekliğin 550 cm'yi bulan bir düzenleme tespit edilmiştir. Üst yapı elemanları ile ilgili herhangi bir veri ele geçmemiştir. Ancak bununla birlikte korniş blokları dahil toplam yüksekliğin 650 cm civarında olması gerektiği anlaşılmıştır.

Doğu *Stoa*nın taşıyıcı elemanları ve konstrüksiyonu form bakımından Kuzey *Stoa* ile benzerliklere sahiptir. Ancak, *stoa*nın plan özellikleri farklılık gösterir. Buna göre *stoa*nın merkezi öne çekilerek daha derin ve daha yüksek bir alan meydana getirilmiştir. Alt yapı konstrüksiyonu Kuzey *Stoa* ile benzerdir. *Stoa* merkezinde 6 büyük sütun ve bu sütunların taşıdığı Korinth tipi başlıklar tercih edilmiştir. Bununla birlikte merkezde yer alan 6 Korinth düzeni kenarlara ion başlıklı sütunlar ile açılır. Yüksekliği yaklaşık 80 cm'yi bulan sütun başlıklarını ise toplam yüksekliği 530 cm olduğu tespit edilen sütunlar taşımaktadır. Üst yapı elemanlarına dair herhangi bir veri elde edilememiş olmakla birlikte toplam yüksekliğin 750 cm olması gerektiği tespit edilmiştir. *Stoa*nın kısa kenarlı bir "U" formundaki plan şekli bu alanda derinliğin artmasını sağlamıştır. Diğer *stoa*larda derinlik yaklaşık 6 m'yi bulurken Doğu *Stoa*nın öne çekilen kısmında derinlik yaklaşık 8, 5 m'dir.

Güney *Stoa*nın konstrüksiyonu Kuzey *Stoa* ile birlikte düşünülmelidir. Çünkü *stoa*nın tüm yapısal özellikleri birbiri ile aynıdır. Bu alanda 2017 yılında kazı çalışmaları

gerçekleştirilmiş, yapı evreleri hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. Buna göre yapı ile ilgili evreler iki başlık altında; İlk yapı evresi ve İkinci Yapı Evresi (Heraklios *Stoa*sı) olarak ele alınmıştır. İlk yapı evresinde *stoa*nın arka duvarları üzerinde üç farklı giriş tespit edilmiştir. Girişler numaralandırılarak doğudan batıya doğru; Birinci, İkinci ve Üçüncü Giriş olarak ele alınmıştır.

Birinci Giriş hamamın *praefurnium*unun menfez kısmının kuzeyinde yer alır. Bu nedenle de girişin menfezin sağında ve solunda olması gereken ısıtma sistemi ile ilgili olarak kullanıldığı düşünülen mekânlara açılması gerekir. İkinci Girişin izleri geç dönem duvarlarının altında tespit edilmiştir. Oldukça anıtsal olduğu görülen girişin arkasında özel bir mekâna açıldığı, bu mekânın içerisinde bir su kuyusunun yer aldığı tespit edilmiştir. Söz konusu bu mekân (Mekân 2) geç antik çağda (MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başı) bir *auditorium* olarak tekrar düzenlenmiş, zemin mozaikler ile döşenmiş, mekânı çevreleyen sekilerin altı su kanalları ile donatılmıştır. Bu su kanallarının hepsinin Güney *Stoa*nın önündeki atık su kanalına ulaştıkları tespit edilmiştir. Üçüncü Giriş hamamın *apodyterium*una (Mekân 4) geçiş vermektedir. Girişi konglomera bloklar sınırlandırmaktadır ve girişin tek basamaklı bir *krepidoma*ya sahip olduğu anlaşılmıştır. Yapının ikinci evresinde söz konusu girişlerin hemen hepsinin tekrar düzenlendiği açığa çıkmıştır.

Güney *Stoa*nın *ikinci yapı programı evresi* sondaj kazıları ve özellikle alanda ele geçen bir yazıt yolu ile ortaya çıkarılmıştır. MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başına tarihlenen bu yazıt Heraklios adlı bir *euergetes*ten ve bu kişinin tüm *stoa*yı mermer levhalar ile donattığından bahsetmektedir. Bugün *stoa*nın ele geçen son düzenlemesi bu evreyi yansıtmaktadır. Bu dönemdeki düzenlemede *stoa*nın arka duvarları yeniden yükseltilmiş, yükseltilen duvarların cephesi üzerine nişler yerleştirilmiştir. Tasarım bakımından ele alındığında bu nişlerin bir *pseudo aedicula* görünümünde planlandığı anlaşılmaktadır. Nişlerin tüm cephe boyunca devam edip etmediği anlaşılamamıştır. Bununla birlikte tespit edilen toplam niş sayısı 11'dir ve kazılarda ele geçen heykeller niş içlerinin portre heykeller ile süslendiğini ortaya koymuştur.

Heraklios ile ilgili yazıtın yanı sıra *apodyterium*a (*basilica thermarum*) geçiş veren girişin hemen önünde başka bir yazıt tespit edilmiştir. Bu yazıt mozaiklerden meydana getirilmiş ve yazıtın Marinos adlı bir belediye başkanından bahsettiği anlaşılmıştır. Bu durumda Güney *Stoa*nın yeniden düzenlenmesinde bir belediye başkanının ve bir hayırseverin katkıları olduğu anlaşılmıştır. Mozaik ve mermer yazıtların

tarihleri (MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başı) *stoa*da yapılan farklı düzenlemelerin de tarihini içermektedir.

Batı *Stoa* yapının önemli bir alanını oluşturmaktadır. *Stoa*nın kuzey ve güney taraflarının birer *propylon* barındırdığı tespit edilmiştir. *Propylon*a ait yapı elemanlarının büyük bir kısmı eksiktir. Kuzey *propylon*u temel seviyesine kadar sökülmüştür. Güney *propylon*unun ise sadece postamentli kaideleri ele geçmiştir. Ele geçen kaide ve yakın kentlerdeki örnekler söz konusu *propylon*ların Perge Güney Hamamının *palaestra*sına açılan *propylon*a benzer bir konstrüksiyonda tasarlanmış olması gerektiğini göstermiştir. Bu örnekten yola çıkarak her iki *propylon*a ait bir restitüsyon önerisi oluşturulmuştur. Alanda gerçekleştirilen kazı ve dokümantasyon çalışmaları güney *propylon*un geç antik çağda küçültülerek hem içe hem de dışa açılan bir giriş haline dönüştürüldüğünü göstermiştir. *Propylon*un bu değiştirilme süreci olasılıkla Güney *Stoa*nın da tekrar düzenlendiği süreçte (MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başı) meydana getirilmiştir. Bununla birlikte *stoa*nın arka duvarlarının batı cephesine ait temelde su kanalları tespit edilmiştir. Su kanallarının yine Güney *Stoa* önündeki büyük atık su kanalına ulaştığı belgelenmiştir. Alt ve üst yapı konstrüksiyonu Kuzey *Stoa* için ele alınan özellikler ile eştir. *Stoa* derinliği yaklaşık 6 m'dir. Alanda gerçekleştirilen sondaj çalışmaları zeminin mozaik döşemeli olduğunu göstermiştir. Steril bir tabaka ele geçmediği için mozaik döşemenin hangi tarihte düzenlendiği ile ilgili kesin bir sonuç elde edilememiştir. Ancak, bu alandaki mozaiklerin yapısı Güney *Stoa* ve Kuzey Mekâna ait mozaikler ile benzerdir. Bu nedenle özellikle Güney *Stoa*da olduğu gibi bu alanda da düzenlemenin MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında gerçekleşmiş olduğu düşünülmektedir.

Peristylos merkezinde bulunan ve yaklaşık 7 *x* 7 m ölçülerindeki postament olarak isimlendirilen yapı araştırmaları yeni sonuçlara erişilmesini sağlamıştır. Belgeleme çalışmaları yapının ilk evresinde *stylobat* blokları ile çevrelenmiş olduğunu göstermiştir. *Stylobat* blokları üzerinde yer alan kaide izleri bu yapının sütunlar ile çevrili küçük bir anıt olabileceğine dair fikir vermiştir. Bununla birlikte, postamentin sonraki bir evrede sütunları kaldırılmış, *stylobat* bloklarının üzerleri devşirme bloklar ve moloz taşlar ile doldurularak büyük bir kaide meydana getirilmiştir. Söz konusu bu düzenlemenin, kazılar ve kentteki bir diğer örnek dikkate alındığında İmparator I. Leo Döneminde (MS 457-474) gerçekleştirilmiş olduğu düşünülmektedir. Yapının ilk evresi ise sondaj kazıları ile tespit edilmiştir. Ele geçen küçük buluntular *postament* için oluşturulan *euthynterie*nin en erken MS 2. yüzyılın başında meydana getirildiğini göstermiştir.

Doğu *Stoa* arkasında yer alan sıralı mekân grubu buluntuları ve mimari özellikleri yapının ilgi çekici bölümüdür. Kuzey Mekân dış sınırları bakımından *19, 50 x* 17, 43 m'lik bir alanı kapsamaktadır. Mekânın özellikle güney duvarları iyi korunmuştur. Korunan duvarlar mekân içerisinin büyük nişler ile çevreli olduğunu göstermiştir. Geç Antik Çağda niş önlerinde sekiler oluşturulmuş, zemin mozaik döşenmiş, öncesinde *stoa*ya doğrudan açılan giriş kapatılarak bu alana küçük girişler yerleştirilmiştir. Böylece kapalı bir mekân meydana getirilmiştir. Mekân içerisinde yer alan nişlerin işlevi tam olarak çözümlenmiş değildir. Söz konusu nişler taşıyıcı unsur olabileceği gibi farklı amaçlar doğrultusunda da kullanılmış olabilir. Geç Antik Çağdaki bu düzenleme Güney *Stoa* ile birlikte MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başında gerçekleşmiş olmalıdır. Stil yolu ile aynı döneme tarihlendirilen mekân içerisindeki mozaik döşeme de bu düşünceyi desteklemektedir. Güney Mekân benzer form ve mimari özellikleri barındırır. Mekânın iç dizaynında nişler dikkat çekmektedir. Her iki mekân içinde herhangi bir çalışma gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle ortaya atılan düşünceler daha çok plan ve dokümantasyon çalışması ile elde edilen verilerden yola çıkarak oluşturulmuştur. Buna göre bu mekânlar *gymnasium*un özel tasarlanan mekânlar grubu içerisinde yer almalıdır. Mekân içi yapının kullanım süresi boyunca farklı amaçlar doğrultusunda yeniden tasarlanmıştır. Bu düşünceyi destekleyecek farklı arkeolojik ve epigrafik veriler ele geçmiştir. Bu veriler ve evrelere göre oluşturulan mekânların kullanım amacı devam eden paragrafta ele alınmıştır.

Kuzey ve Güney Mekânların kullanım amacının çözümlenebilmesi için arkeolojik ve epigrafik verilere göz atmak gereklidir. Arkeolojik verilerden yola çıkıldığında *gymnasium* yapıları için özel tasarlanan mekânların varlığı bilinmektedir. Bu mekânlar hakkında Vitruvius bilgi verir. Buna göre söz konusu mekânların genç atletlerin kullanımı için meydana getirilen; *Exedra*, *Ephebeia*, *Akroateria*, *Aleipteria* gibi işleve sahip mekânlar olabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu işlev ve tasarım yapının ilk inşa evresi için düşünülmelidir.

Mekânların ikinci evresinde (MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başı) farklı bir düzenleme ya da ekleme ile yeniden şekillendirildiği anlaşılmıştır. Kentte ele geçen yazıtlar bununla ilgili önemli bilgi sunmaktadır. Bu yazıtlardan birisi Prokhlos isminden ve *Gerusia*nın toplandığı bir "*bankethalle* / kutsal ziyafet salonundan" bahsetmektedir. Yazıtta *Gerusia*nın toplandığı salonun Prokhlos tarafından aslına uygun olarak yeniden restore ettirildiği aktarılmaktadır. Ayrıca yazıtta *banketsaal*in içinde tanrıça Athena ve

tanrı Dionysos'un onore edildiği belirtilmektedir. Prokhlos, Güney *Stoa* kazılarında ele geçen Mantolu Herme heykeli üzerindeki yazıtta Sophron olarak tanıtılan kişidir. Dahası kazı çalışmalarında Korinth tipi çatı örtüsüne ait tragedia maskı biçimli *antefiks*ler ele geçmiştir. Hem *antefiks*ler hem de bahsi edilen yazıt MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. Tragedia biçimli maskların çatı örtüsünde tercih edilmiş olması tesadüf olmamalıdır ve mutlaka tanrı Dionysos ile bir ilişkisi olmalıdır. Her iki unsurun aynı döneme tarihlendirilmiş olması da yine önemli bir veridir. Bu bakımdan restore edilen ve içerisinde tanrı Dionysos'un onore edildiği mekân Doğu *Stoa*nın arkasındaki özel mekânlarda aranmalıdır. Bundan dolayı kutsal *Gerusia*nın toplandığı, içinde Athena ve Dionysos'un onore edildiği salon (*banketsaal*) Kuzey veya Güney Mekânlardan biri olmalıdır.

Kuzey ve Güney Mekânların son kullanım evresi MS 4. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl başında gerçekleşir. Bu dönemde bazı mimari eklemeler ve yeni düzenlemeler ile mekânların kullanımı devam eder. Belirtilen süreçte, Güney *Stoa*daki yeni düzenleme doğrultusunda M Yapısının bir *gymnasium* olarak kullanılmadığını belirtmek mümkündür. Belki de bu dönemde yapı daha resmi bir kurum özelliğine dönüştürülmüştü. Son olarak bu mekânların kullanımı tüm yapının faaliyetlerinin son bulduğu Attius Philippus Surunun inşası ile (MS 7. yüzyıl başında) sonlanmıştır.

*İmparator onurlandırma salonu aedicula*lı cephe düzenlemesi ve bu cephenin heykeller ile donatılan iç tasarımı yapının en gözde kısmıdır. Mekân içine önde yer alan 6 büyük Korinth düzeninde sütun ile girilir. Korinth düzenindeki düzenlemenin kaide, sütun ve başlıkları Doğu *Stoa* merkezindeki U formunda geri çekilen alanın tasarımı ile aynıdır. Girişin kenarlarında kare pilasterler yer alır ve pilasterler üzerlerinde ion düzeninde *anta* başlıkları taşımaktadır. Mekân içerisine girildiğinde ise zeminin kare formlu mermer levhalar ile kaplı olduğu tespit edilmiştir. Kısa kenarlı "U" formundaki iç tasarımda kenarlarda podyumlar yükselir. Kısa kenarlarda 1 yarım 2 tam, uzun kenarda ise 4 tam podyum yer alır. Podyum aralarında kalan ve geriye çekilen kısımları kemerli hücrelerden (nişlerden) meydana getirilmiştir. Podyum blokları hem altta hem de üstte yer alan silmeler ile süslüdür.

Alt kat podyumu üzerinde yer alan kaide, sütun ve Korinth düzenli başlıklar taşıyıcı elemanları oluşturur. Arşitrav-friz, diş sıralı kornişler ise üst yapı elemanlarıdır. Arka duvar cephesinin taşıyıcıları; pilaster kaide, sütun ve Korinth başlıklarıdır. Arka duvar cephesinin göz önünde olan kısmı nişlerdir. Bu alanda yer alan niş çevreleri; kaide,

sütun, Korinth başlıkları ve üst yapı elemanları ile süslenmiştir. Doğu tarafta yer alan uzun kenar cephesinde niş üzerlerinde üçgen alınlıklar yer alırken kısa kenar cephelerinde sadece korniş blokları tercih edilmiştir. Hem aediculalı ön cephe hem de arka duvar cephesi heykeller ile süslenmiştir. *Aedicula*lı cephenin bu tasarımı imparatorluğun, hanedanın ve yönetimin propagandasına hizmet eder.

Cephenin ikinci katı alt kat düzenlemesinin üst kata aktarılması şeklinde meydana getirilmiştir. Bununla birlikte korniş bloklarının konsollu tercih edilmiş olması farklılık arz eder. *Aedicula*lı ve iki katlı cephenin tasarımı üçgen alınlıklar ile tamamlanmıştır. Bu tasarımda 30º'li üçgen alınlıklar uzun kenar cephesinde, 20º'li üçgen alınlıklar ise kısa kenar cephelerinde kullanılmıştır. Toplam yüksekliği yaklaşık 13,50 m olan *aedicula*lı cephenin 45 *Roma Ayağı*na eşit olduğu tespit edilmiştir. Cephenin yüksekliği Nysa'daki Gerontikon ve Ephesos'taki Vedius *Gymnasium*unun mermer avlusunun cephe yüksekliklerine yaklaşmaktadır. Form ve tasarım özellikleri bakımından Vespasianus Anıtından etkilendiği, Antoninler Dönemi yapısı olan Aspendos Tiyatrosunu (MS 161-168) ve Side'nin I1 (*üç havuzlu çeşme*) yapısını ise tasarım olarak etkilediği düşünülmektedir.

M Yapısının Anadolu'daki benzer karşılaştırmalı örnekleri; Ephesos'ta Vedius Hamam-*Gymnasium*u, Liman Hamam-*Gymnasium*u, Tiyatro *Gymnasium*u, Doğu *Gymnasium*u ve Sardeis'teki hamam-*gymnasium* kompleksidir. Sadece plan bakımından değerlendirildiğinde Ephesos'taki İmparator Domitianus Döneminde (MS 81 - 96) inşa edilen Liman Hamamındaki *mermer salon* (*marmorsaal*), cephe mimarisi bakımından ise Vedius Hamam-*gymnasium*unun *mermer salonu* ile benzerlik sunar. Bununla birlikte cephe mimarisi dikkate alınmadığında, *aedicula*lı cephe mimarisi bulunmayan ancak genellikle *palaestra*sının kısa kenar köşesinde özel mekânlar barındıran yapılar belgelenmiştir. Perge'deki Güney Hamamının genişletilen Kuzey *Stoa*sı, Miletos'ta Faustina Hamamı'nda yer alan Musalar Salonu ve aynı kentteki Capito Hamamı bunlara örnektir. Bir hamam-*gymnasium* yapısı olmayan ve İmparator Hadrianus, Antinous ve Mısır Kültüne adanmış olan Pergamon'daki Kızıl Avlu ise plan bakımından Side'nin M Yapısı ile benzer özelliklere sahiptir. Yapıların işlevsel anlamı düşünüldüğünde ele alınan örnekler içerisinde M Yapısının en yakın örneği Perge Güney Hamamında aranmalıdır.

Anadolu dışındaki benzer karşılaştırmalı örnekler; Atina'da Roma Agorasının kuzeyinde yer alan Hadrianus Kitaplığı (MS 132) ve kent Roma'daki Templum Pacis

(MS 71/75) yapısıdır. Ancak, her iki yapının benzer plan özelliklerine karşın işlev açısından aynı özellikleri barındırmadığını belirtmek gerekir.

M Yapısı salt plan bakımından incelendiğinde *gymnasium* yapıları ile ortak bir kimliğe sahip olduğu görülecektir. Anadolu'daki *gymnasium* yapılarının Hellenistik Dönemden itibaren kendi kimliğini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Küçük Asya örnekleri (Pergamon, Priene ve Miletos) *gymnasium* yapılarının kentin kamusal alanlarına yakın konumlandırıldığını ve spor faaliyetleri ile birlikte düşünüldüğünü göstermektedir. Dahası su ile iç içe olan bu yapılarda tatlı su ihtiyacının bazen su kuyularından (Assos *Gymnasium*u) elde edildiği de belgelenmiştir. Side M Yapısının üzerinde yer aldığı *insula* bir kamu yapısı olan Tiyatro-Agora kompleksinin üzerinde yer aldığı *insula*ya oldukça yakın inşa edilmiştir. Dahası yapının güneybatı köşesinde sporcuların ihtiyacını karşılamak amacıyla bir su kuyusu meydana getirilmiştir. Hellenistik *gymnasium* yapılarında görülen kısa kenar köşelerindeki özel mekânların M Yapısında da görülmesi önemlidir. Bu durum bir Roma İmparatorluk Dönemi yapısı olan binanın, Hellenistik Dönemde oluşmuş *gymnasium* plan kimliğini kullandığını göstermektedir. Bu da Anadolu'daki köklü mimari geleneğin Side özelinde görülen izleri olarak yorumlanmalıdır.

Gymnasium yapılarının Roma İmparatorluk Döneminde sıklıkla karşılaşılan özelliği hamam yapıları ile birleştirilmeleridir. Anadolu örneklerinde genel olarak Hellenistik Dönem *gymnasium* yapılarına hamam yapısı eklenirken Side'de hamam yapısına *gymnasium* eklenmiştir. Böylece bir hamam-*gymnasium* yapı kompleksi meydana getirilmiştir. Bugün hamam yapısına ait en önemli izler Güney *Stoa*nın güneybatı kısmında görülmektedir. Bu alanda hamamın külhanına ait menfez ağzı tespit edilmiştir. Geç Dönem duvarları ile kapatılan kısımda külhanın iki büyük kazan ile ısıtılmış olduğu anlaşılmıştır. Kazılar neticesinde hamam yapısının *gymnasium* var olmadan önce meydana getirildiği anlaşılmıştır. Böylece, MS 50'li yıllarda inşa edildiği düşünülen hamamın kuzey duvarları önünde MS 130-150 yılları arasında bir *gymnasium* (M Yapısı) inşa edilmiştir.

Gymnasium yapısının plan ve tasarım anlamında karşılaştırılabileceği bir örnek Side antik kentinde henüz belgelenmemiştir. Pamphylia Bölgesinde ise plan ve cephe mimarisi bakımından benzer özellikler barındıran mekânlar henüz tespit edilmemiştir. Bununla birlikte mekânlara yüklenen anlam ve işlev bakımından incelenirse; Perge antik kentindeki Güney Hamamına ait *palaestra*nın imparator salonu M Yapısına ait mekânlar

ile karşılaştırılabilir. Bu mekân tıpkı M Yapısı gibi bir hamam-*gymnasium* kompleksidir. *Aedicula*lı bir cephe barındırmayan *palaestra*nın genişletilen Kuzey *Stoa*sı özel bir tasarıma sahiptir. Bu tasarımda imparator ve hanedana ait portre heykellerin yanı sıra Pergeli zenginlere, hayırsever kişilere ait heykellere her verilmiştir. Her iki yapı da birbirini anlamsal olarak etkilemiş gözükmektedir. Ayrıca M Yapısının iki katlı *aedicula*lı cephesi onu Perge örneğinden ayırmakta, Pamphylia Bölgesinin önemli ve farklı bir yapısı olarak öne çıkarmaktadır.

M Yapısının mimarisinde görülen Romalılaşmanın izleri Yegül'ün belirttiği şekilde gerçekleşmiştir; *palaestranın Romalılaşması onun peristylosunun bir bölümünün imparator kültüne ait bir salon olarak ayrılmasından fazla değildir*. *Peristylo*sun kısa kenarında yer alan özel mekânlar gerçekte Hellenistik Dönemden gelen bir özellik olarak bilinmektedir. Bu dönemde *peristylos*un bir kenarındaki *ephebeion* gibi özel mekânlar kral kültü ve ödül kazanan yarışmacıların isim veya ödüllerinin sergilendiği bir alana dönüştürülmüştür. Söz konusu özel mekânlar Roma İmparatorluk Döneminde Romanizasyon ve imparator kültüne bağlı olarak yine sergileme alanı olarak kalmış ve bu mekânlar artık imparator ailesinin ve kent hayırseverlerinin sergileme alanı olarak dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşümün kent belleğinde yeri Hellenistik Dönemde oluştuğu için adaptasyon süreci kolay atlatılmış olmalıdır. Her ne kadar imparator onurlandırma salonları tapınım amaçlı olarak kullanılmamış olsa da bu mekânlar yapıların en özel alanıdır. Bu nedenle kentin *agon*ları ve *agon*lar süresince gerçekleştirilen prosesyon yürüyüşünün özel bir noktası konumunda olmalıdırlar. M Yapısı da bu düşünce doğrultusunda inşa edilmiş, kentin özel bir noktasında inşa edilmiştir. Kentteki hemen her sokak ve caddenin M Yapısına ulaşması, imparator salonu önündeki geniş toplanma alanı, salonda sergilenen heykeller bu düşünceyi destekleyen arka plandaki donelerdir.

M Yapısının bezemeli yapı elemanları daha çok imparator salonunun *aedicula*lı cephesi, salonun *ante*si ile birlikte Doğu *Stoa*nın sütun başlıkları üzerinden ele alınmıştır. Bezemeli elemanlar incelendiğinde *ion kymation*u olarak isimlendirilen bezeme dizisinin Pamphylia tipi olarak isimlendirilen 2 makara + 1 boncuk dizisi şeklinde kullanıldığı belgelenmiştir. Söz konusu bezemelerde dikkat çeken unsur *ion kymation*u bezemelerinin hemen hepsinin stil bakımından yoğun olarak Geç Hadrianus Dönemi etkilerini taşımasıdır. *Anthemion* kuşağı üzerindeki bezemeler sıra dizili açık ve kapalı palmet bezemelerden meydana getirilmiştir. Bezemelerin genel olarak Geç Hadrianus etkisinde çalışıldığı tespit edilmiştir. En yakın örnekler ise Perge antik kentinde tespit edilmiştir.

Kıvrık dal bezemelerin oldukça çeşitlilik gösterdiği, Pamphylia Bölgesi dışında benzer örnekler ele geçmiş olmakla birlikte Geç Hadrianus Dönemi ile birlikte Antoninlerin erken safhasına ait stil özellikleri taşıdığı üzerine bir sonuca ulaşılmıştır.

Sima kuşakları üzerinde yer alan bezemelerin stilize edilmiş yapraklar ile birlikte sıra dizili açık ve kapalı palmet bezemelerden meydana getirildiği tespit edilmiştir. Stil olarak bu bezemelerin bir kısmının başka herhangi bir antik kentte görülmeyen özellikler barındırdığı ve olasılıkla yerel bir atölyenin ürünü olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte Sideli zanaatkar sınıfının Sagalassos antik kentinde çalışmış olabileceği üzerine daha önceden oluşturulan savların M Yapısı örnekleri ile de desteklendiği belgelenmiştir. Böylece Sagalassos antik kentinde çalışan ustaların belki Side üzerinden buraya gittiği düşüncesi oluşmuştur. Pamphylia Bölgesinin mimari etkisinin bölgeler üstü olduğu, bu etkinin Suriye Bölgesinde ve diğer kentlerde de görüldüğü düşüncesi yoğunluk kazanmıştır. *Ante* ve Doğu *Stoa* merkezinde yer alan Korinth tipi sütun başlıkları üzerinde yer alan *akanthus* bezemelerinin yapının erken evresinde Pergamon ve Aphrodisias etkisinde çalışıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına ait başlıkların Aphrodisias Dekorasyon Okulu etkisinde çalışıldığı anlaşılmıştır. Çalışmanın önemli bir önerisi ise "Side Tipi" olarak isimlendirilen stilize lotus bezemeleri üzerinden sunulmuştur. Bezemelerin Side'nin kendi atölyesinin ve bu atölyede çalışan yerel ustaların ürünü olduğu önerilmiştir. Dolayısıyla yapıda çalışan ustaların belli bir program doğrultusunda cephenin belirli bölümlerinde iş bölümü yaparak çalıştığı düşünülmektedir.

Yapının çatı örtüsüne dair veriler 2017 yılı kazı çalışmaları sonucunda elde edilmiştir. Kazı çalışmalarında ele geçen bulgular çatı örtüsünün Korinth tipinde düzenlendiğini göstermiştir. Üst çatı örtü sistemi ile ilgili pek çok parça ele geçmiştir. Bununla birlikte sağlam bir *tegula* ya da *kalypter* örneği ele geçmemiştir. Ele geçen örnekler içinde "Side tipi" olarak isimlendirilen tragedia maskı biçimli *antefiks*ler dikkat çekicidir. *Antefiks*ler üzerinde yürütülen araştırmalardan ortaya çıkan sonuca göre *antefiks*lerin kentin yerel bir atölyesinin ürünü olabileceği önerilmiştir. Bu tip *antefiks*lerin Antik Çağda benzer örnekleri özellikle Hellenistik Dönemin sonlarına doğru kaybolmaya başlar. Side'de tespit edilen örnekler yapının çatı örtü sistemini aydınlatmakla birlikte ünik birer eser olmaları bakımından önemlidir. Stil olarak MS 2. yüzyıl sonu – 3. yüzyıl başına tarihlendirilen mask biçimli *antefiks*lerin tiyatrolarda *Katakomos Ochra* tipini temsil ettikleri düşünülmektedir. Çatı örtüsünde tragedia tipinin

tercih edilmesinin yapı ile bir ilişkisinin olduğu düşünülmektedir ve buna dair bir düşünce önceki paragraflarda ele alınmıştır.

Yapının mekânlarının işlevsel sürekliliğinde iki önemli unsur dikkat çekmektedir. İlk unsur *imparator onurlandırma salonu* ile ilgilidir. Söz konusu bu salonun Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemine tarihlenen ilk yapımından itibaren MS 7. yüzyılın başına kadar olan süreçte kesintisiz olarak aynı amaç doğrultusunda kullanım gördüğü tespit edilmiştir. Bu süreçte mekânın heykel programında bazı değişiklikler yapılmakla birlikte işlev ve amaç bakımından herhangi bir değişikliğin meydana getirilmediği anlaşılmıştır. Dini ve sosyal değişimin yoğun yaşandığı Geç Antik Çağda dahi heykellerin değişikliğe uğramadan sergilendiği ve pagan geleneğinin yoğun etkisine karşın heykellerin resim programına dokunulmadığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan M Yapısının *imparator onurlandırma salonu* üstüne yüklenen mekânsal anlam açısından bir süreklilik göstermektedir. Benzer süreklilik Ephesos'taki Vedius hamam-*gymnasium*unun *mermer salon*unda ve Miletos'taki Faustina Hamamının Musalar Salonu gibi yer ve mekânlarda da tespit edilmiştir. M Yapısı propagandayı amaçlayan imparator salonundaki düzenleme ile Anadolu'nun bu özel yapıları arasında yer almaktadır.

Mekân sürekliliği bağlamında ele alınan ikinci unsur yapının Güney *Stoa*sı üzerinden irdelenebilir. MS 4. yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın başında *stoa*nın arka duvar cephesi yeniden düzenlenmesi ve *stoa*nın bu kısmının bir sergileme alanına dönüştürüldüğü önceki paragraflarda ele alınmıştır. Güney *Stoa* ve *imparator onurlandırma salonu* birlikte düşünüldüğünde ters L formlu bir prezantasyon alanının meydana getirildiği anlaşılmaktadır. Bu noktada üzerinde durulması gereken husus Geç Antik Çağda imparator salonunun heykellerine dokunulmaması ve bunun yerine yapının farklı bir alanında yeni bir sergi alanının meydana getirilmesidir. Bu tercih yapının ilk evresinden itibaren kamusal bir sergileme alanı olarak tercih edildiğini göstermektedir.

M Yapısının formu ve cephe düzenlemesinde görülen işçilik daha çok batı etkilidir. Mimari bezeme formları ve bu formları oluşturan stil özellikleri Perge antik kentinde sıklıkla görülmektedir. Ancak, bezemelerin ve yapı planının genel stil özelliklerinin Suriye ve Doğu eyaletler ile yakınlığı oldukça azdır. Perge'de ise şimdiye kadar gerçekleştirilen yayımlar heykel ve bezemelerde bu etkinin daha çok Doğu eyaletlerine yakınlık gösterdiğini ortaya koymuştur. M Yapısı özelinde ise Geç Hadrianus – Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilen yapının daha çok batı etkili olduğunu söylemek mümkündür. İmparator salonunun cephesini süsleyen heykel programında bu

etkinin hangi yönde olduğunu tespit etmek şimdilik oldukça güçtür. Henüz bir mermer analizinin olmaması da bu konu hakkında detaylı bir yorum yapılmasının önüne geçmiştir. Ancak bu konu üzerinde yapılacak çalışmaların mimari bezemeler ile doğru orantıda bir sonuç ortaya çıkarabileceğini düşünmekteyim. Belki de bezeme tiplerinde görülen Side tipi özelliğindeki unsurlar gibi heykel dekorasyonunun da Side'nin yerel atölyesinin ürünü olabileceği unutulmamalıdır. Bezeme işçiliğinde görülen yerelliği heykeller üzerinde de yakalamak şimdilik olası bir sonuç olarak durmaktadır.

İmparator salonunun cephe tasarımında da benzer bir yerelliği saptamak mümkündür. Cephenin tasarımı Vespasianus Anıtından (MS 71-74) etkilenmiş olmakla birlikte bu tasarımın sonraki bir dönemde Aspendos Tiyatrosu cephe mimarisini etkilemiş olması bölge kentlerinin kendi aralarındaki etkileşimin bir yansımasıdır. Side'deki M Yapısının bir hamam-*gymnasium* kompleksi olduğunun arkeolojik belgeler ile kesin olarak ilk defa tespit edilmesi önemlidir. Bu çalışma ile bölgenin önemli bir yapı formu arkeoloji literatürüne kazandırılmıştır. Bölgenin *gymnasium* yapı formunun anlaşılması için önemli bir katkı sunmuş olmakla birlikte Roma İmparatorluk Dönemindeki Romanizasyon süreci ile şekillenmeye başlayan yeni yapı geleneğinin nasıl uygulandığı ve nasıl geliştirildiği hakkında bilgiler vermiştir. Bir hamam-*gymnasium* kompleksi olan M Yapısının çalışma kapsamında ele alınan ve ortaya çıkarılan yeni bulguları, Pamphylia Bölgesindeki yapı tarihi araştırmalarına küçükte olsa bir katkı sunmuş olmalıdır.

KISALTMALAR DİZİNİ

AA : Archäologischer Anzeiger

ADerg : Arkeoloji Dergisi

AJA : American Journal of Archaeology

AM : Athenische Abteilung

ANMED : Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri

ANS : The American Numismatic Society

AnSt : Anatolian Studies

AntK : Antike Kunst

AphPapers : Aphrodisias Papers

ASAtene : Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente

ASMOSIA : Association for the Study of Marbles and Other Stones in Antiquity

ASMS : Akmed Series in Mediterranean Studies

AÜ-EFD : Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi

AÜSBD : Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

AvP : Altertümer von Pergamon

AW : Antike Welt

BCH : Bulletin de Correspondance Hellénique.

BSR : Papers of the British School at Rome

CAA : The Bulletin of the College Art Association of America

CollAn : Colloquium Anatolicum

DOP : Dumbarton Oaks Papers

EA : Epigraphica Anatolica

FFS 2 : Fokus Fortifikation Studies 2

Gymnasium : Gymnasium. Zeitschrift für Kultur der Antike und humanistische Bildung

H.S.A : D. Magie, Scripta Historiae Augustae.

IstMitt : Istanbuler Mitteilungen

JdI : Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts

JRA : Journal of Roman Archaeology

JRS : Journal of Roman Studies

MJH : Mediterranean Journal of Humanities

MKKS : Müze Kurtarma Kazıları Semineri

ÖAW : Österreichischen Akademie der Wissenschaften

ÖJh : Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes

Per. Mineral : Periodico di Mineralogia

RA : Revue Achéologique

RM :Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Römische Abteilung

SEMA : Studies in Eastern Mediterranean Archaeology

SOMA : Symposium On Mediterranean Archaeology

StTroica : Studia Troica

TEBE : Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

TIB : Tabula Imperii Byzantini

TürkAD : Türk Arkeoloji Dergisi

UÜFEFSBD : Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi

ZPE : Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

ANTİK KAYNAKLAR

Hdt. : Herodotos, Historiae (Herodotos, Tarih, çev. M. Ökmen), İstanbul: 2011.

Arr. anab. : Flavius Arrianos, Aleksandrou Anabasis (Arrianos, İskender'in Seferi, Alexandrou Anabasis, çev. F. Akderin), İstanbul: 2004.

Strab. : Strabon, Geographika, (Strabon, Coğrafya, Antik Anadolu Coğrafyası-Kitap: XII, XIII, XIV, Çev. A. Pekman), İstanbul: 2012.

Pausanias : Description of Greece

Plin. nat. : Plinius, Naturalis Historia/Natural History (Çev H. Rackhalm), London, 1956-1966.

Pseudo Skylaks : Pseudo Skylaks, Periplous (Çev. M. Arslan), 2012.

Tab. Peut. : Konrad Peutinger, Tabula Peutingeriana, http://www.euratlas.net/cartogra/peutinger/ Erişim Tarihi: 01. 06. 2015, saat: 10:36.

Plat. Menex. : Plato, Menexenus, (Çev. R. G. Bury), Oxford, 1929.

Tac. hist. : G. Cornelius Tacitus, Historiae (Çev. R. Ash). Cambridge, 2007.

Vitr. De arch. : Vitruvius, De Architectura Libri Decem (Çev. Ç. Dürüşken). Alfa Yayınları, 2016.

KAYNAKÇA

Abbasoğlu, H. – Martini, W. (1996). Perge Akropolisinde 1994 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 27/2*, s. 121-129.

Abbasoğlu, H. – Martini, W. (1997). Perge Akropolisinde 1995 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 28/2*, s. 151-65.

Abbasoğlu, H. – Martini, W. (1998). Perge Akropolisinde 1996 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 29/2*, s. 93-107.

Abbasoğlu, H. – Martini, W. (1999). Perge Akropolisinde 1997 Yılında Yapılan Çalışmalar. *KST 20/2*, s. 179-195.

Abbasoğlu, H. – Martini, W. (2003). *Die Akropolis von Perge. Survey und Sondagen 1994-1997.* Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.

Abbasoğlu, H. (1982). *Pamphylia Hamamları*. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Abbasoğlu, H. (1994). *Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri. Tipolojik Yönden Bir Araştırma*. Ankara: TTK.

Abbasoğlu, H. (2001). The Founding of Perge and Its Development in the Hellenistic and Roman Periods. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor*. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 173-188.

Abbasoğlu, H. (2004). Pamphylia Hamamları. Plan Açısından Bir Değerlendirme. *Festschrift für Fahri Işık, 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan: Anadolu'da Doğdu,* İstanbul: Ege Yayınları, s. 1-9.

Abbasoğlu, H. (2007). Par-ha-a'dan Perge'ye. *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan*. (Ed. M. Alparslan - M. D. Alparslan-H. Peker). İstanbul: Ege Yayınları, s. 21-22.

Adak, M. (1999). Die Pamphylische hafenstadt Magydos. *EA 31*, s. 53-68.

Adam, J-P. (2005). *Roman Building. Materials and Techniques*. London and New York: Routledge.

Adams, W. L. (2006). The Hellenistic Kingdoms. İçinde: The Hellenistic World (Ed. G. R. Bugh). Cambridge University Press, s. 28-51.

Akarca, A. (1998). Şehir ve Savunması. Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri I. Ankara: TTK Basımevi.

Alanyalı, F. – Öztekin, V. (2018). Side M Yapısı: Arkeolojik Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED 16*, s. 103-122.

Alanyalı, F. – Öztekin, V. (2018). Side M Yapısı: Arkeolojik Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST*, s. 427-442.

Alanyalı, F. (2009). Patara Hurmalık Hamamı 2005-2008 Yılı Arkeoloji ve Belgeleme Çalışmalarına Genel Bir Bakış, içinde: *Kültür Varlıklarının Belgelenmesi* (Ed. A. Çabuk – F. Alanyalı). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No.: 1988, Eskişehir.

Alanyalı, H. S. – Erkoç, S. (2018b). Side M Yapısı. Heykeltıraşlık Eserler. İçinde: H.S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *ANMED 2018/16,* s. 103-112.

Alanyalı, H. S. – Erkoç, S. (2019). Side M Yapısı. Heykeltraşlık Eserler. İçinde: Side 2017 Yılı Çalışmaları. *KST 40/2*, s. 428-429.

Alanyalı, H. S. (2004). Perge Antik Kentindeki Şehircilik Anlayışı. *AÜ-EFD 2/1-2,* s. 1-13.

Alanyalı, H. S. (2005). *Apollon Sidetes*. Synergia. Festschrift für Friedrich Krinzinger, Cilt II, s. 89-92.

Alanyalı, H. S. (2011a). Side'nin Roma Dönemi Panteonu. *Anatolia 37,* s. 75-92.

Alanyalı, H. S. (2011b). Side Tiyatrosunda Yeni Yapılan Araştırmalar Işığında Scaenae Frons Kaset Kabartmaları ve Dionysos Frizi. İçinde: *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu* (Ed. Ülkü – Gülsün Tanyeli – Zeynep Ahunbay), s. 84-91.

Alanyalı, H. S. (2011c). Side 2010. *KST 33/2*, s. 521-543.

Alanyalı, H. S. (2012). *Der Kentauromachie - und der Gigantomachiefries im theater von Perge.* Wien: Phoibos Verlag.

Alanyalı, H. S. (2018a). Alte funde-neue Gedanken: Side, sog. Gebäude M., içinde: *Sculpture in Roman Asia Minor* (Ed. M. Aurenhammer). Wien: SoSchrÖAI 56, s. 81-88.

Albustanlıoğlu, T. (2011). *Roma İmparatorluk Döneminde Mermer Ocakları Organizasyonu.* Ankara: Bilgin Kültür Sanat.

Alkım, U. B. vd. (1951). Summary of Archaeological Research in Turkey, 1949-1950. *AnSt. Vol. 1*., s. 9-20.

Anabolu, M. U. (1992). Batı Anadolu'da Bulunan Yiv (Oluk)li Frizli Yapılar. *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi 6*, s. 3-6.

Arslan, M. (2003). İ. Ö. 188 Yılından İ. Ö. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları. *Adalya 6*, s. 91-119.

Arslan, M. (2007). *Mithridates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı.* İstanbul: Odin Yayıncılık.

Arslan, M. (2008). Eurymedon Muharebesinden Sonra Aspendos ve Genel Olarak Pamphylia'nın Durumuna Bir Bakış. *Adalya 11*, s. 49-63.

Arslan, M. (2012). Pseudo Skylaks: *Periplous*. *MJH II/I,* s. 239-257.

Arslan, N. (2012). 2011 Yılı Assos Kazı Çalışmaları. *KST 34/2,* s. 319-336.

Atik, N. (2000). Die Bauornamentik der Bühnenfassade des Theaters von Perge. İçinde: J. İnan, Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theater von Perge. *AA 2000,* s. 285-340.

Attanasia, D. vd. (2012). *On the Ephesian Origin of Greco Scritto Marble. ASMOSIA IX*, s. 245-254.

Attanasio, D. – Brilli, M. – Bruna, M. (2008). The Properties and Identification of Marble from Proconnesos (Marmara Island, Turkey). A New Database Including Isotopic, EPR and Petrographic Data. *Archaeometry 50/5*, s. 1-28.

Attanasio, D. – Brilli, M. – Ogle, N. (2006). *The Isotopic Signature of Classical Marbles.* Roma: L'Erma di Bretschneider.

Audiat, J. (1930). Le gymnase de Délos et l'inventaire de Kallistratos. *BCH 54,* s. 95-130.

Auinger, J. (2011). The Sculptural Decoration of Ephesian Bath Buildings in Late Antiquity. İçinde: *Archaeology and the Cities of Asia Minor in Late Antiquity* (Ed. O. Dally-C. Ratté). Michigan: Kelsey Museum of Archaeology.

Aydal, S. – Yurtsever, A. (2015a). Kent Planı Çalışmaları, içinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 yılı kazı ve araştırmaları". *KST 37/1*, s. 253-276.

Aydal, S. – Yurtsever, A. (2015b). Kent Planı Çalışmaları, içinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları". *ANMED 2015/13*, s. 114-130.

Bachmann, M. (2010). Bau Z in Pergamon. Analyse einer Langfristnutzung. İçinde: *Städtisches Wohnen im östlichen Mittelmeerraum 4. Jh. v. Chr. – 1. Jh. n. Chr. Akten des internationalen Kolloquiums vom 24.-27. Oktober 2007 an der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Ed. S. Ladstätter-V. Scheibelreiter). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, s. 179-191.

Bankel, H. (2009). Versatzmarken am Propylon des Heiligtums für Apollon Karneios in Knidos. BYZAS 9: *Bautechnik im antiken und vorantiken Kleinasien*, s. 323-342.

Barnabò Brea, L. (1998). *Le maschere ellenistiche della tragedia greca*. Centre Jean Berard.

Barnabò Brea, L. (2001). *Maschere e personaggi del teatro greco nelle terracotte Liparesi*. L'Erma di Bretschneider.

Barnes, T. D. (1975). The Unity of the Verona List. *ZPE 16*, s. 275-278.

Barresi, P. (2003). *Province dell'Asia Minore: costo dei marmi, architettura pubblica e committenza.* Roma: L'erma di Bretschneider.

Başal, Ş. (1995). Uzuncaburç Tiyatrosu 1993 Çalışmaları. *MKKS 5*, s. 311-320.

Başaran, C. (1989). Anadolu Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesinde Tip Gelişimi. *TAD 28*, s. 53-72.

Başaran, C. (1990). Mimari Bezemeler Işığında II. Y.Y. Ionia ve Pamphylia'sı. *X. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, s. 321-238.

Bauer, E. (2014). *Gerusien in den Poleis Kleinasiens in hellenistischer Zeit und der römischen Kaiserzeit: die Beispiele Ephesos, Pamphylien und Pisidien, Aphrodisias und Iasos*. München: Herbert Utz Verlag.

Bauer, F. A. (1996). *Stadt, Platz und Denkmal in der Spätantike: Untersuchungen zur Ausstattung des öffentlichen Raums in den spätantiken Städten Rom, Konstantinopel und Ephesos*. Mainz: Philip von Zabern.

Baydur, N. – Seçkin, N. (2001). *Tarsus Donuktaş Kazı Raporu*. TASK Vakfı Yayınları 6, Kazı ve Araştırma Raporları Serisi 3. İstanbul: Graphis Matbaa.

Baz, F. (2008). MS I-II. Yüzyıllarda Side Antik Kentine Neokoros Unvanı Verilip Verilmediği Meselesine İlişkin Düşünceler. İçinde: *İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu'na Armağan* (Ed. H. Alan vd.). İstanbul: Ofset, s. 140-151.

Baz, F. (2012). İ.S. 1.-2. Yüzyıllarda Side Kentine Neokoros Unvanı Verilip Verilmediğine İlişkin Düşünceler. *Eskiçağ Yazıları 3*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 29-46.

Bean, G. E. (1963). Kitabeler. İçinde: *Side Agorası ve Civarındaki Binalar. 1948 Yılı Kazılarına Dair Rapor.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar No. 4. Ankara: TTK, s. 79-98.

Bean, G. E. (1965). *Side Kitabeleri.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar No. 5. Ankara: TTK.

Bean, G. E. (1999). *Eskiçağ'da Güney Kıyılar*. (Çev. İ. Delemen-S. Çokay). İstanbul: Arion Yayınevi.

Beaufort, F. (1817). *Karamania, or Brief Description of the South Coast of Asia Minor and the Remains of Antiquity*.

Beken, M. (1975). Pamphylia 1. Side Arkeolojik Harita.

Berns, C. (2002). Frühkaiserzeitliche Tabernakelfassaden. Zum Beginn eines Leitmotivs urbaner Architektur in Kleinasien. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten der römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*. Peeters, s. 159-174.

Bianchi, F. – Attanasio, D. – Prochaska, W. (2018). Architectural Decoration of the Imperial Agora's Porticoes at Iasos. *ASMOSIA XI*, s. 321-330.

Bieber, M. (1961). *The History of the Greek and Roman Theater.* Princeton: Princeton University Press.

Bingöl, O. (2004). *Arkeolojik Mimari'de Taş*. İstanbul: Homer Kitabevi.

Bingöl, O. (2012). *Bu Koca Taşları Nasıl Işlediler, Nasıl Kaldırdılar.* Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Bohn, R. (1896). Die Theaterterrasse. *AvP IV*.

Bohtz, C. H. (1981). *Das Demeter Heiligtum. AvP 13*. Berlin: Walter de Gruyter.

Bosch, C. E. (1957). *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*. (Çev. S. Atlan). Ankara: TTK.

Bosch, C. E. (1951). Kitabeler. İçinde: *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Ön Rapor=Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Side im Jahre 1947.* Ankara: TTK Basımevi, s. 46-80.

Bossert, T. H. (1940). Eski Side Halkının Yazı ve Dili. *Belleten 14/15*, *4*., s. 15-30.

Bosworth, A. B. (2006). Alexander the Great and the Creation of the Hellenistic Age. İçinde: *The Hellenistic World* (Ed. G. R. Bugh). Cambridge University Press, s. 9-27.

Börker, C. (1983). *Festbankett und Griechische Architektur*. Konstanz: Universitätsverlag Konstanz.

Brant, H. – Kolb, F. (2005). *Lycia et Pamphylia: Eine römische Provinz im Südwesten Kleinasiens.* Mainz am Rhein.

Bravi, A. (2012). *Ornamenta urbis. Opere d'arte greche negli spazi romani*. Bari: EDIPUGLIA.

Brian Rose, C. (2003). The Temple of Athena at Ilion. *StTroica 13*, s. 27-88.

Brixhe, C. – Tekoğlu, R. – Vottéro, G. (2008). Corpus des inscriptions dialectales de Pamphylie. Suppl. VI. *Kadmos 46,* s. 39-52.

Brixhe, C. – Tekoğlu, R. (2000). Corpus des inscriptions dialectales de Pamphylie. Suppl. V. *Kadmos 39,* s. 1-56.

Brixhe, C. (1996). Corpus des inscriptions dialectales de Pamphylie. Suppl. IV. *Kadmos 35,* s. 72-88.

Brödner, E. (1983). *Die Römischen Thermen und Das Antike Badewesen. Eine Kulturhistorische Betrachtung.* Darmstadt: Wissenschaftlische Buchgesellschaft.

Bruno M. – Bianchi, F. (2015). *Marmi di Leptis Magna. Repertoria delle pietra bianche e policrome della città.* Roma: L'Erma.

Bruns Özgan, C. (2013). *Knidos. Ergebnisse der Ausgrabungen von 1996-2006.* Knidos Studien 4. İstanbul: Ege Yayınları.

Buchwald, H. – Savage, M. (2017). Churches. İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia*. Oxford, s. 129-147.

Bulgurlu, S. (1999). *Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Burns, R. (2017). *Origins of the Colonnaded Streets in the Cities of the Roman East*. USA: Oxford University Press.

Burrell, B. (2004). *Neokoroi: Greek cities and Roman empire*. Cincinnati Classical Studies 9. Brill.

Burrell, B. (2006). False Fronts: Separating the Aedicular Facade from The Imperial Cult in Roman Asia Minor. *AJA 110/3*, s. 437-469.

Büechner, G. (1888). *De Neocoria*. Kessinger Publishing.

Campbell, S. (1991). *The Mosaics of Aphrodisias in Caria*. Pontifical Institute of Mediaeval Studies.

Campbell, S. (1996). Signs of Prosperity in the Decoration of Some 4th-5th c. Buildings at Aphrodisias. *AphPapers 3*, s. 187-199.

Can, B. (2005b). Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri. *Adalya 8,* s. 89-119.

Can, B. (2005a). *Roma Çağı Anadolu Mimarisinde Kıvrıkdal (Ranke) Bezemeleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Caputo, G. (1959). *Il Teatro di Sabratha e L'Architectura Teatrale Africana*. Roma: L'erma di Bretschneider.

Cavalier, L. (2005). *Architecture romaine d'Asie Mineure: Les monuments de Xanthos et leur ornementation.* Bordeaux: Scripta Antiqua.

Ceylan, B. (2005). *Spolia:* Geç Antik Dönemde Yapılar ve Yapı Elemanlarının İkinci Kullanımları. İçinde: *Eski Çağ'ın Mekânları/Zamanları/İnsanları* (Der. L. Özgenel). İstanbul: Homer Kitabevi, s. 74-84.

Clarke, J. T. (1882). Report on the Investigations at Assos, 1881. *Papers of the Archaeological Institute of America, Classical Series 1,* s. 1-131.

Cockerell, Ch. R. (1810-1817). *Travels in Southern Europe and Levant.*

Cohen, G. M. (1995). *The Hellenistic Settlements in Europa, The Islands and Asia Minor*. England: University of California Press.

Corcella, A. – Monaco, M. C. – Nuzzo, E. (2013). Ancora su Pausania I, 18. 9, la cd. Biblioteca di Adriano ed il Panellenio. *ASAtene 91/13*, s. 111-156.

Coşkun, A. (2007). On the Planning and Dating of the Roman Bath at Salamis, Cyprus. İçinde: Patronvs. *Coşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı/Festschrift für Coşkun Özgünel zum 65. Geburtstag.* İstanbul: Homer Kitabevi, s. 119-126.

Commito, A. (2019). The Cities of southern Asia Minor in the sixth century. İçinde: Asia Minor in the Long Sixth Century. Current Research and Future Directions (Ed. I. Jacobs, H. Elton). Oxbow Books, s. 109-141.

Coulton, J. J. (1976). *The Architectural Development of The Greek Stoa*. Oxford: Clarendon Press.

Coulton, J. J. (1977). *Greek Architects at Work. Problem of Structure and Design.* London: Elek Books.

Cramer, J. A. (1971). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor. Vol. II.* Oxford University Press.

Crow, J. (2017). Fortifications. İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity Until the Coming of Turks* (Ed. P. Niewöhner). USA: Oxford University Press, s. 90-108.

Çokay – Kepçe, S. (2010). Pamphylia'da Klasik Dönem'de Saptanan Yerel ve Yunan Unsurlar Üzerine Bir Değerlendirme. *CollAn. IX.,* s. 213-227.

Çokay Kepçe, S. – Özden Gerçekler, S. (2011). *Kilden Suretler. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Antik Çağ Terrakotta Figürinleri*. İstanbul: Mas Matbaacılık.

D'Andria, F. (2001). Hierapolis of Phrygia: Its Evolution in Hellenistic and Roman Times. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 97-115.

Daly, O. vd. (2011). The Town Center of Miletus from Roman Imperial Times to Late Antiquity. İçinde: *Archaeology and the Cities of Asia Minor in Late Antiquity* (Ed. O. Dally-C. Ratté). Michigan: Kelsey Museum of Archaeology.

Darga, M. (1967). Side Dili ve Yazısı Hakkında Notlar ve Side Doğu Kapısında Bulunan Yazıt. *Belleten 121*, s. 49-66.

Darga, M. (1983). Seleukia Grekçe-Sidece Çiftdilli (Bilinguis) Yazıtı. *AA 9*, s. 401-412.

de Chaisemartin, N. (2006). La frise ionique à masques scéniques du Propylon du Sébasteion d'Aphrodisias. *RA 41/1,* s. 33-82.

Di Vita, A. – Di Vita – Evrard, G. – Bacchielli, L. (1999). *Libya. The Lost Cities of the Roman Empire*. Slovenia: Konemann.

Dillon, S. (1997). Figured Pilaster Capitals from Aphrodisias. *AJA 101/4,* s. 731-769.

Dinstl, A. (1986/87). Bauornamentik am Theater von Limyra. *Öjh 57*, s. 141-220.

Dodge, H. (1990). The Architectural Impact of Rome in the East. İçinde: *Architecture and Architectural Sculpture in the Roman Empire* (Ed. M. Henig). Oxford, s. 120.

Dontas, N. A. (2005). *Priene. Hellenic Studies 5*. Athens: Foundation of Hellenistic World.

Dorl Klingenschmid, C. (2001). *Prunkbrunnen in kleinastischen Städten. Funktion im Kontext.* München: F. Pfeil.

Doruk, S. (1990b). Aphrodisias'taki Aphrodit Tapınağı Tamenosu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 33*, s.89-102.

Doruk, S. (1990a). The Architecture of the Temenos. *AphPapers 1*, s. 66-74.

Dörpfeld, D. (1910). Die Arbeiten zu Pergamon 1908-1909. *AM 35*, s. 345-526.

Dyggve, E. – Poulsen, F. – Rhōmaios, K. (1934). *Das Heroon von Kalydon*. Kobenhavn: Levin & Munksgaard.

Emme, B. (2013). *Peristyl und Polis. Entwicklung und Funktionen Öffentlicher Griechischer Hofanlagen.* Berlin: De Gruyter.

Erim, K. T. (1986). *Aphrodisias. City of Venüs Aphrodite.* New York: Facts on File Publications.

Erim, K. T. (1990). Recent Work at Aphrodisias 1986-1988. İçinde: *AphPapers, JRS Suppl. 1.*, s. 9-36.

Erol, A. F. (2009) Aedikula Mimarisinin Orijini ve Mimari Ikonografisi Üzerine Bir Gözlem. *U.Ü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 10, 16.,* s. 55-75.

Erzen, A. (1979). Zur geographie Pamphyliens. *AnadoluAraş VII*., s. 93-98.

Fellows, Ch. (1838). *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor.* London: Taylor Printed.

Ferretti, A. S. (2017). Appunti di statica. İçinde ek: C. F. Giuliani, *L' edilizia nell'antichità*. Roma: Carocci, s. 38-51.

Fırat, M. (2016). *Antik Çağ'da Taş Duvar İşçiliği*. İstanbul: TEBE Yayınları.

Fischer, M. L. (1990). *Das korinthische Kapitell im alten Israel in der hellenistischen und römischen Periode: Studien zur Geschichte der Baudekoration im Nahen Osten*. Mainz: P. von Zabern.

Fischer, M. L. (1998). *Marble Studies: Roman Palestine and the Marble Trade*. Konstanz.

Forbes, E. (1847). *Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis II.* London: Bentley Printed.

Foss, C. (1996). The Cities of Pamphylia in the Byzantine Age. İçinde: *Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor.* Routledge, s. 1-62.

Freely, J. (2010). *Children of Achilles: The Greeks in Asia Minor Since The Days of Troy*. New York: I. B. Tauris & Co. Ltd.

Frey, J. M. (2006). *Spolia in Fortifications and the Common Builder in Late Antiquity*. Brill.

Fuchs, M. (1977). *Führer durch die Ruinen von Olympia*. Ludwigsburg: Karawane.

Gider Büyüközer, Z. (2013). Isaura Antik Kenti'nden Yakınındaki Yerleşim Alanlarına Taşınmış Korinth Başlıkları. *TÜBA-AR 16,* s. 97-110.

Giuliani, C. F. (2006). *L' edilizia nell'antichità.* Roma: Carocci.

Gliwitzky, C. (2010). *Späte Blüte in Side und Perge: Die Pamphylische Bauornamentik des 3. Jahrhunderts n. Chr.* Peter Lang.

Goldbeck, V. (2015a). Die Porticus ad nationes des Augustus. *RM 121*, s. 199-225.

Goldbeck, V. (2015b). *Fora Augusta. Das Augustusforum und seine Rezeption im Westen des Imperium Romanum.* Schnell & Steiner.

Görkay, K. (2011). Büyük Hamam (Caracalla Hamamı). İçinde: *Roma Dönemi'nde Ankyra*. İstanbul: YKY, s. 179-190.

Gradel, I. (2002). *Emperor Worship and Roman Religion.* New York: Oxford University Presss.

Grainger, J. D. (2009). *The Cities of Pamphylia*. UK: Oxbow Books.

Grandjouan, C. (1961). *Terracottas and Plastic Lamps of the Roman Period.* The Athenian Agora Vol. 6, American School of Classical Studies at Athens.

Grimal, P. (2012). *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*. (Fran. Çev. S. Tamgüç). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Gros, P. – Torelli, M. (2007). *Storia dell'urbanistica. I1 mondo romano*. Editori Latersa.

Gros, P. (1996). *L'architecture romaine. 1. Les monuments publics*. Paris: Picard.

Günay, R. (2008). Side Antik Tiyatrosu Sahne Binası 1992-2006 Yılları Çalışmaları Sonucu Ön Rapor. İçinde: *Abbasoğlu/Euergetes I* (Ed. İ. Delemen vd.). İstanbul: AKMED, s. 541-555.

Günay, R. (2010). Side Çalışmalarım. İçinde: *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu* (Ed. Ü. İzmirligil vd.). İstanbul: Siva, s. 77-83.

Heilmeyer, W. D. (1970). *Korinthische Normalkapitelle: Studien zur Geschichte der Römischen Architekturdekoration.* Heidelberg: Kerle.

Hellenkemper, H. – Hild, F. (2004). *Tabula Imperii Byzantini (TIB 8)*. Verlag: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Hennemeyer, A. (2013). *Das Athenaheiligtum von Priene. Die Nebenbauten – Altar, Halle und Propylon – und die bauliche Entwicklung des Heiligtums.* Priene 2. Wiesbaden: Reichert Verlag.

Hiesel, G. – Strocka, V. M. (2006). Die Bibliothek von Nysa am Mäander Vorläufiger Bericht über die Kampagnen 2002 – 2006. *AA 2,* s. 81-97.

Hirschfeld, G. (1874/75/79). *Monathberichte der Preussischen Akademi der Wissenschaften I/II/III.*

Hoepfner, W. (2002a). Pergamon-Rhodos-Nysa-Athen. Bibliotheken in Gymnasien und anderen Lehr-und Forschunggsstätten. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s. 67-80.

Hoepfner, W. (2002b). Bildung für Athens Epheben. Das Pompeion-Gymnasion in Athen. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s. 53-55.

Hoepfner, W. (2002c). Die Bibliotheke Eumenes II in Pergamon. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s. 41-52.

Hoepfner, W. (2002d). Eine würdige Nachfolgerin. Die Erneuerung der Akademie in Athen unter Kaiser Hadrian im 2.Jh.n.Chr. İçinde: *Antike Bibliotheken* (Ed. W. Hoepfner). Mainz am Rhen: Philipp von Zabern, s. 63-66.

Hornbostel Hüttner, G. (1979). *Studien zur Römischen Nischenarhitektur*. Leiden E. J. Brill.

Hörmann, H. (1929). Das Nymphäum zu Aspendos. *JdI 44.,* s. 263-274.

Ismaelli, T. (2009). *Architettura Dorica a Hierapolis di Frigia*. Hierapolis di Frigia III. İstanbul: Ege Yayınları.

Ismaelli, T. (2013). Ancient Architectural Restoration in Asia Minor. Typology, Techniques and Meanings Discussed with Reference to Examples of Large-scale Public Buildings in Hierapolis of Phrygia, a Seismic City in Western Turkey. *IstMitt 63,* s. 267-324.

Ismaelli, T. (2017). *Il Tempio A nel Santuario di Apollo. Architettura, decorazione e contesto*. Hierapolis di Frigia X. İstanbul: Ege Yayınları.

Işık, F. (1996). Pamfilya ve Anadolu Gerçeği. *Adalya 1*., s. 23-44.

Işık, F. (2000). *Patara. The History and Ruins of the Capital City of Lycian League.* Antalya.

Işık, F. (2006). Von der anatolischen Halle zur griecshen Stoa. *IstMitt 56*, s. 169-184.

Işık, F. (2008). Mopsos Mitosu ve Bilimsel Gerçekler. *Prof. Dr. Haluk Abbasoğluna 65. Yaş Armağanı,* Cilt II. (Ed. İ. Delemen vd.) İstanbul: Ege Yayınları, s. 571-585.

Işık, F. (2009). Anadolu-İon Uygarlığı: "Kolonizasyon" ve "Doğu Hellen" Kavramlarına Eleştirisel Bir Bakış. *Anatolia 35,* s. 53-86.

Işıklıkaya Laubscher, I. R. (2011). Mosaics in Perge. Preliminary Report on the Mosaics on the Macellum. İçinde: *Mosaics of Turkey and Parallel Developments in the Rest of the Ancient and Medieval World: Questions of Iconography, Style and Technique from the Beginnings of Mosaic until the Late Byzantine Era.* XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu. İstanbul: Ege Yayınları, s. 467-479.

Işıklıkaya Laubscher, I. R. (2012). Perge Mozaikleri: Güney Hamam, Macellum ve Güney Bazilika Portiği Mozaikleri Hakkında Ön Değerlendirmeler. İçinde: *AKMED: Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu.* İstanbul: Ege Yayınları, s. 151-159.

Işıklıkaya Laubscher*, R.* (2016). Perge Mozaik Atölyeleri ve Akdeniz Havzası Mozaik Ekolleri İçerisindeki Yeri. *Adalya 19,* s. 169-227.

Işın, G. (2007). *Patara Terrakottaları. Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri.* Patara V.1. İstanbul: Ege Yayınları.

İdil, V. (1976). Anadolu'da Roma İmparatorluk Çağı Korinth Başlıkları. *Anadolu/Anatolia 20*, s. 1-49.

İnan, J. (1965). *Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri*. Ankara: TTK.

İnan, J. (1970). Three Statues from Side. *AntK 13,* s. 17-33.

İnan, J. (1972). 1970 Kremna Kazısı Raporu. *TürkAD 19/2.* Ankara: TTK, s. 31-97.

İnan, J. (1975). *Side'nin Roma Devri Heykeltraşlığı*. Ankara: TTK.

İnan, J. (1983). Perge Kazısı 1981 Çalışmaları. *TürkAD 26/2*, s. 1-20.

İnan, J. (1987). Perge Kazısı 1985 Çalışmaları. *KST 8/2*, s. 137-151.

İplikçioğlu, B. (2008). Die provinz Lycia unter Galba und die Gründung der doppelprovinz Lycia et Pamphylia unter Vespasian. *AAWW143/2*, s. 5-23.

Jacobs, I. – Stirling, L. (2017). Re-using the Gods: A 6th-c. Statuary Display at Sagalassos and a Re-evaluation of Pagan Mythological Statuary in Early Byzantine Civic Space. *JRA 30*, s. 196-226.

Jacobs, I. (2012). The Creation of the Late Antiq city: Constantinople and Asia Minor During the "Theodosian Renaissanse. *Byzantion 82*, s. 113-164.

Jes, K. (2001). Zur Bauornamentik des Donuktaş-Tempels (Mimari Bezeme). İçinde: N. Baydur – N. Seçkin, *Tarsus Donuktaş Kazı Raporu.* TASK Vakfı Yayınları 6, Kazı ve Araştırma Raporları Serisi 3. İstanbul: Graphis Matbaa, s. 39-56.

Jones, A. H. M. (1954). The Date and Value of the Verona List. *JRS. 44*, s. 21-29.

Jones, A. H. M. (1998). *Cities of the Eastern Provinces.* USA: Oxford University Press.

Jory, E. J. (1996). The Drama of The Dance: Prolegomena to an Iconography of Imperial Pantomime. İçinde: *Roman Theater and Society:* (Ed. W. J. Slater). University of Michigan Press, s. 1-29.

Jory, J. (2002) The Masks on the Propylon of the Sebasteion at Aphrodisias. İçinde: *Greek and Roman Actors.* (Ed. P. Easterling, E. Hall). Cambridge, s. 238-253.

Kadıoğlu, M. (2006). *Die Scaenae frons des Theaters von Nysa am Mäander*. Forschungen in Nysa am Mäander 1. Mainz: Phillipp von Zabern.

Kadıoğlu, M. (2011a). Belkız (Jülien?) Sütunu. İçinde: *Roma Dönemi'nde Ankyra*. İstanbul: YKY, s. 225-238.

Kadıoğlu, M. (2011b). Sütunlu Cadde. İçinde: *Roma Dönemi'nde Ankyra*. İstanbul: YKY, s. 159-177.

Kadıoğlu, M. (2011c). Vorbericht über die Arbeiten im Gerontikon von Nysa am Mäander (2006-2009). *JdI 126,* s. 107-154.

Kadıoğlu, M. (2014). *Das Gerontikon von Nysa am Mäander*. Forschungen in Nysa am Mäander 3. Phillipp von Zabern.

Kaefer, T. (2016). Anastylosis of the Sebasteion South Building: Methods and Techniques. İçinde: *AphPapers 5: Excavations and Research at Aphrodisias, 2006-2012* (Ed. R. R. R. Simith-J. Lenaghan-vd.), JRA Supp. 103, s. 279-292.

Kaplan, D. (2013). *Kilikia Bölgesi Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Süslemeleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karagöz, Ş. (2005). *Eskiçağ'da Depremler.* İstanbul: TEBE Yayınları.

Karaosmanoğlu, M. (1996). *Anadolu Mimari Bezemeleri. Roma Çağı Yumurta Dizisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

Karivieri, A. (1994). The so-called Library of Hadrian and the Tetraconch Church in Athens. *Post-Herulian Athens: Aspects of Life and the Culture in Athens A.D. 267-529* (Ed. P. Castréns). Helsinki, 89-113.

Kaya, M. A. – Taşdöner Özcan, K. (2016). Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler. İçinde: *Vir Doctus Anatolicus/Sencer Şahin Anısına Yazılar* (Ed. B. Takmer vd.). İstanbul: Kuzgun Yayınevi, s. 494-513.

Kaya, M. A. (2005). Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi. *TAD*. 24 (38), 12-30.

Kaya, M. A. (2009). Anadolu'da Roma Egemenliği (İ.Ö 205-25). *Doğu-Batı: Romalılar I*., 195-234.

Kaymak, G. (2015). Side P Tapınağı'nda Yeni Araştırmalar, Yeni Bulgular ve Yeni Yorumlar. *Adalya 28,* s. 203-240.

Keil, J. (1929a). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 24*, s. 5-68.

Keil, J. (1929b). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 24*, s. 5-52.

Keil, J. (1930). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 26*, s. 5-66.

Keil, J. (1932). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 27,* s. 5-72.

Keil, J. (1933). Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos. *ÖJh 28,* s. 5-44.

Keil, J. (1955). *Ephesos. Ein Führer durch die Ruinenstätte und ihre Geschichte*. Wien: ÖAI.

Keil, J. (1964). *Ephesos. Ein Führer durch die Ruinenstätte und ihre Geschichte.* Wien: ÖAI.

Keyes, C. W. (1916). The Date of the Laterculus Veronensis. *Classical Philology, 11,* s. 196-201.

Klainbauer, W. E. (1987). The Double-Shell Tetraconch Building at Perge in Pamphylia and the Origin of the Architectural Genus. *DOP 41,* s. 277-293.

Knell, H. (2004). *Bauprogramme römischer Kaiser*. Mainz am Rhein: Philip von Zabern.

Knoblaunch, P. (1977). *Die Hafenanlagen und die Anschliessenden Seemauern von Side.* Ankara: TTK V. Dizi.

Koçak, M. – Erkoç, S. (2016). Patara Nero Hamamı. Lykia'nın Bilinen En Erken Hamam Yapılarından Biri Üzerine Gözlemler. İçinde: *Havva İşkan'a Armağan/Lykiarkhissa festschrift für Havva İşkan* (Ed. E. Dündar vd.). İstanbul: Ege Yayınları, s. 371-391.

Koçel Erdem, Z. (1995). *Anadolu'da Hadrian Dönemi Mimari Bezemeleri (M. S. 117 – 138).* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, V. (2002). Die Grabdenkmäler von Sagalassos. Kontinuität und Diskontinuität zwischen Hellenismus und früher Kaiserzeit. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten in den römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*, Peeters, s. 117-133.

Köse, V. (2005). *Nekropolen und Grabdenkmäler von Sagalassos in Pisidien in hellenistischer und römischer Zeit.* SEMA VII. Brepols.

Köse, V. (2008). Dionysos – Felicitas – Bereket. Küçük Asya Taş Ustalarının Roma Mimarlık Süslemelerine Katkısına bir Örnek: Kıvrımlı Sarmaşık Dalı. İçinde: *Abbasoğlu/Euergetes II.* (Ed. İ. Delemen vd.). İstanbul: AKMED, s. 747-758.

Köster, R. (2004). *Die Bauornamentik von Milet. Die Bauornamentik der Frühen und Mittleren Kaiserzeit*. Berlin: Walter de Gruyter.

Kramer, J. (1994). *Korinthische Pilasterkapitelle in Kleinasien und Konstantinopel: antike und spätantike Werkstattgruppen*. Tübingen: Wasmuth&Zohlen.

Krien-Kummrow, G. (1975). Die Masken friese vom Theater in Myra. İçinde: *Myra. Eine Lykische Metropole in antiker und Byzantinischer Zeit* (ed. J. Borchhardt), Berlin, s. 59-60.

Krischen, F. (1925). Das Hellenistische Gymnasion von Priene. *JdI 38/9*, s. 133-150.

Lanckoroński, K. G. (2005). *Pamphylia ve Pisidia Kentleri I.* (Çev. Dr. S. B. Gün). İstanbul: AKMED.

Lauter, H. (1986). *Die Architektur des Hellenismus*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Lazzarini, L. (1990). Rosso Antico and Other Marbles Used in Antiquity: A Characterization Study. İçinde: *Marble. Art Historical and Scientific Perspectives on Ancient Sculture*. California: The J. Paul Getty Museum, s. 237-252.

Lazzarini, L. (2004). Archaeometric Aspects of White and Coloured Marbles Used in Antiquity: The State of the Art. *Per. Mineral. 73*, s. 113-125.

Leake, W. M. (1824). *Journal of a Tour in Asia Minor*. London: Richard Taylor Printed.

Lo Casio, E. (1992). Le ville e i grandi cicli pittorici del II stile. İçinde: *Pompeii* (Ed. F. Zevi). Napoli: Guida.

Lohner Urban, U. – Scherrer, P. (2016b). Hellenistische Prunktore – Ein wissenschaftlicher Irrtum? Vorläufige Grabungsergebnisse vom Osttor von Side aus der Kampagne 2012. İçinde: FFS 2 (Ed. R. Frederiksen v. d.). Oxbow Books, s. 232-243.

Lohner Urban, U. (2016a). Das Osttor von Side-ein hellenistisches Tor? Akten des 15. Österreichischen Archäologentages in Innsbruck (Ed. B. Kainbrath – G. Grabherr). IKARUS 9, s. 195-202.

Lohner Urban, U. (2017). Aspects of the Public Memory at the East Gate of Side. İçinde: *Cityscapes and Monuments of Western Asia Minor. Memories and Identities* (Ed. E. Mortensen-B. Poulsen). Oxbow Books, s. 100-106.

Long, L. E. (2012). *Urbanism, Art, and Economy: The Marble Quarrying Industries of Aphrodisias and Roman Asia Minor.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. USA: The University of Michigan.

Longfellow, B. (2011). *Roman Imperialism and Civic Patronage. Form, Meaning, and Ideology in Monumental Fountain Complexes*. Cambridge University Press.

López-Ruiz, C. (2009). Mopsos and Cultural Exchange Between Greeks and Locals in Cilicia. *Antike Mythen. Medien, Transformationen und Konstruktionen* (Ed. H. C. Walde-U. Dill). Germany: WdeG Print, 477-501.

Ma, J. (2000). *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*. New York: Oxford University Press.

Mäegele, S. – Richard, J. – Waelkens, M. (2007). A Late-Hadrianic Nymphaeum at Sagalassos (Pisidia, Turkey): A Preliminary Report. *IstMitt 57,* s. 469-504.

Mägele, S. (2011). The Sculptural Evidence of Sagalassos in Its Urban Context. İçinde: *Roman Sculpture in Asia Minor* (Ed. F. D'Andria-I. Romeo). Rhode Island: Portsmouth, s. 319-336.

Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor I*. USA: Princeton University Press.

Magie, D. (2001). *Anadolu'da Romalılar I: Attalos'un Vasiyeti*. (Çev. N. Başgelen-Ö. Çapar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Majcherek, G. (2007). The Late Roman Auditoria of Alexandria: An Archeological Overview. İçinde: *Alexandria: Auditoria of Kom El-Dikka and Late Antique Education* (Ed. T. Derda vd.). Warszawa: Fundacja im. Rafa Taubenschlaga, s. 12-48.

Majcherek, G. (2010). The Auditoria on Kom el-Dikka: A Glimpse of Late Antique Education in Alexandria. *The Proceedings of the 25th International Congress of Papyrology 25*, s. 471-484.

Makowiecka, E. (1978). *The Origin and Evolution of Architectural Form of Roman Library*. Studia Antiqua 1. Wydawn UW.

Mallampati, H. B. – Demirer, Ü. (2011). Architecture, Entertainment, and Civic Life: The Theater at Pisidian Antioch. İçinde: *Building a New Rome. The Imperial Colony of Pisidian Antioch (25 BC-AD 700)*, Ed. K. Gazda-D. Ng). Kelsey Museum Publication, s. 61-84.

Mallwitz, A. (1972). *Olympia und seine Bauten*. München: Prestel-Verlag.

Mamoli, M. (2014). *Towards a Theory of Reconstructing Ancient Libraries.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Georgia: Institute of Tecnology.

Mango, E. (2007). Bankette im hellenistischen Gymnasion. İçinde: *Das hellenistische Gymnasion* (Ed. D. Kah - P. Scholz). Berlin: De Gruyter.

Mania, U. (2011). *Die Rote Halle in Pergamon. Ausstattung und Funktion*. Mainz: Philipp Von Zabern.

Mania, U. (2014). Kızıl Avlu-Pergamon Pantheonu mu? İçinde: *Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent Pergamon* (Ed. F. Pirson-A. Scholl). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 524-541.

Mansel, A. M. – Akarca, A. (1949). *Perge'de Kazılar ve Araştırmalar.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar 2. Ankara: TTK.

Mansel, A. M. (1950). 1950 Side Kazısına Dair Kısa Rapor. *Belleten 14/56*, s. 683-686.

Mansel, A. M. (1951a). Side Kazısı. *Belleten 15,* s. 305.

Mansel, A. M. (1951b). Mimarlık Anıtları. İçinde: 1947 Senesi Side Kazılarına Dair Önrapor/*Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Side im Jahre 1947.* TTK V. Seri No. 11., s. 1-27.

Mansel, A. M. (1952a). Side Kazısı. *Belleten 16*, s. 435.

Mansel, A. M. (1952b). Summary of Archaeological Work in Turkey During 1955-Side. *AnSt. Vol. 2.*, s. 11-24.

Mansel, A. M. (1956a). *İlkçağda Antalya Bölgesi*. Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu Yayınları No. 1.

Mansel, A. M. (1956b). Mimarlık Anıtları. İçinde: *Side Agorası ve Civarındaki Binalar. 1948 Yılı Kazılarına Dair Rapor.* Antalya Bölgesinde Araştırmalar No. 4. Ankara: TTK, s. 1-38.

Mansel, A. M. (1958a). 1946-1955 Yıllarında Pamphylia'da Yapılan Kazılar ve Araştırmalar. *Belleten 22,* s. 211-240.

Mansel, A. M. (1958b). Ein Basaltkessel aus Side. *Anatolia 3*, s. 1-13.

Mansel, A. M. (1958c). Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1946-1955. *AA/71*, s. 34-120.

Mansel, A. M. (1962). Side Tiyatrosu. *Belleten 26*, s. 45-77.

Mansel, A. M. (1963). *Die Ruinen von Side*. Walder de Gruyter.

Mansel, A. M. (1964a). Pamphylia Şehir Surları ve Şehir Kapıları. İçinde: *Ankara: Atatürk Konferansları I*, s. 215-234.

Mansel, A. M. (1964b). Side'deki Vespasianus anıtı/ Das "Vespasiansmonument" in Side. *Belleten 28/110*, s. 185-208.

Mansel, A. M. (1967). *Side Kılavuzu*. Ankara: TTK Basımevi.

Mansel, A. M. (1968). Side'nin Doğu Şehir Kapısı. 1966 Kazısına Dair Ön Rapor. *Belleten 32/126*, s. 127-138.

Mansel, A. M. (1969). Perge Kazılarına Dair Ön Rapor. *TürkAD 18/2*, s. 129-135.

Mansel, A. M. (1970). 1969 Perge Kazılarına Dair Ön Rapor. *TürkAD 18/2*, s. 129-135.

Mansel, A. M. (1972). 1970 Yılı Perge Kazısına Dair Önrapor. *TürkAD 19/2*, s. 169-184.

Mansel, A. M. (1973). 1971 Perge Kazısı. *TürkAD 20/2*, s. 143-153.

Mansel, A. M. (1974). 1972 Perge Kazısı Ön Raporu. *TürkAD 21/1*, s. 103-123.

Mansel, A. M. (1975a). Bericht über Ausburgen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972. *AA 90*, s. 50-96.

Mansel, A. M. (1975b). Die Nymphäen von Perge. *IstMitt 25*, 367-372.

Mansel, A. M. (1978). *Side: 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları*. Ankara: TTK.

Mansel, A. M. vd. (1951). *1947 Senesi Side Kazılarına Dair Ön Rapor*. Ankara: TTK.

Martin, R. (1965). *Manuel d'architecture Grecque I. Matériaux et techniques.* Paris: Éditions A. et J. Picard.

Martin, S. R. (2003). Hellenistic Discoveries at Tel Dor, Israel. *HESPERIA 72*, s. 121-145.

Martinez-Sève, L. (2014). The Spatial Organization of Ai Khanoum, a Greek City in Afghanistan. *AJA 118/2,* s. 267-283.

Martini, W. – Eschbach, N. (2017). *Die Akropolis von Perge. Die Ergebnisse der Grabungen 1998-2004 und 2008*. ASMS 1.

Mathys, M. (2014). *Architekturstiftungen und Ehrenstatuen. Untersuchungen zur visuellen Repräsentation der Oberschicht im späthellenistischen und kaiserzeitlichen Pergamon*. Dramstadt: WBG.

Meadows, A. – Thonemann, P. (2013). The Ptolemaic Administration of Pamphylia. *ZPE 186,* s. 223-226.

Meadows, A. (2006). Amyntas, Side, and the Pamphylian Plain. *ANS*, s. 1-25.

Mellink, M. J. (1955). Archaeology in Asia Minor. *AJA. Vol. 59. No. 3*, s. 231-240.

Melnick, M. (2008). *Anatolia*. Cambridge: Ancient History Series IV.

Meneghini, R. (2009). *I fori imperiali e i mercati di Traiano. Storia e descrizione dei monumenti alla luce degli studi e degli scavi recenti.* Roma: Libreria dello Stato.

Meneghini, R. (2014). L'architettura del templum pacis. İçinde: *La biblioteca infinita: i luoghi del sapere nel mondo antico* (Ed.: R. Meneghini ve R. Rea). Roma: Electa, s. 284-299.

Mert, İ. H. (1999). Anadolu Gymnasionları ve Stratonikeia Gymnasionu. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi 13,* s. 417 - 435.

Mert, İ. H. (2008). *Untersuchungen zur hellenistischen und kaiserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia.* Tübingen: E. Wasmuth.

Michalowski, C. (1930). Les Hermès du gymnase de Délos. *BCH 54*, s.: 131-146.

Miltner, F. (1958). *Ephesos. Stadt der Artemis und Johannes.* Wien: Verlag Franz Deuticke.

Mitchell, S. – Waelkens, M. (1998). *Pisidian Antioch. The Site and Its Monuments.* London: Duckworth with the Classical Press of Wales.

Mitchell, S. (1995). *Cremna in Pisidia. An Ancient City in Peace and in War*. London: The Classical Press of Wales.

Müller Wiener, W. (2001). *İstanbul'un Tarihsel Topografyası.* (Çev. Ü. Sayın). İstanbul: YKY.

Neudecker, R. (2013). Archives, Books and Sacred Space in Rome. İçinde: *Ancient Librarie*s (Ed. J. König vd.). USA: Cambridge University Press, s. 312-331.

Newby, Z. (2005). *Greek Athletics in the Roman World*: *Victory and Virtue.* Oxford University Pres.

Nicholls, M. (2013). Roman Libraries as Public Buildings in the Cities of the Empire. İçinde: *Ancient libraries* (Ed. J. KönigK. Oikonomopoulou-G. Woolf). Cambridge: Cambridge University Press, s. 261-276.

Nielsen, I. (1990). *Thermae et balnea. The Architecture and Cultural History of Roman Public Baths.* Vol. 1. Aarhus University Press.

Niewöhner, P. (2016). Miletos/Balat. Arkaik'ten Osmanlı Dönemi'ne Kadar Kent Planlaması ve Anıtlar. İstanbul: Ege Yayınları.

Niewöhner, P. (2017). Miletus. İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity Until the Coming of Turks* (Ed. P. Niewöhner). USA: Oxford University Press, s. 255-263.

Niewöhner, P. (2017). Urbanism. İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity Until the Coming of Turks* (Ed. P. Niewöhner). USA: Oxford University Press, s. 39-59.

Nollé, J. (1988). Forschungen in Selge und Ostpamphylien. *AST 6*, s. 257-259.

Nollé, J. (1990). Zur Geschichte einer kleinasiatischen Stadt in der römischen kaiserzeit im Spiegel ihrer Munzen. *AW 21*, s. 244-265.

Nollé, J. (1993a). *Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse.* (IK 43), Bonn.

Nollé, J. (1993b). Die Feindlichen Schwestern-betrachtungen zur Rivalität der Pamphylischen Städte. İçinde: *Hundert Jahre Kleinasiatische Komission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften: die Epigraphische und Altertumskundliche Erforschung Kleinasiens* (Ed. G. Dobesh). Wien, s. 297-317.

Nollé, J. (2001). *Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse.* (IK 44), Bonn.

Nollé, J. (2018). Epigrafi Çalışmaları. İçinde: H.S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", ANMED 2018/16, s. 107-108.

Nollé, J. (2019). Epigrafi Çalışmaları. İçinde: H.S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST 40/2*, s. 429-431.

Onur, F. (2009). The Roman Army in Pamphylia: From the Third to Sixth Centuries A. D. *Adalya 12.,* s. 299-318.

Orlandos, A. K. (1966). Les matériaux de construction et la technique architecturale des anciens Grecs I. E. de Boccard.

Orlandos, A. K. (1968). *Les matériaux de construction et la technique architecturale des anciens Grecs II*. E. de Boccard.

Ortaç, M. (2002). Zur Veränderung der kleinasiatischen Propyla in der frühen Kaiserzeit in Bauform und Bedeutung. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten der römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*. Peeters, s. 175-185.

Ossi, A. J. (2011). The Arch of Hadrian and Sabina at Pisidian Antioch: Imperial Associations, Ritual Connections, and Civic Euergetism. İçinde: *Building a New Rome. The Imperial Colony of Pisidian Antioch (25 BC – AD 700)* (Ed. E. K. Gazda – D. Y. Ng). Michigan: Kelsey, s. 85-108.

Osthues, W. (2014). Bauwissen im Antiken Griechenland. İçinde: *Wissensgeschichte der Architectur II.: Vom Alten Aegypten bis zum Antiken Rom.* (Ed. J. Renn vd.). Epubli.

Outschar, U. (1987). Betrachtungen zur kunstgeschichtlichen Stellung des Sebasteions in Aphrodisias. *Aphrodisias de Carie: Colloque du Centre de recherches archéologiques de l'Université de Lille III* (Ed. J. De la Genière-K. T. Erim), Paris: Éditions Recherche sur les Civilisations, s. 107-122.

Ovadiah, A. –Turnheim, Y. (1994). *"Peopled" scrolls in Roman Architectural Decoration in Israel. The Roman Theatre at Beth Shean/Scythopolis.* Roma: Giorgio Bretschneider Editore.

Özdilek, B. (2016). Lykia Tiyatrolarına Genel Bir Bakış. *Cedrus IV*., s. 139-185.

Özdizbay, A. (2008a). Pamphylia-Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge'nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında Bir Değerlendirme. *Prof. Dr.*

Haluk Abbasoğluna 65. Yaş Armağanı, Cilt II. (Ed. İ. Delemen vd.) İstanbul: Ege Yayınları, s. 839-872.

Özdizbay, A. (2012). *Perge'nin MS 1-2. Yüzyıllardaki Gelişimi*. İstanbul: Adalya Suppl. 10.

Özhanlı, M. (2007). Side'de Bulunan Bir Yeni Hitit Eserinin Düşündürdükleri. *Adalya 10*., s. 17-30.

Özlem – Aytaçlar, P. (2009). Küçük Asya'nın Romanizasyonu. (Romalılar I). *Doğu Batı 49*, s. 286-296.

Öztaner, S. H. (2006). Menderes Magnesiası Çarşı Bazilikası. *Anadolu/Anatolia 31,* s. 123-152.

Öztürk, A. (1997). Cephenin Mimarisi. İçinde: J. İnan, Perge Tiyatrosu Yayın Çalışmalarının Ön Raporu. *KST 18/2*, s. 65-83.

Öztürk, A. (2000). Zur Rekonstruktion der Fassade des Theaters von Perge. İçinde: J. İnan, Vorbericht über die Untersuchungen an der Fassade des Theaters von Perge. *AA*, s. 287-298.

Öztürk, A. (2004a). İstanbul Cerrahpaşa'daki Arkadius Sütunu ve Çevresi. *Sanat Tarihi Defterleri 8, Metin Ahunbay'a Armağan*, s. 75-102.

Öztürk, A. (2004b). Macht der Architektur - Architektur der Macht in der Kaiserzeit von Perge. *Macht der Architektur - Architektur der Macht* (Ed. E. L. Schwandner - K. Rheidt). Bauforschungskolloquium Berlin 2002, DiskAB 8, s. 201-210.

Öztürk, A. (2009). *Die Architektur der Scaenae Frons des Theaters in Perge*. Berlin: Walter de Gruyter.

Öztürk, H. S. (2009). MÖ III. Yüzyıldan MÖ I. Yüzyılın Başlarına Kadar Doğu Akdeniz ve Küçük Asya'nın Güney Kıyılarında Korsanlık/Haydutluk. *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World. Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur,* (Ed. O. Tekin). İstanbul: Ege Yayınları, s. 299-308.

Özüsağlam Mutlu, Z. (2013). *Principatus Devri'nde Lykia ve Pamphylia kökenli senatörler.* Adalya Suppl. 11.

Palladio, A. (1715). *The Architecture of A. Palladia in Four Books*. (İtalyanca aslından İngilizce Çev.: G. Leoni – E. Palatine). London: John Watts.

Paribeni, R. – Romanelli, P. (1914). Studii e Ricerche Archeologiche nell'Anatolia Meridionale. *MonAL 23*, s. 5-274.

Paribeni, R. – Romanelli, P. (1914). *Monumenti Antici pubblicazione per la cura R. Accademia dei Lincei 23.*

Pekman. A. (1989). *Son Kazılar ve Araştırmalar Işığında Perge Tarihi/History of Perge*. Ankara: TTK.

Pensabene, P. (2013). *I marmi nella Roma antica.* Roma: Carocci.

Pensabene, P. (2016). Quarries in south-western Asia Minor: extraction and production. İçinde: *Ancient Quarries and Building Sites in Asia Minor. Research on Hierapolis in Phrygia* (Ed. T. Ismaelli-G. Scardozzi). Bari: EDIPUGLIA, s. 671-679.

Peschlow, U. (2010). Mauerbau in krisenloser zeit? Zu spätantiken stadtbefestigungen im südlichen kleinasien: der fall Side. İçinde: *Krise und Kult: Vorderer Orient und Nordafrika von Aurelian bis Justinian*, s. 63-79.

Piesker, K. (2015). Auf den zweiten Blick: ein neuer Rekonstruktionsvorschlag für den Dionysostempel in Side. *IstMitt 65*, s. 151-183.

Piesker, K. (2017). Side. İçinde: *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity Until the Coming of Turks* (Ed. P. Niewöhner). USA: Oxford University Press, s. 294-301.

Posamentir, R. (2017). Der sogenannte Caracalla-Tempel von Pergamon – ein Bau zu Ehren Hadrians und seiner Gattin Sabina. *IstMitt 67*, s. 187-236.

Price, S. R. F. (1984). *Rituels and Power. The Roman Imperial Cults in Asia Minor*. Cambridge: Cambridge University Press.

Price, S. R. F. (2004). *Ritüel ve İktidar*. (Çev. T. Esin). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Prochaska, W. – Grillo, S. M. (2012). The Marble Quarries of the Metropolis of Ephesos and Some Examples of the Use for Marbles in Ephesian Architecture and Cculpturing. *ASMOSIA IX,* s. 584-591.

Pülz, S. (1989a). Zur Bauornamentik des Zeustempels von Euromos. *IstMitt 39*, s. 451-453.

Pülz, S. (1989b). *Untersuchungen zur kaiserzeitlichen Bauornamentik von Didyma.* Tübingen: Wasmuth.

Quatember, U. (2008). Der Brunnen an der Straße zum Magnesischen Tor in Ephesos. *ÖJh 77,* s. 219-264.

Quatember, U. (2010). The "Temple of Hadrian" on Curetes Street in Ephesus: New Research into Its Building History. *JRA 23,* s. 376-394.

Quatember, U. (2011). *Das Nymphaeum Traiani in Ephesos*. Wien: ÖAW.

Quatember, U. (2017). *Der Sogenannte Hadrianstempel an der Kuretenstrasse*. Wien: ÖAW.

Radt, W. (1985). *Pergamon. Vorbericht Über Die Kampagne 1984*. *AA*, s. 471-494.

Radt, W. (1999). *Pergamon. Geschichte und Bauten einer antiken Metropole*. Darmstadt: Wiss. Buchges.

Radt, W. (2001). The Urban Development of Pergamon. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 43-56.

Radt, W. (2002). *Pergamon: Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*. İstanbul: YKY.

Ragette, F. (1980). *Baalbek*. Noyes Press.

Raja, R. (2009). Sanctuaries of Artemis in Gerasa. İçinde: *From Artemis to Diana: The Goddess of Man and Beast* (Ed. T. Fischer-Hansen-B. Poulsen). Copenhagen, s.383-400.

Raja, R. (2012). *Urban Development and Regional Identity in the Eastern Roman Provinces, 50 BC – AD 250. Aphrodisias, Ephesos, Athens, Gerasa*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.

Raming, E. – Ritter, S. (2002). Der Tempel B von Thugga. İçinde: *Thugga. Grundlagen und Berichte. Thugga. Vol. 1*. (Ed. M. Khanoussi) Mainz: Von Zabern, s. 87-105.

Ratté, C. (2002). The Urban Development of Aphrodisias in the Late Hellenistic and Early Imperial Periods. İçinde: *Patris und Imperium. Kulturelle und politische Identität in den Städten in den römischen Provinzen Kleinasiens in der frühen Kaiserzeit*, Peeters, s. 5-32.

Ratté, C. (2001). New Research on the Urban Development of Aphrodisias in Late Antiquity. İçinde: *Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos* (Ed. D. Parrish). Rhode Island: Portsmounth, s. 117-147.

Rea, R. (2009). Introduzione storico-topografica. Storia degli scavi. İçinde: *La biblioteca infinita. I luoghi del sapere nel mondo antico* (Ed.: R. Meneghini ve R. Rea). Roma: Electa, s. 242-247.

Revell, L. (2014). Romanization. İçinde: *A Companion to Roman Architecture* (Ed. R. B. Ulrich-C. K. Quenemoen). UK: Blackwell Publishing, s. 381-398.

Ritti, T. (1985). *Hierapolis scavi e ricerche 1: Le fonti letterarie ed epigrafiche*. Roma: Bretschneider.

Rohmann, J. (1998). *Die Kapitellproduktion der römischen Kaiserzeit in Pergamon.* Pergamenische Forschungen 10. Berlin: De Gruyter.

Rose, H. (2006). *Die römischen Terrakottamasken in den Nordwestprovinzen*. Reichert.

Rott, H. (1908). *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylies, Kapodokien und Lykien: darstellender Teil.* Leipzig-Dieterich.

Ruge, W. (1923). Side. *RE II*, A, 2, s. 2208-2210.

Rumscheid, F. (1994). *Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus*. Mainz: P. von Zabern.

Rumscheid, F. (1998). *Priene: Führer durch das "Pompeji Kleinasiens"*. İstanbul: Ege Yayınları.

Rumscheid, F. (2006). *Die figürlischen terrakotten von Priene.* Reichert Verlag Wiesbaden.

Salzman, D. (1991). Mosaiken und Pavimente in Pergamon. Vorbericht der Kampagnen 1989 und 1990. *AA*, s. 431-456.

Schäfer, J. (1981). *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen*. IstMitt Beih. 24. Tübingen: E. Wasmuth.

Schazmann, P. (1923). *Das Gymnasion. Der Tempelbezirk der Hera Basileia*. *AvP VI*. Berlin-Leipzig: Walter de Gruyter.

Schede, M. (1964). *Die Ruinen von Priene*. Berlin: De Gruyter.

Scherrer, P. - Lohner Urban, U. (2014). Doğu Kapısı, içinde: H.S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", ANMED 2015/13, s. 114-130.

Schmidt Colinet, A. – Plattner, G. (2004). *Antike Architektur und Bauornamentik: Grundformen und Grundbegriffe.* UTB GmbH; Auflage: 1.

Sear, F. (2006). *Roman Theatres. An Architectural Study*. Oxford University Press.

Serdaroğlu, Ü. (2004). *Lykia-Karia'da Roma Dönemi Tapınak Mimarlığı*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Sherwin White, A. N. (1976). Rome, Pamphylia and Cilicia, 133-70 BC. *JRS,66,* s. 1-14.

Simpson, C. J. (1977). The Dedication of the Temple of Mars Ultor. *JRS 67,* s. 91-94.

Sisson, M. A. (1929). The Stoa of Hadrian at Athen. *Papers of the British School at Rome, Vol. 11,* s. 50-72.

Smith, R. R. R. (1987). The Imperial Reliefs from the Sebasteion at Aphrodisias. *JRS 77*, s. 88-138.

Soykal Alanyalı, F. (2013) Üç Havuzlu Çeşme ve Arkasındaki Su Yapıları (Side Müzesi Girişinin Güney Kısmı). İçinde: H. S. Alanyalı, "Side 2011-2012 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED 11*, s. 125-126.

Soykal Alanyalı, F. (2014a) Müze Alanı Kazıları. İçinde: H. S. Alanyalı, "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST 36/1*, s. 276-278.

Soykal Alanyalı, F. (2014b) Müze Alanı Kazısı. İçinde: H. S. Alanyalı, "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *ANMED 12*, s. 96-97.

Soykal Alanyalı, F. (2016a). Side-Kaybolan Bir Antik Kentin Yeniden Keşfinin Hikayesi. *MJH VI/2*, s. 17-28.

Soykal Alanyalı, F. (2016b). Side Dionysos Tapınağı (?) Işığında Tiyatro ile Çevresinin Kentsel Değişimi ve Dönüşümü. *Olba XXIV,* s. 419-450.

Soykal Alanyalı, F. (2017a). Side. Bir Kentin Kayboluşunun Hikayesi. *Arkeoloji ve Sanat 155*, s. 187-196.

Soykal Alanyalı, F. (2017b). Side M Yapısı: Arkeolojik Kazılar. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST 39/2*, s. 444-445.

Soykal Alanyalı, F. – Erkoç, S. (2014). Attius Philippus Suru. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST 36/1*, s. 273-298.

Soykal Alanyalı, F. – Erkoç, S. (2015). Attius-Philippus Suru. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2014 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST 37/1*, s. 253-276.

Soykal Alanyalı, F. – Erkoç, S. (2016). Attius-Philippus Suru Araştırmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları", *KST 38/1,* s. 253-276.

Söğüt, B. – Yılmaz, B. (2012). Stratonikeia'dan Üç Terrakotta Mask. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/12*, s. 1-7.

Söğüt, B. (2019). *Stratonikeia (Eskihisar) ve Kutsal Alanları.* Stratonikeia Çalışmaları 5. İstanbul: Ege Yayınları.

Stappmanns, V. (2014). Das Gymnasion von Pergamon. Erschließungswege als Schlüssel funktionaler Gliederung. İçinde: *Die Architektur des Weges. Gestaltete Bewegung im gebauten Raum. Diskussionen zur Archäologischen Bauforschung, Band 11*. Schnell & Steiner, s. 121-132.

Steskal, M. – Torre, M. L. (2002). Das Vediusgymnasium in Ephesos. Die Geschichte der archäologischen Erforschung des Vediusgymnasiums und seines Umfeldes. *ÖJh 70,* s. 221-244.

Steskal, M. – Torre, M. L. (2008). *Das Vediusgymnasion in Ephesos. Archäologie und Baubefund*. Forschungen in Ephesos XIV/1. ÖAW.

Steskal, M. (2007). Griechische Gymnasien und römische Thermen. Rezeption römischer Lebensart im griechischen Osten dargestellt am Beispiel der ephesischen Bad-Gymnasium-Komplexe. İçinde: *Neue Zeiten – Neue Sitten Zu Rezeption und Integration römischenund italischen Kulturguts in Kleinasien* (Ed. M. Meyer). Wien: Phoibos Verlag, s. 115-124.

Steskal, M. (2008). The Bath-Gymnasium Complex of Vedius in Ephesus. *SOMA. BAR International Series 1739*, s. 557-562.

Steskal, M. (2015). Römische Thermen und griechische Gymnasien: Ephesos und Milet im Spiegel ihrer Bad-Gymnasien. İçinde: *Das kaiserzeitlische gymnasion* (Ed. P. Scholz – D. Wiegandt). Berlin: Walter de Gruyter, s. 223-244.

Stinson, P. (2008). The Civil Basilica: Urban Context, Design, And Significance. *AphPapers 4*, s. 79-106.

Stinson, P. (2016). *The Civil Basilica*. *AphPapers 7*. Reichert Verlag.

Strasser, Y. (2003). Inscriptions Agonistiques de Side. *Epigraphica Anaolica 35.*, s. 63-76.

Strocka, V. M. (1978). Zur Datierung der Celsus Bibliothek. İçinde: *Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology, Vol. II*, s. 893-900.

Strocka, V. M. (1981a). Römische Bibliotheken. *Gymnasium 88*, s. 298-329.

Strocka, V. M. (1981b). *Das Markttor von Milet.* BWPr 128. Berlin: De Gruyter.

Strocka, V. M. (1988). Wechselwirkungen der stadtrömischen und kleinasiatischen Architektur unter Trajan und Hadrian. *IstMitt 38*, s. 291-307.

Strocka, V. M. (1996). Datierungskriterien Kleinasiatischer Girlandensarkophage. *AA*, s. 455-473.

Strocka, V. M. (2003). The Celsus Library in Ephesus. İçinde: *Ancient libraries in Anatolia: Libraries of Hattusha, Pergamon, Ephesus, Nysa*. Middle East Technical University Library, s. 33-43.

Strocka, V. M. (2011). Der Stifter-Sarkophag der Bibliothek von Nysa am Mänder. İçinde: Roman Sculpture in Asia Minor (Ed. F. D'Andria-I. Romeo). Rhode Island: Portsmouth, s. 269-278.

Strocka, V. M. (2012a). *Die Bibliothek von Nysa am Mäander*. Forschungen in Nysa am Mäander 2. V. İdil-V. M. Strocka (ed.), Mainz Zabern.

Strocka, V. M. (2012b) Bauphasen des kaiserzeitlichen Asklepieions von Pergamon. *IstMitt 62*, s. 199-287.

Strong, D. E. (1953). Late Hadrianic Architectural Ornament in Rome. *BSR 21*, s. 118-151.

Sutton, D. F. (1984). Pollux on special masks. *L'Antiquité Classique 53*, s. 174-183.

Syme, R. (1937). Pamphylia from Augustus to Vespasian. *Klio 30,* s. 227-231.

Şahin, S. (1992). Statthalter der Provinzen Pamphylia-Lycia und Bithynia-Pontus in der Zeit der Statusänderung beider Provinzen unter Mark Aurel und Lucius Verus. *EpigrAnat 20*, s. 77-90.

Şahin, S. (2002). Pamphylia/Lykia Sınır Kentleri: Olbia ve Diğerleri. *Likya İncelemeleri I.* (Ed. S. Şahin-M. Adak). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 9-32.

Şahin, S. (2004). *Die Inschriften von Perge II*. (IK 61), Bonn.

Şen Yıldırım, D. – Oransay, B. S. A. (2017). 2016 Yılı Side Kazıları Seramik Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları", *KST 39/2*, s. 449-450.

Şimşek, C. (2007). *Laodikeia (Laodikeia ad Lycum)*. İstanbul: Ege Yayınları.

Takmer, B. – Önen, B. T. (2008). Batı Pamphylia'da Antik Yol Araştırmaları: *Via Sebaste*'nin Perge-Klimaks Arası Güzergâhında Yeni Bir Yol Kalıntısı. *Adalya 11*, s. 109-132.

Tancke, K. (1989). *Figuralkassetten griechischer und römischer Steindecken.* Peter Gmbh Lang.

Taşlıalan, M. (1998). Pisidia Antiokheia'sı 1996 Yılı Çalışmaları. İçinde: *MKKS 8*, s. 323-356.

Texier, Ch. (1849). *Déscription d l'Asie Mineure III.*

Thorpe, M. (2012). *Roma Mimarlığı*. (Çev. R. Akbulut). İstanbul: Homer Kitabevi.

Thür, H. (1989). *Das Hadrianstor in Ephesos.* Wien: ÖAW.

Thür, H. (1985). Ephesische Bauhütten in der Zeit der Flavier und der Adoptivkaiser. İçinde: *Lebendige Altertumswissenschaft. Festgabe zur Vollendung des 70. Lebensjahres von H. Vetters*. Vienna: Adolf Holzhausens, s. 181-187.

Travlos, J. (1980). *Pictoral Dictionery of Ancient Athens*. New York: Hacker Art Books.

Tréumaux, P. (1863). *Explorition archéologique en Asie Mineure.*

Trombetti, C. (2013). *Il ginnasio Greco. Genesi, topografia e culti dei luoghi della paideia*. Oxford: BAR International Series 2527.

Trümper, M. (2015). Modernization and Change of Function of Hellenistic Gymnasia in the Imperial Period: Case-studies Pergamon, Miletus, and Priene. İçinde: *Das kaiserzeitliche Gymnasion* (Ed. P. Scholz-D. Wiegandt). Berlin: Walter de Gruyter, s. 167-221.

Tucchi, S. (1975). *Architettura Cirenaica*. Roma: L'erma di Bretschneider.

Turak, Ö. (2011). *Roma Döneminde Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tüner Önen, N. (2013). Hadrians Reisen im östlichen Mittelmeer anhand neuer Inschriften aus Phaselis. *Adalya 16,* s. 93-106.

Türkmen, M. (2007). *Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzunaslan, A. (2008). Side'de Agonistik Festivaller. *ADerg. 11*, s. 117-128.

Uzunaslan, A. (2010). *Gladyatörler. Arenanın Tutsak Savaşçıları.* Ankara: Myken Yayınları.

v. Gerkan, A. (1940). Der Tempel von Didyma und sein antikes Baumaß, *Öjh 32,* s. 127 – 150.

v. Mercklin, E. (1962). *Antike Figuralkapitelle.* Berlin: Walter de Gruyter.

Vandeput, L. (1995). Dating by Means of Architectural Decoration. Possibilities and Limits. İçinde: *Sagalassos III.* (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 7). Leuven, s. 129-136.

Vandeput, L. (1997a). *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: A Case Study*. Brepols Publishers.

Vandeput, L. (1997b). An Antonine Nymphaeum to the North of the Upper Agora at Sagalassos. İçinde: *Sagalassos IV*. (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 9). Leuven, s. 385-403.

Vandeput, L. (2017). Kaiserzeitliche Wasseranlagen zur Verschönerung der Städte Pamphyliens und Pisidiens. İçinde: *Urbanitas – Urbane Qualitäten. Die antike*

Stadt als kulturelle Selbstverwirklichung (Ed. A. W. Busch vd.). Schnell & Steiner, s. 137-154.

Vermeule, C. C. (1977). *Greek Sculpture and Roman Taste. The Purpose and Setting of Graeco-Roman Art in Italy and the Greek Imperial East.* The University of Michigan Press.

Voigtländer, W. (1975). *Der jüngste Apollon Temple von Didyma*. Tübingen: Ernst Wasmuth.

Hoff, R. (2009). Hellenistische Gymnasia: Raumgestaltung und Raumfunktionen. İçinde: *Stadtbilder im Hellenismus. Die hellenistische Polis als Lebensform 1.* Verlag Antike, s. 245-275.

Wacker, C. (1996). *Das Gymnasion in Olympia. Geschichte und Funktion.* Würzburg: Eron.

Waelkens, M. – Poblome, J. (2012). Pisidia'nın Birinci Kenti. Hadrian ve İkinci, Üçüncü Yüzyıllar. İçinde: *Sagalassos. City of Dreams* (Ed. P. De Rynck-E. Torun). OKV Publishing, s. 99-131.

Waelkens, M. (2009). *Sagalassos-Jaarboek 2008. Het kristallen jubileum van twintig jaar opgravingen.* Peeters.

Ward-Perkins, J. B. (1974). C*ities of Ancient Greece and Italy: Planning in Classical Antiquity*. New York: George Braziller.

Ward-Perkins, J. B. (1977). *Roman Architecture*. New York: Harry N. Abrams, Inc.

Ward-Perkins, J. B. (1981). *Roman Imperial Architecture*. Yale University Press.

Weber, B. F. (2004). *Bauwerke in Milet. Die Römischen Heroa von Milet*. Berlin: Walter de Gruyter.

Wegner, M. (1957). *Ornamente Kaiserzeitlicher Bauten Roms: Soffitten*. Köln: Böhlau.

Wegner, M. (1978-1980). Soffitten von Ephesos und Asia Minor. *ÖJh 52*, s. 91-107.

Wegner, M. (1989). Bauschmuck von Side. N. Başgelen ve M. Lugal (ed.) *Jale İnan Armağanı/Festschrift für Jale İnan*, s. 161-167.

Weiss, P. (1981). Ein Agonistisches Bema und Die Isopythischen Spielen von Side. *Chiron XI,* s. 315-346.

Wescoat, B. D. (2012). *The Temple of Athena at Assos*. UK: Oxford University Press.

Wiegand, T. – Schrader, H. (1904). *Priene. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895-1898*. Berlin: Georg Reimer.

Wiegand, T. (1908). *Sechster vorläufiger Bericht über die von den Königlichen Museen in Milet und Didyma unternommenen Ausgrabungen*. Berlin: Verlag der Königl.

Wiegand, T. (1911). *Siebenter vorläufiger Bericht über die von den Königlichen Museen in Milet und Didyma unternommenen Ausgrabungen*. Berlin: Verlag der Königl.

Wikander, Ö. (1988). Ancient Roof-tiles. Use and Function. *Opuscula Atheniensia 17/15*, s. 203-216.

Williams, C. J. (1979). *The Development of Monumental Street-architecture with Special Emphasis on Roman Asia Minor.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of London.

Wilson, A. (2016). The Olympian (Hadrianic) Baths: Layout, Operation, and Financing. *AphPapers 5*, s. 168-194.

Winter, N. A. (1993). *Greek Architectural Terracottas from the Prehistoric to the End of the Archaic Period.* Oxford: Clarendon Press.

Wörrle, M. (1973). Zur Datierung Des Hadrianstempels an der "Kuretenstraße" in Ephesos. *AA 88/3*, 470-477.

Wright, G. R. H. (2005). *Ancient Building Technology II. Materials 1*. Leiden: Brill.

Yegül, F. K. (1975). *The Bath-Gymnasium Complex in Asia Minor During the Imperial Roman Age*. Yayımlanmış Doktora Tezi. USA: Harvard University.

Yegül, F. K. (1982). A Study in Iconography: Kaisersaal and the Imperial Cult. *CAA 64/1*, s. 7-31.

Yegül, F. K. (1986). *The Bath-Gymnasium Complex at Sardis*. USA: Harvard University Press.

Yegül, F. K. (2008). Ephesos'da Vedius *Gymnasium*'u ve Anadolu Hamam-*Gymnasium*'larının Kimlik Sorunu. *Anadolu / Anatolia 34*, s. 103-116.

Yegül, F. K. (2011). *Roma Dünyasında Yıkanma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Yegül, F. K. (2014). Roman Imperial Baths and *Thermae*. İçinde: *A Companion to Roman Architecture* (Ed. R. B. Ulrich-C. K. Quenemoen). UK: Blackwell Publishing, s. 299-323.

Yener, E. (2006). Alabanda Antik Kenti Kazı Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları 2005. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu 15*, s. 171-180.

Yılmaz, B. (2019). Stratonikeia Antik Kenti'ndeki Anadolu-Ion ve Korinth Tipi Anta Başlıkları. İçinde: *Mimari, Heykel ve Küçük Buluntu Araştırmaları.* Stratonikeia Araştırmaları 4 (Ed. B. Söğüt). İstanbul: Ege Yayınları, s. 123-138.

Young, S. (2003). Pamphylian Architectural Decoration in the Second Century AD: Purely Derivative or an Independent Tratidion? *Adalya 6*, s. 171-188.

Yurtsever, A. (2015). Neokoros Düşüncesinin Kökeni ve Gelişimi: Tanrı, Kutsal Krallık ve Yönetici İlişkisi. *AÜSBD 15/2,* s. 1-16.

Yurtsever, A. (2017a). Side'de MS 1.-3. Yüzyıllar Arasında Yumurta-Ok Bezemelerinin (Ion Kymationu) Stilistik Değişim ve Gelişimi. İçinde: *Anadolu, Arkeoloji, Zaman ve Mekân* (Ed. G. Coşkun). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık, s. 251-271.

Yurtsever, A. (2017b). Roma Dünyasında Gladyatörler. *ARKHE 1*, s. 17-29.

Yurtsever, A. (2017c). Side M Yapısı. Mimari Araştırma ve Belgeleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı "Side 2016 Yılı Çalışmaları". *KST 39/2*, s. 443-445.

Yurtsever, A. (2018a). Gladiator-themed Artefacts in the Side Museum. İçinde: *Sculpture in Roman Asia Minor* (Ed. M. Aurenhammer). Wien: SoSchrÖAI 56, s. 67-78.

Yurtsever, A. (2018b). Yeni Araştırmalar Işığında M Yapısı. İçinde: *AKMED: Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu* (Ed. T. Kahya vd.), s. 889-907.

Yurtsever, A. (2018c). M Yapısı. Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H.S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", ANMED 2018/16, s. 103-112.

Yurtsever, A. (2019). M Yapısı. Mimari Belgeleme ve Çevre Düzenleme Çalışmaları. İçinde: H. S. Alanyalı – S. Erkoç "Side 2017 Yılı Çalışmaları", *KST 40/2*, s. 432-433.

VIII. BLOK KATALOĞU

Ön Bilgiler

M Yapısı, yapı elemanları kataloğu belli başlıklar altında yapı elemanlarının gruplandırılması ile oluşturulmuştur. Gruplandırmada esas alınan nokta taşıyıcı elemanlardan başlayarak üst yapı elemanlarına doğru blokların ayrı başlıklar altında sınıflandırılması ve bir katalog numarası verilmesi şeklindedir. Metin içerisinde her bir yapı elemanı grubu için tablolar oluşturulmuştur. Her bir tablo blokların özellikleri ve yapı içindeki konumuna göre şekillendirilmiştir. Tablo içerisinde yer alan bilgiler yapı elemanlarının katalog numaralarının yanı sıra envanter numaralarını da içermektedir. Tablo içerisinde yapı elemanlarına ait ölçüler santimetre (cm) cinsinden aktarılmıştır. Şekil numaraları **(Şekil No.)** ve kataloğa ait görsel **(Kat. Görsel No.)** katalog numarası sırasında metin başında verilmiştir. Bloklara ait görsellerde ve çizimi bulunan blokların şekil numaraları görsel numaralarının yanında ayrıca belirtilmiştir.

M Yapısına ait yapı elemanları içinde özellikle *imparator onurlandırma salonu*na ait bloklar günümüze sağlam ulaşabilmiştir. *Stoa*ya ait *stylobat* blokları üst yapı elemanlarının büyük bir kısmı Geç Antikçağda sökülmüş ve Attius Philippus Surunun yapımı için kullanılmıştır. Bu nedenle *stoa*ya ait yapı elemanlarının büyük kısmını sütunlar ve ele geçen birkaç kaide oluşturmaktadır. *İmparator onurlandırma salonu*na ait yapı elemanları ise 1949 yılında başlayan çalışmalar ve özellikle 1965 yılında gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları esnasında belgelenmeden bulunduğu yerden kaldırılmıştır. Dolayısı ile bloklar herhangi bir dokümantasyon yapılmaksızın *palaestra* içine gelişi güzel dağıtılmıştır. Doktora tez projesi kapsamında gerçekleştirilen dokümantasyon ile yapıya ait olan bloklar ve yapı ile ilişkilendirilemeyen bloklar katalog içerisindeki başlıklarda belirtilmiştir. Ayrıca belgeleme çalışmalarında aynı bütünün parçaları olduğu tespit edilen bloklara ait bilgiler birbirinden ayrı tutulmaksızın aynı tablo sırasında ve katalog numarasında incelenmiş. Bununla birlikte şekil çizimlerinde bu blokların yeniden kurma önerisine yer verilmiştir.

Yapı elemanlarına ait tablolar dışında blokların literatür ve tarihlendirme bilgileri kataloğun tanım kısmından sonra gösterilmiştir. Şekillerde kullanılan kısaltma ve açıklamaları aşağıdaki gibidir:

Aba.Gen.	*Abakus Genişliği*
Aba.Yük.	*Abakus Yüksekliği*
A.Ç.	*AutoCAD Çizimi*
AG.	*Alt Genişlik*
AK.	*Akıtma Kanalı*
Akant. $_{\mathbf{I}}$	*Alt Sıra Akanthus Yaprak Yüksekliği*
Akant. $_{\mathbf{II}}$	*Üst Sıra Akanthus Yaprak Yüksekliği*
A$_{Ø}$	*Alt Çap*
Ap	*Apophyge*
Üst Ap.	*Üst Apophyge*
Ç.	*Çizim*
D.	*Derinlik / Dübel*
D/DY.	*Dübel Yuvası*
Env. No.	*Envanter Numarası*
G.	*Genişlik*
Kalat.Yük	*Kalathos Yüksekliği*
Kat. Görsel No.	*Katalog Görsel Numarası*
Katalog No.	*Katalog Numarası*
KY.	*Kaldırma Yuvası*
K$_{yükseklik}$	*Korunabilen Yükseklik*
PG.	*Plinthos Genişliği*
PY.	*Plinthos Yüksekliği*
Şekil No.	*Şekil Numarası*
Uyg.	*Uygulama*
ÜG.	*Üst Genişlik*
Ü$_{Ø}$	*Üst Çap*
Y.	*Yükseklik*
Ö	*Ölçek*

Katalog İçinde Yer Alan Tablolar Dizini

Tablo 1a	*İmparator onurlandırma salonu, 1. kat kaideleri*
Tablo 1b	*İmparator onurlandırma salonu, 2. kat kaideleri*
Tablo 1c	*Stoaya ait kaideler*
Tablo 1d	*İmparator onurlandırma salonu ante ve doğu stoa merkezine ait kaideler*
Tablo 2	*İmparator onurlandırma salonu ve propylona ait postamentli attik-ion tipi kaideler*
Tablo 3	*İmparator onurlandırma salonu, 2. kat pilaster kaideleri*
Tablo 4	*Tanımsız, yapı ile ilişkilendirilemeyen kaideler*
Tablo 5a	*Stoaya ait sütunlar*
Tablo 5b	*Doğu Stoa merkezi, ante ve köşe nişi (kuzey/güney köşeler) sütunları*
Tablo 5c	*İmparator onurlandırma salonu, köşe nişi (kuzey/güney) kenarlarına ait sütunlar*
Tablo 5d	*Diğer sütun ve parçaları*
Tablo 6a	*Doğu Stoa merkezi ve İmparator onurlandırma salonu ante başlıkları*
Tablo 6b	*İmparator onurlandırma salonu başlıkları*
Tablo 6c	*Yapı ile ilişkilendirilemeyen korinth tipi başlıklar*
Tablo 7a	*İmparator onurlandırma salonu, 1. kat pilaster başlıkları*
Tablo 7b	*İmparator onurlandırma salonu, 2. kat pilaster başlıkları*
Tablo 7c	*İmparator onurlandırma salonu, Tanımsız*
Tablo 8a	*Güney stoa pilaster başlıkları*
Tablo 8b	*Ion tipi başlık*
Tablo 9	*Ante başlık*
Tablo 10a	*İmparator onurlandırma salonu, 1. kat duvar arşitrav-friz blokları*
Tablo 10b	*İmparator onurlandırma salonu, 2. kat duvar arşitrav-friz blokları*
Tablo 10c	*Duvar içi niş üzeri arşitrav-friz blokları*
Tablo 11a	*İmparator onurlandırma salonu, 1. kat yan cephe arşitrav-friz blokları*
Tablo 11b	*İmparator onurlandırma salonu,2. kat yan cephe arşitrav-friz blokları*
Tablo 11c	*İmparator onurlandırma salonu, 1. kat ön cephe arşitrav-friz blokları*
Tablo 11d	*İmparator onurlandırma salonu, 2. kat ön cephe arşitrav-friz blokları*
Tablo 11e	*İmparator onurlandırma salonu, 1. kat oval formlu arşitrav-friz blokları*
Tablo 11f	*İmparator onurlandırma salonu, 2. kat oval formlu arşitrav-friz blokları*
Tablo 12a	*Diş sıralı korniş blokları*
Tablo 12b	*Konsollu korniş blokları*
Tablo 13a	*Korniş kaset blokları*
Tablo 13b	*Normal tip kaset blokları*
Tablo 14	*Alınlık blokları*
Tablo 15	*Friz bloğu*
Tablo 16	*Antefiksler*

VIII. 1. Taşıyıcı Elemanlar

Taşıyıcılar; kaideler, sütunlar ve sütun başlıkları olarak ele alınmıştır. Bu ana başlıklar altında değerlendirilen yapı elemanları kendi içinde alt sınıflara ayrılmıştır. Kaideler; Attik-ion, postamentli attik-ion ve pilaster kaideler olarak 3 alt grup altında değerlendirilmiştir. Alandan ele geçen sütunlar tek başlık ve tablo içinde kataloğa alınmıştır. Sütunlara ait profil genel bir profil tablosu şekiller içerisinde oluşturulmuştur. Bu nedenle sütun katalog bilgilerinde atfedilen profil özellikleri o sütunun özelliklerini yansıtır. Ayrıca katalog bilgilerinde profil çizimlerinin yer aldığı bilgiler de yer almaktadır. Sütun başlıkları ise yapıdaki kullanım amacı ve tiplerine göre değerlendirilerek normal Korinth tipi başlıklar ve pilaster başlıklar olarak sınıflandırılmıştır.

SÜTUN KAİDELERİ

Attik-Ion Tipi Kaideler

Tablo 1a. *İmparator onurlandırma salonu, 1. kat kaideleri*

Kat. No.	Env. No.	Y.	PY.	PG.	Üø
1	M.28+M.29	27	7,5	65	55
2	M.43+M.1173	28	11	--	56 (?)
3	M.81	27	9	64	55
4	M.25	25	7	65	54
5	M.27	25	8	64	52

1. Env. No.: M. 28 + M. 29 *Kat. Görsel No.: 1*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri, beyaz ve kırmızımtırak damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Palaestra* içinde farklı noktalarda ele geçmiştir

Ölçüler: Kyükseklik 27 cm, PY. 7, 5 cm, PG. 65 cm, Üø 55 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat, *aedicula* podyumu üzeri

Tanım: Yaklaşık bir kare formuna sahip *plinthos* üzerinde, alt *torus*, alt bant şeridi, *trokhilos*, üst bant şeridi ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Normal attik-ion tipi kaidedir. İki parça halinde ele geçen bloğun profil ve üst *torus* büyük ölçüde kırık ve aşınmıştır. Alt taban yüzeyinde taban çemberi izi görülür, ancak bloğun korunma durumu nedeni ile ölçüsü alınamamıştır. Çember çevresi ince uçlu murç ile işlenmiştir.

2. Env. No.: M. 43 + M. 1173 *Kat. Görsel No.: 2*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, beyaz mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* ve *palaestra* içi olmak üzere farklı alanlardan toplam iki parça halinde ele geçmiştir.

Ölçüler: Y. 28 cm, PY. 11 cm, Üø 56 (?).

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* podyumu üzeri

Tanım: M. 28 + M. 29 Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliklerindedir. Kaidenin sadece *plinthos*, alt *torus* ve üstündeki ince bant şeridi korunabilmiş, üst torus tamamı ile aşınmış ve büyük ölçüde kırıktır. Alt taban yüzeyinde taban çemberi izi görülür. Çember çapı alınamayacak kadar kırık ve eksiktir. Çember çevresi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. *Plinthos* çevresi ve üst yüzeyi kalın uçlu tarak ile tıraşlanmıştır.

3. Env. No.: M. 81 *Şekil No.: 1* *Kat. Görsel No.: 3*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, beyaz mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 27 cm, PY. 9 cm, PG. 64 cm, Üø 54, 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* podyumu üzeri.

Tanım: Blok, kare formlu bir *plinthos*, onun üzerinde alt *torus*, alt bant, *trokhilos*, üst bant ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Bu özellikleri ile normal attik-ion kaide tipindedir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Gövde üzerinde yoğun aşınmalar oluşmuştur. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmış ve akıtma kanalı bulunmayan merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Daire formlu dübel yuvası 6 *x* 6 *x* 6 cm ölçülerindedir. Yine üst taban yüzeyinde Δ ve **H** harfleri, taşçı işaretleri kazınmıştır. *Plinthos* uç kenarları kırıktır.

4. Env. No.: M. 25 *Şekil No.: 2* *Kat. Görsel No.: 4a-b*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 25 cm, PY. 7 cm, PG. 65 cm, Üø 54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* podyumu üzeri

Tanım: Yaklaşık bir kare formuna sahip *plinthos* üzerinde, alt *torus*, alt bant şeridi, *trokhilos*, üst bant şeridi ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Normal attik-ion tipi kaidedir. Alt taban yüzeyi, kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Gövde üzerinde bloğun antik çağda geçirdiği onarım izlerine ait 3, üst yüzeyinde ise 2 derin matkap yuvası bulunmaktadır. Matkap yuvalarına bağlı kenet yuvaları oluşturulmuştur. Üst taban yüzeyi, ince uçlu tarak ile tıraşlanmış, temiz çalışılmıştır. Dübel yuvası ölçüleri 5, 5 *x* 5, 5 *x* 5, 5 cm'dir.

5. Env. No.: M. 27 *Kat. Görsel No.: 5*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 25 cm, PY. 8 cm, PG. 64 cm, Üø 52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* podyumu üzeri

Tanım: M. 25 Env. No.lu kaide benzer profil ve tip özellikleri gösterir. Profil hatları keskindir. Alt taban yüzeyinde 60 cm çapında bir taban çemberi bulunmaktadır. Çemberin içi kalın uçlu tarak, çevresi ise kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Gövde üzerinde matkap yuvası ile oluşturulmuş onarım izleri görülür. Üst taban yüzeyi, ince uçlu tarak ile tıraşlanmış ve akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 7 *x* 7 *x* 7, 5 cm'dir.

Tablo 1b. *İmparator onurlandırma salonu, 2. kat sütun kaideleri*

Kat. No.	Env. No.	Y.	PY.	PG.	Üø
6	M.55+M.71	24,5	7	65	52

6. Env. No.: M. 55 + M. 71 *Şekil No.: 3* *Kat. Görsel No.: 6*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 24, 5 cm, PY. 7 cm, G. 65 cm, Üø 52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, *aedicula* podyumu üzeri

Tanım: *Plinthos* üzerinde, alt *torus*, alt bant şeridi, *trokhilos*, üst bant şeridi ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Normal attik-ion kaide tipindedir. İki parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Üst taban yüzeyinde matkap yuvaları bulunmaktadır. Bloklar antik çağda onarım geçirmiştir. Her iki bloğun üst taban yüzeyi üzerinde açılan iki matkap yuvası ve bu yuvaları birbirine bağlayan kenetler yardımı ile birleştirilmiştir. Kaidenin üst taban yüzeyinde ayrıca akıtma kanalına bağlı bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 6 *x* 6 *x* 5, 5 cm ölçülerindedir. *Plinthos* uç kısımları kırık ve eksiktir.

Tablo 1c. *Stoaya ait kaideler*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	PY.	PG.	ÜØ
7	M.136+M.138+ M.144	35	--	14	88	74
8	M.452 (*in situ*)	34	--	10	86	71
9	M.474 A+B (*in situ*)	35,5	--	10	88,5	76
10	M.952	35	--	11,5	85	72
11	M.GS.17.42	33,5	--	10,5	89	70

7. Env. No.: M. 136+ M. 138 + M. 144 *Kat. Görsel No.: 7*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu Stoa önündeki *palaestra*nın farklı noktalarından ele geçmiş, parçalar *İmparator onurlandırma salonu* içinde bir araya getirilmiştir.

Ölçüler: Y. 35 cm, PY. 14 cm, PG. 88 cm, ÜØ 74 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri ve ölçüleri bakımından Doğu *Stoa*yı çevreleyen sütunları taşıyan kaidelerden biri olmalıdır

Tanım: Üç parça halinde ele geçmiş ve alanda bir araya getirilmiştir. Blok, en altta kare formlu bir *plinthos*, onun üzerinde alt *torus*, alt bant, *trokhilos*, üst bant ve üst *torus*tan oluşturulmuştur. Bu özellikleri ile normal attik-ion kaide tipindedir. Profil hatları keskindir ve temiz çalışılmıştır. *Plinthos*, alt *torus*, üzerindeki bant, *trokhilos* ve *trokhilos*un üstündeki bant şeridinin bir kısmı sağlamdır. Alt taban yüzeyinde taban çemberi bulunmaktadır, ancak korunma durumu nedeni ile çap ölçüleri alınamamıştır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır.

8. Env. No.: M. 452 *Şekil No.: 4* *Kat. Görsel No.: 8*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa*-Güneybatı *stylobat* üzeri (*in situ*)

Ölçüler: Y. 34 cm, PY. 10 cm, PG. 86 cm, ÜØ 71 cm.

Yapıdaki Yeri: Güney *Stoa*, Güneybatı *stylobat* üzeri

Tanım: En altta *plinthos*, onun üzerinde alt *torus*, alt bant, *trokhilos*, üst bant ve üst *torus*tan oluşturulmuştur. Normal attik-ion kaide tipindedir. Alt taban yüzeyi görülmedi.

Plinthos uç ve çevresi büyük ölçüde kırılmış, üst yüzey ise tamamı ile aşınmıştır. Üst taban yüzeyi üzerinde akıtma kanalına bağlı, daire formlu, merkezi bir dübel yuvası yer alır. Dübel yuvası 6 *x* 6 *x* 5 cm ölçülerindedir.

9. Env. No.: M. 474 A+B *Şekil No.: 5* *Kat. Görsel No.: 9*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa*-Kuzeybatı *stylobat* üzeri (*in situ*)

Ölçüler: Y. 35, 5 cm, PY. 10 cm, PG. 88, 5 cm, Üø 75 cm.

Yapıdaki Yeri: Batı *Stoa*, Kuzeybatı köşe, 7. *stylobat* üzeri

Tanım: Kare bir *plinthos* üzerinde, alt *torus*, alt bant şeridi, *trokhilos*, üst bant şeridi ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Normal attik-ion tipi kaidedir. Profil hatları keskindir. Alt yüzey görülemedi. *Plinthos* çevresinde ve üzerinde ince tarak izleri görülür. *Plinthos* üzerinde geç antik çağda yapıldığı anlaşılan bir çatallı haç betimi kazınmıştır. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı, daire formlu merkezi bir dübel yuvası yer alır. Dübel yuvası 5 *x* 5 *x* 6 cm ölçülerindedir.

10. Env. No.: M. 952 *Şekil No.: 6* *Kat. Görsel No.: 10*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Postament*/Kaidenin batı köşesi, Güney *Stoa stylobat*ı üzerine taşınmıştır.

Ölçüler: Y. 35 cm, PY. 11, 5 cm, PG. 85 cm, Üø 72 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlara ait kaidelerden biri

Tanım: M. 474 A+B Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliği gösterir. Profil hatları keskindir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Gövdenin büyük bir kısmı ve üst taban yüzeyi tamamı ile aşınmış, yer yer kırılmıştır. Sağlam kalan gövde üzerinde ince tarak izleri görülmektedir. Üst taban yüzeyinde merkezi bir dübel yuvası işlenmiştir. Dübel yuvası, 7 *x* 7 cm ölçülerindedir.

11. Env. No.: M. GS. 17. 42 *Şekil No.: 7* *Kat. Görsel No.: 11a-b-c*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazılarında Sond. 5A içinden

Ölçüler: Y. 33, 5 cm, PY. 10, 5 cm, PG. 89 cm, Üø 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa*ya ait *stylobat* üzeri

Tanım: M. 474 A+B Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Profil hatları keskindir. Alt taban yüzeyi görülmedi. *Plinthos* çevresi inci uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ayrıca *plinthos*un üzerinde 7 harften oluşan bir yazıt görülmektedir. Gövde ve üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır. Tabanın yüzeyinde akıtma kanalına bağlı, dairesel formda merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 5 *x* 5 *x* 5 cm ölçülerindedir.

Tablo 1d. *İmparator onurlandırma salonu antesi/Doğu Stoa merkezine ait kaideler*

Kat. No.	Env. No.	Y.	PY.	PG.	Üø
12	M.142	40	15	107	83
13	M.150	41,5	--	--	85

12. Env. No.: M. 142 *Şekil No.: 8* *Kat. Görsel No.:12*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüler: Y. 40 cm, PY. 15 cm, PG. 107 cm, Üø 83 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu ante*sine ait altı büyük sütunu taşıyan kaidelerden biri

Tanım: Kare bir *plinthos* üzerinde, alt *torus*, alt bant şeridi, *trokhilos*, üst bant şeridi ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Profil özellikleri ile normal attik-ion tipi kaidedir. Profil hatları keskindir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Büyük ölçüde kırık ve eksik olan *plinthos* çevresi ve yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmış ve yüzey merkezinde akıtma kanalına bağlı bir dübel yuvası yer alır. Dübel yuvası 7 *x* 7 *x* 6 cm ölçülerindedir.

13. Env. No.: M. 150 *Kat. Görsel No.: 13a-b*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* arkasındaki Kuzey Mekân önü

Ölçüler: Y. 41,5 cm, Üø 85 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: M. 142 Env. No.lu kaide gibi *imparator onurlandırma salonu ante*sine ait altı büyük sütuna ait kaidelerden biri

Tanım: M. 142 Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliği gösterir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Üst taban yüzeyi, ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 5 *x* 5 *x* 6 cm boyutlarındadır. *Plinthos*un ve alt *torus*un neredeyse tamamı, *trokhilos*un ise bir kısmı yer yer kırılmış ve aşınmıştır.

Tablo 2. *İmparator onurlandırma salonu ve propylona ait postamentli attik-ion tipi kaideler*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.	Üø
14	M.20	18	6	37	
15	M.15+M.26	37	37	36	32
16	M.16	18	42	42	34
17	M.21+M.45	21,5	36	39	--
18	M.46+M.973	22	42	42	--
19	M.48+M.103	40	40	40	34
20	M.111	18	--	42	34
21	M.GS.17.07	55	70	70	60
22	M.GS.17.08	63	74	74	64
23	M.BS.17.01	63	70	70	58
24	M.BS.17.02	58	76	76	66

14. Env. No.: M. 20 *Kat. Görsel No.: 14*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 18 cm, PY. 6 cm, PG. 50 cm, Üø 37 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş kenarı. Kaide bir postamentin üzerinde duruyor olmalıydı. Bk. M. 111 Env. No.lu kaide (*Kat. No.: 20*.).

Tanım: *Plinthos* üzerinde, alt *torus*, alt bant şeridi, *trokhilos*, üst bant şeridi ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Normal attik-ion kaide tipindedir. Alt taban yüzeyi, 42, 5 cm ölçülerinde bir taban çemberine sahiptir. Taban çap çemberinin çevresi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. *Plinthos* çevresi ve yüzey yer yer aşınmıştır. Üst taban yüzeyi, ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır. Taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 4, 5 *x* 4 *x* 3, 5 cm ölçülerindedir. *Plinthos* uç kenarları kırık ve eksiktir.

15. Env. No.: M. 15 + M. 26 *Şekil No.: 9* *Kat. Görsel No.: 15*

Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Palaestra* içinde, farklı alanlarda ele geçmişlerdir. Çalışmalarda, M. 15 Env. No.lu parçanın M. 26 No.lu parça ile birleştiği tespit edilmiş ve bu iki parça bir araya getirilmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 37 cm, D. 36 cm, Üø 32 cm.

Yapıdaki Olası Kullanım Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, kuzey/güney köşe nişi kenarı

Tanım: Sekizgen bir kaide üzerinde attik-ion tipi kaidenin yontulması ile oluşturulmuştur. Blok yekpare çalışılmıştır. Sekizgen kaidenin dış profilleri keskindir ve hem altta hem de üstte silmeli bir profile sahiptir. Üzerinde yer alan attik-ion tipi kaidenin *plinthos*u yuvarlaktır. *Plinthos* üzerinde alt *torus* ve onun üzerinde ince bir bant ve sonrasında *trokhilos* başlar. *Trokhilos* üzerinde yer alan ince bir bant ile son bulur ve bant üzerindeki üst *torus* ile blok sonlanır. Üst *torus* çevresinde ve sekizgen kaide üzerinde kırılmalar mevcuttur. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmış ve akıtma kanalı bulunmayan, daire formlu merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvası ölçüleri 5 *x* 5 *x* 5 cm'dir.

16. Env. No.: M. 16 *Kat. Görsel No.: 16*

Attik-Ion kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 18 cm, PY. 5 cm, PG. 42 cm, D. 42 cm, Üø 34 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat duvar içi niş kenarına ait, kare bir *postament* üzerine yerleştirilen kaide.

Tanım: *Plinthos* üzerinde, alt *torus*, alt bant şeridi, *trokhilos*, üst bant şeridi ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Normal attik-ion kaide tipindedir. Alt yüzey, çap çizgisi bulundurmaz ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Üst yüzey oldukça aşınmış, *plinthos* kenar uçları ve kaidenin büyük bir kısmı kırık ve eksiktir.

17. Env. No.: M. 21 + M. 45 *Kat. Görsel No.: 17*

Postament

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 21, 5 cm, G. 36 cm, D. 35 cm.

Yapıdaki Olası Kullanım Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat, duvar içi nişleri kenarı

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yaklaşık dikdörtgen formda, alt ve üst silme profilli, gövde ise düz ve bezemesiz kaide. Kaidenin görülemeyecek, arka cephe kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Alt taban yüzeyi ve üst taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Üzerine yerleştirilen attik-ion tipi kaideye ait izleri görmek mümkündür.

18. Env. No.: M. 46 + M. 973 *Şekil No.: 10a-b* *Kat. Görsel No.: 18*

Postament

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 22 cm, G. 42 cm, D. 42 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat, duvar içi nişleri kenarı

Tanım: M. 21+M.45 Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. M. 111 Env. No.lu attik-ion tipi kaideyi taşıyor olmalıdır. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmış, kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi ise hem kalın hem de ince uçlu tarak ile işlenmiştir.

19. Env. No.: M. 48 + M. 103 *Şekil No.: 11* *Kat. Görsel No.: 19a-b*

Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 40 cm, D. 40 cm, Üø 34 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat, kuzey/güney köşe nişi ön kenarı

Tanım: M. 15 + M. 26 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. İki parça halinde ele geçmiştir. Alt yüzey kırıkları nedeni ile belirsiz. Üst yüzey; ince uçlu tarak ile tıraşlanmış ve akıtma kanalına bağlı, daire formlu merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvası ölçüleri 3,5 *x* 3,5 *x* 3 cm.

20. Env. No.: M. 111 *Şekil No.: 10a-b* *Kat. Görsel No.: 20*

Attik-Ion kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 18 cm, PY. 5,5 cm, PG. 42 cm, Üø 34 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat duvar içi niş kenarına ait, kare bir *postament* üzerine yerleştirilen kaide.

Tanım: M. 16 Env. No.lu kaide ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyinde çap çizgisi bulundurmaz ve yüzey kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi oldukça aşınmış, *plinthos* kenar uçları kırık ve eksiktir.

21. Env. No.: M. GS. 17. 07 *Kat. Görsel No.: 21*

Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları, *Stoa* üzerine düşen hafriyatın içinden

Ölçüleri: Y. 55 cm, G. 70 cm, D. 70 cm, Üø 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Batı *Stoa*dan Güney ve Batı *Stoa* içine açılan ve *propylon* olduğu düşünülen anıtsal girişe ait yapı elemanı.

Tanım: Sekizgen bir kaide üzerinde attik-ion tipi kaidenin yontulması ile oluşturulmuştur. Kaide yekpare çalışılmıştır. Sekizgen kaidenin dış profil hatları keskindir. Üzerinde yer alan attik-ion tipi kaidenin *plinthos*u yuvarlak şekillendirilmiştir. *Plinthos* üzerinde alt *torus* başlar. Alt *torus*un üzerinde ise hem üstten hem de alttan ince bir bant arasına işlenmiş *trokhilos* yer alır. Kaide üst *torus* ile sonlanır. Alt taban yüzeyi görülmedi. Gövde üzeri ince tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı, daire formlu, 5 *x* 5 *x* 5 cm ölçülerinde merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır.

22. Env. No.: M. GS. 17.08 *Kat. Görsel No.: 22*

Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: M.GS.17.08 Env. No.lu blok ile aynı alandan

Ölçüleri: Y. 63 cm, G. 74 cm, D. 74 cm, Üø 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: M. GS.17.7 Env. No.lu kaide ile birlikte *propylon*da kullanılmış olmalıdır.

Tanım: M. GS. 17. 7 Env. No.lu blok ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır. Yüzeyin merkezinde akıtma kanalına bağlı 5 *x* 5 *x* 5 cm ölçülerinde merkezi bir dübel yuvası yer alır.

23. Env. No.: M. BS. 17. 01 *Şekil No.: 12* *Kat. Görsel No.: 23*

Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İn situ*

Ölçüleri: Y. 63 cm, G. 70 cm, D. 70 cm, Üø 58 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: M. GS.17.7 Env. No.lu kaide ile birlikte *propylon*da kullanılmış olmalıdır.

Tanım: M. GS. 17. 7 Env. No.lu blok ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Gövde üzerinde kalın ve ince tarak izleri görülür. Üst *torus*un bir kısmı kırık ve eksiktir.

24. Env. No.: M. BS. 17. 02 *Şekil No.: 13* *Kat. Görsel No.: 24*

Sekizgen, Postamentli Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 76 cm, D. 76 cm, Üø 66 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: M. GS.17.7 Env. No.lu kaide gibi *propylon*da kullanılmış olmalıdır.

Tanım: M. GS. 17. 7 Env. No.lu blok ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Üst taban yüzeyi kalın ve ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır.

25. Env. No.: M. 20 *Kat. Görsel No.: 25*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüler: Y. 18 cm, PY. 6 cm, PG. 50 cm, Üø 37 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat duvar içi niş kenarı. Kaide bir postamentin üzerinde duruyor olmalıydı. Bk. M. 111 Env. No.lu kaide (*Kat. No.: 20.*).

Tanım: Normal attik-ion tipindedir. Alt taban yüzeyi, 42, 5 cm ölçülerinde bir taban çemberine sahiptir. Taban çap çemberinin çevresi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi, ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 4, 5 *x* 4 *x* 3, 5 cm ölçülerindedir. *Plinthos* uç kenarları ile birlikte bloğun küçük bir kısmı kırık ve eksiktir. *Plinthos* çevresi ve yüzey yer yer aşınmıştır.

Tablo 3. *İmparator onurlandırma salonu, 2. kat pilaster kaideleri*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
26	M.17	23	56	53
27	M.17.50	23	57	62
28	M.53	23	58	61,5
29	M.981	23	52	55
30	M.1200	24	59	60
31	M.1201	23	58,5	52
32	M.1202	22	54	57
33	M.1203	24,5	64	66
34	M.1204	22,5	58	58
35	M.1205	22,5	57	70

26. Env. No.: M. 17 *Şekil No.: 14* *Kat. Görsel No.: 26*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 23 cm, G. 56 cm, D. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyumu üzeri

Tanım: Blok altta yaklaşık dikdörtgen formuna yakın bir *plinthos*, üzerinde içe doğru daralan keskin bir profil ve profil üstünde pilasterin oturduğu ikinci bir kare formlu *plinthos*tan oluşturulmuştur. Alt taban yüzeyi görülmedi. Alt *plinthos*, ön ve yan yüzeyler kalın uçlu tarak ile çalışılmış ve kaide ince işçiliğe geçilmeden bırakılmıştır. Arka cephe yüzeyi, kaidenin duvar içinde kalan kısmı, kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi üzerinde kalın uçlu murç ve tarak izleri bir arada görülmektedir.

27. Env. No.: M. 17. 50 *Kat. Görsel No.: 27*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 23 cm, G. 57 cm, D. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat podyumu üzeri

Tanım: Kare formlu bir *plinthos* üzerinde, yine kare formda bir *torus*, alt bant, *trokhilos*, üst bant ve üst *torus*tan oluşmaktadır. Alt taban yüzeyi çevresinde *anathyrose* çerçevesi oluşturulmuş, *anathyrose* içinde kalan kısım kalın uçlu tarak ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. *Plinthos* ön ve yan kenarları ile blok büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Üst yüzey kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile tıraşlanmıştır.

28. Env. No.: M. 53 *Şekil No.: 15* *Kat. Görsel No.: 28*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 22 cm, G. 58 cm, D. 61, 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyumu üzeri

Tanım: Form ve tip özellikleri M. 17 Env. No.lu kaide ile benzerlik gösterir. Arka yüzün duvar içerisinde kalan kısımları kalın uçlu murç ile şekillendirilmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır.

29. Env. No.: M. 981 *Kat. Görsel No.: 29*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 23 cm, G. 55 cm, D. 55 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyumu üzeri

Tanım: M. 17 Env. No.lu profil özellikleri benzerdir. Alt taban yüzeyi görülemedi. Ön cephe yüzeyi ve yan kenarlar ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön yüzeyde yarım bırakılmış bir profil çizgisi görülür. Arka cephe kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kaide üzerine 45 cm genişliğinde ve 45 cm derinliğinde bir pilaster yerleştirildiği anlaşılmıştır.

30. Env. No.: M. 1200 *Kat. Görsel No.: 30*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, Güney podyum üzeri, niş içerisine doldurulan bloklar arasında

Ölçüleri: Y. 24 cm, G. 59 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyumu üzeri

Tanım: M. 17 Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön yüz ve yan kenar yüzleri kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Yüzeydeki kaba işçilik bloğun detay işçiliğine geçilmeden bırakıldığını gösterir. Duvar içine yerleştirilen arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

31. Env. No.: M. 1201 *Kat. Görsel No.: 31*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, Güney podyum üzeri

Ölçüleri: Y. 23 cm, G. 58, 5 cm, D. 52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* İkinci Kat podyumu üzeri

Tanım: M. 53 Env. No.lu kaide ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülemedi. Ön yüzey ve yan kenar yüzleri kalın ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyinde profil çizgisi belirginken yan kenar yüzlerinde profil çizgileri bulunmaz. Duvar içerisinde kalan arka yüz kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır.

32. Env. No.: M. 1202 *Şekil No.: 16* *Kat. Görsel No.: 32*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, Güney podyum üzeri

Ölçüleri: Y. 22 cm, G. 54 cm, D. 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat podyumu üzeri

Tanım: M. 17. 50 Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi ve yan kenar yüzleri ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Duvar içerisine yerleştirilen arka cephe kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile birlikte çalışılmıştır. Taban yüzeyindeki izlerden kaidenin yaklaşık 45 *x* 45 cm ölçülerinde bir pilaster taşıdığı anlaşılmaktadır.

33. Env. No.: M. 1203 *Kat. Görsel No.: 33*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, Kuzey podyum üzeri

Ölçüleri: Y. 24, 5 cm, G. 64 cm, D. 66 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyumu üzeri

Tanım: M. 17. 50 Env. No.lu kaide ile eş profil ve tip özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe ve yan kenar yüzleri perdahlıdır. Üst taban yüzeyi ise ince uçlu murç ile tıraşlanmıştır. Duvar içinde kalan arka yüz kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Taşçı izlerinden kaide üzerine yaklaşık 50 *x* 50 cm ölçülerinde bir pilasterin yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

34. Env. No.: M. 1204 *Kat. Görsel No.: 34*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, Kuzey podyum üzeri

Ölçüleri: Y. 22, 5 cm, G. 58 cm, D. 58 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyumu üzeri

Tanım: M. 17. 50 Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön ve yan kenar cephe yüzleri düz perdahlıdır. Üst taban yüzeyi ise ince ve kalın uçlu tarak ile tıraşlanmıştır. Yüzeyin bir kısmı kırık, bir kısmı deforme olmuştur. Duvar içinde kalan arka yüz kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Taşçı izlerinden kaide üzerine yaklaşık 45 *x* 43 cm ölçülerinde bir pilasterin yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

35. Env. No.: M. 1205 *Kat. Görsel No.: 35*

Pilaster kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, Kuzey podyum üzeri

Ölçüleri: Y. 22,5 cm, G. 57 cm, D. 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyum üzeri

Tanım: M. 17. 50 Env. No.lu kaide ile benzer profil ve tip özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön ve yan kenar cephe yüzleri düz perdahlıdır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır.

Tablo 4. *Tanımsız, yapı ile ilişkilendirilemeyen kaideler*

Kat. No.	Env. No.	Y.	PY.	PG.	Üø
36	M.980	24	6,5	58	46

36. Env. No.: M. 980 *Kat. Görsel No.: 14a-b*

Attik-Ion Kaide

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Postament/Kaide Yakınında

Ölçüler: Y. 24 cm, PY. 6,5 cm, PG. 58 cm, Üø 46 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*nun 2. katı podyumu üzeri için önerilebilir.

Tanım: M. 25 Env. No.lu kaide ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Normal attik-ion kaide tipindedir. Alt taban yüzeyinde 53 cm çapında bir taban çemberi bulunmaktadır. Taban çemberinin çevresi ince uçlu murç ile şekillendirilmiştir. *Plinthos*un sadece bir kenarı sağlamdır. Sağlam olan kenar aşınmış, üst yüzeyinin ise ince uçlu tarak ile çalışıldığı anlaşılmaktadır. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ve yüzeyde bir kısmı kırık, akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 6 *x* 6 *x* 5 cm'dir.

SÜTUNLAR

Tablo 5a. *Stoaya ait sütunlar*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	AG.	ÜG.	Aø	Üø	***Ap.*** ***Üst Ap.***
37	M.57	--	102	--	--	--	--	--
38	M.58	--	50	--	--	--	--	--
39	M.59A+B	--	200	61	57	--	62	54 ***Üst Ap.***
40	M.69	--	140	70	57	--	--	--
41	M.174	--	110	57	--	--	--	57 ***Ap.***
42	M.323A+B+C	--	442	61	56	--	--	--
43	M.293	--	123	57	--	--	59	51 ***Üst Ap.***
44	M.294	--	265	63	60	--	--	57 ***Ap.***
45	M.303	--	140	56	--	--	58	52 ***Üst Ap.***
46	M.427A+B	496 (önerilen)	481	--	--	71	60	61 ***Ap***. 54 ***Üst Ap.***
47	M.433A+B	--	476	63	--	--	59	53 ***Üst Ap.***
48	M.443	--	139	58	--	--	60	53 ***Üst Ap.***
49	M.447	--	346	60	--	--	59	53 ***Üst Ap.***
50	M.448A+B	--	479	62	50	--	--	--
51	M.449	--	240	64	--	--	59,5	52,5 ***Üst Ap.***
52	M.450A+B+C	--	466	62	--	--	59	54 ***Üst Ap.***
53	M.453A+B	--	403	62	57	--	--	--
54	M.457A+B, M.458	--	472	64	--	--	57	51 ***Üst Ap.***
55	M.469A+B+C	--	406	62	--	--	59	52 ***Üst Ap.***
56	M.479	--	203	60	59	--	59	53 ***Üst Ap.***
57	M.642	--	107	56	--	--	58	51

								Üst Ap.
58	M.481	--	168	--	--	--	57	51 ***Üst Ap.***
59	M.487A+B	--	434	65	--	--	56 (?)	52 ***Üst Ap.***
60	M.596	--	151	58	--	--	--	53 ***Üst Ap.***

37. Env. No.: M. 57 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 102 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait parça

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, düz gövdeli sütuna ait gövde parçası. Alt ve üst profili kırıkları nedeni ile görülememiştir.

38. Env. No.: M. 58 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Granit (*Missum*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa*-Doğu *Stoa* önüne taşınmış

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı ile ilişkilendirilemedi

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, granit sütun parçası. Sütun üst profil çerçevesi büyük oranda kırıktır. Üst yüzeyinde akıtma kanalı olmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 3 *x* 3 *x* 3 cm'dir.

39. Env. No.: M. 59A+B *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Proconnesos/Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 200 cm, AG. 61cm, ÜG. 57 cm, $Ü_{ø}$ 62 cm, *Üst Ap.* 54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait parça

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası. Sütun profilleri kırıkları nedeni ile okunamamaktadır. Gövde üzerinde yer yer çatlamalar oluşmuştur.

40. Env. No.: M. 69 *Şekil No.: 18*

Pilaster

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzerinde, Güney Mekân önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 140 cm, AG. 70 cm, ÜG. 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Gövde üzeri yivsiz ve düzdür. Yüzeyde yer yer çatlamalar oluşmuştur. Üst profil çerçevesinin ancak küçük bir kısmı sağlamdır ve üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır.

41. Env. No.: M. 174 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 110 cm, AG. 57 cm, *Ap.* 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

42. Env. No.: M. 293 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 123 cm, AG. 57 cm, $Ü_{Ø}$ 59 cm, *Üst Ap.*51 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Üst çap ölçüleri *stoa*yı çevreleyen sütunların üst çap ölçüleri ile uyuşmaktadır. Ancak mermer tipinin farklı olması, *Greco scritto* olmayışı, bu sütunun yapı ile ilişkilendirilmesine şüpheli yaklaşılmasını gerektirir. Mermer tipi göz ardı edilir ve sütunun buluntu yeri dikkate alınırsa Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olması gerekir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası. Sütun alt profili kırık ve eksiktir. Gövde üzerinde yer yer kırıklar bulunmaktadır. Ayrıca yine gövde üzerinde, üst profil çerçevesine yakın 5 *x* 5 *x* 5 cm ölçülerinde olası bir onarıma

işaret eden yuva işlenmiştir. Blok ince uçlu tarak ile tıraşlanmış, aşınma ve yer yer kırıklar gözüken üst profil yüzeyinde bir akıtma kanalına bağlı merkezi dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 7 *x* 7 *x* 6 cm'dir.

43. Env. No.: M. 294 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri, güneybatı köşesi yakını

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 265 cm, AG. 63 cm, ÜG. 60 cm, A_p 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz gövdeli sütun parçası. Sütun alt profili kırık ve eksiktir. Gövde üzeri düz, ince tıraşlanmıştır. Üst profil çerçevesinin büyük bir kısmı kırık ve eksik olmakla birlikte üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır.

44. Env. No.: M. 303 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 140 cm, AG. 56 cm, Üø 58 cm, *Üst Ap.*52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Sütun alt profili kırık ve eksiktir. Gövde ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır. Üst profil çerçevesinde yer yer kırıklar bulunmaktadır. Yüzeyinde ise kalın uçlu tarak izleri, aşınma ve yer yer kırıklar gözükmektedir. Ayrıca akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 6 *x* 6 *x* 6 cm'dir.

45. Env. No.: M. 323A+B+C *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 442 cm, AG. 61 cm, ÜG. 56 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait olmalıdır.

Tanım: Üç parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Sütun alt ve üst profili çevresi kırık ve eksiktir.

46. Env. No.: M. 427A+B *Şekil No.: 17-18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, güneybatı palaestra içi - i*n situ*

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 481 cm, A$_{Ø}$ 71 cm, Ü$_{Ø}$ 60 cm, *Ap*. 61 cm, *Üst Ap.*54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biridir

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Bulunduğu yerin önüne, Güney *Stoa*da *palaestra* içine düşmüş ve tam yüksekliğini yaklaşık muhafaza etmiştir. Sütun alt profil çerçevesi büyük oranda aşınmıştır. Bu nedenle Alt çap yaklaşık olarak alınabilmiştir (+/-1). Büyük çaplı aşınmalara rağmen alt profil yüzeyindeki izlerden merkezi bir dübel yuvası barındırdığı anlaşılmaktadır. Üst profil yüzeyinde ince uçlu tarak izleri, aşınma ve yer yer kırıklar gözükmektedir. Taban yüzeyinin merkezinde akıtma kanalı bulunmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 3 *x* 3 *x* 3 cm'dir.

Sütun ölçüleri bakımından *stoa*ya ait sütunlar içerisinde en iyi korunmuş örneği oluşturmaktadır. *Apophyge* genişliği dikkate alındığında sütun tam yüksekliğinin 496 cm olması beklenir. 61 cm çapındaki *apophyge*nin *hypotrachelium* ve üst çapa oranı bu sonucu vermektedir. Sütun bu ölçülerden daha yüksek olamaz çünkü blok büyük ölçüde korunmuştur ve aradaki eksik parçalar çok azdır. Dahası sütuna ait yükseklik dikkate alındığında *stoa*ya ait sütunların 481 cm yükseklikten daha az olmaması gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

47. Env. No.: M. 433A+B *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa*, güneybatı *palaestra* içi - i*n situ*

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 476 cm, AG. 63 cm, Ü$_{Ø}$ 59 cm, *Üst Ap.*53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır

Tanım: M. 427A+B Env. No.lu sütun ile benzer özelliklere sahiptir. Alp profil çevresi ve yüzeyi tamamen aşınmıştır. Üst profil çevresi kısmen sağlamdır ve yüzeyde dübel yuvası yoktur.

48. Env. No.: M. 443 *Şekil No.: 18*

Sütun parçası

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* Önü, güneybatı palaestra içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 139 cm, AG. 58 cm, $Ü_{Ø}$ 60 cm, *Üst Ap.*53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri itibarı ile Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt profili tamamen kırık ve eksiktir. Üst profil çerçevesi sağlam, yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır ve dübel yuvası bulundurmaz.

49. Env. No.: M. 447 *Şekil No.: 17-18*

Sütun parçası

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, güneybatı, palaestra içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 346 cm, AG. 60 cm, $Ü_{Ø}$ 59 cm, *Üst Ap.*53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri itibarı ile Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt profili tamamen kırık ve eksiktir. Gövde üzerinde aşınmalar ve çatlamalar oluşmuştur. Üst profil çerçevesi sağlam, yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır. Yüzey üzerinde akıtma kanalı olmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri, 6 *x* 6 *x* 5 cm'dir.

50. Env. No.: M. 448A+B *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, güneybatı, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 479 cm, AG. 62 cm, ÜG. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Bulunduğu yer ve düşme pozisyonu dikkate alındığında Güney *Stoa*nın güneybatı *stylobat* blokları üzerinde konumlandırılmış sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt profili tamamen kırık ve eksiktir. Gövde üzerinde aşınmalar ve çatlamalar oluşmuştur. Üst profil çerçevesi büyük oranda kırıktır. Profil üst yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmış ve üzerinde akıtma kanalı olmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 4 *x* 4 cm'dir.

51. Env. No.: M. 449 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, güneybatı, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 240 cm, AG. 64 cm, $Ü_{Ø}$ 59,5 cm, *Üst Ap.*52,5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri itibarı ile Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt profili tamamen kırık ve eksiktir. Gövde yüzeyi sağlamdır. Üst profil çerçevesinin bir kısmı kırıktır. Üst yüzey ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ve dübel yuvası bulundurmaz.

52. Env. No.: M. 450 A+B+C *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, güneybatı, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 466 cm, AG. 62 cm, $Ü_{Ø}$ 59 cm, *Üst Ap.*54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Bulunduğu yer ve düşme pozisyonu dikkate alındığında Güney *Stoa*nın güneybatı stylobat blokları üzerindeki sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Üç parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. *Palaestra* içine düşen sütun üç parçaya ayrılmış ve düştüğü pozisyonda korunmuştur. Sütun alt profili tamamen kırık ve eksiktir. Gövde yüzeyi sağlamdır. Üst profil çerçevesinin büyük bir kısmı kırıktır. Ve bu nedenle yaklaşık bir çap ölçüsü alınabilmiştir. Üst yüzey ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ve dübel yuvası bulundurmaz.

53. Env. No.: M. 453A+B *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri, güneybatı, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 403 cm, AG. 62 cm, ÜG. 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. *Palaestra* içine düşen sütun iki parçaya ayrılmış ve düştüğü pozisyonda korunmuştur. Sütun alt profil çevresi tamamen kırık ve eksiktir. Alt yüzey üzerinde akıtma kanalı olmayan merkezi bir dübel yuvasının izleri görülür, ancak neredeyse üç parçaya ayrılmış alt yüzeyde sağlıklı ölçü elde edilememiştir. Üst profil kırık ve eksiktir.

54. Env. No.: M. 457A-B + M. 458 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri, güneybatı

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 472 cm, AG. 64 cm, $Ü_{Ø}$ 57 cm, *Üst Ap.*51.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt ve üst profilleri kırık ve eksik olması nedeniyle çap ölçüleri alınamamıştır. Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

55. Env. No.: M. 469A+B+C *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 406 cm, AG. 62 cm, $Ü_{Ø}$ 59 cm, *Üst Ap.*52.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri itibarı ile Batı *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası. Batı *Stoa* içine düşmüş ve düştüğü pozisyonda korunmuştur. Büyük bir kısmı sağlamdır. Alt profil çevresi ve yüzeyi kırık ve eksiktir. Üst profil çevresinin ise bir kısmı kırıktır. İnce uçlu tarakla tıraşlanmış yüzeyde dübel yuvası bulunmamaktadır.

56. Env. No.: M. 479 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü, kuzeybatı köşe

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 203 cm, AG. 60 cm, ÜG. 59 cm, $Ü_{Ø}$ 59 cm, *Üst Ap.*53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri itibarı ile Batı ya da Kuzey *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt profil kırık ve eksiktir. Üst profil çevresi büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Yüzey ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ve dübel yuvası barındırmaz.

57. Env. No.: M. 642 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 107 cm, AG. 56 cm, $Ü_{Ø}$ 58 cm, *Üst Ap.*51 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

58. Env. No.: M. 481 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 168 cm, $Ü_{Ø}$ 57 cm, *Üst Ap.*51 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri itibarı ile Batı ya da Kuzey *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt profil kırık ve eksiktir. Sütun gövdesinde ince, yüzeysel çatlaklar oluşmuştur. Üst profil çerçevesinin bir kısmı kırık ve eksiktir. Yüzey ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ve dübel yuvası barındırmaz. Üst taban yüzeyinde taşçı işareti olarak A ve X harfleri kazınmıştır.

59. Env. No.: M. 487A+B *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* üzeri – *in situ*

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 434 cm, AG. 65 cm, $Ü_{Ø}$ 56 (?) cm, *Üst Ap.*52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri itibarı ile Kuzey *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Kuzey *Stoa* içine düşmüş sütun iki parça halinde düştüğü pozisyonda korunmuştur. Alt profil kırık ve eksiktir. Üst profil çevresinde aşınma ve kırıklar çok fazladır. Bu nedenle çapı yaklaşık olarak alınabilmiştir. Üst profil yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ve dübel yuvası yoktur.

60. Env. No.: M. 596 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* önü, palaestra içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 151 cm, AG. 58 cm, *Üst Ap.*53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: S Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Alt profil kırık ve eksiktir. Üst profil sağlam olmakla birlikte büyük ölçüde aşınmıştır ve bu nedenle çap ölçüleri alınamamıştır.

Tablo 5b. *Doğu Stoa merkezi, ante ve köşe nişi (kuzey/güney köşeler) sütunları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	AG.	ÜG.	Aø	Üø	***Ap.*** ***Üst Ap.***
61	M.68	--	91	70	70	--	--	--
62	M.79	--	193	73	--	78 (?)	--	--
63	M.89	--	373	--	68	78	--	70 ***Ap.***
64	M.105+M.106	--	453	72	71	--	--	66 ***Ap.***
65	M.153	--	398	--	69	78	--	72 ***Ap.***
66	M.170	--	287	71	--	76	--	72 ***Ap.***

61. Env. No.: M. 68 *Şekil No.: 18*

Pilaster

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* önü

Ölçüleri: Y. 91 cm, G. 70 cm, D. 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* güney giriş kenarlarında, *ante*nin kenar pilasteri olarak kullanılmıştır.

Tanım: Dörtgen formdaki pilaster üzerinde herhangi bir bezeme unsuru barındırmaz. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve murç ile şekillendirilmiştir. Merkezi bir dübel yuvası barındırır. Dübel yuvası 9 *x* 9 *x* 5 cm ölçülerindedir. Gövde aşınmış, yer yer kırılmıştır ve üzerinde derin çatlaklar oluşmuştur. 2018 yılı çalışmalarında daha önce Doğu *Stoa* üzerinde bulunan blok vinç yardımı ile *ante*nin kenar kaidesi üzerine yerleştirilmiştir.

62. Env. No.: M. 79 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 193 cm, AG.73 cm, Aø 78 (?) cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu, ante* üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Üst profili kırık ve eksiktir. Alt profil çerçevesi yoğun aşınmış, yer yer kırılmıştır. Yüzey ise oldukça aşınmış ve yoğun çatlamalar oluşmuştur. Alt taban yüzeyinde merkezi bir dübel yuvası barındırır. Dübel yuvası ölçüleri 2 *x* 2 *x* 2 cm'dir. Alt çap ölçüleri *imparator onurlandırma*

*salonu ante*sine ait kaideler ile uyumludur. Bu nedenle de bu sütunları ante üzerine yerleştirmek yanlış olmayacaktır.

65. Env. No.: M. 89 *Şekil No.: 17-18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri, *İmparator onurlandırma salonu* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 373 cm, ÜG. 68 cm, $A_{Ø}$ 78 cm, *Ap* 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu, ante üzeri*

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Üst profil kırık ve eksiktir. Alt profil çerçevesi aşınmış, yer yer kırılmıştır. Gövde yüzeyi ise oldukça aşınmış ve yüzeyde çatlaklar oluşmuştur. Alt taban yüzeyinde merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvası ölçüleri 3 *x* 3 x *3* cm'dir.

64. Env. No.: M. 105 + M. 106 *Şekil No.: 17*

Pilaster

Malzeme: İnce grenli, beyaz damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* nun kuzey tarafındaki stoa üzerine düşen konglomera bloklar içerisinden

Şimdiki Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 453 cm, AG. 72 cm, ÜG. 71 cm, 76 *Ap.*

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* girişin kuzey kenarları, *ante* pilasteri olarak kullanılmıştır.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, dikdörtgen formda, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. *İmparator onurlandırma salonu*nun kuzey kısa kenarından düşen konglomera blokların altında, birbirine yakın düşmüş, iki parça halinde ele geçmiştir. Her bir parçaya ayrı numara verilmiştir. Üst profil çerçevesinin bir kısmı sağlamdır ve üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Alt taban ve çevresini oluşturacak olan profil tamamı ile aşınmış ve derin çatlamalarla formunu kaybetmiştir.

65. Env. No.: M. 153 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 398 cm, ÜG. 69 cm, $A_{Ø}$ 78 cm, *Ap* 72 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu, ante üzeri*

Tanım: M.79 ve M. 89 Env. No.lu blok ile benzer özelliklere sahiptir. Alt profil yüzey çerçevesi kısmen korunmuştur. Yüzey üzerinde ise akıtma kanalı olmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 3 *x* 3 *x* 3 cm'dir.

66. Env. No.: M. 170 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 287 cm, AG. 71 cm, $A_{Ø}$ 76 cm, $A_{p.}$ 72 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: İmparator onurlandırma salonu, ante üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası. Sütun alt profil çerçevesi kırık ve eksiktir. Gövde üzerinde küçük çapta aşınma ve çatlaklar gözükmektedir. Üst profil çerçevesi sağlam değildir, yüzeyinde ise ince uçlu tarak izleri ile beraber aşınma ve yer yer çatlaklar gözükmektedir. Aşınmalar nedeni ile Üst çap yaklaşık olarak alınabilmiştir. Yüzeyde akıtma kanalına bağlı olmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri; 3,5 *x* 3,5 *x* 4 cm'dir.

Tablo 5c. *İmparator onurlandırma salonu, köşe nişi (kuzey/güney) kenarlarına ait sütunlar*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	AG.	ÜG.	Aø	Üø	*Ap.* *Üst Ap.*
67	M.314	--	41	28	--	--	28	24 ***Üst Ap.***
68	M.927A+B+C	210	--	--	--	35	32	32 ***Ap.*** 27,5 ***Üst Ap.***

67. Env. No.: M. 314 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 41 cm, AG. 28 cm, Üø 28 cm, *Ap*. 24 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat (?), kuzey/güney köşe nişi

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Sütun alt profili kırık ve eksiktir. Gövde ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Üst profil çerçevesinde yer yer kırıklar bulunmaktadır. Üst taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası yer alır. Dübel yuvası ölçüleri 4 *x* 4 *x* 5 cm'dir.

68. Env. No.: M. 927A+B+C

Sütun

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Postament* çevresinde

Ölçüleri: Y. 210 cm, Aø 35 cm, Üø 32 cm, *Ap.* 32 cm, *Üst Ap.*27, 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, kuzey/güney köşe nişleri kenarına, istiridye formlu alınlıkları taşıması için yerleştirilmiş sütunlardan biri olmalıdır.

Tanım: Üç parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun. Sütun kırık kısımlarının beton ile tamamlandığı görülür. Bu tamamlamalar 1965 yılı restorasyonu ile ilgili olmalıdır. Alt ve üst taban çapları ölçümlenebilir olmakla birlikte oldukça aşınmış ve yer yer kırılmıştır.

Tablo 5d. *Diğer sütun ve parçaları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	AG.	ÜG.	Aø	Üø	***Ap.*** ***Üst Ap.***
69	M.67A+B+C	540	--	69	--	74 (?)	66	73 ***Ap.***
70	M.90A+B	--	353	--	60	--	--	--
71	M.99	--	171	--	--	--	--	--
72	M.104	--	218	--	--	--	--	--
73	M.146	--	108	60	57	--	--	--
74	M.154	--	241	60	--	--	68	59 ***Üst Ap.***
75	M.158A+B	--	432	70	--	--	66	--
76	M.159	--	174	66	61	--	--	--
77	M.160	--	219	66	--	--	--	--
78	M.162	--	140	62	--	--	68	59 ***Üst Ap.***
79	M.165	--	193	75	67	--	--	--
80	M.166	--	147	71	70	--	--	--
81	M.172	--	313	71	--	--	--	--
82	M.175	--	133	64	--	--	68	61 ***Üst Ap.***
83	M.181	--	270	59	55	--	--	--
84	M.182	--	213	60	56	--	--	--
85	M.239	--	141	56	56	--	--	--
86	M.241	--	221	61	61	--	--	--
87	M.244	--	206	--	59	--	--	--
88	M.332	--	178	48	45	--	--	--
89	M.362	--	142	--	64	--	68	63 ***Ap.***
90	M.363	--	66	58	64	--	--	--
91	M.364	--	370	60	53	--	--	--
92	M.395	--	192	64	62	--	--	--
93	M.416	--	108	60	53	--	--	--
94	M.435	--	162	60	59	--	--	--
95	M.436	--	77	61	60	--	--	--
96	M.441	--	160	56	53	--	--	--
97	M.444	--	145	61,5	60	--	--	--
98	M.451	--	256	60	58	--	--	--
99	M.460	--	163	60	--	--	--	--
100	M.462	--	277	60	54	--	--	--

101	M.470	--	79	62	62	--	--	--
102	M.476	--	196	64	63	--	--	--
103	M.478	--	251	61	60	--	--	--
104	M.482	--	211	64	63	--	--	--
105	M.621	--	84	--	--	--	--	--
106	M.665	--	40	40	--	--	44	38 ***Üst Ap.***
107	M.860	--	48	34	--	--	36	32 ***Üst Ap.***
108	M.GS.17.38A-B	354	--	--	--	50	42	45 ***Ap***. 36 ***Üst Ap.***
109	M.P.1A+B+C	--	226	36	--	--	36	30 ***Üst Ap.***

69. Env. No.: M. 67A+B+C *Şekil No.: 18*

Konsollu Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Proconnesos/Greco scritto*)

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* önü, Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 540 cm, AG. 69 cm, Aø 74 (?) cm, Üø 66 cm, *Ap* 73 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ölçüleri bakımından, özellikle çap ölçülerinin stoa sütunları ile benzerlik göstermemesi bu yapı elemanının yapının başka bir yerinde kullanıldığına işaret eder. Bu durumda önerilebilecek en uygun yer Doğu *Stoa* arkasındaki Güney Mekândır.

Tanım: Üç parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli konsollu sütun. Sıralı üç parça halinde ele geçmiştir. Sütun alt tabanı oldukça fazla aşınmış ve alt profil çerçevesi büyük ölçüde yok olmuştur. Buna rağmen akıtma kanalı bulunmayan merkezi bir dübel yuvasına sahip olduğu anlaşılmıştır. Yaklaşık alınan dübel yuvası ölçüleri 5 *x* 5 *x* 3 cm'dir. Alt çap yaklaşık olarak alınabilmiştir. Gövde oldukça fazla aşınmıştır ve üzerinde yer yer ince yüzeysel çatlaklar oluşmuştur. Baş profiline yakın bir noktada bulunan konsol üst yüzeyi kalın uçlu murç ile şekillendirilmiş ve kaba bırakılmıştır. Konsol alt yüzeyi ise içi bezenmemiş soffit bant ile süslüdür. Sütun üst profil çerçevesi büyük oranda sağlamdır. Üst taban yüzeyi üzerinde akıtma kanalı bulunmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 11 *x* 8 *x* 5,5 cm ölçülerindedir.

70. Env. No.: M. 90A+B *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* önü, Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 353 cm, ÜG. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait parça

Tanım: Yan yana duran iki kırık parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Alt ve üst profil kırık ve eksiktir. Gövde oldukça fazla aşınmış ve yoğun çatlamalar oluşmuştur.

71. Env. No.: M. 99 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: İmparator onurlandırma salonu, Kuzey kısa kenar duvarları dış tarafında.

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 171 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait parça

Tanım: M. 90 A + B Env. No.lu sütun gövdesi ile benzer özelliklere sahiptir. Alt taban yüzeyinde derin çatlakların devamı ve aşınmalar ile beraber merkezi bir dübel yuvası gözükmektedir. Dübel yuvası 5 *x* 5 *x* 5 cm ölçülerindedir.

72. Env. No.: M. 104 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, Kuzey kısa kenar konglomera blokları içinde

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 218 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası

Tanım: M. 90 A+B Env. No.lu sütun gövdesi ile benzer özelliklere sahiptir.

73. Env. No.: M. 146 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 108 cm, AG. 60 cm, ÜG. 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Stoayı çevreleyen sütunlardan birine ait parça olmalıdır.

Tanım: M. 57 Env. No.lu blok ile benzer özelliklere sahiptir.

74. Env. No.: M. 154 *Şekil No.: 17-18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 241 cm, AG. 60 cm, $Ü_{Ø}$ 68 cm, *Üst Ap.*59 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ölçüleri bakımından, özellikle çap ölçülerinin *stoa*ya ait sütunlar ile benzerlik göstermemesi bu yapı elemanının yapının başka bir yerinde kullanıldığına işaret eder. Bu durumda önerilebilecek en uygun yer Doğu *Stoa* arkasındaki Güney Mekândır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası. Korunma durumu iyidir. Üst profil üzerinde profil yüzeyi büyük ölçüde kırılmış ve aşınmış olmakla birlikle merkezi bir dübel yuvasının izleri bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 2 *x* 2 *x* 4 cm'dir.

75. Env. No.: M. 158A+B *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 432 cm, AG. 70 cm, $Ü_{Ø}$ 66 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ölçüleri bakımından, özellikle çap ölçülerinin *stoa*ya ait sütunlar ile benzerlik göstermemesi bu yapı elemanının yapının başka bir yerinde kullanıldığına işaret eder. Bu durumda önerilebilecek en uygun yer Doğu *Stoa* arkasındaki Güney Mekândır.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun parçası. Sütun alt tabanı, profil tamamı ile kırık ve eksiktir. Üst profil çerçevesi kısmen korunmuştur. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır ve akıtma kanalı bulunmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 7 *x* 7 *x* 3 cm'dir.

76. Env. No.: M. 159 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 174 cm, AG. 66 cm, ÜG. 61 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlara ait parça olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

77. Env. No.: M. 160 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 219 cm, AG. 66 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlara ait parça olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

78. Env. No.: M. 162 *Şekil No.: 17-18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 140 cm, AG. 62 cm, $Ü_{Ø}$ 68 cm, *Üst Ap.*59 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ölçüleri bakımından, özellikle çap ölçülerinin stoa sütunları ile benzerlik göstermemesi bu yapı elemanının yapının başka bir yerinde kullanıldığına işaret eder. Bu durumda önerilebilecek en uygun yer Doğu *Stoa* arkasındaki Güney Mekândır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun parçası. Üst taban profili sağlam, alt taban ise kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi kalın ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvası ölçüleri 5 *x* 5 *x* 1 cm'dir.

79. Env. No.: M. 165 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 193 cm, AG. 75 cm, ÜG. 67 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlara ait parça olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

80. Env. No.: M. 166 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 147 cm, AG. 71 cm, ÜG. 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Stoayı çevreleyen sütunlara ait parça olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

81. Env. No.: M. 172 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 313 cm, AG. 71 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri dikkate alındığında Doğu *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

82. Env. No.: M. 175 *Şekil No.: 17-18* *Görsel No.: 62*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 133 cm, AG. 64 cm, $Ü_{Ø}$ 68 cm, *Üst Ap.*61 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ölçüleri bakımından, özellikle çap ölçülerinin *stoa*ya ait sütunlar ile benzerlik göstermemesi bu yapı elemanının yapının başka bir yerinde kullanıldığına

işaret eder. Bu durumda önerilebilecek en uygun yer Doğu *Stoa* arkasındaki Güney Mekândır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Sütun alt profili kırık ve eksiktir. Gövde üzerinde yer yer derin çatlaklar oluşmuştur. Üst profil çerçevesi oldukça sağlamdır, sadece küçük bir kısmı kırık ve eksiktir. Yüzeyinde ince tarak izleri ile beraber yer yer aşınmalar görülür. Akıtma kanalı olmaksızın yerleştirilmiş merkezi bir dübel yuvası işlenmiştir. Dübel yuvası ölçüleri 8 *x* 8 *x* 6 cm'dir.

83. Env. No.: M. 181 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney Mekân önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 270 cm, AG. 59 cm, ÜG. 55 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

84. Env. No.: M. 182 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 213 cm, AG. 60 cm, ÜG. 56 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası. Alt taban yüzeyinde çok fazla aşınmış ve kırık olmakla birlikte 4 *x* 4 *x* 4, 5 cm ölçülerinde bir dübel yuvası bulunmaktadır.

85. Env. No.: M. 239 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 141 cm, AG. 56 cm, ÜG. 56 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri nedeni ile Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

86. Env. No.: M. 241 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 221 cm, AG. 61 cm, ÜG. 61 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri nedeni ile Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

87. Env. No.: M. 244 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 206 cm, ÜG. 59 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Buluntu yeri nedeni ile Güney *Stoa*yı çevreleyen sütunlardan birine ait gövde parçası olmalıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz sütun gövdesi parçası.

88. Env. No.: M. 332 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 178 cm, AG. 48 cm, ÜG. 45 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkilendirilemedi. Ancak mermer cinsinin benzerliğinden dolayı *stoa* için kullanıldığı söylenebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

89. Env. No.: M. 362 *Şekil No.: 18* *Görsel No.: 62*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 142 cm, ÜG. 64 cm, $Ü_{Ø}$ 68 cm, A_p 63 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ölçüleri bakımından, özellikle çap ölçülerinin *stoa*ya ait sütunlar ile benzerlik göstermemesi bu yapı elemanının yapının başka bir yerinde kullanıldığına işaret eder. Bu durumda önerilebilecek en uygun yer Doğu *Stoa* arkasındaki Güney Mekândır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz gövdeli sütun parçası. Sütun alt profili kırık ve eksiktir. Gövde üzeri ince uçlu tarakla, düz tıraşlanmıştır. Üst profil çerçevesi kısmen kırıktır. Yüzeyinde ince uçlu tarak izleri, aşınma ve yer yer kırıklar gözükmektedir. Profil yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası gözükmektedir. Dübel yuvası ölçüleri; 6 *x* 6 *x* 6 cm'dir.

90. Env. No.: M. 363 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, palaestra içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 66 cm, AG. 58 cm, ÜG. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

91. Env. No.: M. 364 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, palaestra içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 370 cm, AG. 60 cm, ÜG. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası. Hem alt hem de üst profilleri kırık ve eksiktir. Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

92. Env. No.: M. 395 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 192 cm, AG. 64 cm, ÜG. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

93. Env. No.: M. 416 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 108 cm, AG. 53 cm, ÜG. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

94. Env. No.: M. 435 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, güneybatı *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 162 cm, AG. 60 cm, ÜG. 59 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

95. Env. No.: M. 436 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 77 cm, AG. 61 cm, ÜG. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

96. Env. No.: M. 441 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, güneybatı *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 160 cm, AG. 56 cm, ÜG. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

97. Env. No.: M. 444 *Şekil No.: 18*

Sütuna ait gövde parçası

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, *palaestra* içi, güneybatı köşe

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 145 cm, AG. 61,5 cm, ÜG. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

98. Env. No.: M. 451 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri, güneybatı

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 256 cm, AG. 60 cm, ÜG. 58 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

99. Env. No.: M. 460 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 163 cm, AG. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

100. Env. No.: M. 462 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Batı *Stoa*, *palaestra* içi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 277 cm, AG. 60 cm, ÜG. 54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

101. Env. No.: M. 470 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 79 cm, AG. 62 cm, ÜG. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

102. Env. No.: M. 476 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* üzeri, kuzeybatı

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 196 cm, AG. 64 cm, ÜG. 63 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

103. Env. No.: M. 478 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 251 cm, AG. 61 cm, ÜG. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

104. Env. No.: M. 482 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* üzeri

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 211 cm, AG. 64 cm, ÜG. 63 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

105. Env. No.: M. 621 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Greco scritto*)

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 84 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumundan dolayı yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Benzer mermer cinsi dolayısı ile *stoa* için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun gövdesi parçası.

106. Env. No.: M. 639 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Iassense*)

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 76 cm, ÜG. 32 cm, AG. 32 cm, $Ü_{Ø}$ 40 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı ile ilişkisi tespit edilemedi.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası.

107. Env. No.: M. 665 *Şekil No.: 18*

Sütun

Malzeme: Yoğun gri damarlı mermer (*Iassense*)

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 40 cm, ÜG. 40 cm, $Ü_{Ø}$ 44 cm, *Üst Ap.*38 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı ile ilişkisi tespit edilemedi.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz ve düz sütun parçası.

108. Env. No.: M. GS. 17. 38 A-B *Şekil No.: 18* *Görsel No.: 62*

Sütun

Malzeme: Beyaz ve kırmızımtırak damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 Yılı, Güney *Stoa* kazıları, Sarnıç içerisinden 2 adet ele geçmiştir. Sütunlar Güney *Stoa*nın batı ucuna taşınmıştır.

Ölçüleri: Y. 354 cm, $A_{Ø}$ 50 cm., $Ü_{Ø}$ 42 cm, *Ap.* 45 cm, *Üst Ap.*36 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: C Caddesine ait bu sütunlar Güney *Stoa*nın 2. yapı evresinde bu alana taşınmış ve kullanılmıştır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, yivsiz, düz gövdeli sütün parçası. Sütun alt ve üst profil sağlamdır. Gövde ve taban profilleri ince tarak ile çalışılmıştır. Alt taban yüzeyinde akıtma kanalı bulunmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Üst taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 5 *x* 5 *x* 3 cm ölçülerindedir.

109. Env. No.: M. P. 1A+B+C *Şekil No.: 17* *Görsel No.: 62*

Burma Yivli Sütun parçası

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Postament*/Kaide çevresi

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 226 cm, AG. 36 cm, $Ü_{Ø}$ 36 cm, *Üst Ap.*30 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat podyum üzeri için önerilebilir. Ölçüleri bakımından, özellikle üst taban çapının cephenin başlıkları ile yakın ölçüler vermesi nedeni ile bu öneri sunulmuştur. Ancak, kesin bir sonuca varmak mümkün olmamıştır.

Tanım: Üç parça halinde ele geçmiş, burma yivli sütün parçası. Sütun alt profil günümüze ulaşmamıştır. Üst taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 5 *x* 5 *x* 6 cm ölçülerindedir.

SÜTUN BAŞLIKLARI

Normal Korinth tipi başlıklar

Tablo 6a. *Doğu Stoa merkezi ve İmparator onurlandırma salonu ante başlıkları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	Kalat.Yük.	Aba.Yük.	Aba.Gen.	Aø
110	M.73	68	--	--	--	--
111	M.92	79	65	13	102	59
112	M.155	79	70	9	93	60
113	M.157	82	68	15	102	60
114	M.162	79	66	13	83	60
115	M.167	82	69	13	94	60
116	M.169	79	67	--	--	--
117	M.173	68	53	15	76	--
118	M.198	53	--	--	--	--
119	M.576	48	--	--	--	--

110. Env. No.: M. 73 *Kat. Görsel No.: 36*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 68 cm, diğer ölçüleri vermemektedir.

Yapıdaki Olası Yeri: Ante/Doğu *Stoa* merkezi (?)

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra akanthus yaprağı, volütlerden ve Abakus levhasından oluşmaktadır. Alt taban ve üst taban profili ile volütler kırık ve eksiktir. *Kalathos* üzerinde çok azda olsa akanthus yaprağı bezemelerine ait izler korunabilmiştir. *Akanthus* yaprak bezemelerine ait izler dışında blok tamamen aşınmıştır.

111. Env. No.: M. 92 *Şekil No.: 19* *Kat. Görsel No.: 37*

Normal Korinth Tipi Başlığı

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 79 cm, Kalat.Yük. 66 cm, Aba.Yük. 13 cm, Aba.Gen. 102 cm, Aø 59 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ante/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütler ve *abakus* levhasından oluşur. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ancak büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Üst yüzey görülemedi. Volütler ve *abakus* levhasının büyük bir kısmı kırık ve eksiktir.

Kalathos yüzeyi büyük oranda aşınmış, *akanthus* yaprakları büyük oranda görünürlüğünü yitirmiştir. Alt sıra *akanthus* yaprakları geniş ve derin kanallara sahiptir. *Akanthus* yaprak çelenkleri arasındaki mesafe geniş tutulmuştur. Yaprak parmakları etli yapılı ve içleri yivlidir. Üst sıra akanthus yaprakları alt sıra *akanthus* yaprakları arasından yükselir. Derin kanallara sahip olan yapraklar oldukça fazla aşınmış durumdadır. *Caulis* kökü; derin oyulmuş kanallara sahip, üçgen prizma formundadır. İç ve dış kaplama yaprakları kökleri dışında kırık ve eksiktir. *Helikse*r; yivli, kanca formunda ve abakus çiçeği sapına bitişiktir. *Abakus* çiçeği sapı destek yaprağı üzerinden yükselmektedir.

112. Env. No.: M. 155 *Şekil No.: 20* *Kat. Görsel No.: 38a-b-c*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 79 cm, Kalat.Yük. 70 cm, Aba.Yük. 9 cm, Aba.Gen. 93 cm, A⌀ 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ante/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütler ve *abakus* levhasından oluşur. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır ve akıtma kanalına bağlı olmayan merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvası 3 *x* 3 *x* 3 cm ölçülerindedir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Volütlerin ve *abakus* levhasının büyük bir kısmı kırık ve eksiktir.

Kalathos yüzeyi büyük oranda aşınmıştır. Buna rağmen bezemeler büyük oranda okunabilmektedir. Alt sıra *akanthus* yaprakları geniş ve derin kanallara sahiptir. Alt ve orta yaprak çelengi beş parmaktan oluşur. *Akanthus* yaprak çelenklerine ait alt ve orta parmaklar karşı *akanthus* yaprak parmaklarına dokunur. Karşılıklı birbirine dokunan bu yapraklar *kalathos* gövdesinde üçgen formlu boşluklar oluşturur. Yaprak parmakları etli yapıda ve içleri yivlidir. Üst sıra *akanthus* yaprakları alt sıra *akanthus* yaprakları arasından yükselir. *Caulis* kökü; derin oyulmuş kanallara sahip üçgen prizma formundadır. İç ve dış kaplama yaprakları kökleri dışında kırık ve eksiktir. *Helikse*r;

yivli, kanca/kalp formundadır ve ortada *abakus* çiçeği sapına dokunur. Rozet çiçek formundaki *abakus* çiçeği sapı destek yaprağı üzerinde yükselmektedir.

113. Env. No.: M. 157 *Şekil No.: 21a-b* *Kat. Görsel No.: 39a-b*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 82 cm, Kalat.Yük. 68 cm, Aba.Yük. 15 cm, Aba.Gen. 102 cm, AØ 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ante/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: M.155 Env. No.lu başlık ile aynı profil, bezeme ve tip özelliği gösterir. Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütler ve *abakus levhası*ndan oluşur. Alt taban yüzeyinin bir kısmı sağlamdır. Sağlam olan kısım ince uçlu tarak ile tıraşlanmıştır. Taban yüzeyinin merkezinde akıtma kanalına bağlı olmayan bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 3 *x* 2 *x* 3 cm ölçülerindedir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Sağ kenar volütleri ve *abakus* levhasının büyük bir kısmı kırık ve eksiktir.

114. Env. No.: M. 162 *Şekil No.: 22* *Kat. Görsel No.: 40*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 79 cm, Kalat.Yük. 66 cm, Aba.Yük. 13 cm, Aba.Gen. 83 cm, AØ 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ante/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: M. 92 Env. No.lu başlık ile benzer profil, bezeme ve tiptedir. Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütler ve *abakus* levhasından oluşur. Alt taban yüzeyi tamamen aşınmıştır. Akıtma kanalına bağlı olmayan merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvası 4 *x* 5 *x* 4,5 cm ölçülerindedir. Üst taban yüzeyi görülmedi. *Kalathos* yüzeyi büyük ölçüde aşınmıştır. Volütler kırık ve eksiktir.

115. Env. No.: M. 167 *Şekil No.: 23a-b* *Kat. Görsel No.: 41a-b*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 82 cm, Kalat.Yük. 69 cm, Aba.Yük. 13 cm, Aba.Gen. 94 cm, AØ 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Ante/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütler ve *abakus* levhasından oluşur. Alt taban yüzeyi büyük ölçüde kırıktır. Korunmuş olan alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Merkezde ise akıtma kanalına bağlı olmayan bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri; 3 *x* 3 *x* 3 cm'dir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Volütler ve *abaküs*ün bir kısmı kırık ve eksiktir. *Kalathos* yüzeyi büyük oranda aşınmıştır. *Akanthus*; orta damarın her iki yanında ikişer yaprak dilimi ve üstte taç yaprağından oluşur. Alt sıra *akanthus* yaprakları geniş ve derin kanallara sahiptir. Kanallar içerisinde matkap artığı kentikler bırakılmıştır. *Akanthus* yaprağını oluşturan yan yaprak dilimleri aşınmış, taç yaprak ise iyi korunmuştur. Yaprak parmakları etli ve içleri yivlidir. Üst sıra *akanthus* yaprakları alt sıra *akanthus* taç yaprakları arasından yükselir. Orta damarın iki yanında üç parmaklı birer yaprak dilimi ve üstte taç yaprağından oluşur. Üst sıra yaprakları büyük oranda kırık ve eksiktir. *Caulis* kökü; yuvarlak, bilezik formundadır. İç ve dış kaplama yaprakları büyük ölçüde kırık ve eksik, sağlam kısımları derin yivli ve etli bir yapıya sahiptir. İç kaplama yaprakları derin köklere sahip, büyük oranda kırık ve eksiktir. *Helik*slerin bir kısmı korunabilmiş, korunan *helik*sler ise yivli yapıdır. *Abakus* çiçeği sapı çok fazla aşınmış ve iç kaplama yaprakları arasına yerleştirilen destek yaprağı üzerinden yükselmektedir. *Abakus* çiçeği, *Abakus levhası*nın merkezinde yer alır ve rozet çiçek formundadır. Uç kısımları kırık olan volütlerin dış kaplama yaprağı üzerinde sarmal yaptığı anlaşılmaktadır.

116. Env. No.: M. 169 <u>*Kat. Görsel No.: 42*</u>

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 79 cm, Kalat.Yük. 67 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Ante*/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: Yapı elemanının sadece *kalathos* gövdesi üzerindeki *akanthus* bezemelerine ait matkap izleri görülebilmektedir. Bunun dışında büyük ölçüde aşınmadan dolayı görünürlüğünü yitirmiştir. *Kalathos* tabanı yüzeyinde merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 6 *x* 6 *x* 3, 5 cm ölçülerindedir.

117. Env. No.: M. 173 *Şekil No.: 24* *Kat. Görsel No.: 43*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 68 cm, Kalat.Yük. 53 cm, Aba.Yük. 15 cm, Aba.Gen. 76 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Ante*/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *Abakus levhası*ndan oluştuğu anlaşılmaktadır. *Kalathos* alt sıra *akanthus* yaprak dizisi sırasından itibaren korunabilmiştir. Üst sıra *akanthus* yaprak sırasındaki yaprakların ise daha çok taç kısmı sağlamdır. Volütler kırık ve eksiktir.

118. Env. No.: M. 198 *Kat. Görsel No.: 44*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Ante*/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: *Kalathos* büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Sağlam kalabilen kısımları üzerindeki aşınmalar nedeni ile bezemeler ve *abakus* neredeyse tamamı ile görünürlüğünü yitirmiştir. Sadece bir destek yaprağı ve onun üzerinde yer alan helikslerin az bir kısmı görülebilmektedir.

119. Env. No.: M. 576 *Kat. Görsel No.: 45*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, Batı *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 48 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Ante*/Doğu *Stoa* merkezi

Tanım: *Kalathos* sepeti, yüzeyinin çok az bir kısmı sağlamdır. Bezeme detayları tamamen yok olmuş, bezemeler görünürlüğünü yitirmiştir.

Korunma durumu iyi değildir.

Tarih:

Literatür:

Tablo 6b. *İmparator onurlandırma salonu, Normal Korinth tipi başlıklar*

Kat. No.	Env. No.	Y.	Kalat.Yük.	Aba.Yük.	Aba.Gen.	Aø
120	M.1	37	33	4	48	30 (?)
121	M.10	52,5	45,5	6,5	--	38 (?)
122	M.42	48	41	7	46	31,5
123	M.72	50	42,5	7,5	--	34 (?)
124	M.171	48	42	6	--	34
125	M.983	50	43,5	6,5	--	35
126	M.993	30	--	5,5	45	--
127	M.988	38	33	5	--	--
128	M.DS.17.3	23	--	--	--	--

120. Env. No.: M. 1 *Şekil No.: 25* *Kat. Görsel No.: 46*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 37 cm, Kalat.Yük. 33 cm, Aba.Yük. 4 cm, Aba.Gen. 48 cm, Aø 30 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş kenarı

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra akanthus yaprağı, volütlerden ve Abakus levhasından oluşmaktadır. Üst taban yüzeyinin bir kısmı, alt taban yüzeyi ve volütler büyük ölçüde kırık ve eksiktir.

Alt sıra *akanthus* yaprak çelengindeki yaprak parmaklarının bir kısmı görülebilmektedir. Görülebilen ikinci sıra yaprak dilimleri derin kanallara sahip, sivri uçludur. Koronal formlu yaprak parmakları karşı akstaki *akanthus* yaprak parmakları ile buluşur. İkinci sıra akanthus yaprak dizisi alt sıra *akanthus* dizilerinin arasından yükselmektedir ve sadece taç yapraktan oluşmaktadır. *Caulis* kökleri keskin kenarlı, üçgen prizma şeklindedir. Dış kaplama yaprakları korunmamış, sağlam gözüken iç kaplama yaprak parmağının birisi ise destek yaprağına dokunur. *Abakus* levhası üzerindeki abakus çiçeği rozet çiçek formundadır ve çiçek sapı işlenmemiştir. *Kalathos* sepeti bezeme öğeleri altında görünürlüğünü yitirmiştir.

121. Env. No.: M. 10 *Kat. Görsel No.: 47*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 52,5 cm, Kalat.Yük. 45,5 cm, Aba.Yük. 6,5 cm, AØ 38 (?) cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat, *aedicula* (?)

Tanım: M. 1 Env. No.lu başlık ile benzer profil, tip ve bezeme özelliklerine sahiptir.

Alt akanthus yaprak sırası kırık ve eksiktir. Alt akanthus yaprak sırası 1965 yılı restorasyonu sırasında beton ile doldurularak tamamlanmıştır. Ancak sonraki süreçte restorasyon için kullanılmamıştır. Volütler kırık ve eksiktir. Bir kısmı kırık ve eksik üst taban yüzeyi oldukça aşınmıştır ve dübel yuvasına sahip değildir.

122. Env. No.: M. 42 *Şekil No.: 26* *Kat. Görsel No.: 48*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 48 cm, Kalat.Yük. 41 cm, Aba.Yük. 7 cm, Aba.Gen. 46 cm, AØ 31,5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, *aedicula*

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. M. 1 ve M. 10 Env. No.lu başlıklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir.

Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Akıtma kanalına bağlı olmayan merkezi bir dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvasına, 1965 yılı restorasyon çalışmaları sırasında demir bir çubuk yerleştirilmiştir. *Abakus* levhası büyük ölçüde kırık ve aşınmış, volütler ve heliksler ise kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi ise görülmedi.

123. Env. No.: M. 72 *Kat. Görsel No.: 49*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa*

Ölçüleri: Y. 50 cm, Kalat.Yük. 42,5 cm, Aba.Yük. 7,5 cm, AØ 34 (?) cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, *aedicula* (?)

Tanım: M. 1 ve M. 10 Env. No.lu başlıklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerini barındırmaktadır. Alt *akanthus* yaprak sırası kırık ve eksiktir. Kırık ve eksik kısımlar 1965 yılı restorasyonu sırasında beton ile doldurularak tamamlanmıştır. Ancak, restorasyon için kullanılmamıştır. *Abakus* levhası ve volütler kısmen kırık ve eksiktir. Üst yüzey görülmedi.

124. Env. No.: M. 171 *Kat. Görsel No.: 50*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 48 cm, Kalat.Yük. 42 cm, Aba.Yük. 6 cm, Aø 34 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, *aedicula*

Tanım: M.42 Env. No.lu başlık ile benzer profil, bezeme ve tiptedir. Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. *Kalathos* alt taban yüzeyi ince uçlu kalemle çalışılmıştır ve merkezinde bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası 3 *x* 3 cm ölçülerindedir. Dübel yuvası beton ile doldurulmuştur. Beton eklenti 1965 yılı restorasyon çalışmaları sırasında oluşturulmuş olmalıdır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

125. Env. No.: M. 983 *Kat. Görsel No.: 51*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 50 cm, Kalat.Yük. 43,5 cm, Aba.Yük. 6,5 cm, Aø 35 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* (?)

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. *Kalathos* alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Akıtma kanalına bağlı olmayan merkezi dübel yuvasına sahiptir. Dübel yuvası ölçüleri kırık ve eksikleri nedeni ile alınamamıştır. *Kalathos* yüzeyi oldukça aşınmış, bu aşınmalar neticesinde bezemelere ait detaylar görünürlüğünü yitirmiştir.

126. Env. No.: M. 993 *Kat. Görsel No.: 52*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 30 cm, Aba.Yük. 5,5 cm, Aba.Gen. 45 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, duvar içi niş kenarı

Tanım: Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *Abakus levhası*ndan oluşur. *Kalathos* alt taban yüzeyinde 3 *x* 3 *x* 3 cm ölçülerinde akıtma kanalına bağlı olmayan merkezi bir dübel yuvası görülmektedir. Üst yüzey görülemedi. *Kalathos* yüzeyi büyük ölçüde aşınmış, buna bağlı olarak bezemeler görünürlüğünü yitirmiştir.

127. Env. No.: M. 988 *Kat. Görsel No.: 53*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 38 cm, Kalat.Yük. 33 cm, Aba.Yük. 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat, duvar içi niş kenarı

Tanım: M. 1 Env. No.lu başlık ile benzer bezeme, profil ve tiptedir. Normal Korinth tipi başlık formunda; iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Üst taban yüzeyi görülemedi. Alt taban yüzeyi ve volütler büyük ölçüde kırık. Taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı olmayan merkezi bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri; 4 *x* 4 *x* 4 cm'dir.

128. Env. No.: M. DS. 17. 3 *Kat. Görsel No.: 54*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmaları, Kuzey Mekân önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 23 cm, Gen. 38 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar içi niş kenarı

Tanım: M.1 Env. No.lu başlık ile benzer profil, bezeme ve tip özelliği gösterir. *Kalathos,* üst sıra *akanthus* yaprakları itibarı ile korunmuştur. Yapı elemanı büyük ölçüde aşınmış ve bezeme detaylarını kaybetmiştir.

Tablo 6c. *Yapı ile ilişkilendirilemeyen Korinth tipi başlıklar*

Kat. No.	Env. No.	Y.	Kalat.Yük.	Aba.Yük.	Aba.Gen.	Aø
129	M.168	--	33,5	--	--	--
130	M.GS.17.39A-B	47	36	6,5	68	39

129. Env. No.: M. 168 *Kat. Görsel No.: 55*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 33,5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı elemanının korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tespit edilemedi.

Tanım: Yapı elemanının sadece *kalathos* gövdesi üzerindeki ikinci sıra *akanthus* yapraklarının bir kısmı sağlamdır. Sağlam olan *akanthus* yapraklarının derin kanallara sahip, yaprak parmaklarının sivri uçlu olduğu, karşı aksındaki yaprak parmaklarına dokunarak *kalathos*u çevrelediği anlaşılmaktadır.

130. Env. No.: M. GS. 17. 39 A-B *Kat. Görsel No.: 56*

Normal Korinth Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa,* sarnıç olarak isimlendirilen alanın içerisinden. Alandan bu tipte toplam iki başlık ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 47 cm, Kalat.Yük. 36 cm, Aba.Yük. 6,5 cm, Aba.Gen. 68 cm, Aø 39 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: C Caddesine ait, Güney *Stoa*nın ikinci yapı evresinde cadden buraya taşınmış ve devşirme kullanılmıştır.

Tanım: Bir sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *Abakus levhası*ndan oluşur. Başlık detaylandırılmamıştır. Kaba işçiliği tamamlanmış, ince işçiliğe geçilmeden bırakılmıştır. Alt taban yüzeyinde *kalathos* taban bileziği ve yüzey ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. *Kalathos* gövdesi yoğun tarak izleri barındırmakla birlikte *Abakus levhası* üzeri ince uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakıldığı görülür. Üst taban yüzeyi görülmedi.

Tablo 7a. *İmparator onurlandırma salonu, 1. kat pilaster başlıkları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	Kalat.Yük.	Aba.Yük.	G.	D.
131	M.33+M.34+M.36	50	--	44	6	52	41
132	M.40	51	--	44	7	55	64
133	M.205	52	--	42	10	64	84
134	M.206	53	--	45	8	66	84

131. Env. No.: M. 33 + M. 34 + M. 36 *Kat. Görsel No.: 57*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 50 cm, Kalat.Yük. 44 cm, Aba.Yük. 6 cm, G. 52 cm, D. 41 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat

Tanım: Korinth tipi pilaster iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. *Kalathos*, koronal formdaki *akanthus* yaprak parmaklarının birbirine dokunması nedeni ile görünürlüğünü yitirmiştir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyinin merkezinde 10, 5 *x* 3,5 *x* 6 cm ölçülerinde bir kaldırma yuvası yer alır.

132. Env. No.: M. 40 *Kat. Görsel No.: 58*

Korinth Tipi Pilaster Başlık Parçası

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 51 cm, Kalat.Yük. 44 cm, Aba.Yük. 7 cm, G. 55 cm, D. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *Abakus levhası*ndan oluşur. Kenar cephelerinin az bir kısmı sağlam ele geçmiştir. Sağlam olan kısımda alt sıra *akanthus* yaprakları kısmen sağlamdır. Alt taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Başlığın duvar içerisinde kalan destek kısmı kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile şekillendirilmiştir. Üst taban yüzeyinde 2 *x* 2 *x* 10 cm ölçülerinde bir kaldırma yuvası bulunmaktadır.

133. Env. No.: M. 205 *Şekil No.: 27* *Kat. Görsel No.: 59*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 52 cm, Kalat.Yük. 42 cm, Aba.Yük. 10 cm, Aba.Gen. 64 cm, D. 84 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Volütler büyük oranda kırık ve eksiktir. Ön ve yan kenar cepheleri bezemeli, duvar içerisinde bırakılan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Alt taban yüzeyi kırık. Üst taban yüzeyi ince uçlu murç ile şekillendirilmiş ve üst taban yüzeyinin merkezinde bir kaldırma yuvası yer alır. Kaldırma yuvası ölçüleri 15 *x* 5 *x* 10 cm'dir.

134. Env. No.: M. 206 *Şekil No.: 28* *Kat. Görsel No.:60*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* kuzey kısa kenar podyumu üzeri

Ölçüleri: Y. 53 cm, Kalat.Yük. 45 cm, Aba.Yük. 8 cm, Gen. 66 cm, D. 84 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Yan kenar cepheleri bezemeli, duvar içerisinde bırakılan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Volütler büyük oranda kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile şekillendirilmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

Tablo 7b. *İmparator onurlandırma salonu, 2. kat pilaster başlıkları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	Kalat.Yük.	Aba.Yük.	G.	D.
135	M.32	45	--	38	7	53	65
136	M.41	43	--	35	8	48	73
137	M.44	47	--	40	7	50	60
138	M.201	43	--	37	6	55	85
139	M.202	40	--	36	4	45	81
140	M.203	45	--	38	7	50	75
141	M.982	40	--	38	--	47,5	72
142	M.987	44	--	--	--	69	46
143	M.990	47	--	40,5	6,5	49	80

135. Env. No.: M. 32 *Şekil No.: 29* *Kat. Görsel No.: 61*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 45 cm, Kalat.Yük. 38 cm, Aba.Yük. 7 cm, G. 53 cm, D. 65 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* , 2. kat

Tanım: Alt ve üst olmak üzere iki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. *Kalathos* alt sıra *akanthus* yaprak sırası ve volütler kırık ve eksiktir. Ön cephe ve yan kenar cepheleri bezemelidir. Başlığın duvar içinde kalan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Alt taban yüzeyinde hem ince uçlu murç hem de ince uçlu tarak kullanılmıştır. Alt tabanın merkezinde 5 *x* 2 *x* 4 cm ölçülerinde bir dübel yuvası bulunmaktadır. Üst taban yüzeyi ise ince uçlu murç ve ince uçlu tarak ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyinin merkezinde kaldırma yuvası bulunmaktadır. Kaldırma yuvası ölçüleri 2,5 *x* 2,5 *x* 10 cm'dir.

136. Env. No.: M. 41 *Şekil No.: 30* *Kat. Görsel No.: 62*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 43 cm, Kalat.Yük. 35 cm, Aba.Yük. 8 cm, Aba. Gen. 48 cm, D. 73 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Volütler ve destek bölümünün bir kısmı kırık ve eksiktir. Ön ve yan cephe yüzleri bezemelidir. Başlığın duvar içinde kalan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

137. Env. No.: M. 44 *Kat. Görsel No.: 63a-b*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 47 cm, Kalat.Yük. 40 cm, Aba.Yük. 7 cm, Aba. Gen. 50 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Yan cephe yüzler bezemeli, duvar içerisinde bırakılan destek kısmı kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır ve dübel yuvası bulundurmaz. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin merkezinde bir kaldırma yuvası bulunmaktadır. Kaldırma yuvası ölçüleri 2 *x* 2,5 *x*10 cm'dir. Kırık yüzeyde 2 adet matkap yuvası bulunmaktadır. Bu yuvalar blokların antik çağda restorasyon geçirdiğine ve tekrar kullanıldığına işarettir.

138. Env. No.: M. 201 *Şekil No.: 31* *Kat. Görsel No.: 64*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 43 cm, Kalat.Yük. 37 cm, Aba.Yük. 6 cm, G. 55 cm, D. 85 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Volütler büyük oranda kırık ve eksiktir. Ön ve yan kenar cepheleri bezemeli, duvar içerisinde bırakılan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiş, taban yüzeyinin merkezinde dübel yuvası oluşturulmuştur. Dübel yuvası ölçüleri 3 *x* 4 *x* 4 cm'dir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır.

139. Env. No.: M. 202 *Şekil No.: 32* *Kat. Görsel No.: 65a-b-c*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 40 cm, Kalat.Yük. 36 cm, Aba.Yük. 4 cm, G. 45 cm, D. 81 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 201 Env. No.lu başlık ile benzerlik gösterir. Volütler büyük oranda kırık ve eksiktir. Ön ve yan kenar cepheleri bezemeli, duvar içerisinde bırakılan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmış, merkezinde akıtma kanalına bağlı olmayan bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri 2,5 *x* 4 *x* 4 cm'dir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

140. Env. No.: M. 203 *Şekil No.: 33* *Kat. Görsel No.: 66a-b*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 45 cm, Kalat.Yük. 38 cm, Aba.Yük. 7 cm, G. 50 cm, D. 75 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 202 Env. No.lu başlık ile benzerdir. İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Volütler büyük oranda kırık ve eksiktir. Ön ve yan kenar cepheleri bezemeli, duvar içerisinde bırakılan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Taban yüzeyinin merkezinde akıtma kanalı bulunmayan bir dübel yuvası bulunmaktadır. Dübel yuvası ölçüleri; 2 *x* 2 *x* 1 cm'dir.

141. Env. No.: M. 982 *Kat. Görsel No.: 67*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 40 cm, Kalat.Yük. 38cm, G. 47,5 cm, D. 72 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: İki sıra akanthus yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Üst yaprak çelengi, volütler, üst taban ve destek kısmı büyük oranda kırık ve eksiktir. *Kalathos* yüzeyindeki yoğun aşınma bezemelerin görünürlüğünü azaltmıştır. Ön ve yan kenar cepheleri bezemeli, duvar içerisinde kalan destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

142. Env. No.: M. 987 *Kat. Görsel No.: 68*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 44 cm, G. 69 cm, D. 46 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 982 Env. No.lu başlık ile benzerdir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Dübel yuvası bulundurmaz. Ön ve yan kenar cepheleri bezemeli, duvar içerisinde kalan destek kısmı kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi, üst sıra yaprak çelengi, *caulis*ler ve *helikss*ler büyük oranda kırık ve eksiktir.

143. Env. No.: M. 990 *Kat. Görsel No.: 69*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 47 cm, Kalat.Yük. 40,5 cm, Aba.Yük. 6,5 cm, G. 49 cm, D. 80 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütlerden ve *abakus* levhasından oluşur. Alt yaprak çelengi, volütler kırık ve eksiktir. *Abakus* levhası, üst taban ve alt taban yüzeyi büyük oranda kırıktır.

Tablo 7c. *İmparator onurlandırma salonu, tanımsız*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	Kalat.Yük.	Aba.Yük.	G.	D.
144	M.35	--	33	--	--	52	40
145	M.102	--	28	--	6,5	42	64
146	M.110	--	47,5	41	6,5	43	19

144. Env. No.: M. 35 *Kat. Görsel No.:70*

Korinth Tipi Pilaster Başlığına Ait Parça

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 33 cm, G. 52 cm, D. 40 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Kırık ve eksiklerinden dolayı yapı cephesindeki yeri tespit edilemedi. Eldeki veriler dikkate alındığında 1. kat için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş *kalathos* gövdesi parçası. *Kalathos*un alt sıra *akanthus* yapraklarının bir kısmı ve üst sıra *akanthus* yaprak dizisinin az bir kısmı sağlamdır. Destek kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

145. Env. No.: M. 102 *Kat. Görsel No.: 71*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 28 cm, Aba.Yük. 6,5 cm, G. 42 cm, D. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Kırık ve eksiklerinden dolayı yapı cephesindeki yeri tespit edilemedi.

Tanım: Üst sıra *akanthus* yapraklarının taç kısmı itibarı ile sağlamdır. Başlık bloğu büyük oranda kırık ve eksiktir. Ön ve yan cephe yüzleri bezemeli, duvar içinde kalan destek kısmı kalın uçlu murç ile şekillendirilmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

146. Env. No.: M. 110 *Kat. Görsel No.: 72*

Korinth Tipi Pilaster Başlık Parçası

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 47,5 cm, Kalat.Yük. 41 cm, Aba.Yük. 6,5 cm, G. 43 cm, D. 19 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Kırık ve eksiklerinden dolayı yapı cephesindeki yeri tespit edilemedi.

Tanım: İki sıra *akanthus* yaprağı, volütler ve *abakus* levhasından oluşmaktadır. Başlık bloğunun büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Bezeme detayları yok olmuştur. Görülebilen bezeme özellikleri M. 102 Env. No.lu başlık ile benzerlik gösterir.

Tablo 8a. *Güney Stoa pilaster başlıkları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	$K_{yükseklik}$	Kalat.Yük.	Aba.Yük.	G.	D.
147	M.GS.Pl.Baş.17/1	30,5	--	26	4,5	32	10
148	M.GS. Pl.Baş.17/2	26	--	21	5	29	11,5
149	M.GS. Pl.Baş.17/3	26	--	21,5	4,5	27	8
150	M.GS. Pl.Baş.17/4	--	16,5	--	3	23	5,5
151	M.GS. Pl.Baş.17/5	26,5	--	21	5,5	30	15
152	M.GS. Pl.Baş.17/6	27,5	--	22,5	5	21	11,5
153	M.GS. Pl.Baş.17/7	29,5	--	23,5	6	34	7
154	M.GS. Pl.Baş.17/8	29,5	--	22,5	7	25	7,5
155	M.GS. Pl.Baş.17/9	28		25	3	34,5	36

147. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 1 *Kat. Görsel No.: 73a-b*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa*

Şu Anda Bulunduğu Yer: Side Kazısı Deposu

Bulunduğu Tabaka: Sond. 5a / 6, 69 - 5, 21 seviyesi

Ölçüleri: Y. 30, 5 cm, Kalat.Yük. 26 cm, Aba.Yük. 4, 5 cm, G. 32 cm, D. 10 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: Başlık, alt sıra *akanthus* yaprak sırası, *Abakus levhası* ve volütlerden oluşturulmuş, L formunda ve bir kaplama Levhası biçimindedir. Formu nedeni sayesinde de başlıkların duvar bedeni üzerinde bir kaplama Levhası gibi kullanıldığı anlaşılmaktadır. Üst taban yüzeyinde yapı elemanının duvar bedeni üzerine yerleştirilmesi için oluşturulan kurşun izleri bulunmaktadır. Bu yüzey ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Alt taban yüzeyinde de benzer iz ve çalışma izleri yer alır. Güney *Stoa* 2. yapı evresinin geçirdiği bir yangın sonucunda yıkılması nedeni ile yapı elemanı gövdesi üzerinde söz konusu yangının yarattığı tahribat izlenebilmektedir. *Kalathos*u çevreleyen *akanthus* yaprak parmakları birbirine dokunmakta, yaprak parmaklarının birbirine dokunduğu yerlerde üçgen formunda boşluklar oluşmuştur. *Helikss*ler işlenmemiş, volütler yüzeysel çalışılmış, *caulis* düğümü yine işlenmemiş, iç ve dış kaplama yaprakları stilize edilmiş, dalga formlu ve yine yüzeysel çalışılmıştır. *Abakus* levhası üzerinde ise rozet çiçek işlenmiştir.

148. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 2 *Kat. Görsel No.:74*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 5a / 6, 69 - 5, 21 seviyesi, 3. - 4. nişler arasında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 26 cm, Kalat.Yük. 21 cm, Aba.Yük. 5 cm, G. 29 cm, D. 11, 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: M.GS.Pl.Baş.17/1 Env. No.lu başlık ile benzer stil ve profil özelliklerine sahiptir. İki parça halinde ele geçmiştir. L formlu olduğu anlaşılan başlığın sadece ön cephe kısmı ele geçmiştir. Buna karşın bezeme stilinde *akanthus* yaprak bezemeleri farklılıklar gösterir. Yapraklar üzerinde yoğun matkap kullanımından kaynaklı oldukça yoğun boşluklar oluşturulmuştur. *Kalathos* üzerinde, mekânın geçirdiği yangına bağlı olarak, yoğun bir aşınma görülür.

149. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 3 *Kat. Görsel No.:75*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 5a / 6, 69 - 5, 21 seviyesi, 3. - 4. nişler arasında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 26 cm, Kalat.Yük. 21, 5 cm, Aba.Yük. 4, 5 cm, G. 27 cm, D. 8 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: M.GS.Pl.Baş.17/2 Env. No.lu başlık ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçmiştir. *Kalathos* üzerinde, mekânın geçirdiği yangına bağlı olarak, yoğun bir aşınma görülür.

150. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 4 *Kat. Görsel No.:76*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 5a / 6, 69 - 5, 21 seviyesi, 3. - 4. Nişler arası

Ölçüleri: $K_{yükseklik}$ 16, 5 cm, Aba.Yük. 3 cm, G. 23 cm, D. 5, 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: Yapı elemanının alt *akanthus* yaprak sırası kırık ve eksiktir. Gövde üzerinde yoğun aşınmalar ve harç kalıntıları görülür. *Abakus levhası* üzerinde diğer başlıklardan farklı olarak çiçek figürü yerine bir baş figürü yerleştirilmiştir.

151. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 5 *Kat. Görsel No.: 77*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 2b-3b-4b / 6, 69-5, 21 seviyesi- 3.-4. nişler arasında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 26, 5 cm, Kalat.Yük. 21 cm, Aba.Yük. 5, 5 cm, G. 30 cm, D. 15 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: M.GS.Pl.Baş.17/4 Env. No.lu başlık ile benzer stil ve profil özelliklerine sahiptir. Alt sıra *akanthus* yaprak sıra dizisi, *heliks* ve volütler ile beraber *Abakus levhası*ndan oluşmaktadır. Tek parça halinde ele geçmiştir. L formlu olduğu anlaşılan başlığın sadece ön cephe kısmı ve kenar yan cephenin az bir kısmı ele geçmiştir. Üst taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır ve yapı elemanının ana duvar bedeni üzerine yerleştirilebilmesi için oluşturulmuş kurşun kancalara ait izler ve harç görülebilmektedir. Alt taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. *Kalathos* üzerinde, mekânın geçirdiği yangına bağlı olarak, yoğun bir aşınmalar görülür.

152. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 6 *Kat. Görsel No.: 78*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 2b + 3b + 4b / 6, 69 - 5, 21 seviyesi, 3.-4. nişler arasında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 27, 5 cm, Kalat.Yük. 22, 5 cm, Aba.Yük. 5 cm, G. 21 cm, D. 11, 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: M.GS.Pl.Baş.17/1 Env. No.lu başlık ile benzer stil ve profil özelliklerine sahiptir. Alt sıra *akanthus* yaprak dizisi, *heliks*, volüt ve *Abakus levhası*ndan oluşmaktadır. Tek parça halinde ele geçmiştir. L formlu olduğu anlaşılan başlığın sadece ön cephe kısmı ele geçmiştir. Üst ve alt taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır.

153. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 7 *Kat. Görsel No.: 79*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 2b + 3b + 4b / 6, 69- 5, 21 seviyesi, 3.-4. nişler arasında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29, 5 cm, Kalat.Yük. 23, 5 cm, Aba.Yük. 6 cm, G. 34 cm, D. 7 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: M. GS.Pl.Baş.17/2. Env. No.lu başlık ile benzer stil ve profil özelliklerine sahiptir. *Kalathos* oldukça yoğun aşınmış, bu aşınmalara bağlı olarak bezemeler görünürlüğünü kısmen yitirmiştir.

154. Env. No.: M. GS. Pl.Baş. 17 / 8 *Kat. Görsel No.:80*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 2b +3b + 4b / 6, 69 - 5, 21 seviyesi, 3.-4. nişler arasında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29, 5 cm, Kalat.Yük. 22, 5 cm, Aba.Yük. 7 cm, G. 25 cm, D. 7, 5 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: M. GS.Pl.Baş.17/2. Env. No.lu başlık ile benzer stil ve profil özelliklerine sahiptir. Alt sıra *akanthus* yaprak bezeme dizisi, *heliks* ve volütler ile beraber *Abakus levhası*ndan oluşmaktadır. Alt ve üst taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. *Kalathos* gövdesi yoğun aşınmış, bezemeler üzerinde ise yoğun matkap kullanımına bağlı delikler oluşturulmuştur.

155. Env. No.: M. GS. Pl.Baş.17 / 9 *Kat. Görsel No.: 81*

Korinth Tipi Pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Sond. 2b +3b + 4b / 6, 69 - 5, 21 seviyesi, 3.-4. nişler arasında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 28 cm, Kalat.Yük. 25 cm, Aba.Yük. 3 cm, G. 34, 5 cm, D. 36 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Güney *Stoa* Nişleri, Niş kemerleri altındaki yastık taşları üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, alt sıra *akanthus* yaprak bezeme dizisi, *heliks* ve volütler ile beraber *Abakus levhası*ndan oluşmaktadır. L biçimlidir ve yapı elemanının ana duvar bedeni üzerine yerleştirilebilmesi için oluşturulmuş kurşun kanca izlerine alt ve üst taban yüzeyinde rastlanır. Ayrıca üst taban yüzeyinde bloğun ana duvar bedeni ile ilişkisini *anathyrosis* çizgisi oluşturulmuştur. *Kalathos,* mekânın geçirdiği yangın nedeni ile yer yer aşınmış, ateşe maruz kalan mermerin renginde değişmeler meydana gelmiştir.

Tablo 8b. *Ion tipi başlık*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.	Aø
156	M.456	30	56	27	61 (+/-1)

156. Env. No.: M. 456 *Şekil No.: 34* *Kat. Görsel No.: 82a-b-c*

Ion Tipi Başlık

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa*, güneybatı *stylobat* üzeri. Yapı elemanı Agora Deposu içine taşınmıştır.

Ölçüleri: Y. 30 cm, G. 56 cm, D. 27 cm, Aø 60 cm (+/-1).

Yapıdaki Olası Yeri: Başlığın alt çap ölçüsü, Güney *Stoa*da ele geçen sütun üst profil çapları ve Kuzey ve Batı *Stoa* alanında da ele geçen sütunların çap ölçüleri ile uyumludur. Bu nedenle söz konusu başlık *Stoa*yı çevreleyen sütunların ion düzeninde başlıklara sahip olduğunu kanıtlamıştır. Buradaki tek istisna Doğu *Stoa*nın öne çekilen merkez kısmıdır.

Tanım: Yapı elemanı volüt ve *abakus*ten oluşur. Başlık yaklaşık iki parça halinde korunmuştur. Bu parçalar olasılıkla Mansel dönemi çalışmalarında epoksil yardımı ile bir araya getirilmiştir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir ve dübel yuvası bulundurmaz. Alt taban yüzeyi ise ince uçlu tarak ile çalışılmıştır ve yine dübel yuvası işlenmemiştir. *Abakus levhası* altında ion *kymation*u bezelidir. Yumurta çanaktan bağımsızdır. Aşağı doğru sivrilen yumurta ince bir ipçikle çanağa bağlanır. Yumurta çanak ilişkisi uyumludur. Ok kanatları yoğun aşınmış olmakla birlikte ok kanatlarının ince ipçik biçimli olduğu anlaşılmaktadır. *Abakus* levhasının yoğun aşınmış olmasına karşın üzerinin bezemeli olduğu anlaşılmaktadır. Volütler ve polster yine büyük ölçüde aşınmıştır ve bezeme detayları kaybolmuştur.

Tablo 9. *Ante başlık*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
157	M.173	20	72	65

157. Env. No.: M. 173 *Şekil No.: 35* *Kat. Görsel No.: 83*

Ion tipi ante-pilaster Başlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü, güneydoğu *palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 20 cm, G. 72 cm, D. 65 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* ante köşe pilasteri üzeri

Tanım: Dörtgen formdaki başlığın büyük bir kısmı aşınmış ve tahrip olduğu için bezeme detayları belirgin değildir. Alt taban yüzeyi yoğun aşınmış olmakla birlikte yüzeyin ince uçlu tarak ile çalışıldığı anlaşılmaktadır. Üst taban yüzeyi ise ince uçlu murç ile işlenmiştir ve üzerinde dübel yuvası barındırmaz. Ön yüzeyin *Abakus levhası* üzeri olasılıkla bir *lesbos kymation* dizisi ile bezelidir. Yoğun aşınmadan dolayı bezeme detayı anlaşılamamaktadır. Volütler kırık ve eksiktir.

VIII. 2. Üst Yapı elemanları

Alandan ele geçen üst yapı elemanları Doğu, Güney ve Batı *Stoa* önü başta olmak üzere tüm *palaestra* içine düzensiz yerleştirilmiş şekilde ele geçmiştir. Ele geçen mimari parçaların büyük kısmını arşitrav-friz ve korniş blokları oluşturur. Bu iki grup içerisinde en kötü korunan grup korniş bloklarıdır. Korniş bloklarının hemen hepsinde sima kırık ve eksiktir. Sağlam elem geçen malzemenin büyük bir kısmı da 1965 yılı restorasyonunda kullanılmıştır.

Üst yapı elemanlarındaki katalog düzenlemesi ve özellikleri ön bilgiler kısmında açıklanan düzenleme doğrultusunda oluşturulmuştur. Arşitrav-friz blokları; duvar, yan cephe, ön cephe ve oval formlu arşitrav-friz blokları başlıkları altında ele alınmıştır. Korniş blokları, konsollu ve diş sıralı korniş blokları olarak iki başlık altında sınıflandırılmıştır. Kaset blokları ise korniş-kaset ve normal tip kaset olarak yine iki sınıfta gruplandırılmıştır. Alınlıklar tek bir tabloda ve bölümde ele alınmıştır. Ancak alınlıklarda dikkat edilmesi gereken nokta her bir alınlığın *tympanon* açı dereceleridir. Bu açısal değerlere göre tablo içinde bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Taşıyıcı elemanlarda olduğu gibi her bir tablo farklı renklerde renklendirilmiştir ve tablo altında bu renklerin yapı içerisinde işaret ettiği alan belirtilmiştir.

Tablo 10a. *İmparator onurlandırma salonu, 1. kat duvar arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
158	M.GS.17.43	65	110	54
159	M.307	66	156	59
160	M.336	65	128	50
161	M.421	62	110	56
162	M.431	65	64	50
163	M.568	65	130	50
164	M.719	68	114	60
165	M.724	64	88	50
166	M.992	60	100	57
167	M.1082	66	113	60
168	M.1089	59	56	70
169	M.1113	62	56	48
170	M.1114	65	119	51

158. Env. No.: M. GS. 17. 43 *Şekil No.: 36* *Kat. Görsel No.: 84*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 110 cm, D. 54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar arşitravı

Tanım: Birbiri üzerinde hafifçe yükselen üç *fascia*lı bir arşitrav ve onun üzerinde bir friz kısmından oluşur. *Fascia*lar tümüyle görünürlüğünü yitirmiştir. Frizde, merkezi *akanthus* yaprağından çıkıp yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemelerinin az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Alt taban yüzeyinin korunabilen kısmından taban yüzeyinin kalın uçlu tarak ile çalışıldığı anlaşılmaktadır. Arka yüzey kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Köşe kenarları kırıktır.

159. Env. No.: M. 307 *Şekil No.: 37* *Kat. Görsel No.:85*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2015 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 66 cm, G. 156 cm, D. 59 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat

Literatür: Vandeput (1997a), s. 160 Pl. 116. 2.: Vandeput (1997b), s. 397 Fig. 15.: Gliwitzky (2010), s. 51 Abb. 338.

Tanım: Birbiri üzerinde hafifçe yükselen üç *fascia*lı bir arşitrav ve onun üzerinde bir friz kısmından oluşur. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi ince uçlu murç, kalın ve ince uçlu tarak ile işlenmiştir. Taban yüzeyinde 2 dübel yuvası ve 1 iteleme yuvası bulunmaktadır. D1. 4 *x* 2 *x* 3 cm, D2. 8 *x* 5 *x* 5 cm, İY. 8 *x* 4 *x* 4 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar yüzlerinden sadece sağ kenar sağlamdır. Bu kenar yüzü 45º açı yaparak dışa doğru çekilir. Yüzeyin profile yakın kısımları kalın uçlu tarak ile çalışılmış, arka kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

160. Env. No.: M. 336 *Şekil No.: 38* *Kat. Görsel No.: 86*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 128 cm, D. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Profil ve yükseklik ölçüleri yapının *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı için uygundur. Ancak, bloğun genişliği 1. kat *aedicula* duvar arşitravlarının olması gereken genişliğinden daha kısadır. Ayrıca çizim yolu ile tamamlama yapıldığında dahi yeterli bir genişlik sağlamamaktadır. Bu durumun nedeni bloğun ikincil bir kullanımı olabileceği gibi başka bir alandan buraya taşınmış olması muhtemeldir.

Tanım: Birbiri üzerinde hafifçe yükselen üç *fascia*lı bir arşitrav ve onun üzerinde bir friz kısmından oluşur. Alt taban yüzeyi büyük ölçüde kırık olmakla birlikte bezemesiz, ince ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi kalın uçlu tarak çalışılmıştır ve yüzeyinde herhangi bir bezeme unsuru barındırmaz. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenarlara ait cephe yüzleri 40º ve 45ºlik açılar ile öne doğru çekilmiştir. Kenar cephelerin profil kısımlarına yakın yerleri kalın uçlu tarak, arkada kalan bölümleri ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

161. Env. No.: M. 421 *Şekil No.: 39* *Kat. Görsel No.: 87*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 62 cm, G. 110 cm, D. 56 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar arşitravı

Tanım: M. 88 A-B Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz işlenmiştir. Frizin sadece az bir kısmı korunmuştur. Üst taban yüzeyi kırıktır. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

162. Env. No.: M. 431 *Şekil No.: 40* *Kat. Görsel No.: 88*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 64 cm, D. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: M. 336 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi bezemesiz, ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyinin ön uç kısımları kalın uçlu tarak ile çalışılmış, arka kısımlar ise ince ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Akıtma kanalına bağlı 2 dübel yuvası bulunmaktadır. D1. 5 *x* 15 *x* 5 cm, D2. 5 *x* 18 *x* 6 cm ölçülerindedir. Arka cephe önü kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar köşelerinden sadece sağ kenar korunmuştur. Bu kenar 50°lik bir açı ile öne çekilir. Kısa kenarın profil kısmına yakın yerleri ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu tarak ile işlenmiştir.

163. Env. No.: M. 568 *Şekil No.: 41* *Kat. Görsel No.: 89*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 130 cm, D. 50 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı. M. 719 Env. No.lu blok ile bir bütün olmalıdır. Bk. *Kat. No.: 164*

Tanım: Profil özellikleri M.336 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyin arşitrav kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Friz kısmı kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile şekillendirilmiştir. Üst taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı bir dübel yuvası ve kaldırma yuvası bulunmaktadır. D. 15 *x* 5 *x* 5 cm, KY. 15 *x* 5 *x* 10 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

164. Env. No.: M. 719 *Şekil No.: 42* *Kat. Görsel No.: 90*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 68 cm, G. 114 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. 336 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmış ve taban merkezinde soffit bezeme bandı oluşturulmuştur. Ön yüz ince uçlu tarak ile çalışılmış, profilli ve bezemesizdir. Friz büyük ölçüde kırıktır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile şekillendirilmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa köşe kenarlarından sağ köşe kenarı sağlam, sol kenar kırık ve eksiktir. Köşe kenarı 48°lik açı yapacak şekilde öne çekilmektedir. Kenarın profile yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımları ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

165. Env. No.: M. 724 *Şekil No.: 43* *Kat. Görsel No.: 91*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 64 cm, G. 88 cm, 50 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. 336 Env. No.lu blok ile benzerdir. Tek parça halinde ele geçmiş bloğun büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile işlenmiş, profilli ve bezemesizdir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ cephe kısa köşe

kenarı sağlam diğer cephe kırık ve eksiktir. Sağlam olan köşe kenarı 45º açı yaparak öne çekilir. Köşe kenarının profile yakın kısmı ince uçlu tarak ile tıraşlanmış, diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi tamamı ile kırıktır.

166. Env. No.: M. 992 *Şekil No.: 44* *Kat. Görsel No.: 92*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 100 cm, D. 57 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş bloğun büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi profillendirilmiş, bezemesizdir. Friz kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar köşelerinden sadece sol cephe kenarı sağlamdır. Sağlam olan köşe kenarı 50º açı yaparak öne doğru çekilir. Köşe kenarının profile yakın kısmı ince uçlu tarak ile tıraşlanmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

167. Env. No.: M. 1082 *Şekil No.: 45* *Kat. Görsel No.: 93*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 66 cm, G. 113 cm, 60 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M.336 Env. No.lu blok ile benzerdir. Tek parça halinde ele geçmiş bloğun büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmış, profilli ve bezemesizdir. Üst taban yüzeyi yoğun aşınmış, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Yüzeyde akıtma kanalına bağlı dübel yuvaları işlenmiştir. D1. 6 *x* 21 *x* 6 cm, D2. 6 *x* 22 *x* 5 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa köşe kenar cephelerinden sadece sol cephe kenarı sağlamdır. Köşe kenarı 45º açı yaparak öne çekilir. Kenarın profile yakın kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

Kırık ve eksikler dışında korunma durumu iyidir.

168. Env. No.: M. 1089 *Kat. Görsel No.: 94*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 59 cm, G. 56 cm, 70 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. *Fascia* araları bezemesizdir ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Friz ve kenar cephe yüzleri kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

169. Env. No.: M. 1113 *Şekil No.: 59* *Kat. Görsel No.: 110*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 62 cm, G. 56 cm, 48 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: M. 354 A-B Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

170. Env. No.: M. 1114 *Kat. Görsel No.: 95*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 119 cm, 51 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: M. 336 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmış, friz kısmı tamamı ile aşınmıştır. Üst taban yüzeyinde merkezi bir kaldırma yuvasının korunabilen kısmı ve akıtma

kanalına bağlı bir dübel yer alır. D. 5 *x* 15 *x* 5 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar köşeleri kırık ve eksiktir. Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tablo 10b. *İmparator onurlandırma salonu, 2. kat duvar arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
171	M.GS.17.49	60	149	53
172	M.GS.17.51	56	65	53
173	M.88A-B	58	225	63
174	M.91	59	130	64
175	M.100	60	213	58
176	M.235	59	194	57
177	M.236	62	163	55
178	M.247A+B	60	272	48
179	M.283+M.295	60	146	57
180	M.289	63	179	51
181	M.302	59	172	54
182	M.354A-B	60	242	60
183	M.718	62	135	50
184	M.723	56	97	64
185	M.1177	57	162	49

171. Env. No.: M. GS. 17. 49 *Şekil No.: 46* *Kat. Görsel No.: 96*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 149 cm, D. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: Tek blok üzerinde çalışılmış; birbiri üzerine hafifçe yükseltilmiş üç fascialı bir arşitrav ve onun üzerinde yer alan friz kısmından oluşur.

Bezemesiz alt taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön yüz temiz çalışılmış, birbiri üzerine kademeli olarak hafifçe yükseltilen üç *fascia*dan oluşturulmuştur. *Fascia*lar araları astragal bezemelidir. *Fascia* üzeri *ion kymation*u ve onun üzerinde yer alan açık-kapalı palmet dizisinden oluşturulmuştur. İnce bir bant ile son bulan *arşitrav* kısmının hemen üzerinde kıvrık dal bezemeli friz başlar. Friz yarım kesik *ion kymation*u ile son bulur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Bloğun duvar önüne yerleştirilecek arka kısmı kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Köşe kenarları kırıktır.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

172. Env. No.: M. GS. 17. 51 *Kat. Görsel No.: 97*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 56 cm, G. 65 cm, D. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: M. GS. 17. 49 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. *Fascia*lar ve friz bütünüyle kırık ve eksiktir. *Arşitrav* tacındaki *ion kymation*u ve açık-kapalı palmet bezeme dizisinin bir kısmı sağlamdır. Günümüze ulaşabilen bu kısımlar da gözükmekte olan bezemeler de yer yer aşınmıştır. Sol köşe kenarı kırık, sağ kenar ise kısmen sağlamdır.

173. Env. No.: M. 88 A-B *Şekil No.: 47* *Kat. Görsel No.: 98a-b*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 225 cm, D. 63 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: Tek blok üzerinde çalışılmış; birbiri üzerine hafifçe yükselen üç *fascia*lı bir arşitrav ve onun üzerinde yer alan friz kısmından oluşur. İki parça halinde ele geçmiştir. *Arşitrav* tacında ise açık ve kapalı palmet bezeme dizisi bulunmaktadır ve arşitrav ince bir bant ile son bulur. Friz, merkezi *akanthus* yaprağından çıkıp her iki yana doğru genişleyen kıvrık dal bezelidir. Bezeme unsurlarını barındıran ön yüz büyük ölçüde aşınmıştır. Arka yüz kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi kalın ve ince uçlu murç ile şekillendirilmiş ve ince işçiliğe geçilmemiş, kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyinde D formlu bir iteleme yuvası yer alır. Sağ kenar köşesi 50° açı yaparak öne doğru çekilir. Sol kenar köşesi ise kırıktır. Üst taban yüzeyinde iki adet (D1-D2) dübel yuvası ve merkezde yer almayan bir kaldırma yuvası bulunmaktadır. D1. 18 *x* 6 *x* 5 cm, D2 ise 20 *x* 8 *x* 5 cm ölçülerindedir. Kaldırma yuvası ise 17 *x* 3 *x* 6 cm ölçülerindedir.

174. Env. No.: M. 91 *Şekil No.: 48* *Kat. Görsel No.: 99*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri.

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 130 cm, D. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 88A-B Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. M. 100 Env. No.lu blok ile aynı bütünün parçası olmalıdır.

Alt taban yüzeyi bezemesizdir ve ince uçlu murç ile şekillendirilmiştir. Ön yüz, oldukça fazla aşınmış ve bezeme detayları bir ölçüde kaybolmuştur. Arka yüz, kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Blok köşelerinin sadece sağ kenar köşesi sağlamdır ve bu köşe 45º açı yaparak öne doğru çekilir. Bu köşede bezeme kısmına yakın noktalar kalın uçlu tarak ile çalışılmış, arka kısma doğru kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. İkisi, kısa köşe kenarı üzerinde (D1, D2) bir diğeri ise üst taban yüzeyinin uzun kenarı arkasında (D3) olmak üzere üç adet dübel yuvası bulunmaktadır. D1. 4 *x* 3 *x* 4 cm, D2. 5 *x* 2,5 *x* 3 cm, D3. 20 *x* 6 *x* 5 cm ölçülerindedir.

175. Env. No.: M. 100 *Şekil No.: 49* *Kat. Görsel No.: 100a-b*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 213 cm, D. 58 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 91 Env. No.lu blok ile benzer özellik gösterir. Olasılıkla bu iki blok bir bütünün parçalarıdır. Alt taban yüzeyi; kalın uçlu tarak, kalın ve ince uçlu murç ile çalışılmış, bezemesiz bırakılmıştır. Yine alt taban yüzeyinin pilaster başlık üzerine oturan kısmı, başlığın oturacağı şekilde şekillendirilmiş ve kalın uçlu murç ile işlenerek kaba bırakılmıştır. Ön yüz, kısmen aşınmış olmakla birlikte bezeme detaylarını muhafaza edecek şekilde korunmuştur. Friz tacı üzeri ion kymationu ile bezenmiştir. Arka yüz, kalın uçlu murç ile çalışılmış, kaba bırakılmıştır. Blok köşe kenarlarından birisi korunabilmiştir. Koruna bilen köşe kenarı 45º açı yapar ve kalın uçlu murç ile şekillendirilmiştir.

176. Env. No.: M. 235 *Şekil No.: 50* *Kat. Görsel No.: 101*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güneydoğu *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 59 cm, G. 194 cm, D. 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. GS. 17. 49 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi; kalın uçlu tarak, kalın ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön yüz; iyi korunmuş, ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Özellikle friz üzerindeki kıvrık dal bezemelerdeki temiz işçilik dikkat çekicidir. Friz tacı üzeri ion kymationu bezelidir ve yer yer kırık ve eksikleri vardır. Arka yüz, kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Köşe kenarlarından yalnız birisi sağlamdır ve sağlam olan sağ köşe kenarı 50º açı yaparak içe dışa doğru çekilir. Bu kenar ince ve kalın uçlu murç ile çalışılmış, kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi kenarları kısmen kırık, sağlam kalan kısımlarında ise kalın ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Köşe kenar üzerinde iki (D.2, D.3), duvara oturtulan arka üst kenar üzerinde bir (D.1) olmak üzere üç dübel yuvası bulunmaktadır. D1. 6 *x* 5 *x* 4, D2. 6 *x* 4 *x* 5, D3. 15 *x* 5 *x* 5 cm ölçülerindedir. Sol kısa kenar üzerinde yer alan kaldırma yuvası ise 7, 5 *x* 3, 5 *x* 7 cm ölçülerindedir. Dübel ve kaldırma yuvaları yanında üst taban yüzeyinde D formlu bir iteleme yuvası bulunmaktadır ve bu yuva 6, 5 *x* 2 *x* 2 cm ölçülerindedir.

177. Env. No.: M. 236 *Şekil No.: 51* *Kat. Görsel No.: 102*

Friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güneydoğu *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 62 cm, G. 163 cm, D. 55 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: Bezemesiz**,** tek blok üzerinde çalışılmış, birbiri üzerine hafifçe yükseltilmiş üç fascialı bir arşitrav ve onun üzerinde yer alan friz kısmından oluşur. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön yüz iyi korunmuş, ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Arşitrav üzerinde yer alan friz kısmı işlenmemiş, friz yerine kalın uçlu murç ile bir konsol oluşturulmuştur. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış, kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyinin merkezinde 15 *x* 4 *x* 10 cm ölçülerinde bir kaldırma yuvası yer alır. Arka yüz kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Kısa kenar yüzlerinden yalnızca sol kenar sağlamdır. Bu kenar 50º

açı yaparak dışa doğru çekilir. Bu yüzey profil kısımlarına yakın yerlerde ince uçlu tarak, arka kısımlarda ise ince ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

178. Env. No.: M. 247 A+B *Şekil No.: 52* *Kat. Görsel No.: 103a-b*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 272 cm, D. 48 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 88A-B Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. İki parça halinde ele geçmiştir. Arka yüzey neredeyse tamamı ile aşınmıştır. Ön yüzeyin özellikle friz kısmı büyük ölçüde aşınmış ve kırıktır. Blok üst taban yüzeyi kalın murç ile şekillendirilmiştir. Yine aynı yüzeyin duvara oturtulan arka kısmında dübel yuvası, üst tabanın merkezinde ise merkezi bir kaldırma yuvası bulunmaktadır. D1. 10 *x* 15 *x* 5 cm, D2. 4 *x* 7 *x* 5 cm, KY. 17 *x* 5 *x* 10 cm ölçülerindedir.

Kırık ve eksikler dışında korunma durumu iyidir.

179. Env. No.: M. 283 + M. 295 *Şekil No.: 53* *Kat. Görsel No.: 104*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 146 cm, D. 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat duvar arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. GS. 17. 49 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön yüz ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz üst kısmı ve friz tacında olması gereken yarım kesik *ion kymation*u itibarı ile kırıktır. Arka yüz kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kenar köşelerden sadece sol kenar sağlamdır. Bu köşe 55º açı yaparak dışa doğru çekilir. Dışa doğru çekilen yüzün bloğun ön cephesindeki profilli kısımlarına yakın yerleri ince uçlu tarak ile çalışılmış, arka tarafta kalan kısımları ise ince ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir.

180. Env. No.: M. 289 *Şekil No.: 54* *Kat. Görsel No.: 105*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 63 cm, G. 179 cm, D. 51 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak tespit edilemedi. Bununla birlikte profil, ölçü ve bezeme özellikleri bakımından *İmparator onurlandırma salonu,* 2. katı için önerilebilir.

Tanım: M. 88 A-B Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyinin bir kısmı korunabilmiştir. Korunabilen kısım oldukça yoğun aşınmıştır. Ön cephe bloğun bezeme ve profili bakımından bir fikir vermekle birlikte bezeme detaylarını kaybetmiştir. Üst taban yüzeyinde yer yer kırılmalar görülür. Yüzeyde kalın ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyinde iki dübel yuvası ve bir iteleme yuvası bulunmaktadır. D1. 5 *x* 3 *x* 4 cm, D2. 6 *x* 3 *x* 4 cm, IY. 5 *x* 2 *x* 1 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzü kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Yan kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

181. Env. No.: M. 302 *Şekil No.: 55* *Kat. Görsel No.: 106*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 59 cm, G. 172 cm, D. 54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: M. 88A-B Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi bezemesizdir ve ince tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi yine ince tarak ile çalışılmıştır ve friz merkezi *akanthus* yaprağından iki yana doğru açılan kıvrık dal bezeme ile süslüdür. Üst taban yüzeyinde itele yuvaları ile beraber taban merkezine yakın bir noktada kaldırma yuvası, bloğun duvar ile bağlantısı için uzun arka kenarında iki dübel yuvası bulunmaktadır. D1. 5 *x* 6 *x* 5 cm, D2. 5 *x* 8 *x* 5 cm, KY. 10 *x* 5 *x* 10 cm ölçülerindedir. Kısa kenar yüzleri kırık ve eksiktir.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

182. Env. No.: M. 354A-B *Şekil No.: 56* *Kat. Görsel No.: 107a-b*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 242 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar arşitravı

Tanım: M. 302 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi ince tarak ile çalışılmıştır kıvrık dal bezeme ile süslüdür. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyi üzerinde bloğun uzun arka kenarı üzerine 3, kısa kenar üzerlerinde birer tane olmak üzere 5 dübel yuvası yerleştirilmiştir. Bazı akıtma kanallarına bağlı dübel yuvalarında iki pota bulunmaktadır ve bu yuvalar a ve b şeklinde isimlendirilmiştir. D1.A. 7 *x* 5 *x* 6 cm, D1.B. 7 *x* 5 *x* 15 cm, D2. 6 *x* 4 *x* 6 cm, D3. 8 *x* 4 *x* 6 cm, D4.A. 5 *x* 5 *x* 6 cm, D4.B. 5 *x* 5 *x* 6 cm, D5. 4 *x* 4 *x* 4 cm, KY. 13 *x* 9 *x* 12 cm ölçülerindedir. Kısa kenar yüzleri kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenarlara ait cephe yüzleri 45°lik açılar ile öne doğru çekilir. Kenar cephelerin profil kısımlarına yakın yerleri ince uçlu tarak, arkada kalan bölümleri ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

183. Env. No.: M. 718 *Şekil No.: 57* *Kat. Görsel No.: 108*

Friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 62 cm, G. 135 cm, D. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat *aedicula* duvar arşitravı (?)

Tanım: M. 236 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçen bloğun ön yüzeyi arşitrav kısmı profilli ve bezemesiz, friz kısmı ise kaset yuvası olarak işlenmiştir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyinde her bir *fascia* bir önceki *fascia*dan hafif yükseltilerek, ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kaset yuvası ince ve kalın uçlu murç ile şekillendirilmiş, kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile şekillendirilmiş, köşelerde ve arka yüzeyde akıtma kanalına bağlı dübel yuvaları işlenmiştir. D1. 15 *x* 5 *x* 9 cm, D2. 5 *x* 3 *x* 9 cm, D3. 3 *x* 3 cm, D4. 3 *x* 3 *x* 7 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar köşelerinin az bir kısmı kırıktır. Köşeler açılandırılmış, sağ köşe kenarı 50°lik

açı ile, sol köşe kenarı ise 40olik açı ile öne çekilmektedir. Köşe kenarlarının profil kısmına yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış, geri kalan kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiştir.

184. Env. No.: M. 723 *Şekil No.: 58* *Kat. Görsel No.: 109*

Friz yataklı duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 56 cm, G. 97 cm, D. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat *aedicula* duvar arşitravı

Tanım: M. 236 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçmiş bloğun büyük bir kısmı kırıktır. Arşitrav kısmı büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Friz kaset yuvası için profilsiz, düz kesilmiş ve kalın uçlu murç ile çalışılarak kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe büyük ölçüde kırık, sağlam kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa köşe kenarlarından sadece sağ cephe sağlam, sol cephe kırık ve eksiktir. Sağ cephenin köşe kenarı 50o açı yaparak öne çekilir. Profile yakın kenarlar ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiştir.

185. Env. No.: M. 1177 *Şekil No.: 60* *Kat. Görsel No.: 111*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 57 cm, G. 162 cm, 49 cm

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak tespit edilemedi. Ancak, ölçü ve bezeme stil özellikleri bakımından *İmparator onurlandırma salonu*, 2. katı için önerilebilir.

Tanım: M. 88 A-B Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Friz büyük ölçüde kırıktır. Üst taban yüzeyi büyük ölçüde kırık ve aşınmıştır. Taban yüzeyinde akıtma kanalına bağlı bir dübel yuvası yer alır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar köşeleri kırık ve eksiktir.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tablo 10c. *Duvar içi niş üzeri arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
186	M.287+M.288	44	260	43
187	M.292	43	109	46
188	M.306	42	142	49
189	M.311	45	57	44
190	M.334	43	61	40
191	M.426	44	131	43
192	M.932+M.935	46	252	40
193	M.934A-B	48	263	46
194	M.937A-B	39	165	47
195	M.1125	44	33	38

186. Env. No.: M. 287 + M. 288 *Şekil No.: 61* *Kat. Görsel No.: 112*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 44 cm, G. 260 cm, D. 43 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: Birbiri üzerinde hafifçe yükselen üç *fascia*lı bir arşitrav ve onun üzerinde bir friz kısmından oluşur. İki parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi soffit bezenmiştir, ancak blok üzerindeki aşınmalardan dolayı bezeme çerçevesi dışında herhangi bir bezeme unsurunu algılamak mümkün olmamıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz oldukça yoğun aşınmıştır. Aşınma nedeni ile kıvrık dal bezemeler görünürlüğünü yitirmiştir. Üst taban yüzeyi hem ince hem de kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinde bloğun duvar ile bağlantısını sağlayabilmesi için oluşturulan bir dübel ve merkezine yakın bir noktada bir kaldırma yuvası bulunmaktadır. Dübel 8 *x* 13 *x* 5 cm, kaldırma yuvası ise 18 *x* 10 *x* 10 cm ölçülerindedir. Kenar yan yüzler ön cephenin bezeme profilinin devamı şeklinde çalışılmıştır ve bezemelidir.

187. Env. No.: M. 292 *Şekil No.: 62* *Kat. Görsel No.: 113a-b*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 43 cm, G. 109 cm, D. 46 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 287+M. 288 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özellikleri gösterir. Alt taban yüzeyi soffit bezemelidir. Soffit kıvrık dal bezeme formundadır. Bezeme çevresi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Ancak alt *fascia* ve friz büyük ölçüde kırıktır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzü kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Yan kenar yüzlerinden sadece sol kenar yüzü sağlamdır. Bu kenar yüzdeki bezemeler ön cephenin profil ve bezemelerini tekrarlar. Friz kısmı yine büyük ölçüde kırık ve eksiktir.

188. Env. No.: M. 306 *Şekil No.: 63* *Kat. Görsel No.: 114*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa*

Ölçüleri: Y. 42 cm, G. 142 cm, D. 49 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 287 + M. 288 Env. No.lu blok ile benzer profil özellikleri gösterir. Alt taban yüzeyi soffit bezelidir. Soffit bant kenarları kalın ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi oldukça yoğun aşınmış ve bezemeler büyük ölçüde görünürlüğünü yitirmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzü kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cephelerinden sadece sol cephe korunabilmiştir. Bu cephedeki profil ve bezeme tipi ön cephenin devamı şeklindedir. Ancak yine yoğun bir aşınma söz konusudur.

189. Env. No.: M. 311 *Şekil No.: 64* *Kat. Görsel No.: 115*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 45 cm, G. 57 cm, D. 44 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 287+M. 288 Env. No.lu blok ile benzer profil özellikleri gösterir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır ve defne yapraklı soffit bezeme ile süslenmiştir. Ön cephe yüzü temiz çalışılmıştır. Friz yarım kesik *ion kymation*u ile son bulmaktadır.

Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Yan kenar cephelerinden sadece sol cephe korunabilmiştir. Korunabilen kenar cephesinin bezemeleri ön cephe bezemelerinin tekrarı biçimindedir.

190. Env. No.: M. 334 *Şekil No.: 65* *Kat. Görsel No.: 116*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 43 cm, G. 61 cm, D. 40 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 287+M. 288 Env. No.lu blok ile benzer profil özellikleri gösterir. Alt taban yüzeyi kıvrık dal motifli soffit bezelidir. Soffit bant kenarları kalın ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kısmında sadece merkezi *akanthus* yaprağı korunabilmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzü kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

191. Env. No.: M. 426 *Şekil No.: 66* *Kat. Görsel No.: 117*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 44 cm, G. 131 cm, D. 43 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 287 + M. 288 Env. No.lu bloklar ile benzer bezeme ve profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi oldukça aşınmıştır. Merkezde soffit bezeme yer alır. Ancak bezeme detayları kaybolmuştur. Ön cephe yüzeyinde hem arşitrav hem de friz oldukça yoğun aşınmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir. Korunma durumu iyi değildir.

192. Env. No.: M. 932 + M. 935 *Şekil No.: 67* *Kat. Görsel No.:118a-b*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 46 cm, G. 252 cm, 40 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 287+M.288 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Blok iki parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi merkezinde kıvrık dal bezemeli soffit bandı yer alır. Taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmış, friz merkezi *akanthus* yaprağından çıkıp iki yana genişleyen kıvrık dal ile bezelidir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri ön cephe profil ve bezemelerinin devamı şeklinde çalışılmıştır. Sağ kenar cephenin friz kısmında 15 *x* 24 *x* 10 cm ölçülerinde bir onarım ya da sonraki müdahaleyi gösterir bir iz bulunmaktadır.

193. Env. No.: M. 934A-B *Şekil No.: 68* *Kat. Görsel No.: 119a-b*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2015 yılı çalışmalarında, *palaestra* içinde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 48 cm, G. 263 cm, 46 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri

Literatür: Vandeput (1997a), s. 122 Pl. 116. 3.

Tanım: M. 287+M.288 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Blok 3 parça halinde ele geçmiştir. Bu parçalardan ikisi olasılıkla 1965 yılı restorasyonunda epoksil yardımı ile bir araya getirilmiştir. Alt taban yüzeyi merkezinde defne yaprağı bezemeli soffit bandı yer alır. Taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmış, *fascia* araları *astragal* ve urgan bezemelidir. *Arşitrav* tacı ise dalga motifi ile süslenmiştir. Friz merkezi *akanthus* yaprağından çıkıp yanlara doğru genişleyen kıvrık dal ile bezelidir. Friz üzerinde *ion kymation*u yer alır ve en üstte *astragal* dizisi ile ön cephe sonlanır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri ön cephe profil ve bezemelerinin devamı şeklinde çalışılmıştır. Özellikle friz kısmındaki kıvrık dal motiflerinin temiz işçiliği ön cephede sonraki dönemde bir müdahale olduğunu düşündürmektedir. Sağ kenar cephenin friz kısmında 44 *x* 4 *x* 3 cm ölçülerinde bir onarım ya da sonraki müdahaleyi gösterir bir iz yer almaktadır.

194. Env. No.: M. 937 A-B *Şekil No.: 69* *Kat. Görsel No.: 120a-b-c*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 39 cm, G. 165 cm, 47 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 287+M.288 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Blok 2 parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi merkezinde kıvrık dal bezemeli soffit bandı yer alır. Taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır ve 5 *x* 16 *x* 5 cm ölçülerinde bir onarım izi bulunmaktadır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile tıraşlanmış, temiz çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri ön cephe profilini takip eder ve bezemesizdir. Bezemesiz bu kısımlar kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır.

195. Env. No.: M. 1125 *Kat. Görsel No.: 121*

Duvar arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *Palaestra* içi

Ölçüleri: Y. 44 cm, G. 33 cm, 38 cm

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 311 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar köşelerinden sağ köşe kenarı sağlamdır.
Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tablo 11a. *İmparator onurlandırma salonu, 1. kat yan cephe arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
196	M.GS.17.44	65	78	50
197	M.GS.17.46	66	83	60
198	M.GS.17.50	64	77	61
199	M.87A+B+C	65	174	62
200	M.234	65	152	63
201	M.243	65	134	60
202	M.279	64	98	55
203	M.286	66	137	63
204	M.291	65	136	60
205	M.304	65	117	60
206	M.434	65	85	53

196. Env. No.: M. GS. 17. 44 *Şekil No.: 70* *Kat. Görsel No.: 122*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 78 cm, D. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat kuzey/güney *aedicula* köşesi.

Tanım: Yapı elemanı üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan bir frizden oluşmaktadır. Yapı elemanının her iki cephe yüzeyi profilli, ancak bezemesizdir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin merkezinde, ince bir bant içine yerleştirilmiş, kıvrık dal bezemeli bir soffit yer alır. Ön cephe yüzeyinde *arşitrav* ince uçlu, friz ise kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe ön yüzeyi ön cephe yüzeyinin profil ve işçilik özelliklerini devam ettirir. Kısa kenar cephelerinden sol kenar cephesi sağlamdır. Bu cephede kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç birlikte kullanılmıştır. Sağ kenar cephesi kırık ve eksiktir. Kısa kenar cephesi oval formlu köşeye 20ºlik bir açı ile dönüş yapar.

197. Env. No.: M. GS. 17. 46 *Kat. Görsel No.: 123*

Yan cephe *arşitrav*-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 66 cm, G. 83 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*na ait olduğu tespit edilen bloğun korunma durumu nedeni ile 1. kat *aediculas*ı yan cephesinin hangi yönüne yerleştirildiği tespit edilemedi.

Tanım: Yapı elemanı birbiri üzerinde yükseltilerek oluşturulmuş üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve *arşitrav*ın üzerinde yer alan frizden oluşmaktadır. Alt taban yüzeyi kırık. Ön cephe yüzeyinin *arşitrav* tacı üzerinde yer alan *astragal* dizisinin az bir kısmı sağlamdır. Diğer kısımları kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi profilli ancak bezemesizdir. Yüzeyin *arşitrav* kısmı ince uçlu tarak, friz ise kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

198. Env. No.: M. GS. 17. 50 *Şekil No.: 71* *Kat. Görsel No.: 124*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 64 cm, G. 77 cm, D. 61 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* yan cephesi

Tanım: Yapı elemanı üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan bir frizden oluşmaktadır. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile işlenmiş, yüzeyde yer yer aşınmalar oluşmuştur. Üç *fascia*lı arşitravın *fascia* araları *astragal* bezeme dizisi ile süslenmiştir. *Arşitrav* tacı *ion kymation*u ve onun üzerinde yer alan açık - kapalı palmet dizilerinden oluşur. *Arşitrav* ince bir bant ile son bulur. *Arşitrav* üzerinde yer alan friz kıvrık dal bezelidir. Friz, üzerinde yer alan *ion kymation*u ile son bulur. Arka cephe yüzeyi profilli ancak bezemesizdir. Cephe yüzeyi yine ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar yan cephelerin sadece sol kenar kısmı korunmuştur. Diğer kısımlar kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi bezemesiz yüzeyden 50°lik bir açı yaparak öne doğru çekilir. Kısa kenarın bezemeli ön cephe kısmına yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar ince uçlu murç ile işlenmiştir.

199. Env. No.: M. 87 A-B-C *Şekil No.: 72* *Kat. Görsel No.: 125a-b-c*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* içinde

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 174 cm, D. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat kısa kenar podyumu üzeri

Tanım: Profil özellikleri M. GS. 17. 50 Env. No.lu yapı elemanı ile benzerdir. 3 parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyinde iç içe geçmiş iki bant arasına yerleştirilmiş *thrysos* bezemeli bir *soffit* yer alır. Taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmış, sol kısa kenarın alt taban yüzeyinde ise ince uçlu murç ile kullanılmıştır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezemelidir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi, ön cephe yüzeyini takip eden profil ve bezeme şemasına sahiptir. Kısa kenar cephelerinden sadece sol kenar cephesi sağlamdır. Cephenin profilli kısımlarına yakın yerleri ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiştir.

200. Env. No.: M. 234 *Şekil No.: 82* *Kat. Görsel No.: 135*

Friz yataklı/Köşe-yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 150 cm, D. 63 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat güney/kuzey *aedicula* yan cephesi.

Tanım: M. GS. 17. 44 Env. No.lu blok ile benzer profil özellikleri gösterir. Yapı elemanı üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan bir frizden oluşmaktadır. Yapı elemanının her iki cephe yüzeyi profilli, ancak bezemesizdir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin merkezinde, ince bir bant içine yerleştirilmiş, üçlü ve ikili defne yaprağı sırası ile bezenmiş bir soffit yer alır. Ön cephe yüzeyinde *arşitrav* ince uçlu, friz ise kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe ön yüzeyi ön cephe ön yüzeyinin profil ve işçilik özelliklerini devam ettirir. Kısa kenar cephelerinden sol kenar cephesi sağlamdır. Sağ kenar cephesi kırık ve eksiktir. Kısa kenar cephesi oval formlu köşeye 20°lik bir açı ile dönüş sağlar.

201. Env. No.: M. 243 *Şekil No.: 73* *Kat. Görsel No.: 126*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 134 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 1. kat kısa kenar *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil özellikleri M. GS. 17. 50 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe ince uçlu tarak ile çalışılmış, frize ait kıvrık dal bezemelerden merkezi *akanthus* yaprağının az bir kısmı ve bu yapraktan ayrılarak genişleyen kıvrık dal bezemenin yine az bir kısmı korunmuştur. Friz tacı kırıktır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Kısa kenar yüzlerinden sadece sol kenar korunabilmiştir. Kenar cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

202. Env. No.: M. 279 *Şekil No.: 74* *Kat. Görsel No.: 127*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 64 cm, G. 98 cm, D. 55 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*na ait olduğu tespit edilen bloğun korunma durumu nedeni ile 1. kat *aedicula* yan cephesinin hangi yönüne yerleştirildiği kesin olarak tespit edilemedi.

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. GS. 17. 50 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe ince uçlu tarak ile çalışılmış, frize ait kıvrık dal bezemelerin az bir kısmı korunmuştur. Friz tacı kırıktır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kısa kenar yüzlerinden sadece sağ kenar korunabilmiştir. Kenar cephesine ait yüzeyin ön cephe profiline yakın kısımları ince uçlu tarak, diğer kısımları ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

203. Env. No.: M. 286 *Şekil No.: 75* *Kat. Görsel No.: 128a-b*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 66 cm, G. 137 cm, D. 63 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 1. kat *aedicula* kısa kenar yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. GS. 17. 50 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinde ince bir bant içerisine yerleştirilmiş, kıvrık dal bezemelerden oluşturulmuş soffit yer alır. Ön cephe ince uçlu tarak ile çalışılmış, üst *fascia* dışındaki *fascia*lar büyük ölçüde kırık veya aşınmıştır. Friz kıvrık dal bezemelidir. Friz tacı kırıktır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar cephe yüzlerinden sağ kenar cephesi nispeten daha iyi korunabilmiştir. Pilaster başlık üzerine yerleştirilen bu kenar cephesi 45°lik açı yapacak şekilde oluşturulmuştur. Kenar cephesine ait yüzeyin ön cephe profiline yakın kısımları ince uçlu tarak, diğer kısımları ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

204. Env. No.: M. 291 *Şekil No.: 76* *Kat. Görsel No.: 129*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 136 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat kısa kenar *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. GS. 17. 50 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi tamamı ile aşınmış, yüzeyde kısmen görülen izlerden taban merkezinde bir soffit bezemenin yer aldığı anlaşılmaktadır. Ön cephe ince uçlu tarak ile çalışılmış, üst *fascia* dışındaki *fascia*lar büyük ölçüde kırık veya aşınmıştır. Friz merkezi akanthus yaprağından çıkıp kenarlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemelidir. Yarım kesik *ion kymation*u ile bezeli friz tacı büyük ölçüde kırıktır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi profilli ve bezemesizdir. Cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmış, sadece friz kısmı kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Kısa kenar cephe yüzlerinden biri korunabilmiştir. Korunabilen bu cephe 45°lik açı yaparak öne çekilecek şekilde çalışmıştır. Kenar cephesine ait yüzeyin ön cephe profiline yakın kısımları ince uçlu tarak, diğer kısımları ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

205. Env. No.: M. 304 *Şekil No.: 77* *Kat. Görsel No.: 130a-b*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 117 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 1. kat *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. GS. 17. 50 Env. No.lu blok ile benzerdir. Blok büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyinde kısmen kırıklar ve aşınmalar görülür. Yüzeyin merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş, kıvrık dal bezemeli bir soffit yer alır. Ön cephe ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezemelidir. Yarım kesik *ion kymation*u ile bezeli friz tacı büyük ölçüde kırıktır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi profilli ve bezemesizdir. Cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kısa kenar cephe yüzlerinden biri korunabilmiştir. Korunabilen cephe 45°lik açı yapacak şekilde öne doğru çekilir. Kenar cephesine ait yüzeyin ön cephe profiline yakın kısımları ince uçlu tarak, diğer kısımları ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

206. Env. No.: M. 434 *Şekil No.: 93* *Kat. Görsel No.: 148a-b*

Yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 85 cm, D. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula*sı yan cephe arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. GS. 17. 50 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Tek parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyinin az bir kısmı korunmuştur ve yüzey ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Korunan yüzde ince bir bant içerisine yerleştirilmiş, defne yaprağı bezemeli bir soffit görülmektedir. Diğer kısımlar kırık ve eksiktir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile işlenmiştir. Az bir kısmı korunmuş friz, iki ince bir bant arasında merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezeme ile süslenmiştir. Ön cephe yüzeyi en üstte yarım kesik ion kymationu bezemesi ile son bulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi ve kısa kenar cepheleri tamamı ile kırık ve eksiktir.

Tablo 11b. *İmparator onurlandırma salonu,2. kat yan cephe arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
207	M.101	58	156	60
208	M.196	60	155	62
209	M.197	58	73	61
210	M.232	60	153	49
211	M.238	60	153	58
212	M.297	59	84	48
213	M.298	60	137	51
214	M.320	61	160	57
215	M.418	57	130	52
216	M.437	59	156	55
217	M.1076	60	149	44

207. Env. No.: M. 101 *Şekil No.: 78* *Kat. Görsel No.: 131a-b-c*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* içinde

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 156 m, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aedicula* yan cephesi

Literatür: Yurtsever (2017), s. 256-257 Fig. 6.

Tanım: Yapı elemanı üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan bir frizden oluşmaktadır. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin merkezinde, ince bir bant içine yerleştirilmiş, üçlü ve ikili defne yaprağı sırası ile bezenmiş bir soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üç *fascia*lı arşitravın *fascia* araları *astragal* bezeme dizisi ile süslenmiştir. *Arşitrav* tacı *ion kymation*u ve onun üzerinde yer alan açık - kapalı palmet dizilerinden oluşur. *Arşitrav* ince bir bant ile son bulur. *Arşitrav* üzerinde yer alan friz merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen bir kıvrık dal ile bezelidir. Friz, üzerinde yer alan yarım kesik *ion kymation*u ile son bulur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyinin arşitrav kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, profilli ve bezemesizdir. Friz kısmı küçük bir konsol olarak düzenlenmiş, kalın uçlu murç ile çalışılmış ve profil verilmeksizin oluşturulmuştur. Kısa kenar cephelerinin görülebilir ön cephe kısmına yakın noktaları

ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenarlar 50°lik açılar yaparak bezemeli ön cepheye doğru çekilir.

208. Env. No.: M. 196 *Şekil No.: 79* *Kat. Görsel No.: 132a-b-c*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* içinde

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 155 cm, D. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. 101 Env. No.lu blok ile benzerdir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Tabanın merkezinde, ince bir bant içine yerleştirilmiş soffit yer alır. Soffit başak şeklinde çıkan defne yapraklarının üzerlerinde stilize edilmiş konik formlu çiçeklerin yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş, yüzeyin kısa kenarlarının üst yüzeyinde akıtma kanalına bağlı bir dübel yuvası oluşturulmuştur. Bu dübel yuvalarını çizime aktarmak mümkün olmamıştır. Arka cephe yüzüne ait *arşitrav* kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, konsol için ayrılan friz ise kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri 45°lik açı yapacak şekilde öne doğru çekilir. Kısa kenar yüzlerinin ön cepheye yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

209. Env. No.: M. 197 *Şekil No.: 80* *Kat. Görsel No.: 133*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Kuzey *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 73 cm, D. 61 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*na ait olduğu tespit edilen bloğun korunma durumu nedeni ile 2. kat *aedicula* yan cephesinin hangi yönüne yerleştirildiği tespit edilemedi.

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. 101 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Alt taban yüzeyinin az bir kısmı korunmuştur. Korunan kısmı sayesinde alt taban yüzeyinin soffit bezemeye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephenin ilk *fascia*sı kırık ve eksiktir. Friz iki ince bir bant arasında kıvrık dal bezeme

ile süslenmiştir. Bu bezemelerin de sadece merkezi *akanthus* yaprağı ve ona bağlı kıvrık dalların az bir kısmı sağlamdır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

210. Env. No.: M. 232 *Şekil No.: 81*

Kat. Görsel No.: 134

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 106***

Friz yataklı/köşe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 153 cm, D. 49 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat güney/kuzey *aedicula* köşesi.

Tanım: Yapı elemanı üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan bir frizden oluşmaktadır. Bloğun her iki cephe yüzeyi profilli, ancak bezemesizdir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin merkezinde, ince bir bant içine yerleştirilmiş, kıvrık dal bezemeli bir soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Konsol için ayrılan friz kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi ön cephe yüzeyinin profil özelliklerini devam ettirir. Kısa kenar cephe yüzeyinin ön cephe kısmına yakın noktaları ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Ayrıca yapı elemanının bu cephesi oval formlu köşeye 20°lik bir açı ile dönüş sağlar.

211. Env. No.: M. 238 *Şekil No.: 83* *Kat. Görsel No.: 136a-b*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 153 cm, D. 58 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. 101 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Alt taban yüzeyi merkezinde, ince bir bant içine yerleştirilmiş, merkezi *akanthus* yaprağını her iki taraftan sarmakta olan defne yaprağı

bezeli bir soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Friz merkezi akanthus yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemelidir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzüne ait *arşitrav* kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, konsol için ayrılan friz ise kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri 45ºlik açı yapacak şekilde öne doğru çekilir. Kısa kenar yüzlerinin ön cepheye yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

212. Env. No.: M. 297 *Şekil No.: 84* *Kat. Görsel No.: 137a-b*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 133 cm, D. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. 101 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezemelidir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile şekillendirilmiştir. Yüzeyde iteleme yuvası ve akıtma kanalına bağlı bir dübel bulunmaktadır. Arka cephe yüzüne ait *arşitrav* kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, konsol için ayrılan friz ise kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri 45ºlik açı yapacak şekilde öne doğru çekilir. Kısa kenar yüzlerinin ön cepheye yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

213. Env. No.: M. 298 *Şekil No.: 85*

Kat. Görsel No.: 138a-b

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 105***

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 137 cm, D. 51 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat kuzey/güney *aedicula* köşesi.

Tanım: Üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan friz kısmından oluşur. Alt taban yüzeyinde bir uçtan diğer uca doğru uzanan başak şeklindeki defne yaprağı ve aralarında yer alan stilize edilmiş konik yapraklardan oluşturulmuş *soffit* bezeme yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. *Fascia* araları *astragal* bezemeli, *arşitrav* tacı açık – kapalı palmet bezeme dizisi ile süslüdür. Konsol için ayrılan friz kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat *aedicula*sına ait bu yapı elemanının diğer bloklarda olduğu gibi ön cephe yüzeyinin profilli ancak bezemesiz olması gerekirdi. Yapı elemanının bu özelliği bloğun sonradan, ikinci bir işlemle, köşe *arşitrav*ına dönüştürüldüğünü gösterir. Ön cephe yüzeyindeki bezemeli elemanların belli bir düzende bitmemiş olması ve murç izleri de bu düşünceyi destekler. Blok üzerindeki bu düzenleme olasılıkla yapının antik çağda geçirdiği restorasyon nedeni iledir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi profilli ancak bezemesizdir. Profilli yüzey ince uçlu tarak ile çalışılmış, konsol için ayrılan friz ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Kısa kenar cephesi oval formlu köşeye 20°lik bir açı ile dönüş yapar.

214. Env. No.: M. 320 *Şekil No.: 86* *Kat. Görsel No.: 139a-b*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 61 cm, G. 160 cm, D. 57 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat *aedicula* sol yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. 101 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi büyük ölçüde aşınmış, bezemeler görünürlüğünü bir ölçüde yitirmiştir. Friz merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemelidir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile şekillendirilmiştir. Yüzeyde dübel yuvası bulunmaktadır. Arka cephe yüzüne ait *arşitrav* kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, konsol için ayrılan friz ise kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri 45°lik açı yapacak şekilde öne doğru çekilir. Kısa kenar yüzlerinin ön cepheye yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

215. Env. No.: M. 418 *Şekil No.: 87* *Kat. Görsel No.: 140a-b*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 57 cm, G. 130 cm, D. 52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. 101 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Alt taban yüzeyi kısmen aşınmıştır. Taban yüzeyi merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş kıvrık dal bezemeli soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır ve üzerinde yer yer küçük kırık ve aşınmalar oluşmuştur. Friz merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemelidir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzüne ait *arşitrav* kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, konsol için ayrılan friz ise kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri 55°lik açı yapacak şekilde öne doğru çekilir. Kısa kenar yüzlerinin ön cepheye yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

216. Env. No.: M. 437 *Şekil No.: 88* *Kat. Görsel No.: 141a-b*

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 59 cm, G. 156 cm, D. 55 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu* 2. kat *aedicula* yan cephesi

Tanım: Profil ve tip özellikleri M. 101 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyi merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş kıvrık dal bezemeli soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır ve üzerinde yer yer küçük kırık ve aşınmalar oluşmuştur. Friz merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemelidir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzüne ait *arşitrav* kısmı ince uçlu tarak ile çalışılmış, konsol için ayrılan friz ise kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

217. Env. No.: M. 1076 *Şekil No.: 89*

Kat. Görsel No.: 142a-b

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 143***

Friz yataklı yan cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 149 cm, D. 44 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat kuzey/güney *aedicula* köşesi. Blok çizimler yolu ile diğer bloklar ile bir araya getirilmiş, ancak köşe kısımları diğer bloklar ile tam olarak birleştirilememiştir. Bu uyumsuzluk blok üzerindeki sonradan bir müdahale nedeni ile olmalıdır. Ancak ölçüleri ve profil özellikleri bakımından mutlaka ikinci katın köşe niş kenarlarından biri üzerine yerleştirilmiş olmalıdır.

Tanım: M. 232 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Yapı elemanı üç *fascia*lı bir *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan bir frizden oluşmaktadır. Bloğun her iki cephe yüzeyi profilli, ancak bezemesizdir. Alt taban yüzeyi görülmedi. Ön cephe yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Konsol için ayrılan friz kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinde yer alan dübel 3 *x* 3 *x* 4 cm boyutlarınadır. Arka cephe yüzeyi ön cephe yüzeyinin profil ve taş işçiliği özelliklerini devam ettirir. Kısa kenar cephe yüzeyinin ön cephe kısmına yakın noktaları kalın uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Ayrıca yapı elemanının bu cephesi oval formlu köşeye 20°lik bir açı ile dönüş sağlar.

Tablo 11c. *İmparator onurlandırma salonu, 1. kat ön cephe arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
218	M.GS.17.47+M.194	65	150	64
219	M.22	66	34	28
220	M.50	65	30	24
221	M.237	68	90	64
222	M.275+M.290+M.305	67	232	59

218. Env. No.: M. GS. 17. 47 + M. 194 *Şekil No.: 90*

Kat. Görsel No.: 143 a-b-c-d

Ön cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 150 cm, D. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* ön cephesi arşitravı

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş blokların belgeleme çalışmaları neticesinde aynı bütünün parçaları olduğu anlaşılmıştır. Blokların ön yüzü profilli ve bezemeli, arka yüz profilli ancak bezemesizdir. Alt taban yüzeyinin az bir kısmı korunmuştur. Korunan yüzde ince bir bant içerisine yerleştirilmiş, defne yaprağı bezemeli bir *soffit*in başlangıcı görülmektedir. Diğer kısımlar kırık ve eksiktir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. *Fascia* araları *astragal* bezeme dizisi ile süslenmiş ve her bir *fascia* bir önceki *fascia*nın üzerinde hafifçe yükseltilerek işlenmiştir. *Fascia* üzeri *ion kymation*u ile bezenmiş, *arşitrav* tacı açık ve kapalı palmet bezemeleri ile oluşturulmuştur. Friz iki ince bir bant arasında merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezeme ile süslenmiştir. Ön cephe en üstte yarım kesik ion kymationu bezemesi ile son bulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

219. Env. No.: M. 22 *Kat. Görsel No.: 144*

Ön cephe arşitrav-friz bloğu parçası

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 66 cm, G. 34 cm, D. 28 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat güney/kuzey *aediculas*ına ait ön cephe arşitravı

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 17. 47 + M.194 Env. No.lu ön cephe arşitravı ile benzerdir. Bir ön cephe arşitrav bloğunun kısa kenarına ait parçadır.

220. Env. No.: M. 50 *Kat. Görsel No.: 145*

Ön cephe arşitrav-friz bloğu parçası

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve yoğun gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 65 cm, G.30 cm, D. 24 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat güney/kuzey *aediculas*ına ait ön cephe arşitravı

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 17. 47 + M. 194 Env. No.lu ön cephe arşitravı ile benzerdir. Bir ön cephe arşitrav bloğunun kısa kenarına ait parçadır.

221. Env. No.: M. 237 *Şekil No.: 91* *Kat. Görsel No.: 146a-b*

Ön cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 68 cm, G. 90 cm, D. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aediculas*ı ön cephe arşitravı

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 17. 47 + M. 194 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Tek parça halinde ele geçmiştir. Blokların ön yüzü profilli ve bezemeli, arka yüz profilli ancak bezemesizdir. Alt taban yüzeyi ince tarak ile temiz çalışılmıştır. Yüzeyde iki ince bant içerisine yerleştirilmiş, defne yaprağı bezemeli bir soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezeme ile süslenmiştir. Ön cephe en üstte yarım kesik ion kymationu bezemesi ile son bulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

222. Env. No.: M. 275 + M. 290 + M. 305

Şekil No.: 92

Kat. Görsel No.: 147a-b-c-d-e-f

Ön cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Güney *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 67 cm, G. 232 cm, D. 59 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aediculas*ı ön cephe arşitravı

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 17. 47 + M. 194 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Üç parça halinde ele geçmiş blokların belgeleme çalışmaları neticesinde aynı bütünün parçaları olduğu anlaşılmıştır. Alt taban yüzeyinin az bir kısmı korunmuştur. Korunan yüzde ince bir bant içerisine yerleştirilmiş, defne yaprağı bezemeli bir soffit görülmektedir. Diğer kısımlar kırık ve eksiktir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz iki ince bir bant arasında merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezeme ile süslenmiştir. Ön cephe en üstte yarım kesik ion kymationu bezemesi ile son bulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kısa kenar cephelerinden sadece sol kenar cephesi kısmen korunmuştur. Kısa kenarın profilli yüzeye yakın kısımları ince uçlu tarak ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kenar cepheleri 45°lik açı ile öne doğru çekilir.

Tablo 11d. *İmparator onurlandırma salonu, 2. kat ön cephe arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
223	M.17.13+M.233	60	205	53
224	M.98	62	143	60
225	M.501+M.321	59	177	60

223. Env. No.: M. 17. 13 + M. 233 *Şekil No.: 94*

Kat. Görsel No.: 149a-b

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 143***

Friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: M. 233 Env. No.lu blok Doğu *Stoa* önü, M. 17. 13 Env. No.lu blok 2017 yılı çalışmaları, *palaestra* içinde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 190 cm (M. 17.13 bloğu ile birlikte 205 cm), D. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat kuzey/güney *aedicula* ön cephesi arşitravı

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş blokların belgeleme çalışmaları neticesinde aynı bütünün parçaları olduğu anlaşılmıştır. Blokların ön cephe yüzü profilli ve bezemeli, arka cephe yüzü profilli ancak bezemesizdir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Yüzeyin az bir kısmı kırık ve eksiktir. Taban yüzeyinin merkezinde ince bir bant içerisine yerleştirilmiş merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemeli soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. *Fascia* araları *astragal* bezeme dizisi ile süslenmiş ve her bir *fascia* bir önceki *fascia*nın üzerinde hafifçe yükseltilerek işlenmiştir. *Fascia* üzeri *ion kymation*u ile bezenmiş, *arşitrav* tacı açık ve kapalı palmet bezemeleri ile oluşturulmuştur. Friz iki ince bir bant arasında yanlara doğru genişleyen kıvrık dal bezeme ile süslenmiştir. Ön cephe yüzeyi en üstte yarım kesik ion kymationu bezemesi ile son bulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kısa kenar cepheleri ön cephe bezemelerini ve profilini takip eder. Oval formlu arşitravın dönüş vereceği kısa kenar cephesi 45°lik bir açı ile öne doğru çekilir. Kısa kenarın profilli yüzeye yakın kısımları kalın uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Arka cephe yüzeyinin arşitrav kısmı ince uçlu tarak ile

temiz çalışılmıştır. Friz ise konsol için ayrılmış, kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

224. Env. No.: M. 98 *Şekil No.: 95*

Kat. Görsel No.: 150a-b

Bloğun yapı üzerinde yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 106***

Friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 62 cm, G. 143 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat *aediculas*ı ön cephesi arşitravı

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 17. 13 + M. 233 Env. No.lu blok ile benzerdir. Tek parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Yüzeyin bir kısmı kırık ve eksiktir. Taban yüzeyinin merkezinde ince bir bant içerisine yerleştirilmiş kıvrık dal bezemeli soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır ve yer yer aşınmıştır. Kıvrık dal bezeme ile süslü frizin büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar cephelerinden sağ kenar cephesi sağlamdır. Kenar cephesinin profil ve bezemeleri ön cephenin tekrarıdır. Oval formlu arşitravın dönüş vereceği kısa kenar cephesi 45°lik bir açı ile öne doğru çekilir. Kısa kenarın profilli yüzeye yakın kısımları kalın uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Arka cephe yüzeyinin arşitrav kısmı kalın uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz ise konsol için ayrılmış, kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

225. Env. No.: M. 501 + M. 321 *Şekil No.: 96* *Kat. Görsel No.: 151a-b*

Friz yataklı ön cephe arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Parçalardan birisi Batı *Stoa* önü, diğeri ise Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 59 cm, G. 177 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aediculas*ı ön cephe arşitravı

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 17. 13 + M. 233 Env. No.lu blok ile benzerdir. İki parça halinde ele geçmiş, belgeleme çalışmaları sırasında bu iki parçanın birbirine ait olduğu tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Yüzeyin bir kısmı kırık ve eksiktir. Taban yüzeyinin merkezinde ince bir bant içerisine yerleştirilmiş kıvrık dal bezemeli soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi yoğun bir biçimde aşınmış olmakla birlikte bezemeler görünürlüğünü yitirmemiştir. Kıvrık dal bezeme ile süslü frizin büyük bir kısmı kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephenin arşitrav için ayrılmış kısmı ince uçlu tarak, konsol için ayrılan friz kısmı ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar cephelerinden sağ kenar cephesi sağlamdır. Kenar cephesinin profil ve bezemeleri ön cephenin tekrarıdır. Oval formlu arşitravın dönüş vereceği kısa kenar cephesi 55°lik bir açı ile öne doğru çekilir. Kısa kenarın profilli yüzeye yakın kısımları kalın uçlu tarak ile çalışılmış, diğer kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

Tablo 11e. *İmparator onurlandırma salonu, 1. kat oval formlu arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
226	M.63+M.257+M.882	65	130	62
227	M.139+M.1126	64	128	70
228	M.185+M.1094	65	158	62

226. Env. No.: M. 63 + M. 257 + M. 882

Şekil No.: 97

Kat. Görsel No.: 152a-b

Oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Bulunduğu Yer: 2016 yılı çalışmalarında *palaestra*nın faklı yerlerinden ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 130 cm, D. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat güney köşe nişine ait, oval formlu ön cephe arşitravı**.** Yapı elemanının yeri arşiv fotoğrafları ile tespit edilmiştir.

Tanım: Profil özellikleri M. 47 Env. No.lu blok ile benzerdir. Yapı elemanı çok parçalı olarak ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyi merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş defne yapraklarından soffit oluşturulmuştur. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezelidir. Üst taban yüzeyi büyük ölçüde kırık ve eksik, yüzeyde akıtma kanalına bağlı bir dübel yuvası bulunmaktadır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile kaba işlenmiştir. Kısa kenar köşeleri büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Köşeler farklı açılar ile öne doğru çekilir. Kenar köşelerinin profilli yüzeye yakın noktaları ince uçlu tarak ile diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

227. Env. No.: M. 139 + M. 1126 *Şekil No.: 98* *Kat. Görsel No.: 153a-b*

Oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Bulunduğu Yer: 2017 yılı çalışmalarında, *palaestra*nın farklı yerlerinden

Ölçüleri: Y. 64 cm, G. 128 cm, D. 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat güney/kuzey köşe nişine ait, oval formlu ön cephe arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. 47 Env. No.lu blok ile benzerdir. Yapı elemanı çok parçalı olarak ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Taban yüzeyi merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş soffit yer alır. Ancak, soffit bezeme büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezelidir. Bezeme üzerindeki yoğun matkap izleri ve kıvrık dal bezemelerindeki orantısız incelme yapı elemanının bu kısmının sonraki bir müdahale ile yeniden elden geçirildiğine işaret ediyor olabilir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Kısa kenar köşelerinden sağ kenar köşesi sağlamdır. Köşe kenarı farklı açılar ile öne doğru çekilir. Kenar köşelerinin profilli yüzeye yakın noktaları ince uçlu tarak ile işlenmiş, diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

228. Env. No.: M. 185 + M. 1094 *Şekil No.: 99* *Kat. Görsel No.: 154a-b*

Oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Bulunduğu Yer: 2016 yılı çalışmaları, *palaestra*nın farklı alanlarında ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 158 cm, D. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat güney köşe nişine ait, oval formlu ön cephe arşitravı

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 139 + M. 1126 Env. No.lu blok ile benzerdir. Yapı elemanı çok parçalı olarak ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Taban yüzeyi merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş, merkezi *akanthus* yaprağından çıkarak kısa kenarlara doğru genişleyen kıvrık dal bezemeli soffit yer alır. Soffit üzerinde 2 onarım izi yer alır. Antik restorasyon nedeni ile soffit bezeme kısmen tahrip edilmiştir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezelidir. Bezeme üzerindeki yoğun matkap izleri ve kıvrık dal bezemelerindeki orantısız incelme yapı elemanının bu kısmının sonraki bir müdahale ile yeniden elden geçirildiğine işaret ediyor olmalıdır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Kısa kenar köşelerinden sağ kenar köşesinin bir kısmı sağlamdır. Köşe kenarı farklı açılar ile öne doğru çekilir. Kenar köşelerinin profilli yüzeye yakın noktaları ince uçlu tarak ile işlenmiş, diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

Tablo 11f. *İmparator onurlandırma salonu, 2. kat oval formlu arşitrav-friz blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
229	M.47	58	152	66
230	M.183	57	167	69
231	M.184+M.1118+M.1147	58	155	68
232	M.188+M.352+M.1011+M.1073	58	180	71
233	M.282	58	129	60

229. Env. No.: M. 47 *Şekil No.: 100*

Kat. Görsel No.: 155a-b-c

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 106***

Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve yoğun gri damarlı mermer

Bulunduğu Yer: *İmparator onurlandırma salonu*

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 152 cm, D. 66 cm.

Literatür: Yegül (1986), s. 138 Fig. 365.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat güney/kuzey köşe nişine ait, friz yataklı/oval formlu ön cephe arşitravı

Tanım: Birbiri üzerinde hafifçe yükselen üç *fascia*lı *arşitrav* ve onun üzerinde yer alan bir frizden oluşmaktadır. Tek parça halinde ele geçmiş ve büyük kısmı sağlam korunmuştur. Alt taban yüzeyi kısmen aşınmış olmakla birlikte ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin merkezinde ince bir bant içinde kıvrık dal bezemeden oluşturulmuş bir soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile işlenmiş ve temiz çalışılmıştır. *Fascia* araları *astragal* bezemelidir ve *fascia* üzerinde yer alan *ion kymation*u dizisi ile son bulur. *Arşitrav* tacı, açık-kapalı palmet dizisi ile bezenmiştir. *Arşitrav* açık-kapalı palmet dizisi üzerinde yer alan ince bir bant ile son bulur. Friz kıvrık dal bezelidir ve üzerinde bulunan yarım kesik *ion kymation*u ile sonlandırılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar cepheleri farklı açılar ile oluşturularak öne doğru çekilmiştir. Kenar yüzlerinin cephenin bezemeli ve profilli kısma yakın yerleri ince uçlu tarak ile çalışılmış diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Arka cephe yüzünde friz yatağı oluşturulmuş ve cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılarak kaba bırakılmıştır.

230. Env. No.: M. 183 *Şekil No.: 101*

Kat. Görsel No.: 156a-b-c

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 106***

Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Bulunduğu Yer: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 57 cm, G. 167 cm, D. 69 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat güney/kuzey köşe nişine ait, friz yataklı/oval formlu ön cephe arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. 47 Env. No.lu blok ile benzerdir. Yapı elemanı tek parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmış, herhangi bir bezeme unsuru barındırmaz. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz, merkezi *akanthus* yapraklarından çıkarak kenarlara doğru genişleyen kıvrık dal ile bezenmiştir. Üst taban yüzeyi büyük ölçüde kırık ve eksik, kısa kenar yüzeyinde akıtma kanalına bağlı dübel, merkezinde ise kaldırma ve iteleme yuvası bulunmaktadır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenar köşeleri farklı açılar ile bezemeli ön cepheye doğru çekilir. Kenar köşelerinin profilli yüzeye yakın noktaları ince uçlu tarak ile işlenmiş, diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

231. Env. No.: M. 184 + M. 1118 + M. 1147

Şekil No.: 102

Kat. Görsel No.: 157a-b-c

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 106***

Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Bulunduğu Yer: 2016 yılı çalışmalarında, *palaestra*nın farklı alanlarından ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 155 cm, D. 68 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat güney/kuzey köşe nişine ait, friz yataklı/oval formlu ön cephe arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. 47 Env. No.lu blok ile benzerdir. Yapı elemanı çok parçalı olarak ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi büyük ölçüde korunmuştur. Taban yüzeyi merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş kıvrık dal bezemeli soffit yer alır. Ön cephe yüzeyi ince uçlu

tarak ile temiz çalışılmıştır. Büyük bir bölümü kırık ve eksik olan friz kıvrık dal bezelidir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Friz yataklı arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Kısa kenar köşelerinden sol kenar köşesi sağlamdır. Köşe kenarı farklı açılar ile öne doğru çekilir. Kenar köşelerinin profilli yüzeye yakın noktaları ince uçlu tarak ile işlenmiş, diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

232. Env. No.: M. 188 + M. 352 + M. 1011 + M. 1073

Şekil No.: 103

Kat. Görsel No.: 158a-b

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 105***

Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Bulunduğu Yer: 2016 yılı çalışmaları sırasında, *palaestra*nın farklı noktalarından ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 180 cm, D. 71 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat güney/kuzey köşe nişine ait, friz yataklı/oval formlu ön cephe arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. 47 Env. No.lu blok ile benzerdir. Yapı elemanı çok parçalı olarak ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi kısmen korunmuştur. Taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır ve herhangi bir bezeme unsuru barındırmamaktadır. Yapı elemanı antik dönemde de zarar görerek parçalara ayrılmış, bir restorasyon geçirmiş ve hem alt taban hem de üst taban üzerinde kenetler ile tekrar birleştirilmiştir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezelidir. Frizde antik restorasyona dair bir iz görülür. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kısa kenar köşeleri sağlamdır. Köşe kenarları farklı açılar ile bezemeli ön yüze doğru çekilir. Kenar köşelerinin profilli yüzeye yakın noktaları ince uçlu tarak ile işlenmiş, diğer kısımları kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

233. Env. No.: M. 282

Şekil No.: 104

Kat. Görsel No.: 159a-b

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 105***

Friz yataklı/oval formlu arşitrav-friz bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Bulunduğu Yer: Doğu *Stoa* üzeri

Ölçüleri: Y. 58 cm, G. 129 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat güney/kuzey köşe nişine ait, friz yataklı/oval formlu ön cephe arşitravı

Tanım: Profil özellikleri M. 47 Env. No.lu blok ile benzerdir. Yapı elemanı çok parçalı olarak ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyi merkezinde ince bir bant içine yerleştirilmiş defne yapraklarından soffit oluşturulmuştur. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Friz kıvrık dal bezelidir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Friz yataklı arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile kaba işlenmiştir. Kısa kenar köşeleri kırık ve eksiktir.

KORNİŞ BLOKLARI

Tablo 12a. *Diş sıralı korniş blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D
234	M.DS.17.01	30	103	66
235	M.DS.17.02 **Ø 2.44**	38	38	70
236	M.DS.17.04 **Ø 2.44**	38	52	51
237	M.DS.17.07	32	86	30
238	M.DS.17.08 **Ø 2.44**	35	58	77
239	M.DS.17.09	32	84	50
240	M.DS.17.10 **Ø 2.44** m	35	103	57
241	M.DS.17.13	32	77	24
242	M.111A-B+ M.112+M.115	33	310	68
243	M.116	29	118	58
244	M.121	26	61	42
245	M.126	28	56	67
246	M.128	29	68	44
247	M.309	30	111	67
248	M.319	33	112	86
249	M.333A-B **Ø 2.44**	35	145	123
250	M.445	44	58	40
251	M.483	45	79	87
252	M.603	37	83	80
253	M.720	40	102	87
254	M.739	27	47	51
255	M.747	35	80	84
256	M.876	25	58	70
257	M.878	36	86	60
258	M.879	36	90	62
259	M.896	45	90	116
260	M.917	38	97	94
261	M.918	37	64	60
262	M.919	39	216	100

263	M.928	38	56	69
264	M.929	38	82	88
265	M.1130	33	87	65
266	M.1143	37	104	67
267	M.1175	32	91	72
268	M.1176	29	114	42

234. Env. No.: M. DS. 17. 01 *Şekil No.: 107* *Kat. Görsel No.: 160*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 30 cm, G. 103 cm, D. 67 cm,

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri korniş bloğu.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima stilize edilmiş palmet yapraklar ile bezenmiştir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Yoğun aşınmış alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Uzun kenar cepheleri büyük ölçüde korunmuştur. Bu cephe yüzleri kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

235. Env. No.: M. 17. 02 *Şekil No.: 108*

Kat. Görsel No.: 161

Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 38 cm, D. 70 cm, **Ø 2.44** m.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat güney köşe nişi üzerinde yer alan oval formlu kornişlere ait köşe parçası. Bu parçanın devamı 1965 yılı restorasyon çalışmalarında güney köşe nişi üzerinde kullanılmıştır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima stilize edilmiş palmet yapraklar ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce

işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi ve kenar köşeleri kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

236. Env. No.: M. DS. 17. 04 *Şekil No.: 109*

Kat. Görsel No.: 162

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 143***

Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 52 cm, D. 51 cm, **Ø 2.44** m.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat kuzey köşe nişi üzeri oval formlu kornişlere ait yapı elemanı

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. M. 333 A-B Env. No.lu bloğun parçası olmalıdır. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima stilize edilmiş palmet yapraklar ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Yan kenar cepheleri kısmen sağlamdır. Sol kenar cephesi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç, sağ kenar cephesinde ise ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

237. Env. No.: M. DS. 17. 07 *Şekil No.: 110* *Kat. Görsel No.: 163*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 32 cm, G. 86 cm, D. 30 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula*sı üzeri.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima stilize edilmiş palmet yapraklar ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Diş sırası, kenar ve arka cepheler kırık ve eksiktir.

238. Env. No.: M. DS. 17. 08 *Şekil No.: 111*

Kat. Görsel No.: 164 a-b

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 143***

Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 58 cm, D. 77 cm, **Ø 2.44** m.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat kuzey köşe nişi üzeri oval formlu kornişlere ait yapı elemanı

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Yan kenar cepheleri kısmen sağlamdır. Sol kenar cephesinde *anathyrosis* oluşturulmuş, çizginin profilli yüzeye bakan kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

239. Env. No.: M. DS. 17. 09 *Şekil No.: 112* *Kat. Görsel No.: 165*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 32 cm, G. 84 cm, D. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* arası.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima büyük ölçüde korunmuştur. Sima stilize edilmiş lotus – kapalı palmet bezeme dizisi ile süslenmiştir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Yan kenar cephelerinden sol cephe yüzü kısmen sağlamdır. Sağlam olan yüzey ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

240. Env. No.: M. DS. 17. 10 *Şekil No.: 114*

Kat. Görsel No.: 167

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 143***

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 103 cm, D. 57 cm, **Ø 2.44** m.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat güney köşe nişi üzeri. Benzer profil ve bezeme özelliklerine sahip bloklar 1965 yılı restorasyon çalışmalarında güney köşe nişi üzerine yerleştirilmiştir. Bu blok olasılıkla daha önce buraya yerleştirilen oval formlu kornişlerin bir devamı ya da parçasıdır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima kırık ve eksiktir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Kenar cepheleri ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Sağ kenar cephe yüzeyinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in içerisinde kalan kısımlar ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

241. Env. No.: M. DS. 17. 13 *Şekil No.: 113* *Kat. Görsel No.: 166*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 32 cm, G. 77 cm, D. 24 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkilendirilemedi. Bezeme stil özellikleri dikkate alındığında İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat korniş bloklarından birisi olarak değerlendirilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima büyük ölçüde korunmuştur ve yarım kesik kapalı palmet bezeme ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi, arka cephe yüzeyi ve kenar yüzleri kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

242. Env. No.: M. 111 A-B + M. 112 + M. 115

Şekil No.: 115 / 116 / 117

Kat. Görsel No.: 168

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde M. 111A-B, M.112, M. 115 ve M. 116 Env. No.lu bloklar ile beraber kum içerisinde sıralı biçimde dizilmiş olarak ele geçmiştir. Bu bloklar Mansel dönemi çalışmalarında alana yerleştirilmiş olmalıdır.

Ölçüleri: Y. 33 cm, G. 310 cm, D. 68 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: 4 parça halinde ele geçmiştir. 2017 yılı belgeleme çalışmalarında bu blokların bir bütünün parçaları olduğu tespit edilmiş ve bir araya getirilmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima stilize edilmiş lotus ve kapalı palmet bezeme dizisi ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cepheleri ön cephenin profil ve bezeme özelliklerini devam ettirir. Blokların birleşim yerlerinde gövdeden çıkan küçük kulakçıklar oluşturulmuş ve bu kulakçıkların yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

243. Env. No.: M. 116 *Şekil No.: 118* *Kat. Görsel No.: 170a-b*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde M. 111A-B, M.112, M. 115 ve M. 116 Env. No.lu bloklar ile birlikte, kum içerisinden çıkarılmıştır.

Ölçüleri: Y. 29 cm, G. 118 cm, D. 58 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: M. 111A-B, M.112 ve M. 115 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerini barındırmaktadır. Alt taban yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış, bloğun arka cephesinde küçük bir konsol oluşturulmuştur. Alt taban yüzeyinin profil özellikleri bu bloğun ana duvar bedeni üzerine oturtulacak şekilde yerleştirildiğini, bloğun ön cephede yer almadığını göstermektedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışmış ve kaba bırakılmıştır. Kenar cepheleri büyük ölçüde sağlamdır, ancak yüzeyde yer yer aşınmalar

oluşmuştur. Sol kenar cephesi yüzeyinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in içerisinde kalan kısımlar ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

244. Env. No.: M. 121 *Şekil No.: 119* *Kat. Görsel No.: 171*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Doğu *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 26 cm, G. 61 cm, D. 42 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı elemanının korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Ölçüleri diğer korniş blokları ile karşılaştırıldığında *İmparator onurlandırma salonu* nun 1. katı için önerilebilir (?).

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima büyük ölçüde korunmuştur ve lotus – kapalı palmet bezeme dizisi ile süslenmiştir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi, diş sırasının bitişi itibarı ile kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

245. Env. No.: M. 126 *Şekil No.: 120* *Kat. Görsel No.: 172*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 28 cm, G. 56 cm, D. 67 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: M. 111A-B, M.112, M. 115 ve M. 116 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerini barındırmaktadır. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Az bir kısmı korunabilmiş arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışmış ve kaba bırakılmıştır. Kenar cephelerinden sadece sağ kenar cephesi sağlamdır. Cephe yüzeyinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in içerisinde kalan kısımlar ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

246. Env. No.: M. 128 *Şekil No.: 121* *Kat. Görsel No.: 173*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29 cm, G. 66 cm, D. 44 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: M. 111A-B, M.112, M. 115, M. 116 ve M. 126 Env. No.lu bloklar ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışmış ve kaba bırakılmıştır. Kenar cepheleri ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

247. Env. No.: M. 309 *Şekil No.: 122* *Kat. Görsel No.: 174*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 30 cm, G. 111 cm, D. 67 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat. Blok; ***M. 720, M. 917, M. 928, M. 929, M. 1143 Env. No.lu*** kornişler ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Bu özellikler blokların yapının aynı noktasında birlikte kullanıldıklarını düşündürmektedir.

Tanım: Blok diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima ve korniş tek blokta işlenmiştir. Diş sırası ile başlayan bloğun üzerinde düz bir silme şeklinde korniş alnı yer alır. Korniş alnı ion *kymation*u ile son bulur. Üst kısımda açık-kapalı palmet dizisi ile bezeli sima yer alır. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışmış ve kaba bırakılmıştır. Kenar cepheleri ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi ön cephenin profil ve bezeme özelliklerini devam ettirir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

248. Env. No.: M. 319 *Şekil No.: 123* *Kat. Görsel No.: 175*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 33 cm, G. 112 cm, D. 86 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Yapı ile ilişkilendirilemedi.*

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Palmet bezemeler ile süslü olduğu anlaşılan sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Korniş diş sırası kendinden önce işlenmiş bir *kyma*

reversa profili ile başlar. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Yan kenar cephelerinden sadece sağ kenar cephesi kısmen sağlamdır. Cephe ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

249. Env. No.: M. 333 A-B *Şekil No.: 124*

Kat. Görsel No.: 176

Bloğun yapı üzerindeki yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 143***

Oval formlu/Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: Batı *Stoa* önü

Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 145 cm, D. 123 cm, **Ø 2.44 m**.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat, kuzey köşe nişi üzeri.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima stilize edilmiş palmet yapraklar ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Yüzeyde 24 cm genişliğinde ve 5 cm derinliğinde bir onarım izi bulunmaktadır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kenar cephelerinden sadece sol kenar cephesi sağlamdır ve cephe yüzeyi ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

250. Env. No.: M. 445 *Şekil No.: 125* *Kat. Görsel No.: 177*

Diş kesimli korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 44 cm, G. 58 cm, D. 40 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Kırık ve eksikleri nedeni ile yapı ile ilişkilendirilemedi.* Buluntu yeri dikkate alındığında Güney *Stoa* önerilebilir (?). Ancak, bu alanda MS 4. yüzyıl sonu – 5. yüzyıl başındaki devşirme malzemelerin oldukça yoğun kullanımı bu duruma şüpheli yaklaşılmasını gerektirir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Diş kesimi üzerinde yükselen korniş ve onun üzerinde yer alan simadan oluşur. Yapı elemanı profilli

ancak bezemesizdir. Profilli ön cephe yüzeyi büyük ölçüde aşınmıştır. Sima üzerinde yer alan çörtenin az bir kısmı korunmuştur. Üst taban yüzeyinde suyun dışarı aktarılması için oluşturulan derin kanal çörtenin "yalancı çörten" olmadığı anlaşılmaktadır.

251. Env. No.: M. 483 *Şekil No.: 126* *Kat. Görsel No.: 178*

Diş kesimli korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Kuzey *Stoa,* kuzeybatı önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 45 cm, G. 79 cm, D. 87 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Kırık ve eksikleri nedeni ile yapı ile ilişkilendirilemedi.* Buluntu yeri dikkate alındığında Kuzey *Stoa* için önerilebilir (?).

Tanım: M. 445 Env. No.lu sima bloğu ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alt taban cephesi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Diş kesimi üzerinde korniş başlar. Korniş ve sima profilli, ancak bezemesizdir. Sima, kenar cepheler ve arka cephe yüzü büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyinde suyun dışarı aktarılması için oluşturulmuş kanal görülür.

252. Env. No.: M. 603 *Şekil No.: 127* *Kat. Görsel No.: 179*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 83 cm, D. 80 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Yapı ile ilişkisi tespit edilemedi.*

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima, yan kenar cepheleri ve arka cephe kırık ve eksiktir. Korniş diş sırası *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

253. Env. No.: M. 720 *Şekil No.: 128* *Kat. Görsel No.: 180*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 102 cm, D. 87 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat. Blok; ***M. M. 917, M. 928, M. 929, M. 1143 Env. No.lu*** kornişler ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir.
Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima açık - kapalı palmet bezeme dizisi ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kenar köşeler ve arka cephe kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

254. Env. No.: M. 739 *Şekil No.: 129* *Kat. Görsel No.: 181*

Diş sıralı simalı korniş
Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer
Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.
Ölçüleri: Y. 27 cm, G. 47 cm, D. 51 cm.
Yapıdaki Olası Yeri: *Kırık ve eksikleri nedeni ile yapı içerisindeki yeri tespit edilemedi.*
Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima, kenar köşeler ve arka cephe kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

255. Env. No.: M. 747 *Şekil No.: 130* *Kat. Görsel No.: 182*

Diş sıralı simalı korniş
Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer
Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.
Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 80 cm, D. 84 cm.
Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* arası.
Tanım: Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi ve sol köşe cephesine ait yüzey kısmen sağlamdır. Sağlam kısımlar kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

256. Env. No.: M. 876 *Şekil No.: 131* *Kat. Görsel No.: 183*

Diş sıralı simalı korniş
Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer
Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.
Ölçüleri: Y. 25 cm, G. 58 cm, D. 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Yapı elemanının korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tespit edilemedi.*

Tanım: Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima, arka cephe yüzeyi ve sağ köşe cephesine ait yüzey kırık ve eksiktir. Sol cephe yüzeyi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

257. Env. No.: M. 878 *Şekil No.: 132* *Kat. Görsel No.: 184*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 36 cm, G. 86 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Yapıdaki olası yeri tespit edilemedi.* Sima üzerindeki bezeme özellikleri M. 319 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Bk.: *Kat. No.: 248*.

Tanım: Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima, açık – kapalı palmet bezeme dizisinden oluşturulmuştur. Arka cephe yüzeyi ve kenar köşe cepheleri kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

258. Env. No.: M. 879 *Şekil No.: 133* *Kat. Görsel No.: 185*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 36 cm, G. 90 cm, D. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu***,** 1. kat, iki *aedicula* arası.

Tanım: M. DS. 17. 09 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Sima, stilize adilmiş lotus ve kapalı palmet bezeme dizisi ile süslüdür. Alt taban yüzeyi ince - kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Her iki kenar cephesinde de yan blokların birbiri ile bağlantısının sağlanabilmesi için kulakçıklar oluşturulmuştur. Cephe yüzeyleri ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

259. Env. No.: M. 896 *Şekil No.: 134* *Kat. Görsel No.: 186*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 45 cm, G. 90 cm, D. 116 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Kırık ve eksikleri nedeni ile yapı ile ilişkisi çözümlenemedi.*

Tanım: Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin her iki köşesinde birer konsol oluşturulmuştur. Kenar cephe ve arka cephe yüzleri büyük ölçüde korunmuştur ve kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

260. Env. No.: M. 917 *Şekil No.: 135* *Kat. Görsel No.: 187*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 97 cm, D. 94 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu***,** 1. kat *aedicula* arası için önerilebilir. Blok; M. 720, M. 928, M. 929, M. 1143 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Stil özellikleri bu blokların yapının belirli bir kısmında birlikte kullanıldığına işarettir.

Tanım: M. 309 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Bu iki blok aynı bütünün parçaları olmalıdır. Alt taban yüzeyi ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cepheleri kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

261. Env. No.: M. 918 *Şekil No.: 136* *Kat. Görsel No.: 188*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 64 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Korunma durumu nedeni ile yapıdaki olası yeri tespit edilemedi***.**

Tanım: Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cephe yüzleri ve arka cephe kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

262. Env. No.: M. 919 *Şekil No.: 137* *Kat. Görsel No.: 189*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 39 cm, G. 216 cm, D. 100 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu***,** 1. kat, iki *aedicula* arası.

Tanım: Diş kesimi ve sima tek blokta işlenmiş blok tek parça halinde ele geçmiştir. M. 922 Env. No.lu korniş kaset bloğu ile aynı bütünün parçası olduğu tespit edilmiştir. İki blok *İmparator onurlandırma salonu* alt kat korniş düzeninin tasarımının ortaya konması bakımından oldukça önemlidir. Sima, stilize adilmiş lotus ve kapalı palmet bezeme dizisi ile süslüdür. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Her iki kenar cephesi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

263. Env. No.: M. 928 *Kat. Görsel No.: 190*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 56 cm, D. 69 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu***,** 1. kat. Blok; M. 720, M. 917, M. 929, M. 1143 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Stil özellikleri bu blokların yapının belirli bir kısmında birlikte kullanıldığına işarettir.

Tanım: M. 720 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sol kenar ve arka cepheleri kırık ve eksiktir. Sağ kenar cephesi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

264. Env. No.: M. 929 *Şekil No.: 138* *Kat. Görsel No.: 191*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 82 cm, D. 88 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu***,** 1. kat. Blok; M. 720, M. 917, M. 928, M. 1143 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Stil özellikleri bu blokların yapının belirli bir kısmında birlikte kullanıldığına işarettir.

Tanım: M. 720 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Yapı elemanının sol kenar cephesi olasılıkla daha sonraki bir dönemde yeniden çalışılmış, ön cephede olması gereken kornişin bir kısmı kesilmiş ve kesilen yer kalın uçlu murç ile düz tıraşlanmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

265. Env. No.: M. 1130 *Şekil No.: 139* *Kat. Görsel No.: 192*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 33 cm, G. 87 cm, D. 65 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: M. 111A-B, M.112, M. 115, M.128 ve M.879 Env. No.lu bloklar benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Alt taban yüzeyi yer yer aşınmış olmakla birlikte ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi ince uçlu tarak ve ince, kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cephesinde yanına gelecek olan blok ile bağlantısını sağlamak amacıyla küçük bir çıkıntı, kulakçık, oluşturulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi.

266. Env. No.: M. 1143 *Şekil No.: 140* *Kat. Görsel No.: 193*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G.104 cm, D. 67 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* arası. Blok; M. 720, M. 917, M. 928, M. 929 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Stil özellikleri bu blokların yapının belirli bir kısmında birlikte kullanıldığına işarettir.

Tanım: M. 720 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi yoğun aşınmış olmakla birlikte ince uçlu

tarak ile çalışılmıştır. Kenar cepheleri ve arka cephe kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

267. Env. No.: M. 1175 *Şekil No.: 141* *Kat. Görsel No.: 194*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 32 cm, G. 91 cm, D. 72 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: M. 333A+B, M. DS. 17. 01 Env. No.lu bloklar ile benzer bezeme özelliklerine sahiptir. Sima, merkezde yer alan saz yaprağın (?) her iki yanına konumlandırılmış kapalı palmet ve stilize edilmiş lotus (?) bezemelidir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Sol kenar cephesi ön cephenin bezeme ve profil özelliklerini devam ettirir. Sol kenar cephesi ve arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

268. Env. No.: M. 1176 *Şekil No.: 142* *Kat. Görsel No.: 195*

Diş sıralı simalı korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29 cm, G. 114 cm, D. 42 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: M. 111A-B, M.112, M. 115, M.128, M.879 ve M.1130 Env. No.lu bloklar ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Ön cephede sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi büyük ölçüde korunmuştur. Yüzey ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi kısmen korunmuştur ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Büyük ölçüde korunmuş arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

Tablo 12b. *Konsollu korniş blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D
269	M.DS.17.06	32	67	36
270	M.DS.17.09	22	53	53
271	M.DS.17.17	37	39	47
272	M.17.38	38	100	88
273	M.77	40	180	83
274	M.109	54	122	100
275	M.113	32	42	55
276	M.117	36	61	39
277	M.DS.17.12+M.114+M.120A-B+M.135+M.195+ M.578+M.902+ M.1098 **Ø 2.40**	38	185	105
278	M.122	24	55	44
279	M.124+M.141+M.1029+M.1121+M.1129+M.1160 **Ø 2.40**	38	215	95
280	M.130	40	75	56
281	M.131	39	65	70
282	M.133	37	51	65
283	M.134	35	64	90
284	M.190	37	87	88
285	M.191	38	102	92
286	M.192	36	70	54
287	M.193	37	119	94
288	M.285	37	80	81
289	M.428	41	108	88
290	M.432	42	80	85
291	M.758	39	91	85
292	M.769	37	138	90
293	M.868	35	88	58
294	M.904	40	74	135
295	M.906	38	121	65
296	M.916	37	52	81
297	M.1015	40	50	82
298	M.1095	38	56	86
299	M.1102A-B	26	113	76
300	M.1104	40	76	87

269. Env. No.: M. DS. 17. 06 *Şekil No.: 144* *Kat. Görsel No.: 196*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 32 cm, G. 67 cm, D. 36 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkilendirilemedi.*

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş ve konsoldan oluşmaktadır. Sima; stilize edilmiş açık ve kapalı palmet, korniş alnı ise *ion kymation*u ile bezelidir. Üzeri *akanthus* yaprak ile süslü konsollar *ion kymation*u bezeme dizisi ile çevrelenmiş, konsol araları ise rozet çiçek ile bezenmiştir. Sağ kenar cephesi, alt taban yüzeyi, arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi kısmen korunmuştur. Kenar cephesinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in profilli ön cephe yüzeyine bakan kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

270. Env. No.: M. DS. 17. 09 *Şekil No.: 145* *Kat. Görsel No.: 197*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 22 cm, G. 53 cm, D. 53 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkilendirilemedi.*

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş, konsol ve diş sırasından oluşmaktadır. Sima kırık ve eksiktir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Üzeri *akanthus* yaprağı ile süslenmiş konsollar *ion kymation*u bezeme dizisi ile çevrelenmiş, konsol araları ise nar (haşhaş?) ve palmiye yaprak ile bezenmiştir. Konsolların hemen üzerinde ise diş sırası yükselir. Az bir kısmı korunmuş alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sol kenar cephesi ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sağ kenar cephesi kısmen korunmuştur. Kenar cephesinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in profilli ön cephe yüzeyine bakan kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

271. Env. No.: M. DS. 17. 17 *Şekil No.: 146* *Kat. Görsel No.: 198*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 39 cm, D. 47 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkilendirilemedi.*

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş, konsol ve diş sırasından oluşmaktadır. Sima; büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Üzeri *akanthus* yaprak bezemesi ile kaplı olan konsollar *ion kymation*u bezeme dizisi ile çevrelenmiş, konsol araları ise rozet çiçek ile bezenmiştir. Az bir kısmı korunmuş alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar ve arka cephe yüzeyleri kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

272. Env. No.: M. 17. 38 *Şekil No.: 147* *Kat. Görsel No.: 199*

Konsollu köşe kornişi

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 100 cm, D. 88 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş, konsol ve diş kesiminden oluşmaktadır. Sima; stilize edilmiş açık ve kapalı palmet, korniş alnı ise *ion kymation*u ile bezelidir. Üzeri *akanthus* yaprak ile süslü konsollar *ion kymation*u bezeme dizisi ile çevrelenmiş, konsol araları ise rozet çiçek ile bezenmiştir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sol kenar cephesi kırık ve eksiktir. Sağ kenar cephesi ve arka cephe yüzeyi kısmen korunmuştur. Korunan yüzeylerde kalın uçlu murç izleri görülür. Üst taban yüzeyi görülmedi.

273. Env. No.: M. 77 *Şekil No.: 148* *Kat. Görsel No.: 200*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 180 cm, D. 83 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş, konsol ve diş sırasından oluşmaktadır. Sima kırık ve eksiktir. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Üzeri *akanthus* yaprağı ile bezenmiş konsollar *ion kymation*u dizisi ile çevrelenmiş, konsol

araları ise rozet çiçek bezemeler ile süslenmiştir. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır ve taban yüzeyinin arka uçlarında murç izlerine rastlanır. Arka cephe ve kenar cepheler kalın uçlu tarak ile çalışılmış, sol kenar cephesi yüzeyinde kalın uçlu tarak üst ve alt uçlarda ayrıca tercih edilmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

274. Env. No.: M. 109 *Şekil No.: 149* *Kat. Görsel No.: 201*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 54 cm, G. 122 cm, D. 100 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı elemanının ölçüleri ve stil özellikleri incelendiğinde *İmparator onurlandırma salonu* ve yan mekânlar ilişkisi tespit edilemedi. Buluntu yeri itibarı ile Doğu *Stoa* için önerilebilir. Ancak, bu önerinin doğruluğunu kontrol etme ya da başka bir yapı elemanı ile ilişkisini saptamak şimdilik mümkün değildir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş ve konsoldan oluşmaktadır. Sima; kırık ve eksik, korniş alnı *astragal* bezelidir. Dış hattı spiral bezemeli olan konsollar *ion kymation* dizisi ile çevrelenmiş ve konsol üzeri akanthus yaprak süslenmiştir. Konsol aralarında ise iç içe geçmiş bantlar içine yerleştirilmiş rozet çiçek bezemeler yer alır. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi kısmen korunmuştur. Kenar cephesinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in profilli ön cephe yüzeyine bakan kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

275. Env. No.: M. 113 *Şekil No.: 150* *Kat. Görsel No.: 202*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 32 cm, G. 42 cm, D. 55 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Profil ve bezeme stili M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Palmet bezemeli olduğu anlaşılan sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Sol kenar ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sağ kenar cephesinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in profilli ön cephe yüzeyine bakan

kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

276. Env. No.: M. 117 *Şekil No.: 151* *Kat. Görsel No.: 203*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Kuzey *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 36 cm, G. 61 cm, D. 39 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak bezeme stili ve ölçüleri bakımından *imparator onurlandırma salonu*, 2. katı için önerilebilir.

Tanım: Profil ve bezeme stili M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Sağ kenar ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesinde *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in profilli ön cephe yüzeyine bakan kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

277. Env. No.: M. DS. 17. 12 + M. 114 + M. 120A-B + M. 135 + M. 195 + M. 578 + M. 902 + M. 1098

Şekil No.: 152a-b-c-d / 176.

Kat. Görsel No.: 204 a-b-c-d-e

Blokların yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 176a***

Oval Formlu Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: Bloklar 2016 yılı çalışmalarında *palaestra*nın içerisinde farklı noktalardan ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütün oluşturabildikleri anlaşılmış ve bir araya getirilmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 113 cm, D. 52 cm, **Ø 2.40**.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat, Kuzey köşe nişi üzeri. Bloklar üzerindeki bezemelerin stil özelliklerinin birbirini takip etmesi yanı sıra çap ölçülerinin uyumu nedeni ile kuzey köşe nişi üzeri için önerilmiştir. Oval formlu

kornişlerin birbiri ile ilişkisi ve yapı içerisindeki konumunu gösterir farklı deneme çalışmaları oluşturulmuştur.

Tanım: Yapı elemanlarına ait profil ve bezeme stil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Çok parçalı blokların hiç birisinde sima korunmuş değildir. Alt taban yüzeyleri kalın, ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyleri kalın uçlu tarak ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Kısa kenarların korunmuş olanlarında *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in profilli ön cephe yüzeyine bakan kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

278. Env. No.: M. 122 *Şekil No.: 153* *Kat. Görsel No.: 205*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 24 cm, G. 55 cm, D. 44 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak bezeme ve stil özelliklerinin M. 120A-B ve M. 1098 Env. No.lu bloklar benzer olması bu bloğun ikinci kata ait olabileceğini düşündürmektedir.

Tanım: Bezeme ve profil özellikleri M. 120A-B ve M. 1098 Env. No.lu bloklar ile örtüşür. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar ve arka cepheler kırık ve eksiktir.

279. Env. No.: M. 124 + M. 141 + M. 1029 + M. 1121 + M. 1129 + M. 1160

Şekil No.: 154a-b-c-d / 177

Kat. Görsel No.: 206 a-b-c-d-e

Blokların yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 176b.***

Oval Formlu Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, palaestranın farklı noktalarında ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında aynı bütünün parçaları olduğu anlaşılmış ve bir araya getirilmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 215 cm, D. 95 cm, **Ø 2.40**.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat, Güney köşe nişi üzeri

Tanım: Yapı elemanları içerisinde özellikle M. 1121 ve m. 1029 Env. No.lu blokların korunma durumu iyidir. Bu bloklarda sima stilize edilmiş, ters - düz palmet bezemelidir. Palmet bezemelerin sonuna ise bir defne yaprağı yerleştirilmiş ve blok sol köşesi defne yaprağı ile sonlandırılmıştır. Alt taban yüzeyleri ince, kalın tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzleri hiçbir blokta sağlam ele geçmemiştir. Kısa kenarların korunmuş olanlarında *anathyrosis* oluşturulmuş, *anathyrosis*in profilli ön cephe yüzeyine bakan kısmı ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

280. Env. No.: M. 130 *Şekil No.: 155* *Kat. Görsel No.: 207*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 75 cm, D. 56 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak bezeme stili ve ölçüleri bakımından *imparator onurlandırma salonu*, 2. katı için önerilebilir.

Tanım: Profil ve bezeme stili M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Sağ kenar ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

281. Env. No.: M. 131 *Şekil No.: 156* *Kat. Görsel No.: 208*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 39 cm, G. 65 cm, D. 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak, M. 130 Env. No.lu blokta olduğu gibi, bezeme stili ve ölçüleri bakımından *imparator onurlandırma salonu*, 2. katı için önerilebilir.

Tanım: Profil ve bezeme stili M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Konsol ve diş kesiminin bir kısmı sağlam ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi ince,

kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Kenar cepheleri ile birlikte arka cephe yüzeyi kırıktır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

282. Env. No.: M. 133 *Şekil No.: 157* *Kat. Görsel No.: 209*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 51 cm, D. 65 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkilendirilemedi.*

Tanım: Profil ve özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Konsol ve diş sırasının bir kısmı sağlam ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Kenar cepheleri ile birlikte arka cephe yüzeyi kırıktır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

283. Env. No.: M. 134 *Şekil No.: 158* *Kat. Görsel No.: 210*
Blokların yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 177.***

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 64 cm, D. 90 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Belgeleme çalışmalarında ***M. 190, M. 191*** ve ***M. 193 Env. No.lu*** (Kat. No.: 284, 285, 187) bloklar ile bir bütün oluşturduğu anlaşılmıştır. Sima, korniş, konsol ve diş kesiminden oluşmaktadır. Sima; stilize edilmiş farklı tipte yapraklar ve kapalı palmet ile süslenmiştir. Üzeri *akanthus* yaprak ile süslü konsollar *ion kymation*u bezeme dizisi ile çevrelenmiş, konsol araları ise rozet çiçek ile bezenmiştir. Sağ kenar cephesi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Sol kenar cephesi kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kısmen korunmuş, korunmuş kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

284. Env. No.: M. 190 *Şekil No.: 159* *Kat. Görsel No.: 211*
Blokların yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 177.***

Konsollu köşe kornişi

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 87 cm, D. 88 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat *aedicula*ları arasına yerleştirilen konsollu korniş bloğu. ***M. 190, M. 191 ve M. 193 Env. No.lu*** bloklar ile bir bütün oluşturmaktadır. Bu bloklar *İmparator onurlandırma salonu* 2. katının korniş sisteminin çözümlenmesi bakımından oldukça önemlidir. Eldeki diğer bloklar bu bloklarda olduğu gibi tam olarak bir bütün oluşturmamaktadır.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Belgeleme çalışmalarında ***M. 134, M. 191*** ve ***M. 193 Env. No.lu*** bloklar ile bir bütün oluşturduğu anlaşılmıştır. Sima, korniş, konsol ve diş sırasından oluşmaktadır. Sima kırık ve eksiktir. Üzeri *akanthus* yaprak ile bezeli konsollar *ion kymation*u dizisi ile çevrelenmiş, konsol aralarında doldurma öğeler olarak rozet çiçek motifleri kullanılmıştır. Alt taban yüzeyi ince, kalın tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Sol kenar cephesi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kısmen korunmuştur ve korunan yüzey kalın uçlu murç izleri barındırır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

285. Env. No.: M. 191 *Şekil No.: 160* *Kat. Görsel No.: 212*
Blokların yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 177.***

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 102 cm, D. 92 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Belgeleme çalışmalarında ***M. 134, M. 190*** ve ***M. 193 Env. No.lu*** bloklar ile bir bütün oluşturduğu anlaşılmıştır. Profil ve bezeme özellikleri özellikle M. 134 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar köşeleri ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

286. Env. No.: M. 192 *Şekil No.: 161* *Kat. Görsel No.: 213*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 36 cm, G. 70 cm, D. 54 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Yapı elemanına ait profil ve bezeme stil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Konsol arası rozet çiçek ve istiridye kabuğu bezemelidir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

287. Env. No.: M. 193 *Şekil No.: 162* *Kat. Görsel No.: 214*

Blokların yeniden kurma önerisi için bk.: ***Şekil No.: 177.***

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 119 cm, D. 94 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Belgeleme çalışmalarında ***M. 134, M. 190*** ve ***M. 191 Env. No.lu*** bloklar ile bir bütün oluşturduğu anlaşılmıştır. Alt taban yüzeyinde diş kesimi üzerinde 23 *x* 7 *x* 5 cm ölçülerinde onarım izi görülür. Konsollar arası rozet çiçekler ve istiridye kabuğu bezemelidir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Sol kenar cephesi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

288. Env. No.: M. 285 *Şekil No.: 163* *Kat. Görsel No.: 215*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 80 cm, D. 81 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: Yapı elemanına ait profil ve bezeme stil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Konsol arası rozet çiçek bezemelidir. Alt taban yüzeyi ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinin bir kısmı aşınmıştır ve diş kesimi üzerinde 18 *x* 10 *x* 7 cm ölçülerinde bir onarım izi bulunmaktadır. Sol kenar cephesi kırık ve eksiktir. Az bir kısmı korunmuş arka cephe yüzeyinin kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Sağ kenar cephesi büyük ölçüde korunmuştur. Yüzey ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

289. Env. No.: M. 428 *Şekil No.: 164* *Kat. Görsel No.: 216*

Konsollu köşe kornişi

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 41 cm, G. 108 cm, D. 88 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat köşe kornişi

Tanım: M. 17. 38 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş, konsol ve diş sırasından oluşmaktadır. Blok üzerinde aşınma çok fazladır. Sima, palmet bezemeler ile süslü olmalıdır. Üzeri *akanthus* yaprak bezemeli konsollar *ion kymation*u dizisi ile çevrelidir ve konsol aralarında doldurma öğesi olarak rozet çiçekler tercih edilmiştir. Alt taban yüzeyi ince, kalın tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Sol kenar cephesi kırık ve eksiktir. Sağ kenar cephesi ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kısmen korunmuştur ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

290. Env. No.: M. 432 *Şekil No.: 165* *Kat. Görsel No.: 217*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 42 cm, G. 80 cm, D. 85 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı ile ilişkisi tespit edilemedi. Kesin olmamakla birlikte *stoa* için düşünülebilir.

Tanım: Yapı elemanına ait profil ve bezeme stil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima açık – kapalı palmet ile bezenmiştir. Konsollar arasında doldurma öğeler olarak vazo içerisinden çıkan çiçek ve ince bir dalın her iki yanında

duran haşhaş (nar?) motifleri tercih edilmiştir. Alt taban yüzeyinin bir kısmı aşınmıştır. Yüzey; ince, kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cepheleri kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

291. Env. No.: M. 758 *Şekil No.: 166* *Kat. Görsel No.: 218*

Konsollu köşe kornişi

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 39 cm, G. 91 cm, D. 85 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 2. kat

Tanım: M. 190 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçmiş blok büyük ölçüde korunamamıştır. Yapı elemanı sima, korniş, konsol ve diş sırasından oluşmaktadır. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince, kalın tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Taban yüzeyinin bir kısmı perdahlanmıştır. Kenar cephelerinin üst ve alt profil kısmına yakın kısımları kalın uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

292. Env. No.: M. 769 *Şekil No.: 167* *Kat. Görsel No.: 219*

Konsollu köşe kornişi

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 138 cm, D. 90 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat

Tanım: M. 190 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçmiş blok büyük ölçüde korunmuştur. Yapı elemanı sima, korniş, konsol ve diş sırasından oluşmaktadır. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince, kalın tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Taban yüzeyinin arka kısmında 10 cm genişliğinde ve 10 cm yüksekliğinde küçük bir konsol oluşturulmuştur. Kenar cepheleri kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

293. Env. No.: M. 868 *Şekil No.: 168* *Kat. Görsel No.: 220*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 88 cm, D. 58 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak anlaşılamamıştır. Ancak, bezeme stili ve ölçüleri bakımından *imparator onurlandırma salonu*, 2. katı için önerilebilir.

Tanım: Yapı elemanına ait profil ve bezeme stil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cepheleri ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

294. Env. No.: M. 904 *Şekil No.: 169* *Kat. Görsel No.: 221*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, yoğun beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 74 cm, D. 135 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Korunma durumu nedeni ile yapı ile ilişkisi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak, bezeme stili ve ölçüleri bakımından *imparator onurlandırma salonu*, 2. katı için önerilebilir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima, korniş, konsol ve diş kesiminden oluşmaktadır. Sima kırık ve eksiktir. *Akanthus* yaprağı bezemeli konsollar *ion kymation*u ile çevrelenmiştir. Konsollar arasında doldurma öğeleri olarak rozet çiçek kullanılmıştır. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmış, yüzeyin bazı noktaları kısmen perdahlıdır. Sağ kenar cephesinde küçük konsollar oluşturulmuş ve konsol yüzeyleri kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sol kenar cephesi kırık ve eksiktir. Cephenin konsollar için oluşturulan arka yüzeyi kalın uçlu tarak, diğer kısımları ise kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

295. Env. No.: M. 906 *Şekil No.: 170* *Kat. Görsel No.: 222*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 121 cm, D. 65 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat (?)

Tanım: M. 192 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özellikleri sunar. Olasılıkla aynı bütünün parçaları olmalıdırlar. Sima büyük kırık ve eksiktir. Konsol arasında kullanılan doldurma öğeleri rozet çiçek ve istiridye kabuğu bezemelidir. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kenar cepheleri ile birlikte arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

296. Env. No.: M. 916 *Şekil No.: 171* *Kat. Görsel No.: 223*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 52 cm, D. 81 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat (?)

Tanım: Yapı elemanına ait profil ve bezeme stil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi kalın ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kenar cepheleri kırık ve eksiktir. Sağ kenar cephesinde bir kaldırma yuvası bulunmaktadır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

297. Env. No.: M. 1015 *Şekil No.: 172* *Kat. Görsel No.: 224*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 50 cm, D. 82 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat (?)

Tanım: Profil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi kalın ve ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sol kenar cephesi ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Sağ kenar cephesi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

298. Env. No.: M. 1095 *Şekil No.: 173* *Kat. Görsel No.: 225*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 56 cm, D. 86 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat

Tanım: Profil özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile, bezeme stil özellikleri ise 2. katın kuzey köşe nişi üzeri için önerilen oval formlu kornişler ve M. 1102 A-B bloğu ile benzerlik gösterir. Olasılıkla oval formlu kornişlerin devamıdır. Sima stilize edilmiş lotus ve kapalı palmet bezeme ile süslüdür. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cephelerinde profilli yüzeye yakın kenarlar ince uçlu tarak, diğer kısımlar ise kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Sol kenar cephesinde 3 *x* 3 *x* 4 cm ölçülerinde bir dübel bulunmaktadır. Arka cephe yüzeyi büyük ölçüde kırık, sağlam yüzeyde kalın uçlu murç izleri görülür. Üst taban yüzeyi görülmedi.

299. Env. No.: M. 1102 A-B *Şekil No.: 174* *Kat. Görsel No.: 226*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde farklı noktalarda ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu tespit edilerek bir araya getirilmiştir.

Ölçüleri: Y. 26 cm, G. 113 cm, D. 76 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat duvar içi niş üzeri.

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 1095 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Yüzeyde bazı noktalar perdahlıdır. Kenar cepheleri ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

300. Env. No.: M. 1104 *Şekil No.: 175* *Kat. Görsel No.: 227*

Konsollu korniş

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 76 cm, D. 87 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 77 Env. No.lu blok ile benzerlik gösterir. Sima büyük ölçüde eksiktir. Sağlam kısımlarında stilize edilmiş açık lotus ve kapalı palmet bezeme görülür. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kenar cepheler ve arka cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

KASET BLOKLARI

Tablo 13a. *Korniş kaset blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
301	M.51	35	120	203
302	M.65+M.66	36	122	220
303	M.186	40	100	172
304	M.554	38	82	72
305	M.721	38	98	101
306	M.726	37	108	105
307	M.898	35	69	111
308	M.915	37	116	129
309	M.922	37	146	107
310	M.923	39	119	104
311	M.924	37	90	113
312	M.926	39	70	71
313	M.1001	38	83	100
314	M.KK.1	36	96	175

301. Env. No.: M. 51 *Şekil No.: 178* *Kat. Görsel No.: 228*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 1949 yılı, Mansel dönemi kazı çalışmalarında, *İmparator onurlandırma salonu* içerisinden ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 120 cm, D. 203 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu, 1.* kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Literatür: Mansel (1978), s. 175 Res. 191.

Tanım: Tek parça halinde ele geçen bloğun korniş kısmı kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinde iç içe geçmiş bantlar arasına yerleştirilmiş rozet çiçeklerden oluşan kasetler yer alır. Uzun kenar köşeleri ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Üst taban cephe yüzeyi kalın ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Cephe yüzeyinin merkezinde kaldırma yuvası yer alır. K.Y. 5 *x* 15 *x* 9 cm ölçülerindedir. Yüzeyin her iki uzun köşelerinde akıtma kanalına bağlı dübel yuvaları bulunmaktadır. D1. 7 *x* 15 *x* 7 cm, D2. 7 *x* 12 *x* 6 cm ölçülerindedir. Kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir.

302. Env. No.: M. 65 + M. 66 *Şekil No.: 179*

Kat. Görsel No.: 229a-b / 237

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: M. 65 ve M. 66 Env. No.lu bloklar 2016 yılı çalışmalarında Doğu *Stoa* önünde birbirine yakın noktalarda, M. 923 Env. No.lu blok Batı Stoa önünde ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında üç bloğun aynı bütüne ait parçalar olduğu anlaşılmıştır.

Ölçüleri: Y. 36 cm, G. 122 cm, D. 224 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Üç parça halinde ele geçmiştir. Eldeki sağlam örneklerden yola çıkarak korniş bloklarının 120 cm genişliğine ve 224 cm derinliğine ulaştığı görülmektedir. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban yüzeyinde etrafı iç içe geçmiş üçgen bantlar ile çevrili bir kaset, üçgen formundaki kasetlerin çevrelediği merkezde ise yaklaşık dikdörtgen formunda işlenmiş, iç içe geçmiş bantlar arasına yerleştirilmiş rozet çiçeklerden oluşan kasetler yer alır. Üst taban görülmedi. Uzun kenar köşeleri yoğun aşınmış ve kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Kısa kenar cephelerinden sadece arka kısa kenar kısmen sağlamdır. Sağlam olan bu cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

303. Env. No.: M. 186 *Şekil No.: 180* *Kat. Görsel No.: 230a-b*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 40 cm, G. 100 cm, D. 172 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyinde korniş kısmı yer alır. Diş sıralı korniş üzerinde korniş alnı yer alır. Korniş alnı ion kymationu bezemesi ile süslenmiştir. Simada büyük ölçüde kırılmalar ve aşınmalar oluşmuştur. Az bir kısmı sağlam ele geçen simanın açık - kapalı palmet bezeme dizisi ile süslendiği anlaşılmaktadır. Alt taban yüzeyinde, yaklaşık dikdörtgen formunda, iç içe geçmiş bantlar arasına yerleştirilmiş rozet çiçeklerden oluşturulmuş kasetler yer alır. Üst taban görülmedi. Uzun kenar köşeleri yoğun aşınmış,

sağlam olan sol kenar köşesi kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka kısa kenar cephesi kırık ve eksiktir.

304. Env. No.: M. 554 *Şekil No.: 181* *Kat. Görsel No.: 231*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 82 cm, D. 72 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş bloğun korniş ve kaset bantlarının yer aldığı kısım kırık ve eksiktir. Uzun kenar köşeleri ve kısa kenarların sadece arka kısmı korunmuştur. Alt taban cephesi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sağlam kalan kısımlardan kasetlerin iç içe geçmiş bantlardan oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Uzun kenar cepheleri büyük ölçüde korunmuştur. Her iki cephe yüzünde de kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç izleri görülür. Arka kısa kenar cephesin kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

305. Env. No.: M. 721 *Şekil No.: 182* *Kat. Görsel No.: 232*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 98 cm, D. 101 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Kornişe ait diş sırasının az bir kısmı korunabilmiştir. Uzun kenar yüzleri kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Kasetler iç içe geçmiş bantlardan oluşturulmuştur. Kaset bantları yaklaşık bir kare formundadır. Kısa arka kenar kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

306. Env. No.: M. 726 *Şekil No.: 183* *Kat. Görsel No.: 233 a-b*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 108 cm, D. 105 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Korniş ve kaset bir arada işlenmiştir. Diş sıralı korniş ince bir bant ile son bulur ve korniş alnı başlar. Korniş alnı *ion kymation*u bezelidir. Sima stilize edilmiş açık – kapalı palmet dizisi ile bezenmiştir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır ve kasete ait bant çizgisi görülebilmektedir. Uzun kenar cepheleri kırık ve eksiktir. Arka cephe kısa kenarı ince uçlu tarak ve kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi. M. 721 Env. No.lu blokta olduğu gibi, yapı elemanının kaset ve korniş bloklarının iki farklı bloktan çalışıldığı ve daha sonra bu blokların birleştirilmesi ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

307. Env. No.: M. 898 *Şekil No.: 184* *Kat. Görsel No.: 234*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 35 cm, G. 69 cm, D. 111 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Korniş ve kaset yekpare işlenmiştir. Korniş alnı kırık ve eksiktir. Korniş alnında yer alan *ion kymation*u bezeme dizisinin az bir kısmı ve diş sırası korunmuştur. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Uzun ve kısa kenarlar korunmuştur. Kenar cephe yüzlerinde de kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç izleri görülür. Kaset bantlarına ait izlerin az bir kısmı korunmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi.

308. Env. No.: M. 915 *Şekil No.: 185* *Kat. Görsel No.: 235*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 116 cm, D. 129 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu*, 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçen blokta korniş ve kaset yekpare işlenmiştir. Korniş, diş sırasının bir kısmı hariç tutulmak kaydı ile kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyinde 10 cm çapında bir daire şeklinde taşçı izi bulunmaktadır. Taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. İnce bir bant ile son bulan kornişten sonra kaset başlar. Kasetler yaklaşık bir kare formunda, iç içe geçmiş iki bant ve bu bantların merkezinde yer alan rozet çiçeklerden oluşturulmuştur. Uzun kenar cephelerinin her ikisi de korunmuştur. Kenar cephelerinin yüzeyleri kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka kısa kenar cephesi kırık ve eksiktir.

309. Env. No.: M. 922 *Şekil No.: 186* *Kat. Görsel No.: 236*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 146 cm, D. 107 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: M. 898 Env. No.lu blok ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçmiştir. Korniş ve kaset yekpare işlenmiştir. Korniş alnı kırık ve eksiktir. Korniş alnında yer alan *ion kymation*u bezeme dizisinin az bir kısmı ve diş sırası korunmuştur. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Uzun ve kısa kenarlar korunmuştur. Kenar cephe yüzlerinde de kalın uçlu tarak ve kalın uçlu murç izleri görülür. Kaset bantlarına ait izlerin az bir kısmı korunmuştur. Buna göre kasetler iç içe geçen bantların merkezine yerleştirilmiş rozet çiçeklerden oluşturulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi.

310. Env. No.: M. 923 *Şekil No.: 187* *Kat. Görsel No.: 237*

Blokların tamamlama önerisi için bk.: ***Şekil No.: 179***

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 39 cm, G. 119 cm, D. 104 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: M. 64 ve M. 65 Env. No.lu bloklar ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahip, bu bloklar ile aynı bütünün parçasıdır. Tek parça halinde ele geçen bloğun korniş alnı üst kesimi, sima kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kornişe ait taban yüzeyinde bloğun işlenişinden sonraki bir döneme ait olabilecek bir onarım izi yer alır. Kaset kısmına ait taban yüzeyinde; etrafı iç içe geçmiş üçgen bantlar ve bu bantların merkezine yerleştirilmiş rozet çiçeklerden oluşan kasetler yer alır. Kaset bantlarının az bir kısmı korunmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi. Uzun kenar köşeleri kırık ve eksiktir. Kısa kenar cephelerinden sadece arka kısa kenar kısmen sağlamdır. Kenar cephe yüzleri kalın ve ince uçlu tarak yanı sıra kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. M. 721 Env. No.lu blokta olduğu gibi, yapı elemanının kaset ve korniş bloklarının iki farklı bloktan çalışıldığı ve daha sonra bu blokların birleştirilmesi ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

311. Env. No.: M. 924 *Şekil No.: 188* *Kat. Görsel No.: 238*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 37 cm, G. 90 cm, D. 113 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Yapı ile ilişkilendirilemedi. Ölçüleri İmparator onurlandırma salonu alt kat korniş blokları ile eştir. Ancak diş kesimi ve sima bezemeleri farklılık göstermektedir.*

Tanım: Tek parça halinde ele geçen bloğun uzun kenar köşeleri kırık ve eksiktir. Korniş diş sıralıdır ve korniş alnı ion kymationu bezeme dizisi ile süslenmiştir. Büyük ölçüde kırık olan sima, açık – kapalı palmet dizisi ile bezelidir. Bezeme stil özellikleri M. 926 Env. No.lu blok ile eştir. Bu bloklar aynı bütünün parçalarıdır. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kaset kısmına ait taban yüzeyinde kasete ait olması gereken bantların çok az bir kısmı korunabilmiştir. Kısa kenar cephelerinden sadece arka kısa kenar kısmen sağlamdır. Kenar cephe yüzleri kalın murç ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

312. Env. No.: M. 926 *Şekil No.: 189* *Kat. Görsel No.: 239*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, yoğun gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 39 cm, G. 70 cm, D. 71 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *Bk. Kat. No.: 311.*

Tanım: M. 924 Env. No.lu blok ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Tek parça halinde ele geçmiştir. Sima ve korniş tek blok üzerine işlenmiştir. Ön cephe; diş sırası, korniş ve simadan oluşur. Sima açık - kapalı palmet bezeme dizisi ile süslüdür. Korniş alnı *ion kymation*u ile bezelidir. Korniş diş sırası *kyma reversa* profili ile başlar. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sağ kenar cephesi ve arka cephe kırık ve eksiktir. Sol kenar cephesi kısmen sağlamdır. Cephe ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

313. Env. No.: M. 1001 *Şekil No.: 190* *Kat. Görsel No.: 240*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Batı *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 83 cm, D. 100 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçtir. Korniş diş sıralıdır. Korniş alnı ile birlikte sima, uzun ve kısa kenar cepheleri kırık ve eksiktir. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kaset iç içe geçmiş bantlar ve bu bantların merkezinde yer alan rozet çiçek motifinden oluşturulmuştur. Üst taban yüzeyi görülmedi.

314. Env. No.: M. KK. 1 *Şekil No.: 191* *Kat. Görsel No.: 241*

Diş sıralı korniş-kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 1949 yılı çalışmalarında, *İmparator onurlandırma salonu* içinde ele geçmiş, daha sonra Side Müzesi'ne taşınmıştır. Side Müzesi bahçesinde sergilenmektedir.

Ölçüleri: Y. 36 cm, G. 96 cm, D. 174 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Literatür: Mansel (1978), s. 175 Res. 192

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş bloğun korniş kısmı tamamı ile kırık ve eksiktir. Ancak ölçülerinden yola çıkarak bu bloğun da diğer 1. kat blokları gibi diş sıralı olması beklenmelidir. Alt taban yüzeyinin korniş kısmı ince ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Kaset oval formda ve derin işlenmiş, bant içerisine alınan oval formdaki kaset labirent motifi şeklinde daralır ve merkezde bir rozet çiçek ile son bulur. Uzun kenar köşeleri kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. İnce uçlu tarağın tercih edildiği yerlerde *anathyrosis* oluşturulmuş ve bu çizginin dışında kalan kısımlar kalın uçlu murç ile işlenmiştir.

Tablo 13b. *Normal tip kaset blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
315	64A-B+M.920	20	81	144
316	M.187	20	123	100
317	M.GS.17.47	20	72	88

315. Env. No.: M. 64 A-B + M. 920 *Şekil No.: 192a-b* *Kat. Görsel No.: 242*

Kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde farklı alanlarda ele geçmiş, belgeleme çalışmalarında bir bütün oldukları tespit edilmiştir.

Ölçüleri: Y. 20 cm, G. 81 cm, D. 144 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aedicula* üzeri kaset bloğu

Tanım: 3 parça halinde ele geçmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kenar cepheleri kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Alt taban yüzeyinde ince bantlar arasına yerleştirilmiş rozet çiçeklerden oluşturulan kaset yer alır. Bant yüzeyleri ve kasetler ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ele geçen üç parçanın bir araya getirilmesi ve bu verilerden yola çıkarak oluşturulan tamamlama önerisinde bloğun genişliği 115 cm, derinliği ise 145 cm ölçülerini bulmaktadır.

316. Env. No.: M. 187 *Şekil No.: 193* *Kat. Görsel No.: 243*

Kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 20 cm, G. 123 cm, D. 100 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aedicula* üzeri korniş-kaset bloğu

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kenar cepheleri kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Alt taban yüzeyinde, iç içe geçmiş ince bantların merkezine yerleştirilen rozet çiçeklerden oluşturulmuş kasetler yer alır. Bantlar kenarlarda üçgen formunda, iç kısımda ise yaklaşık bir kare formundadır. Bant yüzeyleri ve kasetler ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ele geçen üç parçanın bir araya getirilmesi ve

bu verilerden yola çıkarak oluşturulan tamamlama önerisinde bloğun genişliği 100 cm, derinliği ise 145 cm ölçülerini bulmaktadır.

317. Env. No.: M. GS. 17. 47 A+B *Şekil No.: 194a-b* *Kat. Görsel No.: 244*

Kaset bloğu

Malzeme: İnce grenli, gri ve yoğun beyaz damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir

Ölçüleri: Y. 20 cm, G. 72 cm, D. 88 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aedicula* üzeri kaset bloğu

Tanım: 2 parça halinde ele geçmiştir. Üst taban yüzeyi görülmedi. Kenar cepheleri kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Alt taban yüzeyinde, iç içe geçmiş ince bantların merkezine yerleştirilen rozet çiçeklerden oluşturulmuş kasetler yer alır. Her bir rozet çiçek birbirinden farklı formda işlenmiştir. Bant yüzeyleri ve kasetler ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ele geçen bu iki parça bloğa ait genişlik ölçüsünü tam verirken derinlik ölçülerini tam olarak sağlamamaktadır. Bununla birlikte bloğun tam parça görünümüne dair bir öneri çizimi oluşturulmuştur (**Şekil No.:** 194b).

ALINLIK BLOKLARI

Tablo 14. *Alınlık blokları*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.	⦠ (Derece)
318*	M.17.14	55	115	90	20º
319*	M.82	62	86,5	74	22 º
320*	M.97	53	74	64	20 º
321·	M.140	80	156	60	20 º
322·	M.425	38	47	38	20 º
323.	M.429	55	87	65	20 º
324*	M.17.15	72	148	62	20 º
325·	M.81+870	75	208	60	20 º
326·	M.17.A1+M.933A-B+ M.940	80	310	60	20 º
327*	M.GK.01	118	210	52	30 º
328*	M.KK.01	118	212	52	30 º
329*	M.80	65	91	74	30 º
330*	M.86	60	70	70	30 º
331*	M.442	60	85	72	30 º
332*	M.566	57	94	79	30 º
333*	M.891	60	90	75	30 º
334	M.440	80	90	57	--
335a*	M.318A+B	29	42	32	--
335b	M.84	31	56	30	--
335c	M.96	40	40	38	--
335d	M.272	28	30	30	--

Nokta: 1. Kat; Yıldız: 2. Kat

318. Env. No.: M. 17. 14 *Şekil No.: 195* *Kat. Görsel No.: 245*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa*da ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 55 cm, G. 115 cm, D. 90 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat kısa kenar *aedicula*sı üzeri.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, bir alınlığa ait sağ cephe parçası. Diş kesimi, konsol, korniş ve simadan oluşmaktadır. Diş kesimi üzerinde üzeri *akanthus* yaprak bezemeli konsollar yükselir ve konsollar *ion kymation*u ile çevrelenmiştir. Konsollar arasında doldurma öğeleri olarak rozet çiçek motifleri kullanılmıştır. Korniş alnı ve

tympanon çevresi *ion kymation*u bezelidir. Sima yüzeyi yoğun aşınmış, aşınan yüzeyde açık palmet bezeme dizisi görülür. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi oldukça yoğun aşınmıştır. Sağ cephe yüzeyi ön cephe yüzeyinin bezeme ve profil özelliklerini devam ettirir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Yüzeyin *akroterion* için ayrılan kısım üzerinde kaldırma yuvası ve biri akıtma kanalına bağlı dübel yer alır. KY. 15 *x* 2, 5 *x* 10 cm, D1. 15 *x* 8 *x* 10 cm, D2. 6 *x* 3 *x* 2 cm, D3. 4 *x* 3 *x* 6 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

319. Env. No.: M. 82 *Şekil No.: 196* *Kat. Görsel No.: 246*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 62 cm, G. 86,5 cm, D. 74 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat kısa kenar *aedicula*sı üzeri.

Tanım: Profil ve bezeme özellikleri M. 17. 14 Env. No.lu alınlık ile benzerdir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyinde aşınmalar oluşmuş, bu aşınmalar neticesinde bezemeler görünürlüğünü kısmen yitirmiştir. Ön cephe simasında onarım izi bulunmaktadır. *Tympanon* iç kısmı ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Bu işleme sonraki bir müdahaleye de işaret ediyor olabilir. Sima açık palmet bezeme dizisi ile bezenmiştir ve sima yüzeyinde 13 *x* 14 cm ölçülerinde bir onarım izi bulunmaktadır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Bloğun üst taban merkezine yakın bir noktada 10 *x* 3 *x* 5 cm ölçülerinde bir kaldırma yuvası yer alır. Sağ kenar cephesi ön cephenin bezeme ve profil özelliklerini devam ettirir. Sol kenar cephesi kalın uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi görülmedi.

320. Env. No.: M. 97 *Şekil No.: 197* *Kat. Görsel No.: 247*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 53 cm, G. 74 cm, D. 64 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat arka duvar cephesi, duvar içi niş üzeri. Ayrıca bk.: *Kat. No.: 324.*

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Diş sırası, korniş, *tympanon* ve simadan oluşmaktadır. Diş kesimi önünde yer alan *kyma reversa* profilli ve bir bant ile son bulur. Diş kesimi üzerinde yükselen korniş ve *tympanon* çevresi *ion kymation*u ile bezelidir. Ön cephe yüzeyinde büyük ölçüde korunmuş olan sima stilize edilmiş açık lotus ve kapalı palmet bezeme dizisi ile süslüdür. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sağ cephe yüzeyi ön cephenin profil ve bezeme özelliklerini devam ettirir. Sol cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyi görülmedi.

321. Env. No.: M. 140 *Şekil No.: 198* *Kat. Görsel No.: 248*

İstiridye Formlu Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2015 yılı çalışmalarında Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 80 cm, G. 156 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat, kuzey köşe nişi üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Alınlık; arkhitrav-friz, korniş ve *tympanon*un tek blok üzerinde işlenmesi ile oluşturulmuştur. En alttan yukarı doğru incelendiğinde en altta birbiri üzerinde hafifçe yükseltilerek oluşturulmuş ve araları *astragal* dizisi ile bezenmiş üç *fascia* yer alır. *Arkhitrav* tacı *ion kymation*u ile bezelidir. *Arkhitrav* kısmı en üstte bir bant ile son bulurken onun üzerinde defne yaprakları ile bezenmiş friz yer almaktadır. Defne yaprakları hem ortada hem de köşelerde yer alan bir bant ile başlatılmış, böylece yapraklar bu bantların kenarlarına doğru ters yönlendirilerek bezemelerde bir hareketlilik oluşturulmuştur. Frizin hemen üzerinde diş kesimi başlar. Diş kesiminin üzerinde yer alan korniş alnı ve *tympanon* çevresi *ion kymation*u ile bezenmiştir. *Tympanon* merkezinde bir derinlik oluşturulmuş, bu derinlik içerisine istiridye kabuğu bezemesi yerleştirilmiştir. İstiridye kabuğu düğümü üsttedir. Sima açık lotus – kapalı palmet bezeme dizisi ile süslenmiştir. Simanın üzerinde yer alan destek kısmı yüzeyi ise spiral şeklinde bezenmiştir ve spiral form yarım kesik kapalı palmet ile son bulur.

Alt taban yüzeyi büyük ölçüde aşınmış olmakla birlikte sağlam kısımlarında taban yüzeyinin kalın uçlu tarak ile işlendiği görülmektedir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Yüzeyin friz kısmında yoğun aşınmalar oluşmuş ve üst destek kısmında spiral formun çevresi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Yüzeyde akıtma kanalına bağlı bir dübel yer alır.

Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kenar cephelerden sadece sağ kenar cephesi sağlamdır. Sağlam olan bu cephede ön cephenin profil formu devam ettirilmiş, ancak profilli yüzey bezenmemiştir.

322. Env. No.: M. 425 *Şekil No.: 199a* *Kat. Görsel No.: 249*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 38 cm, G. 47 cm, D. 38 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat arka duvar cephesi, duvar içi niş üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. *Kyma reversa* formu ile profillendirilmiş alt taban yüzeyinin hemen üzerinde yer alan korniş, *tympanon* ve simadan oluşmaktadır. Korniş alnı ve *tympanon* çevresi *ion kymation*u ile bezelidir. Sima, köşelerde yer alan *akanthus* yaprağından çıkarak üçgen alnına doğru ilerleyen stilize edilmiş açık lotus – kapalı palmet dizisi ile süslenmiştir. Sağlam olan sağ kenar cephesi ön cephenin profil ve bezeme şemasını devam ettirir.

Alt taban yüzeyinde profilli yüzeyin çevresi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Ön cephe ve sağ kenar cephesi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç, arka cephe ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Sol kenar cephesi kırık ve eksiktir.

323. Env. No.: M. 429 *Şekil No.: 199b* *Kat. Görsel No.: 250*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 55 cm, G. 87 cm, D. 65 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat arka duvar cephesi, duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 425 Env. No.lu blok alınlık ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Belgeleme çalışmalarında bu iki bloğun aynı bütünün parçaları olduğu anlaşılmıştır. Alt taban yüzeyinde profilli yüzeyin çevresi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Ön cephe ve sol kenar cephesi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Üst taban yüzeyi ince uçlu tarak ve

ince uçlu murç, arka cephe ise kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Sağ kenar cephesi kırık ve eksiktir.

324. Env. No.: M. 17. 15 *Şekil No.: 200* *Kat. Görsel No.: 251*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2017 yılı çalışmalarında, *palaestra* içinde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 72 cm, G. 1148 cm, D. 62 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat arka duvar cephesi, duvar içi niş üzeri. Ayrıca bk. Kat. No.: 320.

Tanım: M. 97 Env. No.lu alınlık ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Belgeleme çalışmalarında bu iki parçanın aynı bütüne ait oldukları tespit edilmiştir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Sol cephe yüzeyi ön cephenin profil ve bezeme özelliklerini devam ettirir. Sağ cephe yüzeyi kırık ve eksiktir. Ön cephe ve üst taban yüzeyi büyük ölçüde kırıktır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

325. Env. No.: M. 81 + M. 870 *Şekil No.: 201* *Kat. Görsel No.: 252*

İstiridye Formlu Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: M. 870 Env. No.lu parça 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa*da ele geçmiştir. M. 81 Env. No.lu büyük parça ise 1949 yılı, Mansel dönemi kazı çalışmalarında, *İmparator onurlandırma salonu* içerisinden ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 75 cm, G. 208 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat, güney köşe nişi üzeri

Literatür: Wegner (1989), s. 163, 167 Abb. 2.: Mansel (1978), s. 179, 176 Res. 194.: Vandeput (1997a), 115-116 Pl. 117. 1.

Tanım: M. 140 Env. No.lu istiridye formlu alınlık ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Aradaki fark tympanon çevresinin urgan bezeme, simanın ise bir ters – bir düz şekilde işlenmiş *akanthus*laşmış palmet, stilize edilmiş lotus ve arada doldurma bir öğe olarak kullanılmış düz yaprak motifleridir. Bezemeli yüzeyde yoğun matkap kullanımı dikkat çeker. Alt taban yüzeyi ince uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyinde yer yer aşınmalar oluşmuştur. Kenar cepheleri ön

cephenin profil özelliklerini tekrar eder, ancak profilli yüzeyde herhangi bir bezeme ögesine yer verilmemiştir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Yüzeyde yuvarlak formda bir dübel yuvası bulunmaktadır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

326. Env. No.: M. 17. A1 + M. 940 + M. 933 A-B

Şekil No.: 202 *Kat. Görsel No.: 253 a-b-c-d*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2015-2017 yılları arasında yapılan çalışmalarda, *palaestra*nın farklı alanlarında ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 80 cm, G. 310 cm, D. 60 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 1. kat, merkezde yer alan duvar içi niş üzeri

Tanım: M. 425 ve M. 429 Env. No.lu alınlıklar ile benzer profil özelliklerine sahiptir. Alınlık iki farklı bloktan çalışılmış, daha sonra bu bloklar dübeller ile bir araya getirilmiştir. Çalışılması ve daha sonrasında bu iki bloğun birleştirilebilmesinin kolay olması için alınlığın bir kısmı daha geniş tutulmuştur. Böylece özellikle *tympanon* içerisindeki Medusa figürü başta olmak üzere bezeme unsurlarına zarar verebilecek olasılıklardan uzak durulmuştur. Sima ters ve düz olacak şekilde birbirini takip eden açık – kapalı palmet bezeme ile süslenmiştir.

Alt taban yüzeyini üç noktadan çevreleyen 10 cm genişliğinde bir profil oluşturulmuş, profilin çevrelediği iç kısım kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile işlenmiştir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. *Tympanon* çevresi *ion kymation*u ile bezenmiştir. *Tympanon*un tam merkezinde madalyon biçimli, etrafı defne yaprakları ile çevrelenmiş bir Medusa başı yerleştirilmiştir. Her iki yandaki konsollar alınlığın *akroterion* taşıdığını gösterir. Kısa kenar köşeleri ön cephenin profil ve bezeme özelliklerini devam ettirir. Üst taban yüzeyinde konsollar üzerine dübel yuvaları yerleştirilmiştir. 933A-B ve M. 940 – M. 17 A1 bloklarının merkezleri üzerinde kaldırma yuvaları bulunmaktadır. Ayrıca yüzeyin farklı noktalarında küçük dübel yuvaları oluşturulmuştur. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

327. Env. No.: M. GK. 01 *Şekil No.: 203* *Kat. Görsel No.: 254*

İstiridye Formlu Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 1949 yılı Mansel dönemi kazı çalışmalarında, *imparator onurlandırma salonu* içinde ele geçmiştir. 1965 yılı restorasyonu ile birlikte *imparator onurlandırma salonu*nun güney köşe nişi üzerine yerleştirilmiştir.

Ölçüleri: Y. 118 cm, G. 210 cm, D. 52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, kuzey/güney köşe nişi üzeri

Literatür: Wegner (1989), s. 163, 167 Abb. 1.: Mansel (1978), s. 179, 174 Res. 189-190.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, 1965 yılı restorasyon çalışmaları sırasında birleştirilmiştir. Alınlık bloğu arşitrav, friz, korniş ve *tympanon*un tek blok üzerinde çalışılması ile oluşturulmuştur. En altta birbiri üzerinde hafifçe yükseltilerek oluşturulmuş ve araları *astragal* dizisi ile bezenmiş üç *fascia* yer alır. *Fascia*, üzerinde yer alan bir iç bükey profil ve profilin üzerinde bulunan ince bir bant ile sona ermektedir. Bant üzerinde kıvrık dal bezemeli friz yer alır. Frizin hemen üzerinde diş kesimi başlar. Diş kesimi üzerinde, çevresi urgan bezeme ile çevrili *tympanon* için bir derinlik oluşturulmuş, bu derinlik içerisine istiridye kabuğu bezemesi yerleştirilmiştir. İstiridye kabuğu düğümü alttadır. *Tympanon* çevresi dalga çizgiler ile bezenmiş ve içerisine baş kısımları aşağıya, niş içine bakacak doğrultuda yerleştirilmiş yunus balıkları yerleştirilmiştir. Balık pulları ise figürlü kabartmanın üzerine oyulmuş küçük çentikler ile gösterilmiştir. Alınlığın üzerindeki en son bant, sima, stilize edilmiş açık lotus – kapalı palmet bezeme dizisi ile süslenmiştir. Sima bantlarının üst köşelerinde kapalı palmet bezemeler yerleştirilmiştir.

Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Kenar cepheleri ön cephe profil ve bezeme şemasını devam ettirir. Arka cephe yüzü oval formludur ve kalın uçlu murç ile işlenerek kaba bırakılmıştır. Üst taban yüzeyi görülmedi.

328. Env. No.: M. KK. 01 *Şekil No.: 204* *Kat. Görsel No.: 255a-b-c-d*

İstiridye Formlu Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 1949 yılı Mansel dönemi kazı çalışmalarında, *İmparator onurlandırma salonu* içinde ele geçmiştir. 1965 yılı restorasyonu ile birlikte *İmparator onurlandırma salonu*nun güney köşe nişi üzerine yerleştirilmiştir.

Ölçüleri: Y. 118 cm, G. 212 cm, D. 52 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat, kuzey/güney köşe nişi üzeri

Literatür: Wegner (1989), s. 163, 167 Abb. 3.: Mansel (1978), s. 179, 173 Res. 188, 193.

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş, 1965 yılı restorasyon çalışmaları sırasında birleştirilmiştir. M. GK. 01. Env. No.lu alınlık ile benzer profil özelliklerine sahiptir. İki bloğu birbirinden ayıran en önemli unsur ön cephenin bezeme stilidir. Alınlık bloğu arşitrav, friz, korniş ve *tympanon*un tek blok üzerinde çalışılması ile oluşturulmuştur. En altta birbiri üzerinde hafifçe yükseltilerek oluşturulmuş ve araları *astragal* dizisi ile bezenmiş üç *fascia* yer alır. *Fascia*, üzerinde yer alan iki iç bükey profil ve onunda üzerinde bulunan ince bir bant ile tamamlanmıştır. Bant üzerinde ise oluk/dil-yiv bezemeli friz yer alır. Frizin hemen üzerinde diş kesimi başlar. Diş kesimi üzerinde, çevresi urgan bezeme ile çevrili *tympanon* için bir derinlik oluşturulmuş, bu derinlik içerisine istiridye kabuğu bezemesi yerleştirilmiştir. İstiridye kabuğu düğümü alttadır. *Tympanon* çevresi dalga çizgiler ile bezenmiş ve içerisine baş kısımları yukarı bakacak doğrultuda yerleştirilmiş yunus balıkları yerleştirilmiştir. Alınlığın üzerindeki en son bant, sima, stilize edilmiş açık lotus – kapalı palmet bezeme dizisi ile süslenmiştir. Sima bantlarının üst köşelerinde yarım kesik kapalı palmet bezemeler yerleştirilmiştir.

Alt taban yüzeyi kalın ve ince uçlu tarak ile işlenmiştir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Kenar cepheleri ön cephe profil ve bezeme şemasını devam ettirir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

329. Env. No.: M. 80 *Şekil No.: 205* *Kat. Görsel No.: 256 a-b*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 65 cm, G. 91 cm, D. 74 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aedicula*sı üzeri

Literatür: Vandeput (1997a), s. 141 Pl. 116. 4.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, bir alınlığa ait sağ cephe parçası. Diş kesimi, konsol, korniş ve simadan oluşmaktadır. Diş kesimi üzerinde üzeri *akanthus* yaprak bezemeli konsollar yükselir ve konsollar *ion kymation*u ile çevrelenmiştir. Konsollar arasında doldurma öğeleri olarak rozet çiçek motifleri kullanılmıştır. Korniş alnı ve *tympanon* çevresi *ion kymation*u bezelidir. Sima yüzeyi yoğun aşınmış, aşınan yüzeyde bezeme öğeleri görünürlüğünü kaybetmiştir.

Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi oldukça yoğun aşınmıştır. Sağ cephe yüzeyi ön cephe yüzeyinin bezeme ve profil özelliklerini devam ettirir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Yüzey de bir kaldırma yuvası bulunmaktadır. KY. 17 *x* 5 *x* 7 cm ölçülerindedir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

330. Env. No.: M. 86 *Şekil No.: 206* *Kat. Görsel No.: 257a-b*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, *Palaestra* içinde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 70 cm, D. 70 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aediculas*ı üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, bir alınlığa ait sağ cephe parçası. Profil özellikleri M. 80 Env. No.lu alınlık ile benzerdir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi oldukça yoğun aşınmıştır. Aşınmadan dolayı sima üzerindeki olması gereken bezeme öğeleri görünürlüğünü yitirmiştir. Sağ cephe yüzeyi ön cephe yüzeyinin bezeme ve profil özelliklerini devam ettirir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Sol cephe kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

331. Env. No.: M. 442 *Şekil No.: 207* *Kat. Görsel No.: 258 a-b*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 85 cm, D. 72 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aediculas*ı üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, bir alınlığa ait sol cephe parçası. Profil özellikleri M. 80 Env. No.lu alınlık ile benzerdir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi oldukça yoğun aşınmıştır. Korniş ve sima büyük ölçüde kırıktır. Aşınmadan dolayı sima üzerindeki olması gereken bezeme öğeleri görünürlüğünü yitirmiştir. Sol cephe yüzeyi büyük ölçüde kırık olmakla birlikte ön cephe yüzeyinin bezeme ve profil özelliklerini devam ettirir. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Sağ cephe kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

332. Env. No.: M. 566 *Şekil No.: 208* *Kat. Görsel No.: 559 a-b*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 57 cm, G. 94 cm, D. 79 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aediculas*ı üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, bir alınlığa ait sağ cephe parçası. Profil özellikleri M. 80 Env. No.lu alınlık ile benzerdir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi oldukça yoğun aşınmıştır. Korniş alnı ve sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Sağ cephe yüzeyi büyük ölçüde kırık ve eksik olmasının yanı sıra ön cephe yüzeyinin bezeme ve profil özelliklerini devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Sol cephe ve arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

333. Env. No.: M. 891 *Şekil No.: 209* *Kat. Görsel No.: 260a-b*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 90 cm, D. 75 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aediculas*ı üzeri

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş, bir alınlığa ait sol cephe parçası. Profil özellikleri M. 80 Env. No.lu alınlık ile benzerdir. Alt taban yüzeyi kalın uçlu tarak ve ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Ön cephe yüzeyi oldukça yoğun aşınmıştır. Korniş ve sima büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Sol cephe yüzeyi büyük ölçüde kırık olmakla birlikte ön cephe yüzeyinin

bezeme ve profil özelliklerini devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiştir. Sağ cephe kırık ve eksiktir. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır.

334. Env. No.: M. 440 *Şekil No.: 210* *Kat. Görsel No.: 261a-b*

Üçgen Alınlık

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* üzerinde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 60 cm, G. 90 cm, D. 75 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: Yapı elemanının korunma durumu nedeni ile cephe mimarisindeki yeri tespit edilemedi.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş blok üst taban yüzeyi hariç bütünü ile kırık ve eksiktir. Üst taban yüzeyinde 11 *x* 7 *x* 8 cm ölçülerinde bir kaldırma yuvası bulunmaktadır. Yuvanın çevresinde ise Yunanca harfler yer almaktadır.

335a. Env. No.: M. 318 A-B *Şekil No.: 211* *Kat. Görsel No.: 262a*

Tympanon parçası

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29 cm, G. 42 cm, D. 32 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat *aedicula* üzeri

Tanım: İki parça halinde ele geçmiştir. Üzeri defne yaprağı çelenginden oluşturulmuş, agonistik ödül tacı şeklinde bezenmiştir. Kenar cepheleri kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzü ince uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

335b. Env. No.: M. 84 *Kat. Görsel No.: 262b*

Tympanon parçası

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29 cm, G. 42 cm, D. 32 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. katın 30 derecelik alınlıkları için önerilmiştir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiş blok üzerinde olasılıkla bir *hippocampus*un baş ve ön iki ayağı bezenmiştir. Kenar cepheleri ince uçlu murç ile çalışılmıştır. Arka cephe kalın uçlu murç ile işlenmiş ve kaba bırakılmıştır. Restitüsyon önerisinde *hippocampus* bir tamamlama önerisi oluşturularak gösterilmiştir.

335c. Env. No.: M. 96 *Kat. Görsel No.: 262c*

Tympanon parçası

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29 cm, G. 42 cm, D. 32 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. katın 30 derecelik alınlıkları için önerilmiştir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçmiştir. Blok üzeri stilize edilmiş yunus balığı formunda bezenmiştir. Benzer yunus balığı formu M. GK. 01 ve M. KK. 01 Env. No.lu alınlıkların ön cephe köşelerinde görülür. Kenar cepheleri ince uçlu tarak ile çalışılmıştır. Üst taban yüzeyinde kaldırma yuvası bulunmaktadır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

335d. Env. No.: M. 272 *Kat. Görsel No.: 262d*

Tympanon parçası

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Buluntu Yeri: 2016 yılı çalışmalarında, Güney *Stoa* önünde ele geçmiştir.

Ölçüleri: Y. 29 cm, G. 42 cm, D. 32 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. katın 30 derecelik alınlıkları için önerilmiştir.

Tanım: Tek parça halinde ele geçen blok M. 318a+b Env. No.lu *tympanon* ile benzer profil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Kenar cepheleri kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Arka cephe yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır.

Tablo 15. *Friz bloğu*

336	M.60+M.61	59	162	50

336. Env. No.: M. 60 + M. 61 *Şekil No.: 212* *Kat. Görsel No.: 263a-b-c*

Friz bloğu parçası

Malzeme: İnce grenli, beyaz ve gri damarlı mermer

Bulunduğu Yer: 2016 yılı çalışmalarında, Doğu *Stoa* önünden ele geçmiştir. Yakın noktalarda ele geçen blokların belgeleme çalışmalarında bir bütünün parçaları olduğu anlaşılmış ve bir araya getirilmiştir.

Ölçüleri: Y. 59 cm, G. 162 cm, D. 50 cm.

Yapıdaki Olası Yeri: *İmparator onurlandırma salonu,* 2. kat kuzey/güney köşe nişi üzeri (?)

Tanım: İki parça halinde ele geçmiş friz bloğun alt taban yüzeyi kalın uçlu murç ile çalışılmış ve kaba bırakılmıştır. Taban yüzeyinin kenar kısımları kalın uçlu tarak ile işlenmiştir. Ön cephe yüzeyi ince uçlu tarak ile temiz çalışılmıştır. Yüzeyinde merkezinde kıvrık dal bezeme yer alır. Kıvrık dal bezemenin formu sayesinde bloğun merkezinden az bir kısmın kırık ve eksik olduğu anlaşılmaktadır. Üst taban yüzeyi kalın uçlu murç ve kalın uçlu tarak ile çalışılmıştır. Taban merkezinde 5 *x* 12 *x* 14 cm ölçülerinde bir kaldırma yuvası yer alır. Aynı yüzey üzerinde akıtma kanalına bağlı olmayan 2 dübel bulunmaktadır. D1. 6 *x* 5 *x* 5 cm, D2. 4 *x* 5 *x* 6 cm ölçülerindedir. İki dübel arasında 2 iteleme yuvası işlenmiştir. Arka cephe yüzeyi görülmedi. Kenar cepheleri kalın uçlu murç ve kalın uçlu tarak ile çalışmıştır. Kalın uçlu tarağın bitişi *anathyrosis* çizgisi ile belirlenmiş, çizginin dışında kalan kısım kalın uçlu murç ile çalışılmıştır.

ANTEFİKS

Tablo 16. *Antefiks*

Kat. No.	Env. No.	Y.	G.	D.
337	M.GS. 17/1	19	21	15
338	M.GS. 17/2	12	18,5	16
339	M.GS. 17/3	18	17,5	10
340	M.GS. 17/4	12,5	21	27
341	M.GS. 17/5	13	20	14
342	M.GS. 17/6	13,5	17	5
343	M.GS. 17/7	12,5	20	9,5

337. Env. No.: M. GS. Ant. 17 / 1 *Şekil No.: 213a-b-c* *Kat. Görsel No.: 264*

Tragedya maskı biçimli *antefiks*

Malzeme: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları

Tabakası: Sond. 1B / 17 - SB 12.

Tabaka Seviyesi: 5, 27 m.

Ölçüleri: Y. 19 cm, G. 21 cm, D. 15 cm.

Tanım: Tragedya maskı figürlü, kırmızı renkte, yer yer iri taşçık katkılı, dış yüzeyi kırmızı astarlı, kalıp tekniğinde yapılmış *antefiks*. Korinth tipi çatının *kalypter*inde kullanılmıştır. *Katakomos ochra* tipindeki maskın yüz oval, ağız açık, burun uzun ve düz, kaşlar geniş ve çatık, gözler iridir. Normal oranda olan alnın üzerindeki *onkos* dikey bantla sarılmış ve bu bant küçük baklava dilimi formu oluşturmuştur. Üçgenimsi formdaki *onkos*un altından saç bukleleri genişleyerek aşağıya doğru yayılmıştır. Teknik olarak incelendiğinde kapak kısmı kalıptan çekilmiş ve daha sonra kil ıslakken *kalypter* ile birleştirilmiştir. Bağlı bulunduğu *kalypter*in az bir kısmı korunmuştur. Üç parça halinde ele geçmiş ve kazı ekibince restore edilerek tüm parçaları bir araya getirilmiştir. Korunma durumu iyidir.

Tarihleme Önerisi: MS. 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı

338. Env. No.: M. GS. Ant. 17 / 2 *Kat. Görsel No.: 265*

Tragedya maskı biçimli antefiks

Malzeme: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları

Tabakası: Sond. 1B / 17 - SB 12.

Tabaka Seviyesi: 5, 25 m.

Ölçüleri: Y. 12 cm, G. 18, 5 cm, D. 16 cm.

Tanım: Stil ve yapım tekniği özellikleri *M. GS. Ant.1* Env. No.lu antefiks ile aynıdır. Yüz büyük oranda korunmuştur. *Onkos* büyük ölçüde kırık ve eksiktir. Bağlı olduğu *kalypter*in az bir kısmı korunmuştur.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tarihleme Önerisi: MS. 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı

339. Env. No.: **M. GS. Ant. 17 / 3** *Kat. Görsel No.: 266*

Tragedya maskı biçimli antefiks

Malzeme: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları

Tabakası: Sond. 5C / 17 -SB 26.

Tabaka Seviyesi: 5, 30 m.

Ölçüleri: Y. 18 cm, G. 17, 5 cm, D. 10 cm.

Tanım: Stil ve yapım tekniği özellikleri *M. GS. Ant.1* Env. No.lu antefiks ile aynıdır. Büyük ölçüde korunmuş olan figürün sol *onkos*unun az bir kısmı kırık ve eksiktir. Bağlı olduğu *kalypter*in az bir kısmı korunmuştur ve yüzde tuzlanmaya bağlı olarak oluşan kireçlenmeler oluşmuştur.

Korunma durumu iyidir.

Tarihleme Önerisi: MS. 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı

340. Env. No.: **M. GS. Ant. 17 / 4** *Kat. Görsel No.: 267*

Tragedya mask biçimli antefiks

Malzeme: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları

Tabakası: Sond. 5C / 17 - SB 26.

Tabaka Seviyesi: 5, 28 m.

Ölçüleri: Y. 12, 5 cm, G. 21 cm, D. 27 cm.

Tanım: Stil ve yapım tekniği özellikleri *M. GS. Ant.1* Env. No.lu antefiks ile aynıdır. Antefiks ile beraber *kalypter*in bir kısmı alanda yürütülen kazılarda ele geçmiştir. Yüzde

tuzlanmaya bağlı olarak oluşmuş yoğun kireçlenmeler görülür. *Onkos*un üst kısmı kırık ve eksiktir.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tarihleme Önerisi: MS. 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı

341. Env. No.: **M. GS. Ant. 17 / 5** *Kat. Görsel No.: 268*

Tragedya Maskı biçimli, Korinth tipi antefiks

Malzeme: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları

Buluntu Tabakası: Sond. 5B / 17-SB 25.

Tabaka Seviyesi: 5, 42 m.

Ölçüleri: Y. 13 cm, G. 20 cm, D. 14 cm.

Tanım: Stil ve yapım tekniği özellikleri *M. GS. Ant.1* Env. No.lu antefiks ile aynıdır. Antefiks ile beraber *kalypteri*n bir kısmı alanda yürütülen kazılarda ele geçmiştir. Yüzde yoğun olmamakla birlikte kireçlenmeler oluşmuştur. *Onkos* büyük ölçüde kırık ve eksiktir.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tarihleme Önerisi: MS. 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı

342. Env. No.: **M. GS. Ant. 17 / 6** *Kat. Görsel No.: 269*

Tragedya Maskı biçimli, Korinth tipi antefiks

Malzeme: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları

Tabakası: Sond. 5A / 17 - SB 27.

Tabaka Seviyesi: 5, 81 m.

Ölçüleri: Y. 13, 5 cm, G. 17 cm, D. 5 cm.

Tanım: Stil ve yapım tekniği özellikleri *M. GS. Ant.1* Env. No.lu antefiks ile aynıdır. Mask iki parça halinde ele geçmiştir. Çene ağız üst kısmından itibaren kırıktır. Yüzde az olmakla birlikte kireçlenmeler gözükür.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tarihleme Önerisi: MS. 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı

343. Env. No.: **M. GS. Ant. 17 / 7** *Kat. Görsel No.: 270*

Tragedya Maskı biçimli, Korinth tipi *antefiks*

Malzeme: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 2017 yılı Güney *Stoa* kazıları

Tabakası: Sond. 5A / 17 - SB 26.

Tabaka Seviyesi: 5, 87 m.

Ölçüleri: Y. 12, 5 cm, G. 20 cm, D. 9, 5 cm.

Tanım: Stil ve yapım tekniği özellikleri *M. GS. Ant.1* Env. No.lu antefiks ile aynıdır. Mask iki parça halinde ele geçmiştir. *Onkos*un büyük bir kısmı kırık ve eksik, saçın sağ alt parçası kırıktır. Eser üzerinde tuzlanmaya bağlı olarak oluşan yoğun kireçlenme gözükür.

Kırık ve eksikleri dışında korunma durumu iyidir.

Tarihleme Önerisi: MS. 2. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl başı

SİDE M YAPISI

DOKTORA TEZİ

ADEM YURTSEVER

Eskişehir, 2019

SİDE M YAPISI

ADEM YURTSEVER

DOKTORA TEZİ

II

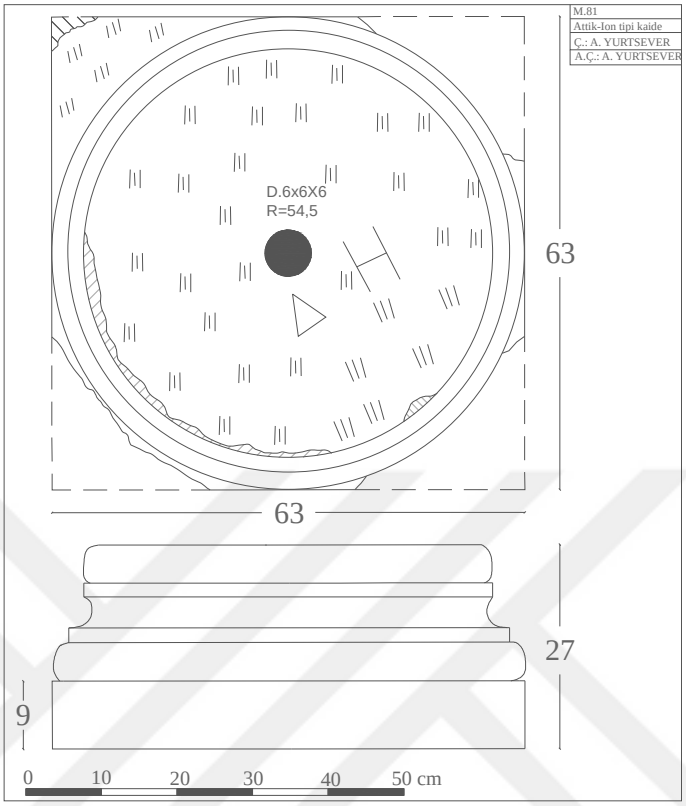
Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kasım, 2019

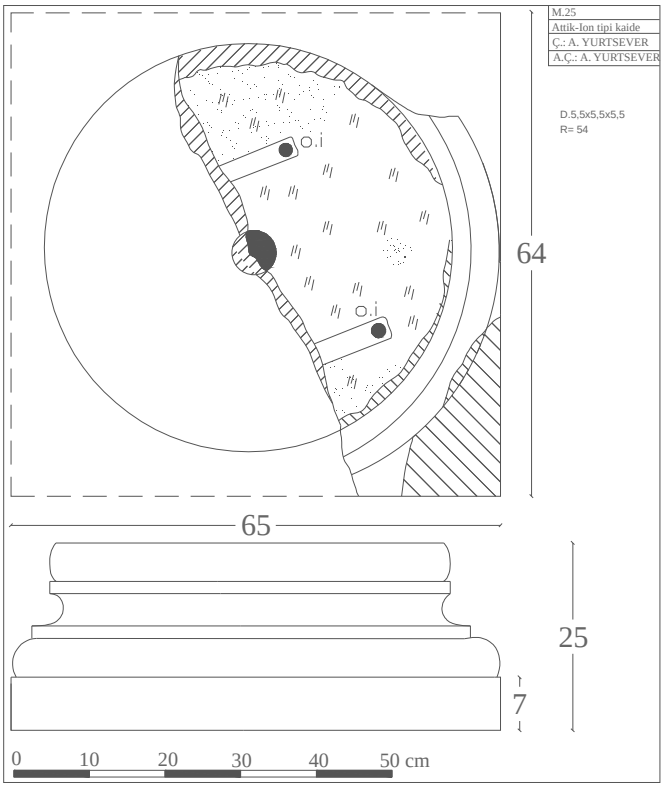
Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1506E523 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

KATALOG ŞEKİLLERİ

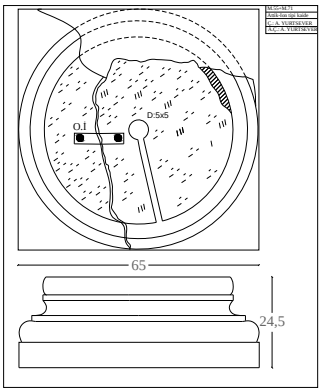
Sütun Kaideleri

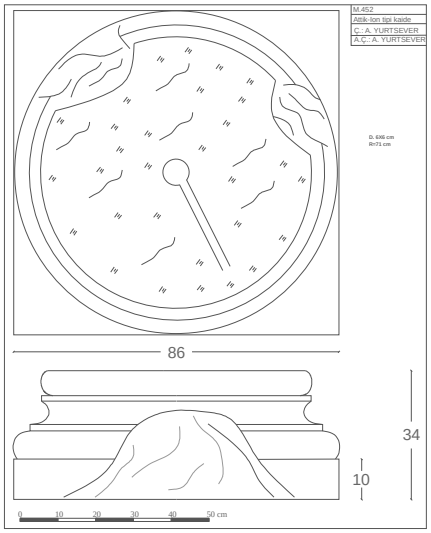
Şekil No.: 1. Kat. No.: 3. (Ö: 1 : 10).

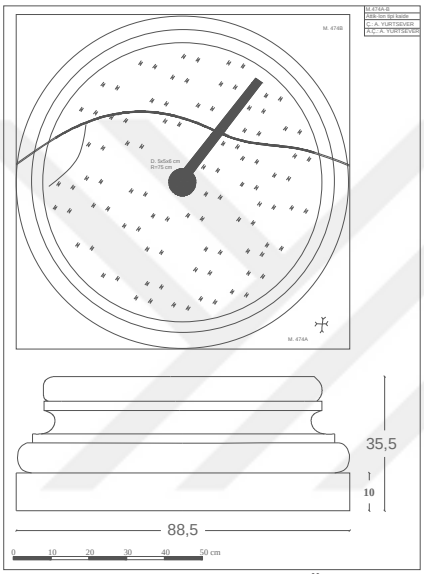
Şekil No.: 2. Kat. No.: 4. (Ö: 1 : 10)

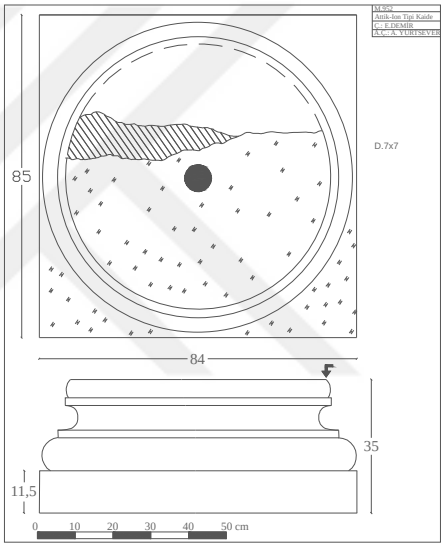
Şekil No.: 3. Kat. No.: 6. (Ö: 1 : 20).

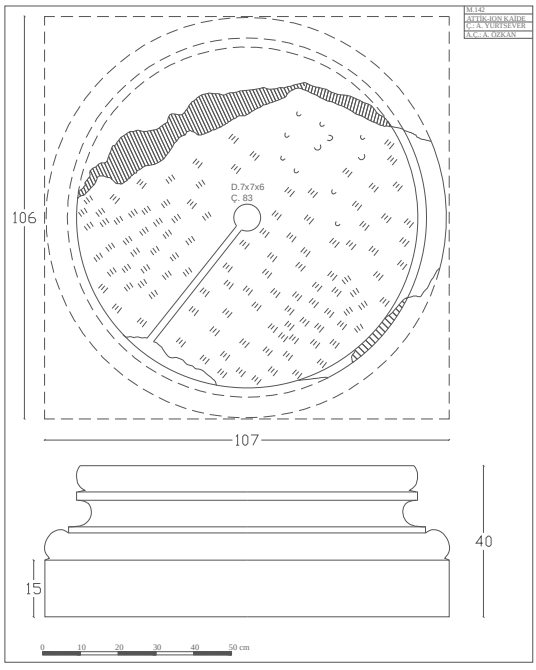
Şekil No.: 4. Kat. No.: 8. (Ö: 1 : 20).

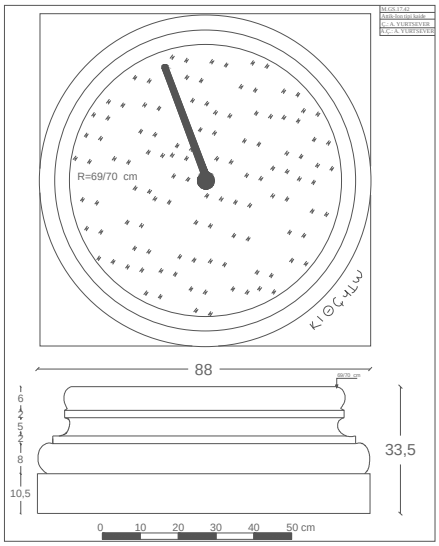
Şekil No.: 5. Kat. No.: 9. (Ö: 1 : 20).

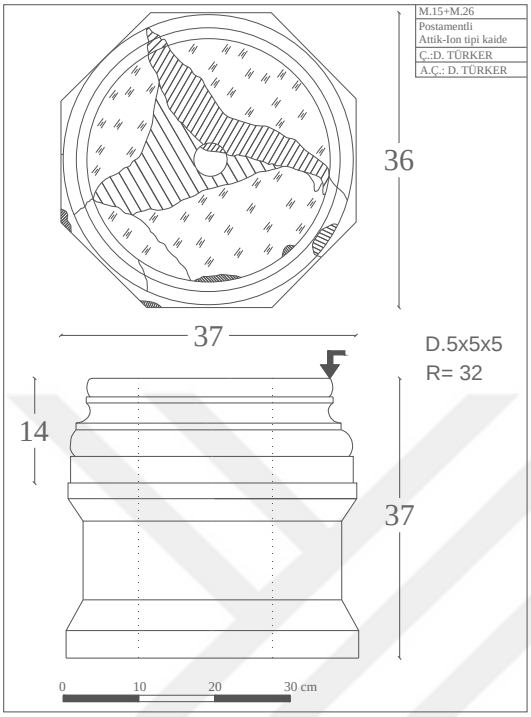
Şekil No.: 6. Kat. No.: 10. (Ö: 1 : 20).

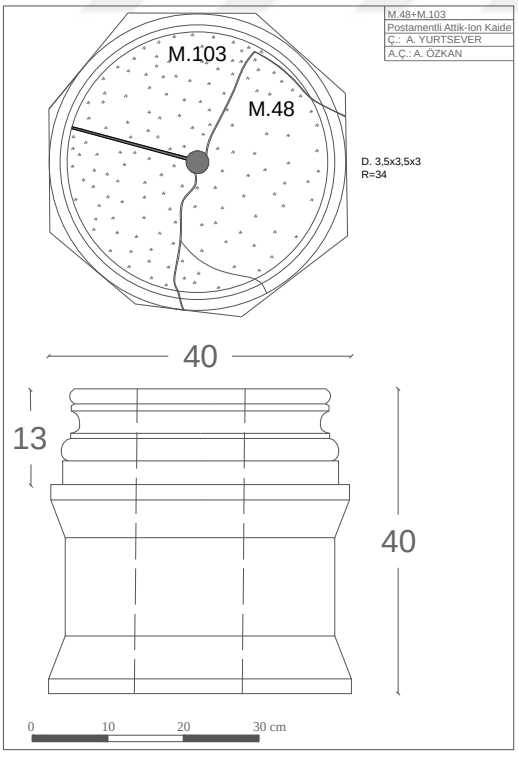
Şekil No.: 8. Kat. No.: 12. (Ö: 1 : 20).

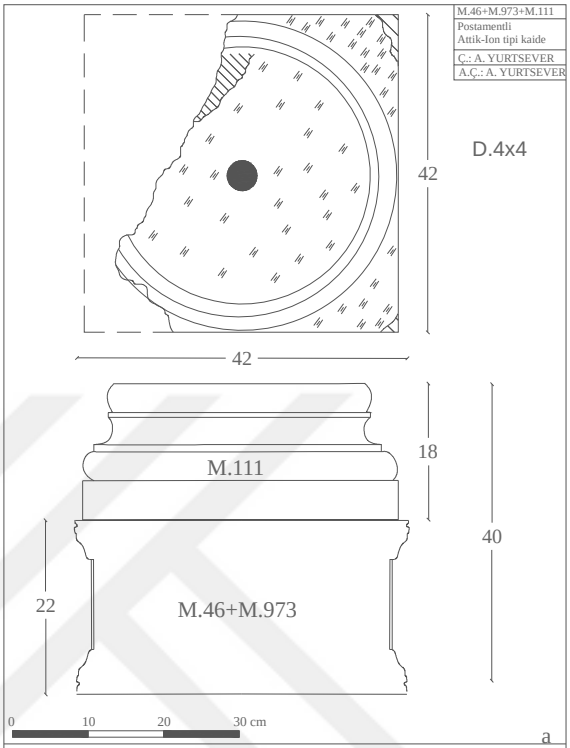
Şekil No.: 7. Kat. No.: 11. (Ö: 1 : 20).

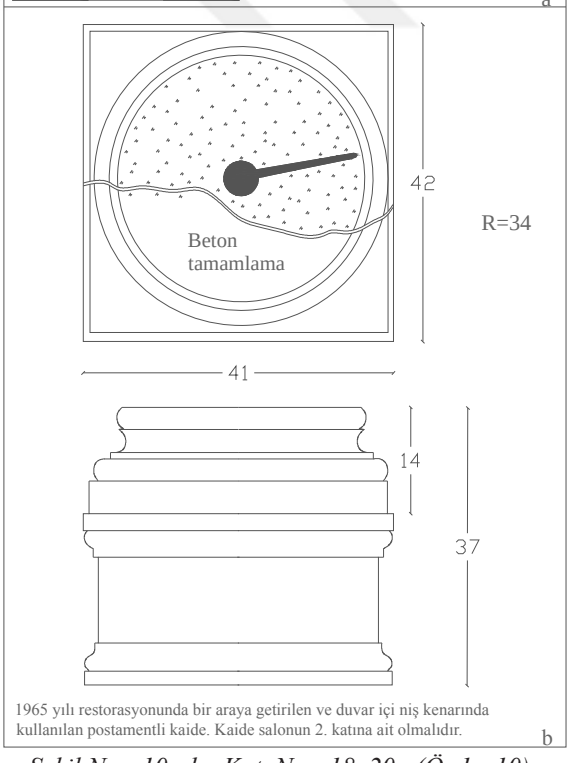

Şekil No.: 9. Kat. No.: 15. (Ö: 1 : 10).

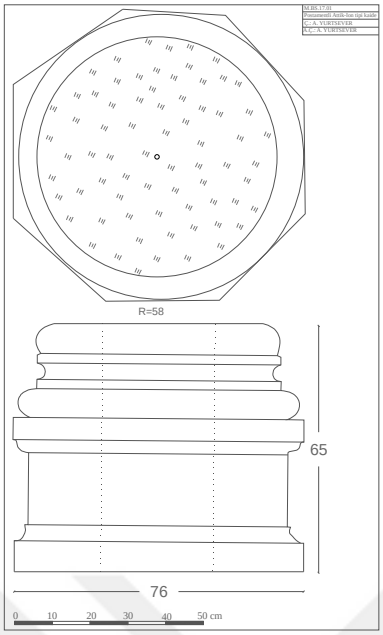

Şekil No.: 11. Kat. No.: 19. (Ö: 1 : 10).

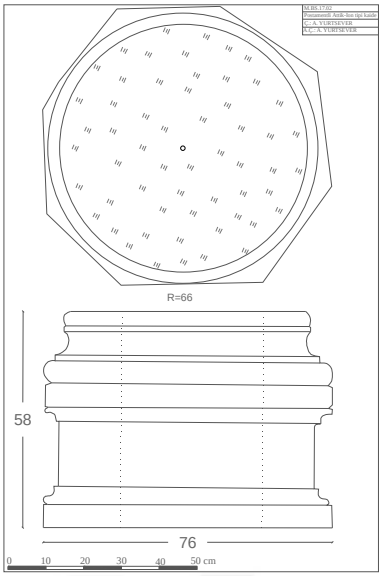

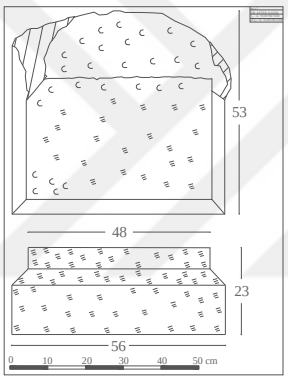
Şekil No.: 10a-b. Kat. No.: 18, 20. (Ö: 1 : 10).

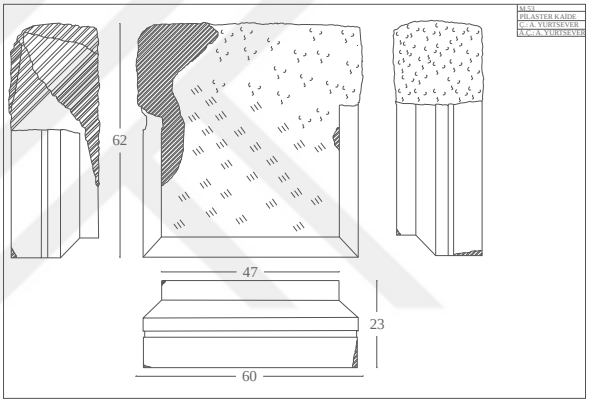
Şekil No.: 12. Kat. No.: 23. (Ö: 1 : 20).

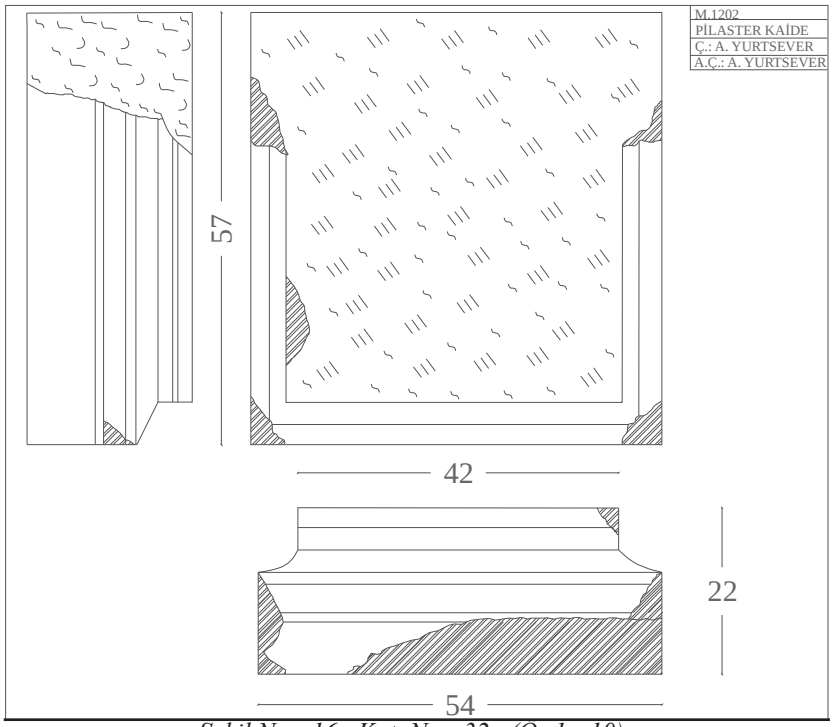
Şekil No.: 13. Kat. No.: 24. (Ö: 1 : 20).

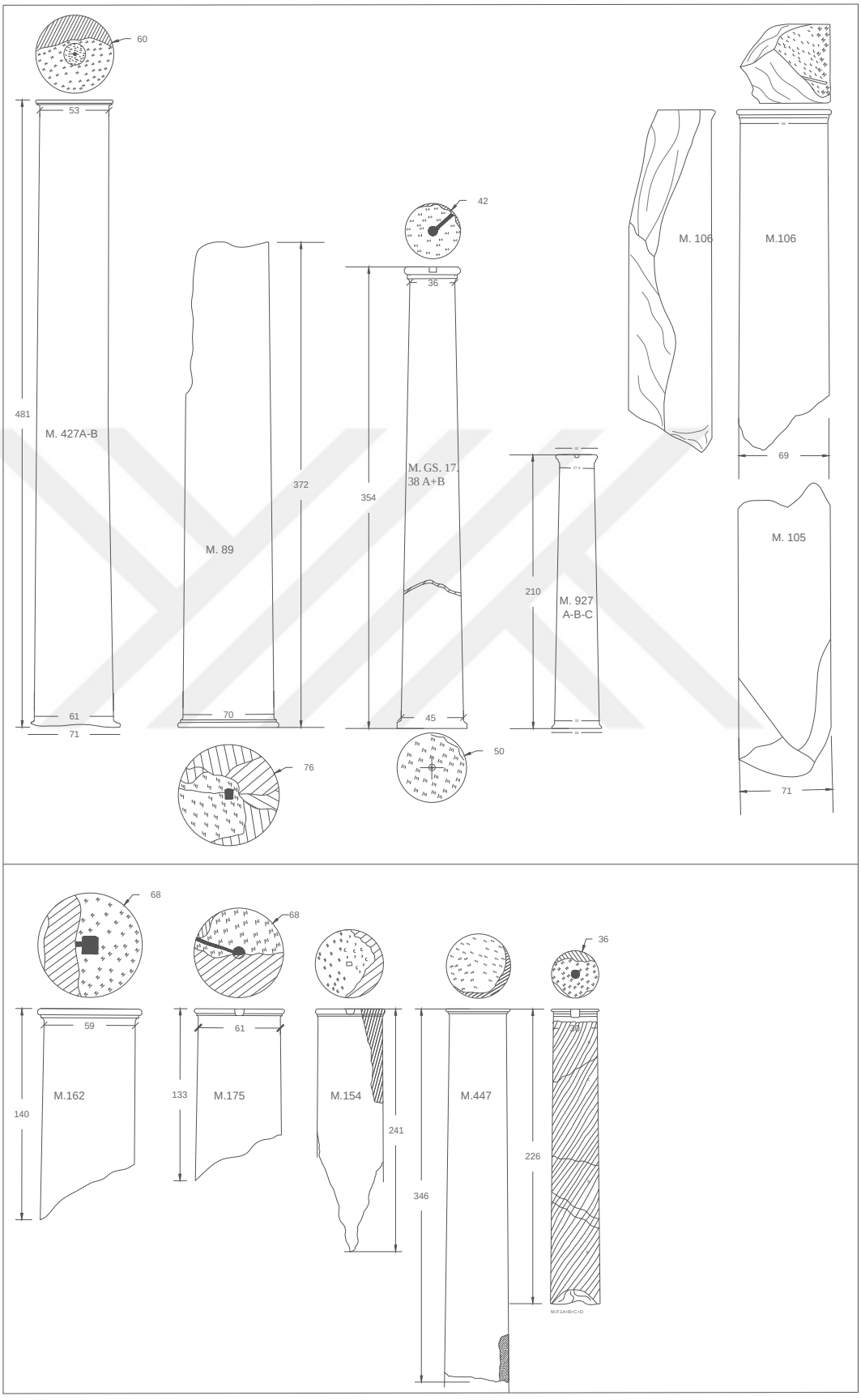
Şekil No.: 14. Kat. No.: 26. (Ö: 1 : 20).

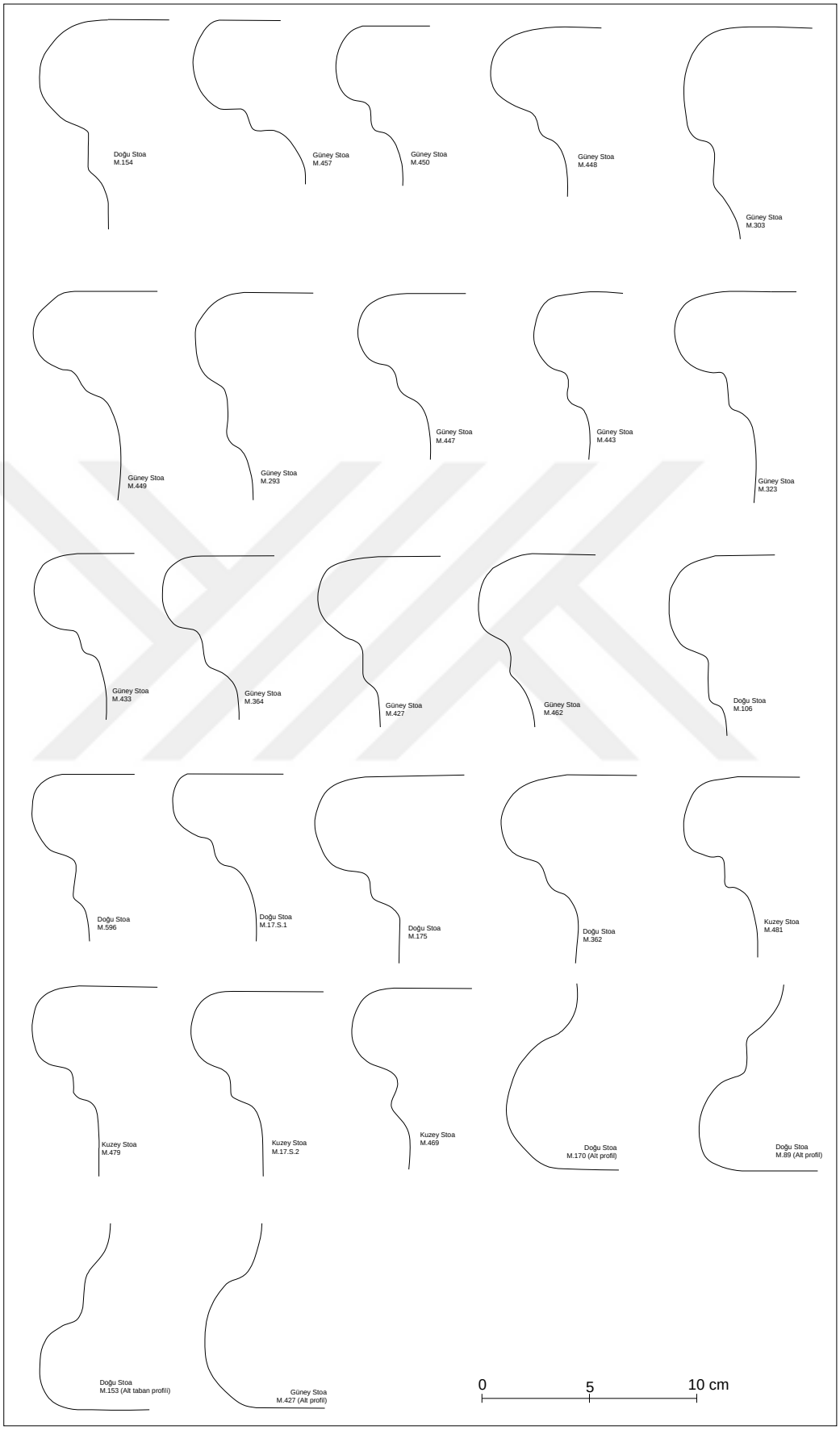
Şekil No.: 15. Kat. No.: 28. (Ö: 1 : 20).

Şekil No.: 16. Kat. No.: 32. (Ö: 1 : 10).

60
53
481
M. 427A-B
61
71
M. 89
372
70
76
42
36
354
M. GS. 17.
38 A+B
45
50
M. 106
M.106
69
M. 105
71
210
M. 927
A-B-C
68
59
M.162
140
68
61
M.175
133
M.154
241
M.447
346
36
226

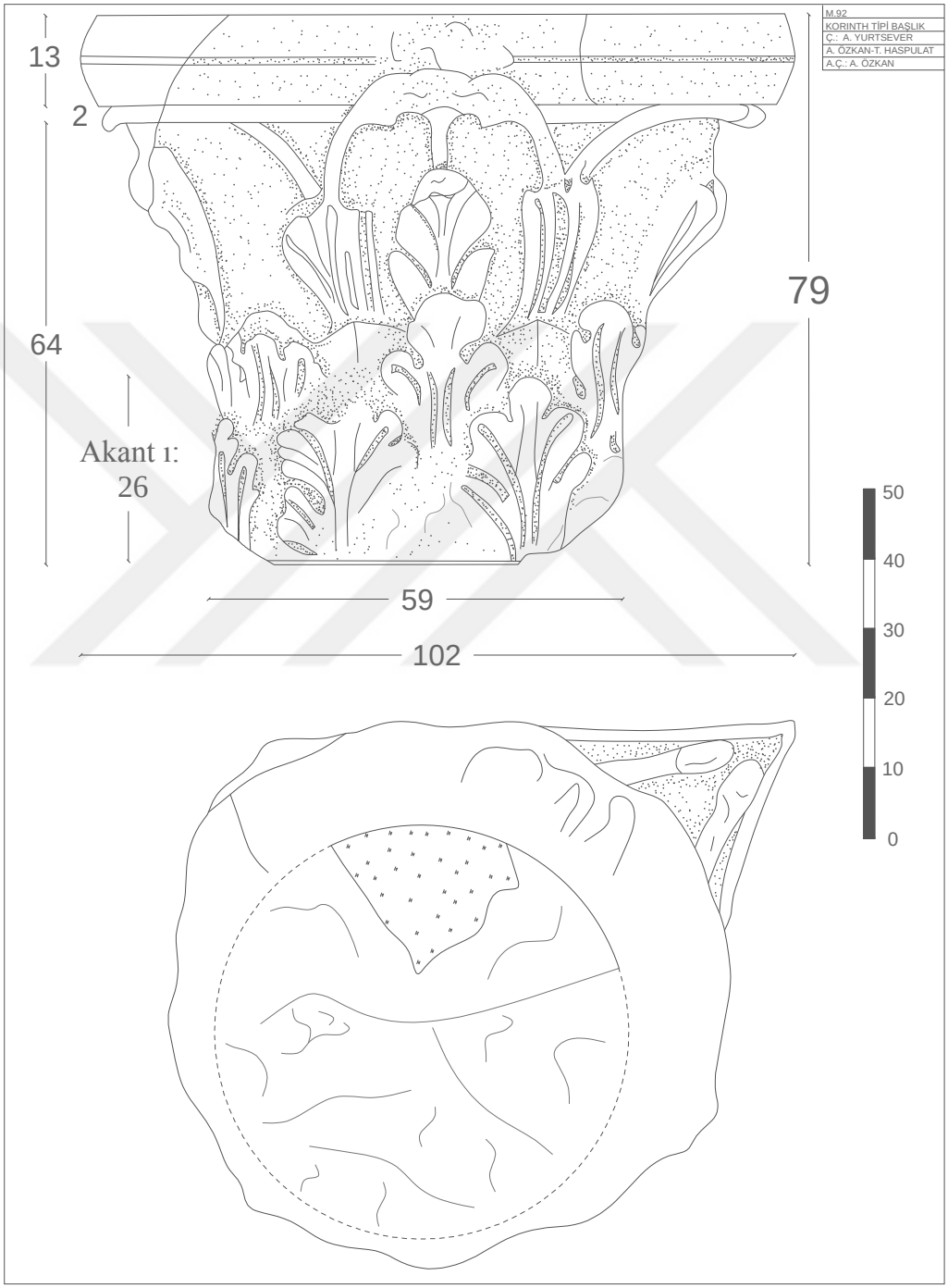
Şekil No.: 17.

Doğu Stoa
M.154
Güney Stoa
M.457
Güney Stoa
M.450
Güney Stoa
M.448
Güney Stoa
M.303
Güney Stoa
M.449
Güney Stoa
M.293
Güney Stoa
M.447
Güney Stoa
M.443
Güney Stoa
M.323
Güney Stoa
M.433
Güney Stoa
M.364
Güney Stoa
M.427
Güney Stoa
M.462
Doğu Stoa
M.106
Doğu Stoa
M.596
Doğu Stoa
M.17.S.1
Doğu Stoa
M.175
Doğu Stoa
M.362
Kuzey Stoa
M.481
Kuzey Stoa
M.479
Kuzey Stoa
M.17.S.2
Kuzey Stoa
M.469
Doğu Stoa
M.170 (Alt profil)
Doğu Stoa
M.89 (Alt profil)
Doğu Stoa
M.153 (Alt taban profili)
Güney Stoa
M.427 (Alt profil)
0
5
10 cm

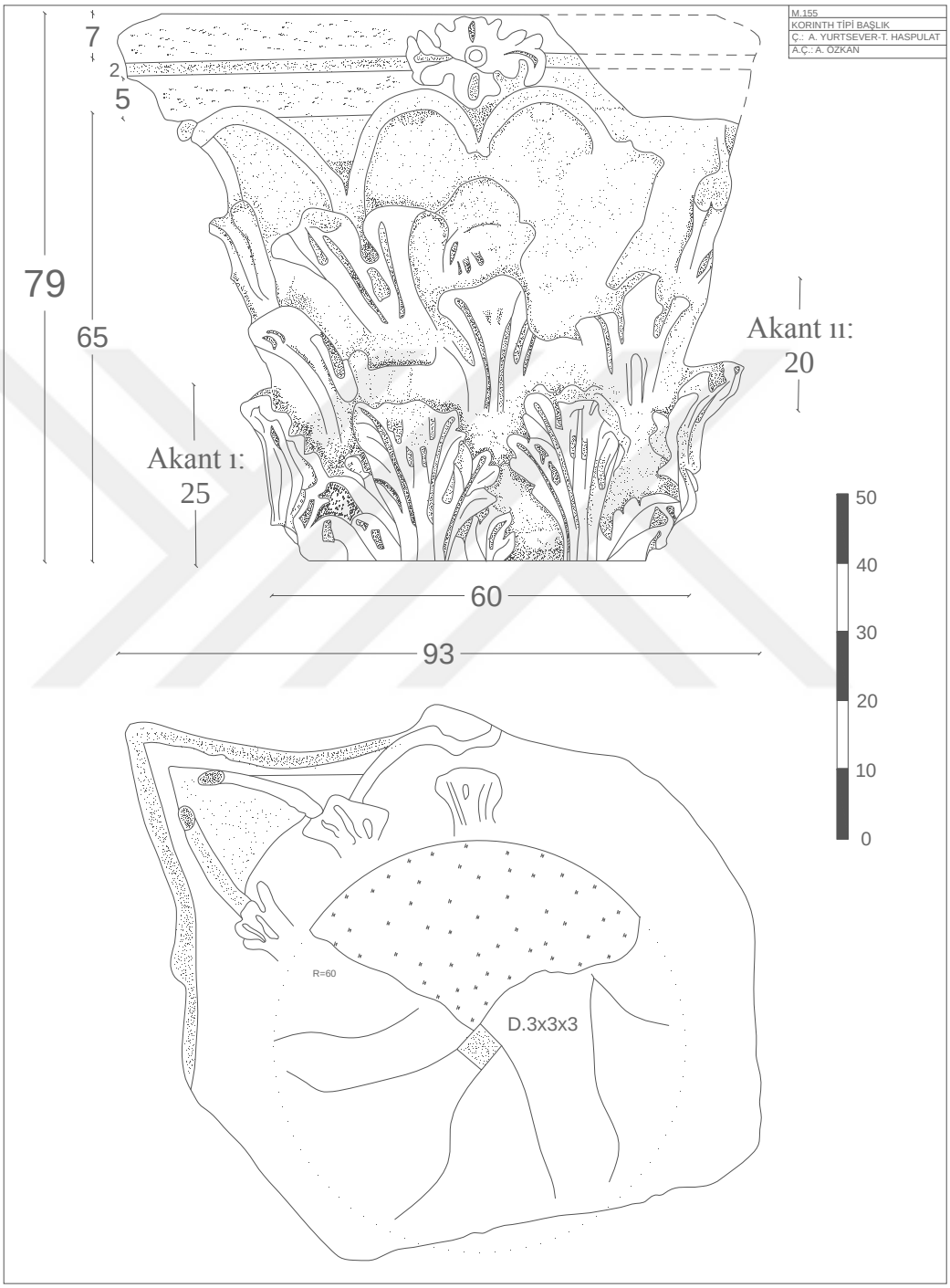
Şekil No.: 18.

SÜTUN BAŞLIKLARI

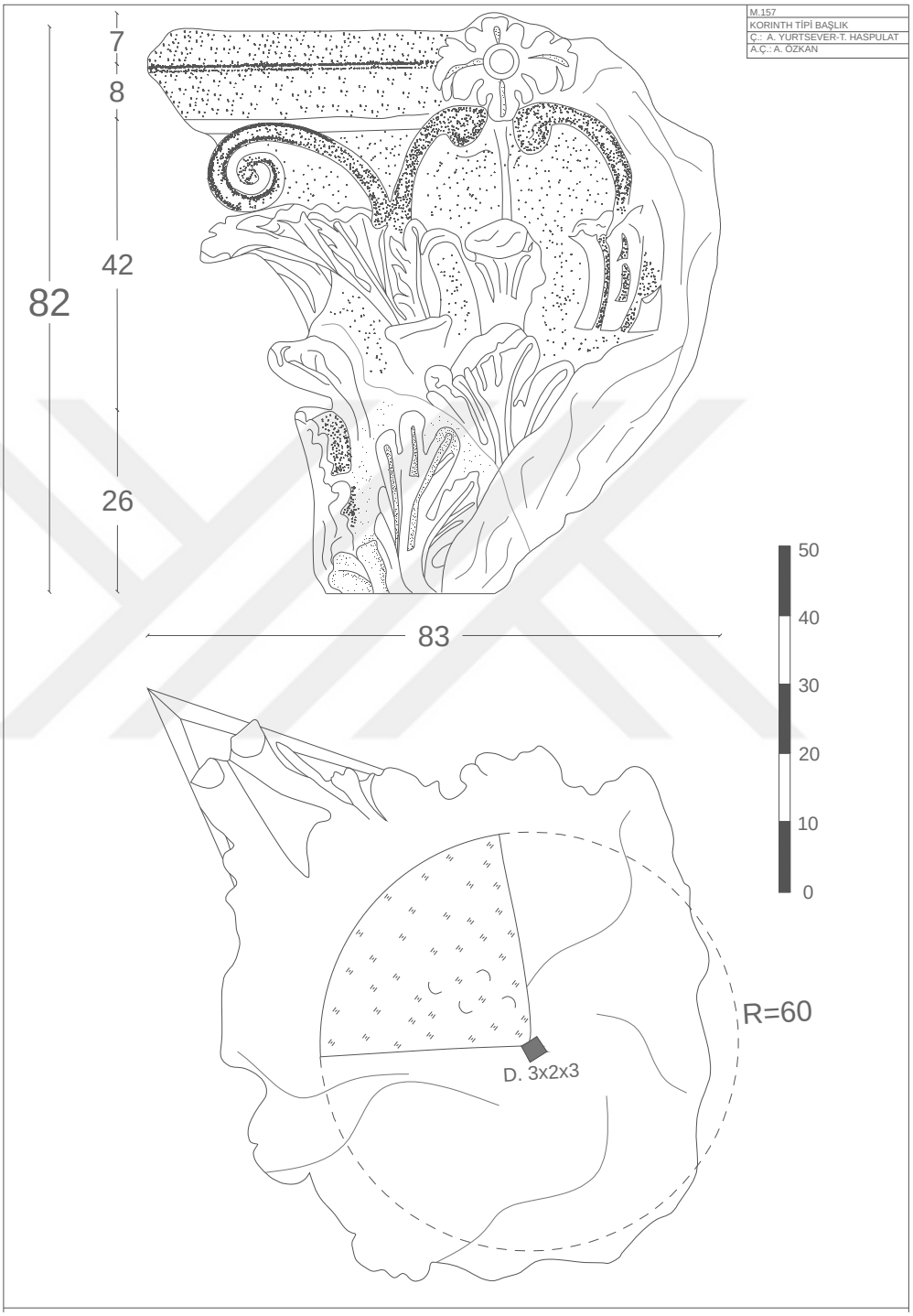
Normal Korinth tipi başlıklar

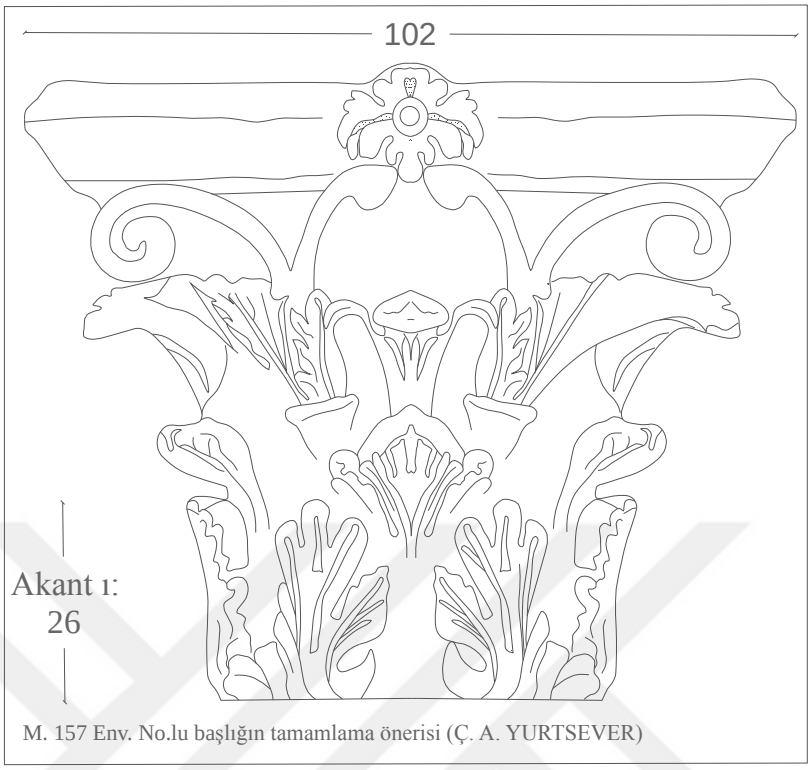
Şekil No.: 19. Kat. No.: 111. (Ö: 1 : 10).

Şekil No.: 20. Kat. No.: 112. (Ö: 1 : 10).

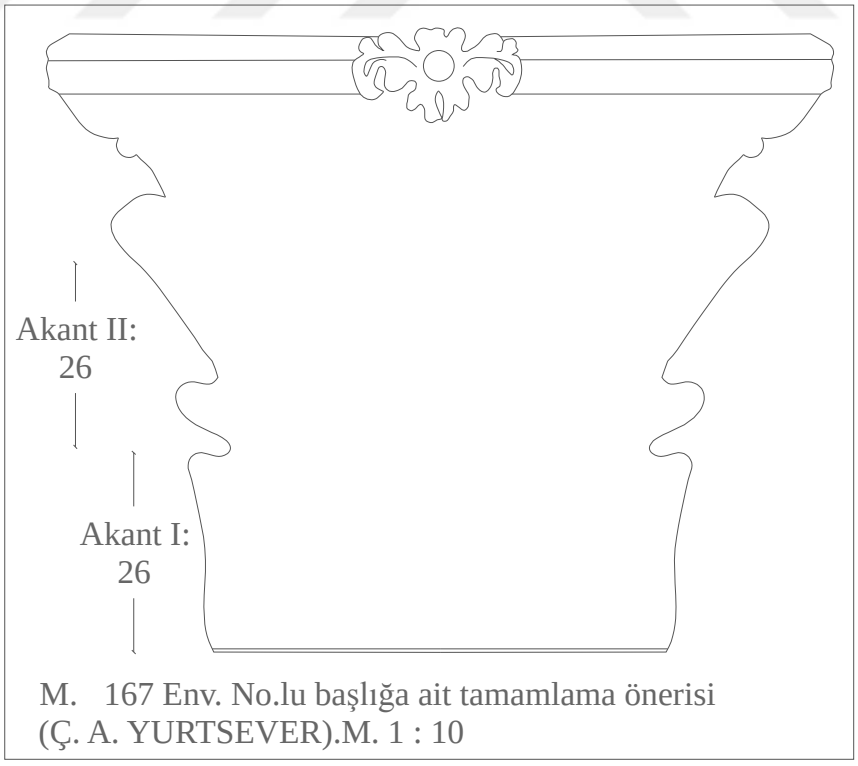

Şekil No.: 21a. Kat. No.: 113. (Ö: 1 : 10).

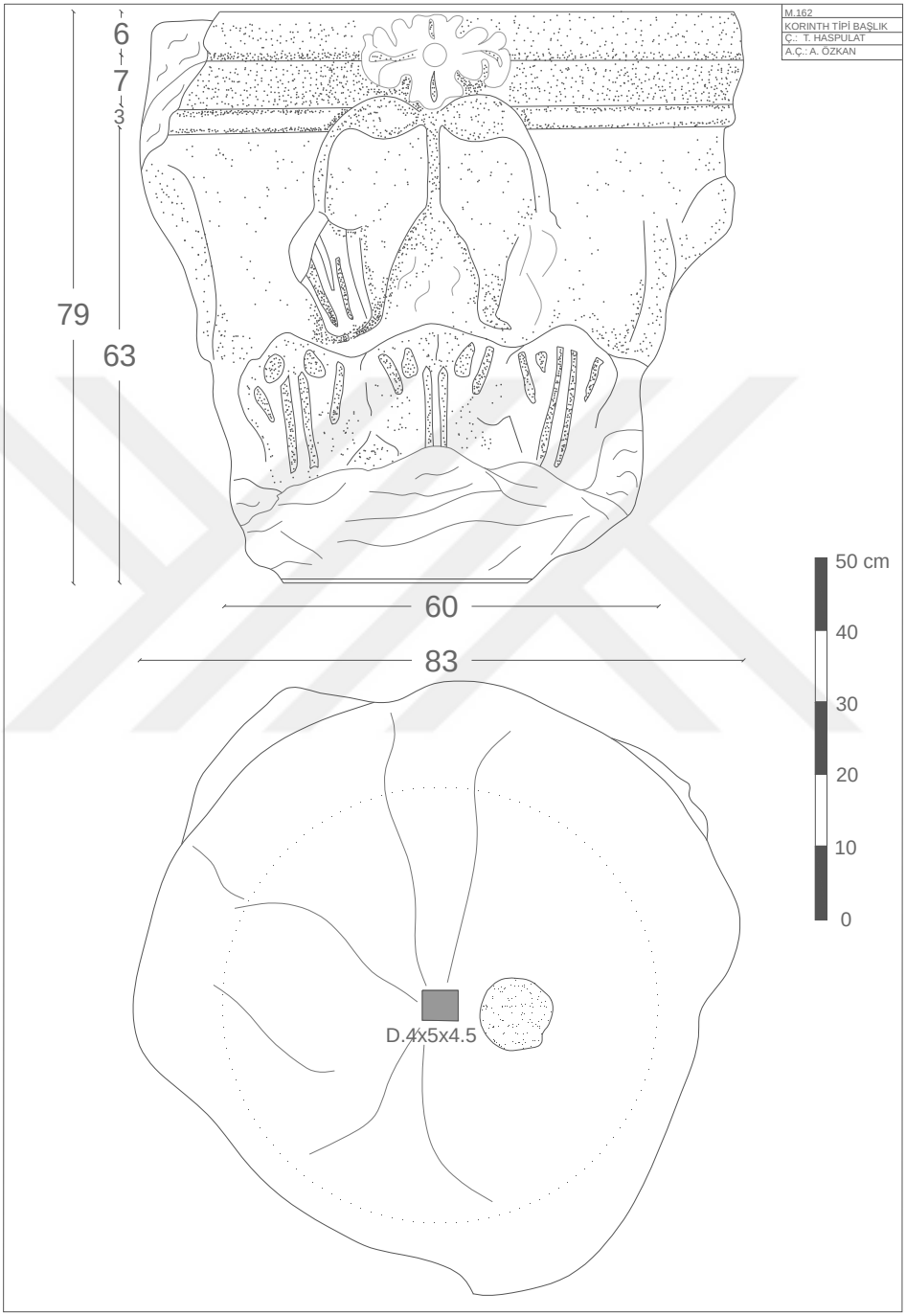
M. 157 Env. No.lu başlığın tamamlama önerisi (Ç. A. YURTSEVER)

Şekil No.: 21b. Kat. No.: 113. (Ö: 1 : 10).

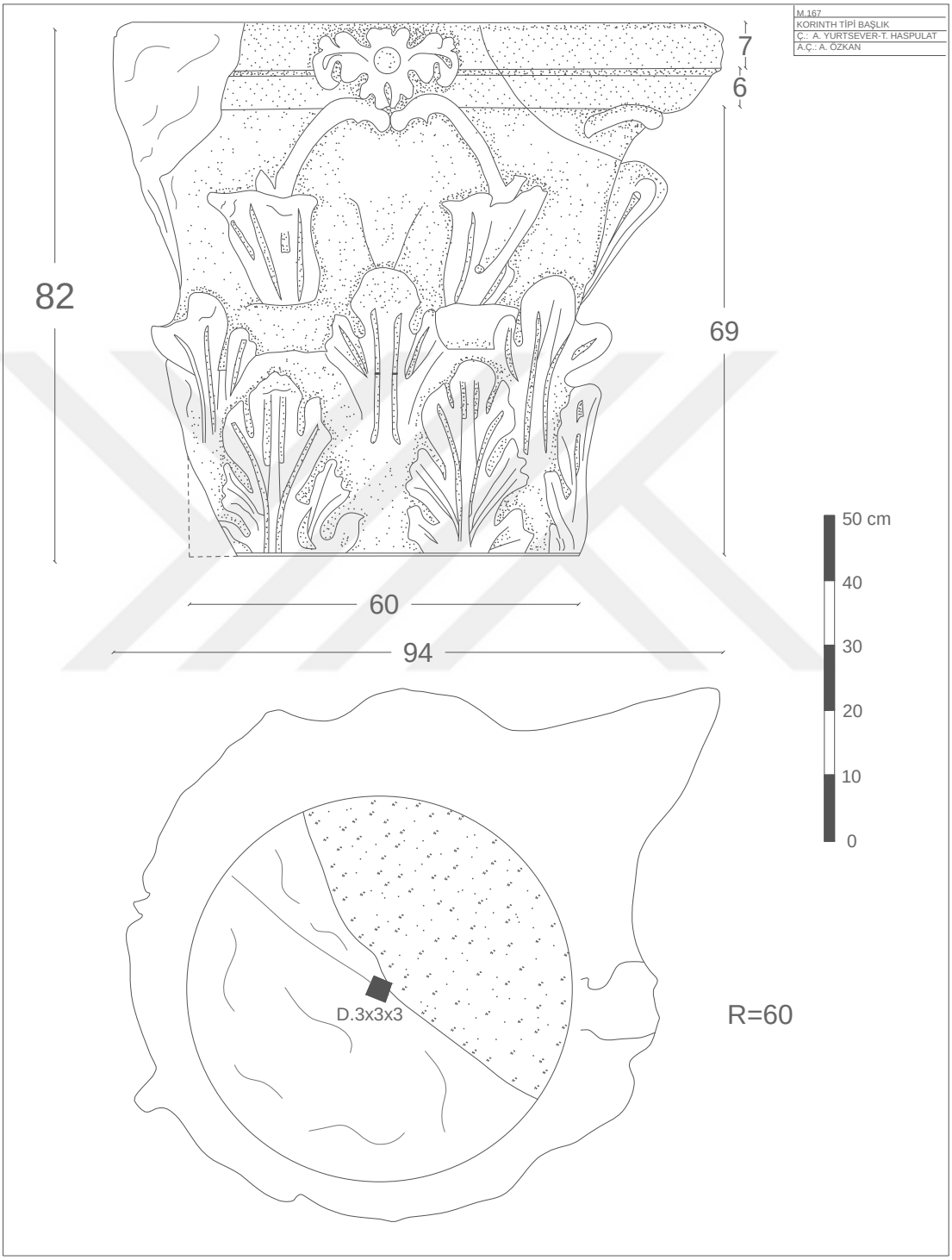

M. 167 Env. No.lu başlığa ait tamamlama önerisi (Ç. A. YURTSEVER).M. 1 : 10

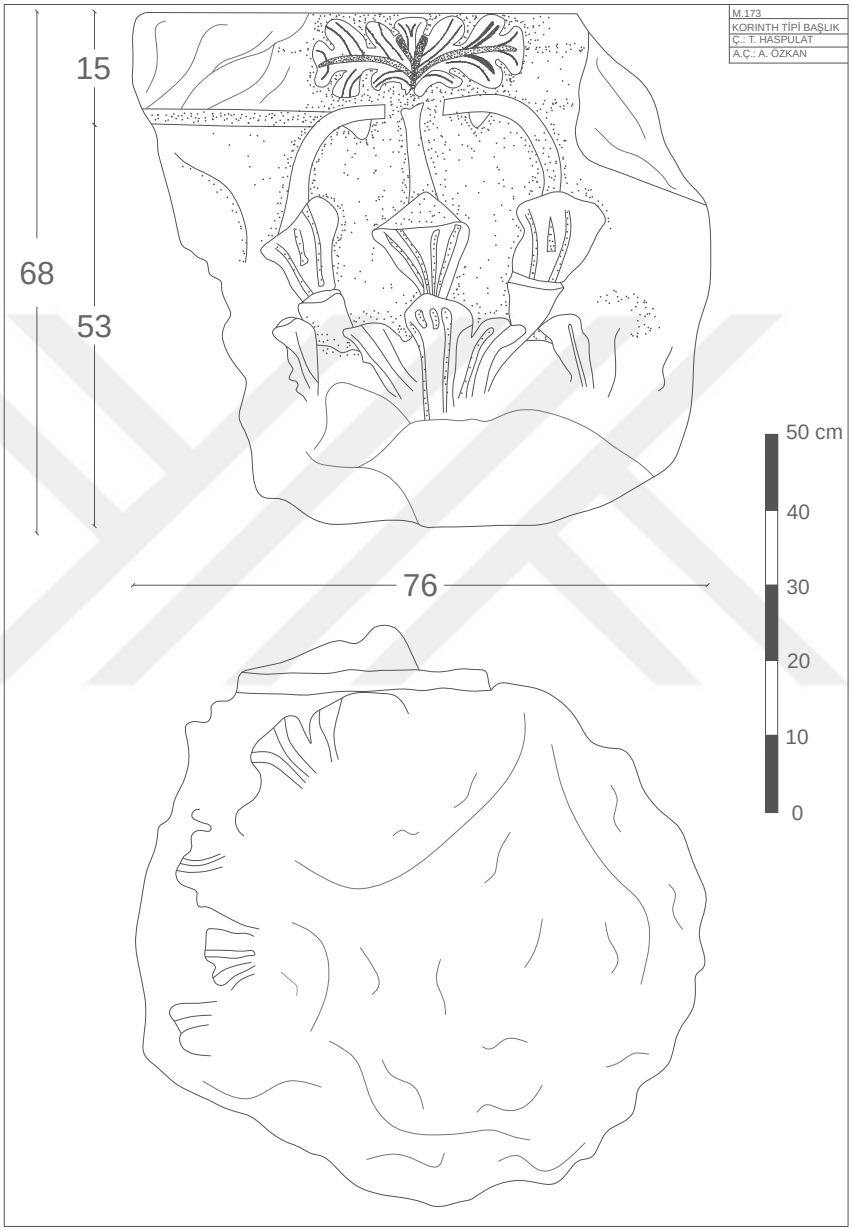
Şekil No.: 23b. Kat. No.: 115. (Ö: 1 : 10).

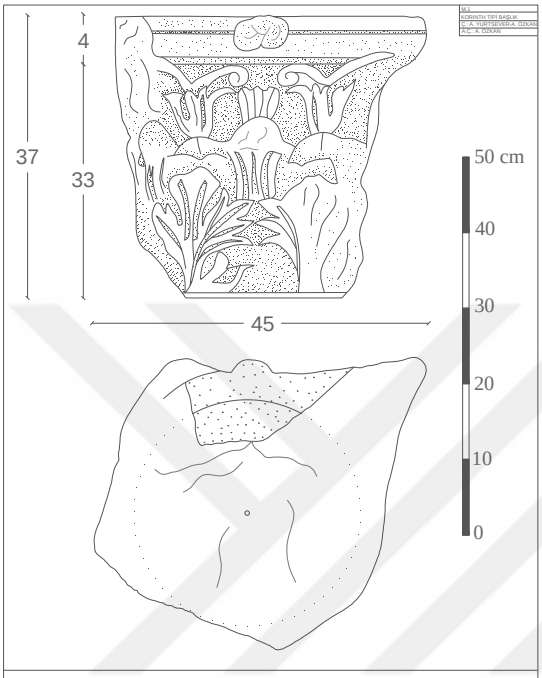
Şekil No.: 22. <u>Kat. No.: 114.</u> (Ö: 1 : 10).

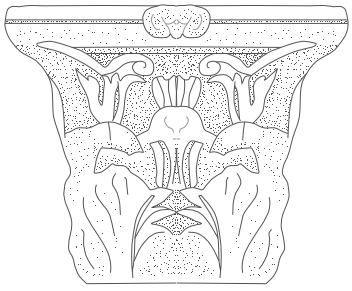
Şekil No.: 23a. Kat. No.: 115. (Ö: 1 : 10).

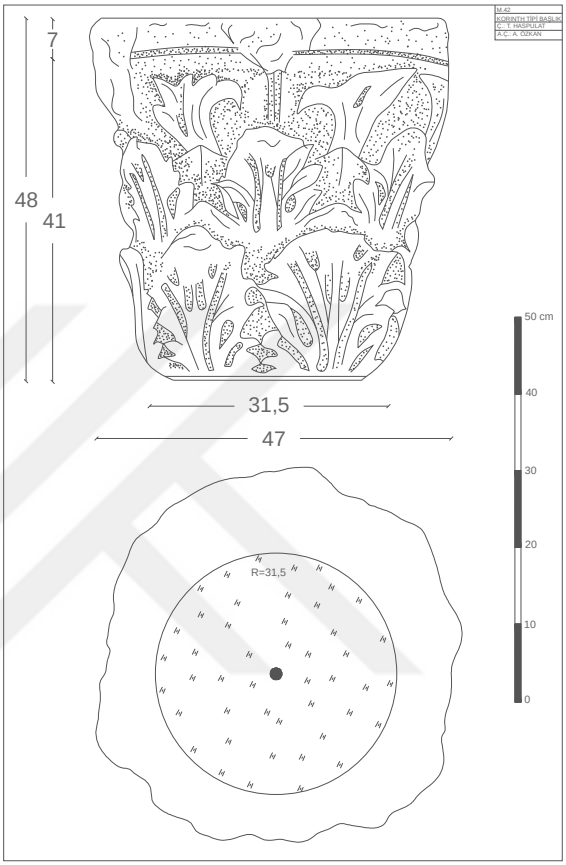
Şekil No.: 24. Kat. No.: 117. (Ö: 1 : 10).

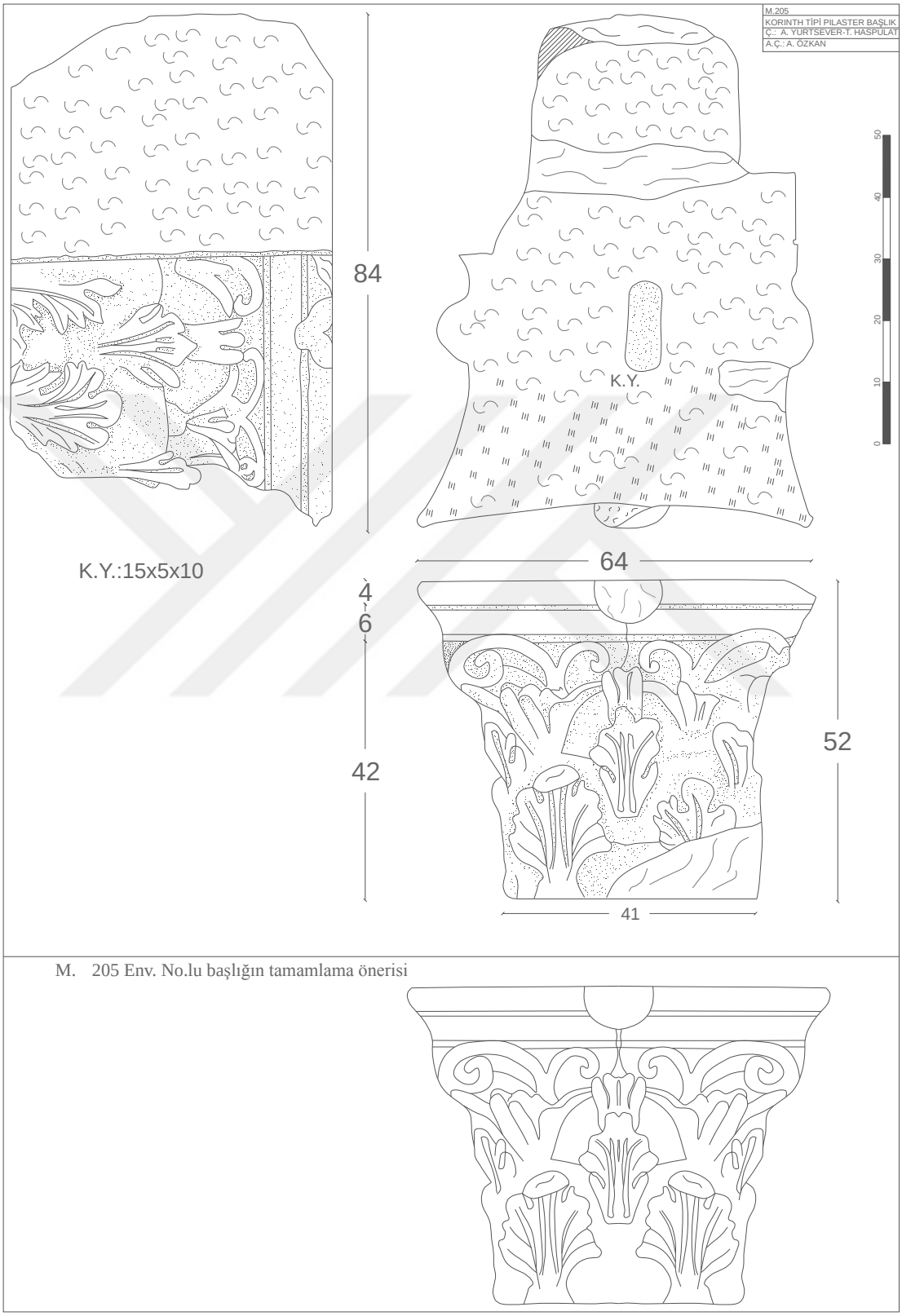
M. 1 Başlığının tamamlama önerisi. Başlık: M.938-M.768-M.986-M.993 Env. No.lu başlıklar ile aynı tiptedir.

Şekil No.: 25. Kat. No.: 120. (Ö: 1 : 10).

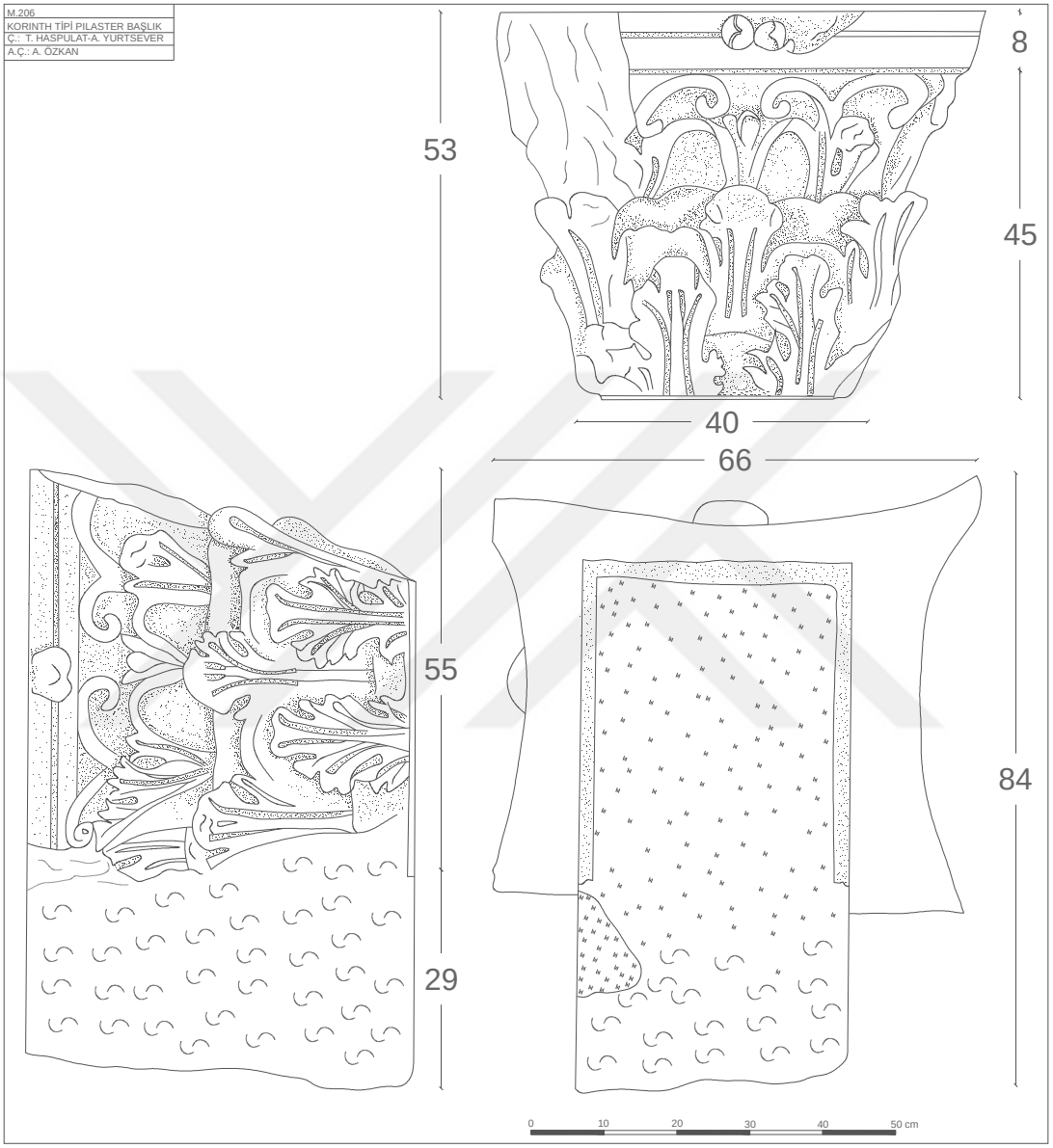

Şekil No.: 26. Kat. No.: 122. (Ö: 1 : 10).

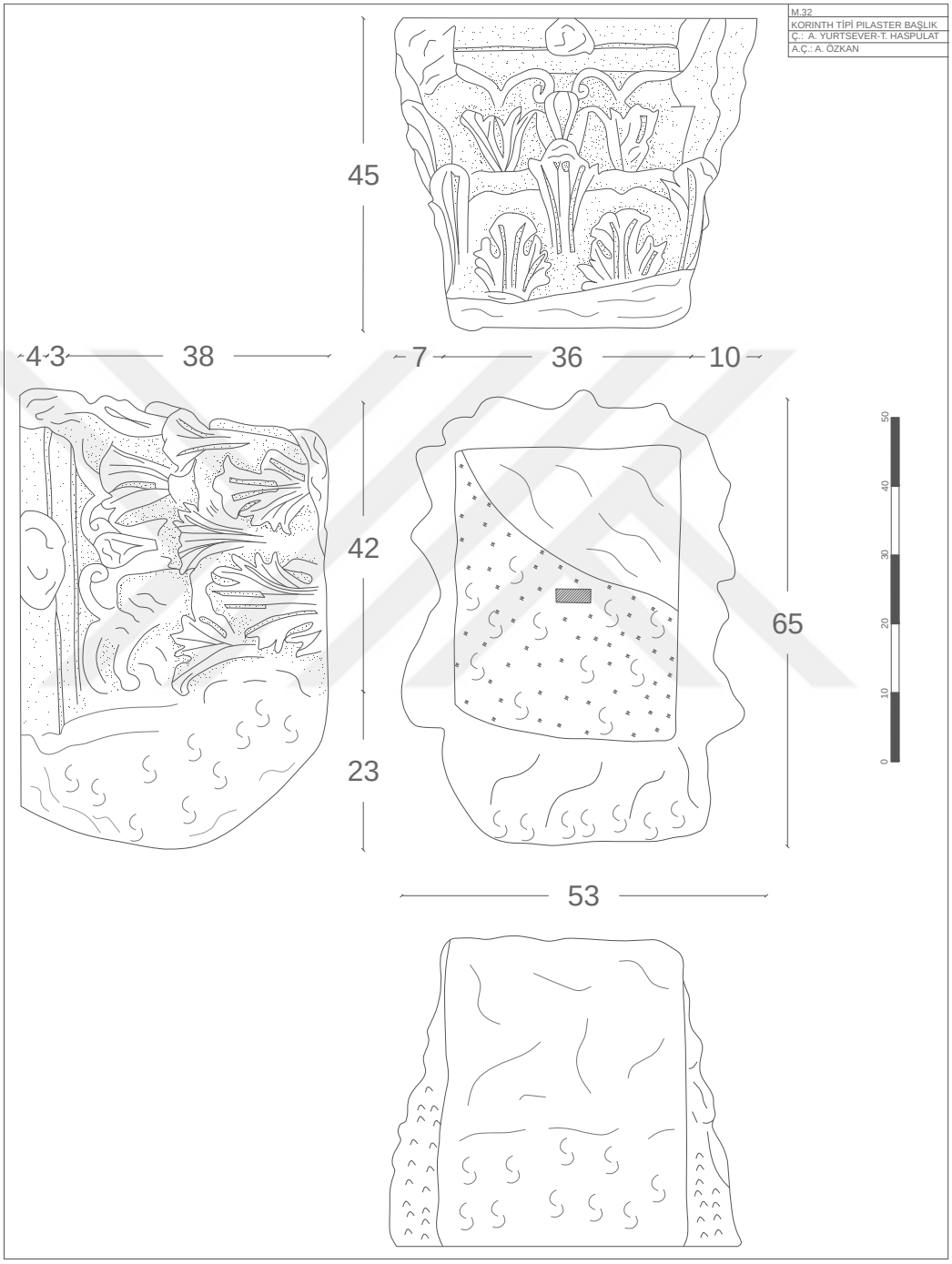

M. 205 Env. No.lu başlığın tamamlama önerisi

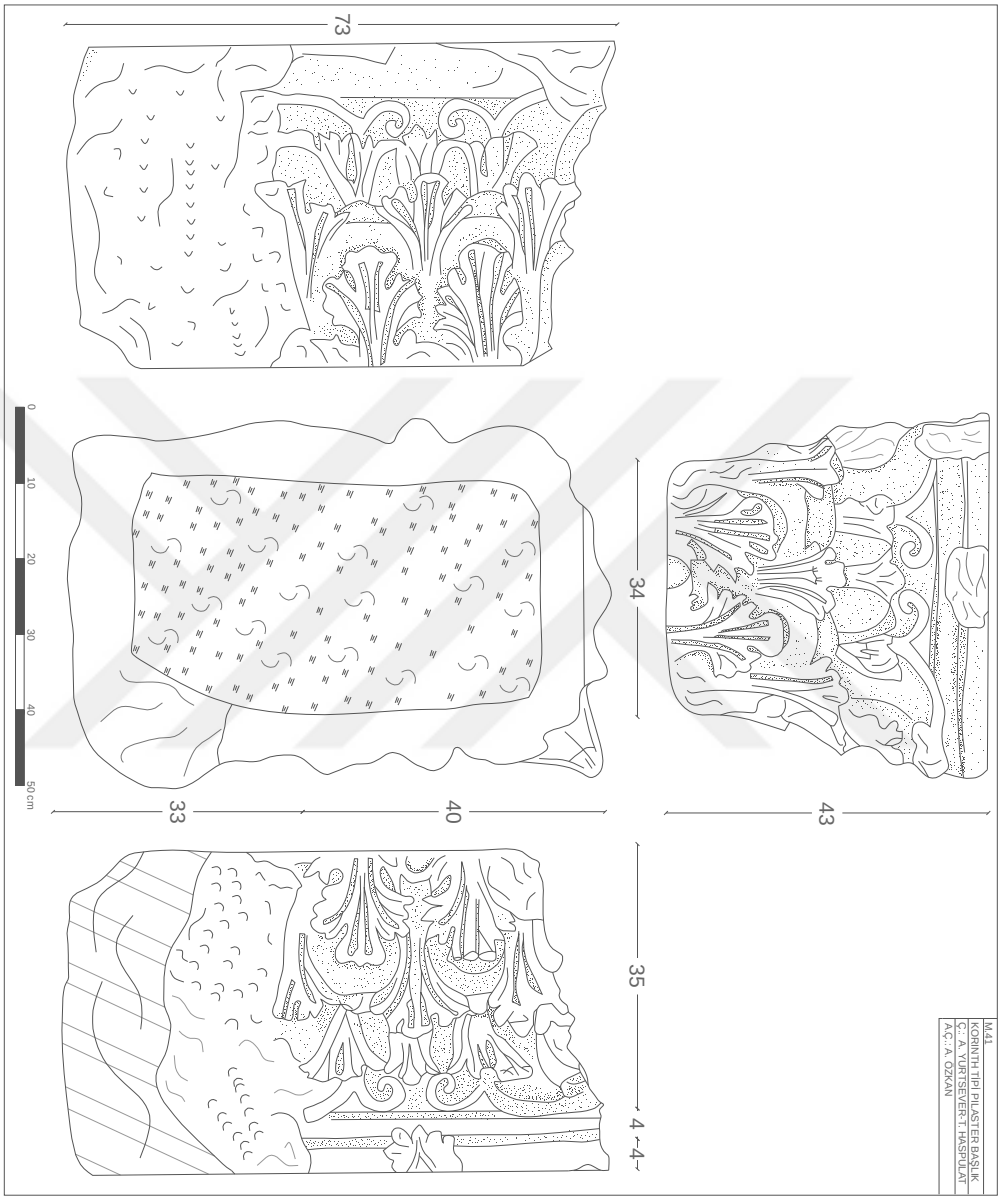
Şekil No.: 27. Kat. No.: 133. (Ö: 1 : 10).

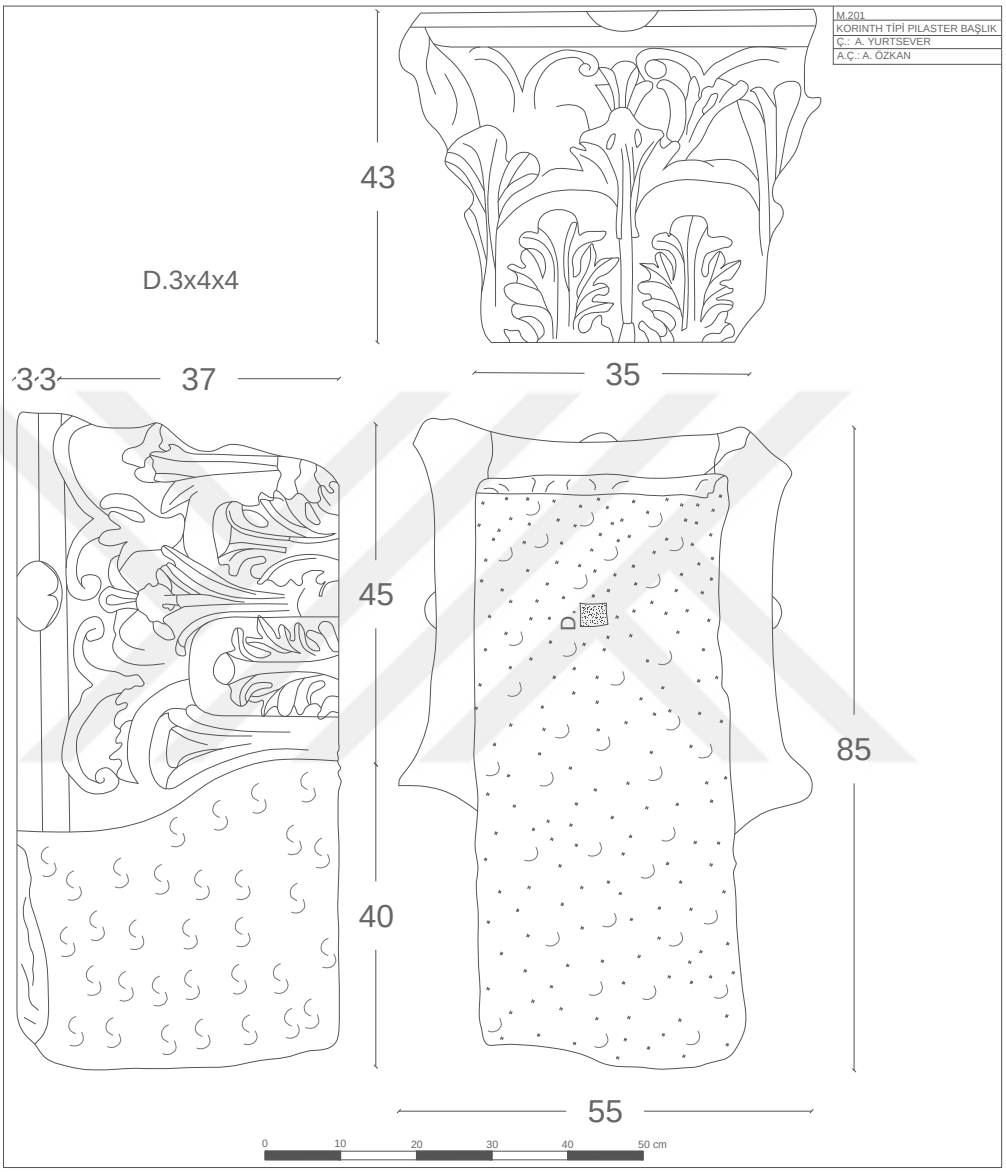
Şekil No.: 28. Kat. No.: 134. (Ö: 1 : 10).

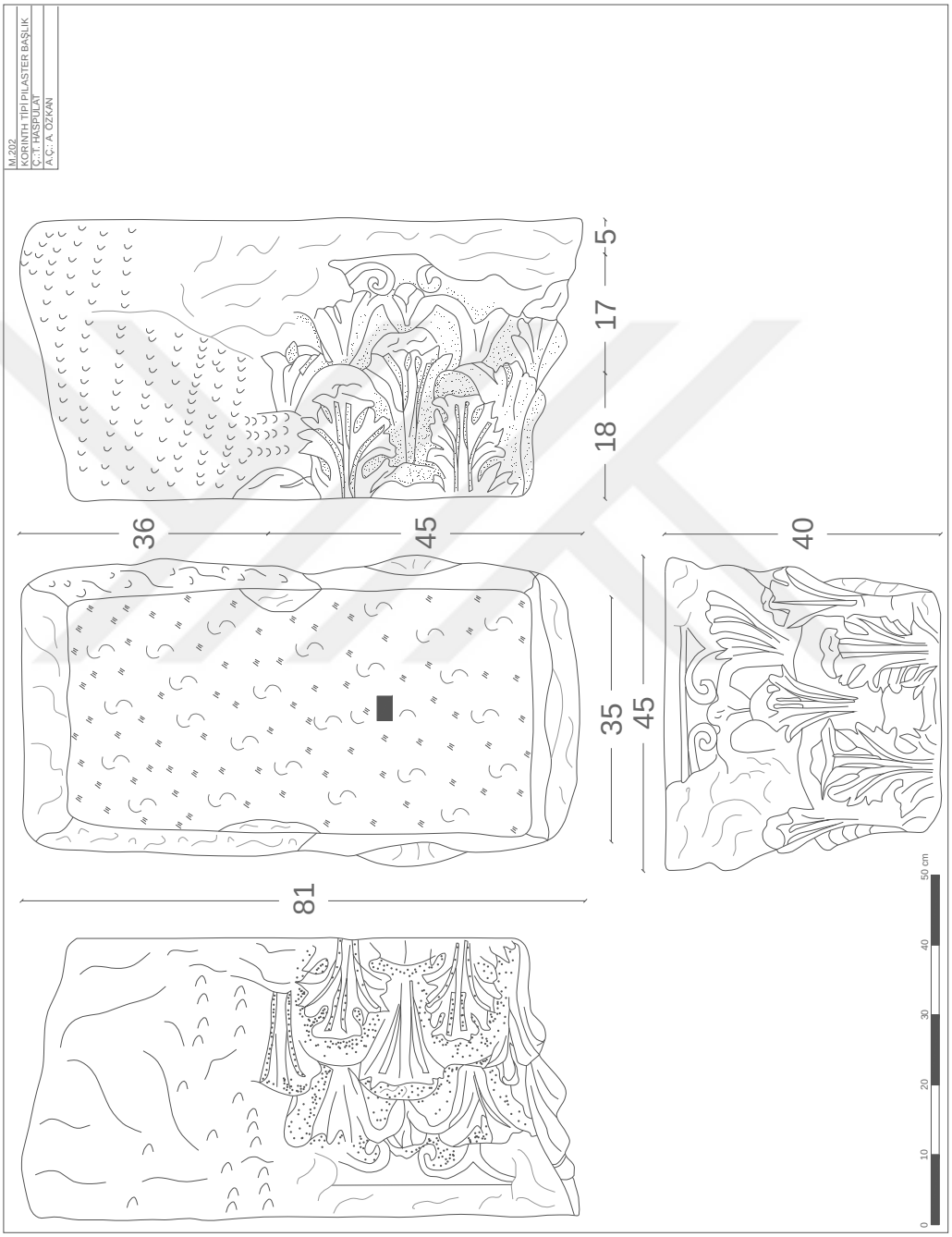
Şekil No.: 29. *<u>Kat. No.: 135.</u>* *(Ö: 1 : 10).*

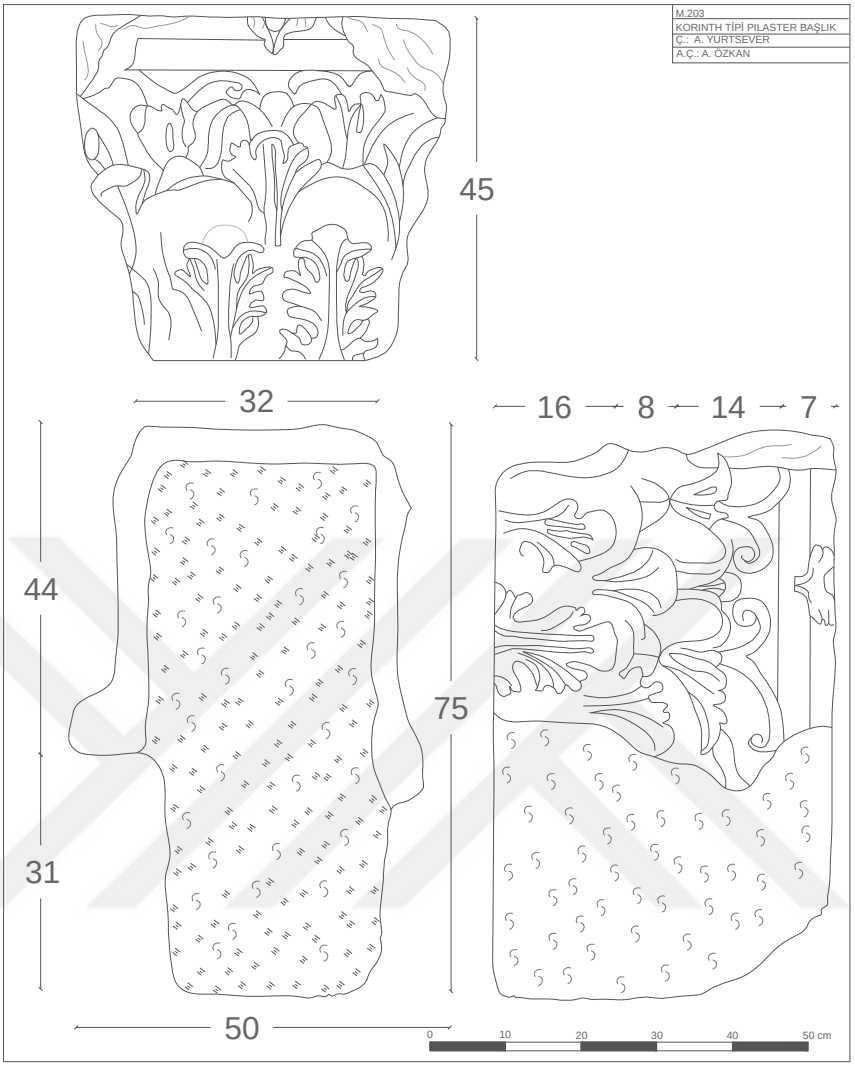
Şekil No.: 30. Kat. No.: 136. (Ö: 1 : 10).

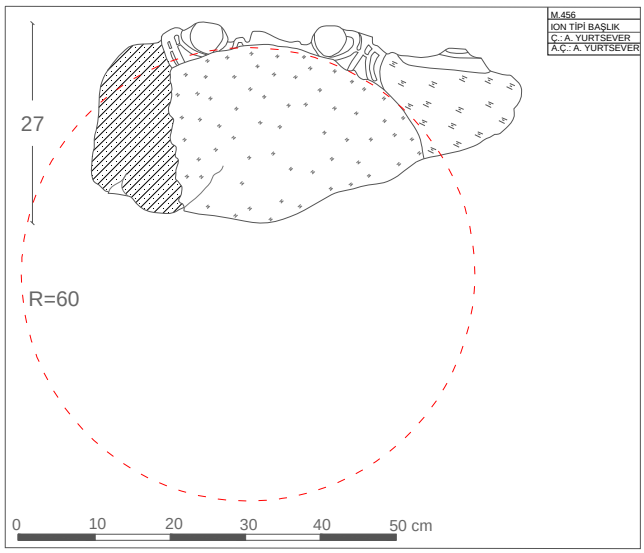
Şekil No.: 31. Kat. No.: 138. (Ö: 1 : 10).

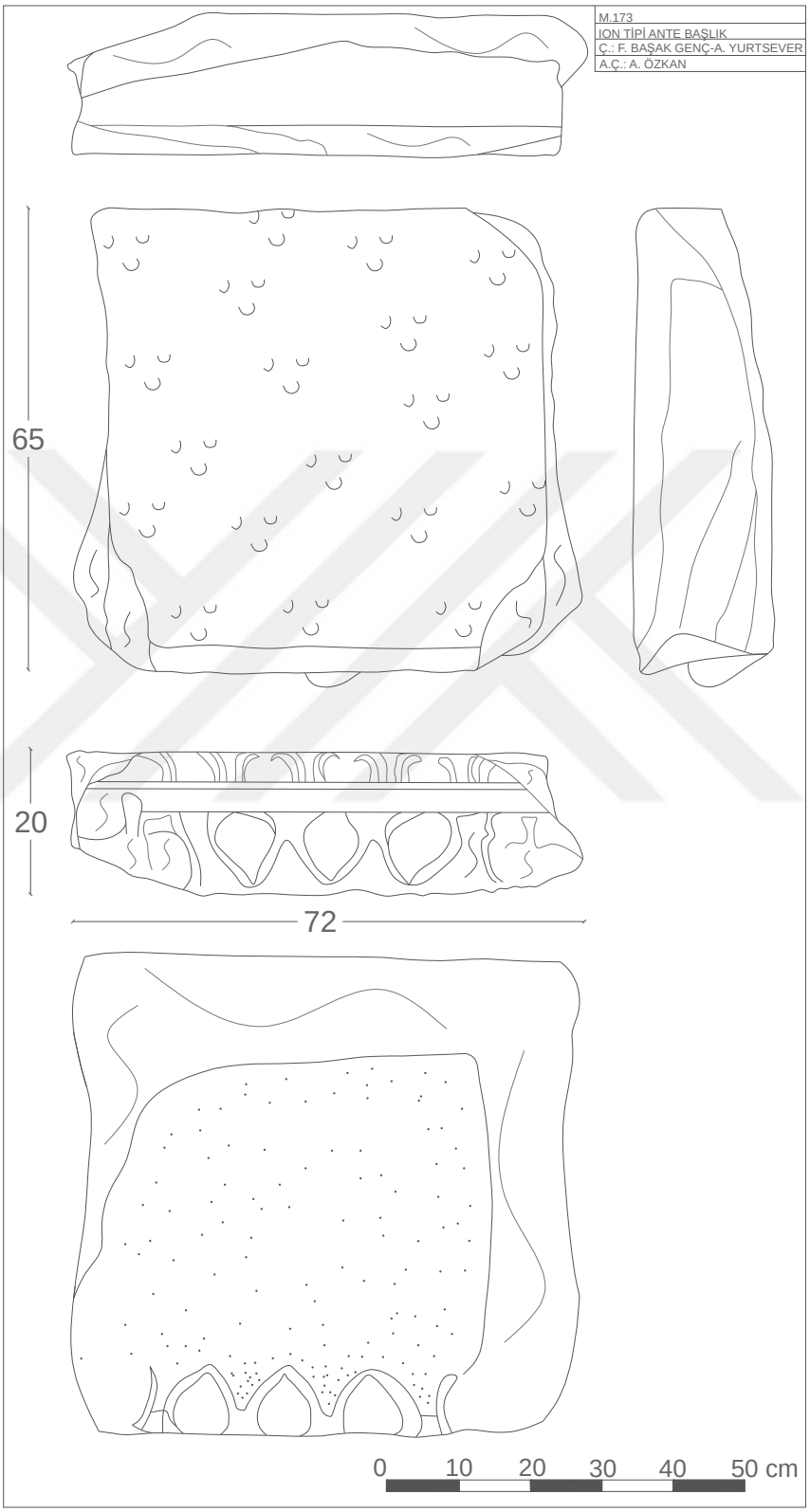
Şekil No.: 32. Kat. No.: 139. (Ö: 1 : 10).

Şekil No.: 33. Kat. No.: 140. (Ö: 1 : 10).

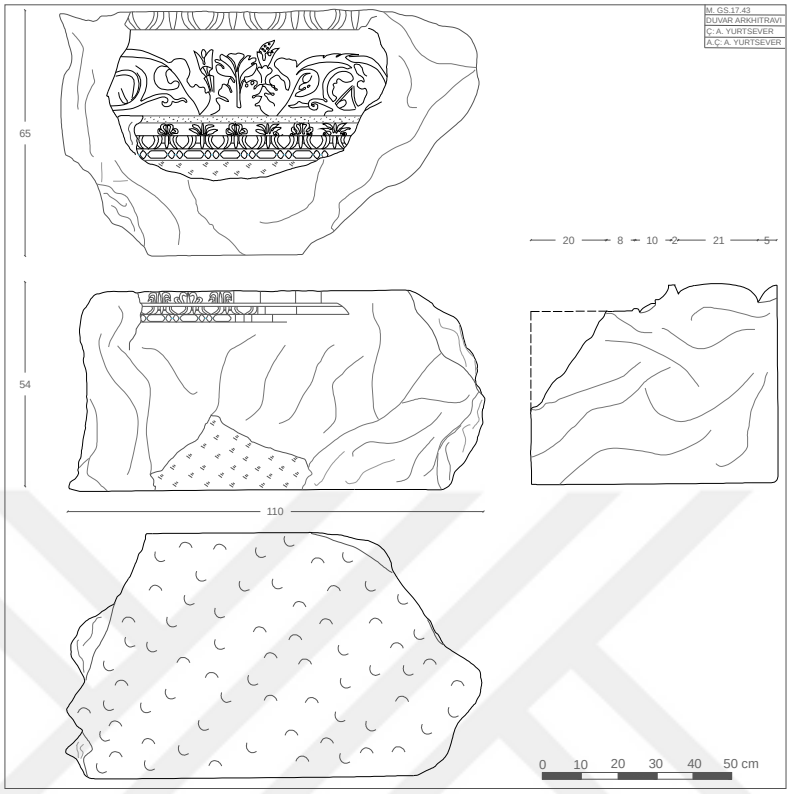
Şekil No.: 34. Kat. No.: 156. (Ö: 1 : 10).

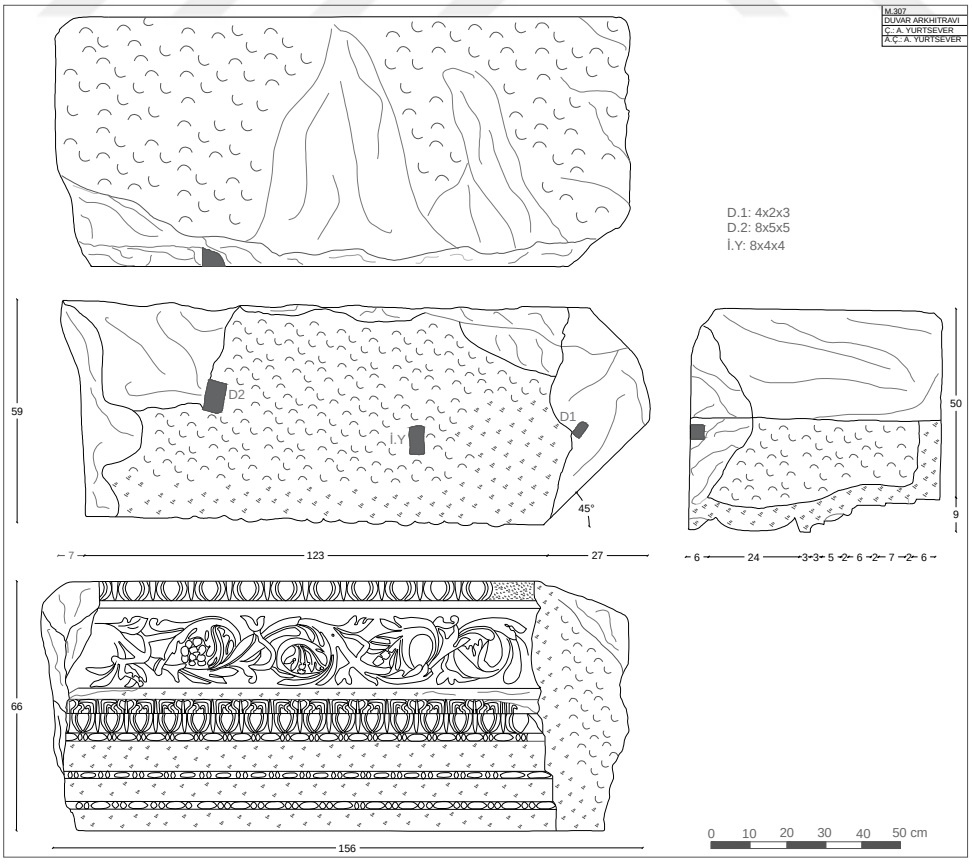
Şekil No.: 35. Kat. No.: 157. (Ö: 1 : 10).

Arşitrav-friz blokları

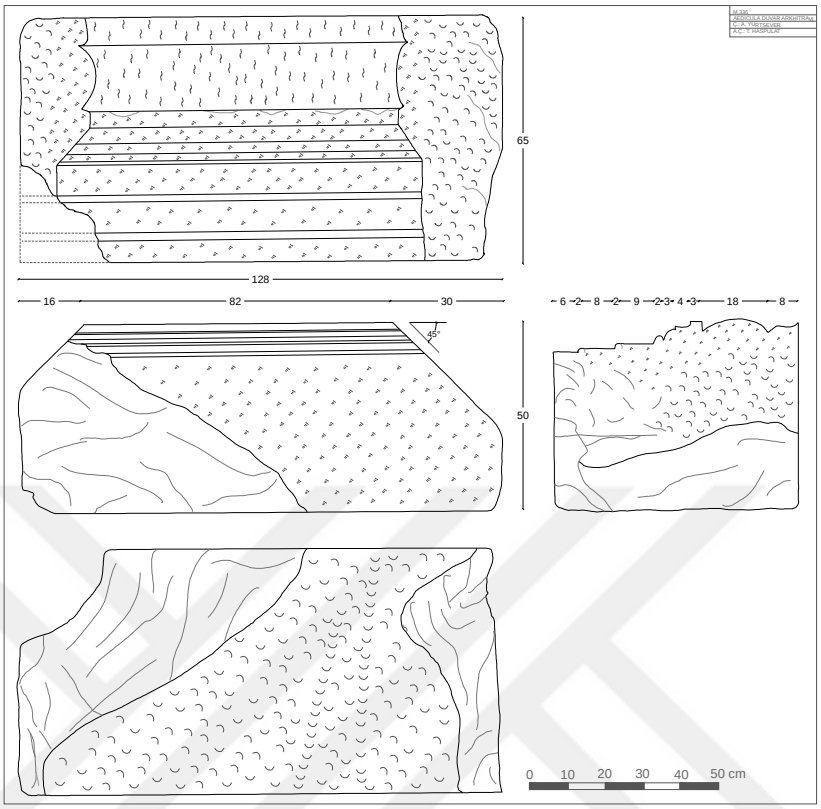
Duvar arşitrav-friz blokları

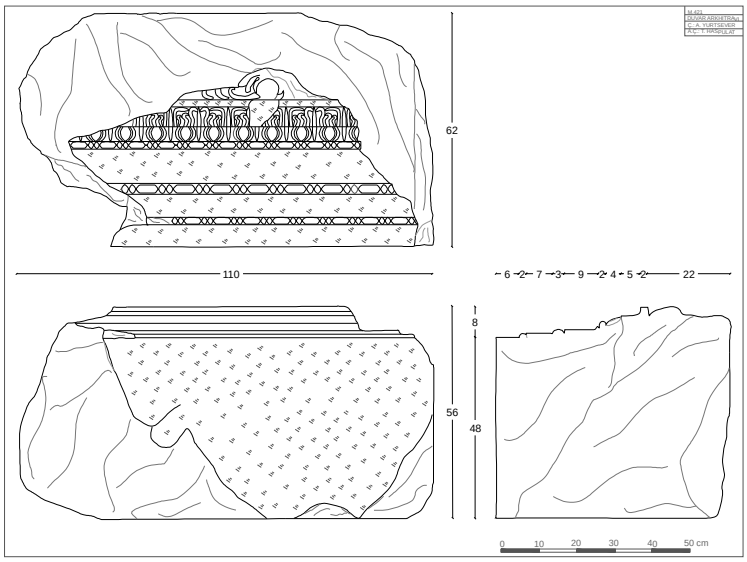
Şekil No.: 36. Kat. No.: 158. (Ö: 1 : 20).

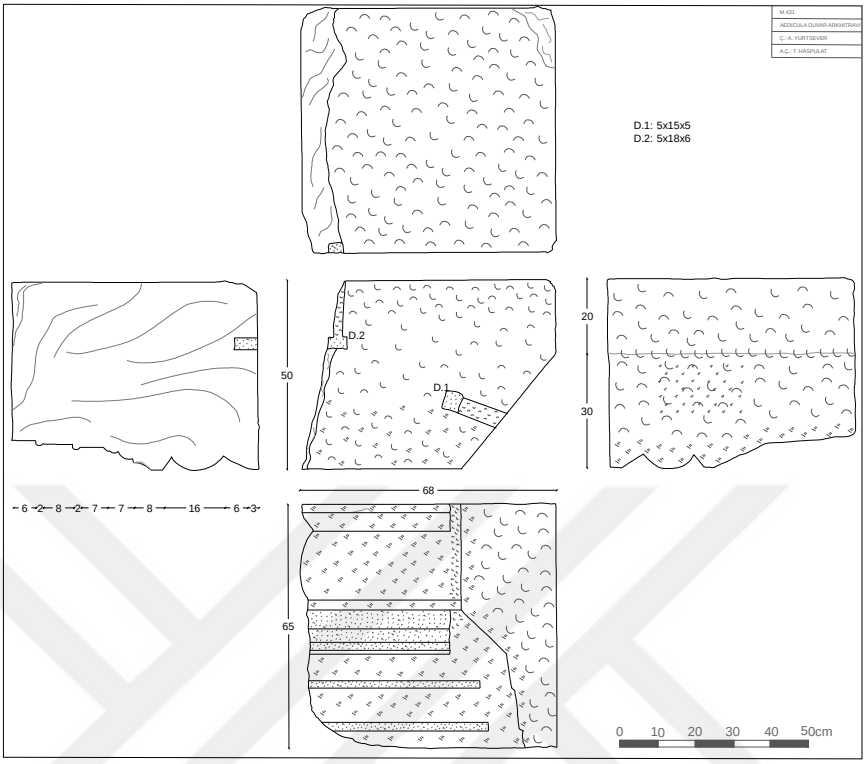
Şekil No.: 37. Kat. No.: 159. (Ö: 1 : 20).

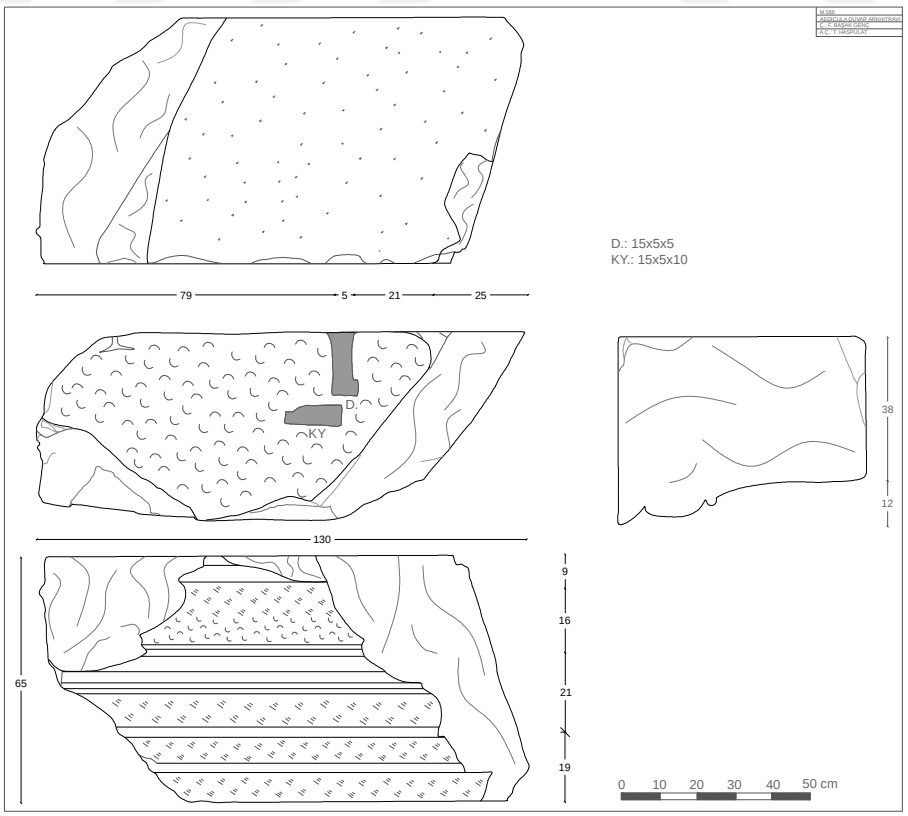
Şekil No.: 38. <u>*Kat. No.: 160.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

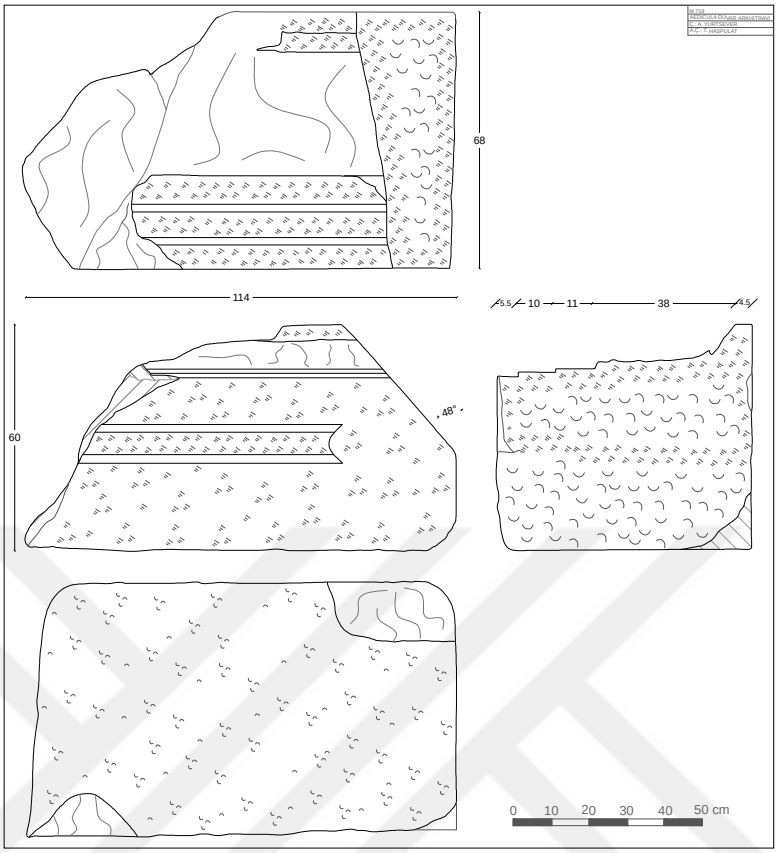
Şekil No.: 39. <u>*Kat. No.: 161.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

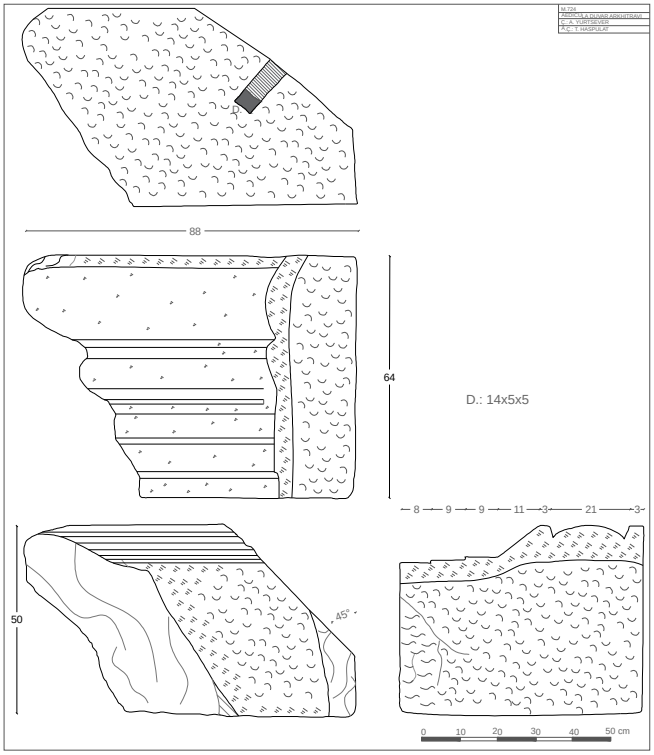
Şekil No.: 40. <u>*Kat. No.: 162.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

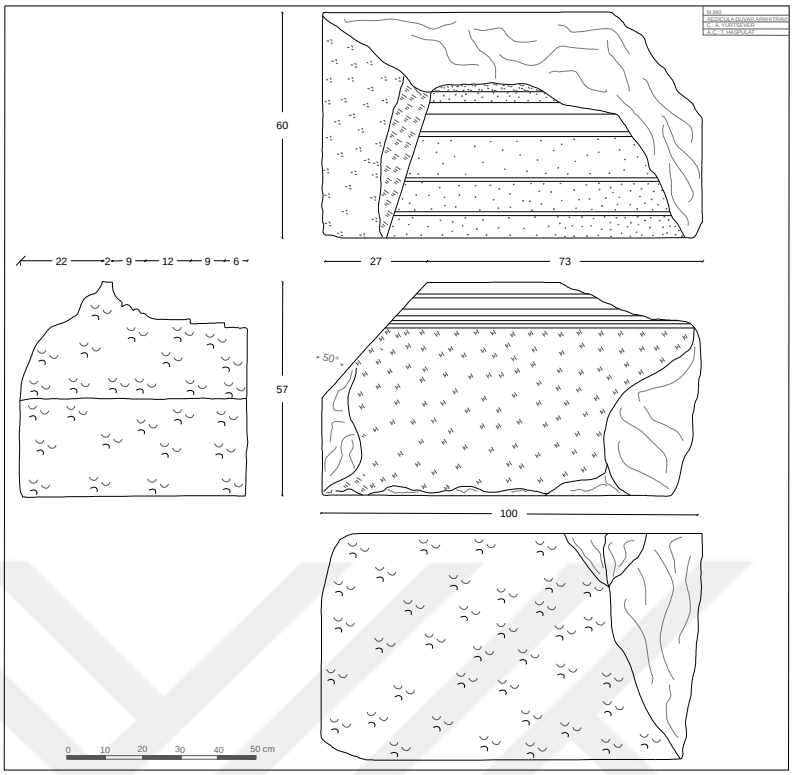
Şekil No.: 41. <u>*Kat. No.: 163.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

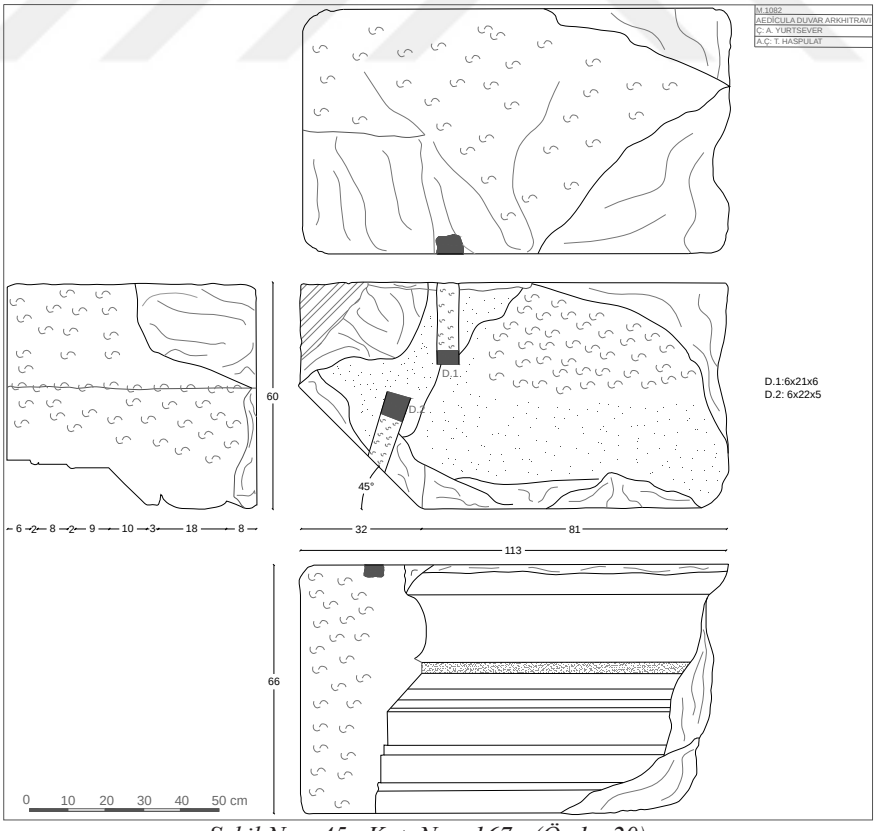
Şekil No.: 42. Kat. No.: 164. (Ö: 1 : 20).

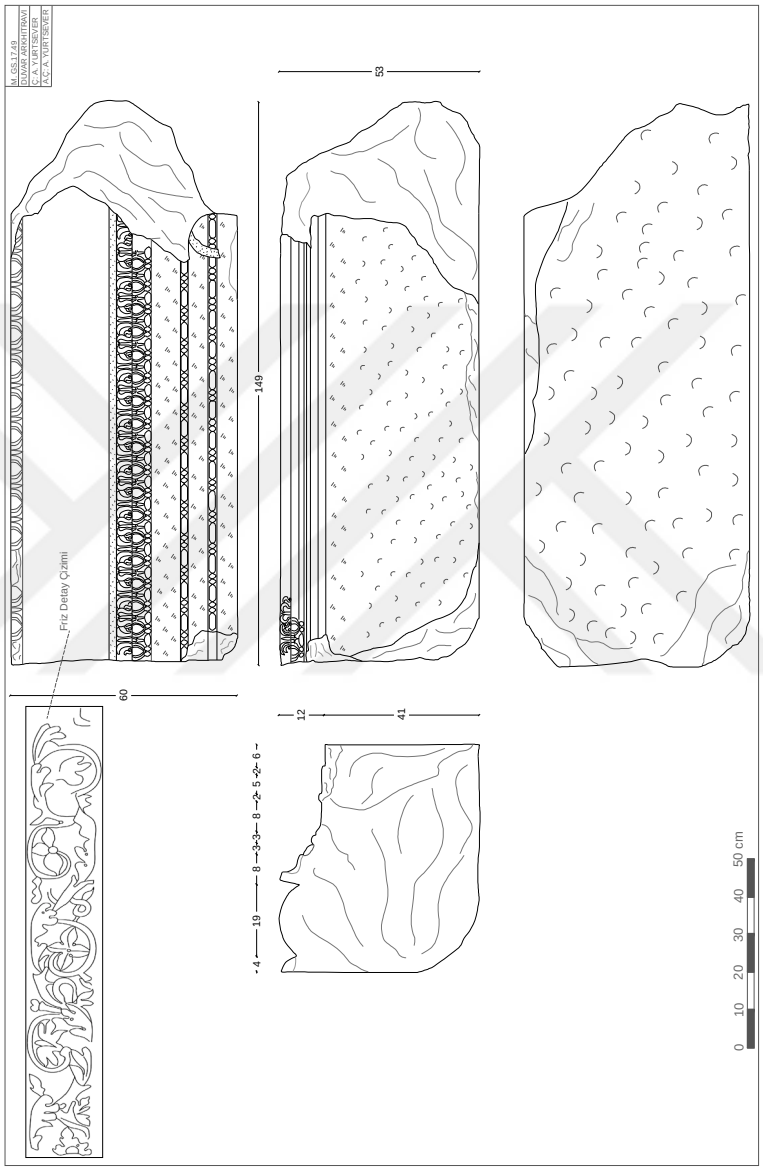
Şekil No.: 43. Kat. No.: 165. (Ö: 1 : 20).

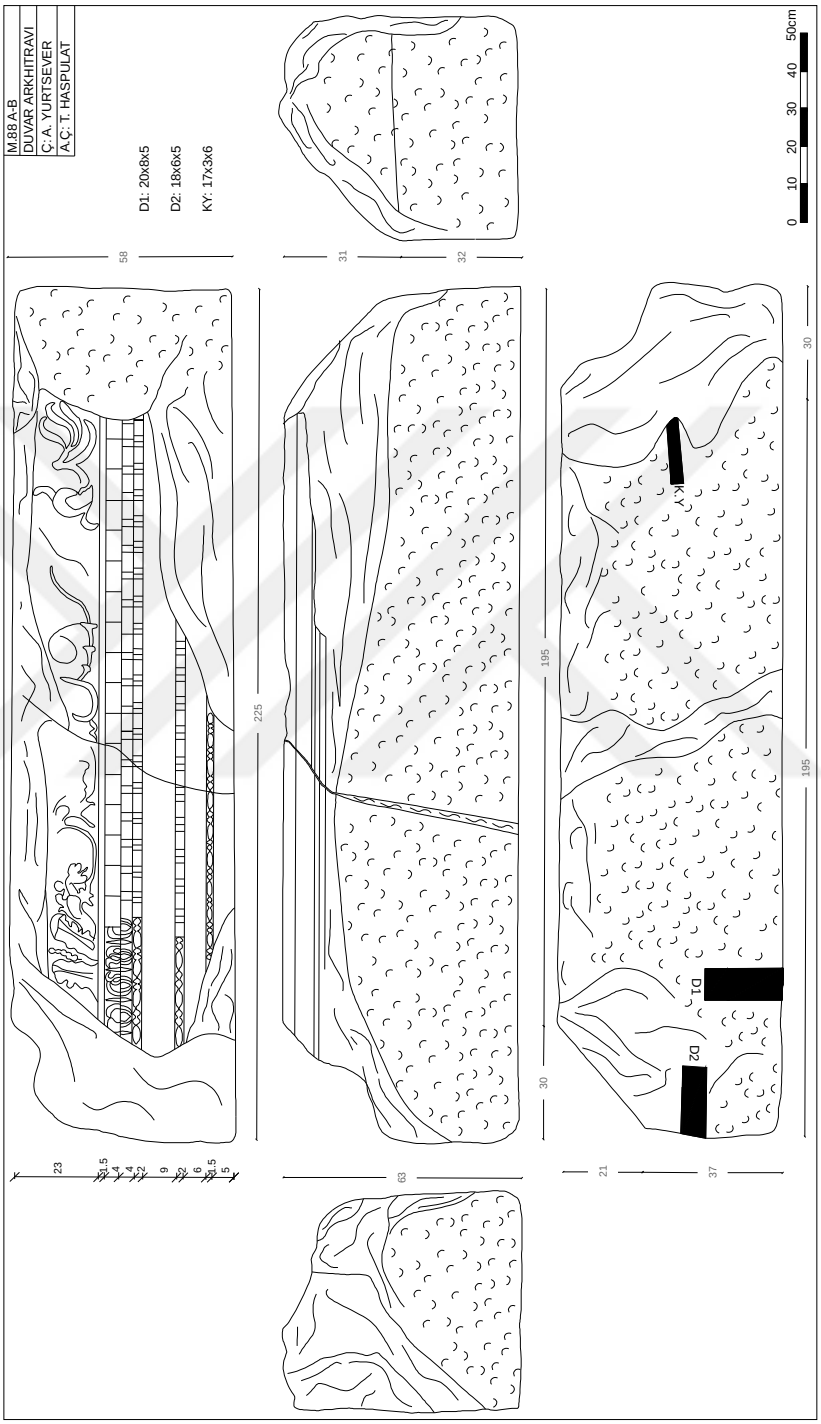
Şekil No.: 44. <u>*Kat. No.: 166.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

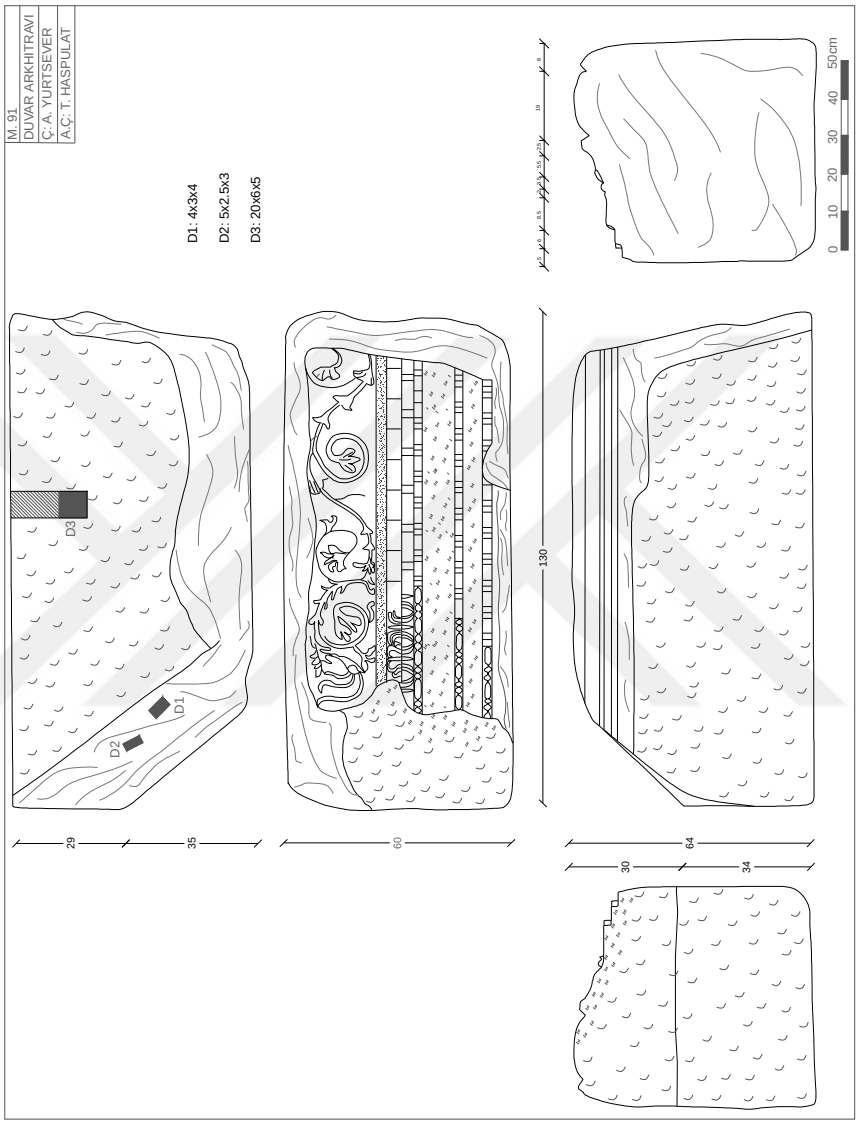
Şekil No.: 45. <u>*Kat. No.: 167.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

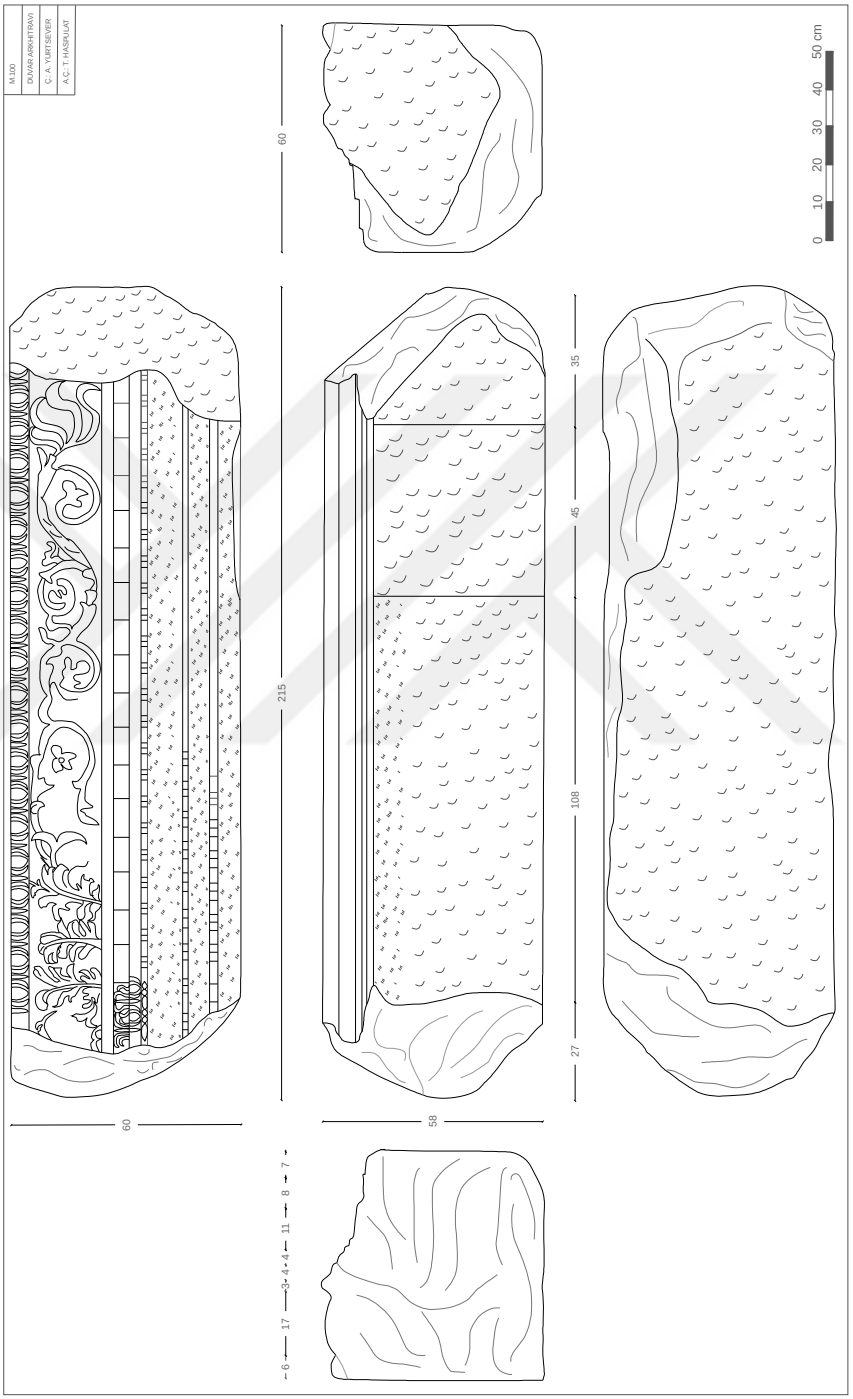
Şekil No.: 46. Kat. No.: 171. (Ö: 1 : 20).

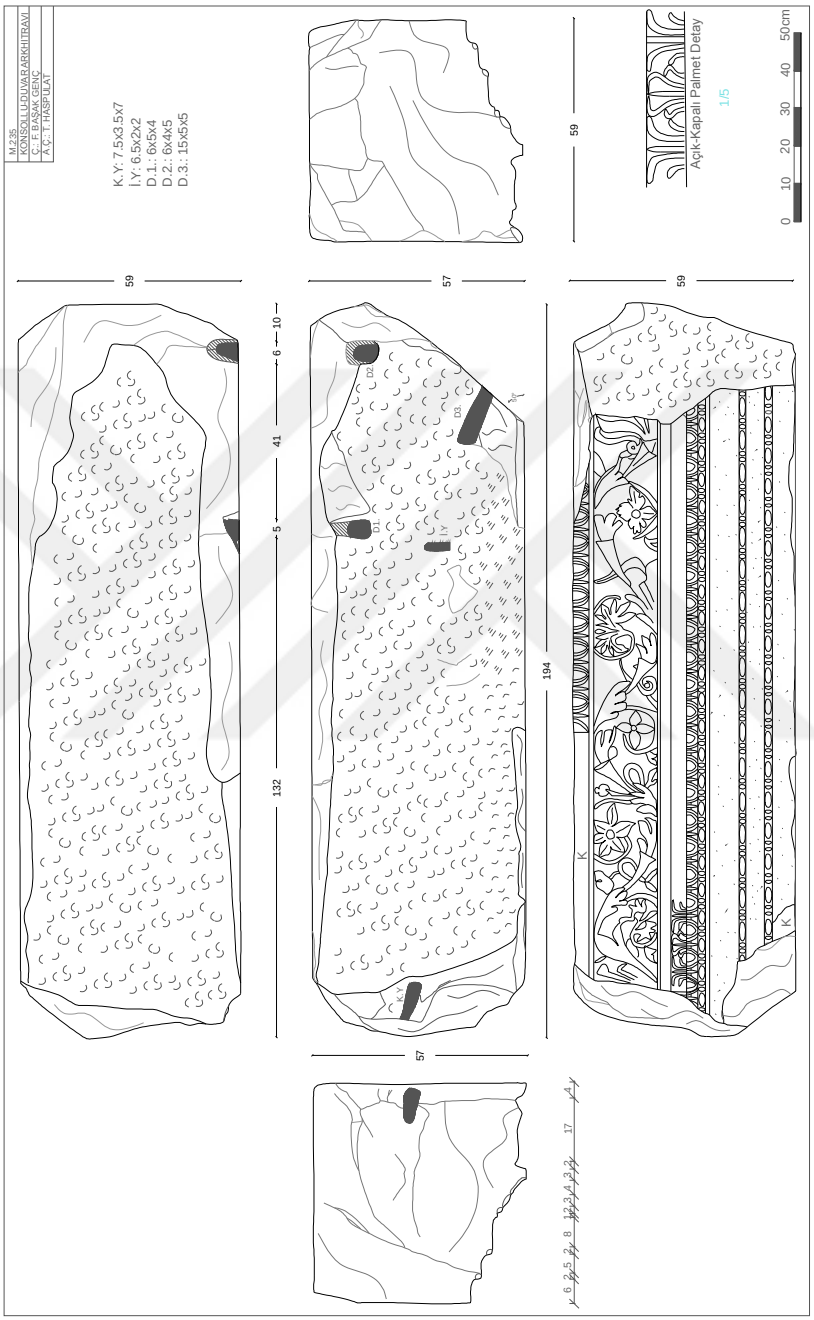
Şekil No.: 47. Kat. No.: 173. (Ö: 1 : 20).

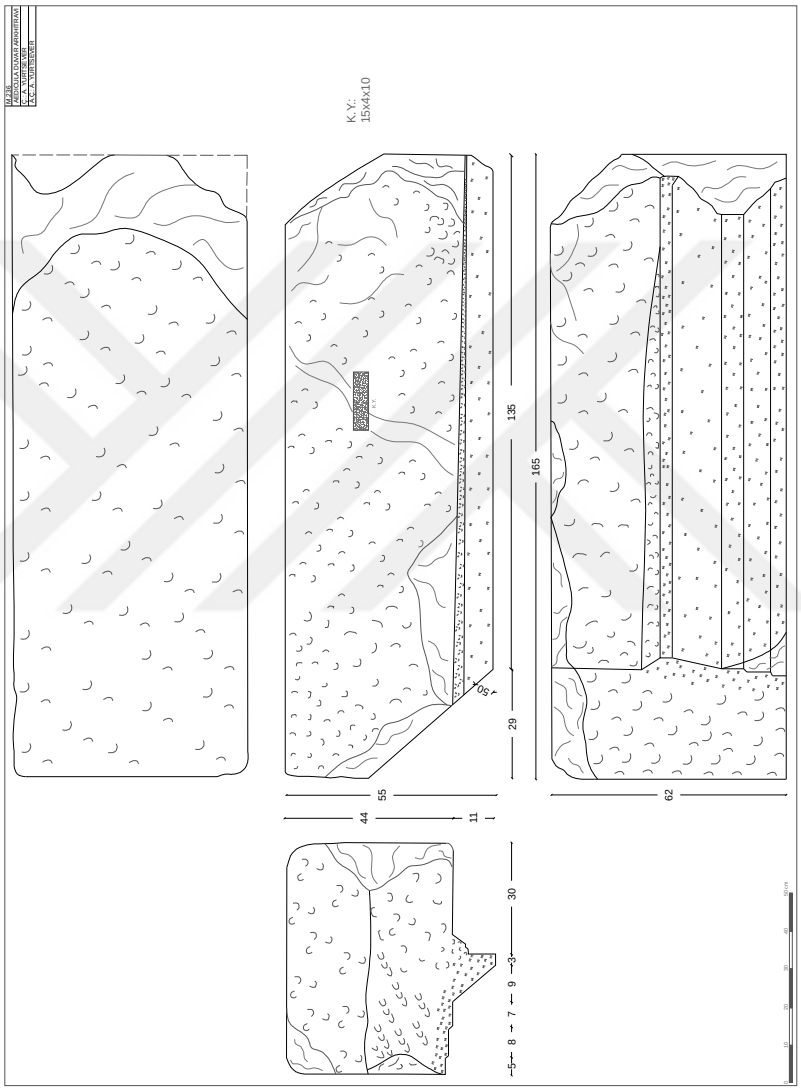
Şekil No.: 48. <u>*Kat. No.: 174.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

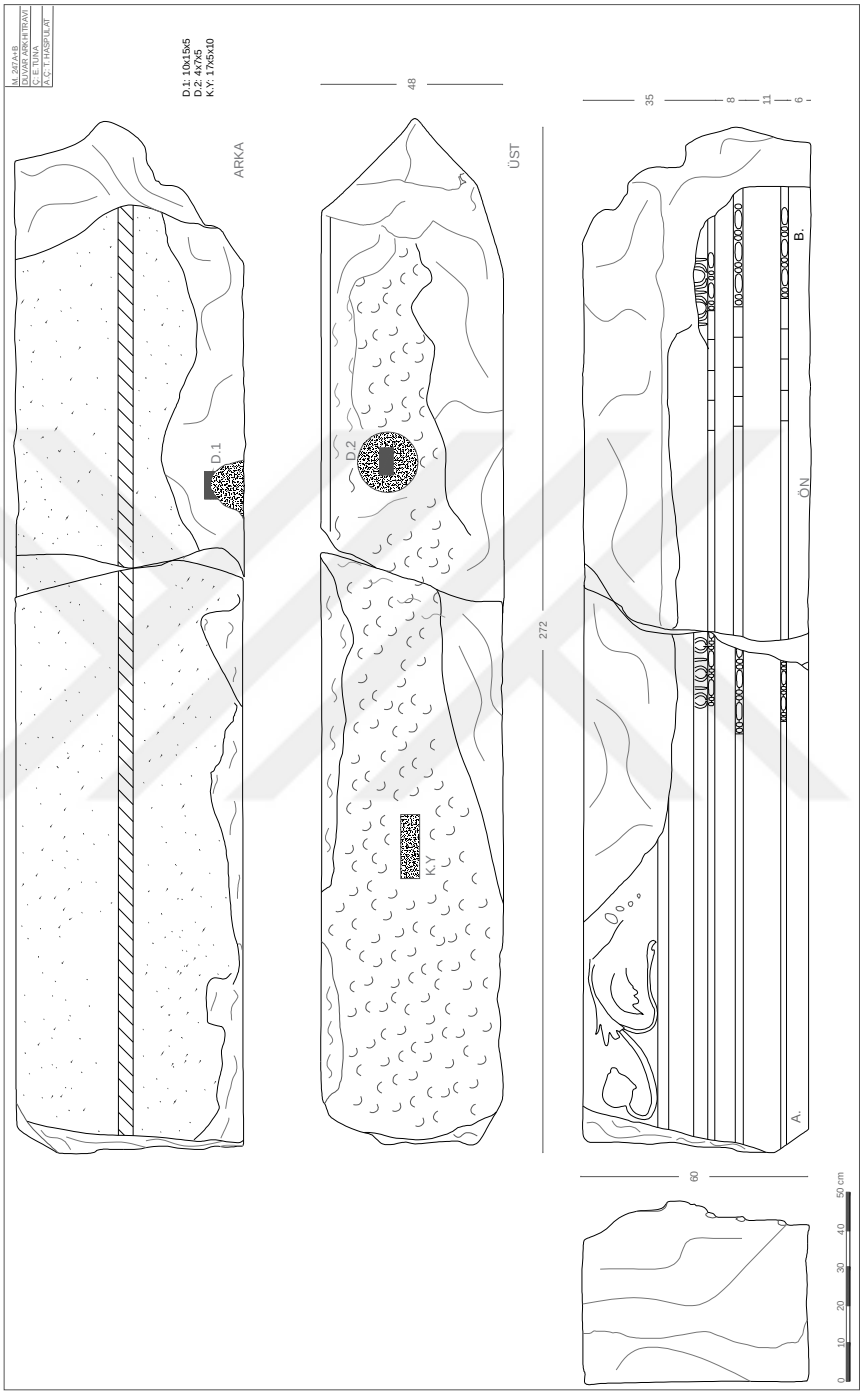
Şekil No.: 49. Kat. No.: 175. (Ö: 1 : 20).

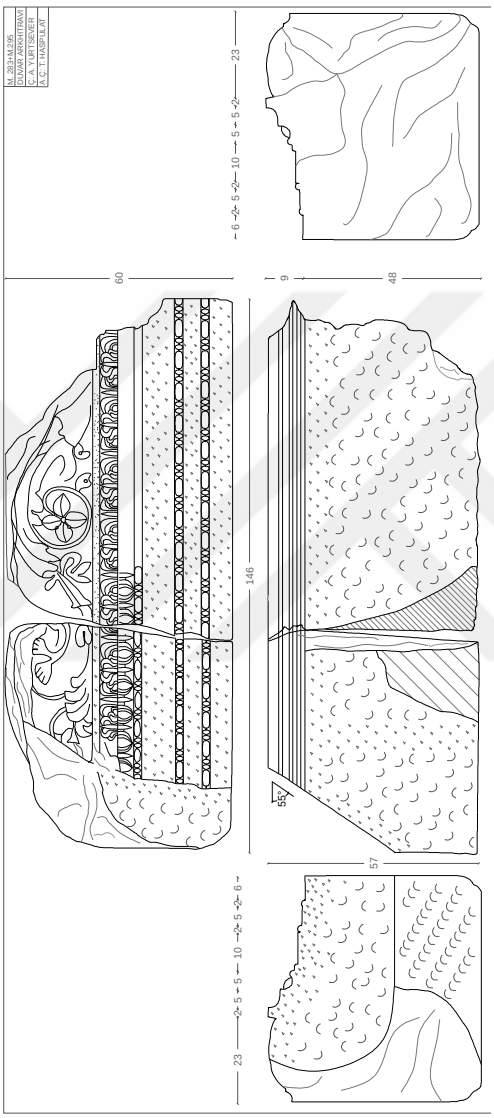
Şekil No.: 50. <u>Kat. No.: 176.</u> (Ö: 1 : 20).

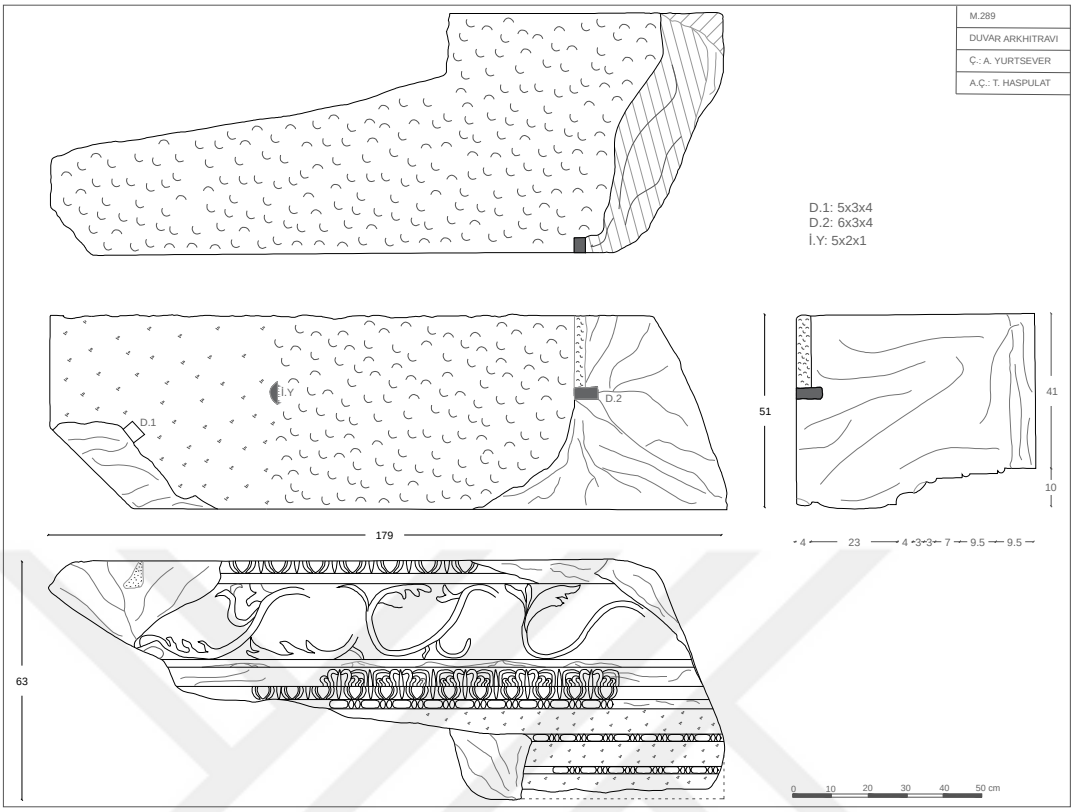
Şekil No.: 51. Kat. No.: 177. (Ö: 1 : 20).

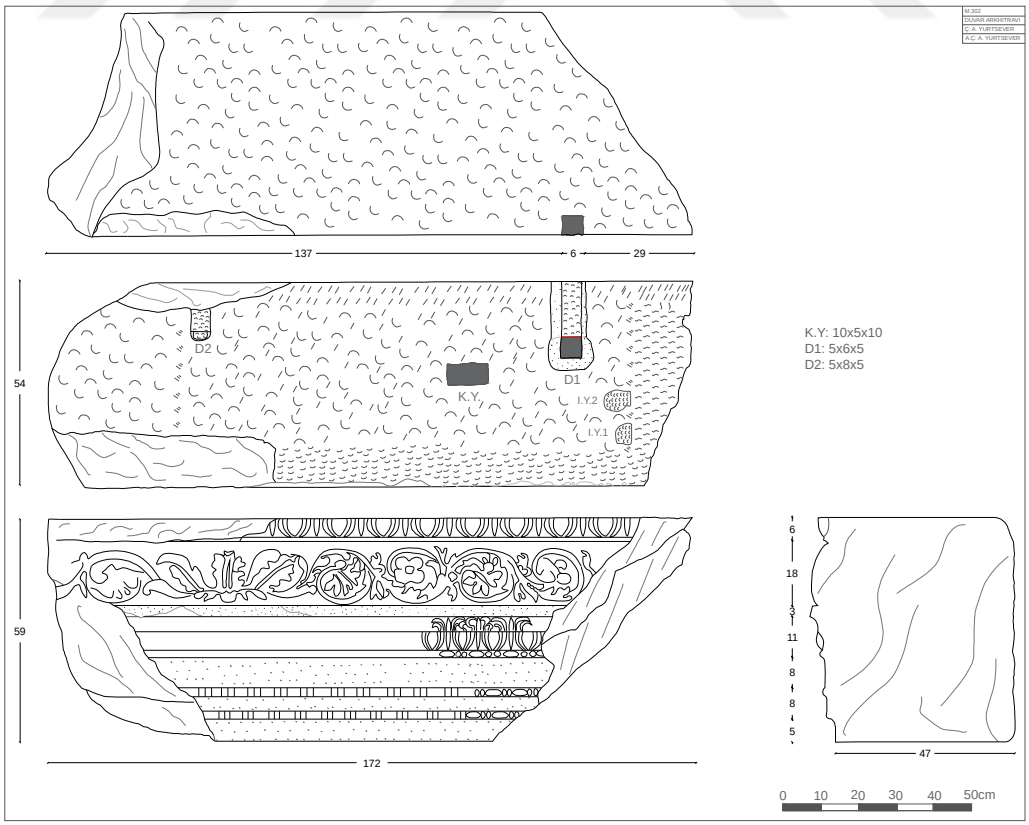
Şekil No.: 52. <u>*Kat. No.: 178.*</u> *(Ö: 1 : 20).*

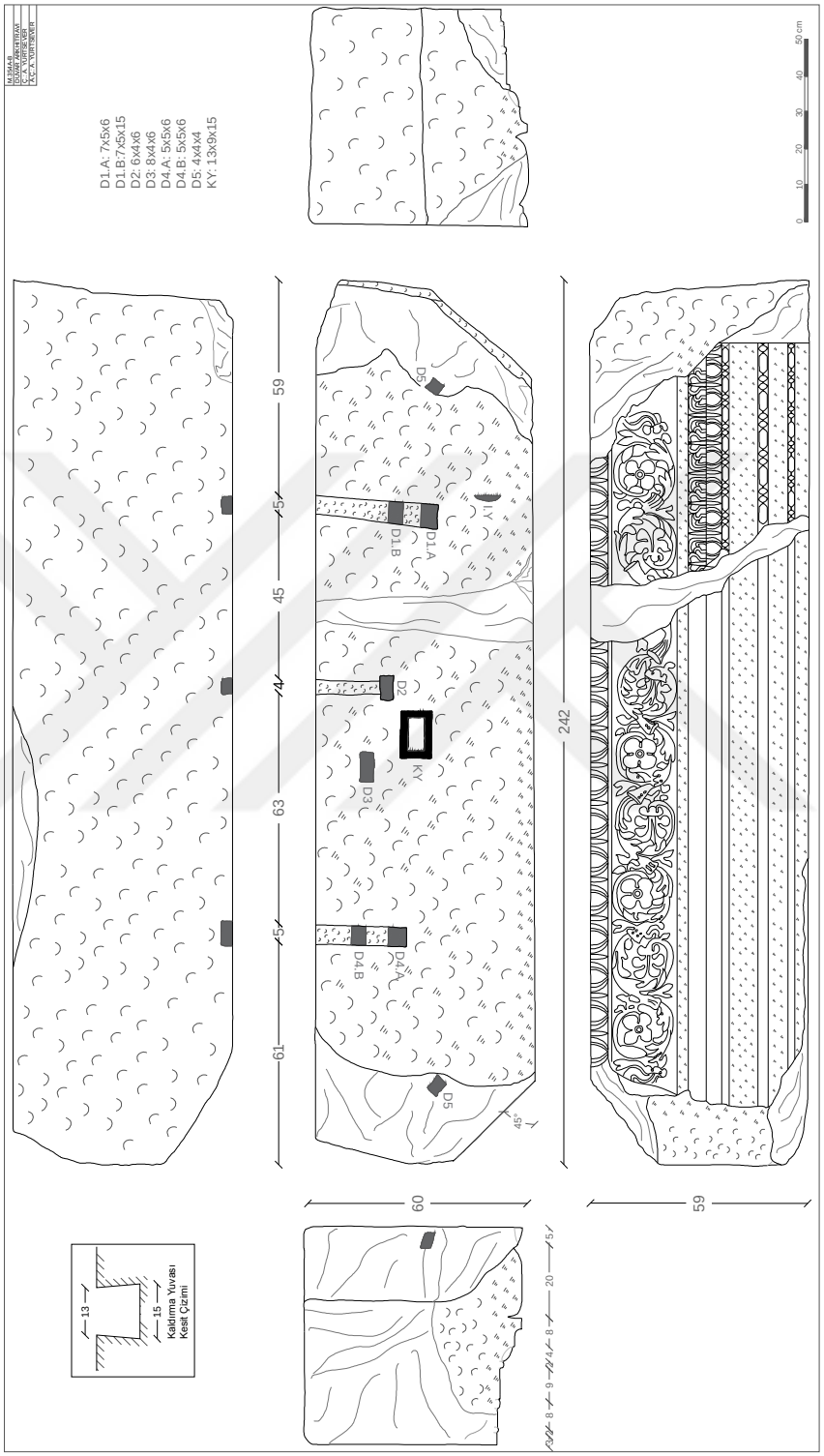
Şekil No.: 53. Kat. No.: 179. (Ö: 1 : 20).

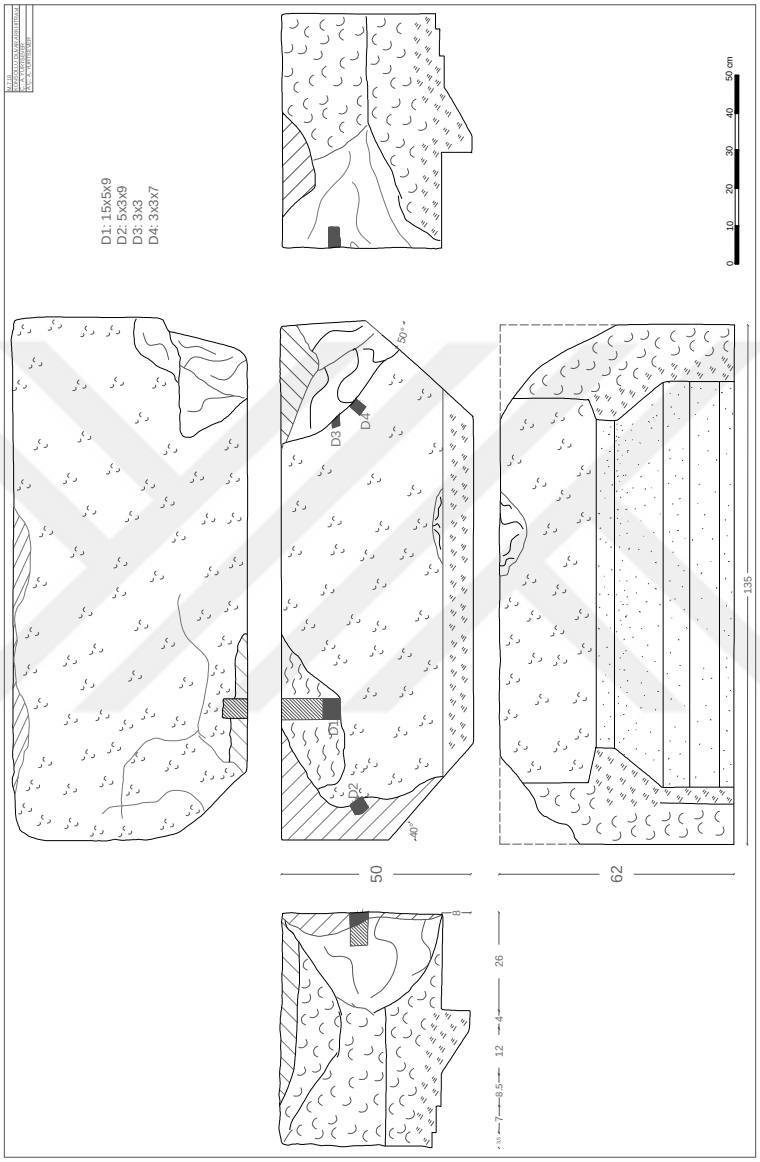
Şekil No.: 54. <u>*Kat. No.: 180*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

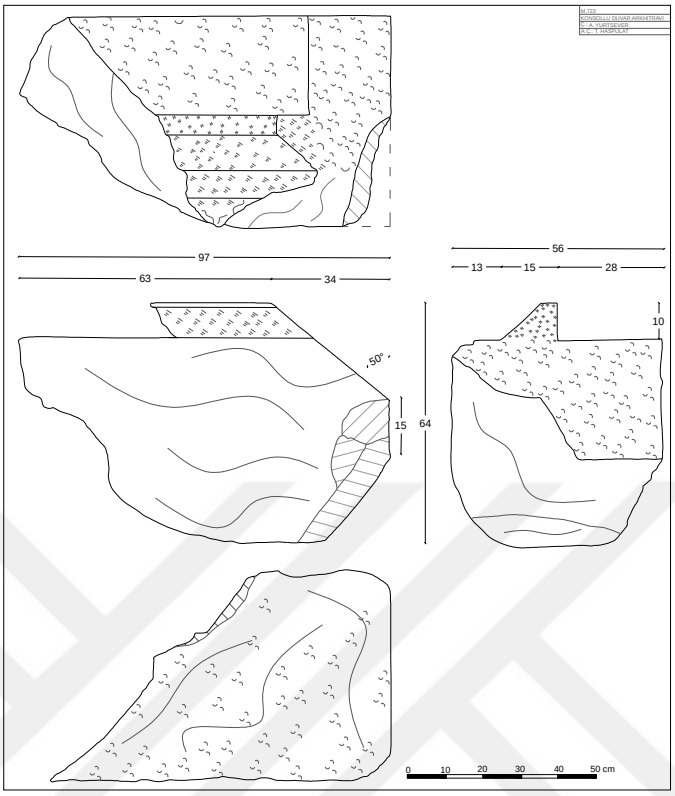
Şekil No.: 55. <u>*Kat. No.: 181*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

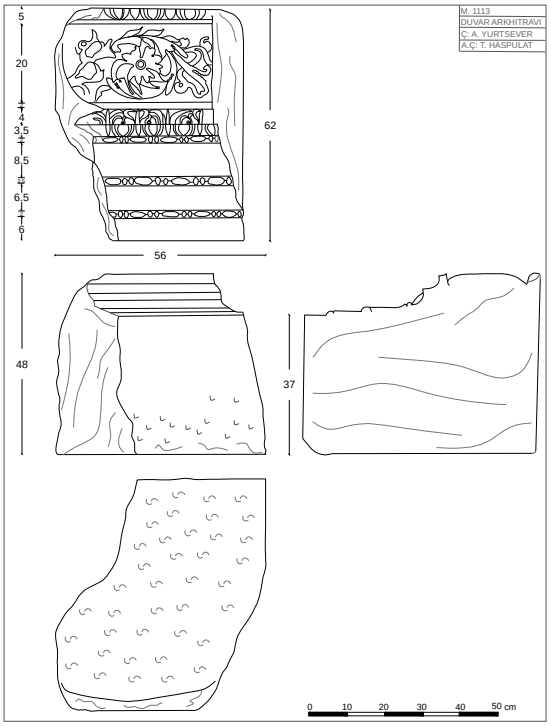
Şekil No.: 56. Kat. No.: 182. (Ö: 1 : 20).

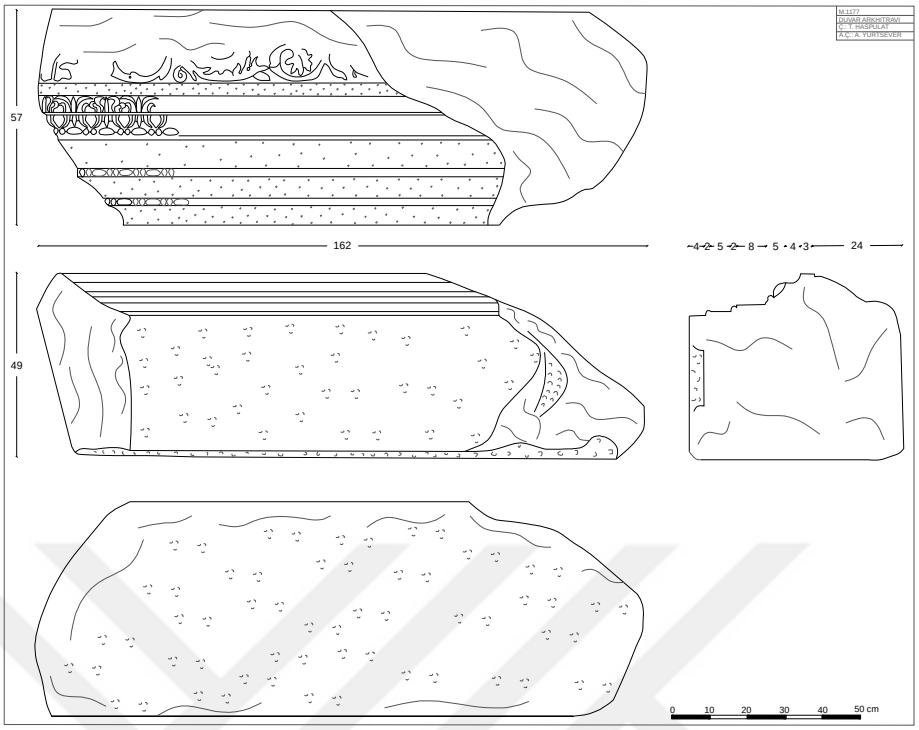
Şekil No.: 57. <u>*Kat. No.: 183*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

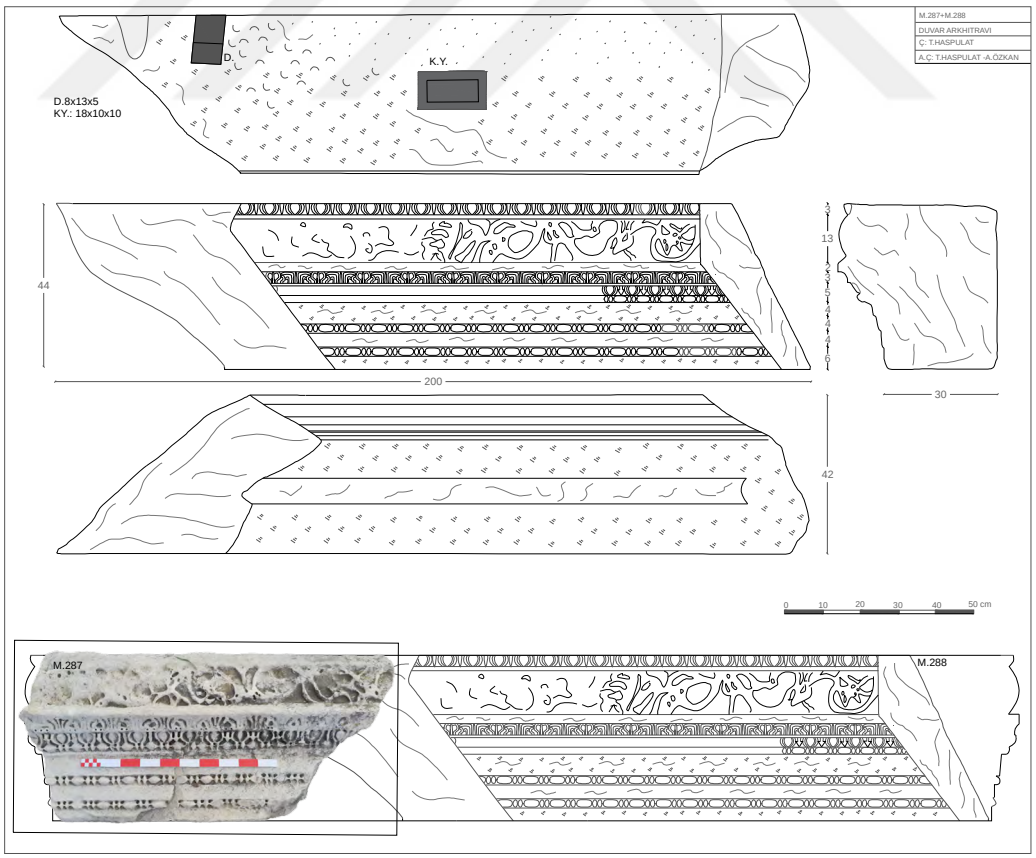
Şekil No.: 58. Kat. No.: 184. (Ö: 1 : 20).

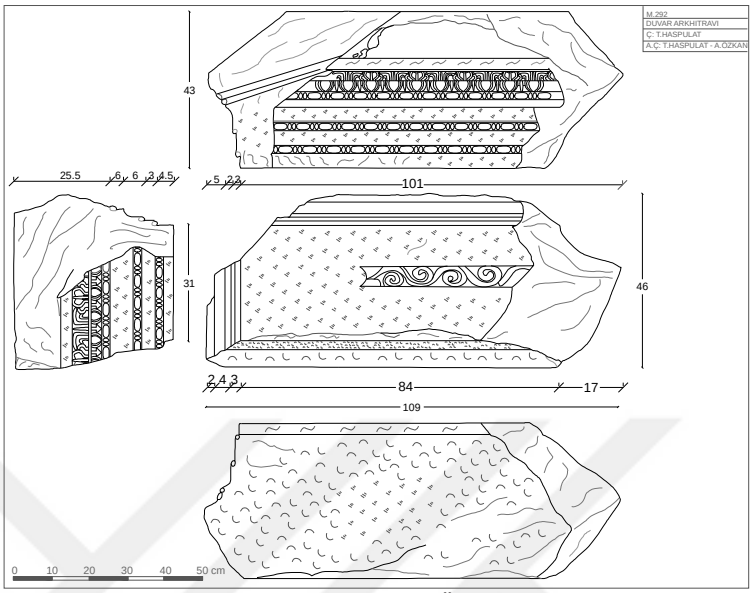
Şekil No.: 59. Kat. No.: 169. (Ö: 1 : 20).

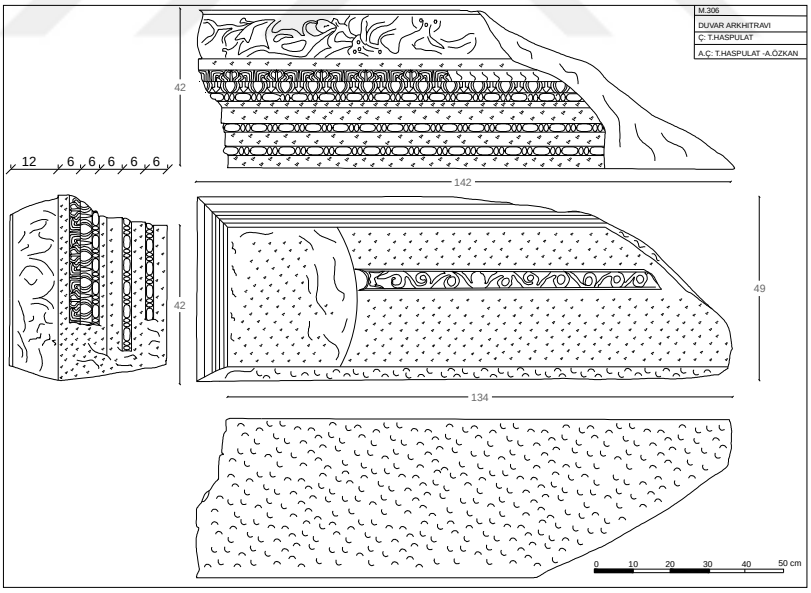
Şekil No.: 60. Kat. No.: 185. (Ö: 1 : 20).

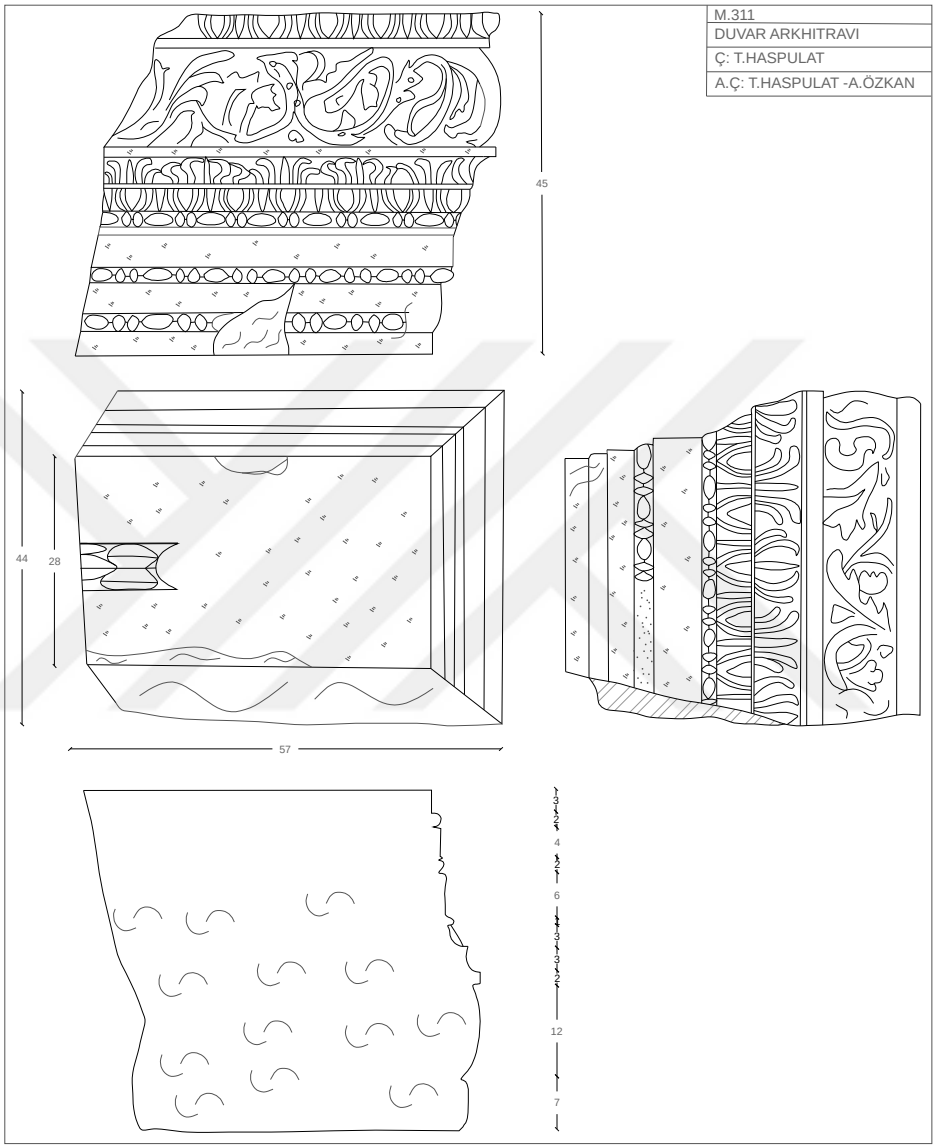
Şekil No.: 61. Kat. No.: 186. (Ö: 1 : 20).

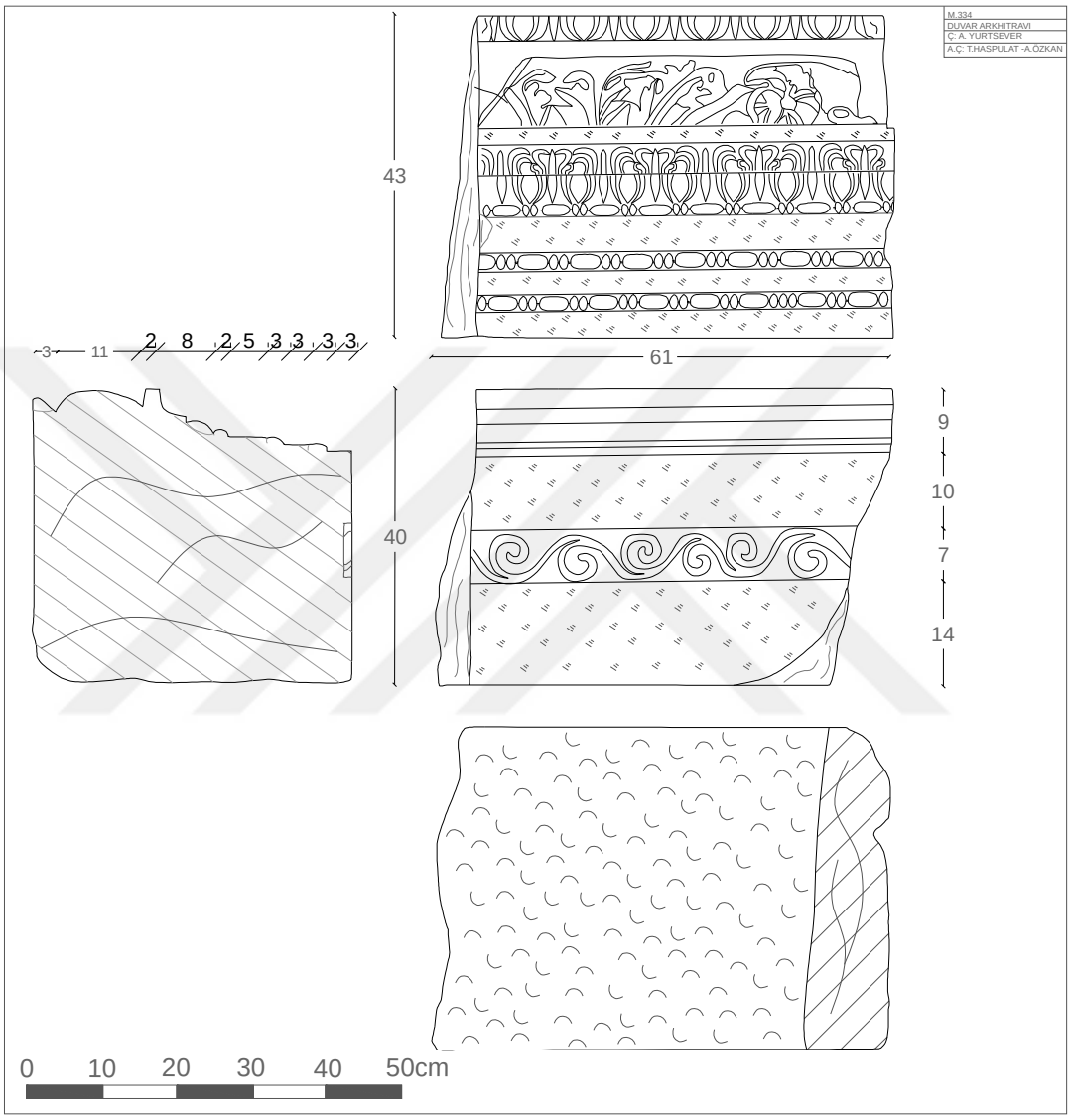
Şekil No.: 62. Kat. No.: 187. (Ö: 1 : 20).

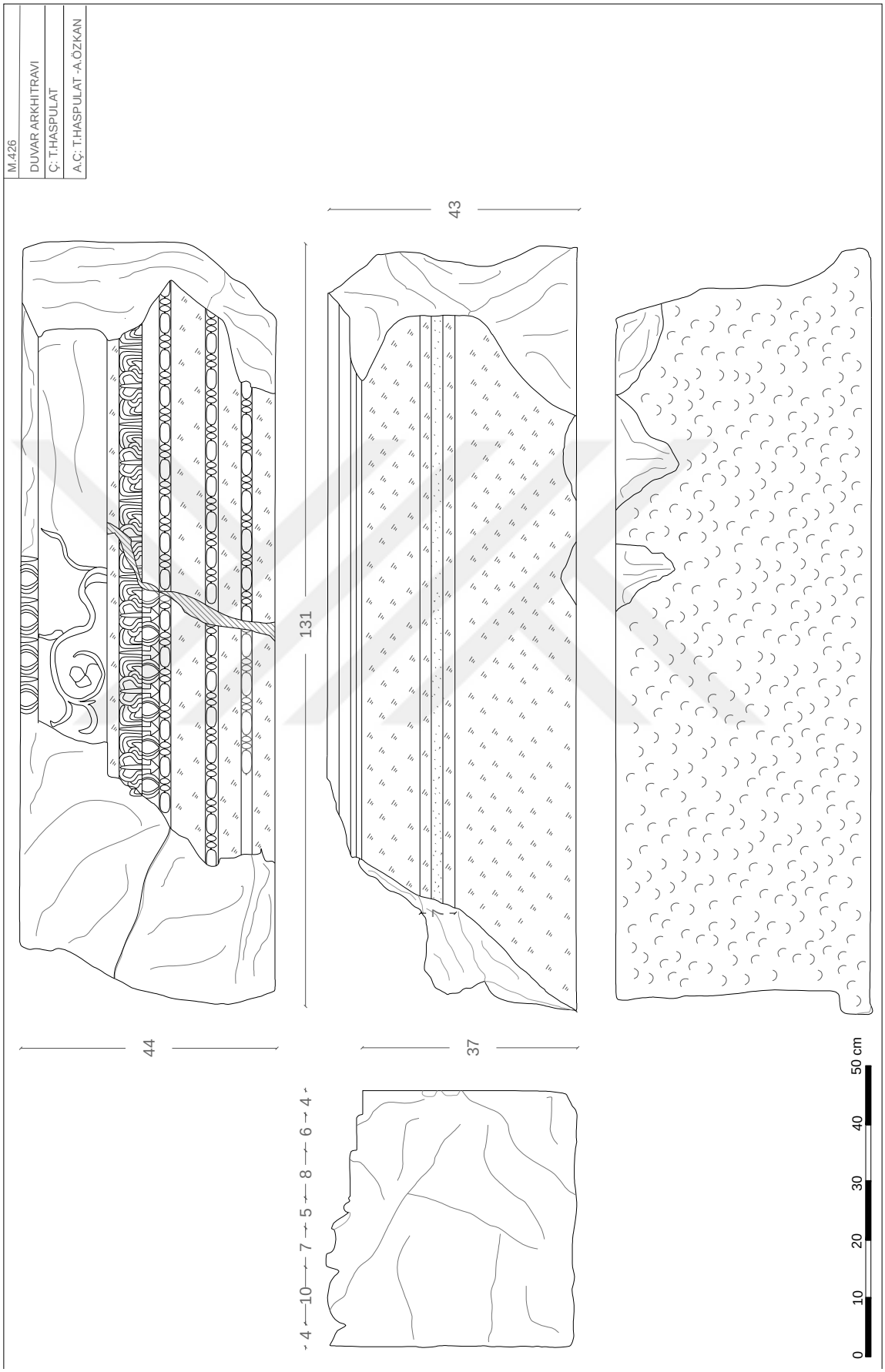
Şekil No.: 63. Kat. No.: 188. (Ö: 1 : 20).

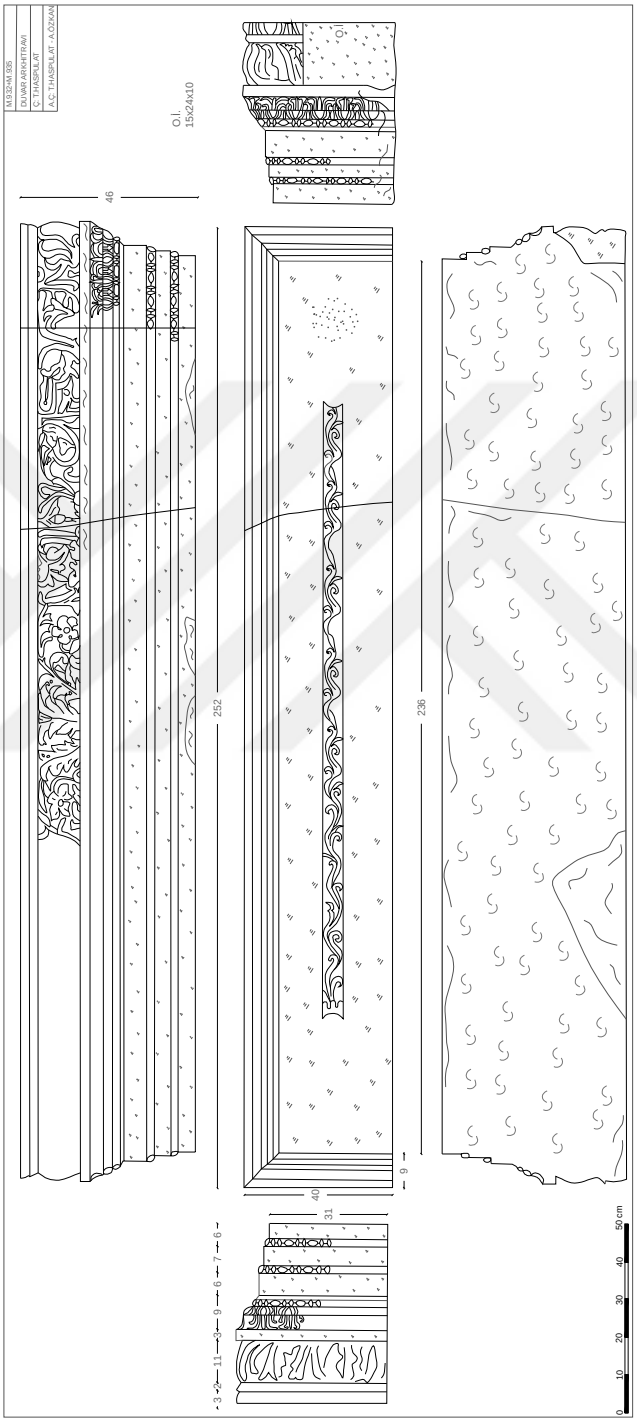
Şekil No.: 64. Kat. No.: 189. (Ö: 1 : 10).

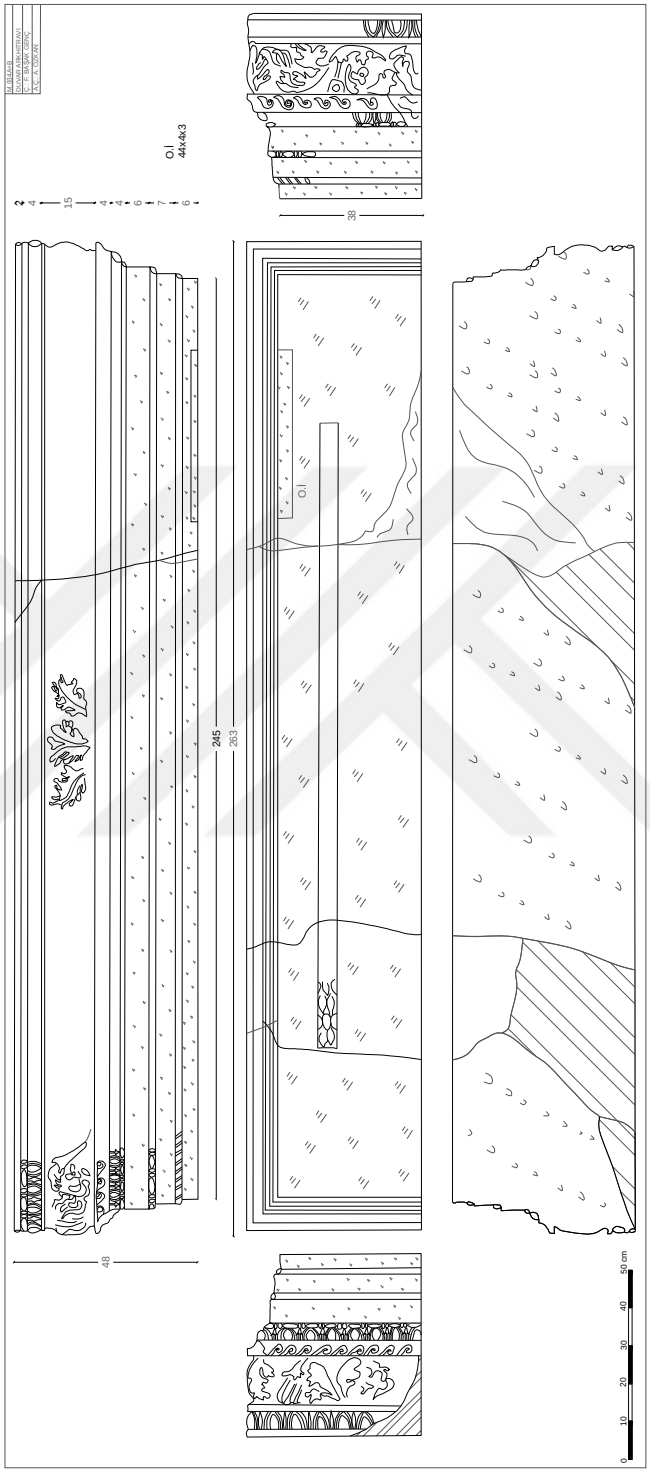
Şekil No.: 65. Kat. No.: 190. (Ö: 1 : 10).

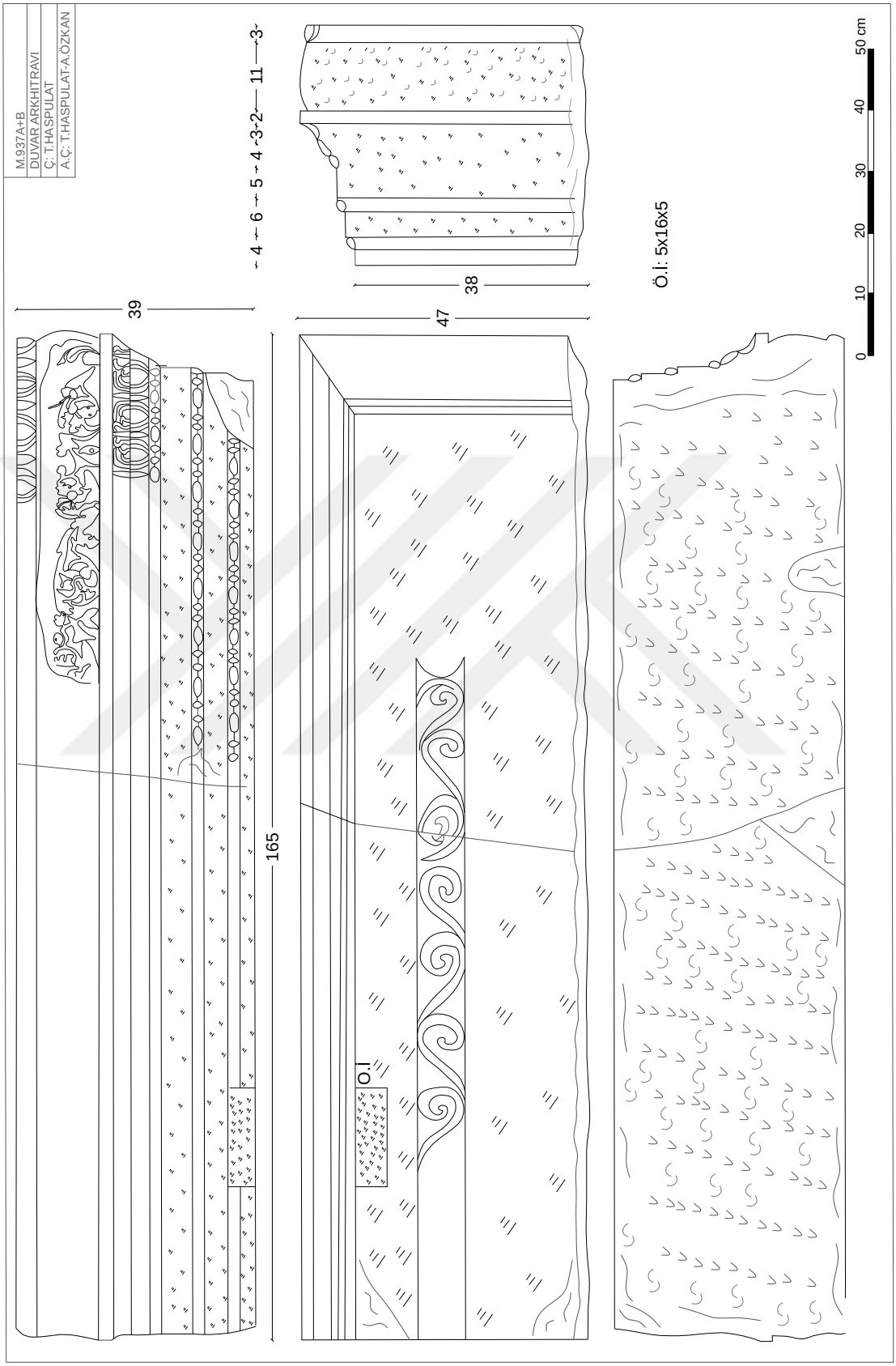
Şekil No.: 66. Kat. No.: 191. (Ö: 1 : 10).

Şekil No.: 67. Kat. No.: 192. (Ö: 1 : 10).

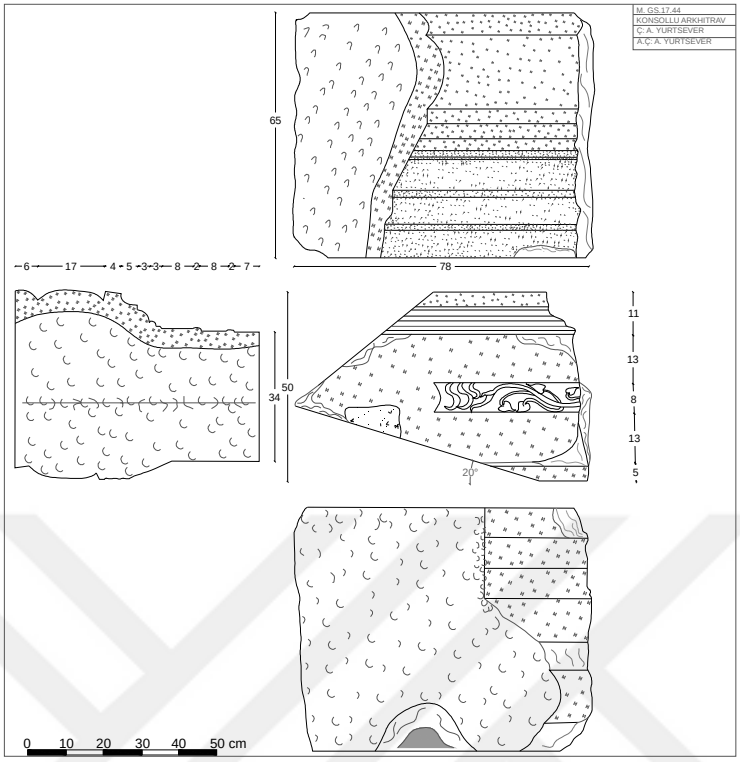

Şekil No.: 68. <u>*Kat. No.: 193*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

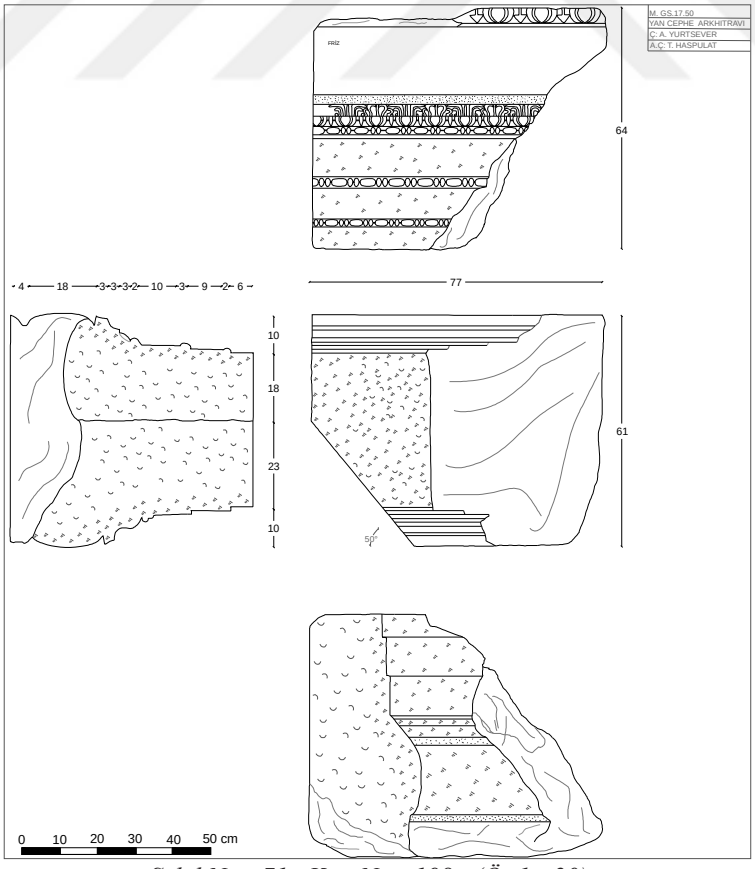

Şekil No.: 69. Kat. No.: 194. (Ö: 1 : 20).

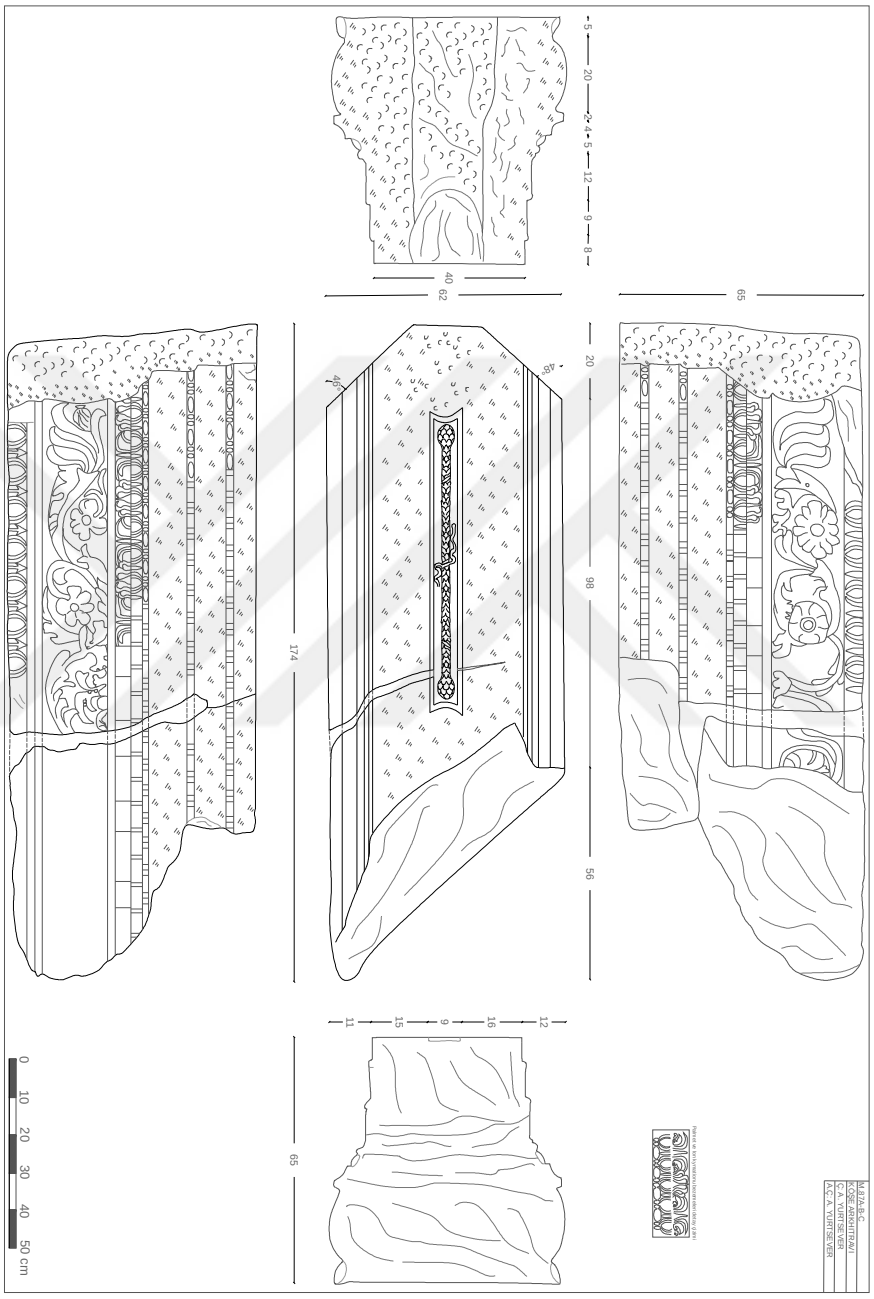
Yan cephe arşitrav-friz blokları

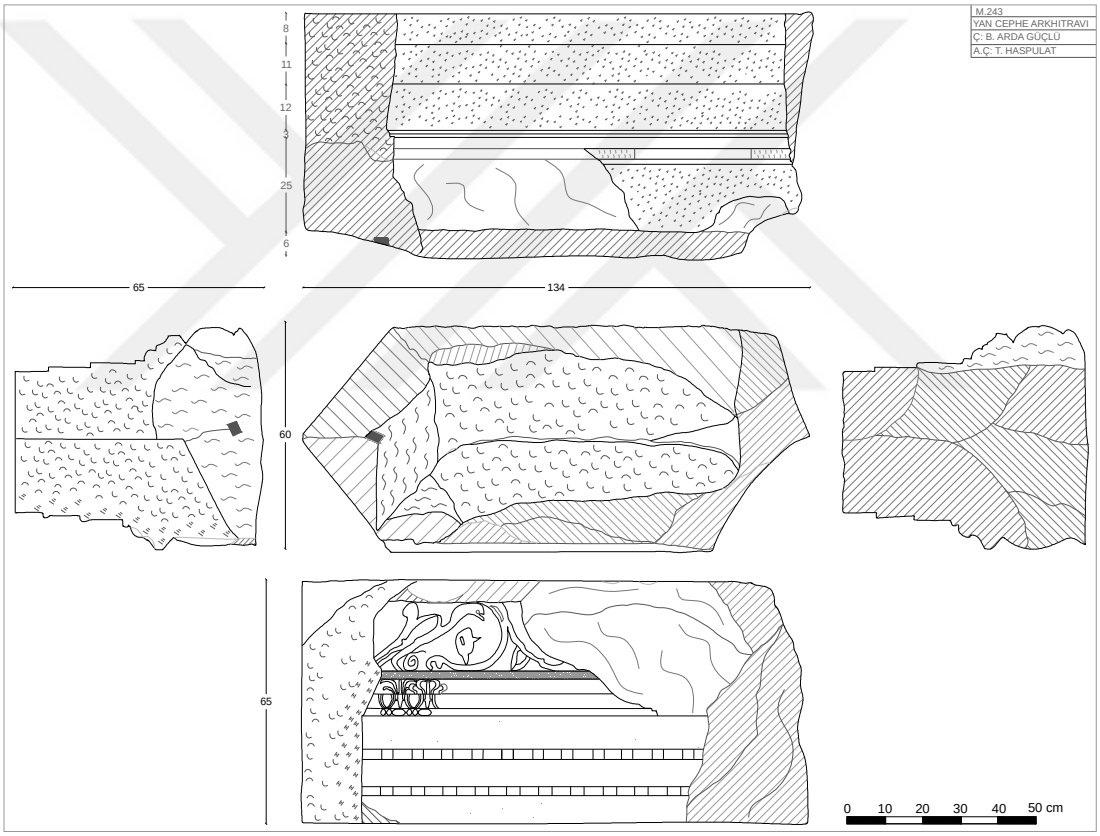
Şekil No.: 70. <u>*Kat. No.: 196*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

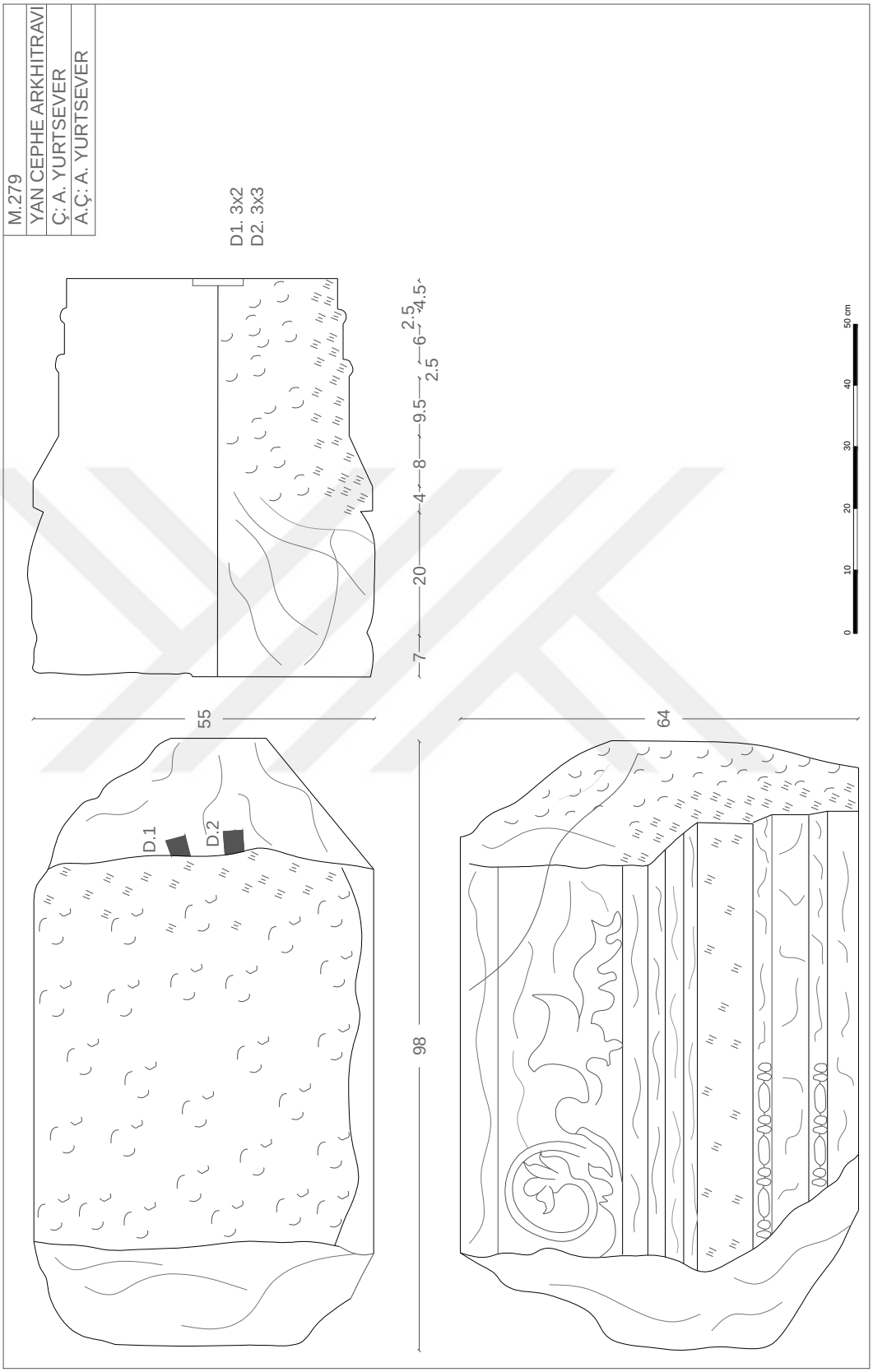
Şekil No.: 71. <u>*Kat. No.: 198*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

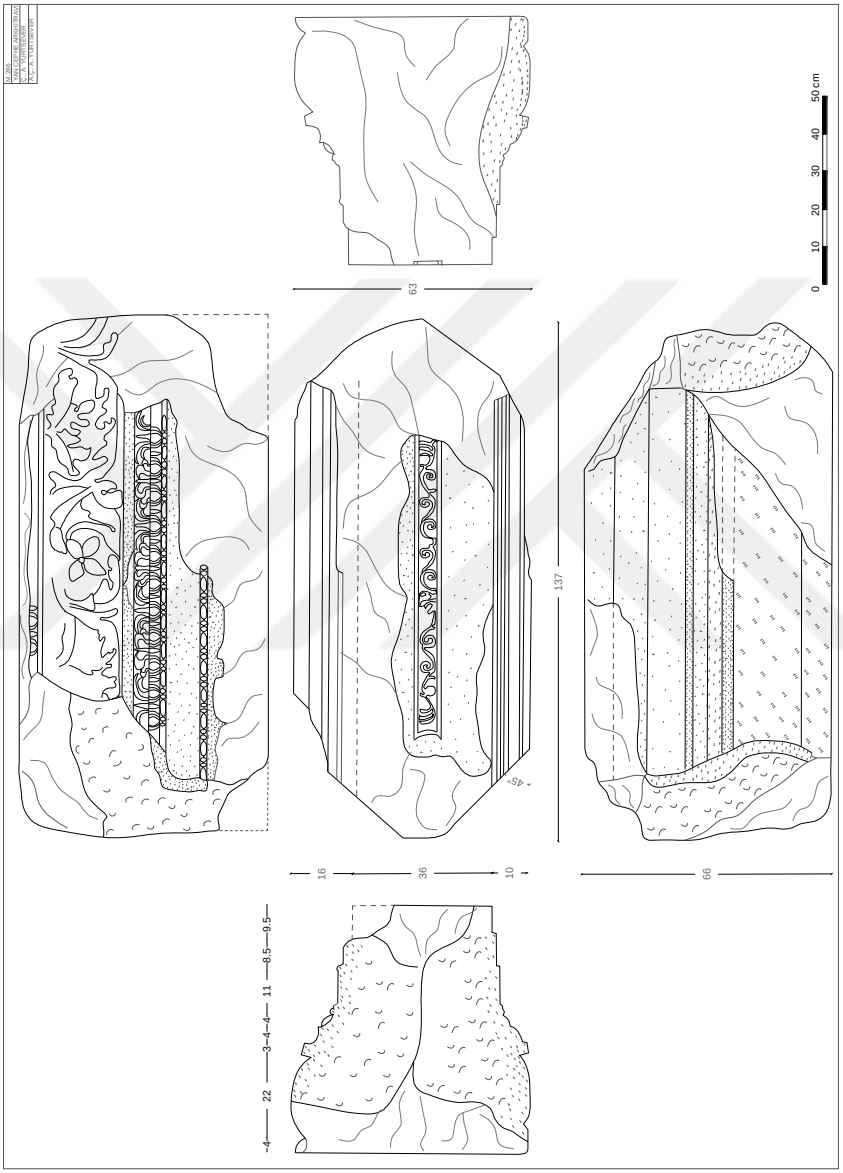
Şekil No.: 72. Kat. No.: 199. (Ö: 1 : 20).

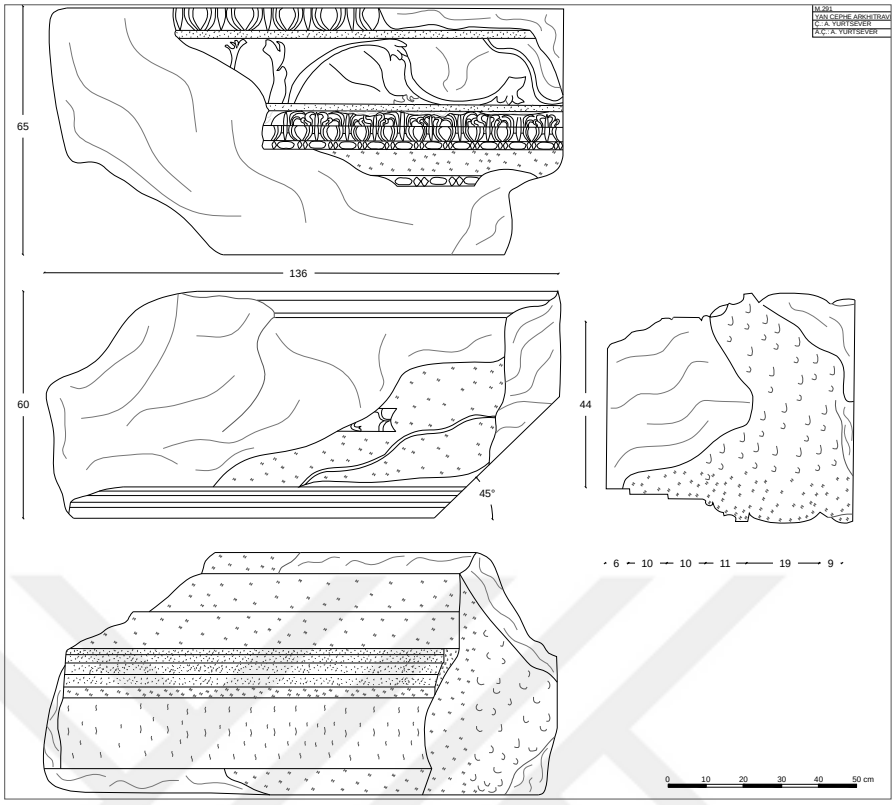
Şekil No.: 73. Kat. No.: 201. (Ö: 1 : 20).

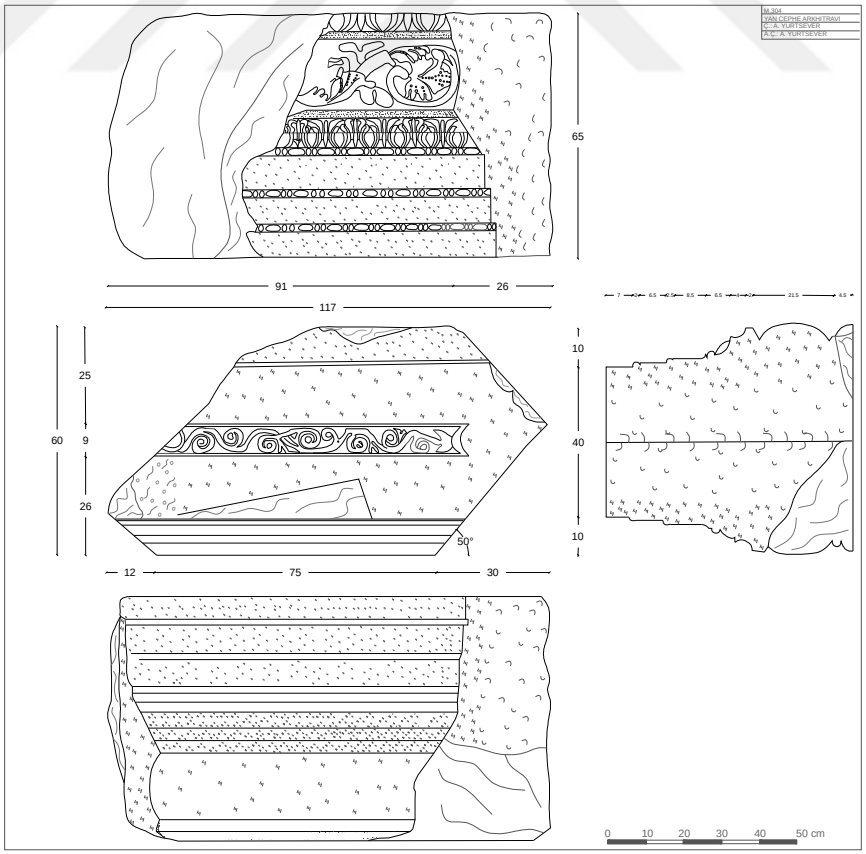
Şekil No.: 74. Kat. No.: 202. (Ö: 1 : 10).

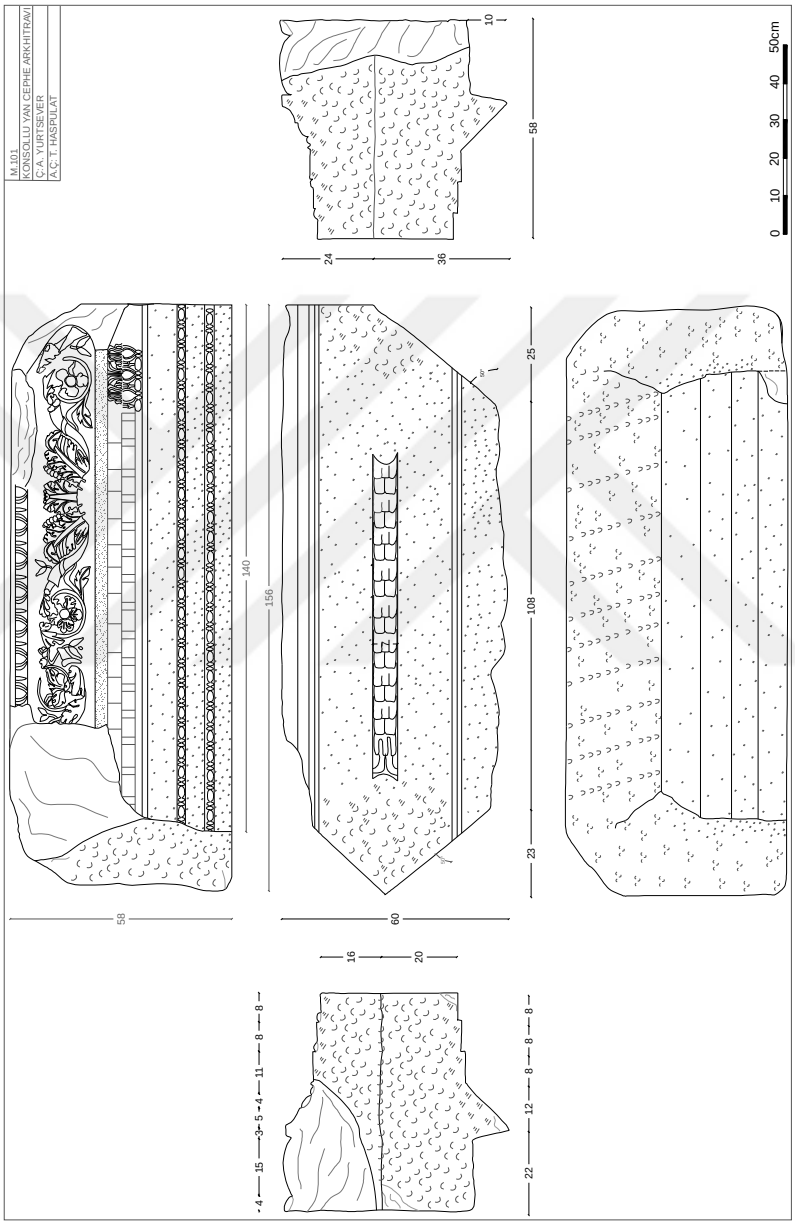
Şekil No.: 75. Kat. No.: 203. (Ö: 1 : 20).

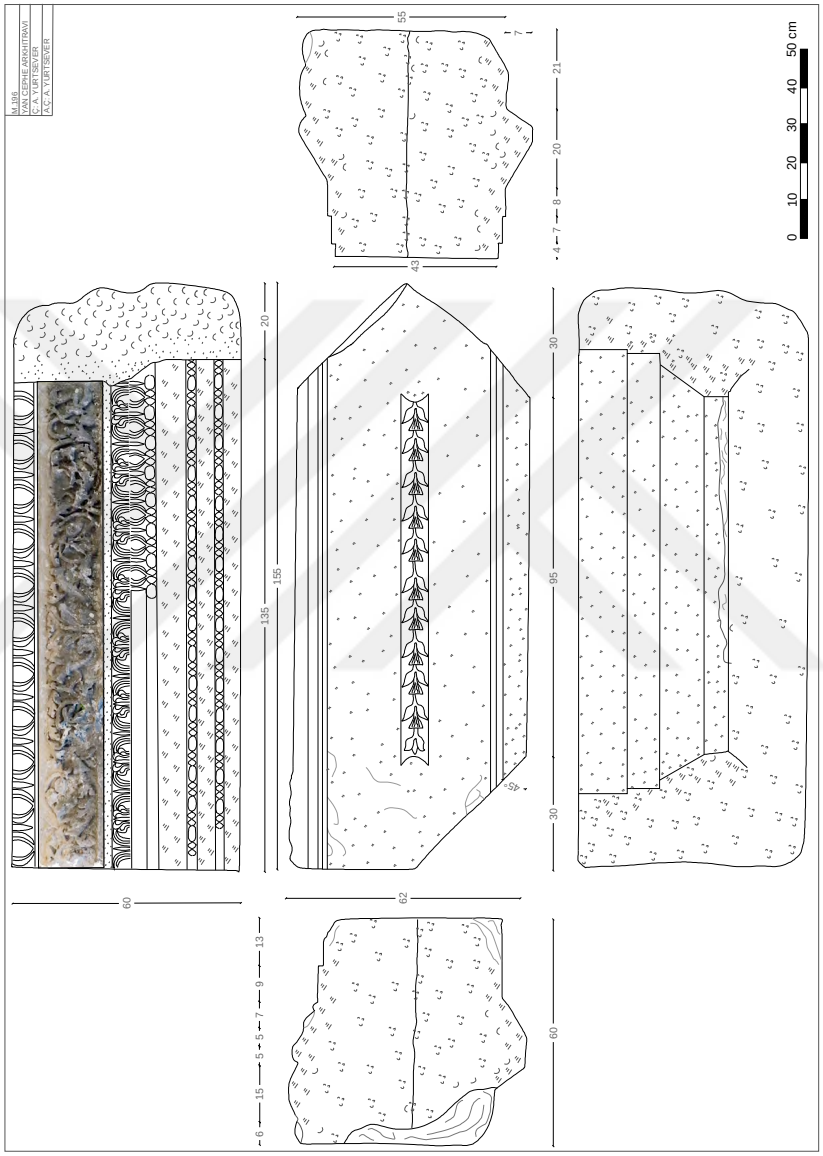
Şekil No.: 76. Kat. No.: 204. (Ö: 1 : 20).

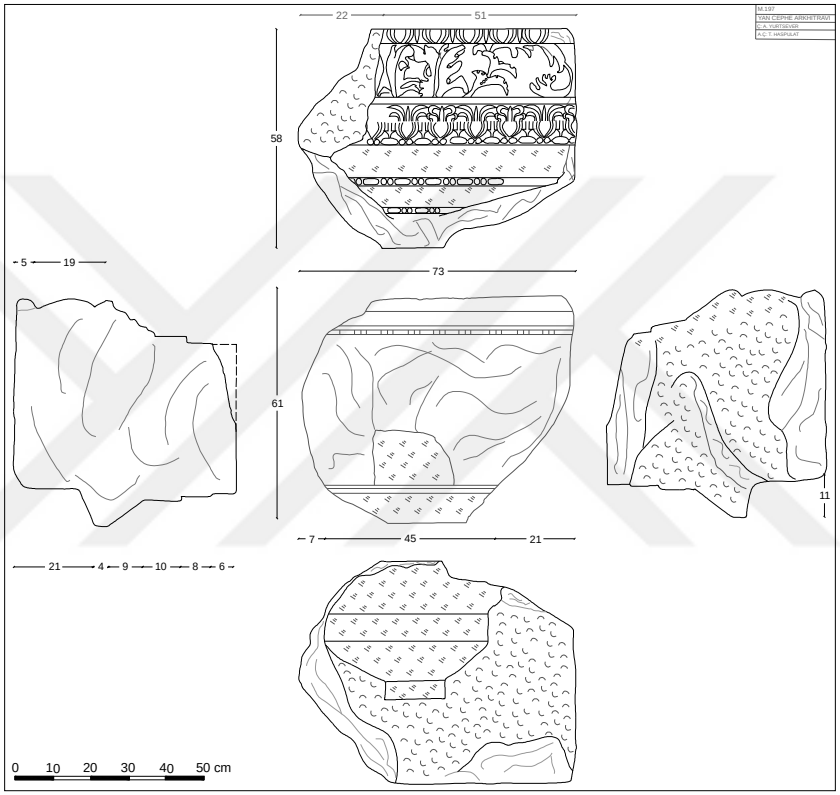
Şekil No.: 77. Kat. No.: 205. (Ö: 1 : 20).

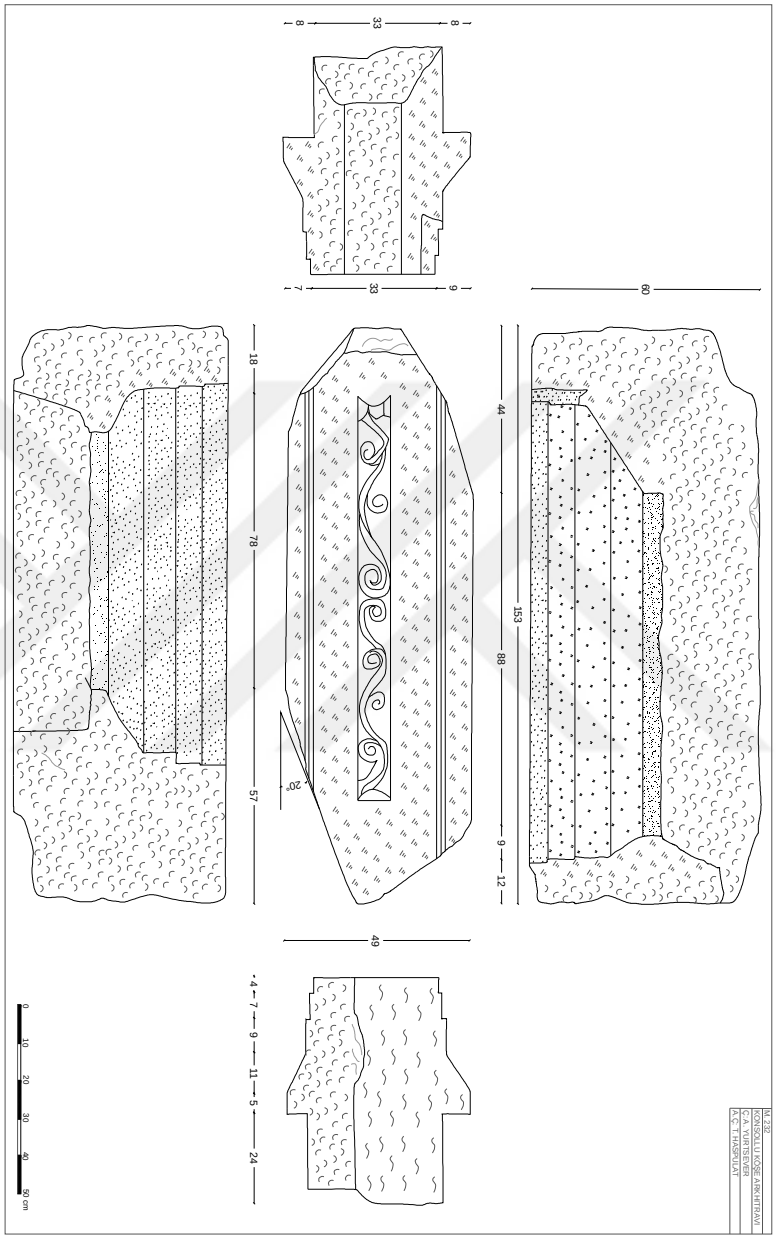
Şekil No.: 78. <u>Kat. No.: 207</u>. (Ö: 1 : 20).

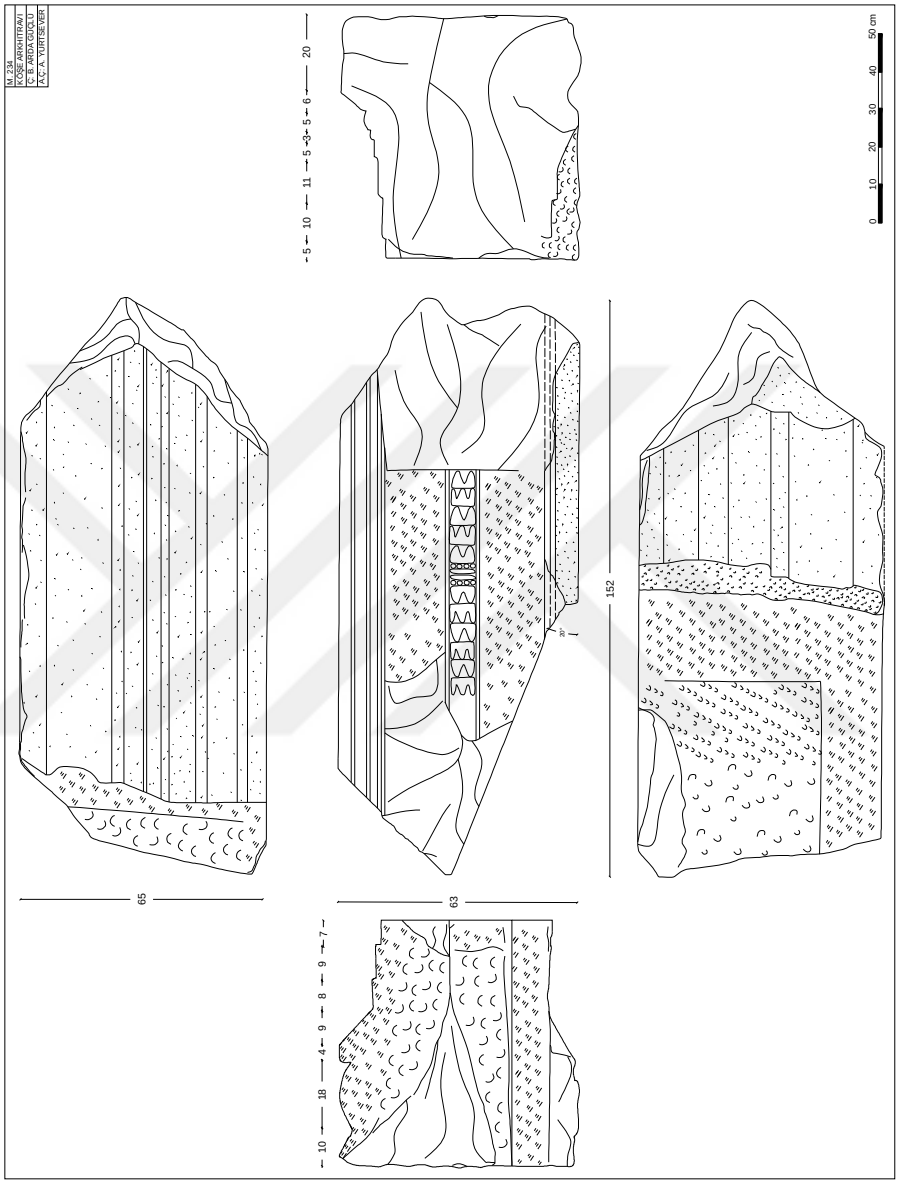
Şekil No.: 79. Kat. No.: 208. (Ö: 1 : 20).

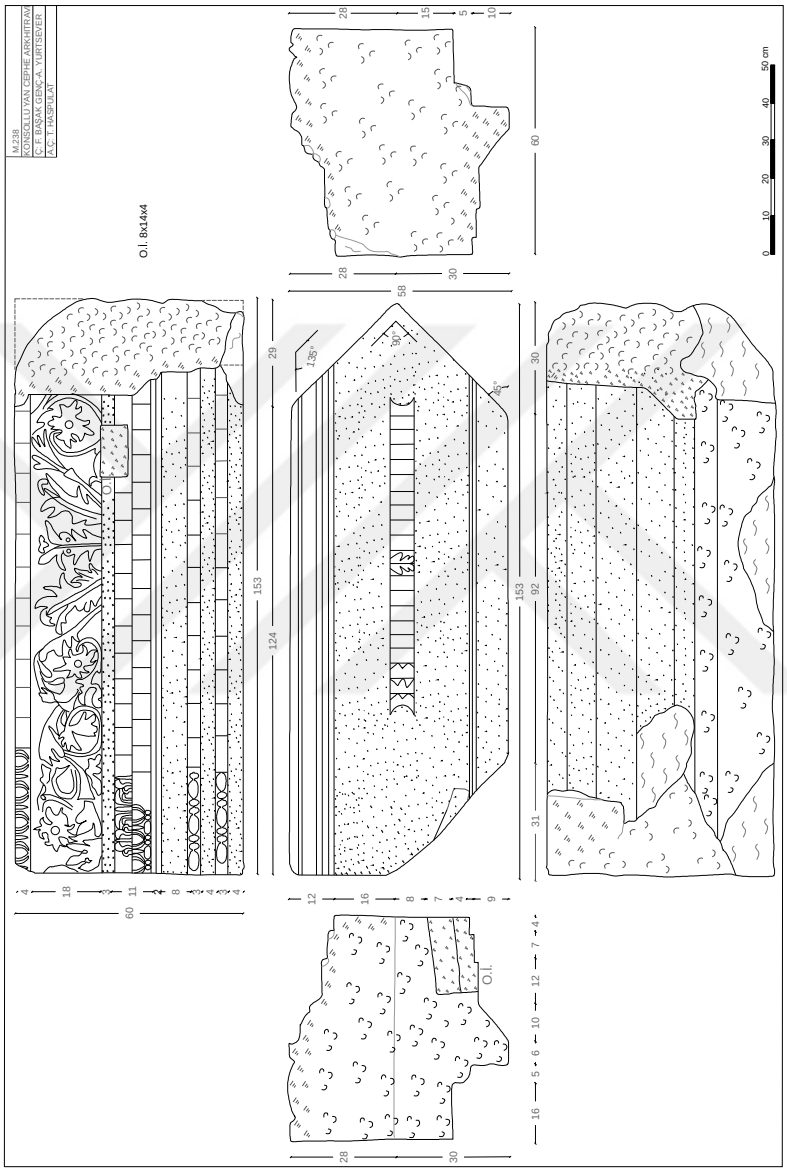
Şekil No.: 80. Kat. No.: 209. (Ö: 1 : 20).

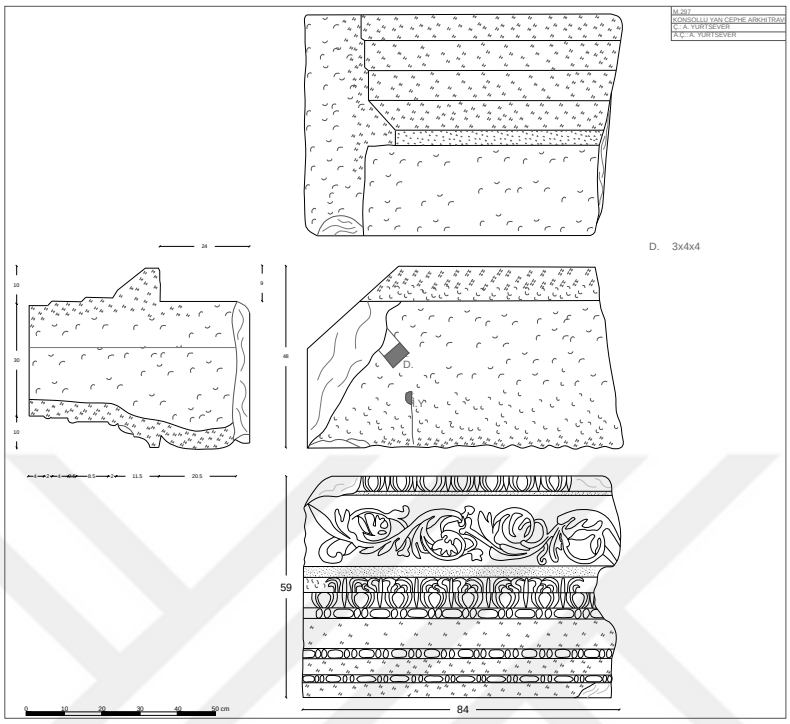
Şekil No.: 81. Kat. No.: 210. (Ö: 1 : 20).

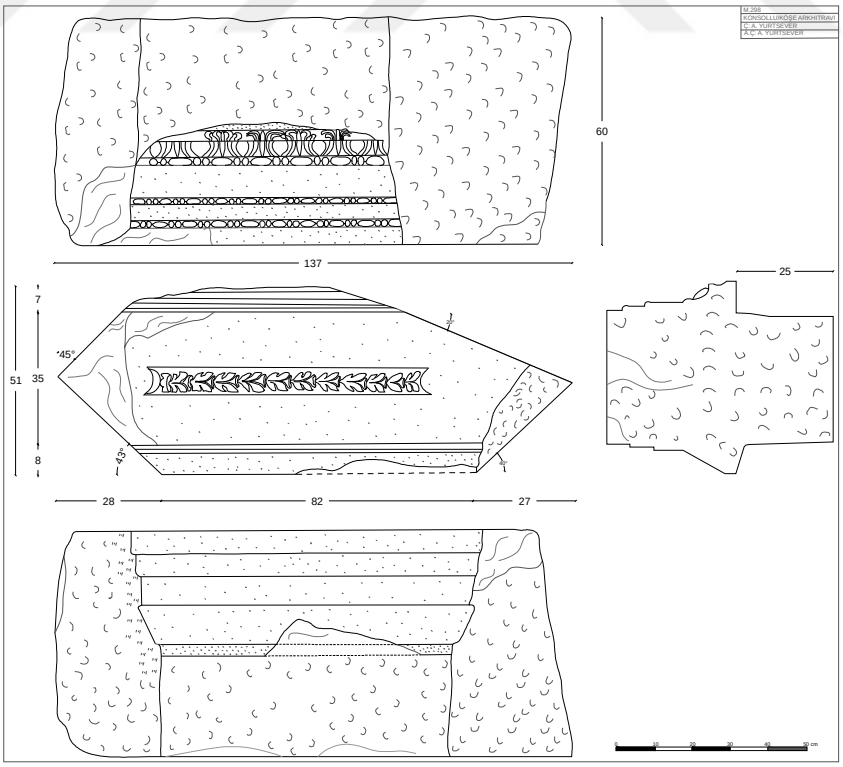
Şekil No.: 82. Kat. No.: 200. (Ö: 1 : 20).

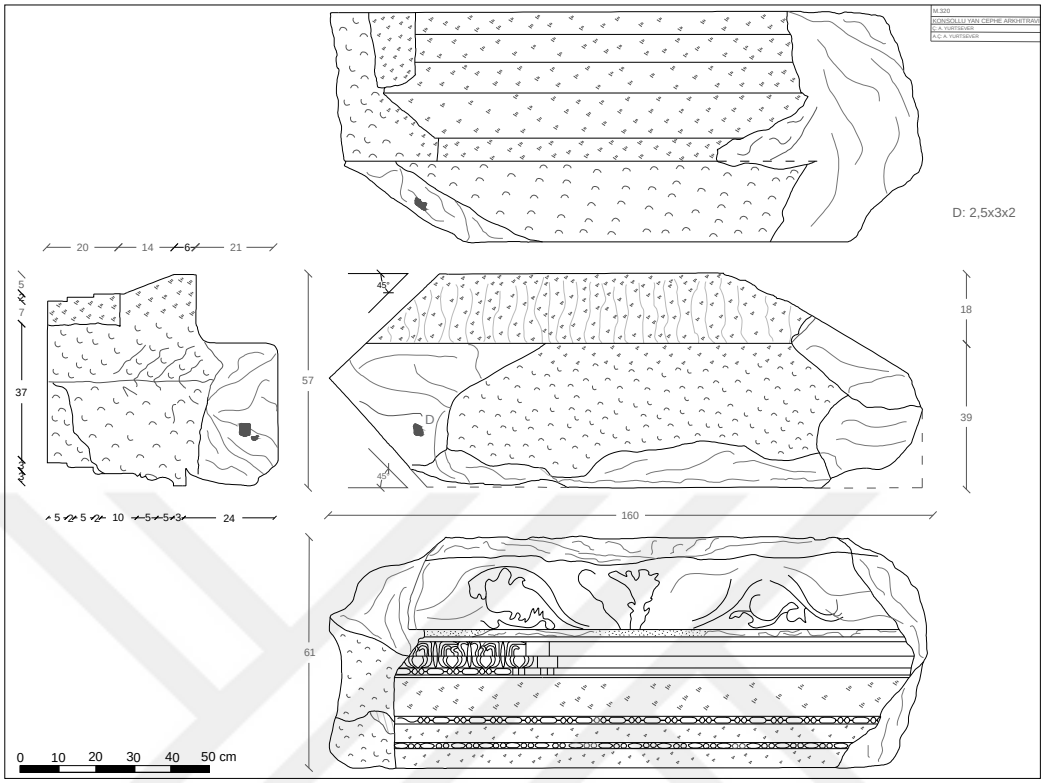
Şekil No.: 83. <u>*Kat. No.: 211*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

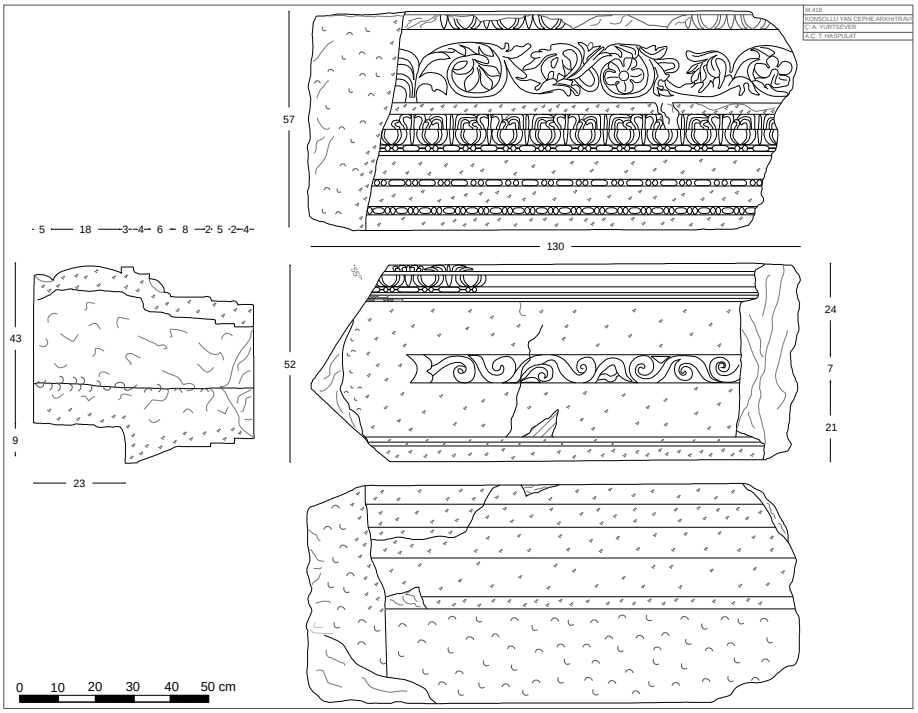
Şekil No.: 84. Kat. No.: 212. (Ö: 1 : 20).

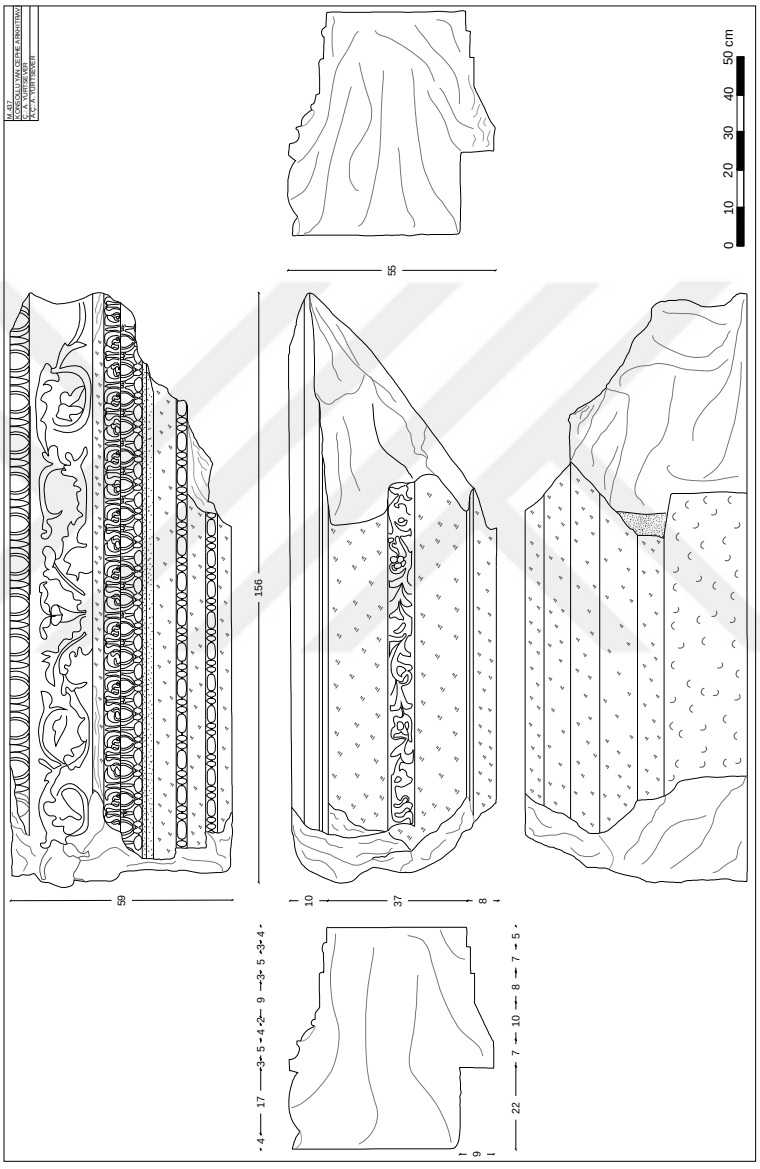
Şekil No.: 85. Kat. No.: 213. (Ö: 1 : 20).

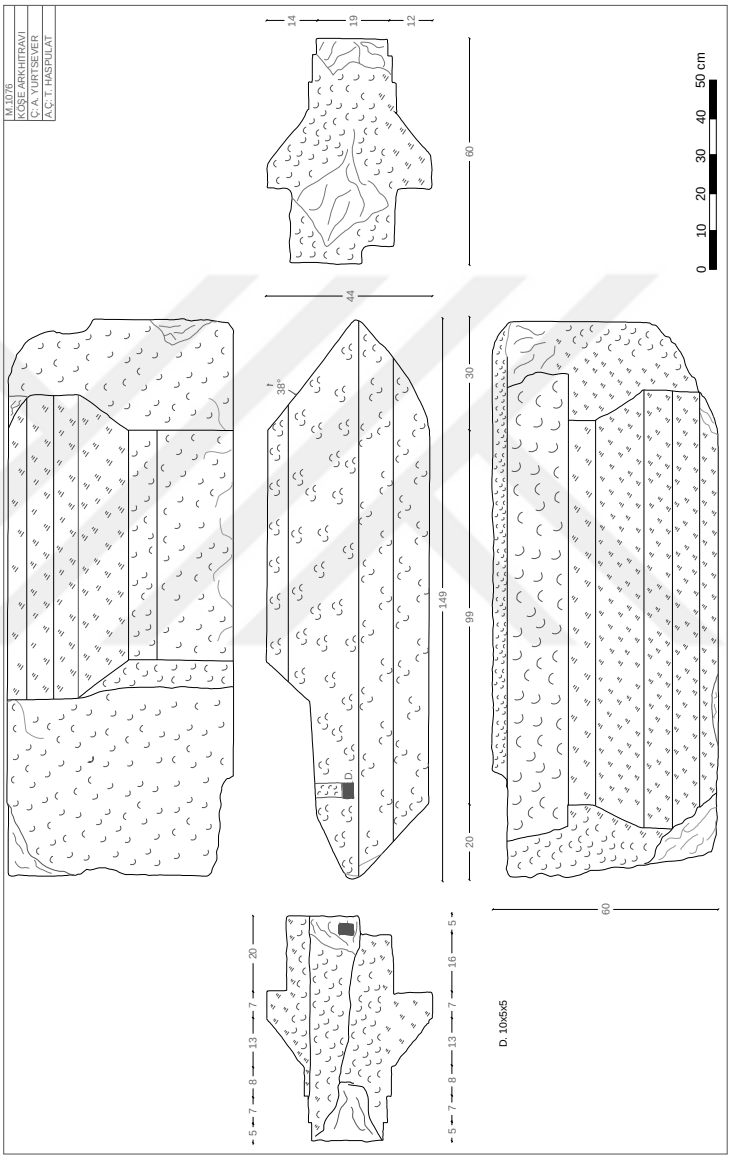
Şekil No.: 86. Kat. No.: 214. (Ö: 1 : 20).

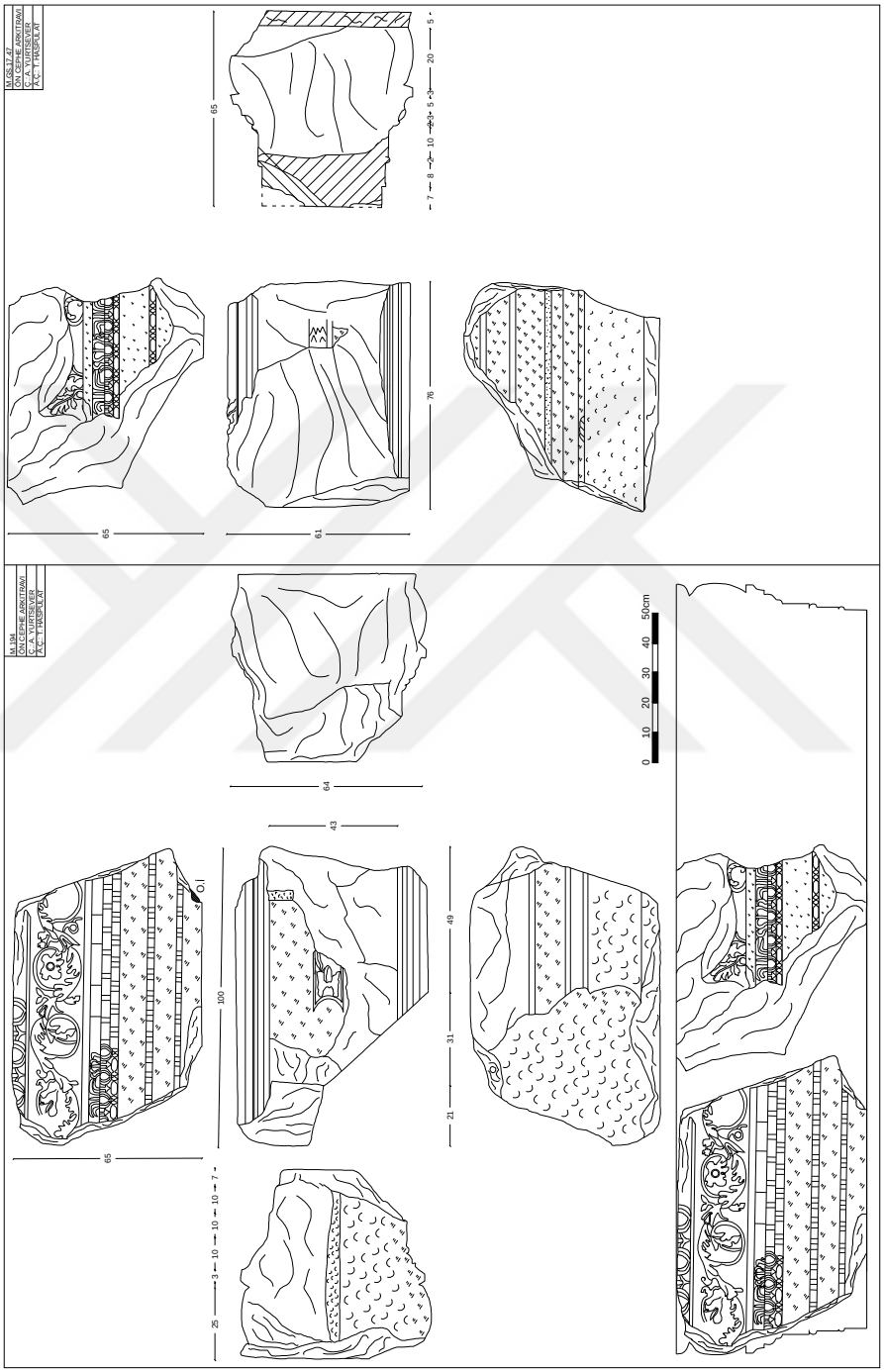
Şekil No.: 87. Kat. No.: 215. (Ö: 1 : 20).

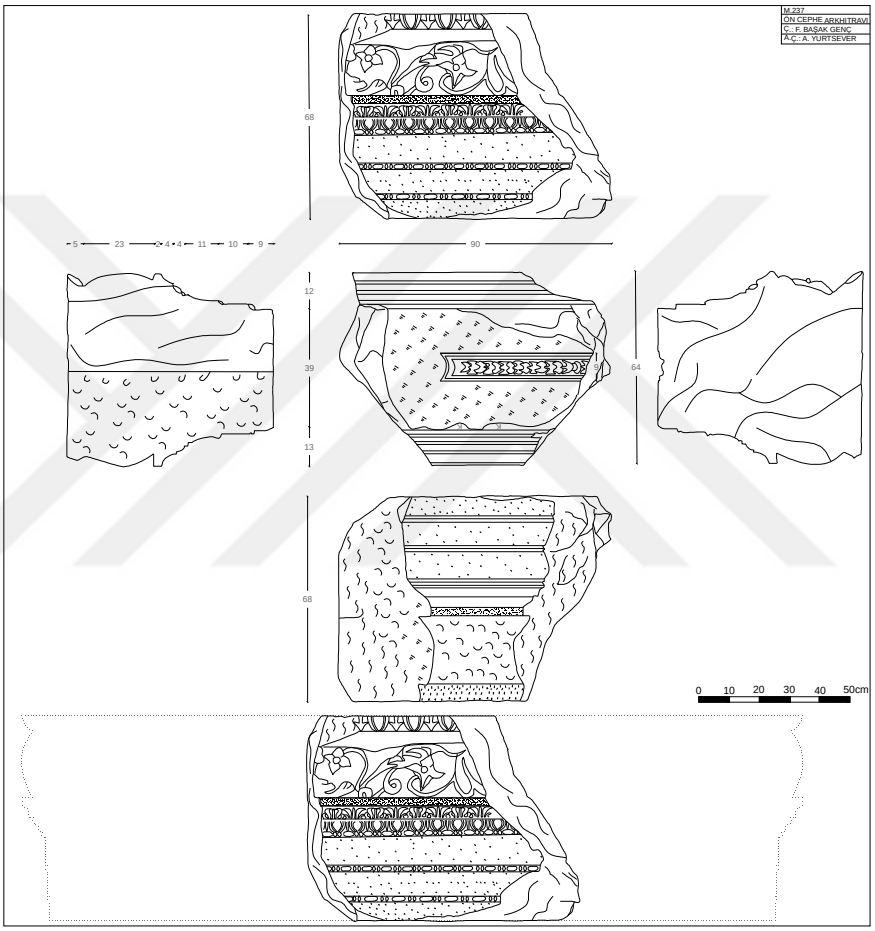
Şekil No.: 88. Kat. No.: 216. (Ö: 1 : 20).

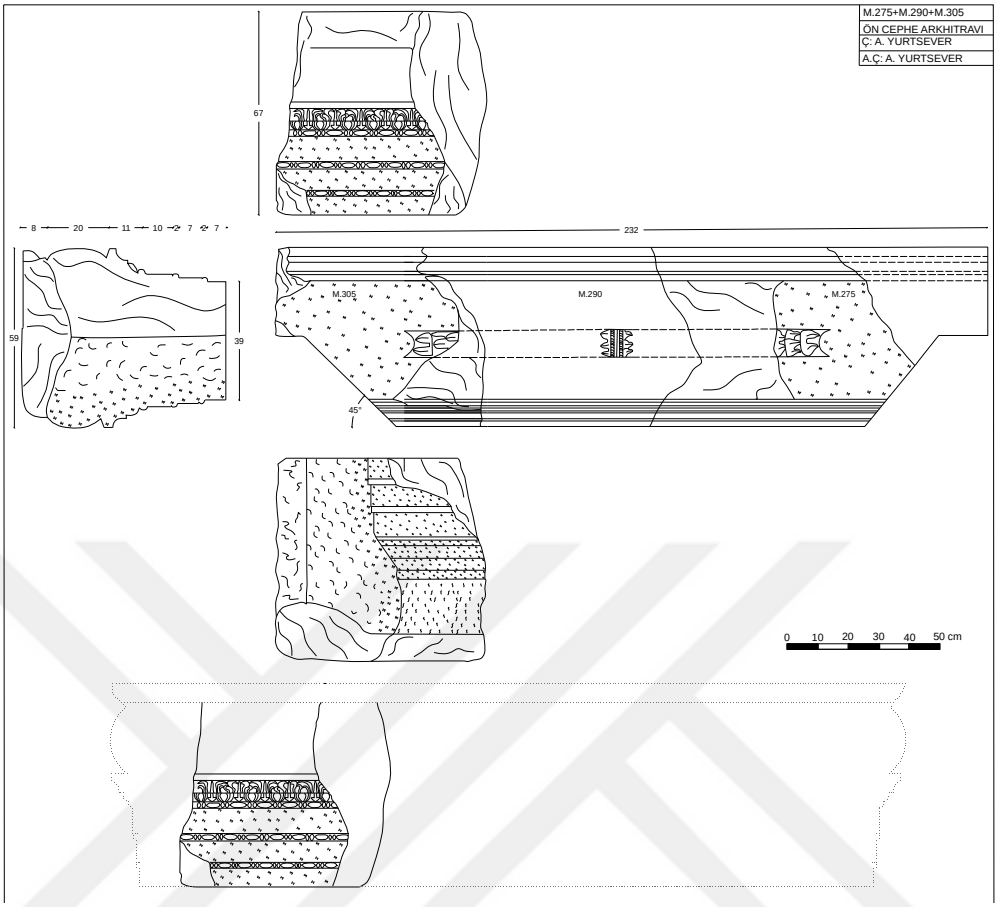
Şekil No.: 89. Kat. No.: 217. (Ö: 1 : 20).

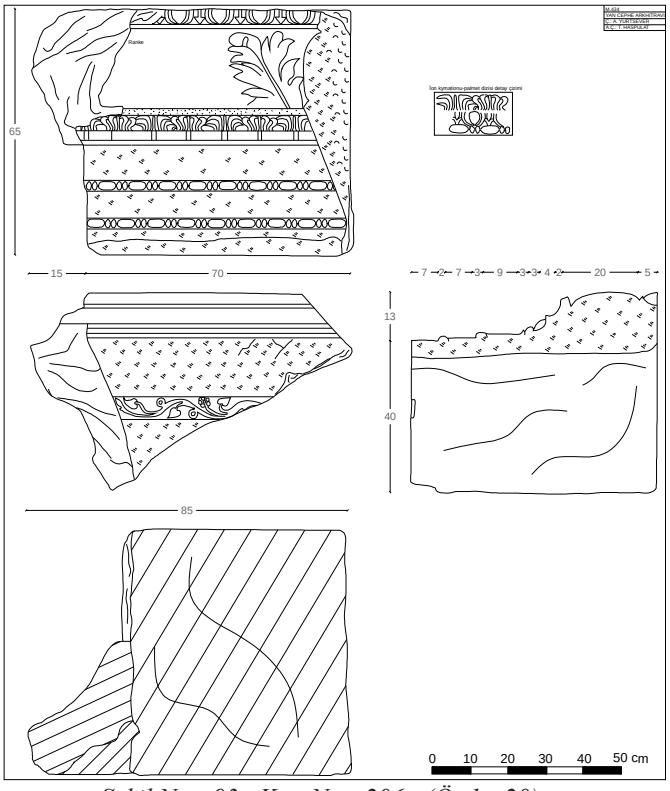
Şekil No.: 90. <u>*Kat. No.: 218*</u>*. (Ö: 1 : 25).*

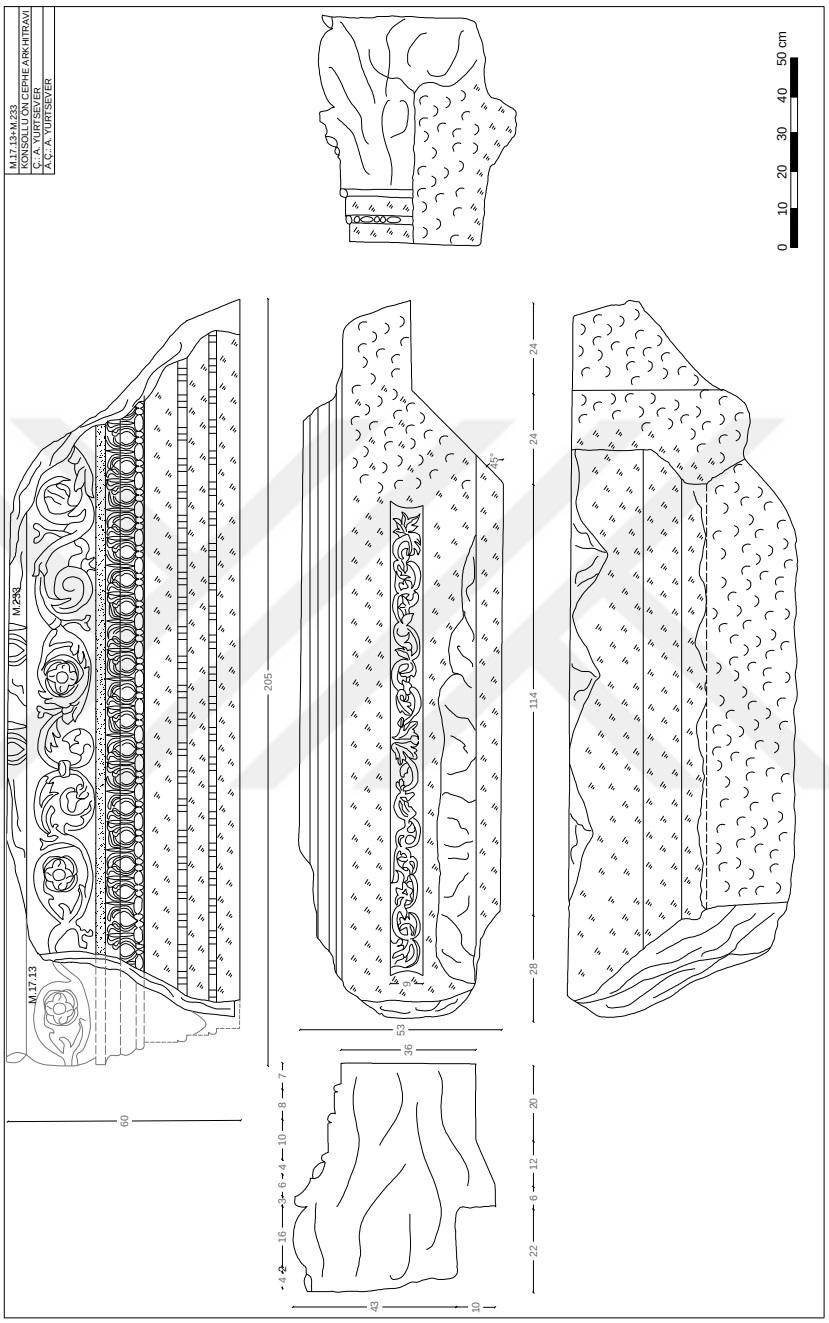
Şekil No.: 91. Kat. No.: 221. (Ö: 1 : 25).

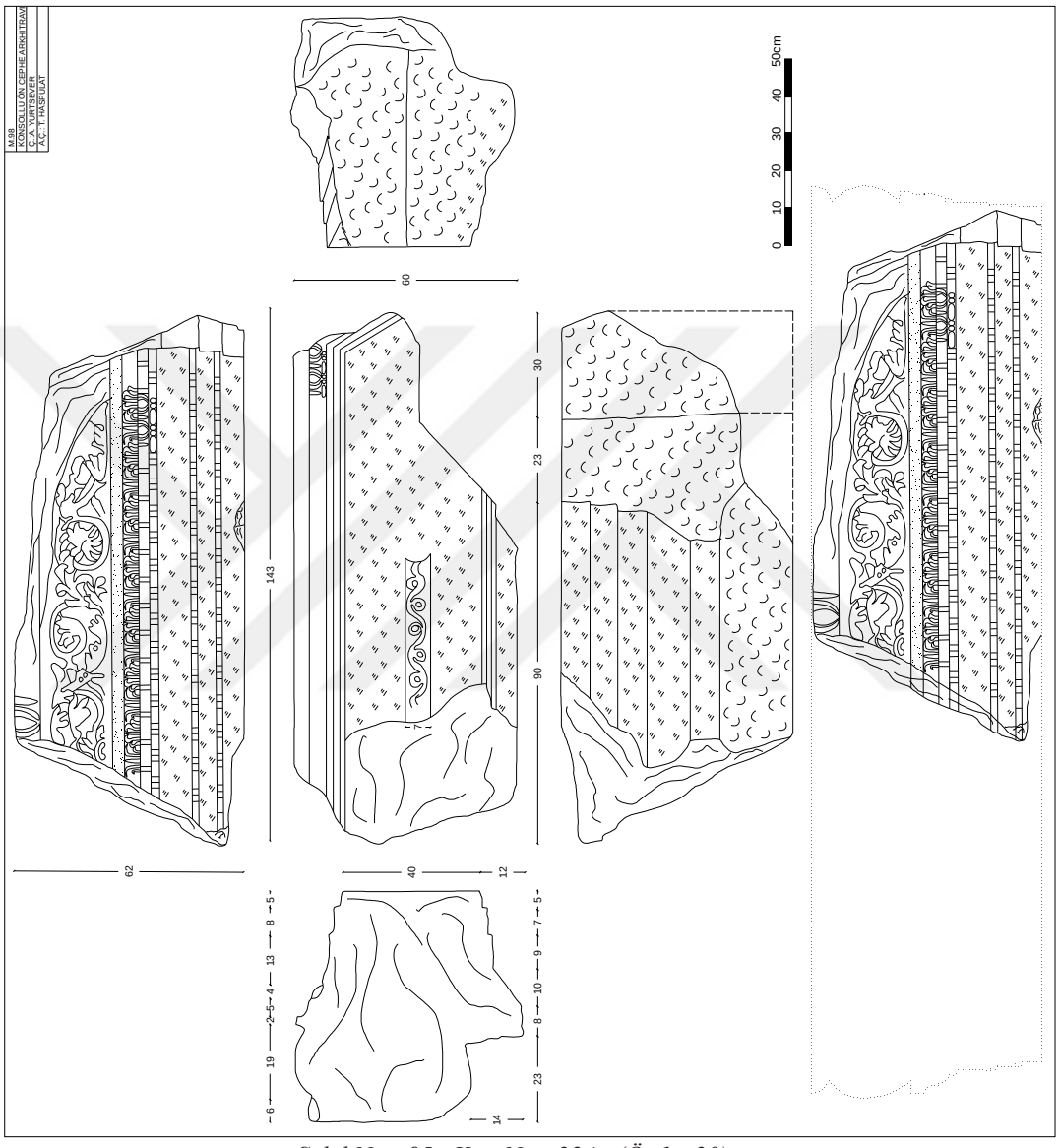
Şekil No.: 92. Kat. No.: 222. (Ö: 1 : 25).

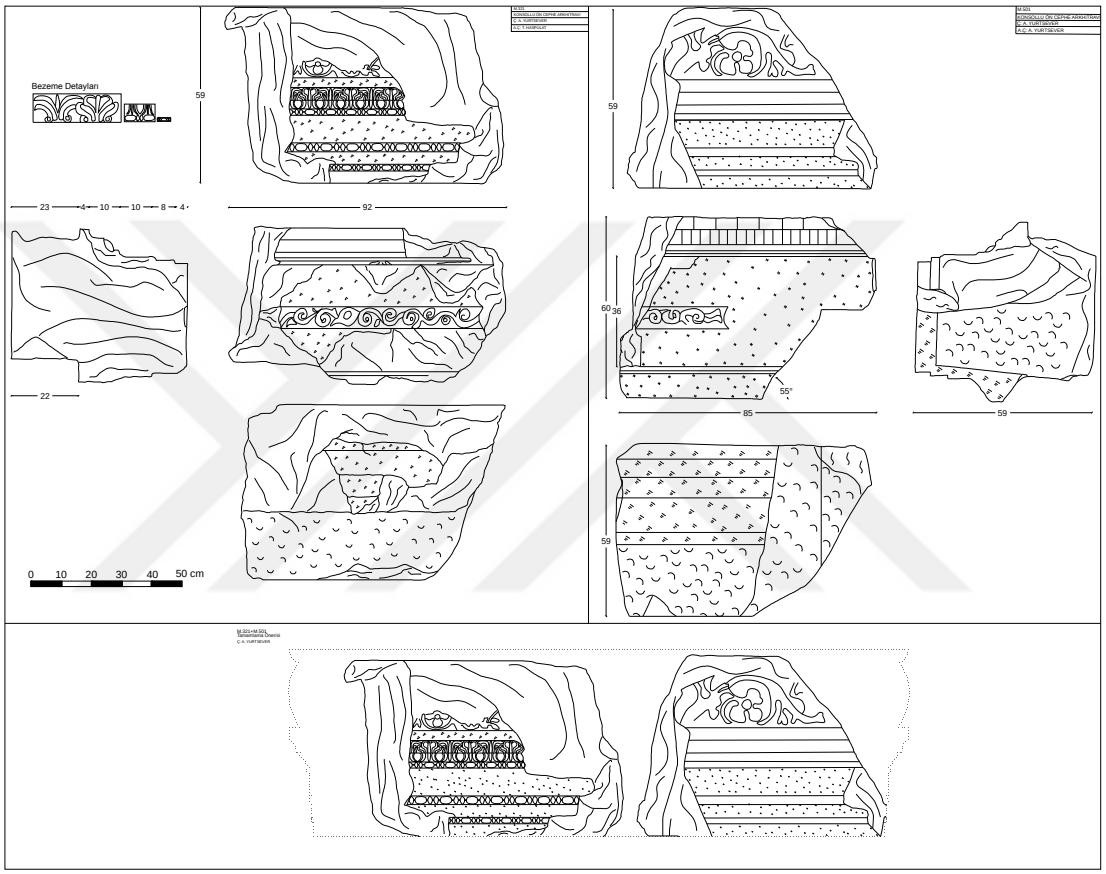
Şekil No.: 93. Kat. No.: 206. (Ö: 1 : 20).

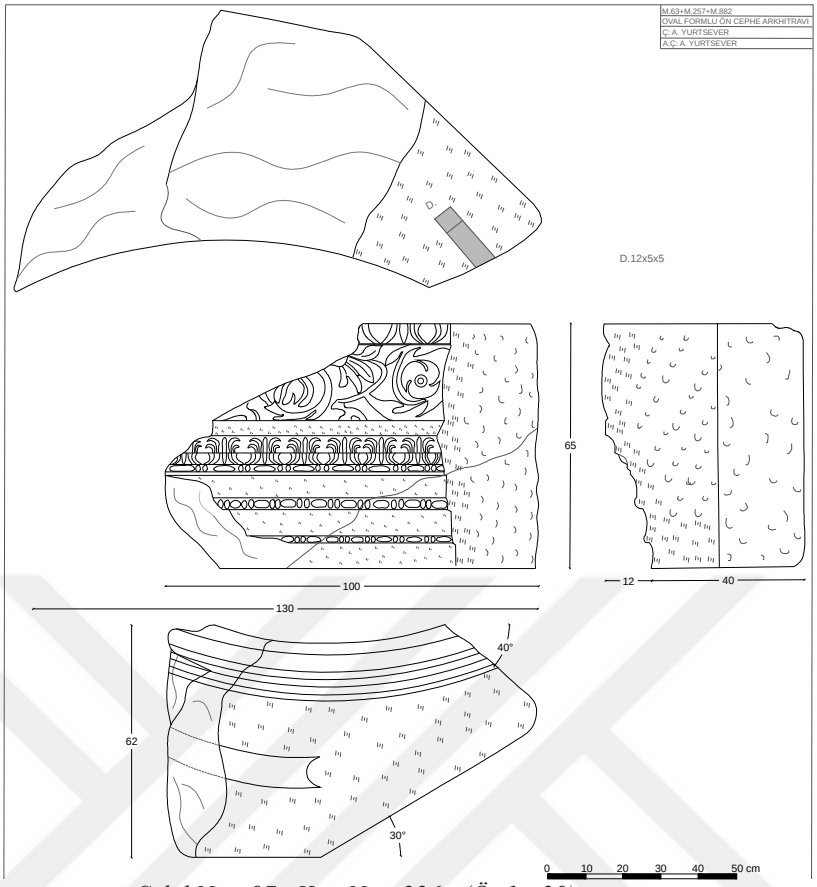
Şekil No.: 94. Kat. No.: 223. (Ö: 1 : 25).

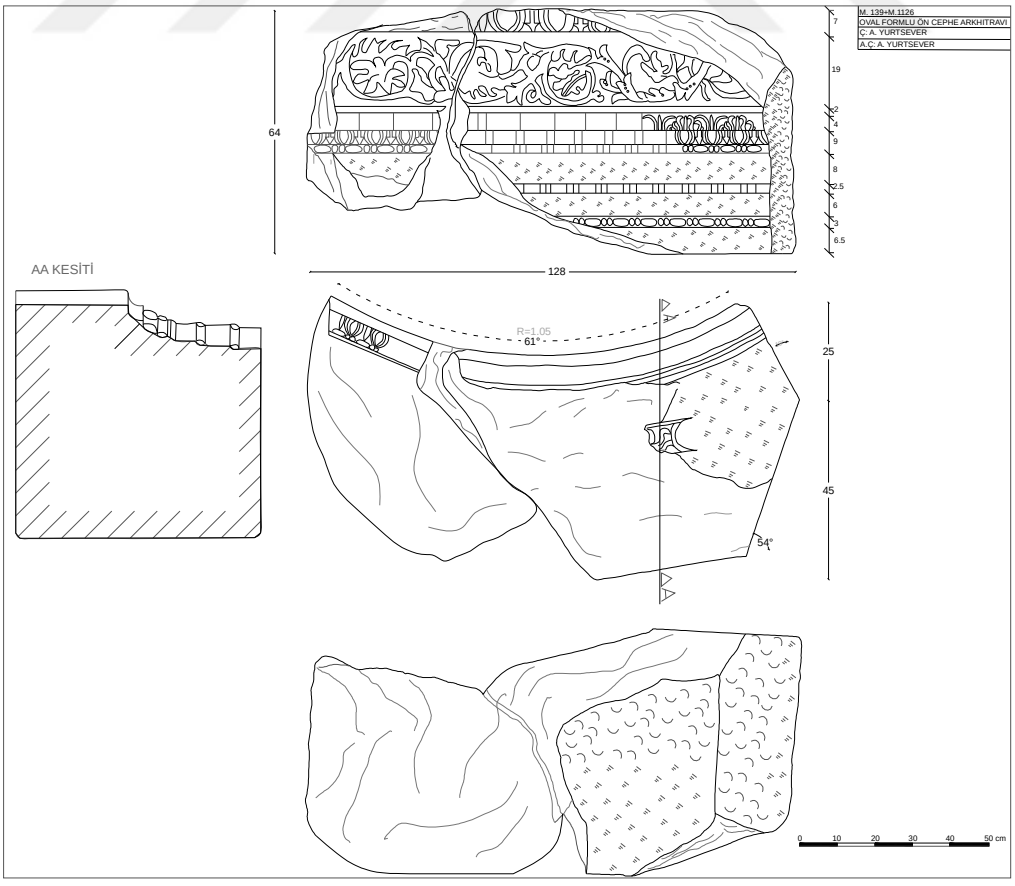
Şekil No.: 95. Kat. No.: 224. (Ö: 1 : 20).

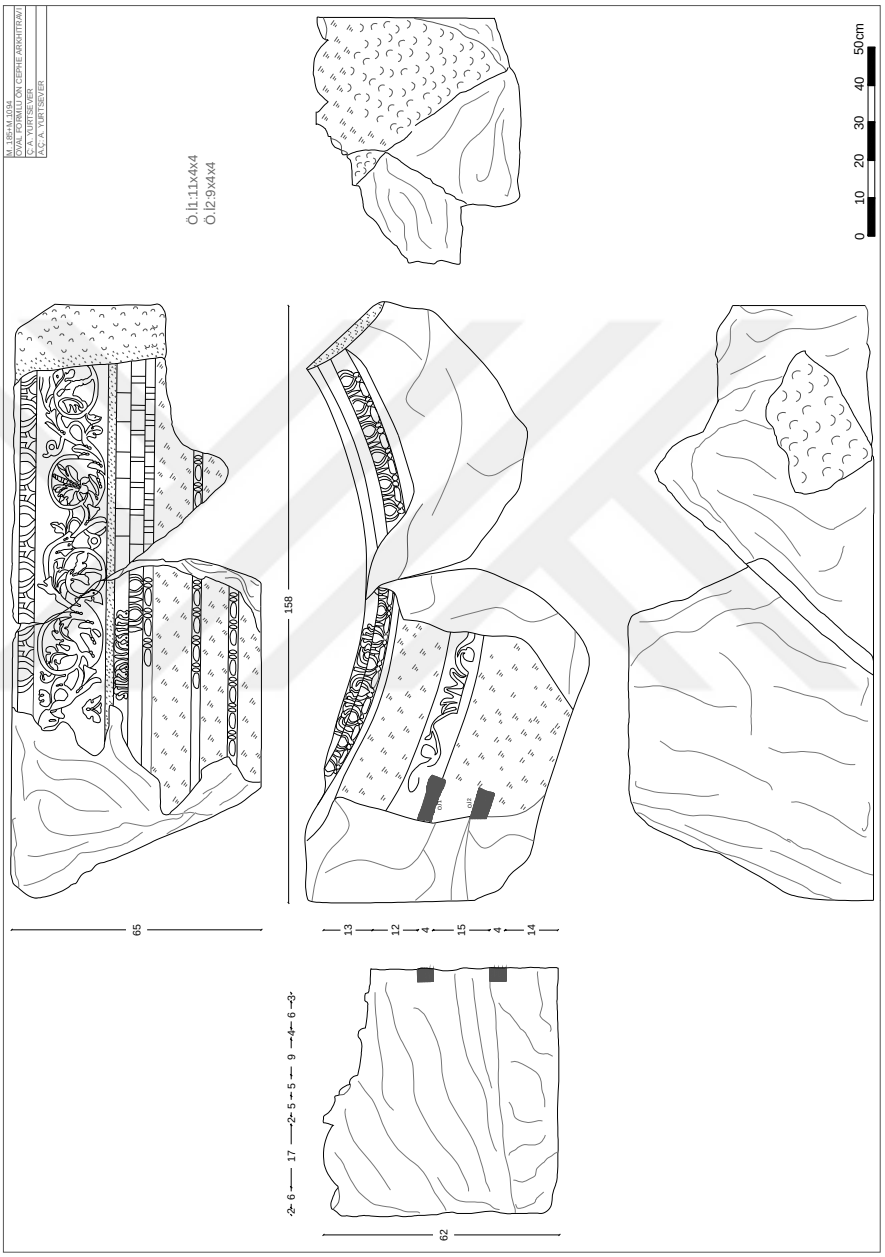
Şekil No.: 96. Kat. No.: 225. (Ö: 1 : 25).

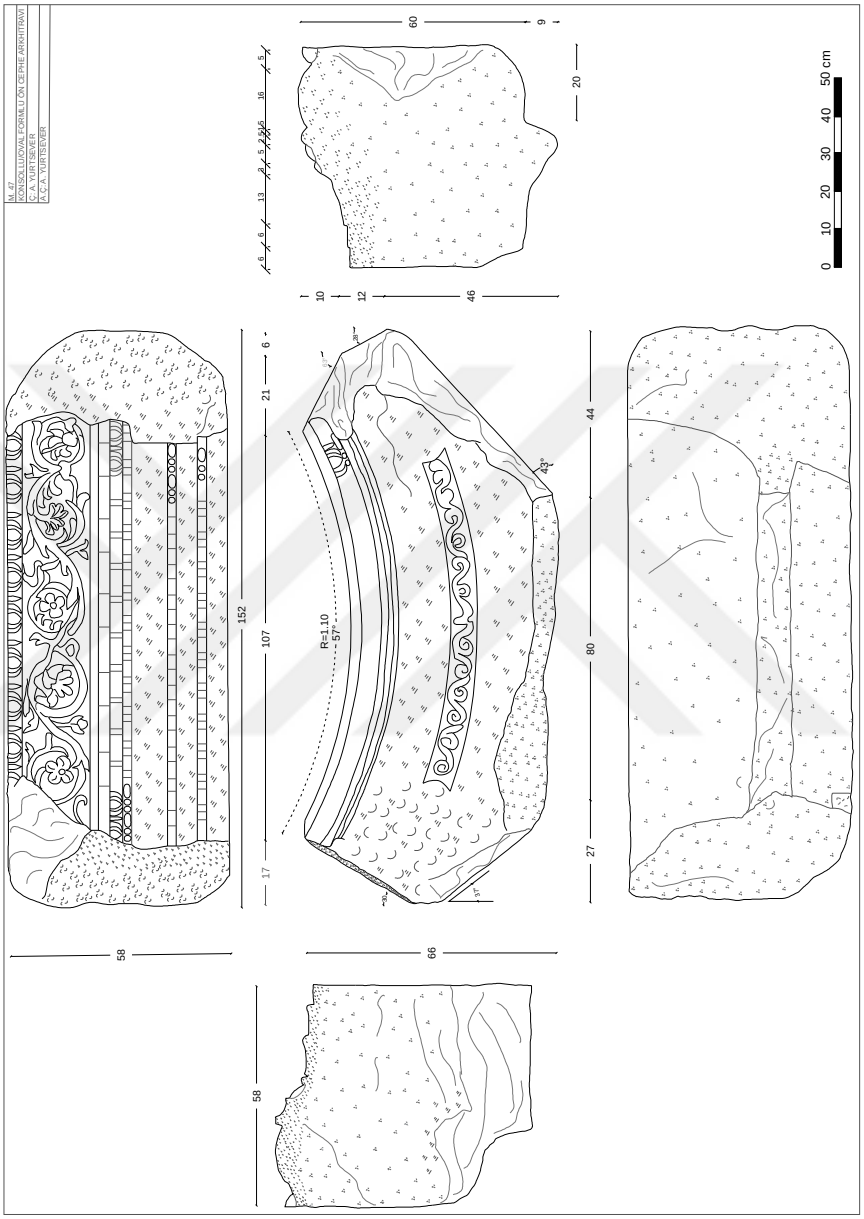
Şekil No.: 97. Kat. No.: 226. (Ö: 1 : 20).

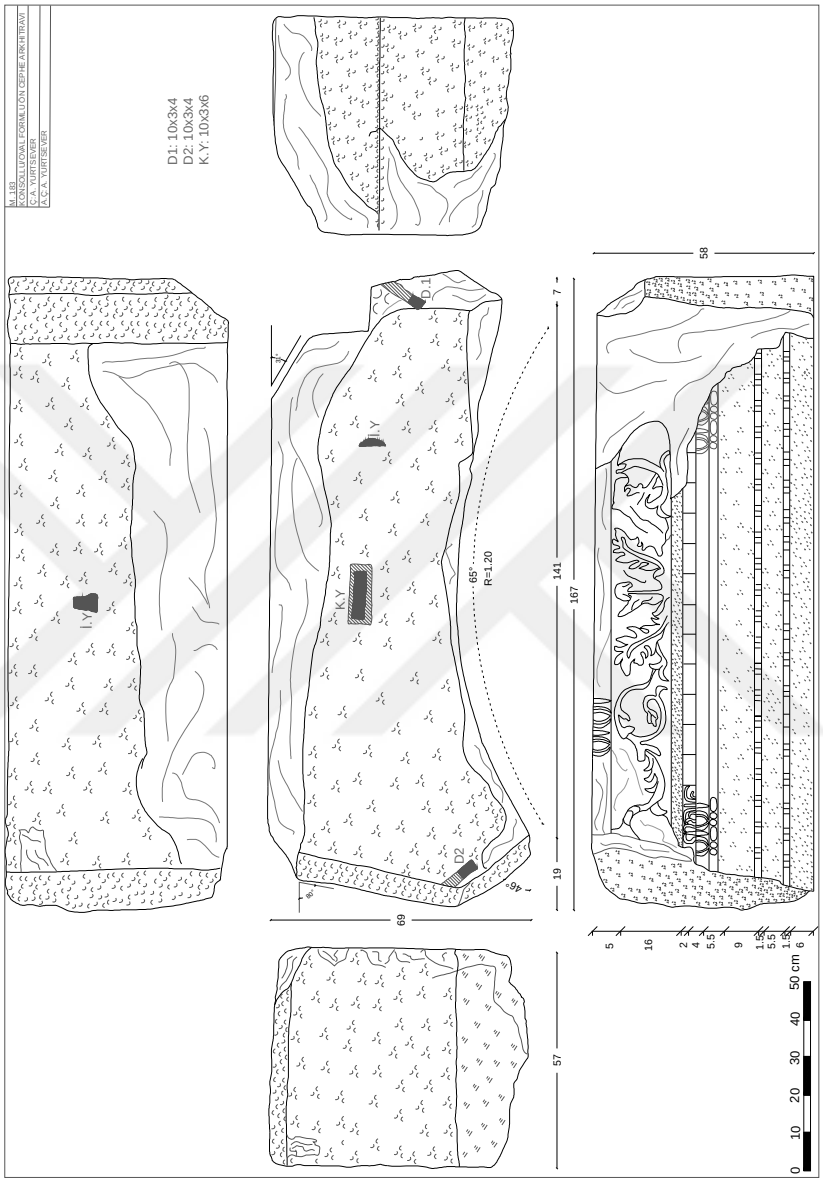
Şekil No.: 98. Kat. No.: 227. (Ö: 1 : 20).

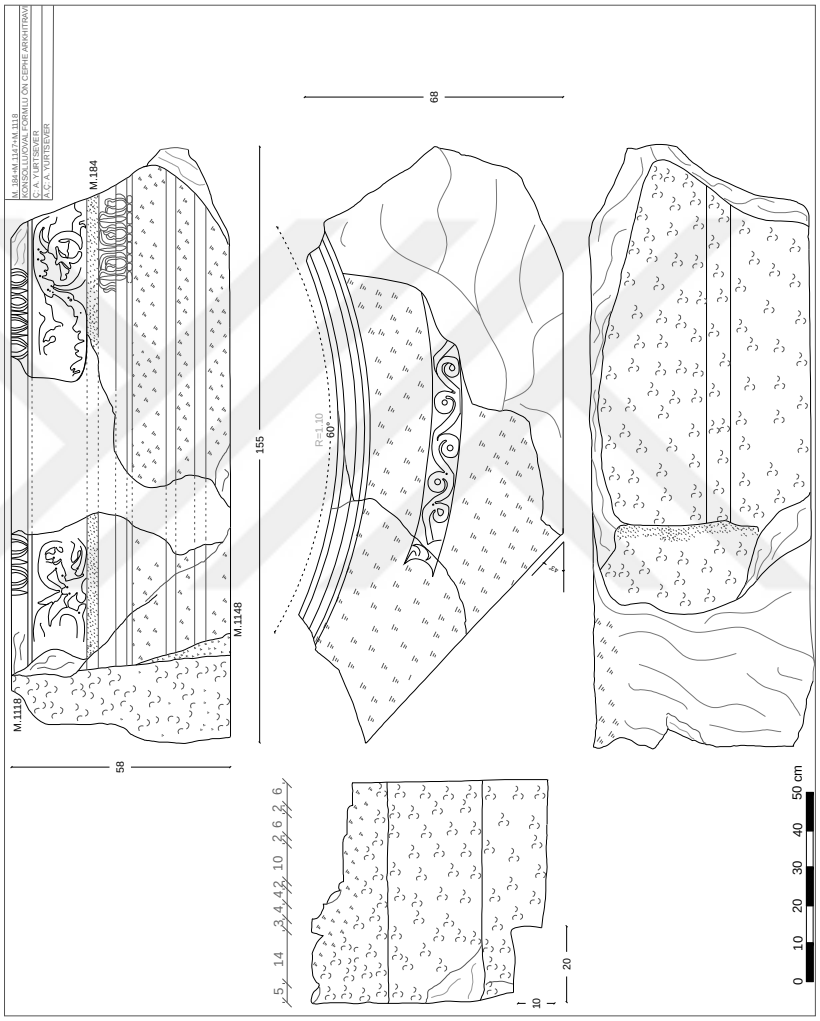
Şekil No.: 99. Kat. No.: 228. (Ö: 1 : 20).

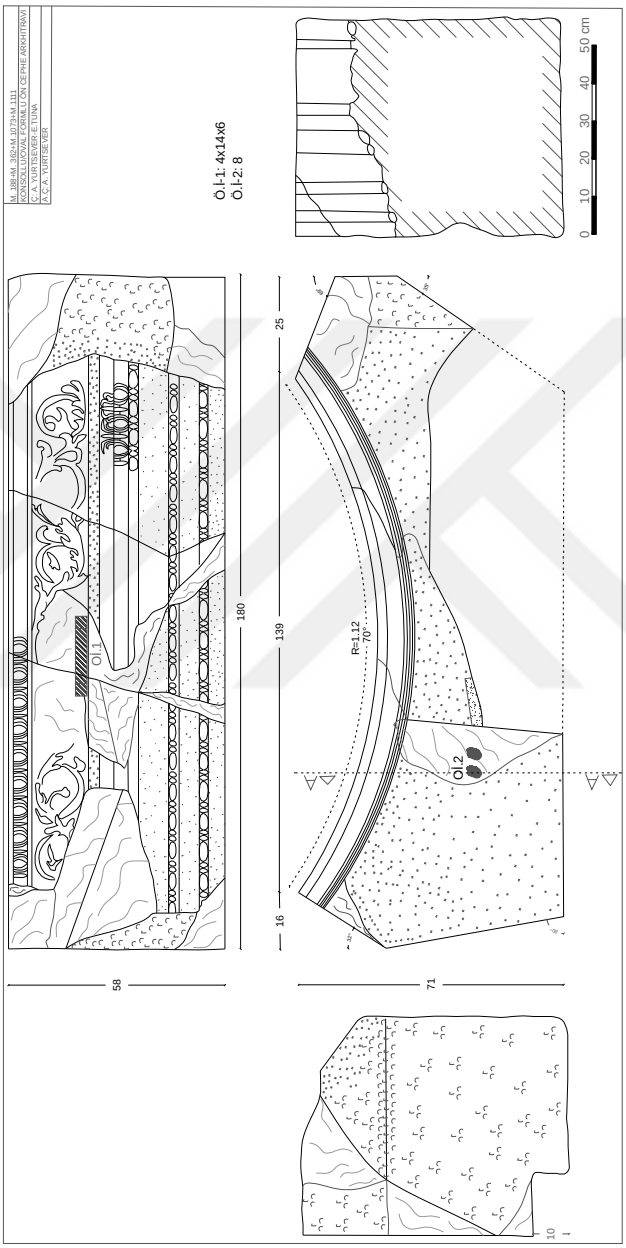
Şekil No.: 100. Kat. No.: 229. (Ö: 1 : 20).

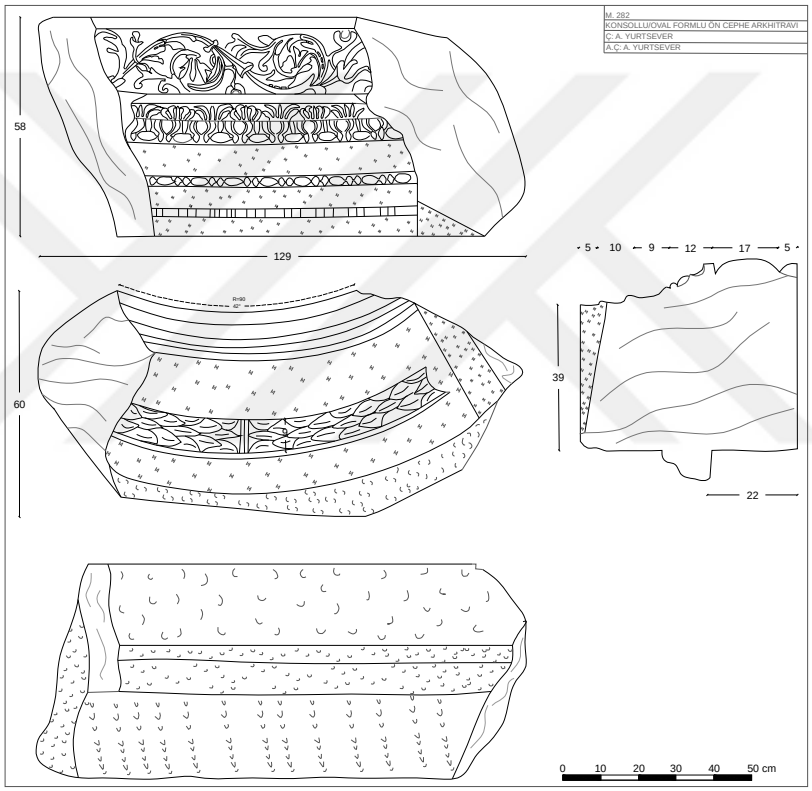
Şekil No.: 101. Kat. No.: 230. (Ö: 1 : 20).

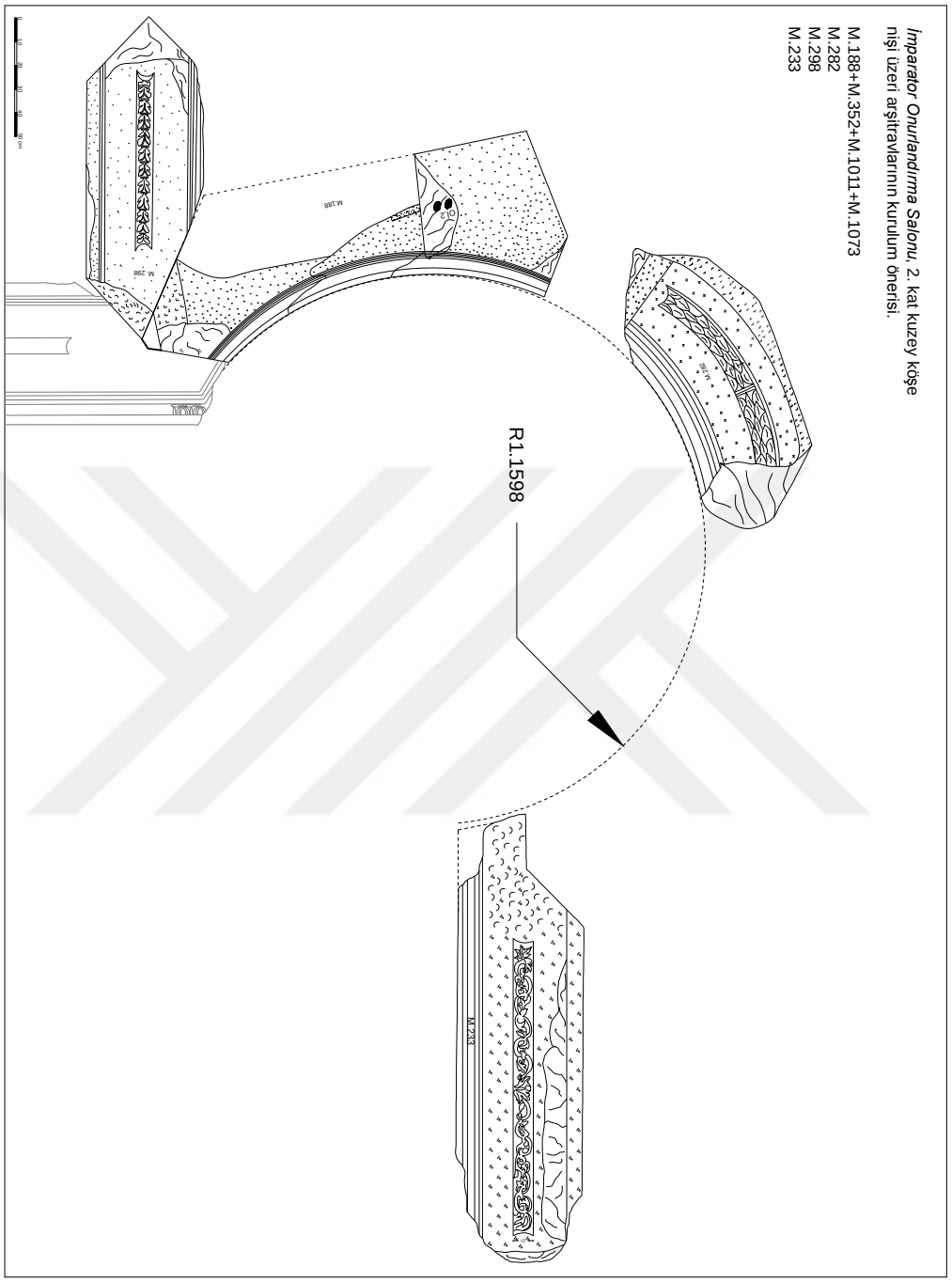
Şekil No.: 102. Kat. No.: 231. (Ö: 1 : 20).

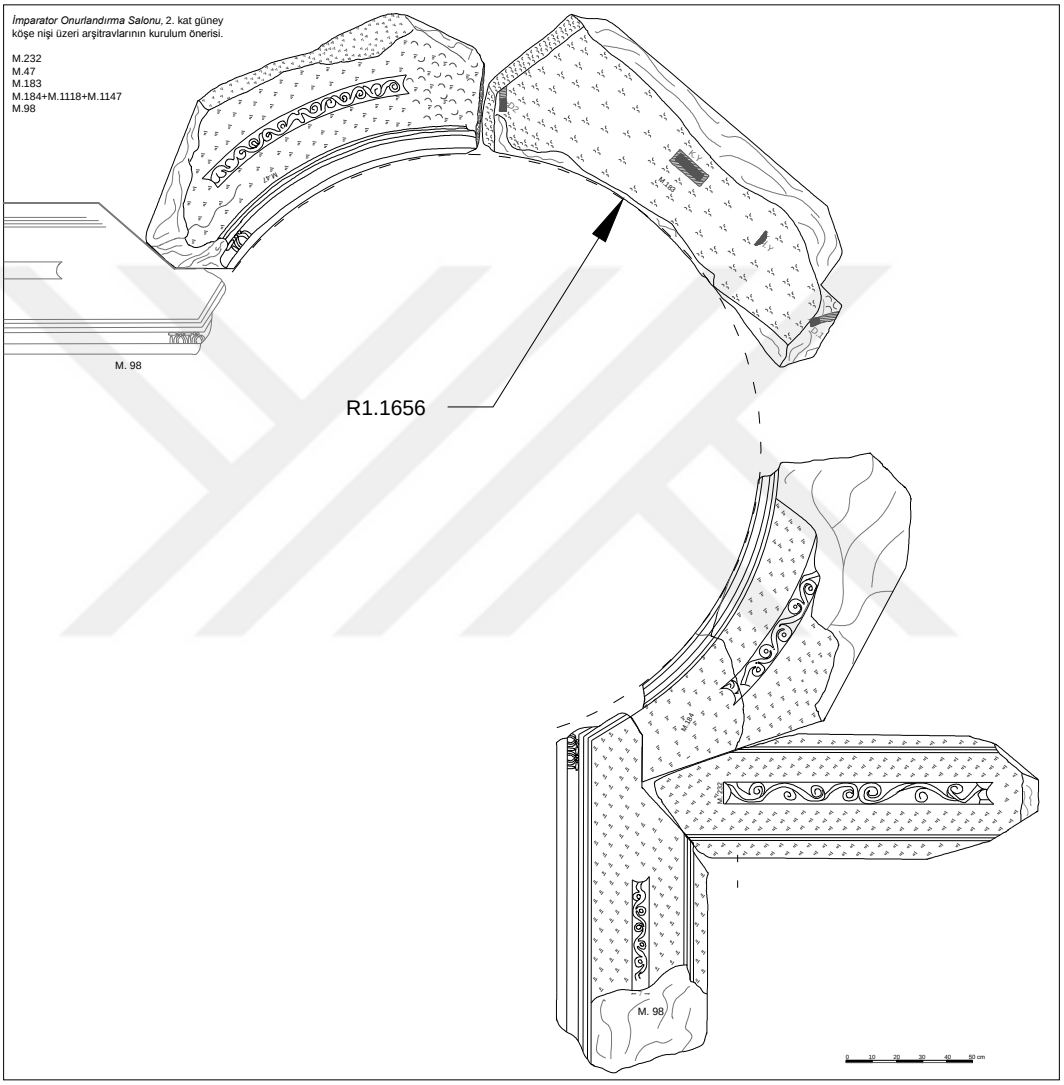
Şekil No.: 103. Kat. No.: 232. (Ö: 1 : 20).

Şekil No.: 104. Kat. No.: 233. (Ö: 1 : 20).

İmparator Onurlandırma Salonu, 2. kat kuzey köşe
nişi üzeri arşitravlarının kurulum önerisi.
M.188+M.352+M.1011+M.1073
M.282
M.298
M.233
R1.1598

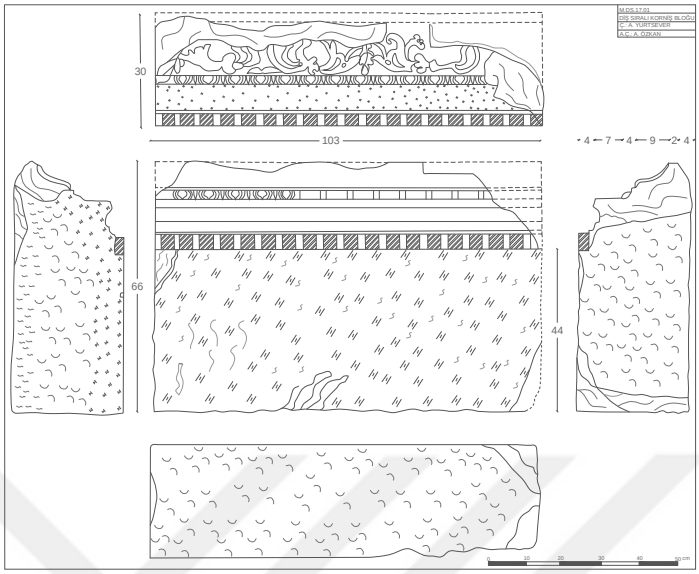
Şekil No.: 105.

İmparator Onurlandırma Salonu, 2. kat güney
köşe nişi üzeri arşitravlarının kurulum önerisi.
M.232
M.47
M.183
M.184+M.1118+M.1147
M.98
M. 98
R1.1656
M. 98

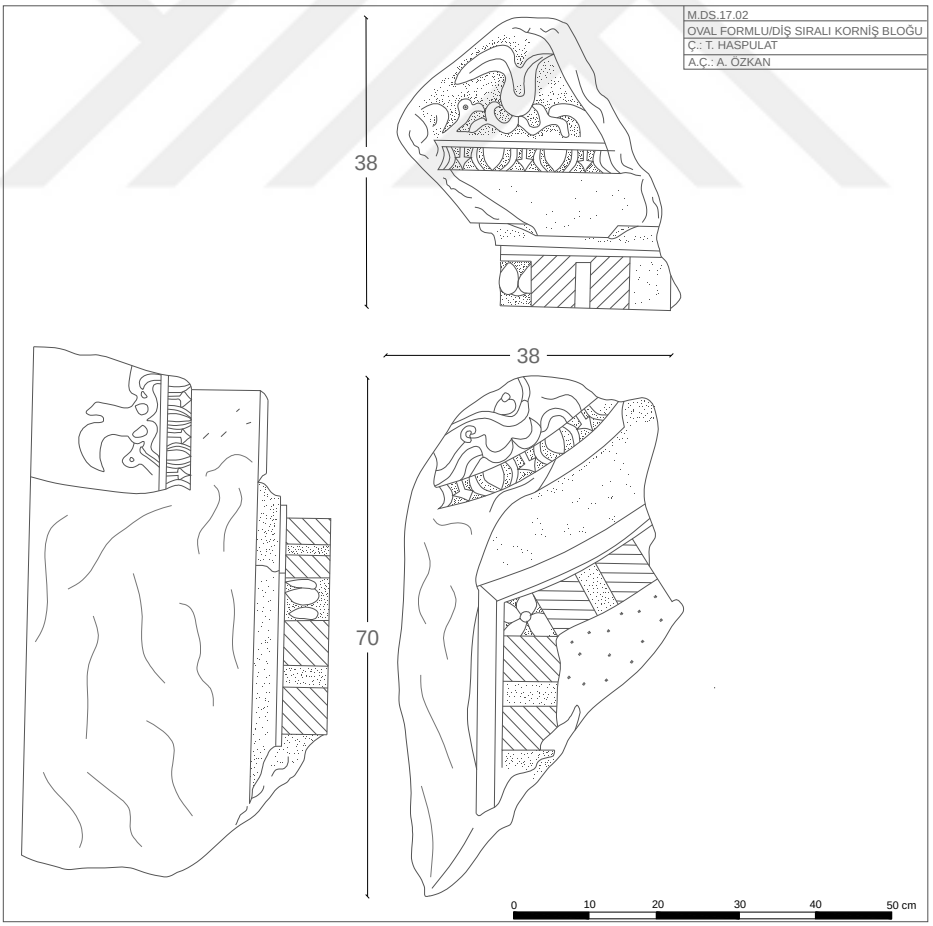
Şekil No.: 106.

KORNİŞ BLOKLARI

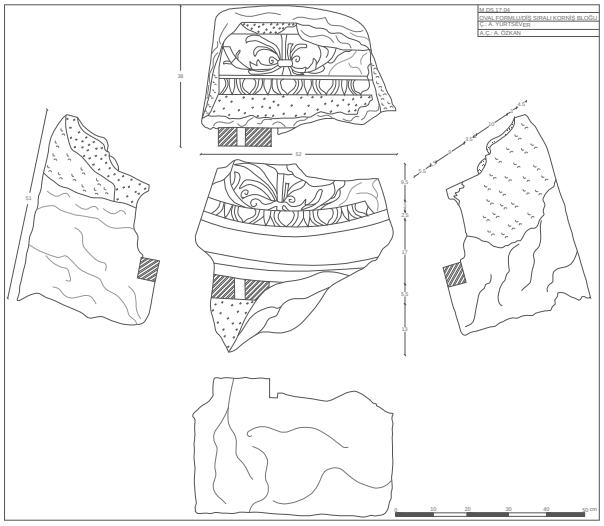
Diş sıralı korniş blokları

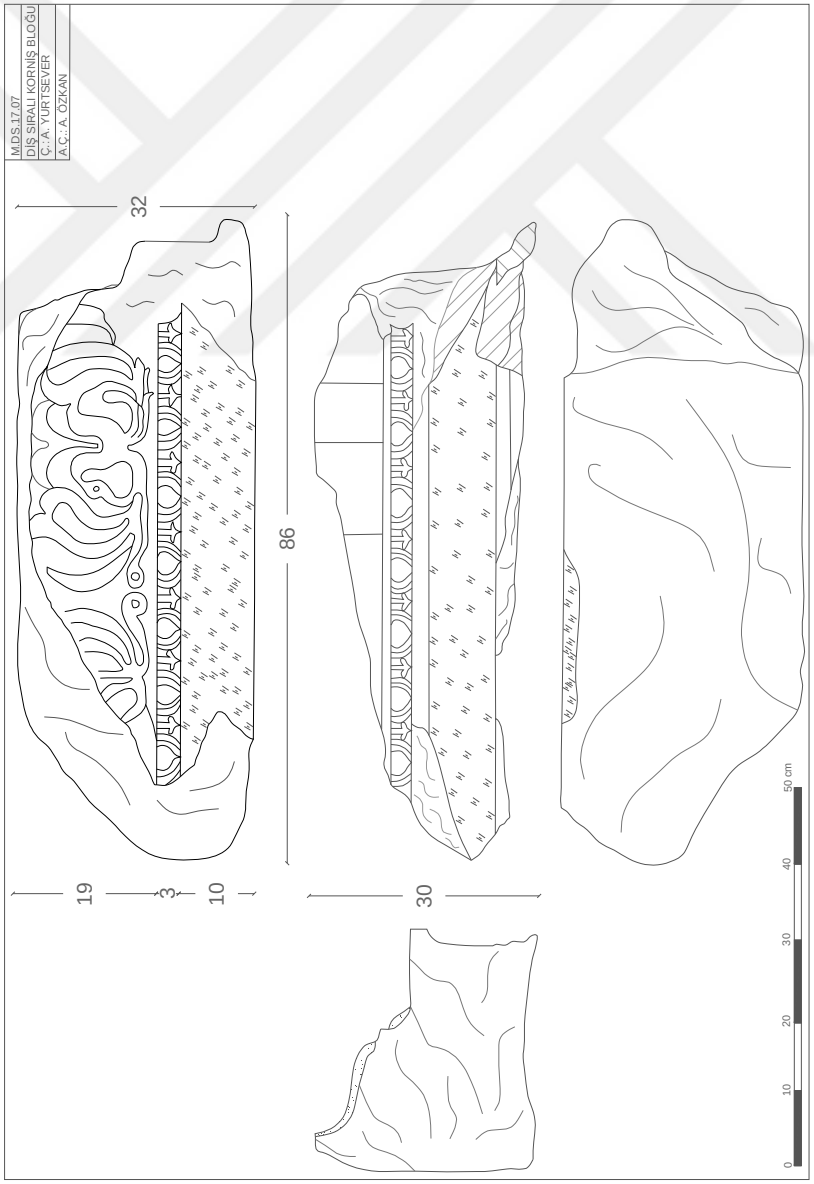
Şekil No.: 107. <u>*Kat. No.: 234*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

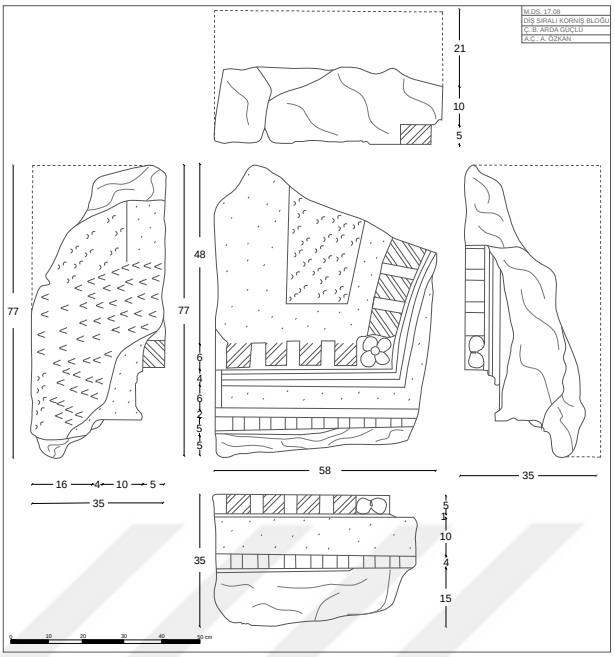
Şekil No.: 108. <u>*Kat. No.: 235*</u>*. (Ö: 1 : 10).*

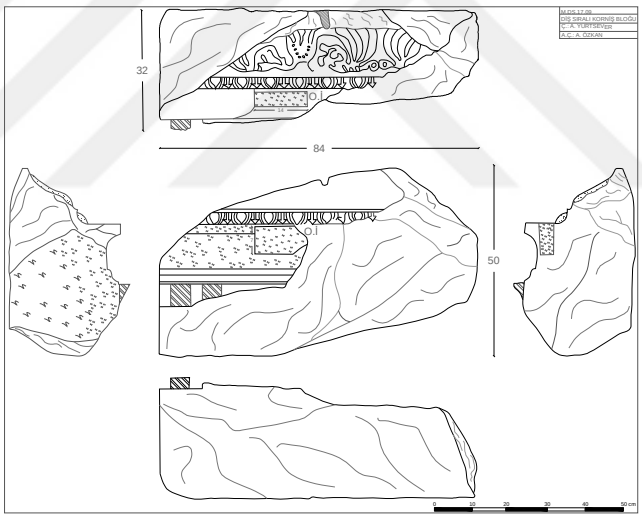
Şekil No.: 109. Kat. No.: 236. (Ö: 1 : 20).

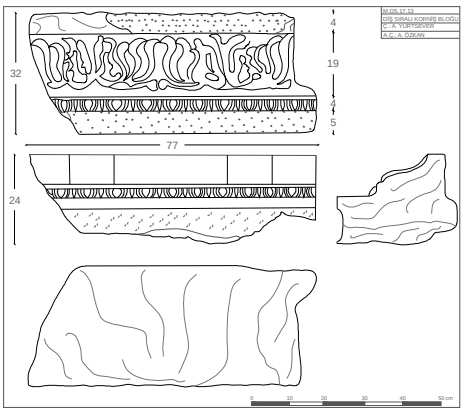
Şekil No.: 110. Kat. No.: 237. (Ö: 1 : 10).

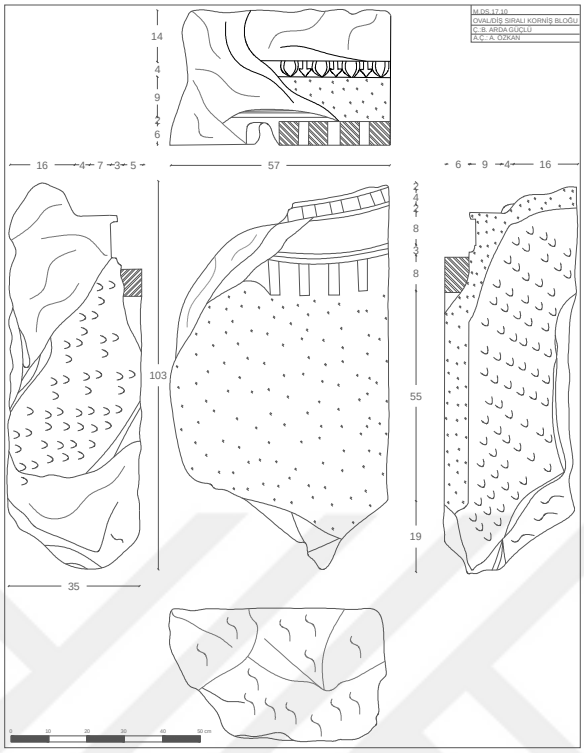
Şekil No.: 111. Kat. No.: 238. (Ö: 1 : 20).

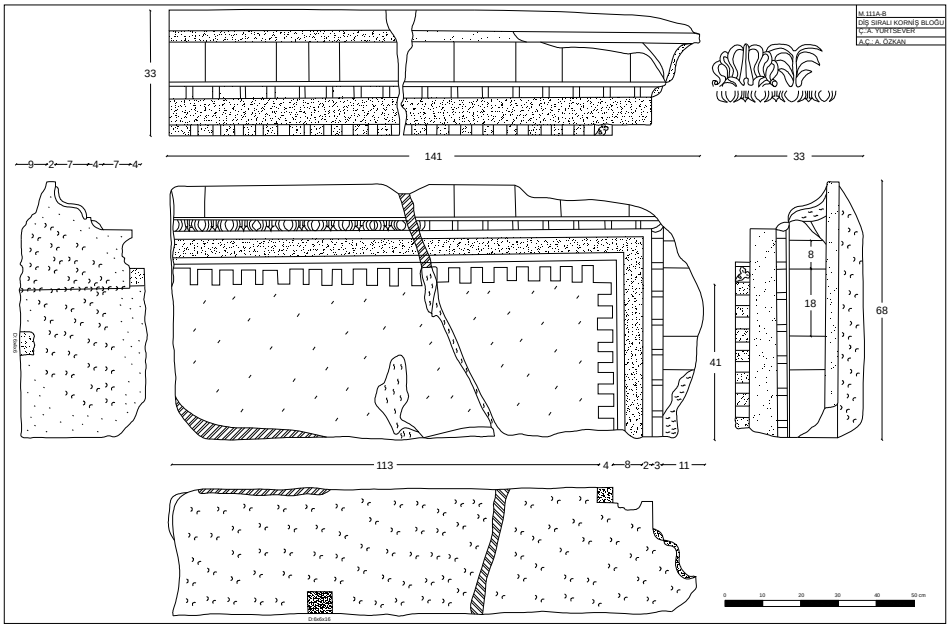
Şekil No.: 112. Kat. No.: 239. (Ö: 1 : 20).

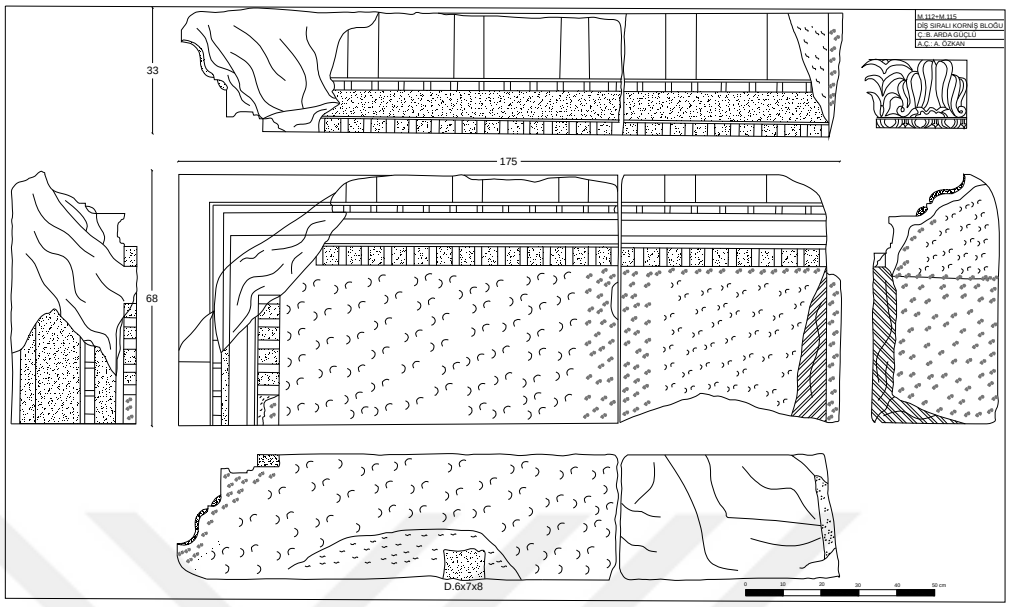
Şekil No.: 113. Kat. No.: 240. (Ö: 1 : 20).

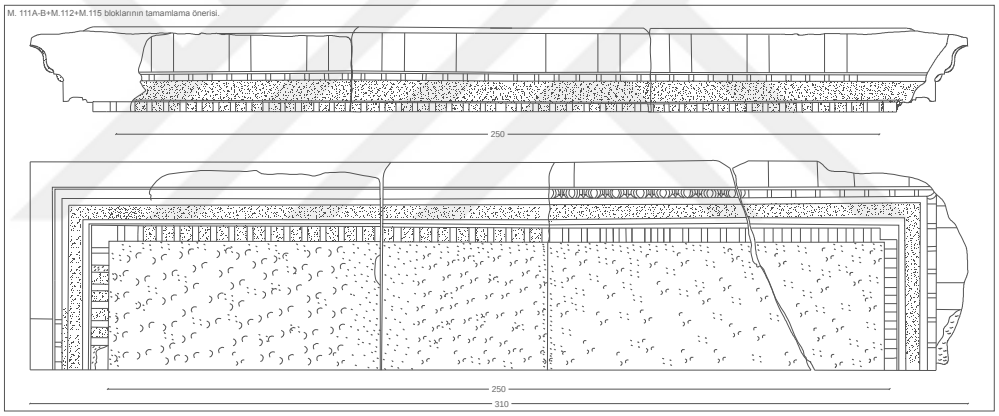
Şekil No.: 114. Kat. No.: 240. (Ö: 1 : 20).

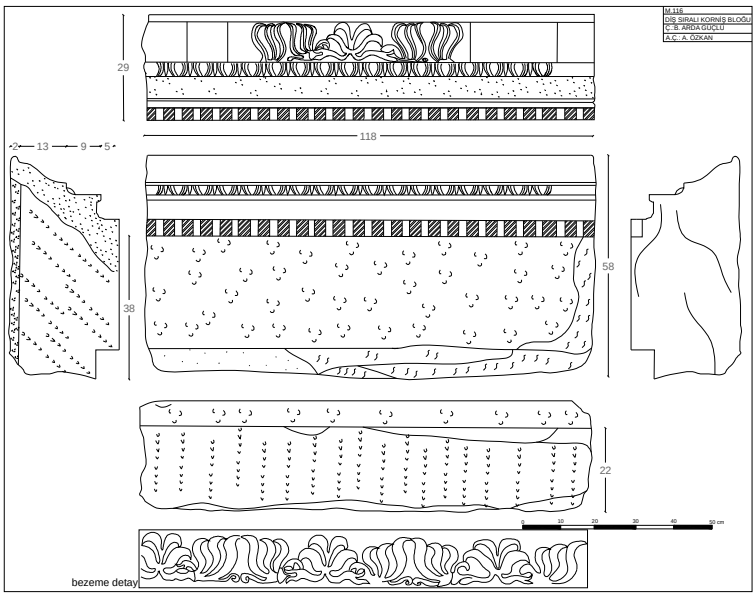
Şekil No.: 115. Kat. No.: 242. (Ö: 1 : 20).

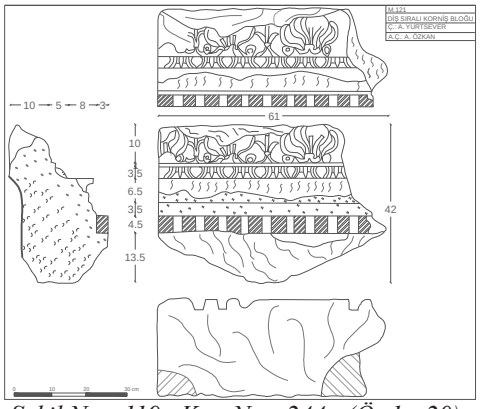
Şekil No.: 116. <u>Kat. No.: 242</u>. (Ö: 1 : 20).

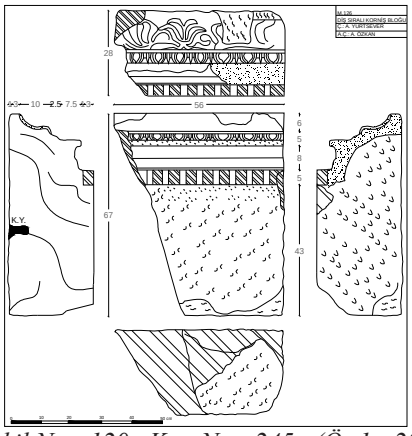
Şekil No.: 117. <u>Kat. No.: 242</u>. (Ö: 1 : 25).

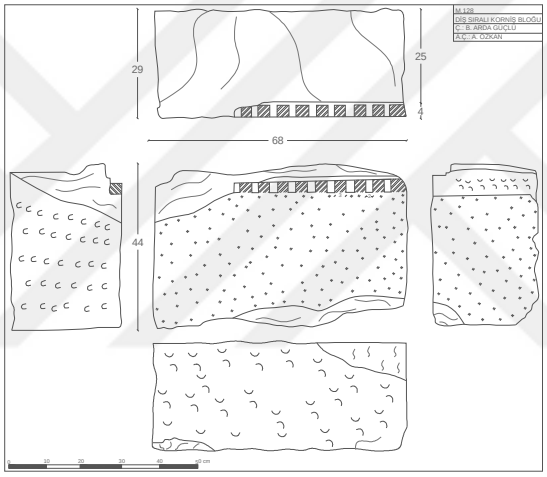
Şekil No.: 118. <u>Kat. No.: 243</u>. (Ö: 1 : 20).

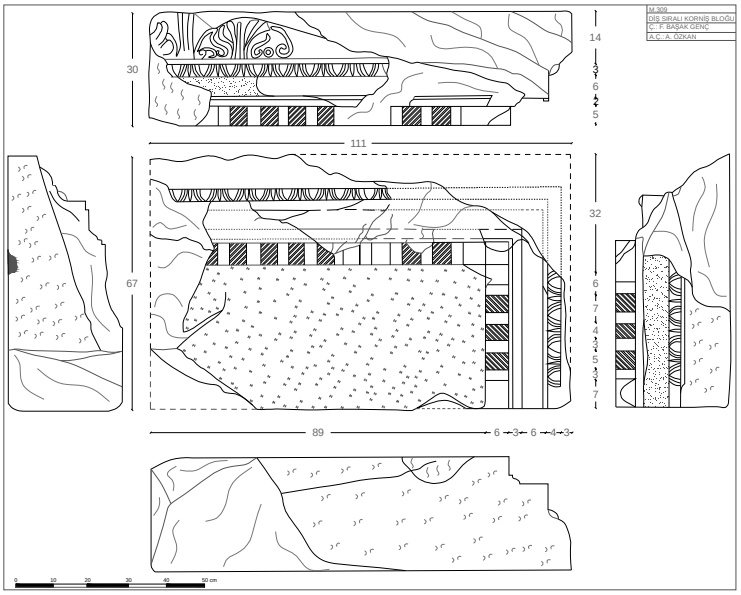
Şekil No.: 119. Kat. No.: 244. (Ö: 1 : 20).

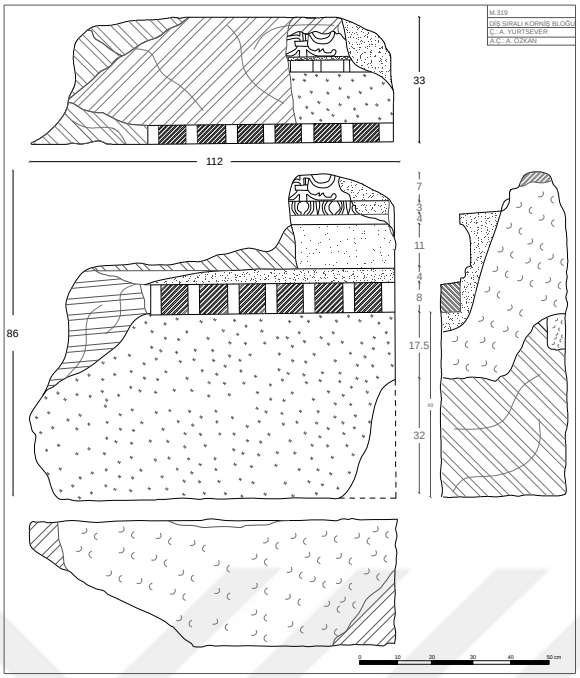
Şekil No.: 120. Kat. No.: 245. (Ö: 1 : 20).

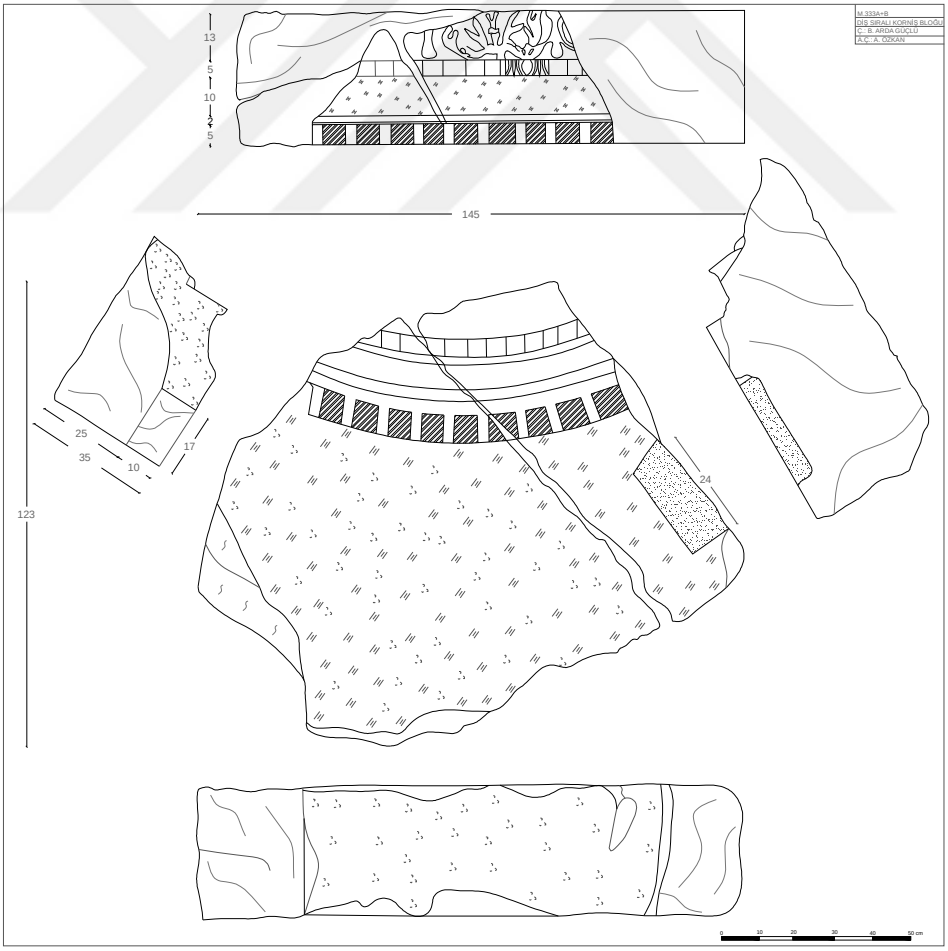
Şekil No.: 121. Kat. No.: 246. (Ö: 1 : 20).

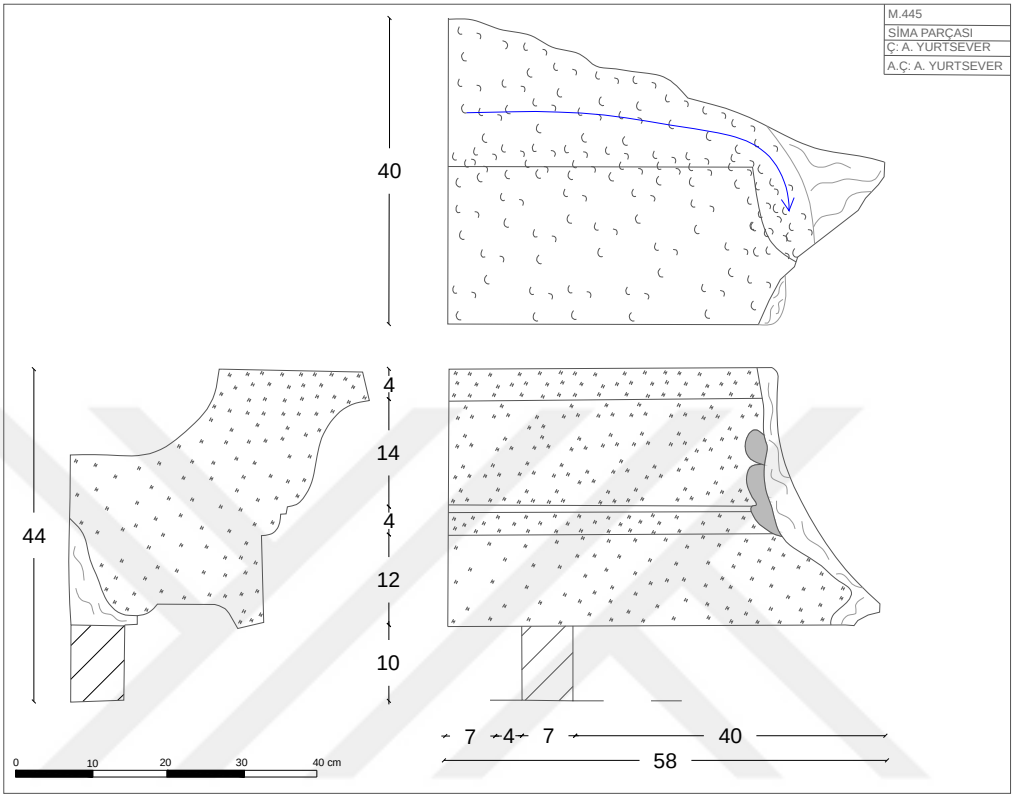
Şekil No.: 122. Kat. No.: 247. (Ö: 1 : 20).

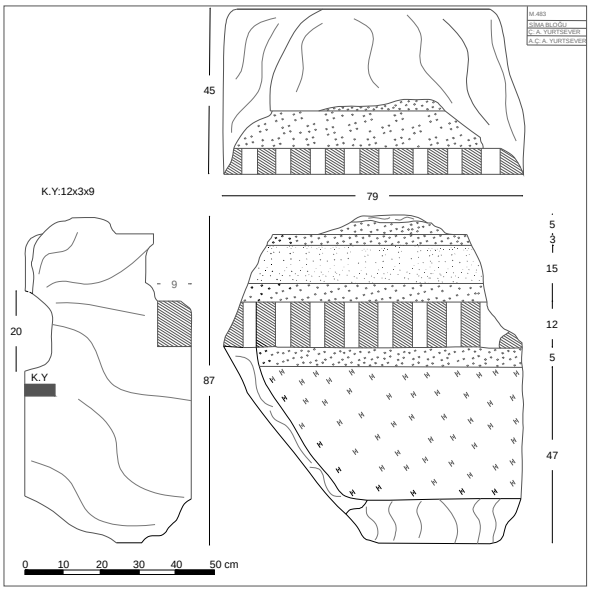
Şekil No.: 123. Kat. No.: 248. (Ö: 1 : 20).

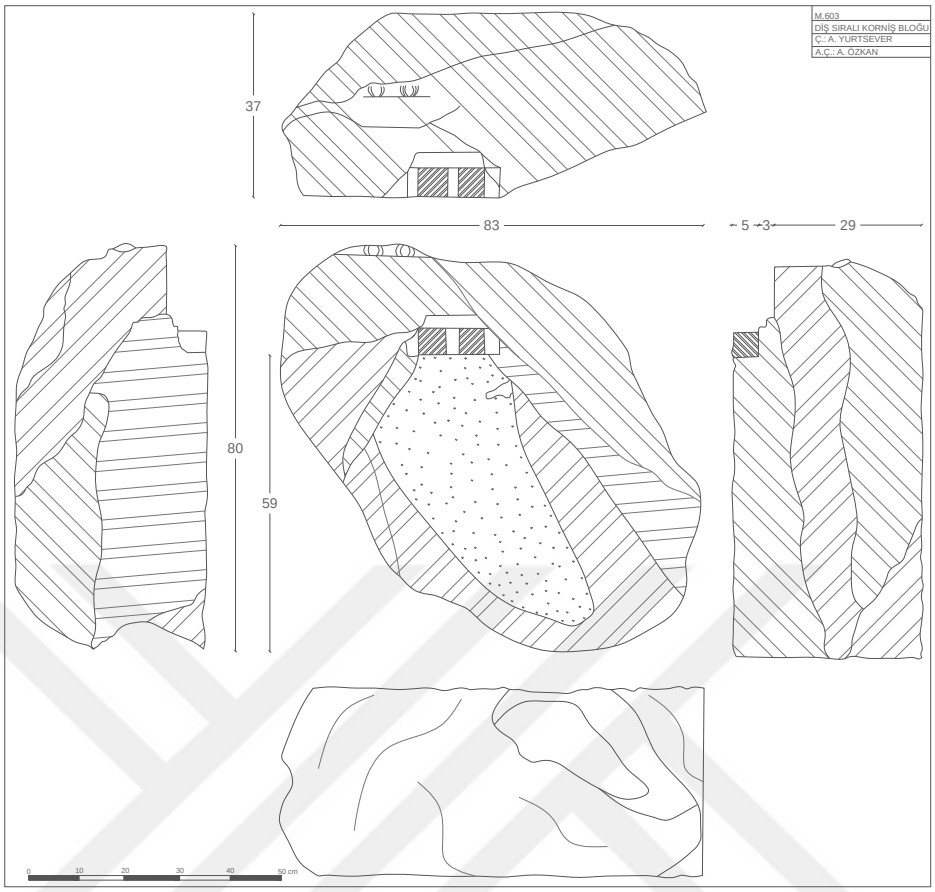
Şekil No.: 124. Kat. No.: 249. (Ö: 1 : 20).

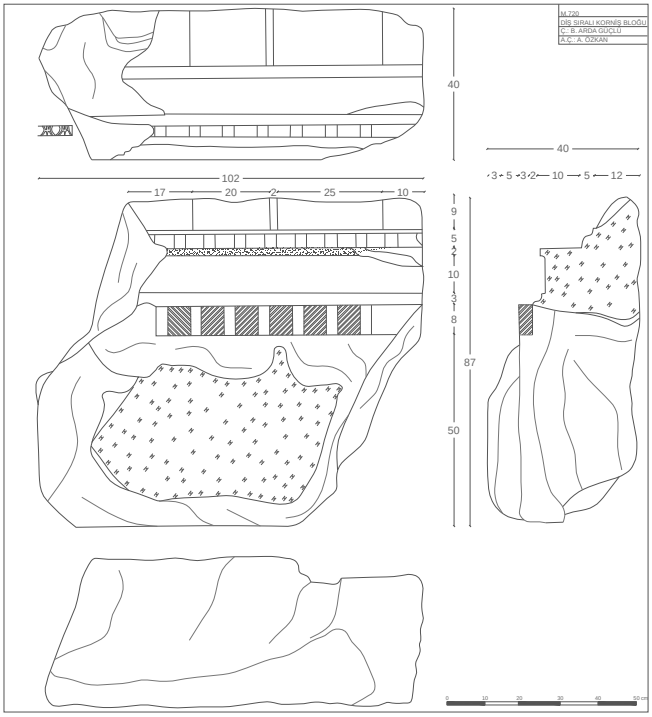
Şekil No.: 125. Kat. No.: 250. (Ö: 1 : 10).

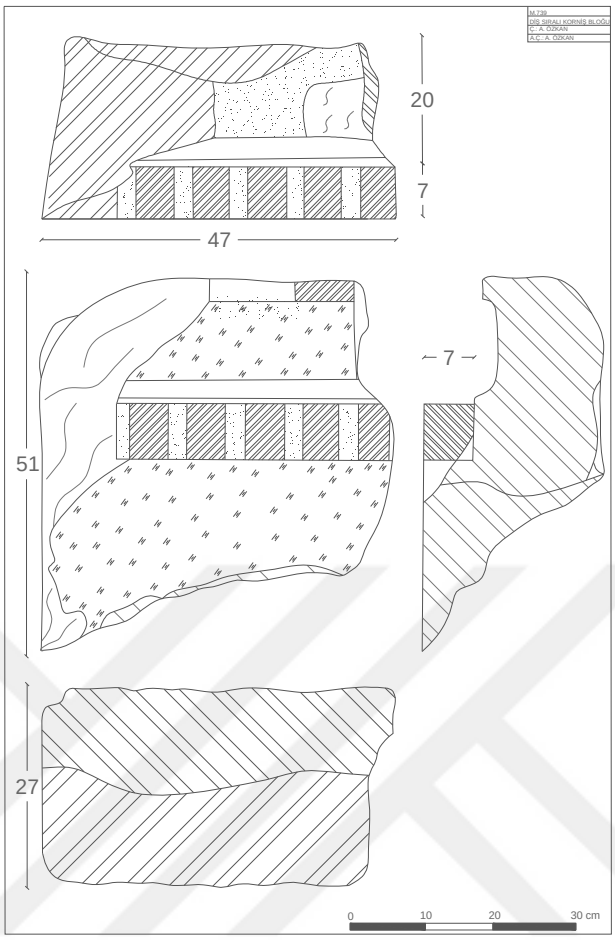
Şekil No.: 126. Kat. No.: 251. (Ö: 1 : 20).

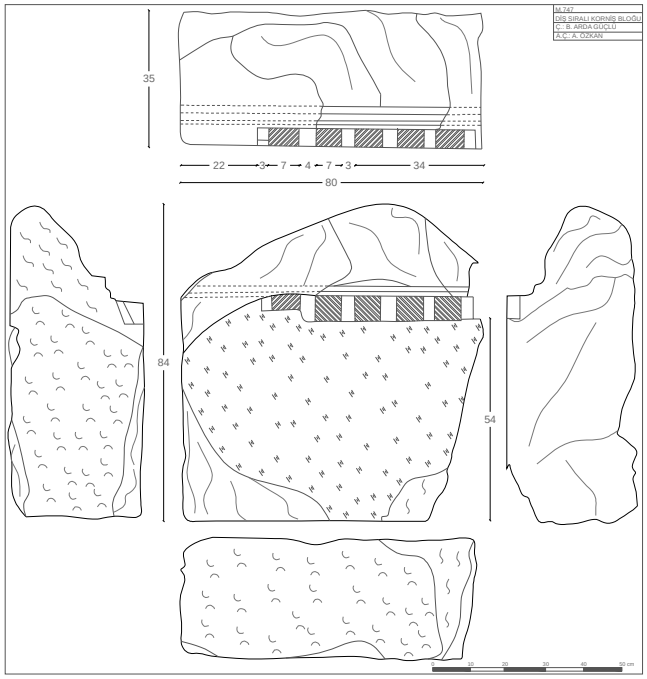
Şekil No.: 127. <u>*Kat. No.: 252*</u>*.*

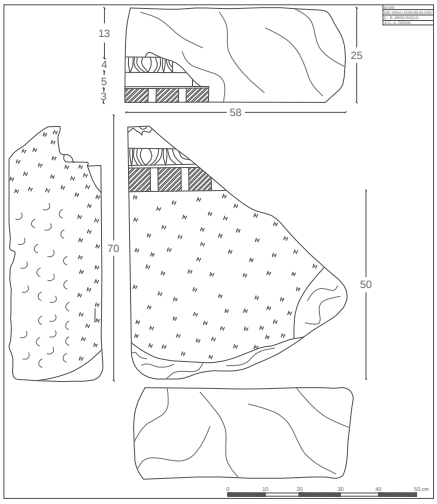
Şekil No.: 128. <u>*Kat. No.: 253*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

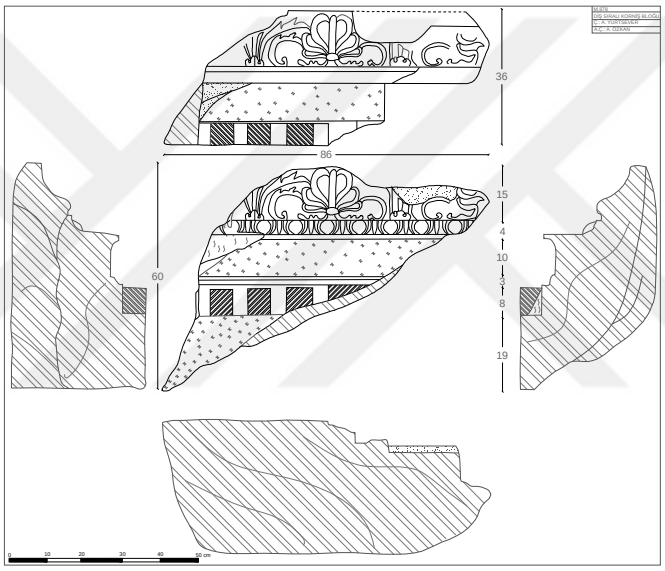
Şekil No.: 129. <u>*Kat. No.: 254*</u>*. (Ö: 1 : 10).*

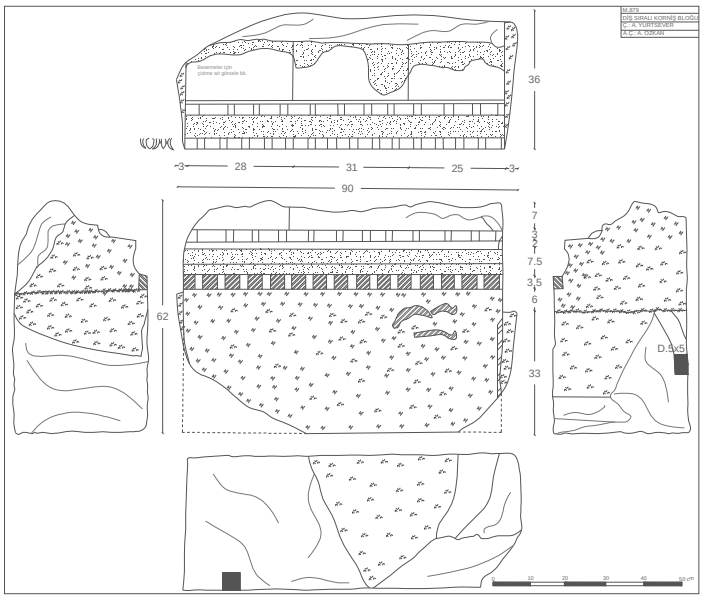
Şekil No.: 130. <u>*Kat. No.: 255*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

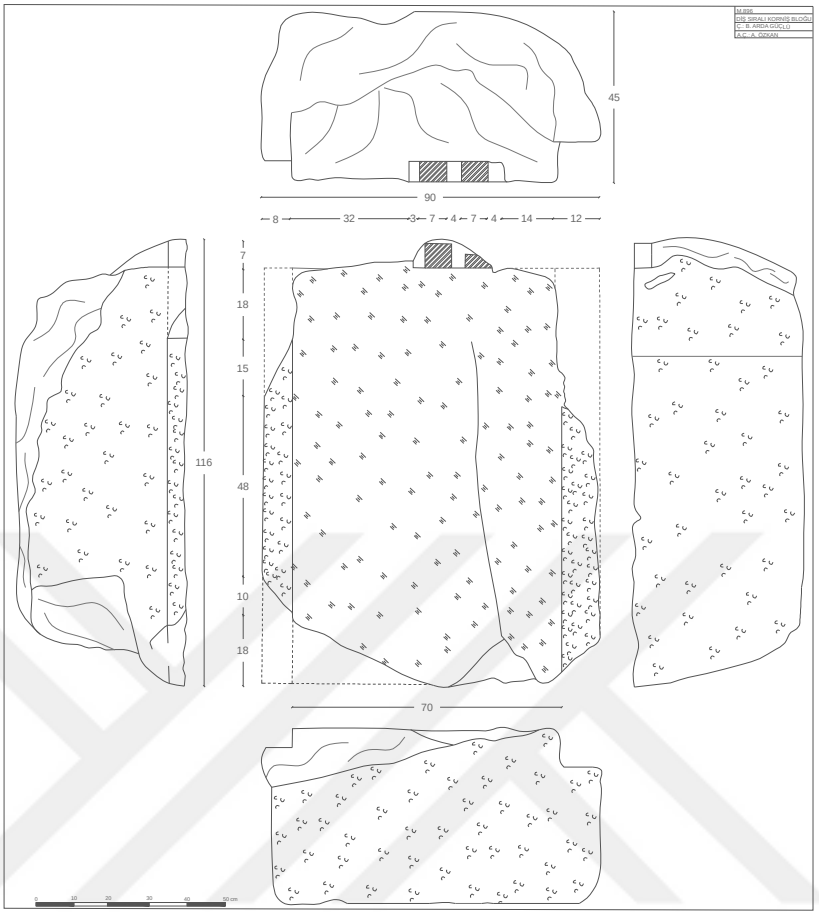
Şekil No.: 131. Kat. No.: 256. (Ö: 1 : 20).

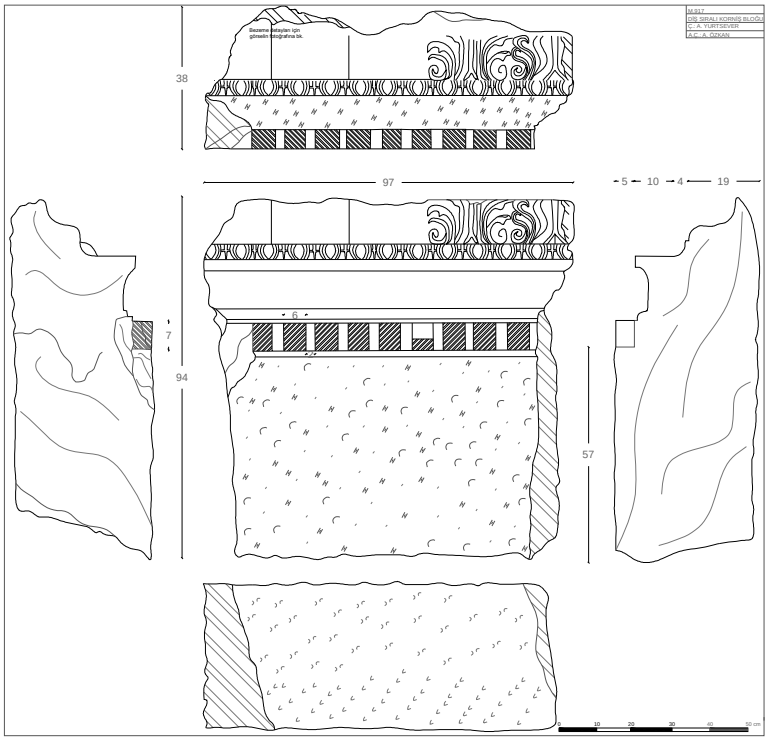
Şekil No.: 132. Kat. No.: 257. (Ö: 1 : 20).

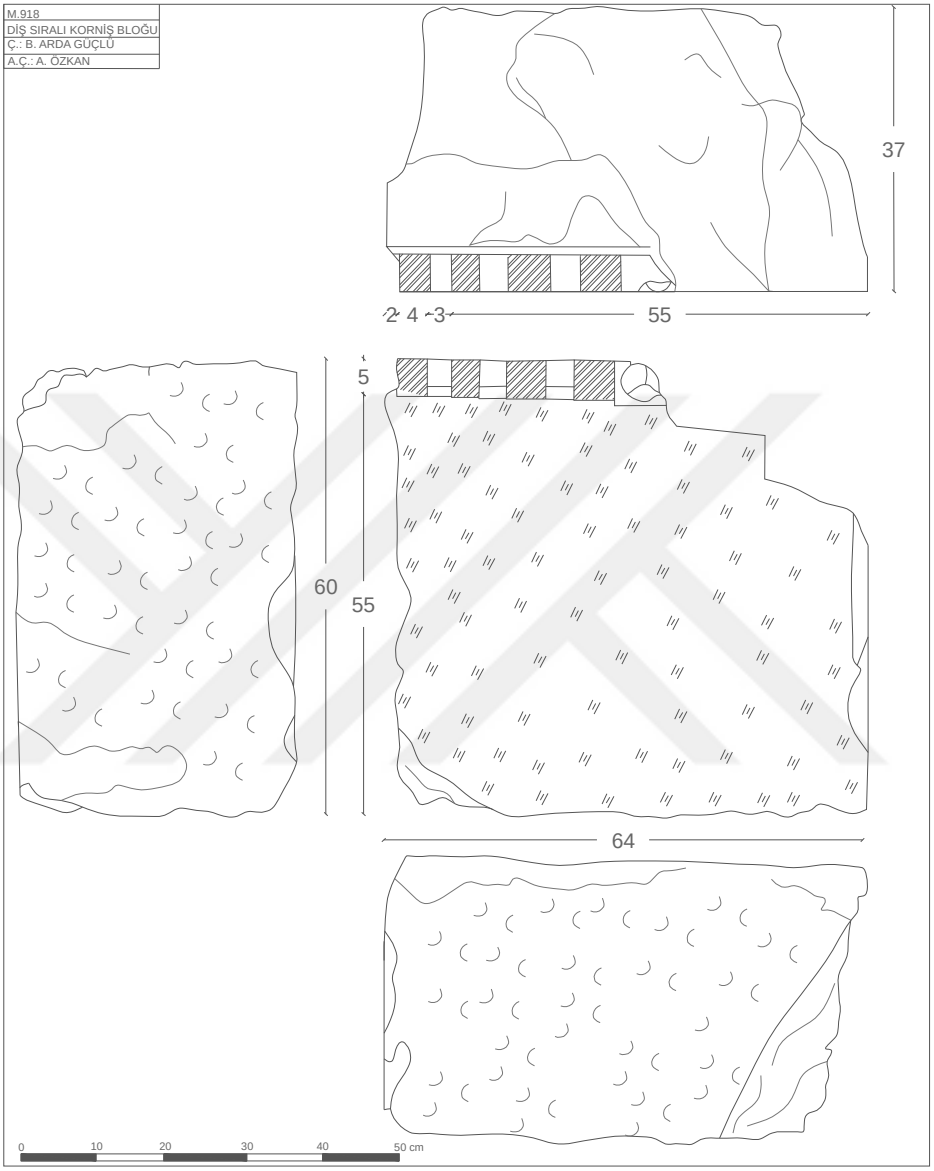
Şekil No.: 133. Kat. No.: 258. (Ö: 1 : 20).

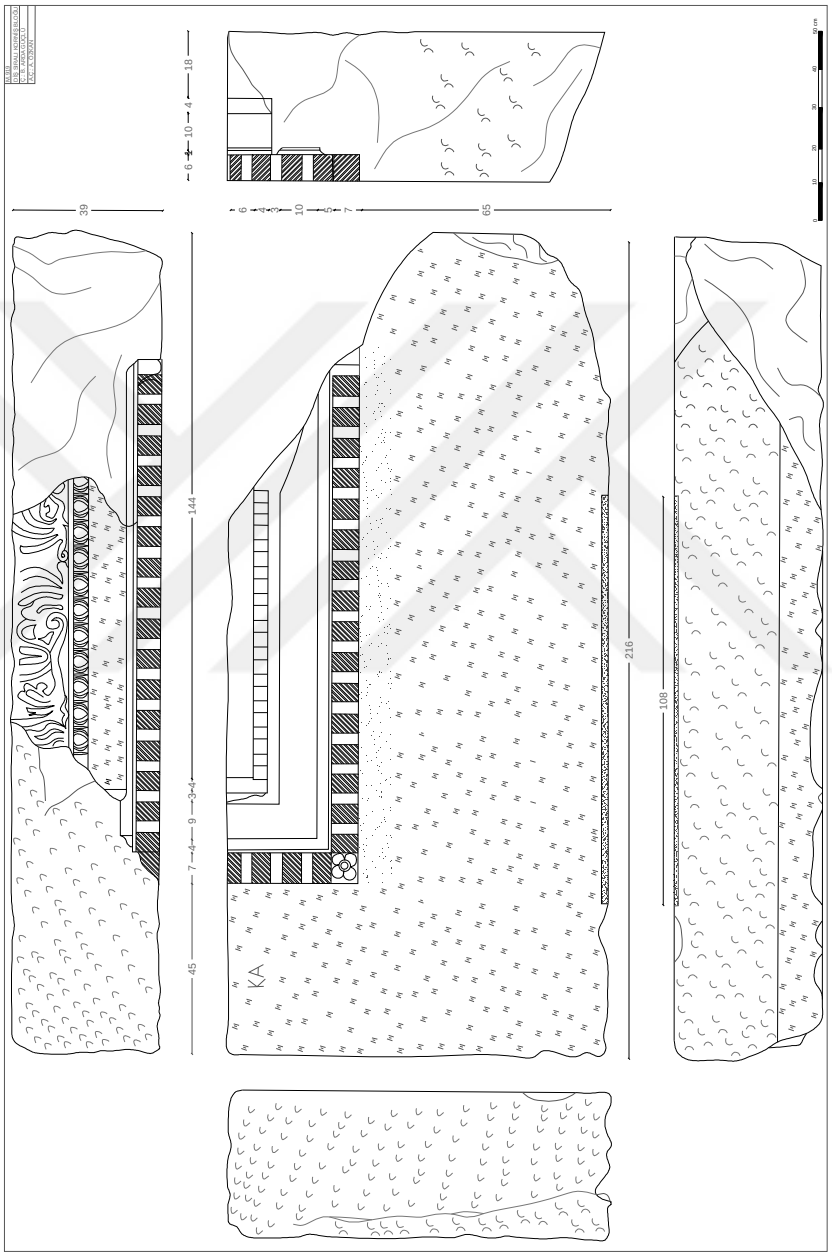
Şekil No.: 134. <u>Kat. No.: 259</u>. (Ö: 1 : 20).

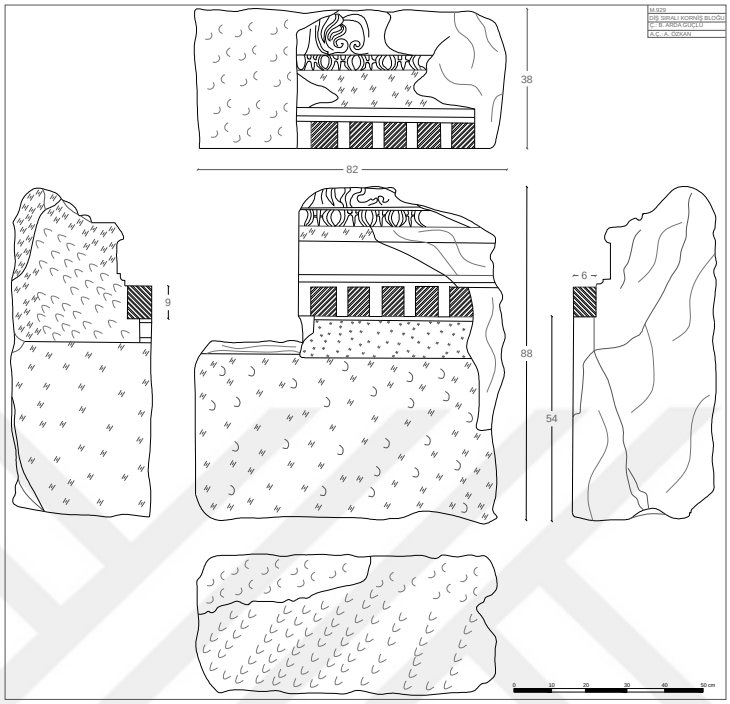
Şekil No.: 135. <u>Kat. No.: 260</u>. (Ö: 1 : 20).

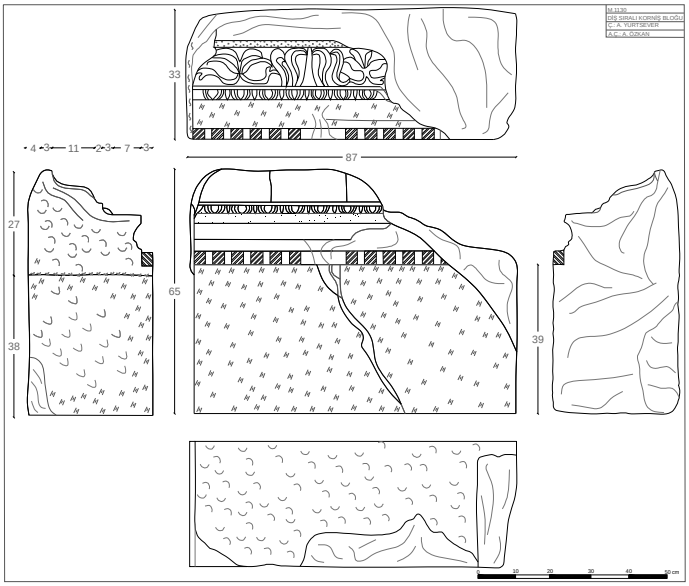
Şekil No.: 136. Kat. No.: 261. (Ö: 1 : 10).

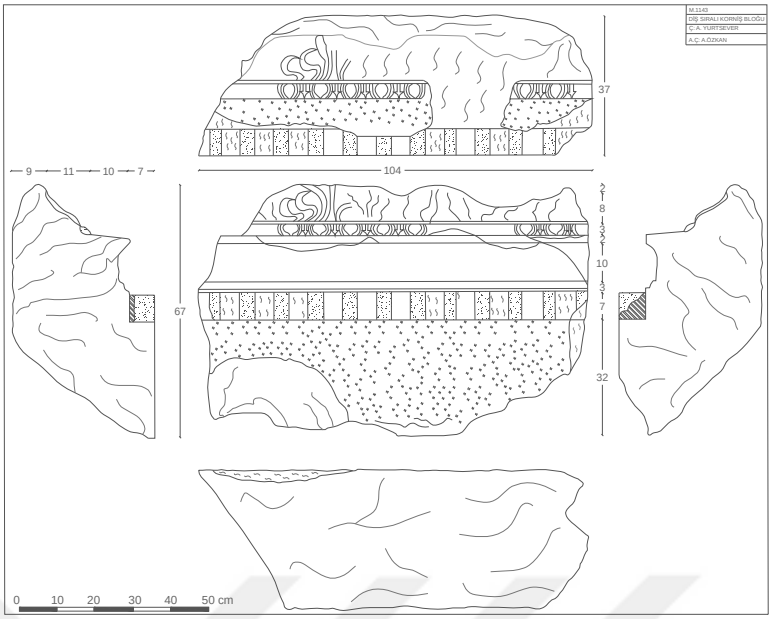
Şekil No.: 137. Kat. No.: 262. (Ö: 1 : 20).

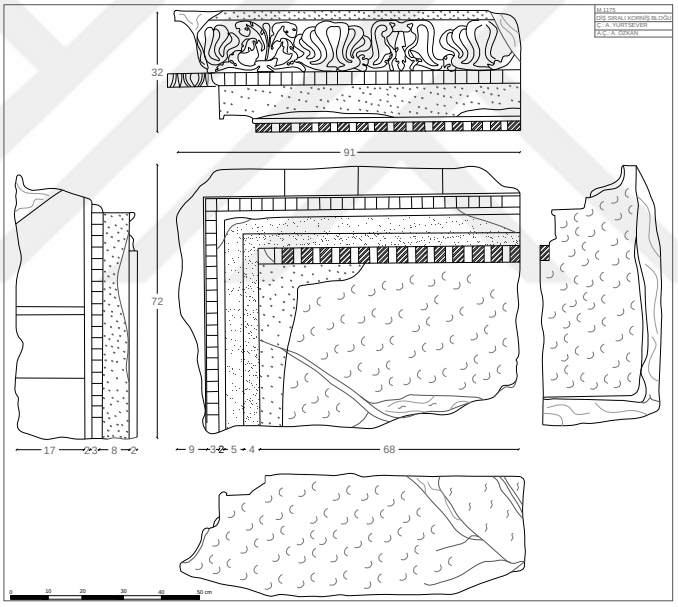
Şekil No.: 138. Kat. No.: 264. (Ö: 1 : 20).

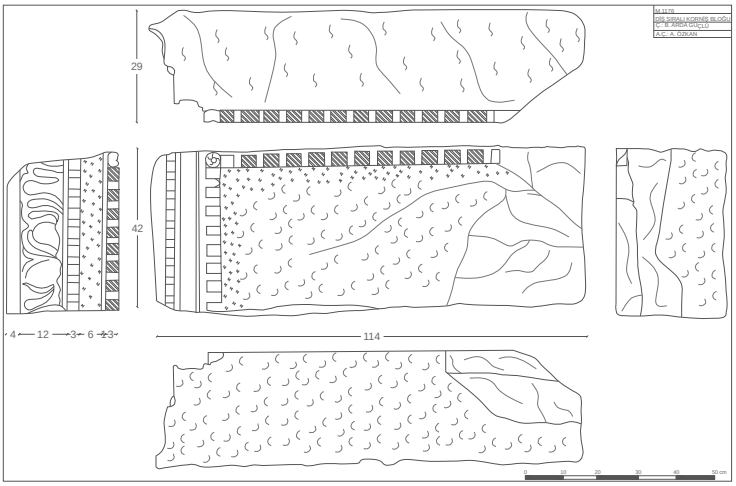
Şekil No.: 139. Kat. No.: 265. (Ö: 1 : 20).

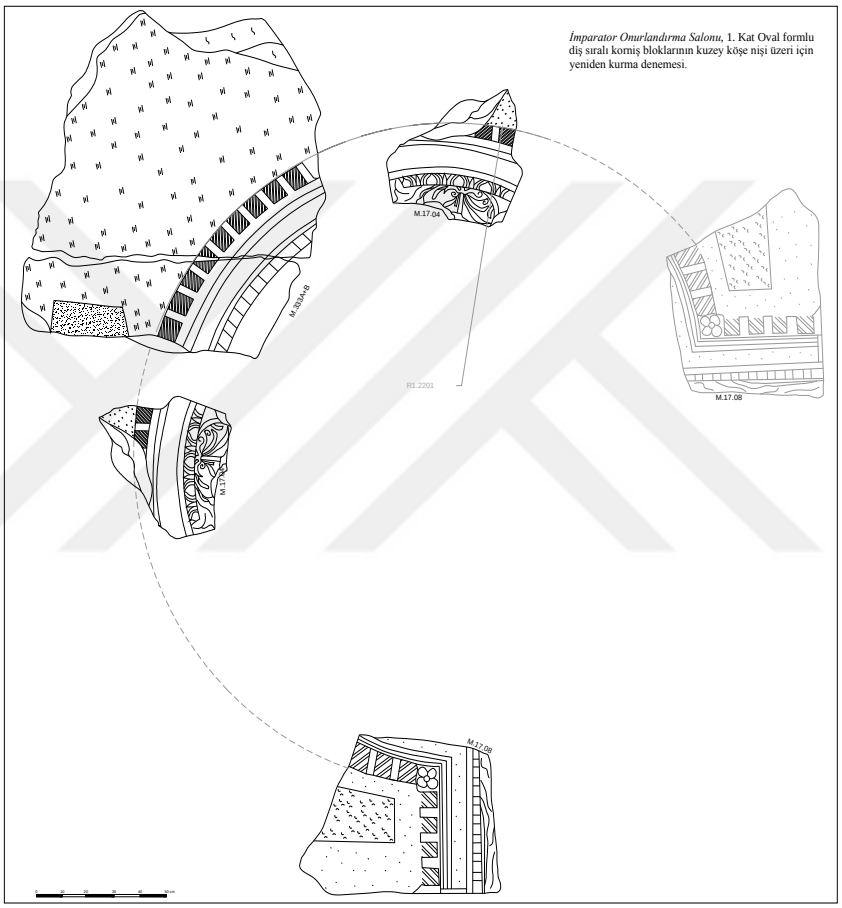
Şekil No.: 140. Kat. No.: 266. (Ö: 1 : 20).

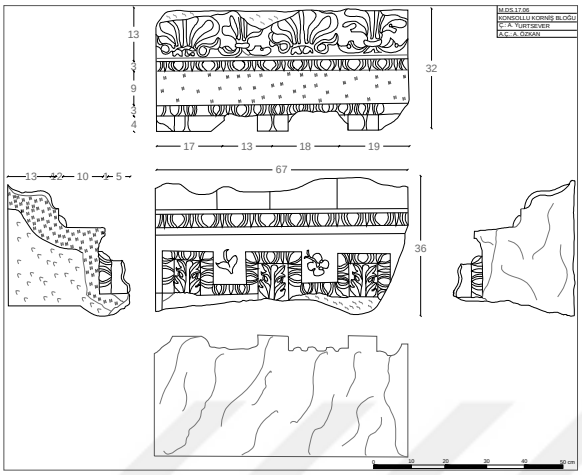
Şekil No.: 141. Kat. No.: 267. (Ö: 1 : 20).

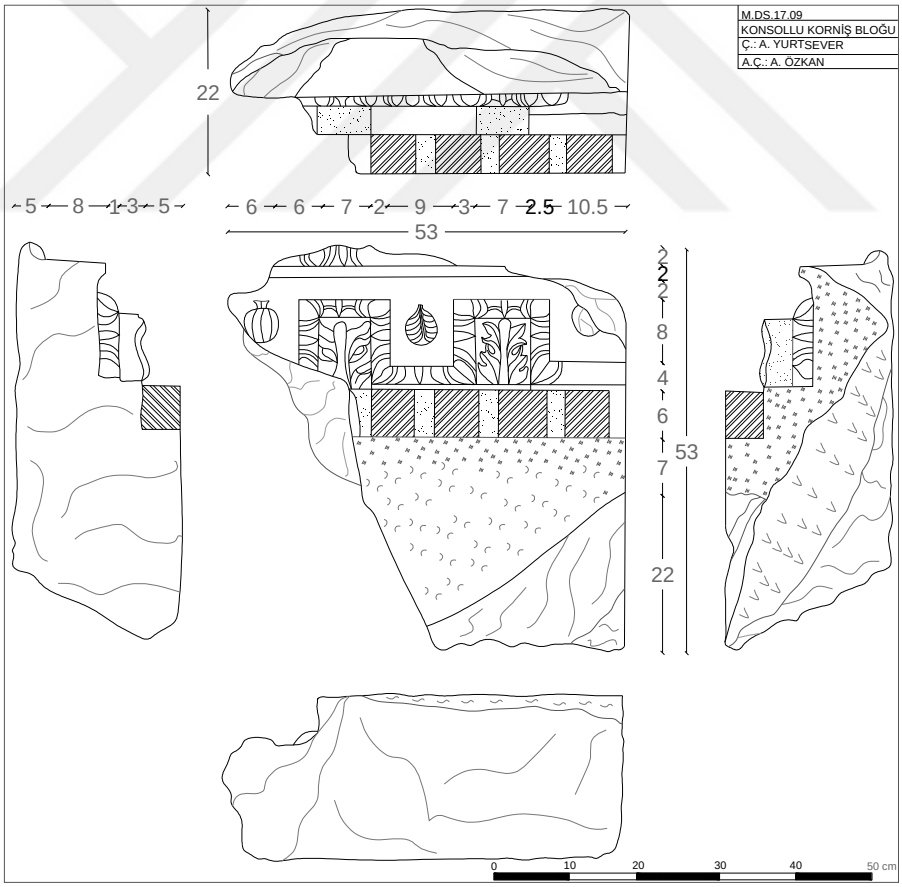
Şekil No.: 142. Kat. No.: 268. (Ö: 1 : 20).

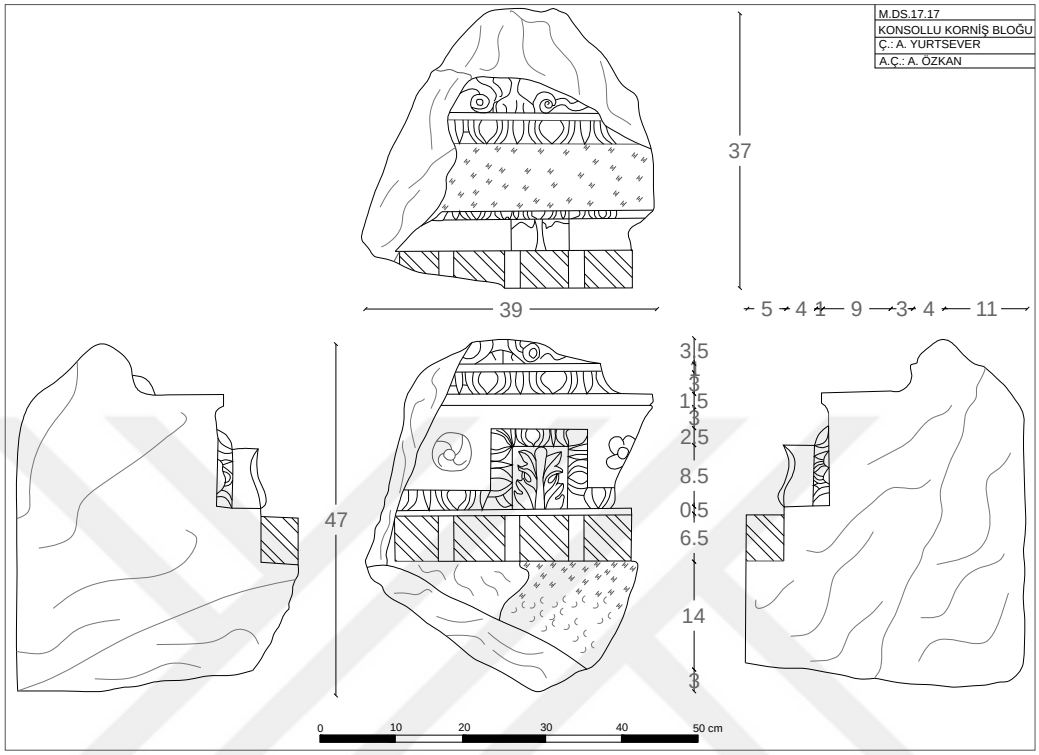
Şekil No.: 143. (Ö: 1 : 25).

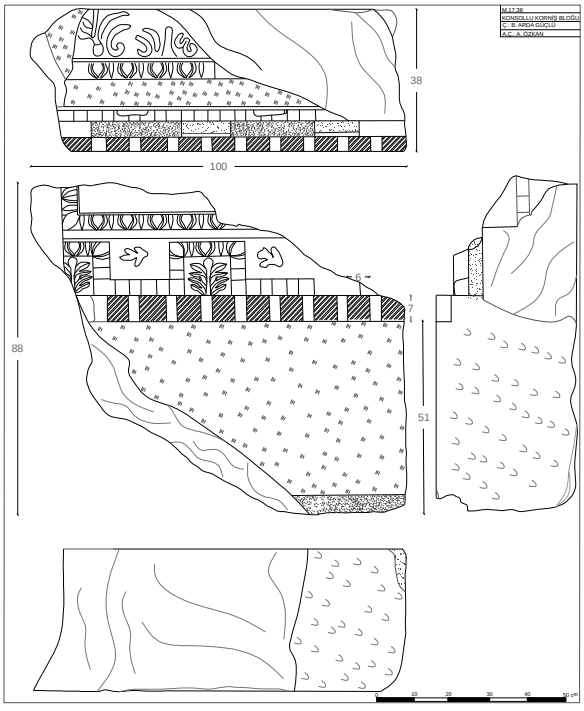
Şekil No.: 144. <u>*Kat. No.: 269*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

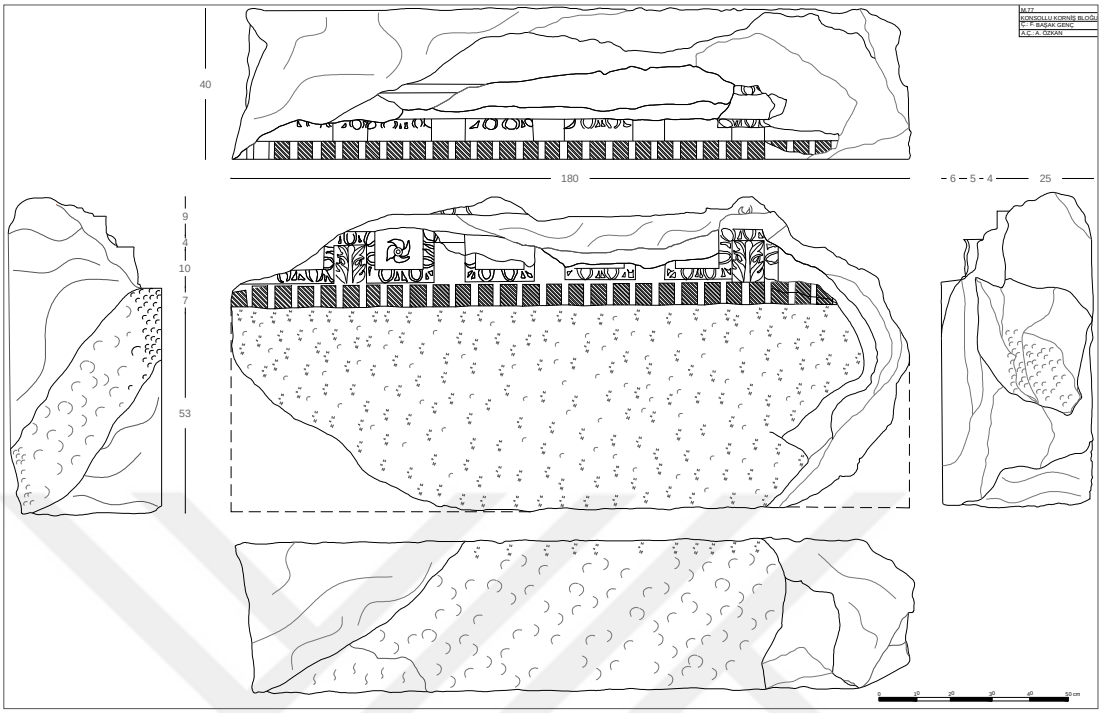
Şekil No.: 145. <u>*Kat. No.: 270*</u>*. (Ö: 1 : 10).*

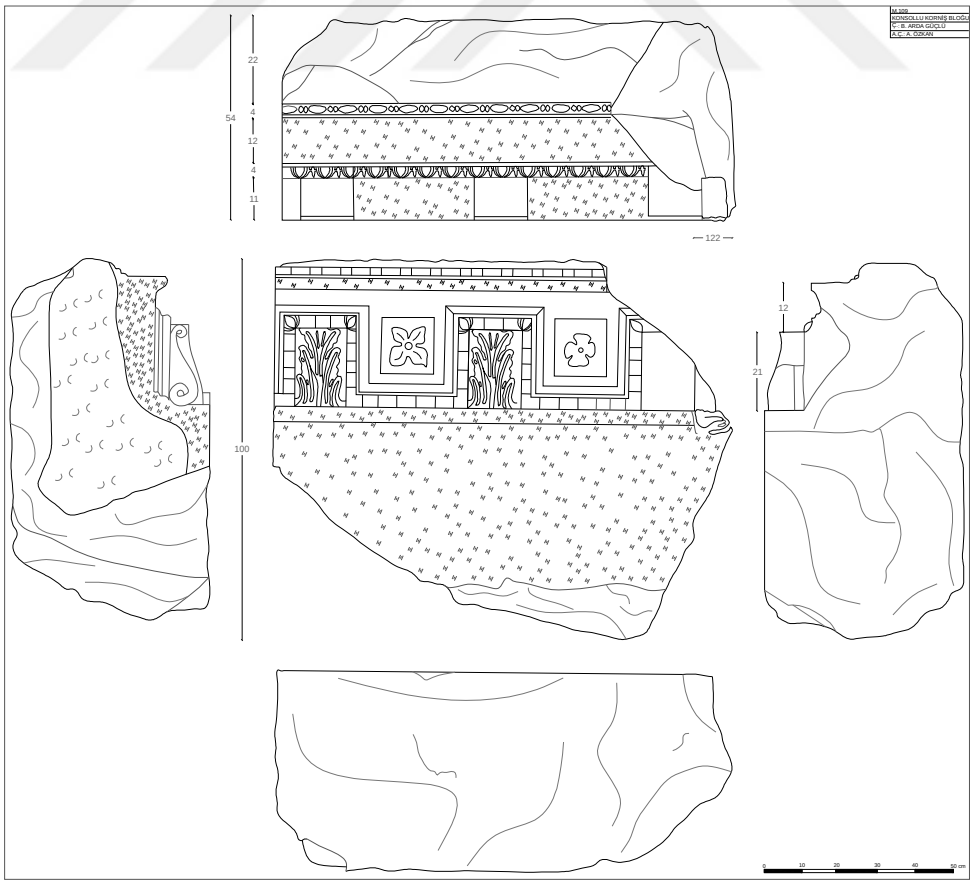
Şekil No.: 146. Kat. No.: 271. (Ö: 1 : 10).

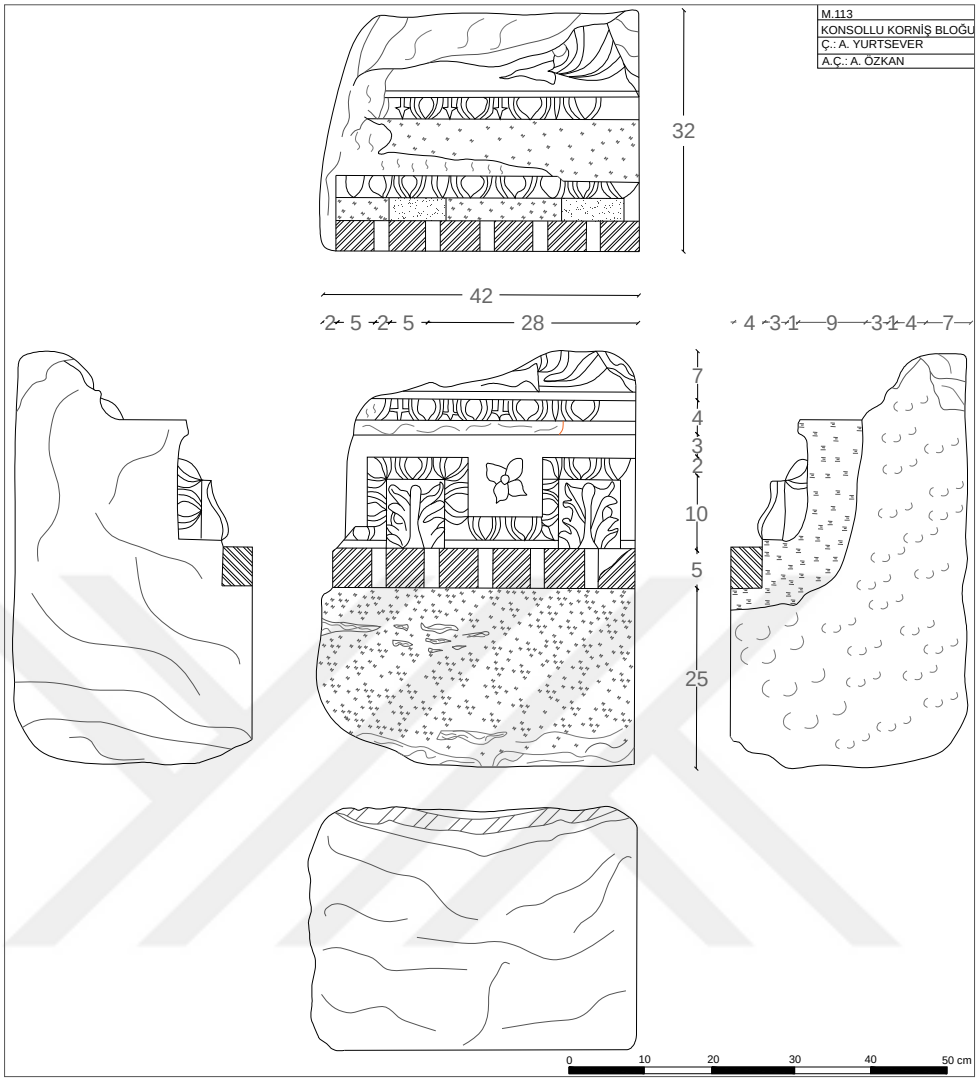
Şekil No.: 147. Kat. No.: 272. (Ö: 1 : 20).

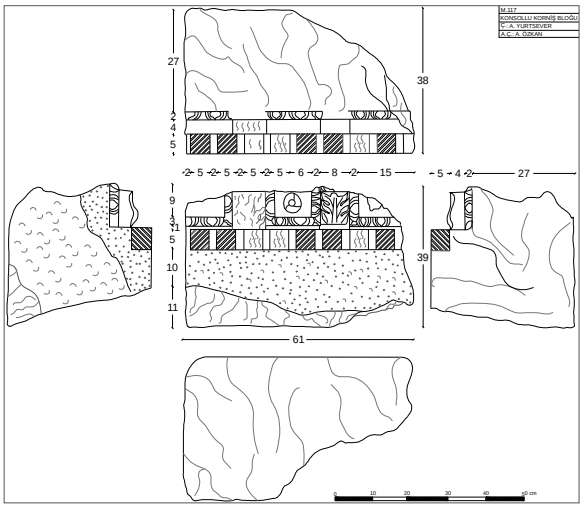
Şekil No.: 148. Kat. No.: 273. (Ö: 1 : 20).

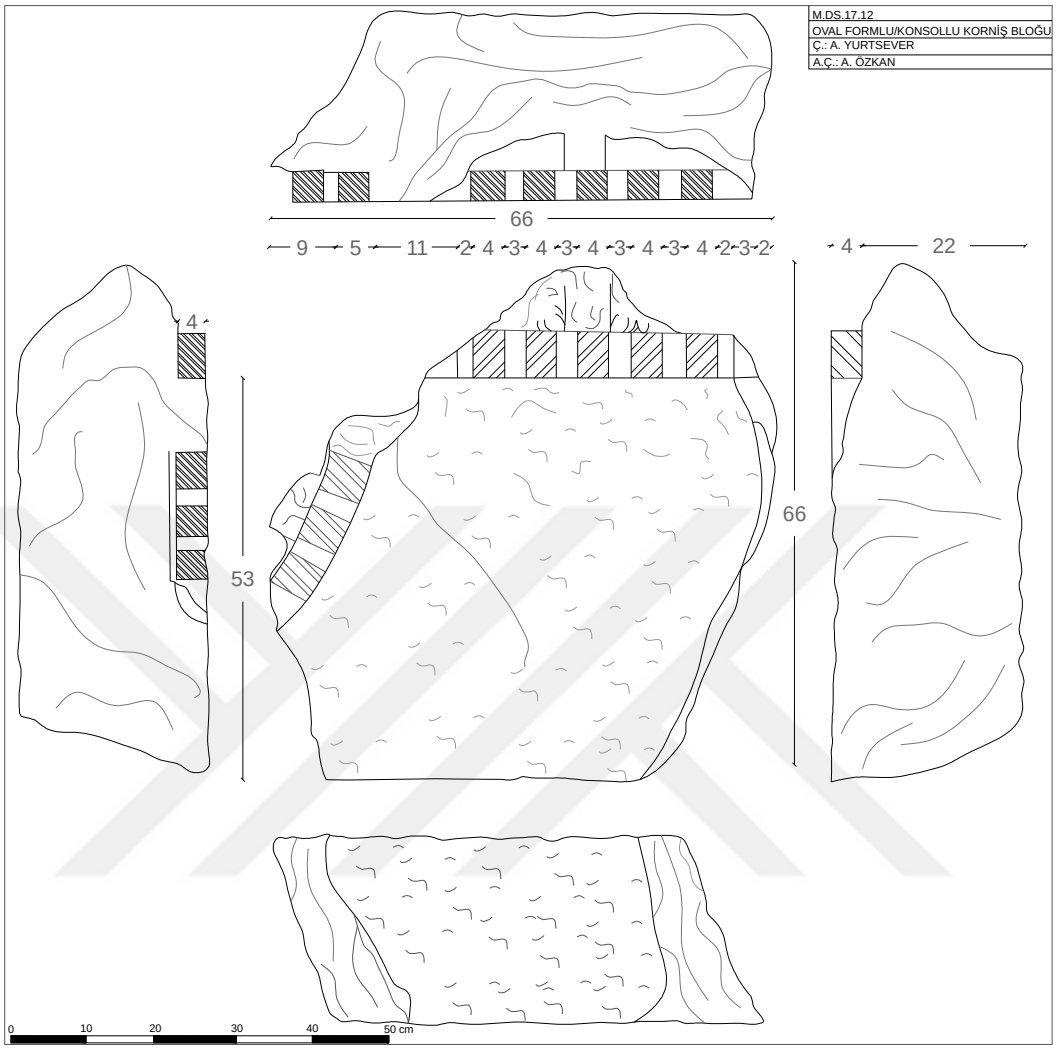
Şekil No.: 149. Kat. No.: 274. (Ö: 1 : 20).

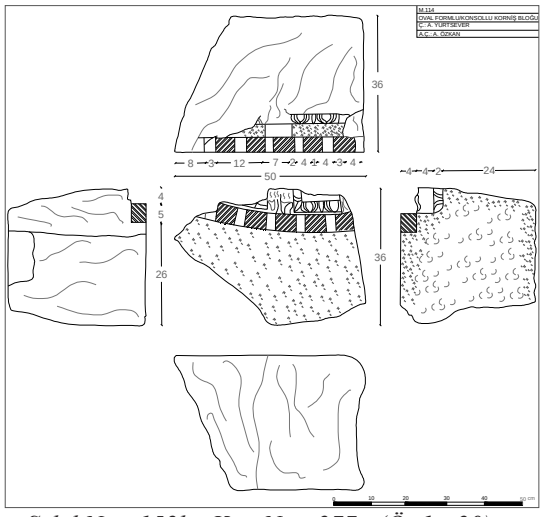
Şekil No.: 150. Kat. No.: 275. (Ö: 1 : 10).

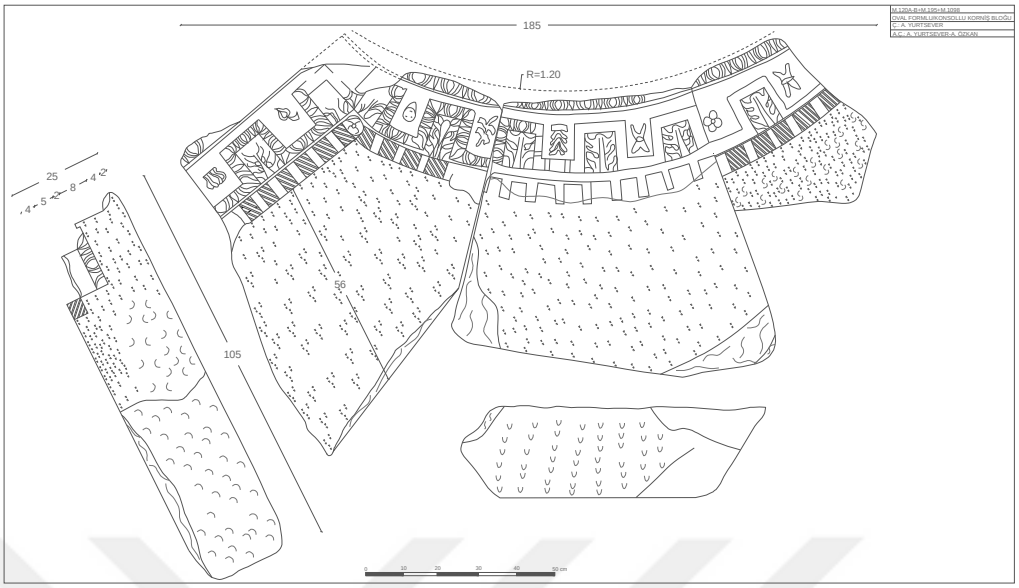
Şekil No.: 151. Kat. No.: 276. (Ö: 1 : 20).

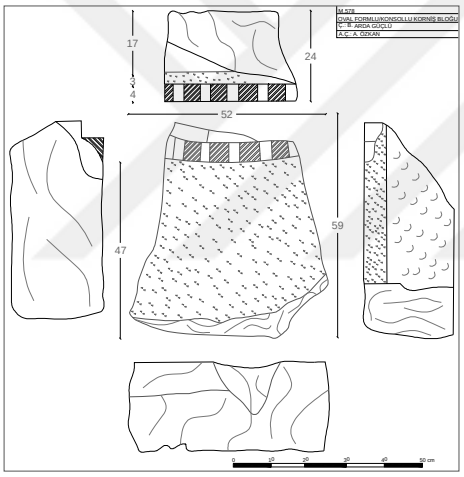
Şekil No.: 152a. Kat. No.: 277. (Ö: 1 : 10).

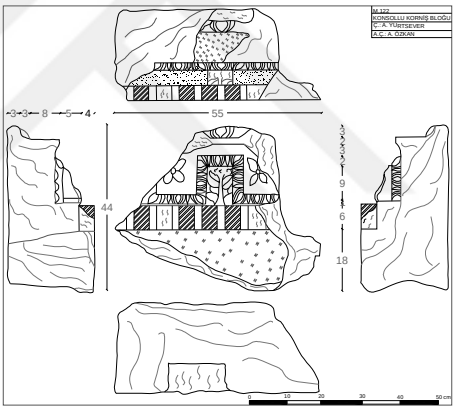
Şekil No.: 152b. Kat. No.: 277. (Ö: 1 : 20).

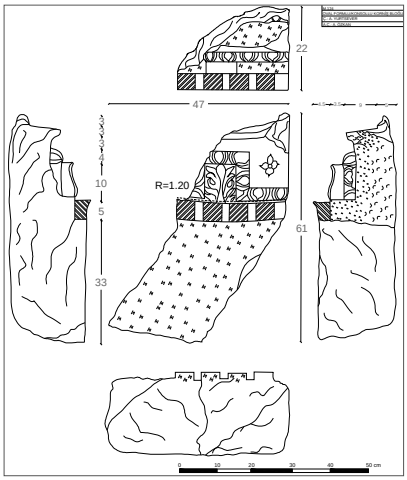
Şekil No.: 152c. Kat. No.: 277. (Ö: 1 : 20).

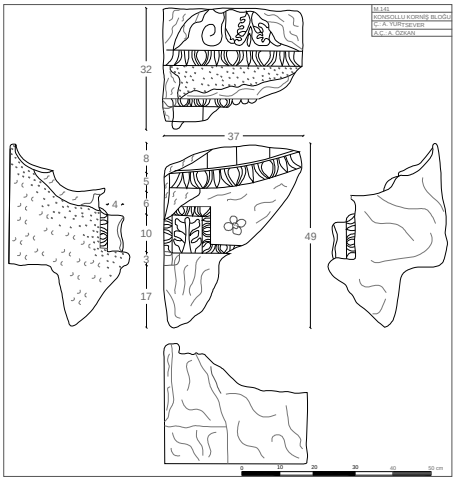
Şekil No.: 152d. Kat. No.: 277. (Ö: 1 : 20).

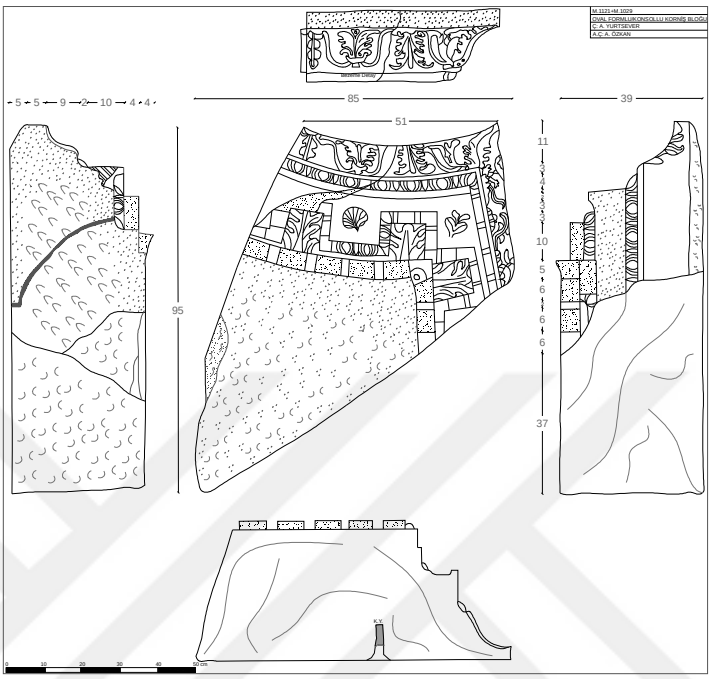
Şekil No.: 153. Kat. No.: 278. (Ö: 1 : 20).

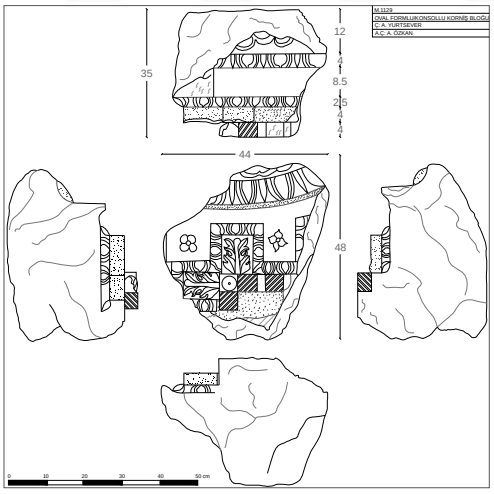
Şekil No.: 154a. Kat. No.: 279. (Ö: 1 : 20).

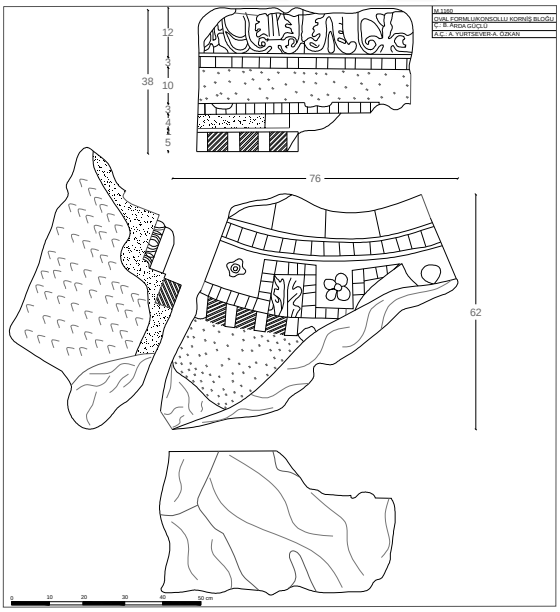
Şekil No.: 154b. Kat. No.: 279. (Ö: 1 : 20).

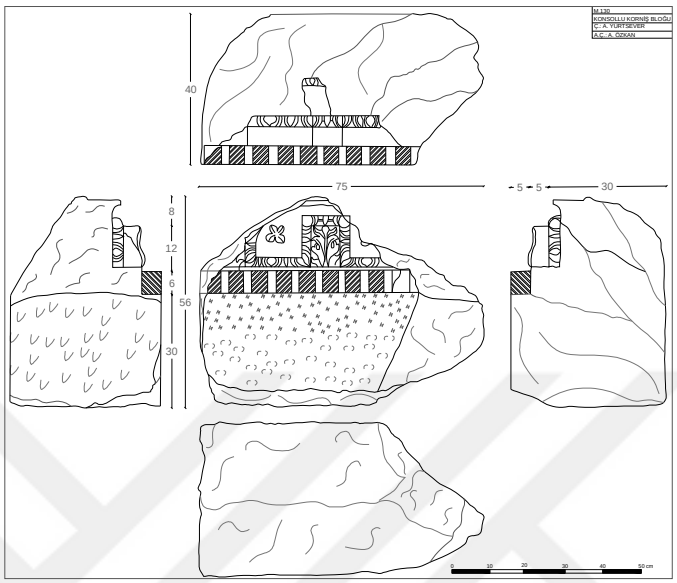
Şekil No.: 154c. Kat. No.: 279. (Ö: 1 : 20).

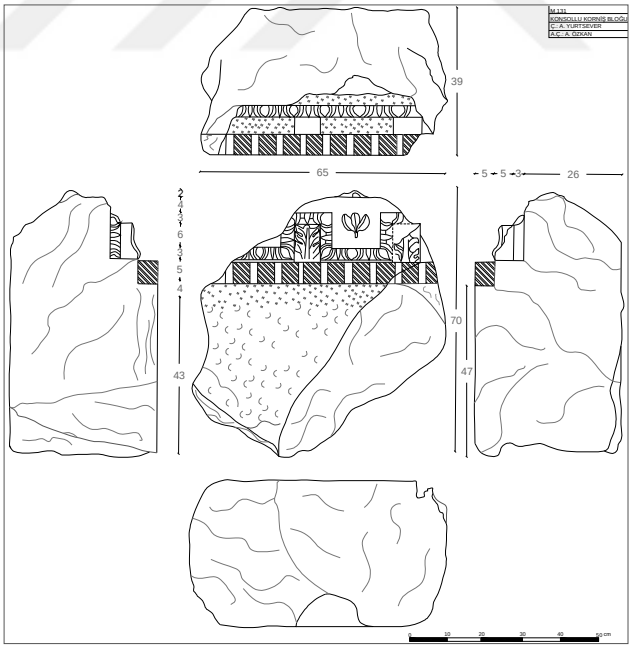
Şekil No.: 154d. Kat. No.: 279. (Ö: 1 : 20).

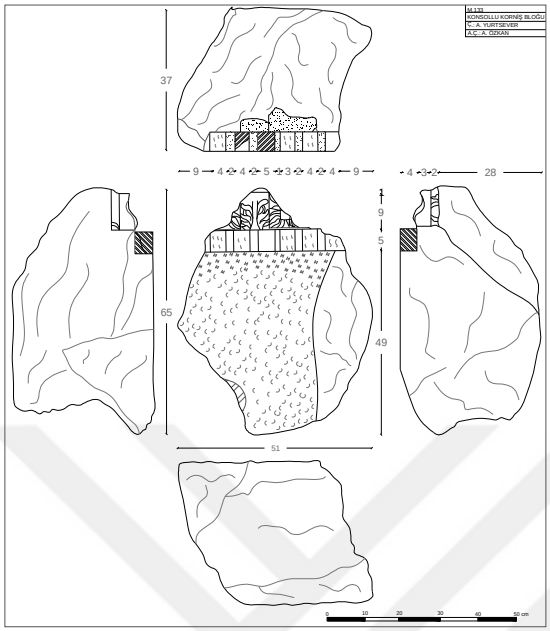
Şekil No.: 154e. Kat. No.: 279. (Ö: 1 : 20).

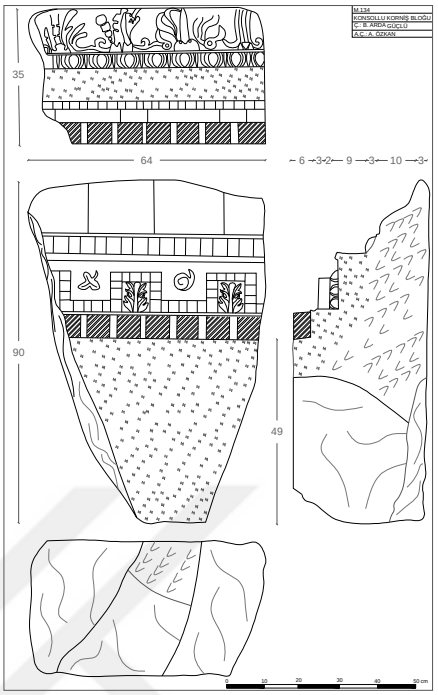
Şekil No.: 155. Kat. No.: 280. (Ö: 1 : 20).

Şekil No.: 156. Kat. No.: 281. (Ö: 1 : 20).

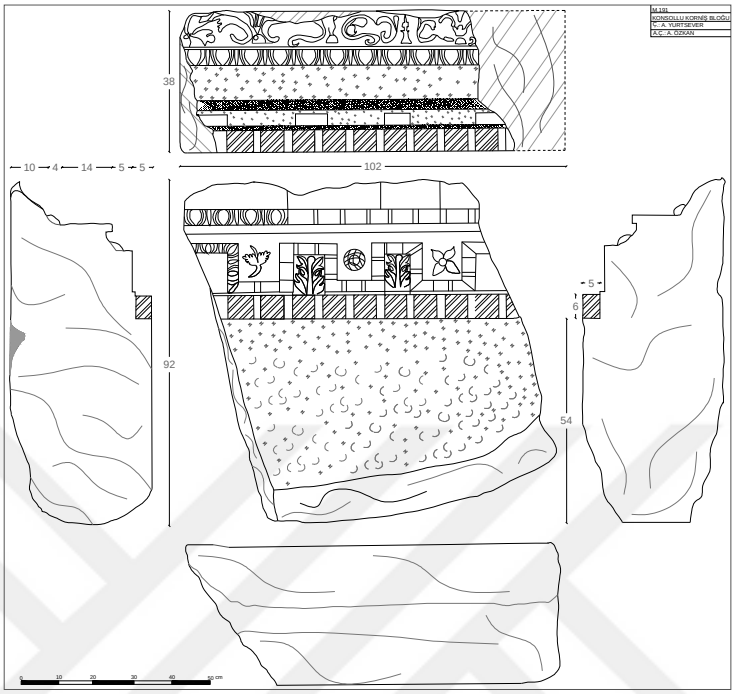
Şekil No.: 157. Kat. No.: 282. (Ö: 1 : 20).

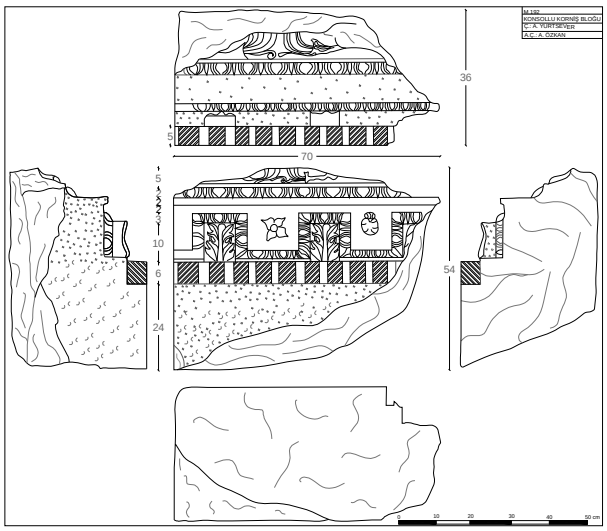
Şekil No.: 158. Kat. No.: 283. (Ö: 1 : 20).

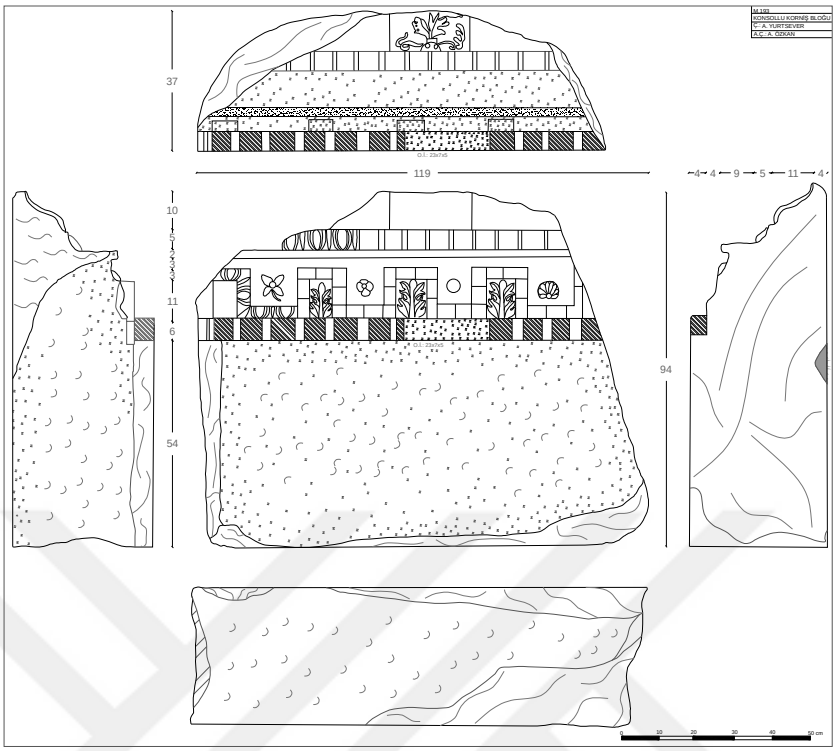
Şekil No.: 159. Kat. No.: 284. (Ö: 1 : 20).

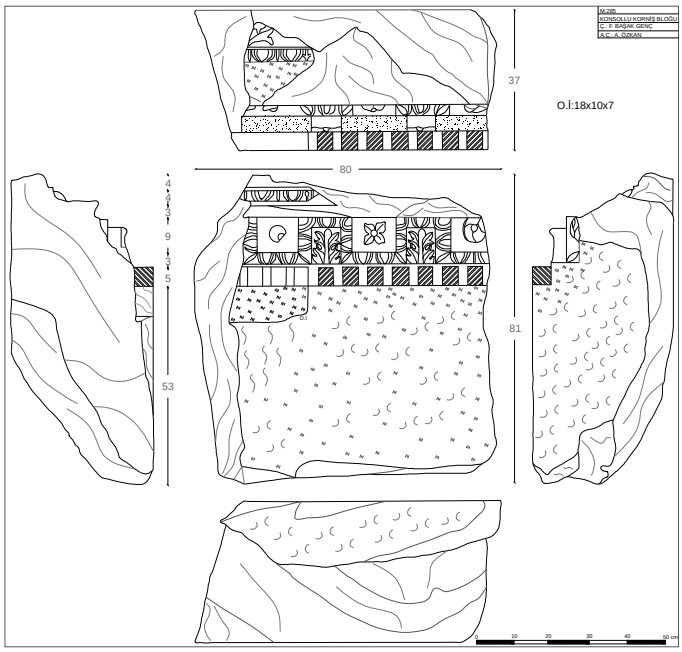
Şekil No.: 160. Kat. No.: 285. (Ö: 1 : 20).

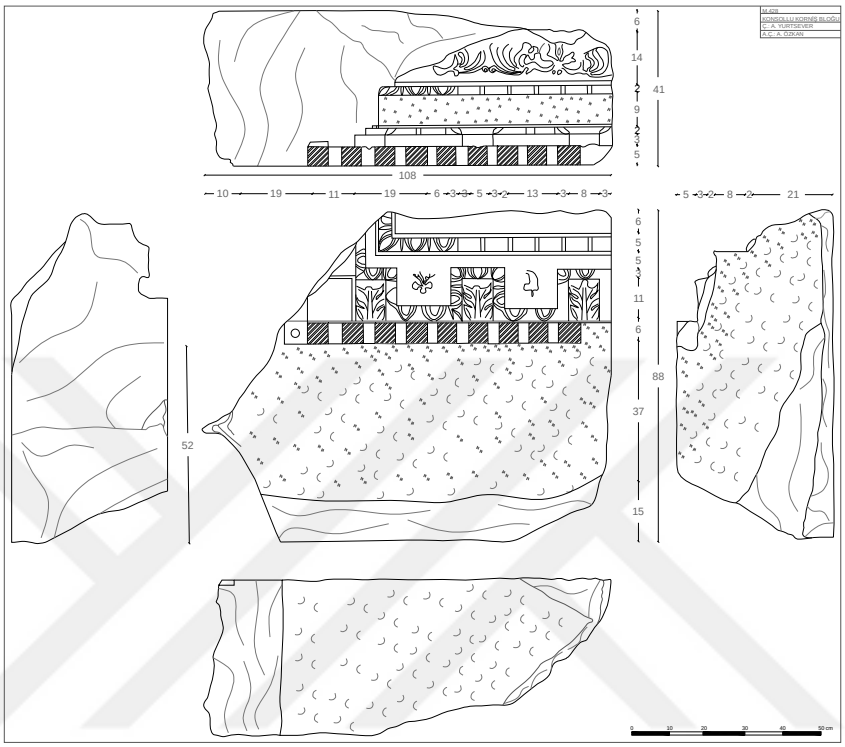
Şekil No.: 161. Kat. No.: 286. (Ö: 1 : 20).

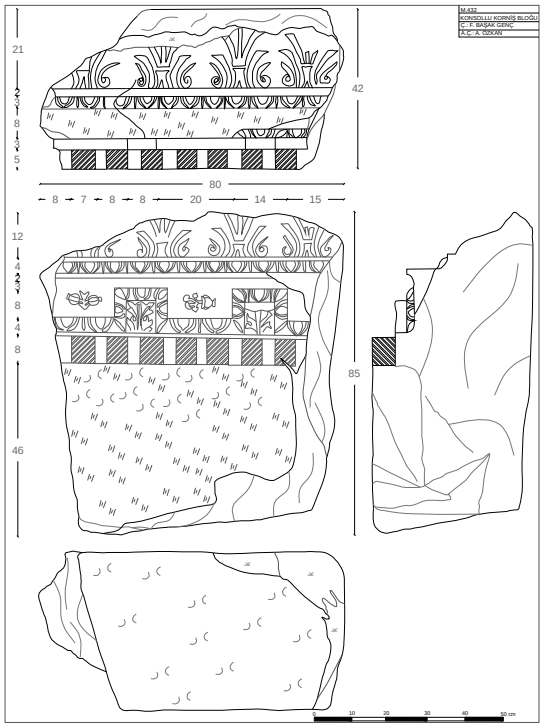
Şekil No.: 162. <u>Kat. No.: 287</u>. (Ö: 1 : 20).

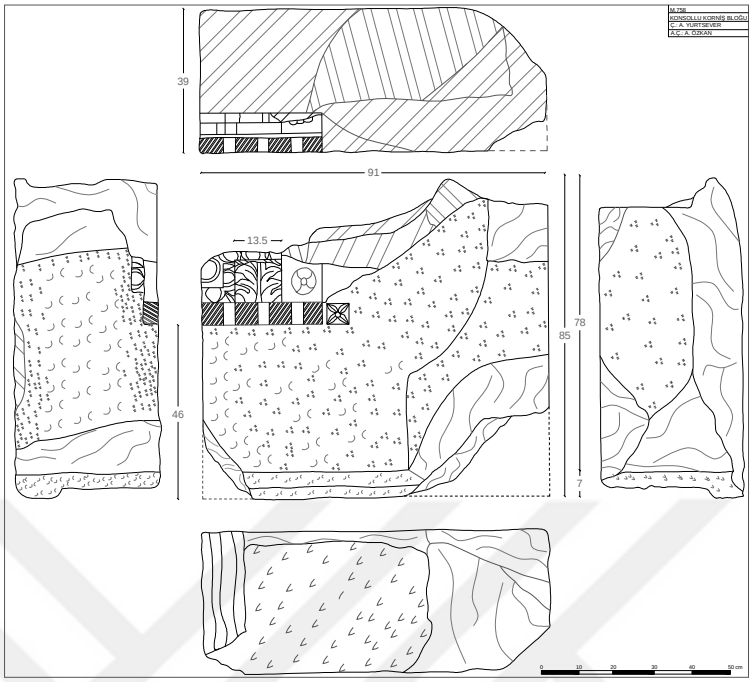
Şekil No.: 163. <u>Kat. No.: 288</u>. (Ö: 1 : 20).

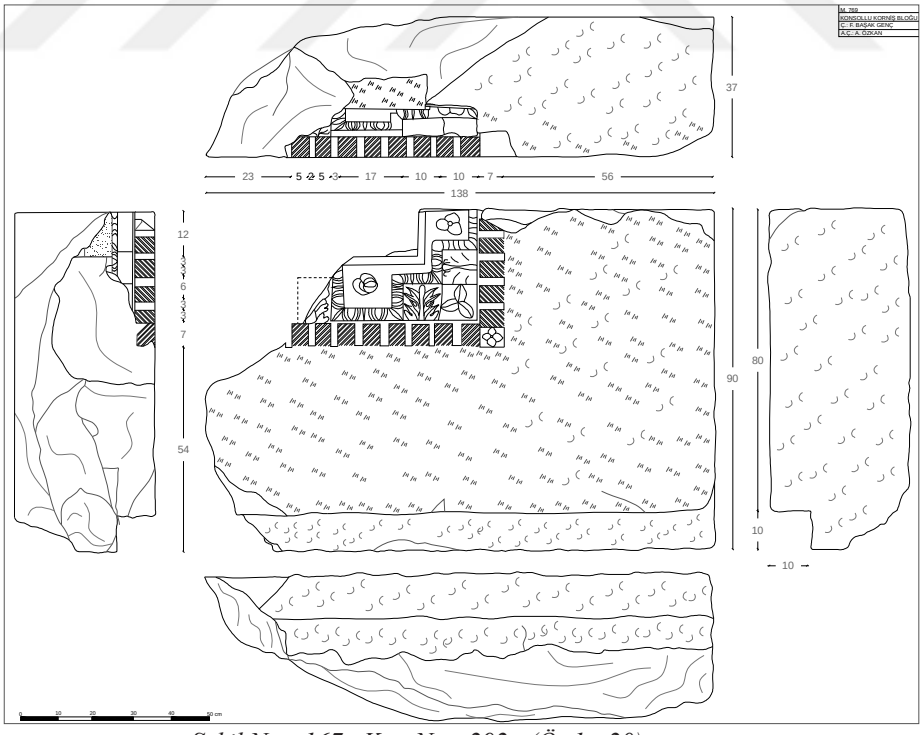
Şekil No.: 164. Kat. No.: 289. (Ö: 1 : 20).

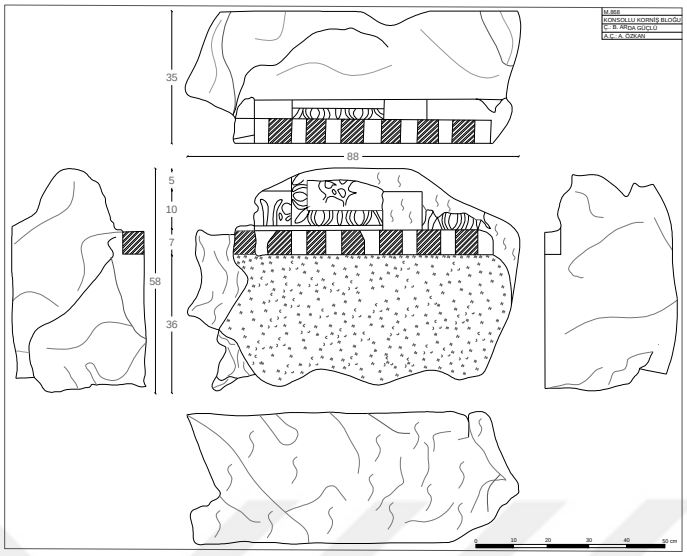
Şekil No.: 165. Kat. No.: 290. (Ö: 1 : 20).

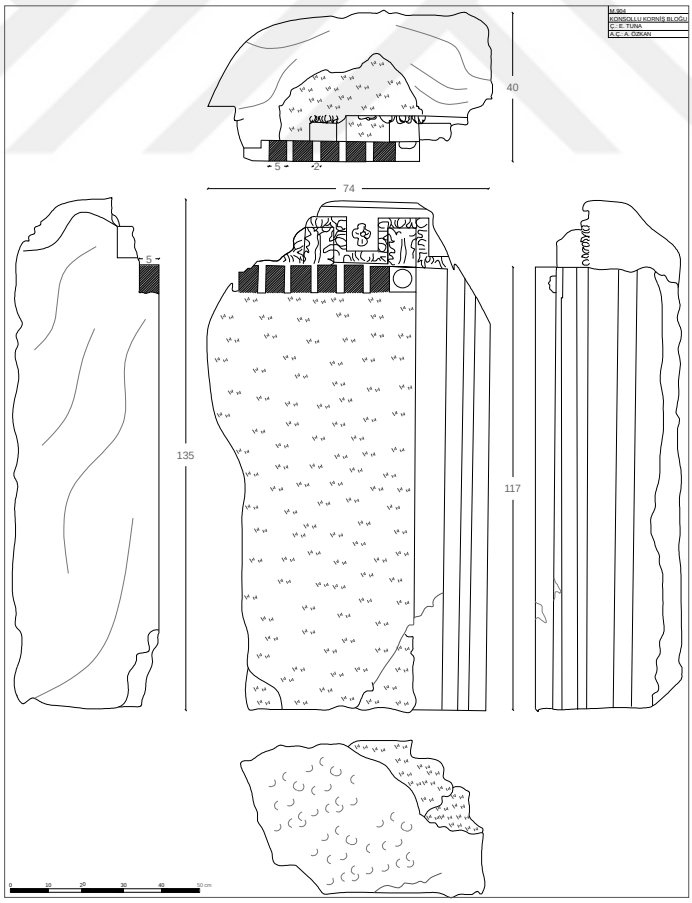
Şekil No.: 166. Kat. No.: 291. (Ö: 1 : 20).

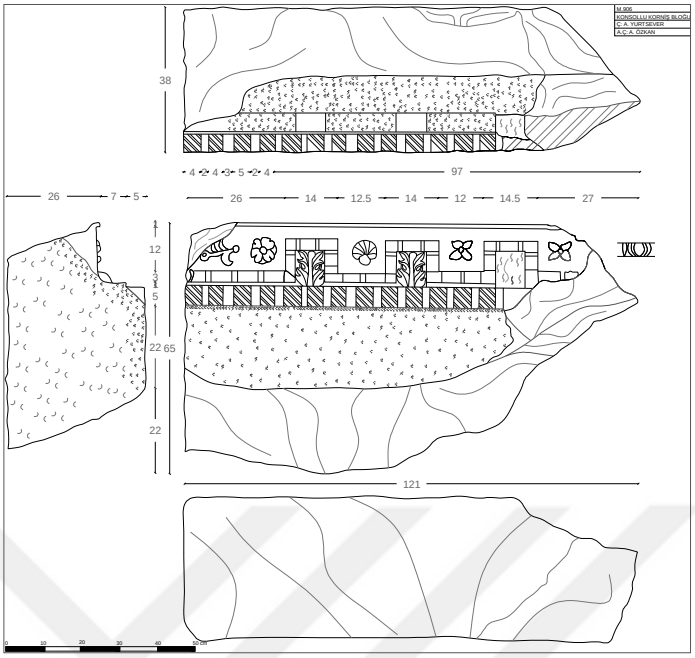
Şekil No.: 167. Kat. No.: 292. (Ö: 1 : 20).

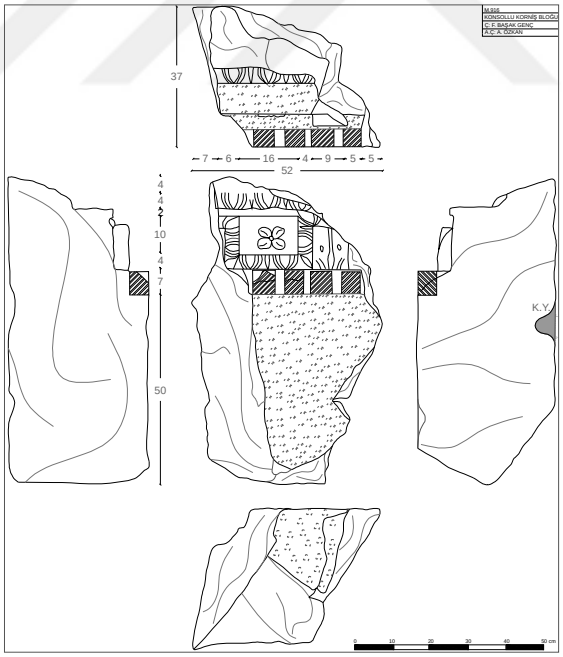
Şekil No.: 168. <u>Kat. No.: 293</u>. (Ö: 1 : 20).

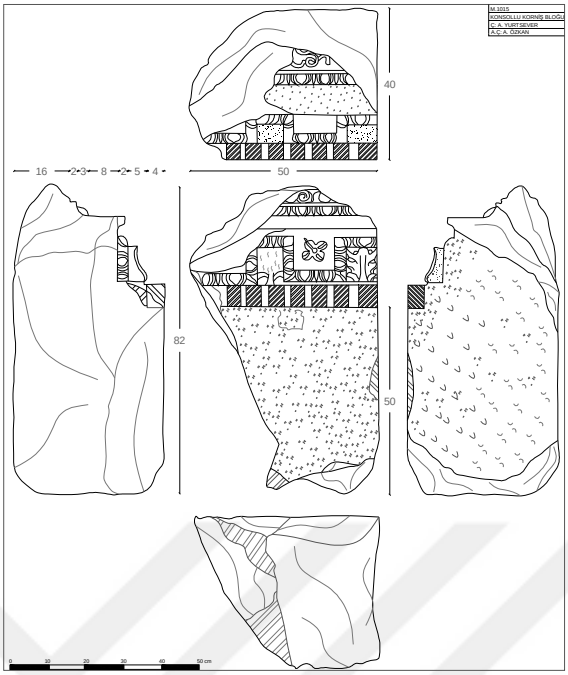
Şekil No.: 169. <u>Kat. No.: 294</u>. (Ö: 1 : 20).

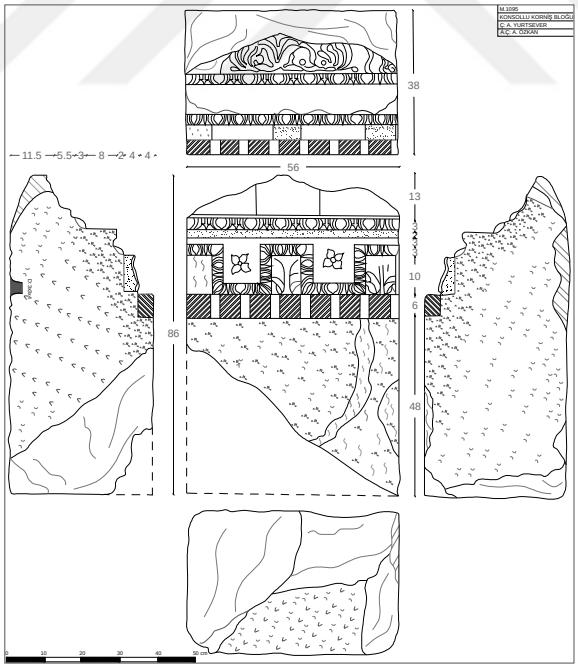
Şekil No.: 170. Kat. No.: 295. (Ö: 1 : 20).

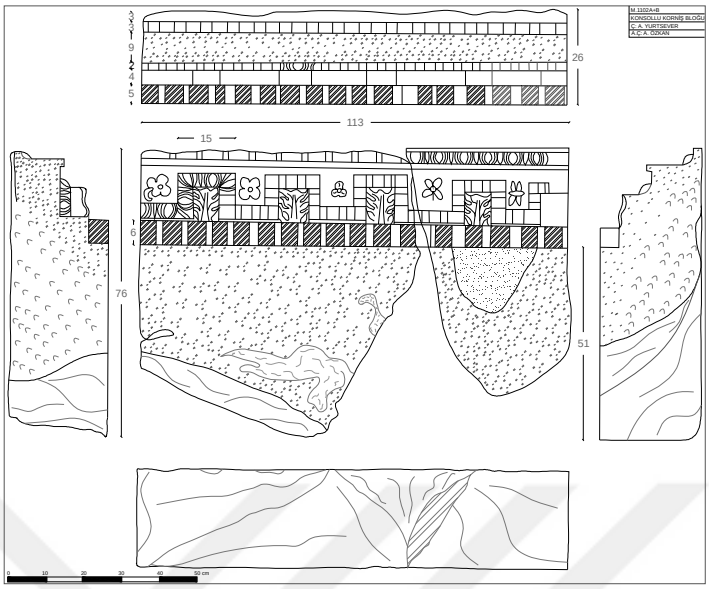
Şekil No.: 171. Kat. No.: 296. (Ö: 1 : 20).

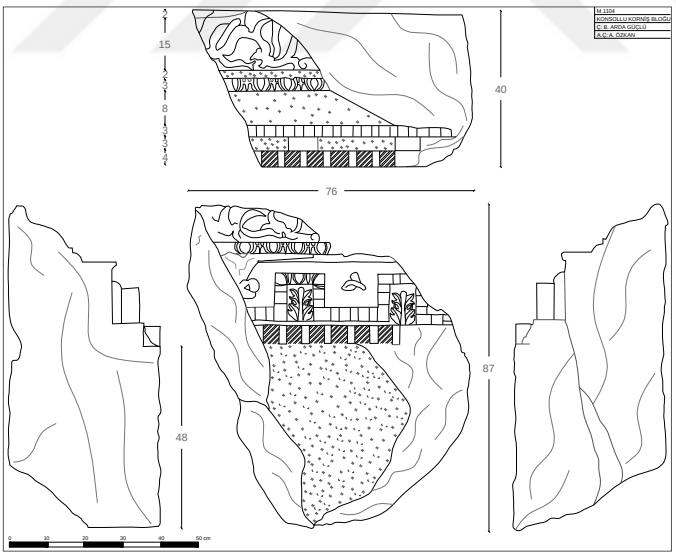
Şekil No.: 172. Kat. No.: 297. (Ö: 1 : 20).

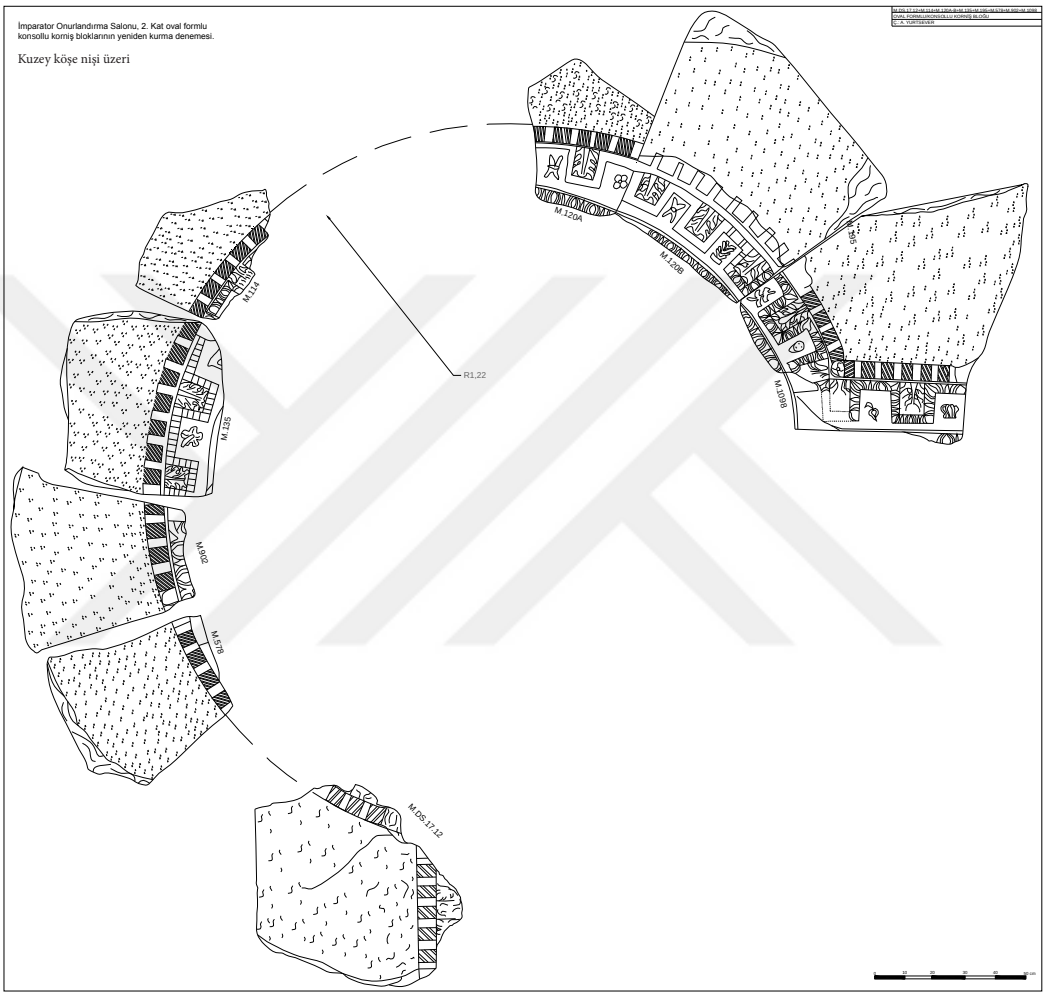
Şekil No.: 173. Kat. No.: 298. (Ö: 1 : 20).

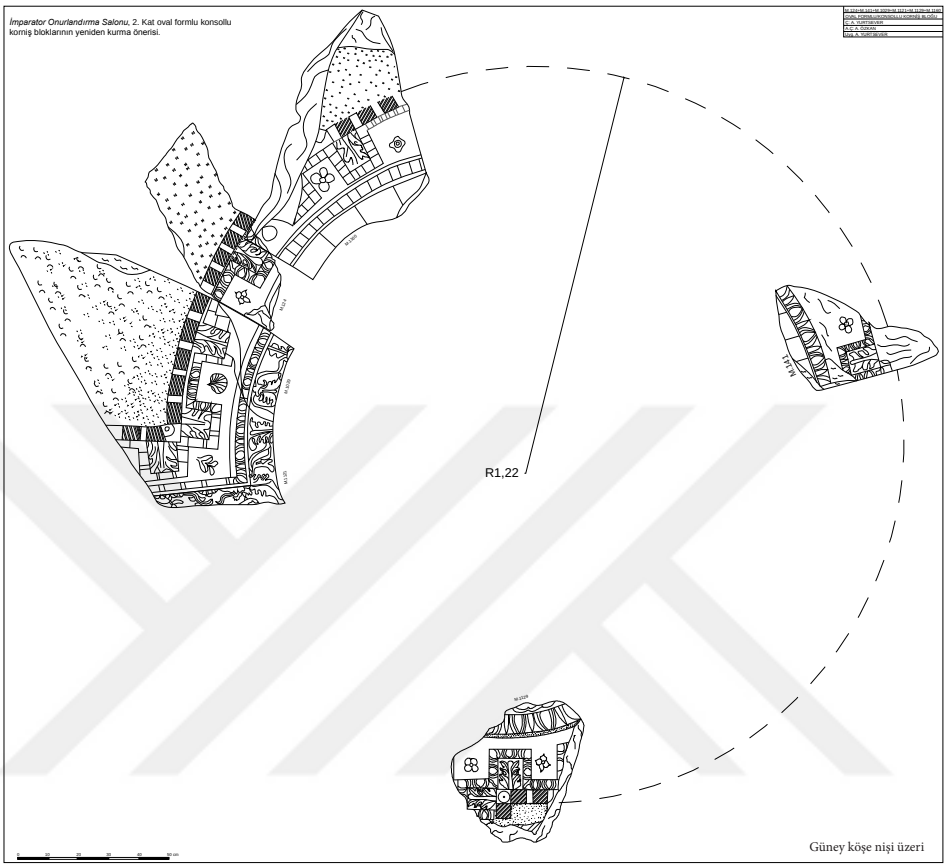
Şekil No.: 174. <u>Kat. No.: 299</u>. (Ö: 1 : 20).

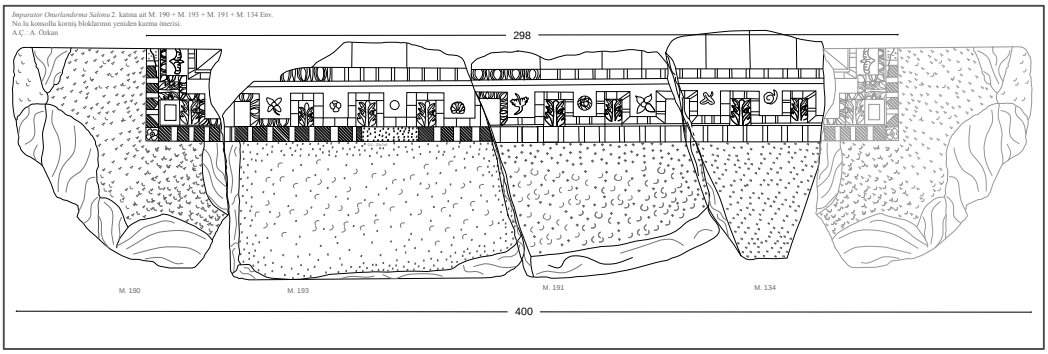
Şekil No.: 175. <u>Kat. No.: 300</u>. (Ö: 1 : 20).

Şekil No.: 176a. <u>Kat. No.: 277</u>. (Ö: 1 : 25).

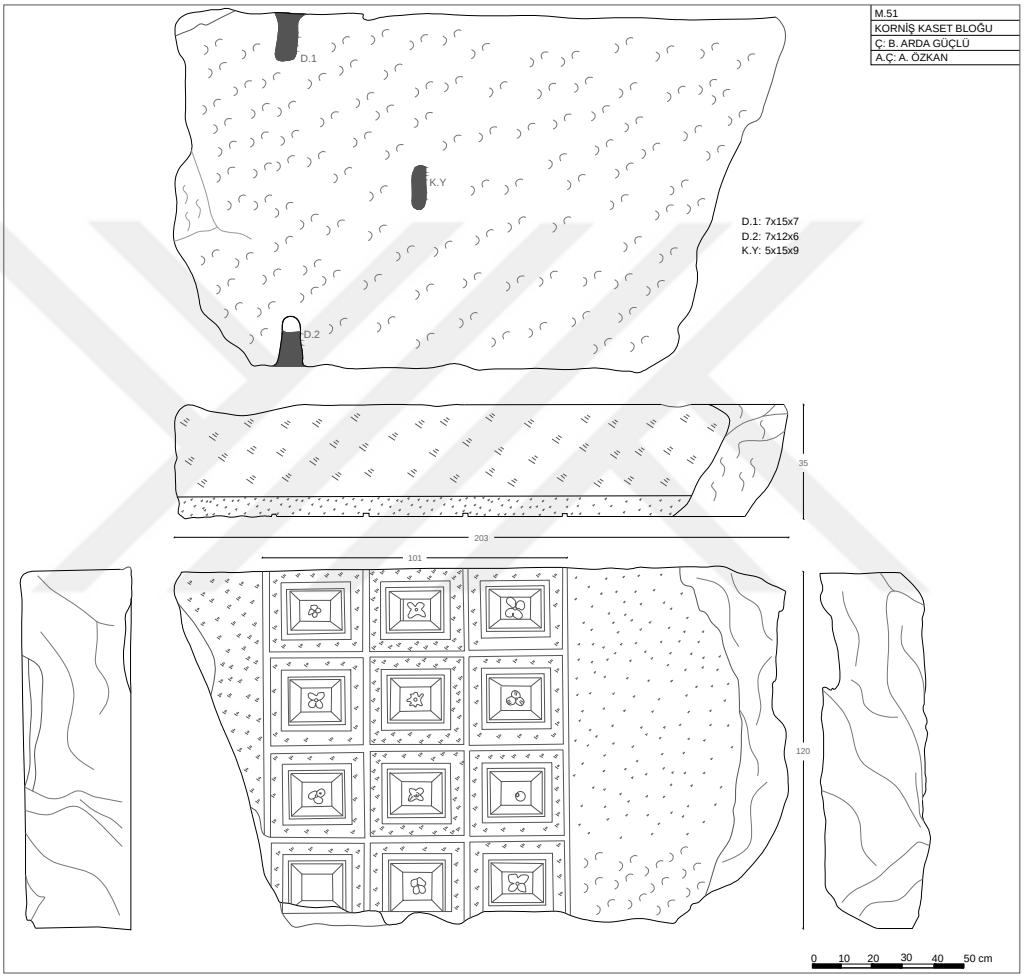
Şekil No.: 176b. Kat. No.: 279. (Ö: 1 : 25).

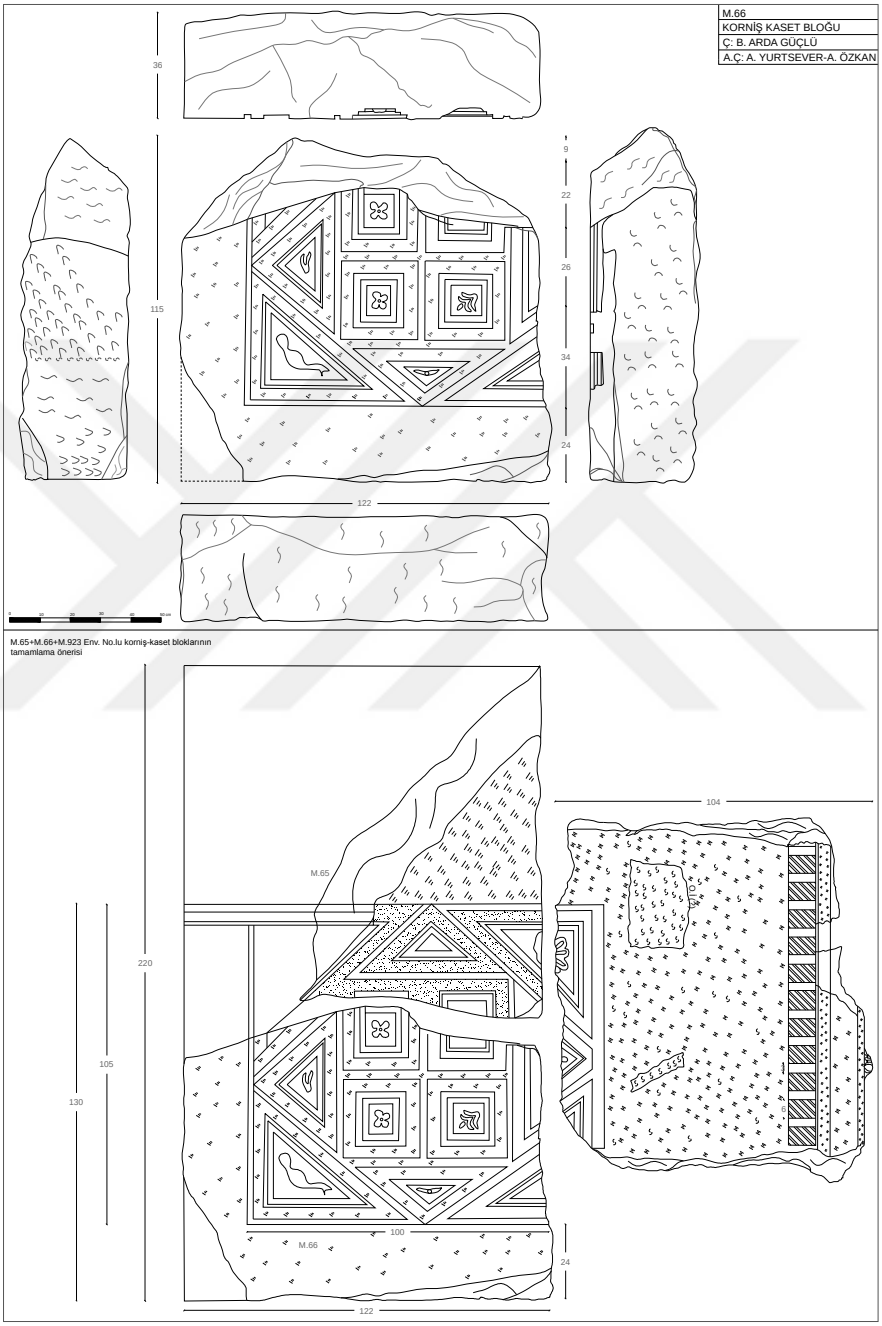
Şekil No. 177: . (Ö: 1 : 30).

KASET BLOKLARI

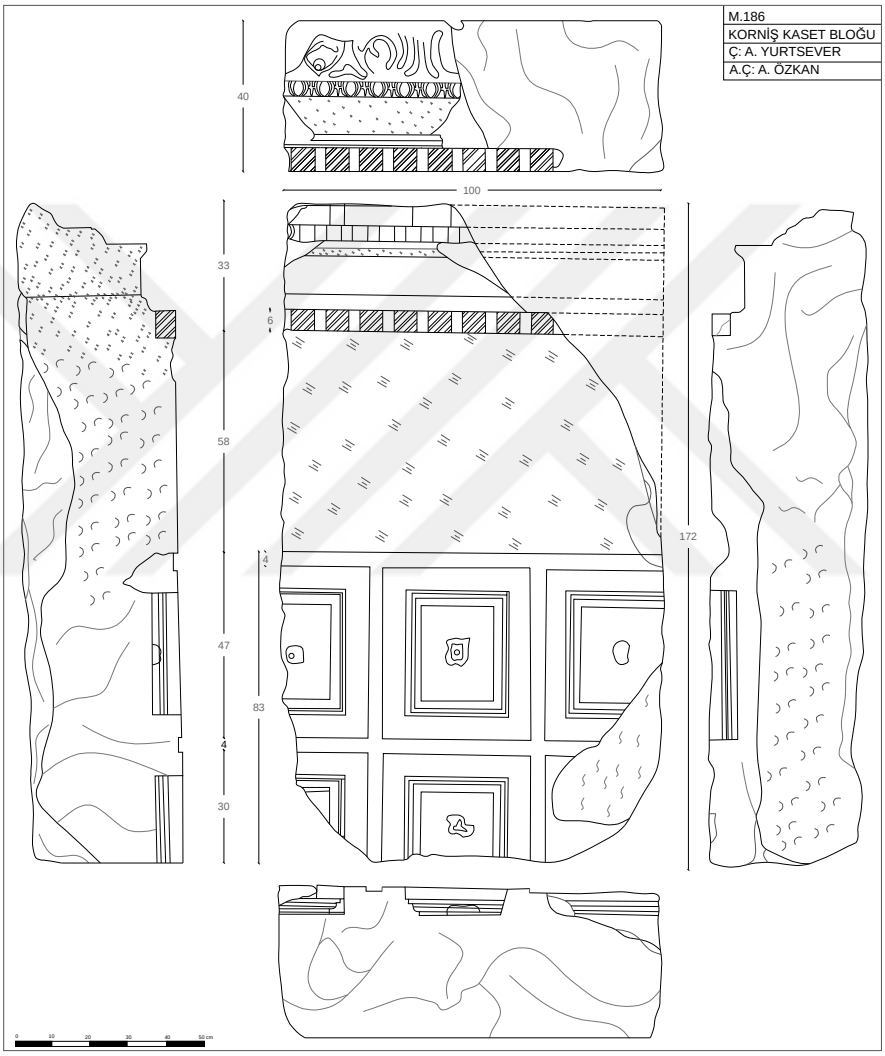
Korniş kaset ve normal kaset blokları

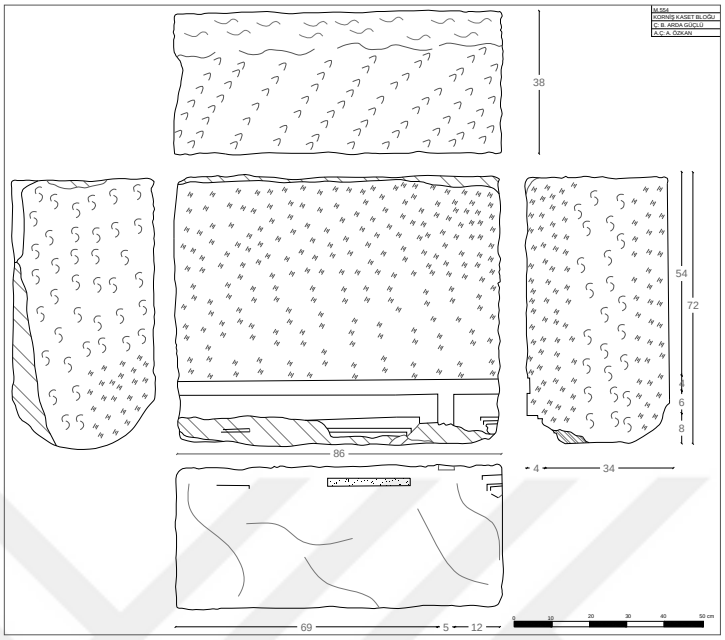
Şekil No.: 178. Kat. No.: 301. (Ö: 1 : 25).

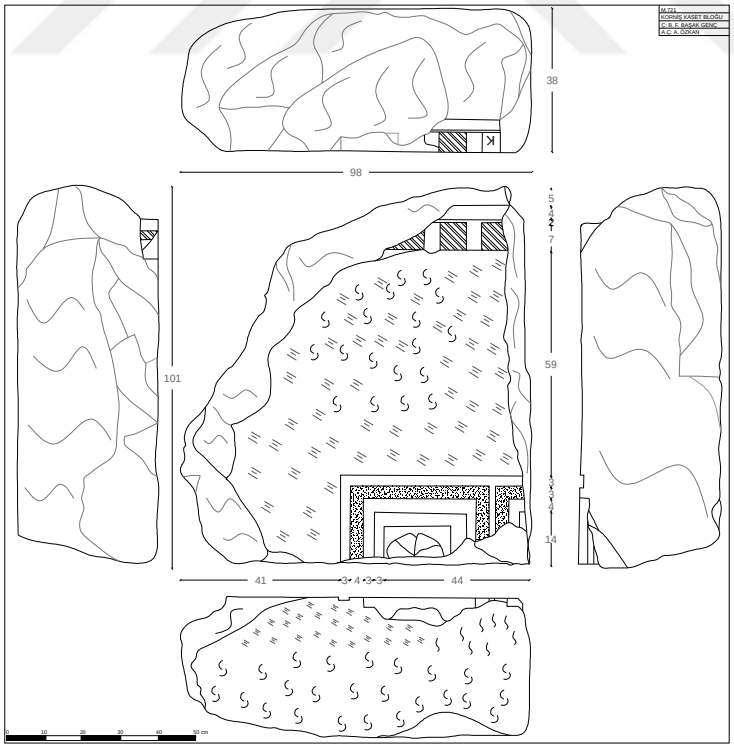
Şekil No.: 179. Kat. No.: 302. (Ö: 1 : 25).

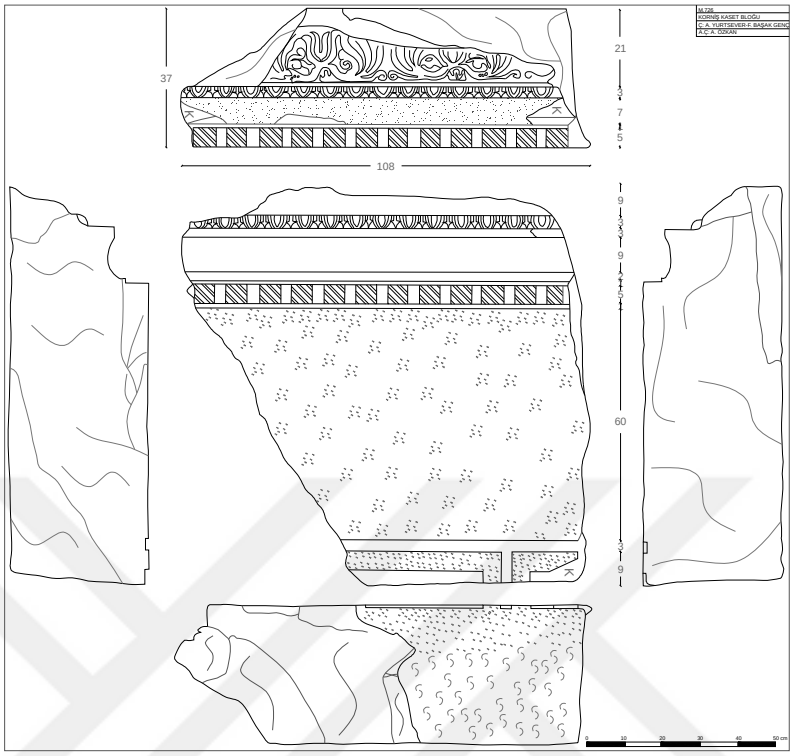
Şekil No.: 180. Kat. No.: 303. (Ö: 1 : 20).

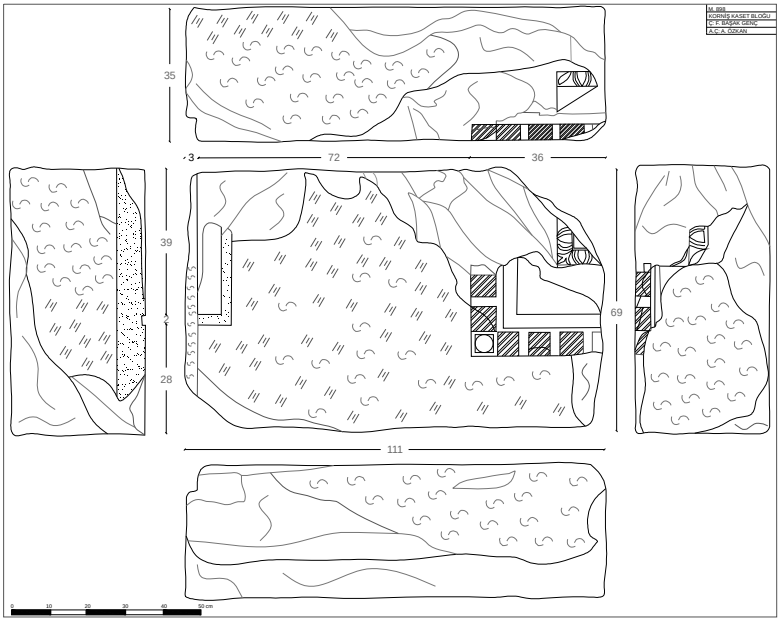
Şekil No.: 181. <u>Kat. No.: 304</u>. (Ö: 1 : 20).

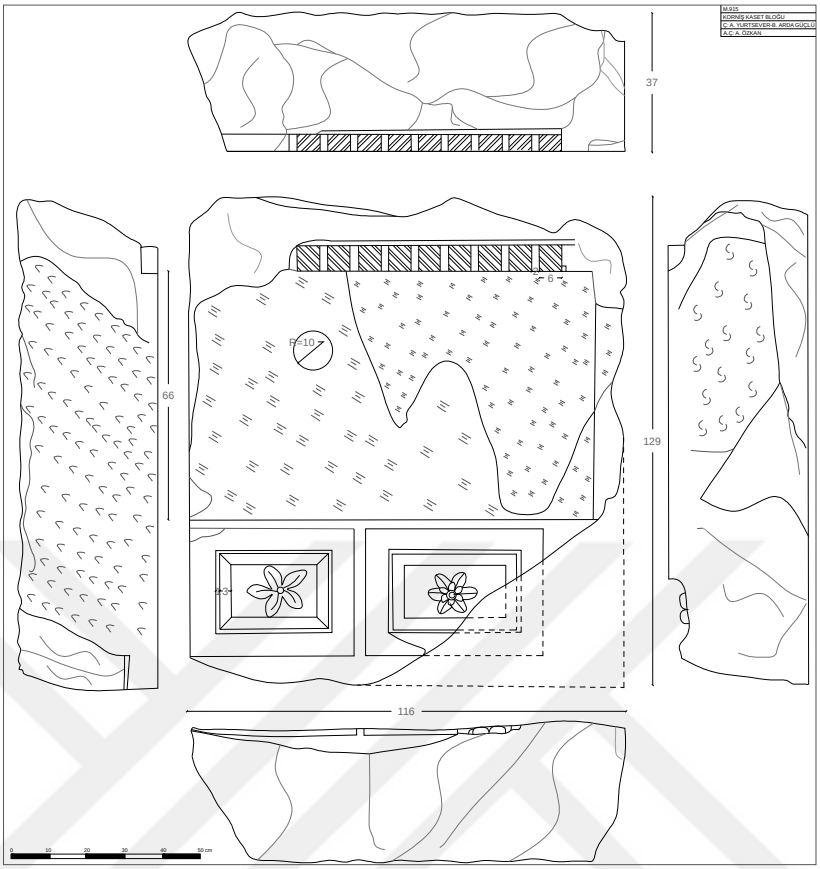
Şekil No.: 182. <u>Kat. No.: 305</u>. (Ö: 1 : 20).

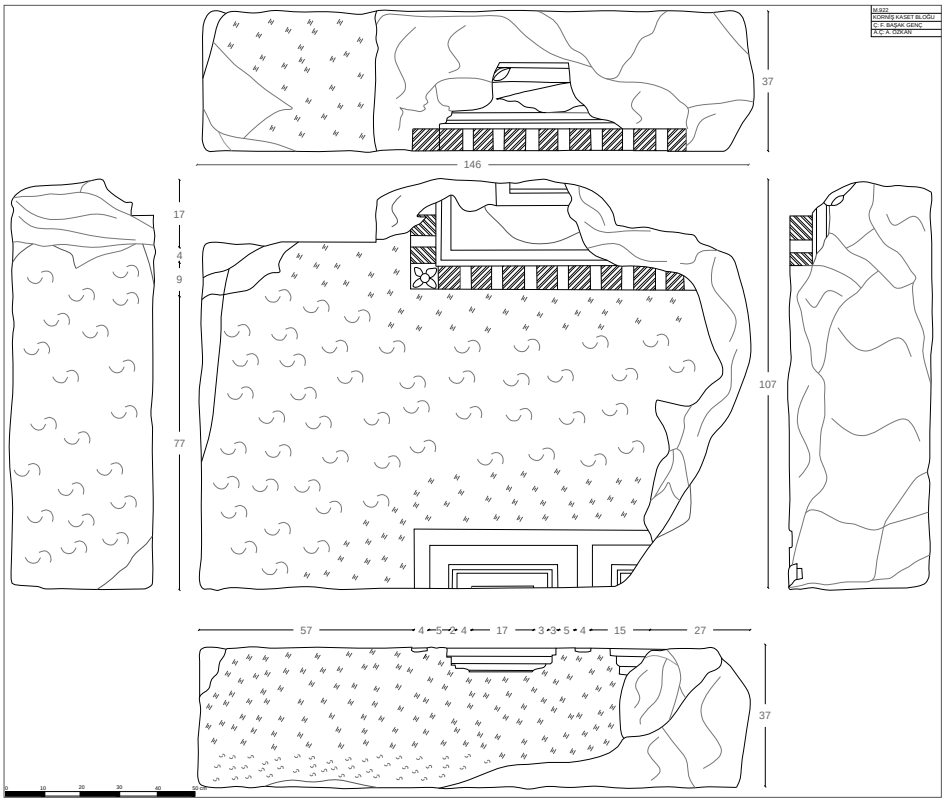
Şekil No.: 183. Kat. No.: 306. (Ö: 1 : 20).

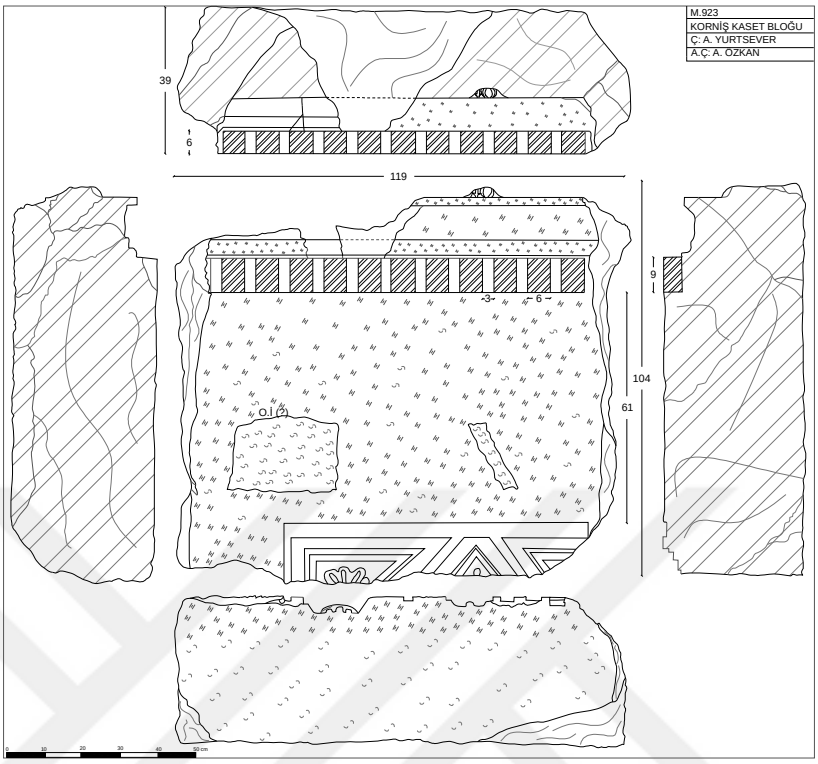
Şekil No.: 184. Kat. No.: 307. (Ö: 1 : 20).

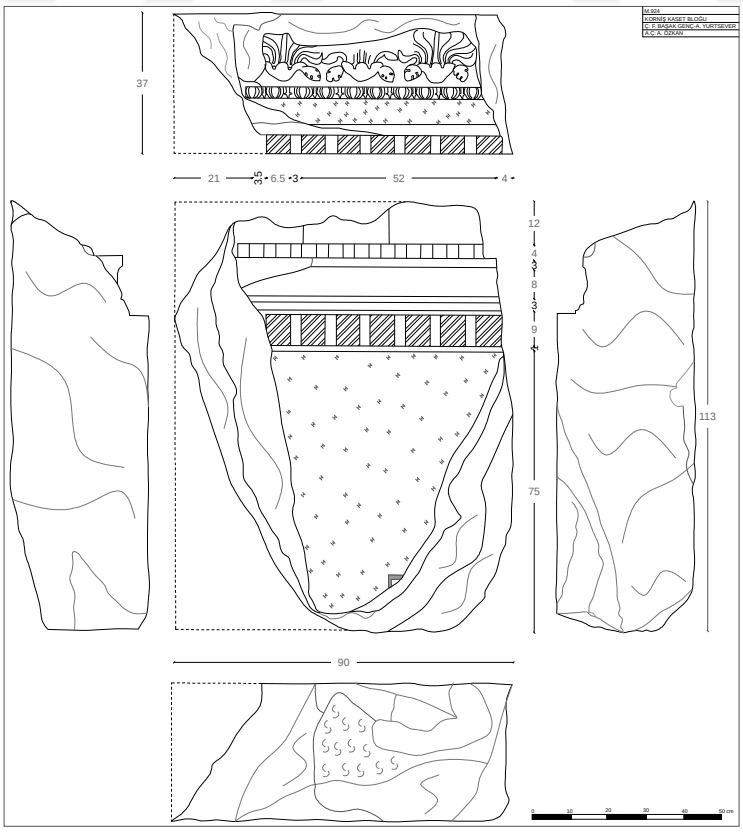
Şekil No.: 185. <u>Kat. No.: 308</u>. (Ö: 1 : 20).

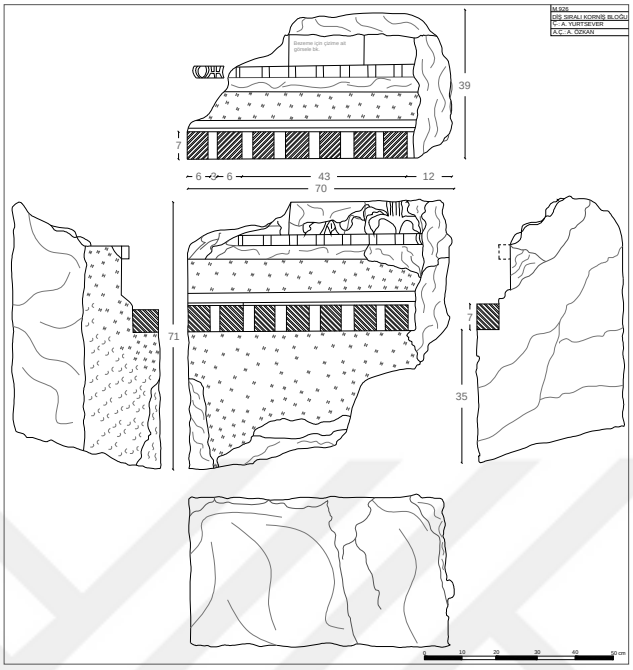
Şekil No.: 186. <u>Kat. No.: 309</u>. (Ö: 1 : 20).

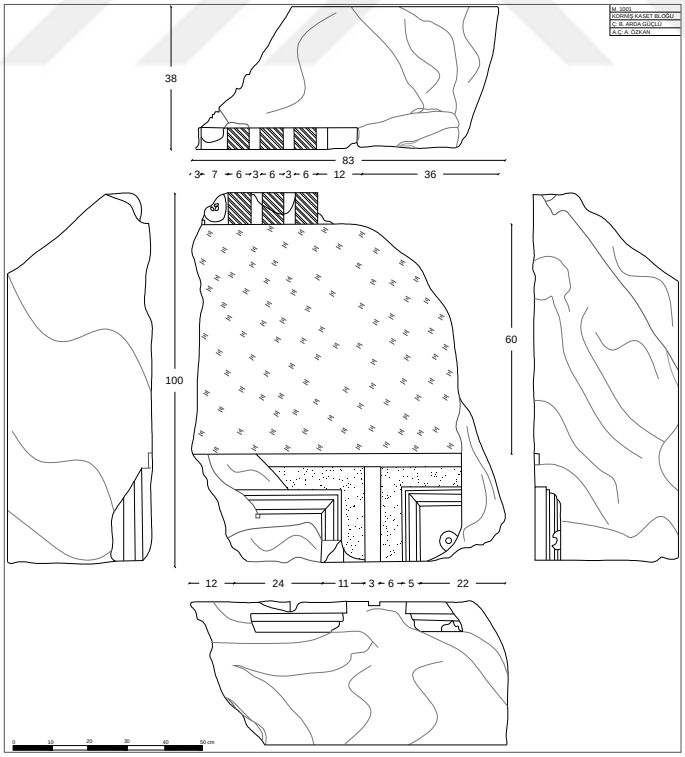
Şekil No.: 187. Kat. No.: 310. (Ö: 1 : 20).

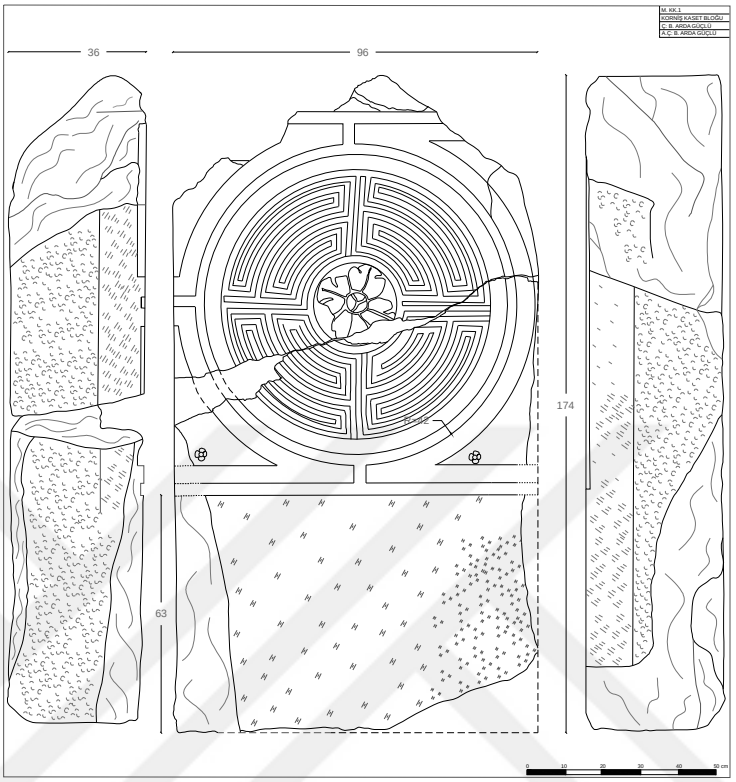
Şekil No.: 188. Kat. No.: 311. (Ö: 1 : 20).

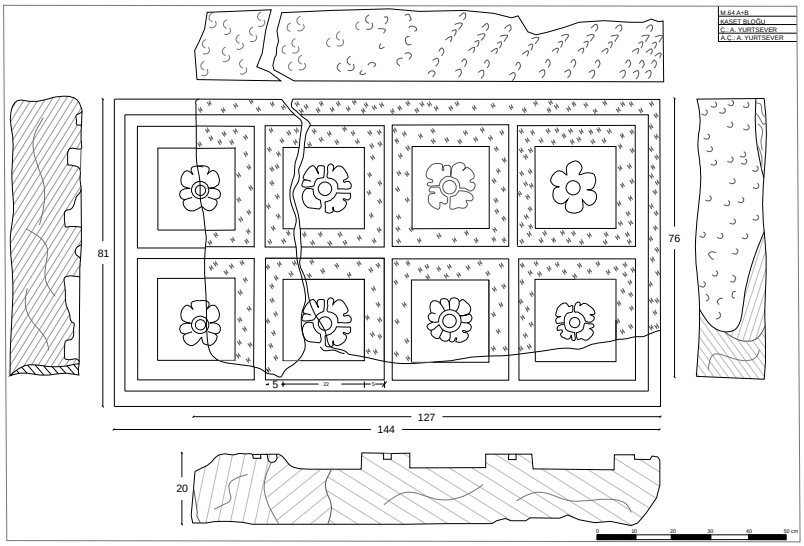
Şekil No.: 189. Kat. No.: 312. (Ö: 1 : 20).

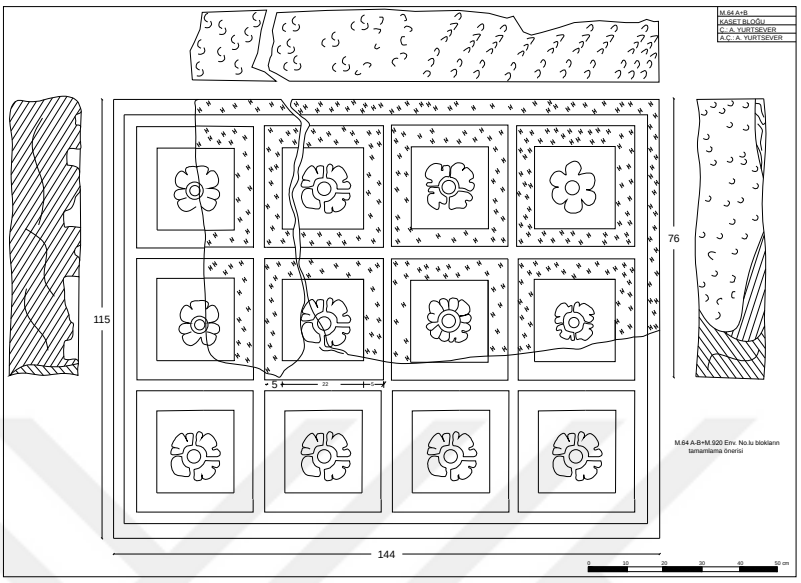
Şekil No.: 190. Kat. No.: 313. (Ö: 1 : 20).

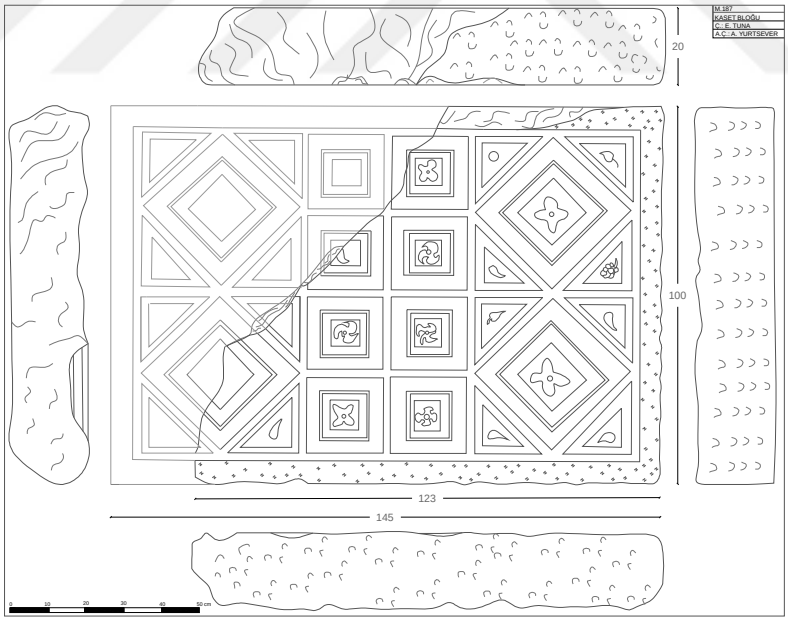
Şekil No.: 191. <u>Kat. No.: 314</u>. (Ö: 1 : 20).

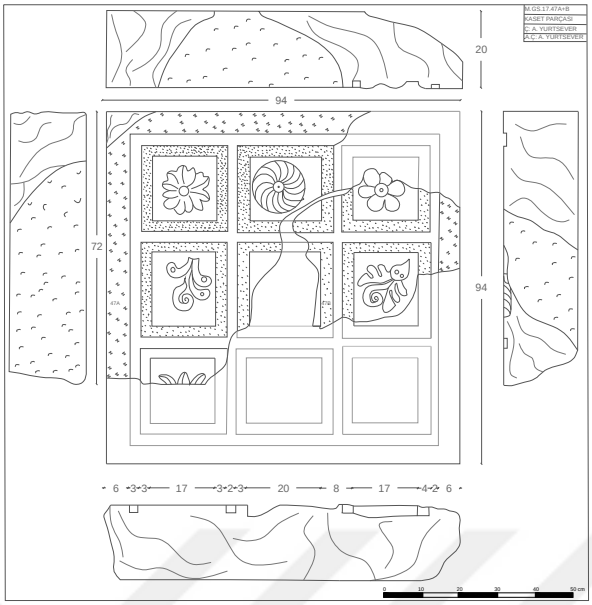
Şekil No.: 192a. <u>Kat. No.: 315</u>. (Ö: 1 : 20).

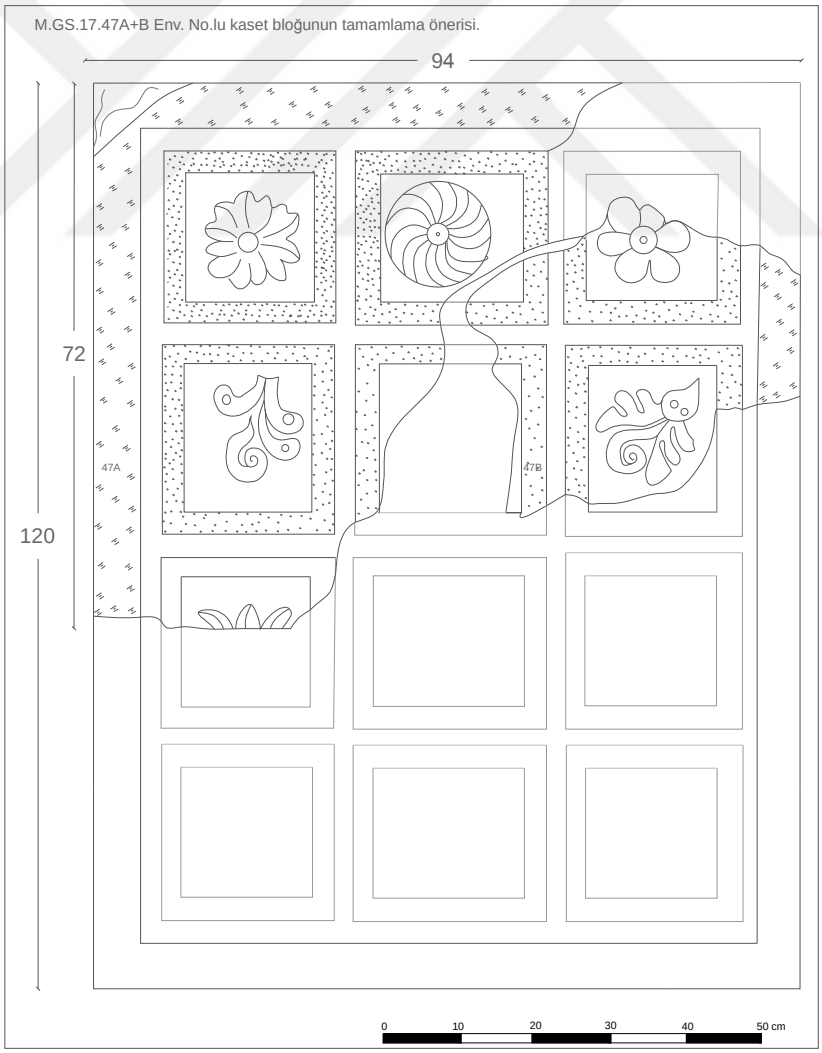
Şekil No.: 192b. Kat. No.: 315. (Ö: 1 : 20).

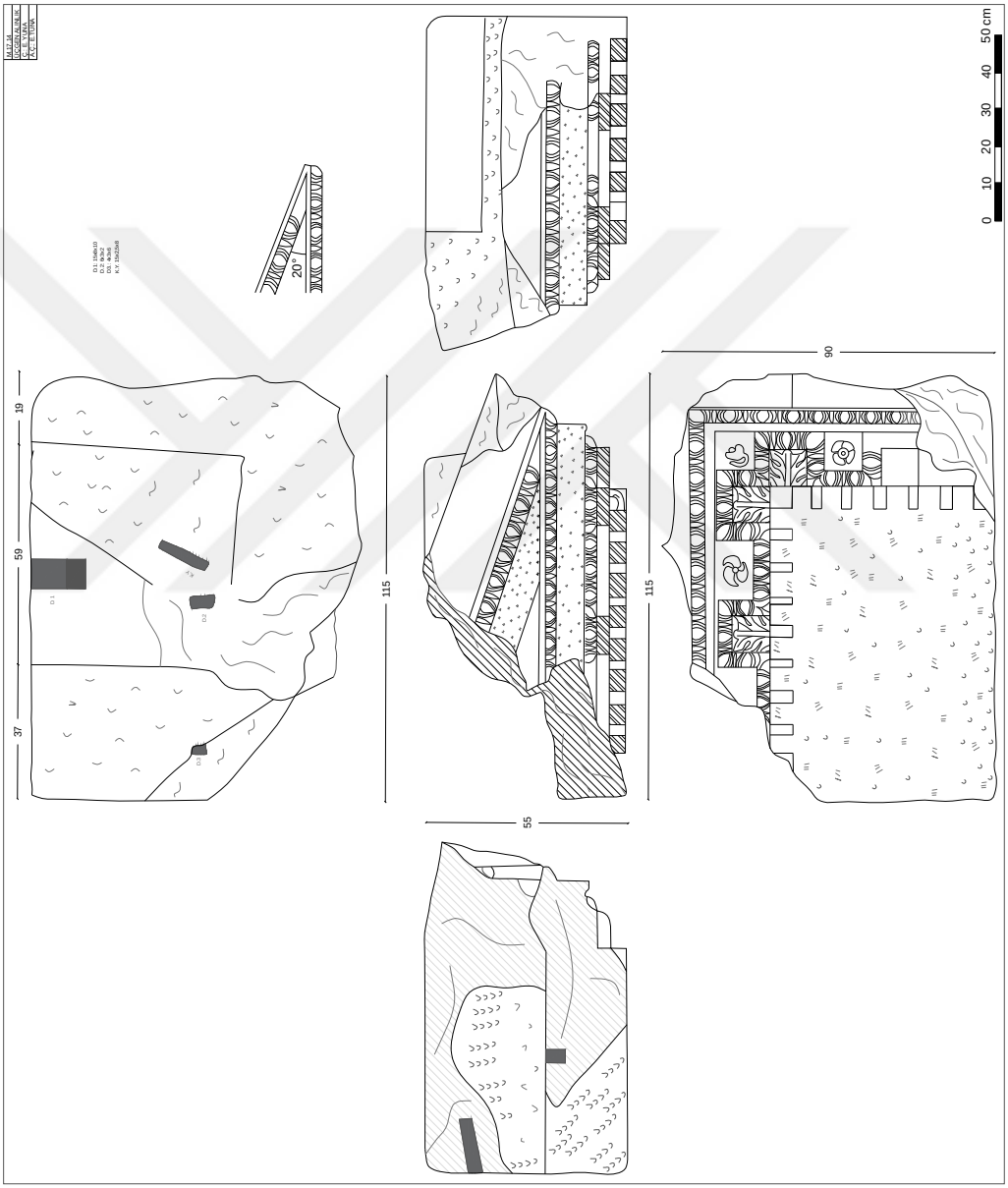
Şekil No.: 193. Kat. No.: 316. (Ö: 1 : 20).

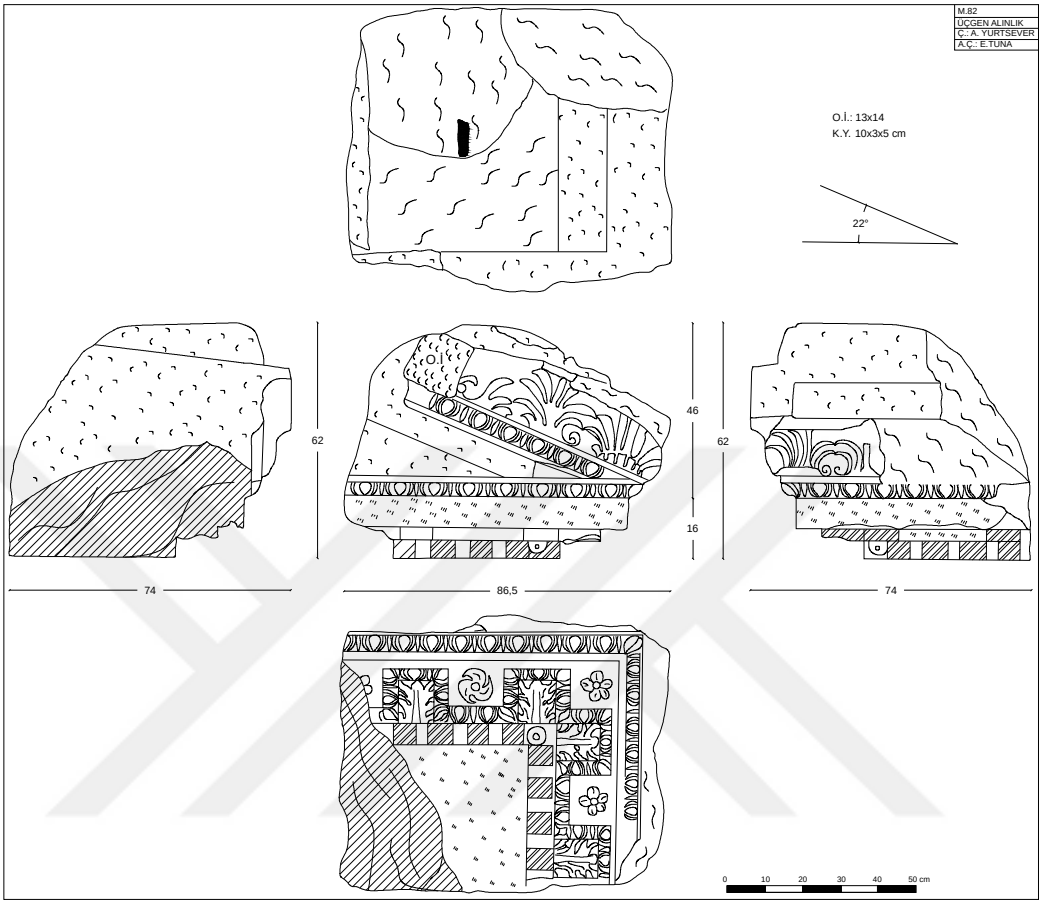
Şekil No.: 194a. Kat. No.: 317. (Ö: 1 : 20).

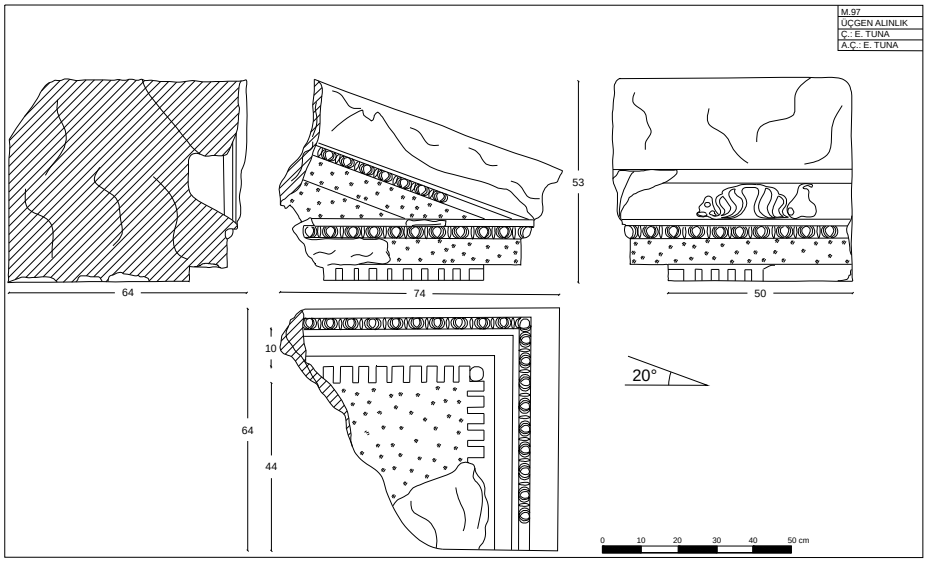
Şekil No.: 194b. Kat. No.: 317. (Ö: 1 : 10).

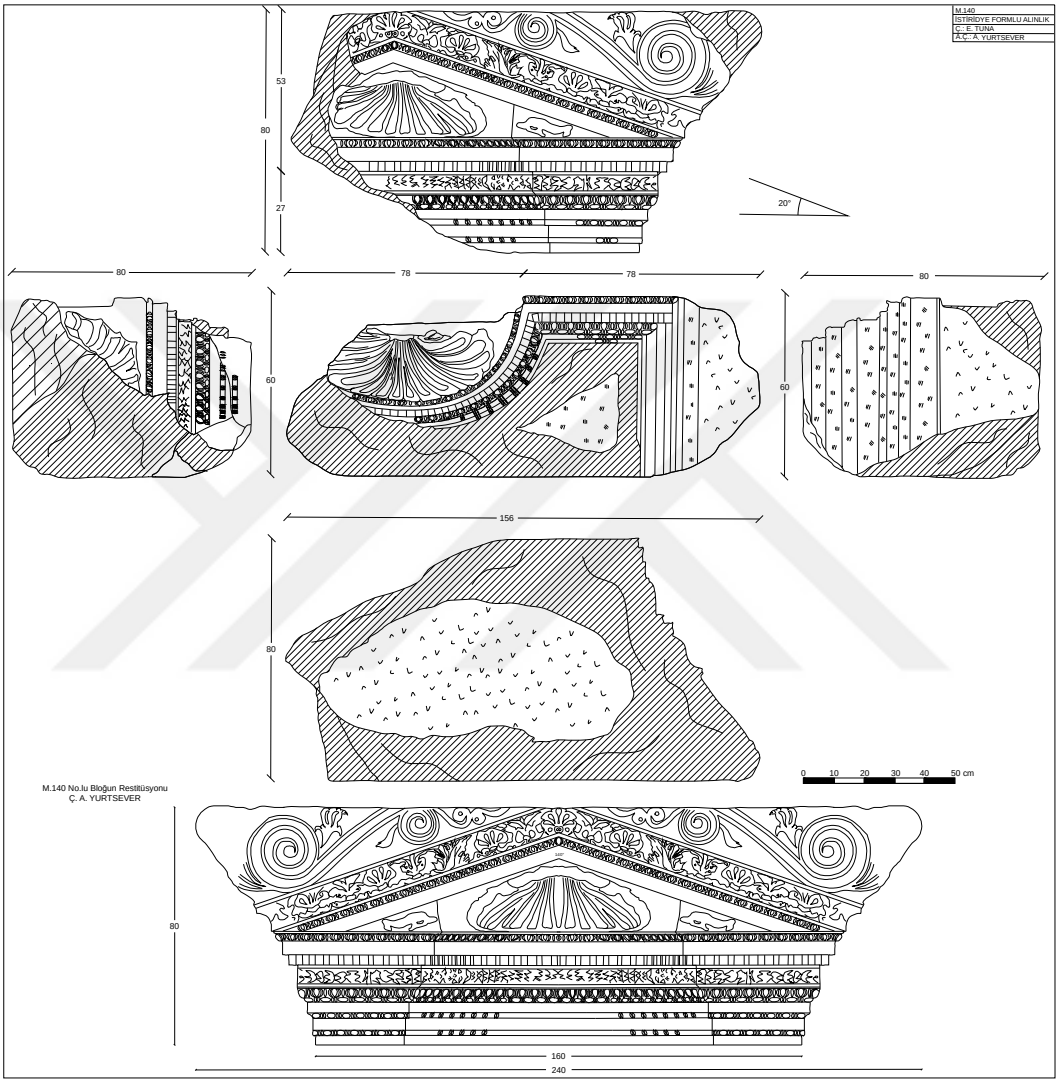
Şekil No.: 195. Kat. No.: 318. (Ö: 1 : 20).

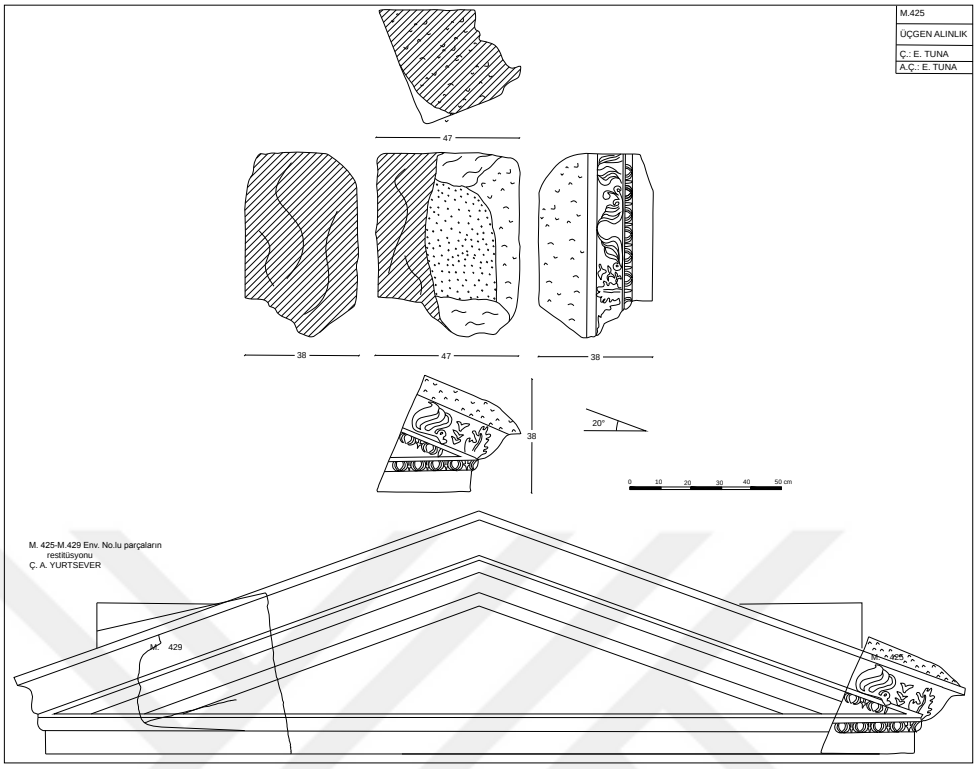
Şekil No.: 196. Kat. No.: 319. (Ö: 1 : 20).

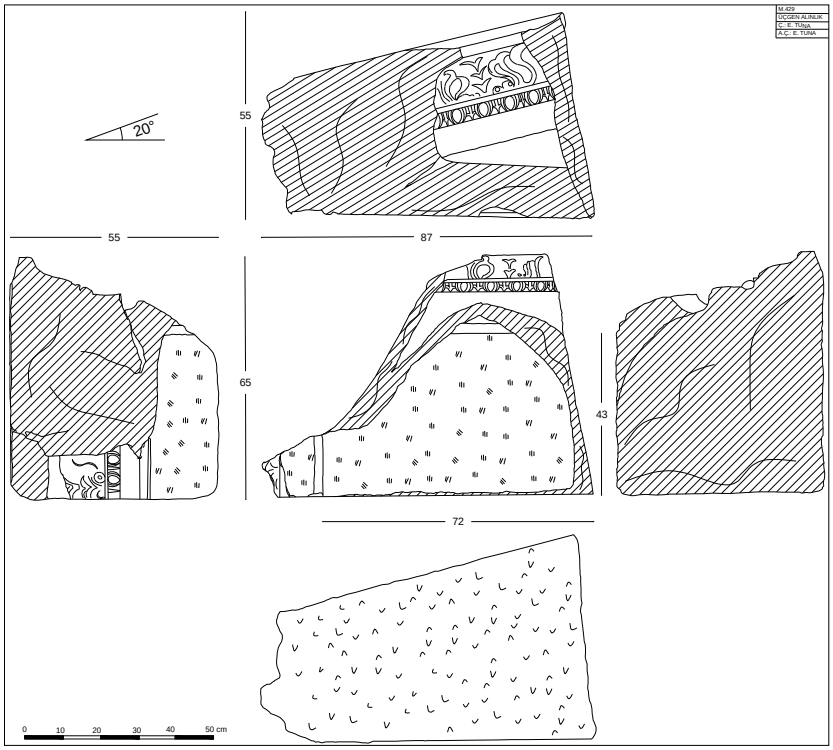
Şekil No.: 197. Kat. No.: 320. (Ö: 1 : 20).

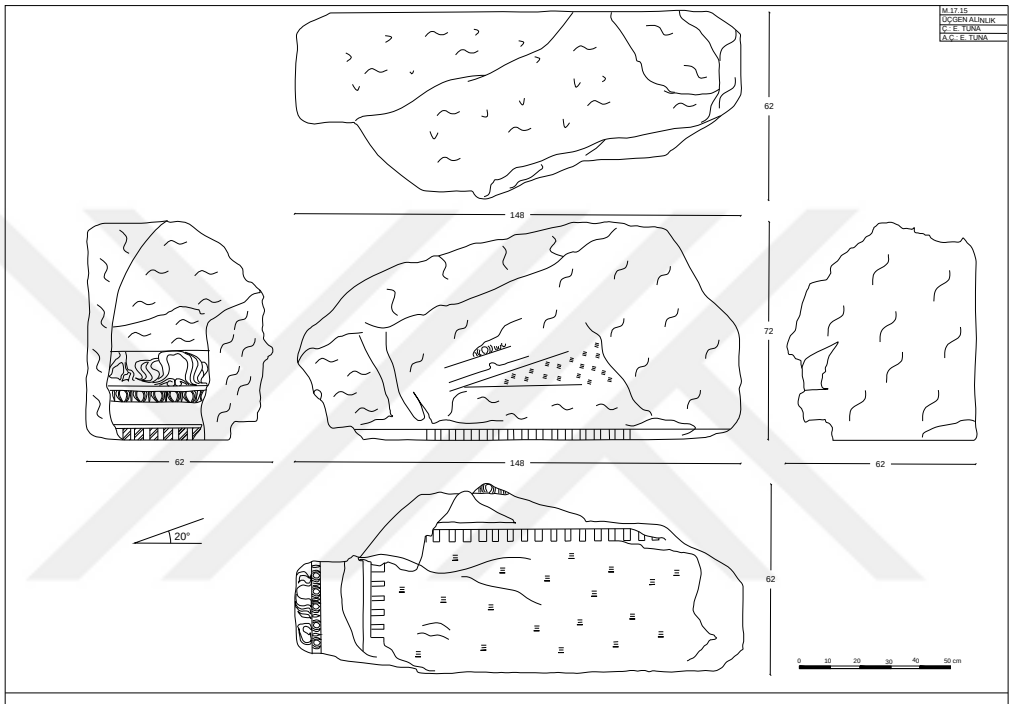
Şekil No.: 198. Kat. No.: 321. (Ö: 1 : 25).

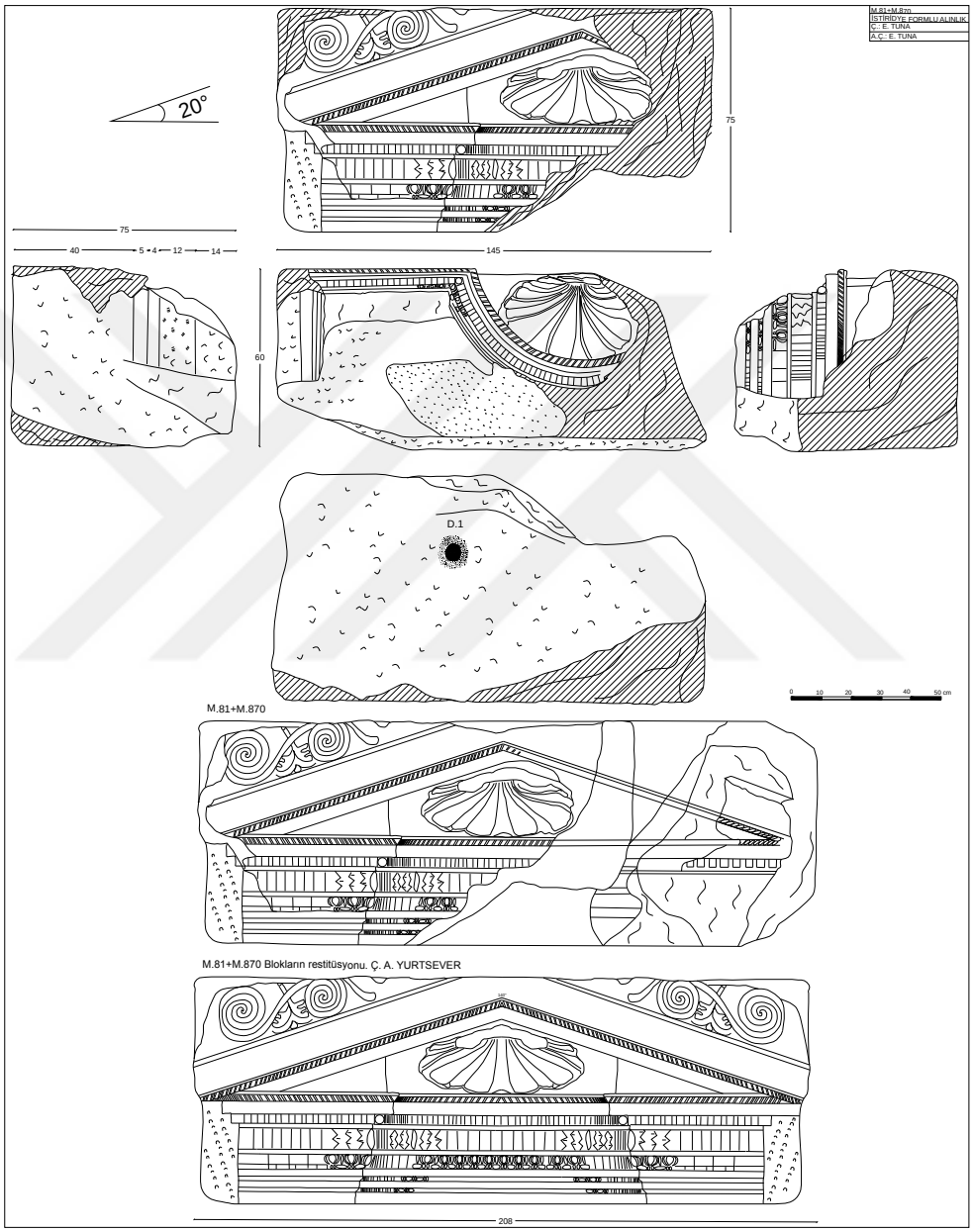
Şekil No.: 199a. Kat. No.: 322. (Ö: 1 : 25).

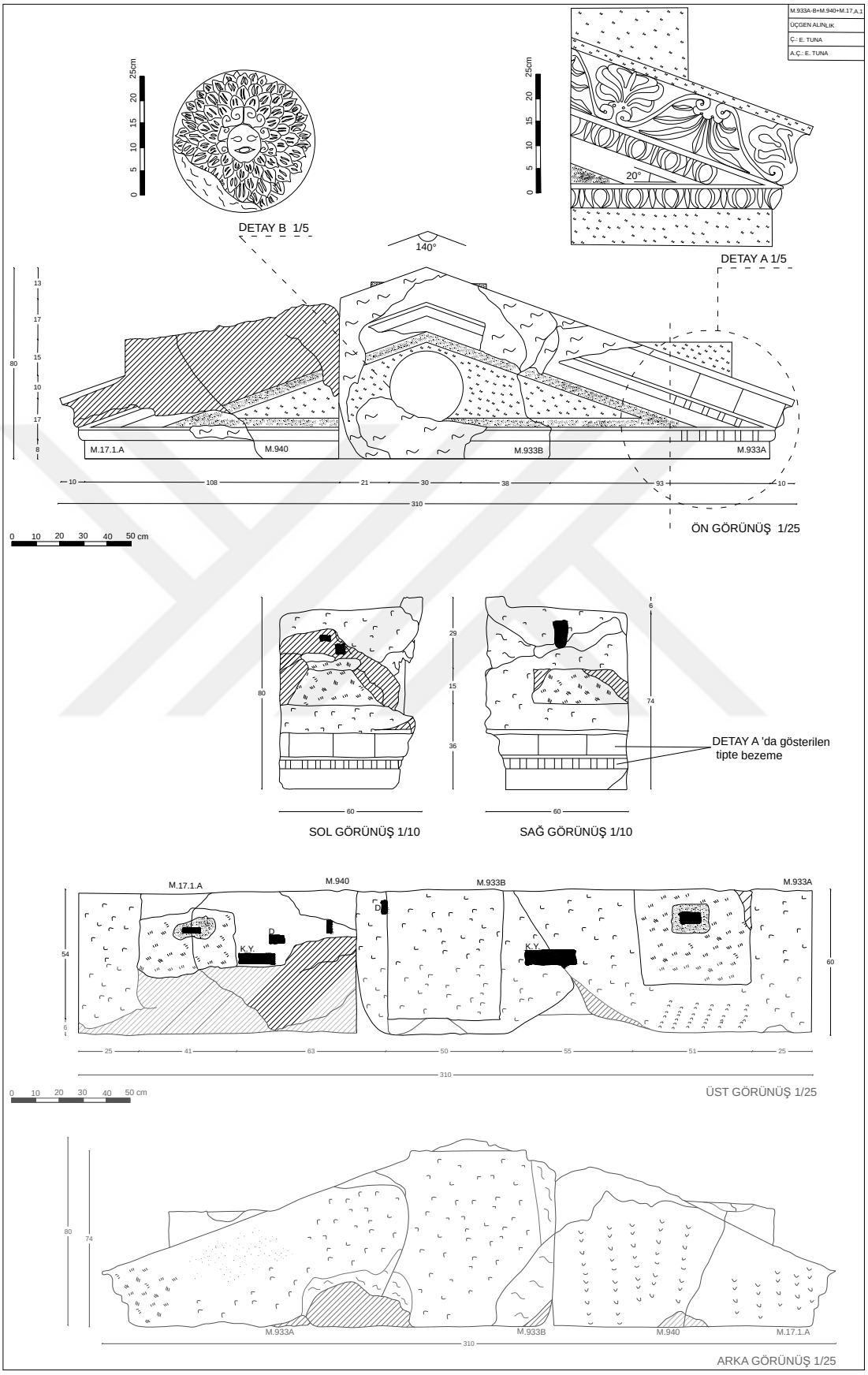
Şekil No.:199b. Kat. No.: 3323. (Ö: 1 : 20).

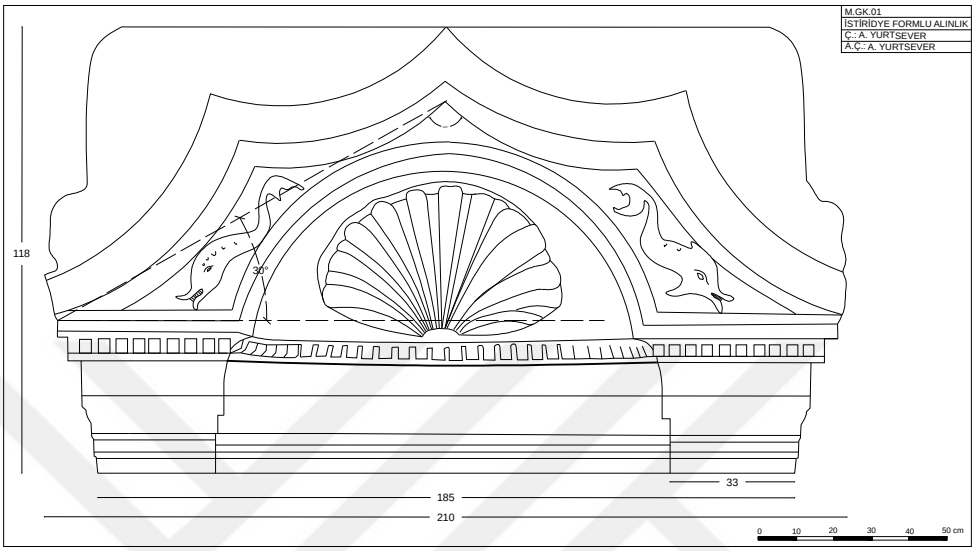
Şekil No.: 200. <u>Kat. No.: 324</u>. (Ö: 1 : 25).

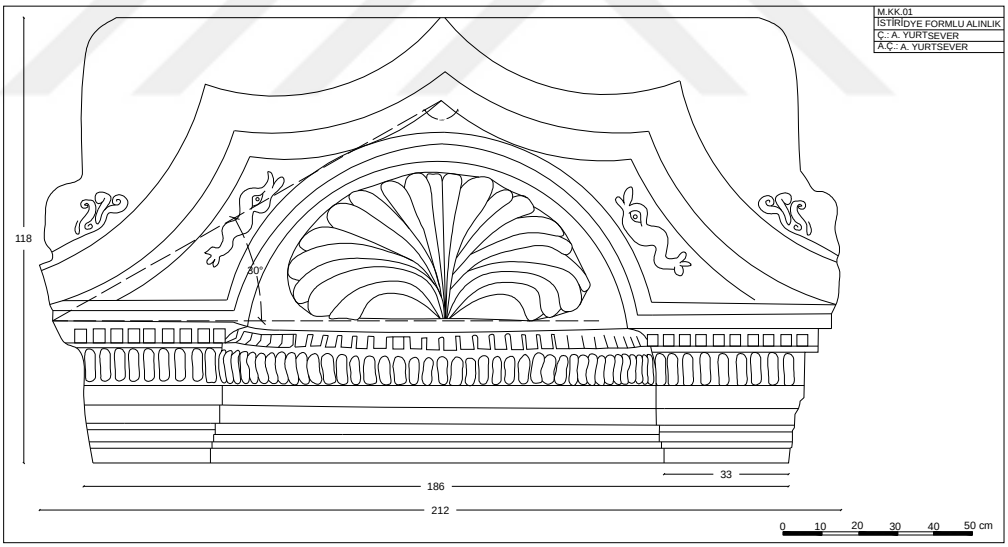
Şekil No.: 201. Kat. No.: 325. (Ö: 1 : 25).

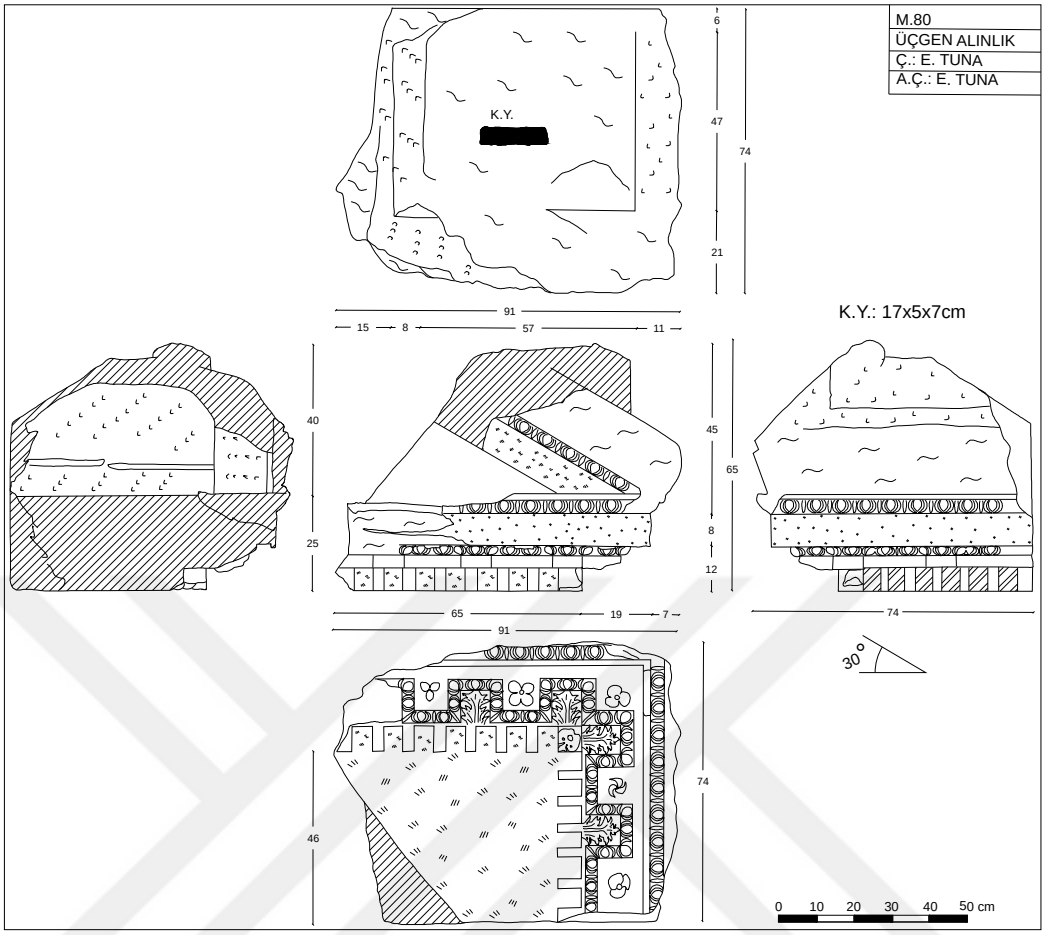
Şekil No.: 202. Kat. No.: 326. (Ö: 1 : 25).

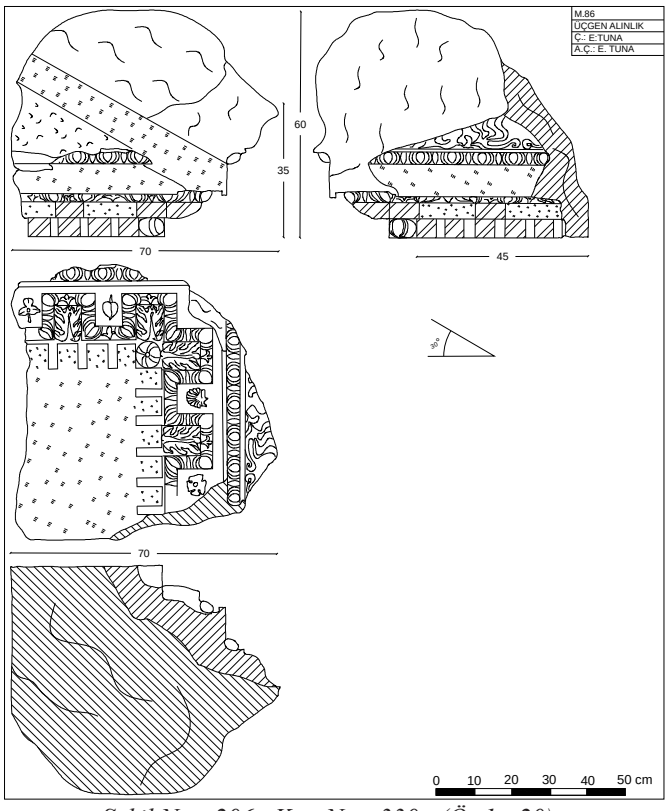
Şekil No.: 203. <u>*Kat. No.: 327*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

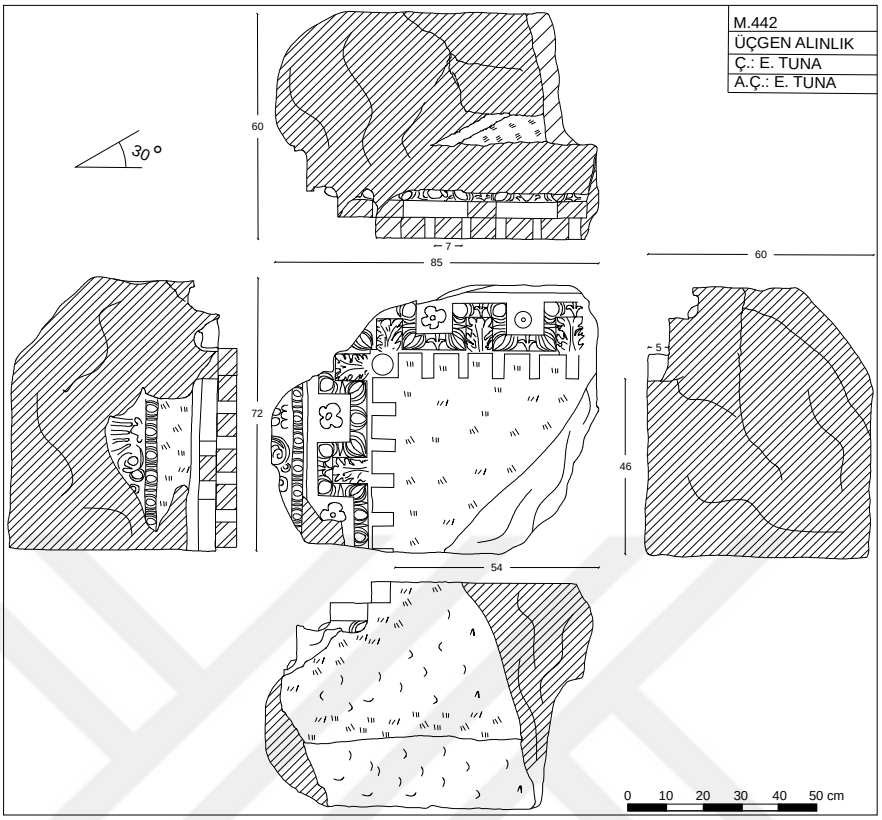
Şekil No.: 204. <u>*Kat. No.: 328*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

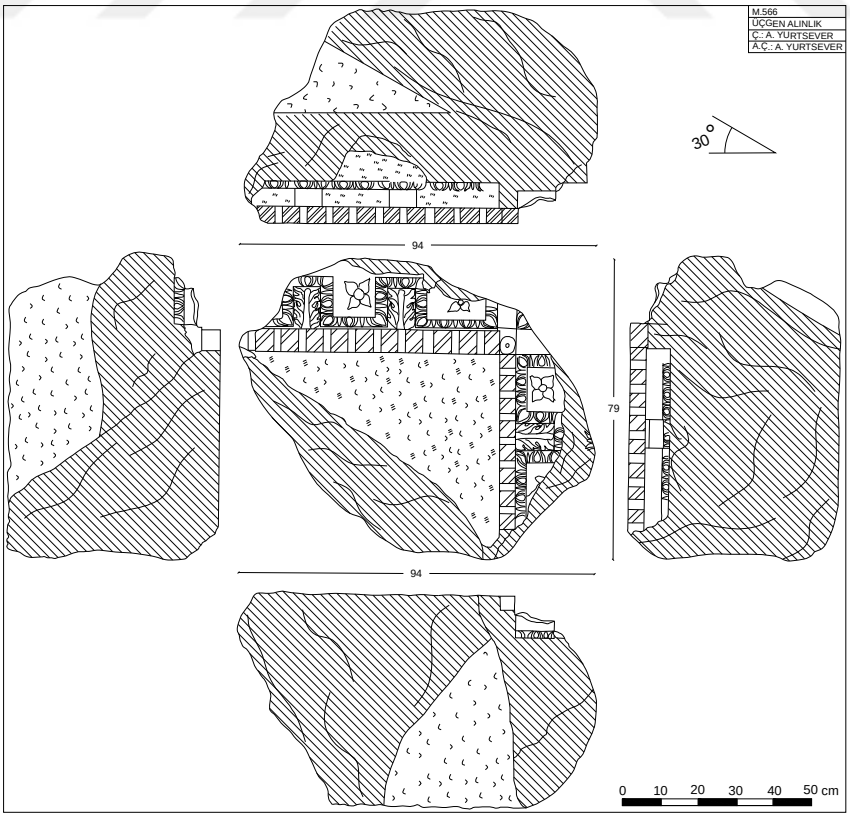
Şekil No.: 205. <u>*Kat. No.: 329*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

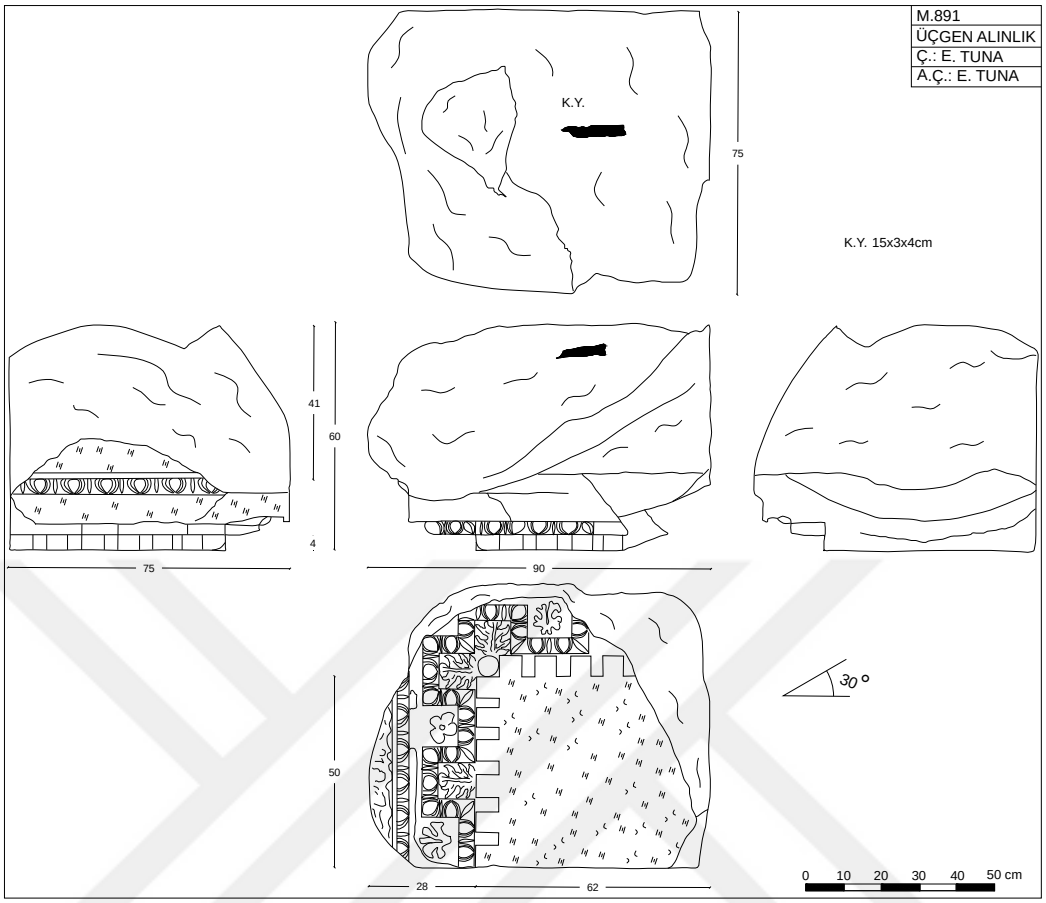
Şekil No.: 206. <u>*Kat. No.: 330*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

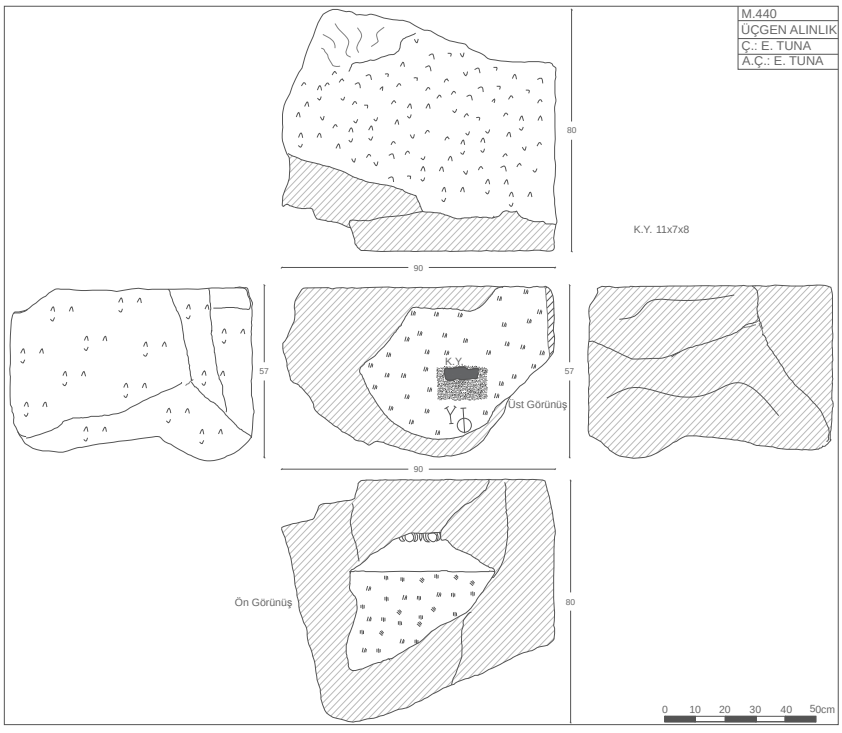
Şekil No.: 207. <u>*Kat. No.: 331*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

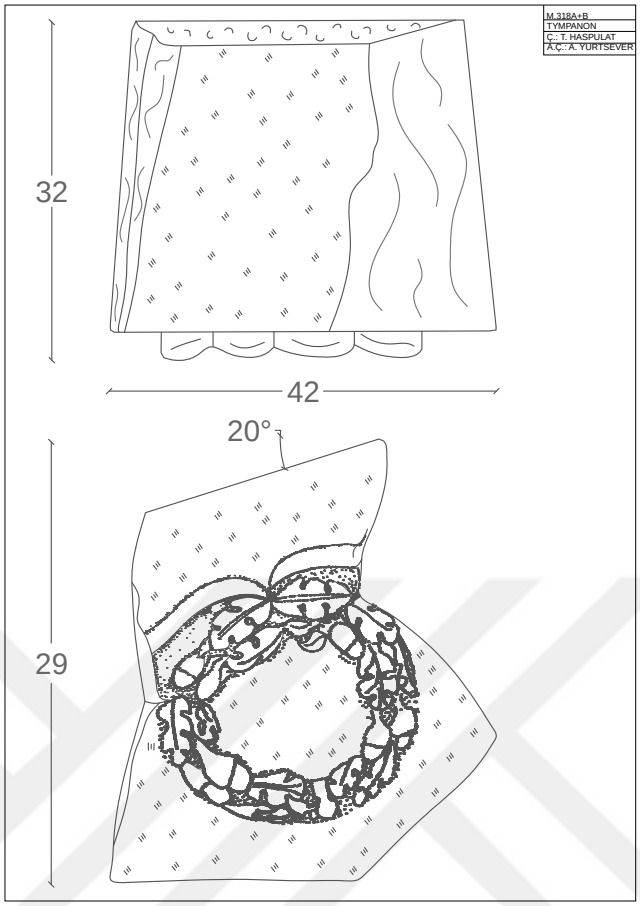
Şekil No.: 208. <u>*Kat. No.: 332*</u>*. (Ö: 1 : 20).*

Şekil No.: 209. <u>Kat. No.: 333</u>. (Ö: 1 : 20).

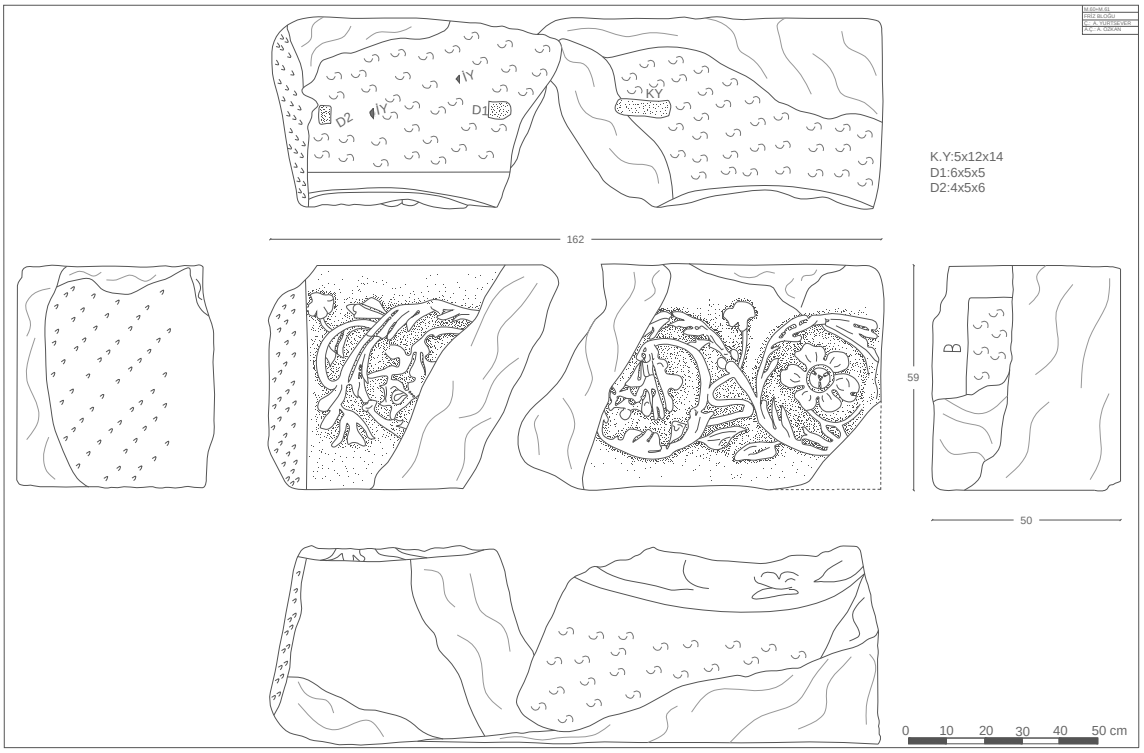

Şekil No.: 210. <u>Kat. No.: 334</u>. (Ö: 1 : 25).

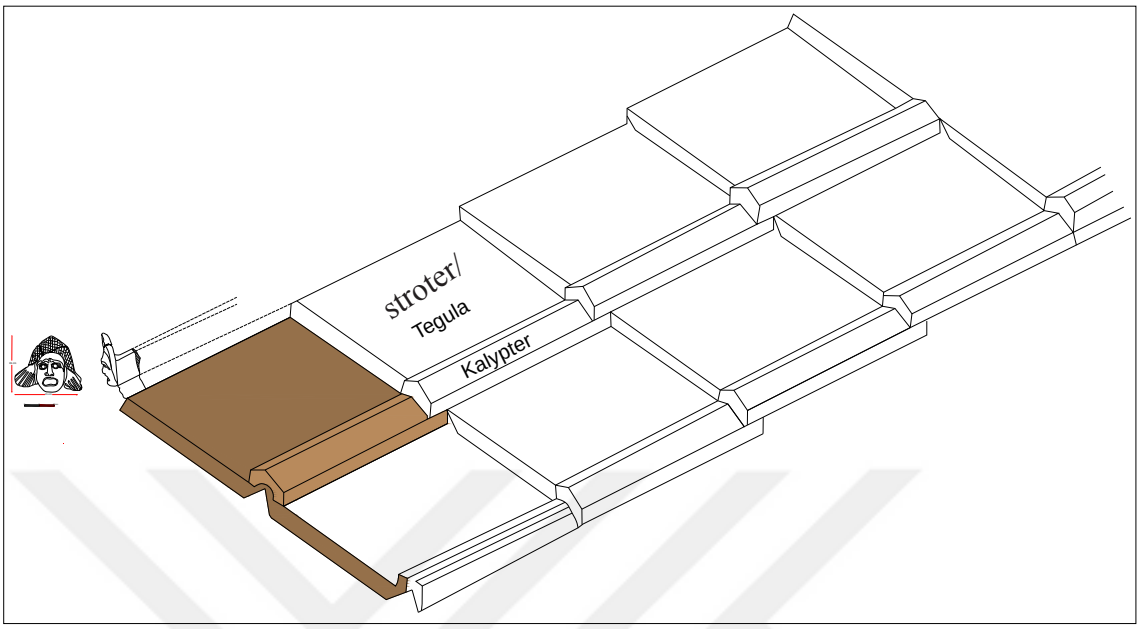

Şekil No.: 211. <u>*Kat. No.: 335*</u>.

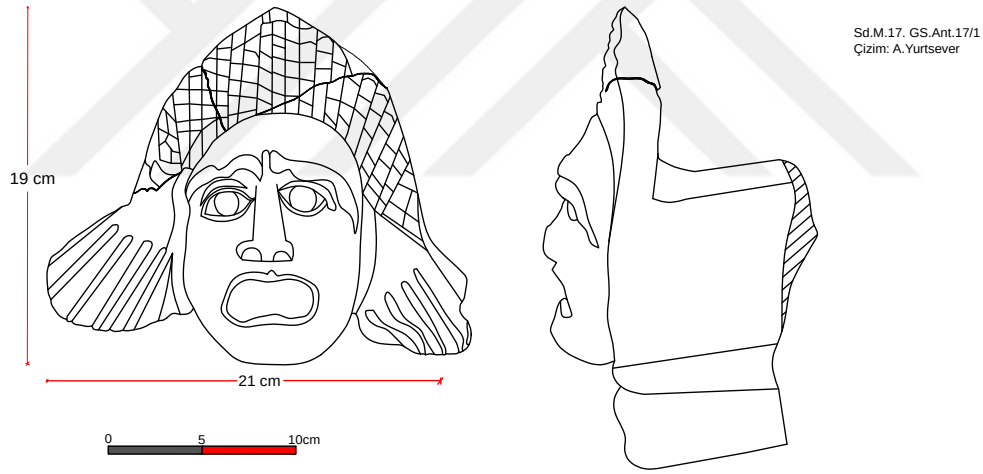
Friz Bloğu

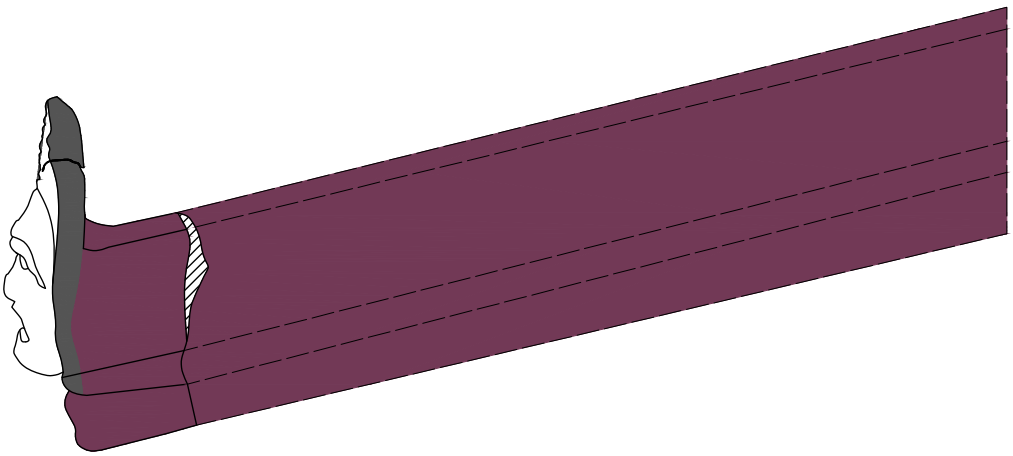

Şekil No.: 212. <u>*Kat. No.: 336*</u>. *(Ö: 1 : 20).*

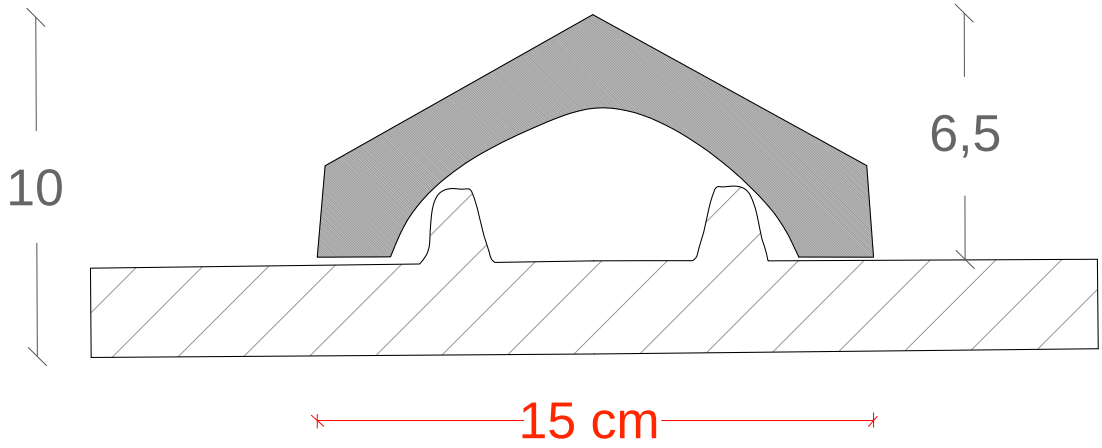

Şekil No.: 213a. *Katalog No.: 337.*

Şekil No.: 213b *Katalog No.: 337.*

Şekil No.: 213c

KATALOG GÖRSELLERİ

Sütun Kaideleri

Kat. Görsel No.: *1.*

Kat. Görsel No.: *2.*

Kat. Görsel No.: *3.* **Şekil No.:** *1.*

Kat. Görsel No.: *4a-b.* **Şekil No.:** *2.*

Kat. Görsel No.: *5.*

Kat. Görsel No.: *6.* **Şekil No.:** *3.*

Kat. Görsel No.: *7.*

Kat. Görsel No.: *9.* **Şekil No.:** *5.*

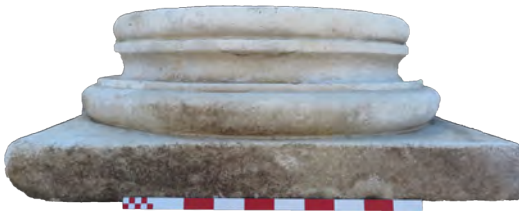
Kat. Görsel No.: *8.* **Şekil No.:** *4.*

Kat. Görsel No.: *10.* **Şekil No.:** *6.*

Kat. Görsel No.: *11-a* **Şekil No.:** *7.*

Kat. Görsel No.:*11-b*

Kat. Görsel No.: *11-c*

a

b **Kat. Görsel No.:** *12a-b.* **Şekil No.:** *8.*

a

b **Kat. Görsel No.:** *13a-b.*

a

b

Kat. Görsel No.: *14a-b.*

Kat. Görsel No.: *16.*

Kat. Görsel No.: *15.* **Şekil No.:** *9.*

Kat. Görsel No.: *17.*

Kat. Görsel No.: *18.* **Şekil No.:** *10a.*

a

b

Kat. Görsel No.: *19a-b.* **Şekil No.:** *11.*

Kat. Görsel No.: *20.* **Şekil No.:** *10a.*

Kat. Görsel No.: *21*

Kat. Görsel No.: *22*

Kat. Görsel No.: *23* **Şekil No.:** *12.*

Kat. Görsel No.: *24* **Şekil No.:** *13.*

Kat. Görsel No.: *25*

Kat. Görsel No.: *26.* **Şekil No.:** *14.*

Kat. Görsel No.: *27*

Kat. Görsel No.: *28.* **Şekil No.:** *15.*

Kat. Görsel No.: *29*

Kat. Görsel No.: *30*

Kat. Görsel No.: *31*

Kat. Görsel No.: *32* **Şekil No.:** *16.*

Kat. Görsel No.: *33*

Kat. Görsel No.: *34*

Kat. Görsel No.: *35*

SÜTUN BAŞLIKLARI

Normal Korinth tipi başlıklar

Kat. Görsel No.: *36*

Kat. Görsel No.: *37.* **Şekil No.:** *19.*

Kat. Görsel No.: *38a.* **Şekil No.:** *20.*

Kat. Görsel No.: *38b*

Kat. Görsel No.: *38c*

Kat. Görsel No.: *39a.* **Şekil No.:** *21a-b.*

Kat. Görsel No.: *39b.*

Kat. Görsel No.: *40.* **Şekil No.:** *22.*

Kat. Görsel No.: *41a.* **Şekil No.:** *23a.*

Kat. Görsel No.: *41b.*

Kat. Görsel No.: *42*

Kat. Görsel No.: *43.* **Şekil No.:** *24.*

Kat. Görsel No.: *44*

Kat. Görsel No.: *45*

Kat. Görsel No.: *46.* **Şekil No.:** *25.*

Kat. Görsel No.: *47*

Kat. Görsel No.: *48.* **Şekil No.:** *26.*

Kat. Görsel No.: *49*

Kat. Görsel No.: *50*

Kat. Görsel No.: *51*

Kat. Görsel No.: *52*

Kat. Görsel No.: *53*

Kat. Görsel No.: *54*

Kat. Görsel No.: *55*

Kat. Görsel No.: *56*

Pilaster başlıklar

Kat. Görsel No.: *57*

Kat. Görsel No.: *58*

Kat. Görsel No.: *59.* **Şekil No.:** *27.*

Kat. Görsel No.: *60.* **Şekil No.:** *28.*

Kat. Görsel No.: *61.* **Şekil No.:** *29.*

Kat. Görsel No.: *62.* **Şekil No.:** *30.*

a

b

Kat. Görsel No.: *63a-b*

Kat. Görsel No.: 64. Şekil No.: *31.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *65a-b-c.* **Şekil No.:** *32.*

a

b

Kat. Görsel No.: *66a-b.* **Şekil No.:** *33.*

Kat. Görsel No.: *67*

Kat. Görsel No.: *68*

Kat. Görsel No.: *69*

Kat. Görsel No.: *70*

Kat. Görsel No.: *71*

Kat. Görsel No.: *72*

Güney Stoa pilaster başlıkları

Kat. Görsel No.: *73a-b*

Kat. Görsel No.: *74*

Kat. Görsel No.: *75*

Kat. Görsel No.: *76*

Kat. Görsel No.: *77*

Kat. Görsel No.: *78*

Kat. Görsel No.: *79*

Kat. Görsel No.: *80*

Kat. Görsel No.: *81*

Ion tipi başlık

a

b

c

M. 456 Env. No.lu başlığın tamamlama önerisi

Kat. Görsel No.: *82a-b-c.* **Şekil No.:** *34.*

Ante başlık

Kat. Görsel No.: *83.* **Şekil No.:** *35.*

Duvar arkhitrav-friz blokları

Kat. Görsel No.: *84.* **Şekil No.:** *36.*

Kat. Görsel No.: *85.* **Şekil No.:** *37.*

Kat. Görsel No.: *86.* **Şekil No.:** *38.*

Kat. Görsel No.: *87.* **Şekil No.:** *39.*

Kat. Görsel No.: *88.* **Şekil No.:** *40.*

Kat. Görsel No.: *89.* **Şekil No.:** *41.*

Kat. Görsel No.: *90.* **Şekil No.:** *42.*

Kat. Görsel No.: *91.* **Şekil No.:** *43.*

Kat. Görsel No.: *92.* **Şekil No.:** *44.*

Kat. Görsel No.: *93.* **Şekil No.:** *45.*

Kat. Görsel No.: *94*

Kat. Görsel No.: *95*

Kat. Görsel No.: *96.* **Şekil No.:** *46.*

Kat. Görsel No.: *97*

a

b

Kat. Görsel No.: *98a-b.* **Şekil No.:** *47.*

Kat. Görsel No.: *99.* **Şekil No.:** *48.*

a

b

Kat. Görsel No.: *100a-b.* **Şekil No.:** *49.*

Kat. Görsel No.: *101.* **Şekil No.:** *50.*

Kat. Görsel No.: *102.* **Şekil No.:** *51.*

Kat. Görsel No.: *103a-b.* **Şekil No.:** *52.*

Kat. Görsel No.: *104.* **Şekil No.:** *53 .*

Kat. Görsel No.: *105.* **Şekil No.:** *54.*

Kat. Görsel No.: *106.* **Şekil No.:** *55.*

a

b

Kat. Görsel No.: *107a-b.* **Şekil No.:** *56*

Kat. Görsel No.: *108.* **Şekil No.:** *57.*

Kat. Görsel No.: *109.* **Şekil No.:** *58.*

Kat. Görsel No.: *110.* **Şekil No.:** *59.*

Kat. Görsel No.: *111.* **Şekil No.:** *60.*

Kat. Görsel No.: *112.* **Şekil No.:** *61.*

a

b

Kat. Görsel No.: *113a-b.* **Şekil No.:** *62.*

Kat. Görsel No.: *114.* **Şekil No.:** *63.*

Kat. Görsel No.: *115.* **Şekil No.:** *64.*

a

b

Kat. Görsel No.: *116a-b.* **Şekil No.:** *65.*

Kat. Görsel No.: *117.* **Şekil No.:** *66.*

a

b

Kat. Görsel No.: *118a-b.* **Şekil No.:** *67.*

a

b

Kat. Görsel No.: *119a-b.* **Şekil No.:** *68.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *120a-b.* **Şekil No.:** *69.*

Kat. Görsel No.: *121.*

Kat. Görsel No.: *122* **Şekil No.:** *70.*

Kat. Görsel No.: *123*

Kat. Görsel No.: *124.* **Şekil No.:** *71.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *125a-b-c.* **Şekil No.:** *72.*

Kat. Görsel No.: *126.* **Şekil No.:** *73.*

Kat. Görsel No.: *127* **Şekil No.:** *74.*

a

b

Kat. Görsel No.: *128a-b.* **Şekil No.:** *75.*

Kat. Görsel No.: *129.* **Şekil No.:** *76.*

a

b

Kat. Görsel No.: *130a-b.* **Şekil No.:** *77.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *131a-b-c.* **Şekil No.:** *78.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *132a-b-c.* **Şekil No.:** *79.*

Kat. Görsel No.: *133.* **Şekil No.:** *80.*

Kat. Görsel No.: *134.* **Şekil No.:** *81.*

Kat. Görsel No.: *135.* **Şekil No.:** *82.*

a

b

Kat. Görsel No.: *136a-b* **Şekil No.:** *83.*

a

b

Kat. Görsel No.: *137a-b.* **Şekil No.:** *84.*

a

b

Kat. Görsel No.: *138a-b.* **Şekil No.:** *85.*

139a

139b

Kat. Görsel No.: *139a-b.* **Şekil No.:** *86.*

a

b

Kat. Görsel No.: *140a-b.* **Şekil No.:** *87.*

a

b

Kat. Görsel No.: *141a-b.* **Şekil No.:** *88.*

a

b

Kat. Görsel No.: *142a-b.* **Şekil No.:** *89.*

a

b

c

d

Kat. Görsel No.: *143a-b-c-d.* **Şekil No.:** *90.*

Kat. Görsel No.: *144*

Kat. Görsel No.: *145*

a

b

Kat. Görsel No.: *146a-b.* **Şekil No.:** *91.*

a

b

c

d

e

f

Kat. Görsel No.: *147a-b-c-d-e-f.* **Şekil No.:** *92.*

a

b

Kat. Görsel No.: *148a-b.* **Şekil No.:** *93.*

a

b

Kat. Görsel No.: *149a-b.* **Şekil No.:** *94.*

a

b

Kat. Görsel No.: *150a-b.* **Şekil No.:** *95.*

a

b

Kat. Görsel No.: *151a-b.* **Şekil No.:** *96.*

a

b

Kat. Görsel No.: *152a-b.* **Şekil No.:** *97.*

154a

154b

Kat. Görsel No.: *153a-b.* **Şekil No.:** *98.*

a

b

Kat. Görsel No.: *154a-b.* **Şekil No.:** *99.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *155a-b-c.* **Şekil No.:** *100.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *156a-b-c.* **Şekil No.:** *101.*

a

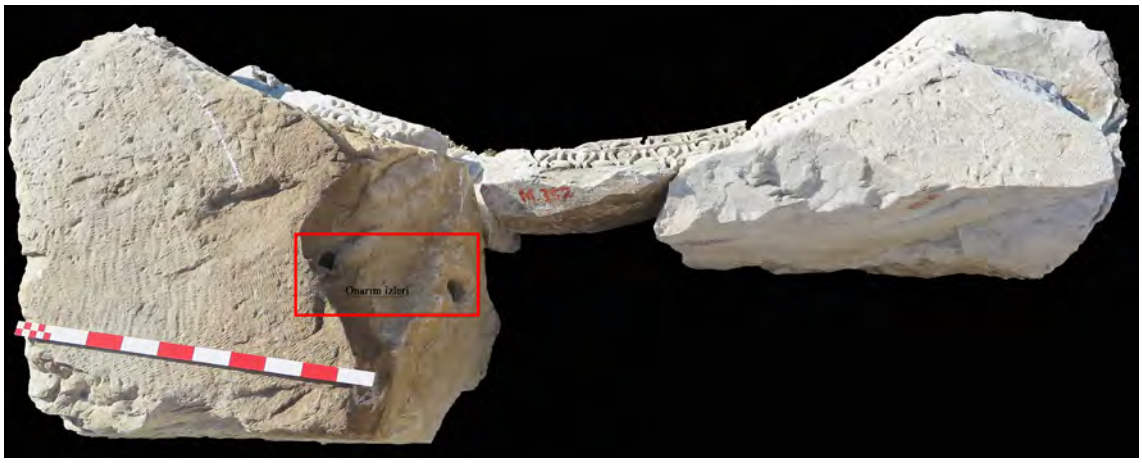

b

c

Kat. Görsel No.: *157a-b-c.* **Şekil No.:** *102.*

a

b

Kat. Görsel No.: *158a-b.* **Şekil No.:** *103.*

a

b

Kat. Görsel No.: *159a-b.* **Şekil No.:** *104.*

KORNİŞ BLOKLARI

Diş sıralı korniş blokları

Kat. Görsel No.: *160.* **Şekil No.:** *107.*

Kat. Görsel No.: *161.* **Şekil No.:** *108.*

Kat. Görsel No.: *162.* **Şekil No.:** *109.*

Kat. Görsel No.: *163.* **Şekil No.:** *110.*

a

b

Kat. Görsel No.: *164a-b.* **Şekil No.:** *111.*

Kat. Görsel No.: *165.* **Şekil No.:** *112.*

Kat. Görsel No.: *166.* **Şekil No.:** *113.*

Kat. Görsel No.: *167.* **Şekil No.:** *114.*

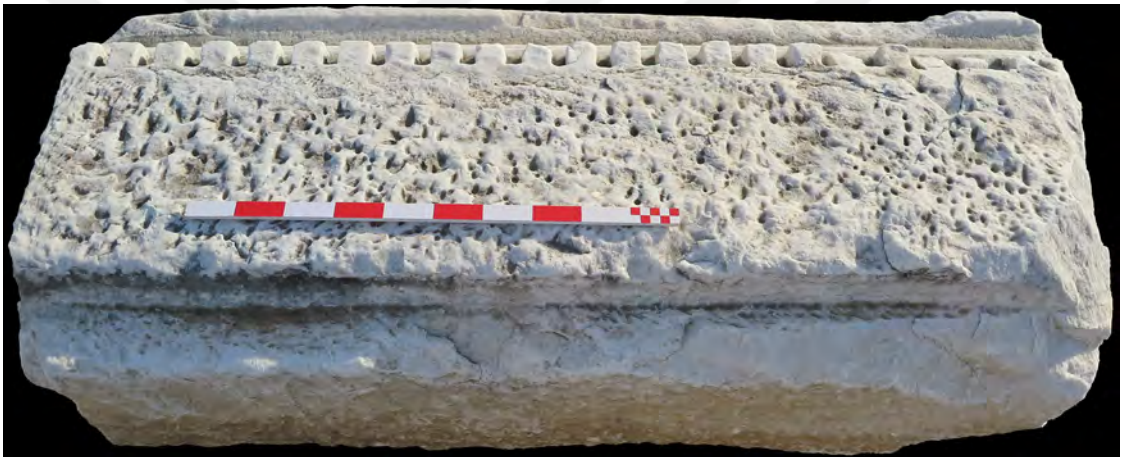
Kat. Görsel No.: *168.* **Şekil No.:** *115 / 117.*

Kat. Görsel No.: *169.* **Şekil No.:** *116 / 117.*

a

b

Kat. Görsel No.: *170a-b.* **Şekil No.:** *118.*

Kat. Görsel No.: *171.* **Şekil No.:** *119.*

Kat. Görsel No.: *172.* **Şekil No.:** *120.*

Kat. Görsel No.: *173.* **Şekil No.:** *121.*

Kat. Görsel No.: *174.* **Şekil No.:** *122.*

Kat. Görsel No.: *175.* **Şekil No.:** *123.*

Kat. Görsel No.: *176.* **Şekil No.:** *124.*

Kat. Görsel No.: *177.* **Şekil No.:** *125.*

Kat. Görsel No.: *178.* **Şekil No.:** *126.*

Kat. Görsel No.: *179.* ***Şekil No.:*** *127.*

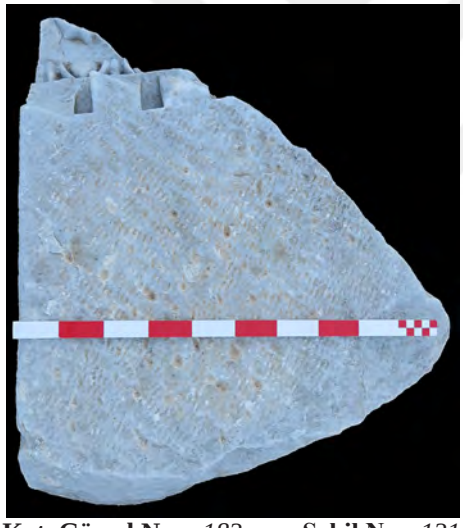
Kat. Görsel No.: *180.* **Şekil No.:** *128.*

Kat. Görsel No.: *181.* **Şekil No.:** *129.*

Kat. Görsel No.: *182.* **Şekil No.:** *130.*

Kat. Görsel No.: *183.* **Şekil No.:** *131.*

Kat. Görsel No.: *184.* **Şekil No.:** *132.*

Kat. Görsel No.: *185.* **Şekil No.:** *133.*

Kat. Görsel No.: *186.* **Şekil No.:** *134.*

Kat. Görsel No.: *187.* **Şekil No.:** *135.*

Kat. Görsel No.: *188.* **Şekil No.:** *136.*

Kat. Görsel No.: *189.* **Şekil No.:** *137.*

Kat. Görsel No.: *190.* **Katalog No.:** *263.*

Kat. Görsel No.: *191.* **Şekil No.:** *138.*

Kat. Görsel No.: *192.* **Şekil No.:** *139.*

Kat. Görsel No.: *193.* **Şekil No.:** *140.*

Kat. Görsel No.: *194.* **Şekil No.:** *141.*

Kat. Görsel No.: *195.* **Şekil No.:** *142.*

Konsollu korniş blokları

Kat. Görsel No.: *196.* **Şekil No.:** *144.*

Kat. Görsel No.: *197.* **Şekil No.:** *145.*

Kat. Görsel No.: *198.* **Şekil No.:** *146.*

Kat. Görsel No.: *199.* **Şekil No.:** *147.*

Kat. Görsel No.: *200.* **Şekil No.:** *148.*

Kat. Görsel No.: *201.* **Şekil No.:** *149.*

Kat. Görsel No.: *202.* **Şekil No.:** *150.*

Kat. Görsel No.: *203.* **Şekil No.:** *151.*

Kat. Görsel No.: *204a.* **Şekil No.:** *152a.*

Kat. Görsel No.: *204b.* **Şekil No.:** *152b.*

Kat. Görsel No.: *204c.* **Şekil No.:** *152c.*

Kat. Görsel No.: *204d.* **Şekil No.:** *152d.*

Kat. Görsel No.: *204e.* **Katalog No.:** *578.*

Kat. Görsel No.: *205.* **Şekil No.:** *153.*

Kat. Görsel No.: *206a.* **Şekil No.:** *154a.*

Kat. Görsel No.: *206b.* **Şekil No.:***154b.*

Kat. Görsel No.: *206c.* **Şekil No.:** *154c.*

Kat. Görsel No.: *206d.* **Şekil No.:** *154d.*

Kat. Görsel No.: *206e.* **Şekil No.:** *154e.*

Kat. Görsel No.: *207.* **Şekil No.:** *155.*

Kat. Görsel No.: *208.* **Şekil No.:** *156.*

Kat. Görsel No.: *209.* **Şekil No.:** *157* .

Kat. Görsel No.: *210.* **Şekil No.:** *158.*

Kat. Görsel No.: *211.* **Şekil No.:** *159.*

Kat. Görsel No.: *212.* **Şekil No.:** *160.*

Kat. Görsel No.: *213.* **Şekil No.:** *161.*

Kat. Görsel No.: *214.* **Şekil No.:** *162.*

Kat. Görsel No.: *215.* **Şekil No.:** *163.*

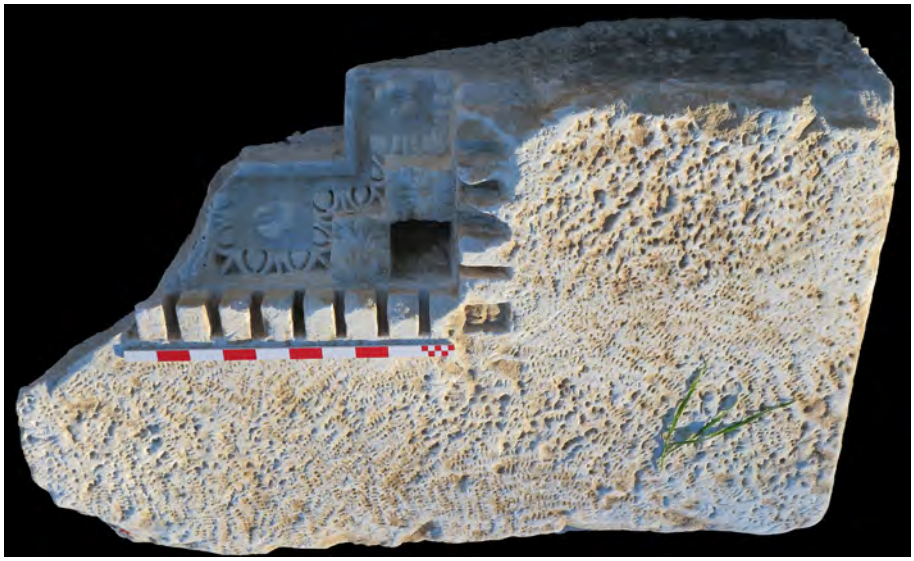
Kat. Görsel No.: *216.* **Şekil No.:** *164.*

Kat. Görsel No.: *217.* **Şekil No.:** *165.*

Kat. Görsel No.: *218.* **Şekil No.:** *166.*

Kat. Görsel No.: *219.* **Şekil No.:** *167.*

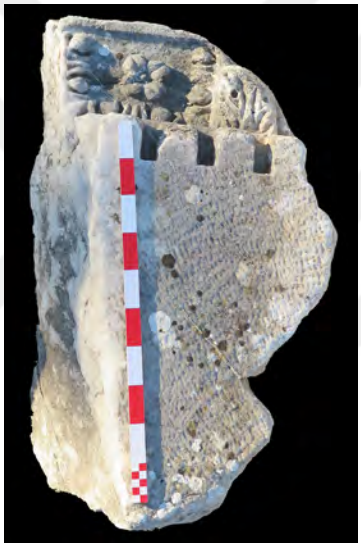
Kat. Görsel No.: *220.* **Şekil No.:** *168.*

Kat. Görsel No.: *221.* **Şekil No.:** *169.*

Kat. Görsel No.: *222.* **Şekil No.:** *170.*

Kat. Görsel No.: *223.* **Şekil No.:** *171.*

Kat. Görsel No.: *224.* **Şekil No.:** *172.*

Kat. Görsel No.: *225.* **Şekil No.:** *173.*

Kat. Görsel No.: *226.* **Şekil No.:** *174.*

Kat. Görsel No.: *227.* **Şekil No.:** *175.*

KASET BLOKLARI

Korniş kaset ve normal tip kaset blokları

Kat. Görsel No.: *228.* **Şekil No.:** *178.*

Kat. Görsel No.: *229a.* **Şekil No.:** *179.*

Kat. Görsel No.: *229b.* **Şekil No.:** *179.*

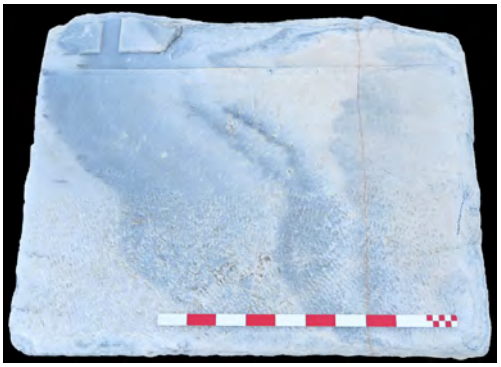

a

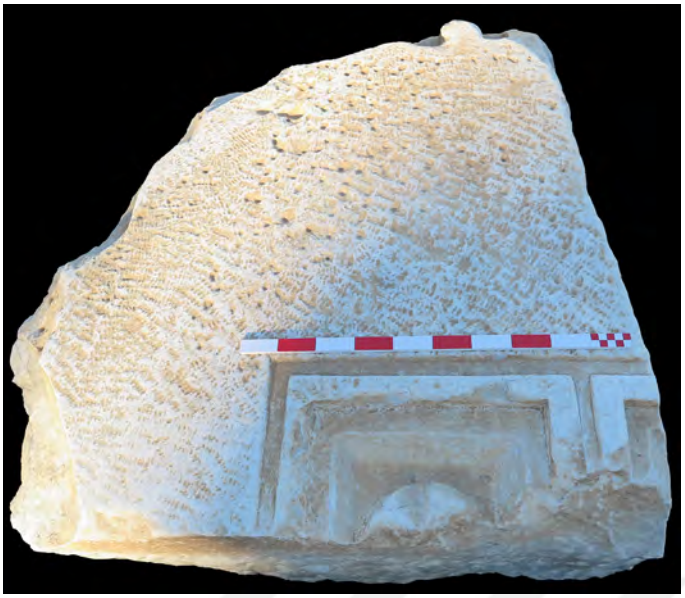

b

Kat. Görsel No.: *230a-b.* **Şekil No.:** *180.*

Kat. Görsel No.: *231.* **Şekil No.:** *181.*

Kat. Görsel No.: *232.* **Şekil No.:** *182.*

a

b

Kat. Görsel No.: *233.* **Şekil No.:** *183.*

Kat. Görsel No.: *234.* **Şekil No.:** *184.*

Kat. Görsel No.: *235.* **Şekil No.:** *185.*

Kat. Görsel No.: *236.* **Şekil No.:** *186.*

Kat. Görsel No.: *237.* **Şekil No.:** *187.*

Kat. Görsel No.: *238.* **Şekil No.:** *188.*

Kat. Görsel No.: *239.* **Şekil No.:** *189.*

Kat. Görsel No.: *240.* **Şekil No.:** *190.*

Kat. Görsel No.: *241.* **Şekil No.:** *191.*

Kat. Görsel No.: *242.* **Şekil No.:** *192a-b.*

Kat. Görsel No.: *243.* **Şekil No.:** *193.*

Kat. Görsel No.: *244.* **Şekil No.:** *194a-b.*

Alınlık Blokları

Kat. Görsel No.: *245.* **Şekil No.:** *195.*

Kat. Görsel No.: *246.* **Şekil No.:** *196.*

Kat. Görsel No.: *247.* **Şekil No.:** *197.*

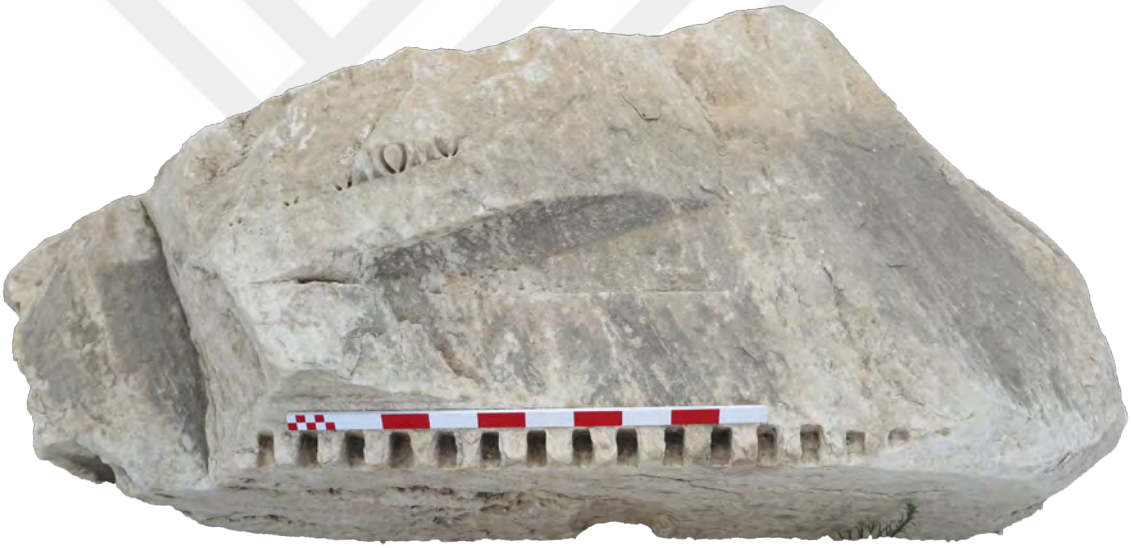
Kat. Görsel No.: *248.* **Şekil No.:** *198.*

Kat. Görsel No.: *249.* **Şekil No.:** *199a.*

Kat. Görsel No.: *250.* **Şekil No.:** *199b.*

Kat. Görsel No.: *251.* **Şekil No.:** *200.*

Kat. Görsel No.: *252.* **Şekil No.:** *201.*

a

b

c

d

Kat. Görsel No.: *253a-b-c-d.* **Şekil No.:** *202.*

Kat. Görsel No.: *254.* **Şekil No.:** *203.*

a

b

c

d

Kat. Görsel No.: *255a-b-c-d.* **Şekil No.:** *204.*

a

b

Kat. Görsel No.: 256a-b. *Şekil No.: 205.*

a

b

Kat. Görsel No.: *257a-b.* **Şekil No.:** *206.*

a

b

Kat. Görsel No.: *258a-b.* **Şekil No.:** *207.*

a

b

Kat. Görsel No.: *259.* **Şekil No.:** *208.*

a

b

Kat. Görsel No.: *260a-b.* **Şekil No.:** *209.*

a

b

Kat. Görsel No.: *261.* **Şekil No.:** *210.*

Kat. Görsel No.: *262a.* **Şekil No.:** *211.*

Kat. Görsel No.: *262b.*

Kat. Görsel No.: *262c.*

Kat. Görsel No.: *262d.*

a

b

c

Kat. Görsel No.: *263.* **Şekil No.:** *212.*

ANTEFİKSLER

Antefiksler

Kat. Görsel No.: *264.* **Şekil No.:** *213a-b.*

Kat. Görsel No.: *265.* **Katalog No.:** *338.*

Kat. Görsel No.: *266.* **Katalog No.:** *339.*

Kat. Görsel No.: *267.* **Katalog No.:** *340.*

Kat. Görsel No.: *268.* **Katalog No.:** *341.*

Kat. Görsel No.: *269.* **Katalog No.:** *342.*

Kat. Görsel No.: *270.* **Katalog No.:** *343.*

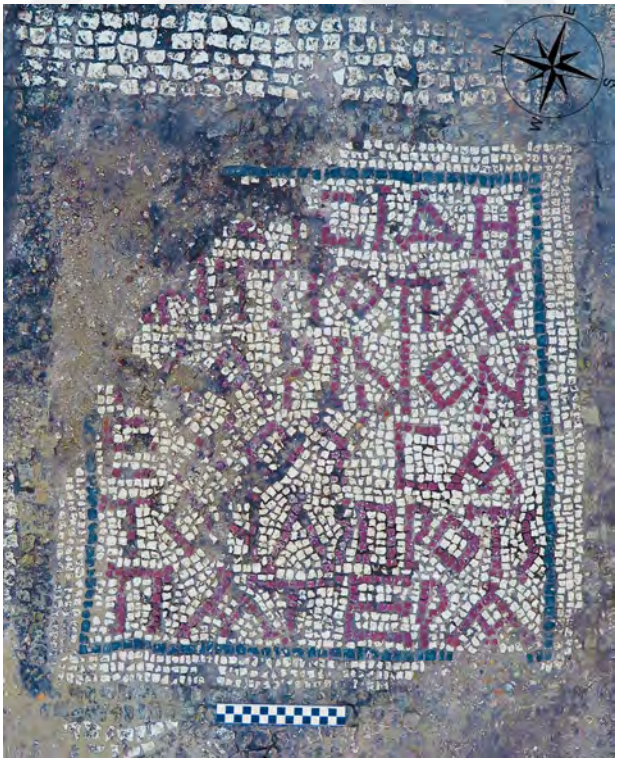
Kat. Görsel No.: *271.*

Kat. Görsel No.: *273.*

Kat. Görsel No.: *272.*

Kat. Görsel No.: *274.*

Kat. Görsel No.: *275*

Kat. Görsel No.: *276*

Kat. Görsel No.: *277.*

Kat. Görsel No.: *278*

Kat. Görsel No.: *279*

GÖRSELLER

Görsel No. 1.: *2015 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 1b.: *M Yapısı ve güneyindeki hamamı gösterir 2015 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 2.: *2014 yılı yapı çalışmaları öncesine ait görsel.*

Görsel No. 3.: *2016 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

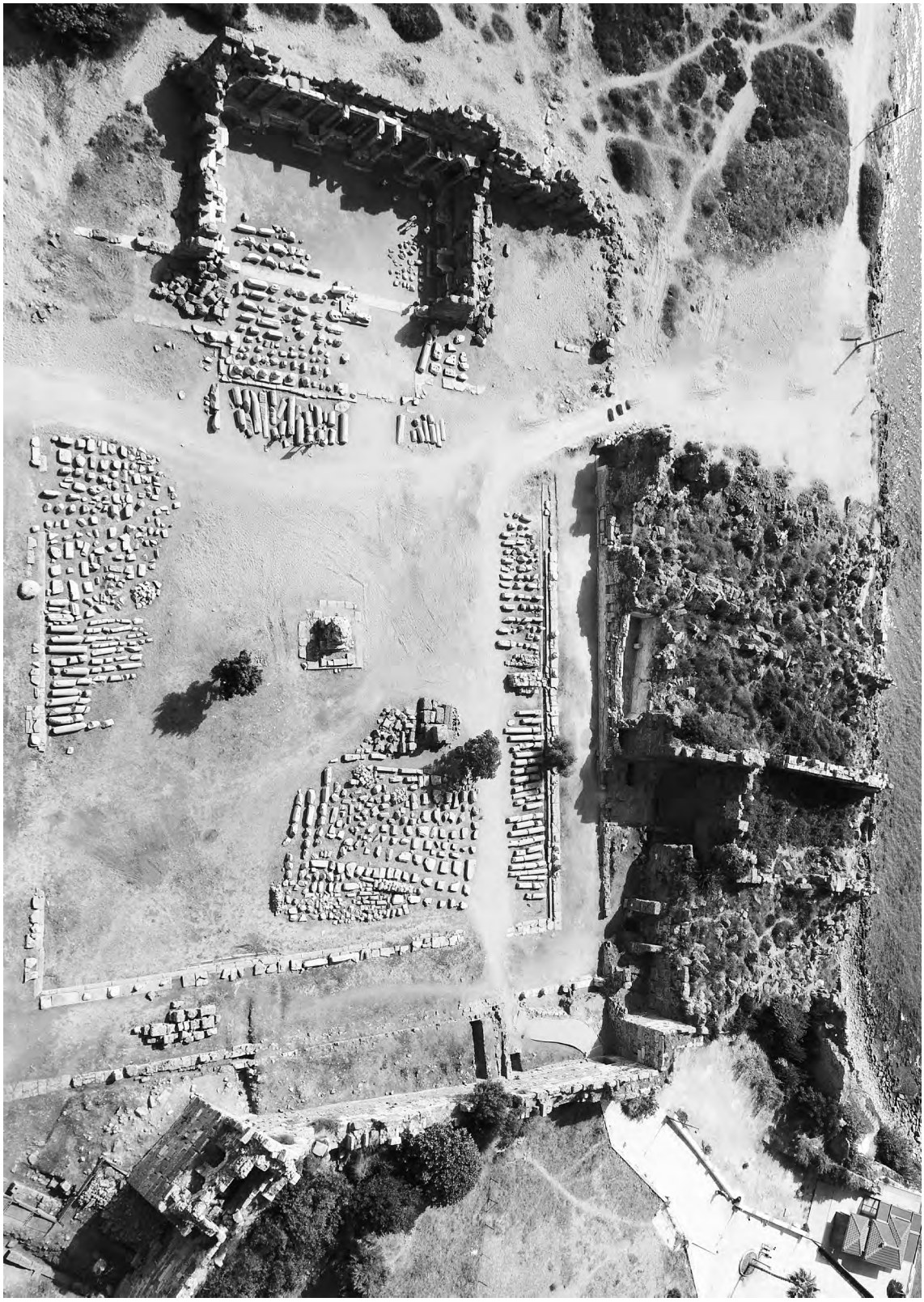
Görsel No. 4.: *2017 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

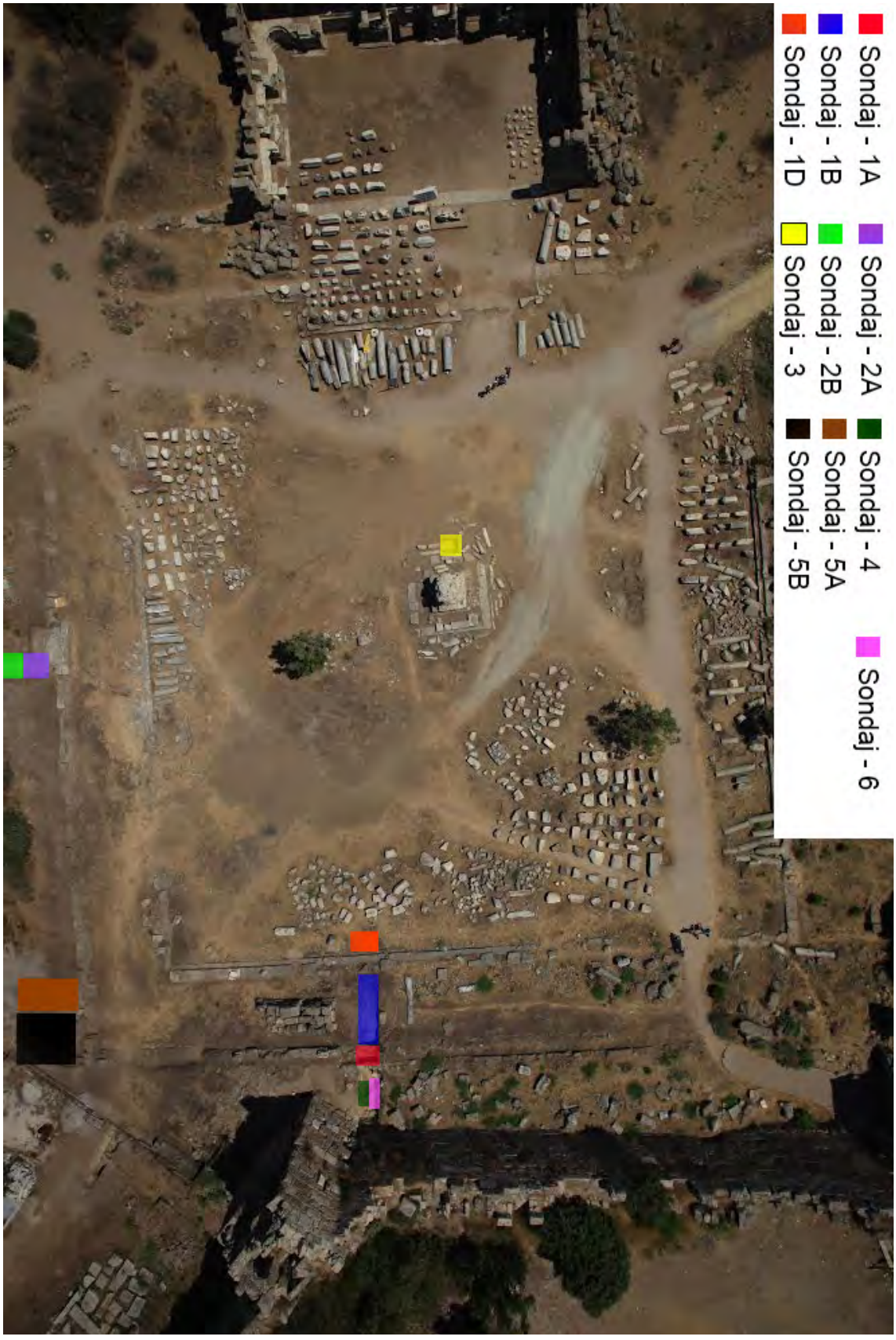
Görsel No. 5.: *2018 yılı hava fotoğrafı (Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 6.: *2018 yılı hava fotoğrafı. M Yapısı ve yapının doğusunda görülen duvarlar. (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 7.: *M Yapısı ve güneyde yer alan hamam yapısının kuzey-güney doğrultulu görüntüsü. (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 8.: *2016 yılı sondaj çalışmalarının gerçekleştirildiği alanlar.*

Görsel No. 9.: *2017 yılı sondaj çalışmalarının gerçekleştirildiği alanlar.*

Görsel No. *10a.:* 1950'li yıllara ait yapıya ait bir görsel (Weithmann Arşivi).

Görsel No. 10b.: *1950'li yıllara ait yapıya ait bir görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10c.: *1950'li yıllara ait çalışmaları gösterir görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10d.: *1950'li yıllarda Kuzey Mekanda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel. Batı yönünden (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10e.: *1950'li yıllarda Kuzey Mekanda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10f.: *1950'li yıllarda Güney Mekanda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10g.: *1950'li yıllarda Kuzey Mekanda ortaya çıkarılan mozaik (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10h.: *1950'li yıllarda Güney Stoanın güneybatısında (praefurnium önü) gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10i.: *1950'li yıllarda praefurniumda gerçekleştirilen kazı çalışmalarına ait görsel (Weithmann Arşivi).*

Görsel No. 10j.: *1965 yılı restorasyon çalışmalarına ait görsel.*

Görsel No. 10k.: *1965 yılı restorasyonu sonrasında imparator onurlandırma salonunu (Weithmann Arşivi).*

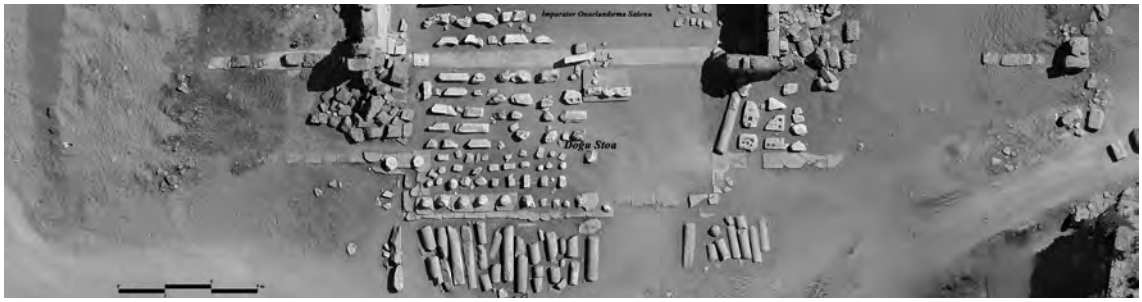

a

b

Görsel No. 11a-b.: *B Caddesi ve M Yapısı kuzeybatısına ulaşan güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu cadde. (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 12.: *Doğu Stoa hava fotoğrafı. (Görsel veri kaynağı: AgiSoft).*

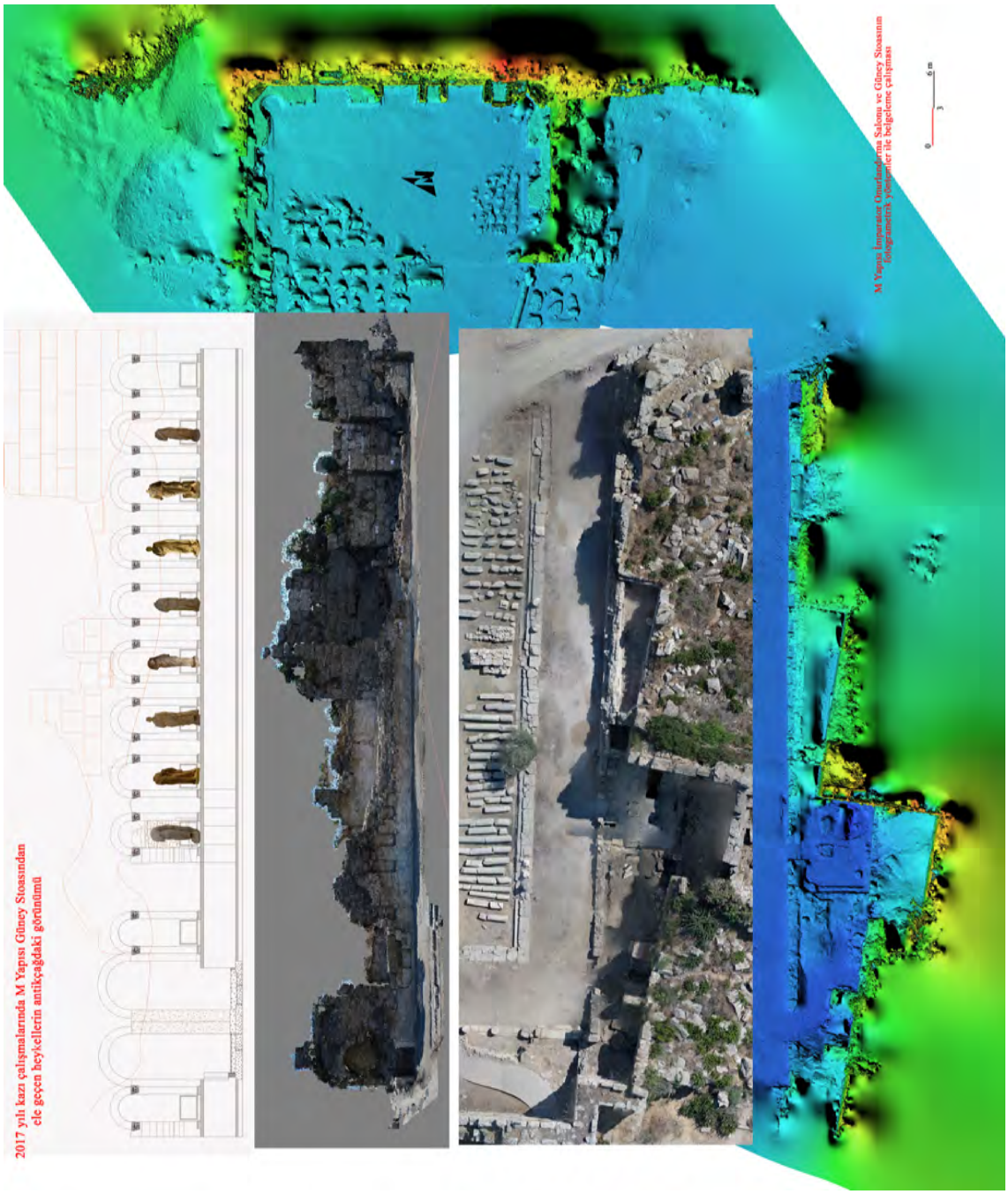
Görsel No. 13a.: *2019 yılı Hamam ve M Yapısını gösterir hava fotoğrafı (Side kazı arşivi).*

Görsel No. 13b.: *Güney Stoanın güneyinde yer alan Hamam yapısı. (Side Kazı Arşivi)*

Görsel No. 14.: *Güney Stoanın kazı çalışmaları başlamadan önceki durumu.*

Görsel No. 15.: *İmparator nurlandırma salonu ve Güney Stoanın fotogrometrik yöntemler sonucunda elde edilen sonuçları. (Görsel veri kaynağı: AgiSoft).*

Görsel No. 16.: *Güney Stoa hava fotoğrafı. (Görsel veri kaynağı: AgiSoft).*

a

b

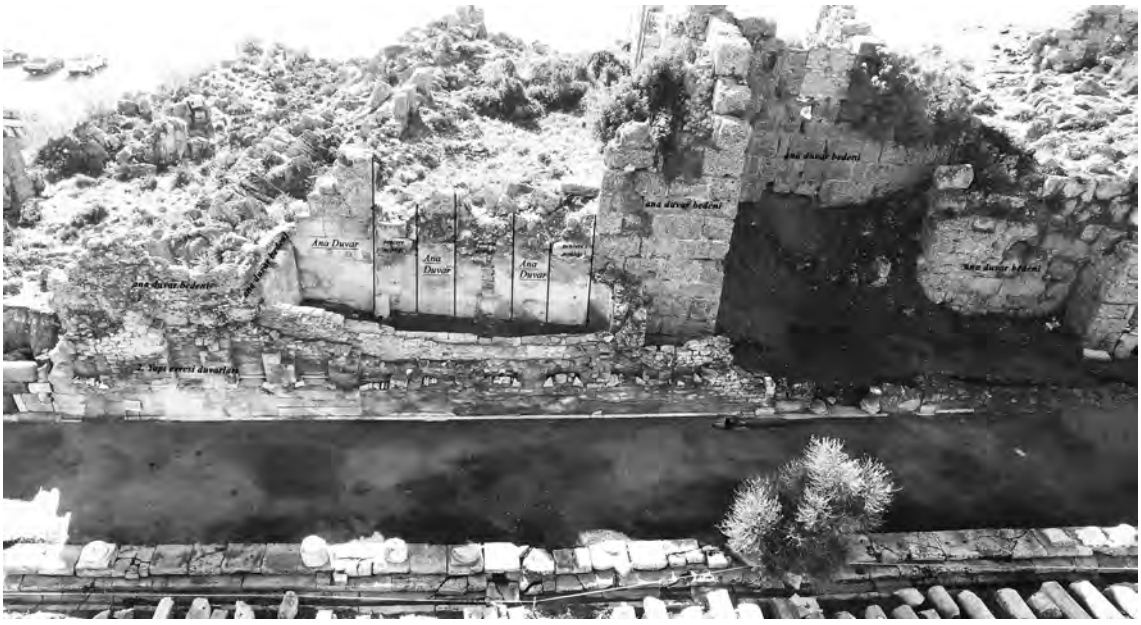
Görsel No. 17a-b.: *a: Kazılar neticesinde ortaya çıkarılan Güney Stoa ön cephesi ve nişler.*
b: Cephe nişleri önünde ele geçen heykeller ve ait oldukları nişler.

Görsel No. 18.: *Güney Stoa kazılarında ortaya çıkarılan Doğu Girişi. Girişin merkezine yerleştirilen Geç Antik Çağ girişinin yanlara açılan tuğla kemerleri.*

Görsel No. 19.: *Güney Stoa Mekan 3 (Sarnıç) içi (2017 yılı Side Kazı Arşivi).*

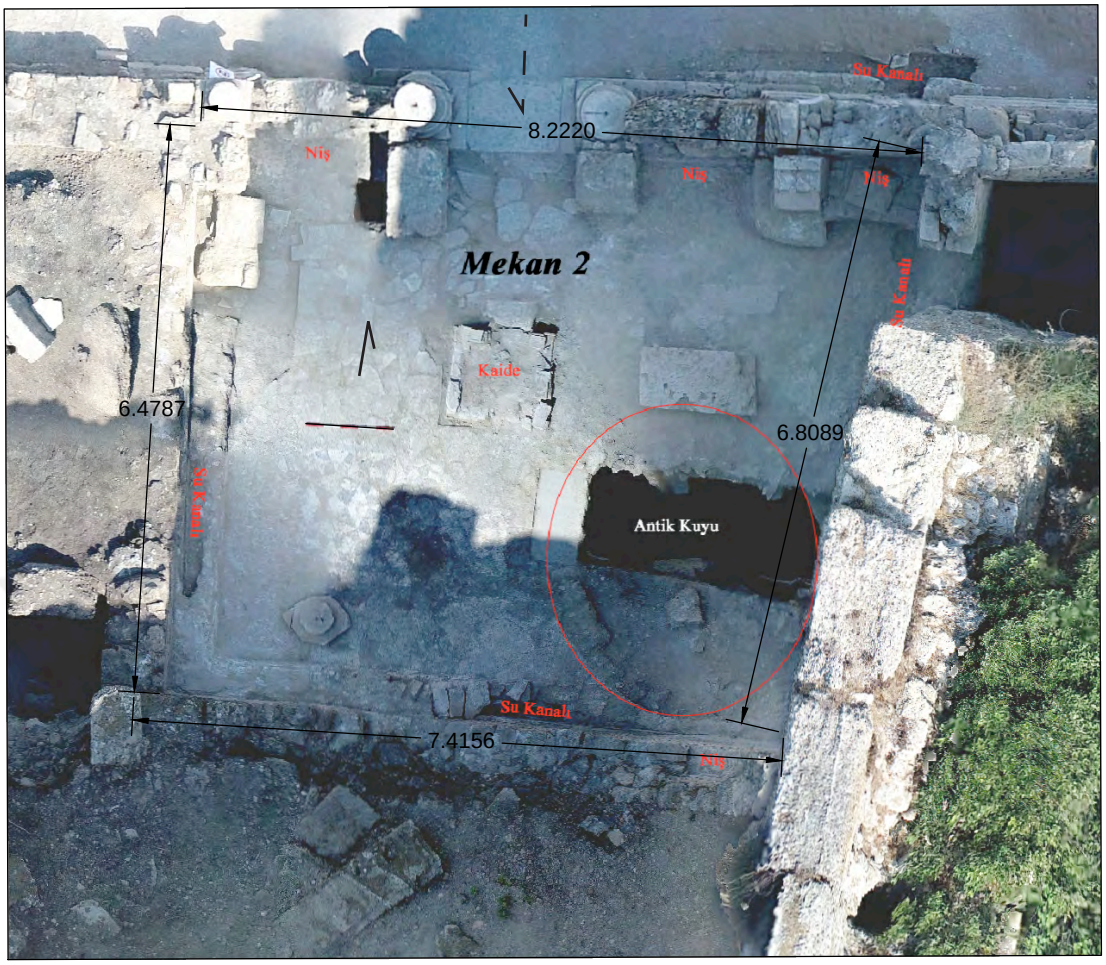
Görsel No. 20.: *Güney Stoa kuzey cephe ve hamam duvarları (2017 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 21.: *Güney Stoa praefurniumu ve hamama ait kuzey duvarları (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 22.: *Güney Stoa Mekan 2 ve hamamın kuzey duvarları (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 23.: *Güney Stoa arkasındaki Mekan 2'ye ait hava fotoğrafı (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 24.: *Güney Stoa arkasındaki Mekan 2'ye ait hava fotoğrafı ve mekanın çevresi (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 25.: *Güney Stoa Doğu Girişine ait erken dönem blokları.*

Görsel No. 26.: *Güney Stoa Doğu Girişi önünde ele geçen mozaik yazıt.*

Görsel No. 27.: *Güney Stoa Batı Girişi, kanal ve mekanlar (2017 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 28.: *Güney Stoa arka duvarlarında görülen antik onarım izleri.*

a

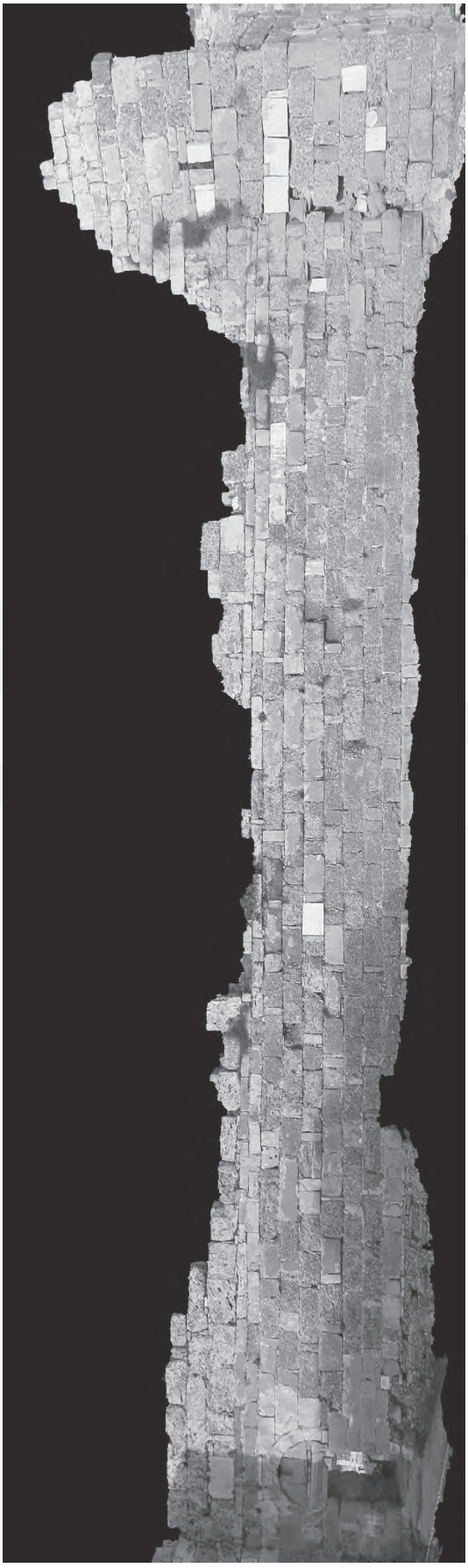

b

Görsel No. 29a-b.: *a: Batı Stoa güneybatı kısmında yer alan propylona ait kalıntılar*
b: Doğu cepheden görünüş.

Görsel No. 30a.: *Batı Stoa hava fotoğrafı. (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*
Görsel veri kaynağı: AgiSoft

Görsel No. 30b.: *Batı Stoa arkasındaki Attius Philippus Suru ön cephesi.*

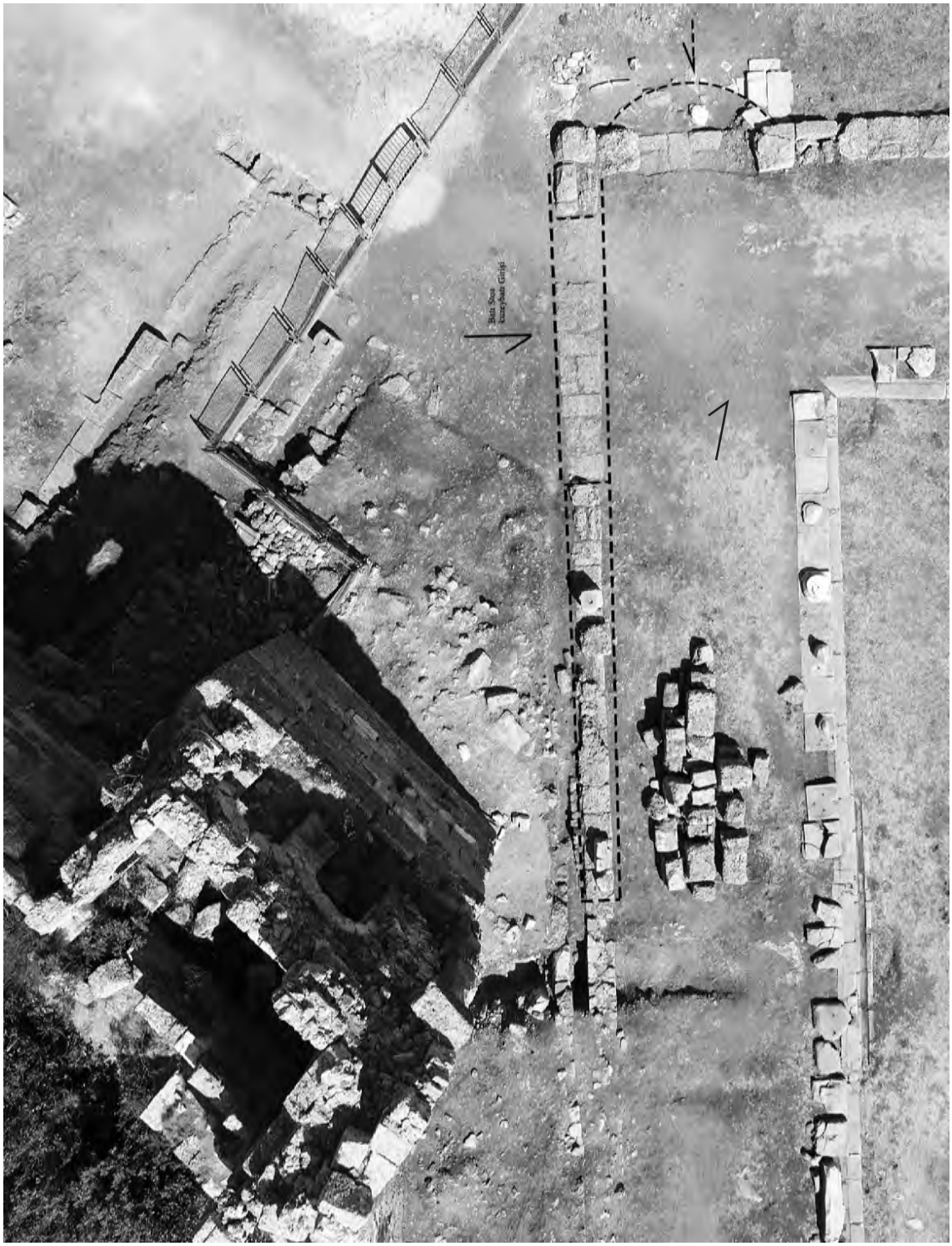

Görsel No. 31.: *Batı Stoa arkasında kalan (Attius Philippus Suru ve stoa arka duvarı arası) basamaklı konstrüksiyon. (2018 yılı Side Kazı Arşivi).*

a **b**

Görsel No. 32a-b.: *a: 2016 yılı kazılarında stoa ve arkasında ortaya çıkarılan alanlar*
b: Batı Stoada ortaya çıkarılan mozaik döşemeli zemin.

Görsel No. 33: *Batı Stoa kuzeybatı köşesi. (Görsel Veri kaynağı: AgiSoft).*

Görsel No. 34: *Kuzey Stoa Batı Girişi hava fotoğrafı. (Görsel Veri kaynağı: AgiSoft).*

Görsel No. *35.: Kuzey Stoa Batı Girişi hava fotoğrafı (2017 yılı Side Kazı Arşivi).*

a **b**

Görsel No. 36a-b.: *Kuzey Stoa Doğu Girişi.*
a: Hava fotoğrafı b: Doğu ve kuzey taraftan görünüş.

37a

37b

37c

37d

Görsel No. 37a-b-c-d.:
a: Palaestra merkezinde yer alan postament/kaideye ait hava fotoğrafı.
b: Postament/kaidenin doğu stylobatı önünde gerçekleştirilen sondaj çalışmaları sonucunda ortaya çıkan temel blokları.
c: İmparator onurlandırma salonu ve postament/kaidenin batıdan görünüşü.
d: Arkadius Forumu olarak isimlendirilen Geç Antik Çağ postamenti.

a

b

Görsel No. 38a-b.:
a: İmparator onurlandırma salonu arka duvarı.
b: Arka duvarın güneybatı ucundaki hatıl yuvası izleri.

Görsel No. 39.: *Doğu Stoa arkasındaki imparator onurlandırma salonu ve yan mekanlar hava fotoğrafı (2019 yılı Side Kazı Arşivi).*

Görsel No. 40.: *Kuzey Mekana ait güney cephe duvarları.*

a b

Görsel No. 41a-b.: *a: M Yapısı doğu cephe genel görünümü. b: Doğu cephe detay görünümü.*

Görsel No. 42.: *İmparator onurlandırma salonu cephesi genel görünümü.*

Görsel No. 43.: *İmparator onurlandırma salonu cephesinin 1965 yılı restorasyonu ile oluşturulan düzenlemesi.*

Görsel No. 44.: *İmparator onurlandırma salonu doğu cephesinde yer alan nişler.*

Görsel No. 45.: *İmparator onurlandırma salonu, doğu cephenin merkez nişi ve önünde yer alan zemine ait mermer döşemeler.*

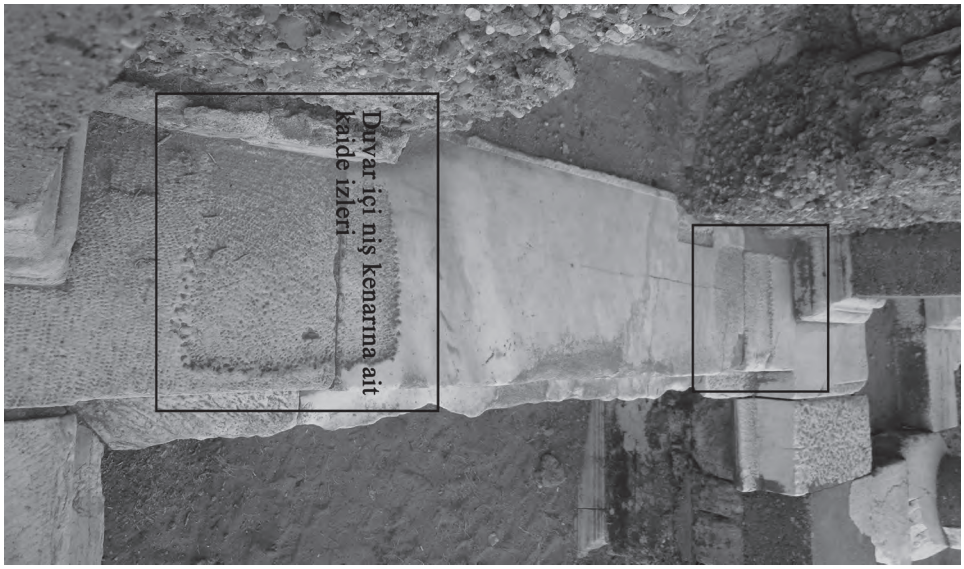

a

b

Görsel No. 46a-b:
a: İmparator onurlandırma salonu güney köşe nişi üst görünüş
b: Cephe görünüşü.

Görsel No. 47.: *İmparator onurlandırma salonu, niş kenarında yer alan postament kaide izleri.*

Görsel No. 48.: *İmparator onurlandırma salonu, kuzey köşe nişi podyumu ön cephesi.*

Görsel No. 49.: *İmparator onurlandırma salonu, kuzey cephesi.*

a

b

Görsel No. 50a-b.:
a: İmparator Onurlandırma Salonu güney cephe duvarları.
b: Güney cephe duvarına ait detaylar.

Görsel No. 51.: *İmparator onurlandırma salonu, podyum alt kenarlarında yer alan iskele yuvalarından bir örnek.*

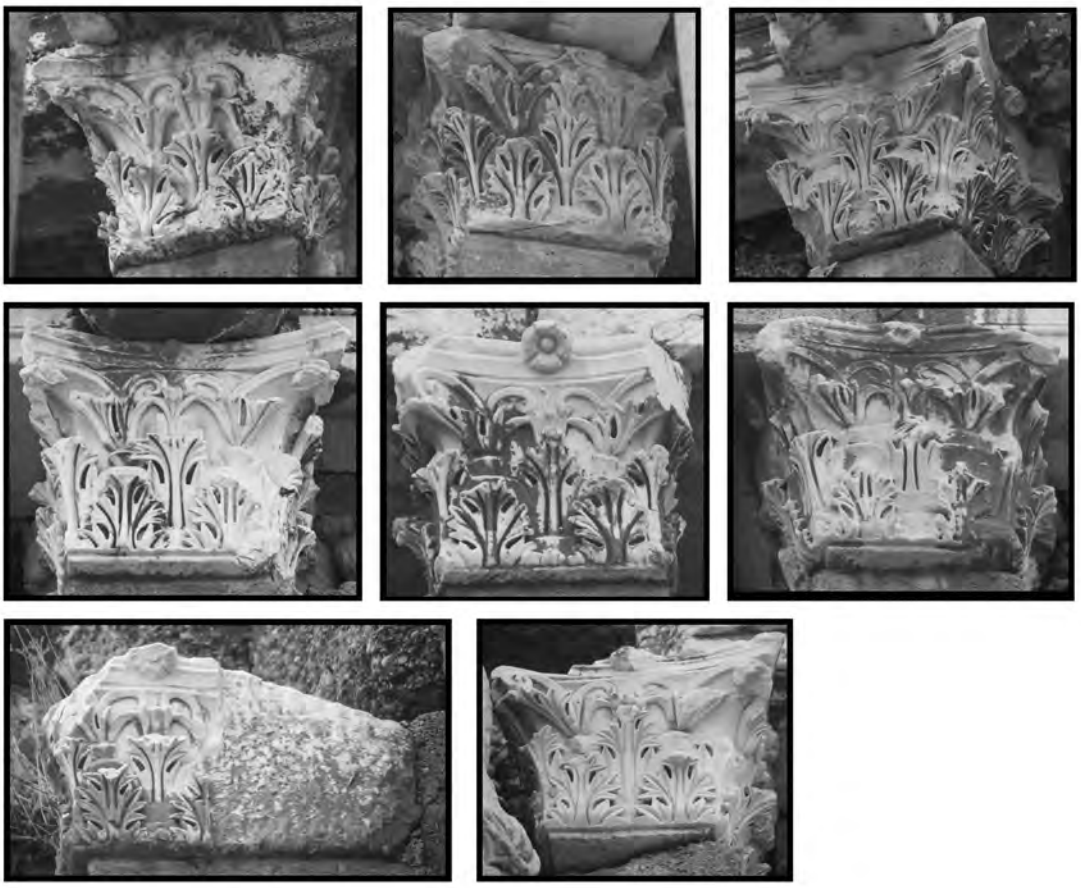
a

b

Görsel No. 52a-b.: *İmparator onurlandırma salonu alt kat podyum profilleri.*

Görsel No. 53.: *İmparator onurlandırma salonu, 1965 yılı restorasyonunda kullanılan pilaster başlıklar.*

Görsel No. 54.: *İmparator onurlandırma salonu 1965 yılı restorasyonu ile ayağa kaldırılan güney köşe nişi cephesi.*

Görsel No. 55.: *İmparator onurlandırma salonu 1965 yılı restorasyonu ile ayağa kaldırılan aedicula cephesi.*

Görsel No. 56.: *Ayağa kaldırılan cephede kullanılan duvar arşitravının bezeme detayı.*

Görsel No. 57.: *İmparator onurlandırma salonu 2. katına ait yapı izleri.*

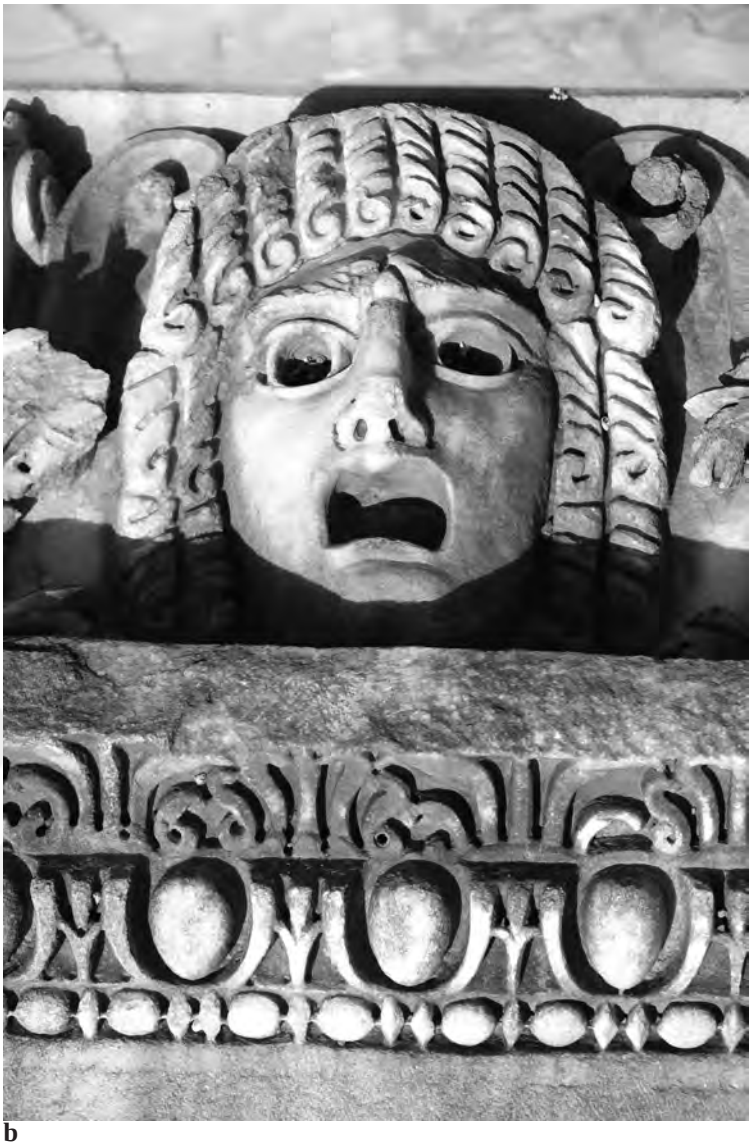
Görsel No. 58.: *Güney Mekan doğu cephesi duvarları.*

Görsel No. 59.: *Güney Mekanın hava fotoğrafı ve mekan arkasında yer alan tonozlu yapı konstrüksiyonu.*

a

b

c

Görsel No. 60 a-b-c.: *a: Konsollu evde ele geçen mask biçimli kabartmalar. b: Tiyatro yapısından mask biçimli friz örneği c: Lahit üzerinde ele geçen mask biçimli kabartma.*

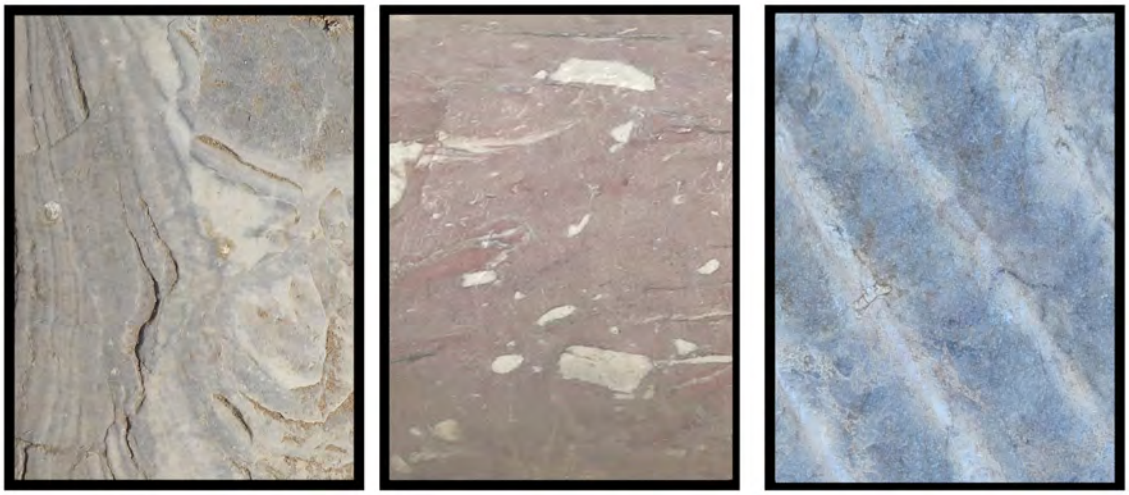
Görsel No. 61.: *Scythopolis'ten tragedya mask örneği (Fischer (1998), s. 117, 65).*

Görsel No. 62.: *M Yapısından ele geçen sütunlardan örnekler.*

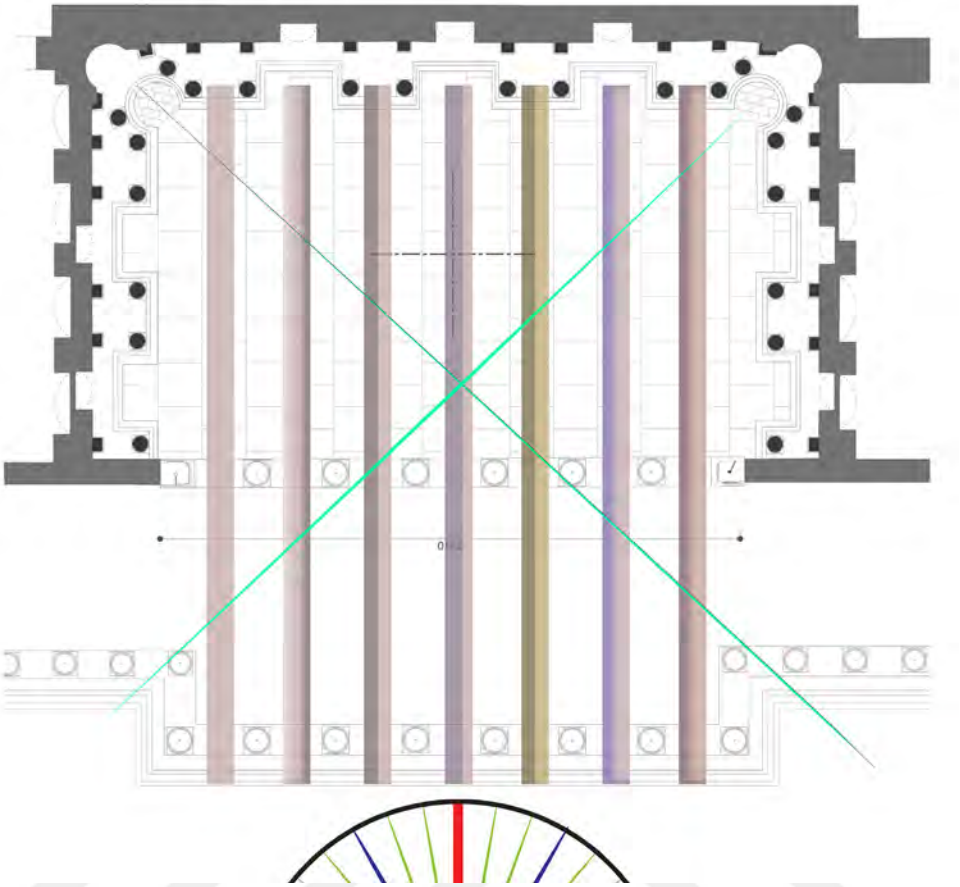

Görsel No. 63.: *Perge güney hamamı praefurnium menfezi.*

a **b** **c**

Görsel No. 64.: *Yapıda ele geçen sütunlara ait mermer renklerini gösterir şablon.*
a: Stoayı çevreleyen sütunların sahip olduğu renk damarı
b: Postament/kaide çevresinde yoğunlukla ele geçmiş, yapı ile tam olarak ilişkilendirilemeyen bir grup kırmızımtırak sütuna ait renk damarı.
c: Burma yivli sütunların sahip olduğu renk damarı.

Görsel No. 65.: *Doğu Stoanın sütun ve aedicula cephesi aksları.*

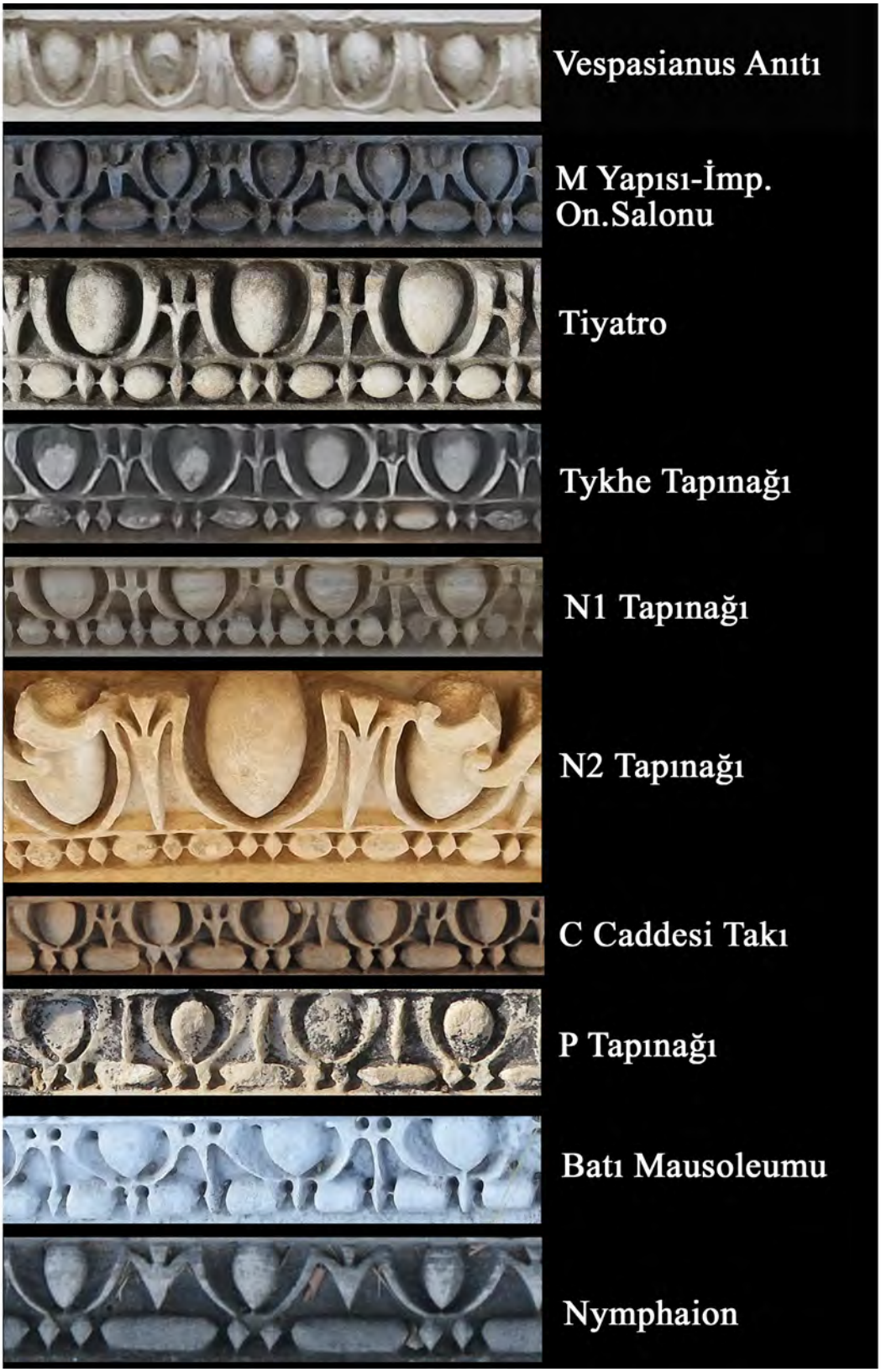
a

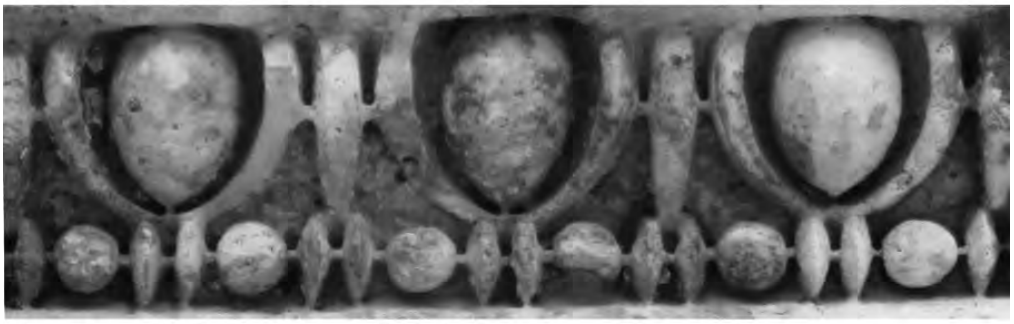
b

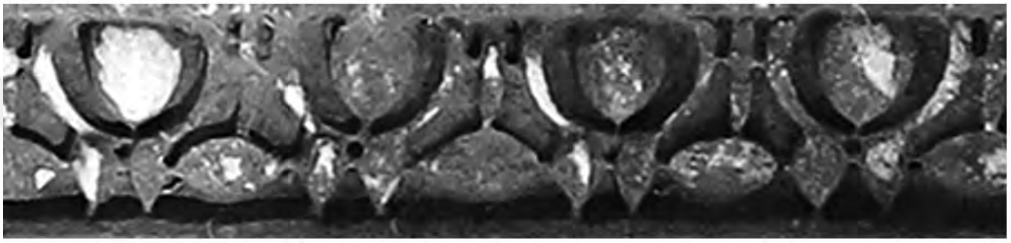
Görsel No. 66a-b.: *a: B Caddesi propylona ait arkhitrav-friz bloğu. b: Propylona ait yarım kesik alınlık.*

Görsel No. 67.: *Side antik kentinde yer alan yapılarda belgelenen ion kymationu bezeme tipleri.*

Perge F3 Nymphaionu
(MS 128/9)

Perge Hadrianus Takı
(MS 121)

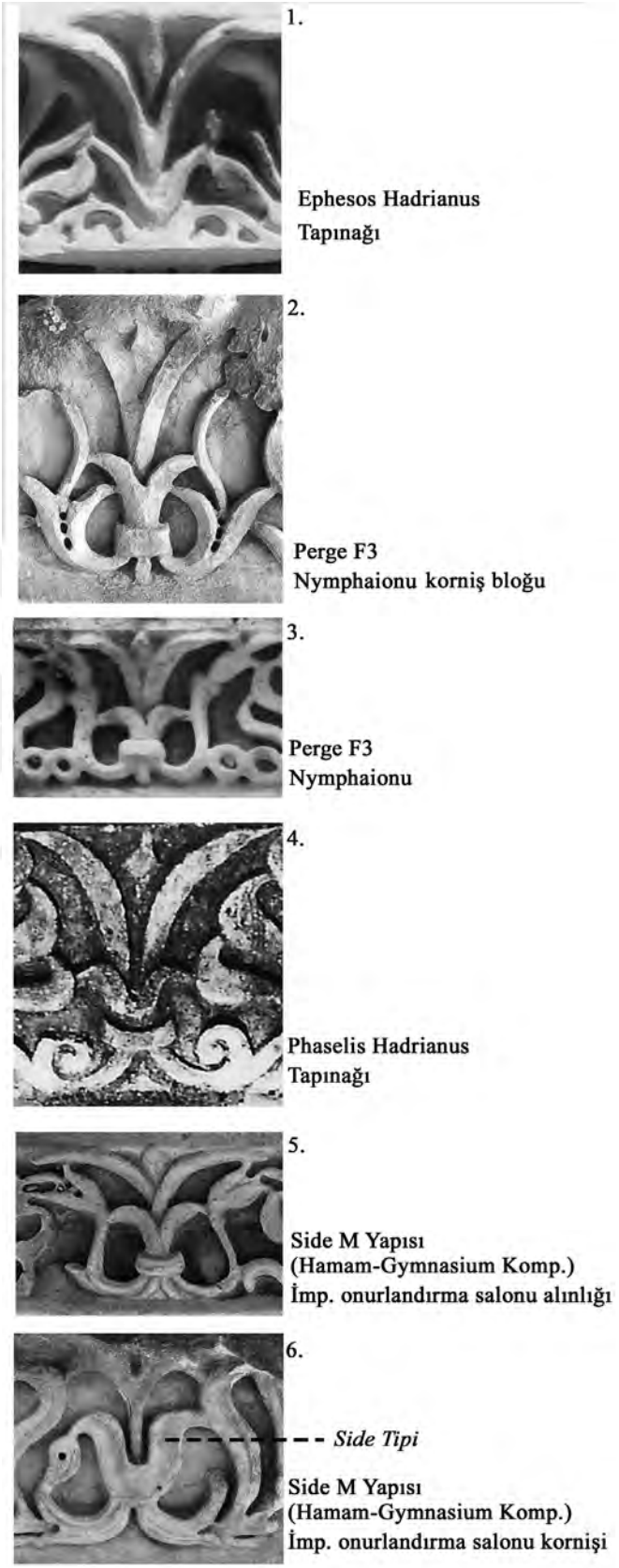

Perge Güney Kapısı
(MS 119-122)

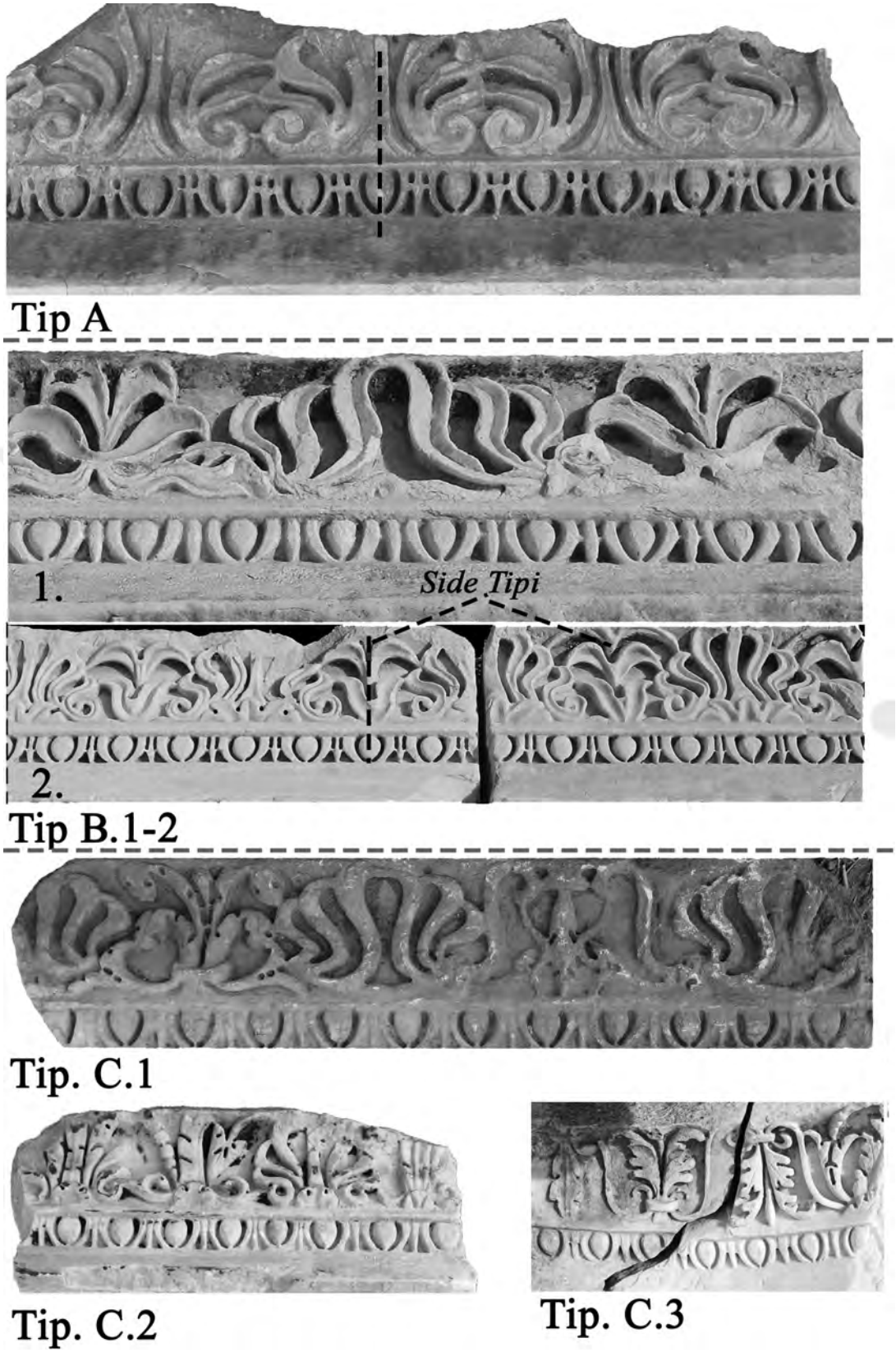

Attaleia Hadrianus Kapısı
(MS 131)

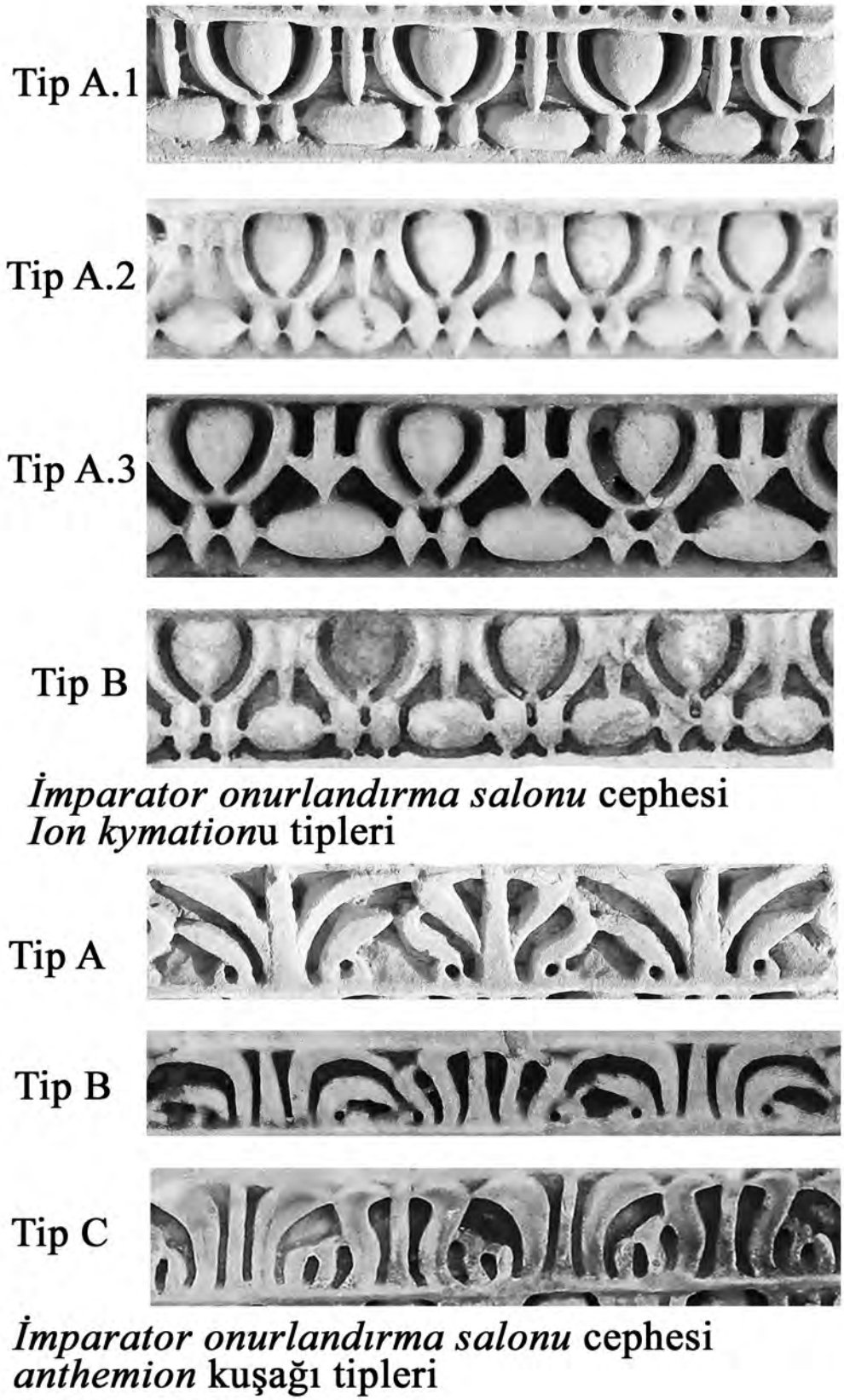
Görsel No. 68.: *Pamphylia Bölgesinde kesin tarihlendirilen yapılarda bulunan ion kymationu bezeme tipleri.*

Görsel No. 69.: *İmparator Hadrianus Dönemine tarihlendirilen yapılarda görülen lotus çiçeği tipleri.*

Görsel No. 70.: *İmparator onurlandırma salonu korniş blokları üzerinde yer alan bezeme tipleri.*

Görsel No. 71.: *İmparator onurlandırma salonu ion kymationu ve anthemion kuşağı bezeme tipleri.*

Görsel No. 72.: *Perge F3 Nymphaionu ion kymationu ve anthemion kuşağı bezemeleri.*

Görsel No. 73.: *Attaleia Hadrianus Kapısına ait yan cephe arşitravı.*

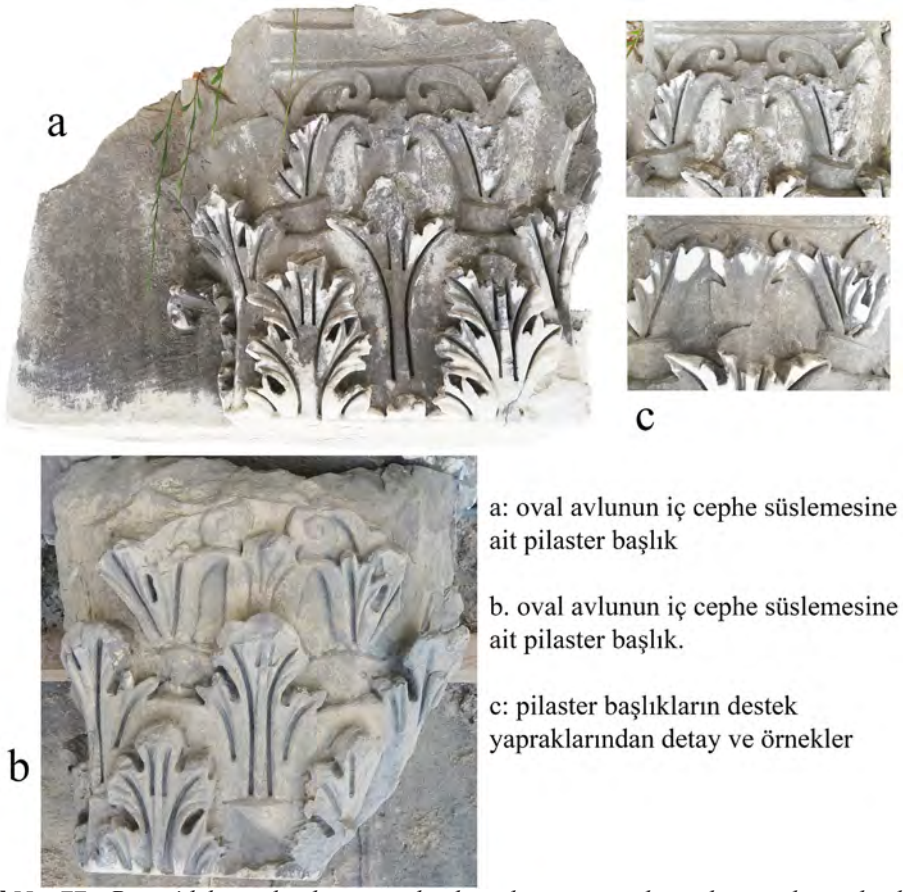
Görsel No. 74.: *Perge Güney Hamamı palaestrasına ait friz bloğu üzerinde yer alan akanthus bze*meleri.

Görsel No. 75.: *Perge'deki Hadrianus Takına ait korinth tipi başlıklar.*

Görsel No. 76.: *Perge'deki oval avlunun cephe düzenlemesine ait arşitrav bloğu.*

Görsel No. 77.: *Perge'deki oval avlunun cephe düzenlemesine ait korinth tipi pilaster başlıkları.*

Görsel No. 78.: *Perge'deki oval avlunun cephe düzenlemesine ait korinth tipi sütun başlığı.*

Görsel No. 79.: *Side N1 Tapınağının arşitrav-friz bloğu.*

Görsel No. 80.: *Side N1 Tapınağının korniş bloğu üzerinde görülen açık - kapalı palmet dizisi.*

Görsel No. 81.: *Side N1 Tapınağı başlık, arşitrav-friz ve korniş blokları.*

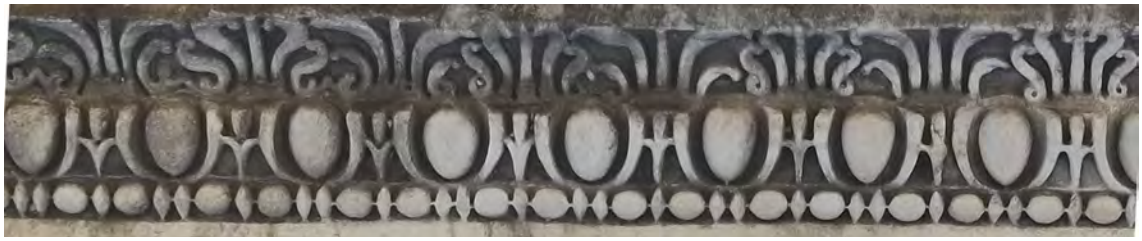
Görsel No. 82.: *Side N2 Tapınağına ait kompozit başlık.*

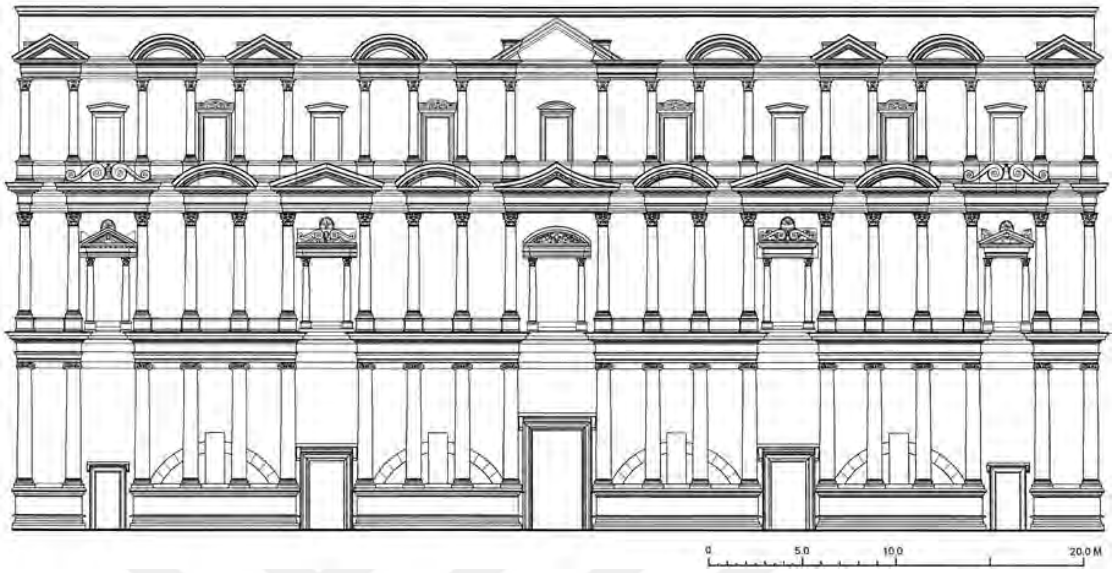
Görsel No. 83.: *Side Thykhe Tapınağına ait üst yapı elemanları.*

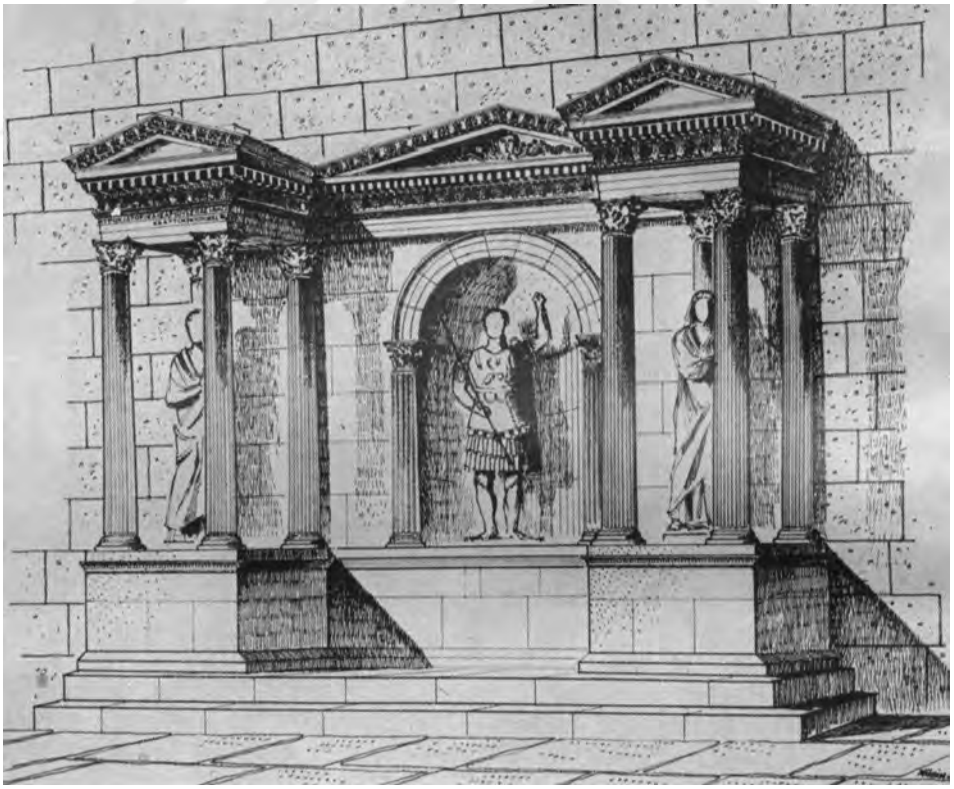
Görsel No. 84.: *Side Thykhe Tapınağı lentosuna ait ion kymationu ve anthemion kuşağı bezemeleri.*

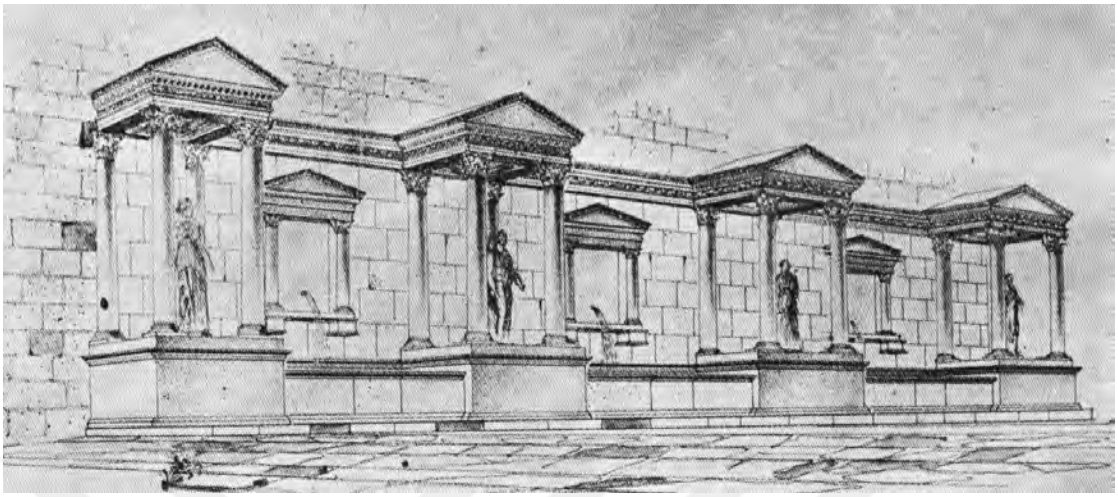
Görsel No. 85.: *Side Tiyatrosu alt kat arşitrav-friz bloğuna ait ion kymationu ve anthemion kuşağı bezeme detayı.*

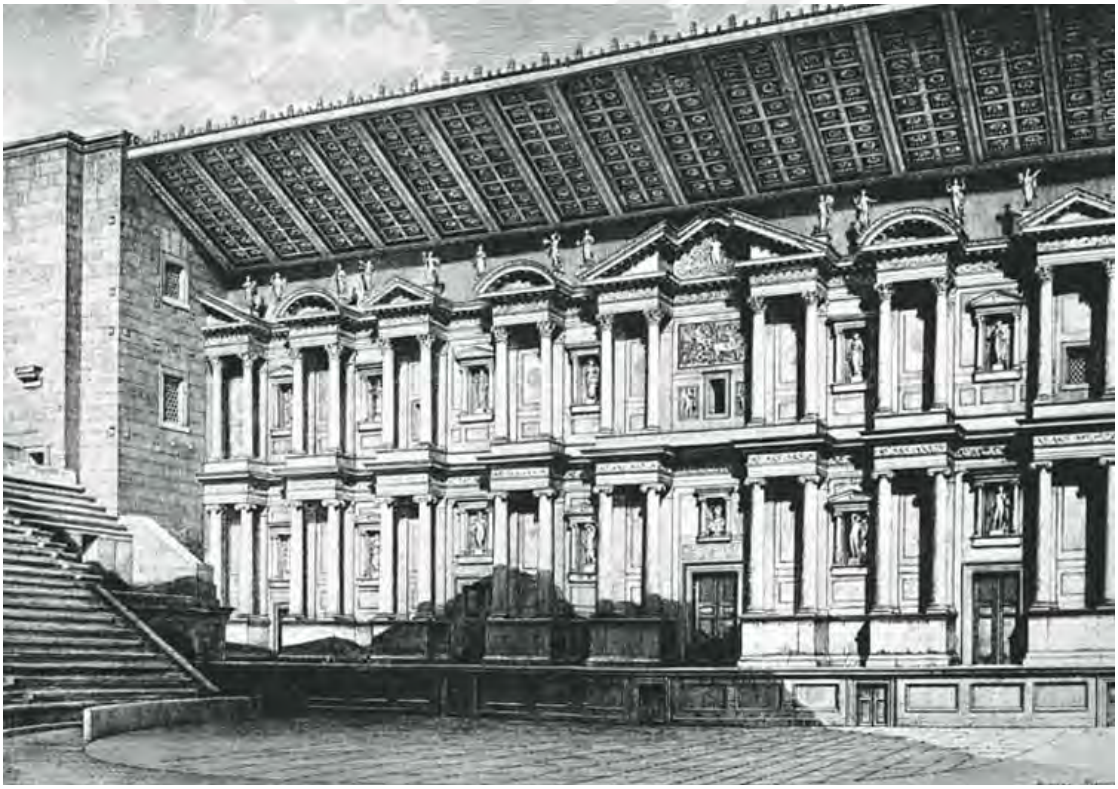
Görsel No. 86.: *Side Tiyatrosu sahne binasının restitüsyon önerisi (Günay, 2008).*

Görsel No. 87.: *Side Vespasianus Anıtı restitüsyon önerisi (Mansel, 1978).*

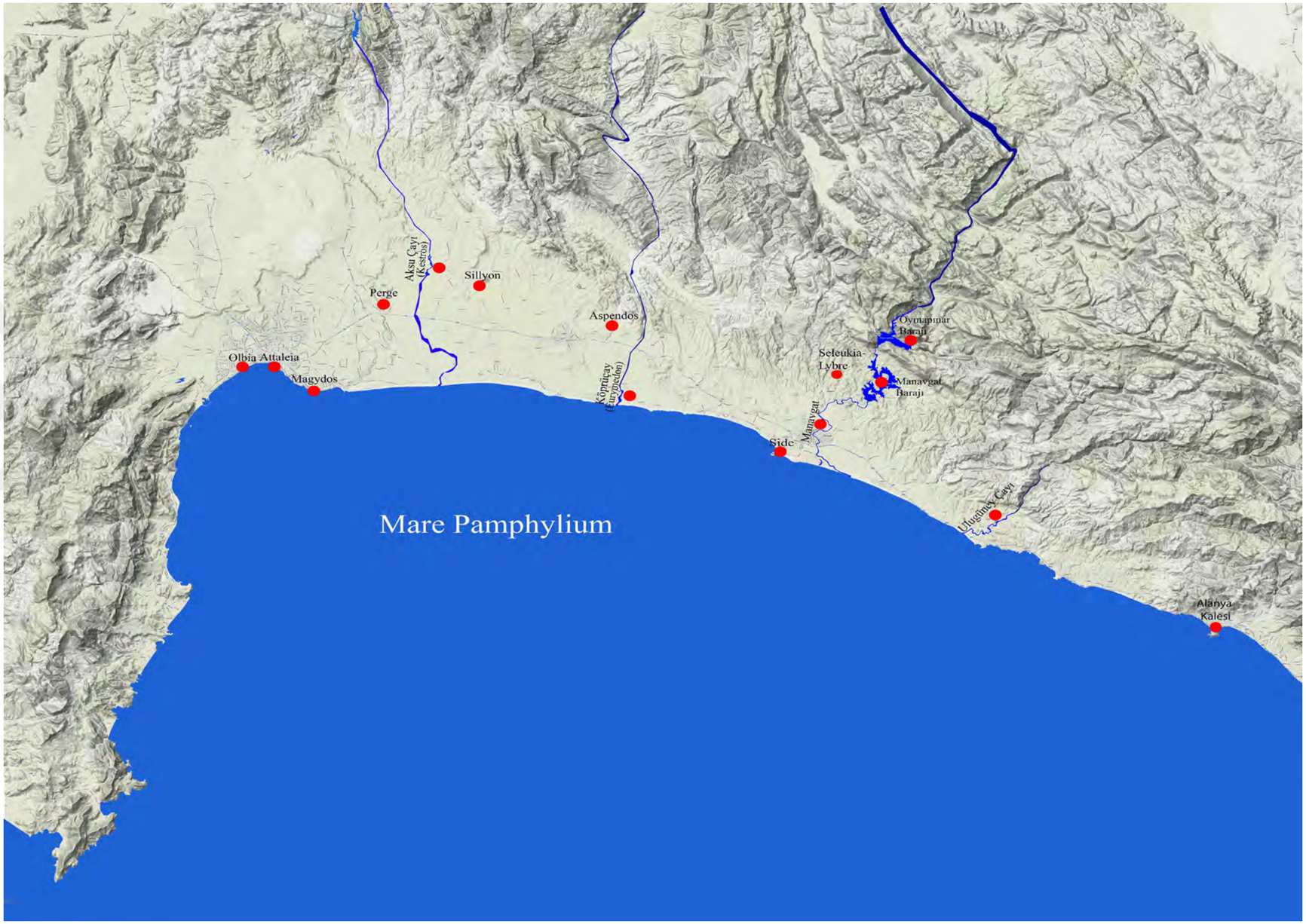
Görsel No. 88.: *Side I 1 Çeşmesi restitüsyon önerisi (Mansel, 1978).*

Görsel No. 89.: *Aspendos Tiyatrosu sahne binasının restitüsyonu (Lanckoronski, 1895).*

HARİTA VE PLANLAR

Haritalar

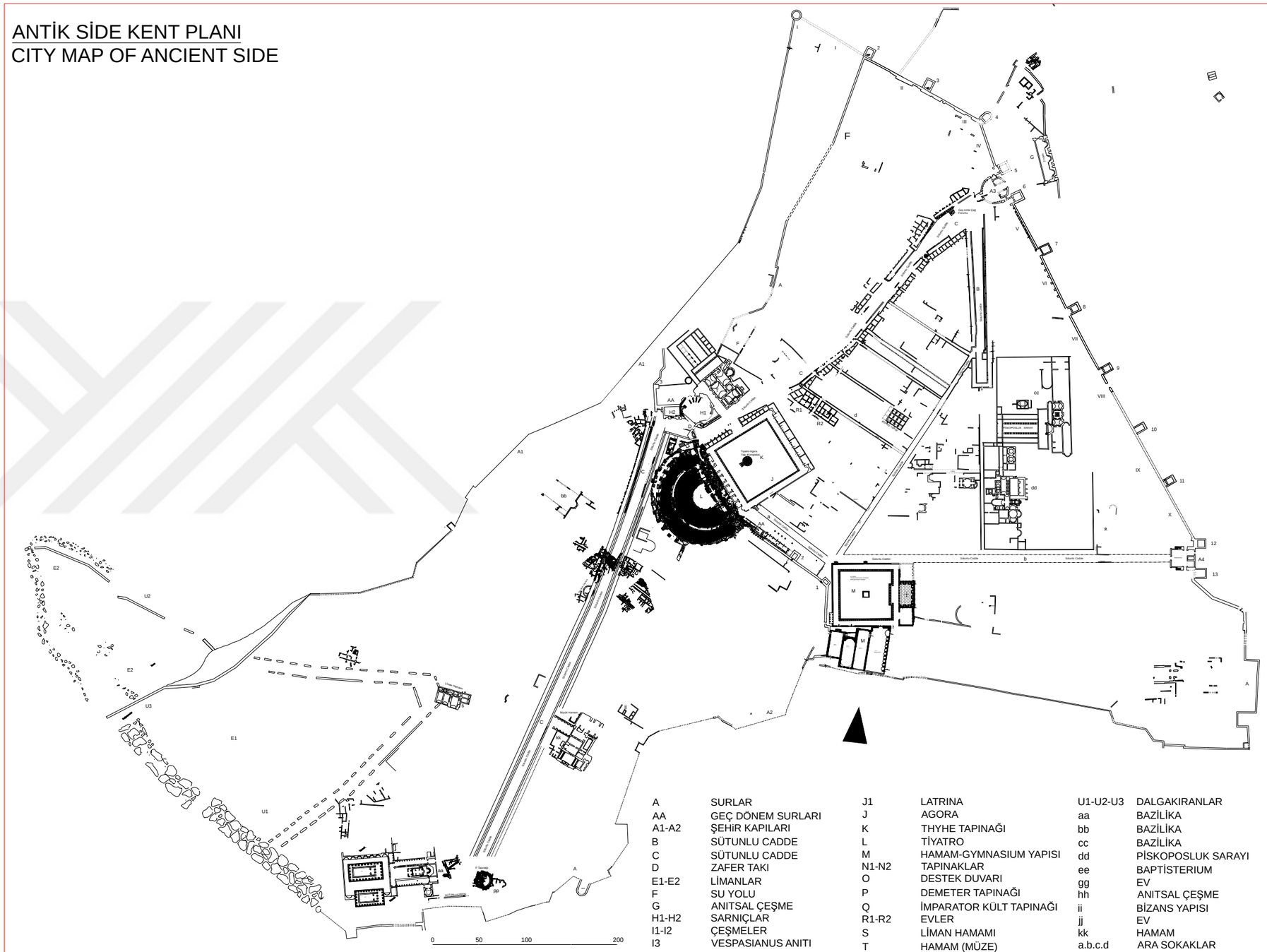

Hrt. No. 1.: *Pamphylia Bölgesinin topoğrafyası ve bölgenin başlıca antik kentleri. (Kaynak: Google Earth Uyg.: A. Yurtsever)*

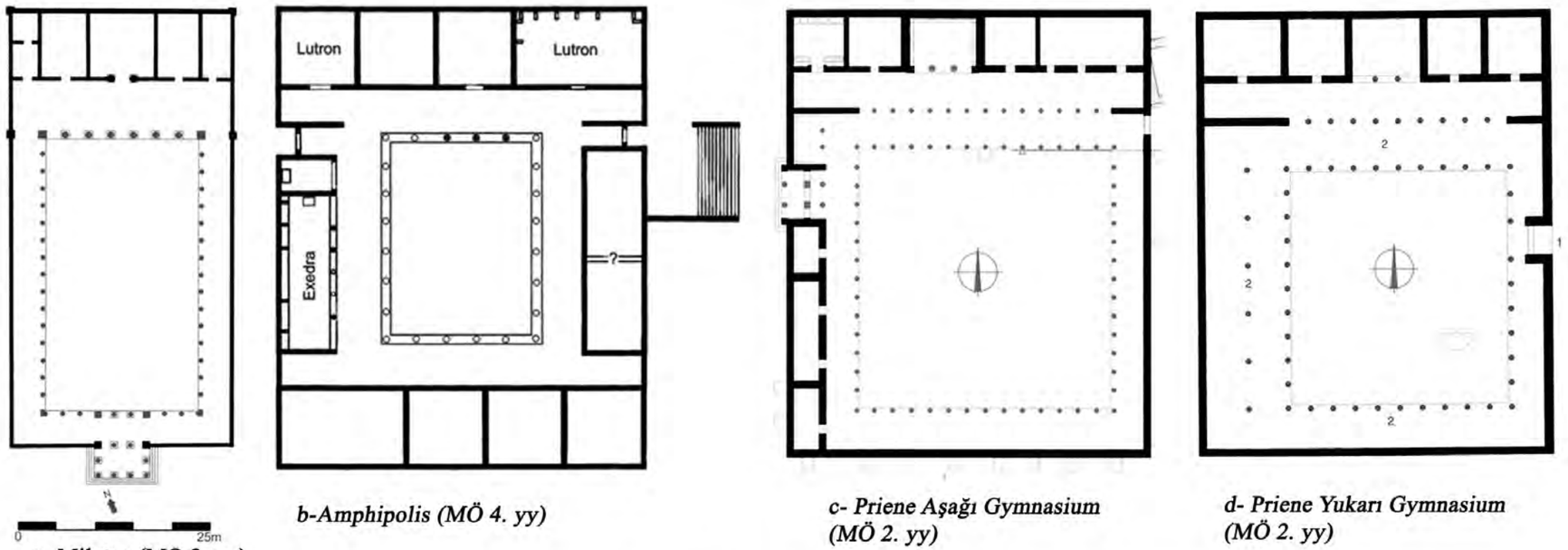

Hrt. No. 2.: *Side antik kentinin Akdeniz coğrafyası içindeki konumu (Uyg.: A. Yurtsever).*

ANTİK SİDE KENT PLANI
CITY MAP OF ANCIENT SIDE

Plan No. 1.: *Side antik kent planı (Mansel Sonrası: S. Aydal-A. Yurtsever).*

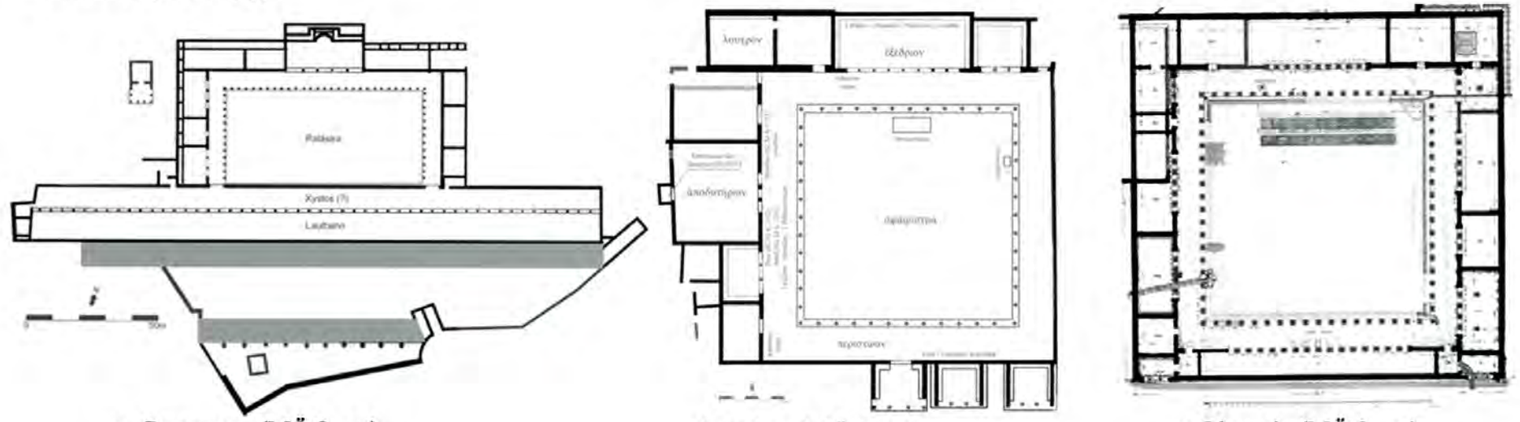

a- Miletos (MO 2. yy)

b-Amphipolis (MÖ 4. yy)

c- Priene Aşağı Gymnasium (MÖ 2. yy)

d- Priene Yukarı Gymnasium (MÖ 2. yy)

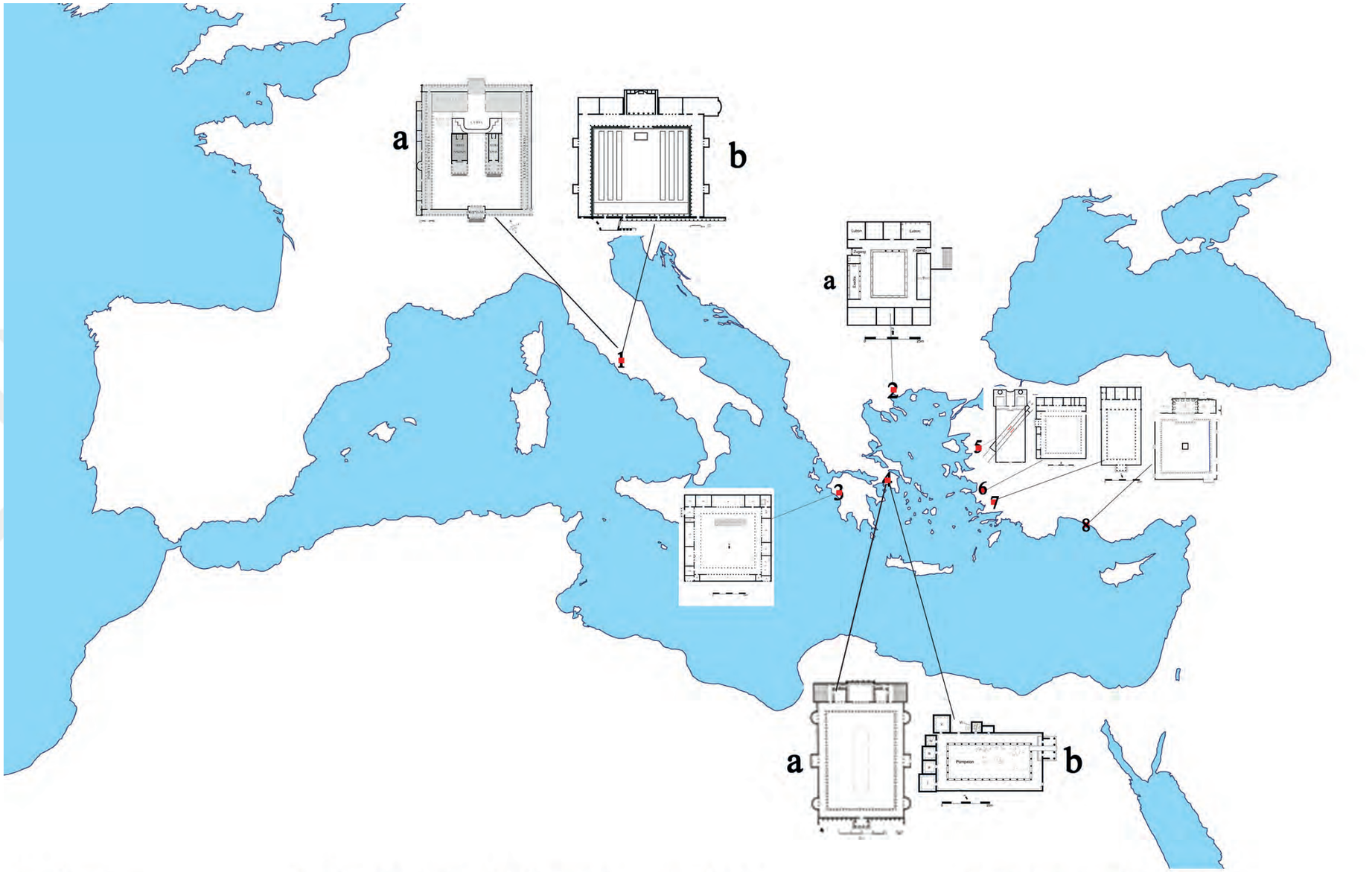
e- Pergamon (MÖ 2. yy)

f- Delos (MÖ 3. yy)

g- Olympia (MÖ 3. yy)

a-Miletos: Hellenistik Peristyl, Niewihner (2016); b-Amphipolis: Gymnasium, Emme (2013); c- Priene: Aşağı Gymnasium, Schede (1964); d-Priene: Yukarı Gymnasium, Dontas (2005); e-Pergamon: Üst Teras Gymnasiumu, Emme (2005); f-Delos: Gymnasium, Emme, (2005); g-Olympia: Gymnasium, Wacker (1996).

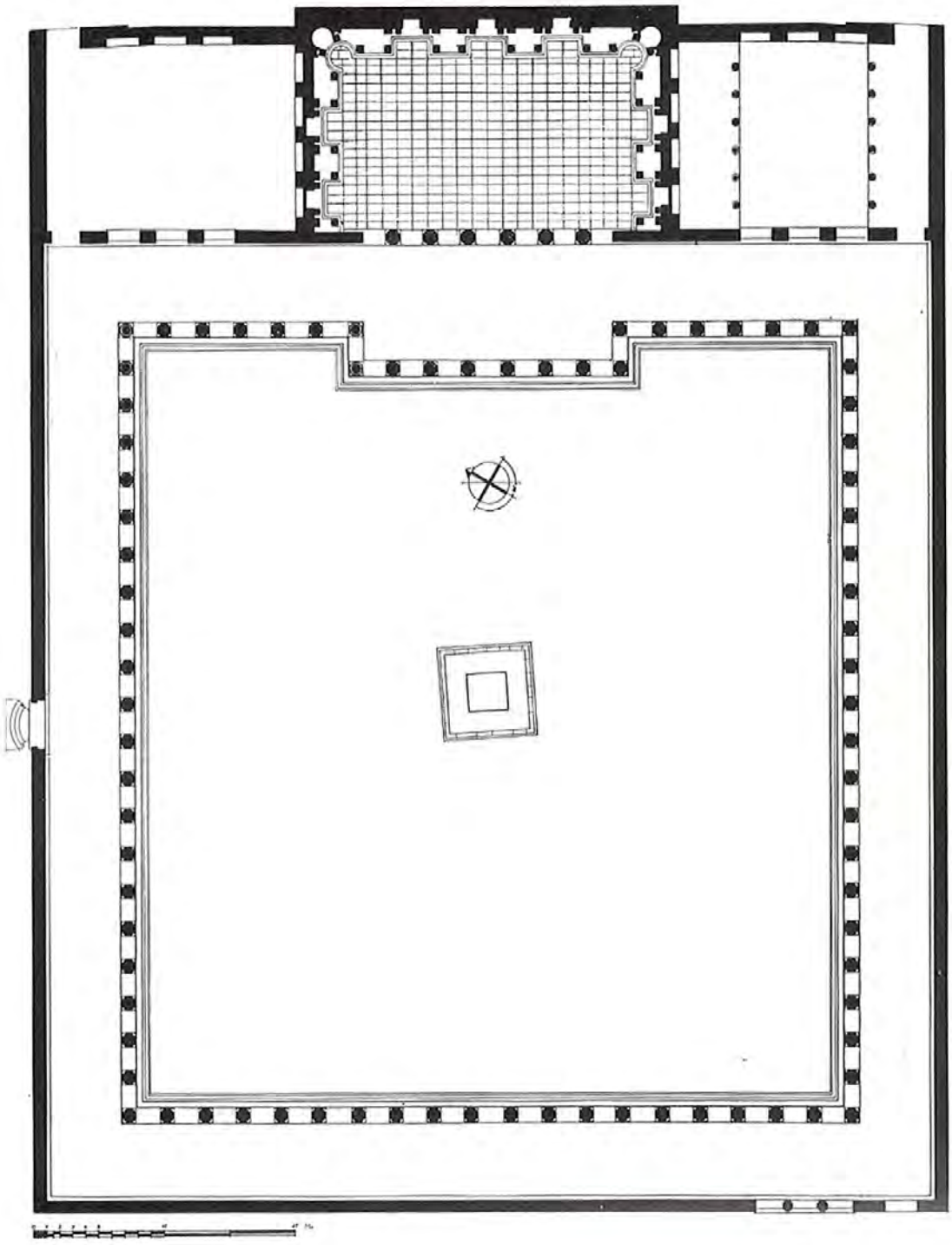
Plan No. 2.: *Hellenistik Dönem gymnasşumlarını gösterir plan. (Uyg. A. Yurtsever).*

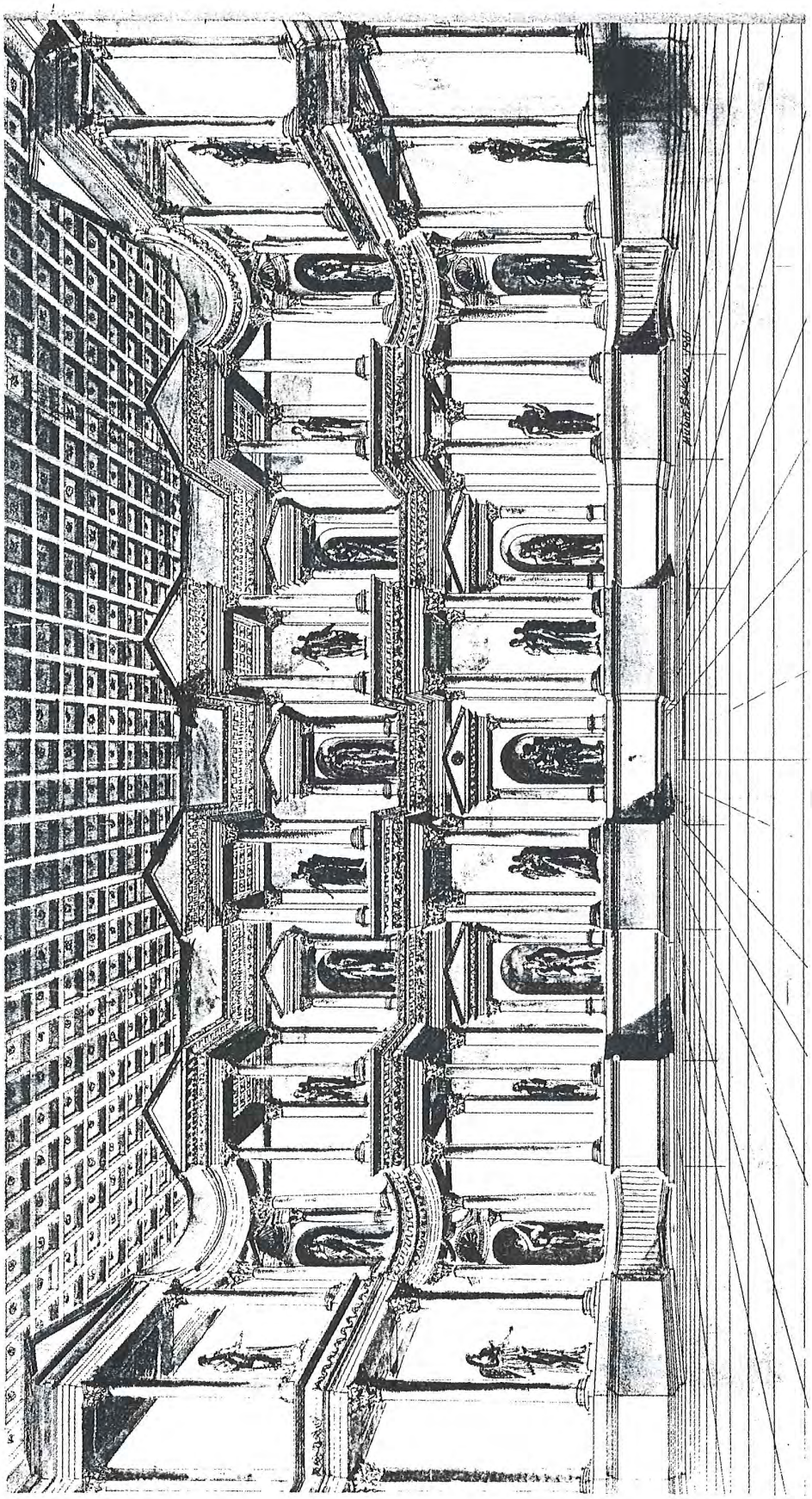
Plan No. 3.: *M. Yapısı ile benzer plana sahip yapılarının Akdeniz Coğrafyası içindeki dağılımı (B. Emme, 2013. Uyg. A. Yurtsever).*

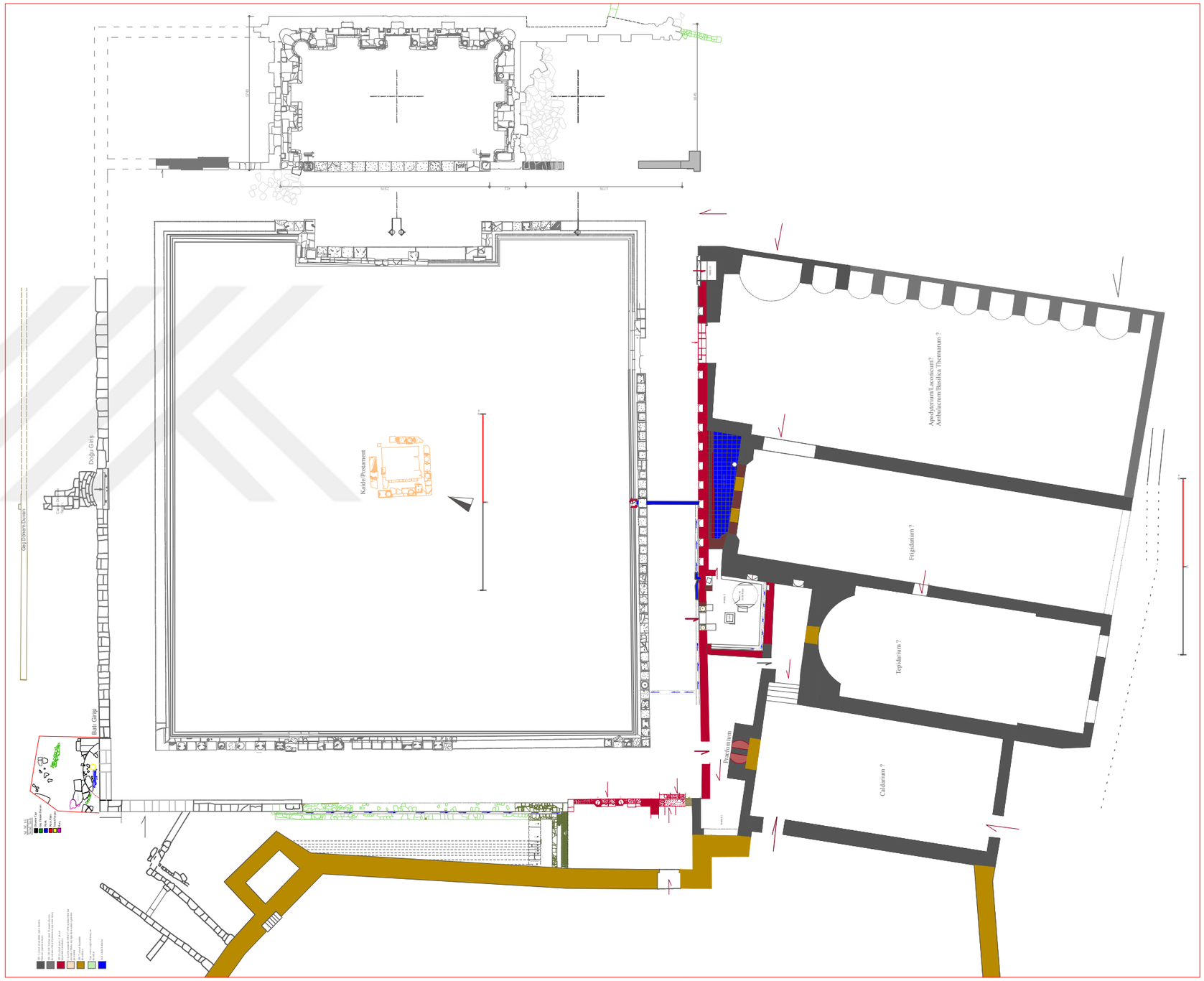
Plan No. 4.: *Yıllara göre Side antik kenti planları.*

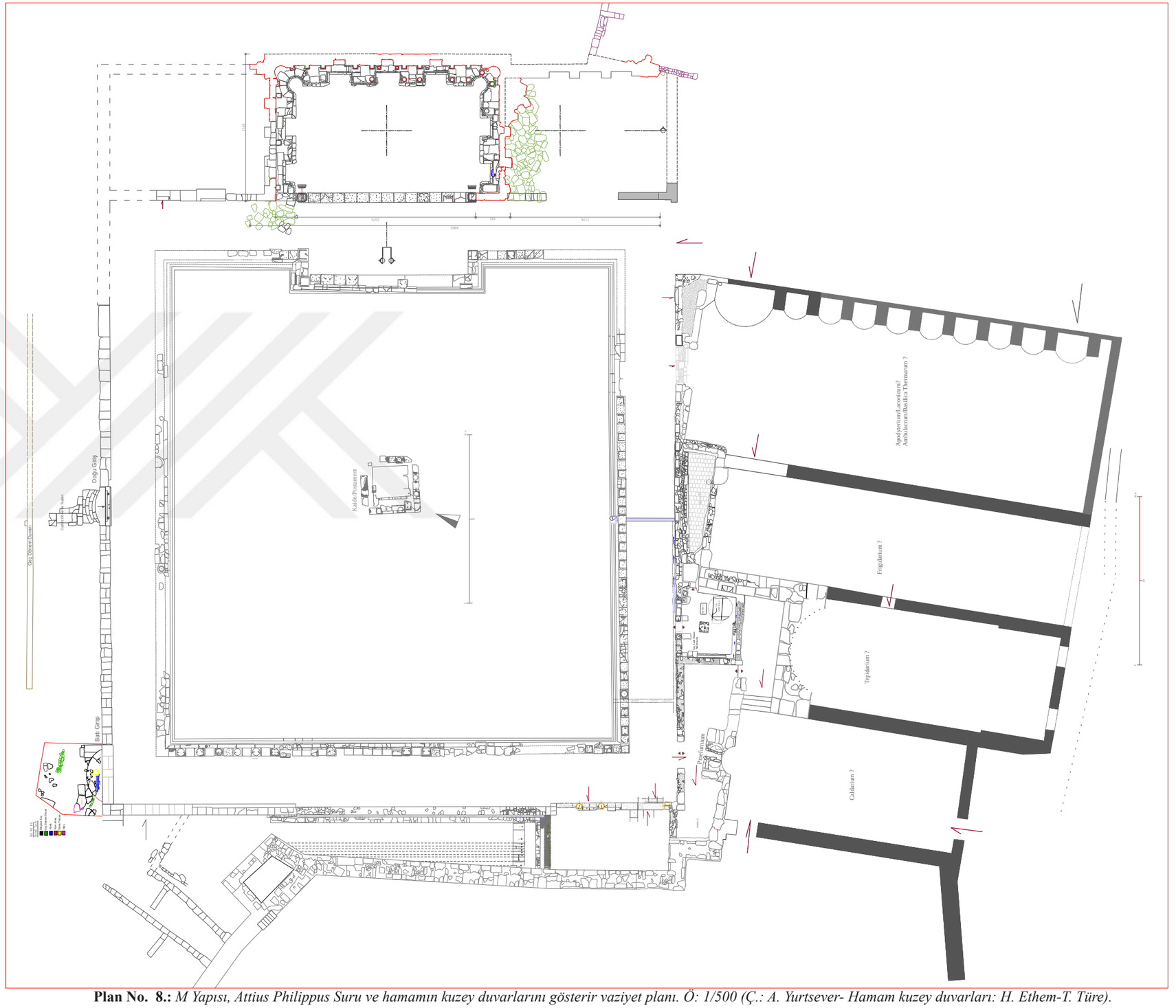
Plan No. 5.: *M Yapısının Mansel dönemi kazıları sonrasında oluşturulan planı.*

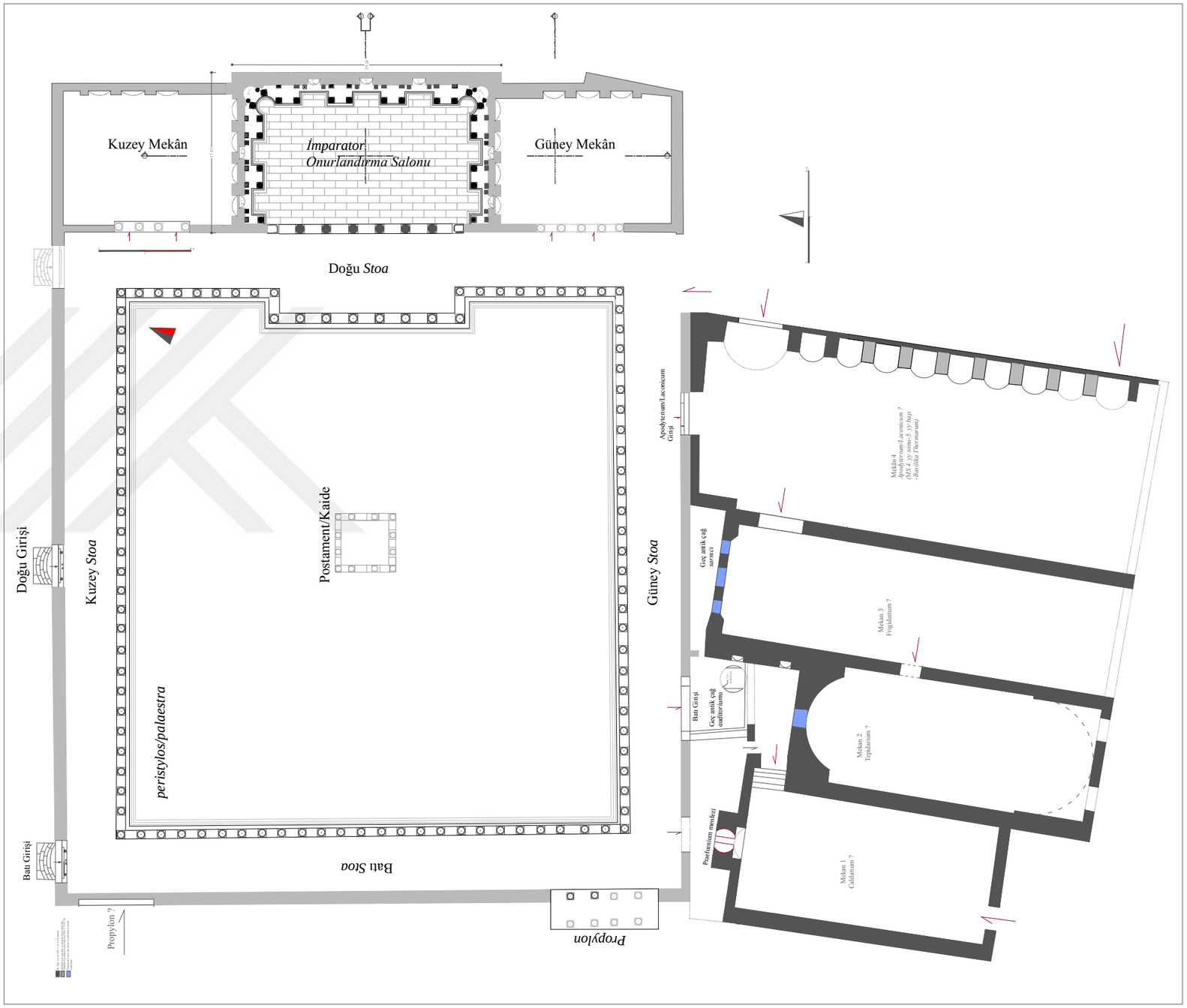

Plan No. 6.: *İmparator onurlandırma salonu aediculalı cephesinin canlandırması. (Ç.: M. Beken).*

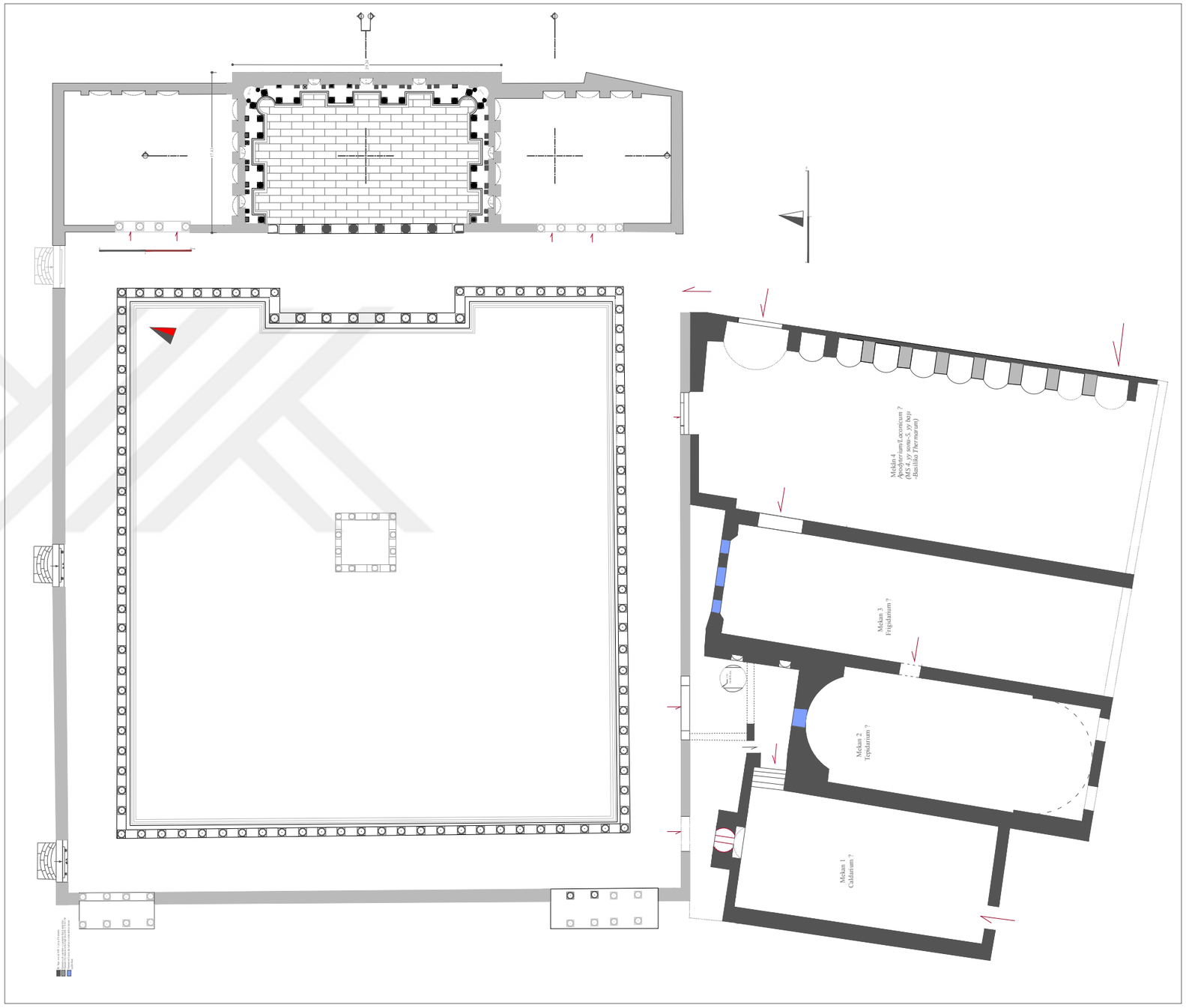

Plan No. 7.: *M Yapısı vaziyet planı Ö: 1/500.*

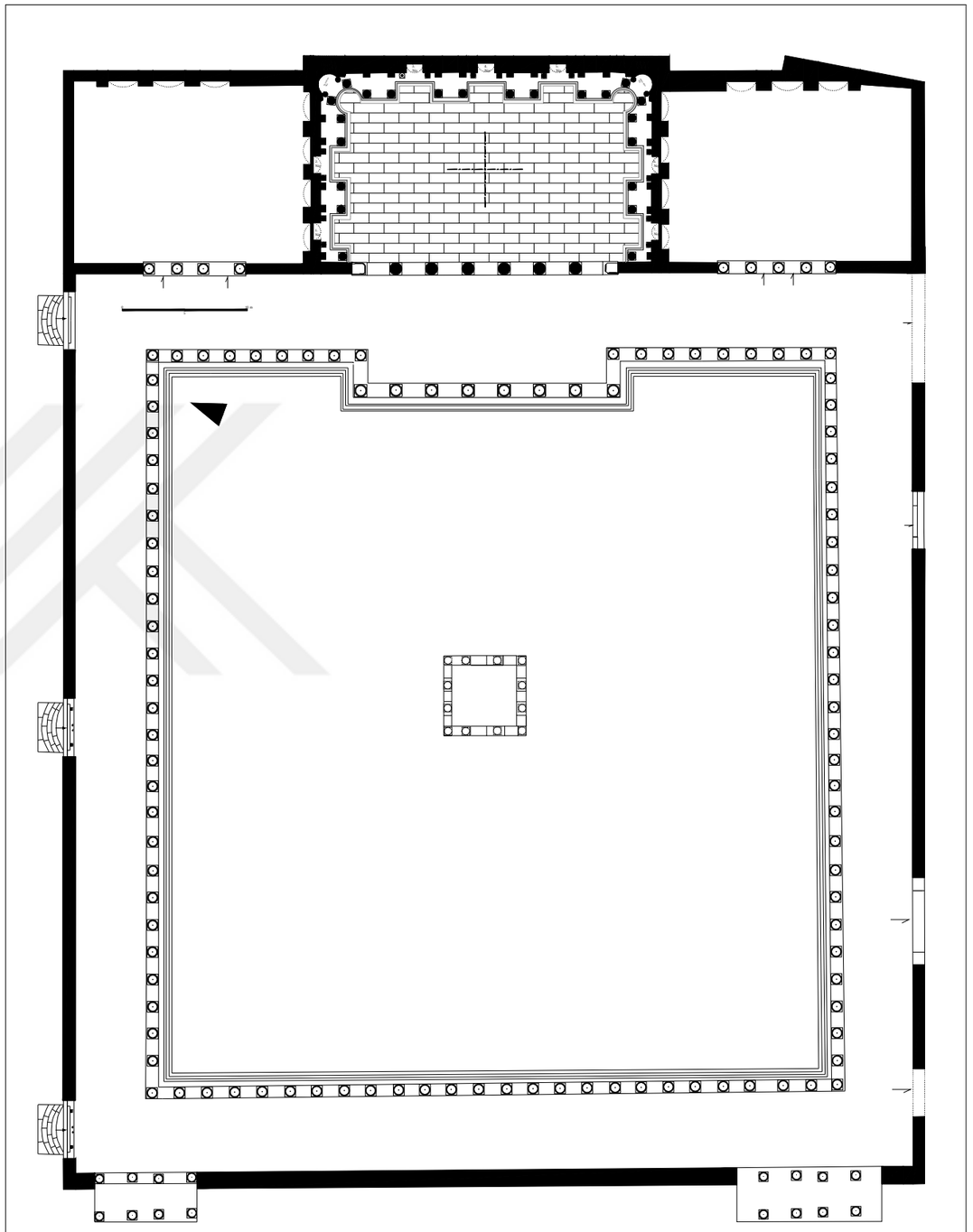

Doğu Girişi
Batı Girişi
Kuzey Duvarı
Kuzey Duvarı
Kuzey Duvarı

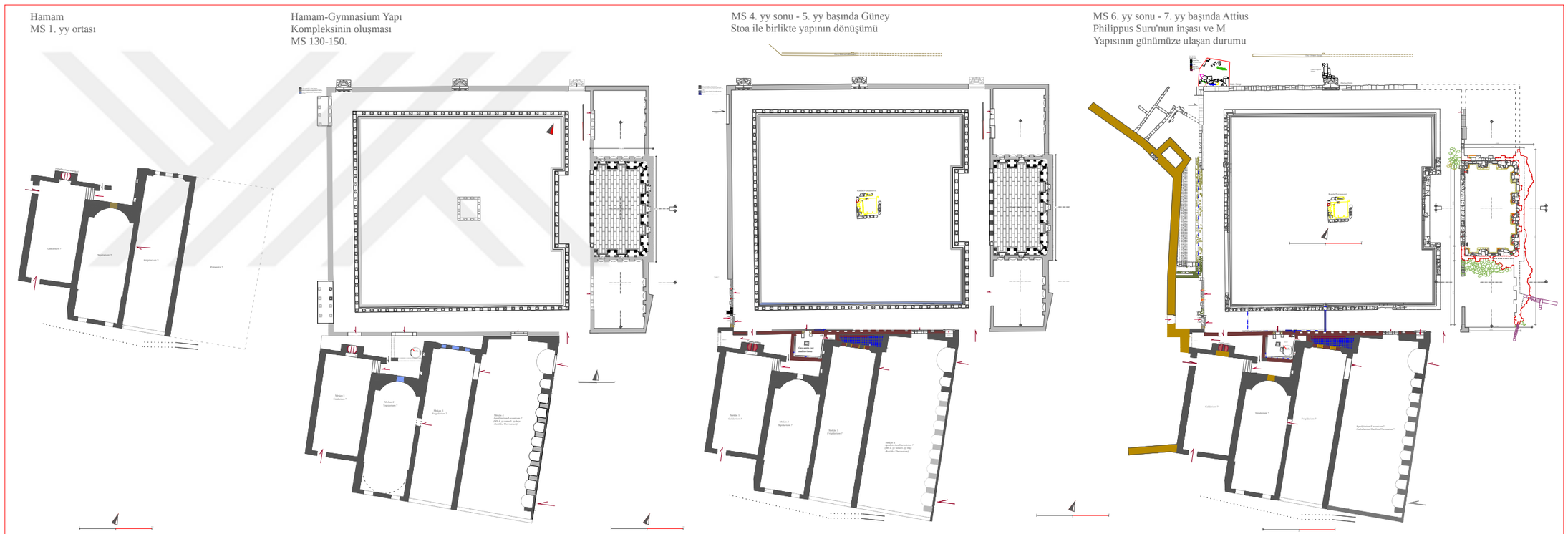
Plan No. 9.: *M Yapısı ve güneyinde yer alan hamam yapısının tespit edilen mekânları. Ö: 1/500.*

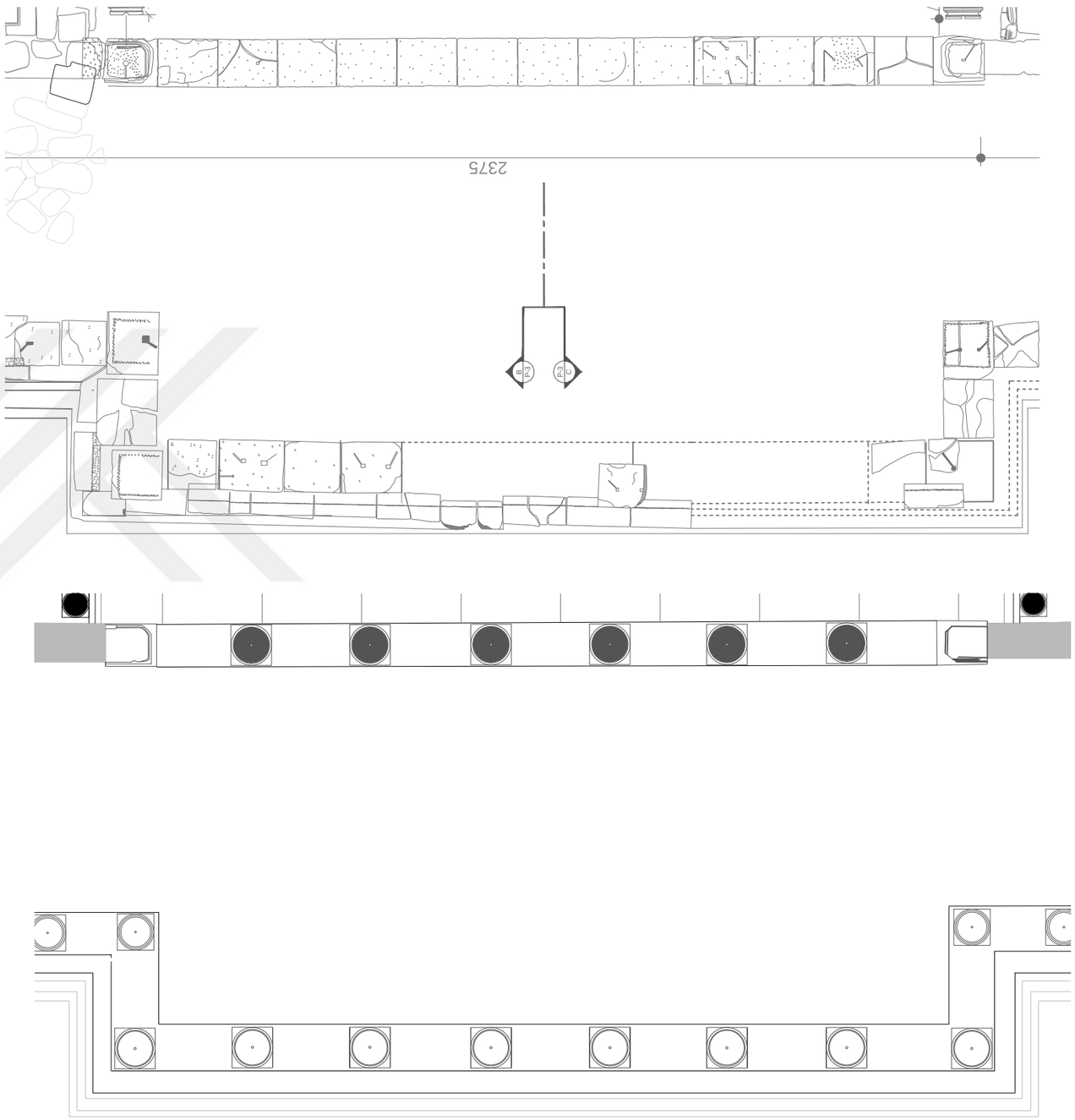
Plan No. 10.: *M Yapısı ve güneyinde yer alan hamam yapısının restitüe planı. Ö: 1/500.*

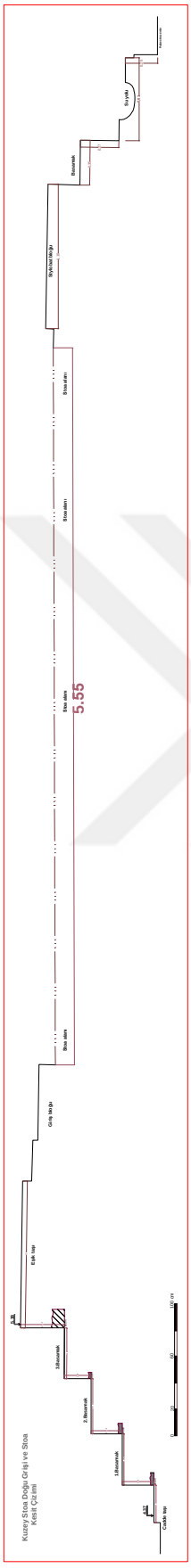
Plan No. 11.: *M Yapısı hipotetik planı.*

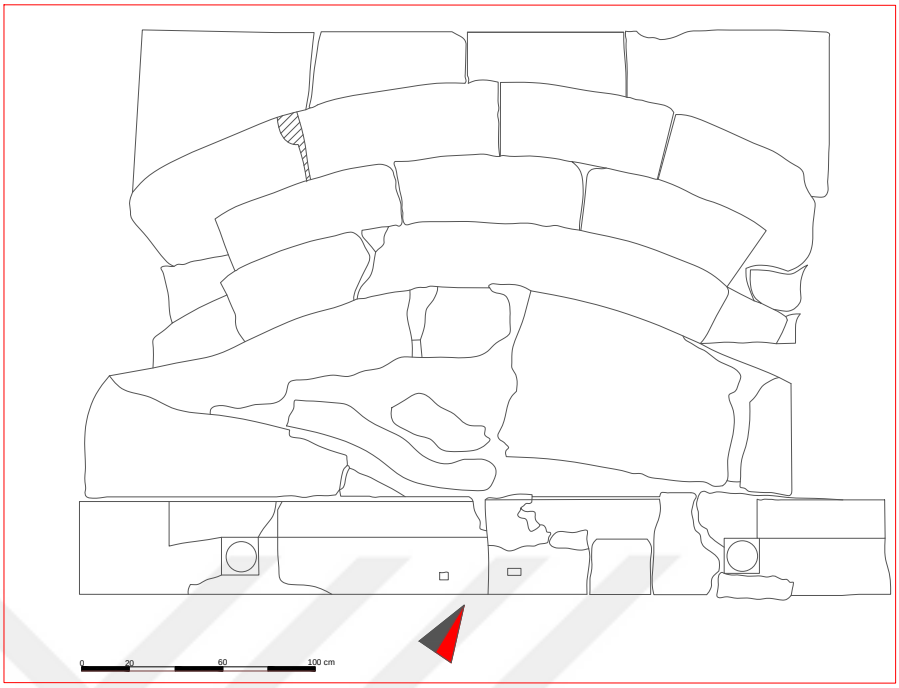
Plan No. 12.: *M Yapısının yapı evrelerini gösterir plan çizimi (Ç.: A. Yurtsever).*

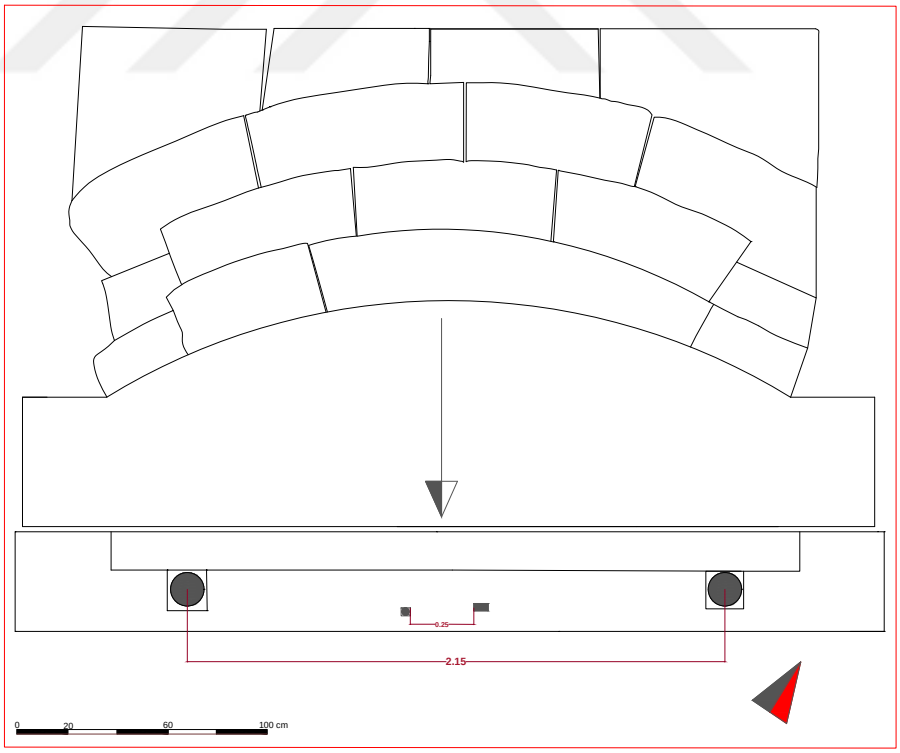
Plan No. 13.: *Doğu Stoa merkezi ve imparator onurlandırma salonu antesini gösterir durum ve restitüe planı. Ö: 1/125.*

a

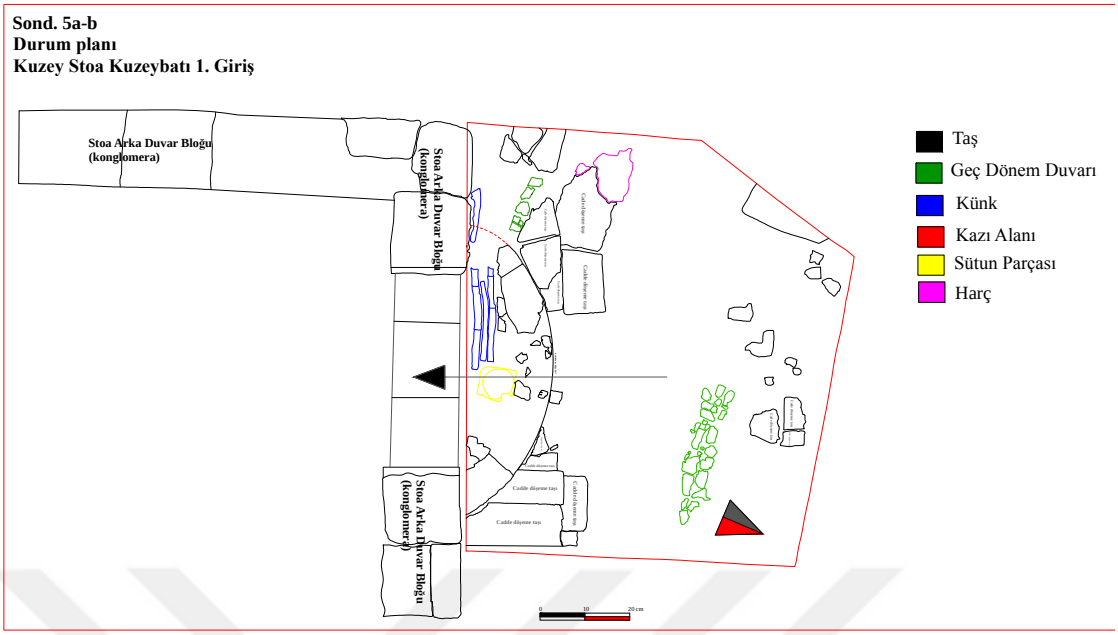

b

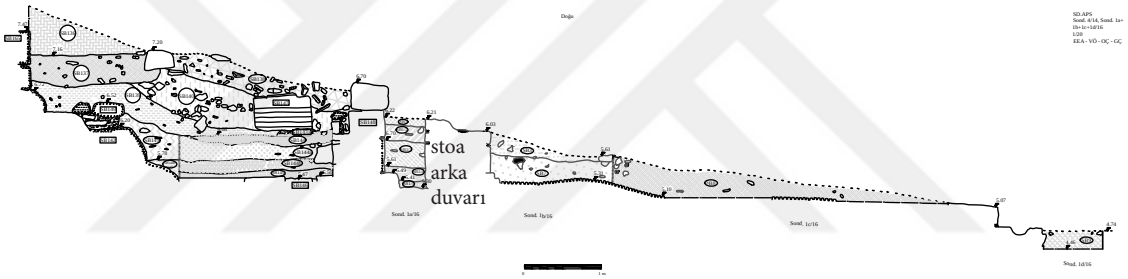

c

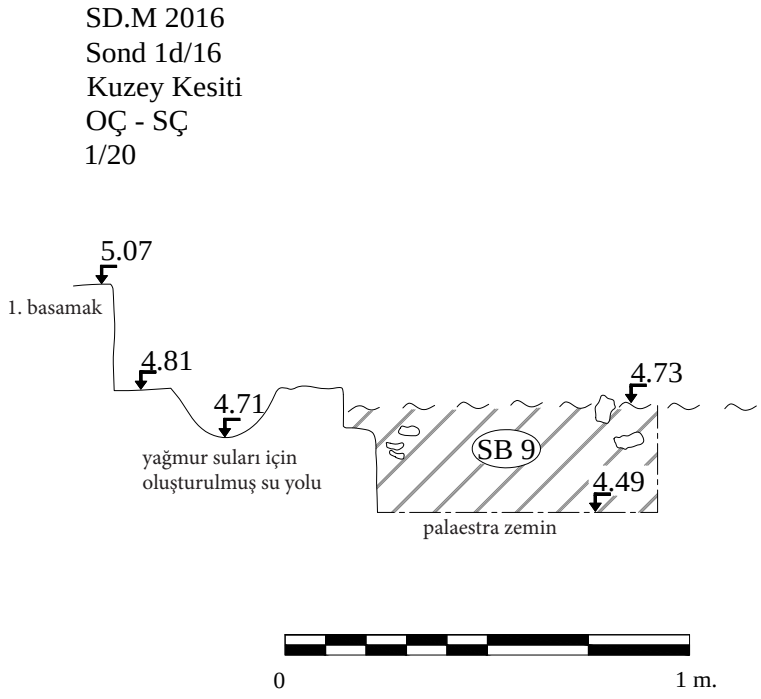
Plan No. 14a-c.: a: *Doğu Girişi ve stoa kesit çizimi* **b:** *Doğu Girişi vaziyet planı* **c:** *Doğu girişi restitüe planı.*

Plan No: 14d: 9. *Kuzey Stoa Batı Girişi (Sond. 5 a-b) (Ç.: S. Çalkar).*

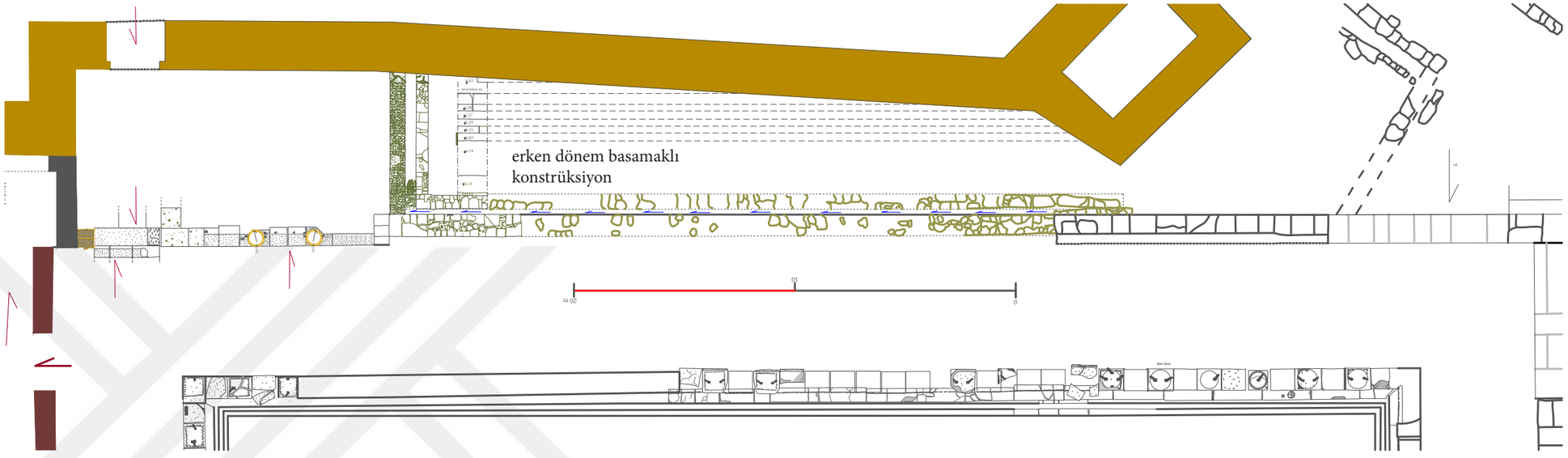

Plan No. 15a.: *Batı Stoa, Sond. 1a-d/16 kesit çizimi (Ç.: V. Öztekin-O. Çakmak - S. Çalkar).*

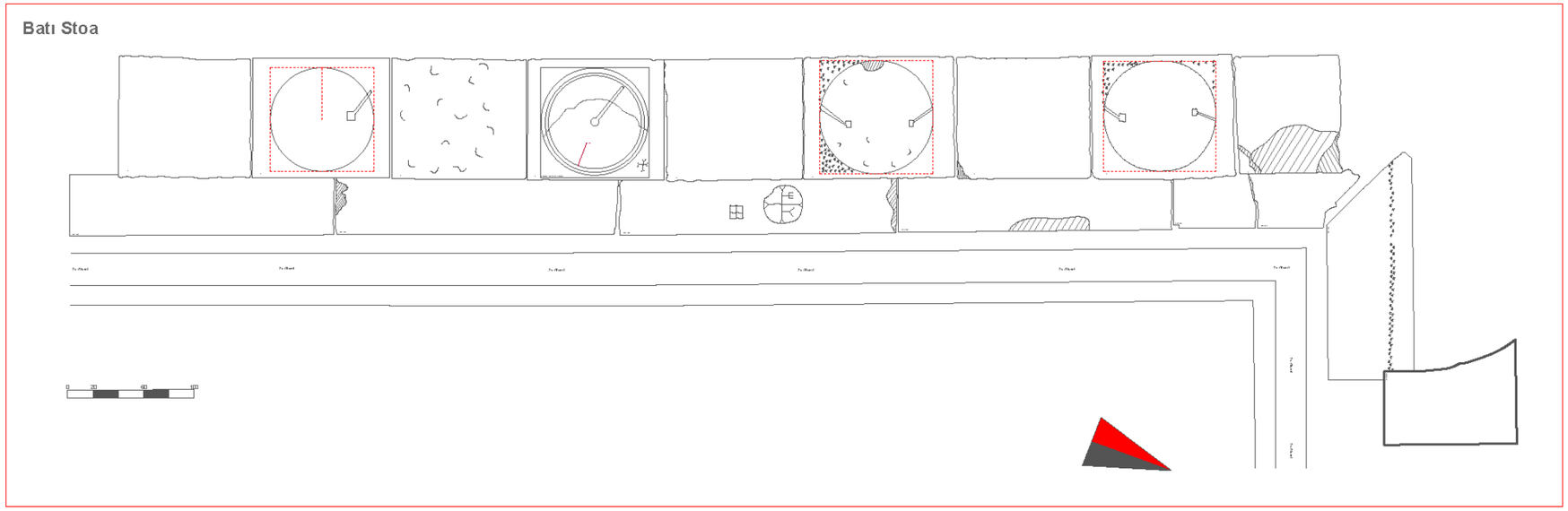

Plan No. 15b.: *Batı Stoa, Sond. 1d/16 kesit çizimi (Ç.: O. Çakmak - S. Çalkar).*

a

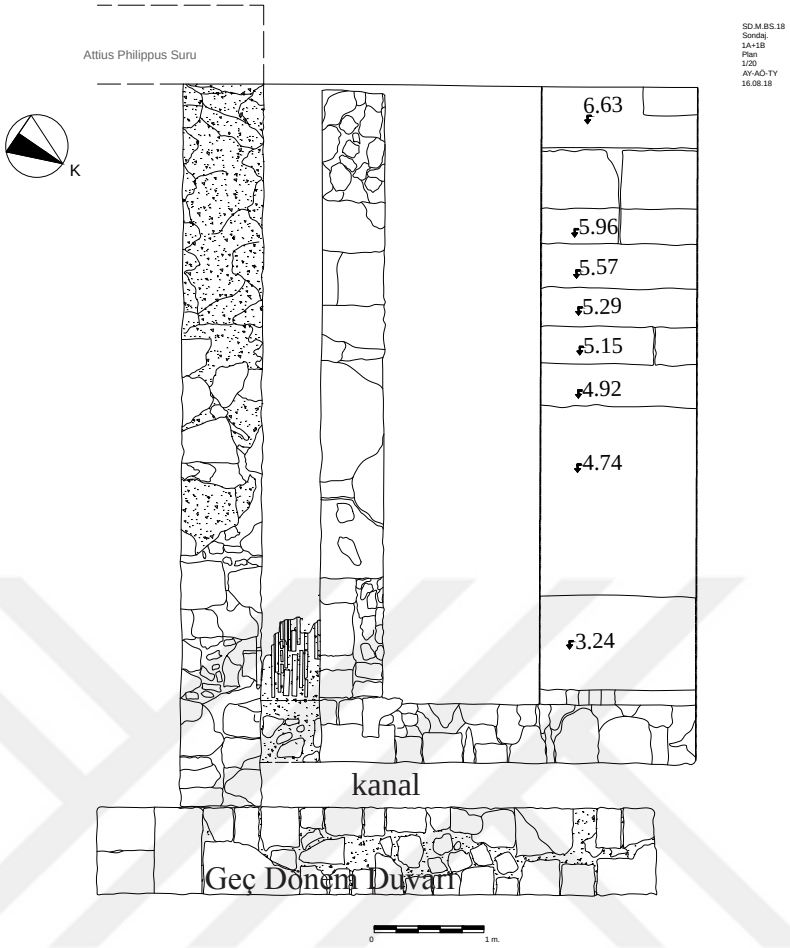
b

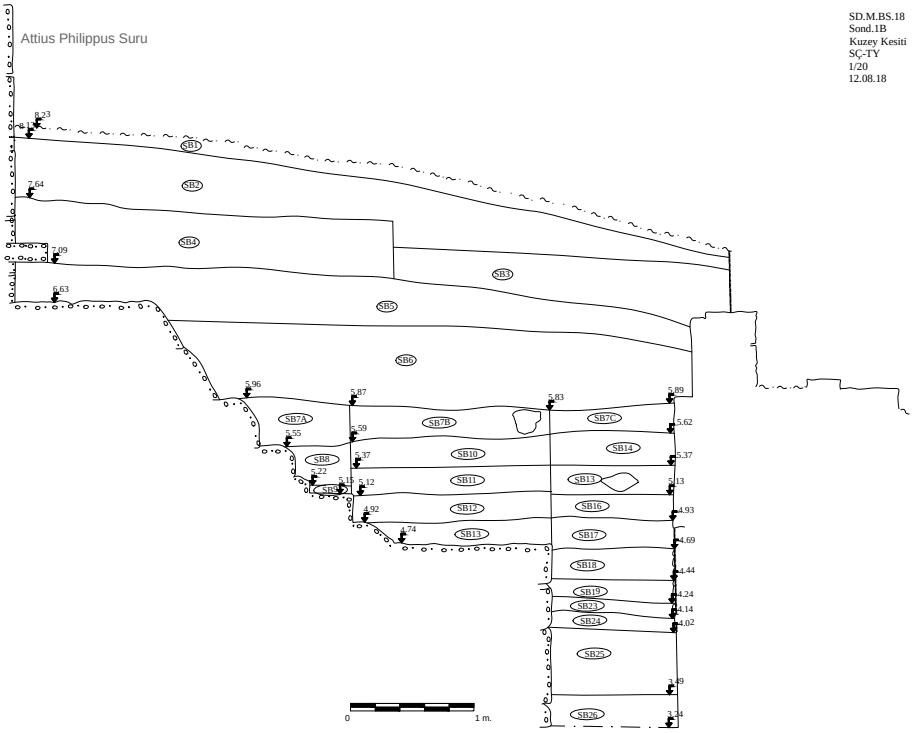
Plan No. 16: a:*Batı Stoa vaziyet planı* **b:** *Batı Stoa kuzeybatı stylobatı detay çizimi. Ç. A. Yurtsever)*

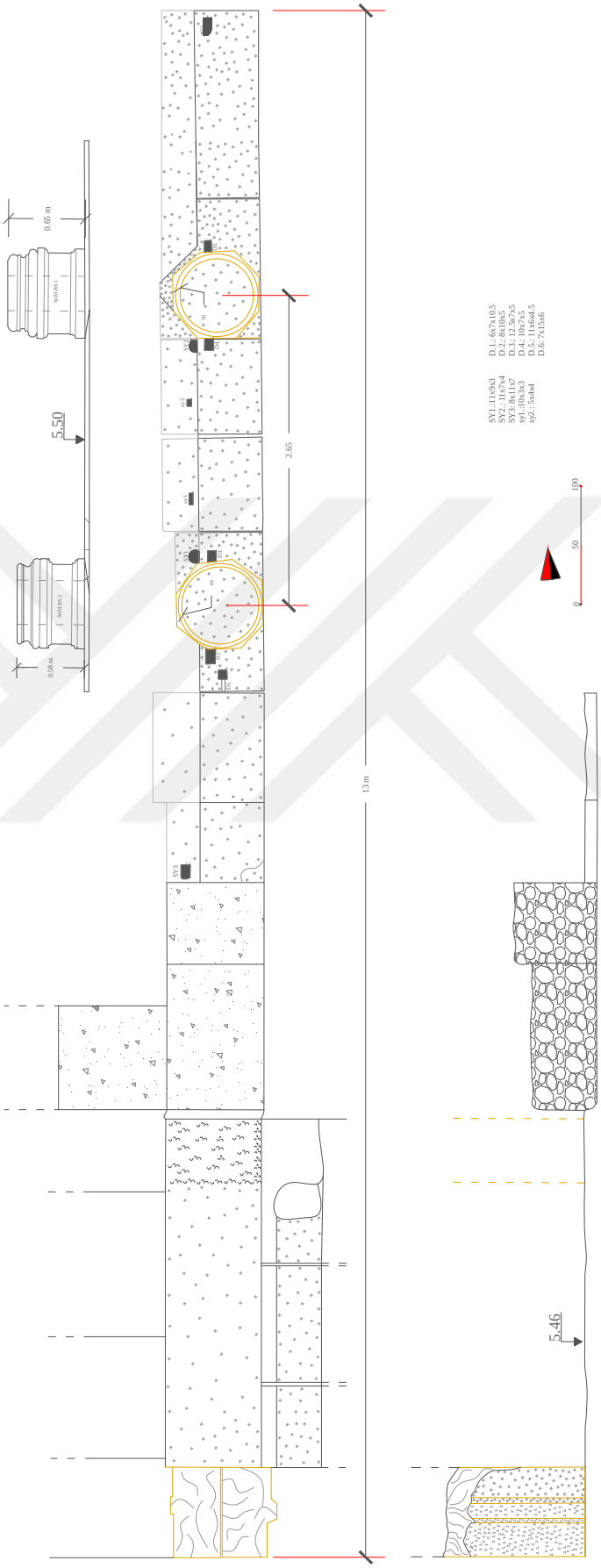
Plan No. 17: *Batı Stoa kesit çizimi (Ç. A. Yurtsever).*

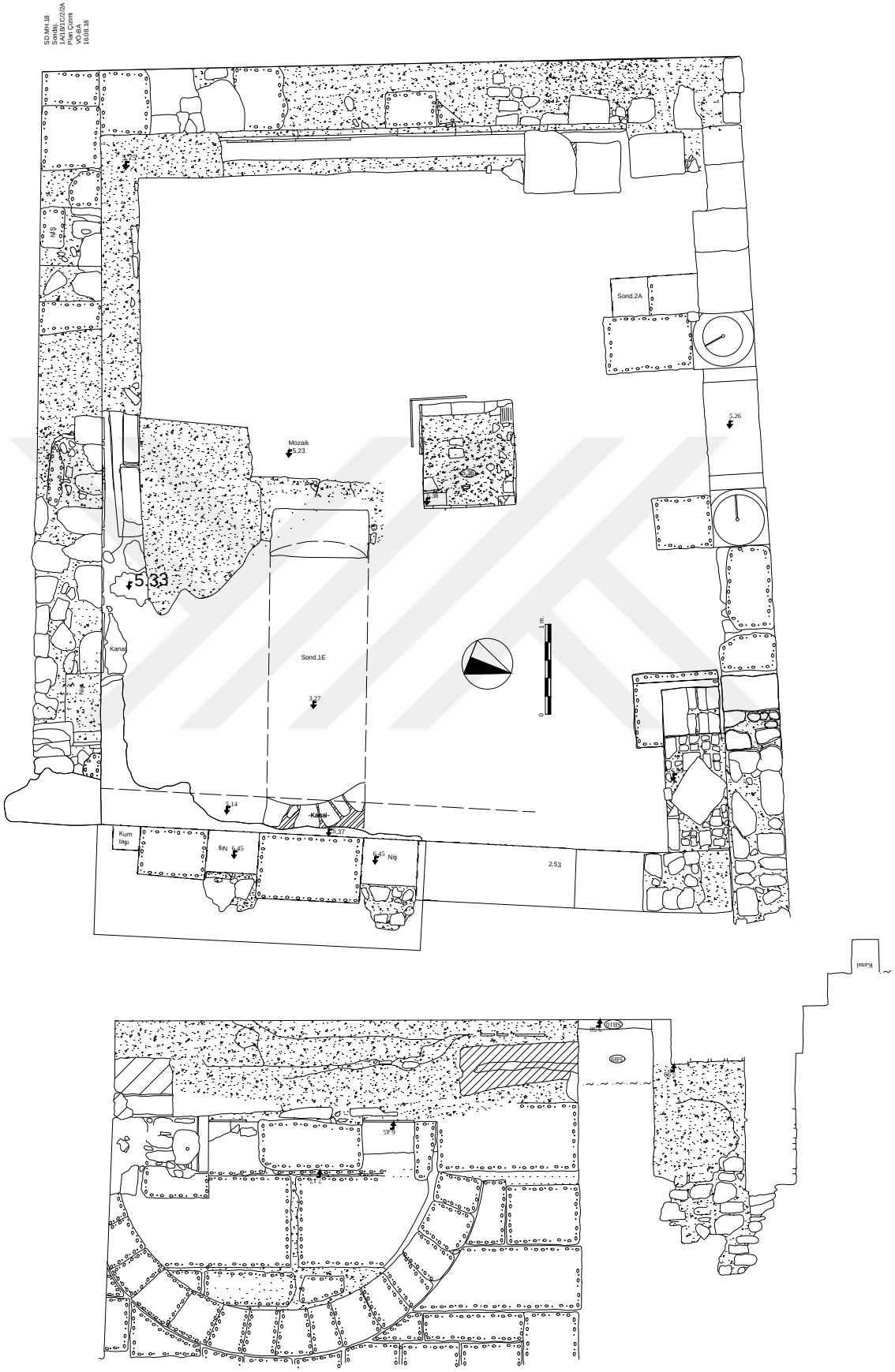
Plan No. 18.: *Batı Stoa arka duvarı ve Attius Philippus Suru önünde yer alan basamaklı konglomera bloklar. Stoa arka duvarının batısında bir kanal yer almaktadır (Ç.: A. Yurtsever-A. Özkan-T.Yılmaz).*

Plan No. 19.: *Batı Stoa arkasında, Attius Philippus Suru önünde gerçekleştirilen kazılar ve sur önünde ortaya çıkarılan basamaklı konstrüksiyon.*

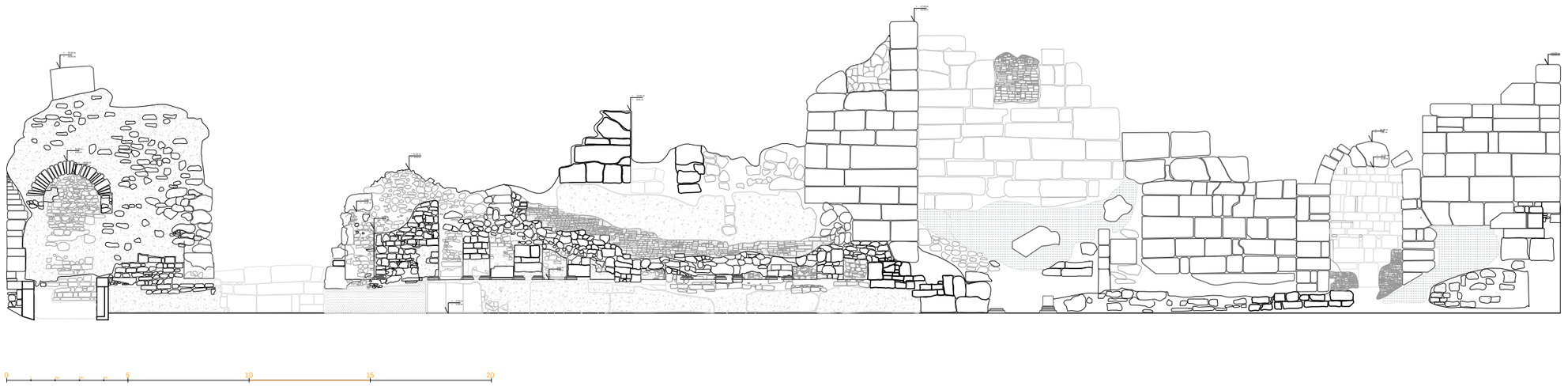
Plan No. 20.: *Batı Stoa, Güneybatı propylonu gösterir vaziyet planı (Ç. A. Yurtsever).*

Plan No. 21.: *Güney Stoa arkası, Mekân 2 (Geç antik auditorium)'a ait plan ve mekânın hamama bitişik Doğu Cephesi çizimi (Ç. V. Öztekin-B.Akmay).*

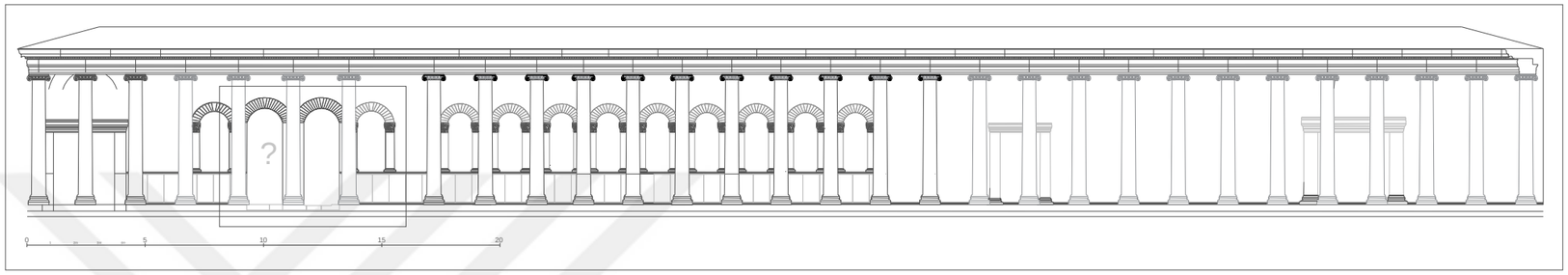

a: *Güney Stoa taş planı. (Ç. A. Yurtsever-H. Ethem-T. Türe) Ö: 1/250*

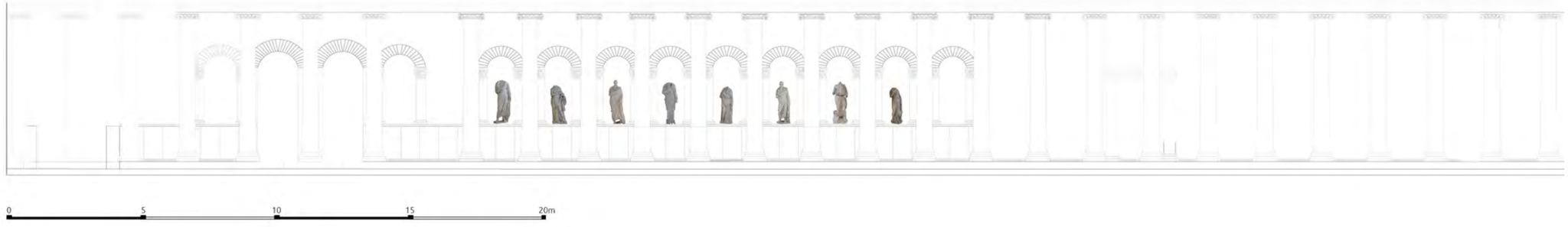

b: *Güney Stoa cephe çizimi. (Ç. H. Ethem-T. Türe) Ö: 1/200*

Plan No. 22a-b.: *Güney Stoa vaziyet planı.*

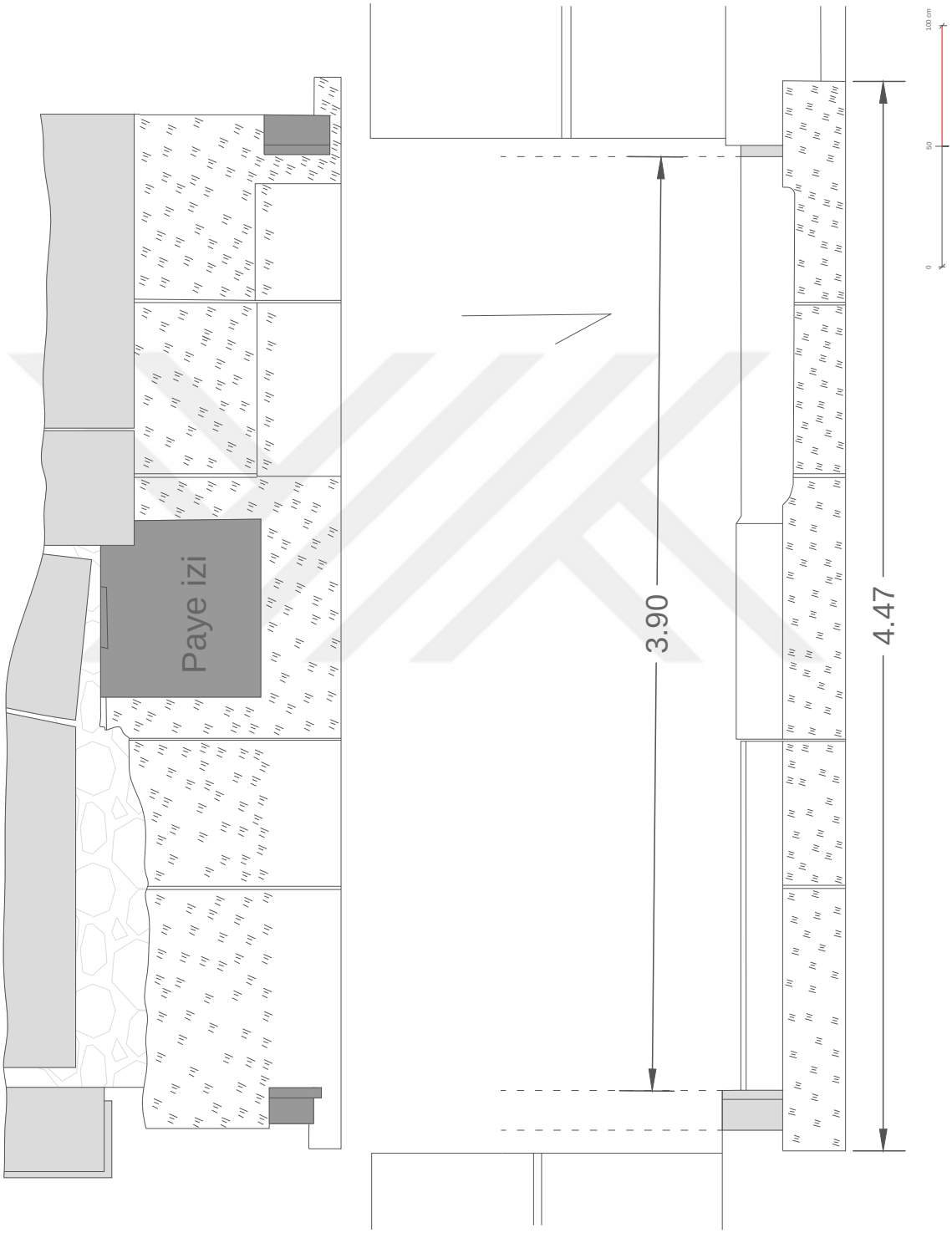

a: *Güney Stoa restitüe edilmiş cephe çizimi. Ö: 1/250 (Ç.: H. Ethem-T. Türe).*

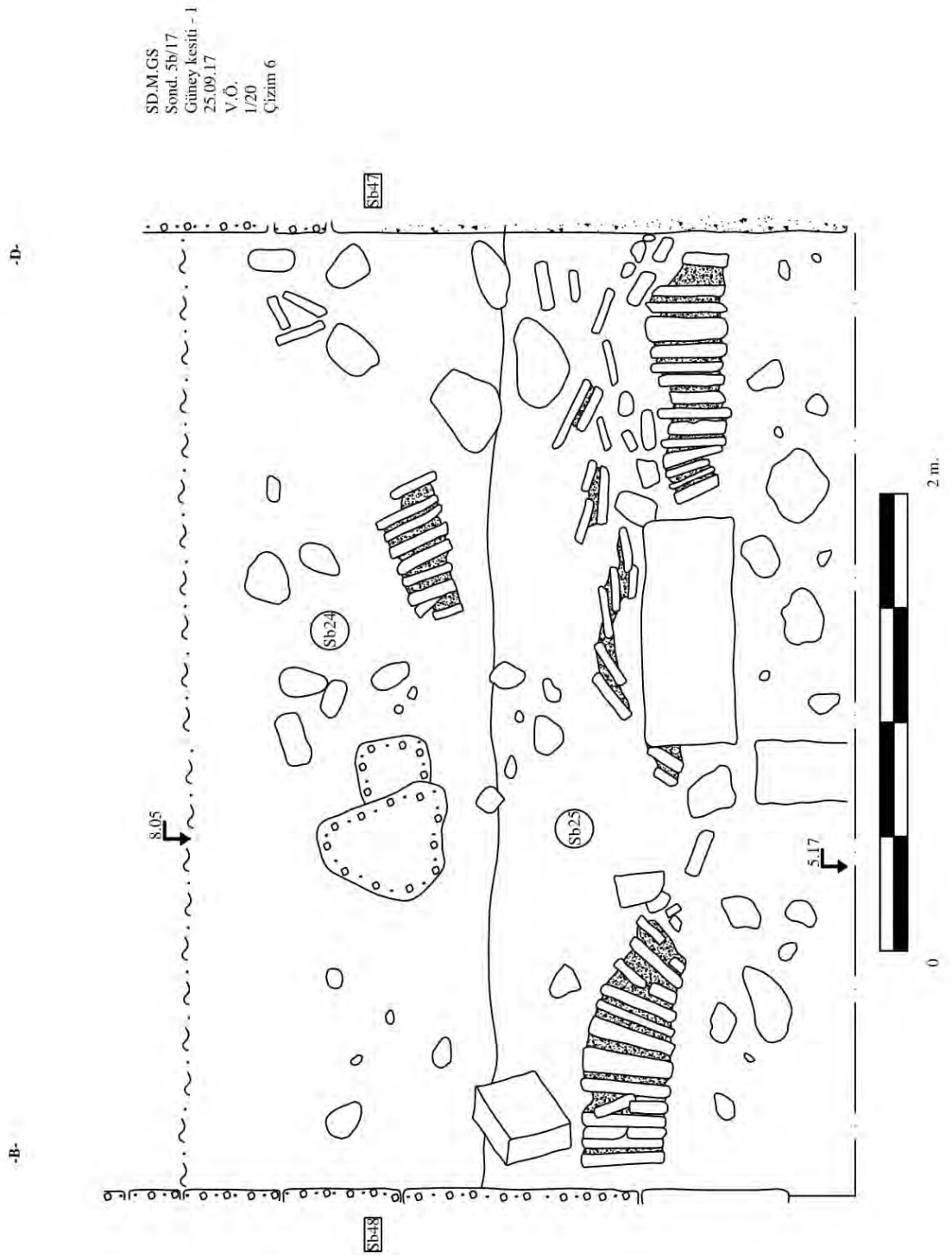

b: *Güney Stoa restitüe edilmiş cephe çizimi ve cepheyi süsyeleyn heykellerin yer aldığı nişler. Ö: 1/250 (Ç.: H. Ethem-T. Türe).*

Plan No. 23.: *Güney Stoa restitüe edilmiş cephe çizimleri.*

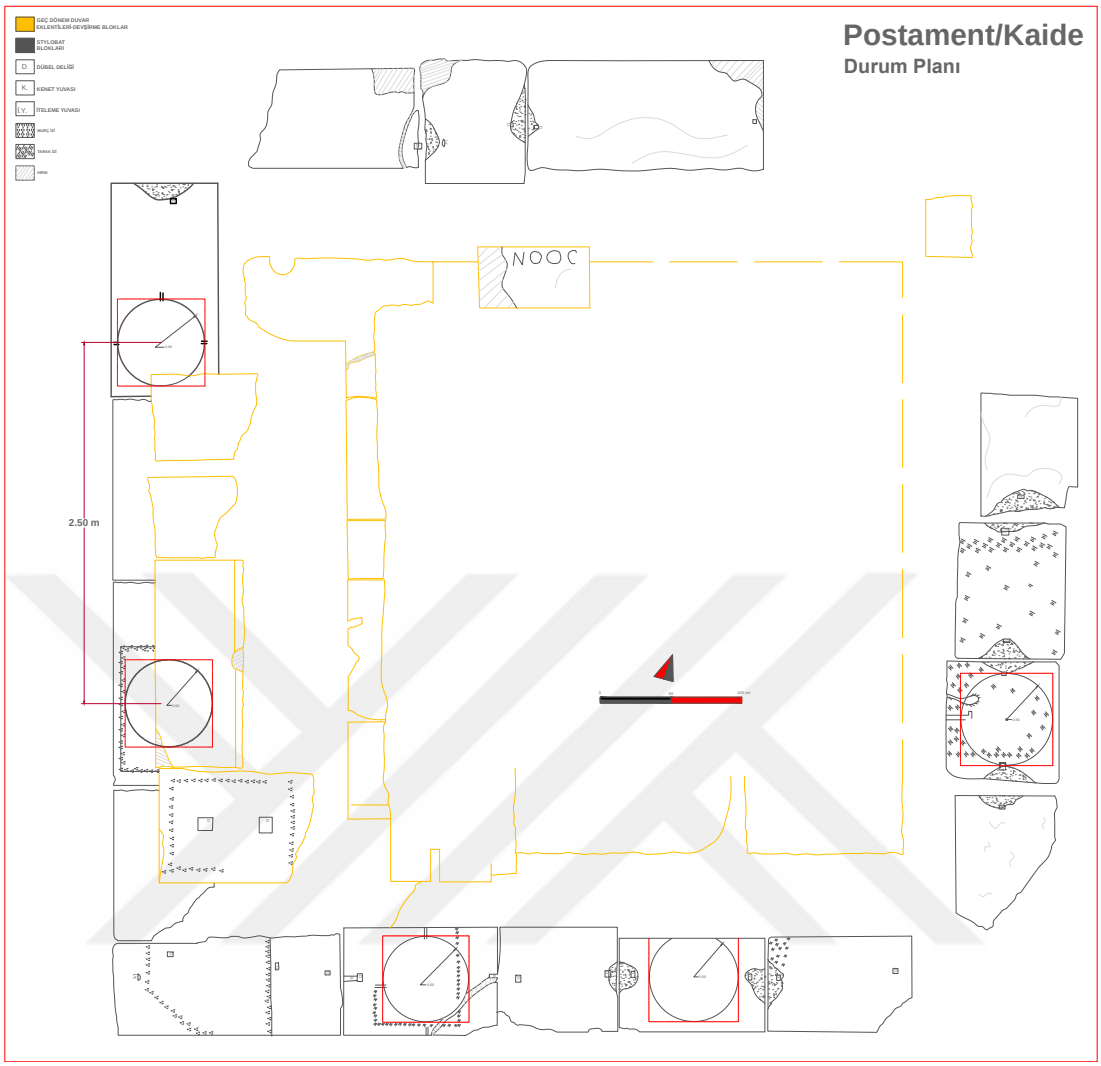
Plan No. 24.: *Güney Stoa, Apodyterium (Basilica Thermarum?)'a geçiş veren Doğu girişi plan ve cephe çizimi.*

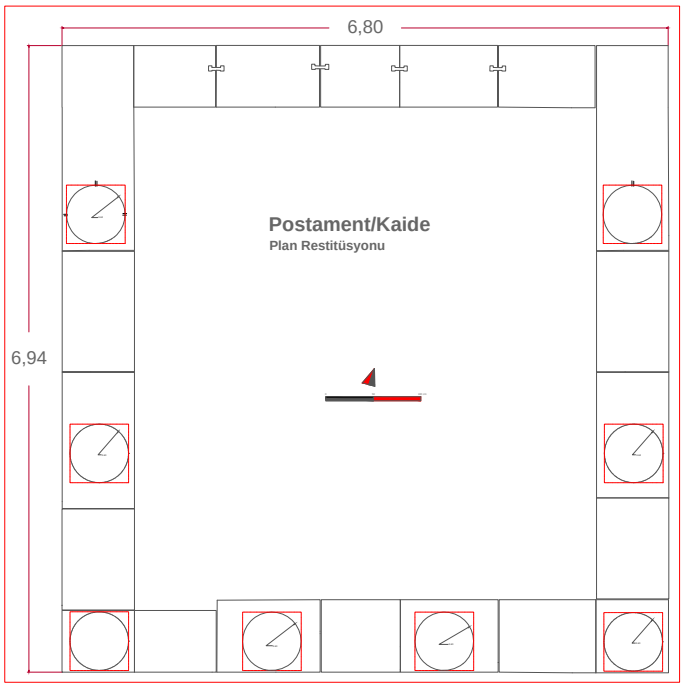
Plan No. 25.: *Güney Stoa'nın Doğu Girişindeki kazılar neticesinde (Sond. 5b/17) ortaya çıkan payeye ait harçlı kiremitleri ve yıkılışını gösterir çizim. (Ç. V. Öztekin).*

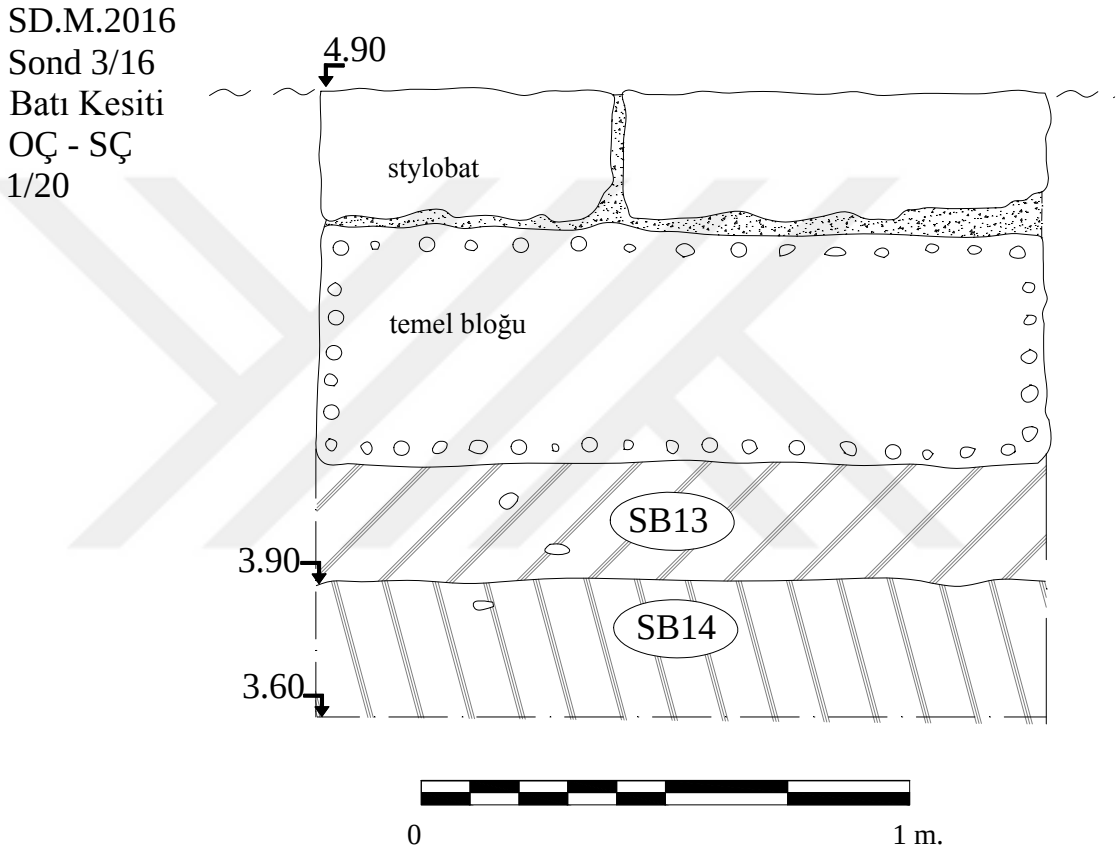
Plan No. 26.: *Güney Stoa 2. yapı programı evresinde hamam ile yapısal ilişkisini gösterir plan çizimi.*
Siyah: 1. evreye ait konglomera bloklar ile oluşturulmuş duvarlar.
Kırmızı: Güney Stoa'nın 2. yapı programı evresince oluşturulmuş, devşirme bloklar, moloz, kiremit gibi malzemeler ile oluşturulmuş nişler.
Sarı: Attius Philippus Suru ve sonraki dönemlere ait duvarlar.

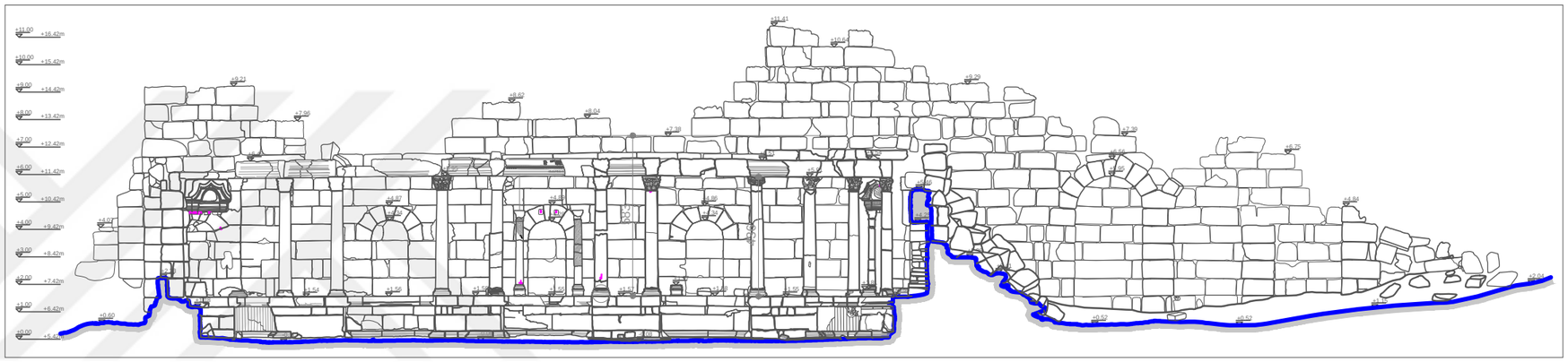
Plan No. 27.: Postament / kaide durum planı (Ç. A. Yurtsever).

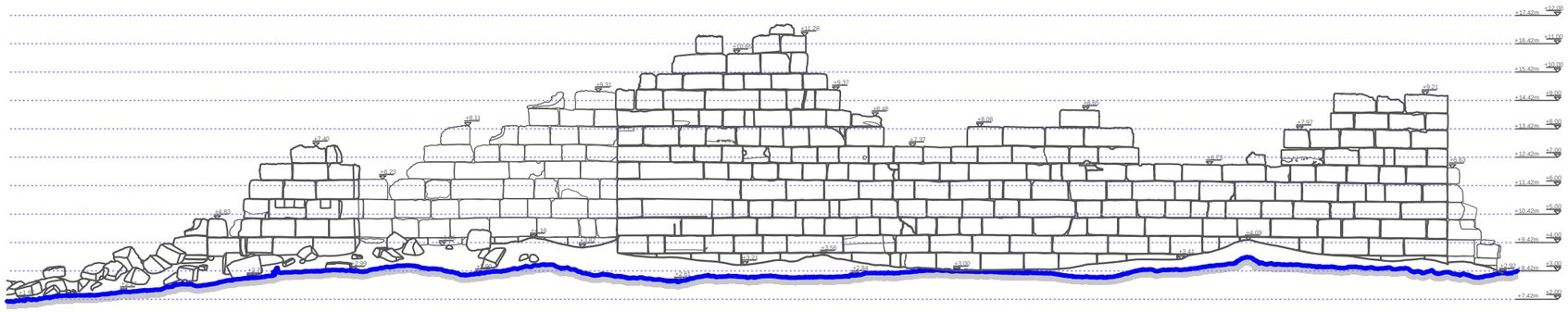
Plan No. 28.: *Postament / kaide plan restitüsyonu önerisi.*

Plan No. 29.: *Postament / kaide'nin batı stylobatı önünde gerçekleştirilen kazı çalışmalarının sondaj kesit çizimi (Ç. O. Çakmak - S. Çalkar).*

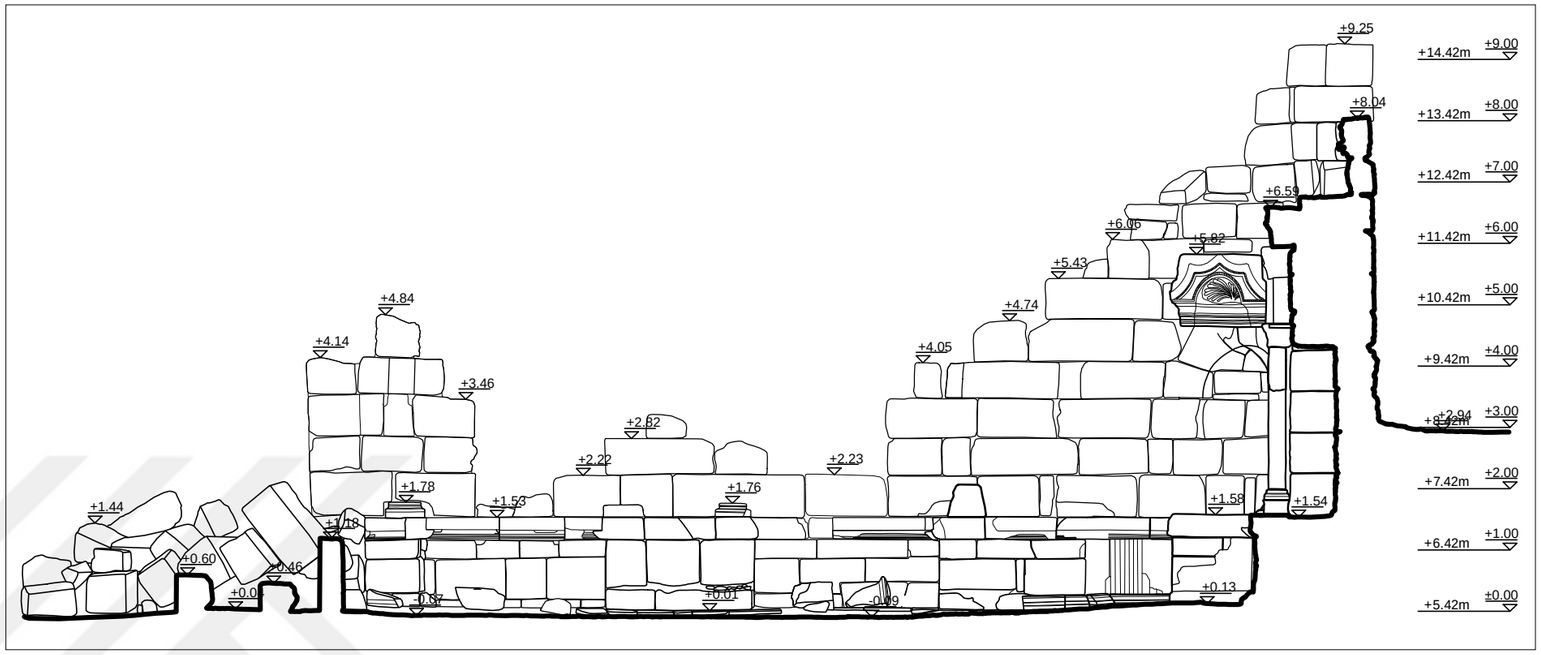

a: *İmparator onurlandırma salonu ön cephesi vaziyet planı. Ö: 1/200.*

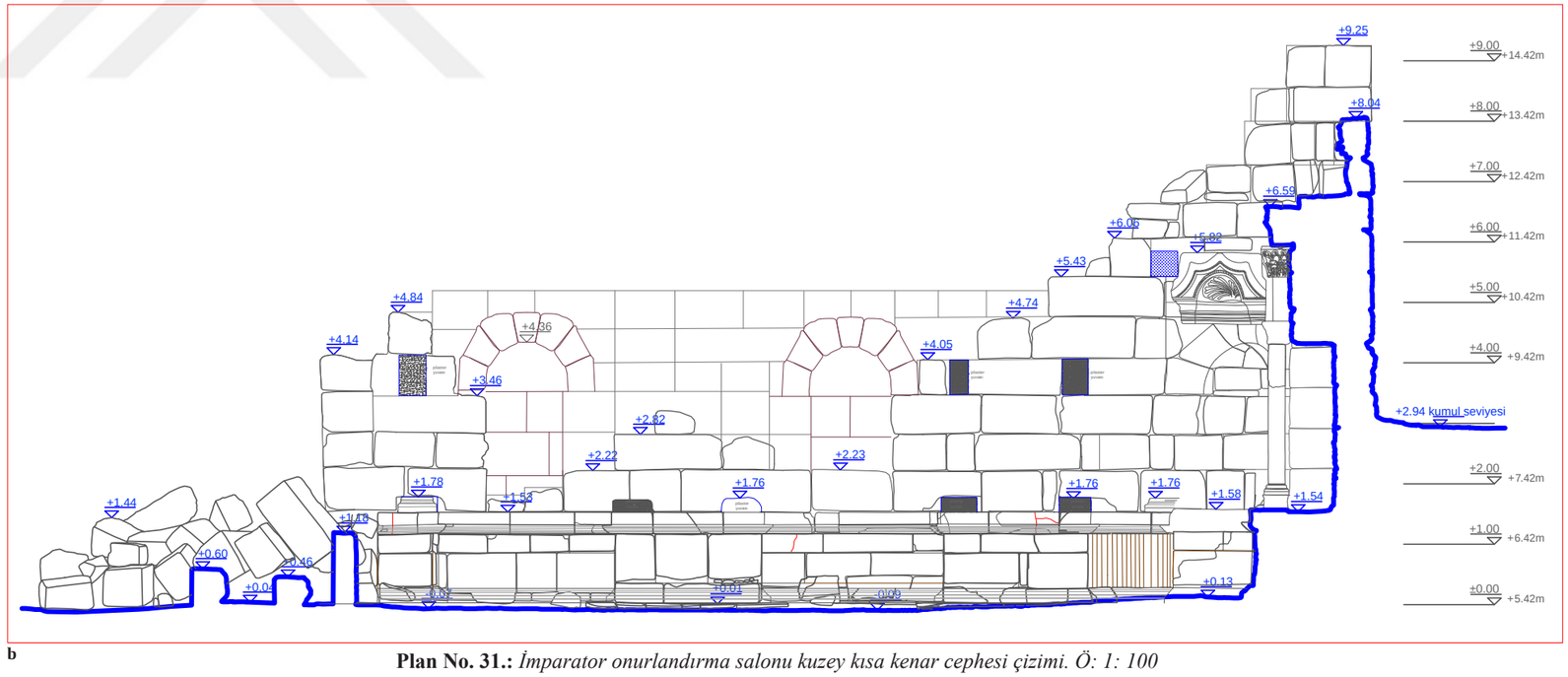

b: *İmparator onurlandırma salonu arka cephesi vaziyet planı. Ö: 1/200.*

Plan No. 30.: *İmparator onurlandırma salonu cephe çizimleri.*

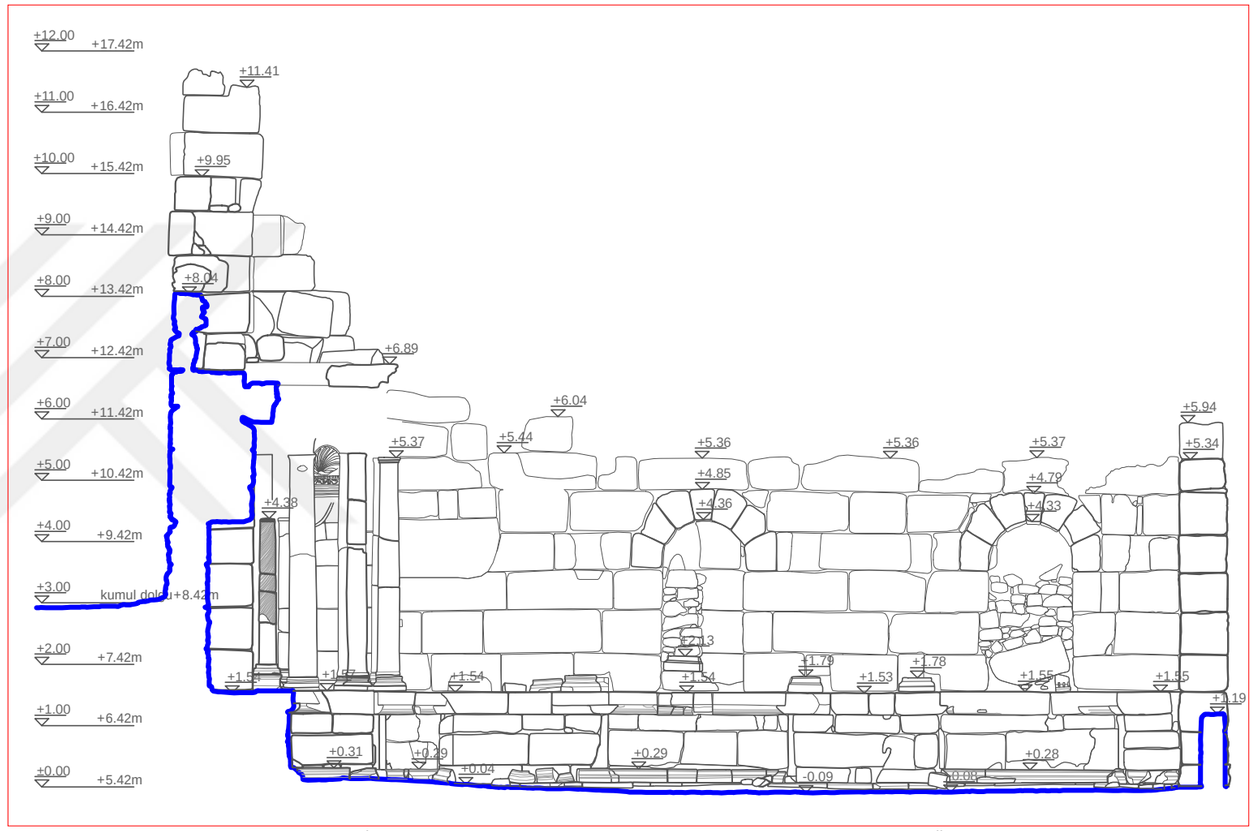

a

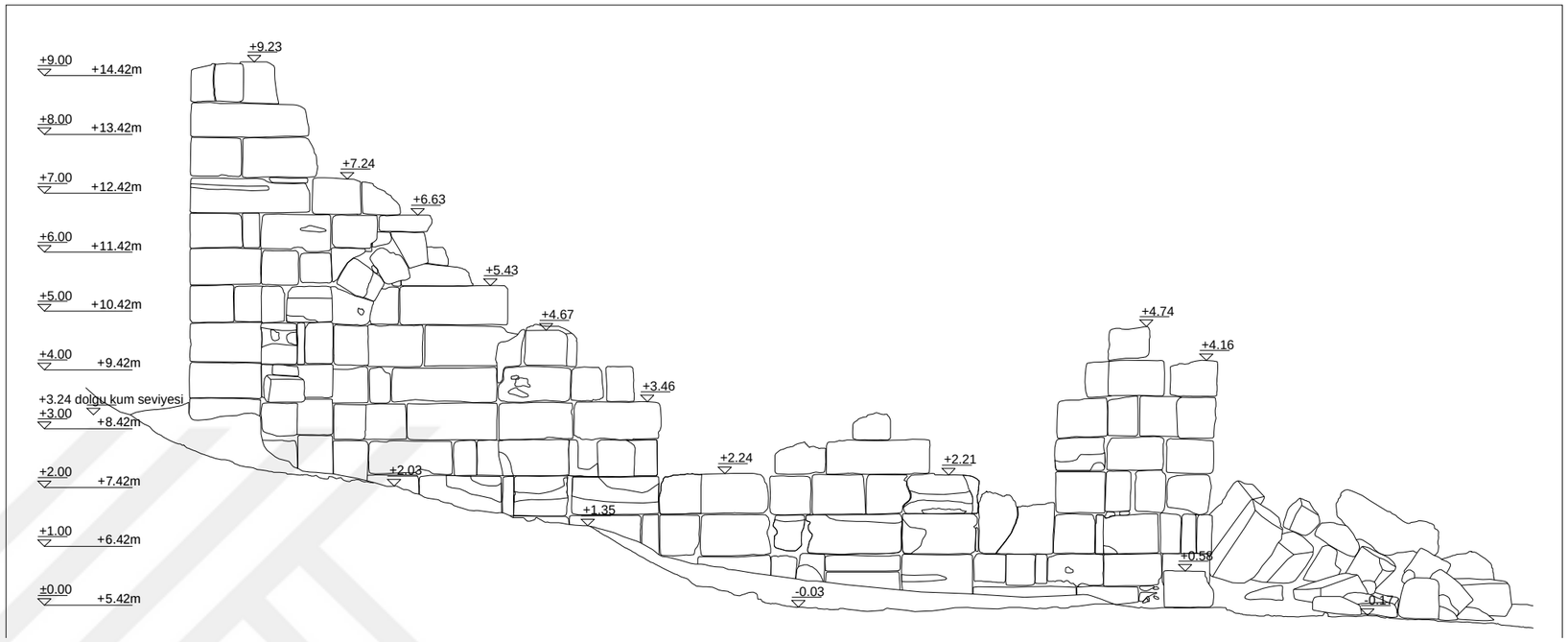

b

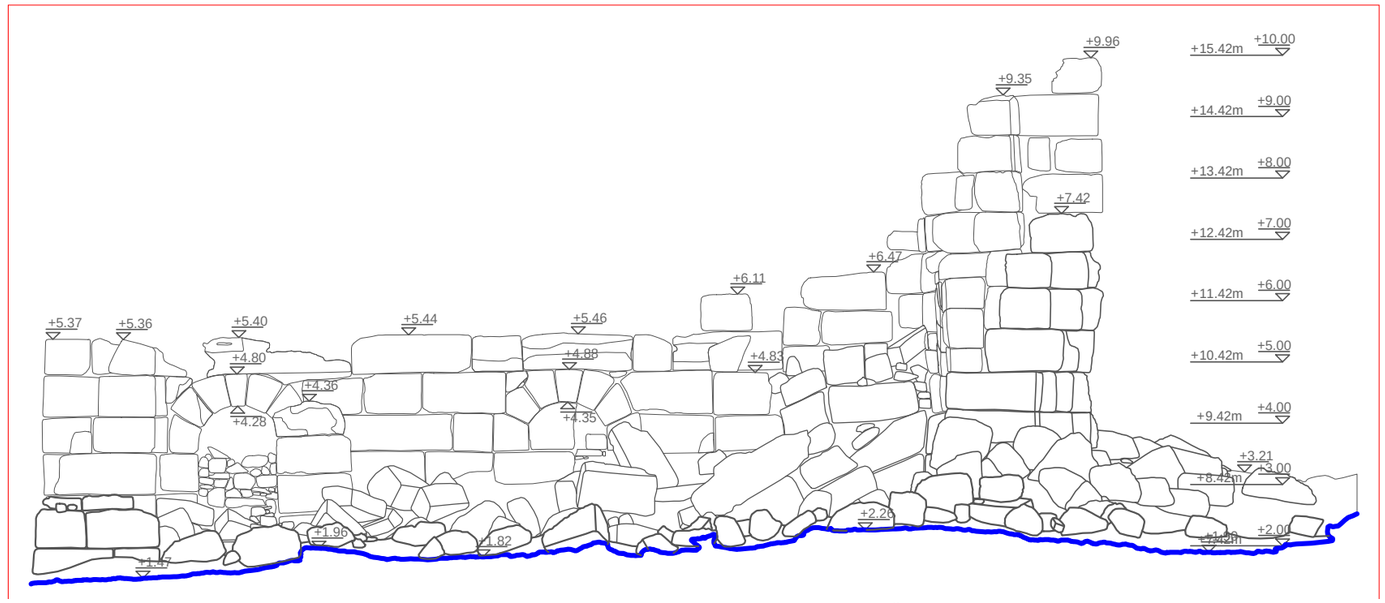
Plan No. 31.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey kısa kenar cephesi çizimi. Ö: 1: 100*
a: *Vaziyet planı*
b: *Restitüe planı*

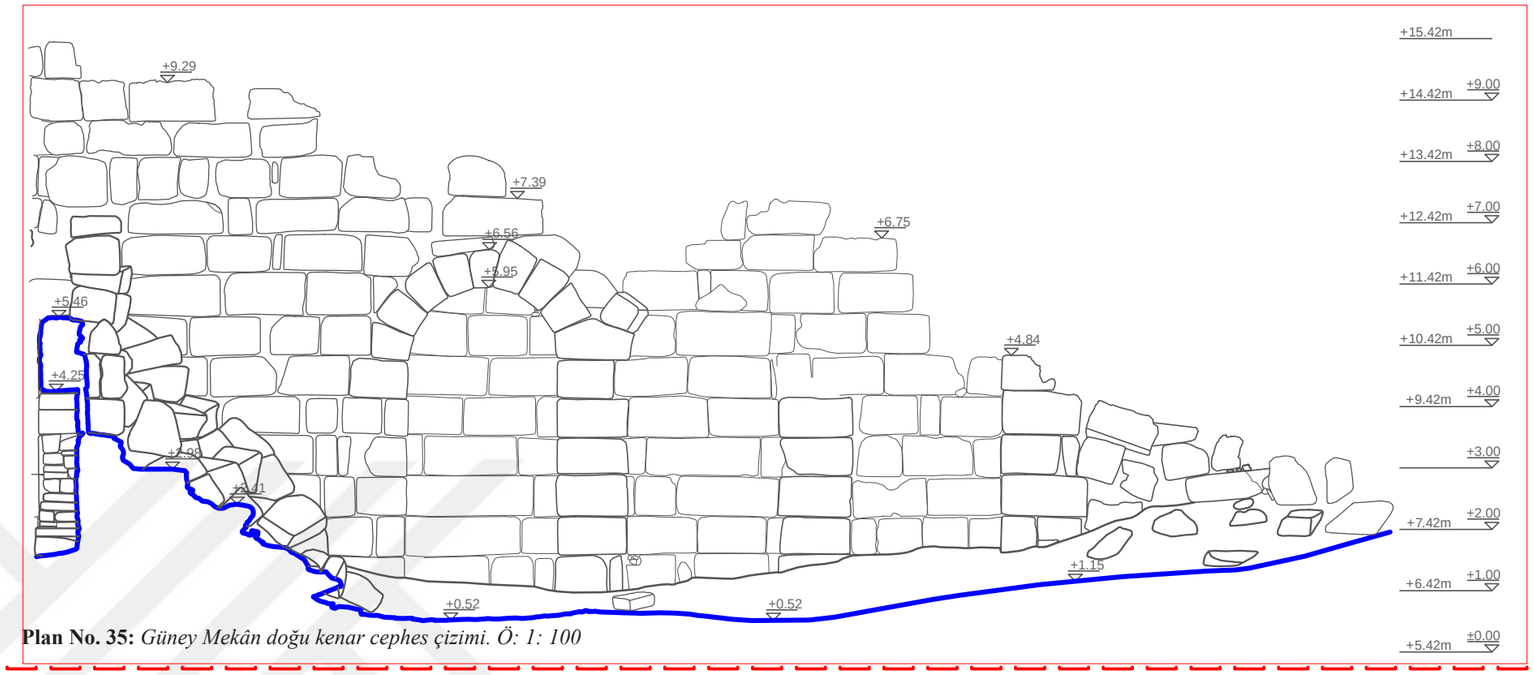
Plan No. 32.: *İmparator onurlandırma salonu güney kısa kenar cephesi çizimi. Ö: 1: 100*

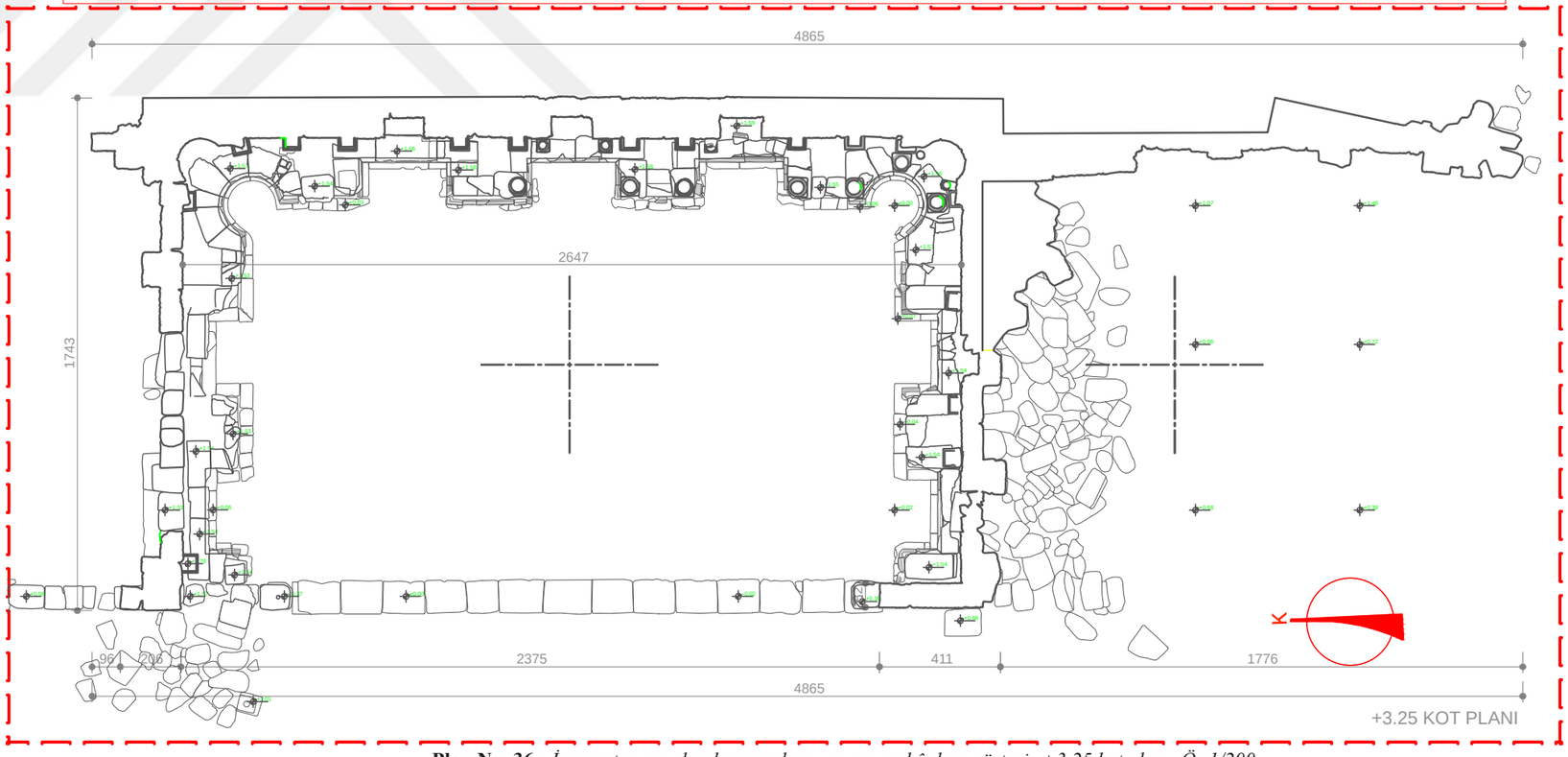
Plan No. 33.: *Kuzey Mekan güney kenar cephes çizimi. Ö: 1: 100*

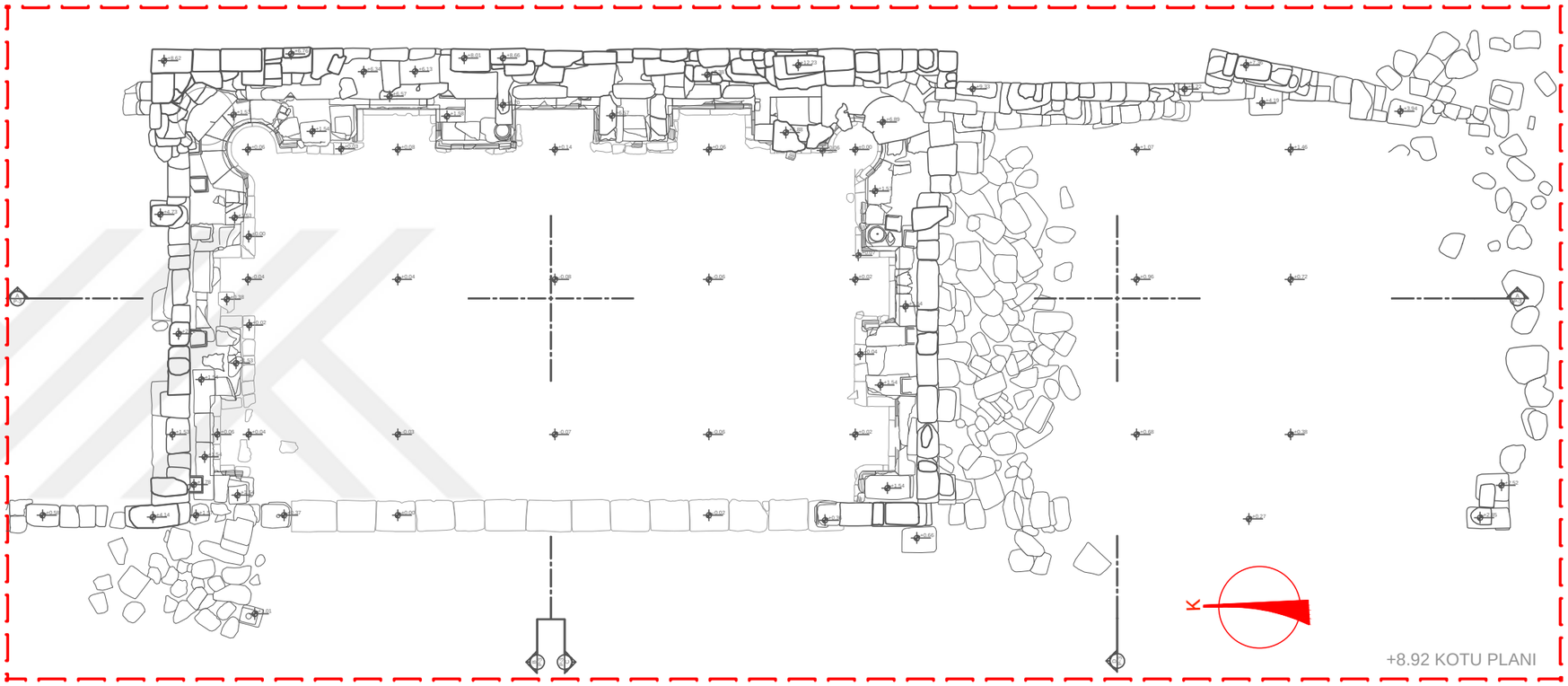
Plan No. 34.: *Güney Mekan kuzey kenar cephes çizimi. Ö: 1: 100*

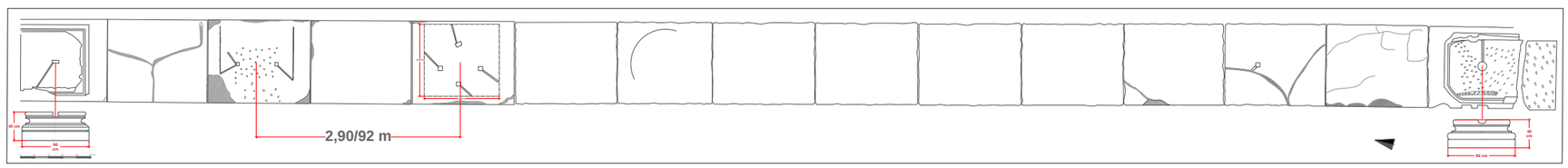
Plan No. 35: *Güney Mekân doğu kenar cephes çizimi. Ö: 1: 100*

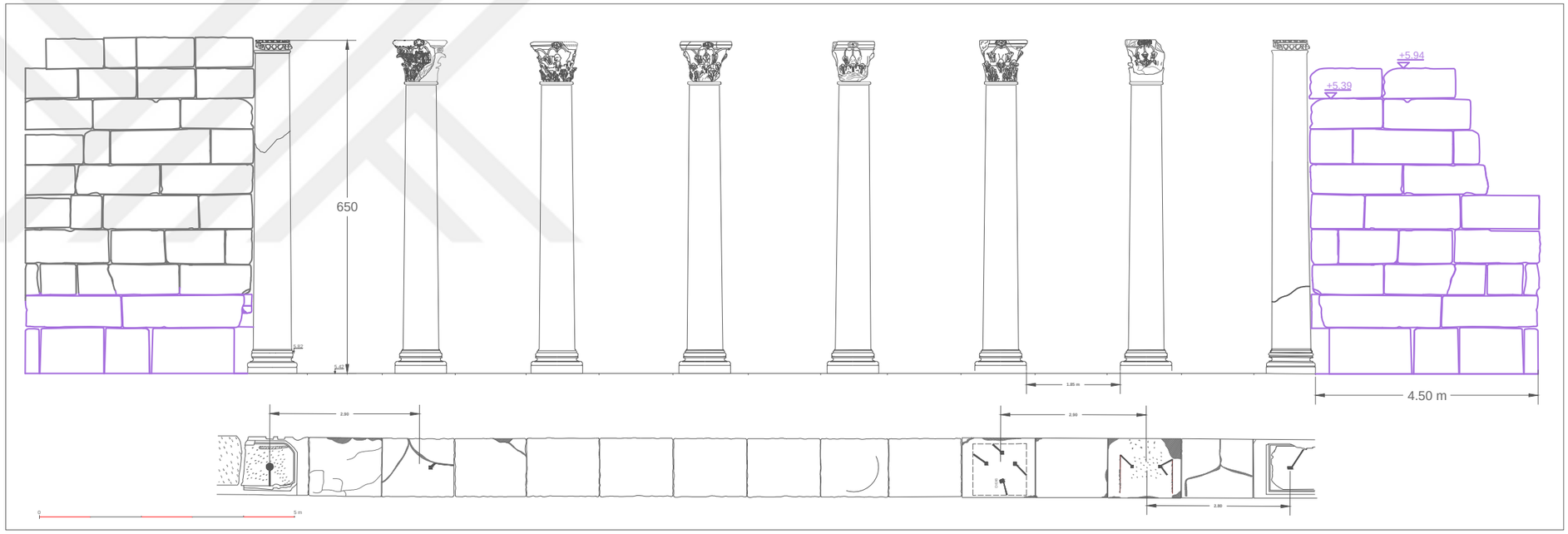
Plan No. 36.: *İmparator onurlandırma salonu ve yan mekânları gösterir +3.25 kot planı. Ö: 1/200*

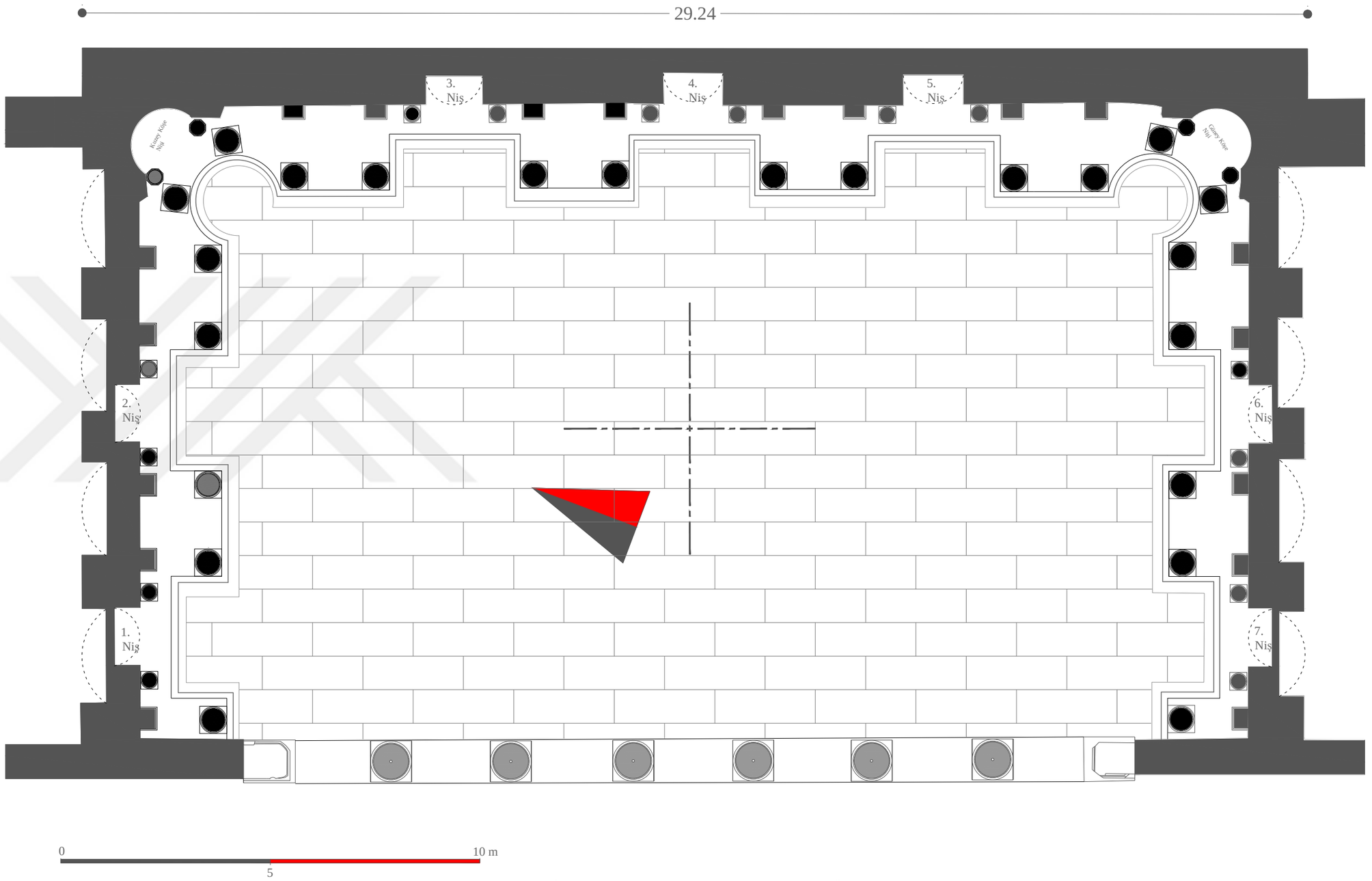
Plan No. 37.: *İmparator onurlandırma salonu ve yan mekânları gösterir +8.92 kot planı. Ö: 1/200*

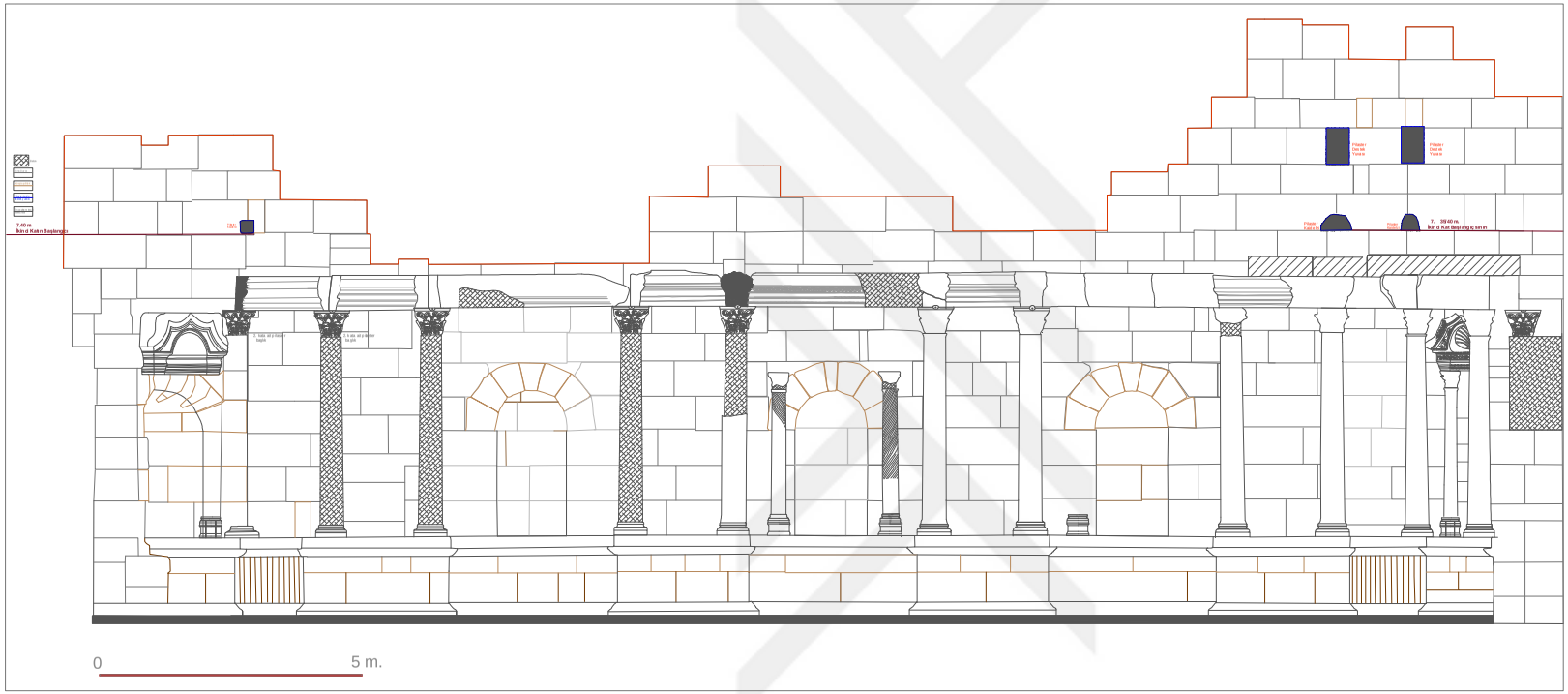
Plan No. 38.: *İmparator onurlandırma salonu ante detay gösterim.*

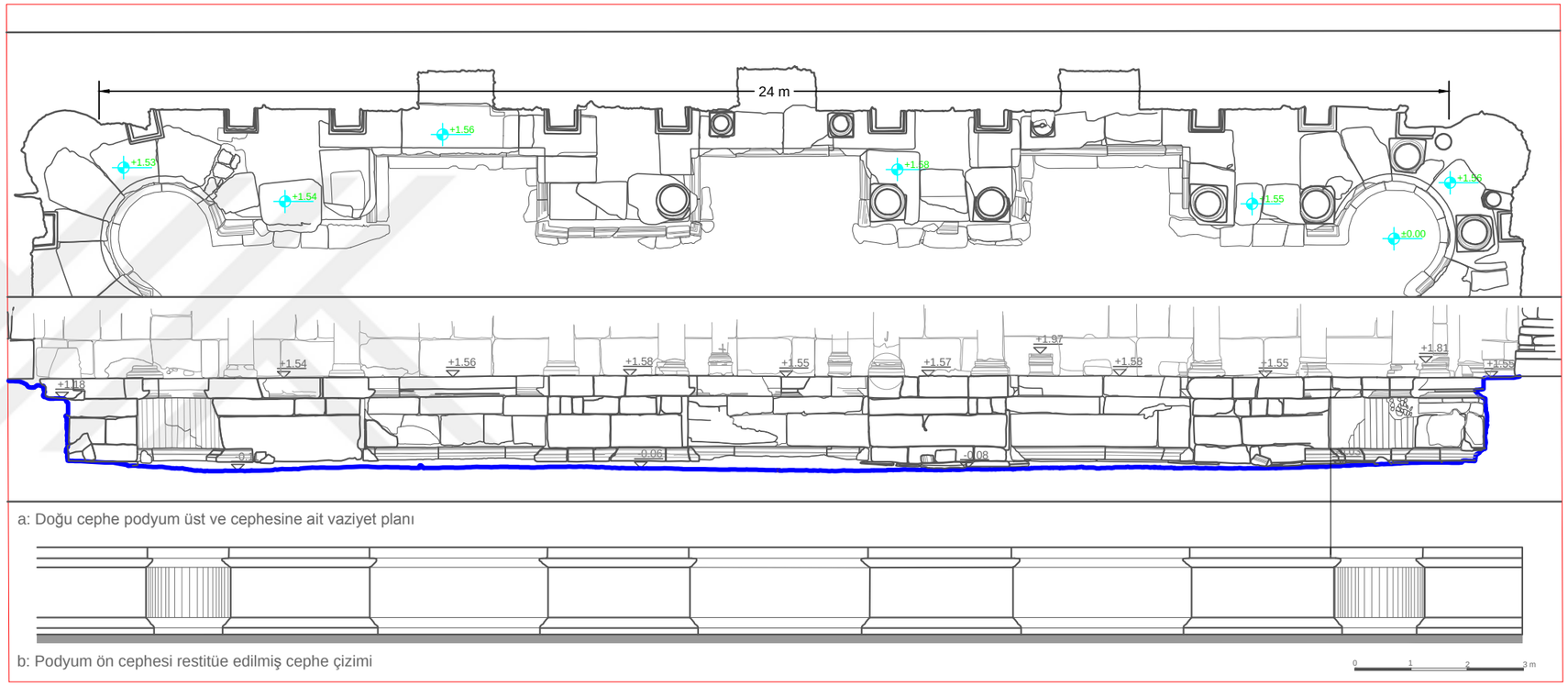
Plan No. 39.: *İmparator onurlandırma salonu ante plan çizimi ve cephe önerisi. Ö: 1/100*

Plan No. 40.: *İmparator onurlandırma salonu restitüe planı. Ö: 1/100.*

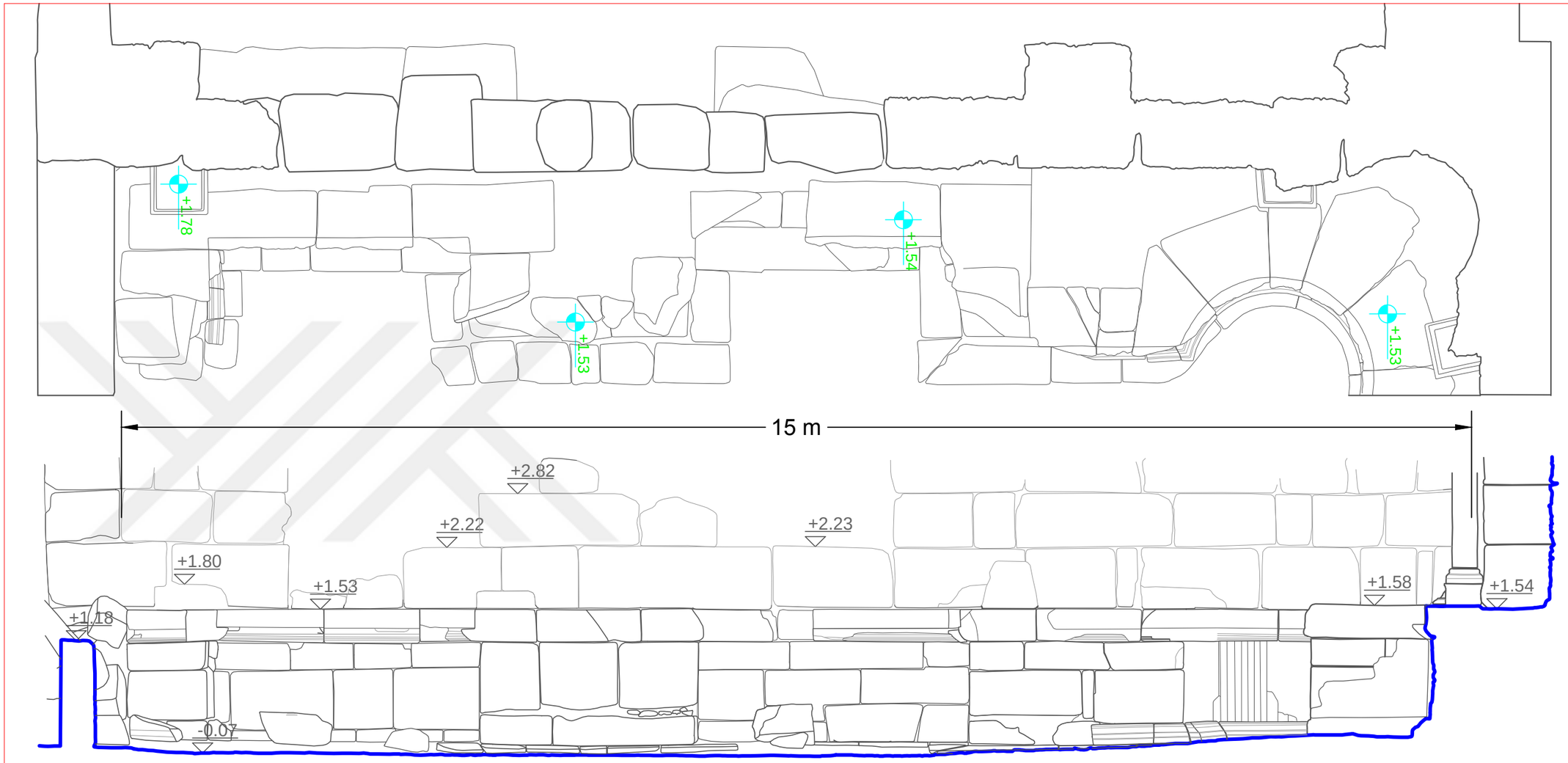
Plan No. 41.: *İmparator onurlandırma salonu 1965 yılı restorasyonunda kullanılan malzemeler ve cephenin durumu.*

a: Doğu cephe podyum üst ve cephesine ait vaziyet planı

b: Podyum ön cephesi restitüe edilmiş cephe çizimi

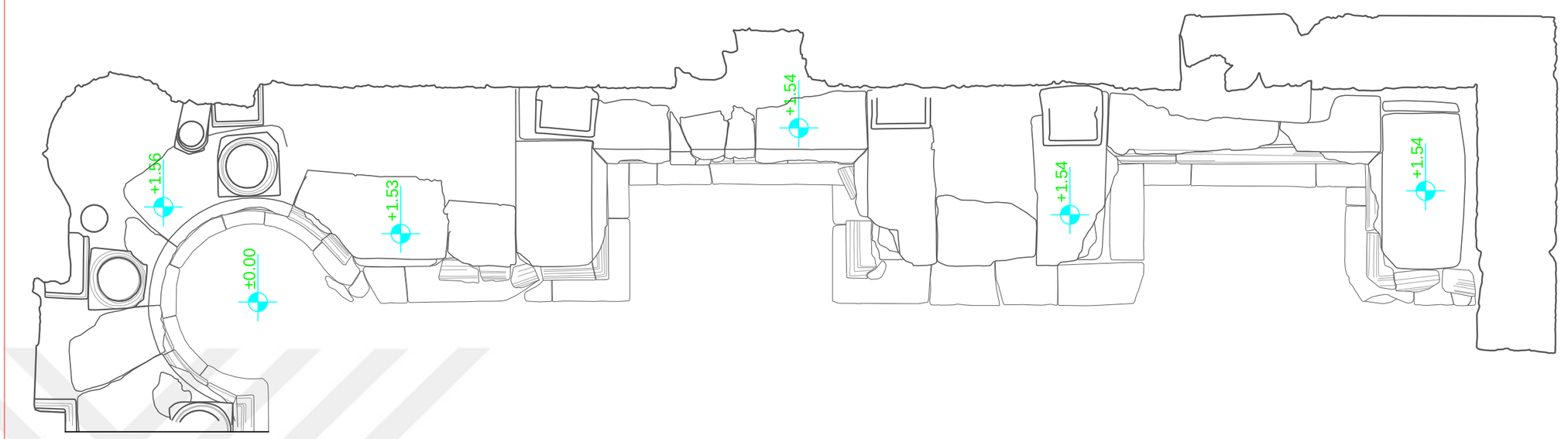
Plan No. 42.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun kenar cephesi podyum çizimi. Ö: 1/100*

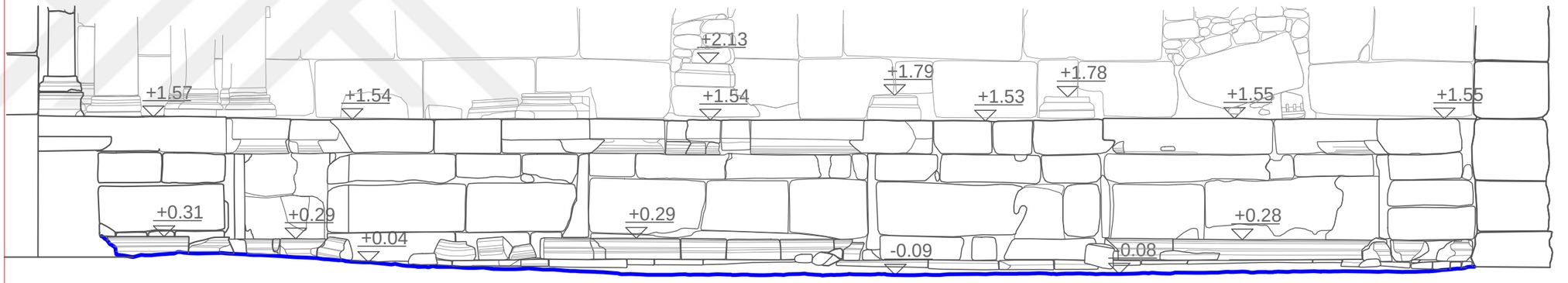

a: Kuzey kısa kenar podyum üst ve ön cephesi vaziyet planı

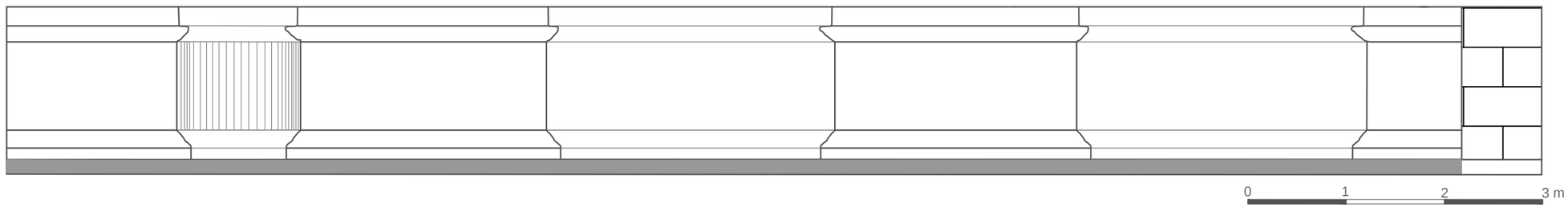
b: Podyum ön cephesi restitüe çizimi

Plan No. 43.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey kısa kenar cephesi podyum çizimi. Ö: 1/50*

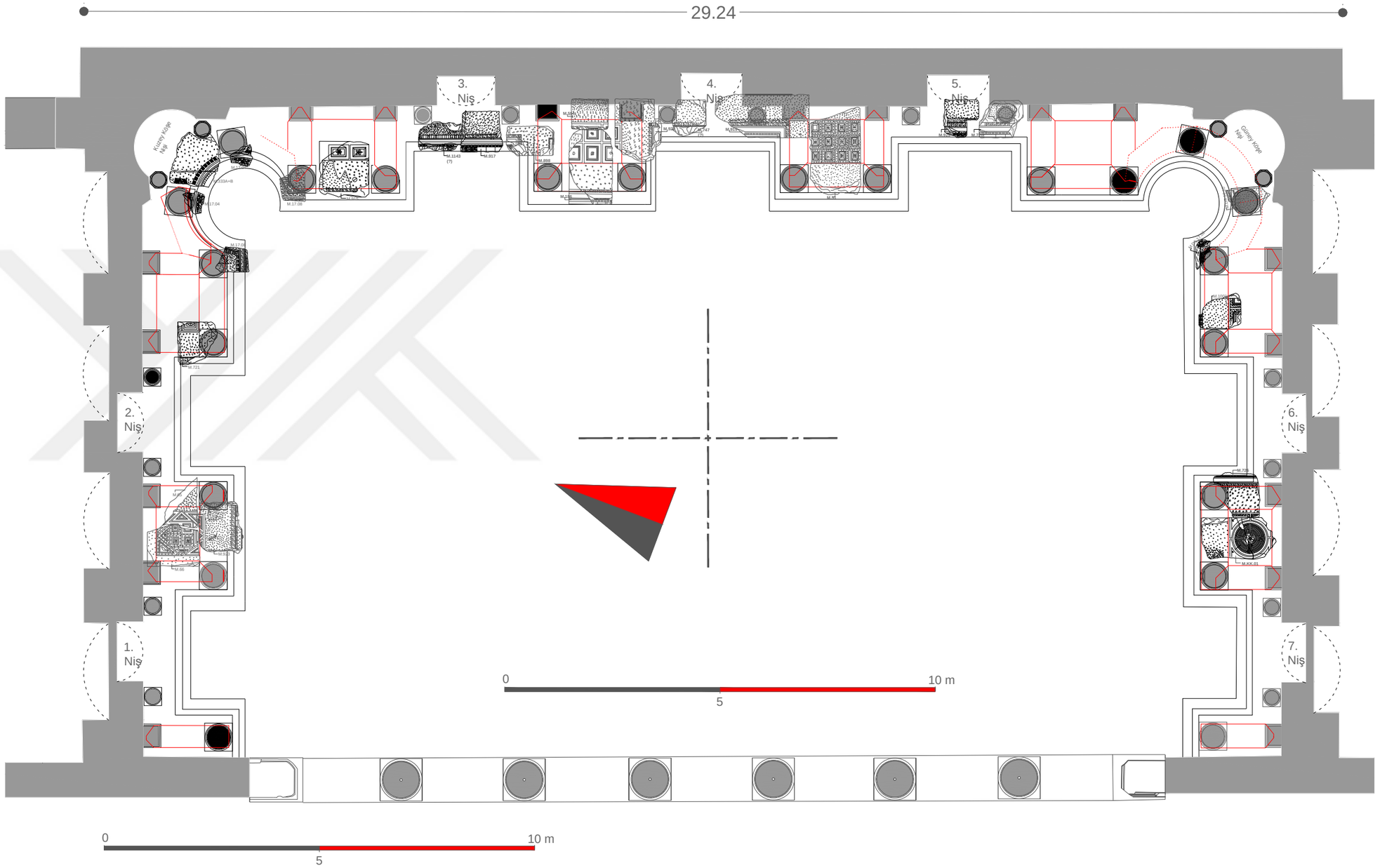

a: Güney kısa kenar podyum üst ve ön cephesi vaziyet planı

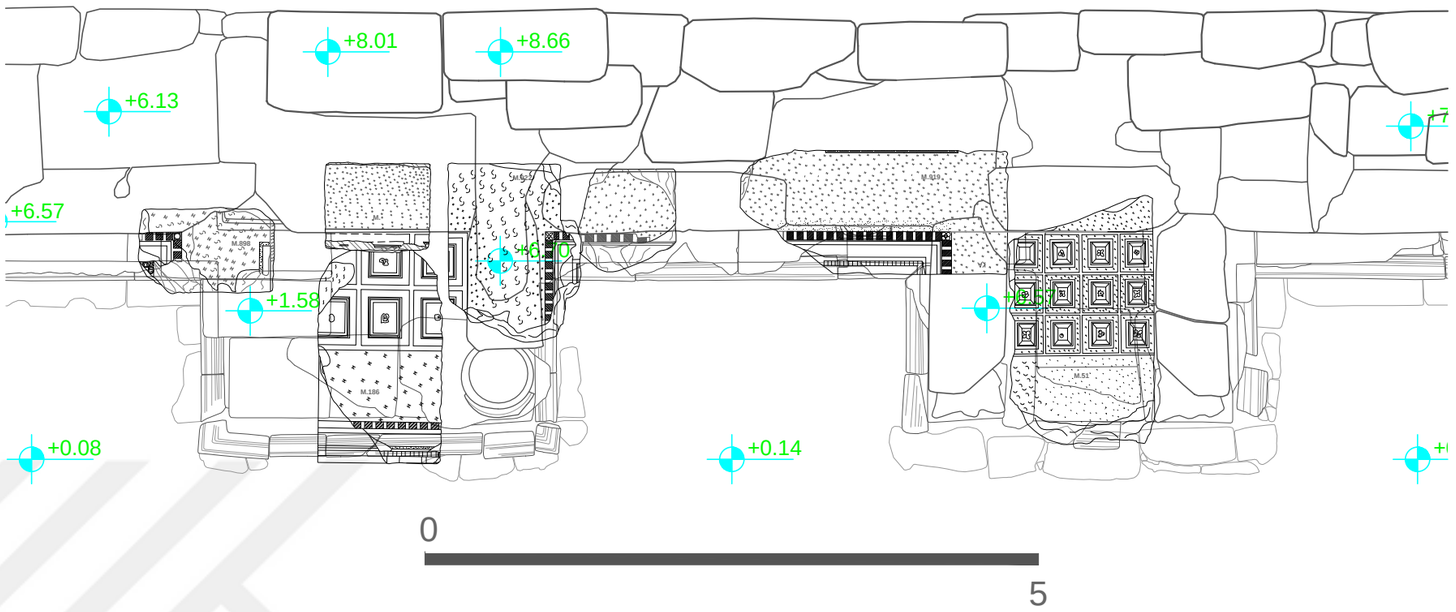

b: Podyum ön cephesi restitüe çizimi

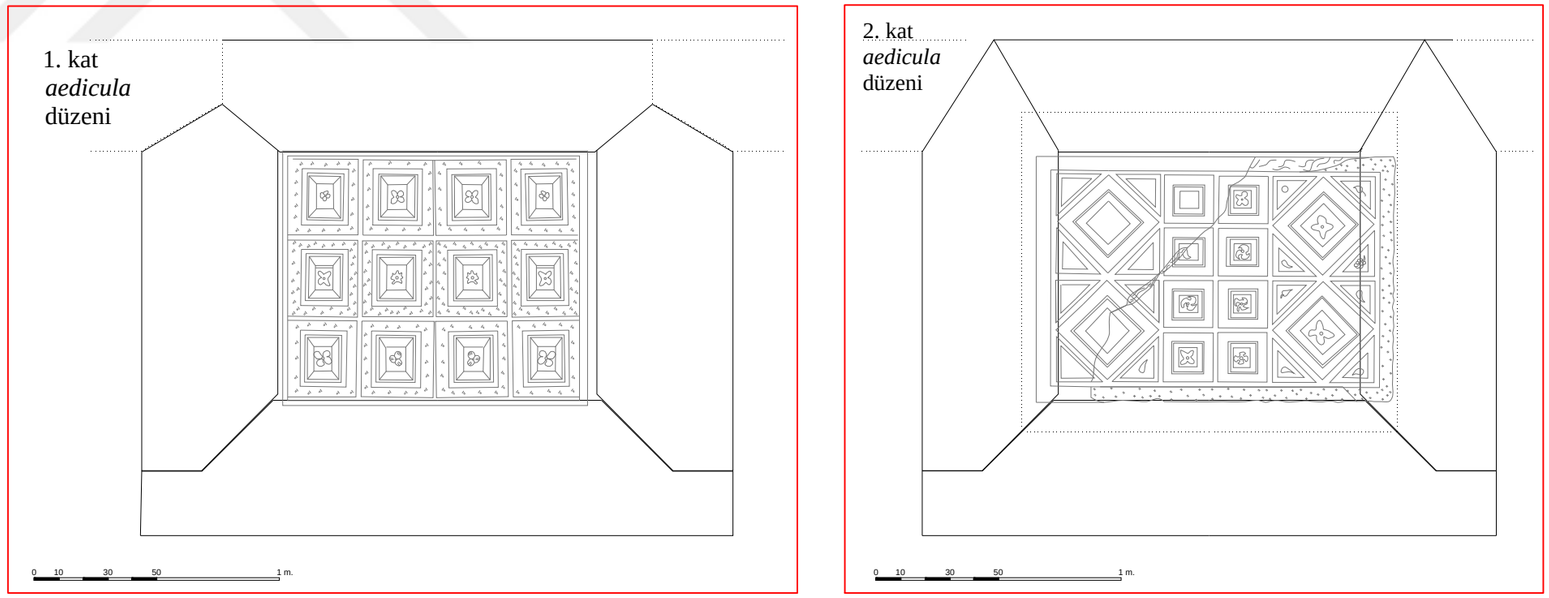
Plan No. 44.: *İmparator onurlandırma salonu güney kısa kenar cephesi podyum çizimi. Ö: 1/50*

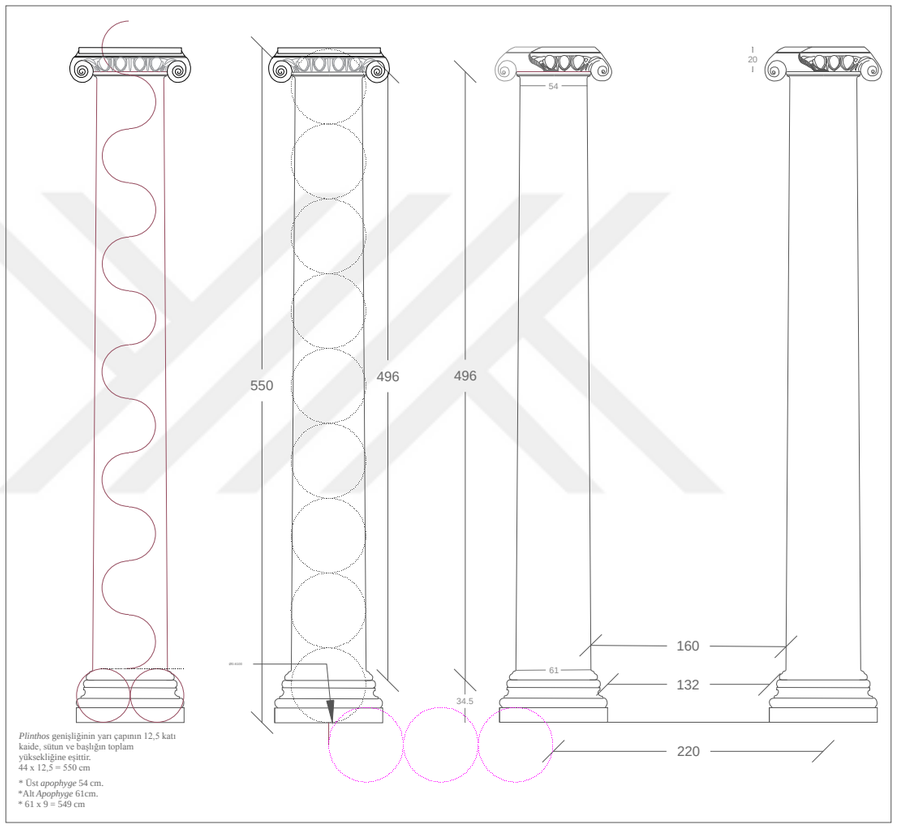
Plan No. 45.: *İmparator onurlandırma salonu alt kat korniş-kaset düzeni. Ö: 1/100*

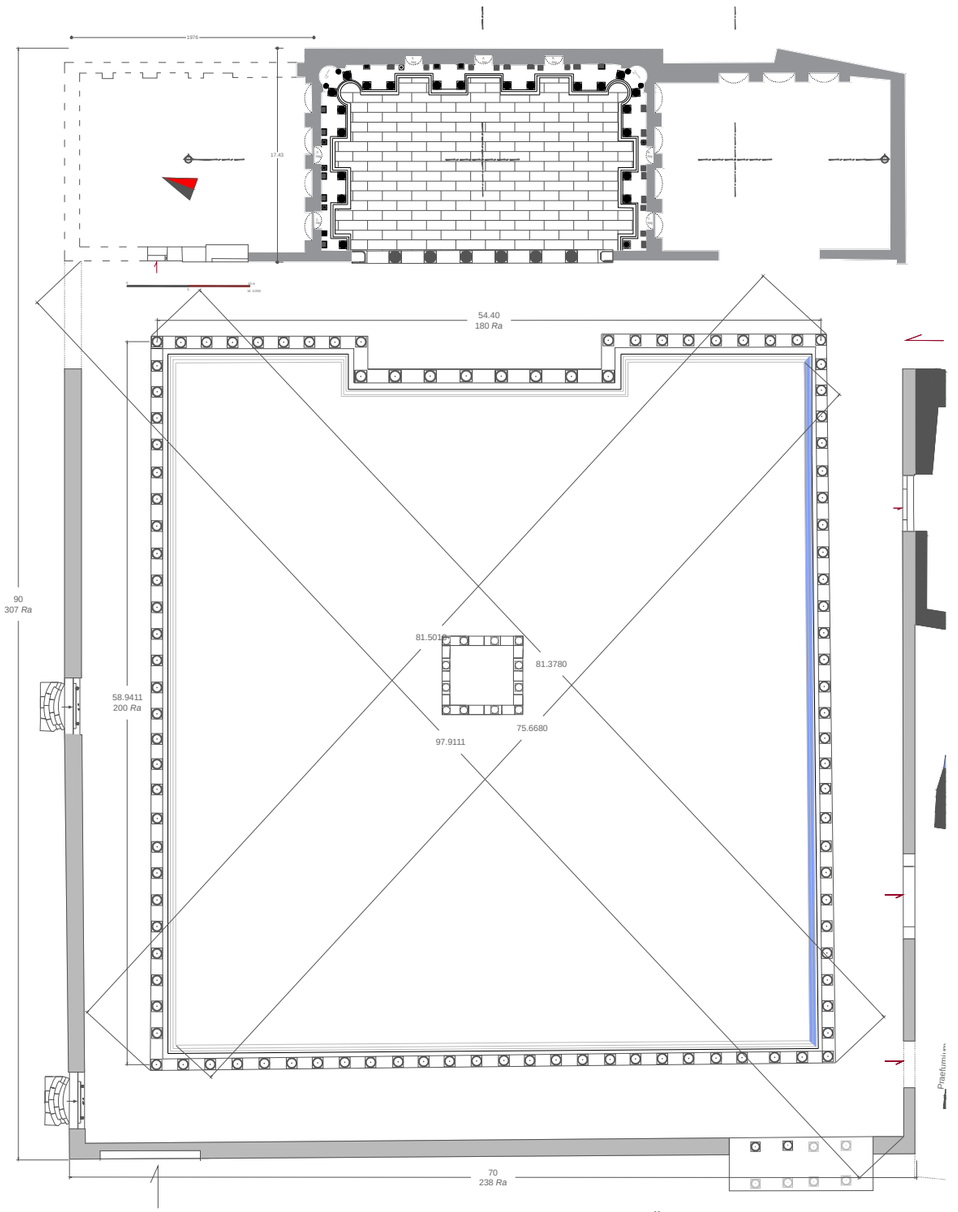
Plan No. 46.: *İmparator onurlandırma salonu alt kat ön ve arka cephe korniş-kaset düzeni. Ö: 1/50*

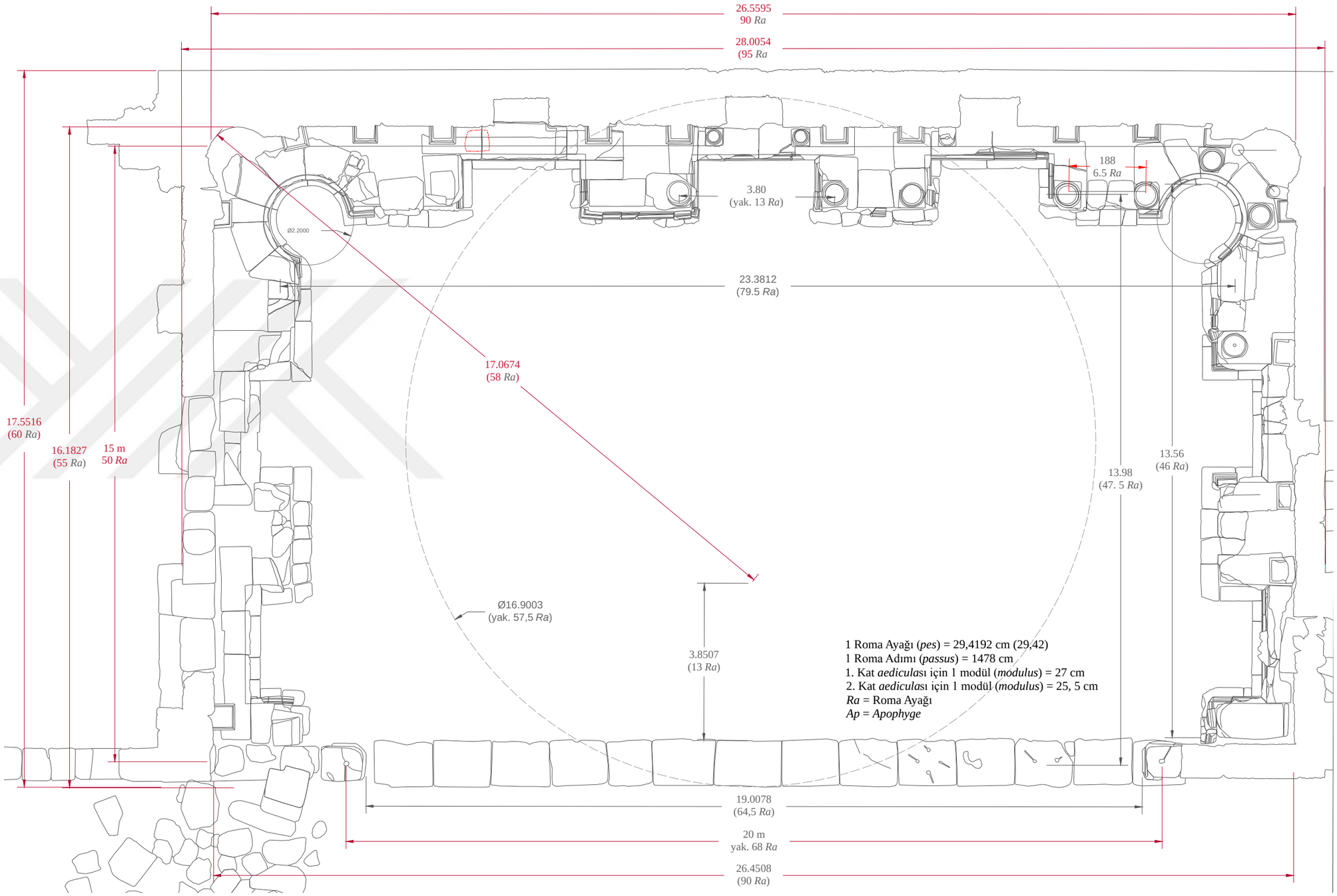
Plan No. 47.: *İmparator onurlandırma salonu aedicula düzeni. Ö: 1/25*

Plan No. 48.: *Stoanın yapısal düzenleme ve oranları. Ö: 1/50*

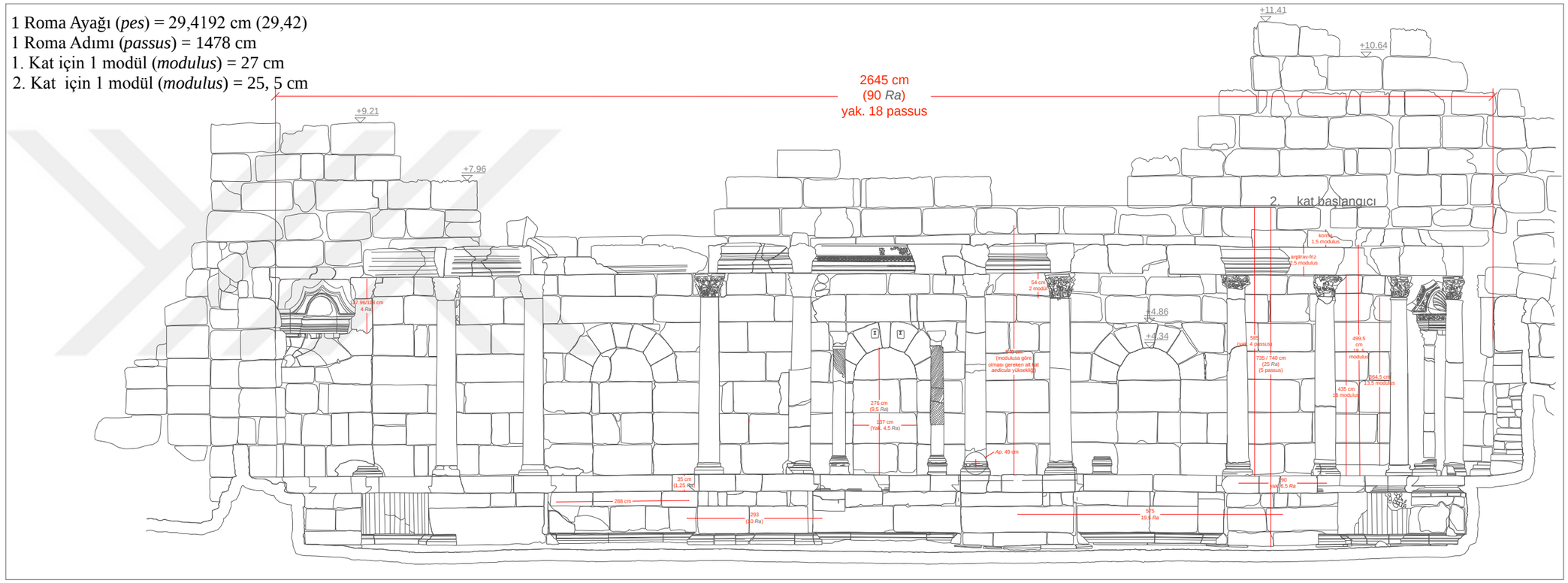

Plan No. 49.: *Peristylos ve çevresinin metrolojisi. Ö: 1/500*

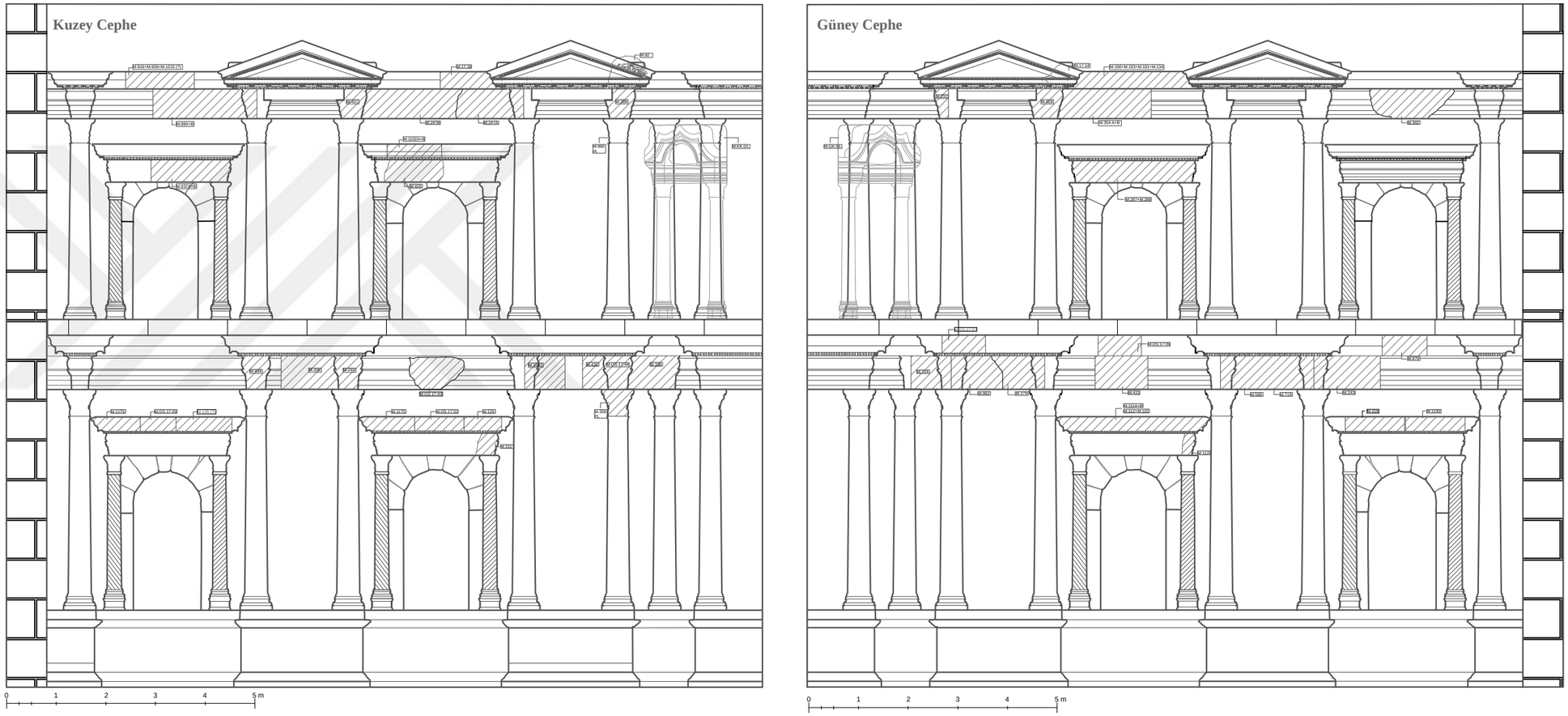
Plan No. 50.: *İmparator onurlandırma salonunun plan metrolojisi. Ö: 1/100*

1 Roma Ayağı (*pes*) = 29,4192 cm (29,42)
1 Roma Adımı (*passus*) = 1478 cm
1. Kat için 1 modül (*modulus*) = 27 cm
2. Kat için 1 modül (*modulus*) = 25, 5 cm

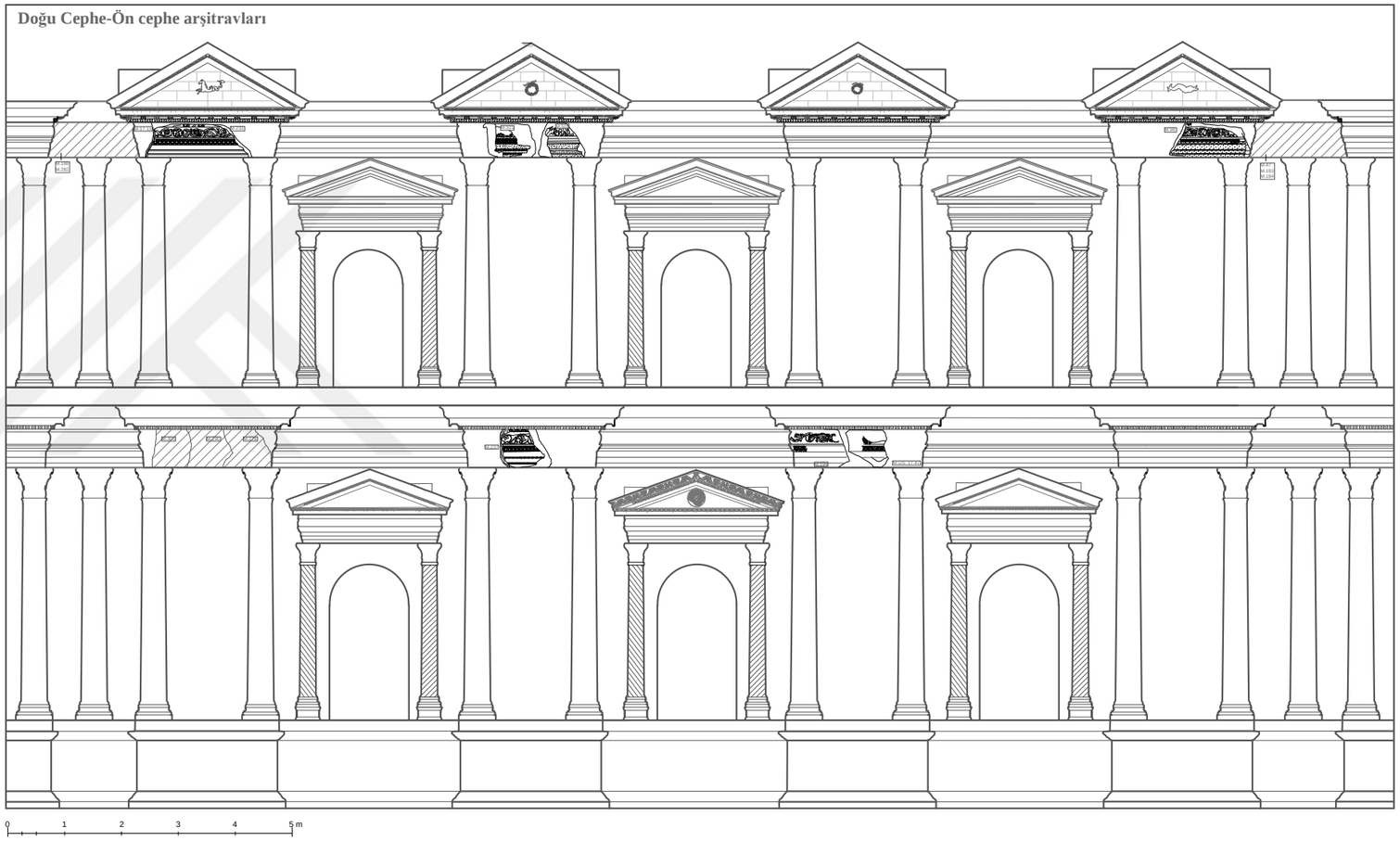

Plan No. 51.: *İmparator onurlandırma salonu cephe metrolojisi. Ö: 1/100*

Doğu Cephe
1960 yılı restorasyon çalışması öncesi mevcut durum
1965 yılı restorasyon çalışmasında ahşap elemanlar yerine betonarme olarak inşa edilen kısımlar
Yapı sınırı
Yapı sınırı
Yapı sınırı

Plan No. 53.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey ve güney kısa kenar cephelerinin tespit edilen mimari elemanları. Ö: 1/100*

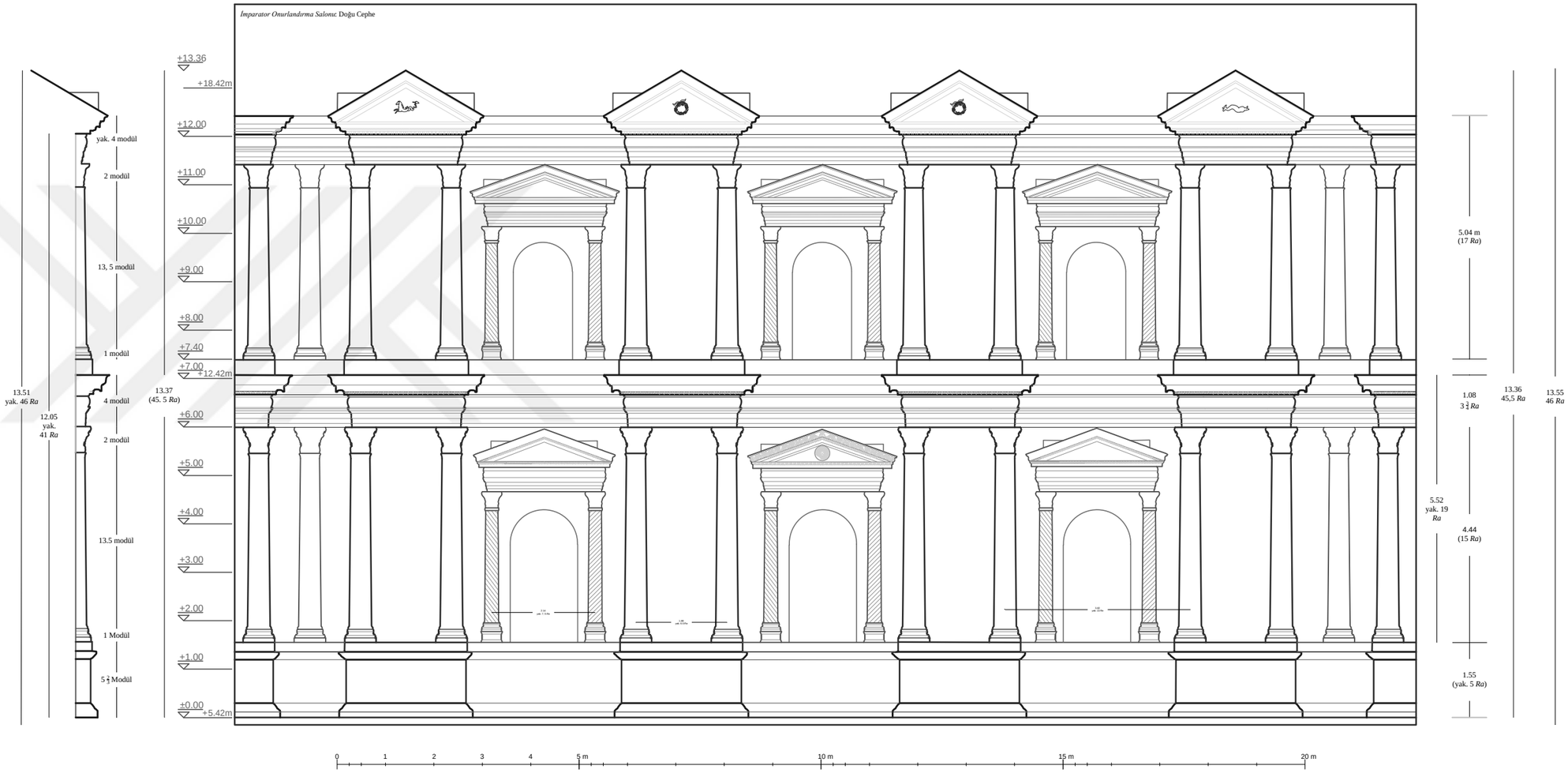
Plan No. 54.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun cephenin tespit edilen ön cephe arşitravları. Ö: 1/100*

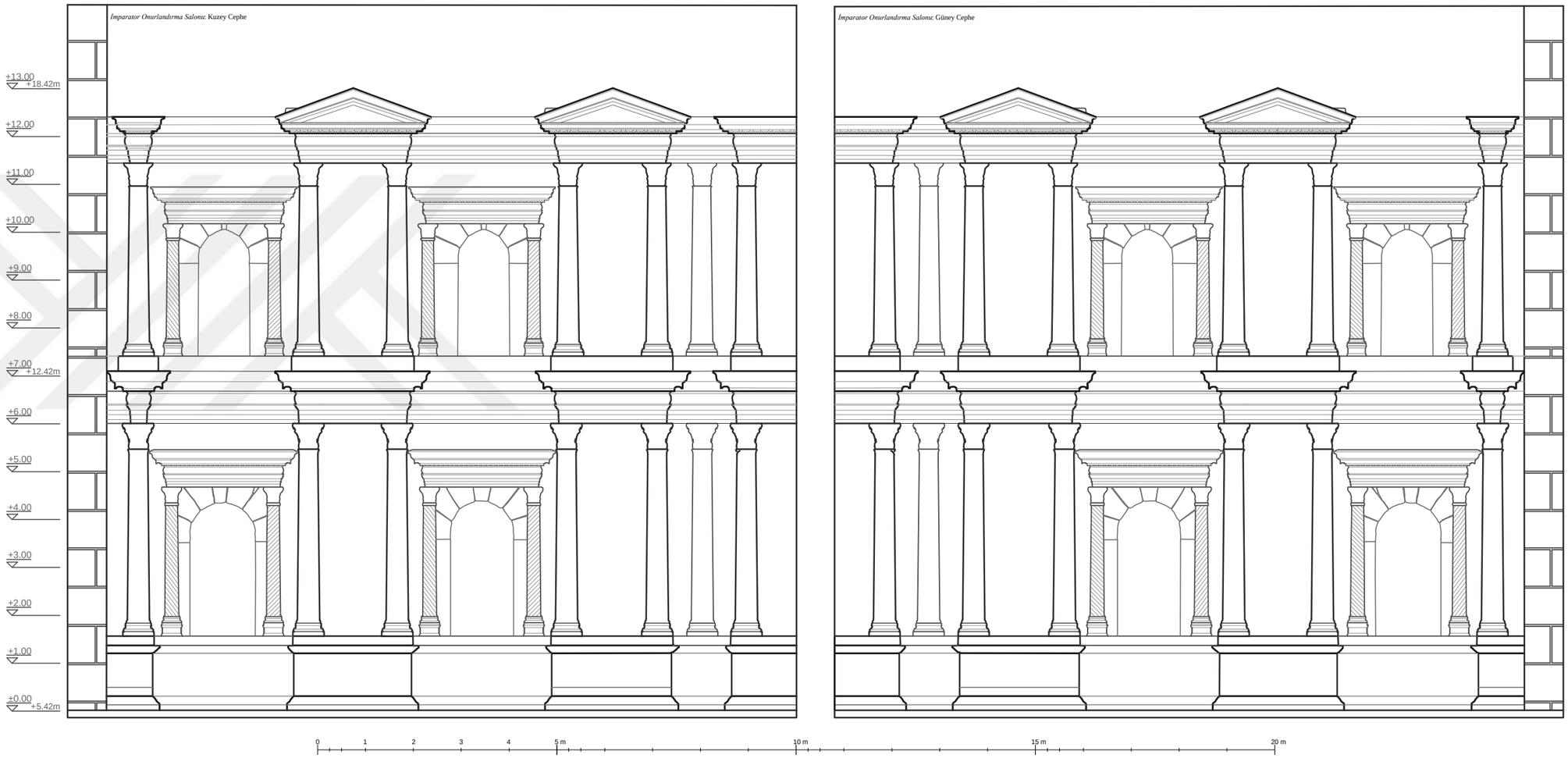
Plan No. 55.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun cephesinin var olan yapı elemanları üzerinde cephenin görünümü. Ö: 1/100*

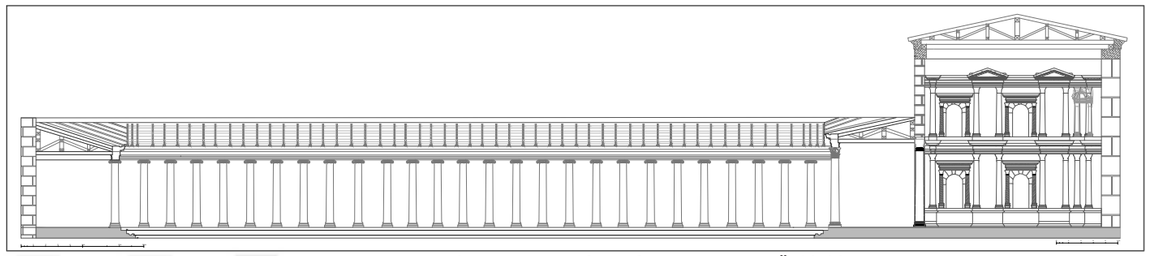
Plan No. 56.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey ve güney kısa kenar cephelerinin var olan yapı elemanları üzerinde cephenin görünümü. Ö: 1/100*

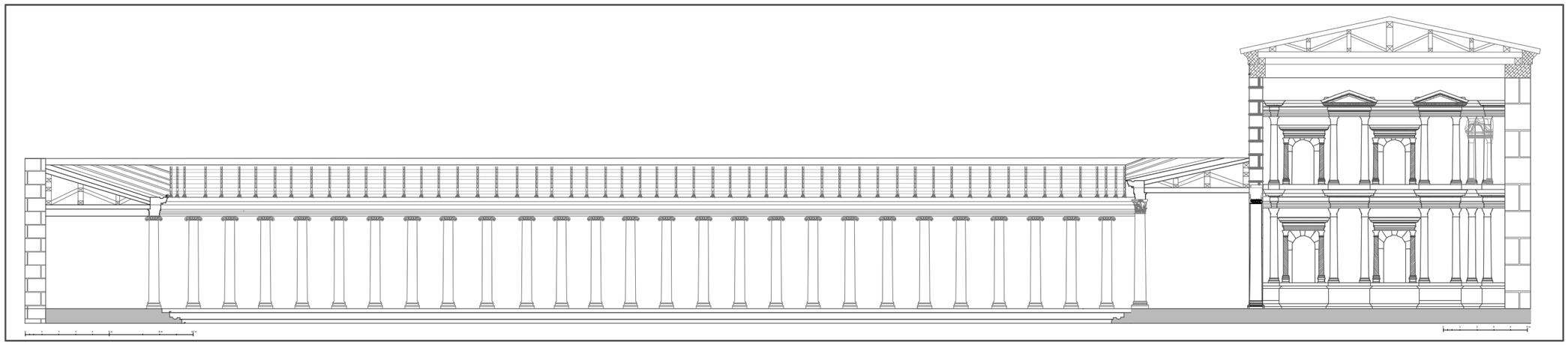
Plan No. 57.: *İmparator onurlandırma salonu doğu uzun kenar cephesinin restitüsyon önerisi. Ö: 1/100*

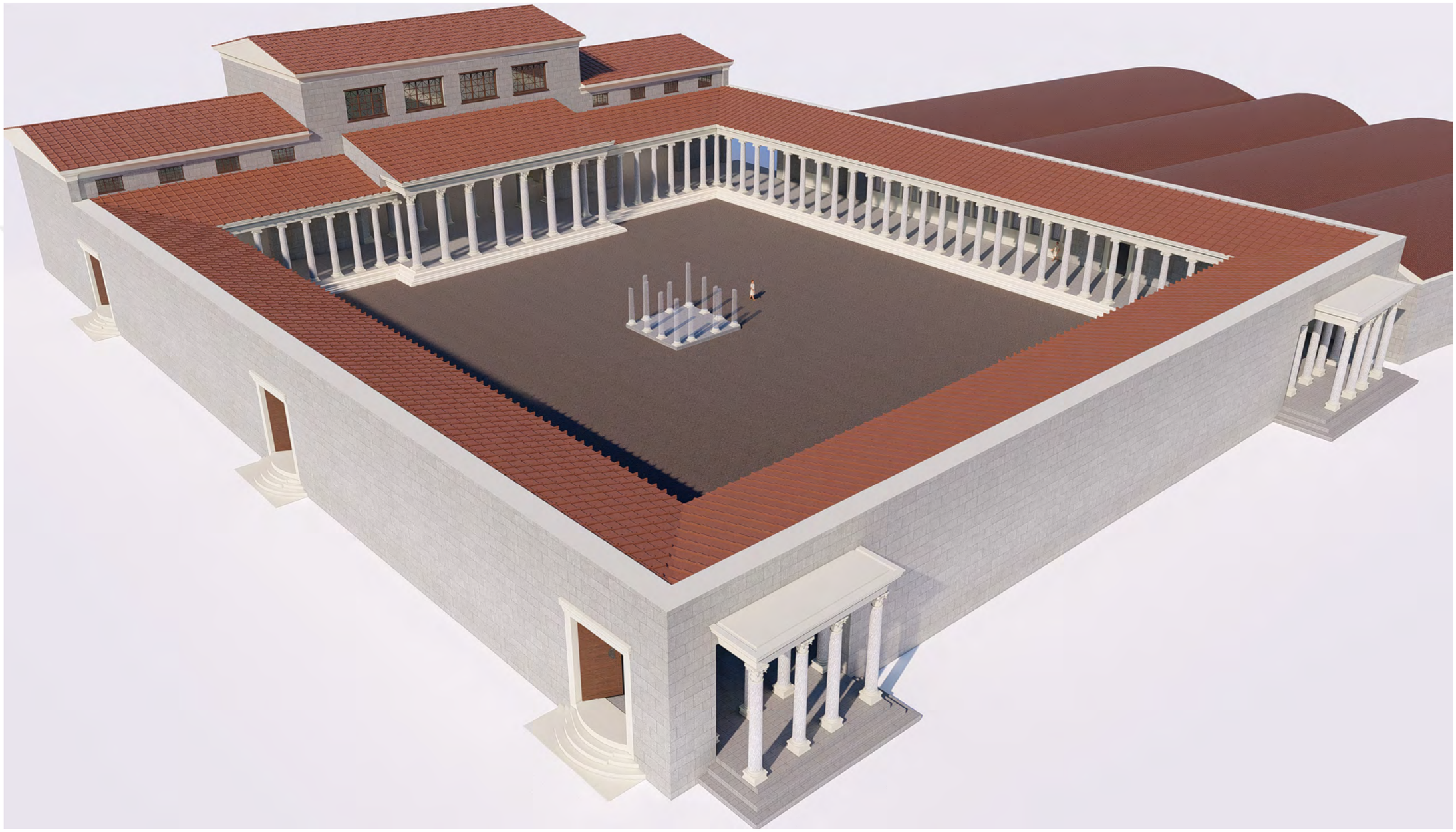
Plan No. 58.: *İmparator onurlandırma salonu kuzey ve güney kısa kenar cephelerinin restitüsyon önerisi. Ö: 1/100*

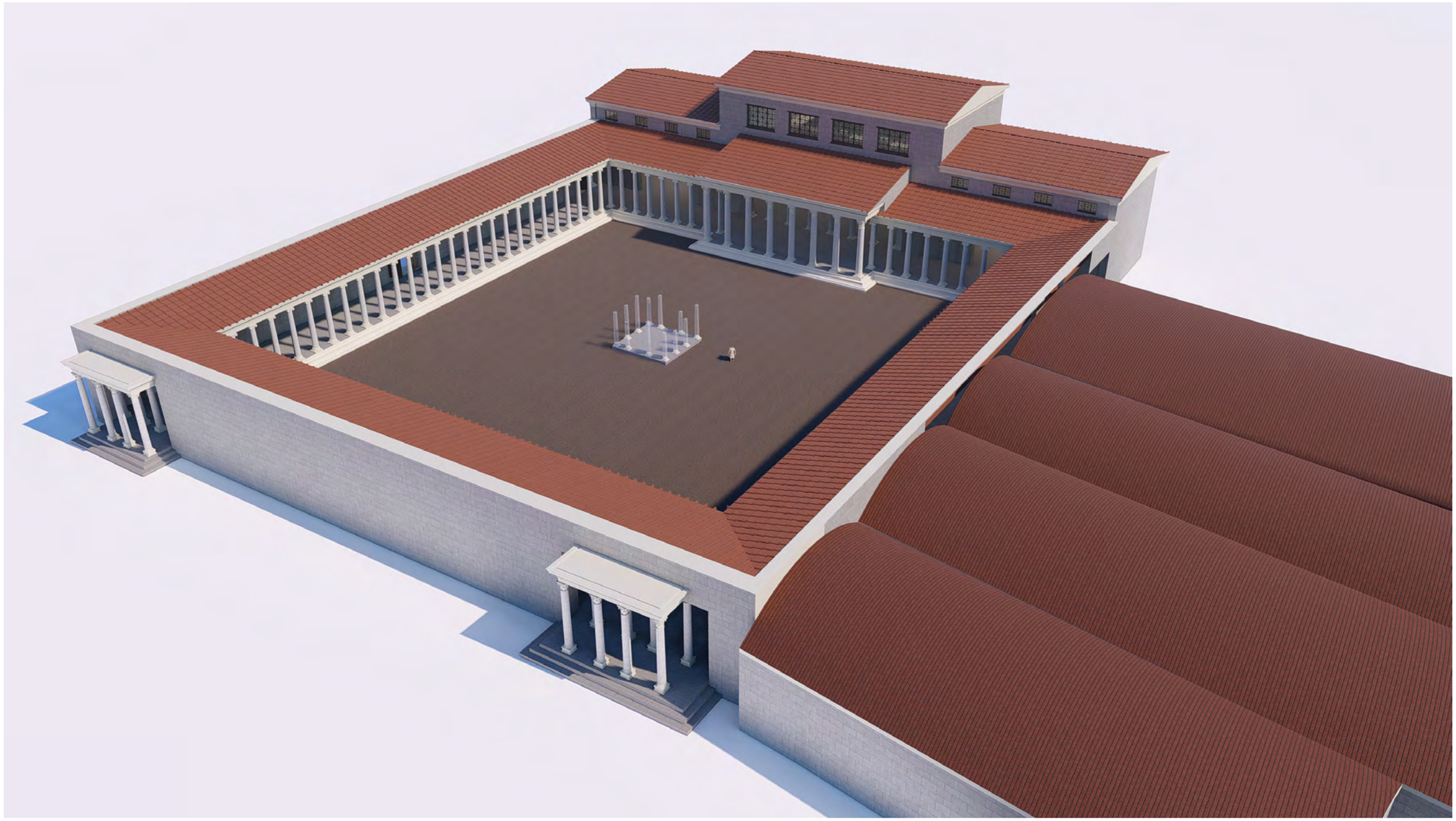
Plan No. 59.: *Yapının cephe ve kesit görünüşü. Ö:1/500*

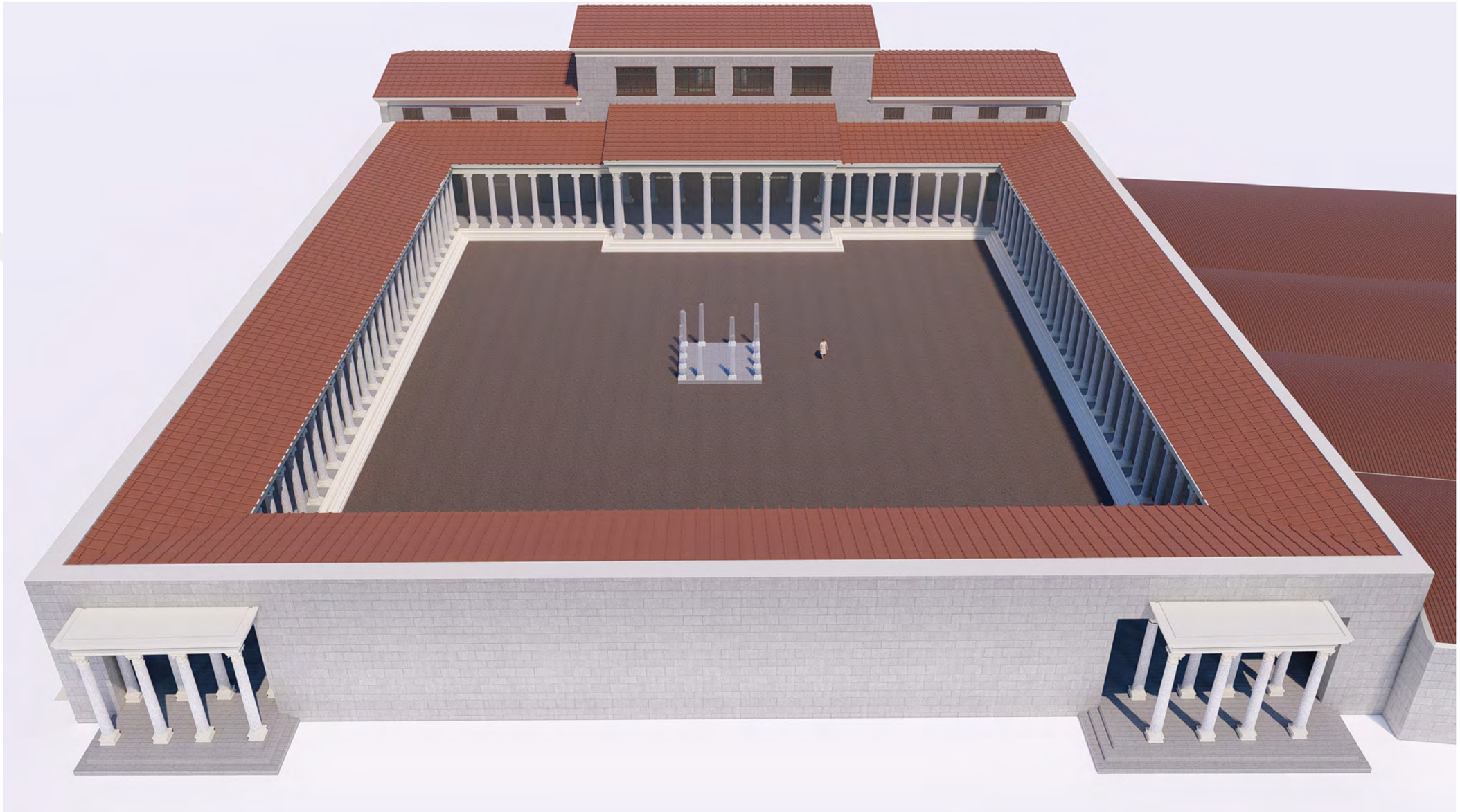
Plan No. 60.: *Yapının cephe ve kesitinin detay görünüşü.*

Plan No. 61.: *Yapının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi. Kuzeybatıdan genel görünüş.*

Plan No. 62a.: *Yapının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi. Güneybatıdan genel görünüş*

Plan No. 62b.: *Yapının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi. Batıdan genel görünüş.*

Plan No. 63.: *Yapının Doğu Stoasının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi.*

Plan No. 64.: *Yapının Doğu Stoasının restitüsyon önerisi ve plan özelliklerinden yola çıkarak oluşturulan 3B Modellemesi.*

Plan No. 65.: *İmparator onurlandırma salonunun restitüsyon önerisine dayalı 3B Modellemesi.*

Plan No. 66.: *İmparator onurlandırma salonunun ön ve arka cephesinde yer alan heykellerin bir canlandırması.*

Plan No. 67.: *İmparator onurlandırma salonunun güney kısa kenar cephesinin restitüsyon önerisine bağlı 3B modellemesi.*

Plan No. 68.: *İmparator onurlandırma salonunun güney kısa kenar cephesinde yer alan heykellerin bir canlandırması.*

Plan No. 69.: *İmparator onurlandırma salonunun kuzey kısa kenar cephesinin restitüsyon önerisine bağlı 3B modellemesi.*

Plan No. 70.: *İmparator onurlandırma salonunun kısa kenar cephesi ve Doğu Stoayı içine alan 3B kesiti.*

Plan No. 71.: *Güney Stoanın ikinci yapı evresinde meydana getirilen cephe düzenlemesi.*

Plan No. 72.: *Güney Stoanın ikinci yapı evresinde meydana getirilen cephe düzenlemesinin 3B kesiti.*

Plan No. 73.: *Güney Stoanın ikinci yapı evresinde meydana getirilen cephe ve çatı düzenlemesinin 3B modellemesi.*